Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/corneliivanbynke03bijn

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI FAMIGERATISSIMI,

Senatus Supremi Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ olim Præſidis,

OPERA OMNIA,

IN QUIBUS MULTA EX ROMANO VETERI, nec non ex GENTIUM & PUBLICO UNIVERSALI, etiamque HOLLANDIÆ CUM PUBLICO TUM PRIVATO JURE Capita elegantiſſime doctiſſimeque tractantur &c.

In Quatuor Tomos diſtributa ac variis Indicibus locupletata.

TOMUS TERTIUS

OPERA MINORA, JURISQUE PUBLICI QUÆSTIONUM LIBROS II. COMPREHENDENS

Quibus inſcriptionibus, & qua ſerie paginæ ſequentes poſt Præfationes indicant;

Præfatus etiam FRANCISCUS CAROLUS CONRADUS Juris in Academia Vitembergenſi Anteceſſor.

EDITIO QUINTA

A quamplurimis mendis perpolita.

NEAPOLI)(MDCCLXVII.

Ex Typographia JOSEPHI de DOMINICIS

Sumtibus HEREDUM THOMÆ ALPHANI

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

LIBRARY
NOV 7 1968
UNIVERSITY OF TORONTO

K
B5962
06
1766
t.3

AUCTORIS

PRÆFATIO GENERALIS.

HAbes hic conjunctim Opera minora, quæ olim diverſis temporibus ſeparatim edidi. Singula olim edideram forma minori, ab anno 1697. *ad annum* 1721. *nunc hæc Sylloge omnia complectitur. Lectoris commodo ea res ſervit, ſed ut ei conſulerem, non eſt repetita editio, nam ſoleo, ut qui maxime, damnare repetitas editiones, & Bibliopolis, qui priores curarunt ſuis ſumtibus, & ipſis Lectoribus, iiſdemque novis emtoribus, ſæpe graves. Aliud eſt, quod me movit, ſed an revera moverit, forte dubius hærebis, quia plerarumque rerum alia ratio eſt, alia eſſe fingitur. Qui, quod domi parturiverunt, publice exponunt, ſolent fere fingere, ſed ad preces amicorum id exponere, ut ſcilicet Reipublicæ Literariæ proſint, cum tamen plerumque, ſi non ſemper, eo animo exponant, quo aliis in eo argumento videantur plus ſapere, quamvis non alio, magis illuſtri, exemplo ſæpe probent, ſe aliis plus deſipere. Sic & qui Editores identidem repetunt, licet ea fere mente repetant, ut ambitioſo totiens totienſque repetitæ editionis titulo ſuperbiant, videas tamen fingere, exemplaria deſiderari, cum tamen Bibliopolæ domus, iis onuſta, vel ventrem faciat, vel ruinam minitetur. Si a me quæras, cur ipſe iterum edam hos, quos vides, libellos, non aliam rationem habebis, quam quod jam dudum Bibliopolæ ſignificaverint, eorum copiam deeſſe, & ſimul deſiderari. Si me fallant, ipſe fallo alios; res facti eſt, quam ipſorum fide eſſe jubeo.*

Sed non fallere Bibliopolas argumento eſſe poterit, quod anno proxime elapſo hos ipſos libellos, uno excepto, collegerit, & Halæ ediderit Vir Clariſſimus Franciſcus Carolus Conradi, Anteceſſor juris in Academia Vitembergenſi, additis Opuſculis varii argumenti (*quæ ipſe ſeorſim edideram anno* 1719.) *Tomis duobus, ea forma, quam* mediam *vocant, & qua nunc apparent Opera hæc minora. At vero, inquies, cui bono hæc Batava editio, cum Germana adhuc a prælo caleat? non cauſſabor typorum & chartæ elegantiam, qua Batavæ editiones Germanas vincunt, non cauſſabor, in editione Halenſi deſiderari* Contentionem literariam, *quam Alexandro Arnoldo Pagenſtecher, Anteceſſori, dum viveret, Groningano oppoſui, quæque ad* Diatribam de Auctore Auctoribuſve authenticarum *omnino pertinet, non, inquam, hæc cauſſabor, ſed potius, editionem Halenſem me neſcio & inconſulto curatam, neque adeo auctam eſſe iis obſervationibus, quas margini priorum editionum hic illic adleveram. Si Clariſſimus Editor conſilia ſua mecum communicaſſet, me facilem ac promtum reperiſſet ad ſuggerenda ea, quibus auctior & forte melior prodiiſſet editio Halenſis, & ſic potuiſſem ſuperſedere hac ipſa editione Batava. Ut dies diem docet, ex prioribus editionibus quædam mutavi, vineta mea ipſe cædens, quædam addidi, vel mea defendens, vel aliena refutans, & quicquid*

ejus interpolationis eſt, mihi vivo non puto eſſe denegandum. Quod jus, ſi exerceatur, exerceri non poteſt niſi iterata editione.

Dedicationes, antea factas, non omnes ſervavi, verum tamen iis vel Divis honorem habebo, vel vivis etiam nunc habeo. Servavi præfationes, ne hic repetere neceſſe ſit, quæ ſingulis Libellis ſum præfatus. Deinde ſingula opuſcula recenſui, quam potui, diligenter, typorum vitia, quin & mea, emendans; pellucere tamen paſſus ſum peccata juventutis, quæ ſolo fervore ætatis abſolvebantur. Quemadmodum etiam pro varia ætate hominis alius ſolet eſſe ſtilus, nihil fere in eo mutandum duxi. Eriſtica conſtitueram delere, ſed quia inter manus hominum verſantur, quæ mihi oppoſita ſunt, ſine præjudicio famæ non potui, quinimo & ſententiam mutavi, quia illa eriſtica utique pertinent ad integritatem argumenti, quod tracto. Si qui Viri magnæ auctoritatis pro primas editiones horum, quæ vides, opuſculorum publice a me diſſenſerint, ut diſſenſerunt aliquando Ulricus Huberus, Chriſtianus Thomaſius, alii, iis ſuo loco reſpondi, neglectis interim aliis, qui ſilentio & contemtu videbantur digni. Si magna Nomina inſurgant, & nihil reponas, herbam videris porrigere, quam non porrigo niſi ſoli veritati. Adlatrantes minorum Gentium homunciones patienter & audio, & fero, ſollicite tamen cavens, ne iis refutandis bonas horas perdam. Legi integras diſſertationes, ſatis etiam grandes, hic illic mihi oppoſitas, ſed, præter modeſtiam ſtili, nihil eſt, quod in Auctoribus laudem, nihil etiam, quod iis reponam. Sententia mea de dominio maris *&* de foro Legatorum *in primis nacta eſt plures adverſarios, &, ſi, ut perperam fieri ſolet, in iis argumentis ſolam rationem ſequaris magiſtram, in utramque partem prolixe diſputabis, ſed nihil proficies. Alia igitur advocavi, quæ ibi, ſi commodum eſt, leges. Clariſſimus Barbeyracius, Anteceſſor juris Groninganus, Libellum* de foro Legatorum *Gallice vertit, eique eruditas notas adſcripſit; inter nos ut plurimum convenit, &, ſi alicubi amice diſſentiamus, ne exſpecta, ut notis notas addam, lis ſic ſatis eſt conteſtata & inſtructa, mox decernite, quibus jus ſuffragii eſt.*

Quod inter Opera minora, quæ nunc edo, non reperias Curas ſecundas de jure occidendi & exponendi liberos, *ſcriptas ad Virum Clar. Gerardum Noodt, non alia cauſa eſt, quam quod is libellus, forma quoque media typis deſcriptus, ſoleat addi* Opuſculis varii argumenti, *inter quæ eſt & Opuſculum* de jure occidendi, vendendi, & exponendi liberos apud veteres Romanos. *Pertinent igitur ad ea Opuſcula, quibus & adjectus eſt in Editione Halenſi* (*). *Tantum eſt, Lector, quod tua ſcire forte intererat.*

FRAN-

(*) Ita & nos ſequuti ſumus in hac editione Neapolitana.

FRANCISCI CAROLI CONRADI

Juris in Acad. Vitembergenſi Anteceſſoris

PRÆFATIO,

Quam BYNKERSHOEKII *varii Argumenti Opuſculis Halæ* An. MDCCXXIX. *editis præmiſerat*.

QUi Tibi Sexennium ab hinc, excellens & æternum opus CORNELII VAN BYNKERSHOEK, ſupremæ apud Batavos Curiæ Senatoris, hodie Præſidis Ampliſſimi, Obſervationes juris Romani ſuo ſumtu in Germania parabiliores reddidit, bibliopola diligentiſſimus, probum non minus & utroque pollice laudandum Conſilium inivit, ut reliqua Viri Illuſtris opuſcula, noſtris in oris maximam partem rariora, prælo de novo committeret. Cujus propoſiti ut & me conſcium primum fecit, quæ diverſo temporum intervallo ſeorſim edita in ſuppellectile mea erant, libenti animo cum ipſo communicavi, ſuaſorque extiti, ut uno iſta faſce compleċteretur, hiſque adderet egregium illud, quod alterum jam tomum conſtituit, opuſculorum varii argumenti corpus. Etſi vero, nunc præfationem adſcribere juſſus, neque in laudes Venerandi nominis BYNKERSHOEKIANI, neque in commendationem præſtantiſſimorum operum copioſa oratione excurrendum mihi eſſe intelligo: tamen officio, quod recuſare nolui, aliqua ſaltem ratione facturus ſatis, eorum in gratiam, qui ad legenda hæc ſummi Viri ſcripta forte primum accedunt, nonnulla, quæ ipſorum maximi intereſt ſcire, hoc proemio qualicunque differam.

Nec quidquam enim, quæ aliis obſervata dictaque ſæpius fuerint, in his BYNKERSHOEKIANIS requiruntur, vel maxime iis in argumentis, quæ multos jam ante exercitos habuerunt. Nimis profecto alienum fuiſſet illud ſcribendi cacoethes ab ingenio atque otio Viri Graviſſimi, *cui*, ut ipſe ait, *nunquam vacavit deſcribere*, *ſcribere vacavit aliquando*, & qui, dum legerat & obſervaverat quotidie, tam plenum & abundans cornu Copiæ ſibi dudum paraverat, ut, quas ab aliis occupatas poſtea comperiretur, doctiſſimas obſervationes, nova quamvis luce circumfuſas, citra ullum jacturæ ſenſum facile intercidere ſit paſſus; & quibus alii integros, nec nullius molis, deſtinaſſent libros, cum in exquiſitiſſimo Obſervationum opere, tum in his ipſis libris ſingularibus ſtrictim, &, quam potuit fieri, paucis abſolverit ſingula. Scripſit enim ſemper, ut occupatiſſimi ſolent: neque ſcripſit omnibus: ſed requirit lectorem attentum, elegantioris juriſprudentiæ ſubſidiis inſtructum ac bene præparatum: idque eo magis, quo ſubtiliore judicio, exactiore antiquitatis & meliorum Litterarum omnium doctrina, reconditiore juris ſcientia, atque cum interpretandi tum emendandi ſolertia in lucubrationibus ſuis magnas ingenii vires explicet, & quo difficiliora legum ænigmata nodoſque vindice dignos adgreditur: neque ea tantum in lucem adfert, quæ

pri-

priſca reſcivit gens Doctorum, ſed quæ inſignem etiam ævi recentioris Interpretum diligentiam effugerunt.

Statim, qui primum in his opuſculis locum occupavit, liber ſingularis celebratiſſimam ac inter *damnatas* præcipuam legem, LECTA 40. ff. DE REB. CRED. ſiſtit, nova poſt varios aliorum conatus expoſitione illuſtratam, omnino non compariturus, ſi præter datas jam pridem illius explicationes nihil aliud ſuccurriſſet, neque licuiſſet per vacuum libera ponere veſtigia. Erant in ipſa Lucii Titii cautione, erant in ſortis, multoque magis in uſurarum computatione, erant in ſtipulationis & conventionis adjectæ formulis, quæ doctum & acrem interpretem adhuc deſiderabant. Plurimum vero difficultatis habebant, illa in auditorio PAPINIANI agitata controverſia, ſententia PAULI & adverſariorum contraria, utriuſque partis argumenta & rationes PAULI victrices: de quibus ſingulis vetus & nova Doctorum ſchola, majorum minorumque gentium Interpretes diu laboraverant multumque, & de quibus ipſi Triumviri juriſprudentiæ conſtitutæ, quos Vir ampliſſimus prædicat, DUARENUS, CUJACIUS, HOTOMANUS, nec dum ſatis recte conſtituerat. Sed quæ maxime hanc legem in ſeptem damnatarum familia principem fecerunt, ſeptem PAULI verba: *quia pacta in continenti facta ſtipulationi ineſſe creduntur*: hæc erant, in quibus interpretes ad unum omnes arcem habebant communis ſententiæ, *pacta ſtricti juris contractibus incontinenti addita, ſi non ex parte Actoris certe ex parte Rei ineſſe iſtis contractibus, atque adeo, ſi non actionem pariant, tamen actionem ipſo jure tollere*. Hoc ipſum igitur opinionis receptæ propugnaculum virili auſu everſurus Noſter, non habuit ſatis, fundamenta ſuffodiſſe, neque velitari pugna decertandum duxit. Quum enim in ipſa legis interpretatione, remotis difficultatibus, oſtendiſſet Paulinæ iſtius ſententiæ & ratiocinationis longe aliam planeque contrariam eſſe vim & efficaciam, quam qualem hucdum expoſuiſſent: peculiari diſſertatione, DE PACTIS JURIS STRICTI CONTRACTIBUS INCONTINENTI ADJECTIS, diſputavit contra virtutem horum pactorum ſupra communes pactorum regulas, adverſante cum ratione tum auctoritate manifeſta juris, altius evectam: & poſtquam pluribus confirmavit ſententiam, *nihil ultra vulgarem ſortem pactis iſtis tribuendum, neque ea ultra exceptionem prodeſſe*; adverſas communis Scholæ ſectas cum herciſcundis & mediatoribus novis late confutat.

Et ſi vero, inſpecta argumentorum præſtantia & diſputandi ſubtilitate, vicit Noſter palmamque meruit nobilem tam præclara diſceptatione: fieri tamen in receptis & inveteratis opinionibus, nec una veritatis ſpecie ſuffultis, magno præterea auctoritatum munimine ſeptis, vix ſolet, ut vel evidentiſſima demonſtratione funditus profligentur aut evellantur ex animis hominum, neque reperiant unquam ſuos vindices & propugnatores, tum maxime, quum æmulatione giiſcunt animi. Et quid factum ſit, ut in noſtri ſententiam, deſertis partibus, quæ majores videbantur, omnes pedibus tranſiverint? Adhuc dantur adverſæ ſententiæ patroni, adhuc dantur herciſcundi & medium quoddam ſequuti, quibus, ſi non ſtricti juris contractibus in genere, ſtipulationi tamen ex parte rei ad minuendam ipſo jure obligationem pacta continenter addita ineſſe, placet, idque propter Pauli effatum. Sunt, quos moratur NOODTIANUM nomen: quoniam

Vir

Vir immortaliter de arte noſtra meritus, cum in præſtantiſſimo opere *de Fœnore & Uſuris* inſtituta legis *Lecta* expoſitione, tum in Libro ſingulari ad *Edictum Prætoris de Pactis & Transactionibus* protulit contrariam demonſtrationem; pacta ſcilicet ſtricti juris contractibus in continenti addita utique ineſſe ex parte Rei, atque ipſo jure ſervari: id vero quam antea eſſet inter SABINIANOS ET PROCULIANOS variatum, & quam in Auditorio PAPINIANI adhuc dubitatum eſſet, de Conſilii ſententia decreto PAPINIANI in judicio confirmatum eſſe tandem receptumque. *Rem veram narro*, *ait*, *at paucis notam*: *certe a nullo, quantum recordor*, *traditam*. *Fuerit igitur tanti eam demonſtrare*! Dixit tamen ejus obſervationis quiddam ſimile MAESTERTIUS *de Juſtitia LL. Roman.* de quo noſter ad finem *cap.* 4. *diſſert. de pact. ſtrict. jur. contr. adj.*

DE AUCTORE AUCTORIBUSQUE AUTHENTICARUM DIATRIBA, qua, *Irnerum neque omnium neque nullorum eſſe auctorem*, oſtendit, & qua ALEXANDRUM ARNOLDUM PAGENSTECHER, Anteceſſorem Groninganum, inter ceteros refutavit, Noſter, qualem quantamque litem excitaverit, ſatis conſtat. Male habebat in primis hominem iratum, quod ſe negligentius tractatum cerneret: hoc etiam pungebat acriter, quod ex MOLINÆO ET STRAUCHIO ſapere coargueretur, hiſque confutatis, reliqua ipſius præter unum, quod brevi corollario refellitur, tanti non viderentur, ideoque pede tranſilienda ſicco. Quare vindictam ſpirans objiciebat aliquem ex Auditoribus, qui, Arnoldo præceptore ſuo piis laudibus concelebrato, BYNKERSHOEKIUM aſperis facetiis in triumphum duceret, idque repreſſerat Noſter in *Contentione* quam edidit, *litteraria*: tum vero quiritari Groninganus Anteceſſor, libellum famoſum exprobare, injuriarum poſtulare, ipſe injuriam conceptis verbis retorquere, propriis laudibus egregie ſibi adſentari, in *præfatione Irneri injuria vapulantis*: ad quam volupe erit facetam reſponſionem legere, libro ſingulari ad legem ἀξίωσις præmiſſam. Quæ deinde ſequuta ſunt Pagenſtecheri & filii, Jo Friderici Guilielmi, tum probi illius gratique Auditoris, & Antonii Houckii ſpurciſſima, quibus famam & fortunam Viri ampliſſimi adlatrarunt, convicia, ad hos fœtores & ſordes nauſeant omnes boni, & dum ſtabit ad poſteros immortalis Viri virtus, nauſeabunt perpetim.

Expedita erant legis LECTA ænigmata, & extricati, qui occulte eam implicabant, flexus ambiguæ, de pactis continenter adjectis, quæſtionis: proxime opem auxiliumque ſibi poſcere videbatur incluta LEX ΑΧΙΩΣΙΣ IX. ff. DE LEGE RHODIA DE JACTU, non minus, quam in ea deprecans Eudæmon, naufragium faciens, & fatalem ab Interpretibus direptionem perpeſſa. Jam ante Noſtrum quidem legi adflictæ ſubvenerat JACOBUS GOTHOFREDUS: ſed nec is officio perfunctus erat: & loquuntur ſingula hujus commentationis capita, quantum Viri Summi diligentia reliquum fecerit, & quam uberem, diſſentiendi & emendandi materiem attulerit ingenio BYNKERSHOEKIANO. Salvam omnino legem cupit Noſter, omnemque ab ea vim prohibendam cenſet: Si quid tamen mutandum videatur, obſervationes in hanc rem dedit. Naufragium ſcilicet in Italia factum, quod inſequuta eſt apud Cyclades direptio, ſi moleſtum ſit nimis, neque omnino id tolerandum exiſtiment Eruditi, licet multis modis recte intelligi poſſit: eos Æthaliam, Inſulam prope Samum, Cycladibus vicinam, & Livio memoratam, reſtituere facile permittit: quæ quidem inſignis conjectura, egregie conſpirantibus ingeniis, eodem fere tempore obtigerat GERARDO NOODT,

ab

ab ipſo deinde propoſita in doctiſſimis *Obſervationum* libris.

Et quum ſolemne ſit interpretibus ad hanc legem commentari de DOMINIO MARIS: quamvis id alieno loco fieri doceat Noſter; movit tamen ipſum dignitas argumenti, calamis & armis ferventer diſceptati, maxima, ut peculiari diſſertatione illud pertractatum adderet, parum intereſſe ratus, hic an alibi, quam nove conſtituiſſet, ſententiam explicaret. Non GROTIUS placet, maris libertatem aſſerens, non SELDENUS, mare claudens: nihil patriæ, nihil aſſentationi & partium ſtudio, nihil præmiorum exſpectationi concedendum; citra ſpem metumque, citra adfectum agendum erat, ac tuenda maris cum libertas, tum dominium. Altius inveſtiganda erat Dominii origo & nativa virtus, mox pactis, moribus, legibus informata & aucta: explicandi erant maris occupandi, & perpetua poſſeſſione retinendi, modi; & quid hic valeant pacta, quid extra conventiones ſit juris, qui ſint dominii maritimi effectus, videndum: excutienda erant teſtimonia, quibus dominium maris adfirmatur, & exempla Gentium, quæ maris potitæ eſſe perhibentur. Apparebat, Oceanum, qua patet, univerſum, nec occupatum unquam eſſe, nec occupari poſſe; partem occupari poſſe, ſed non diu retineri, quia deſerta poſſeſſione inter Gentes dominium amittitur, & redit ad uſum communem; neque ullum hodie mare Principis alicujus ditione teneri, niſi qua forte in illud terra dominetur. Hoc modo operæ pretium erat demonſtraſſe, eſſe mare liberum, quod non poſſidetur, vel univerſum poſſideri nequit; eſſe tamen clauſum, ſi juſte occupanti dent fata non interruptam poſſeſſionem. Hoc Jureconſultorum veterum, adverſus aliorum criminationes, ſanctam nobis præſtat auctoritatem, mare nunc natura omnibus patere, nunc nullius, ejus uſum omnium communem, nunc populi, accomodate ad jus Gentium ſuorumque temporum ſtatum, recte dictantium.

Bene huic diſſertationi ſuccedit, quamvis longo tempore poſt editus, perinde momentoſum, imo vero præcipuum juris Gentium caput, jura ſcilicet Legatorum, tractans & quæſtionum vexatiſſimam definiens, liber ſingularis DE FORO LEGATORUM, IN CAUSA TAM CIVILI, QUAM CRIMINALI. Neque hanc ex legibus civilibus, quod plurimis uſu quondam venit, neque ex ſola ratiocinatione, ubi genio plerumque ſuo indulgent Scriptores, ſed ex jure & moribus Gentium illuſtrandum judicabat ampliſſimus BYNKERSHOEKIUS. Occaſio ſcribendi ex facto ipſi nata: quam ad finem anni MDCCXX. immodice fervente actionum, quas mercatores vocant, negotio, Legatus Ducis Holſatiæ Haga Comitum Amſtelodamum ſe contuliſſet, & ſtrenue mercatus plurium debitor factus, mox Hagam revertiſſet, Creditoribus Curiam Hollandiæ adeuntibus, ac mandatum arreſti & in jus vocationem impetrantibus. Curia decrevit arreſtum in omnia Legati bona, exceptis tamen utenſilibus & reliquo legationis apparatu, citavit inſuper Legatum, initio ad ædes, dein per edictum. Ille de violato Gentium jure apud Ordines Generales queritur. Ordines Hollandiæ ſententiam Curiæ, ad quam res ea pertinebat, rogant: hæc ſententiam exponit in epiſtola & mandata ſua defendit. Magna fuit ac diuturna Ordinum cum fœderati Belgii, tum Hollandiæ ea de re deliberatio: Noſter ſæpius, quid ſibi videretur, ſciſcitantibus amicis, quam privatim dixerat, publico ſcripto explicare ſententiam promiſerat: mox fidem liberavit. Et hanc unam eſſe, quam pernicioſum & exitia-

tiabile, ſi quod unquam fuerit eritque Actionum Commercium ſeculo noſtro attulerit, commoditatem, elegans de hoc labore BYNKERSHOEKIANO judicium eſt Viri Clariſſimi, Jo: Barbeyraci, Anteceſſoris Groningani: qui & interpretationem libri eximii Gallicam, additis luculentis obſervationibus, procuravit. Quanquam vero cauſa Legati, in Belgio tunc agitata, erat omnino civilis: Noſter tamen diſputationem de foro Legatorum in cauſa criminali, quæ adhuc plus difficultatis habet, neque ab altera omnino divelli ſe patitur, eadem opera ſuſcipiendam optime conſtituit.

Ut rem breviter teneamus, privilegium fori Legatorum non a ſanctitate illorum deducit, verum ex eo, quod Legatus, Gentium moribus, non ſit ejus, ad quem mittitur, ſubditus, ſed maneat illius, qui mittit. Hinc Legatum in cauſa civili ſic eſſe conveniendum, atque ſi in loco legationis nec eſſet neque contraxiſſet, nec bona haberet. Legatum ſemper vetus forum ſervare: bona autem ejus mobilia pariter ac immobilia, ſine quibus legationem obire poteſt, tamquam abſentis, arreſto adfici, eumque conveniri poſſe in foro territorii, ubi degit, actione in rem, reconventione, per Appellationem, & ex Interdictis, denunciationem vero arreſti per epiſtolam fieri debere. Ubi Legatus extra cauſam legationis deliquerit, optimum videri, ipſum e territorio ejicere, & puniendum Domino ſuo mittere: id quod moribus Gentium magis conveniet: nec de familia Legatorum aliter pronuntiandum. Aſyli jus Legatorum ædibus prorſus negandum eſſe: Ceterum haud injuſte detineri e territorio proſcriptum, & eo denuo legatum, aut ex jure talionis, aut repreſſaliatum. Fori autem privilegio renuntiare, tanquam juri Principis ſui Legato fas nequaquam eſſe.

Novimus rationes, quibus in his demonſtrandis utitur Vir Ampliſſimus, non omnibus probari, cum illas, quas cum GROTIO communes, tum quas diverſas ab his atque peculiares habet: neque diffitemur, eſſe, quas ipſe ſibi hic illic obmovit, difficultates, quas magis excuſare, quam removere dici poſſit: novimus, quod præſertim in culpam adduci ſolet, ipſum in colligendis factis & exemplis nimium fuiſſe dici, moribuſque Gentium plus tribuiſſe juſto. Verum conſtat nihilo minus doctiſſimæ commentationi ſua dignitas, ſuum pretium: neque eſt, quod omne de quæſtione tractata judicium ad mores Gentium, qui jus faciant, tranſcribere Noſtrum continuo exiſtimemus, quando quidem factis, magno ſtudio in medium prolatis, plurimum in demonſtrando utitur; quin potius accurate conſtituit, non eſſe ratione ſola judicandum in argumento, quod, ut omne profecto jus Legatorum, ex voluntate Gentium & conventionibus expreſſis tacitiſve partem maximam pendet. Sic enim cum TULLIO, juris non minus Gentium quam Civilis, magno auctore, omnino ſentiendum eſt, jus Legatorum, quod apud omnes Gentes ſanctum eſſe conſuevit, *cum hominum præſidio munitum, tum etiam Divino jure eſſe vallatum*.

Atque hæc ſunt, LECTOR BENEVOLE, quæ Tibi primo Tomo porriguntur, ſcripta BENKERSHOEKIANA. Alter Tomus lautiſſima Tibi apponit Artis Criticæ, & Juriſprudentiæ elegantioris omniumque amæniorum literarum inſtructiſſima bellaria. Hæc tibi per inducias forenſes Senator graviſſimus, his blanditiis murmura fori commutans, his ſtudioſæ remiſſionis oblectamentis fallens laborioſæ jucunda oblivia vitæ, apparavit, nunquam minus otioſus, quam cum otio-

ſus eſſet. Quum enim libros obſervationum juris Romani in publicum editurus Adverſaria ſua excuteret: ex illis, quæ obſervationum modum capere non viderentur, enata ſunt hæc, quæ decennio poſt Lugduni Batavorum prodierunt, ſex opuſcula varii argumenti.

Primum eorum eſt, in quo POMPONIO, tot ac tantis aliorum Commentariis onuſto, tot ac tantis Grammaticorum, Hiſtoricorum, Jureconſultorum; omnium enim horum res hic agitur; nullius fere non Interpretis obtrectationibus, & inſcitiæ, errorum, oſcitantiæ reprehenſionibus vehementer laboranti, operam inſignem opemque attulit; ſubmovitque inclementiſſimum decretum terribilis ANTITRIBONIANI, *non niſi fabulas & deliria Triboniani eſſe*, detonantis. Ita PRÆTERMISSORUM titulus, quem inſcripſit, admonet Lectorem, ne juſtum commentarium hic exſpectet; ne centies dicta & Interpretibus aliis obſervata hic requirat; ne Rei Romanæ & originum juris notitia non aliunde inſtructus, eorumve, quæ vulgus interpretum ad POMPONIUM ſcripſit, ignarus accedat. Propoſitum erat Noſtro, POMPONII cauſam in primis agere, prætermiſſas ab aliis obſervationes dare, difficultates, quæ alios offenderunt, de medio tollere, quæ male habere videbantur, explicando ſanare, lectionis, hic illic corruptæ, emendationem ex Florentina & ſuorum codicum ſcriptura veterumque librorum editione, aliquando ex ingenio, adhibere, ſemper tamen in medicina abſtinere ferro & igne. Hæc adeo feliciter exſequutus eſt, ut nemo ſit in tanto Interpretum numero, qui pari ſolertia & Critici & JCti partes tam rite impleverit ad hanc legem, nec niſi perparcum forſitan ſpicilegium poſt ſe reliquerit. Parum itaque verecundus videri poſſim, ſi purpuræ lacinias adſuere, &, quæ mihi, PRÆTERMISSA hæc BYNKERSHOEKIANA cum POMPONIO diligentius conferenti in mentem aliquando venerunt, ex Adverſariis meis huc transferre non erubeſcam. Novi enim, quam impari conatu, quam exiguo ingenio nonnulla tentaverim: neminem tamen tam iniquum judicem extimeſco, qui, leviora quæ ipſe ultro profiteor, ac ſub dubitante calamo tandem adſcripſi, bonorum venia interdicere protinus velit.

Igitur in § 2. exiſtimabam legi poſſe: *quæ omnes conſcriptæ exſtant in Libris* ſex *Papirii*: leviter immutata ſcriptura, quam nota numeralis VI. in manu exaratis Codicibus ſuggeſſit primum CUJACIO & quam deinde ſequutus eſt, RUPERTUS, legendo: *in libro ſexto Papirii*. Vix enim, quod aliis placet, videtur PAPIRIUS quinque Libris aut patrias antiquitates rituſque priſcos, aut Numæ tantum leges de ſacris complexus, ſexto demum reliquas leges regias, velut adpendicem, adjeciſſe. Neque impedimento eſt, quod ſequitur; *Is liber, ut diximus, appellatur Jus Civile Papirianum*; quam & partes operis plurali, & univerſum opus ſingulari locutione commode deſignari poſſint: neque inſolentem eſſe numeri in una eademque oratione commutationem, aliis exemplis conſtat, & Vir Ampliſſimus admonuit ad *l. lecta cap.* 12. Quarti autem caſus pro ſexto uſurpandi morem, adhuc minus eget, ut multis probem. Nec vero dicetur ſine aliqua ſpecie, ſingulis forſitan ſex libris collectas ac diſtinctas fuiſſe Regis cujuſque leges, ad ſuperbum uſque, quo regnante floruiſſe memoratur PAPIRIUS, & qui legum fuit everſor, non lator. Apud MACROBIUM certe *Saturnal.* I. *cap.* 16. ex libro 2. GRANII LICINIANI de nundinis & de flaminica talia adfe-

ran-

runtur, quæ ad Numæ aliquam legem notata, & ejuſdem GRANII eſſe videntur, cujus etiam aliquid ad flaminicam pertinens laudatur apud *Feſtum* voce: *ricæ*. Quod ſi eundem credimus GRANIUM LICINIANUM atque GRANIUM FLACCUM, cujus liber DE JURE PAPIRIANO citatur *in l.* 144. *ff. de verb. ſignif.* & cujus aliud fragmentum extat apud MACROBIUM *Saturn.* 3. *cap.* 2. uti id viſum BERTRANDO & GROTIO in vitis JCtorum: GRANIUS in Commentario ſuo ſequutus eſt ordinem & partitionem JURIS PAPIRIANI, ita, ut libro 2. Numæ leges illuſtraverit. Ceterum quum in nulla re alia facilior ſit lapſus, neque frequentior, vel apud ipſos ſcriptores antiquos confuſio, quam in nominibus veterum: facile quoque ferendum eſſet in POMPONIO, ſi, quem infra § 36. PUBLIUM vocat hoc § 2. SEXTUM appellaſſet, quamvis & forſitan ignoraremus, anne habuerit hujus rei cauſam. Quid enim, ſi jam ejus ætate incertum fuit PAPIRII prænomen aliis SEXTUM, aliis PUBLIUM dicentibus? & quid, ſi PUBLII nomen, inde imponi ſolitum, *quod quis Populo acceptus fuiſſet*, revera olim additum PAPIRIO, *uni ex principalibus viris*, quam SEXTI prænomen ab ordine naſcendi ei in familia jam obtigiſſet? Utcunque ſit, aliud inſuper prænomen CAJI, fruſtra adfingitur *Papirio* noſtro, excitata HALICARNASSEI fide: quam is de alio prorſus C. Papirio, ſummo PONTIFICE, ſcribit, *eum Numæ leges poſt ejectos Reges in publicum uſum revocaſſe*: quemadmodum ab utroque etiam diverſus eſt Manius Papirius, quem primum Regem ſacrificulum creatum refert DIONYSIUS, & quem Pontifici fuiſſe ſubjectum, ex *Livio*, novimus.

In § 5. Verba: *His legibus latis, cœpit, ut naturaliter evenire ſolet, ut interpretatio deſideraret Prudentium auctoritate neceſſariam eſſe diſputationem fori*: poſt varios aliorum conatus Vir Ampliſſ. ex MStis ſuis & vulgata legit: *ut interpretatio deſideraret Prudentium auctoritatem, neceſſariamque diſputationem fori*: Ceterum, quod Florentiæ eſt: *diſputatione fori*, id omnino, ut vitioſum damnat. Sed ſi cui ſervanda videatur Hetruſca litera, legamus: *His legibus latis, cœpit, ut naturaliter evenire ſolet, ut interpretatio deſideraret, Prudentium auctoritatem neceſſariam eſſe diſputatione fori*: ut ſenſus ſit, legum decemviralium interpretationem deſideraſſe ipſa diſputatione fori, ut Prudentium auctoritas accederet, quæ certi aliquid definiret. Non diſſimulabo, Florentiæ legi etiam: *auctoritate*: ſed facilius hoc verbum, quam alterum, *diſputatione*, admittit adjectionem literæ ſimilis ſequuti, *n*: hoc modo: *auctoritatem neceſſariam*. Utique niſi alterutrum nomen in quartum caſum redigamus, nullus educi ſenſus poteſt.

Eodem tempore & Magiſtratus jura reddebant, & ut ſcirent cives, quod jus de quaque re quiſque dicturus eſſet, ſeque præmuniret, *Edicta proponebant*: ſic vulgo legitur in § 10. Habent tamen Editiones quædam: *ſeque præmunirent*: & ſequuntur hoc plerique Interpretes, confirmat etiam Noſter ex MStis ſuis: atque hoc modo τὸ *præmunire* refertur ad cives. Neſcio, anne ex proprietate locutionis Latinæ & uſu juris commodius legatur, nulla inſerta, ſed una leviter mutata litera: *ſeque præmoneret*: id eſt Magiſtratus moneret. *Præmonere*, eſt mature, in tempore monere. Senſus eſt facilis & planus: *ut ſciret cives, quod jus de quaque re quiſque dicturus eſſet, ſeque præmoneret; Edicta proponebant*. Monendi verbum eſt proprium Edictorum; ut multis PLINII, TACITI, SUETONII locis oſtendit *Barn. Briſſonius, de formulis lib.* 3. *Divi fratres Edicto admonuerunt*,

runt, ait MARCIANUS in *l. 39. ff. de religioſ.* Inter ipſa Magiſtratuum Edicta ſunt quædam *monitoria*: & noti ſunt CALLISTRATI libri ſex ad *Edictum monitorium*: remque ipſam animadvertit BERTRANDUS, in *Calliſtrato*: Lectionem tamen nemo, quod ſciam, tentavit.

Magiſtratus legitimi, qui & quo intellectu dicantur in § 19. difficilis eſt inſpectio: & quæcunque ad hunc nodum ſolvendum tentata fuerunt ab aliis, adeo diſplicent Noſtro, ut reprobatis illis omnibus, verba: *Magiſtratus tamen habebantur legitimi*, tandem ab hoc § 19. divellenda & rejicienda ad ſequentem § 20. duxerit. Videbatur autem mihi tota hæc ſententia vel Triboniani, vel alterius gloſſema eſſe, differentiam adnotantis Præfectorum Prætorio a Magiſtris Equitum, quibuſcum illi etiam comparantur ab *Arcadio Chariſio* in *l. 1. pr. ff. de offic. Præf. præt.* Hoc ſcilicet admoneri judicabam, ne quis putaret, Præfectos prætorio æque minus *Pomponii* ætate fuiſſe Magiſtratus legitimos & ordinarios, ac libera R. P. fuerint Magiſtri Equitum, Dictatoribus adſociati. Sed quia gloſſarum & emblematum prætextus raro placet: eodem modo ſenſuque, ita ſolum, ut ipſius *Pomponii* ſermo fiat, accipiamus hæc verba verecunde mutata: *Magiſtratus tamen hi habebuntur* (vel etiam: *habentur*) *legitimi*, ſcilicet Præfecti Prætorio. Quamvis enim poſt ætatem *Pomponii* demum Civilis Præfectorum poteſtas ampliſſimas vires ceperit: erat tamen jam, pleniore licentia ad diſciplinæ publicæ emendationem data, etiam ſub Trajano & Hadriano ſumma hujus Magiſtratus auctoritas & aliquando ipſi principi moleſta potentia, ut exemplo Attiani Præfecti Prætorio conſtat de quo *Spartianus*. Sed, quod nobis jam ſufficit, erat horum Præfectorum Magiſtratus inde ab Auguſti inſtituto perpetuus & ordinarius, quemadmodum ex continua eorum ſucceſſione cognoſcere eſt apud PETR. FABRUM *ſemeſtr. 1. cap. 1.*

In § 24. ab initio, omnia ſunt male contorta & perplexa, niſi ſola diſtinguendi ratio in cauſa eſt; quam proinde, plurimum refert, quomodo in ordinem redigamus. Tentavi autem hoc modo: *Et cum placuiſſet leges quoque ferri, latum eſt ad populum, uti omnes magiſtratu ſe abdicarent, quo Decemviri conſtituti, anno uno. Cum Magiſtratum prorogarent ſibi & cum injurioſe tractarent, neque vellent deinceps ſufficere Magiſtratibus, &c.* Ita quidem nulla verborum tranſpoſitione opus eſt, nec jam difficultas reſtat in vocula: *quo*. LIVIUS: *Placet Creari Decemviros ſine provocatione, & ne quis eo anno alius Magiſtratus eſſet.* Juſſi itaque omnes Magiſtratu ſe abdicare, eo anno uno, quo Decemviri conſtituti. In ſequentibus lego: *&* *cum* (pro *cum*) Magiſtratum ſcilicet Decemviralem, *injurioſe tractarent*. Duriuſcule enim dicitur, *injurioſe tractare*, ſine adjectione rei vel perſonæ patientis. Magiſtratum vero injurioſe tractarunt, id eſt geſſerunt, adminiſtrarunt, quomodo apud TACITUM eſt: *regnum tractare, annal. 2. cap. 67.* Poſſit & ex eadem leviuſcula emendatione ſuſtineri, quod porro ſequitur: *neque vellent deinceps ſufficere Magiſtratibus*; ſcilicet ſi hic iterum ſubaudias, *eum*, puta Magiſtratum, quem retinebant. Si nobis alia parum, cultiora toleranda ſunt in POMPONIO, quidni & hoc ferremus: *Magiſtratum ſufficere Magiſtratibus*, pro ſufficere Magiſtratus in locum Magiſtratus Decemviralis a ſe geſti? Poſſit etiam verbum *ſufficere* non inſolenti ſignificatu accipi, ut ſit *præbere, concedere*: poſſit denique citra violentiam legi: *ſubjicere*; quo pacto

ſen-

ſenſus foret apertus; neque minus veritati rei conveniens. Sed ſi nihil horum placet, retineamus emendationem BUDÆI: *Sufficere Magiſtratus* id eſt ſubrogare. LIVIUS: *Idus Majæ venere, nullis ſubrogatis Magiſtratibus, privati pro Decemviris ... prodeunt.*

In § Sive legas: *Tunc, ut aliquo pluris patres haberentur:* ſive retineas τὸ *haberent*, & ſubaudias *cives* vel *plebeji:* ſenſus utroque modo idem conſiſtit. Vult autem POMPONIUS, ut, quod prærogativæ & auctoritati Patrum deceſſiſſet, Conſulum altero ex Plebe creato, nunc ipſis augmento alio penſaretur, factos eſſe ex Patribus duos Ædiles Curules, & Prætorem quoque creatum, qui in Urbe jus diceret, de quo *in § ſequ.* LIVIUS: *Hos ſibi patritii quæſivere honores pro conceſſo plebi altero Conſulatu.* Connectendus vero eſt cum hoc § 26. qui ſequitur § 27. ut copulativæ duæ ſatis indicant. Et ſic abſolvitur POMPONIUS a culpa, quæ ipſi impingi ſolet, quod, ſuppreſſa omnino vera illa Prætoris primum creati cauſa, ſubſtituiſſet aliam. Tota POMPONII narratio ita cohæret: *Tunc, ut aliquo pluris Patres haberent, placuit, duos ex Numero Patrum conſtitui: Ita facti ſunt Ædiles curules: cumque ſubinde Conſules avocarentur bellis finitimis, neque* adhuc *eſſet* alius Magiſtratus, *qui in Civitate* ipſis abſentibus *jus reddere poſſet, factum eſt, ut Prætor quoque* eadem cauſa, qua Ædiles, eodemque tempore *crearetur.*

In § 36. Ampliſſimus van BYNKERSHOEK accurate docet, de Appiis Claudiis tantum duobus, Decemviro & Centummano, ſermonem eſſe, idque ſignificari, *huc ab illo proceſſiſſe videri*, tanquam gentilitium. Obſtare modo videtur quod POMPONIUS jam dixit paulo ante: *Poſt hunc* (Decemvirum) *Appius Claudius ejuſdem generis.* Poſſint itaque illa: *qui videtur ab hoc proceſſiſſe*, iſto ſenſu abundantia & ſuperflua videri: nec tamen hæc minus perferenda forent, ac illud in § 5. *Ut ceteræ partes juris ſuis propriis nominibus deſignantur, datis propriis nominibus ceteris partibus.* Verum hic in § 36. nulla eſt ejuſmodi geminatio, quippe locutio, *ejuſdem generis*, non de origine & gente Appii Claudii, ſed de genere ſcientiæ, quo eminuit, accipi debet. Maximam ſcilicet ſcientiam ejuſdem generis, qualem Papirius & Appius Claudius Decemvir habuerunt, ei attribuit POMPONIUS, poſtquam juris civilis ſcientiam profeſſos, qui maximæ dignationis apud P. R. fuerint, commemorare inſtituit § præced. 35.

Ad § 41. Vir Ampliſſimus e famoſo VALERII MAXIMI loco, *lib.* 8. *cap.* 8. tollit *Scurriles luſus*, Publico Mucio, Pontif. Max. viro graviſſimo, nimis indignos, & poſt varia multorum commenta, legit tandem: *in turrilibus luſibus.* Ingenioſam conjecturam deſtituit auctoritas, ſaltem nominis *turrilis*. Sit enim licet apud MARTIALEM in *apophoretis* turricula, hoc epigrammate decorata:

Quærit Compoſitos manus improba mittere talos
Si per me miſit, nil niſi vota facit.

Ipſe tamen turrilis luſus, aut ſaltem nomen *turrilis* nuſpiam occurrit. Scio, RUTGERSII emendationem hactenus Viris eruditis perplacere, legentis: *in ſenilibus luſibus.* Quoniam tamen ſpurium illud: *Scurrilibus*, tantum libri typis expreſſi & manuſcripti quidam pauciores, neque ii ſatis antiqui, habent: contra

vero

vero plerique Codices vetuſtiores exhibent : *Scenis* vel *ſcænis* , alii *ſceais* , quidam *inſenis*: teſtibus PIGHIO, COLERO , PERIZONIO , VORSTIO , & noviſſimo VALERII editore, CL. ABRAM. TORRENIO : hæc, ipſa licet minime conſtans , nec incorrupta, ſcriptura non omnino negligenda videtur . Si quid igitur periclitari licet, legerim: *In ſenis luſibus*, id eſt luſibus ſenorum, ſeu duodecim ſcriptorum , quibus excelluiſſe Mucium, CICERO *de Orat.* I. *cap.* 50. & QUINTILIANUS *Inſtit. orat.* II. *cap.* 2. teſtantur . MARTIALIS *lib.* 14. *epigr.* 15. de tabulæ luſoria :

Hic mihi bis ſeno numeratur teſſera punƐo.
Calculus hic gemino diſcolor hoſte perit.

Senis enim, ſive bis ſenis, ſi ab utraque parte ludentium numeres , punƐis aut lineis, quæ *ſcripta* vocabant, diſtinƐta erat tabula luſoria , in quibus calculos varie diſponebant veteres, prout teſſeræ cecidiſſent . Hinc *vias ſenariis locis diſtinƐtas* ISIDORUS *lib.* 43. *orig. cap.* 64. dixit illum *ſcriptorum tramitem* , ut vocatur in Epigrammate veteri de alea, apud SOUTERIUM *lib.* I. *cap.* 16. Ab hiſce igitur Senariis locis, ſive *ſenis*, aut *bis ſenis* prout numeraverit , punƐis ſive ſcriptis, conjicio, Valerium appellaſſe luſus ſcriptorum *ſenos luſus* , in quibus hominem egerit Scævola . Fateor , ſenos luſus a nemine veterum ſimiliter dici, non magis , quam *turriles luſus* : verum probatum tamen dedi uſum nominis numeralis *ſeni* in ſcriptorum luſibus , & aptam vel maxime huic loco ejuſdem ſignificationem oſtendi. Quod ſi nondum ſeni luſus placere poſſunt : ita dividam orationem , ut alterum nomen *ſenis*, idque abſolute poſitum , a præpoſitione *in*, alterum *luſibus* a verbo ſequente regatur , hoc modo : *Ut enim in ſeriis rebus Scævolam, ita, in ſenis, luſibus hominem agebat* . Sic luſus opponuntur ſeriis rebus: deſcribuntur vero ſimul iſti Scævolæ familiares luſus, *in ſenis* , ſcilicet *ſcriptis*, hoc eſt in alveo. Nota ſunt CICERONIS apud NONIUM MARCELLUM verba: *Itaque tibi concedo quod in* 12. *ſcriptis ſolemus , ut calculum reducas*: ex quibus ineptus ille , quem FRANC. BALDUINUS ridet in Commentario de LL. XII. *Tabular.* colligebat, in legibus XII. Tabularum aliquid extitiſſe de errore calculi. Quemadmodum in his verbis per XII. *ſcripta* indicatur ſcriptorum, ſeu ſcriptulorum luſus: ita commode potuit idem *per ſena ſcripta* , aut *ſenis* abſolute poſitis, ut ſcripta ſubintelligas, apud VALERIUM ſignificari. Ceterum ſcurrile iſtud Librariorum facinus, quod nobis *ſcurriles luſus* protulit, non aliunde originem habet, quam ex præcedentis *libri* 7. *cap. ultimo* , memoriæ deſcribentium adhuc obverſante , niſi forte , ſenos luſus minime intelligentes , ſtudioſe ex eodem loco , ita emendarunt . Idem vero, quem indicavi, locus fortiter intercedit, quo minus amœniores ſenſu ſcurriles Scævolæ luſus apud VALERIUM interpretari queamus.

Ad § 43. dubitat quidem Noſter , an ſatis Latinum ſit, *traƐtari contumelia* , & proinde laudat emendationem : *ea velut contumelia Servius teƐtus* . Sed reƐte habet etiam Communis leƐtio : quippe non ſolum ex nominis cum adverbio commutatione iſta locutio explicari poteſt , ſed & ipſe Latiarium literarum parens ita multis locis: *traƐtare aliquem , honore , dignitate , gratia ; traƐtare aliquem*

quem præſtanti fide ; tractare aliquem ita omnibus rebus, ut intelligat &c. tractare auditores eodem verborum genere .

In § *ultimo* accurate Vir Ampliſſimus in verbis : *ſed plerumque judicibus ipſis ſcribebant, aut teſtabantur, qui illos conſulebant* : intelligendas, admonet, ipſorum JCtorum de jure teſtationes. Sed propterea opus non eſt, ut legamus; *quos illi conſulebant*, pro: *qui illos*. Spectat enim oratio ad judices : *his ipſis JCti ſcribebant* abſentibus, *aut teſtabantur* præſentibus *qui illos (JCtos) conſulebant* . Alias ſcribendum erat : *quos hi* (Judices, de quibus poſtremo ſermo fuit) *conſulebant*.

Habes, LECTOR CANDIDE, qualia jam initio profeſſus fui, leviora, quæ mihi in Adverſariis nata erant : luculentiora quædam dedit *Vir Clariſſimus*, CHRISTFRIDUS WÆCHTLER, JCtus Dreſdenſis, in actis Eruditorum Lipſienſibus, Anni MDCCXX. *p.* 112. *ſeqq.* cujus ad reliqua etiam quinque hujus alterius tomi Opuſcula doctas obſervationes, *ibidem pag.* 499. *& in ſupplement. tom.* 7. *ſect.* 7. & duabus ſequentibus propoſitas noſtrum eſt non ſine debita honoris & laudis mentione commemorare. Nec ingratum forſitan erat futurum, ſi, quæ Vir eruditiſſimus animadvertit, potiſſima ſummis tantum punctis ad ſingula opuſcula adnotaremus, niſi creſcentes ſub manibus chartæ monerent, eſſe aliquando cogitandum de portu, ne præfationis modum nimis excedamus. Itaque de his, quæ ſequuntur, opuſculis parcius dicendum erit: & quidni? quum & argumentorum ſubtilitas ac præſtantia, & ſumma in tractando eruditio ea jam pridem omnibus cognita celebrataque effecerint. Quotuſquiſque enim eſt, non lymphis paluſtribus, ſed ſplendidioris Juriſprudentiæ fontibus vel leviter adſuetus, qui rerum mancipi & nec mancipi, dominii Quiritarii & Bonitarii diſtinctionem, ad varia juris Romani capita intelligenda prorſus neceſſariam, & paucis Veterum JCtorum aliorumque Auctorum fragmentis ac teſtimoniis hauriendam non ignorat : qui non ſimul didicerit, id ipſum egiſſe Illuſtrem van BYNKERSHOEK in opuſculo DE REBUS MANCIPI ET NEC MANCIPI, nobiſque argumentum ſatis obſcurum ac perdifficile, ex ipſis tenebris quæſita luce, primum ex præſcripto & perfectius illuſtraſſe. Nam præclara induſtria Viri longe celeberrimi Ant. Schultingii in immortali opere, *Juriſprudentia Antijuſtinianea* occupaverat quidem, quæ Noſter de modis acquirendi dominii ad ULPIANI ET VARRONIS loca, & ad fragmenta veterum duo de mancipatione & in jure ceſſione meditabatur; ſed in mancipi, nec mancipi rerum illuſtratione adhuc ſe pulchra laudis oſtendebat occaſio. Neque officiet quidquam luminibus Viri Ampliſſimi, quicunque poſt inſignes ipſius curas æquo Jove in eodem argumento non nihil molietur: id res ita fert, perparce literis mandata & ad poſteritatem propagata, fragmentis Veterum neque integris neque ſatis accurate definientibus noſcenda, ita, ut pleraque tantum exempli cauſa poſita, alia, tanquam ſolennitates & momenta juris quotidiani, in quo omnes verſarentur, omiſſa videantur : quam in rem obſervavit nonnulla, quem paulo ante laudabam, CL. WÆCHTLERUS.

Succedit opuſculum *de jure occidendi, vendendi & exponendi Liberos apud veteres Romanos* quo Vir Ampliſſimus præcipue diſputavit contra GERARDI NOODT Librum ſingularem, quem præſcripſit JULIUS PAULUS, ſive *de partus expoſitione & nece apud Veteres*. Defenſionem libri ſui idem Vir Celeberrimus ipſe ſuſce-

ſcepit in *Amica reſponſione ad difficultates Julio Paulo, ſive libro de partus expoſitione & nece motas*: quam una cum Noſtri animadverſionibus, prout ſub inſcriptione CURÆ SECUNDÆ *de jure occidendi & vendendi liberos &c.* prodierunt, in calce hujus tomi ſecundi adjecit bibliopola. Cardo diſputationis in eo vertitur, quamdiu rigor ille patriæ poteſtatis in liberos, ac præſertim infantes & partus recens natos projiciendi, mergendi, occidendi, exponendi licentia in foro Romano perduraverit? At expulſum eſſe ferocius illud jus, humanitate & manſuetudine ſeculi, jam temporibus Trajani, Adriani & Antoninorum, neque adeo licuiſſe jure Pandectarum immanem iſtam partus abjiciendi & exponendi poteſtatem, ſed, ſi non pœna certa, extra ordinem utique punitos fuiſſe patres, tantum ſcelus auſos, Vir Ampliſſimus demonſtrat: quum NOODTIUS, ſententiam JUSTI LIPSII ſequutus, crudele jus patrum in recens natos infantes ſtetiſſe jure Pandectarum, ultra etiam ad uſque Principatum Valentiniani, Valentis & Gratiani, defendiſſet, &, quo potiſſimum amoliretur argumentum, quod obſtaret apud PAULUM *lib. 2. ſentent. in l. 4. ff. de agnoſcend. & alend. liberis* ſollicite diſtinguenda eſſe præcepta officiorum ab regulis & decretis juris, atque ad illa referendam eſſe PAULI ſententiam in *d. l.* 4. operoſe contendiſſet, quod ipſum quoque Noſter, iſto PAULI loco inſigniter illuſtrato & regulis decretiſque juris vindicato, confutavit.

De Cultu Religionis Peregrinæ apud Veteres Romanos ſcribendi cauſam præbuerunt inſignia & quantivis pretii monumenta duo veteris ævi, religionem peregrinam coercentia, SCTUM MARCIANUM DE BACCHANALIBUS TOLLENDIS, ET EDICTUM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI CONTRA MANICHÆOS. Ita vero in hoc argumento, imo vero & in emendandis atque interpretandis his antiquitatis reliquiis verſandum ſibi duxit Noſter, ut, quidquid ſcriberet, non ad aliam, quam juriſprudentiæ profeſſionem ſpectaret; idque duabus communivit diſſertationibus, quarum altera, *cultum religionis ſemper pertinuiſſe ad curam legum & JCtorum* oſtendit; *altera quo loco apud Romanos fuerint religiones peregrinæ & an earum cauſa licuerit coire*, diſquirit; ſed ita, ut, minime per ætates omnes eundo, quaſdam duntaxat eorum leges moreſque recenſeat. Ab his convertitur ad illuſtre de bacchanalibus tollendis SCtum. Q. Marcio Philippo & Sp. Poſthumio Albino Coſſ. factum: quod JAC. GRONOVIUS, RAPH. FABRETTUS & JO. CLERICUS, ediderant, de interpretatione tamen vel reſtitutione parum ſolliciti. Nullum eſt inter ærea, quæ nobis ex antiqua Roma ſuperſunt, fragmina, nulla eſt earum legum, quas CAR. SIGONIUS & FULV. URSINUS vulgaverunt in publicum, quæ SCtum hoc vel vetuſtate vel dignitate antecellat. Ampliſſimus Præſes ſequutus eſt in ipſo exhibendo GRONOVIANAM editionem, improbata plerumque *Fabretti* ſcriptura, quæ ſubinde nullum habere ſenſum videbatur. Nuper vero literatiſſimus Italus, SCIPIO MAFFEI in præclaro & rarioris doctrinæ libro, *hiſtoria diplomatica pag.* 125. de novo illud adſcripſit, ut videtur, e Fabretti opere Inſcriptionum, nec ſine quibuſdam emendationibus, quarum tamen non niſi unicam à Noſtri conjecturis diverſam attulit, legendo *in lin.* 23. parte quinta SCti. ENDO VOLGOD: id eſt in vulgo, ubi FABRETTUS edidit illud horridum: INEQLOITOD; vitioſiſſime ut Noſter pronuntiat, *& quod nemo intellexerit*. Poſt ultima verba: IN AGRO TEURANO; quædam vetu-

vetuſtate exeſa punctis indicavit Clariſſimus MAFFEI, qui, ſe nulla arte, nulla opera tantum vetuſtatis theſaurum, SCti hujus antiquiſſimi æra, inveſtigando alicubi Italiæ locorum reperire potuiſſe, profitetur. Sed nos amicus eruditiſſimus, cui Sacrum hoc Cimelium in Muſæo ſancto & venerabili nunc ſervatum, propius videre, & contingere datum eſt, fortunæ ſuæ participes eſſe voluit, dum formam ejus litterarumque figuras & pleraque antiquæ & veræ lectionis a ſcripturis editis diſcrimina nobiſcum benevole communicavit. Dabimus itaque operam, ut integrum SCtum MARCIANUM ex antiquo ære repræſentatum compareat inter acceſſiones ad opus BRISSONIANUM *de formulis*. Interea unum delibabimus, idque haud poſtremum ſpecimen, quoniam de FABRETTI ſcriptura: INDQUOLTOD; mentionem injecimus. Caſcum enim hoc omnino eſt, nec niſi una littera D corruptum: habetque authenticum: INOQUOLTOD, id eſt *in occulto*. Scilicet prohibet SCtum: *Sacra in occulto ne quiſquam feciſſe vellet, neque in publico, neque privato, neque extra Urbem ſacra*, (Bacchanalia) *quiſquam feciſſe vellet*. Nemo neſcit, nefanda hæc ſacra prohibita fuiſſe, non ob Religionem, quantumvis peregrinam, ſed ob ſcelera, ejus prætextu per occultas coitiones perpetrata, quibus Bacchanalia ſecretum præbebant. Statimque in SCto ſequitur forma, qua, qui ſibi neceſſum eſſe Bacchanal habere dicit, publicam permiſſionem & auctoritatem impetrandam habet.

Quintum opuſculum *de captatoriis inſtitutionibus*, a nemine pro dignitate argumenti ex profeſſo & integre pertractatis, niſi THOMASIANAM forte diſſertationem excipere velis, a Noſtri tamen curis ſatis diſtantem, non alias inſtitutiones captatorias attingit, quam quæ ad legum tabulas pertinent, & quas juriſprudentia coercet, omiſſis, quas poetæ ſale ſuo perfricant, mille captatorum fraudibus, quæ magis a ſecreto cujuſque animi pendent, quam ut ſub legislationem publicam cadant. Itaque Vir Ampliſſimus in illuſtrandis legibus duabus, *l.* 70. *&* *l.* 71. *ff. de hered. inſtit.* quibus *Papinianus* & *Paulus* agunt data opera de captatoriis inſtitutionibus, atque in earundem ſententiam explicandis *l.* 29. § 1. *&* *l.* 29. *ff. eod. tit.* itemque *l.* 29. § *ult. ff. de condit. inſtit.* totus verſatur: oſtendit, quæ veræ ſint captatoriæ inſtitutiones, quæ non, licet eſſe videantur; quæ ſint captatoriæ ſcripturæ formulæ, & quemadmodum his conditio hamata inſit; quemadmodum hæc non inſit aliis, utut prima ſpecie ita videri poſſit.

Claudit pulcherrimum ſenarium, quod reſtat, opuſculum *de legatis pœnæ nomine*. Habebat, ſi qua alia, hæc utique juris Romani particula ſollicitum, ut ipſe profitetur, Virum Ampliſſimum, inde a puerili ætate. Videbat, legata pœnæ nomine relicta damnaſſe veterum juriſprudentiam, ſed, cur damnaverit, a nemine pro dignitate veterum JCtorum expediri, nec quomodo illud cum ratione & reliqua juriſprudentia recte componi poſſit, oſtendi. Exiſtimabat itaque, *Tribonianum* quid veteribus legata pœnæ nomine fuerint, non ſatis intellexiſſe, atque exempla attuliſſe prorſus aliena, denique exceptionem feciſſe id, quod ipſa regula fuiſſet apud veteres, *in* § *ult. Inſtit. de legatis*, ut novum jus a principe ſuo, more alias quoque ſibi familiari conſtitutum referre videretur. Interjecta igitur unica digreſſione ad *l.* 1. *&* *l.* 2. *ff. de his quæ pœn. cauſ. re-*

linqu. omnem Juſtiniani doctrinam in *d.* § *ult. Inſt.* ad ſingula capita quibuſdam paragraphi verbis præſcriptis, diligentius excuſſit, aliterque quam fit vulgo, legatis pœnæ nomine, ex ſententia veterum Auctorum, aliter quoque exemplis, quæ occurrunt, explicatis; inter veterem novamque juriſprudentiam hac parte nec quidquam intereſſe decrevit. Meum non eſt, vel Sacratiſſimi *Imperatoris* vel *Triboniani* cauſam hic defendendam ſuſcipere, pro qua *Ill. Gundlingius* in doctiſſima diſſertatione de Principe herede ex teſtamento civium, cap. *6.* § 32. & nuper Vir Celeberrimus *Everardus Otto* in elegantiſſimo commentario ad Inſtitutiones Juſtinianeas ad iſtum § *ult. de legatis*, erudite dixerunt. Horum poſt monita quantum valeant curæ Ampliſſimi Bynkershoekii, judicent ipſi, quibus ſuffragii jus eſt: hoc ſaltem videtur, Juſtinianum, quum incertum ſæpius eſſet, quæ ſint legata pœnæ nomine relicta, propter ambiguam pœnæ, nunc ex artis uſu, nunc populariter acceptæ, ſignificationem, de iis quoque legatis, quæ, etſi non ſint vere, videntur tamen eſſe pœnæ cauſa facta, agendum duxiſſe, &, quo omnes hac de re ſcrupuloſitates ac tricæ uno ictu præſcinderentur, ſtatuiſſe, ut valerent hujuſmodi teſtatorum voluntates, exceptis iis, quæ impoſſibilia ſunt, vel legibus interdicta, aut alias in ſe & aperte probroſa, de quibus multa ſcrupuloſitate aut diſputatione hærendum non eſſet.

Jamque nil reſtat, quod Tibi amplius moram objiciamus, *Lector Benevole*, ad ipſam excellentiſſimorum Operum lectionem avide pergenti. Quamobrem Vale, hiſque deliciis, imo & gazis pulcherrimis mecum utere, fruere ad juriſprudentiæ incrementum, ceterum mihi meiſque ſtudiis fave. Enim vero, quos cœca typographi manus & ſupinus emendantium error aut negligentia venuſtiſſimo huic opuſculorum corpori ingeſſerunt, nævi mendaque, quorum nihil culpa factum eſt mea, tenebunt ſuos auctores. Scribebam Vitembergæ Prid. Non. *Aprilis* MDCCXXIX.

IN-

INDEX
TRACTATUUM ET CAPITUM

Quæ in Tomo Tertio Operum CORNELII VAN BYNKERSHOEK *continentur.*

LIBER SINGULARIS AD L. LECTA ff. REBUS CREDITIS SI CERT. PETAT. p. 1.

CONSPECTUS CAPITUM.

Verba legis 40. *ff. de rebus creditis. p.* 5

C A P. I.

De Paulo quædam. Pro *libr.* 3. *quæſt.* in ἐπιγραφῇ fere reſtituendum videri, *lib.* 3. *decretorum*: & quare. Decretorum libros eoſdem eſſe cum Sententiarum Imperialium, &, ut videtur, Sententiarum ſive Factorum libris ſex. Ita defenditur. Index Florentinus contra Rittershuſium. Cujacii ea de re hæſitatio. Pauli Sententiarum receptarum libros quinque, alios eſſe a Sententiarum ſive Factorum libris ſex, & qui differant. Sententias Imperiales & Decreta diſtingui in *inſcript. l. ult. ff. de hered. inſt.* & *l. ult. ff. ad SCtum Trebell.* & tamen eadem eſſe opera. Cujacii emendatio rejicitur. Explicatur recepta ſcriptura. Adſtruitur porro veriſimilitudo mutandæ inſcriptionis in *l. lecta* Nihilominus recepta lectio aſſeritur, ubi rationes. Quæſtionum libri ab aliis quomodo diſcrepent. Fulgoſii contra Paulum indignatio: ut & Dureni. Propriam Quæſtionum naturam Paulum excuſare, ubi nonnulla de aliorum etiam Quæſtionum libris. *p.* 6

C A P. II.

Auditorium quid ſit. In jure illud adſcribi omnibus, qui cauſæ cognitionem habent, contra locum Aſconii: neque igitur Præfecto prætorio, ut reliquis digniori, quemadmodum vult Jac. Gothofredus. Auditorium illius Præfecti, & ipſius Principis unum idemque fuiſſe probatur. An per appellationem, an per delegationem a Principe hæc *legis* 40. controverſia ad Præfectum prætorio pervenerit. Videri per delegationem, & quam ob rem. Illuſtratur id aliquot exemplis. Præfectum prætorio judicaſſe: de eo ſententia Joſ. Scaligeri in contrarium. Plures fuiſſe uni prætorio Præfectos in ipſa urbe Romana. Adeoque emendationem Haloandrinam in *l.* 3. § 3. *ff. de uſur.* non eſſe neceſſariam. De Papiniani Præfectura quædam. Idem JCtorum princeps. Argumentum ejus rei ex *l. un. C. Theod. de reſponſ. prud.* Eſſe hanc abrogatam. Forſteri, Wiſſenbachii, & Bachovii circa id imprudentia. De permiſſa prohibitave duplicis muneris in eodem cumulatione. De *Cavendi*, & *Cautionis*, vocabulis nonnihil. Quæ ſit Cautionum virtus. *p.* 8.

C A P. III.

Sciendum eſſe Formularum ſignificationes. Quid cenſendum ſit de Briſſonio Formulario. Præſcriptis verbis videri formulas præſtare. Cautionem in *l.* noſtra trimembrem eſſe. De ſuppoſitis nominibus Lucii Titii, & Publii Mævii de vita Lucii Titii ſuavis Maſſonii fabella. *Scribere*, ſimpliciter pro ſe ex credito obligare. *Quindecim*, non *duodecim* legi oportere. Subintelligi autem non pondo auri, non denarium millia, multo minus centena millia: ſed ſeſtertia. Expenduntur rationes. Seſtertium & mille ſeſtertios eſſe paria. Atque eo pa-

ſto explicatur, & defenditur ſcriptura *legis* 13. *ff. de negot. geſt.* nec non Βασιλικ. *lib.* 48. *tit.* 5. *cap.* 41. *th.* 3. Tentatur, an non aurei ſubaudiri queant. Incertitudo ejus rei proponitur, uti univerſæ rei nummariæ. Collationem pecuniæ veteris & hodiernæ inſtitui non poſſe. Quæ fuerit numeratio de domo, quæ de menſæ ſcriptura. Diſputatur, cur illud *de domo* Cautionibus fuerit inſertum. *p.* 12

C A P. IV.

Tò *proba recte* ſupervacuum eſſe plerique putant. Veterum tamen aliqui illius effectum quærunt: aſt non inveniunt. Quid proprie ſibi velit *recte*. Dolum excludi formula *probi recte*. Oſtenditur ejus utilitas non una ratione, remotis etiam difficultatibus. Competere eo caſu actionem incerti, & ex ſtipulatu: de dolo non ita pinguem eſſe. Heredem in ſolidum non teneri, niſi adjecta doli clauſula: ſed tum ex ſtipulatu. Reliquas, quæ dolum punire poterant, actiones tantum non operari. In tranſitu de Cautione *vim non fieri*. Kalendæ futuræ quæ ſint. Dies Kalendarum quibus locutionibus denotetur. In ſingulos menſes ſortem & uſuras ſtipulatos fuiſſe Veteres. *p.* 15

C A P. V.

Verba, *rogavit ille*, *ſpopondit ille*, ſtipulationem inferre, non pactum. Ulpiani παράδοξον in *l.* 7. § 12. *ff. de pact.* Pacta ibidem accipi pro inſtrumentis pactorum, notato Jac. Gothofredo. Recenſentur plurimæ *d.* § 12. abſurditates. Reſtituitur ope leviſſimæ vocularum tranſpoſitionis. Fit autem hæc duobus modis. Porro deducitur, & confirmatur ſenſus *d.* § & auctoritate Baſilicorum ſtabilitur. Etiam abſque emendatione ſuſtinetur: ac ea occaſione explicitæ *l.* 19. § 2. *ff. de ædil. edict.* & *l.* 7. *ff. de verb. ſignif.* Ratione adhuc alia correctioni parcitur. Rejicitur interpretatio Duareni, Cujacii, & Hotomanni emblema Tribonianeum ſtatuentis. Quid jure novo mutatum ſit circa ſtipulationis ſolemnia. Ulrici Huberi ſententia de *l.* 7. § 12. *ff. de pact.* mihi oppoſita, refutatur. *p.* 17

C A P. VI.

An non *ſupraſcripta* debeat ἀναδιπλῶσθαι. Ita nos carere poſſe aliorum correctionibus. Datur & alia explicatio. Formula, *is ad quem ea res pertinet*, utilis eſt reſpectu heredis, & quomodo. Παράφρασις *legis* 12. § *fin. ff. judic. ſolv.* Ejuſdem formulæ utilitas a parte creditoris, qui chirographum ſine ceſſione juſta habere deſiit. Quæ oporteat eſſe prudentia debitoris, qui eo modo ſeſe obſtrinxit. Illuſtratur hoc quotidianis exemplis. Cur omiſſa ſit hæc cautela in ſtipulatione prima. *Dare*, *ſolvere*, & *ſatisfacere* videri heic Συνώνυμα. Donellum contra putare, ſed nihil proficere. Ταυτολογίας exempla apud auctores noſtros, & etiam exteros. Legendum eſſe *quo*, non *quoad poſt ſolvam*. Per pœnam intelligi uſuram. *p.* 22

C A P. VII.

Aſſerta lectio Florentina in *dies triginta*. Unde aliqui libri *dies* 25. Quæ in univerſum fuerit uſurarum quantitas, reducta ad denarios ſorte. Duareni, & Hotomanni ea de re minor accuratio. Deſcribi uſuram centeſimam. Cur Baſilici τοιόνδε τόκον. Majorem eſſe centeſima, quam Anianus finivit ad *l.* 2. *C. Theod. de uſur.* Attamen & Græci ita *lib.* 43. Βασιλικῶν *tit.* 4. Et Leo *nov.* 83. *in fin.* Et Juſtinianus *nov.* 32. 34. & 106. Hotomanni ad *nov.* 34. reſponſio redarguitur. Auguſtini diſtinctio inter centeſimam veterem & novam. Cujacium adhære noviſſimam. Ejuſdem ſententia de tempore centeſimæ novæ, ſeu Aniani & Græcorum, invaleſcentis improbatur. Videri hoc incertum. Recte centeſimas diſtingui: ſed ejus nominis κατάχρησιν probatam non eſſe. Illam luculenter conſtare ex Harmenopulo, vel ejus Scholiaſte. Imo tantam eſſe, ut pro ſimplici uſura occurrat. Ipſus ad hanc rem Aniani locus ad Pauli *ſentent. lib.* 2. *tit.* 14. § 1. Et ex jure pontificio *can.* 4. *cauſſ.* 14. *quæſt.* 4. Quid ibi ſint *incrementa*. Neque aliter centeſimam accipi in *can. ult. cauſſ.* 14. *quæſt.* 4. Magis igitur pro uſura, quæ penditur, maxima. p. 26

CAP.

CAP. VIII.

Conventionem in *l. lecta*, fuiſſe nudam. Num *Conveniendi* vocabulum per ſe hoc arguat. Ἐξήγησις *legis* 1. § 3. *ff. de pact.* Pro ſubjecto argumento id eſſe dijudicandum. Non *pro Mævio*, ſed *Publio Mævio* legendum videri. Error unde. Nihilominus *pro Mævio* defendi poſſe. *Refundere*, Latine dici contra Fabrum ad expoſit. *l.* 5. § *ult. ff. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſec.* Varia de argumento pacti conventi. Sortem integram ex eo non deberi, niſi menſis tertii decimi idibus. *Ex omni ſumma ei*, *heredive ejus*, an otioſe ſi adjectum. De herede non, & qua de cauſa. Hoc quoque Donellum exiſtimaſſe, at neutiquam probaſſe. *Quod idem ait de* omni ſumma *eſſe valde dilutum*. Conceditur ejus ταυτολογία. Rejicitur Hotomanni fictum Gloſſema in *Publio Mævio ex ſumma ſupraſcripta*. Unde de uſuris quæſtio. p. 30

CAP. IX.

In Florentino *menſum* pro *menſium*: quod defenditur crebro apud Latinos uſu. Quis ſit menſium numerus, qui ſolutioni competebat. Menſem primum non eſſe contra nonnullos diſputatur. De ſolutione quod dicitur, ad ſortis & uſurarum præſtationem univerſam referendum eſſe. Hinc tranſiiſſe videri menſes decem & tres cum dimidio. Poſſe & ἀόριστως verba accipi. Pauli in proponendo controverſiæ ſtatu obſcuritas excuſatur. Elicitur is ſuſpicionibus: & manifeſte colligitur ex relatis Pauli & Adverſariorum ſententiis. Quantum fuerit quæſtionis momentum. Alii quam perperam eam conſtituant. Accurſius hoc nomine recte videtur notatus a Donello: quin & male in eadem cauſa. Utrumque late probatur. Cujacium, utcunque alias bene, in opere tamen poſtumo ad *h. l.* minus prudenter quæſtionis ſtatum propoſuiſſe. Dion. Gothofredi circa hunc ipſum hæreſis. Subjicitur Βασιλικῶν χρησάμενον: in ejus exhibitione quædam, a Fabroto præterita, reſtituuntur.. *p.* 32

CAP. X.

De numero ſeptenario verborum Pauli: *Quia pacta incontinenti facta ſtipulationi ineſſe creduntur*. Doctrina de pactis adjectis cur in ſede propria locetur. Heic tamen ſupponi, pacta adjecta nullo modo contractibus ſtrictis ineſſe. Contra ea inducitur dicta Pauli ῥῆσις. Hanc videri intelligendam de effectu exceptionis pacti. Similes, quæ ab eventu fiunt, loquutiones. Τὰ *credi*, *videri*, quandoque πλαστικῶς ſumi apud JCtos. Datæ interpretationi objecta difficultas, & ad eam reſponſio. Rationes generales aliquando ad τὸ ὑποκείμενον reſtringendas eſſe. Removetur & alia difficultas in τῷ *incontinenti*. Quomodo ea vox accipiatur in *l.* 135. § *Seja* 2. *ff. de verb. oblig.* Quid JCtus colligat ex poſitione prævia. Ibidem bene legi *quoad*, & *adjeciſſet*. Quemadmodum ſequatur, quod deducit Paulus, explicavit nemo. Inſtituitur illud prolixe. *p.* 36

CAP. XI.

Uſurarum rationes pro numero menſium; quibus moratus eſt debitor, applicantur. Eo nomine poſt moram menſis primi deberi duntaxat denarios tres. *Pecuniæ penſionis*, rejectis aliorum lectionibus, recte ſcribi Florentiæ. Ea occaſione contra Ant. Fabrum vindicatus. Pontifex in *cap.* 7. *X. de pignor.* Verum non eſſe, quid dici ſolet, non reperiri in archetypo Florentino, quæ concluduntur hujuſmodi notulis [ ], vel etiam illis // //. Ejus ſententiæ originem eſſe ſtatuendam in quadam Ruffardi clauſula. Atque hæc, ut vera ſit, exponitur duplici modo. Nonnihil de notarum confuſione in editionibus corporis noſtri vulgaribus. Quid hic ſit *tractus*. Poſt moram menſis ſecundi etiam, & tertii, qui *creſcant* uſuræ. Zaſium falli, dum moram, & per hoc uſuram cujuſque penſionis ſemel tantum computat. Incrementa quam adſurgant, exemplo declaratur. Sortis univerſæ fœnus quando peti poſſit. Pauli de eo reſponſum ἐν πλάτει accipiendum eſſe. Omnium penſionum uſuræ poſt tempus ſolutioni competens ſubducuntur, & cum augmentis pro rata more exhibentur. Connani rationes quare pauculum differant. Quantopere inter-

terſit, uſurarum incrementa ſupputes, nec ne. p. 40

C A P. XII.

Quam facere Adverſarios Pauli diſputaturos inducat Cynus. Diſquiritur, quot & qui fuerint. Sit ut ſit, a Criſi abſtinendum eſſe. Numeros ſingulorum & plurium commutari nonnunquam. Exemplum eſſe in *l.* 29. § 6. *ff. de lib. & poſtum. her. inſt.* JCtum noſtrum & adſeſſoris, & advocati partes egiſſe, & ecquas in *l. lecta*. Diſſentientium argumentatio. Ejus ſcripturæ vim fieri ab Hotomanno: ſed nequicquam. Quid ſit, uſuras *priore parte* in ſtipulationem veniſſe. *Simpliciter* heic ſignificare, *abſque immutatione*, item *ſine dolo*: & utrumque quo ſenſu. Enarratur partis adverſæ argumentum. Succedit alia eorum oratio. Hanc tantum non ſubvertere regulam noſtram de pactis adjectis. Attamen omnia conſiſtere, dummodo ἐξηγητικῶς fiat ejus interpretatio. Illud quomodo faciendum ſit oſtenditur. Ἔλλειψις voculæ *quod ad*: etiam in *l.* 57. *ff. de contrah. emt. & vend.* Alias ope critices res expeditur. Tentatur ea diverſimode: & ita ſenſus adſtruitur. Quid adverſarii putaverint conſequi ex ſua objectione. Ejus extenſio per *uſuras* illos intellexiſſe totius capitis fœnus: & per *diem ſtipulationis* Kalendas futuras, non vero diem ſtipulationis interpoſitæ, & quare. Quæ porro adverſus Paulum dici poſſunt referuntur, & etiam refelluntur. p. 45

C A P. XIII.

Quo pacto auctor noſter opinionem ſuam adſtruat, & Adverſariorum deſtruat ratione unica: quæ & in genere, & in ſpecie probatur, & quæſtioni uſurariæ applicatur. Quæ Paulus Partium adverſarum alicui largiatur, ut vincat glorioſius. Eorum lectio, prout eſt apud Florentinos, defenditur contra Hotomannum. Quis ſit Antagoniſta, hic ſpecialiter notatus. De Ulpiano quid καθόλου cenſendum eſt. Quid de Papiniano. Quid de aliis. Incerta fere eſſe omnia. In *l.* 36. *ff. famil. erciſc.* JCtorum neminem notari. Quem quosve Paulus deſtinet in *l.* 2. § 4. *ff. pro emt.* Non eſſe improbabile, Ulpianum in *h. l.* 40. deſignari: ubi rationes. Removentur, quæ Gœddeus, & Cujacius in contrarium movent. Veram non videri quorundam de Papiniano heic notato ſententiam: quamvis conſtare videtur, neminem a Paulo notari magis. Difficultas in repetitione argumenti τῷ *ille*, quod ad ejus expoſitionem a nobis datam. Fit huic omnimodo ſatis. Alia non minor, cur uſuræ ſortis integræ ipſo jure non committantur, ſiquidem largiamur, pactum ad exceptionem tantum prodeſſe. Rurſum alia ex iiſdem verbis, cujus ſententia obtinuerit. Pauli, an Partis adverſæ. Singularis Viglii opinio de victoria adverſantium Paulo reprobatur. Nunc commemoratis proxime difficultatibus reſpondetur, rejecta Gloſſa. Adhuc alio modo, probata prius Pauli ratione ſubjecta. Poſſe iſthæc colligi, ſi conciſa JCti ratiocinatio digeratur & amplietur. p. 49

C A P. XIV.

Verſiculi ultimi ſcriptura in nonnullis dubia. Proponuntur variæ lectiones, & de his judicium: item conjectura quædam. Utrum *d. verſic.* totus ſit adſcribendus Paulo, an partem Adverſariis. Utrumvis ſuſtineri poſſe: & quo modo. Quænam Paulo adhuc poſſent objici, & revera ab Hotomanno objecta ſunt. Occurritur iis reſponſione ſimplici: dein ſubjecto *verſiculo*. Inſtituitur hujus παράφρασις. Repræſentantur & alia ejuſdem naturæ exempla. Transferuntur ea ad rem præſentem. His omnibus obſtare alium Pauli locum in *l.* 17. *pr. ff. de uſur.* Interpretationes ejus vulgareis pluribus refutantur. Hactenus nihil ſuccurrere, quod commode dici poſſit. Qui & quam vere a fructibus ad uſuras tranſeat JCtus. Juſtitiam cauſæ Paulinæ ab Hotomanno, Suzario & Odofredo accuſari. Quid de duobus poſterioribus exiſtimandum ſit. Quid denique de Hotomanno. p. 56

DIS-

DISSERTATIO DE PACTIS JURIS STRICTI CONTRACTIBUS INCONTINENTI ADJECTIS. p. 61.

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I.

Præludium ad Controverſiæ diſceptationem; ejuſque intellectum.

Ex pacto actionem non dari: Connani, & Mæſtertii circa id hæreſes. Ratio hujus juris a variis proponitur varia. Conſtituitur, & deducitur alia. Excipiuntur ab hac regula pacta incontinenti fidei bonæ contractibus adjecta, & quare. An idem obtineat in judiciis juris ſtricti. Tres opinionum claſſes recenſentur. Nos exiſtimare, pacta nullo modo ineſſe ullis ſtricti juris contractibus. Num Interpretum aliqui id ipſum dixerint. Quid ſit *in-* vel *excontinenti*. Etiam auctores exteros illis vocabulis uſos. Quæ ſit eorum, quod ad pacta, latitudo. Τὸ *ingreſſus* Ulpiani in *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* quid ſibi velit. Ejus explicatio, &, ſi ita vis, emendatio. Nihil πρὸς ἔργον facere Alciati ea de re πάρεργον. Nonnulla adhuc de τῷ *incontinenti*, & καθόλε, & κατά τι. Quid hic ſit *ineſſe*, & quæ ſit hujus voculæ virtus. Pacta, quæ inſunt, quemadmodum dicantur *formare* actiones: de eo Baronis ſubtilis, ut videtur, error. In univerſum quomodo operentur pacta, quæ adjecta inſunt. *p. 65.*

CAP. II.

Pacta ſtrictis judiciis omnino non ineſſe ex ratione juris evincitur.

Duos tantum ſtricti juris contractus nominatos dari, ſtipulationem & mutuum. Sententia noſtra adſtruitur præjudiciis, a natura contractuum bonæ fidei, & ſtricti juris petitis, diſputatur ex ratione juris, cur pacta ex parte agentis ineſſe nequeant. Eadem ad mutuum transferuntur. Quo porro nec ex parte rei, tam in ſtipulatione, explicita *l.* 35. *ff. de reg. jur.* quam in mutuo, explicita *l.* 80. *ff. de ſolution.* Huic juris rationi videri obſtare difficultatem a contractibus bonæ fidei, qui re contrahuntur. Reſpondetur bifariam. Atque id illuſtratur exemplis pactorum, quæ ex intervallo fiunt. Ea occaſione pluribus exponuntur *l.* 3. *ff. de reſcind. vend.* & *l.* 72. *ff. de contr. emt.* Ex iis colligitur, pacta, ſi ex intervallo fiant, eorumve exceptiones tantum ineſſe videri contractibus conſenſualibus: eſſe tamen contra receptum in iis, qui re perficiuntur, ſi ſint fidei bonæ. Quid ſint *exceptiones poſtea factæ* in *l.* 7. § 6. *ff. de pact.* Has autem, pactis ex intervallo factis, non ineſſe, niſi ea verſentur circa contractuum bonæ fidei ſubſtantialia. De ſtricto jure nihil hic dici: adeoque de eo etiam incontinenti, nihil dicendum eſſe. Pactum *de non petendo*, vel illico adjectum ſtipulationi ſeu mutuo, non ineſſe, ſed parere dumtaxat exceptionem ſuam. Probatur hoc neceſſario acceptilationis, ac novationis Aquilianæ uſu. In *l.* 27. § 2. *ff. de pact.* videri argumentum pro noſtra ſententia: quin & contra eam. Nihil bonæ frugis occurrere ad interpretationem *d.* §. Tentatur ea ſimpliciter, & ope emendationis. *p. 69.*

CAP. III.

Hæc ipſa ſententia auctoritate juris adſtruitur.

Bonæ fidei judicia commemorari in *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* ut ſtricti juris excludantur, adſtruitur late. Plerumque de his negari, quod de illis prædicatur. Stipulationi non ineſſe pacta, clarere ex *l.* 99. *ff. de verb. oblig.* Atque hæc explicatur, & explicita adſtringitur. Gœddei, & Bachovii interpretamenta rejiciuntur. Sententiam probamus porro *l.* 44. § 3. *ff. de oblig. & act.* Hujus fit ἀνάλυσις, & diſpunctio. Quando & quo-

& quomodo conditio contractui dicatur ineſſe. Notatus in eo Giphanius. Adplicatur *d. l.* 44. quæſtioni propoſitæ. In mutuo, quod ad pacta adjecta auctoritatem juris expreſſam non eſſe magnam. Confirmari tamen, quod nos dicimus, regula vulgari, in mutuo uſuras non deberi ex pacto, quamtumvis confeſtim addito. Hujus juris aliam ab aliis rationem quæri, ſed fruſtra. Quæ ab odio uſurarum arceſſuntur, eſſe valde diluta. *p.* 75

C A P. IV.

Diſputatur adverſus eos, qui pacta omnimodo contractibus ſtricti juris ineſſe volunt.

Quinam ſententiæ communis, de pactis contractibus ſtricti juris quæ inſunt, auctores fuerint, & ſectatores. Inter eos & Alciatum fuiſſe: & quid ſibi velit illius moderatio. Sententiam communem rationes juris habere nullas. Neque auctoritatem in *l. lecta*. Neque etiam in *l.* 27. *Cod. de pact.* Explicatur hæc, defenſa etiam ejus ſcriptura adverſus Haloandri lectionem, Hotomanni χρίσιν, aliorumque contorſiones. Pacta ſtipulationes, a quibus confirmabantur, quandoque præceſſiſſe, & qua ratione: quandoque ſequuta eſſe, & quomodo etiam, & cui bono. Eſſe aliquid in *d. l.* 27. quod nos juvet. Quid καθόλου de ea cenſendum ſit. Plus videri ſententiæ noſtræ adverſarier *l.* 4. § *ult. ff. de pact.* in hac deſiderari *reſpondendi* voculam: ſed ſubaudiendam eſſe, ut in *l.* 66. *pr. ff. de donat. inter vir. & ux.* & *l.* 133. *ff. de verb. obl.* & forte *l.* 29. § 12. *ff. de lib. & poſt.* Ita tueri poſſe lectionem vulgarem contra variantem aliorum Codicum. Intenditur difficultas ex *d. l.* 4. § *ult.* Reſpondetur cum Accurſio, & aliis. Etiam aliter, ne obſtet, enarratur *d.* §. Accedit tertia ejus interpretatio. Denique nihil quicquam nos remorari *l.* 135. § *Seja* 2. *ff. de verb. obl.* Oſtendit hoc ejus παράφρασις. *Incontinenti* cur ibi ſit additum. Adferuntur & alia juris loca, cum de ſtipulatione, tum de mutuo: aſt in harum nulla Adverſariis nihil quicquam eſſe praſidii. De emphyteuſi quid nugentur. Connani ſingularis ſententia *de pactis adjectis* proponitur, & rejicitur: ut & cujuſdam tenebrionis fatuitas inſignis. *p.* 79

C A P. V.

Diſputatur adverſus eos, qui pacta a parte rei; vel in univerſum, ſi detrahentia ſint, ineſſe volunt.

Quid ſit ex parte rei ineſſe; quid ex parte actoris. Locutionem utramque eſſe bonam: & priorem nullo jure ab Hotomanno damnari. Quid ipſum perverterit. Cujacio ſiniſtram mentem affingi ab Ant. Fabro. Τὸ *ex parte rei ineſſe* an in jure dicatur. Hotomanni finitio τοῦ *ex parte actoris ineſſe* num videatur accurata. Pacta a parte actoris vel rei, vocari etiam *adjicientia* & *detrahentia*: & quare. Utra appellatio præſtet. Priorem, remotis tricis, videri magis juridicam. Quinam ſententiam, inter hujuſmodi pacta quæ diſtinguit, ſtabiliverint, & ſequuti ſint. Male eos provocare ad *l.* 40. *ff. de reb. cred.* & *l.* 4. § *ult. ff. de pact.* Niti autem potiſſimum *l.* 11. § 1. *de reb. cred.* Illius diſtinctio contra nos inducitur. Atque ea, ne quid adverſetur, exponitur late. Quod ad utrumque caſum in *d.* § 1. alia, quam vulgo, illius ratio adducitur: & adſtruitur explicatione *l.* 17. *pr. ff. de pact.* & aliquot Baſilicorum gloſſis. Probatur, non adjectum contractui, ſed injectum fuiſſe potius pactum in *d.* § 1. Quæ Cujacius protulit nec nova, nec vera eſſe: & qui diſſent a noſtra ſententia. Qui omnia pacta ineſſe volunt, non ſat feliciter retudiſſe argumentum, in *d.* § 1. ipſis adverſum. Decem datis, ut reddantur undecim, nunquid, &, quo nomine undecimus peti poſſit. Hujuſmodi negotium degenerare in contractum innominatum. Explicita, & vindicata *l.* 48. *ff. de pact.* Quid judicandum videatur de juris regula, citra ſtipulationem uſuras non deberi. Βασιλικῶν Scholiaſten ea confirmare: nequicquam obnitente alio Græculo. Donelli philoſophia, qua detrahentia pacta ineſſe adſerit, quam ſit craſſa. Rejicitur hæc, prout & alia ejuſdem argumentatio ex *l.* 4. § 3. *verſ. cum adjic. ff. de verb. obl.* Fort. Garſiæ detorſio *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* improbatur. Quædam partis adverſæ minutiæ leveis. *p.* 86

CA-

CAP. VI.

Diſputatur adverſus eos, qui pacta ſtipulationi tantum ineſſe contendunt.

Qui pacta ſtipulationi duntaxat ineſſe ajunt, recenſentur. Eos urgere rationem juris, petitam a cognatione ſtipulationem inter & pactum. Hanc perperam probari *l.* 7. § 12. *ff. de pact. l.* 1. § 4 *ff. de conſt. pecun. l.* 45. *ff. ſolut. matrim.* Quod ad *l.* 7. § 12. remiſſio: reliquæ explicantur. Nullam omnino eſſe ſtipulationis pactique adfinitatem: utique non majorem, quam pacti cum mutuo, aliiſque. Denique ex eo conceſſo nihil boni concludi poſſe. Auctoritatem juris mediatores illos nullo jure emendicare ab *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred.* & *l.* 4. § *ult. ff. de pact.* Stipulationem a mutuo heic ſecernendam non eſſe. Nunquid regula, qua utuntur adverſarii, habeat ſe bene. Jani a Coſta de hoc argumenro ſententia refertur & refellitur. Ant. Fabrum omnia omnibus contractibus pacta ineſſe velle: at in bonæ fidei, actionem formari ex ipſo contractu; in ſtricti juris, præſcriptis verbis agendum eſſe. Hanc ſententiam male concipi: nec hilum ei prodeſſe ſubtilitatem quæſitam ex *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* Attamen, cum ad exempla Fabri perventum eſt, ab ipſo nihil nos diſcrepare. Hotomanni *de pactis adjectis* opiniones variantes. In iis novi eſſe nihil quod refutandum ſit. p. 93

DE AUCTORE, AUCTORIBUSQUE AUTHENTICARUM, QUAS VOCANT DIATRIBA. p. 97.

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I.

Cauſæ controverſæ conjectio, & quid nobis dicendum videatur.

Ridicula nonneminis de authenticis opinio. Authenticum & authenticæ quid Veteribus. De origine nominis diſquiritur. Alia, quam vulgo, ejus ratio fingitur. De allegatione Veterum nonnulla in hanc rem. Authentici appellatio jam Irnerii ævo frequentata, contra Alciatum, Authenticæ in Codice cur ita vocatæ? Breve earum fatum & encomium. Sententia vulgaris de auctore authenticarum Irnerio. Alia Molinæi, qui contradicit, & quare. De Germanorum laciniis Irnerio adſutis. Noſtræ ſententiæ conjectio. Authenticas videri fuiſſe variorum ſcholia & gloſſas. Etiam *gloſſellas* appellari a Joanne, Gloſſatore veteri. Qui differat ſententia noſtra a communi, & aliorum. *p.* 101.

CAP. II.

Authenticarum varios fuiſſe auctores ex Joanne, Azone, & Accurſio probatur; etiam in Oriente ex fragmento quodam Juliani, anteceſſoris Conſtantinopolitani.

Teſtimonia, quibus uſurus ſum, eſſe proba. Authenticas ἀνωνύμως quibuſdam tribui a Joanne non uno loco, etiam ab Azone, & ab Accurſio, & quid ex eo conſequatur. Idem prædicari de quibuſdam earum particulis. Attollitur authenticarum antiquitas ad uſque Juſtiniani tempora. Quomodo id probet *Dictatum Juliani de Conſiliariis*. Adſtruitur ille locus: ut & privilegium Romanæ Eccleſiæ de centenaria præſcriptione. Occurritur iis, qui fidem tantæ antiquitatis elevarent. Non videri tamen adeo multas eſſe authenticas Græcanicæ originis. Quæ ſit ejus rei ratio. p. 104.

CAP. III.

Irnerium quarumdam authenticarum auctorem eſſe ex Azone, Accurſio, & Odofredo adſeritur. Eandem videri mentem loci, cujuſdam apud Abbatem Urſpergenſem.

Irnerii etiam eſſe authenticas, ſed Juſtinianæas. Quis illas Fridericorum Codici inſeruit? Præjudicium aliquod contra Irnerium, quod ipſe Novellas, ut ſpurias, rejecerit, ex Gloſſa, Joanne & Azone deducitur. Bifariam, ne hoc verum ſit, reſpondetur. Azonem in *Summa* & *Commentario ad Cod.* Irnerium authenticarum auctorem laudare. Tres ejus loci ea de re proferuntur & expenduntur Accurſii in eandem ſententiam novem gloſſæ. Et Odofredi teſtimonium: quod nonnihil reſtituitur. Hanc ipſam videri mentem Abbatis Urſpergenſis in *Lothario Saxone:* Ubi authenticæ, neque aliud, intelliguntur. Vindicatur illud adverſus pravam Cujacii, aliorumque ejus loci interpretationem. Famam de Irnerio tantam eſſe, ut etiam authenticæ, quæ ejus non ſunt, ei tamen, ut principi earum auctori, tribuantur. Luculento id exemplo adſtruitur. An & quatenus Germani hæc oppugnaverint. Eorum vanum molimen late deſcribitur & retunditur. *p.*106

CAP. IV.

Etiam Martinum, & Azonem authenticarum operi adlaboraſſe, rurſus gloſſa docet & ipſus Azo confirmat. Removetur nonnihil ſcrupuli.

Unam eandemque authenticam a variis quandoque fabricatam eſſe Gloſſa docet, Eadem quoque Martinum, tum ſolum, tum cum aliis quarundam authenticarum ſtatuit auctorem. Qui Azo Irnerii authenticas interpolaverit? Caſuiſtam Gloſſæ, ipſumque Azonem id teſtari de eodem loco: qui

qui & aliter, ut ſententiæ noſtræ inſerviat, excutitur. Adducentur tria adhuc teſtimonia ex *Azonis Comment. ad Cod.* quo is probetur varia authenticis inſeruiſſe, & qua de cauſa. Adſtruuntur hæc in rem præſentem. Movetur objectio adverſus Irnerium, Azonem & Martinum. Removetur varie. In tranſitu nonnihil de παραδόξων Alberici Gentilis, eſſe ſcil. authenticas ab Irnerio ex græco verſas. *p.* 112

CAP. V.

Miſcella quædam veroſimilia in eamdem ſententiam: & peroratio eorum, quæ dicta ſunt.

Probabilia quædam pro diverſis authenticarum auctoribus: Oſtendere id varium & incertum earum numerum, & quomodo. Recitantur authenticæ Veterum nobis incognitæ, & contra. Ejus rei ratio adſeritur, etiam ex Duareni nota de authenticis Fridericorum. Qui alio adhuc modo varius authenticarum numerus doceat, eas eſſe opus variorum. Idem præſtare incertam earum ſedem, & variantes lectiones. Cur hæ librariis hic non imputandæ. Complura utriuſque adſertionis exempla. Quamdiu ea incertitudo duraverit? An ulla unquam ullius Principis conſtitutio prodierit ad authenticas colligendas, Codicique inſerendas? Nonnullorum ea de re figmentum. Differentiam ſtyli in authenticis cur non urgeamus? Epilogus de loco alicujus Fichardi, ut & de auctoritatibus, quibus uſi ſumus. *p.* 115

CAP. VI.

Quam bene alii Irnerium authenticarum auctorem probaverint, expenditur.

Quam ob rem diſputandum adverſus eos: qui Irnerium ab authenticarum compoſitione excludunt? Molinæi argumentum ex Epiſtola quadam Gregorii M. intenditur: quemadmodum & Strauchii loca ex Burchardo & Ivone. Non hæc ſententiæ noſtræ officere, ſed proficere. Attamen mendoſam videri vulgatam Gregorii dictionem in *can.* 38. *cauſ.* 11. *quæſt.* 1. & quare. Quid de ea cenſendum ſit. Burchardus & Ivo prodeunt. Miſerum ſpecimen authenticarum apud Ivonem. De repertis Novellis Strauchii opinio minus vera: & quid ex ea ſequatur. Unum contra Irnerium tentamen refertur, & refellitur varie. De veteri Novellarum translatore quid Strauchius ſomniaverit? De Cl. Pagenſtechero corollarium aliquod. *p.* 118

CONTENTIO LITERARIA CUM ALEXANDRO ARNOLDO PAGENSTECHER ANTECESSORE JURIS GRONINGANO DE AUCTORE AUCTORIBUSVE AUTHENTICARUM p. 123.

COrollarium Alexandri Arnoldi Pagenſtecherii adverſus diatribam. *p.*126.

Contentio Litteraria. *p.*129

Altera. *p.* 143

LIBER SINGULARIS AD L. IX. DE LEGE RHODIA DE JACTU. p. 139

CONSPECTUS CAPITUM.

Verba legis ἀξίωσις de lege Rhodia de jactu. p. 151.

CAP. I.

Voluſium Mæcianum *legis 9.* auctorem eſſe. Libros quoſdam fruſtra diſſentire, & quomodo. De Mæciano nonnihil. *Ex lege Rhodia* quid ſit? quam varie legatur. Significari his verbis Mæciani librum, qui ita inſcribebatur. Quid eo libro videatur egiſſe. Jacobum Gothofredum alioſque perperam exiſtimare, eſſe *h. l.* ex Mæciani *libris Publicorum*, inque eos relatam ex Jure, quod habemus, Rhodienſi. Pro ea ſententia nihil argumenti eſſe in Indice Florentino; probare hoc ipſius Voluſii aliud opus. Enarrantur rationes, quare *h. l.* non videatur eſſe ex *libris Publicorum*, nec ex *Jure Rhodio*. Varie in hanc rem occurritur Gothofredo. Mæciani librum *ex lege Rhodia* videri fuiſſe *ſingularem*. Non conſtare, utrum is latine, an græce fuerit conſcriptus. Ex Inſcriptione latina nihil poſſe educi: ut nec ex græca conceptione legis contra Menagium: nec ex *verſic.* Τȣ̃το δὲ: nec ex actis Imperialis auditorii, vulgo latinis: nec ex *auctoritate legis Rhodiæ*, quamvis largiamur, *h. l.* inde eſſe. Conjicitur tamen, eum librum fuiſſe latinum, & quam ob rem. Quod *h. l.* græce legatur, unice tribuendum videri actis Imperialibus, unde excerpta eſt, & cur in actis illis græce fuerit relata. Diſputatur contra Jac. Gothofredum & Mornacium, qui hanc putant Mæcianum deſcripſiſſe ex *Auctoritate* ſeu *Præfatione legum Rhodiarum*. Cur hæc potius ex Mæciano vel ex iiſdem actis? Defenditur, Voluſium auctore illius *Præfationis* antiquiorem fuiſſe. Reliqua ſententiæ noſtræ expediuntur, refutatis Gothofredi interpolationibus, & quicquid ibi fictionum eſt. *p.* 152

CAP. II.

Libros antiquos fere perperam locare *principium h. l.* Quam varie vertatur Ἀξίωσις. Quamvis recte etiam aliter, veterem Interpretem tamen optime tranſtuliſſe videri *deprecationem*. Cur id non patiatur Jac. Gothofredus? *Deprecationem* ſatis intelligi poſſe ſine poſtulatione veniæ. Idem quandoque eſſe, quod *preces*, *precationem* & *ſupplicationem*. Auctoritates in eam rem adducuntur. Ipſum Gothofredum illud agnoviſſe ad *Cod. Theodoſ.* Voculam *de* ſæpe augere ſignificationem. A. Gellium non recte damnare verbum *deprecari* pro *valde precari*. Etiam Auctores noſtros ita ſæpe loquutos eſſe, & Paulum in *fragm.* cum *deprecor* dixit eſſe ex formula fideicommiſſi. Veterem Interpretem ſæpius vapulare nullo jure Εὐδαίμων eſt hic nomen Viri proprium. Cur id non transferamus *felicem?* aliquid tamen ad inſtar ejus ex Zoſimo. Ignorari, quam vitam egerit Eudæmon, & cur patriam libello adſcripſerit. Fruſtra de his profunde egiſſe Jac. Gothofredum. Patriam vulgo addi ad habendam rationem αὐτονομίας. Incertum eſſe, quis hic fuerit Antoninus. Id nomen fere *Pium* præcepiſſe, at illud tamen non ſemper eſſe ſervandum, utique non, ſi diſtinctionis ratio haberi nequeat. Eam hic ceſſare & quam ob rem? Per Antoninum intelligendum eſſe Marcum in *l.* 3. *ff. de his quæ in teſtam. del.* Hic intelligi vel eundem vel Pium. Ad alios Antoninos Mæcianum vix ac ne vix quidem perveniſſe. Quare Jac. Gothofredus, Seldenum ſecutus, omnino velit ſignificari Pium? Quam nihil proficiat. Cauſas non ſingulares, ſed vel vulgares ad Imperatores aditum præbuiſſe, contra quam rurſus ille exiſtimat. De cauſæ Eudæmianæ qualitate nihil nobis conſtare. Quam varie Principes Romani rebus agendis ſe dederint, vel aliis eas demandarint, vel ad ordinarios Judices remiſerint. *p.* 155.

CAP. III.

De appellationibus Κυρίȣ & Βασιλέως quædam. Pro ναυφράγιον quoſdam edere, quoſdam, ut videri volunt, emendare ναυάγιον. Re-

Retinendam aſſe ναυφραγία vocem, quamvis latinam. Græcos latinis, Latinos græcis vocabulis quandoque uſos fuiſſe. Totam loquutionem ναυφράγιον ποιεῖν videri latinam, & qui Græci id efferant. Interpretes ad unum omnes conſpirare ad delendam hic *Italiam*. Enarrantur duæ rationes, cur de ea tam graviter decernant. Utique occurritur, &, ut ſalva ſit Italia, varie laboratur. Quare Eudæmon ἐν πλάτει dixerit ἐν τῇ Ἰταλίᾳ? eo ſignificari poſſe mare, flumen, lacum, vel ſinum aliquem Italiæ, & quam commode. Sine ulla καταχρήσει hæc etiam recte explicari, ſi τὸ ἐν vertas *ad*, *apud* vel *prope*. Probatur, Latinos ita aliquando uſos eſſe ſuo *in*; & quod ad τὸ ἐν Græcis denunciatur teſtimonium. Quomodocunque accipias, nihil metuendum eſſe a prima ratione Interpretum. modo abſit calumnia. Plus difficultatis eſſe in ſecunda. Quid ad hanc amoliendam Accurſius excogitaverit? quid Interpretes beatioris ſeculi? Nihil ab ea periculi eſſe, cum neſciamus, ubi terrarum vel marium Eudæmon fuerit direptus; quin nec, ſi ſciamus, & locus direptionis a loco naufragii fuerit remotiſſimus. Utrumque late defenditur. Non poſſe definiri, Cycladenſes an & qua occaſione extra Cyclades fuerint. Δημοσίους non fuiſſe res immobiles aut glebæ Cycladenſi adſcriptitios. Potuiſſe ἀρχιδημοσίους, qui in Cycladibus erant, alibi terrarum diripere Eudæmonem per ſuos ὑποδημοσίους. Publicanos etiam abſentes publicum exercuiſſe, aſſerta contra Cujacium lectione *l.* 8. § 1. *ff. de vacat. & excuſat. mun.* De Zachæo apud D. Lucam annotatio. *p.* 158

C A P. IV.

Qui *Italiam* evertunt, quid ejus loco ſubſtituant. Referuntur emendationes Samuelis Petiti, Claudii Salmaſii & Innocentii Cirionii; refelluntur etiam tum novis, tum, quos diximus, aliis. Gothofredi, Grotii & Holſtenii Ἰκαρίᾳ pro *mari Icario*. Quam ſe commendet illa reſtitutio. Cur tamen ſtare non videatur poſſe? Ἰκαρίαν eſſe nomen Inſulæ, non maris Icarii. Qua ratione, ſi probari poſſit, probanda ſit lectio Ἰκαρίας. Si liceret maribus vicinis date nomina inſularum, urbium, locorum, vel ab his condere θαλάσσας ὁμωνύμους, quam largam hæc criticis emendationum materiem ſufficere poſſent. Repertum forte iri, qui legere volet ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, vel ἐν τῇ Τελίᾳ, vel ἐν τῇ Ταλίᾳ, vel etiam *Mycalia*, vel *Mimalia*, vel *Melia*, vel *Delia*, vel denique *Matalia*, vel *Pſytalia*, vel *Ætolia*. De omnibus hiſce, qua Cycladibus proximis, qua ab his remotioribus, probabilia adferuntur. Nonnulla ex his recte ſubſiſtere ſine mutatione vel interpretatione, quæ fit κατ' ἀναλογίαν. Importunos emendatores alia & alia adhuc eſſe repoſituros. Et quid ſi *Maleam* vel *Maliam*? Diſtincta hæc eſſe promontoria. Quid pro utraque in hanc ſententiam dici poſſet. Quid ſi *Æthaliam*? Tres reperiri Æthalias. Primam eſſe inſulam in mari Tyrrheno ad continentem Italiæ. Hanc intelligi non poſſe; imo poſſe, ſi quis pertinaciter ita velit. Secundam *Æthaliam* eſſe *Lemnum*. Si hanc intelligamus, non nimium recedi a Cycladibus. Quin adhuc minus, ſi tertiam *Ætaliam* putemus. Fuiſſe hanc inſulam Cycladibus omnino proximam. Quam pro ea varie diſputari poſſet. Conſenſus Viri Cl. Gerardi Noodt. Nihil prorſus tamen videri mutandum; & cur ita videatur. *p.* 163

C A P. V.

Jacobum Gothofredum fruſtra argutari de genere deprædationis & colore. Nihil quicquam de his ſciri poſſe. Quam ſit facile, etiam in hac ſpecie, hujuſmodi commentis nihil profuturis, luxuriare. Δημοσίους quoſdam vertere *publicanos*, quoſdam *ſervos publicos*. Apud Græcos ſervum Civitatis ſimpliciter vocari δημόσιον. Apud Latinos ſimpliciter etiam *publicum*. Teſtimonia in eam rem. *Publicanos* tamen & hic verti poſſe, quamvis δημοσιώνης, non δημόσιος, ſit publicanus. Illud fieri, ſi δημοσιΩΝ legas, ex quo provenit δημοσιωνῶν. Simplex δημόσιος qui ſignificare poſſit *publicanum*. Eadem notione Marcum Tullium dixiſſe *publicos*. Tutius & melius δημοσίους hic transferri *homines publicos*; & quam hi variis modis explicari poſſint. Ut *publicani* intelligantur, nihil prodeſſe vel obeſſe, naufragia ex lege veteri ad eos pertinuerint, nec ne. Expediuntur hæc contra ſententiam com-

communem & ſingularem Gothofredi. Utrum τῶν οἰκέντων vertas *habitantes*, an *eorum, qui habitant*, ut Gothofredo placet, nihil inde colligi poſſe pro ejuſdem δημοσίοις, qua *ſervis publicis*. Translationem ex ejus ſententia eſſe nullam, vel certe dubiam. Neque, ſi hanc ſequamur, id quidquam officere publicanis. Exponuntur hæc in rem noſtram, tentata etiam ἀναδιπλώσει in vocula ὑπὸ. Salmaſii rationes nullas eſſe, quibus hinc arcet *ſervos publicos*; nullas etiam Gothofredi, quibus illi occurrit. Quid in ſumma conſtituendum ſit. De Cycladibus Accurſii error Coſmographicus. Nunquid is exemplo Jornandis defendi poſſit? aliæ κατηχρήσεις in eodem Jornande. Non eſſe probabile hujuſmodi quid excidiſſe vel Eudæmoni, vel Mæciano, vel actorum Scribæ. *p.* 168

tionis. Omitti quandoque *Romani* vocabulum. D. Chryſoſtomum meminiſſe τῆς οἰκουμένης τῆς κατ' ἡμᾶς, & id dici tutius. Κόσμον, *Mundum* raro occurrere pro *Orbe Romano*; in eam tamen ſententiam hanc vocem extuliſſe Imp. Diocletianum apud Collatorem legum Judaicarum & Romanarum. Aliquot veterum Interpretum otioſæ quæſtiones ac digreſſiones. Ridetur ea, quæ Germanorum quoque Imperatori totius orbis dominium tribuit. Si quid juris ſufficeret prodigalitas titulorum, Turcorum Imperatores facile univerſum Orbem deglutituros. Alios in Oriente Reges Titulis ſuis non minus luxuriare: etiam qui tributa præſtant potentioribus. Nonnulla in hanc rem de Rege in Siam & Soldanis Babylonienſibus & Ægyptiis. Hos ſibi & inferni imperium adſcribere. *p.* 172

C A P. VI.

Variæ lectiones & interpretationes *verſiculi*, qui præſcribitur. Τὸ εἶπεν, optime verti *dixit*. Eſſe eam vocem ſolemnem in actis Imperialibus. Eo quoque referenda eſſe Declamatorum *dicta*. Cur Antoninus Eudæmonem remittat ad legem Rhodiam? Ex eo, quod ipſius cauſam non finiat, perperam colligere Jac. Gothofredum, de Publicanis heic agi non poſſe, & quam ob cauſam. Δημοσίες illos non uno nomine naufragis potuiſſe negotium faceſſere; idque vel jure vel injuria. Nihil prohibere, quominus vel in liquida injuria Imperator Eudæmonem ablegaſſet ad jus liquidum, ad legem Rhodiam. Aliud ejus ablegationis exemplum: Cur Eudæmon ſimpliciter κύριον, & Antoninus ſe τῦ κόσμυ κύριον dixerit aliquot conjecturæ, ſed incertæ. Totius orbis imperium ſibi arrogaſſe Principes Romanos, quamvis vix decimam ejus poſſederint partem. In Conſtantio Imperatore hæc vanitas notata ab Ammiano Marcellino. Magis etiam hanc convenire Antonino alicui nequam, quam piis & gravibus illius moribus, de quo heic ſermo eſt. Eam tamen ſuperbiam optimis Romanorum fuiſſe velut innatam: etiam Reipublicæ tempore. Temperari illum faſtum, ſi per *mundum & orbem* intelligamus duntaxat *Romanum*. Exempla ejus locutionis.

C A P. VII.

Græca lectio *verſiculi ὁ δὲ νόμος* &c. ubique ſibi conſtat, & fruſtra ſollicitatur a Jac. Gothofredo. Ejuſdem latina verſio quam ſit varia, & quæ bona, quæ ſit optima. Conſtituitur ſententia ejus *verſiculi*, & quæ implicita ſunt, explicantur. Hæc ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης ſeparatim intelligi poſſe. In ſequenti periodo ἐςὶ non expreſſum ſubaudiendum eſſe, & quomodo. Sic νόμον non effici κύριον τῆς θαλάσσης, intellectu ex præcedentibus repetito. Quam late & peſſime Interpretes id porrigant ad alia. Abſtinere nos eorum ſententia, neque tamen quicquam metuere ab rationibus Jac. Gothofredi & Salmaſii contra receptam lectionem vel ſeparatam ſententiam. Deducuntur hæc in rem præſentem, ſalvo Principis Romani Imperio maritimo. Nihil quoque ei derogari, ſi κύριυ verbum repetas, ſed alia ſignificatione; quin nec ſi eadem. Νόμοι κύριοι quid ſint apud Demoſthenem. Samuelis Petiti ἄνεμος pro νόμος. Expellitur ea emendatio, adducta fabella ex Longo. Non petiiſſe Eudæmonem rerum, quas naufragio amiſerat, reſtitutionem, ſed quas rapina. Taciti & Epicteti apud Arrianum loca de θεῦ βίᾳ in naufragio. Petri Baptiſtæ Burgi ridicula emendatio. Seldeni duæ interpretationes, altera, qua ſeparatim, altera, qua conjunctim accipit dictum Antonini. Prima

ma varie refutatur, ſive *νόμον* transferas *legem* ſive *morem*. Secunda quam nihil differat ab ea, quam tradiderunt Gothofredi Pater & Filius. Fruſtra Jacobum contra argutari. Eſſe tamen rationem, quam ille habet præcipuam. Salmaſii adverſus hæc inductio & minus proba correctio. Sine ea occurritur Gothofredo. Tentatur & reſtitutio pro *τῷ* in *τὸ*. Conjunctim etiam legi & intelligi poſſe ſententiam Antonini, ſed omiſſis Seldeni & Gothofredi tricis in vertendo *νόμου* vocabulo. Quam commode id ubique transferatur *jus*. Ita parci commentis, notionibus & figuris occultis. Alia exhibiti *verſiculi* explicatio, ſi conjunctim accipias. Ejuſmodi loquendi genus familiare eſſe cum Poetis, tum etiam Auctoribus noſtris. Nonneminis nova verborum trajectio, ſed cur nihil mutandum videatur. Quam varie a variis Antoninus heic intelligatur. Quare omnes aliorum interpretationes Jac. Gothofredus damnet? ſi a quibuſdam caveamus, vix contra alios pronunciandum videri, non contra Accurſium, vel Alciatum, vel Amayam, vel Duarenum, & quam ob rem. Ἀνακεφαλαίωσις ſententiæ noſtræ. Male ex propoſito *commate* confici, imperium maris non pertinere ad Imperatorem Romanum. Veterum aliquot ſolemnes excurſiones. *p. 176*

C A P. VIII.

De obſervatione legum Rhodiarum hic, ut alibi, orationem videri infinitam. Mirum hoc eſſe, cum a Romanis unicum *de jactu* caput duntaxat ſit frequentatum. De reliquo jure Rhodio. De ſtultitia ejus fragmenti, quod ſub nomine *legis Rhodiæ* hodie occurrit. Inſcriptio ejus legis, prout varie exſtat, varie exponitur. Aliquid de *legibus*, quæ dicuntur, *Juſtiniani Georgicis*. Fidem illius Eclogæ Rhodiorum navalis jam aliis fuiſſe ſuſpectam. Cujacii de ea hæreſis. Arguitur apertæ fraudis, & quod ad dicendi modum & quod ad rem ipſam. Has ineptias a Mornacio perperam commendari ut *pretioſas*. An & cur eas tam laute confirmarint Romani? Quid dicendum videatur de *auctoritate*, quæ vulgo præmittitur juri Rhodio. Romani nunquid generaliter in cauſis maritimis jure Rhodio, ſed veteri utroque, fuerint uſi? vulgo ita perſuaſum eſſe, & quibus argumentis. Grande præjudicium contra hanc ſententiam, & fruſtra nos illud amoliri. Confirmationes legum Rhodiarum forte non pertinuiſſe niſi ad ſolius Rhodi *αὐτονομίαν*: Nihil eſſe, quod obſtet, in illa *auctoritate*. nihil etiam hic apud Voluſium Mæcianum. Qui ipſe poſſit verſari in cauſa Rhodia, idque ſeu Rhodus inter Cyclades fuerit numerata, ſeu non fuerit. Leges Rhodias non valuiſſe niſi in Rhodo. Apud Romanos non fuiſſe receptas niſi eam, quæ de jactu eſt. De uſu juris Wisbuycenſis nautici apud Amſterdammenſes. Leges Rhodias potuiſſe deinceps, etiam extra ſpeciem de jactu, fuiſſe extenſas. Ita forte Græcos quoſdam JCtos eſſe intelligendos. Non conſtare, ecqua lex ſit in quiſquiliis illis juris Rhodii, quæ vindicaſſet Διαρπαγὴν τῶν δημοσίων. De primo capitulo quid videatur cenſendum. *p. 183*

C A P. IX.

Quoſdam libros *μήτις* ſecare in *μή τις*, nullo diſcrimine. *Verſiculum ἐν οἷς* &c. recte transferunt omnes, ſed optime aliquis ex antiquis. Legem Rhodiam non ſervari, ſi obſtet Romana. Illam exceptionem a Græcis quoque traditam eſſe in eundem ſenſum. Habere difficultatem, ſi hanc accipias ex noſtra, non habere, ſi ex vulgari ſententia. Utrumque probatur. Non facile quid reponi poſſe, quam Rhodios *αὐτονομίᾳ* ſua non fuiſſe uſos adverſus legem Romanam. Quam tamen id ſit difficile dictu. Videri nihilominus probabile, cunctis Civitatibus *αὐτονομοῖς* non licuiſſe uti jure proprio, ſi Romanum obſtaret. Conſentire Jac. Gothofredum, nobis alioquin adverſum. Minus bene eum advocare *l. 1. ff. de uſur.* Magis eo prodeſſe Plinii locum in *epiſtolis* de Civitate Amiſenorum, qui recitatur & enarratur. Ἀυτονόμιας minus plenæ interpretatio: ubi & de Siculis & Græcis Aſiaticis. Hæc quo pertineant. Interpretum *πάρεργα*. In *Verſiculo* Τοῦτο δὲ nihil variantis ſcripturæ eſſe, ut nec fere interpretationis latinæ. Jac. Gothofredum tamen *θειότατον* vertere *ſacratiſſimum*, non *divum*. Non liquere, cujus ſit hic *verſiculus*. Videri partem eſſe reſponſionis Antonini. Qui Imperatores anteriorum Principum conſtitutiones ſoleant addu-

adducere. Cur illud *ἐπίβλημα* non videatur eſſe ſcholium Mæciani. Per Αὔγουστον hic intelligi Octavianum Auguſtum. Jacobum Gothofredum perperam intelligere Marcum Antoninum. Verbum *θειοτάτω* Imperatoribus & divis & vivis tribui poſſe: appellationem quoque *Auguſti*, ſed quomodo, ſi ſignificetur, qui tum imperabat. Utraque Gothofredi ratio pro Marco Antonino memoratur ac refutatur. Multa ibi de *præfatione legum Rhodiarum*, & tempore, quo Romani legem de jactu receperunt. Auguſti ſtudium in conſervandis aliarum Gentium legibus & moribus. Philonis Judæi locus illuſtratus. Ejuſdem Gothofredi ſimilis hallucinatio de Tiberio, qui occurrit in *auctoritate legum Rhodiarum*. Non tuto fidendum eſſe Faſtis Conſularibus. Exempla ejus rei ex eadem *auctoritate*, & *l.* 8. *ff. de quæſtion.* Peroratio. *p.* 187

ΕΠΙΒΛΗΜΑ.

Occaſio ejus *ἐπιβλήματος*. Auctorem cujuſdam *diſſertationis* ad *h. l.* recte obſervaſſe, inſpectionem de jactu non eſſe ab ea alienam: & quid inde effici poſſit in rem noſtram. De Voluſii libro *ex lege Rhodia* quid idem recte, quid ſecus videatur ſtatuiſſe. De verbis *ναυφραγία* & *ναυαγία* quam fuerit tricatus. De *τῇ Ἰκαρίᾳ* & *τῇ Μαλίᾳ* quid ille dixerit vel omiſerit, quod a nobis dictum eſt. Quædam ea de re admonitio. Obſcuritatis eum poſtulare ſententiam Jac. Gothofredi de *δημοσίοις τῶν τὰς Κυκλάδας οἰκούντων*; neque tamen videri quicquam adferre clarius vel melius. Reſponſum Antonini ejus Principis, non JCtorum verbis proponi. Diſſentire Auctorem illius *diſſertationis* nullis auctoribus. Contra eundem omnino legendum eſſe Εὐδαίμονι, dandi caſu, non Εὔδαιμον, vocandi caſu. Singularem aliquem Eudæmonem ſub Hadriano fruſtra eum quærere & hic intelligere. Antoninum vere dici *τοῦ κόσμου κύριον* qui contendat; nec tamen minus agnoſcat locutionis *κατάχρησιν*. De lectione verborum *ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης* aliquid eum indicaſſe; ſed quam nihil profecerit. Quid circa illum *verſiculum* præſtiterit, vel potius non præſtiterit. De Civitatibus *αὐτονόμοις* nonnihil dixiſſe ad inſtar ejus, quod nos probavimus. *p.* 192

DIS-

DISSERTATIO DE DOMINIO MARIS. p. 195

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I.

De origine dominii.

Dominium rerum cœpiſſe ex naturali poſſeſſione, & quare. Qui illa jus præcipuum dederit? Ex naturæ regula dominium & poſſeſſionem in eadem cauſa eſſe; hac remiſſa illud quoque remitti. Veſtigium hujus juris remanſiſſe in iis, quæ uſu Civitatis in dominium redacta non ſunt. Explicitæ *l.* 1. § 1. *ff. de acq. rer. dom. l.* 14. § 1. *eod. l.* 5. § 1. *& l.* 6. *pr. ff. de rer. diviſ.* Vetus occupatio quid præſtiterit; quid nova præſtet? Ultra detentionem corporalem dominium non extendi niſi ex conventione. Eam eſſe Civium in quaque Civitate. Dominia citra poſſeſſionem non videri rata niſi ex ſolo jure civili. D. Auguſtinus in hanc ſententiam aſſertus *can.* 1. *cauſ.* 23. *quæſt.* 7. & *can.* 1. *diſtinct.* 8. Si res mea ſine me extra Civitatem meam reperiatur, occupanti cedere. Auctores noſtros etiam ea juriſprudentia uti in *l.* 5. § 2. & *l.* 7. *pr. ff. de capt.* & *poſtlim. reverſ.* Non alia ratione hæc ſubſiſtere, quam quod communis noſtræ Civitatis ſponſio Gentibus exteris non præjudicet. Secus ſe rem habere, ſi amicitia inter Gentes ſit contracta, & quam ob rem. Turci qui eo quoque jure nitantur. Enarratur privilegium, quod Achmet anno MDCXII. Belgis dedit. In cauſa liberorum hominum videri tamen eum peccare, defenſio circa id Pomponio in *d. l.* 5. § 2. *ff. de capt. & poſtl. reverſ.* quin & Turcorum Imperatore ſecundum principia religionis ſuæ. Quibus fœderibus receſſum videatur a communione rerum non poſſeſſarum. Illuſtrata Galli ſententia apud Feſtum. Inter Gentes tantum non omnes ejuſmodi fœdera intercedere. Hinc juri Gentium attribui dominiorum diſtinctionem in *l.* 5. *ff. de juſt. & jur.* Marci Tullii locus *lib.* 1. *de offic. cap.* 21. in rem præſentem deducitur, & varie cum emendatur, tum explicatur. Communionem antiquam fuiſſe quam perperam negetur. De receſſu ab illa communione Grotium non ſatis recte diſputaſſe videri. Originem dominii æque ab utilitate, atque a neceſſitate repetendam eſſe. Argumenta in eam rem. Ex vetuſta apprehenſione nihil eſſe juris tam in adipiſcendo, quam retinendo rerum dominio, niſi animo ſimul & corpore perpetuo iis incumbamus. Ἐπίκρισις in Grotium. Objectiones Thomaſii & Titii contra ea, quæ de origine dominii diſputavi, expenduntur. *p.* 199.

CAP. II.

Mare terræ proximum an, & qua ratione occupari, & dominio teneri poſſit.

Nihil relictum fuiſſe in medio, quod haberi potuit ſeparatim. Terris occupatis an & quod mare potuerit occupari. Veteres duntaxat oras legiſſe; neque aliud igitur mare tenuiſſe, quam quod terris erat proximum. Id ſibi proprium quæſiviſſe, ſi is fuerit occupantium & poſſidentium animus. Dominium maris proximi non eſſe æſtimandum ex regula *l.* 3. § 1. *ff. de acq. vel amitt. poſſeſſ.* & cur ita? Eouſque illud præcipuum haberi, quouſque revera poſſidetur. Quemadmodum poſſideatur continua navigatione? quemadmodum poſſeſſum intelligatur imperio continentis? in tantum poſſeſſionem videri porrigendam, in quantum mare e terra poteſt haberi ſubditum. Periculoſæ definitionis eſſe, quouſque id præciſe videatur extendendum. Priſcos juris magiſtros varie hic hallucinari: nec minus Philippum II. Hiſpaniarum Regem in *legibus nauticis*, Belgio datis anno MDLXIII. Sententiam de eo, quo e terra poteſt proſpici, nec certam eſſe, nec juſtam. Poteſtatem terræ proprie finiri, ubi finitur armorum vis. Mare igitur nunc intelligi ſubditum, quouſque tormenta exploduntur. Ea mente uſos videri Ordines fœderati Belgii in decreto anni MDCLXXI. 3. Jan. quod expenditur & laudatur. *p.* 204

CAP. III.

Mare exterum an & qua ratione occupari & dominio teneri poſſit.

Mare exterum quid appellem. Poſſe & ejus dominium quæri occupatione, & ſervari poſſeſſione perpetua. Utraque quomodo peragatur. Si hac excedimus, excedi dominio, & mare in cauſam priſtinam reverti. Etiamnum ſe ita rem habere inter diverſos Principes, non inter ſubditos ejuſdem Civitatis, vario argumento evincitur. Aliud eſſe, ſi inter Principes convenerit, dominium maris citra poſſeſſionem fore ratum. Nihil ejuſmodi interveniſſe, neque inter Populos, alioquin fœderatos, amicos, ſocios, interveniſſe poſſe fingi. Rationes ejus rei expediuntur. Mare deſitum corpore poſſideri, quamvis non animo, qui rurſus ſit commune. Etiam Grotium id largiri, ſed minus recte probaſſe. Exterum mare occupari, ſi, cum vacuum ſit, eo animo intratur. Mare vacuum quid ſit. Occupandi animus quis intelligatur, & quotuſquiſque ſit, qui huc non pertineat. De animo conſtare, ſi quis, ut dominus mare occupet, &, ut dominus, occupatum tueatur. Ita Romanorum aliquando fuiſſe mare Mediterraneum. Imperio id ſuo perfecte fuiſſe complexos; ad hæc poſſediſſe quaterna claſſe, & poteſtate fretorum Herculei & Thracii. Late hæc exiguntur ad jus dominii. Romanos & freti Britannici fuiſſe dominos. Alibi in Oceano nihil juris habuiſſe. Præcipuum in mari jus non quæri præcipua armorum claſſiumque potentia. Poſſeſſionem inermem ſufficere, & quam vel una ſcapha tuetur. De jure vel injuria cum occupationis, tum poſſeſſionis. De claſſibus armatis quod diximus, quo ſit referendum. *p.* 206.

CAP. IV.

Quædam adhuc occupatione & poſſeſſione maris, utraque quid præſtet, & inde quid ſequatur.

Regulas de acquirenda vel amittenda poſſeſſione jure naturali & civili fere eaſdem eſſe. Poſſeſſionem tamen ſolius animi defendere legem civilem, non legem naturæ. In uſu conſiſtere poſſeſſionem, imo ipſum eſſe uſum. Hinc ſola navigatione eam abſolvi, ſi mare ſit exterum. Seldenum & Strauchium minus recte conſtituere, etiam aliis, qui recitantur, modis poſſeſſionem maris ſervari. Diſputationis noſtræ ea de re conjectio. Omnia nunc maria occupanti cedere, ut res nullius. Ea quoque, quæ ſibi hodie nonnulli Principes adſcribunt. Nullum dari mare, quod perpetua detentione cuſtoditur. Solam mentem & affectionem domini non ſufficere retinendo imperio. De Anglis & Venetis ἐν παρόδῳ. Occupatio maris & poſſeſſio quid præſtet. Grotio non eſſe concedendum, imperium in eo adquiri, proprietatem non acquiri, & quam ob cauſam. Qui hæc differant in Civitate, & in mari occupato differre queant, nec tamen differant unquam. Maris occupati eam videri proprietatem eſſe, qualem JCti ſolent deſcribere optimam maximam. Cauſam dominii maritimi qui effectus ſequantur, enumeratur. Maris dominum poſſe ejus navigatione interdicere vel pure, vel ſub conditione. Utriuſque modi exempla. Tranſitum vel innoxium terra marique prohiberi poſſe contra Grotium. Qui fretis imperat, recte tributa imperare tranſeuntibus. Danorum Reges eo jure uti in freto Baltici maris. Suedis in eo nihil juris eſſe, & quare. Hiſpanos forte Gaditanum fretum ſibi aliquando ſubjecturos eſſe, & quomodo. Dominum maris jure præſcribere ſalutationem & ſalutandi modum. Ordinum Hollandiæ æquiſſimum decretum de ſalutanda arce *Kronenburg.* Minus æqua conſtitutio Philippi II. de non ſubmittendo navium Hiſpanarum primo apluſtri. Ducis Florentini iniqua conditio, illata ab Præfecto claſſis Francicæ anno MDCLXVIII. Quamobrem hæc nullo jure ſubſiſtant, & unde proficiſcantur. *p.*210

CAP. V.

Oceanus Britannicus an Anglorum ſit, fueritve unquam?

Nullum hodie mare teneri ditione alicujus Principis. Anglos contradicere, & eorum cauſam in primis egiſſe Seldenum. Qui Britanniæ imperitarunt, ad ſua uſque

tem

tempora mare Britannicum inſediſſe quì probandum receperit, ſed non probarit. De priſcis Britannis quam laboraverit incaſſum. Solam navigationem vel piſcationem adſerendo imperio non eſſe idoneam. Locum quemdam Solini obtorto eum collo huc rapere. Nihil quicquam conſtare de animo & dominii deſtinatione in illa ætate. Perperam hæc educi ex Cæſare Julio *de bello Gall. lib.* 1. *cap.* 5. & quæ ejus vera ſit ſententia. Seldeni argumenta colliguntur per ſatyram, atque ita iis quoque reſpondetur. Animi corporiſque poſſeſſionem unice eſſe probandam. Hanc non negari aliquando fuiſſe penes eos, qui Britannia potiti ſunt. De Romanis exemplum. Aliud de Edgaro Rege, ſed quid circa illud Seldeno poſſit reponi. Nihil protuliſſe videri, quod præſentem poſſeſſionem arguat. Quicquid veteris ævi ſit, nullam hodie vel claſſem vel navem eſſe, quæ Populi Anglicani nomine mare Britannicum navigat. Ne quidem in freto; quod Franciam Angliamque intereſt. Anglis quicquam eſſe juris ultra poteſtatem continentis. Qua ratione id neget Temple. Refutatur is affatim. Auctoritates, queis utitur Seldenus, nullas eſſe. Ut ut tamen ſint, ab errantium teſtimoniis dominium maris arceſſendum non eſſe. In rebus coſmographicis Scriptores exteros ſæpius peccaſſe. Argumento eſſe Geographum Arabem apud ipſum Seldenum: etiam Zoſimum *variis locis*. Veras marium appellationes nihil quoque juris tribuere. De freto Gallico obſervatio in hanc rem. Gentes, quæ maritimo Anglorum imperio teſtimonia dederunt, ſibi, non aliis, præjudicare. Quæ & quando teſtimonia heic valeant. Franci num id ſint profeſſi? num fœderati Belgæ? Pacis pactiones, quæ his cum Anglis intercedunt, excutiuntur. Habere nos Regiis Britannorum navibus, ut Principi, reverentiam. Illorum maritimum imperium minime eo agnitum videri. Explicatur § 4. pacis anni MDCLXXIV. Regis Anglici Majeſtatem comiter conſervamus, & quare. Sine macula nominis Belgici poſſe id ipſum & Francis dari. Quam nullo tamen jure de eo ſibi blandiantur Angli. *p.* 213

CAP. VI.

Mare Adriaticum an Venetorum ſit vel fuerit unquam? an mare Liguſticum Genuenſium? an quid Franciæ juris in mare Mediterraneum.

Venetos ſibi adſcribere maris Adriatici dominium. Graſwinckelium id negare, ſed, ut ſemper alias, nihil agere. Quid pro Venetorum cauſa dictum ſit, & porro dici poſſet. Ex regulis de origine dominii rem eſſe finiendam. Secundum has Adriatici non eſſe dominos, niſi qua poſſident. Non videri nunc poſſidere, niſi has maris partes, quibus ex continenti imperant. Poſſeſſionem, quæ ſit dicis cauſa per deſponſationem maris annuam, procul hinc habendam eſſe. Nullam navem, naviculam, ſcapham, cymbam in Adriatico navigare ad tuendam ejus poſſeſſionem. Promiſcuas navigationes non ſufficere, & qua de cauſa. Julium Pacium alioſque pro Venetis in primis advocare præſcriptionem longi temporis. Ea expellitur, ſi inter diverſos Principes res agatur. Grotii quædam nutatio. Quamvis præſcriptio obtinere queat diſtincta invicem imperia, attamen ratione maris id admittendum non eſſe. Quin nec ex edicto Prætoris eam hic procedere. Deeſſe poſſeſſionem, & magis eam, cujus non extſtet memoria. Grotius & Vaſquius quid ea de re recte, quid ſecus videantur ſtatuiſſe. Pro dominio maris Liguſtici Genuenſium partes egiſſe Burgum. Hunc fere eadem dixiſſe, quæ pro Anglis & Venetis alii. Qui Genuenſes mare ſuum videantur poſſidere, nec tamen, ut nunc eſt, poſſideant. Hæc cur ita ſint, prolixe enarratur. Injuria Francorum Regem mare Mediterraneum ſibi adrogare. Qua ratione ſit ſummovendus. *p.* 218.

CAP. VII.

An qua maria pareant Belgis fœderatis? in vaſto Oceano nihil cuiquam eſſe juris, niſi propter continentem.

Belgas, uſu maris & fructu contentos, nullius imperium ſibi vindicare. Maribus tamen fretiſque proximis ſemper imperaſſe. Qui & quare mari Auſtrali dominati ſint, & adhuc dominentur. Philippi Burgundi privilegium in eo datum Amſterdammenſibus, & exortæ circa id turbæ. Etiam Friſios turbaſſe, & quemadmodum ea res ſit compoſita. Maximiliani privilegium, quo Enchuſanis in mari territorium dedit per milliare quadratum. Poteſtatem continentis ibi accipi ἐν πλάτει. Alia ejus locutionis exempla apud Dionem Chryſoſtomum de Auguſto, ut & de Ballivio aquarum in *Conſuetud. Middelburg.* Cur ea latitudo videatur placuiſſe, & quam ita res intricetur. Vaſtum Oceanum poſſideri non poſſe. Omnes omnium Principum naves ei rei non ſufficere. Ne mare Atlanticum quidem recte claſſibus cuſtodiri. Hoc ſibi adſcribere Luſitanos. Quin Hiſpanos ſibi, ut vulgo fertur, univerſum Oceanum. Ne hoc verum ſit, eorum tituli varie explicantur & interpunguntur. Jure utique neminem univerſum Oceanum in dominium tranſcribere poſſe, partem poſſe, & quid ita. Caſtellanos ab utroque latere Oceani poſſidere, nec quicquam id iis prodeſſe. Ultra columnas Herculis nihil juris fuiſſe Romanis. Oceanum eorum imperio excludi apud Virgilium & Livium. Apud alios ſi ſubditus proponatur, Oceanum fere Britannicum intelligi. Nullam hodie Oceani partem a quoquam poſſideri. Ex eo ſolo contra Luſitanos aſſerta libertas navigandi ad Indiam Eoam. Grotii longum molimen, & rationes in hanc rem non ſatis aptæ. Quod mare appellemus *liberum*, quod *clauſum*, brevis enarratio. *p.* 221.

CAP. VIII.

Teſtimonia, quibus maris imperium adfirmatur. De gentibus, quæ maris potitæ ſunt.

Veteres Auctores maris dominium nunc adfirmare, nunc negare. His illiſve quatenus tribuendum videatur. Pro imperio maritimo quid loca congeſſerint. Alia ex aliis, quæ indicantur, alia, quæ recitantur ex Herodiano, Ἀνθωλογία *variis locis*, Lucano, Claudiano &c. Inſcriptio quædam Thyatirena; & cur hanc repræſentemus. Non deeſſe etiam, qui pro libertate maris teſtimonia dixerint: ſed qui pro dominio, ſemper vincere, ſeu numeremus ſententias, ſeu ponderemus. Auctoritates pro mari ſubdito quandoque ſuſpectas eſſe. Quid id ſit diſcernendum. Locus Dionyſii Halicarnaſſenſis de Romanorum imperio maritimo poſtulatur falſi. Quomodo, quando & quouſque illi maribus imperaverint. Secundum hæc Scriptorum teſtimonia eſſe intelligenda vel refutanda. Exempla Gentium, quæ maris, potitæ ſunt. Caſauboni objectio de vocabulo θαλασσοκρατεῖν. Late defenditur aliquando id uſurpari ad denotandum maris imperium. Non promiſcue tamen admittenda eſſe illa Gentium præjudicia. Obſcuritatem veteris ævi in cauſa eſſe, quominus liquido de his pronunciemus, & quam ob rem. De Romanis illuſtri alioquin Populo, ne quidem præciſe conſtare. Quæſtionem ejus rei unice verti in facto. *p.* 224

CAP. IX.

In jure naturæ, vel Gentium nihil eſſe, quod obſtet dominio maris; nihil etiam in jure Romano.

Grotium modo ſimpliciter negare, mare dominio ſubjici poſſe, modo id concedere de parte maris, qua proximi, qua exteri. Qui ipſe partem illam definiat, nec proprietatem in ea, ſed imperium largiatur. Ex his cur nihil omnino videatur ſubſiſtere. Quare illa ſententia Grotio placuerit. Excutiuntur ejus rationes ab jure naturali petitæ. An mare, quod omnibus ſufficiat, propterea nequeat occupari? A priſtina com-

communione receſſum eſſe neceſſitate imperante, & utilitate ſuadente. Utilitatem a Grotio minus recte tranſmitti. Mare magis eſſe utile, ſi mihi ſoli proſtet, quam ſi omnibus. Alia Grotii ratio, quod maris non ſit terminus, neque adeo dominium. Huic occurritur, & probatur eundem eſſe dominii terminum, qui poſſeſſionis, & ecquis ille ſit. Alia rurſus Grotii ratio, quod mare nequeat poſſideri ob fluxam ejus & inſtabilem naturam. Varie ea refutatur, appoſito de fluminibus exemplo. Littora quoque dici *communia*, nec tamen eſſe ſine termino vel naturæ vagæ rapidæve. De naturali commerciorum libertate & facultate tranſeundi quæ dicuntur, nulla eſſe. In jure Gentium nihil quicquam reperiri, quod adverſetur maris dominio. Juris Romani auctoritas an & quatenus heic valeat. Illius Juriſconſultos paſſim ingeminare, mare eſſe *commune*. Loca in hanc rem. Qui hæc accipiunt aſſertores dominii maritimi. Nobis videri, non alia ratione mare vocari commune, quam quod occupatum non erat vel poſſeſſum. Verum id eſſe de Oceano, & quomodo ille κατ' ἐξοχὴν dicatur *mare*. Quin & ætate JCtorum noſtrorum verum videri de mari Mediterraneo. Nonnihil difficultatis ex *l. un. C. de claſſic.* movetur & removetur. Maris in jus proprium ad aliquem pertinere poſſe ex libris noſtris probatur. Etiam Grotium id agnoviſſe, ſed mox varie tricatum eſſe. Occupatio maris & a populo & a privato qui procedat. Littorum eandem eſſe, quæ maris, cauſam. Neque hæc *communia* appellari, quam quæ occupata non ſunt. Poſſe tamen in dominium redigi, & redacto eſſe nonnunquam. Quæ Auctores noſtri de his dixerint, adferuntur & exponuntur. Ut & quæ ipſi ex condicto tradidere de non impediendo maris uſu, explicitis circa hæc variis capitibus juris in *l.* 50. *ff. de acquir. rer. domin. l.* 2. § 8. *&* 9. *l.* 3. § 1. *l.* 4. *ff. ne qui in loc. publ. l.* 13. § *ult. l.* 14. *ff. de injur. l.* 1. § 27. *ff. de flumin. &c.* Grotium & Interpretes tantum non omnes perperam ea intellexiſſe videri. Poſſeſſionem & maris & littorum etiam jure Romano dominium unice dare, unice defendere. Ex Baſilicis illuſtratur *l.* 14. § 1. *ff. de acq. rer. dom.* Mendoſam eſſe *l.* 45. *ff. de uſurp. & uſuc.* Hæc reſtituitur, in rem præſentem explicatur, & porro componitur cum *l.* 7. *ff. de diverſ. temp. præſcript.* Epilogus de tantulo rei tantæ compendio. p. 230

LIBER SINGULARIS DE FORO LEGATORUM TAM IN CAUSA CIVILI, QUAM CRIMINALI. p. 239

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I.

Legatorum varia nomina, nec una conditio, ſed nihil hæc pertinere ad forum competens. p. 243

CAP. II.

Forum competens unde æſtimari oporteat. p. 245

CAP. III.

Princeps in alterius Imperio quo jure cenſeatur, quod ad forum competens. p. 247

CAP. IV.

Principis bona in alterius Imperio, an per arreſtum forum tribuant? p. 251

CAP. V.

De ſanctitate Legatorum, & an hæc, an quid aliud præſtet privilegium fori. p. 253

CAP. VI.

De foro competenti Legatorum quid jure Romano cautum ſit, & de quibus Legatis id ſit intelligendum. p. 258

CAP. VII.

Ex ſola ratione in utramque partem diſputari poſſe, & diſputatum eſſe de foro Legatorum. p. 260

CAP. VIII.

Singularis ratio pro jure revocandi domum. Unde ſciamus, an hanc alias Gentes probaverint. Teſtimonia & exempla pro eo jure in cauſa civili. p. 263

CAP. IX.

Annotatio ad edictum Ordinum Generalium, quo in cauſa civili Legatis permittitur domum revocare, & ad ſententiam Grotii de eodem jure. p. 266

CAP. X.

Ubi & quemadmodum Legatus, in cauſa civili, ſit conveniendus? & ubi *Conſules*, qui dicuntur? p. 268

CAP. XI.

Ubi conveniri debeat Legatus, qui in loco? ubi legationem obit, habitabat, antequam legatus eſſet? p. 270

CAP. XII.

Variæ inſpectiones de foro competenti pro varia conditione Legatorum. p. 273

CAP. XIII.

An domum revocent omnes Legati, cujuſcunque dignationis? p. 275

CAP. XIV.

De Legato Mercatore. p. 278

CAP. XV.

De Comitibus Legatorum. p. 281

CAP. XVI.

Quibus ex cauſis Legatus poſſit conveniri in loco ubi legatione fungitur, & quemadmodum tunc facienda ſit judicii denunciatio. p. 284

CAP. XVII.

Si Legatus deliquerit, ubi de delicto agendum ſit, difficulter ex ſola ratione expediri poſſe, prævalere tamen videri ſententiam Grotii. p. 290

CAP. XVIII.

De moribus Gentium quod ad forum Legatorum in criminibus. p. 293

CAP. XIX.

Rurſus de exemplis, ex uſu Gentium, & quæ contra dici poſſint. p. 297

CAP. XX.

Si quis e familia Legati deliquiſſe dicetur. p. 300

CAP. XXI.

Ædes Legati an præbeant aſylum. p. 302

CAP. XXII.

An quæ ſpecies ſint ſingulares, ex quibus Legatus detineri poſſet. p. 305

CAP. XXIII.

Legatus an juriſdictionem prorogare, & fori privilegio renunciare poſſit. p. 308

CAP. XXIV.

Variæ variorum ſententiæ de foro Legatorum. p. 310

QUÆ-

QUÆSTIONUM JURIS PUBLICI

LIBER PRIMUS

DE REBUS VARII ARGUMENTI p. 317

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I.

DEfinitio Belli ejuſque explicatio. *p.* 323.

CAP. II.

Ut bellum ſit legitimum, indictionem belli non videri neceſſariam. *p.* 325.

CAP. III.

De Statu belli inter Hoſtes. *p.* 331.

CAP. IV.

Ecquando res hoſtium mobiles, & præſertim naves, fiant capientium? *p.* 335.

CAP. V.

Res mobiles, & præſertim naves, an & quouſque recuperatori cedant? p. 340.

CAP. VI.

Quouſque extendatur immobilium poſſeſſio, bello quæſita? *p.* 245.

CAP. VII.

Hoſtium actiones & credita, quæ apud nos inveniuntur, an exorto bello recte publicentur? *p.* 348.

CAP. VIII.

An hoſtem liceat aggredi vel perſequi in amici territorio vel portu? *p.* 352.

CAP. IX.

De Statu belli inter non hoſtes. 356.

CAP. X.

De his, quæ ad amicorum noſtrorum hoſtes non recte advehuntur. *p.* 360.

CAP. XI.

Obſeſſis Urbibus, Caſtris, Portubus an quicquam liceat advehere? *p.* 365.

CAP. XII.

An licitum ob illicitum publicetur? *p.* 369.

CAP. XIII.

De amicorum bonis, in hoſtium navibus repertis. *p.* 372.

CAP. XIV.

De hoſtium rebus, in amicorum navibus repertis. *p.* 375.

CAP. XV.

An res, ab hoſtibus captæ, in non hoſtis imperium delatæ, poſtliminio revertantur? *p.* 378.

CAP. XVI.

De jure poſtliminii varia. *p.* 381.

CAP. XVII.

De piratica, & an Barbari in Africa ſint piratæ? *p.* 384.

CAP. XVIII.

De prædatoria privata. *p.* 388.

CAP. XIX.

Quouſque exercitores navis prædatoriæ teneantur de damno injuria dato? *p.* 393.

CAP. XX.

Si navis, non ad prædandum emiſſa, prædam tamen ceperit, ad quem ea pertineat? *p.* 396.

CAP. XXI.

An res hoſtium liceat aſſecurare? *p.* 400.

CAP. XXII.

An liceat militem conducere in amicæ Gentis Populo? *p.* 402.

CAP. XXIII.

An ſingulis Belgii fœderati Provinciis jus ſit belli gerendi? *p.* 405.

CAP. XXIV.

De repreſſaliis nonnulla, & an earum quoque jus ſit penes ſingulas Provincias? *p.* 409.

CAP. XXV.

Variæ Quæſtiunculæ. *p.* 413.

LIBER SECUNDUS

DE REBUS VARII ARGUMENTI p. 418

CONSPECTUS CAPITUM.

CAP. I.

Comitum poteſtatem in Belgio fœderato non ceſſaſſe niſi poſt 26. Jul. 1581. p. 418

CAP. II.

Ex conſilio non fraudulento neminem Reipublicæ obligari, nec etiam quemquam recte puniri, quod mandatum Principis ſui exſequutus ſit. 423

CAP. III.

Qui recte Legatos mittant. 426

CAP. IV.

An ſingulæ Provinciæ fœderati Belgii Legatos poſſint mittere, vel accipere? 429

CAP. V.

Qui recte Legati mittantur. 433

CAP. VI.

Legati quid rerum olim egerint, & nunc agant, cum publice audiuntur. 436

CAP. VII.

An valeat, quod Legatus egit contra arcanum mandatum? 439

CAP. VIII.

An Legatis donum munus accipere liceat? & alia ejuſdem argumenti. 443

CAP. IX.

Quædam de prærogativa ordinis inter Legatos, & inter Principem minorem præſentem, & majoris abſentis Legatum. 448

CAP. X.

De ſervanda fide pactorum publicorum, & an quæ eorum tacitæ exceptiones? 451

CAP. XI.

An peregrini ab adminiſtratione Reipublicæ ſint arcendi? 455

CAP. XII.

Imperium & juriſdictio an poſſint mandari? 457

CAP. XIII.

An ob debitum Univerſitatis ſingula membra conveniri & damnari poſſint? 463

CAP. XIV.

An liceat Urbes, earumque mœnia exſtruere, reficere, extendere, munire ſine conſenſu Principis? 467

CAP. XV.

De dominio eminenti nonnulla, & de refundendo pretio eorum, quæ jure ejus dominii occupantur. 471

CAP. XVI.

Ut ſolius Principis eſt crimina remittere, ſic ejus ſolius eſſe videri, criminum impunitates publice promittere. 476

CAP. XVII.

Judices extra territorium ſuum non recte exilium indicere, niſi ex privilegio Principis. 480

Monitum Reviſoris. 484

CAP. XVIII.

An jus Religionis, ut olim fuit, ita nunc quoque ſit penes ſingulas Provincias? 488

CAP. XIX.

Optimo jure Ordines Hollandiæ 13. Mart. 1663. Eccleſiaſtis præſcripſiſſe novam orandi formulam cum pro ſe, tum pro aliis Magiſtratibus. 493

CAP. XX.

Interpretatio § 4. pacis Monaſterienſis 30. Januar. 1648. 496

CAP. XXI.

Quando & quorum navibus præſtanda ſit reverentia? & an damnum, quod ob reverentiam non præſtitam accipitur, commune ſit, ut in jactu? 500

CAP. XXII.

Varia de tributis, vectigalibus & publicanis. 504

CAP. XXIII.

An Ordines Generales recte ſeſe immiſceant controverſiis ſingularum Provinciarum? 509

CAP. XXIV.

De modis conciliandi diſſentientes Provincias. 512

CAP. XXV.

Variæ Quæſtiunculæ. 517

COR-

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS

Ad L. lecta 40. ff. de reb. credit. ſi cert. pet.

LIBER SINGULARIS

ET

DISSERTATIO

DE PACTIS JURIS STRICTI CONTRACTIBUS INCONTINENTI ADJECTIS.

AD LECTOREM.

UT tibi commendem l. lecta 40. ff. de reb. cred. *minus erit neceſſum: ecquis enim jus abſque elogio celebritatis meminit? adeo verum eſt, damnatis legibus, earum gliſcere auctoritatem. Damnata eſt* l. lecta: *& inter* damnatas *præcipua. Audiviſti Veterum in Occidente paræmiam*: lex LECTA, ſæpius eſt lecta; at intellecta nunquam. *Tantopere etiam tum Juriſconſultorum auditoria turbavit, ut bonam copiam ejurarent. Sed ad eos ipſos, a quibus profectum eſt, hoc benedictum pertinere, & fatentur ipſi, & alibi Cujacius ait. Vide, qui Haloander ea de re ratiocinetur in* præfatione Codicis *ſui*: Si lex lecta, *inquit*, nunquam fuit intellecta, ergo ne Bartolus quidem, neque ceteri intellexerunt. Quod ſi verum ſit, cur inutilia & verboſa illorum commentaria in h. l. conſcripta toleramus? aut cur non potius totam legem ex albo tollimus, ne noſtram prodat inſcitiam. *Veriſſime quidem, ſed ſurdis narras fabulam: etenim tibi aliiſque juriſprudentiæ reſtauratoribus reſpondent, nolle ſe ſupra Accurſium vel Bartolum ſapere, quemadmodum ad Mich. Majum Auguſtinus commemorat in* præfat. libr. 2. emendat.

Ex quo autem juriſprudentiæ melior alluxit facies, laboratum eſt valde ad illud Scholæ veteris dictum ſubvertendum. Ant. Faber in ration. *ad* l. lecta, *eos ridet, &* ſuaves *vocat*, quibus ſolemne eſt dicere, legem hanc ſæpius lectam eſſe, ſed nunquam intellectam. *Et Duarenus in* comm. *ad* tit. de reb. cred. cap. 5. ſe demonſtraturum ſperat, quam falſo hoc dici ſoleat. *Ego, quominus id fuerit adhuc verum, non intercedo: nam id agimus unice, ut aliter, quam hactenus factum fuit, interpretemur ſententiam* d. l. 40. de reb. credit. *neque etiam eam fuiſſem aggreſſus, ſi præter datas dudum illius expoſitiones nihil aliud ſuccurriſſet. Itaque aliena meo pede non preſſi, cum nil ducam turpius: ſed in tanta Scriptorum rerum-*

que varietate, ubi plagii; quod ajunt, impunitas ſperari poſſet; caſtas ſervavi manus, libera per vacuum ponens veſtigia. Hæc legito, & videbis, cur maluerim παλινδρομῆσαι, ἢ κακῶς δραμεῖν.

De ordine nihil monemus. Primo cautionem: dein reliquam legem explicavimus. Tractatum de pactis adjectis, *conjecimus in* diſſertationem *ſingularem: quam ob rem, dicimus* cap. 10. Πάρεργα *quædam hic illic inſeruimus, at nulla, quæ ad* τὸ ἔργον *non accedebant prope, & obſervatione peculiari videbantur digna.*

CORNELII VAN

BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

LIBER SINGULARIS

AD LEG. 40. ff.

DE REBUS CREDITIS.

VERBA LEGIS:

Paulus lib. 3. quæſtionum.

L*Ecta eſt in auditorio Æmilii Papiniani, Præfecti prætorio, Juriſconſulti, cautio hujuſmodi:* LUCIUS TITIUS SCRIPSI ME ACCEPISSE A PUBLIO MÆVIO QUINDECIM MUTUA, NUMERATA MIHI DE DOMO: ET HÆC QUINDECIM PROBA RECTE DARI KALENDIS FUTURIS, STIPULATUS EST PUBLIUS MÆVIUS, SPOSPONDI EGO LUCIUS TITIUS. SI DIE SUPRASCRIPTA SUMMA PUBLIO MÆVIO, EIVE AD QUEM EA RES PERTINEBIT, DATA, SOLUTA, SATISVE EO NOMINE FACTUM NON ERIT, TUNC EO AMPLIUS, QUO POST SOLVAM, PŒNÆ NOMINE IN DIES TRIGINTA, INQUE DENARIOS CENTENOS, DENARIOS SINGULOS DARI, STIPULATUS EST PUBLIUS MÆVIUS, SPOSPONDI EGO LUCIUS TITIUS. CONVENITQUE INTER NOS, UTI PRO MÆVIO EX SUMMA SUPRASCRIPTA MENSTRUOS REFUNDERE DEBEAM DENARIOS TRECENOS EX OMNI SUMMA EI, HEREDIVE EJUS. *Quæſitum eſt de obligatione uſurarum:*

quo-

quoniam numerus menſium, qui ſolutioni competebat, tranſierat. Dicebam quia pacta incontinenti facta ſtipulationi ineſſe creduntur, perinde eſſe, ac ſi per ſingulos menſes certam pecuniam ſtipulatus; quoad tardius ſoluta eſſet, uſuras adjeciſſet. Igitur finito primo menſe, primæ penſionis uſuras currere: & ſimiliter poſt ſecundum & tertium tractum, uſuras non ſolutæ (pecuniæ) penſionis creſcere: nec ante ſortis non ſolutæ uſuras peti poſſe, quam ipſa ſors peti potuerat. † Pactum autem, quod ſubjectum eſt, quidam dicebant ad ſortis ſolutionem tantum pertinere, non etiam ad uſurarum, quæ priore parte ſimpliciter in ſtipulationem veniſſent: pactumque id tantum ad exceptionem prodeſſe. Et ideo, non ſoluta pecunia ſtatutis penſionibus, ex die ſtipulationis uſuras deberi, atque ſi id nominatim eſſet expreſſum. † Sed cum ſortis petitio dilata ſit, conſequens eſt, ut etiam uſuræ ex eo tempore, quo moram fecit, accedant. Et, ſi (ut ille putabat) ad exceptionem tantum prodeſſet pactum (quamvis ſententia diverſa obtinuerit,) tamen uſurarum obligatio ipſo jure non committetur: non enim in mora eſt is, a quo pecunia propter exceptionem peti non poteſt. Sed (ſi) quantitatem, quæ medio tempore colligitur, ſtipulamur, cum conditio exſtiterit, ſicut eſt in fructibus, idem & in uſuris poteſt exprimi, ut ad diem non ſoluta pecunia, quo competit uſurarum nomine, ex die interpoſitæ ſtipulationis præſtetur.

CAPUT I.

PAULUS *lib. 3. quæſtionum.*

EX *Re eſt, priuſquam ad verborum interpretationem perveniamus, pauca de ſignificatione ipſius tituli referre,* verba ſunt Ulpiani in *l.* 1. *pr. ff. de reb. cred.* Sic & nos ex re eſſe putamus, de ipſa legis inſcriptione pauca prælibare, ne ad ipſam interpretationis materiam, origine non repetita, convolemus.

Quis quantuſve fuerit Julius Paulus (Auctor legis, qua de agere decrevimus) prolixe dicere nihil attinet. Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptor in *Alexandro*, & imago ejus, dummodo vera, in foribus palatii Patavini (Patavio quippe originem debuit, nam rationes, quibus Bertrandus in *Paulo* eum Tyrium fuiſſe fingit, ſunt plane nullæ;) illuſtri ſuperba titulo, præter dignitates honorifice geſtas, docebunt affatim, Modeſtinum in *l.* 13. § 2. *ff. de excuſat.* optimo jure eum retuliſſe inter τῶν νομικῶν κορυφαίυς. Sane, ſi quis opera Pauli, ſi quis acumen ingenii, quo in omnibus ad veram juris philoſophiam graſſatur, fuerit contemplatus, illum non modo majorum Gentium JCtis adſcribet, ſed & facilem habebit Politiano fidem, qui omnibus eum πολυγραφώτερον dixit, *lib.* 5. *epiſt. ult.*

Inter alia exſtat Pauli *quæſtionum* opus, e cujus *libro* 3. petitam eſſe legem noſtram, argumento eſt ἐπιγραφὴ ſibi ubique conſtans in libris, quos vidi, omnibus. Alioquin ſi eſſet ex *lib.* 3. *decretorum*, placeret magis. Paulus namque in decretorum libris executus eſt ſententias Imperiales una cum facti hiſtoria & diſceptatione, quemadmodum in hac ipſa *l.* 40. Unde & *ſententiæ Imperiales in cognitionibus prolatæ* vocantur in *inſcripp. l. ult. ff. de jure patron. l. ult. ff. de hered. inſtit.* & *l. ult. ff. ad SCtum Trebell.* Memorantur autem ibidem libri ſex hujuſmodi ſententiarum, qui, ſive titulum, ſive librorum numerum & naturam reſpicias, iidem ſunt cum *libris*

ſex

ſex ſententiarum ſive factorum, quorum meminit Index Florentinus, & ceteroquin nuſpiam exſtant. Ita malumus, quam hæſitare, neque hilum decidere cum Cujacio in *præfat. ſentent. Paul.* vel, vitium Indicis arguendo, cum Rittershuſio in *præfat.* ante ſuam editionem *Noribergenſem*, minus prudenter confundere libros ſex ſententiarum ſive factorum cum libris receptarum ſententiarum quinque, quibus ad Filium receptas juris poſitiones & fundamenta complexus eſt Paulus. Quod autem ex *l. ult. ff. de jure patron.* diximus, decreta non differre a ſententiis Imperialibus, ſive ſententiis & factis, difficultatem habet; refert enim in Indice Juſtinianus ea opera, ceu diſtincta: tres videlicet decretorum libros, ex quibus plurimæ in *ff.* leges, & ſex ſententiarum ſive factorum, ex quibus, quod ſciam, tres tantum, quas diximus. Præterea turbant valde *d. inſcrip. l. ult. ff. de her. inſt.* & *l. ult. ff. ad SCtum Treb. Paulus Imperialium ſententiarum ex libris ſex libro primo, ſeu decretorum libro ſecundo*. Ita utrobique, quamvis ſimpliciter in *d. l. ult. ff. de jure patr.* Cujacius *lib. 2. obſerv. cap. 26.* pro *ſecundo*, quod inſcriptum eſt *d. ll.*, reponat *primo*, ut conveniat locus ſententiarum & decretorum, & ita legit quoque Ruſſardus in *d. l. ult. ff. ad SCtum Trebell.* Quid ſi dicamus, Paulum primo decretorum libros ſcripſiſſe tres, de quibus in Indice: dein, cum indies & alia decernerentur ipſo aſſidente, ſcripſiſſe tandem, titulo a priori quodammodo diverſo, ſententiarum Imperialium libros ſex, idque, ut par erat, inſeruiſſe tres illos decretorum libros, & digeſſiſſe pro inſtituto recens argumenti ordine. Sic eadem recte dicentur opera, & locus, qui antea decretorum ſecundo fuerat, nunc ſententiarum primo eſſe poterit. Nihil eſt planius, dummodo, quod eſt veriſimile, ita ſeſe res habuerit. Sed de his ſatis.

Diximus itaque, *legem lecta*, & omnem ejus περίστασιν, redolere librorum naturam, quos ſententias Imperiales in cognitionibus prolatas, ſive decreta, ſive ſententias & facta appellari vidimus. Factum narratur, inter JCtos diſputatur, quinimo lata eſt ſententia Imperialis, id eſt in auditorio Præfecti prætorio, qui vice ſacra judicabat. Neque hoc tantum, ſed & ſi conferamus leges, ex libro duntaxat 3. decretorum depromtas, clarebit, eaſdem ferme diſputandi loquendique formulas a Paulo fuiſſe uſurpatas. In *l. 68. § 1. ff. de fidejuſſor.* ait: *Lecta ſubſcriptione fidejuſſionis*, in auditorio ſcil. Æmilii Papiniani, ubi decretum erat, veluti in *h. l. 40. lecta cautio*. In *l. 97. ff. de acq. vel omitt. hered. Papinianus putabat*, in *noſtra l. ut ille putabat*. Rurſum ibi: *dicebam non repudiare* &c. Heic, *dicebam*, *quia pacta* &c. Fere eſt, ut hæc omnia perſuadeant, pro *lib. 3. quæſtionum*, legendum eſſe, *lib. 3. decretorum*, niſi, ut jam monuimus, omnium Codicum auctoritas iret in contrarium. Præter quod reperiamus, Paulum in eodem quæſtionum opere eandem quandoque diſſerendi & concertandi normam ſervaſſe. Ex ipſo lib. 3. exemplum ſufficiet *l. 16. ff. qui potior. in pign.* ex libro 4. *l. 71. ff. de fidejuſſor.* ex lib. 5. *l. 43. ff. de action. emti*, ubi: *lectum eſt reſponſum Domitii Ulpiani*, vel propius adhuc, ſi qua nonnullis libris fides, *lectum eſt reſponſum in auditorio Domitii Ulpiani*. Igitur τὸ ἀκίνητον ἄρενο.

Quæſtionum libri a reſponſorum, aliiſque differunt, quod in his ſimplici

ci verborum forma res ſuccinctim proponatur, in illis uberior diſputatio placeat, ut docet Jac. Cujacius in *tract. ad African. 1. in princ.* Et ſane, licet ipſa vox argumento non eſſet, ſatis tamen & ſuper diffuſior, ſed & argutior agendi & plerumque controvertendi ratio quæſtionum libros proderet. Nullibi JCtos videas magis acres, & ſe quaſi ſuperantes: nullibi rationes juris magis profundæ: nullibi pejor Interpretum cauſa, præcipue equidem, ſi cum Paulo res ſit. Ejus ſubtilem dicendi morem, velut obſcurum, & tantum non ἄπορον miratus Raph. Fulgoſius ad *l. 17. ff. de inoffic. teſtam.* (quæ eſt ex libr. quæſt. 2.) in hæc verba erumpit: *Audiviſtis iſtum textum in princ. & ſi bene non intellexiſtis, cum legetis ter & quater, & ſonabit vobis; ſic enim eſt mos Pauli. Et ſi haberem eum in manibus, eum per capillos interrogarem.* Et paulo poſt: *Iſte maledictus Paulus ſemper ita obſcure loquitur, ut vix poſſit intelligi.* Miſer ille nihilo clementius vapulat a Franc. Duareno in comment. ad ῥῆσιν Paulinam ex lib. 15. quæſt. in *l. 132. ff. de verb. obl. Hoc ſcribendi genus*, inquit, *vere Paulinum, id eſt, obſcurum, implicatum, ac tortuoſum; ut Heraclitus quidam hic eſſe Paulus videatur, qui a veteribus Σκοτεινὸς appellatus eſt. Ac præter hoc caput ... alia exſtant ejuſdem Auctoris, quæ ſi nullam ἐπιγραφὴν haberent, id tamen ſtylus facile indicaret.* Neſcio, an non foret melius hujuſmodi encomiis parcere, illa etenim cui bono, dicat Caſſius? Meminerint Fulgoſius & Duarenus, ex libris quæſtionum eſſe *d. l.* & peremtoriam quæſtionum naturam eſſe, ut, verborum parſimonia rerum copiam penſante, proponantur contracta oratione conciſæ, & diſſidentibus inter ſe JCtis controverſæ: quod utrumque, quin difficultatis nebulam pariat, fieri non poteſt. Verum & illud Paulus noſter commune habet cum Papiniano, Africano, Scævola, aliiſque, qui quæſtionum libros elaborarunt, ecquur igitur ipſi præ ceteris negotium faceſſunt? Et tamen omnibus palmam ſi non præripit, certe dubiam facit in omni quæſtionum eruditione & apparatu. Exemplo erit *l. lecta 40. ff. de reb. cred.* Quæ maxime ſe oſtendit, ut ut alia ex Pauli quæſtionum libris non egeant commendatione.

Nullam vero ἀλληλεγχίαν libri 3. reperire eſt, at varia varii generis agitata, quæ ad ſententiam legis noſtræ aut nihil, aut parum conferunt.

CAPUT II.

Lecta eſt in auditorio Æmilii Papiniani, Præfecti prætorio, JCti, cautio hujuſmodi.

Lecta eſt in auditorio. Ne ipſam cautionem, tot quæſtionum quaſi fontem, abrupte nimis videatur adgredi JCtus, præfatur locum, tanta diſceptatione dignum, *auditorium* ſcil. *Æmilii Papiniani.*

Auditorium in genere nihil eſſe aliud, quam locum cauſis audiendis deſtinatum, quemadmodum Græcis ἀκροατήριον, certa res eſt. Tractu temporis varias ea vox ſortita eſt ſignificationes, a lata primæ originis appellatione deductas. In jure noſtro, habita ratione ad bella forenſia, auditorium denotat locum, ubi is, qui juriſdictioni præeſt, ſalva majeſtate Imperii ſui, ſalvoque more Majorum, jus dicere conſtituit. Eo ſenſu cauſa *in auditorium induci*, in eoque *examinari*, & *finiri* dicuntur in *l. 18. § 1. & 2. ff. de*

ff. de minor. & paſſim. Cum autem *Auditorium Prætoris, majorumque cauſarum, a ſubſelliis* diſtinguat, Aſconius Ped. in *Ciceronis divinat.* judicibus pedaneis nullo modo videri poſſet tribuendum, at Magiſtratibus duntaxat ſolis. Sed generaliter ea voce utimur de iis, qui cauſæ cognitionem habent; quin & de arbitris, ut in *l.* 41. *ff. de recept. arbitr.* Neque etiam erat, cur tanquam ſingulare aliquid notaret ex *d. l.* 40. Jac. Gothofredus in *diſſert. ad l. ſi Barſatorem* 13. *C. de fidejuſſ.* Præfectum prætorio habuiſſe auditorium. Habuit ille, habuerunt, ut diximus, & Magiſtratus reliqui, *l. pen. ff. de adſeſſ. l.* 54. § 1. *ff. de re judic.* ſed nihil eſt certius. Per excellentiam, fateor, adſcribitur loco, in quo judicabat ſummus Imperii Romani judex *d. l.* 18. § 1. *ff. de minor. l.* 22. *ff. ad SCtum Trebell.* vel prætorio Præfectus, uti in propoſito, nullum quippe his auditorium dignius. Quinimo unum idemque fuiſſe illud Principis & Præfecti prætorio, ut longa evincat diſputatio, non eſt neceſſum. Præfecti enim illius judicare vere erat *vice ſacra judicare l.* 16. *C. Th. de adpell.* & illi ipſi, qui vicariam duntaxat præfecturam gerebant, dicuntur *ſacræ cognitionis habere poteſtatem, & judicationis Imperialis repræſentare reverentiam* in *l.* 1. *C. de offic. vicar.* Hinc eſt, quod Papinianus pronunciaſſe videatur in *l.* 97. *ff. de acq. vel omitt. hered.* & tamen decreta, e quibus petita eſt *d. l.* dicantur *Imperalia* in *l. ult. ff. de jure patron.* adde, quæ diximus *cap. præced.* & quæ de auditorio adnotavit Curtius Ε'ικαςῶν *lib.* 2. *cap.* 43. & Balduinus ad *Paulum de cautione, lecta in auditorio Papiniani.* Hinc etiam eſt, quod Paulus, Ulpianus, alii, tum apud Imperatorem adſeſſorum partes egiſſe memorentur, tum apud Præfectum prætorio, ut eſt in *l. noſtra.* In hoc igitur ſacro ampliſſimoque auditorio, in hoc illuſtrium JCtorum conſeſſu recitata fuit *legis quadrageſimæ* cautio, diſputatum de ejus ſententia, & decretum, prout in ſeqq. parebit.

Sed qua occaſione ad Præfectum prætorio controverſia hæc devoluta ſit, nec quæſitum vidi, nec certo conſtat. Duplex tantum ad eum patebat aditus, vel per appellationem, vel per delegationem a Principe factam. Et licet plerumque quidem *appellatione legibus facta ad ſacrum auditorium veniatur, l.* 4. *C. de juriſd. omn. jud.* attamen in ſpecie præſenti per delegationem potius ad Præfectum prætorio fuiſſe decurſum, videtur probabile: nulla enim prorſus provocationis mentio, cum tamen Paulus eam a Prætore, vel Præfecto urbi ad hoc auditorium factam non ſoleat præterire. Retulit certe in *l.* 38. *ff. de minor. l.* 81. *ff. ad SCtum Trebell.* & omni ferme decretorum opere; etiam in *l.* 16. *ff. qui pot. in pign.* quæ eſt ex eodem libro quæſt. tertio, & alibi. Dicamus ergo P. Mævium & L. Titium, ſive alterutrum tantum, recta adiiſſe Principem, qui cauſam ad Præfectum ſuum judicandam ablegavit.

Eodem modo Imperator Adrianus, ad quæſtionem de uſuris ſibi propoſitam, reſpondit: ὁ ἐξοχώτατ☉ ἀνὴρ, ἐπαρχός μȣ, περὶ τȣ́τȣ πράγματος ἐκτίνȣτε, *Excellentiſſimus Vir, Præfectus meus, ſuper hac re inquiret*, quemadmodum Doſitheus in *ſententiis D. Adriani* memorat. Sic & muliercula quædam Berenice, primo aditu, ipſum Imperatorem Valentinianum vexare auſa, & querelis, de facta ſibi injuria, in ſinum ejus effuſis, ad Salluſtium, Præfectum

fectum prætorio, delegata fuit, Suidas in voc. Σαλλέστι☉, *tom.* 2. Sed quid foris exempla petimus? Domi luculentum ſatis hujuſce moris ſpecimen habemus in *l.* 1. *C. de prec. Imper. offer.* ubi Impp. Dioclet. & Maxim. aditi a femina, etiam ſervili, cognitionem & vindictam demandant Præfecto prætorio quem adiri jubent. Ita quoque Sept. Severum vel Ant. Caracallam (incertum enim illud) κρινόμενον præſens Papiniani judicationi conceſſiſſe, graviſſima militat præſumtio.

Æmilii Papiniani, *Præfecti prætorio*, *JCti*: Æmilius Papinianus, hujus auditorii præſes, a dignitate & ſapientiæ profeſſione deſcribitur: a dignitate *Præfecti prætorio*, a profeſſione ſapientiæ *JCti* nomen habet.

De Prætorio, eique Præfecto, ſilere melius eſt, quam parum dicere, cum alii ea de re affatim. Sane ex *titt. ff. & C. de Præf. præt.* variiſque antiquitatis ſcriptoribus, facile eſt colligere, Præfecti prætorio dignitatem & auctoritatem fuiſſe tantam, ut recte ÆL. Spartianus in *Anton. Diadum cap.* 7. eum *Imperii ſecundum* appellaverit. Secundus in cauſis non tantum militaribus, ſed & civilibus. Neque enim video, qua ratione Illuſtriſſimus Scaliger *lib.* 2. *epiſt.* 183. neget Præfectum prætorio judicaſſe, idque ajat, *ex celebratiſſima l. lecta elici non poſſe*, quandoquidem ex ea conſtet, ſententiam in auditorio Papiniani fuiſſe latam, & aliunde, eum pronunciaſſe, videatur certum *l.* 97. *ff. de acq. vel omitt. hered.* Quid autem Scaliger in re tam manifeſta voluerit, κεῖται ἐν ἀποκρύφοις: innumera enim juris loca, Præfectos prætorio judicaſſe, evincunt, & velut præcipuum notant, ab eorum ſententiis (ſalva ſupplicatione) appellationem fuiſſe interdictam, *l. un.* § 1. *ff. de offic. Præf. præt. l. un. C. de ſent. Præf præt.* Et in *l.* 3. § 3. *ff. de uſur.* Æmilius noſter ſuadet aliquid Præfectis prætorio, quid niſi judicantibus? *Præfectis*, inquam, ita namque in *d.* § 3. ut legitur, legendum; iis quippe temporibus plures fuerunt uni prætorio Præfecti, in ipſa urbe Romana, Herodianus *lib.* 1. *cap.* 29. *& lib.*3.*cap.*43. Plinius 10. *epiſt.*65. Tacitus *annal. lib.* 14. *cap.* 51. *& hiſtor. lib.* 1. *cap.* 46. *&* 81. *l.* 1. *C. de ſentent. paſſ. & reſtit.* Plura dein prætoria in diverſis Imperii partibus, & cuique Præfectus, quatuor a Conſtantino. An Mamertinus, qui in *paneg. ad Imper. Julian. p.* 161. *Me Prætoriis præfeciſti*, omnibus præfectus, dubitari poſſet. Sed hæc nihil ad rem, interea, ſi libet, Scaligerum audi *lib.* 2. *epiſt.* 184. Vides interim, in *d. l.* 3. § 3. neceſſariam non eſſe emendationem Haloandri, qua pro *Præfectis prætorio ſuaſi* legit, *Præfectus prætorio ſuaſi*. Alioquin eum ad hunc omnium dignitatum apicem adſcendiſſe qui dubitat, eſt nemo: paſſim in jure hoc ipſi elogium adſcribitur, ut & in urna ejus argentea, quam a ruſtico Romæ inventam dicunt vulgo. Id ipſum, quin & totum Papinianum, ejuſque hiſtoriam refert Spartianus in *vita Severi cap.* 21. & *Ant. Caracallæ cap.* 8.

Ab juriſprudentiæ profeſſione *JCtus* dicitur: & quis neſcit Papinianum inter omnes omnium ætatum JCtos familiam duxiſſe? *Nemo unquam Papiniano æquari poteſt*, *niſi per deridiculum*: *nemo nunquam unus Papinianus erit*, inquit is juris interpres, quo de hoc ipſum præ reliquis prædicari poteſt, in *proœm. ad Papinian.* ubi & laudes ejus abſolvit omnes: interque eas præcipuum illud excellentiæ Papinia-

nianeæ argumentum ex *l. un. C. Theod. de reſponſ. Prud:* Conſtituitur enim ibi, ut, paribus JCtorum ſuffragiis inter ſe collidentibus, tanquam Minervæ calculo, ea Pars vincat, quæ ſibi addictum habet Papinianum. Additur ratio, quod ipſe ſingulos ſuperet, quamvis cedat duobus. Sed conſtat, hanc Theodoſii & Valentiniani conſtitutionem Juſtinianum ſuſtuliſſe in *l.* 1. § 6. *C. de vet. jur. enucl.* cum, exæquata veterum auctoritate, ſcripta eorum fecerit ſua. Proinde nihil agit Val. Forſterus *de ſucceſſ. ab inteſt. lib. 6. cap.* 16. in *l.* 17. § 4. *ff. ad SCtum Trebell.* qui, ut Ulpianum cum Papiniano conciliet, lubrico nititur fundamento abrogatæ illius *l. un. C. Th.* quod in hiſtoriæ juris ſcriptore nimis eſt ſordidum. Habet & ejuſdem temeritatis ſocium Wiſſenbach. in *parte* 2. *ad ff. diſput.* 22. *n.* 10. & ejus alioquin adverſarium Joh. Strauch. in *diſſert. theor. pract.* 15. *n.* 18. uterque ad conciliationem earundem legum. Neque etiam alia prudentia Bachovio in *exercit. ad Ant. Fabri tom.* 4. *error. pragmat. dec.* 86. *cap.* 9. *n.* 7. in mentem venit, non feliciorem illationem Fabro obtrudere, plurium quaſi diſſentientium opinione repudiata, Neratium ſequenti: quum ea in parte *d. legem un.* quoque Imperator voluerit ſublatam. Igitur plurium, quam unius; Papiniani, quam Chariſii alicujus auctoritas non major, licet utriuſque juriſprudentia differat plurimum.

Ceterum ex eo, quod Papinianus heic audiat Præfectus prætorio, & JCtus, ſolemnes ſunt veterum digreſſiones de licita ſeu prohibita duplicis muneris cumulatione in una eademque perſona; num videlicet, ejus exemplo, pectora noſtra duas ſint admittentia curas? Sed vix eſt, ut hæc ipſa diſputatio minus ſit fatua, quam illius occaſio. Si quis utramque perſonam ſuſtinere poſſit, & munera, ſive duo, ſive plura, non pugnent frontibus adverſis, licitum eſſe, quod quæritur, ipſa ratio docuerit. Utriuſque limitationis exempla ſufficient, *l. ult. C. qui mil. poſſ. l. ult. C. de adſeſſ. cap.* 5. *X. de Cler. conjug.* ubi & ratio: *Quia cithara cum pſalterio male concordat.* Nil horum ſi obſtet, non modo duplicem perſonam in eadem Republica tueri quem poſſe dicendum eſt, ſed & pluribus Principibus eſſe in ſacramento & officio, quicquid Jac. Gothofredus *de ſalar. cap.* 4. *n.* 9. omniſque Politicorum chorus contradicat.

Quum JCti dignitas in Papiniano memoretur poſt præfecturam prætorii, etiam illud ſollicite quærit laborioſa veterum Schola, an prætorio Præfectus, aliuſve quis Reipublicæ gubernaculo admotus, præferendus ſit JCto, an contra? Verum operis ſine fructu ſuperſedemus.

Cautio hujuſmodi: Vulgare JCtorum *cavere* adeo innotuit, ut Cicero in *oratione pro Muræna*, vel ſi mavis, *declamatione contra JCtos*, ipſam juriſprudentiam appellet *cap.* 9. *urbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, & CAVENDI.* Hinc paſſim ejuſdem & aliorum joci in vocabulo, quod optimo jure Quiritium Prudentes juris ſibi vendicant: aliis enim, ne capiantur, auctores ſunt modis tantum non innumeris. In credita pecunia cum nuda promiſſio de reſtituendo tantumdem ſit ſatis lubrica, varias præſcribunt cautiones, quibus jus ſuum tueantur Creditores adverſus inficiantes. Patroni apud Gellium *noct. Att. lib.* 14. *cap.* 2. enumerant omnes, interque eas, potiſſimum probandi modum, *chirographi exhibitionem*; nihil enim frequentius eſt, quam ut debito-

res ſeſe obſtringant chirographo: unde & in jure noſtro ſexcenta ejus reperias nomina, & in mutuo contrahendo adhibiti exempla. Heic generale *cautionis* nomen retinet, quanquam prædibus vel prædiis cautum ſit magis, ac ita plerumque ea vox accipiatur *l.* 188 § 1. *ff. de verb. ſignif.* Cave tamen, ne idcirco cum Seneca *lib.* 7. *de benef. cap.* 10. *Cautiones*, id eſt, chirographa ſola, dicas *vana habendi ſimulachra* (&) *umbras quaſdam laborantis avaritiæ*. Nudam ſolummodo ſcripturam, variis litterarum apicibus obductam, in cenſum vocare ſi lubeat, vera erit Senecæ ſententia, namque ita effugiet ſceleratus vincula Proteus. Sed in jure aliter philoſophamur: quis enim ignorat, tantam eſſe cautionum virtutem, ut, inſuper habita verborum ſuperficie, debitores validis obligationum & actionum catenis alliget, quia *non figura literarum*, *ſed oratione*, *quam exprimant literæ*, *obligamur*, ut ad rem Paulus in *l.* 38. *ff. de oblig. & act.*?

C A P U T III.

Lucius Titius ſcripſi me accepiſſe a Publio Mævio quindecim mutua, numerata mihi de domo.

L*Ucius Titius ſcripſi me accepiſſe a Publio Mævio*. Præfatiunculam excipit ipſa cautio, quæ accurata formæ & antiquitatis elegantia inter omnes, quas quidem jus noſtrum habet, facile primas tenet. Opus erit cuncta ſingulatim excutere, ut facilior fiat in ſententiam legis ingreſſus. *Sane ſicubi in jure religione magna opus eſt, opus cum maxime puto in tenendis typicis verbis & formulis legum priſcarum Populi Romani .... ut quæ .... juriſprudentiæ noſtræ fundus ſint*, inquit vere Jac. Gothofredus *animadv. cap.* 9. ad *l.* 2. § 1. *ff. ad SCtum Vellej.* Sic ut dubitare poſſis, an laudanda magis ſit Briſſonii in formulis comportandis diligentia, an damnanda ejuſdem de earum ſignificatione taciturnitas: neque aliud videtur eſſe Joh. Scaligeri judicium, dum *plus laboris*, *quam induſtriæ* Briſſonii formulario adſcribit. Si etenim non verba duntaxat ſolemnia, ſed & eorum vim ac poteſtatem explicaſſet, appareret ſatis jure non optimo Ciceronem ridere juridicas veteris Latii formulas, velut *ineptiis fucatas*, *fraudis & ſtultitiæ pleniſſimas*, quemadmodum in *orat. pro Muræna*, & alibi, ſed contra uſum illorum *carminum* (ut ille ibidem loquitur) magis videri commodum & in rebus agendis, & in litibus ordinandis, quam eſt hodie fraudulenta in contractibus Βαττολογία, & in judiciis præſcriptis verbis garriendi licentia. Quanta enim orgia ſint involuta paucis caſcorum verbis, quam acuta circumſpectio, faciet palam noſtra cautio.

Eſt autem hæc trimembris: continet namque duo ſtipulationum ſolemnia, iiſque ſubjectam conventionem nudam. Prima ſtipulatio fuit de mutuo contracto, & Kalendis proximis reddendo; altera de uſuris centeſimis ex mora præſtandis; ſubjecta conventio de ſorte non ſimul & ſemel, ſed diviſis penſionibus ſolvenda. De ſingulis ordine.

Lucius Titius & *Publius Mævius*, quos inter res acta dicitur, ſuppoſita eſſe nomina, quibus exempli cauſa utuntur JCti, etiam Plutarchus ait ἐν τοῖς ῥωμαικοῖς, *quæſt.* 30. Adde, quæ habet Alciatus *lib.* 1. *parerg. cap.* 26. Cujacius *lib.* 2. *obſerv. cap.* 11. & Curtius Εἰκαστῶ *lib.* 1. *cap.* 29. Suavis itaque eſt Papir. Maſſon, qui Lucii Titii vitam opere perpetuo conſcripſit.

Quot

Quot miſer ille mortes obiit? quoties reſurrexit! in quot ille, vere Proteus, formas abiit? At miror, num ſtrenue nugari vult Maſſon, cum non commemoraſſe victoriam Titii contra Mævium ex *h. l.* 40. Conſulto fortaſſean, ne ille, cujus opulentiam alibi deprædicat, acceptis quindecim mutuis, videatur ad incitas redactus.

Atque ille Lucius Titius dicitur *ſcripſiſſe*, & quæ ſequuntur. *Scribere*, quum *accipiendi* verbo jungatur, ut heic, ſenſu accipimus vulgari pro *Chirographo confiteri*. Alioquin & ἁπλῶς occurrit pro *ſeſe ex cauſa crediti obligare*. Horatius *lib.* 2. *ſatyr.* 3. *verſ.* 69.

Scribe decem a Nerio . . . . .

Et mox ſenſu contrario, *verſ.* 76.

. . . . . *Quod tu nunquam reſcribere poſſis.*

Ad quæ Scholiaſtes, qui Porphyrion dicitur: *Juris verbo ſcribere eſt mutuum ſumere*; *reſcribere*, *reſtituere*. Sunt, qui hac in re Porphyrioni fidem negant, eique alios credentes rident, ſed nullo jure. Utramque notam ipſe Horatius ſuſtinet, priorem etiam crebra auctoritas, poſteriorem ex præcedenti petita ἀναλογία, & locus Eugraphii ad Terent. *Phorm. act.* 5. *ſc.* 7. *verſ.* 29. ubi *reſcribi*, inquit, *eſt renumerari* Latius ea perſequi non placet, quia *ſcribere* hic ſine periculo eſt.

Quindecim mutua: Quantitas mutuo data (nam de natura mutui hic non agimus) dicitur fuiſſe *quindecim*. Eſt, qui in *comment. ad h. l.* non *quindecim* ſed *duodecim* legendum exiſtimat, idque non alia ratione, quam quod duæ virgulæ rectæ in XII. (per notas enim ſcriptum fuiſſe ſupponit) facillime in obliquas flectantur, ut ita fiat XV. Sed eſt hoc ridiculum valde, quia conſiſtit in nudis alicujus ſomnii finibus. Si libri meliores motum illum ſuaderent, poſſet quis ſuſpicari, ſimile mendum eſſe, ac apud Tranquillum in *Cæſ. cap.* 56. ex Strabonis & Appiani auctoritate novit Caſaubonus; verum nulli, quod ſciam, lectionem illam probant, utique nulli, qui ad nos pervenerunt.

In eo difficultas vertitur omnis, quid ſibi velit τὸ *quindecim*. Etenim ſubaudiendum eſſe aliquid inter omnes conſtat, quid vero non æque. Opiniones ea de re ſunt potiſſimum tres: Prima ſupplet *pondo auri*, Secunda *millia denariorum*, Tertia autem *ſeſtertia*. Conjectura de *pondo auri*, quam Antiquiores ſequuntur, ne quidem probabilis videtur, quum rationes à pondo auri ductæ illis temporibus vel raro, vel numquam fuerint frequentatæ. Addo, quod *pondo* ſemper *appendi*, non *numerari* dicantur, neque tantum tempore Romæ adhuc circa matrem luctantis, ſed in univerſa quoque Imperii οἰκονομία; & tamen Paulus factæ numerationis meminit. Divinatio ſecunda veriſimilitudinem habet hanc, quod in ſubſecuta conventione denariorum, quibus de actum videbatur, occurrat mentio. Atque ea ratio ſatis ſe commendat, dummodo verba legis tale quid ferrent: at illa *quindecim*, non *quindecim millia* in creditum iviſſe memorant? niſi ſcriptum dicas $\overline{XV}$, quod eſt *quindecim millia*. At tum deſcriptores oportet ſtatuas hujus lineæ tranſverſalis fuiſſe ignaros, cum *quindecim*, non *quindecim millia* exhibuerint; quod ipſe dicere non auſim. Quamvis igitur ſub numero ὡς κεῖται, ſimplici denarios intelligas, non continuo licebit totidem millia intelligere, putem hoc eſſe ſine exemplo. Sed cur non liceat, ſi ſanus ſit ille, quid de *contr. & comm. ſtipul. cap.* 8. *n.* 59. τὸ *quindecim* ad *centena denariorum millia*

lia extollit? Indigent autem omnes, qui denarios ſubaudiunt, aliquot millibus, ne, ſi quindecim duntaxat ajant fuiſſe datos, retundat eos ſtatim infra ſcripta penſio C. C. C. denar. Supereſt, ut exaudiamus *ſeſtertia*, pro recepta conſuetudine, qua in quotidianis illis, veluti cautionum formulis, illud jam alta mente repoſtum calamus dudum lucrifecerat. In rationibus veterum, ubi ſimpliciter occurrit numerus, non denaria, ſed ſeſtertia eſſe intelligenda jam olim probatum, &, ni fallor, receptum eſt. Itaque hoc ſequamur, nihil enim vetat. Paulus de Caſtro ſupplet XV. millia nummorum ſive ſeſtertiorum, quod a noſtro calculo differt, quemadmodum ſeſtertium a mille ſeſtertiis, in genere virili, hæc quippe paria eſſe conſtans Nummulariorum traditio probaverit. Nec aliter intelligi videtur poſſe Pauli noſtri ſcriptura in *l.* 13. *ff. de negot. geſt.* ubi ſummam ab hereditatis Curatore repoſtam, quum *quadraginta* dicere debuiſſet, *quadraginta millia* dixit: non diſcrepant ſcilicet quadraginta ſeſtertia a quadraginta ſeſtertiorum millibus. Et hæc quidem ita, non enim utimur eorum acumine, qui, ne lex ſibi adverſetur, expunxere illud *millium* in *d. l.* 13. contra antiquiſſimi Codicis Hetruſcorum fidem, quamvis & ita Haloander. Atque idem valor ſeſtertii (gen. neutr.) & M. ſeſtertiorum (gen. maſculo) moviſſe videtur Græcos, ut *lib.* 48. Βασιλικ. *tit.* 5. *cap.* 41. *th.* 3. quod Scævola in *l.* 40. § 3. *ff. de ſtatul.* ἁπλῶς *viginti* dixerat, tranſtulerint εἴκοσι χιλιάδας. Joſephus Scaliger *de re nummaria p.* 69. 70. 71. *& ſeqq.* docte probavit *ſeſtertium* adjective dici, & *mille* ſubintelligi, atque ita perinde eſſe, utrum dicamus *tria millia ſeſtertia*, an *tria ſeſtertia*, explicitis circa hæc variis Inſcriptionibus & Auctorum locis, etiam noſtrorum in *l. Lucius* 88. *ff. de legat.* 2. & *l.* 20. § 1. *ff. de ann. legat.*

Sufficiunt hæc de conjectura, in propoſito, Seſtertiaria, probata Alciato, Auguſtino, Duareno, Covarruviæ, aliis. Certi tamen quid definire non auſim: quid enim impedit, quominus *aureos* ſubaudiamus, cum in ff. non alius nummus magis ſit frequens? nihil omnino, dummodo ſequamur æſtimationem aurei Cujacianam, ne obſtet menſtrua trecenorum penſio, qua de pactum conventum. Sed ita res eodem redit, quum, ſecundum Cujacium *lib.* 19. *obſerv. cap.* 31. aureus & ſeſtertium differant nihil. Uno verbo: non magis expeditum eſt Q. D. A. quam univerſa fere rei nummariæ doctrina, lubrica & obſcura, quicquid in ea laboratum ſit: nam tantum non ſemper ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus. Ipſius Budæi diffidentia ingeminat, rem nummariam *multa ignorantiæ rubigine exeſam eſſe*. Usque adeo mirer, tam audacule plerumque pecuniæ veteris & hodiernæ collationes iniri: licet enim pecuniæ veteris inter ſe collatio certa eſſet prorſus, tamen eam cum noſtra moneta conferre vetat incertus metalli veteris valor, & ignota ferme ponderum diverſitas.

Numerata mihi de domo: Editio R. Stephani Pariſienſis, anni 1527. legit *de domo ſua*; minus tamen eleganter; & contrarium mori priſco, quo numeratio ſimpliciter facta dicebatur *de domo*, vel *de menſæ ſcriptura*. De domo, ex arca cujuſvis patrisfamilias; de menſæ ſcriptura, per argentarios. Unde, quod heic Paulus *de domo*, Scævola *ex arca* dicit in *l.* 26. *ff. de conſtit. pecun.* Seneca *epiſt.* 26. utrumque conjungit: *Scis, cujus arca utar; exſpecta puſillum, & de domo fiet numeratio.*

De

De utraque numeratione dixerunt alii, quod ſatis eſt: ſed de eo nihil, quare illud *de domo* cautionibus fuerit inſertum; eſtque id prima fronte ſuboſcurum. Verumtamen ſi animadvertas, quod numeratio μάλιστα ἔωθεν ἐπὶ τῶν προεστώτων τραπέζης ἀργύρου γίνεσθαι, ut Baſilici *lib.* 23. *tit.* 4. *cap.* 3. quod *in foro & de menſæ ſcriptura* MAGIS, *quam ex arca domoque, vel ciſta pecunia numeraretur*, ut in eandem ſententiam Donatus ad *Terent. Adelph. act.* 2. *ſc.* 4. Si addas, argentarios ſingulorum rationes confeciſſe *l.* 4. § 1. *ff. de edend.* eorum ſcriptura codicibuſque probationem *maxime* contineri *l.* 9. § 2. *ff. eod. l.* 27. § 1. *ff. de furt.* & per conſequens, *frequentiſſime ad fidem eorum decurri d.* § 2. *in fin.* poterit ſtarim tibi ſubolere, qua de cauſa idem Donatus ad *Phorm. act.* 5. *ſc.* 7. dixerit, *hodie addi chirographis; de domo, ex arca ſua: vel de menſæ ſcriptura*. Nam ſiquidem ex illa *magis* facta fuerit numeratio, ſi tanta ſit publica ejus fides, debitor in rerum controverſiis, ubi pecuniam *de domo* numeratam non foret expreſſum, ad argentarios, eorumque codices provocare poſſet, & hoc colore numerationem eſſe factam ad inficias ire, quemadmodum improbus ille, in cujus cauſa judicem ſe fuiſſe Gellius memorat *lib.* 14. *noct. Attic. cap.* 2. Igitur hujuſmodi fraudibus ut occurratur, merito placuit & hic, & alibi, illud *de domo* cautionibus adjici: ita *fraudandi ſpe ſublata, ſolvendi neceſſitas conſequitur*, ut ait ille.

CAPUT IV.

Et hæc quindecim proba recte dari Kalendis futuris.

ET *hæc quindecim proba recte dari*: Hæc XV. ſeſtertia (liceat ita dixiſſe) creditor ſtipulatus eſt *dari* (id eſt, reddi, ſolvi, ut quandoque alias *l.* 122. *pr. ff. de verb. oblig. l.* 102. § 1. *ff. de ſolut.*) *proba recte. Adjecta ſunt hæc verba*, inquit Donellus ad *h. l.*, *magis quo res planius exprimatur, quam quod fuerit neceſſe*. Nec ille tantum τὸ *proba recte* ſupervacuum exiſtimat, ſed & Interpretes ferme omnes, quid dictiones illæ ſibi velint ignorantes, quaſi agmine facto convolant ad commune ignorantiæ aſylum in *l. non omnium* 20. *ff. de legib.* & quidni? non enim ſolent, quæ abundant, vitiare ſcripturam, ſi credas Ulpiano in *l.* 94. *ff. de reg. jur.* Verum enim vero, quum priſci juris Auctores, vocabulorum apprime gnari, ſtipulationum formulas conciperent fere ipſi, ut ex Tullio & Varrone conſtat; & adeo quotidianum ſit cavere *nummos probos reddi*, velut heic, in *l.* 24. *ff. de conſtit. pecun.* & locis a Briſſonio comportatis *lib.* 6. *formul. p. m.* 536. τὸν ἄργυρον δόκιμον ἀποδοῦναι, quemadmodum apud Græcos, vix mihi perſuadeo, hæc omnia nihil agere. Etiam veterum nonnulli hujuſce moris effectum adgnoſcunt, dum varias illius rationes ſunt commenti, licet incaſſum omnes: hic enim, ſi ullibi, ſuæ purpuræ pannos aſſuunt. Nonne plus quam ridiculum eſt, bona fide diſputare τὸ *proba* additum eſſe, ne reddantur nummi adulterini, arroſi, vel lacunoſi, ſi quis legerit *l.* 24. § 1. *ff. de pignor. act.* & *l.* 99. *ff. de ſolut.*? Non felicius multo pi-

Picus, Decius, Curtius Senior, quique eum ſequitur Alciatus ad *h. l.* Nos dabimus rationem aliam, ſed poſtquam viderimus, quid illud *recte* in ἐμφάσει ſignificet, ut lucem qualemcunque inde fœneremur.

Veteribus in cautionibus & formulis voculam *recte* quam familiarem fuiſſe, variis exemplis, pro more, docet idem Barn. Briſſon. *lib.* 1. *ſelect. antiquit. cap.* 9. ubi *veterum cautiones magna arte diligentiaque fuiſſe compoſitas* recte quidem obſervat, verum minus prudenter addit, illud adeo verum eſſe, *ut etiam ſupervacaneis multis clauſulis abundarent*, hoc ipſum confirmans exemplo cautionis noſtræ in τῷ *recte*. Sane veterum diligentiam laudare, & ſimul miſeram eſſe profiteri palam, ſive etiam clam, ut ſolet alias, parum abeſt, quin in juriſprudentiæ deridiculum vergat. Heic pro veritate magis Ulpianus in *l.* 71. § *ult. ff. de verb. ſignif. Hæc verba*, ait, *his rebus* RECTE *præſtari*, *hoc ſignificant*, *ne quod periculum vel damnum ex ea re ſtipulator ſentiret*. Igitur fruſtra non eſt vocabulum *recte*, neque nulla ejus ſignificatio, prout generalis JCTI propoſitio declarat: efficacius tamen ſe prodet illius poteſtas, ſiquidem ſingulis, in quibus occurrit, juris articulis, ſecundum ea, quæ proponuntur, ſenſum ei applices idoneum.

In rem præſentem ſi eamus, parebit ſatis, eum, qui nummos *probos*, qui *probos recte* dari ſtipulatus eſt, eum, inquam: velle, omnem calliditatem, fallaciam, machinationem ad circumveniendum, fallendum, & decipiendum, abeſſe, abſuturam; atque adeo omnium malitiarum everriculum ſtipulatione ſua complecti. Ita excluſo dolo omnes debitorum verſutiæ coercentur *l.* 69. *ff. de verb. ſignif.* cum doli clauſula ad incertos caſus, quique in præſentia Partibus non occurrunt, extendatur *l.* 53. & 119. *ff. de verb. oblig.* alioquin τὸ ψεύδεσθαι τοῖς ὀφείλουσι συμβαίνει πολλάκις, ait Plutarchus, περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι. Neque illud ſine utilitate in creditorem redundatura, quandoquidem *ex ea parte cautionis*, DOLUM MALUM HUIC REI PROMISSIONIQUE ABESSE, ABFUTURUMQUE ESSE .... *incerti agatur*, *ſtipulationis utiliter interponendæ gratia*, *l.* 121. *pr. ff. de verb. oblig.* Sed, dicat aliquis, actio condictitia, ut & ſtipulatoria, & de dolo creditori nihilominus ſuperſunt in caſu commiſſi doli: recte equidem, ſi ad tantundem agatur, ut fert cujuſque actionis memoratæ natura, non autem ad intereſſe, quemadmodum placuit, ſi ſalutaris doli clauſula ſtipulationi inſerta foret, ut ea utiliter operetur, *d. l.* 121. Non autem utile duntaxat, ſed & neceſſarium eſt de dolo cavere, nam mille ſunt fraudes, quæ non eo tendunt, ut intervertatur tantundem, ac proin condictione certi, vel ex ſtipulatu actione, doli mentione prætерita, vindicari nequeunt: ſunt etenim illæ ſtricti juris, ſuiſque incluſæ finibus. Actio doli dabitur quidem ſemper, at illa jure ff. anguſto temporis ſpatio circumſcribitur, ideoque *in ſtipulatione doli clauſula non erit detrahenda*, *quia ex doli clauſula non de dolo actio intenditur*, *ſed ex ſtipulatu*, inquit Ulpianus in *l.* 4. § 16. *in fin. ff. de doli mali & met. except.* & idem in *l.* 1. § 4. *in fin.* & *l.* 7. § 3. *ff. de dol. mal.*

Denique & alia ratione, dolo excluſo, & tamen admiſſo, pinguior eſt ex ſtipulatu actio, quam ſi omiſſa doli cautela, ſimpliciter competeret vel eadem, vel certi condictio, vel de dolo actio. Omnes enim illas ſolummodo in heredem dari, quatenus pervenit, omni-

no videtur dicendum. De actione doli teſtabitur *l.* 17. § 1. *ff. de dol. mal.* reliquæ autem duæ ſunt juris ſtricti, & definitum eſt, in iis tantum *contractibus, quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt, heredem in ſolidum teneri*, *l.* 152. § 2. *ff. de reg. jur.* Adeoque, quum neque fides bona, neque doli præſtatio, niſi in ſtipulatum deducta, dictis actionibus inſit arg. *l.* 21. *ff. ſolut. matrim.* ſequitur, quod heres defuncti in ſolidum conveniri non poſſet, niſi clauſula de nummis *probis recte* præſtandis cautioni fuiſſet inſerta. Hinc Papinianus in *l.* 21. § *ult. ff. de verb. oblig. Ex facto rei promittendi doli ſtipulatio heredem ejus tenet, ſicut ex ceteris aliis contractibus: veluti mandati, depoſiti*. Et prolixe Venulejus in *l.* 19. *pr. ff. judic. ſolv.* Ex ſtipulatu igitur, quamvis delictum doli verſetur, recte contra heredem experietur creditor, *l.* 49. *ff. de oblig. & action.*

Hæc nobis de uſitata iſta formula, ejuſque ſenſu & uſu dicenda videbantur. Ex quibus facile eſt colligere, etiam non otiari illa ſtipulationibus inſerta verba, *vim non fieri*, quibus de *l.* 133. *ff. de verbor. oblig.* verum plus utilitatis conferre, quam edictum aut interdictum ex ipſa vi competens. Sed hæc ſuffecerint.

Kalendis futuris. Baſilici bene vertunt εἰσιόντι μηνὶ, *proximo menſe*, ne ceteroquin nimia generalitas in τῷ *futuris* ſenſum pariat ridiculum: quanquam, ſi non appareat, quid actum ſit, *primas Kalendas ſpectandas* ex Sabino putet Ulpianus in *l.* 4. *pr. ff. de verb. oblig.* Simile exemplum dabit Pomponius in *l.* 89. § 1. *ff. de verb. ſignif.* & Boniſacius VIII. in *cap.* 21. *de præb. in 6.* Ceterum conſtare opinor, per futuras ſive proximas Calendarum diem, eumque finitum, ſignificari: atque adeo in ſpecie ſubjecta perinde eſſe, utrum Calendis, ad Calendas, ante Calendas, intra Calendas, vel etiam poſt Calendas fuerit promiſſum; eandem quippe harum locutionum in jure efficaciam eſſe bene probat Joann. Robertus *animadverſ. jur. civ. lib.* 3. *cap.* 29. Rem ipſam quod attinet, vulgo notum eſt, Veteres & ſortem, & uſuras in ſingulas Kalendas condixiſſe *l.* 41. § *fin. ff. de uſur. l.* 90. *ff. de verb. oblig.* ſive, qui menſem faciunt juridicum, *in dies triginta*, uti mox Paulus in uſurarum ſtipulatione. Inde Kalendarii denominatio, & plura paſſim obvia antiquitatis veſtigia, de quibus optime Cujacius *ad African. tract.* 8. ad *pr. l. pen. ff. de reb. cred.*

C A P U T V.

Stipulatus eſt Publius Mævius, ſpopondi ego Lucius Titius.

HOc capite conſtituimus explicare & vindicare ſolemnem illam verborum conceptionem, totam ſtipulationis naturam abſolvit, ex *toto tit. Inſt. & ff. de verb. oblig.* Nihil enim in jure magis tritum eſt, quam illam συνθήκην ῥημάτων, quæ Græcis dicitur, verborum obligationem inferre, eamque ſolam, & per hoc reſpuere quicquid pacta redolet. Hoc tamen juris principium ſollicitat Ulpianus in *l.* 7. § 12. *ff. de pact. Quod fere*, inquit, *noviſſima parte pactorum ita ſolet inſeri*, ROGAVIT TITIUS, SPOPONDIT MÆVIUS; *hæc verba non tantum pactionis loco accipiuntur, ſed etiam ſtipulationis; ideoque ex ſtipulatu naſcitur actio: niſi contrarium ſpecialiter approbetur, quod non animo ſtipulantium hoc factum eſt,*

ſed tantum paciſcentium. Jure merito licet hic novum opus nunciare Ulpiano, cum contra priſtinam verborum formam & effectum moliatur elumbes alicujus pacti vires, uti mox apparebit. *Quod fere*, ait *noviſſima parte pactorum ita ſolet inſeri*, id eſt, quod illi, quibus ea res agitur, in extrema inſtrumenti conventionis parte ſolent addere: pacta enim non hic accipiuntur pro pactis nudis, ut perperam illud in mala, hoc tantum bona, quod brevi *hujus* § 12. ἀνκλύτει interpretatus eſt Jac. Gothofredus ad *l. ſi Barſatorem* 13. *C. de fidejuſſ.* Sed pro ſcripturis, quæ *pacta* id eſt conventiones quaslibet continent, pro inſtrumentis, quæ acta geſta memorant, ſicuti *pactum conventum*, in *l.* 71. *ff. pro ſoc.* ubi & conſuetudinem illam ſtipulatione claudendi conventiones prævias reperies, qua de uberius dicetur in *diſſert. de pactis adjectis cap.* 4. ad expoſit. *l.* 27. *C. de pact.* Siquidem igitur inſtrumento inſerantur hæc verba: *Rogavit Titius ſpoſpondit Mævius*, illa, pergit Ulpianus, *non tantum pactionis loco accipiuntur*, *ſed etiam ſtipulationis.* Inaudita oratio! anne verba directa & ſolemnia *R. T. S. M.* pactionis, immo magis pactionis (hoc enim ἐμφατικῶς ſibi vult *non tantum*) quam ſtipulationis loco accipienda ſunt? ita quidem tollitur princeps differentia, quæ ſtipulationi cum nudo pacto, velut ſymbolum aliquod intercedit. Quinimo oportet fateamur, actum eſſe de univerſa ſtipulatione, ſi ceremonialis agendi formula, *ſtipulatus eſt*, ſive *rogavit ille*, *ſpoſpondit ille*, etiam pactum inducat, adeoque ultra exceptionem non operetur. *Apud Antiquos illud nemini unquam in mentem veniſſe*, recte cenſet Hotomannus *lib.* 7. *obſerv. cap.* 3. Ex adverſo tota juris ἀνκλεγία, & auctoritas manifeſta in *h. l. lecta*, aliiſque innumeris, abunde probat, ſcrupuloſas illas verborum ambages ſtipulationem, & actionem ex ea ſtipulatoriam producere: idque in tantum, ut, quamvis in inſtrumento ſimpliciter ſcriptum fuerit, *promiſiſſe aliquem*, tamen præſumatur facta ſtipulatio, ut docet Paulus *lib.* 5. *ſent. tit.* 7. § 2. & ex eo κατὰ πόδας Tribonianus in § *ſi ſcriptum* 17. *Inſt. de inut. ſtipul.* Adde, quæ ſcribit idem Paulus in *l.* 134. § 2. *ff. de verbor. oblig.* Nondum ſatis eſt, audiamus quid ex lubrico hoc fundamento colligat Ulpianus: *ideoque ex ſtipulatu naſcitur actio*. Illud qui cohæreat non video; verba ſolemnia *R.* & *S.* non tantum pactum, ſed & ſtipulationem inferunt, ergo ex eorum ſcriptura dabitur ex ſtipulatu actio: cur non & exceptio nomine pacti? utrumque ſane ex illa poſitione ſequatur neceſſum eſt, & tamen id eſſe videtur ἐκ τῶν ἀδυνάτων. Si dixiſſet, *ideoque & ex ſtipulatu naſcitur actio*, ſalva foret ratiocinatio, licet forte non æque vera. Subjungit JCtus exceptionem in *verſ. niſi contrarium*, quæ regulam ſupradictam plane ſubvertit. Regula erat: iſta formula *R. T. S. M.* certo certius pactionem inducit; limitatio eſt, illud ſpecialiter approbandum eſſe, ne ex ſtipulatu agatur. Sunt hæc ἀσύστατα, inutilis namque erit probatio, ſi ipſo jure ita conſtitutum ſit. Sic ut hoc loco ferme deſcendendum reſtet in ſententiam Duareni in *comm.* ad *l.* 5. *ff. de pact.* qui Ulpianum, ut diſputandi ignarum, traducere non erubuit.

Legem turbatam, & ſibi contrariam eſſe ſuperior enarratio plus ſatis evincit. Igitur, ne ſemetipſam, ne *legem lecta*, ne alia juris decreta omnino deſtruat, neceſſario erit reſtituenda, & ita

ita forte dirigenda : *Rogavit Titius*, *ſpopondit Mævius*, *hæc verba non etiam pactionis loco accipiuntur*, *ſed tantum ſtipulationis* &c. Non urimus, non ſecamus, duntaxat locum mutamus τοῦ *etiam* & *tantum*, cujuſmodi verborum litterarumque trajectiones in jure frequentes reperire licet, vid. Ant. Auguſt. *lib.* 4. *emend. cap.* 2. Ne autem delicatas aures offendat durities quædam in vocula *etiam*, notandum eſt, eam, ſi quis retinere voluerit, eodem modo in principio ῥήσεως occurrere in *l.* 60. *ff. de procurat.* Hoc ſi non placeat, alia μεταθέσει, motu tamen paulo majori, ita legamus : *Rogavit Titius*, *ſpopondit Mævius*, *hæc verba tantum ſtipulationis loco accipiuntur*, *ſed non etiam pactionis*. Jam ſenſus totius paragraphi erit commodiſſimus. Agitur de præſumtione, quæ militat pro inſtrumento, cui ſolemnia ſtipulationis inſerta ſunt : non dubitatur, nec unquam dubitatum fuiſſe legitur, quin ex ſyngrapha, omnibus vocabulorum ſolemnium numeris abſoluta, actio ſtipulatoria naſcatur, uti viſum ſupra ; ad eam enim producendam ſufficit graviſſima illa præſumtio, militans pro fide ſcripturæ, quæ reos ſtipulatos, non pactos fuiſſe arguebat : *ideoque ex ſtipulatu naſcitur actio*, ut recte Ulpianus concludit, ſi *verba hæc R. T. S. M. tantum ſtipulationis loco accipienda ſint*, *non etiam pactionis*. Congrua jam ſe offert exceptio, ac regulæ ſupra traditæ contraria in *verſic. niſi contrarium*. Si V. G. imperitus ſcriba in cautionibus concipiendis conſueta ſtipulationis verba inſtrumento inſeruerit, ubi tamen contrahentes tantum pactos fuiſſe, probatione facta, liquido conſtabat, eam ſcripturam repertam parere quidem juris præſumtionem pro rogandi ſpondendique ſolemnitate, non autem adeo ſui valituram eſſe momento, ut aut rationem, aut probationem in contrarium vincat : adeoque præſumtionem hanc eſſe quidem juris, ſed non juris & de jure, ut vulgo loquuntur ; quum *rei veritas potius*, *quam ſcriptura perſpici debeat l.* 1. *C. plus val. quod ag.* & error librarii non noceat, ſicuti de *tranſcribendis ſtipulationis verbis* proditum eſt in *l.* 92. *ff. de reg. jur.* Siquidem ergo *ſpecialiter adprobetur*, quod ſtipulatio, loco pacti, per errorem ſit ſuppoſita, ſive *quod non animo ſtipulantium hoc factum ſit*, *ſed tantum paciſcentium*, ceſſabit ex ſtipulatu actio : eadem prorſus ratione, ſi exemplum petas, qua de ſtipulatione inter præſentes Juſtinianus conſtituit in *l.* 14. *C. de contr. & comm. ſtip.* & § 12. *Inſt. de inutil. ſtipul.*

Cum hac interpretatione & emendatione bene convenit Βασιλικῶν παράφρασις in *lib.* 11. *tit.* 1. *cap.* 7. *th.* 5. etenim illa ex ſtipulandi promittendique ſollemnibus non pactum aliquod producit, at ſimpliciter ex ſtipulatione, quam duntaxat eorum formula infert, actionem concedit ; ita quippe ibi : Ἐὰν ἔγκειται συμφώνῳ, ὁ δεῖνα ἐπερώτησε, καὶ ὁ δεῖνα ὡμολόγησεν, ἁρμόσει ἡ ἐξ στιπουλάτου ἀγωγή. εἰ μὴ δειχθῇ &c.

Poſſemus & leviſſima emendatione ita legere : *Hæc verba R. T. S. M. non tam*, (pro *tantum*) *Pactionis loco accipiuntur quam ſtipulationis*, & tum reliqua ſatis bene cohærent. Facilitas lectionis & inde defenditur, quod in Codd. Manuſſ. *tam* & *tantum* eodem ferme modo ſcribuntur, videlicet *tam* ; idque ita ſe habere in libro Florentino teſtis oculatus mihi retulit.

Sic equidem difficultas ſublata eſt omnis ope leviſſimæ vocularum tranſpoſitionis, vel leviſſimæ emendatio-

C 2 nis,

nis, abſque quibus ſeſe expedire difficile eſt. Attamen experiamur, an non Ulpianus, cum dicat verba *Rogavit*, *Spopondit*, non pactionis tantum, ſed & ſtipulationis loco accipienda eſſe, indicare voluerit, eam eſſe eorum verborum naturalem ſignificationem, ut pactum, imo magis pactum, quam ſtipulationem denotare queant. Idem Ulpianus in *l.* 19. § 2. *ff. de ædil. edict. Promiſſum* etiam ad nudam promiſſionem referri aſſerit, neque aliter, niſi φυσικῶς, quum alioquin facta intelligatur ſtipulatio, ſecundum ea, quæ in ſuperioribus diximus. Quod magis eſt, ipſum *ſponſionis* vocabulum, tam *promiſſionem*, puta nudam, quam ſtipulationem continere Paulus ſcripſit in *l.* 7. *ff. de verb. ſignif.* iterum videlicet quod ad inſpectionem illius verbi nudam & ſimplicem, non vero juridicam, tunc enim omni modo contracta cenſetur ſtipulatio *l.* 1. *C. de cont. & comm. ſtipul.* Non ſecus noſtrum illud, *rogavit Titius*, *ſpopondit Mævius*, ſpectata tantum naturali earum vocum ſimplicitate, pactionem inducit nudam, neque aliud quicquam: verum exigente neceſſitate civili, & per hanc adinventa ſtipulatione, jura huic formulæ tantam dederunt auctoritatem, ut factæ ſtipulationis pleniſſimum credatur argumentum. Atque ita non ſolum *etiam ſtipulationis loco accipitur*, ſed ſemper & ubique *ex ſtipulatu naſcitur actio*, quemadmodum ἁπλῶς ſubjungitur. Sequuta ad ultimum exceptio, prout eam expoſuimus, hiſce non adverſatur, modo, miſſa verborum proprietate φυσικῇ, ad effectum civilem, proxime præcedentem, referatur unice.

Quid ſi, ſalvo ſcripturæ ordine, & ita tentemus. Verba hæc *R. T. S. M.* & pro pacto, & pro ſtipulatione accipiuntur, hoc eſt, utriuſque effectum habent, dum & actionem, & exceptionem producunt. De actione non eſt dubium. De exceptione eſt conſpicua in acceptilatione inutili. Propone: Centum, quæ tibi debeo ex mutuo, habeſne acceptos? habeo. Heic, quia deeſt Aquiliana novatio, conſtat, ipſo jure obligationem ſublatam non eſſe: quia tamen *utile pactum* habet ea ſtipulatio, ut inquit ipſe Ulpianus in *l.* 8. *ff. de acceptil.* debitori competet exceptio de non petendo, idque jure optimo, quamvis contradicat Ant. Faber, hoc nomine notatus a Bachovio ad Πρῶτα *tit. de pact.* in *l.* 27. § 2. Dabit itaque ſtipulatio actionem, & quandoque exceptionem, ſenſu jam explicito: quomodo etiam hunc locum intellexiſſe putem Græcum Scholiaſten ad Βασιλ. *d. lib.* 11. *tit.* 1. *cap.* 7. *th.* 5. Quin & utrumque effectum in una eademque ſtipulatione ſi quis animadvertat, non erit difficilior in amplectenda iſtac ſententia. Ex ſpecie, quam de acceptilatione propoſuimus, utique naſcitur de non petendo exceptio, ſed cur non & actio ex ſtipulatu ad apocham, ut me liberes? obſtare videtur nihil. Atque adeo rogandi & ſpondendi ſolemnia & pactionis, & ſtipulationis loco accipi videmus. Quid autem de reliquis verbis fiet, *ideoque ex ſtipulatu naſcitur actio*? Nimirum, licet ſtipulandi formula aliquando exceptionem pacti duntaxat producat, tamen, quia illa ad dandum vel faciendum tantum non ſemper dirigitur, ſimpliciter ex ſtipulatu actionem, utpote ex ea competentem, dicemus commemorari: *niſi contrarium*, & cetera, prout jam explicuimus. Ita habemus interpretationes *hujus* § 12. tres: magis tamen eſt, ut primæ, quæ tranſpoſitionem ſuadet, ſtandum ſit;

reli-

reliquæ enim, ut Accurſii parœmia utar, non æque bene *deſcendunt ad literam*.

Triumviri juriſprudentiæ conſtitutæ, Duarenus, Cujacius, & Hotomannus, quique iis deſcribendis vacarunt, aliter inſtituunt. Primus in *comm. de pact.* ad *h.* § & in *præfat.* ad *tit. de verb. oblig.* omne rei momentum ſtatuit in animo adſtringendæ obligationis, vel contra, ut inde vel pactum, vel ſtipulatio oriatur. Verum, præter quod verba illa *R. T. S. M.* tantum ſtipulationis propria eſſe probatum ſit, præter quod ſumma foret incertitudo, & ἀπογία, & infinitus litium numerus, ſi quis ad animum provocare, ſuamque ipſius ſcientiam obteſtari poſſet, etiam ἐ κεῖται, ſecundum Ulpianum, hæc expoſitio. Limitatio quidem tale quid ſuggerit, ubi probatio animi ſpecialis concurrit, ſed ita ipſius regulæ, quæ ſtipulatoriam actionem præſcribit ex ſolemni ſcriptura, enormis fit exceſſio.

Cujacius in *comment.* ad *h.* § *quod fere*, hæc verba, *rogavit ille*, *ſpopondit ille*, utrique conventioni, pacto ſcilicet, & ſtipulationi, *congruenter aptari* ſcribit. In hæſitatione vero, qua re diſcernatur pactum ab ſtipulatione, diſtinguit, *utrum in tractatu pactorum fiant interrogationes & reſponſiones*, *an in concluſione*, id eſt, utrum in medio, an in fine inſtrumenti conventionis illa verborum conceptio reperiatur: ſi in medio, pactum; ſi in fine, ſtipulationem cenſeri, niſi alia fuerit contrahentium mens. Atqui nullibi, quod ſciam, exſtat illa Cujacii diſtinctio inter verba *R.* & *S.* in medio vel fine pactorum occurrentia: ſed contra JCti generalis præfatio eam refutat penitus; *Quod fere*, NOVISSIMA PARTE PACTORUM *ita ſolet inſeri* &c. adeoque eam formulam, quanquam in extrema ſit cautione, nihilominus etiam pactionis loco accipiendam videtur velle. Reliqua contra hanc opinionem habita verborum *d.* § 12. excuſſio ſuppeditabit.

Supereſt Hotomannus. Ille autem *lib.* 7. *obſerv. cap.* 3. exiſtimat, *verſic. niſi contrarium* in *d.* § 12. interpolatum, & juri novo *legis* 10. *C. de contr. & comm. ſtipul.* accommodatum eſſe. Ubi hærent Interpretes, miſera eſſe ſolet Triboniani cauſa! quid, emblemate conceſſo, decedat difficultati in *principio* § equidem non video: illic enim res agitur, illic committi dicitur ſtipulatio, quamvis illius formula magis pactum denotet. Non laborare verſiculum, quem Hotomannus perverſo, fere dixerim, zelo adgreditur, evincunt ſatis præcedentia. Diſpiciendum tamen porro, an non ſine ratione, quinimo contra rationem illud emblema fingatur. Plane etenim exceptio in *hoc verſ.* tradita, non minus ævo Ulpiani, quo illa ſolemnium exactitudo adhuc florebat, convenit, quam Triboniani, quo jam *ab aula conceſſerat l.* 4. § *ult. C. de recept. arbitr.* nam, ſi talia verba *R.* & *S.* ſcripta inveniantur, ubi contrahentes duntaxat pactos fuiſſe liquido conſtat, illa præſumtio, quæ tantum juris eſt, ſine dubio etiam ante *d. l.* 10. elidetur contraria facti probatione, & quidem facilius, quam jure novo. Ipſa autem conſtitutio Leoniana in *l.* 10. ad quam Hotomannus provocat, adverſatur ipſi e diametro: probandum enim eſſet, antequam illa Triboniani in Ulpianum μεταμόρφωσις vel ſpeciem habeat, verba ſtipulationis ſolemnia poſt Leonem etiam pactum inferre, atque ideo, utrum ſtipulatio ſit, an pactum, pendere ex animo contrahentium. Et tamen ipſo in *d. l.* 10.

& Ju-

& Juſtinianus in *Inſtit. de verb. oblig.* ex adverſo conſtituunt, ut verba vaga, promiſcua, & olim reſpectu ſtipulationis dimidiata tantum, inducerent juſtam verborum obligationem, *juris veteris formidine amputata*, uti loquitur idem Juſtinianus in *d. l.* 4. § *ult. C. de recept. arbitr.* Non igitur poſt haſce conſtitutiones magis, quam jure *ff.* verba ſtipulationis pactum inferunt; ſed contra, verba pacti ſtipulationem. Denique quæ veriſimilitudo interpolationis, quum Tribonianus in § 17. *Inſt. de inutil. ſtipul.* ſummam *hujus* § 12. referat, ut clauſulam illam prætermiſiſſet, quam ſuis temporibus tantum locum habuiſſe Hotomannus putat; & eam tamen ſub perſona Ulpiani hic protruſiſſet? Itaque nullum eſt hoc emblema, quemadmodum de pleriſque aliis haud temere dixerim, & ſuo forte tempore probabo.

Ulricus Huberus *Eunom. Rom.* ad *h. l.* hanc, quam dixi, vocularum trajectionem, vocat equidem *modeſtam & innoxiam*, attamen ipſi non placet duplici ratione. Altera, quod non bene deſcendat τὸ *etiam*, ſed huic reſponſum eſt. Altera, quod etiam ſine emendatione difficultas poſſit tranſigi. Id autem ſic inſtituit, ut videlicet ea omnia, quæ inter partes placuerunt, recte pacta dicantur, quam diu eorum obſignatio non eſt ſequuta per τὸ *rogavit* & *ſpopondit*, tunc demum ſtipulationem inducere, ſuo utrumque ſenſu. Perperam; non enim agit JCtus de iis, quæ præcedunt ſolemnia ſtipulationis; at de ipſa conſtructione verborum legitima, de ipſis verbis *R.* & *S.* quæ ait etiam pactionis loco accipi. Idem Huberus, *eodem loco*, tuetur hoc emblema Triboniani, meamque illius *verſiculi ultimi* interpretationem refellit, quaſi vero in *d. verſ.* etiam ageretur de caſu, quo verba *R. T. S. M.* eſſent adjecta ex ore & voluntate partium, non, ut ego puto, ex errore ſcribæ. Sed vero regula eſt, ubicunque illa verba ſolemnia reperiuntur in inſtrumentis, pro ſtipulatione habentur, atque is cenſeatur contrahentium animus. At ſi eorum alter teſtibus vel teſtimoniis aliunde probet (quæ exceptio eſt) per negligentiam vel oſcitantiam verba ſtipulationis irrepſiſſe, ubi duntaxat pacti erant, rem eſſe ſalvam, & præſumtionem juris elidi probatione contraria. Eratque illa res omnino digna admonitione & exceptione, contra quam ille putat, & æque digna ac omnis diſputatio de fide ſcripturæ. Res loquitur.

CAPUT VI.

Si die ſupraſcripta Publio Mævio, eive ad quem ea res pertinebit, data, ſoluta, ſatiſve eo nomine factum non erit, tunc eo amplius, quo poſt ſolvam, pœnæ nomine &c.

PErgimus cum Paulo ad ſecundum cautionis membrum, hoc eſt, ad uſuras ex mora promiſſas.

Si die ſupraſcripta ſumma: Illud *ſupraſcripta* vel *ſupradicta* (ut Haloander) utrum ad τὸ *die*, an ad τὸ *ſumma* referatur, nihil attinet: rectius tamen ad utrumque referri dixeris. Quare ſi quis ſit conjecturæ locus, ſuſpicari licet, legendum eſſe SUPRASCRIPTA per ἀναδίπλωσιν, ut ſenſus ſit: *Si die ſupraſcripta, ſupraſcripta ſumma*. Quæ conjectura ab omni temeritate aliena eſt; manet enim τὸ κείμενον, quale fuit, integrum: tantum major character ſupponitur ad conduplicationem illam, quæ in Pandectis adeo crebra eſt, conſti-

ſtituendam. Atque ita verum erit, quod ait Guilielmus Barclajus ad *tit. ff. de reb. cred.* in *h. l.* 40. *verbum* SUPRASCRIPTA, *cum ſit medium inter* DIE *&* SUMMA, *ad utrumvis referri poteſt, imo ad utrumque*. Quo poſito, non erit neceſſe, ut cum nonnullis Veterum, & Haloandro, Ruſſardo, eorumque additionem probante Cujacio leg. *ſi* EA *die ſupraſcripta ſumma*: vel cum Hotomanno, quique eum ſequitur Salmaſio in lib. *de uſuris*, *ſi die* SUA *ſupraſcripta ſumma*. Verumtamen ſi quis adeo minutiarum tenax ſit, ut probabile ἀνχδιπλώτεως remedium admittere recuſet, is voculam *ea* vel *ſua* (quam Cujac. & Hotomann. ſenſus fulciendi gratia adjiciunt) tuto ſubaudiat; neque enim hoc exemplo caret. Audi Tullium *de offic. lib.* 3. *cap.* 14. *Ad cœnam* TEMPORE *venit Cannius*, pro eo tempore, tempore ſuo, condicto nempe & cœnæ præſtituto. Ita & Cato *de re ruſtic. cap.* 150. *die lanam & agnos vendat*, die, quam antea dixerat. Turnebus *adverſ.* 7. 5. die congruo exponit; quod etiam ferri poteſt, cum res eodem redeat. Idem eſſe videtur *tempori* apud Gellium *lib.* 2. *cap.* 29. quod alioquin Grammatici ibi adverbialiter volunt accipi.

Publio Mævio, eive ad quem ea res pertinebit: Sunt, qui pro *eive* malunt *ſive*, ſed perperam, vid. *l.* 53. § 1. *ff. de oblig. & act.* Alii, *eique*, quod perinde. De ſignificatione formulæ, *is ad quem ea res pertinet*, ambigitur: eſt autem varia pro vario argumento. Optimus ſui interpres Paulus in *l.* 70. *in fin. ff. de verb. ſignif.* ejus vim ita exprimit: *verba hæc*, IS AD QUEM EA RES PERTINET, *ſic intelliguntur, ut qui in univerſum vel jure civili, vel jure prætorio ſuccedit, contineatur*. Ergo ad heredes, bonorum poſſeſſores, eorumque heredes dubio procul extendenda erunt *d. l.* 53. § 1. Itaque Publius Mævius, perſuaſum habens illud Horatii *lib.* 2. *epiſt.* 2. *verſ.* 175.

> . . . *Perpetuus nulli datur uſus, & heres*
> *Heredem alterius, velut unda ſupervenit undam*,

non ſibi tantum; ſed & ei, ad quem ea res pertinebit, cavere voluit. Idque, ut videtur, non ſine ratione ac utilitate, quamvis ipſo jure ex ſtipulatu, & credita pecunia actiones in heredem tranſituras fuiſſe conſtet. Hæc etenim verba, *ſive ad quem* &c. eam conferunt utilitatem ſucceſſori, quam Publio Mævio τὰ *proba recte*, de quibus *cap.* 4. diſputatum eſt: namque in hac, ſuperioris appendice, ſtipulatione eadem conditio repetita intelligitur, ne quis objiceret dolum tantum abfuturum eſſe in ſolutione, quæ fieret Pub. Mævio, atque ita doli clauſulam perſonalem ſtipulationi fuiſſe inſertam; *perſonalem*, quia & hæc quodammodo faciendi ſtipulatio eſt: *ſine dolo malo probe ſolutionem factum iri*, vel ſaltem ex dando & faciendo mixta, quæ, an ad heredes tranſiret, ſi eorum mentio facta non eſſet, veteres Conſulti dubitarunt, quam altercationem decidit Juſtinianus in *l.* 13. *C. de contr. & committ. ſtipul.* Non alia videtur Venuleji mens in *l.* 19. § *fin. ff. judic. ſolv. Doli mali clauſula*, inquit, *ſicut reliquæ ſtipulationes*, quæ ſcil. in faciendo conſiſtunt; *in quibus tempus nominatim adjectum non eſt*, id eſt in quibus ſpecialiter expreſſum non eſt tempus futurum, & in heredes tranſitorium, *ad principium ſtipulationis refertur*, id eſt ad primum ſtipulatorem τὸ dolum abeſſe.

Præ-

Præterea eſt alius, magiſque quotidianus locutionis Q, D, A, effectus in creditore, qui jure ſuo ceſſit. Finge, P. Mævium jure crediti ceſſiſſe Sempronio, & nihilominus incontinenti ab L. Titio debitore exegiſſe, quam crediderat, pecuniam, vel ipſum debitorem eandem ſponte ſua eidem obtuliſſe, atque ita data apocha liberatum eſſe. Quæritur, procurator in rem ſuam quid rerum aget? & quidem non dubitatur, quin eum, qui nomen tranſtulit, in omnem eventum convenire poſſit: verum ſiquidem debitor ſe ſoluturum ſpoponderit ei, ad quem ea res pertinebit, ipſius etiam, ab eo, cui ceſſum eſt, ad ſolutionem ſibi faciendam recte compelletur, quandoquidem per ceſſionem, non jam ad creditorem primum, ſed ad ipſum ea res pertineat. Publio Mævio ſi ſimpliciter ſolutio condicta foret, ejus apocha ad debitoris ſecuritatem plenam ſufficeret ſine dubio: nunc vero conſenſit in eum, ad Q. E. R. P. cujus conſenſus tanta eſt obligatio, ut, ſi conſultum ſibi velit debitor, nulli, niſi de jure ejus edoctus, ſolvat recte: adeoque genuino ſeu primo creditori: ſi ipſam cautionem redhibuerit; cuilibet alii, ſi una cum cautione reddita titulum docuerit. Pondus hujus negotii conſpicuum eſt, ſi creditor principalis ſolvendo non ſit, tunc enim debitoris, a mandatario in rem ſuam ad ſecundam ſolutionem jure optimo compulſi, inanis erit condictio indebiti. Alia ratione: ſi quis ſine legitima ceſſione inſtrumentum obligationis nactus, adeat debitorem, iſque, in titulum hominis fraudulenti non inquirens, ſolvat: quia ſolvit ei, ad quem ea res non pertinet, denuo conventus a creditore vero, nulla fronte reluctabitur. Experiatur cum eo, cui jure nullo ſolvit, apud quem ſi res ſit anguſta domi, ferat ſuæ negligentiæ pretium. Hæc res uſum habet, vel habere poteſt frequentem in vulgari apud noſtrates formula, qua ſolutio promittitur *aen den wettigen houder of toonder deſes*, quæ plane eſt eadem cum hac noſtra, *is ad quem ea res pertinet*. Aliud juris eſſe videtur, ſi abſque *legitimi* adjectione dicatur, *den houder of toonder deſes*, nam tunc vel furi recte ſolvitur, dummodo chirographum exhibuerit: ſin vero debitor nulli, niſi actionem habeat *legitimam*, ſeſe ſoluturum obſtrinxerit, quotidie vel labi, vel circumveniri poteſt, ſi eo, quo diximus, modo, ſibi non caveat.

Ita videtur expediendum illud, *is ad quem ea res pertinet*. Si ſcire deſideras, quid alii de hac formula ſcripſerint, ſuppetias feret Jacobus Curtius *lib.* 2. *Εἰκαστ. cap.* 55. & *lib.* 3. *cap.* 18. Hoc porro obſervandum eſt obiter, in cautionis noſtræ ſtipulatione prima proſpectum non eſſe ei, ad Q. E. R. P. ob unius, ad ſummum, menſis brevitatem: Kalendæ proximæ ſolutioni erant dictæ, interea veriſimile non erat, rem ad alium devolutum iri. Poſtquam autem uſuras, in caſum longioris moræ, dandas placuiſſet, juſtus erat metus, ne, ſolutione tracta, minus cautum eſſet ei, ad quem ea res interim pertinere poſſet: ideoque illud addi videbatur neceſſarium.

Data, ſoluta, ſatiſve eo nomine factum non erit: Cui bono illa vocabulorum, eandem ſignificationem habentium, cumulatio? dicendum, quod res eſt, poteramus ea ſine periculo carere, quamvis *dare*, *ſolvere*, & *ſatisfacere*, qui ſubtiles minutias quærit, etiam hoc loco facile diſtinxerit. H. Donellus ad *h. l. data ſoluta* ſine interpunctione legendum cenſet, per τμῆσιν ſci-

ſcilicet, pro *ſolutionis cauſa data*: ſed ita ad ταυτολογίαν tollendam nihil proficit. *Solvere* & *ſatisfacere* qui differant, vulgo notum eſt; & tamen *ſatisfactio pro ſolutione eſt l.* 52. *ff. de ſolut.* neque non contra *l.* 4. § 7. *ff. de re judic.* Igitur, omni argutandi ratione miſſa, concedamus, omnia heic Συνώνυμα eſſe, & quid tum poſtea? Ταυτόλογοι, quam obſcuri maluerunt eſſe JCti noſtri, ut plurimis in jure exemplis conſtat. Ulpianus in *l.* 1. § 7. *ff. de ædil. edict.* verba edicti Ædilitii interpreraturus, quærit, an vitium a morbo differat? & mox ſubjungit: *Ego puto Ædiles tollendæ dubitationum gratia bis* κατὰ τȣ̃ ἀυτȣ̃, *de eodem idem dixiſſe, ne qua dubitatio ſupereſſet*. Niſi per edicti excuſationem ſibi quoque eandem paraſſet JCtus, occinneretur ei jure merito illud Satyrici:

> *Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.*

Etenim ædiles bis idem dixiſſe refert, & ipſe rationem addit, quæ bis idem dicit, cum ait: *Tollendæ dubitationis gratia, ne qua dubitatio ſupereſſet*. Taceo nobilem illam ſtipulationem Aquilianam in *l.* 18. § 1. *ff. de acceptil.* & doli definitionem a Labeone traditam in *l.* 1. § 2. *ff. de dol. mal.* in quibus, etiamſi multa occurrant, quæ ſubtiliter differendo diſtingui poſſunt, qui dubitationis tollendæ, ne qua dubitatio ſupereſſet, vel ſenſus magis venuſti gratia, quædam conjuncta dicit, non erraverit. Ita & loquutio præſens, aliæque, etiam apud Auctores non fori juridici, paſſim. Formula luſtrationis apud Catonem de *re ruſt. cap.* 141. *Cum Divis volentibus, quodque bene eveniat, mando tibi, Mani, ut illace Suovitaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quota ex parte ſive circumagi, ſive circumferenda cenſeas, uti cures luſtrare*. Sed exemplorum plena ſunt omnia.

Tunc eo amplius, quo poſt ſolvam: Si illa *quindecim* ſuo die ſoluta non ſint, *tunc* id eſt ſtatim poſt Calendas futuras, *eo amplius* id eſt præter & ſupra ſortem, nam *verbo* AMPLIUS *ſuperiora repeti* ſcribit Pomponius in *l.* 54. *ff. de legat.* 3. *Quo poſt ſolvam*: Cujac. & Hotoman. contra receptam ubivis lectionem volunt, QUOAD *poſt ſolvam*, idque ex mera conjectura, & nimio fortaſſe κρίσεως ſtudio. Idem Paulus, eodem *quæſtion. libr. tertio*, in cautione, quod ad loquendi modum, noſtræ in univerſum non abſimili, inquit etiam: *Quo poſt ſolvetur*, in *l.* 126. § 2. *ff. de verbor. oblig.* & Scævola, *quo tardius* in *l. ult. ff. de re judic.* neque hilum differt ſenſus; quinimo, conceſſa emendatione, pejor eſt, ſi credas Donello ad *h. l.*

Pœnæ nomine: per *pœnam* heic uſuram intelligi ſequentia abunde probant. Pœna autem cum ſit generale nomen *l.* 131. § 1. *ff. de verb. ſignif.* recte debitores, qui variis dilationibus ſpem creditorum identidem eludunt, *maximis uſuris, vice cujuſdam pœnæ ſubjiciuntur l.* 38. *ff. de negot. geſt.* Quod intelligendum eſſe de uſuris, quæ vires trahunt ex mora, res ipſa loquitur *l.* 90. *ff. de verb. oblig.* illæ etenim *non propter lucrum petentium, ſed propter moram ſolventium infliguntur l.* 17. § 3. *ff. de uſur.* illæ proprie dicuntur punire & coercere debitoris, ſuo tempore non ſolventis, negligentiam: unde & ipſum fœnus a ποινὴ appellatum volunt nonnulli. Atque ita eleganter hic *pœnæ*, quod in cautione *legis* 126. § 2. *ff. de verb. oblig. uſurarum nomine* dicitur.

CAPUT VII.

In dies triginta, inque denarios centos, denarios ſingulos dari, ſtipulatus eſt Publius Mævius, ſpopondi ego Lucius Titius.

IN *dies triginta*. Aliqui libri, interque eos Manuſcriptus meus, legunt *in dies viginti quinque*, quam ſcripturam ſequitur editio R. Stephani Pariſienſis, anni 1527., & tanquam *vulgatam* commemorat Fr. Connanus *comment. jur. civ. lib.* 7. *cap.* 1. *n.* 12. Atque hinc Alciatus, aliique ea ſunt uſi. Sed hæc tanti non ſunt, ut ea propter violemus ſacram Codicis Florentini fidem, moti non tantum ejuſdem auctoritate, verum & tralatitio more ſtipulandi ſortem & uſuras in ſingulos *triginta dies*, id eſt, menſes ſingulos, prout dictum ſupra. Unde Accurſius, & vitioſæ lectionis tenax, & forte hujuſce ritus conſcientia ductus, XXV. dies interpretatur menſem, novo apud JCtos calculo. Quare autem illud mendum invaluerit, non alia videtur ratio, quam quod *triginta* per notas ſcriptum (XXX) mutetur facile in XXV, dimidia parte poſterioris numeri (X) injuria temporis exeſa. Teſtimonium Auguſtini vide *lib.* 2. *emendat. cap.* 10. &, ſi duos teſtes deſideras, adde Æguin. Baronem in *comm.* ad *h. l.*

Inque denarios centenos, denarios ſingulos dari &c. Quot ergo in ſortem univerſam? facilis foret computatio, ſi de quantitate credita conſtaret: ſed hanc fere incertam eſſe diſputavimus *cap.* 3. in τὸ *quindecim*. Expediet autem, ne in rationibus ineundis vagemus, certi quid ſtatuere, &, velut magis probabile, ſubſiſtere in *quindecim ſeſtertiis*. Jam vero quindecim ſeſtertia pariunt ter mille, ſeptingentos, & quinquaginta denarios, ſiquidem, ſecundum receptam pecuniæ veteris collationem, unicus denarius valeat quatuor ſeſtertios nummos, & mille ſeſtertii unicum ſeſtertium in *gen. neutr.* Illud ſeſtertium itaque valebit ducentos quinquaginta denarios, qui, ſi per quindecim ſeſtertia ducantur, facient 3750. den. Si vero quadruplentur, habebis mille ſeſtertios, id eſt, unicum ſeſtertium. Hinc facile eſt colligere, uſuram integram ſortis 3750. den. quot menſibus dare denarios triginta ſeptem cum dimidio; non XXXVIII. ut minus accurate Duarenus ad *tit. de reb. credit. cap.* 5. *ad l. lecta*. Namque centum dabunt unum, ſive, ut ait Paulus, denarii centeni denarios ſingulos, ergo mille decem, ac ita deinceps. Unde etiam mirari ſubit, Hotomannum ad *h. l.* in *cauſæ conſtitutione*, eandem nobiſcum facere ſummam uſurariam, quum tamen XV. denarium millia fuiſſe credita ſibi aliiſque perſuadeat; illius enim ſortis Centeſimam in ſingulos menſes ad CL. den. adſurgere, etiam non Lynceus facile viderit. *Hæc qui diffuſius intelligere velit, ex argentarii abaco melius, quam JCtorum libris examinabit*, dicere liceat cum Alciato ad *h. l.*

Porro advertendum eſt, verba, in quorum explicatione verſamur, exactam uſuræ Centeſimæ deſcriptionem continere. Cum enim denarius menſtruus in denarios centenos penditur, erit ipſa Centeſima, ita dicta, non a centeſimo menſe, quo ſortem æquat, ut perperam nonnulli credunt; ſed a centeſima ſortis parte menſtruatim exſolvenda, quemadmodum, præter auctoritatem Harmenopuli *lib.* 3. *tit:* 7. § 19. ipſum vocis etymon ſatis probaverit. Fuiſſe autem Centeſimam hanc tempore Severi vel Caracallæ licitam, & quan-

quandoque ſtipulatam præſens cautio dubitare non patitur. Attamen Baſilici *lib.* 23. *tit.* 1. *cap.* 42. poſuiſſe conrenti Τοιόνδε τόκον, *certas uſuras*, ne videlicet jus abrogatum ſuæ *purgationi* inſeruiſſe hoc loco viderentur: gnari quippe per *l.* 26. *C. de uſur.* Centeſimam eſſe ſublatam.

Multa de Centeſimæ origine, natura, & quæ ſunt id genus alia, dici poſſent, ſed quandoquidem, exploſis Veterum chimæricis, pæne dixerim, figmentis, poſt Hermolaum Barbarum, & Socinum JCtum, quid illa ſit, palam innotuerit, minutiis circa hanc diſcutiendis non immorabimur, quod vaſtis voluminibus ab aliis præſtitum. Pretium tamen operæ erit, datam ſupra Centeſimæ definitionem vindicare ab una alterave difficultate, quæ eam tantum non ſubvertit. Diximus, & hodie dicunt omnes, uſuram Centeſimam eſſe, ſi centeſima ſortis pars quoque menſe ſolvatur (uti in propoſito 37. den. & 2. H-S. ubi caput debiti erat 3750 den.) vel, quod idem, ſi duodena annua in ſingula C. præſtentur. Aliud tamen velle videtur juris civilis & Gothici interpres Anianus, ſeu quiſquis alius in interpretatione *l.* 2. *C. Theod. de uſur.* ita ſcribit: *Si quis plus quam legitima Centeſima continet, id eſt, tres ſiliquas in anno per ſolidum, amplius debitori ſuo, occaſione neceſſitatis, accipere vel auferre præſumſerit, . . . conſtrictus quadrupli pœna, reſtituet.* Anne tres ſiliquæ in anno per ſolidum conſtituunt Centeſimam? immo plus. Conſtat utique tres ſiliquas obolum, octo obolos ſolidum, atque adeo hunc capere ſiliquas XXIV.: itaque tres efficiunt partem ſolidi octavam, quæ in centenos quotannis veram Centeſimam XII. ſiliquis id eſt ſemiſſe uno exſuperat, ut & Ant. Auguſtinus *lib.* 2. *emend. cap.* 10. & Cujacius *lib.* 3. *obſerv. cap.* 35. & ad *nov.* 32. rationes ducunt. Nihilominus quoque alibi ſervata cernitur Anianeæ Centeſimæ ratio; namque Græci *lib.* 53. Βασιλικῶν, *tit.* 5. Centeſimam finiunt; κεράτια τρία τῷ νομίσματι, teſtante Cujacio ad *l.* 20. *C. de uſur.* ipſe enim locus a Fabroto omiſſus eſt. Et Imp. Leo *nov.* 83. *in fin.* trientes Centeſimæ deſcribit, ὥσπερ ἐστι κεράτιον ἓν ἐφ' ἑκάστῳ νομίσματι ἀνὰ πᾶν ἔτος, quod vulgareis excedit quatuor ſiliquis. Similiter Juſtinianus in *novell.* 32. 34. *&* 106. commemorat octavæ partis uſuram, & in *ead. nov.* 32. *&* 34. annuas ſiliquas in ſingulos ſolidos ab agricolis uſurarum nomine exigi permiſſas, quod ipſum Græcorum & Aniani trientes incidit, ſicut octavæ partis uſura in eorundem Centeſimam.

Franc. Hotomannus *lib.* 2. *obſerv. cap.* 9. adhibito calculi labore ſeſe animadvertiſſe ait, *Juſtinianum in nov.* 34. *apud barbaras Gentes, Scythiam nimirum & Mœſiam, pro conſuetudine ſermonis popularis ita locutum eſſe, cum Latino ſermone utens, dicturus fuiſſet. Frugum quidem uſuram eſſe debere Centeſimam; pecuniæ vero numeratæ trientem.* Poſtmodum, putatis rationibus, vidit differentiam, quam modo ſumus executi; atque huic bene propoſitæ ſubjungit: *Ex quo intelligitur, quanta fuit in octava frumentaria ad Centeſimam defectio, tantam eſſe in ſiliqua pecuniaria ad trientem exuperantiam.* Male, eandem enim utriuſque uſuræ proportionem eſſe, ex præcedentibus clarere putem, ſed quid Hotomannum fefellerit, videbit, qui calculum facere non gravabitur. Tandem concludit, Juſtinianum Scythico ſermone cum Scythis locutum, rationem non habuiſſe parvuli diſcriminis, ſed numero uſum eſſe ro-

tundo, ne imperitæ & tardæ multitudini injiceret ſcrupulum. Habes igitur heic interpretationem *nov.* 34. ad motam ex ea difficultatem, qua, ſi valeat, etiam liceret uti ad *nov.* 32. datam ad eundem Barbarorum Præſidem. Sed, ne quid diſſimulem; illa expoſtulatio adverſus Juſtinianum ruſticane loquentem videtur mihi ſic ſatis, ut ita dicam, Scythica. Singulis Provinciis, qui Romanorum legibus regebantur, ſuo cuique more fuiſſe ſcriptum etiam legimus nunquam: ut neque illud, præcipuum quid Barbaris illis, quod ad uſuras, fuiſſe conceſſum. Uſuram partis octavæ, in aliis quoque negotiis, retulit idem Imper. in *nov.* 106. Non ſatisfacit igitur Hotomanni ratio, quamvis & Contius ea quoque uſus ſit *lib.* 2. *lection. ſubſ. cap.* 2. non duntaxat ad interpretationem *d. nov.* 34. ſed & ad interpretationem Aniani, rotunde ſcilicet hæc eſſe accipienda, ſed quærenda eſt ratio univerſalis, qua locis, quæ protulimus, omnibus σόφον contingat φάρμακον.

In eo facem præferet Ant. Auguſtinus *d. libr.* 2. *cap.* 10. Nam poſtquam ſententiam Alciati, præceptoris ſui, qui & vulgatam, & Aniani centeſimam confundit *lib.* 2. *parerg. cap.* 23. minus veram eſſe probaſſet, de Aniano ſcribit, eum videri ſui temporis uſuram, quæ non multum a centeſima fuiſſe interpretatum, non aliter fere, atque Jac. Gothofredus in *prolegom. Cod. Theodoſ. cap.* 6. *verſic. ex ævi*. Cujacius ad *nov.* 32. & 160. uſuras ibidem, ut & *nov.* 34. commemoratas interpretatur etiam centeſimas & centeſimæ trientes, ſed auctoritate Aniani & Leonis, cum alioquin fateatur, veram centeſimam excedi aliquot ſiliquis excurrentibus: & hinc *obſervat. lib.* 3. *cap.* 35. diſtinguit inter centeſimam in *comment. poſt. ad l.* 20. *C. de uſur.* Vetus eſt vulgaris illa τῶν duodecim in centum annua. Nova eſt Aniani, Leonis, Juſtiniani, qua de nos agimus. Noviſſima eſt ex Harmenopulo, mox laudando, eſtque omnium maxima. Illam autem Aniani novam ſive majorem arceſſit a tempore Imperatoris Conſtantini arg. *l.* 1. *C. Theod. de uſur.* Sed vereor, ne eam ibi fruſtra quæras, loquitur enim de *uſura tertiæ partis ſuperfluæ* in frugibus, hoc eſt, ut ipſe Conſtantinus explicat, *ſi quis pro duobus modiis creditis tertium amplius conſequatur:* quod incidit in uſuras, quæ Græcis dicuntur ἡμιόλια, male, ut videtur, intellectas Grotio in *floribus ſparſis* ad *l. eos qui* 26. *C. de uſur.* Optime de his Gothofredus ad *d. l.* 1. *C. Theod.* Eſt equidem verum, ἡμιόλιας continere centeſimas Anianæas quatuor; ſed ubi nulla centeſimæ mentio, neque aliunde hæc nova tunc modo introducta probatur, res eſt lubrica, ſtatuere Conſtantinum ejus rationem ſervaſſe: & cur magis quam Græci in ſuis ἡμιολίαις?

Dicamus itaque, videri definitionis incertæ, quo tempore centeſima major accreverit. Illud tamen accidiſſe, & eo referendos centeſimæ novæ Scriptores, non eſt dubitandum. Quapropter recte Auguſtinus ad Anianum; recte etiam Cujacius tria temporum intervalla diſtinguit, ſuam cuique adſcribens centeſimam. Verum neuter idonee ſatis hanc ſententiam munivit, & κατάχρησιν centeſimæ auctæ, & nihilominus retinentis nomen adſtruxit. Igitur & nos νέαν λογαρικὴν diſcernimus a παλαιᾷ, & quia centeſima Romana caput erat, a quo reliquæ uſuræ, tanquam membra, dependebant, hinc poſtea & Byſantinos, & Gothos exiſtimamus uſuram ſuorum temporum ma-

maximam *centeſimam* nuncupaſſe in allatis ſupra exemplis (quo etiam commode referas, quod ſcriptum eſt in Viſigotorum *legibus lib.* 5. *tit.* 5. *l.* 8.) atque ita in trientibus, ceteriſque aſſis partibus illius centeſimæ habuiſſe rationem.

Nunc de veritate eorum, quæ dicta ſunt, diſquirendum ſupereſt: hæc autem videtur uſu probari. Nam ecce Harmenopulus, ejuſve Scholiaſtes *lib.* 3. *tit.* 7. § 19. duplicis centeſimæ meminit, veteris ſive veræ, iſthæc addit: χαὶ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς παλαιοῖς οὕτως εὕρηται. Novam vero (ſeu noviſſimam, ut Cujacio placet, quum Anianæam, cujus nulla ibidem mentio, ſuperet) ſi quis probe excuſſerit, reperiet eam ultra ſexdecim annua in ſingula centena exſurgere, & tamen centeſimam vocari vides. Quod ſi igitur uſura, quæ priſcam centeſimam plus quarta parte exſuperat, ejus tamen retineat nomen, jure quanto meliori ea, quæ ſemiſſe tantum uno excurrit. Rurſus quæ centeſima non eſt centeſima tamen dicitur Sidonio *epiſt.* 24. *lib.* 4. nam eam dicit centeſimam, *quæ per biluſtre producta tempus modum ſortis ad duplam auxit*. Vult igitur octennis centeſimam uſuram ſorti æquari, quum tamen deſint adhuc quatuor menſes. Notavit id Joſephus Scaliger *de re nummaria p.* 23. ſimiles locutiones κατὰ τὸ μᾶλλον κατὰ τὸ ἧττον in rebus, quæ numero, pondere & menſura conſtant, idem abunde ex aliis obſervavit *p.* 21. *ad* 24.

Quinimo eo uſque κατάχρησις centeſimæ ipſo Aniani ævo videtur invaluiſſe, ut ſit veroſimile, eam ἐν πλάτει pro uſura, non duntaxat graviſſima, ſed & ſimplici, fuiſſe acceptam. Teſtis eſto ipſe Anianus, dum ad Pauli *ſentent. lib.* 2. *tit.* 14. § 1. ita commentatur: *Pactum nudum dicitur, ſi cautio creditori a debitore, in qua* CENTESIMAS *ſe ſoluturum promiſit, ſine ſtipulatione fiat*. Per *centeſimas* improprie hic uſuras eſſe intelligendas nemo non videt, cum ex Paulo, quem interpretatur, tum ex verbis Aniani ſequentibus, ubi ſimpliciter uſuras dicit; quas hoc loco centeſimas dixerat. Latius adhuc ea loquutio vagata eſt, neque enim alio ſenſu intelligendum, quod traditur in *cap.* 4. *cauſſ.* 14. *quæſt.* 4. *Si quis . . . .* CENTESIMAS *exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæſierit, aut . . . . aliqua incrementa ſuſceperit, de gradu ſuo dejectus, alienus habeatur a Clero*. Centeſimas & heic promiſcue pro uſuris accipi palam eſt: nam *incrementa*, ibidem memorata, non ſunt ſimplices uſuræ (alioquin centeſimas proprie dictas intelligere poſſes) ſed munuſcula diverſi generis, ſive *abundantia* illa, cujus meminit *cap.* 3. *quæſt. præced. donum munus* illud, quod Alex. Severum ſuſtuliſſe refert Lampridius in *ejus vita cap.* 16. Quod non quidem erat uſura, ſed id, quod creditores a debitoribus, ſportularum nomine, ſtipulabantur in fraudem legis, ſeveriſſime iis & a Juſtiniano interdictum in *l.* 26. § 1. *C. de uſur.* Denique & loquentem audiamus Ambroſium *cap. ult. cauſ.* 14. *quæſt.* 4. . . . . *Cui jure inferuntur arma, huic legitimæ indicantur uſuræ: quem bello vincere non potes, de hoc cito potes* CENTESIMA *vindicare te*. Tota Ambroſii declamatio in genere eſt contra uſuram, quam, ubi tamen non eſt intentio major, centeſimam nuncupat. Atque ita ſatis ſuperque probatum eſt, ipſo uſu, quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi, appellationem centeſimæ populariter & ad uſuram produci. Quanto magis itaque, &

& ἐν δυνάμει τῆς φωνῆς ad uſuram omnium maximam apud Anianum, & reliquos, quum ita vocabuli proprietas plus maneat ſarta tecta? Tantum de Romanorum, & poſt hanc Byſantinorum Gothorumque centeſima, quod omittere neque res ipſa, neque præſcripta *legis noſtræ* verba permittebant ſatis. Poſtquam hæc ſcripſeram anno 1697. Cl. Noodt anno ſequenti edidit librum de *fœnore & uſuris*; ibique *lib.* 2. *cap.* 2. eandem ſententiam de centeſima veteri aucta, & tamen centeſimæ nomen retinente, expreſſit, iiſdem fere rationibus uſus, quibus ipſe uſus eram.

CAPUT VIII.

Convenitque inter nos, uti pro Mævio ex ſumma ſuprascripta menſtruos refundere debeam denarios trecenos, ex omni ſumma ei, heredive ejus.

C*Onvenitque inter nos:* Binas ſtipulationes excipit conventio, tertium cautionis membrum.

Conventionem hanc fuiſſe nudam, & incontinenti ſtipulationibus junctam indicat ſatis inferior Pauli diſputatio. De τῷ *incontinenti* pactionis propoſitæ dicemus *cap.* 10. Sed an *conveniendi* verbum per ſe nudum pactum arguat, acris eſt Doctorum contentio *heic*, & ad *rubr. ff. de verbor. oblig.* Non facile errabit, qui Ulpianum, ea de re πραγματικῶς differentem, ducem ſequitur in *l.* 1. § 3. *ff. de pact. Conventionis verbum*, inquit, *generale eſt, ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi, tranſigendique cauſa conſentiunt, qui inter ſe agunt.* Et poſt grammaticam potius, quam juridicam τῦ *convenire* obſervationem explicitam, ita pergit: *Adeo autem conventionis nomen generale eſt, ut eleganter dicat Pedius, nullum eſſe contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in ſe conventionem* &c. Sane elegantior definitio, quam illa Pedii & Ulpiani, vix eſt, ut dari queat, quicquid Interpretum ἀκριβολογία excogitaverit. Omni contractui conventio ineſt, at non contra: ſiquidem ergo vocabulum *convenire* occurrat, ubi nec vola, nec veſtigium contractus eſt, erit nuda pactio, quippe cum illa, præter conventionem, nihil requirat ad perfectionem ſui: ubi res, verba, quidve aliud accedit, *conventionum pleræque in aliud nomen tranſeant d. l.* 1. § *ult.* Habenda igitur erit ſemper ſubjecti argumenti ratio, & inde jus ex re conſtituendum. Adde, ſis, Duarenum in *comment.* ad *d. l.* 1. § 3. *de pact.* ubi late pro more.

Uti pro Mævio ex ſumma ſuprascripta: Etiam contra auctoritatem Codicis Hetruſci, cum *vulgata* & Haloandro legendum eſſe: *Publio Mævio*, jam dudum animadverſum eſt: nam an ſatis latine Lucius Titius dicatur ſolvere vel refundere *pro Mævio*, pro *Publio Mævio*, equidem non video. Error videtur natus ex contracta ſcriptura *PLO* vel *PBO*, unde Deſcriptores *PRO*, exiguo unius ductus diſcrimine. Si cui tamen ſederit, lectionem Florentinam pertinaciter tueri, dicat *pro Mævio* idem eſſe, ac in utilitatem Mævii. Ceterum Fr. Hotomannus ad *h. l.* hæc omnia, *pro Mævio ex ſumma ſuprascripta* (ſeu *dicta*, ut denuo Norica) gloſſema eſſe exiſtimat, *certe*, ait, *abundare non eſt dubium*. Sed de eo mox.

Menſtruos refundere debeam denarios trecenos: Refundere, tum hic, tum alibi, eſt reddere, reſtituere, etiam *dare*, ſenſu, quo ſupra: ita accipitur in *l.*

22.

22. *ff. de minor. l.* 49. *ff. ſolut. matrim.* & in jure ſexcenties. Rarius illud vocabulum in Auctoribus offendes; ter tamen repetitum exſtat apud Tr. Pollionem in *Claudio cap.* 14. duo præterea exempla ſuppeditat Connanus *comment. jur. civ. libr.* 7. *cap.* 12. *n.* 7. ad expoſit. *l.* 3. *C. de fund. patrimon.* Utque adeo irrationale ſit Ant. Fabri judicium in *rational.* ad *l.* 5. § *ult. ff. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſecut.* ubi τὸ *refundere* (pro conſtituere, *ſi Diis placet*, inquit) *Triboniani inelegantiæ & inſcitiæ*, ſi Diis placet, acceptum fert.

Verum propius ipſum conventionis argumentum intueamur. Debitori ex prima ſtipulatione integræ ſortis ſolutio Kalendis futuris imminebat; ſin minus, ex ſecunda præſto erat uſura vorax, avidumque in tempore fœnus. Ipſum itaque ad anguſtias redactum, Pub. Mævium, conceptis hunc in modum precibus adiiſſe fingit Zaſius in *comm.* ad *h. l. Vides, frater, quod mihi intolerabilem jacturam ingeris; prorogato mihi terminum ſolutionis ad certos terminos, quibus te ſolvere poſſum.* Æquiſſimæ Luc. Titii laborantis querelæ annuit creditor, interque eos convenit, ut menſtrui refundantur denarii treceni ex ſumma ſupraſcripta, id eſt, ex 3750. den. ſive quindecim ſeſtertiis *in neutro*, prout *cap.* 3. & 7. explicuimus. Ingens ſane debitori ſolatium! eſt namque lucrum temporis, cui imprimis ſtudere adſolent, qui in ære alieno ſunt, heic valde conſpicuum. Univerſa enim ſors, quæ Kalendis proximis illico erat reſtituenda, virtute hujuſce pacti, ante idus menſis tertii decimi cum effectu peti nequit: trecenti denarii cujuſque menſis, duodecies aucti, pariunt, lapſo anno, 3600. his autem ſi 150. denar. (dierum quindecim, ſive menſis dimidii penſionem) addas, habebis demum menſis decimi tertii idibus integrum debiti caput, videlicet 3750. denarios. Ita ſors ſecta erit in penſiones menſtruas duodecim cum dimidia. Attamen alii eam diſcerpunt in præſtationes quinquaginta: ſed hoc illi, qui quindecim denarium millia credita fuiſſe augurantur. Hæc de ſorte, de uſuris convenit nihil.

Ex omni ſumma ei, heredive ejus: Recte obſervat Donellus, *inculcationem hic eſſe*, ſed addit, *non prorſus otioſam*. Quod ut probet, partes conveniſſe proponit, uti ex ſumma ſupraſcripta refunderetur illa trecenorum penſio, & *id, ne qua ſit dubitatio, non ex parte aliqua ejus ſummæ, ſed ex omni ſumma. De herede Mevii, quia nihil dictum erat, idcirco & de eo nunc addi.* Verba video, ſenſum non item: primo equidem quod de ſumma ſupraſcripta dictum erat, de univerſa ſorte dictum eſſe, dubitaverit nemo. Dein quid refert, an ex omni ſumma, an ex ejuſdem parte C. C. C. refundantur? quid etiam refert, utrum de herede cautum ſit, nec ne, quia *plerumque tam heredibus noſtris, quam nobiſmet ipſis cavemus l.* 9. *ff. de probat.*? ait *d. l. plerumque*, adeoque quod ad heredis mentionem attinet, exiſtimamus tamen, etiam heic loci, in ejus perſona operari effectum formulæ τοῦ *proba recte*, qua de *cap.* 4. illa enim, quia ſolutionem concernit, fuſa intelligitur per ſtipulationem, conventionemque ſecutam, quæ eam non tollunt, at mutant duntaxat. Quare autem idcirco P. Mævius, ſuæ mortalitatis conſcius, hic ſucceſſoris meminerit, ut & in ſtipulatione uſuraria ſub generali appellatione ejus, ad quem ea res pertinet, executi ſumus *cap.* 6. in verb. *Publio Mævio eive* &c. Patet igitur, Donellum, quum illud

illud *probe recte* ſupervacaneum eſſe dicat, adhuc proficere nihil, niſi forte rationem aliam, quam ipſe non exprimit, probe recte nunciaverit haruſpex alius. Quod ad repetitionem, *ex omni ſumma* ſubſiſtimus in eo, quod dictum eſt *cap. 6.* in *data*, *ſoluta* &c. nimirum ſine exemplo non eſſe, bis de eodem idem dixiſſe, idque in cautionibus & formulis, quibus Pragmatici, rerum omnium, ut plurimum imperiti, non minus ac hodie ejuſdem ferme profeſſionis homines, ſuperfluas verborum cautelas adjicere ſoluerunt. Et hinc illa in pignoribus dandis ἀσφάλεια, *ut, quo minus dignus veniſſet, reliquum debitor redderet*; eam quippe, quia ipſo jure creditori hypothecario cautum eſt, pro non ſcripta habendam, reſpondet Pomponius apud Paulum in *l. 9.* § 1. *ff. de diſtract. pign.* Præſtat utique in τῷ *ex omni ſuam* ταυτολογίαν adgnoſcere, quam cum Hotomanno gloſſema in *Publio Mævio ex ſumma ſupraſcripta*: hæc etenim excedit medicina modum. Præter quod non ita commode careamus ῥήσει, quam ipſe ſine ullo populi ſuffragio νοθεύσεως inſimulat. Interim neque inſupervacúas orationis ſignificationes ſeu repetitiones temere conſentiendum eſſe, palam faciunt ea, quæ hactenus diſſeruimus de formulis, earumque virtute in ſuperioribus paſſim obvia.

Atque ita ipſam *cautionem* excuſſimus, a qua omnem ſiniſtram interpretationem abeſſe facile quis credat: ſed de uſuris, quia in conventione nihil dictum erat, hinc illi motus, hinc illæ turbæ, de quibus jam jam diſpiciendum eſt.

CAPUT IX.

Quæſitum eſt de obligatione uſurarum: quoniam numerus menſum, qui ſolutioni competebat, tranſierat.

PRiuſquam controverſiæ ſtatum aperiamus, placet, ordinis gratia, præmittere menſes, τόκων πατέρας, ut ait ille.

Quoniam numerus menſum, qui ſolutioni competebat, tranſierat. In Manuſcripto meo eſt, *quia numerus* &c. ſed hoc periade. Etiam ibi, *menſium*, quemadmodum & in aliis Codicibus, ſecundum vulgareis Grammaticorum regulas. Florentiæ tamen *menſum* hic, & in *l. 7.* § 2. *ff. ſolut. matrim. l. 60. pr. ff. de legatis* 3. *l.* 101. *ff. de reg. jur.* & alibi. Unde Briſſonius, velut peculiare libri Florentini, illud *menſum* no at in *libr. ſingul.* παλαιόγων, de hujuſmodi vocabulis. Attamen lectionem illam uſus abunde ſuſtinet, tam in oratione proſa, quam verſa: etenim *menſum* Cenſorinus dixit *de die natal. cap. 9. cap.* 22. bis itidem Ovidius *faſtorum lib.* 5. *verſ.* 187.

> *Cum tua ſint, cedantque tibi confinia* MENSUM.

& poſt, *verſ.* 424.

> *Nec tu dux* MENSUM *Jane biformis eras.*

Sic etiam Auctor Carminis *de Paſchate*, Lactantio attributi:

> *Nobilitas anni*, MENSUM, *lux alma dierum.*

Tranſierunt itaque menſes ſolutioni competentes. Fruſtra namque Streptiades apud Ariſtophanem in *nubib. act.* 2. *ſc.* 1. meditabatur de ſiſtenda veneficiis luna, quo creditoribus imponeret: venit tandem tempus & ineluctabile fatum.

fatum. Sed quis eſſet ille decurſus menſium numerus, quem ſolutioni competiiſſe Paulus memorat? Interpretes non una utuntur ſententia. Sunt, quos inter Hotman, qui ſolutionem, qua de agitur, ad primam penſionem pertinere rati, primum ſtatim menſem deſignari volunt, ac ſi P. Mævius, diligens paterfamilias, lapſo die, primæ penſioni condicto, confeſtim adiiſſet cum ſacco L. Titium, in ſolutione morantem. Verum quam levia hæc ſint vel inde liquet, quod a prima ſtipulatione ad uſque futuras Kalendas, quibus prima debebatur penſio, unicus ad ſummum menſis tranſiiſſe potuerit, qui non niſi perquam abſurde a JCto diceretur *numerus menſum*. Adde, quod menſe primo uſurarum dies nondum venerat, utpote quæ ex mora promiſſæ, eodem, quo ſors, tempore deberi non poſſunt. Quomodo igitur tunc de earum obligatione quæſitum eſſe dicemus?

Alii melius ſapiunt, dum illud, quod de ſolutione dicitur, ad univerſam ſortem referentes, autumant effluxiſſe tantum menſium, quantum ex pacto competebat ſortis & uſurarum præſtationi univerſæ. Sors autem, ſiquidem crediti ſint 3750. denarii, prout nos diſputavimus, menſis tertii decimi idibus; ſin vero ſecundum Cujacium alioſque XV. denarium millia fuerint data mutuo, anni quinti menſe ſecundo exigi poterit id eſt caſu priori poſt menſes duodenos & dimidium; poſteriori, poſt quinquagenos, vid. *cap.* 8. De uſuris omnium penſionum debitis idem dicendum, modo unicum menſem, penſionis ultimæ uſuram adjiciamus: utque adeo quintus decimus dies menſis decimi quarti ex noſtra, ex aliorum ſententia menſis quinquageſimus primus competierit & integræ ſortis, & uſurarum omnium ſolutioni.

Si cui tamen religio ſit certi quid definire in re incerta, is ἀόριστως cum Gloſſa numerum quendam menſium, forte trium (ut eſt apud Baſilicos) quatuor, pluriumve præteriiſſe ſtatuat; quum illa de uſuris quæſtio in nervum erumperet: competebat enim & tunc tempus ſolutioni, non quidem totius ſortis (quod non opus eſt dicamus, quandoquidem indefinite loquatur JCtus) ſed penſionum pro rata temporis. Valeat igitur heic illud Labeonis: *Suum cuique judicium*.

Quæſitum eſt de obligatione uſurarum: Poſt lapſum numeri menſum ſolutioni competentis de uſurarum obligatione quæſitum eſſe refert quidem Paulus, quid autem circa eam quæſitum ſit nobis divinandum relinquere videri poteſt. Hunc Pauli morem vellicat Cujacius in *comment.* ad *lib.* 5. *quæſt. Afric.* in expoſit. *l.* 88. § 3. *ff. ad leg. Falcid. Paulus non reſpondet*, inquit, *palam*, *ſed abrupte*, *obſcure*, *conciſe*, *more ſuo*. Rurſus idem de eodem *lib.* 1. *cap.* 10. *Mercatoris* ſui (pro *ſuo* enim Cujacius *Mercatorem* agnoſcit *obſerv. lib.* 24. *cap.* 21.) ubi ad Pauli *l.* 22. § 2. *ff. locat. cond.* ita ſcribit: *Quem caſum nobis cogitandum relinquit*, *plus ſentiens*, *minus ſcribens*, *Paulus more ſuo moroſiſſimo*. Adde & alias aliorum de obſcuritate cum Paulo expoſtulationes, relatas *cap.* 1. & Donellum ad *h. l.* paſſim. Diximus *d. cap.* 1. & verum eſt, Paulum noſtrum, utcunque alibi, præſertim tamen in Quæſtionum opere, brevitati ſtudere, in eaque ſibi placere; ſed illud juxta cum aliis JCtis in ſuis *Quæſtionum* libris, qui ceteroquin ob prægnantem controverſiæ diſputandæ campum in immenſum creſcerent. Nihil ergo hic Paulus præcipuum. Conciſa dicendi ratio,

tio, ſi quam habet difficultatem, in facili eſt ſuperare verborum & rerum examine attento.

In præſenti utique Sphinge non eſt opus ad conjiciendum controverſiæ ſtatum: is enim, ſi non ex ipſa cautione claret, ſaltem ex Paulinis ad Quæſitum reſponſionibus manifeſte ſatis colligitur. Cautionem vidimus eſſe τρικέφαλον, conſtantem quippe ex bina ſtipulatione, & conventione nuda. Conventio ſi ſubſequuta non fuiſſet, res omni careret dubio. Stipulationes adeo prudenter ordinatæ, tot tantiſque cautelis munitæ ſunt, ut calumniam omnem, nedum litem juſtam præcidant. Sed minus provida pactio, tanti cauſa motus, acceſſit; ea namque ſimpliciter convenit, ut ſors, quæ ex ſtipulatione prima Kalendis proximis ſimul & ſemel erat refundenda, diffinderetur in varias præſtationes menſtruas. De uſuris autem, ſtipulatione ſecunda comprenſis, altum ſilentium. Hinc ſuſpicari non eſt difficile, diſceptatum fuiſſe de valore illius pacti conventi, num ſcil. ſtipulationem uſurariam immutaret quoque, pro mutata ratione ſortis.

Verum non eſt neceſſe, ut hujuſmodi ſuſpicionibus τὸ κρινόμενον adſequamur, cum ex iis, quæ Paulus in auditorio Papiniani diſputata refert, plus quam manifeſtum ſit. Ipſus ajebat, pactum incontinenti factum tantum valere, ut perinde ſit, *ac ſi* creditor *per ſingulos menſes certam pecuniam ſtipulatus, quoad tardius ſoluta eſſet, uſuras adjeciſſet. Igitur finito primo menſe, primæ penſionis uſuras currere*, & reliqua. Contra Antagoniſtæ: *Pactum ad ſortis ſolutionem tantum pertinere, non etiam ad uſurarum, ... & ideo non ſoluta pecunia ſtatutis penſionibus, ex die ſtipulationis uſuras deberi*. Quis non videt, quæſitum fuiſſe de ineunda uſurarum penſitatione, utrum videlicet ſingulis Kalendis integræ ſortis uſuræ currant, an vero illius duntaxat penſionis, quam ex pacto refundi convenerat? Paulus, finito primo menſe, primæ tantum penſionis: Antagoniſtæ mox a primæ ſtipulationis die Capitis univerſi uſuras præſtari volebant. Adeoque P. Mævius & L. Titius *implacabiliter diſſenſerunt*, ait Zaſius in *enarrat.* ad *h. l.* neque mirum, vegrandis enim fuit uſurariæ quantitatis differentia. Univerſæ ſortis fœnus ſi quot menſibus debeatur, pendendi erunt a prima ſtatim mora XXXVII. denarii, & ſeſtertii duo: ſin autem penſionis duntaxat ſuo die non ſolutæ, tribus denariis uſurarum nomine poterat defungi debitor, cum ita ſors, puta menſtrua, non adſcendat ultra C. C. C. den. Vide *cap.* 7. & 8. Atque hoc diſcriminis momentum illico ſeſe prodit in penſione prima; in ſecunda & reliquis, quam immane creſcat, parebit *cap.* 11. Utque ita inſolens non ſit, ſi dulcitudo uſurarum creditorem egerit tranſverſum.

Unica igitur erat quæſtio, an ad rationem ſolvendæ ſortis uſuræ deberentur, an ſimpliciter univerſæ? & tamen controverſiæ ſtatus tam varie a variis proponitur. Sunt, qui quæſtionem principalem cum argumentis hinc inde prolatis confundunt. Alii, a verbis ſententiaque legis prorſus alieni, neſcio quæ non confingant. Accurſius quæſitum refert: *Quando incipiat currere ſtipulatio uſurarum. Item an ex tertio pacto actio naſcatur*. Utrumque operoſe exaggerat Donellus in *comment.* ad *h. l.* & quidem, ut videtur, recte quod ad quæſitum de actione ex pacto competente: quid enim hoc ad præſentem materiam? immo contra negotii

tii naturam fuiſſet illa contentio. Ex ſtipulatione competebat actio ad 3750. denarios: pactum ex his trecenos particulatim dari volebat, ergo ad illos, utpote jam debitos, nova actione non indigebat creditor. Erat id pactum, ut vocant., *liberatorium*, ex quo actionem non naſci certum eſt, cum non accedat obligatio nova, ſed priſtina vel minuatur, vel tollatur. An autem, ſalvis in ſingulos menſes trecentis, reliquam pecuniam ipſo jure conventio abſorbuerit, alia quæſtio eſt: verum de ea in adjecta *diſſertatione*. Attamen non ſolus Accurſius hunc, quem diximus, errorem erravit, ſed, ut etiam alias fieri adſolet, ingentem Doctorum catervam ſeduxit. Adeo ut Cynus alibi non ſine cauſa dicat, ejus temporis DD. aves imitari, quæ unicam avolantem, velut agmine facto, ſequuntur.

Alterum ſententiæ Accurſianæ membrum hac fere ratione perſequitur Donellus: prima ſtipulatione cautum erat de ſorte futuris Kal. refundenda. Centeſimæ in ſecunda promiſſæ, ni conventioni ſtetur. Dies ille ſtipulationis pactione ſubſecuta mutatus non fuit, cur ergo ſtare prohibetur? quo colore, qua fronte itaque certabitur, *quando incipiet currere ſtipulatio uſurarum?* Accurſium ab hac cenſura abſolvi poſſe facile crediderim: neque enim ipſe ignoravit, vel ignorare potuit, ſtipulationi uſurarum ſua conſtare initia a Kal. proximis, quum manifeſte eo reſpiciant verba, *quo poſt ſolvam*; an vero uſuræ, nimirum *ſortis integræ*, in quam concepta fuit ſtipulatio, exinde currant, diſputatum fuiſſe, putem exiſtimare Accurſium: nam hoc a Paulo Diſſentientes urgebant; e contrario ille, uſuras tantum committi pro rata penſionum, quas menſtruatim ſolutum iri convenerat. Igitur quando incipiat currere uſurarum ſtipulatio, *in totum* videlicet, recte quæſitum fuiſſe proponit non modo Gloſſatorum princeps, ſed & iiſdem verbis plurimus ejus imitator Cujacius. Quin etiam Paulus noſter, hoc ipſo loquendi genere, adverſarios dixiſſe commemorat in ſeqq. *ex die ſtipulationis uſuras deberi*, neque amplius. Et Græcorum Θεματισμὸς, quem producemus ſtatim, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπερωτήσεως, addens de τόκῳ τῆς ὅλης ποσότητος, tollendæ dubitationis gratia: eodem, quo Accurſium vindicavimus, modo.

Illud ſatis mirari non poſſum, Jac. Cujacium (qui bene, ut diximus, & quandoque melius id eſt clarius diſtinctiuſque controverſiam proponit) ad *Paulum* in *lib. 3. quæſt. l. lecta*, ſcribere, quæſtionis fuiſſe, *utrum uſuræ debeantur ex die ſtipulationis, an ex die, quo primum debitor in ſolvendis penſionibus moram fecit*: quandoquidem ipſe in ſequentibus ejuſdem *comment.* Pauli antagoniſtam *vervecis* elogio inſigniat, ſi, quod non fecit, exiſtimare potuerit, uſuras non a tempore moræ, hoc eſt, Kalendis proximis, ſed ab interpoſita ſtipulatione deberi. Adeo verum eſt, in *operibus* Cujacii *poſtumis* accurationem deeſſe: cetera nihil.

Denique πρὸς Διόνυσον nihil facit Dionyſius Gothofredus in *not. margin.* ad *h. l.* dum quæſitum ait, *an & a quo tempore uſuræ debeantur*. Suo ſenſu, *a quo tempore uſuræ debebantur*, dici poſſet fuiſſe diſceptatum, prout contra Donellum ſumus tuiti: ſed, *an debeantur*, quis ſanus unquam dubitaverit? nemo, hercle, nemo tametſi *fere nihil inter homines* (maxime JCtos) *ſic indubitatum ſit, ut non poſſit tamen ſuſcipere quandam ſollicitam du-*

E 2 *bita-*

bitationem, ut alibi loquitur Imperator noſter.

Antequam cauſam controverſam faciamus miſſam, placet ad ejus illuſtrationem adnectere ſummatim, quæ tradunt Βασιλικῶν architecti *lib.* 23. *tit.* 1. *cap.* 42. ſui Ἑξαχονταβίβλου. Illi trecenta mutuo fuiſſe data fingunt, reddenda menſe proximo: conveniſſe autem poſtea, C. ſeparatim dari in menſes ſingulos. Dein ita pergunt: *Τριῶν μηνῶν παρελθόντων, καὶ μηδὲν μου δεδωκότος, οὐκ ἀπαιτηθὴ τουαι τῆς ὅλης ποσότητος* (ſcil. *τόκον*, quod vocabulum reperiebatur in Codice Cujacii, Baſilicorum ante Car. Ann. Fabrotum poſſeſſoris, & neceſſarium eſt, ne ſenſus vacillet) *ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπερωτήσεως, ἀλλὰ μετὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῶν ἑκατὸν, καὶ μετὰ τὸν δεύτερον τῶν ἄλλων ρ.* Hucuſque rurſum Pariſienſis editio, cujus hiatus ex Cujacio denuo ſupplendus eſt: *καὶ μετὰ τὸν τρίτον τῶν λειπομένων ἑκατὸν*. Hæc ſi Fabroti editioni inſerantur, ſenſum dabunt integrum, quem alias ex parte tertia claudicare conſtat, tam ex facti ſpecie a Græcis propoſita, quam ex ipſa Fabroti verſione latina. Sic ut tum hic, tum alibi non eandem ſemper exactitudinem ſervet Fabrotus in exhibendo ſuo Baſilico. Sed hoc *παρέργως*. Apparet autem ſatis, quæſtionis ſtatum, ex Græcorum ſpecie reſultantem, eſſe planum facilemque, & accurate reſpondentem ei, quem retulimus ſupra: namque *μετὰ τὸν πρῶτον μῆνα* præſtari volunt uſuras *τῶν ἑκατὸν*, non *τῆς ὅλης ποσότητος*, atque ita illius duntaxat penſionis, quam ex pacto venerat *διῃρημένως δοῦναι κατὰ μῆνα*.

C A P U T X.

Dicebam, quia pacta incontinenti facta ſtipulationi ineſſe creduntur, perinde eſſe, ac ſi per ſingulos menſes certam pecuniam ſtipulatus, quoad tardius ſoluta eſſet, uſuras adjeciſſet.

POſtquam, quo de diſputatum fuerat, dixiſſet Paulus, ſententiam ſuam exorditur illico. *Dicebam*, inquit &c. vocabulo in fori diſputationibus admodum frequenti, vid. *l.* 97. *ff. de acq. vel omitt. hered. l.* 38. *ff. de min. l.* 13. *ff. judic. ſolv.* & *l.* 9. *ff. de caſtr. pec.* ubi ad exemplum *h. l. proponebatur*, *quærebatur*, & mox: *dicebam*. Vel *dicebamus* quemadmodum idem Paulus in *l. ult. ff. quod cum eo, qui in alien.* Præmittit autem, more JCtis non inuſitato, eorum, quæ poſtmodum enarrat rationem hanc: QUIA PACTA INCONTINENTI FACTA STIPULATIONI INESSE CREDUNTUR. Ἰδοὺ Ῥόδος, ἰδοὺ καὶ τὸ πήδημα! hæc *ſeptem* verba, non recte accepta, præſertim in cauſa ſunt, cur tota iſtæc lex inter *ſeptem damnatas* dicatur familiam ducere. Quare, ſi quæ qualitates, ut ita loquar, occultæ numero ſeptenario inſint, eas non fauſti & religioſi quid portendere hariolabimur cum devoto ad ſuperſtitionem Juſtiniano in *confirm. ff.* 2. § 1. Sed hoc certe loco, ut & alibi ſæpius, augurium plane contrarium polliceri nugabimur.

Doctrinam de pactis incontinenti contractibus juris ſtricti additis, quam ex propoſito numeri ſeptenarii commate vulgo cudunt Interpretes, ſede propria locabimus in adjecta ea de re *Diſſertatione* peculiari. Diffuſa enim quum ſit ejus diſputatio, viſum eſt

com

commodius, ſuo eam loco deſignare, quam heic vagari pede incerto. Placet tamen velitationem quandam præmittere, quia per omnem legem diſperſum cernitur hujus rei momentum.

Credimus itaque certum immotumque eſſe, ſi unica *l. lecta*, extra juris ambitum eſſet relegata, neminem tam amotæ mentis fore, ut dubitare, nedum affirmare ſuſtineret, pactiones contractibus ſtrictis in genere, vel ſtipulationi in ſpecie excontinenti junctas, iiſdem ineſſe: quia ratio juris manifeſta, ejuſdemque auctoritas alia omnia ſuadent, jubent. Quapropter hic ſupponimus (quod deinceps in loco communi *de pactis adjectis* ſumus probaturi) certiſſimum eſſe juris Romani principium, pacta ſtricti juris contractibus, quamvis continuo addita, omnino non ineſſe: adeoque nec actionem producere, nec jus agendi ipſo jure mutare, vel tollere ullo modo poſſe; ſed, ſecundum vulgareis pactorum regulas ad exceptionem prodeſſe, neque ultra, perinde ac ſi ex intervallo apponantur.

Sed qui id ipſum per obſtanteis catervas, ex ſola *l. lecta* (nam difficultatibus aliunde petitis in *diſſertatione* fiet ſatis) collectas explicari queat, jam jam diſquirendum erit. Duriuſculam certe ſamiam, præſertim ſecurius cogitanti, injicit nova Pauli ratiocinatio: *Dicebam*, ait, *quia pacta incontinenti facta* &c. ſententiam noſtræ contrariam diſtentis, ut ita dicam, uberibus e dicto *verſic.* emulgeri poſſe contendunt Interpretes ad unum omnes: inquiunt enim, pacta ſi inſint ſtipulationi, ut Paulus ineſſe ſcripſit, vel ad actionem proſint neceſſum eſt, vel ſaltem ad obligationem præviam ipſo jure elidendam. Verum enim vero hæc moventi ferme eſt, ut occinatur illud Alpheni apud Paulum noſtrum in *l. pen. ff. ad exhib. Non oportere verba captari, ſed qua mente quid diceretur, animadvertere convenire*. Verba enim ſi captes, eorumque nudo cortici adhæreas, verum eſt, JCtum dixiſſe, pacta incontinenti facta ſtipulationi ineſſe, verum eſt, hanc locutionem unionis vim tantam inferre, ut perinde pactum illud, quod ineſt, operetur, atque ſi ſtipulationis ſolemnibus munitum foret: ſed tum itidem verum eſſe evincam poſtea, neque Paulum Paulo convenire, neque JCtorum ulli, at cum vaga juris civilis incertitudine omnia concurrere frontibus adverſis. Qua mente igitur id dicatur animadvertamus. Hujuſce ῥήτεως, *pacta incontinenti* &c. non alium eſſe ſenſum ex Auctoris ſcopo colligi poſſe videtur, quam, per pactionem illam in verſ. *convenit*, idem, effectum ſiquidem conſideres, actum eſſe, ac ſi ita nominatim ſtipulatione fuiſſet cautum. Verba igitur κατα χρηστικῶς erunt accipienda, videlicet: per oppoſitionem exceptionis pacti, ſortis petitioni faciendam, debitorem, eventu inſpecto, id ipſum conſecuturum, quod, etiamſi verba pacti in ſolemnem ſtipulationis formam concepta fuiſſent, conſequeretur. Per pactum dilata eſt ſortis exactio, adeoque & uſurarum, præſertim cum illæ, ex mora debitæ, non committantur, ubi nulla mora fit: hæc autem fieri non intelligitur, ubi nulla eſt petitio, uti in *ſeqq.* argumentatur JCtus, & valide. Atque hæc ſuggeret exceptio pacti conventi, eoque modo petitionem creditoris infringet ita, ac ſi ipſo jure ea non teneret, hoc eſt, ac ſi pactum foret ipſa ſtipulatio, & ita ſtipulationem præcedentem ſuſtuliſſet funditus.

Hanc vim ex præſcriptionibus oriundam Paulus noſter clarius edocet in *l.*

112.

212. *ff. de reg. jur. Nihil intereſt*, ait, *ipſo jure quis actionem non habeat*, *an per exceptionem infirmetur*. Eundem vide in *l.* 115. § 1. *eod.* & in eandem ſententiam Ulpianum in *l.* 13. *ff. de reg. jur.* qui idcirco actionem, exceptione ſubmovendam, *quaſi nullam* dicit in *l.* 7. § 8. *ff. de dol. mal.* Quin & tralatitium eſt, juris noſtri Conſultos ſæpius ab eventu, quem oculo, dicere liceat, juridico prævidere queunt, negotia metiri, & inde appellationem ducere. Ita actio non habitura effectum, ſimpliciter negari dicitur in *l.* 1. *pr. ff. ad SCtum Maced.* quæ ceteroquin ab initio competebat, *l.* 11. *eod.* Adde *rubric. ff. quarum rerum actio non datur*. Sed hæc vulgo nota ſunt. Non aliter heic, prout explicitum eſt, ſeſe res habet: ſi quis enim efficaciam pacti noſtri diligentius excuſſerit, illam deprehendet tantam, ut revera nihil interſit, utrum ſuam tantummodo exceptionem producat, an vero ſtipulationi ineſſe dicas.

Juvat hanc interpretationem, quod Paulus non ſimpliciter pactum *ineſſe* dixerit, ſed *ineſſe credi*. Etenim quemadmodum verum eſt, τὰ *credi*, *videri*, non raro apud Veteres, præcipue JCtos, pro ſimplici aſſertione occurrere, quo de Fr. Duarenus *anniv. diſput. lib.* 2. *cap.* 11. ita non minus verum eſt, quam maxime proprie eadem per πλάσμα uſurpari eo ſenſu, quo in noſtra *l.* τὸ *credi* dictum eſt. Ab ipſo Paulo ex eodem *Quæſtionum* opere exemplum petamus in *l.* 17. § 1. *ff. de inoffic. teſt. cum contra teſtamentum*, inquit, *ut inofficioſum judicatur*, *teſtamenti factionem habuiſſe defunctus non* CREDITUR: effectu nimirum inſpecto, quatenus teſtamenti capita ſubvertuntur; jure etenim teſtamenti factionem habuiſſe ex eo conſtat, quod teſtamentum ſubſtitit, donec expugnatum eſſet, adeoque ab initio non erat nullum *l.* 2. *ff. eod. pr. Inſt. de inoff. teſt.* Sic & Paulus in *d. l.* 115. § 1. *ff. de reg. jur.* & Ulpianus in *d. l.* 13. *ff. eod.* effectum, quem per oppoſitam exceptionem habemus, mediante τοῦ *videri* fictione proponunt. Aliud πλαστικὸν in eadem ſpecie retulimus ſupra ex *l.* 7. § 8. *ff. de dol. mal.*

Videtur autem iis, quæ diximus, adverſarier, quod generaliter ſcriptum eſt, *pacta ineſſe ſtipulationibus credi*: illa quippe loquutio cum univerſalis ſit, videtur etiam in univerſum accipienda, tanquam fundamentum aliquod, cui reliqua ſuperſtruuntur. Negari vero nequit, quin ea expoſitio, quæ dicit, verba illa de virtute exceptionis pacti conventi duntaxat eſſe intelligenda, ſit ſingularis id eſt ratione ſubjecti argumenti accipienda tantum. Verum in jure novum non eſt, rationes generales aliquando non καθόλου, ſed κατά τι interpretandas eſſe, ne manifeſte ſint falſæ. Manifeſte falſum eſt, omnia pacta, quod ad effectum, tantum valere, ut nihil referat, utrum contractibus inſint, nec ne: aſt veriſſimum, rem ita ſe habere in pacto, quo de nos agimus, & ejuſdem naturæ reliquis. Hoc igitur pactum, quia ſtipulationi ineſſe creditur, exitum ſi conſideres, perinde eſt &c. Vel ita: *Quia pacta*, hoc eſt, pacta hujuſmodi, hujus vis & effectus, ſtipulationi ineſſe videntur &c. Sic & qui pacta *detrahentia*, non item *adjicientia* (de quibus ſuo loco) ineſſe volunt, dictum Pauli, *quia pacta* &c. reſtringunt ad *detrahentia* duntaxat. Atque ea occaſione Donellus, ejus ſectæ aſſecla, in *comment.* ad *h. l. prope finem*, docet affatim: ſine exemplo non eſſe, generalia illa paſſim explicari limitatique pro cujuſque materiæ ratione ſubjecta.

Eo-

Ecquur porro in explicito commate mentio *τῦ incontinenti*, ſi, quemadmodum urgemus, ſubjecta convertio ad exceptionem tantum profutura ſit? ad ejus namque adminiculum fuiſſet ſatis etiamſi ex intervallo adpoſitam dicas. Quia fortean ita tulit *περίςασι* facti, in qua enarranda quam exactus fuerit Julius noſter, ſatis caurio probaverit: Accedit, quod, cum in narratione facti ad pactionem Q, D, A, perveniſſet, vocula conjungente incontinenti ſubjiciat: *Convenitque inter nos*, non aliter ac ſi illa uno ſpiritu ſtipulationes fuiſſet ſequuta. Adeoque ſenſus erit: Quia pactum, quod incontinenti factum erat, & cetera: *narrative* ſcilicet, ut Accurſii Schola loquitur. Eodem modo in *d. l.* 135. § 2. *ff. de verb. oblig. τὸ incontinenti*, iridem pacto adſcriptum, otiari & ex facto tantum proponi, Donellus animadvertit in *comment.* ad *d.* § *n.* 13. quod verum eſſe circumſtantia juris factique ibidem evincit ſatis.

Supereſt, ut de eo, quod JCtus ex præcedenti poſitione deducit, propius deſpiciamus. Quia pactum, ejuſve exceptio eundem ſortitur effectum, atque ſi ſtipulationi eſſet infuſum, conſequitur, *perinde eſſe, ac ſi per ſingulos menſes certam pecuniam ſtipulatus, quoad tardius ſoluta eſſet, uſuras adjeciſſet*, Ita legendum *quoad*; licet *vulgata*, eamque ſecutus Donellus malit *quo*, ut eſt in caurione. Cujacius & Hotom. utrobique *quoad*, uti notavimus *cap.* 6. ſed hæc nullo diſcrimine habentur. Etiam recte Pandectes Florentini lectio, *adjeciſſet*, ſubauditur enim Publius Mævius creditor. Manuſcriptus meus *adjeciſſ.* ambigue. Varia lectio apud Ruſſardum plene *adjeciſſem*, ſed nullo, ut videtur, ſenſu: niſi dicas, Paulum calore diſputationis adeo ſervidæ abreptum, perſonam creditoris adſumſiſſe, ut ſententiæ ſuæ major eſſet intentio. Frigidus calor, & jejuna *ἔκςασις*! ſed apage minutias.

De re ipſa videndum: & quidem quo pacto verum ſit, ſi conventionem noſtram ſtipulationi ineſſe dicas, conſequens eſſe, ut perinde ſit, ac ſi creditor quot menſibus *certam pecuniam*, trecenos pura denarios, ſtipulatus, quoad in mora eſſet debitor, *uſuras* trium denarium, id eſt, conventæ penſionis centeſimas adjeciſſet. Namque illud eſt valde mirum, Commentatores heic altum inclamare, & ſuo quemque modo probare, pacta in ſtipulationis continenti facta, eidem ineſſe, neque tamen docere, qui inde conficiatur, quod Paulus colligit, non integræ ſortis, ſed conventæ penſionis uſuras duntaxat committi. Quamvis autem nos eorum ſententia, de pactis ſtipulationi inſitis, non utamur, oportet nihilominus probemus, quid iſtuc faciat ad quæſitum de obligatione uſurarum, quandoquidem diximus, Paulum a vi & efficacia pacti argumentari, ac ſi revera ineſſet.

Nimirum qui ſciunt, quid ſit pacta ineſſe contractibus, etiam hoc ſciunt, ea ſtatim vires ſuas ita exſerere, ut, ſi convenerit de obligatione ex contractu minuenda, ea abſque ulla exceptionis ope deminuta ſit, quo de latius *diſſertationis cap.* 1. Atque hinc conſequitur, ut ſi pactum in verſ. *convenit*, ineſſet ſtipulatione, hoc eſt, ſi creditor non pactus, ſed ſtipulatus fuiſſet, C. C. C. menſtrua dari, ut, inquam, ipſo jure ſublata ſtipulatione, quæ ſortis caput univerſum Kalendis proximis dependi volebat, debitor, niſi ad trecenta menſtrua obligatus non ſit, & per neceſſarium conſequens non teneatur, niſi ad illorum trecentorum uſuras

ras in menſes ſingulos, quemadmodum in ſeqq. luculenter demonſtrat Paulus. Videntur hæc liquida. Sin vero exceptionem tantum tribuas pacto, major erit ἀνακεφαλαίωσις, longior circuitus: nam ecce debitor obſtrictus manet ad ſortem integram, ejuſque totius uſuras menſtruas: ac eo nomine jure ſummo conveniri poterit jam ſtatim a mora. Creditor tamen, qui videt ſe exceptione pacti repulſum iri, exſpectat, donec menſes, omnium penſionum ſolutioni competentes, fuerint elapſi, ratus, non modo nullum inde petitioni uſurarum ſortis univerſæ præjudicium fieri, ſed contra hoc εὑρήματι eam reddi faciliorem multo. Propone: ceſſit dies penſionum omnium, agit ad eas, id eſt ad ſortem integram; ejuſque totius uſuras creditor, & id retro in menſes ſingulos. De ſorte nihil contradicit debitor, neque enim de ea controverti poteſt: de uſuris autem excipit, ni eſſemus pacti de ſorte menſtruatim devidunda, & per hoc mutata foret uſurarum ratio. Replicat creditor: hanc a ſorte ad uſuras conſequentiam licet concedam, attamen & alio modo mihi conſultum eſt; noviſti utique pacta exceptionem parere, & præterea nihil: exceptionem vero non opinari niſi oppoſitam, & ab ipſo oppoſitionis tempore. Quod ſi verum ſit, conſtare videtur, præſcriptionem pacti noſtri, quam nunc demum opponis, retrorſum mutare non potuiſſe uſuras, ex ſtipulatione debitas; conſequenter eas καθολικῶς cucurriſſe ab interpoſita de illis cautione ad uſque hunc, quo tu excipis, diem: in anteceſſum quippe agere; eſt effectum τῷ ipſo jure. Duplicat reus, ejuſve patronus in *l. 5. § fin. ff. de dol. mal. & met. except. Actor quidem in poteſtate habet, quando utatur jure ſuo, non autem reus, quando conveniatur.* Igitur, quum juſta fuiſſet exceptio mea, ſi poſt moram primi menſis me illico conveniſſes, cur non & poſteaquam omnium penſionum dies ceſſit? rectiſſime itaque Paulus, rejectis illis ambagibus, efficaciam propoſitæ pactionis tantam eſſe dicit, & mox docet, ac ſi ipſo jure ineſſet, id eſt, ac ſi ſolemni ſtipulatione placuiſſet ita: *Ex ſumma ſupraſcripta menſtruos dare ſpondes denarios trecenos, & ex mora, uſuras eorum centeſimas?*

C A P U T XI.

Igitur finito primo menſe, primæ penſionis uſuras currere; & ſimiliter poſt ſecundum & tertium tractum, uſuras non ſolutæ (pecuniæ) penſionis creſcere: nec ante ſortis non ſolutæ uſuras peti poſſe, quam ipſa ſors peti potuerat.

NUnc ſpecies ſpeciatur. Hic enim rem præſentem JCtus cernit preſſius, derivans ex præcedentibus conſectaria, uſurarum ſupputationi, pro numero menſium, quibus in ſolutione ceſſatum eſt, applicanda. *Igitur*, quia poſt varias actiones & exceptiones intentatas & oppoſitas, tandem aliquando conſtabit, ne hilum differre, utrum trecenta illa refundi ſimplici nudoque pacto, an verborum obligatione conveniſſet, atque ita eorum uſuræ fuiſſent adjectæ, conſequens eſt, quod ait Paulus, *finito primo menſe, primæ penſionis uſuras currere*: hoc eſt, elapſis a mora Kalendis primis, debitorem, uſurarum nomine, ſoluturum eſſe denarios tres, penſionis primæ ſeu trecentorum centeſimas. Adverſarii jam tum exigebant denarios XXXVII. & ſeſtertios duos, juxta ſtipulationis ſecundæ tenorem, prout diximus in exhibendo quæſtionis

ſtatu:

ſtatu: quo autem jure, quave injuria, videbimus *cap.* 12. *&* 13.

Si primo menſe finito, primæ tantum penſionis uſuræ currant, etiam verum eſt, quod addit Paulus, *ſimiliter poſt ſecundum & tertium tractum, uſuras non ſolutæ* (*pecuniæ*) *penſionis creſcere*. Haloander, Antiquiorum ſecutus ſcripturam, illud *pecuniæ* non adgnoſcit, nec Hotomannus dubitat gloſſema eſſe, quia ſcil. parum concinna videtur iſtæc gemini ſubſtantivi cumulatio, *pecuniæ penſionis*. Sed hanc evitabis, ſi, quemadmodum eſt in Codice, quem manuſcriptum habeo, & in editione Blaublommii anni 1523. legeris, *pecuniæ* VEL *penſionis*, ſenſu optimo, ut τὸ *penſionis* ſit ἐξηγητικὸν *pecuniæ*, quo vocabulo antea uſus erat JCtus. Nihilominus & recte apud Florentinos, cumulatis ſine diſtinctione Συνωνύμοις, ſunt etenim & alibi obvia ejuſmodi locutionum exempla: veluti *conjugiæ nuptiæ* in *l. 6. C. de inceſt. nupt. Iter viarum*; apud Lucretium *lib.* 2. *verſ.* 626. ac ita intellectum illud Innocentii in *cap.* 7. *X. de pignor. pactum legis commiſſoriæ*, non erit opus, arceſcamus a Pragmaticorum erroribus, ſicut Antonius Faber *decad.* 21. *errore* ſuo 1. ita & vetus inſcriptio tit. *66. feud.* 4. *de pacto legis commiſſoriæ*, vid. Cujacium *ibid.* Sic & *fortis fortunæ* apud Minucium Felicem in *Octavio cap.* 36. dignitas eſt & elatio fati, nam, ut integrum locum male emendat, ſic & peſſime τὸ *ſortis* delet Petrus Faber *lib.* 3. *ſemeſtr. cap.* 23. *p.* 357. Quin & hic diſtinguere poſſis penſionem a pecunia, ut penſio hic nihil ſit aliud, quam pecuniæ *præſtatio*, ſecundum vocis etymon apud Varronem de *ling. lat. lib.* 4. *circa finem:* & receptum loquendi morem, vid. *l.* 3. § 13. *ff. de ſtatulib.*

Nec eſt, quod τὸ *pecuniæ* dicas eſſe fidei ſuſpectæ, quod duobus uncinulis ſit incluſum: nam verum non eſt, quod vulgo dici ſolet, non reperiri ea in archetypo Florentino, quæ hujuſmodi notis [ ] continentur. Qui legit, quæ Taurellius Pandectis ſuis præfatus eſt, animadvertet, quinis eum notarum characteribus fuiſſe uſum, interque eos uno, ſimplici videlicet parentheſi, ſignificante, non exſtare quidem, quæ ea concluduntur, in Pandectarum monumento, attamen ſenſui ſuſtentando eſſe neceſſaria. Reliqua ſigna diverſum denotant. Horum autem nihil τῷ *pecuniæ* appoſuit Taurellius: ergo bene ſe habet. Unde igitur in editionibus, quæ hodie vulgareis ſunt, heic reperimus ſupradictam notam [ ], vel etiam illam *l l l l*, & unde perverſum de iis judicium? crediderim omnino ex clauſula Lud. Ruſſardi, quam poſt repræſentatam Taurellii præfationem in ſua editione ſubjecit in hæc verba: *Acceſſit his* (*ne quidem te lateat lector*) *ut quod his notis l l l l incluſum reperies hoc in toto juris corpore, illud ipſum nunc primum additum eſſe, ultra quam in Pandectis Florentinis, aut aliis hactenus legebatur, recognoſcas*. Turbat valde hæc clauſula, nam omnia, quæ hiſce notis *l l l l* in editionibus Ruſſardi, Charundæ, Pacii, & Gothofredi pleriſque incluſa ſunt, ſine dubio exſtant in libro Florentino, quemadmodum, ſi quis conferat, apparebit ſtatim. Itaque de facto non conſtat ex Ruſſardi clauſula. Sed hoc verum eſt, omnia, quæ notis illis comprehenſa ſunt abeſſe ab editione Haloandrina, ut præter τὸ *pecuniæ*, & reliqua, quæ in legibus ſunt, etiam ex earum inſcriptionibus patet: eas quippe non habet fere Haloander a *libro* 25. *ff.* ad uſque finem. Hinc ſtatim

tim Ruſſardus aliique, quos diximus, poſt JCti nomen, legibus præſcriptum quod eſt in Norica, librum, ex quo petita lex eſt, hoc modo ſignat *l l l l.* Quid ſi igitur dicamus, per *Pandeƈtas Florentinas* Ruſſardus intellexiſſe *Haloandrinas*, utpote quæ pro Florentinis ſunt habitæ, priuſquam anno MDLIII. ſuas vulgaret Taurellius: quandoquidem in præfatione ſua jactet Haloander, ſe ad Florentini libri fidem ſua retuliſſe, idque verum ſit, modo meminerimus, quod Ant. Auguſtinus aliquotiens inculcat, Haloandrum ex Bolognino, Bologninum ex Politiano, & hunc primum ad exemplar Florentinum exhibere eam, qua utimur, editionem Noricam. Atque ea ratione factum eſt, ut Sylveſter Aldobrandinus ante *comment.* ad *lib.* 1. *Inſtitutionum* lectorem ita moneat: *Invenies aliquotiens ſub nomine Florentini libri Pandectarum citatum librum Noricum, quod is magis ad Florentini fidem accedat.* Ita quidem, fateor, erit aliqua κατάχρησις in nomine, verum, ut vidimus, etiam alias uſitata; ac ita in facto bene convenit: & conſtabit quoque, quam ob rem de notis *in toto juris corpore* additis dixerit Ruſſardus; hæc enim ad Pandectas, κατ' ἐξοχὴν Florentinas, referri nequeunt. Hoc ſi non placeat, ſententiam clauſulæ dicamus eam, ut ultra quam in Pandectis Florentinis aliiſve, additæ ſint illæ notulæ *l l l l*, non vero quod iis incluſum eſt, ait quidem *quod incluſum eſt*, ſed rurſum illud improprie erit accipiendum, contentum puta pro continente, per figuram neſcio quam. Jam vero certum eſt, in Florentino, aliiſve ante Ruſſardum libris haſce notulas *l l l l* non reperiri: ille primum addidit, ut, quid apud Haloandrum deſit, ſignificent. Atque ita, ſi explicari poſſit, explicanda videtur ea Ruſſardi admonitio, ne omnino ſit falſa, aliiſve inpoſterum imponat. Porro notandum, in editionibus, hodie vulgaribus, illos ſignorum characteres, quos adeo ſollicite diſtinxit Taurellius, peſſimo exemplo confundi, & ferme omnes, diverſa licet denotent, una uncorum [ ] fidelia dealbari. Unde & in illis τὸ *pecuniæ* uncinulis concluditur, quum rectius Editores, quos memoravi ſupra, huic voci appoſuerint geminatas lineolas *l l l l*: utpote quæ ſolæ admoneant, eam omiſiſſe Haloandrum, prout jam diximus. Minus ſatisfaciunt, quæ de his notis obſervarunt Albericus Gentilis *de libris jur. civ. cap.* 4. & Niellius *diſput. feud.* 3. in *coroll. lit. K.* Videbantur igitur hæc digreſſione digna.

Ait JCtus: *poſt ſecundum & tertium tractum* &c. Gloſſa & Donellus *tractum* interpretantur *menſem*, quaſi menſis ſit *tractus & ſpatium, ad ſolvendam quamque penſionem conſtitutum*. Non putem, eos velle, tractum ſimpliciter menſem ſignificare, ſiquidem nemo, quod ſciam, ita ſit locutus Latine, ſed curſum ſpatiumve aliquod temporis, quod heic de menſe accipiendum eſt, ut ex præcedentibus claret. Verum, quia non *tractus* ἁπλῶς, at fere *tractus temporis*, eo ſenſu occurrit ſemper, quemadmodum in *l.* 29. *ff. de reg. jur.* & alibi, commodius erit, ſi τὸ *menſem* quod proxime præceſſit, ſubintelligamus; & *tractum* exponamus *protractum* & *dilatum*, ſenſu, quem vides, bono: nihil enim frequentius eſt, quam diem vel tempus *trahere* pro differre, ut variis procraſtinationibus fere ſolent debitores, vid. *l. ult. ff. ad SCtum Turpill. l. ult. ff. de re judic.*

Sed ad rem. Si debitor & ſecundum, & tertium menſem traxerit, id

eſt, in ſolutione moratus fuerit, eandem, quæ in penſione prima obtinuit, rationem, etiam in reliquis ſervandam ſcribit Paulus, atque adeo *uſuras non ſolutæ penſionis creſcere*. Uld. Zaſius in *Gloſſis* ad voc. *creſcere* ita notat: *Quanto minus ſolvitur debitum per menſes, tanto plus creſcunt uſuræ: quia jam tres menſes ceſſaverat debitor, inde tenebitur ad novem denarios pro uſuris*. Vera propoſitio, falſum, ex ea quod colligitur. Eſt etenim longe major ἔμφασις in vocula *creſcere*: ea nimirum, ut, ſi tribus ex ordine Kalendis in ſolutione ceſſatum fuerit: poſtremæ quidem penſionis uſuræ ſemel tantum debeantur, quia ſemel, hoc eſt uno duntaxat menſe, quod ad illam penſionem, moratus eſt debitor: at vero præcedentium penſionum uſuræ, pro numero menſium, quibus in mora perſeverat, identidem creſcant. Per tres igitur menſes ſi nihil fuerit ſolutum, primæ penſionis uſuræ ter, ſecundæ bis, ultimæ ſemel committentur, habita ratione moræ ter, bis, & ſemel commiſſæ. Quapropter patet, poſt tertias kalendas lapſas, ejuſque temporis tractum in mora, debitorem teneri, uſurarum nomine, non ad denarios novem, ut ille putavit, ſed ad octodecim: novem ſcilicet pro penſione prima, ſex pro ſecunda, tres denique pro ultima. Ita uſuræ erunt duplo majores, quam Zaſio memoratæ: quod ſi ipſe animadvertiſſet, ambigendum non eſt, acrius adhuc multo detonuiſſet in uſuram, *maledictam illam* (uti jam inquit *eodem loco*) *herbam*, *quæ ita creſcit & ſerpit paulatim*. Non aliter tamen, ac Zaſius, ſapuiſſe videntur Baſilici, ut poteris colligere ex iis, quæ retulimus *cap. 9.* melius tamen eorum Scholiaſtes Cyrillus.

Poſt curſum uſuratium in ſingulis trecentorum penſionibus, ex ratione commiſſæ moræ deſcriptum, pergit demonſtrare Paulus, quando tandem uſurarum ſortis univerſæ dies cedat, quas mox a prima mora urgebant Adverſarii. Dicit, autem, *non ante ſortis non ſolutæ uſuras peti poſſe, quam ipſa ſors peti potuerat*. Quod de ſorte prædicatur, de univerſa dici malumus, quam cum Accurſio de *reſidua*, quum id ſit efficacius: ediſſerit namque adverſus diſſidentes Adſeſſores JCtus, ſortis totius, cum ipſa non debeatur, uſuras deberi non poſſe. Atque hoc proſequitur clare, modo verum ſit, quod de uſura dilatæ quoque menſe penſionis duntaxat commiſſa diſputatum erat. Ipſa autem ſors, hoc eſt, univerſa *quindecim* cum effectu non recte petuntur, niſi poſt idus menſis tertii decimi (hic enim menſium numerus competebat ſolutioni, vid. *cap.* 8. *& 9.*): conſequenter neque prius debebitur omnium penſionum fœnus, ex Pauli noſtri ſententia. Quinimo ne tum quidem, ſi accurate loquaris, ſed uno adhuc menſe ſerius, ob ea, quæ diximus *d. cap. 9.* Verum ἐν πλάτει loquutus eſt JCtus, exaudiendus nempe, ac ſi dixiſſet: *Sortis univerſæ fœnus non deberi*, *niſi poſt moram in univerſa commiſſam*.

Quod ſupra notatum eſt de augmentis uſurarum pro rata moræ in unaquaque penſione, & contra Zaſium probatum, earum nomine non novem, aſt octodecim deberi in ſpecie verborum Pauli, nunc latius deducendum eſt, ſi non menſes tres, ut exempli cauſa proponitur, ſed, quemadmodum eum feciſſe probabile eſt, omnes, quoad ſors integra fuerit confecta, in ſolutione traxerit debitor, in ſolutione nempe tam ſortis, quam uſurarum; de probabilitate diximus *cap. 9.* Itaque in mora tranſactis menſibus duodecim

F 2 & di-

& dimidio, duodecies & dimidiate pendenda erit uſura penſionis prima, quæ ita exſurget ad denarios XXXVII. ſeſtertios duos. Secundæ penſionis uſura undecies cum media unius parte, numero ternario (trecenorum centeſima) multiplicata, dabit denarios XXXIV. ſeſtertios duos. Et ita deinceps omnium penſionum uſuræ ſupputandæ ſunt pro rata cujuſque intercapedinis menſtruæ, & commiſſæ in ea moræ. Quo facto clarebit, non ſolutas omnium penſitationum uſuras *creviſſe* ad ducentos, quinquaginta tres denarios, nummoſque duos. Sed quia *veritas magis oculata fide animis hominum infigitur*, ut inquit alibi Imperator noſter, non abs re fore crediderim, calculos heic oculis committere fidelibus.

Menſes ſortis non ſolutæ numero terno (C. C. C. denarium uſurario) multiplicati, pariunt uſuras uniuſcujuſque penſionis pro rata menſium adauctas.

Menſes - - -	12½	11½	10½	9½	8½	7½	6½	5½	4½	3½	2½	1½	½
Centeſima C C.C. den. - -	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Uſuræ penſionum ex mora - - - -	37½	34½	31½	28½	25½	22½	19½	16½	13½	10½	7½	4½	1½

Inferiores uſurarum numerus, ſi in unam reducas ſummam, habes 253½ denar. id eſt, univerſi capitis uſuras, cum augmentis ex mora, etiam ſemi menſtrua. Connanus *lib. 7. cap. 1. n.* 12. penſionum omnium fœnus non ultra denarios ducentos, quinquaginta duos extollit; ſed, ut videtur, lapſus ratione unius & dimidii, minus ſupputati; idque eveniſſe putem ex omiſſa penſionis ſemi menſtruæ uſuræ. Ceteroquin ipſe recte etiam in cenſum vocat additiones uſurarias ex mora penſitationis debitæ continua.

Atque illud fieri plurimum intereſt: enormis enim eſt differentia, utrum cum Zaſio exiſtimes, uſuras ſimpliciter ſine incrementis currere, an vero, quemadmodum monuimus, & verum eſt, vires acquirere eundo. Incrementa ſola aſcendunt ad 216. denarios: namque iis adde uſuram ſimplicem 37½ den. habebis ducentos, quinquaginta tres, & dimidiam unius partem. Ita ex mente Pauli: ſin autem, quod ejus Antagoniſtæ volebant, unoquoque menſe currerent, & ſubinde creſcerent univerſæ ſortis uſuræ, immenſa foret earum ſumma poſt tempus ſolutioni competens: exſuperaret quippe plus quam beſſem capitis omnino integri.

CAPUT XII.

Pactum autem, quod ſubjectum eſt, quidam dicebant ad ſortis ſolutionem tantum pertinere, non etiam ad uſurarum, quæ priore parte ſimpliciter in ſtipulationem veniſſent: pactumque id tantum ad exceptionem prodeſſe. Et ideo non ſoluta pecunia penſionibus, ex die ſtipulationis uſuras deberi, atque ſi id nominatim eſſet expreſſum.

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet ſtatuerit, haud æquus fuit,

ut eſt in Tragœdia. Imperatorem Claudium hoc nomine lepide deriſit Seneca in *Apolocynt.*

Quo non alius | *Una tantum*
Potuit citius | *Parte audita,*
Diſcere cauſas, | *Sæpe & neutra.*

Recte atque ordine igitur facit legis noſtræ auctor, quod adſeſſorum, a quibus diffidebat (uti fere erat ſolitus, obſervante Cujacio *lib. 2. cap. 26.*) ſive, ût Paulus de Caſtro loquitur, *Advocati alterius partis* rationes in contrarium proponat. Facete admodum Adverſarios in arenam producit Cynus ad *h. l.* Nam poſtquam facti ſpeciem, & Pauli de ea reſponſum ingenti ſatis apparatu exhibuerat, ita tandem pergit: *Hac reſponſione data per Dominum Paulum, ſurrexerunt ex adverſo quidam alii Baccalaurei* (nam & *Paulum* in præcedentibus appellaverat *unum perfectum Baccalaureum, & unum diſertiſſimum Advocatum*) *de Schola Domini Papiniani; vel alii Advocati prætoriani fori, & dixerunt; Nos dicimus contrarium, & audiatis; Dominus Paulus, ſalva ſua reverentia, dixit duo falſa* &c. Dein Paulum iis reſpondentem inducit hoc modo: *Falſum dicitis vos, ſalva veſtra reverentia, non ego.* Et cetera hujuſmodi nugamenta, ſalva tamen Domini Cyni reverentia.

Sed quot hic fuiſſent a Paulo Diſſentientes? unus, pluresve? ſubſiſto. Uno plures fuiſſe arguit pluralis locutio, *quidam dicebant*; & unum duntaxat, ſingularis, quæ ſequitur, nota, *ut ille putabat.* Nunquid ergo cum Haloandro, eumque ſecutis Fr. Hotomanno, & Ant. Fabro legemus, *quidam dicebat*, ut utraque locutio eſſet ſingularis? an vero, *ut illi putabant*, quo utrumque eſſet plurale? neutrum placet: plures etenim fuerint, an unus, ſalva res eſt. Unum ſi dicas, non eſſet novum, eum plurium numero deſignari, quia hæc & olim fuit, & etiamnum eſt tralatitia Antagoniſtas notandi formula, ut qualiſcunque notæ invidia tollatur, ſeu potius minuatur. Plures ſi fuerint (in quod proclivior ſum) recte eorum mentio fit καθολικῶς in prima ſtatim concertatione: inter eos autem ſi quiſpiam excellat, dignus, qui vel ſolus referatur, cur non *ille* deinceps memorari poſſet ἐπιδεικτικῶς, velut omnes repræſentans? Atque his adde, inſolens non eſſe, per commutationem numeri, ſingulariter deſignatum, plurium numero occurrere in una eademque oratione, ut in *l. Gallus 29. § 6. ff. de lib. & poſt. her. inſt.* quod etiam a Bartolo, & Cujacio ad *d. §* animadverſum eſt.

Ceterum ut diximus, veriſimile eſt, JCtum noſtrum per *quoſdam*, hoc quidem loco, intellexiſſe adſeſſorum aliquos, in Papiniani auditorio ipſi adverſos. Recenſet ex iis nonnullos in *l. ult.*

ult. ff. de jure fiſc. reliqui aliunde noti. Quis autem ſit ille ILLE, contrariæ opinionis princeps, *cap. ſeq.* diſquiretur. Attamen fatendum eſt, non prorſus conſtare de adſeſſoribus notatis. Quid ſi dicamus, Paulum heic non agere adſeſſorem, ſed *Advocatum*, ut ajunt plerique Veterum: & ita Lucii Titii cauſam oraſſe adverſus Patronos Publii Mævii. Paulum utique cauſas etiam egiſſe ejus teſtimonium probat in *l.* 78. § *6. ff. de legat.* 3. Sed res fere eodem redit.

Quicunque igitur aut quotcunque JCto noſtro adverſati fuerint, nihil magnopere refert. Argumenta eorum ſuccedant: *Pactum, quod ſubjectum eſt, ad ſortis ſolutionem tantum pertinere, non etiam ad uſurarum, quæ priore parte ſimpliciter in ſtipulationem veniſſent. Quæ ſcilicet uſuræ* notat Accurſius, qui, ſcilicet Accurſius, ejuſmodi elegantias plûs ſemel habet venales. Neque plane otioſa videri poteſt hæc gloſſa, quum Hotomannus illud *quæ* alio referat, dicam, an detorqueat? Nimirum, quia ſcriptum eſt, uſuras *priore parte* in ſtipulationem veniſſe, & tamen conſtat, in ſecundam demum ſtipulationem eas fuiſſe deductas, hinc ille *lib.* 11. *obſerv. cap.* 1. ſcripturam propoſitam ſuſpicatus eſſe vitioſam, in ſingulari legendum cenſet, *veniſſet*, non *veniſſent*; parentheſi autem includenda hæc verba, *non etiam uſurarum*, ut ſenſus ſit: pactum ſubjectum ad ſortis ſolutionem tantum pertinere (non etiam uſurarum) quæ, nempe ſortis ſolutio, *priore parte*, id eſt, ſtipulatione prima ſimpliciter comprehenſa fuit. Verum hæc tanti non ſunt, ut propterea recedamus a lectione recepta; contra nunc eam tuemur magis, quandoquidem admiſſa & emendatione, & intercalatione pejor, immo nullus ſenſus eſt. Quid obſecro, ſibi vellet pars adverſa, cum ajat, ſortem *ſimpliciter*, hoc eſt abſque ulla deinceps immutatione (ut mox dicam.) in ſtipulatum veniſſe? eſt certe illud aperte falſum de ſorte, de uſuris videri poterat verum. Non nego, ſervata ſcriptura, ſubeſſe difficultatem in τῷ *priore parte*, vulgo vel non animadverſam, vel præteritam ſtudio: ſed hanc facile erit ſuperare, dummodo *priorem partem* non interpretemur *priorem ſtipulationem* cum Hotomanno, aſt *partem priorem univerſæ cautionis*. Duo etenim eam abſolvunt, contractus & pactum: dividitur in bigam ſtipulationum, quarum ſecundam, quæ de uſuris eſt, reſpicit Paulus, quæque prior pars negotii inter Mævium & Titium geſti audire poteſt, & etiam audit. Hoc modo uſuras, poſteriore quamvis ſtipulatione, priore tamen cautionis parte promiſſas non abſurde dicimus.

In tranſitu τȣ̃ *ſimpliciter*, ejuſque ſignificationis meminimus, & ſane ſimpliciſſima hujus vocabuli expoſitio eſt, uſuras ἁπλῶς, ſine innovatione, & mutata contrahentium voluntate in ſtipulationem veniſſe; atque adeo ex pacto, diviſa licet ſorte, earum rationem non habendam. Si malis altius adſurgere, illud *ſimpliciter* accipe pro τῷ *ſincere, ſine fuco & dolo*, quomodo *ſimplex*, & *ſimplicitas* apud Latinos paſſim, Ulpianus quoque in *comment. ad orat. Demoſth. contra Timocr.* ἁπλῶς interpretatur σαφῶς καὶ μὴ πανȣ́ργως, *evidenter & non doloſe*. Atque eo ſenſu, ſi liberius ratiocinari liceat, τὸ *ſimpliciter*, quod de uſurarum ſtipulatione hic prædicatur, in ea idem notabit, ac operabitur, quod *proba recte* in ſtipulatione ſortis: quo de actum eſt *cap.* 4. Non equidem *repugno* quominus hæc ſtare queant: ſed tamen prima, quam dedimus, interpretatio, videtur magis propria, &

per

per hanc nervoſior Diſſentientium argumentatio. Igitur ἁπλούστερον σαφέστερον.

Non erit opus, ut hoc partis adverſæ argumentum prolixe enarremus, quum exhibita explicitaque verba vim ejus omnem affatim edoceant. Univerſum impetum uno verbo deſcribam: in ſubſequuta pactione convenit quidem, ſortem partitis penſionibus præſtitutum iri, at in ea nihil de uſuris vel ſcriptum, vel pictum eſt. Quapropter earum ſolutio exigatur ſecundum tenorem ſtipulationis, a qua receſſum non eſt, quod enim non mutatur, cur id ſtare prohibebimus? verum eſt, ab integræ ſortis præſtatione, Kalendis proximis facienda, receſſiſſe partes, ſed item verum, quod ipſe Paulus ſcribit in *l.* 27. § 4. *ff. de pact. Ante omnia animadvertendum eſſe, ne conventio in alia re facta, in alia re noceat*. Itaque creditorem, ni ſponte ſua ſortem offerat debitor, ejus totius, non penſionis conventæ, uſuras jure optimo depoſcere, indubitata, parum attendenti, res videri poſſet: ſpecioſa namque objectio.

Pergunt Adverſarii: *Pactumque id tantum ad exceptionem prodeſſe*. Urgent hæc verba importune admodum, non quidem ad ſententiam Pauli noſtri convellendam (de eo quippe ſolliciti non ſumus, cum ipſe in ſeqq. defenſionis ſuæ idoneus ſit auctor) ſed ad confutanda penitus ea, *cap.* 10. tradidimus. Suppoſuimus enim ibi, pactum Q. D. A. ad exceptionem duntaxat prodeſſe, ſimulque divortium fecimus a duabus (neque enim plures dantur) Interpretum ſententiis, quæ virtutem pactionis noſtræ uſque eo extollunt, ut vel ad actionem ſufficiat, vel jus creditoris ipſo jure imminuat. Diximus etiam, utramque opinionem potiſſimum confici ex illo Pauli, *Quia pacta incontinenti facta*, cui fecimus ſatis. Verumtamen, ut dicam ingenue, non minus ex adverſa nobis heic obvia difficultas: etenim a Paulo diſſentientes ſi dicant ex pacto ſubjecto exceptionem ſolummodo naſci, utique ipſe (cujus ſententia utimur) aliud dixiſſe, aliud ſenſiſſe debuit. Quod autem hoc erit? Veterum aliquis, qui, pro ſecta illius temporis, pactum in verſ. *convenit*, ad actionem prodeſſe exiſtimabat, ita infit: *Id eſt, quod dicit Paulus, pactum plus quam ad exceptionem prodeſſe. Nam cum inter exceptionem & actionem nihil ſit medium. JCti verba etiam nobis invitiſſimis, hanc confeſſionem exprimunt, uti dicamus, ex pacto actionem naſci*. Negaret altera ſententia, nil eſſe medium actionem inter & exceptionem: ipſo enim jure operari plus eſt, quam exceptionem, minus quam actionem parere, quod eſt verum. Adeoque, ajunt, ſi pactum in propoſito actionem non producat, nil ſupereſſe videri poteſt, quam ut in gratiam debitoris ineſſe, petitionemque actoris ipſo jure ſuſtuliſſe dicamus. Hæc ſunt, quæ alterutram ſententiam amplectendam eſſe ſuadere, quin & jubere videntur, niſi quis dicere & putare malit, quod Adverſarios *dixiſſe* & *putaſſe* memoravit Paulus.

Poterimus nos expedire, modo ſimus memores, hæc verba, *pactumque id*, &c. non protuliſſe JCti noſtri Antagoniſtas velut novum argumentum, ſed velut ἐξήγησιν prioris. Non igitur abrupte ea accipimus, at cum relatione ad præcedentia; quibus de diſputatum erat ab Adverſariis. Illi etenim pactum ad ſortis ſolutionem tantum pertinere rati, incontinenti ſubjungunt: *Pactumque id tantum ad exceptionem prodeſſe*, hoc eſt, pactum ſecundum ea, quæ dixerant, ſolummodo profuturum eſſe: dixerant, ad ſortis ſolutionem tantum pertinere, ergo ei objectum,

ex

ex eorum ſententia, ad exceptionem proderit, non item, ſi opponatur uſurarum petitioni, quod volebat Paulus. Ut ἐξηγητικῶς igitur procedat diſputationis oratio, *το id* referimus ad ea, quæ proxime præceſſerant, vel, quod eſt clarius, accipimus in caſu quarto, pro *quod ad id*, *quod attinet ad id*, ut ſenſus ſit: conventionem ſubjectam, quod ad id, de quo dixerant, ad exceptionem podeſſe, non aliter. Nec inuſitata plane eſt voculæ *quod ad* ἔλλειψις: denuo Paulum adi in *l.* 57. *pr. ff. de contr. emt. & vend. Neratius ait, hanc quæſtionem multum intereſſe*, pro *quoad ad hanc quæſtionem*, manifeſte.

Et hæc quidem abſque ope critices; verum huic non plus juſto iniquior forte in animum inducat, pro *pactumque id tantum*, legendum eſſe, *pactumquE i tantum*. Sicut enim Ulpianus in *l.* 1. *pr. ff. depoſit.* notat, voculam *de* augere, ita certe littera *D* difficultatem heic in immenſum adauxit: pereat itaque bonis avibus, & vocabuli præcedentis ultima (*e*) magnificetur in *E*, atque ita *pactumquE i tantum*, *per* ἀναδίπλωσιν, *pactumque ei tantum*, *ei*, nimirum *ſortis petitioni* objectum, *ad exceptionem prodeſſe*. Vel, liberius paulo, in locum *τȣ id* ſubſtituamus *eo*, & nihil tricarum ſupererit: *Pactumque eo tantum ad exceptionem prodeſſe*, id eſt ad ſolutionem ſortis, non uſurarum, cum continua iterum σχέσει ad præcedentia. Videlicet: pacti exceptio ſorti duntaxat obſtat, ergo creditor ejus univerſæ, non ſolutæ, uſuras petens, eadem exceptione repelli nequit. Hoc enim eſt, quod Adverſarii contendunt, quamvis *non multum ad Rhombum*, ut inquit Joannes, vetus gloſſator: ſed de eo *cap. ſeq.* Interim liquet, Paulum in ſubjecta ſpecie non negare, pactum ad exceptionem prodeſſe; at vero exceptionem illam ad ſortem duntaxat eſſe reſtringendam. Conſiſtunt itaque ea, quæ de pactis adjectis prælibavimus.

Properemus ad conſequentia, quæ ex objectione ſua eliciunt creditoris Patroni. *Et ideo*, ajunt, *non ſoluta pecunia ſtatutis penſionibus*, *ex die ſtipulationis uſuras deberi*, *atque ſi id nominatim eſſet expreſſum*. Si verum foret, ad uſuras pactum non pertinere, adeoque ejus præſcriptionem ſortis integræ exactioni tantummodo obſtaturam, ſequeretur etiam, *non ſoluta pecunia*, trecenis ſcilicet denariis (perperam quippe *pecuniam* hic de univerſa ſorte exaudit Donellus) ſtatis ex conventione penſionibus, uſuras deberi ex die ſtipulationis, ex Kalendis proximis. Per *uſuras* autem intellexiſſe Adverſarios totius capitis fœnus, palam faciunt, quæ *cap.* 9. diximus: hoc etenim, ſi conditio moræ exiſtat, præſtari volebant jam ſtatim ex die ſtipulationis. Contra Paulus: *Non ante* totius *ſortis non ſolutæ uſuras peti poſſe*, *quam ipſa ſors peti potuerat*. Porro & illud Diſſentientium opinio ſuppeditat, non modo non ſolutis ſuo tempore penſionibus, ſortis integræ uſuras deberi, verum & ſolutis, ratione ſortis reliquæ: nam & in ea moram fieri putabant, ni ultro offerretur tempore ſolutioni condicto, ſeu potius, quanquam in ea non fiat mora, tamen illius uſuras committi propter expreſſa ſtipulationis nondum abrogatæ verba. Quicquid autem hujus rei ſit, putem hoc conſtare, eos, qui penſione una non ſoluta ab eo, quem annua bima trima ſolvere oportebat, eos, inquam, qui tum capitis univerſi uſuras exigunt, etiam parte ſoluta, nihilominus exigere fœnus ſortis reliquæ, ni hujus ſpontanea intercedat oblatio.

Ex hac partis adverſæ ſententia nemo eſt, qui non videat per *diem ſtipula-*

la-

lationis, cujus meminit Paulus, intelligendum eſſe diem ſtipulatione comprehenſum, id eſt *Kalendas futuras*, non vero diem ſtipulationis interpoſitæ, quemadmodum verba, in queis explicandis occupamur, imponere poſſe videntur minus attento (vide omnino *d. cap. 9.*): cum utique JCtorum ab auctore noſtro diffidentium nemo *fuerit adeo vervex* (ut mea faciam verba Cujacii in *comm. poſt. ad h. l.*) *ut exiſtimaret, uſuras deberi ex die contractæ obligationis, cum hæc verba ſtipulationis* TUNC EO AMPLIUS, QUO POST SOLVAM, *aperte referantur ad tempus moræ, id eſt, ad tempus non ſolutæ ſortis Kalend. proxim.* Nihil eſt verius Cujaci, quicquid alibi in contrarium dicas. In eo Adverſarii toti ſunt, uti probent ex die, quo mora fieri, quo pœna infligi poteſt, eſſe gravius infligendam. Ante Kalendas futuras data erant utenda illa *quindecim*, ſed ſine fœnore mutua. Ab hoc tempore currere & creſcere eorum uſuræ: idque, ut volunt, perinde, *atque ſi nominatim* noviſſima conventionis parte *eſſet expreſſum*, nihil uſurarum totius ſortis petitioni præjudicatum iri, quamtumvis ſors ipſa in præſtationes menſtruas foret diviſa: aliam namque uſurarum, aliam ſortis eſſe cauſam. Confecta res eſſet, niſi ipſa contrariæ ſententiæ fundamenta labaſcerent..

Supradictis per me licet addas præſumtum contrahentium animum, qui, ſi uſuras cum remiſſa ſorte remiſſas voluiſſent, rem tanti momenti ſilentio præteriiſſe non ſunt credendi. Sibi igitur, ſuæque imprudentiæ acceptum ferat debitor, quod non vigilaverit, jura vigilantibus ſcripta ſunt. An huic patrocinabimur, qui præmium negligentia dignum reportat? qui damnum, quantumcunque ſit, ſua culpa ſenſit? vel ut dicam levius, de uſuris in fraudem creditoris reticuit? At enim hæc præter veri & æqui ſpeciem nihil habent: nam præſumtio, ſi qua ſit, non poteſt non eſſe ſtabilita in jure communi, cum præſumendum non ſit partes præſumſiſſe, quæ non ſunt juris. Jam vero jure communi debitori ſatis & ſuper cautum eſſe, cum Paulo videbimus *cap. ſeq.* Ergo nulla fingi, nedum argui poteſt imprudentiæ fraudiſve culpa in eo, qui non ſupervacuas cautelis cautelas accumulat, *non* enim alios capit, ab aliiſve *capitur*, *qui jus publicum ſequitur*, ſi fidem habeas Ulpiano in *l.* 116. § 1. *ff. de reg. jur.* Atque hæc liceat hoc loco dixiſſe pro aſſertione Pauli: ad ea, quæ ab Adverſariis diſputata ſunt, quid ipſe reponat, videamus porro.

CAPUT XIII.

Sed cum ſortis petitio dilata ſit, conſequens eſt, ut etiam uſuræ ex eo tempore, quo moram fecit, accedant. Et, ſi (ut ille putabat) ad exceptionem tantum prodeſſet pactum, (quamvis ſententia diverſa obtinuerit) tamen uſurarum obligatio ipſo jure non committetur: non enim in mora eſt is, a quo pecunia propter exceptionem peti non poteſt.

POſtquam JCtus per cauſæ conjectionem ſuam ipſius ſententiam, & quæ huic videbantur adverſarier, retuliſſet, adgreditur eam probare, & ſimul refutare contraria, ut conſtet palam, quis juſtius induat arma:

Τίς γὰρ δίκην κρίνοιεν ἢ δοίη λόγον,
Πρὶν ἂν παρ' ἀμφοῖν μῦθον ἐκμάθῃ σαφῶς.

ſecundum illud Euripideum Procedit. autem ita, ut primo utrumque abſolvat una, eaque peremtoria ratione: dein oſtendat, Adverſarios corium & flagellum attuliſſe ſecum. Ratio, quam dixi, peremtoria hæc eſt: *Sed cum ſortis petitio dilata ſit, conſequens eſt, ut etiam uſuræ ex eo tempore, quo moram fecit: accedant*. Sortem eſſe dilatam negaſſit nemo: ex eo, & uſuras eſſe dilatas, colligit oppido JCtus quam valide. Regula generalis eſt, ſuum acceſſoria, ſequi principale, neque ſine eo conſiſtere recte poſſe *l.* 129. § 1. *l.* 178. *ff. de reg. jur.* In omnibus liberationum ſpeciebus etiam acceſſiones liberari *l.* 43. *ff. de ſolution.* Adeoque ſorte ſublata vel mutata, uſuras quoque tolli mutarive *l.* 26. *in fin. pr. C. de uſur. l.* 77. *ff. de liber. leg.* appoſite in hanc rem Papinianus in *l.* 69. § 2. *ff. de jur. dot. Placuit uſuras non eſſe præſtandas, cum nec ſortis exactio locum habeat*. Sed hæc ſunt juris certi. Igitur & heic ſubjecta de ſorte in penſiones ſecanda conventio ſtipulationem uſurariam ita affecit, ut, velut acceſſoriam, ſuique appendicem, traxerit ad ſuam ipſius indolem, & inde oriundum jus. Sortis itaque commiſſæ uſuras duntaxat committi, proſequitur liquido. Alias, ſi res ſint principales, & ab ſe invicem diſtinctæ, obtinebit, quod *cap. ſuperiori* adduximus ex Paulo noſtro in *l.* 27. § 4. *ff. de pact.*

Atque his, generaliter veris, placuit JCto quædam κατά τι inſerere, ut magis ſtringat argumentatio. Dilata ſorte differuntur *ex eo tempore, quo moram fecit* Lucius Titius. Erat certum, uſuras in ſpecie ſubjecta ex mora deberi, pœnæ nomine, quo poſt Kalendas fieret ſolutio. Atquin mora reſpectu ſortis univerſæ, propter exceptionem pacti, committi non poteſt, niſi poſt tempus penſionum omnium ſolutioni competens. Primo menſe primæ penſionis mora fieri poterit, neque ultra; ſecundo ſecundæ, & primæ; tertio tertiæ, ſecundæ, & primæ. Fiat igitur computatio pro rata moræ ſecundum ea, quæ *cap.* 11. propoſuimus.

Vidimus & in genere, & in ſpecie adſtructam hujuſce regulæ veritatem: *Non debitæ ſortis non debentur uſuræ*. Ex ea quam valide aſſeretur Pauli ſententia, nunc probandum eſſet, ni res ipſa loqueretur. Nec majoris operæ eſt, ſciviſſe quid faciat eadem regula ad confutandos Adverſarios. Pro ratione conventæ penſionis, inquit Paulus, currunt & creſcunt uſuræ, quum illæ ſequantur ſuum principale. Alii: immo ſortis univerſæ fœnus jure debetur, quum ſtipulationem ſortis, non uſurarum, immutaverit conventio. Rurſum Paulus: dilata ſorte differuntur uſuræ, cum ex generali juris fundamento, tum ex requiſito moræ. Viden, quam vere hæc reſponſio *viva & ſpirans* a Zaſio, *ſubtilis & acuta* ab Hotomanno dicatur: poterat enim ea defungi JCtus ad probanda, quin & vindicanda, quæ dixerat.

Attamen viſum eſt Paulo liberalius agere cum ſententiæ contrariæ Propugnatoribus, licet verum ſit, hactenus diſputata ad cauſæ controverſæ intellectum, & dijudicationem ſufficere videri. Itaque, quæ objecerant, iis ipſe largitur; ſed quid tum? tantum tollentur in altum, ut lapſu graviore ruant. Adverte animum: *Et, ſi (ut ille putabat) ad exceptionem tantum prodeſſet pactum (quamvis ſententia diverſa obtinuerit) tamen uſurarum obligatio ipſo jure non committetur*. Ratio: *Non enim in mora eſt is, a quo pecunia propter exceptionem peti non poteſt*. In lectione horum verborum, quam no-

nobis Thuſcorum Codex dedit, nihil jure ſollicites. *Si* hic eſt pro *etiamſi*, *quamvis*: alioquin, ſi ſenſus cohæreret, conjunctim legerem *etſi*; nunc duplarem & in *ET*, hoc ſenſu: *Et*, *etſi* (*ut ille putabat*) &c. Sed, ut dixi, idem præſtat τὸ *ſi* ſimpliciter, quemadmodum ab aliis jam notatum eſt. Verum hæc ſunt minutula. Aliter graſſatur Hotomannus *lib.* 11. *obſerv. cap.* 1. Nam, poſtquam faſſus erat (diffiteri quippe non poterat) ſcripturam hactenus receptam ferri poſſe, tamen *commodius* & *conjunctius* ita legendum cenſet: *Tum uſurarum obligatio ipſo jure committeretur*. Dein ſubaudiri vult: *Quod eſſet dictu abſurdiſſimum*. Incredibilis commoditas & conjunctio, ubi quædam mutantur, quædam delentur, &, ne quid dictu abſurdi deſit, tota periodus ſola mente infarcitur. Bene ſe habet excuſa lectio, & Hotomanni figmentum, ne ſingula perſequar, ſatis retundit ſubjecta ratio in *verſ. non enim*.

Itaque Paulum, prout eum exhibuimus, interpretaturi, videamus primo, quem denotare videatur, cum ait: *ut ille putabat*. Certum eſt, ex iis, qui ipſi adverſabantur, notari heic Antagoniſtam, dubio procul illuſtrem: at quis *ille* fuerit, tantum non incertum. Sunt, qui prorſus non dubitant, Ulpianum intelligi, idque ex traditione vulgari, qua creditur, Paulum inter & Ulpianum ſemina æmulationis per jus noſtrum paſſim eſſe ſparſa, adductis in eam rem teſtimoniis quam pluribus, veluti *l.* 43. *ff. de action. emt. l.* 36. *ff. famil. erciſc.* (quæ eſt ex eodem *quæſtionum* opere) *l.* 44. § 8. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 6. *ff. de fidei-comm. libert. l.* 2. § 4. *ff. pro emt.* Sed non eſt, quod tam large hæc nobis obtrudi patiamur. Ulpianum, fateor, notavit Paulus, at ſemel tantum, quod ſciam, in univerſo jure, cum elogio *Domitii Ulpiani* in *d. l.* 43. *ff. de action. emt.* Quod ad reliqua, dicamus non liquere. Verum, ajunt, ſub voce *quidam* vel *alii* Ulpianum utique reprehendit Paulus: quis hoc dicat? utcunque enim non negemus, illud potuiſſe fieri, ita, quominus factum eſſe adſeveremus, vetat ſumma incertitudo; præſertim cum conſtet, uti mox dicemus, Paulum non ſemel, ſed aliquoties Papinianum nominatim ſibi confutandum ſumſiſſe. Utque adeo, quorum contentio aperta magis & frequens eſt, eorum & æmulatio tacita videatur magis præſumenda. Accedit, quod Paulus Papinianum, Præfectum prætorio, cujus ipſe adſeſſor erat, totiens nominatim vellicare non auſus, hunc ipſum etiam ſub appellatione generali aliquando intellexiſſe, ſit probabile. Papinianum igitur, an Ulpianum, Tryphoninum, an Meſſium, adſeſſorum ve alium, quin & an omnes ſimul notaverit *d. l.* 44. § 8. *ff. de cond. & demonſtr. l.* 6. *ff. de fideic. libert.* & ejuſdem farinæ plurimis, mihi equidem non conſtat. In dicta autem *l.* 36. *ff. famil. erciſc.* neque Ulpianum, neque JCtorum alium putem ſignificari his verbis, *ſed tu videris eo moveri*, ſed conſultorem, ad quem ea directa eſſe, innuunt præcedentia. Quid dicemus ad *d. l.* 2. § 4. *ff. pro emt.*? ſcilicet neque ibi conſtare de perſonæ, perſonarumve certitudine: *Alii*, inquit Paulus, *putabant & hanc ſub conditione eſſe contractam*; ILLE (perinde ac in noſtra lege) *non contrahi*, *ſed reſolvi dicebat*. *Quæ ſententia vera eſt*. Sub *aliorum* vocabulo Ulpianum deſignari Cujacius autumat: ecquis autem tum erit ille ILLE? quidni Ulpianus, cujus ſententiam licet probet, nominato ta-

 men

men ejus teſtimonio uti, & auctoritate, vetabat æmulatio? quidni Papinianus? nihil prohibet. Quidni alius? per me licet. Sic ut tantum non incerta ſint omnia, quæ tanquam certiſſima venditantur vulgo.

Non tamen in *hac lege* 40. alienus eſſem a conjectura (aliter enim hæc res tranſigi nequit) Paulinæ in Ulpianum notæ. Memoraverat jam Paulus diſſentientes Adſeſſores, & omne, ut ita dicam, ignobile vulgus ſub vocula *Quidam*: ſed hic, paululum, ut videtur, commotior, ſingulariter adhuc notat contrariæ ſectæ principem, aliis vel dignitate, vel juris ſcientia præeuntem. Utroque quidem hoc tempore ante omnes excelluit acutiſſimi vir ingenii Papinianus, at cum eo heic JCto rem non fuiſſe, quam ſit veriſimile, apparebit ſtatim. Poſt hunc Ulpiano, *juriſprudentem*, ut dicitur in *l.* 13. § 2. *de excuſat.* κορυφαῖον, nemo, quem peculiariter induceret Paulus, fuit dignior, utpote cum ipſo Paulo de palma certans. His adde, & Ulpianum in adſeſſorio Papiniani fuiſſe, & per hoc ſententiam dixiſſe ſuam de iis, quæ tunc temporis controvertebantur, & quidem contrariam Paulo, cum is videatur ſolus ſuſtinuiſſe junctas umbone phalanges, ait enim *dicebam*, ſecus ac in *l. ult. ff. quod cum eo*. Taceo ſimultates, cum primis ſtrenue inter pares exerceri ſolitas, quandoquidem ſuffecerit ſpecimen ex *l.* 43. *ff. de action. emt.* Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι! Et hæc de probabilitate cenſuræ in Ulpianum dicta ſunto.

Nequit autem induci Joh. Gœddeus *de contr. & committ. ſtipul. cap.* 8. *n.* 61. ut exiſtimet, hoc loco Ulpianum deſtinari, quia, ſi credere dignum eſt, ipſe in *l.* 13. *pr. ff. commun. prædior.* quum loquatur de *obligatione per ſtipulationis legem*, docet pacta ſtipulationibus ineſſe, ſicuti hic Paulus. Quod, licet utrumque ſummo jure negemus, nil tamen πρὸς ἔπος, quippe cum eo non obſtante potuerint eſſe diſcordes circa obligationem uſurarum, vid. *cap.* 10. Cujacius ad *lib.* 3. *quæſt. Pauli*, in *l. lecta ſub fin.* itidem negat Ulpianum deſignari, & tamen id ipſum in principio ejuſdem *comment.* conceſſerat, quod inter ejus *variantia* non immerito referas. Nititur porro ille argumento *l.* 11. § 1. *ff. de reb. cred.* cui idem reponimus, quod Gœddeo, quum eadem ſit utriuſque inductio. Statuit tamen Cujacius heic Pauli certamen ſingulare cum Papiniano, & ita ante eum Viglius Zuichem ad § *ex eo autem* 7. *in fin. Inſt. quib. mod. teſt. infirm.* Cujacius adducit *l.* 5. *ff. de ſeparat.* juncta *l.* 3. § *ult. eod.* ut colligat, Papinianum etiam ibi in notam Pauli incurrere. Imo luculentius in *l.* 97. *ff. de acq. vel amitt. her. l. ult. ff. de jure fiſci*, & *Decretorum* libris paſſim: quin & appoſita iniquitatis nota, in *l.* 60. § 4. *ff. de rit. nup.* Verumtamen, quamvis lubens concedam, neminem plus Papiniano vapulare in ſcriptis Pauli, in præſenti illud fieri non crediderim. Non utar ea ratione, quod in Manuſcripto meo ipſe Papinianus, velut Auctor, præſcribatur *legi* 40. cum ignorem, qua fide. Sed quia ſententia Pauli non obtinuiſſet in auditorio, cujus præſes, moderator, & arbiter Papinianus erat. Pronunciaſſet potius, ac eum feciſſe legimus in *d. l.* 97. *ff. de acq. vel amitt. hered.* id eſt, ſi verum amamus, minus recte. Hæc forte animadvertens Viglius *dicto loco*, ut ſtaret ejus commemorata opinio, putavit, partem Paulo adverſam obtinuiſſe. Sed quum & illud non ſit probabile, ut in ſeqq. ſumus

mus probaturi, manet eadem, quam adſtruximus, Ulpiani denotati veriſimilitudo. Verum de his ſatis, & forte plus ſatis.

Igitur ad arma. Quamvis ille Paulo contrarius, & cum eo reliqui *putarent ad exceptionem tantum prodeſſe pactum*, *tamen*, ait, *ipſo jure non committetur uſurarum obligatio*. Videmur certe ὕδραν τέμνειν, ita aliam alia excipit difficultas. Diximus *cap.* 12. eorum, quæ Adverſarii movebant, non alium eſſe ſenſum, quam pacti exceptionem ſorti duntaxat obſtaturam, cum ipſa pactio nil niſi ſortem concernat. Atqui JCtus in ejuſdem argumenti repetitione Diſſentientium mentem videtur ita explicare, uti exiſtimantes, pactum ſimpliciter, abſque ulla mentione ſortis, ad exceptionem prodeſſe: quod negavimus *d. cap.* 12. conſequenter *hujus legis* interpretationi, quam inſtituimus *cap.* 10. Poterit huic ſcrupulo occurri, ſiquidem dicamus, hanc argumenti aſſumtionem ad primam ejus propoſitionem referendam, ex eaque explicandam eſſe, quemadmodum ipſa rei natura, & præſertim ἔμφασις in vocula *ut*, ſatis indicat; *ut ille putabat*, hoc eſt *ſicut*, *eo modo quo*. Ergo hoc vult: Quamvis ea, qua ille ajebat, ratione, pacti exceptio ſit ſolummodo in ſortem operatura, non vero & in uſuras, ut ego puto verius, tamen earum obligatio ipſo jure non committeretur. Denique non poteſt non referri ad ſortem ſolam ea, qua de ſermo eſt, *exceptio*; non utique ad uſuras, ne cogamur ita ratiocinari: Quamvis exceptione tantum, tamen ipſo jure uſurarum fieri prorogationem. Eſſet hæc ſententia ſic ſatis fatua, & ecquis eam a contradictione abſolvat?

Sed magis adhuc offendit propoſita oratio: nam quid? ſi poſt ſtipulationes conveniſſet nihil, uſuræ capitis univerſi ſine dubio fuiſſent commiſſæ mox a mora menſis primi. Nunc convenit de ſorte particulatim refundenda. Hanc conventionem tuemur, at per exceptionem, & quidem ſorti tantum opponendam, quemadmodum largitur Paulus, quo pacto igitur ſubſiſtet, quod ipſe contendit, ne quidem *ipſo jure* committi obligationem uſurarum? ſortis puta integræ, vel præter penſionem ſuo die ſolvendam reliquæ: trecentorum quippe uſuras committi, ſiquidem in mora ſit debitor, ad inficias ire non poterat Auctor noſter. Eſt autem id, quod diximus, valde ἀπροσδόκητον: uſuræ enim ſi ſortem, ſuum principale, continuo ſequantur, earumque ſtipulatio non ſit niſi acceſſoria, uti late probavimus, videbatur conſequens, non aliter eas differendas eſſe, quam ipſa ſors dilata fuit, hoc eſt, per exceptionem, non ipſo jure, ut ita viribus æquis pactio operetur & in ſortem, & in uſuras. Quin eam plus valere in uſuris immutandis, de quibus ne hilum ipſa loquitur, quam in ſorte reformanda, quæ materiam pacti abſolvit omnem, nonne habet aliquid ex abſurdo?

Hoc amplius; ſi uſuræ penſionum, quarum dies nondum ceſſerat, *ipſo jure* non committantur, utique nec ipſæ penſiones, ex mente Pauli, *ipſo jure* videntur committi, magno animo quamvis contrarium ſupponat, ex eoque argumentetur: manifeſta eſt illa ἀντίθεσις inter τὸ *ad exceptionem & ipſo jure prodeſſe*: manifeſta etiam conceſſio ejus, quod negatum erat. Adeoque, contra quam aliquotiens dictum eſt, pacti Q, D, A, virtus non videtur conſiſtere in nudis exceptionis finibus, ſed in operatione, quæ fit ipſo jure.

Ad hæc omnia priuſquam reſpondea-

deamus, placet, quaſi in parentheſi, expendere, quæ nobis in parentheſi libri vulgareis proponunt: *Quamvis ſententia diverſa obtinuerit*. Illud *obtinuerit*, hoc quidem loco, referendum eſſe ad rem in Papiniani auditorio judicatam, liquet vel in totum *Homericis oculis*, ut cum Tertulliani *Pallio* loquar; ita *obtinere* in jure ſexcenties. At cujus ſententia obtinuit? Pauli, an partis adverſæ? Pauli crediderim: neque enim hunc verſ. *quamvis*, opponimus iis, quæ ipſe pro cauſæ ſuæ juſtitia peroraverat, ſed, prout natura parentheſis flagitat, referimus ad repetitam proxime objectionem. Etenim JCtus, qua eſt facilitate, concedit Adverſariis, pactum ad exceptionem ſorti opponendam duntaxat prodeſſe; ſed ne quis ſe ſuccubuiſſe, & Papinianum, cujus nutu auditorium regebatur, huic opinioni addictum putet, per correctionem, ut ita dicam, hæc inſerit, *quamvis ſententia* &c. quæ interjectio de eo, quod proxime conceſſum erat, non poteſt non intelligi. Atque ita omnes Interpretes, excepto (quantum mihi noviſſime datum eſt) uno Viglio Zuichem, qui illud interjectum comma ad victoriam Antagoniſtæ referens, exiſtimat, ſuccubuiſſe Paulum, utpote Papiniano adverſo. Verum hanc ejus rationem unicam improbavimus in τῷ *ut ille putabat*. Eſt autem, quod de ſolo Viglio notavimus, minus verum, ſi & Donellus autumet, JCtum noſtrum ingenue fateri (ut etiam alias faſſus eſt in *l.* 78. § *6. ff. de legat.* 3.) receptam eſſe contrariam ſibi ſententiam. De Donello hoc tradit Gœddeus *de contr. & committ. ſtipul. cap. 8. n.* 64. Sed ejus fidei eſſe jubeo, quia vel totum Donellum mihi ad *h. l.* revolventi tale quid non occurrit, contrarium vero ſæpius.

Nunc, quid ſit *ipſo jure* uſuras non committi, videamus, ut difficultatibus inde oriundis fiat ſatis. Paulum, licet hac parte vix Interpretem repererit, non deſeruit tamen Gloſſa, dum *ipſo jure* interpretatur *ſcil. exceptionis vel æquitatis*. Sed præſtitiſſet otiari, quam nihil agere. Quid ſi dicamus, τὸ *ipſo jure* heic non opponi facto exceptionis, quemadmodum ſæpe & plerumque alias, verum idem eſſe, ac *jure civili*, *jure communi*, ut cum quid jure communi ſatis cautum ſit, illud *ipſo jure* ita eſſe dicimus. Neque aliter pro *jure civili* occurrit *ipſo jure* in § 10. *Inſt. de action.* particula *ipſo* non ſine quadam ὑπεροχῇ accepta arg. § 2. *Inſt de jure nat. gent. & civ.* uti Pythagoriſtarum Αὐτὸς ἔφα. Atque eo ſenſu Paulus: Quamvis pactio ſubſequuta tantum pareret exceptionem ſortis petitioni obſtaturam, tamen jure civili, jure communi non committeretur uſurarum ſortis univerſæ obligatio, *non enim in mora eſt is*, & reliqua. Unica hac τῦ *ipſo jure* expoſitione cuncta vides hebeſcere tela minantia telis.

Verum enim vero, ut exemplum Pauli, in quo verſamur, ſecuti, liberalius agamus, placet largiri, verba *ipſo jure* ſignificantius eſſe accipienda pro eo, quod facto exceptionis opponitur, & tamen vera erit, licet profundior, Auctoris noſtri ratiocinatio; quod nempe, etiamſi ſortis integræ exactio ſolummodo exceptione ſiſtatur, nihilominus ejus fœnus ipſo jure non committatur. Probabit hoc ſubjecta αἰτιολογία: *Non enim in mora eſt is, a quo pecunia propter exceptionem peti non poteſt.* Plena Juriſprudentiæ ratio, quam priuſquam applicemus, de ejus veritate deſpiciendum eſt. Hæc autem & natura ſui ſe ſatis manifeſtat, & in jure eluceſcit paſſim. Scævola ait in *l.* 127. *ff. de*

ff. de verb. oblig. Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio eſt; quod ex eo deinceps inter generalia juris benedicta relatum eſt in *l.* 88. *ff de reg. jur.* Si dicas, hic ſummo jure petitio eſt, quia jus creditoris penitus ſublatum non eſſe defendimus, reſpondebit vulgata juris antiqui regula centeſima duodecima: *Nihil intereſt ipſo jure quis* &c. Unde apprime in rem præſentem Ulpianus, ipſe fortean Pauli æmulis, in *l.* 21. *ff. de uſur. Moram factam non videri, ſi exceptio aliqua allegetur:* Igitur, ubi cum effectu nulla eſt petitio, ibidem nec mora fieri intelligitur: in propoſito petitionis effectus ſiſtitur oppoſita exceptione, *ſi non conveniſſet de ſorte per penſiones exſolvenda, & proin mora, reſpectu totius fuiſſet impedita.*

Conſtabit jam, quam ſecura ſit JCti argumentatio, utcunque τὸ *ipſo jure* interpreteris. Sortem eſſe dilatam, & eo exceptionem pacti conventi reſtringendam volunt diſſentientes. Bene: ſed uſuras qui petet creditor? ex concepta de iis ſtipulatione. Illa vero, quum fœnus non exigat niſi *pœnæ nomine*, id eſt ſi in ſolutione moras traxerit debitor, ſequitur, quod ipſo jure communi trecentorum uſuræ duntaxat ſint pendendæ, quandoquidem in iis, non in capite univerſo ſingulis Kal. moram fieri probavimus.

Quod ſi *ipſo jure* magis proprie accipias, tamen, ut diximus, recte ſe habet Pauli ſententia. Perpendamus cauſam, quæ ſortem, & eam, quæ uſuras diſtulit. Si una eademque ſit, idem quoque jus inde proficiſcatur neceſſum eſt: ſin diverſæ, non eſt quod miremur, aliud juris in ſorte, aliud in uſuris eſſe. Sortis ſolutionem conventio ſecuta diſtulit, ſed uſurarum petitionem non exiſtens ſtipulationis conditio. Nuda conventio cum exceptionem tantum producat, per ſe claret, ſortem non niſi ope exceptionis eſſe dilatam. Stipulatio conditionalis pendet ab eventu, ideoque ſi caſus, in quem dilata erat obligatio, non exiſtat, certum eſt, quod nec ipſo jure eadem committatur, quia, quod in eam deductum eſt, neque ceſſit, neque venit § 4. *Inſt. de verb. oblig. l.* 213. *pr. ff. de verb. ſignif.* Jam vero ſtipulationi uſurariæ inſerta erat conditio, *ſi mora fiat*, quæ, habita ſortis integræ ratione, poſt menſis primi moram nec exſtitit, nec propter pactum adjectum exiſtere potuit. Eſt equidem illud pactum cauſa, abſque qua non ſiſteretur conditio, ejuſdem vero defectus eſt proxima & civilis cauſa, origo, fons, ex quo manat jus de uſurarum obligatione ipſo jure non commiſſa. Poterit hæc argumentatio nullo negotio confici, modo conciſa Pauli ratio ea, quo par eſt, modo digeratur, & amplietur, hic enim, ſi ulkibi, plus ſentiit, minus ſcripſit more ſuo ſubtiliſſimo, cetera lectori excogitanda reliquit. Inſtituamus ita: Quod ſub conditione debetur, illud, ea deficiente, ipſo jure non committitur, quod probatum. In ſpecie ſubjecta totius ſortis centeſima ſub conditione, quæ non exſtitit, promiſſa fuit: ergo &c. Conditio erat; ſi die ſupraſcripta ſumma non fiet ſoluta, in moræ pœnam centeſimas datum iri. Atquin nulla heic eſt mora, *non enim in mora eſt is*, & cetera.

Sufficiant hæc ad apologiam Pauli conſummatam, nihil quippe in ea merito deſideres, imo non tantum. Vides igitur, cur adverſarii verbum non amplius addant.

CA-

CAPUT XIV.

Sed (ſi) quantitatem, quæ medio tempore colligitur, ſtipulamur, cum conditio exſtiterit: ſicut eſt in fructibus, idem & in uſuris poteſt exprimi, ut ad diem non ſoluta pecunia, quo competit uſurarum nomine, ex die interpoſitæ ſtipulationis præſtetur.

ILlud *ſi* abeſt a Florentino, eaque gratia parentheſin, alias omiſſam, appoſuit Taurellius. Diu autem eſt, ex quo ſenſui ſuſtinendo addi cœpit: neque temere, niſi pro *ſi* malis *ſicut*, ut eſt in manuſcripto meo, ſed ita, parum eleganter, occurrit & alterum *ſicut*, linea fere ſequenti. Editio R. Stephani Pariſienſis, anni 1527. pro *ſi* habet *&*, ſenſu optimo, ſi, ut fit ibidem, τῷ *fructibus* punctum appoſueris. Atque hoc præfero, cum ita nihil infarciamus, verum ope ἀναδιπλώσεως legamus *ſET* pro *ſet &*, vel *ſed &*, T enim & D apud Veteres ſæpius commutari conſtat, ut in *haut* vel *baud*, & ipſum *ſet* in libro Florentino aliquotiens occurrit pro *ſed*. Porro Haloander pro *colligitur*, *ſtipulamur* legit *colligatur ſtipulemur*, at non eſt, cur a librorum optimo recedamus. *Quo competit* Florentinæ, nullo equidem ſenſu, licet valde torqueas: hinc Haloander, & ante eum alii, *quod competit*, quam ſcripturam Cujacius probat. Ego quam minimo motu vellem *quæ*, pecunia videlicet.

Quod autem attinet ad hunc *legis* 40. ἐπίλογον, Latinorum Interpretum nemo eſt, qui non κατόλȣ eum argumentanti Paulo adſcribat. Sed Baſilicorum Scholiaſtes ad *lib.* 23. *tit.* 1. *cap.* 42. *litt. D*, tanquam ab his, qui a Paulo diſſentiebant, dictum intelligit: τί ȣ̓̃ν ὦ Παῦλε, ȣ̓ δυνάμεθα &c. Dein eum reſpondiſſe ait: Δυνάμεθα μὲν &c. Et ſane nihil obſtat, quominus hoc verum ſit, dummodo repræſentatam Stephani editionem ſequaris, vel, ſiquidem placeat ſervare illud *ſi*, rogandi ſignum poſueris poſt τὸ *fructibus*, eouſque tum Adverſarii. Paulus denuo: *Idem & in uſuris poteſt exprimi*, & quæ ſequuntur. Alioquin, ſi jam ſacrum partis adverſæ ſilentium præſumas, dicendum eſt, JCtum, ut eſt in proverbio, maluiſſe prævenire, quam præveniri, adeoque Antagoniſtis præcidiſſe occaſionem reſponſionis, quam dederat, impugnandæ.

Quid enim ſi illi? *Uſuræ fœnebris pecuniæ citra vinculum ſtipulationis peti non poſſunt l. 3. C. de uſur.* neque igitur ex mora *l.* 38. § 7. *eod.* eccur tum Paulus id agit, id unice intendit, ut debitorem in mora non fuiſſe probet, ac inde colligat, integræ ſortis uſuras ne quidem ipſo jure committi? cui bono inanis, prima fronte, motus? an ex mora in ſtrictis judiciis uſurarum ratio habenda eſt?

Hæc ipſa ſunt, quæ Hotomannus *lib.* 11. *obſ. cap.* 1. *ſub fin.* contra JCtum noſtrum movet, & ejus Æmuli, ad invidiam quandoque proni, movere poſſent. Itaque Paulus, jam præſagiens ruſtice impingi poſſe in verba, quibus moræ neceſſitatem tantopere urgebat, cautelam ſubnectendam cenſuit, ne quis ſiniſtrum in ſenſum, ei mentem affingat. Facit autem hoc ita, ut caſum, quo valere poterit contraria ſententia, id eſt, quo mora neceſſaria non eſt, proponat & explicet. Placet tamen ad ea, quæ objecimus, reſponſionem dare ſeparatam & directam, poſtmodum huic exhibitum verſiculum applicare. Nimirum uſuræ in contractibus juris ſtricti non debentur ſimpliciter ex mora,

ra, ſed tamen ſecundum ea, quæ ἐν τῷ ὑποκειμένῳ proponuntur, debitor erat in mora conſtituendus, antequam uſurarum petitio haberet locum, fuit namque ipſi ſtipulationi inſerta moræ conditio; proinde ex ſtipulatu, eoque ſolo debentur hic uſuræ, ſed in caſum moræ. Uno verbo: *In contractibus ſtricti juris non debentur uſuræ ex mora propter moram, ſed bene veniunt ex ſtipulatione propter moram*, ut conciſe & recte Cynus ad *h. l.*

Igitur placita ſtipulationis ſunt ſervanda, quævis licet conditio accedat *l.* 20. *ff. de verb. oblig.* Quapropter uſuras licet ſtipulari, non tantum in caſum moræ, ſed & retro a die contractus initi, ſi exiſtat addita conditio. Hoc eſt, quod inpræſentiarum Paulus edocet, cum ait: *Sed & ſtipulamur quantitatem*, veluti uſuram, *quæ medio tempore colligitur*, tempore ſcilicet, quod intercedit & medium eſt inter contractum initum, & moram commiſſam, *cum conditio exſtiterit*, quæcunque demum illa ſit, ut apud nos mora. Adeoque *poteſt exprimi*, & nominatim ſtipulatione caveri, *ut ad diem*, quo convenerat, *non ſoluta pecunia*, *quæ uſurarum nomine competit*, non ex mora ſolum, ſed & retroverſus ea *præſtetur ex die interpoſitæ ſtipulationis*. Propone: Centum dare ſpondes, ſi navis ex Aſia venerit, & ni dederis eo ipſo adventus die, uſuras eorum ſemiſſes ex hoc tempore? venit navis poſt decennium: non ſolvit eo die promiſſor. Quæritur quid juris? totius decennii, licet hujus nulla ſit mora, uſuras ſemiſſes recte petet ſtipulator, utpote commiſſa conditione pœnæ: efficit hoc ſola ſtipulatio. Aliud exemplum ex *lib.* 3. *quæſt.* ſufficit Paulus in *l.* 126. *pr. ff. de verb. oblig. Si ita*, inquit, *ſtipulatus fuero*, SI TITIUS CONSUL FACTUS FUERIT, TUNC EX HAC DIE IN ANNOS SINGULOS DENA DARE SPONDES? *poſt triennium conditione exiſtente, triginta peti poterunt.* De uſuris quidem hic ſermo non eſt, ſed tamen de quantitate retro commiſſa, quamvis debitor in mora non fuerit. Idem plane exemplum, majore tamen apparatu, Africanus exhibet in *l.* 64. *ff. eod.* addit autem ipſe, *non immerito dubitatum fuiſſe*, an etiam agi poſſit nomine temporis præteriti? ſed illico reſpondet, & dein probat, *eam ſtipulationem utilem eſſe*. Ratio dubitandi erat, quia hujuſmodi ſtipulationes videbantur præpoſteræ, quas jure *ff.* inutiles fuiſſe conſtat. Verum ita non eſſe, ipſe Africanus in ſeqq. demonſtrat, & ex eo latius Cujacius ad *lib.* 3. *quæſt. Paul.* in *l.* 126. *ff. de verb. oblig.* præcipue in *tract.* 7. *ad Afric.* in *d. l.* 64. Utque adeo ea deſcribere non ſit neceſſarium.

Ita quoque (ut in rem præſentem eamus) P. Mævius creditor ſtipulari potuiſſet non modo ſortis univerſæ centeſimas ex tempore moræ, vel in una penſione commiſſæ (quomodo volebant Adverſarii) ſed &, quod majus poſtulatum eſt, ab interpoſita etiam ſtipulatione. Potuiſſet hoc, ut dixi, facere creditor, ſed factum non fuit, non enim propter lucrum ejus, aſt propter moram debitoris uſuras fuiſſe inflictas vidimus. Kalendæ futuræ nominatim erant condictæ, ut exinde mora fieret, eaque putaretur ſecundum rationem ſolvendæ ſortis, quemadmodum in ſuperioribus oſtenſum eſt affatim. Ergo capitis integri fœnus pendendum non a prima ſtatim menſis primi mora, multoque minus ex die celebrati contractus, etſi tam hoc, quam illud expreſſe caveri potuiſſet.

Quod diximus, & ex Paulo in noſtro *verſic.* & aliunde probavimus de

vi ſtipulationis retrogradà, parum abeſt, quin idem Paulus deſtruat in *l.* 17. *pr. ff. de uſur.* Refert ibi, *quendam caviſſe, ſe quotannis quincunces uſuras præſtaturum: &, ſi quo anno non ſolviſſet, tunc totius pecuniæ ex die, qua mutuatus eſt, ſemiſſes ſoluturum.* Dein vagum Divi Marci ea de re reſcriptum commemorans, addit hanc ἐπίκρισιν: *Hæc conſtitutio ad finitum* (Haloander & alii *infinitum*, ſed eodem ſenſus redit) *excedit. Quid ergo? Sic temperanda res erit, ut in futurum duntaxat ex die ceſſationis creſcat uſura.* Cur non & in præteritum, commiſſa ſtipulatione, prout erat cautum? Interpretes ut rationem comminiſcantur laborant valde, ſed proficiunt nihil, aut certe parum. Gloſſa ad *d. l.* 17. Balduinus ad *Paulum de cautione, lecta in auditorio Papiniani*, Molineus *de uſur. quæſt.* 26. *n.* 239. Cujacius bis ad *lib.* 3. *quæſt. Paul.* in *l. lecta*, & *l.* 126. *ff. de verb. oblig.* Item ad ejuſdem operis *lib.* 25. in *l.* 11. *ff. de uſur.* & prolixe in *tract.* 7. *ad Afric.* in *d. l.* 64. *ff. de verb. oblig.* aliique complures exiſtimant, in *d. l.* 17. non deberi uſuras ſemiſſes ex die contractus, quia jam puicunces erant præſtitæ ad uſque temqus moræ; alioquin, ajunt, uſuris uſuræ adcreſcerent, quod eſt prohibitum. Agimus autem nos de uſuris retro ſtipulare licitis, ſiquidem nullæ interim fuerint ſolutæ. Ita modo hæc diſſidia placaſſe videtur, quanquam obſcurius paulo, Βασιλικῶν Scholiaſtes ad *d. l.* 17. *pr.* Cujacius alterius adhuc progreditur, dum *ad Africanum* ſcribit, uſurarum uſuras præſtari, ſi datis quicuncibus accedat uncia, ut ſemiſſes fiant nomine pœnæ. Sed nihil horum placet. Enimvero ſi ſtipulari poſſim uſuras, etiam centeſimas, retrorſum computandas, ſub conditione ſortis ſuo die non præſtitæ, quemadmodum poſſum haud dubie, quidni & uſuras ſemiſſes, ſub conditione non ſolutarum ſuo die quincuncium? quod ad effectum juris nullam video differentiam, an ſemiſſes ab initio ſimpliciter in ſtipulatum deductæ ſint, an vero in caſum moræ in quincuncibus commiſſæ. Cur ea ratione non erit integrum punire debitorum fruſtrationes? De uſuris uſurarum quod dicit Cujacius, ne quidem colorem habere videtur, cum utique conſtet, in *d. l.* 17. quincunces aliquamdiu fuiſſe ſolutas, & quæri tantum, an non illius temporis uſuræ majores debeantur ex ſtipulatione commiſſa? neſcit autem nemo, uſurarum uſuras intelligi non poſſe, niſi de uſuris nondum præſtitis. Erunt itaque ſemiſſes, ſi trahantur retro, nihil aliud, quam *fœnus uberius juxta rationem ſortis*, ut in ſimili Papinianus loquitur in *l.* 9. § 1. *ff. de uſur.* &, id quam ob rem ſtipulari non liceat ſub conditione moræ, vel alia quavis, dicamus hactenus obſtare nihil. Reſcivit hoc fortaſſe Gloſſa, cum ad *d. l.* 64. *ff. de verb. oblig.* rationem hujus juris rurſus aliam præbuerit, Alciato quoque probatam in *comm.* ad illam *l.* 64. ſcilicet, in *l.* 17. *ff. de uſur.* ſemiſſes ab interpoſita cautione non deberi, quia legitimus uſurarum modus excederetur: quod, qua ratione fiat, comprobare nititur Alciatus *dicto loco*. Verum hæc adeo diluta ſunt, ut refutatione juſta non indigeant. Alciati fictio de mora tanti temporis incerta eſt, & ejuſdem demonſtratio minus vera: neque enim quincuncibus ſemel non ſolutis, iis ſolis recte accumulet præcedentium annorum *fœnus unciarum*, id eſt unciam illam, quæ commiſſa ſemiſſium ſtipulatione, in ſingulos retro annos uſurarum nomine competebat, namque, ut dixi-

diximus, retrahitur ea ad rationem non ſolutæ ſortis non ſecus, ac ſi uſuræ ejus ſemiſſes a principio placuiſſent. Ergo vides, mirum non eſſe, quod Græcus Interpres ad Βασιλικ. *lib.* 23. *tit.* 3. *cap.* 17. *litt.* C. huic *l.* 17. ſuperdixerit : *Σημείωσαι ξένον, nota quid novum*. Et ſane, ut dicam, quod res eſt, nondum mihi videre contigit, quare conſtare videatur, in futurum duntaxat uſuram creſcere in ſpecie *l.* 17. *pr. ff. de uſur.* Liceat igitur mirari, & hactenus mirari tantum.

Quod in uſuris, illud & in fructibus obtinere, obiter JCtus indicat: *Sicut eſt in fructibus*, ait *idem & in uſuris poteſt exprimi*. Manifeſta eſt ratio ex *l.* 34. *ff. de uſur. Uſuræ vicem fructuum obtinent, & merito non debent a fructibus ſeparari*. Unde & *fructuum* nomine quandoque occurrunt, ut in *l.* 88. § *ult. ff. ad leg. Falcid.* Nihil enim eſt uſura, quam fœtura quædam pecuniæ parientis atque increſcentis, uti ex Varrone docet Aul. Gellius *noct. Att. lib.* 16. *cap.* 12. Interim ſunt differentiæ nonnullæ uſuras inter & fructus, ſed pauciſſimæ, quas exſequitur Cujacius *lib.* 18. *obſerv. cap.* 3. in præſenti autem nulla. Nam quid ſi ſtipuler *mihi fundum Cornelianum dari Kalendis Januariis, &, ni dederis, fructus retro a die contractæ obligationis*, nihil impedit, quominus hoc nomine agam, ſimulac mora fiat. Sed hoc ſolitam dubitationem recipit, cur Paulus heic a fructibus ad uſuras argumentetur, cum tamen de fructibus tale quid in jure noſtro nullibi reperiatur traditum. Cujacius certe, qui non ſolet ea, quæ alios ceteroquin latent, ignorare, ad *h. l.* aperte confitetur, *locum hunc eſſe ſingularem, ſimilem ſe neſcire*. Sit ita, & quid tum? de fructibus eodem modo caveri poſſe, relata ſuperius ἀναλογία juris evincit ſatis. Præter quod Auctor noſter ὡς ἐν παρόδῳ tantum illud notet, non vero (ut opinatur ille) a fructibus ad uſuras πραγματικῶς argumentetur. Sufficiant hæc ad *verſiculum extremum*.

Vidimus itaque, quod ſatis eſt, ipſam cautionem: vidimus natam ex ea controverſiam: Pauli ſententiam: item partis adverſæ: argumenta utriuſque: refutationes Adverſariorum, & quæ eo ſpectabant porro. Ecquis jam omnibus rite perpenſis dubitare poſſit de veritate ſimul ac æquitate cauſæ Paulinæ? & tamen utramque Hotomannus ſollicitat *lib.* 11. *obſerv. cap.* 1. *ſub fin.* & ante eum Guido Suzarius, Alciato memoratus in *comment.* ad *h. l. num.* 60. ut & Odofredus, Zaſio laudatus, an notatus in *enarrat.* ad *eandem*. Suzarii & Odofredi Paulo adverſa diſputatio tantum non ſolum hoc urget, quod pactum nudum, utpote debile, non poſſit ipſo jure tollere ſtipulationem, fortiſſimum illud fori Romani vinculum. Quod adeo verum eſſe Odofredus apud Zaſium gloriatur, ut, etiamſi hodie in vivis eſſet JCtus noſter, tamen immotum illud juris fundamentum convellere non poſſet: Ipſa veritas! quanquam Odofredus propterea *ridicule ineptus* dicatur a Zaſio, & Suzarii rationes *frivolæ* ab Alciato. Unicus eorum error eſt, quod communem errorem (dicere liceat) velut jus quoddam tralatitium ſecuti, exiſtimaverint, conventionem nudam in noſtra lege etiam ultra exceptionem prodeſſe, idque contendiſſe Paulum. Quocirca vix credo, dictos Interpretes quippiam moliri contra ipſum reſponſum de obligatione uſurarum, cum non provocent ad ea, quæ diſputata leguntur ab illis, quibuſcum Paulo noſtro heic interceſſit contentio, ſed, ut dixi, alio plane tendat eorum ratio-

tiocinatio, niſi forte putaverint, & perperam, quæſitum de uſuris pendere a pacto ſubſequuto, utrum inſit, nec ne. Quid autem hujus rei ſit, dicere non auſim, quandoquidem ipſum Suzarium vel Odofredum habere, vel videre non eſt datum.

Neque eſt, quod Eunomia *legis* 40. ſibi ab Hotomanno metuat. Licet enim ille rationibus quatuor adgrediatur Paulum, ejuſque argumentis reſpondere ſatagat, & nunc eum nimiæ ſubtilitatis, nunc iniquitatis manifeſtæ reum agat, furit tamen nequicquam. Non placet ſingulas ejus rationes perſequi: nam eas, quæ ſpeciem habent, in ſuperioribus occupatas videbis; reliquæ, quin & in univerſum omnes *ſunt adeo diſſolutæ, & confidenter confictæ, ut ſe ipſas primo intuitu refutent*, ut de his eſt judicium Gœddei, hic procul dubio rectum, in *comm. de contr. & comm. ſtipul. cap.* 8. *n.* 65. Plura qui requirit de juſtitia cauſæ Paulinæ, conſulat Donellum in *comm.* ad *h. l. n.* 21. ubi ipſum Hotomannum ſuppreſſo nomine notari putem. Tantum ad L. LECTA 40. ff. DE REBUS CREDITIS, SI CERT. PET.

Auctor in calce hujus libri, ut & ſequentium Operum Minorum argumenta, ſive ſummaria ſingulis Capitibus appoſuit; in hac noſtra editione hujuſmet libri argumenta præpoſuimus huic tomo 3. ceterorum Operum in corpore incluſimus ad majus JCtorum commodum.

COR-

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS

DE PACTIS JURIS STRICTI

CONTRACTIBUS

INCONTINENTI ADJECTIS

DISSERTATIO.

AD LECTOREM.

ESt de quo te admoneam. Poterat enim videri ἀπροσδιόνυσον, nos occaſione legis 40. ff. de reb. cred. heic agere de PACTIS ADJECTIS, eorumque virtute in juris ſtricti contractibus conſpicua, cum utique defendamus, de eo in Papiniani auditorio diſputatum non fuiſſe. Diximus cap. 10. quo ſenſu Paulus ſcripſerit, pacta ſtipulationibus ineſſe credi: diximus, pactionem in verſ. convenit, ultra exceptionem non prodeſſe. Quid ergo hic agimus, quid molimur, tanquam ex mente & requiſito legis neceſſario? ita ſane oportebat, non modo conſuetudine recepta inducti, ſed præcipue, ut conſtare poſſit, alias aliorum interpretationes neutiquam conſiſtere, dum operationes pactorum, quæ incontinenti contractibus junguntur ſtrictis, extollunt ſupra communeis pactorum regulas, eaſque transferunt ad l. lecta. Igitur quæ diximus, confirmabit hæc Diſſertatio: atque ita oſtendet, multa de iſtoc argumento dici poſſe, quæ non dicta ſunt prius. De utilitate, & dignitate videbis ipſe.

Doctorum de pactis adjectis commentationes quod attinet, eas, quia ad legem 40. in loco non ſuo ſunt, putamus adſcribendas digreſſionibus Scholæ veteri ſolemnibus. Vis earum exempla? non credo, quandoquidem ſunt innumera. Accepiſti, ſcio, quanto motu ad l. 1. ff. ſolut. matrim. digladientur de privilegiis ſtudiorum gratia introductis, & nunquid faber vicinus malleans, uti loquuntur, expelli poſſit, cum ſolummodo dotis, ejuſque favoris occurrat mentio. Ad l. 1. ff. de reb. cred. cum in ea Celſi auctoritas laudetur, quam lepide, quæſo, excurrunt etiam ad quæſita de fide Teſtium, Annalium, Medicorum, Pontificis Maximi, Legis Moſaicæ, Prophetarum, Salomonis, Sanctorum, aliorumque? vellem, huc potius tranſtuliſſet Viglius Zuichem ſuum illud: Pendent ab ea leges atque Prophetæ. Immo ad hanc ipſam, qua de egimus, legem non duntaxat quærunt, num ferendus ſit duplicis in eadem perſona muneris concurſus? num Magiſtratus JCto præſtet, an ſecus? de quibus diximus aliquid ſub fin. cap. 2. Verum & de Vaſſallis, Bannitis, aliiſque ſexcentis, quæ rem ſubjectam concernunt nihil: & in his vibia varam ſequitur. Quum itaque conſtet, Interpretes, ſemel argumenti fines transgreſſos, inſigniter uti exſpatiandi licentia, quanto tum modeſtius, quanto ſpecioſius, ad unum omnes, Græci Latinique hic ſunt commentati de virtute pactorum, quæ contractibus adjiciuntur ſtrictis, adductis in hanc rem perperam, ut videtur, intellectis verſ. quia pacta, pactumque id, & ſi ut ille?

Capite primo, quæſtionem, qua de ſumus diſputaturi, proponemus, una cum ſigni-

ſignificatione verborum, *eo ſpectantium*. Secundo, *ſententiam noſtram ex ratione juris*. Tertio *eandem ex auctoritate juris manifeſta adſtruemus*. Quarto, *refutabimus Doctorum Scholam communem, nobis e diametro adverſam*. Quinto, *opinionem quandam Erciſcundorum, plurimis probatam*. Sexto *denique*, *mentis adhuc diverſæ mediatores novos*. *Atque his ſi addamus ſententias quorumdam magni nominis JCtorum ſingulares, eaſque ſuis locis digeramus, ut factum eſt, officio videbimur functi*.

GOR-

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

DISSERTATIO DE PACTIS JURIS STRICTI CONTRACTIBUS INCONTINENTI ADJECTIS.

CAPUT I.

Prælu dium ad controverſiæ diſceptationem, ejuſque intellectum.

ARGUMENTUM.

Ex pacto actionem non dari: Connani, & Mæſtertii circa id hæreſes. Ratio hujus juris a variis proponitur varia. Conſtituitur, & deducitur alia. Excipiuntur ab hac regula pacta incontinenti fidei bonæ contractibus adjecta, & quare. An idem obtineat in judiciis juris ſtricti. Tres opinionum claſſes recenſentur. Nos exiſtimare, pacta nullo modo ineſſe ullis ſtricti juris contractibus. Num Interpretum aliqui id ipſum dixerint. Quid ſit in- *vel* excontinenti. *Etiam auctores exteros illis vocabulis uſos. Quæ ſit eorum, quod ad pacta, latitudo.* T; ingreſſus *Ulpiani in* l. 7. § 5. ff. de pact. *quid ſibi velit. Ejus explicatio, &; ſi ita vis; emendatio. Nihil* πρὸς ἔργον *facere Alciati ea de re* πάρεργον. *Nonnulla adhuc de* τῷ incontinenti, & καθόλου, & κατά τι. *Quid hic ſit* ineſſe, & *quæ ſit hujus voculæ virtus. Pacta, quæ inſunt, quemadmodum dicantur* formare *actiones: de eo Baronis ſubtilis, ut videtur, error. In univerſum quomodo operentur pacta, quæ adjecta inſunt.*

SIc ſatis a ſimplicitate juris Gentium recedunt Romanorum leges moreſque, quibus placuit, ex nudo pacto actionem non dari. Neque enim, ut hoc evites, vel cum Fr. Connano *lib.* 5. *comment. jur. civ. cap.* 1. *num.* 5. recte dicas nudo pacto ne quidem obligationem induci naturalem: vel cum Mæſtertio de *juſt. ll. Roman. lib.* 1. *dubit.* 31. & 33. ac alio adhuc tenebrione quodam, jure civili nudum pactum, modo deliberatum, ad actionem prodeſſe. Hi ſunt duo ſcopuli, quibus ſi impingas, nihil naufragio præſentius. Refutationem Connani abſolvunt ea, quæ ſcripſit ὁ Μέγας *de jur. belli & pac.lib.* 2. *cap.* 11. *a princ.* Mæſtertii hæreſis vix eſt, ut reſponſionem ſeriam mereatur: jam etenim diſparuit in ipſo ortu; commune fatum eorum, qui certa

ta adeo juris principia ſine ingenio tentare præſumunt. Ex pacto actionem non naſci, velut νομικὸν ψήφισμα, narrat Imperator Alexander in *l.* 10 *C. de pact.* & Ulpianus in *l.* 15. *ff. de præſcript. verb.* Sed tædet in his morari, quum tota juriſprudentiæ Romanæ compages, huic innixa fundamento, hanc fatuitatem retundat affatim.

De ratione hujuſce juris major eſt dubitatio. Alius eam conſtituit in prudentia juris Romani Conditorum, qui gnari, ſe in fæce Romuli, non in Platonis republica verſari, & proin multa, ſæpe minus præmeditata, etiam ſub ſpecie aulicæ urbanitatis, promiſcuis effutiri promiſſionibus, noluiſſent hæc qualiacunque dicta firmis obligationum & actionum vinculis alligare, ne univerſa patrimonia ita facile ſcilicet projiciantur. Alius rationem arceſſit a periculo, quod ab judicibus metuendum eſſet, ſi quemadmodum videbatur fururum, eorum poteſtas ſub colore conventionis nudæ in immenſum creſceret. Rurſum Tertius, ut cives Romani etiam ultra anguſtias legum ſapere, & ſe in hoc virtutis campo exercere poſſent. Aliter adhuc Cæſar Coſta *var. ambiguit. jur. lib.* 3. *cap.* 14: & Vaconius a Vacuna *declar. jur. civ. lib.* 5. *decl.* 67. *num.* 8. quem, ſi vacat, philoſophice delirantem vide. Vereor autem, ne & alia, quæ recenſuimus, ſint diluta nimis. Igitur miſſis omnibus, rationem, cur ex pacto actio non detur, a ſolo uſu derivemus. Priſca gens mortalium, ne caperetur provida, Juriſperitos contrahendis negotiis adhibebat. Eorum partes erant præſcribere formulas in omne genus contractibus, ſecundum quas promiſſiones repromiſſioneſque fierent, ne qua lis oriretur ex vagis Contrahentium verbis. Hinc Manilii formulæ, quarum ſæpius Varro meminit *de re ruſtica*. Sive, ut vocantur apud Ciceronem *de orat. lib.* 1. *cap.* 58. *Manilianæ venalium vendendorum* LEGES, id eſt præſcripta neceſſaria emtionis venditionis recte contrahendæ. Atque illæ formulæ conſiſtebant in ea verborum conceptione ſolemni, quam ſtipulationem dicimus, ordinata diverſimode pro cujuſque negotii natura. Ex eo videtur longo uſu invaluiſſe, ut ne verba ligarent, niſi hujuſmodi formulæ incluſa neceſſariæ, quamvis etiam non præiret illam Juriſperitus. Conſuetudo hæc tranſiit deinceps in jus certum, quo uſi ſunt Romani, & poſtea Græci ad uſque Imperatorem Leonem. Liceat ergo concludere, nihil eſſe probabilius, quam originem, & conſequenter rationem juris, Q. D. A. ab uſu duntaxat petendam eſſe.

Veruntamen, quia regula de actione ex nudis placiti finibus non oriunda mere juris civilis eſt, hinc eo ipſo jure fallit ſæpiſſime in negotiis, quæ ſua natura nil niſi æquitatem, & ſimplicitatem primævam redolent. Inde fere proficiſcitur ſeries illa exceptionum, quibus hoc juris principium circumſcribitur. Sexaginta ſeptem retulit Andr. ab Exea in *Oceano juris tom.* 6. *p.* 2. quas vide, ſi placeat tantum æquor decurrere. Scopo noſtro inſervit illa, quam Ulpianus ſuggerit, limitatio in *l. juris Gentium* 7. § *quinimo* 5. *ff. de pact. Quinimo*, ait, *interdum format ipſam actionem* (puta nuda pactio, quam in § *præced.* obligationem parere negaverat.) *ut in bonæ fidei judiciis. Solemus enim dicere*, PACTA CONVENTA INESSE BONÆ FIDEI JUDICIIS. *Sed hoc ſic accipiendum eſt: ut ſiquidem ex continenti pacta ſubſecuta ſunt, etiam ex parte actoris inſint: ex intervallo non inerunt; nec valebunt, ſi agat: ne ex pacto actio*

naſcatur. Habes eandem doctrinam in *l.* 13. *C. eod.* Igitur pacta conventa actionem non producunt, exceptis his, quæ incontinenti fidei bonæ contractibus apponuntur, tunc enim iis ineſſe *dici ſolitum erat*, inquit, *d.* § *quinimo* 5. Poſtea ſeu ex intervallo facta non inerunt, ſed ad exceptionem tantum profutura ſunt *d. l.* 13. non in univerſum, aſt pro modo cautionis Papinianeæ in *l.* 72. *ff. de contr. emt. & vend.* qua de *capite proximo* dicturi ſumus.

Sic habemus duo juris decreta, ex pacto actionem non dari, & tamen dari, ſi bonæ fidei negotiis ἀμέσως jungatur: & hæc adeo certa & explorata, ut eorum veritatem non Carneades aliquis poſſit infringere. Verum enim vero, an ea, quæ de pactis excontinenti fidei bonæ contractibus additis prædicavimus; etiam in iis, quæ juris ſtricti ſunt, locum habeant, acerrima Interpretum contentio ſemper fuit, & adhucdum eſt. Placet eorum opiniones digerere in tres claſſes. Prima eſt communis DD. Scholæ, quæ in ſtrictis contractibus hæc ipſa, prout in bonæ fidei, ſervanda eſſe contendit. Secunda eſt illorum, qui pacta diſpeſcunt in *detrahentia* & *adjicientia*, ſive, quod eodem fere redit (ut dicetur *cap.* 5.) in ea, quæ rei vel actoris gratiam concernunt, ut ſcilicet iſthæc inſint, hæc non item. Tertia claſſis ſtipulationem a ceteris juris ſtricti contractibus excipit, ut huic pacta inſint, non etiam aliis. Sunt præterea opiniones quorundam ſingulares, ſed eas, quia ſectam non condunt, in claſſes non deducimus. Nos, ut conſtare poterit ex iis, quæ ad *l. lecta*, ſuppoſuimus, ſimpliciter exiſtimamus, pacta, continuo licet adjecta, nullis omnino ineſſe ſtricti juris contractibus, hoc eſt, nec actionem de novo producere, nec productam vel in totum, vel pro parte tollere: at vero ſuis oportere exceptionibus eſſe contenta. Hoc ut probemus, jam noſtra res agitur. Præſidium in Interpretibus habebimus nullum, cum nemo, qui ſingula juris capita, eorumque Auctores a contrarietatum & errorum blaſphemiis tuetur. Ex ratione equidem ſimile quid tentaſſe videntur Guido Suzarius & Odofredus, ſed Paulum in *l.* 40. deſerunt, ut videre licet apud Zaſium & Alciatum, locis ibidem ad calcem *cap. ult.* laudatis. Quid moliantur porro, juxta cum ignorantiſſimis ignoro. Primo autem ea, quæ diximus, vindicabimus pure & ἁπλῶς: dein cum Adverſariis magnam pugnabimus pugnam.

Priuſquam ad ea nos accingamus; viſum eſt, *hoc capite præliminari*, paucis indagare vim & effectum τῶν *incontinenti* & *ineſſe*, quæ dictiones paſſim nobis erunt obviæ. Quid Latinis ſit *continens* latere poteſt neminem: quid inde derivatum *incontinenti* æque claret. Auctor *defenſionis veterum JCtorum adverſus Laur. Vallam* (ſive Nicolaus Valla, ſi credas Mornacio ad *l.* 7. § 1. *ff. ad exhib.* ſive Jacobus Capellus, ſi Leonino *emend. lib.* 1. *cap.* 13. & *lib.* 4. *cap.* 10. & *lib.* 7. *cap.* 11.) voculam *in-* & *excontinenti*, tanquam JCtorum propriam denotat *fol.* 60. *B.* Sed id verum non eſt. Rarius ea, fateor, auctores exteri, at tamen uſi ſunt: *incontinenti* Tertullianus dixit *apolog. cap.* 23. & *excontinenti* Juſtinus *lib.* 1. *cap.* 9. & *lib.* 11. *cap.* 4. & *lib.* 5. & 7. & ipſe Cæſar, qui vel puriſſime loquitur, *belli Gallici lib.* 5. *cap.* 1. *Excontinenti alios accerſiri jubet*. An duobus diſtinctim vocabulis, an altero in alterius continenti ſcribendum ſit, Grammaticorum propria eſt notio: Utroque modo occurrit: etiam in Pan-

 de-

deƈtis Florentinis, quo de vide & Paulum Picum in *comment.* ad *l.* 13. *C. de paƈt.* Sed videamus, qua latitudine iſthæc locutio in JCtorum libris accipiatur, eſt enim illud non uſque adeo expeditum propter varium ejus uſum. Ne autem evagemur, de *incontinenti* paƈtorum dicemus tantum. Ulpianus in *d. l.* 7. § 5. paƈta incontinenti definit, *quæ ingreſſu contraƈtus faƈta ſunt*: & eodem ſenſu Pomponius in *l. nec ex prætorio* 27. *ff. de reg. jur.* privatorum paƈtionibus aƈtionum modos *infirmari* vel *informari* dixit, *cum incboatur aƈtio*, ſeu, ut eſt in quibuſdam libris, *paƈtio*. Unde ſtatim dubitatio, an ea ſolummodo incontinenti faƈta intelligantur, quæ placuerunt in ipſo contraƈtus limine? non ita ſtriƈte: moderatur id Paulus noſter in *l.* 1. § 8. *ff. ad leg. Falcid.* dum τὸ *incontinenti* accipiendum eſſe docet *cum aliquo ſpatio.* Civiliter igitur, & ἐν πλάτει: ut non ea duntaxat, quæ in introitu, ſed & quæ in medio per modum interlocutionis, quinimo & in exitu, ne dicam poſt contraƈtum jam conſummatum (dummodo ſtatim, & uno quaſi ſpiritu) a Contrahentibus aƈta geſta ſunt, incontinenti faƈta reƈte dicantur. Quare idem Ulpianus, qui hæc *de ingreſſu* nobis narrat in *d. l.* 7. § 5. eodem loco paƈtorum meminit, quæ ex continenti *ſubſecuta ſunt*. Et paƈtum in *l.* 40. *ff. de reb. cred.* incontinenti faƈtum memoratur, quum tamen haud dubie poſt ſtipulationes omnibus abſolutas numeris fuerit adpoſitum. Adde, quæ alii notarunt ex *l.* 3. *C. de ædil. aƈt.* Quid autem ſibi velit τὸ *ingreſſus* in *d. l.* 7. § 5. & quæ ſit hujus vocabuli latitudo, probatum vide apud Connanum *comment. jur. civ. lib.* 5. *cap.* 2. 8. & Æmil. Ferretrum ad *d.* § *num.* 18. dum graditur contraƈtus, *in greſſu*, quomodo ſi quis legere velit in § *quinimo* 5. τὸ *in* majuſcule ſcriptum, & male geminatum eſſe: nec valde repugnabo. His cognitis, videbis placere non poſſe, quæ Alciatus *lib.* 2. *parerg. cap.* 34. de ſignificatione verbi *ingreſſus*, hoc quidem loco, fingere non dubitavit. Poſſet & ea res aliter expediri; verum tanti non eſt, ut eidem diutius immoremur.

Interim paƈta abſoluto jam contraƈtui ſubjeƈta, oportet fiant calente negotio, priuſquam ad alia partes divertant, συγχρόνως τῇ συστάσει τοῦ συναλλάγματος, ut Græci, id eſt, *prope ipſum contraƈtus fundamen*. Quantum vero temporis laxamentum illud *incontinenti* requirat, antequam ei præſcribatur, ad nauſeam DD. diſputant. Vide, qui tumultuentur, apud Gœddeum *de contr. & comm. ſtipul. cap.* 4. § 15. & longa ſequentium ſerie: ut & paſſim ad *l. leƈta*, & *ad l.* 7. § 5. *ff. de paƈt.* Res ſecundum ea, quæ proponuntur, videtur dijudicanda; hic enim, ſi ullibi, certa eaque univerſalis definitio eſſet periculoſa, parum namque eſt, quin pro varietate materiæ ſubjeƈtæ ſubverti poſſit, ut Jaboleni effatum in *l.* 202. *ff. de reg. jur.* heic applicemus. Alibi protenditur ad aliquot horas, alibi ad aliquot dies, alibi ad menſes, immo & ad annum. Sed de his agere nihil attinet. De τῷ *incontinenti*, quod ad paƈti adjeƈtionem, conſtare poterit ex iis, quæ diximus: nimirum concedi *ſpatium quoddam temporis, nec minimum, nec maximum: & quod magis intelleƈtu percipi, quam ex locutione exprimi poteſt*, ut eleganter, quamvis in re diſſimili, Julianus ait in *l.* 13. *ff. de ſolut.*

Paƈta, ita excontinenti faƈta, bonæ fidei judiciis inſunt. Eſt autem *ineſſe* hic nihil aliud, quam *contraƈtu contineri*,

ri, ſicuti Papinianus hoc effert in *l.* 72. *ff. de contr. emt. & vend.* Atque hinc facile colligas arctiſſimam unionem, quæ bonæ fidei contractui intercedit cum pactione incontinenti ſequuta: etenim ſi contractu contineatur, erit ejus quaſi pars quædam, non aliter defendenda, ac conventio, in qua jus, ut ita dicam, ipſius contractus continetur. Hinc Ulpianus pacta, quæ ita contractibus ἐπισωματοῦνται, id eſt, (ut vocabulum ſequioris ævi uſurpem) *incorporantur*, eoſdem dicit *formare* in *d. l.* 7. §. 5. & *reformare* in § *6.* non quidem ratione *formulæ* cuique contractus judicio propriæ, & per adjectionem pacti mutandæ, ut ſubtilius, quam verius *formandi* verbum accepit Eguin. Baro in *comment.* ad *d.* §. Sed in univerſum quod ad mutationem formæ, ſive ſtatus, in quo erat, prioris. Hujuſmodi enim pactio contractum auget, minuit, eidem *legem dat*, prout eſt in *d.* § *quinimo* 5. &, quicquid dicant Veteres, actione non alia explicatur, atque ipſe contractus. Harmenopulus de pacto, quod ineſt, ἀμείβει, τυποῖ, μετατυποῖ. Juſtinianus κανονίζει τὸ συνάλλαγμα in *nov.* 1*36.* ſignificanter admodum, uti jam Cujacius obſervavit in *comment.* ad *d.* § 5. Accurſianæ Scholæ ſectatores illam, quam vocant, *pactorum cohærentiam* lepidiſſimis ut plurimum exemplis illuſtrare ſunt conati: ſed, ne rideas, tacebo.

Hoc unum addam, pacta adjecta ſi inſint, & per hoc ejuſdem ſint efficaciæ, ac ipſi, quibus junguntur, contractus, etiam eodem modo operari, ac ſi alio rurſus contractu ita conveniſſet: quum poſterior ille conſenſus, qui eſt in pactis, præcedentem, jam licet perfectum, duntaxat videatur conſummaſſe. Igitur aucta obligatione, dabitur, ſeu extendetur potius actio ad ea, quæ in pactum deducta ſunt: ſublata vel minuta, eam ejuſve partem tollet minuetve ipſo jure pactum conventum. Hanc τοῦ ineſſe ἔμφασιν partem Ulpianus oſtendit in memorato ſæpius § 5. & etiam *6. l. 7. ff. de pact.* partem oſtendet ea, quæ dicentur *cap.* 5. *a princ.* Erant hæc præmittenda, quia philoſophia juris circa pacta adjecta, qua de *cap. ſeq.* agendum erit, non parum inde pandet. Sufficiant hæc de vi utriuſque voculæ *incontinenti* & *ineſſe*.

CAPUT II.

Pacta ſtrictis judiciis omnino non ineſſe ex ratione juris evincitur.

ARGUMENTUM.

Duos tantum ſtricti juris contractus nominatos dari, ſtipulationem & mutuum. Sententia noſtra adſtruitur præjudiciis, a natura contractuum bonæ fidei, & ſtricti juris petitis, diſputatur ex ratione juris, cur pacta ex parte agentis ineſſe nequeant. Eadem ad mutuum transferuntur. Quo porro nec ex parte rei, tam in ſtipulatione, explicita l. 35. ff. de reg. jur. *quam in mutuo, explicita* l. 80. ff. de ſolution. *Huic juris rationi videri obſtare difficultatem a contractibus bonæ fidei, qui re contrahuntur. Reſpondetur bifariam. Atque id illuſtratur exemplis pactorum, quæ ex intervallo fiunt. Ea occaſione pluribus exponuntur* l. 3. ff. de reſcind. vend. & l. 72. ff. de contr. emt. *Ex iis colligitur, pacta, ſi ex intervallo fiant, eorumve exceptiones tantum ineſſe videri contractibus conſenſualibus: eſſe tamen contra receptum in iis, qui re perficiuntur, ſi ſint fidei bonæ. Quid ſint*

ex-

exceptiones poſtea factæ *in* l. 7. § 6. ff. de pact. *Has autem, pactis ex intervallo factis, non ineſſe, niſi ea verſentur circa contractuum bonæ fidei ſubſtantialia. De ſtricto jure nihil hic dici: adeoque de eo etiam incontinenti, nihil dicendum eſſe. Pactum* de non petendo, *vel illico adjectum ſtipulationi ſeu mutuo, non ineſſe, ſed parere duntaxat exceptionem ſuam: Probatur hoc neceſſario acceptilationis, ac novationis. Aquilianæ uſu. In* l. 27. § 2. ff. de pact. *videri argumentum pro noſtra ſententia; quin & contra eam. Nihil bonæ frugis occurrere ad interpretationem* d. §. *Tentatur ea ſimpliciter, & ope emendationis.*

Dicturi de ſtricti juris contractibus, oportet ſciamus duos duntaxat, nominatos (nam de innominatis cur non agamus, putem tibi liquere) in univerſo jure reperiri, ſtipulationem videlicet, & mutuum. Utrumque contractum eſſe ſtricti juris, vel novi Juſtinianei norunt: denique vel plures, vel pauciores fruſtra quæri, res æque certa eſt. Itaque de rationibus juris in utroque, quem diximus, contractu obviis dicendum eſt: & quidem ita, ut primum *communia utriuſque judicii* excutiamus, hoc eſt, rationes in ſtipulatione & mutuo virtute æquali militantes: dein eas applicemus pro diverſa cujuſque contractus natura.

Si præjudiciis certandum foret, utique penes nos eſſet victoria. Enim vero contractum bonæ fidei quum κατ' ἐξοχὴν fidem bonam, & ſimplicitatem naturalem ſapiant (quo de Cujacius *lib.* 8. *obſerv. cap.* 10.) etiamnum in jure civili laxior & pinguior eſt indoles, in iis potiſſimum, quæ mero jure Gentium nituntur. Adeo ut aurea juris naturæ regula, *nil eſſe tam congruum humanæ fidei, quam ea quæ inter partes placuerunt, omnimodo ſervare*, a Romanis Legumlatoribus in illis poſtliminio videatur reducta. Unde in his *libera, & nullis conſtricta vinculis judiciis religio*, ut alibi Seneca: *tantundem valens, quantum in ſtipulatione nominatim ejus rei facta interrogatio*, inquit Paulus noſter in *l.* 7. *ff. de negot. geſt.* Extorſit hanc interpretationem benignam ſumma vis, quæ ineſt arbitriis, in quibus additur, *ex fide bona*: nam *fidei bonæ nomen manare latiſſime*, Quintus Scævola, Pontif. Max. dixiſſe fertur; ſicut teſtis ea in re eſt Tullius *de offic. lib.* 3. *cap.* 17. Quare igitur iis inſint pacta, non eſt, quod miremur. Contra in juris ſtricti contractibus major eſt ἀκρίβεια, omnia magis arcta & ſtricta, quoniam juris civilis regulæ, earumque rigor in hiſce ἀνυπεύθυνως fere regnat, ut pote qui ipſi formulis jure poſitivo inductis reguntur, & anguſtis conventionum adſtringuntur placitis. Quapropter iis non inerunt pacta, quia jus civile ex pacto nudo nihil omnino concedit: jus prætorium exceptionem tantum. Dixi *nudo*, quum aliter cenſeri nequeat in contractu ſtricti juris, propter ea, quæ jam jam dicemus. Alioquin an pacta bonæ fidei contractibus adjecta, nuda ſint, an, ut loquuntur, *veſtita*, λογομαχία eſt, & præterea nihil.

Nunc quod agendum eſt, agamus preſſius. Diximus *in fin. cap. præc.* pacta, ſiquidem inſint, vel data actione operari, vel obligationem præviam ipſo jure tollere, ſive etiam reſtringere. Nil horum præſtare pacta, ſtrictis adjecta contractibus, videamus, an probari poſſit. Primo autem dicendum erit, cur ex parte agentis non inſint, id eſt ad actionem prodeſſe nequeant, tam in ſtipulatione, quam mutuo: deinceps, cur

nec

nec ex parte rei. Non inſunt ex parte agentis, quoniam in iis deſideratur illud, quod unicam actionem producit. Stipulatio, ut novimus, concipitur verbis ſolemnibus, præter & ſupra conſenſum neceſſariis. Quod autem de toto prædicatur, illud & de ſingulis univerſi partibus, pro earum portione, intelligendum eſſe, & rerum natura docet, & Gajus in *l.* 113. *ff. de reg. jur.* Pacta vero nequidem verba, multo minus concepta verborum carmina requirunt *l.* 1. § 2. *ff. de pact.* in eo unice, præter effectus inde oriundos, a ſtipulationibus diverſa. Adeoque quum ſubſtantiali, ut ita dicam, ſtipulationum requiſito deſtituantur pacta, conſequens eſt, ut nec partes earum eſſe poſſe videantur: nam quomodo actori competet ſtipulatoria actio, ubi nulla ſunt verba, utique non conſueta eorum forma, quæ ſtipulationis naturam abſolvit omnem. Eadem & in mutuo dicta ſunto: dummodo quæ de verborum ſolemnibus in ſtipulatione heic transferas ad interventum rei neceſſarium. Accipe exemplum: decem mutuo datis, incontinenti convenit, ut undecim debeantur. Creditori non dabitur condictitia actio; niſi ad decem, ſolo enim conſenſu conſtabat pactio, & verum eſt, condictionem ex mutuo duntaxat ad ea competere, quæ revera numerata ſunt. Undecimus ille nummus numeratus non eſt, neque igitur condictio cum repetet. Sed de his plena manu *cap.* 5. ad expoſit. *l.* 11. § 1. *ff. de reb. cred.*

Dicamus porro, quam ob rem pacta ex parte rei non inſint, id eſt contractus ſtrictos ipſo jure neque tollant, neque minuant. Audiamus regulam, quam de diſſolutione contractuum Ulpianus præſcribit in *l.* 35. *ff. de reg. jur. Nihil tam naturale eſt*, ait, *quam eo genere quidque diſſolvere, quo colligatum eſt: ideo verborum obligatio verbis tollitur: nudi conſenſus obligatio contrario conſenſu diſſolvitur*. Hæc ipſa videas decantari paſſim, ut in *l.* 100. *ff. eod. l.* 80. *ff. de ſolution. cap.* 1. *X. de reg. jur.* & rationi conſentaneum nihil eſt magis. Nodus eo, quo nexus eſt, modo ſolvitur, hæc eſt regula. Quid inde ſequitur? *ideo verborum obligatio verbis tollitur*. Diximus pacta ſolo nudoque conſenſu perfici: quomodo igitur ſtipulationem vel in totum, vel pro parte tollent, hoc eſt, nudus conſenſus conſenſum & verba ſimul? conſenſus equidem conſenſum, tanquam æque fortem, ſubvertere valet, ſed quid de verbis fiet? ad ea diſſolvenda requiruntur verbis contraria verba *d. l.* 35. *&* 80. quæ cum in pactis fruſtra quæras, manet eadem, quæ fuit, civilis obligatio, & manet, donec exceptione elidatur. In mutuo eadem ferme eſt ratio, dum rurſus, quod verba in abroganda ſtipulatione operantur, hic transferendum memineris ad redditionem rei. Facit hoc Pomponius in *d. l.* 80. *ff. de ſolut. Prout quidque contractum eſt*, inquit, *ita & ſolvi debet: veluti cum mutuum dedimus, at retro pecuniæ tantundem ſolvi debeat*. Itaque nec mutuo pacta inerunt, utpote cum nudus conſenſus duo vincula, puta conſenſum & rem, ſibi invicem innexa, nequeat diffringere. Ita hoc contractu tam diſſolvendo, quam contrahendo res concurrat neceſſum eſt: niſi tamen Aquiliana interveniat ſtipulatio, qua de mox aliquid dicturi ſumus.

Atque adeo obligatio naturalis, ex pacto proficiſcens, civilem ex contractu evertere non poterit, quum non minor ſit virtus, actionem conſtitutam tollere, quam novam producere: idque in jure noſtro æque verum eſt, ac in naturalibus Philoſophus aliquis ex *regulis*

gulis de motu veriſſimum eſſe, quaſi e tripode reſponderet. Sed hanc eſſe operationem τοῦ *incontinenti* audire videor: nam ecce! pacta bonæ fidei judiciis, ad unum omnibus, ineſſe qui negat, eſt nemo. Atqui tamen contractus bonæ fidei non omnes ſunt conſenſuales, an ergo pacta excontinenti facta non inerunt commodato, depoſito & pignori? videtur ſane obſtare eadem juris ratio, quam in mutuo indicavimus, ſiquidem doceant *Inſtitutiones*, & Gajus in *l.* 1. § 2. *& ſeqq. ff. de oblig. & act.* illos fidei bonæ contractus re perfici, quemadmodum mutuum. Puto ita dicendum: Commodatum, depoſitum, pignus re contrahuntur, quia in iis agitur de reſtitutione ejuſdem rei, *dictis locis*. Sic & in mutuo, genere videlicet reddendo, at non tantum: ipſa enim certi condictio ex mutuo competit ex re, ex numeratione *l.* 9. § 4. *ff. de reb. cred.* & quidem duntaxat prout diximus, & dicemus latius *cap.* 5. adeoque non poteſt illa formari a pactis adjectis, quia obeſt ſtricta natura. Sed aliud juris eſt in actionibus, quæ oriuntur ex contractibus, re initis, ſi fidei bonæ ſint: tanta quippe earum latitudo eſt, ut ad ea, quæ ſolo conſenſu placuerunt, quam facile porrigantur, ſicut vulgo notum eſt. Eſt hæc diſtinctio juridica. Si cui tamen ea, neſcio qua ratione, non placeat, dicat ſimpliciter, Romani juris Conditores illam ſubtilitatem, quæ, ne pacta inſint, omnino exigit, inſuper habuiſſe in commodato, depoſito & pignore, quia bonæ fidei ſunt, & in his præſertim inter bonos bene agier oportet, cum bona fides ſit norma & regula, ad quam omnis eorum interpretatio redigenda eſt, ut ſcribit Neratius in *l.* 58. *ff. de pact.* Adde, quæ in *princip. hujus capit.* dicta ſunt.

Facilius quis hæc admittet, dummodo animadvertat, in *l.* 3. *ff. de reſcind. vend.* tradidiſſe Paulum, *bonæ fidei judiciis exceptiones pacti ineſſe*, & rationem hujuſce juris, aliis neglectam, intellexerit. Nimirum pleroſque bonæ fidei contractus eſſe conſenſuales conſtat, &, opinor, etiam hoc, plena juris ratione iis ineſſe pacta, quæ incontinenti fiunt. Si pacta inſint, utique & eorum exceptiones, ne quidem oppoſitæ: cum hoc præſtet τὸ *ipſo jure*. Eſt autem generaliter ſcriptum, *pactorum exceptiones contractibus bonæ fidei ineſſe*, num igitur & eorum, quæ ex intervallo fiunt? exiſtimem; hujus rei judicium pendere ex eo, an ipſa pacta inſint: nam pactorum, quæ non inſunt, exceptiones ineſſe, quis tuto dixerit? De pactis ex intervallo audi, quid ajat Papinianus in *l.* 72. *ff. de contr. emt. Pacta conventa, quæ poſtea facta detrahunt aliquid emtioni, contineri contractu videntur: quæ vero adjiciunt, credimus hoc* (malim *hæc*, quam *hoc* cum Haloandro abjicere) *non ineſſe* &c. Quæ pacta heic ſint *detrahentia*, quæ *adjicientia*, optime Cujacius ad *lib.* 10. *quæſt. Papin.* in *d. l.* 72. Dicam breviter: pacta *detrahentia*, id eſt, quæ de ſubſtantia ipſius contractus interponuntur, licet ex intervallo fiant, tamen inſunt, ſeu potius, ut Paulus ad Papinianum notat in *d. l.* 72. per ea novus interceſſit contractus; quod *non inſubtiliter* dici ait Ulpianus in *l.* 7. § 6. *ff. de pact.* Verbi gratia: Emo a te rem denariis quatuor, convenit poſtea, ex intervallo nempe, ut emta ſit tribus. Ineſt hæc pactio, quandoquidem ipſo jure venditoris actio imminuta eſt. Rationem vides. Emtio venditio contractus eſt conſenſualis, ex re & pretio conſiſtens: igitur pactum

de

de minuendo pretio conſtituit emtionem quaſi novam. Res manet eadem, & conſenſu utriuſque noſtrûm poſteriori mutatur pretium: quid ultra deſideras ad emtionem perfectam? Quin fieri non poteſt, ut conſenſus vel circa rem, vel circa pretium, ſi quocunque tempore accedat novus, nova non videatur emtio venditio: teſtimonia ejus rei habes & in *l.* 7. § *6. l.* 27. § 2. *l.* 58. *ff. de pact.* Sin vero pacta ex intervallo ſint *adjicientia*, id eſt quæ fiunt de acceſſionibus & pediſſequis (*adminicula* dicuntur in *d. l.* 72.) ipſius contractus, tum neutiquam inerunt, *ne ex pacto actio naſcatur*, inquit ille in *l.* 7. § 5. *verſ. idem reſponſum ff. de pact.* vel etiam nata ipſo jure tollatur, quod notiſſimos pacti terminos excedit. Manet hic contractus, qualis fuit, integer: accedit aliquid in gratiam alterutrius Contrahentium. Id ſi ineſſet, de communibus pactorum regulis actum foret prorſus.

Rationalis eſt hæc juriſprudentia, dum, quod de detrahentibus ex intervallo diximus, ſolummodo applices contractibus, qui ſolo & ſimplici conſenſu abſolvuntur. De emto vendito loquuntur JCti ſemper, cum hujus regulæ meminerint. Nihilominus & eam obtinere in reliquis conſenſualibus omnino dicendum eſt: eadem quippe & in his eſt ratio. In aliis fidei bonæ contractibus ceſſat τὸ αἴτιον hujus juris. Verum, quemadmodum in commodato, depoſito & pignore, excontinenti ſi pacta fiant, benignius agi vidimus, ſic & ex intervallo adjecta, ſiquidem de natura contractuum ſint, iis ipſis ineſſe nulli dubitamus; propter regulam in bonæ fidei contractibus generalem, quam propoſuimus ex *l.* 3. *ff. de reſcind. vend.* idque, quamvis utrobique in contrarium niti videatur ratio:

vincitur enim hæc ab alia fortiori, quæ a bona fide deſcendit.

De adminiculis ex intervallo ſi pacta apponantur, ea, ſeu eorum exceptiones nullo modo ineſſe credimus. Claret hoc ex *d. l.* 72. & Ulpiano in § *6. l.* 7. *ff. de pact. Adeo*, inquit, *bonæ fidei judiciis exceptiones poſtea factæ*, QUÆ EX EODEM SUNT CONTRACTU, *inſunt* &c. *Ex eodem contractu* nihil aliud eſt, quam de ſubſtantia & *natura* (qua voce utitur ipſe in § *præc.*) ejuſdem contractus. Ait autem *exceptiones*, & recte, perinde enim eſſe, an pacta, an eorum exceptiones ineſſe dicas, notavimus ſupra. Utque ita carere poſſimus τῷ depectiones Cujacii *lib.* 2. *obſerv. cap.* 15. & Rævardi (*lib.* 2. *varior. cap.* 13.) aliorumque expoſitionibus contortis. Quapropter τό καθολικὸν regulæ *l.* 3. *ff. de reſc. vend. pactorum exceptiones bonæ fidei judiciis ineſſe*, interpretabimur ſecundum ibidem propoſitum thema de conventione, quæ ipſam contractus naturam concernebat. Quærebatur namque, an conſenſu contrario reſolvi poſſet emtio venditio, cui firmandæ ſtipulationis, vel fidejuſſionis robur acceſſerat? & reſpondetur, emtorem, cui fidejuſſum erat, ex emto agere non poſſe, quia pactorum exceptiones hujuſmodi judiciis inſunt, hoc eſt, ipſo jure abrogatum eſſe contractum bonæ fidei conſenſualem, atque adeo venditorem conventum ne quidem exceptione uſurum, niſi *facti* vel *in factum*, quam vocant, ἐπειδὴ διηγηματικῶς ταύτην ἀντιτίθησιν, κατὰ τὸν Θεόφιλον ad *tit. Inſtit. de exc̃ept.* Venditorem vero, qui ſtipulatus fuerat, ex ſtipulatu agere poſſe, quia nuda voluntas contraria ſtipulationem tollere nequit: tenebat igitur ipſo jure actio, quum eum agentem exceptione duntaxat ſummovendum eſſe di-

ctet ea lex. Eſt autem viſum, paullo altius in rationes juris, quod ad pacta ex intervallo, inquirere, ut magis illuceſcant, quas de τῷ *incontinenti* dedimus, & ſimul pareat, latitudinem in bonæ fidei contractibus, etiam qui re contrahuntur, tam late patere, ut iis vel ex intervallo pacta detrahentia, eorumque exceptiones inſint.

Denique & illud conficies ex *l.* 3. *ff. de reſc. vend.* ſtrictis contractibus non ineſſe pactorum exceptiones, neque alia ratione, quam quod ipſa pacta non inſint. De iis, quæ ex intervallo fiunt, concedunt omnes ex ratione & auctoritate *d. l.* 72. *ff. de contr. emt.* At, quæſo, incontinenti facta ſi inſint, cur non & ex intervallo, prout in bonæ fidei judiciis? ſed παραφράσεων ſatis.

Ita defuncti ſumus regulis generalibus; nunc eas exemplis aliquot illuſtremus, & præſertim talibus, quæ oſtendant, pacta ipſo jure ſtrictos contractus, ne quidem in favorem rei immutare, cum de eo ſit major omnium ἀγχιθεώρησις. Finge me tibi centum debere ex ſtipulatu vel mutuo, & incontinenti pactum, *ne peteres*. Petis tamen: efficax eſt, quam intendis, actio, *quia pacto convento obligationes* NON OMNINO *diſſolvuntur*, ait Imperator in § 3. *Inſtit. de except.* & juris Auctores paſſim: Quocirca non inerit hoc pactum, quia illico non eſt ſuffocata actio. Eſtque illud indiſtincte traditum, ſive ex continenti, ſive poſtea conventiones fuerint ſubſecutæ, cum hac tamen cautione, ut ſi bonæ fidei contractibus hujuſmodi pactio e veſtigio probetur addita, ipſo jure priſtina obligatio ſubvertatur, ut docet Paulus in *l.* 27. § 2. *verſ. idem dicemus ff. de pact.* & Baſilici quoque ad eum locum notarunt.

Quam vera hæc ſint, acceptilationis uſus demonſtrat. Si enim in ſtipulationis continenti convenerit, de quinquaginta accepto ferendis, cum ex ea centum tibi deberem, nemo dicet, actionem tuam ipſo jure ad quinquaginta eſſe limitatam. Acceptilatio, id eſt concepta mutuæ interrogationis verba adſint oportet, ut valida verborum obligatio in totum, prove parte tollatur *tot. tit. ff. de acceptil. l.* 80. *ff. de ſolution.* § 1. *Inſt. quib. mod. toll. obl.* quumque eum in finem pacti nudi vires nimium ſint debiles, exceptionem duntaxat hoc in caſu Papinianus debitori præſcribit in *l.* 41. *ff. de pact.*

In mutuo evidentius ea res cernitur. Numeravi tibi mille, ut eſſent mutuo: excontinenti, neſcio quo liberalitatis genio impulſus, pactus ſum, de iiſdem tibi accepto ferendis. Quæritur, valeatne quod agitur? per exceptionem quidni? non tamen ipſo jure, cum utique conſtet, hoc non fieri, niſi rerum Q. D. A. obligationes in ſtipulationem novantem transfuſæ, acceptilatione perimantur: tunc demum utriuſque contingit ab eodem nexu plena abſolutio § 1. & 2. *Inſt. quib. mod. toll. oblig. l.* 1. *l.* 8. § 3. *ff. de accept.* Igitur ita erit inſtituendum: Mille, quæ re mihi ex cauſa mutui dare oportet, ex ſtipulatu daturum ſpondes? dein debitor: Quod ego tibi promiſi, habeſne acceptum? ſunt illæ cautiones in jure admodum vulgares, quin & neceſſariæ: nam hac ratione mutuo in ſtipulatum deducto, tandem poſt factas repromiſſiones, ipſo jure ſecurus eſt debitor, neque aliter *d. ll.* Quorſum illæ novationis Aquilianæ, & acceptilationis ſubſecutæ ambages, ſi debitor ſine metu exceptionis aliquando movendæ, tutus ſit? hoc eſt, ſi pactum ipſo jure ineſſe dicas?

Immo, quod magis mireris, prius pactum ne quidem per poſterius tollitur, ſicut ſtipulatio per ſtipulationem, ut diſerte ait *l.* 27. § 2. *ff. de pact.* Quod ſi nuda pactio aliam ejuſdem naturæ nequeat convellere, quomodo igitur ſtipulationem poterit, quomodo mutuum, quorum vires pactum conventum longe lateque ſuperant? Sed quid ſi abſurditatis poſtules *d.* § 2.? cur etenim negotium ejuſdem vis, ab alio æque valido, ſeu potius validiori, quia poſterius eſt, vinci non poterit? non dubitat ſane Papinianus in *l.* 95. § 4. *ff. de ſolution.* & ni hoc verum ſit, laborant valde principia juris, quæ produximus ex *l.* 35. *ff. de reg. jur.* & aliunde. Quin & ſcrupulum faciet *d.* § 2. an vel contractibus bonæ fidei pacta inſint, cum eos tollere non ſit minus, quam conventiones nudas. Scio varias eſſe dicti *paragr.* interpretationes, habet & Strauchius in *diſſert. theor. pract.* 12. *num.* 10. explicationem novam, ſed non bonam; ſed fere eſt, ut de hac aliiſque omnibus dicere auſim, optimam nullam dari, alia aliam pejorem eſſe. Refutationibus ſuperſedemus, ne in illis cogamur eſſe nimii: quanquam facilius hoc eſſet, quam novi & boni quid adferre. Experiamur, an non ita conſtitui poſſit: Pactum adjectum pacto, illud abrogat ipſo jure, ſi hoc actum eſt, nam *vinculum æquitatis, quo ſolo ſuſtinebatur, conventionis æquitate diſſolvitur*, ait, *d.* § 4. *l.* 95. Sed ſi præcedat civilis obligatio, & pactus, ne ex ea peteres, poſtea denuo, ut petere liceat, aliud dicendum eſt: & id, ut conſtet uſus replicationis. Explicat hoc Imperator in *pr. Inſt. de replicat.* Peto a te decem, tu objicis pactum, & cur non? ego rurſus pactum contrarium, ut petitio ſuſtineatur. In pactis illis *verſatur factum*, inquit *d.* § 2. ſcilicet pacta non operantur niſi oppoſita, *factum* exceptionis & replicationis eſt neceſſarium: neque enim in iis verſatur jus illud, quo ſtipulationes donatæ ſunt. Hæc ſi non placeant, & qua de cauſa non placeant, forte aliquid reperies, auctor eſſem, ut in *d. l.* 27. § 2. ita legeres: *Pactus*, NE PETERET, *poſtea convenit*, UT PETERET, *prius pactum per poſterius elidetur, & quidem ipſo jure, ſicut tollitur ſtipulatio per ſtipulationem* &c. Pro *non* ſubſtituo *&*: rationemque ſubjectam hoc modo expono; ſicut jus jus tollit in ſtipulationibus, ita factum factum in pactis. Opus tamen eſt replicatione, ut ſequitur, ſed non niſi in factum. Omnia tum ſunt ſolida & juridica. Emendationis audaciam ſi accuſes, nihil eſt, quod reponam, quam neceſſitatem omnigenam. Serva ſcripturam, ſi potes, aſt ſervatis aliorum expoſitionibus, fruſtra eris. Minori motu ſi rem expedias, bene eſt. Atque hæ ſunt juris rationes, quæ ad veritatem ſententiæ noſtræ aſſerendam menti ſuccurrunt.

CAPUT III.

Hæc ipſa ſententia auctoritate juris adſtruitur.

ARGUMENTUM.

Bonæ fidei judicia commemorari in l. 7. § 5. ff. de pact. *ut ſtricti juris excludantur, adſtruitur late. Plerumque de his negari, quod de illis prædicatur. Stipulationi non ineſſe pacta, clarere ex* l. 99. ff. de verb. oblig. *Atque hæc explicatur, & explicita adſtringitur. Gœddei, & Bachovii interpretamenta rejiciuntur. Sententiam probamus porro* l. 44. § 3. ff. de oblig. & act. *Hujus fit ἀνάλυσις, & diſpunctio. Quando &*

quomodo conditio contractui dicatur ineſſe. Notatus in eo Giphanius. Adplicatur d. l. 44. *quæſtioni propoſitæ. In mutuo, quod ad pacta adjecta auctoritatem juris expreſſam non eſſe magnam. Confirmari tamen, quod nos dicimus, regula vulgari, in mutuo uſuras non deberi ex pacto, quamtumvis confeſtim addito. Hujus juris aliam ab aliis rationem quæri, ſed fruſtra. Quæ ab odio uſurarum arceſcuntur, eſſe valde diluta.*

RAtiones juris excipit ejuſdem auctoritas. Hanc autem in genere recte colligas ex ſolemni illo § 5. *l.* 7. *ff. de pact.* ubi Ulpianum reſpondiſſe vidimus; *pacta conventa ineſſe* BONÆ FIDEI JUDICIIS, & ita in *l.* 13. *C. de pact.* Cur *bonæ fidei*, niſi ut ſtricti juris judicia ab illa finitione arceantur? Quemadmodum enim ille, qui ex duobus propoſitis, dum unum negat, alterum tacendo conceſſit, ut inquit D. Gregorius in *cap.* 5. § 1. *X. de præſumt.* ſic multo magis, qui alterum duntaxat ait, alterum negaſſe videtur: nam unius incluſio licet non ſit ſemper alterius excluſio (ut cum Interpretibus loquar) ea tamen regula, ſi ullibi, certe locum ſibi vindicat, ubi data opera juris principia docentur, ſicuti in *d.* § 5. Etenim cui bono plus ſemel ibi repetita contractuum bonæ fidei mentio, ſi item & in ſtrictis obtineat? at illa adjectio *ſupervacui laboris eſt*, inquiet Hotomannus *obſerv. lib.* 12. *cap. ult.* & in *Schol.* ad *d.* §. Alii bonæ fidei judicia illic παραδειγματικῶς tantum commemorari iiſdem cantant modulis. Sed valeant hæc, ſi ad certam facti ſpeciem verba digerantur, non ſi docendi cauſa artis fundamenta tradantur, prout vulgari juris dicto declarat Ulpianus in *d.* § adeoque ferri poſſet quodammodo iſthæc reſponſio ad *l.* 13. *C. de pact.* ubi reſcribitur ad Marium de facto ſuper bonæ fidei contractu incidenti: non vero ad § *quinimo*. Habent tamen rationem, quare nullibi locorum judicia commemorentur ſtricta, ſed bonæ fidei tantum: quia ſcilicet in his frequentius & evidentius ea juris doctrina cernitur. Atquin eadem ratio JCtos moviſſe poterat, ut bonæ fidei contractus ſilentio prætereuntes, ſolummodo ſtrictorum meminiſſent, utpote cum in his res magis dubia & anxia, in illis trita eſſet & aperta. Et tamen *bonam fidem* juris auctores ſemper ingeminant, cum utique, ſi idem juris & in ſtrictis eſſet, ſemel quidem eos retuliſſent, vel ſaltem contractus καθόλου ſine mentione fidei bonæ. Satis itaque videtur certum, non exempli cauſa proponi bonæ fidei judicia, ſed ut penitus excludantur ſtricta, ut plerumque alias, quæ de contractibus bonæ fidei prædicantur, de ſtrictis ex oppoſito neganda ſunt. Exemplum ea de re dedimus *cap. præced.* quod ad pacta ex intervallo; plura Cujacius dabit *lib.* 17. *obſerv. cap.* 37. Atque illæ a contrario, ut ajunt, collectiones utplurimum ſunt tutæ, & in jure noſtro paſſim receptæ. Sunt præterea in *d.* § 5. *l.* 7. varii generis voculæ, quas, qui pacta ſtricti juris contractibus ineſſe vel ajunt, vel negant, horrendum torquent, ut ſententiæ ſuæ velificentur, ſed turpe eſt difficiles habere nugas.

Quod de ſtricti juris negotiis in univerſum diximus, in ſpecie ſtipulationi applicatum vide in *l.* 99. *ff. de verb. oblig. Quidquid adſtringendæ obligationis eſt, id niſi palam verbis exprimitur, omiſſum intelligendum eſt* &c. Quid dici poteſt clarius ad detegendam ſtipulationis naturam? *quidquid adſtringendæ obligationis eſt*, id eſt, quidquid ſtipulatio,

lationem ſtrictam ſapit, τὸ συμβαλλόμενον τῇ συστάσει τῆς ἐνοχῆς, vertunt Græci, id niſi aperte & evidenter verborum ſolemnitati fuerit incluſum, nullius momenti cenſetur. Quapropter pacta conſenſu ſimplici contenta reſpuit neceſſaria verborum ſollicitudo: diſcant contrahentes latius concipere verborum formulas, ne alterutri objiciatur illud Adriani, αὐτὸς ἑαυτῷ ὑστερῆται. Si quis capiatur, meminerit hic non ex bona fide agi, eum ſero ſapere, verbum irrevocabile evolaſſe: uno verbo, pacta conventa non eſſe adſtringendæ obligationis, non eſſe palam verbis expreſſa, & per hoc omiſſa intelligi. Producent quidem ſuas exceptiones, verum, quia ſolemniter nuncupata non ſunt, ratione ſtipulationis omiſſa putantur, ratione verborum, ſaltem ſolemnium, etiamſi in pactis vel ipſa verba abeſſe poſſe conſtet. Jam vero adverſa fronte pugnant *omiſſum eſſe* & *ineſſe*: quod utique ſufficit, ne pacta ſtrictæ ſtipulationis membra fieri poſſe credamus.

Qui nobis ſunt adverſi, hanc legis ſententiam eludunt varie. Gœddeus *de cont. & comm. ſtip. cap.* 8. *num.* 85. & 86. ſpecioſe præ ceteris ad ſolam ſtipulationis interpretationem eam reſtringit, ut verba in *d. l. 99.* ſubſequentia poſſent arguere, & hinc ad pacta adjecta male induci contendit. Sed, licet veriſſimum ſit, agi de certo ſtipulationis interpretandæ modo, nihil tamen vetat hæc adſumi ex argumento ab obligationis ſtrictæ natura petito, quod Celſus in *l. 99.* præmittit velut fundamentum eorum, quæ mox exſequitur, Bacchovius ad *Treutl. diſp. de pactis*, *th.* 10. *litt. A & B*, & cum eo plures ad *d. l. 99.* reſpondent, pacta incontinenti facta ſtipulationi ineſſe, adeoque perinde eſſe, ac ſi palam verbis expreſſa, forent. Sed hoc eſt τὸ ζητούμενον ἀπ' ἀρχῆς. Contra ea etiam nos juvat τὸ συμβαλλόμενον Baſilicorum, quo nihil indicaſſe videatur, niſi quod adjicitur obligationi. Aliorum his pejora effugia recitare piget.

Ex eodem *d. l. 99.* principio intelligendus eſt Paulus in *l.* 44. § 2. *ff. de oblig. & act. Conditio* inquit, *efficax eſt, quæ in conſtituenda obligatione inſeritur, non quæ poſt perfectam eam ponitur: veluti*, CENTUM DARE SPONDES, NISI NAVIS EX ASIA VENERIT? *ſed hoc caſu exiſtente conditione locus erit exceptioni pacti conventi, vel doli mali*. Premitur hæc lex alto ſilentio apud Scriptores *de pactis adjectis*, & tamen vix dubitem, quin faciat ad arbitrium totius controverſiæ. Operæ erit pretium paucis iſtuc probare. Agitur de loco, quo digerenda ſunt conditionis verba, ut *ſit efficax*, ſive, ut ipſo jure operari queat, ut arguunt ſequentia. Hoc autem contingit, ſi conditionis placitum *in conſtituenda obligatione fuerit inſertum*, hoc eſt, ſi in τῷ fieri & formari, ut ita dicam, obligationis ἐν τῷ τὴν ἐνοχὴν συνίστασθαι, palam nuncupetur caſus in futurum conferendus, *non ſi poſt perfectam eam ponatur*, hoc eſt contractu jam abſoluto placuerit. Exemplum conditionis poſt obligationem perfectam interpoſitæ Paulus tale præbet: *Centum dare ſpondes, niſi navis ex Aſia venerit?* Habemus heic obligationem, ſtipulationem puta, eique incontinenti, poſt clauſos tamen contractus celebrati fines, adpoſitam conditionem, *niſi navis ex Aſia venerit*; adeoque duo diſtincta a ſe conventionum tempora, licet momenta tantum. Quæ Pauli mens ut clareat magis, interrogandi nota, quæ ſequitur poſt τὸ *venerit*, ibidem eximenda, & voculæ *ſpondes* ſubjungenda videtur, hoc modo;

do: *Centum dare ſpondes? niſi navis ex Aſia venerit*. Ad obligationem verborum conſtituendam, poſt illud *ſpondes*, rogandi ſigno clauſum, nil deſiderari poteſt: adeoque perfecta eſt ſtipulatio, antequam conditio accedat, quod in caſu *d.* § ſupponitur. Sin vero interrogationis figura poſt τὸ *venerit* ſervetur, jam magis dubitari poſſet, an non una & eadem continuetur obligationis oratio. Sed admiſſa diſtinctionis μεταθέσει (quam arbitrariam eſſe, prout & omnes, dudum innotuit) res omni caret dubio.

Audiamus nunc, quid juris ſit, ſi conditio non inſerta, at ſtipulationi extemplo adjecta ſit. *Hoc caſu*, pergit JCtus, *exiſtente conditione locus erit exceptioni pacti conventi, vel doli mali*. Viden? effectus conditionis, quid de ea cenſendum ſit, oſtendit ſatis. Etenim ſi ineſſet obligationi, ipſo jure operaretur: quia vero ſeparata conventio eſt, valet, quantum valere poteſt, per exceptionem videlicet, quemadmodum & cetera pacta. Manet igitur pura ſtipulatio, neque illa, quantumvis continuo, & uno quaſi ſpiritu facta adjectio *niſi navis* &c. conditionalem facere potuit, utpote cum non morentur in una obligationis ſede pactum & ſtipulatio. Aliud dicendum eſſe, ſi conditio ipſis ſtipulationis verbis fuiſſet comprehenſa, ex adverſo licet colligere. Sic verbi gratia, ſi in emtionis venditionis contractu ineundo placuerit; *ut perficiatur emtio, niſi melior conditio afferatur*, emtionem conditionalem eſſe Ulpianus ſcripſit in *l.* 2. *ff. de in diem addict.* Et ſi ita legatum fuerit, *niſi mater mea moritur*, ſub conditione datum vel ademtum eſſe legatum ex Labeone probat Javolenus in *l.* 40. § 2. *in fin. ff. de condit. & demonſtr.* Quod ideo monendum eſt, ne conditionem non fieri putes per NISI, ſed per SI tantum, quomodo *d.* § 2. *l.* 44. ſatis exiliter explicavit Giphanius in *lectur. ad eam*.

Interpretationem noſtram adſtringamus. Quid magis, quæſo, ἐκ τοῦ κατέχοντος fieri poſſet, quam dicta conditio, *niſi navis ex Aſia venerit*, & tamen jus agendi ſublatum non eſt, manet enim, ſicut erat, ipſo jure obligatus debitor, exceptione duntaxat munitus, quamvis hæc ipſa conditionis pactio in ejus gratiam ſit annexa. Ita & reliqua pacta, maxime licet excontinenti facta, ſtipulationi non inerunt, quippe cum in conſtituenda obligatione conceptæ verborum fabricæ non fuerint inſerta: quare nec ab actoris, nec a rei partibus ipſo jure erunt efficacia, ſed ad nudam pacti conventi, vel doli mali exceptionem profutura, duce eadem *l.* 44. § 2. *ff. de oblig. & act.* Proinde Paulus, auctor *d. l.* cum nuſpiam πρακτικώτερον illud declaret, non poteſt, certe non debet in *l. lecta*, alius fuiſſe, quam hic ſe eſſe docet. Utque adeo non ſine cauſſa in *libello ſingulari* alium, quam ex edicto tralatitio, ſenſus dederimus dictæ *legi quadrageſimæ*.

Sequitur auctoritas juris in mutuo. Verum de ea dicemus ſtrictim, non modo, quod proprie noſter ſit ſcopus, diſceptare, an pacta verborum obligationi poſſint ἐμφυτεύεσθαι (quum dubitationes circa hanc magis ſint ſollicitæ, & id unice occaſione *l.* 40. *ff. de reb. cred.* veniat diſputandum) ſed & maxime, quod ſterili calamo in juriſprudentiæ corpore de pactis mutuo additis videatur actum. Immenſa quidem legum ſeries ab his, qui partem nobiſcum ſentiunt (pacta ſcilicet ab actoris latere ineſſe negantes) hinc inde congeſta eſt, & qua mutuo, ſtipulationi porro appli-

plicita: ſed ſcopæ diſſolutæ ſunt, & ea præter nihil. De ſtipulatione, ultra quam dictum eſt, an quid dici poſſit non video. Neque etiam recte probant ex *l.* 11. § 1. *ff. de reb. cred.* pacta adjicientia mutuo non ineſſe: differemus ea de re *cap.* 5. Suffecerint quod ad mutuum juris rationes, & auctoritas generalis in *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* & illa, quæ mutuo uſuras ſine ſtipulatione peti prohibet, ore vulgi trita regula, ut Juſtinianus refert in *Nov.* 136. *cap.* 4. Si non abſque ſtipulatione, ergo nec ex pacto, quamvis mutuo cónfeſtim adjecto: quod nemo vel effrons negaturus eſt. Quæ ratio? nulla profecto, niſi quod ſtricti juris negotio pacta ineſſe nequeant. Aliam alii quærunt in natura mutui, quam deſtrui volunt, ſi re contrahatur obligatio in plus, quam datum eſt *l.* 17. *pr. ff. de pact.* Sed differunt hæc duntaxat verborum ſono, uti conſtare poterit ex rationibus juris, quas, cur pacta in mutuo ex parte agentis non inſint, retulimus *cap. præc.* Alioquin in conſtituenda mutui obligatione utiliter de uſuris paciſci licere probabit forte *cap.* 5. Sunt, etiam Interpretum oprimates, qui odio uſurarum fieri exiſtimant, ut pecuniæ creditæ fœnus non debeatur ex pacto. Sed hoc paulo minus eſt, quam cum ratione inſanire: nam nihil prorſus jure civili ſcriptum eſſe uſurarum odio, veriſſime ait Cujacius *lib.* 19. *obſerv. cap.* 27. & probat in *Mercat. lib.* 1. *cap.* 27. *in fin.* Vera & unica igitur hujus regulæ ratio petenda erit a jure ſtricto, quod in credito verſari novimus.

CAPUT IV.

Diſputatur adverſus eos, qui pacta omnimodo contractibus ſtricti juris ineſſe volunt.

ARGUMENTUM.

Quinam ſententiæ communis, de pactis contractibus ſtricti juris quæ inſunt, auctores fuerint, & ſectatores. Inter eos & Alciatum fuiſſe: & quid ſibi velit illius moderatio. Sententiam communem rationes juris habere nullas. Neque auctoritatem in l. lecta. *Neque etiam in* l. 27. C. de pact. *Explicatur hæc, defenſa etiam ejus ſcriptura adverſus Haloandri lectionem, Hotomanni* λύσιν, *aliorumque contorſiones. Pacta ſtipulationes, a quibus confirmabantur, quandoque præceſſiſſe, & qua ratione: quandoque ſequuta eſſe, & quomodo etiam, & cui bono. Eſſe aliquid in* d. l. 27. *quod nos juvet. Quid* καθόλου *de ea cenſendum ſit. Plus videri ſententiæ noſtræ adverſarier* l. 4. § ult. ff. de pact. *in hac deſiderari* reſpondendi *voculam: ſed ſubaudiendam eſſe, ut in* l. 66. pr. ff. de donat. inter vir. & uxor. *&* l. 133. ff. de verb. oblig. *& forte* l. 29. § 12. ff. de lib. & poſt. *Ita tueri poſſe lectionem vulgarem contra variantem aliorum Codicum. Intenditur difficultas ex* d. l. 4. § ult. *Reſpondetur cum Accurſio, & aliis. Etiam aliter, ne obſtet, enarratur* d. §. *Accedit tertia ejus interpretatio. Denique nihil quicquam nos remorari* l. 135. § Seja 2. ff. de verb. oblig. *Oſtendit hoc ejus* παράφρασις. Incontinenti *cur ibi ſit additum. Adferuntur & alia juris loca, cum de ſtipulatione, tum de mutuo: aſt in harum nulla Adverſariis nihil quicquam eſſe præſidii. De emphyteuſi quid nugentur. Connani ſin-*

ſingularis ſententia de pactis adjectis *proponitur, & rejicitur: ut & cujuſdam tenebrionis fatuitas inſignis.*

NUnc quæ diverſæ producant agmina ſectæ, erit latius inquirendum, cum eas indicta cauſa non damnari bonum factum ſit. Et quidem primo ſententiam, nobis directo adverſam profligabimus: eam nimirum, quæ pacta pleno ſenſu omnibus juris ſtricti contractibus ineſſe contendit, non habita actoris vel rei, ſtipulationis vel mutui differentia. Dum tamen hoc agimus, animadvertes, nos interim occupare nonnullas leges, quas tres a nobis Diſſentientium ordines, quiſve pro ſuo σχίσματι, ad partes vocat.

Sententia, quam *hoc capite* refutaturi ſumus, communis DD. Scholæ eſſe fertur, quod, ſive ſingula capita ſpectes, ſive auctoritatem, qua pollent hujuſce opinionis Patroni, veriſſimum deprehendes. Inter Veteres eminent communium opinionum columnæ Azo in *ſumm.* ad *tit. C. de pact. num.* 16. *& ſeqq.* JCtorum parens Accurſius ad *l.* 7. § 5. *ff. eod.* & *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred.* Cynus itidem ad *l. lecta*, & præcipue ad *l.* 27. *C. de pact.* Bartolus ad *d.* § 5. *num.* 4. & ad *l.* 40. *num.* 30. 31. *&* 32. Baldus iiſdem locis, ad § 5. *num.* 18. & ad *l.* 40. *princ. num.* 1. *&* 2. Sic ut quaſi jure traditionis de manu in manum hanc doctrinam accepiſſe videantur: Accurſium etenim ab Azone, Bartolum a Cyno, Baldum a Bartolo inſtitutos eſſe proditum eſt. Præterea communis ſententiæ antiſtites ſunt Decius, ceteroquin Veterum cenſor, ad *l. lecta*, *num.* 25. *& ſeqq.* & *l.* 13. *C. de pact.* Et eorum aſſeclæ Uld. Zaſius ad § *quinimo*, & *l.* 40. ut & Jaſon ad *d.* § *num.* 13. & ad *d. l. num.* 18. *&* 19. ejuſque diſcipulus Andr. Alciatus ad *l.* 13. *C. de pactis num.* 3. *& ſeqq.* ad *l. lecta num.* 41. *& aliis*. Æmilius Ferrettus ad *d.* § 5. *l.* 7. *num.* 12. Inter principes ſunt Fr. Duarenus ad *eund.* § *quinimo*, & *l.* 40. *de reb. cred.* Joh. Robertus *animadverſ. jur. civ. lib.* 1. *cap.* 27. & *not. ad notat. Mercat. eod. lib. & cap.* Joh. Gœddeus *de contr. & comm. ſtipul. cap.* 8. *concl.* 2. *a num.* 57. *ad* 111. De Hotomanno dubitare licet, adeoque de ejus variantibus *cap. ult.* Quod autem Alciatus *d. num.* 41. pacta ſtrictis contractibus ineſſe dicit *quadam ex interpretatione*, intelligit de modo & datione actionis diverſæ: aliam enim competere vult ex pactis ſtricto contractui, quam bonæ fidei, adjectis, ut liquet ex ejuſdem *comment.* ad *d. l.* 13. *C. de pact. num.* 5 *&* 6. quo & alii ante eum longe, late, & profunde. Non dabimus ad ſententiæ communis patrocinium peculiarem quempiam advocatum, velut digniorem, & inſtrumentis ad litem neceſſariis magis inſtructum, ut cum eo nobis res ſit, quandoquidem iiſdem copiis, iiſdem omnes certent armis.

Rationes partis adverſæ excutere non eſt opus, utpote cum omnes, quæ civilem ſapientiam ſapiunt, a partibus ſint noſtris, ut oſtendit *cap.* 2. Æquitas, quam tamen aliqui prætendunt, & hic, & alibi ſine lege chimæra eſt. Auctoritas juris, pro contraria ſententia militans, optima maxima eſt in *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred.* quam pacti adjecti vindices, cujuſcunque ſint ſectæ, tanquam ſacram ſuæ ſententiæ anchoram contemplantur, cum fiducia indubitati præſidii: ſed quam procul a voto obtinendi, *ad eam* habita commentatio fecit palam. Sit hæc concluſio: legem *lecta*, omnino nihil conferre ad cauſæ præſentis meritum. Reliqua vide ibidem.

Aliud eſt ſententiæ communis velamen-

mentum in *l. petens* 27. *C. de pact.* ubi Impp. Diocl. & Maxim. in hæc verba reſcribunt: *Petens ex ſtipulatione, quæ placiti ſervandi cauſa ſecuta eſt: ſeu anteceſſit pactum, ſeu poſt ſtatim interpoſitum ſit, recte ſecundum ſe ferri ſententiam poſtulat*. Multum ultro citroque agitata eſt hujus Reſcripti interpretatio: ſed nihil eſt facilius, nihil clarius. Petitur ibi ex ſtipulatione pactum ſecuta, non ex pacto ſtipulationem ſecuto, quod erat demonſtrandum. Et quid ſi hoc? nihil refert. Attende, quæ fuerit ſtipulatio: *placiti ſervandi cauſa ſecuta*. Quapropter recte jam ab aliis animadverſum eſt, quod & verba legis manifeſto præ ſe ferunt, ſupplicantem agere ex pacto, ſtipulatione firmato, ſeu potius ex ſtipulatione idcirco concepta, ut pacti placitum, per ſe fragile, corroboraret atque obſignaret, quem in finem ſtipulationes inductas eſſe Paulus monet *lib.* 5. *ſentent. tit.* 7. *in princ.* Itaque naturalis obligatio in civilem degenerat, ſimulac placitis ſtipulatio interceſſerit, ut iidem Imperatores in *l. ſeq.* 28. *C. de pact.* & Hermogenianus in *l.* 45. *ff. eod.* Idque eſt in cauſa, cur repulſam non ferat actor, ſi intendat ex pacto, jam in ſtipulationem transfuſo. Atque hoc in tantum, ut perinde ſit, *ſeu anteceſſit pactum, ſeu poſt ſtatim interpoſitum ſit*. Hæc verba vel parentheſi includenda, vel ita ſaltem intelligenda ſunt, ut præcidatur difficultas in τῷ *ſecuta*: dices alioquin, quin peti poteſt ex ſtipulatione placiti ſervandi cauſa *ſecuta*, ſiquidem ipſa ſtipulatio præcedat. Haloander legit, *ſeu poſt pactum ſtatim interpoſita ſit*, ut in omnem eventum ſtipulatio ſequatur. Sed ita ταυτολογία erit miſera admodum, & fruſtra diſtinctionis oratio: taceo fidem Codicum & Baſilicorum *lib.* 11. *tit.* 1. *cap.* 87. Hotomannus ad *h. l.* 27. ne Imperatores ſibi contradixiſſe videantur, ſecuti critica cædit τὸ *ſecuta*, & reponit *facta*. Alii virtutem & intellectum ſtipulationis, licet verba antecedant, pacta tamen ſubſequi volunt, ut Cujacius *lib.* 10. *obſerv. cap.* 24. *in fin.* Verum nec Haloandri lectio, nec Hotomanni vis major, nec aliorum quæſita nimis explicatio placebit, dummodo parentheſin eo, quo dixi, modo apponas. In eoque eris facilior, ſi memineris, ſtipulationem in caſu *d. l.* 27. revera ſequutam fuiſſe conventionis placitum, quemadmodum diſerte ibi ſcribitur, ſed Imperatores, ut Chreſimum, a quo erant aditi, de juſtitia cauſæ ejus redderent ſecurum plane, παρέργως addidiſſe, in tantum eum recte petere, ut, etiamſi non ſequuta eſſet ſtipulatio, ſed præceſſerit (quo de plus dubii eſſe poterat) tamen juſta foret petitio.

Et hæc quidem, ſi pacti ſervandi ergo ſtipulationis robur interceſſerit: tunc enim quid intereſt, ante an poſt, ſerius ocyus fiat confirmatio. Plerumque tamen pacta præcedebant, quippe cum aggreſſiones hujuſmodi ſolemnes, tanquam male ominatæ, homines terrerent. Exordiebantur igitur verbis promiſcuis & popularibus, ordinabant negotia nudis placiti finibus, & ita, ne ſubitis verborum involucris caperentur, ore libero animi ſenſa exprimebant. Tandem, ubi ex diverſis animi motibus in unam convenerant ſententiam, vagas pactorum conventiones colligebant, & in ſtipulationem, velut πανδέκτην quandam transfundebant, hoc fere modo: *Quæ inter nos placuerunt, ea dare, facere ſpondes?* cujuſmodi formulas deſcribunt JCti in *l.* 140. *pr. ff. de verb. oblig. l.* 71. *pr. ff. pro ſoc.* Et ſic *ea, quæ in præfationibus conveniſſe concipiuntur, etiam in ſtipulationibus*

bus repetita credi, Paulus ait in *l.* 134. § 1. *& fin. ff. de verb oblig.*

Idem juris eſſe reſcribunt Impp. ſi non antecedat pactum, ſed *poſt* (poſt ſtipulationem nempe) *ſtatim interpoſitum ſit*; hoc rurſus ſervato, verba eſſe de ſtipulatione pacta ſequutura ſua vi confirmante, ne cum vulgo DD. iſtæc trahas ad pacta cuivis ſtipulationi ſubdita. Uſus autem ſtipulationis pacta præeuntis videtur fuiſſe, ut Contrahentes a moleſtia identidem repetendi ſollicitas verborum ambages, per compendium liberarentur. Poterant namque ſuo commodo ea ratione conſulere: *Quæcunque excontinenti pacturi ſumus, ea dare, facere ſpondes?* dico *excontinenti*, vel *ſtatim*, ut eſt in hac ipſa *l.* 27. ne captatoria videatur ſtipulatio: poſſent ceteroquin poſt aliquot dies, quinimo poſt annum paciſci, & alter in alterius fraudem agere ex ſtipulatione, quaſi vero placiti ſervandi cauſa præceſſiſſet. Sin vero conſter liquido de animo Contrahentium, nil vetat, quominus ſtipulatio etiam habere poſſit rata, quæ non incontinenti, ſed vel in futurum agenda ſunt, ut exemplo declaratur in *l.* 132. § *ult. ff. de verb. oblig.* adeoque, ſive pactum præcedat, ſive ſequatur, recte ex ſtipulatu agi dicimus, modo utroque caſu ſtipulatio, velut munimentum pacti, intervenerit. Atque hoc pleno ſenſu continget, quum Partes ita caveant: *Quæ ſupra vel infra vel ſcripta dictave, ſcribenda dicendave ſunt, dare, facere ſpondes?*

Igitur nihil eſt in *d. l.* 27. quod noſtris luminibus officiat, ſed contra aliquid, quod ſententiam, quam tuemur, promoveat. Nam ſi audiatur is demum, qui petit ex ſtipulatione placiti ſervandi ergo adhibita, e converſo repellendus videtur, qui intendit ex quacunque alia ad ea, quæ pacto non confirmato continentur. Quale argumentum fortiſſimum eſſe ait *l.* 1. *pr. ff. de offic. ejus cui.* Adde *l.* 12. *pr. ff. de judic. l.* 18. *ff. de teſt.* & ad eas Commentatores. Ceterum non morabimur mille caſus & intellectus, quos Ultra- & Citramontani, veteres novique, prolixe fingunt ad illuſtrandam, ſi credere dignum eſt, hanc *l.* 27. *C. de pact.* Quidquid enim in ea obſcuri eſſe poſſit, peperit loquendi ratio nonnihil conciſa, quam ſi attentione ſuperaveris, lex non eſt in difficili. Sicut merito de illa prædicari queat, quod Fulgoſius dixit ad *l.* 40. *C. de tranſact.* eſſe ſcilicet *propter brevitatem obſcuram, & propter Gloſſographos obſcuriorem, & propter DD. commentaria obſcuriſſimam.*

Plus prima fronte difficultatis eſſe videtur in *l.* 4. § *ult. ff. de pact. Ex facto etiam conſultus*, inquit Paulus, *cum conveniſſet*, UT D. NEC USURÆ SOLVERENTUR, SORS NON PETERETUR, *& ſtipulatio pure concepta fuiſſet; conditionem ineſſe ſtipulationi, atque ſi hoc expreſſum fuiſſet.* Ad integritatem hujus loci *reſpondendi* vox, aliave ſimilis deeſſe videbatur, alioqui ſenſum laborare facile quis dicat. Hoc enim Haloandrum, & antiquiorum editionum auctores moviſſe probabile eſt, ut poſteriora commatis præcedentis verba prioribus noſtri paragraphi jungentes, ita legerint: *Idem Juliano placet ex facto etiam conſulto*, pro *conſultus*. Sed motum illum contra auctoritatem Codicis Florentini lex neceſſitatis non poſtulat: cum in Pandectarum libris non ſit inſolens, ſolemne JCtorum *reſpondit* ſubaudiri. Ita apud Scævolam in *l.* 66. *pr ff. de donat. inter vir. & uxor.* poſt quæſtionem, an propoſita donatio rata ſit? ſcriptum eſt; *non attinuiſſe*

nuiſſe tempus, ſupple *reſpondit*, *dixit*, aliudve ſimile quid. Neque enim neceſſe eſt, ut cum Hotomanno, aliiſque ſupra vulgum eruditis viris *d. l. 66.* emendemus, vel voculam elegantiæ cauſa omiſſam denuo intrudamus: namque adeo rara non eſt hæc locutio, quin ab eodem Scævola uſurpata legatur in *l. 133. ff. de verb. oblig.* & *l. Gallus 29. § 12. ff. de lib. & poſt.* quamvis ibi etiam aliter.

Jam debellemus ea, quæ in *d. l. 4. § fin.* nobis obſtare videri poſſent. Si pecuniam creditam, ejuſque uſuras pure fuerim ſtipulatus, & dein conveniſſet, *ut donec uſuræ*, &c. hanc conventionem, ſeu potius conditionem conventioni implicitam, ſtipulationi ineſſe, Paulus ex facto conſultus reſpondit. Oportet igitur illa pactio incontinenti ſit facta, ut volunt Adverſarii, ex intervallo quippe, ajunt, ineſſe non poterat. Atque hoc ſi verum ſit, quid aliud inde reſultat, quam ſententia noſtræ manifeſto contraria? Veterum Schola communis licet non uſque adeo decantaverit *h.* §, attamen eo juvat, & quidem, ut videtur videri, valide. Non poſſumus defungi iis, quæ Cujacius ad *l. lecta*, & *lib. 3. Pauli ad edict.* in *expl. hujus* § aliique cum eo notarunt, pactum conditionale in ſpecie *d.* § a parte rei ſive debitoris ineſſe, cum nec talia pacta, quæ inſint, agnoſcamus. Quid ergo? tuta reſpondendi via, quam & Accurſius ad *d.* § nobis præivit, eſſe poterit, ſi dicamus conventionem in facto ibidem propoſito ſtipulationi non fuiſſe ſubjectam, ſed præceſſiſſe, & τὸ *expreſſum* cum eodem interpretemur *repetitum*, ut ſenſus ſit: Si in præfatione ſtipulationis Contrahentes pacti ſint, *ſortem non petitum iri*, *donec uſuræ ſolvantur*, & dein ſubſecuta fuerit ſtipulatio, quantumvis pura, tamen repetitam intelligi conditionem, ſecundum ea quæ idem Paulus docuit in *l. 44. § 1. ff. de verb. oblig.* Per conſequens ipſa ſtipulatio erit conditionalis, ſeu, ut JCtus ait, *conditio illi inerit*, ſecus ſi poſt ſtipulationem, licet incontinenti maxime, placuerit, ut vidimus ad ejuſdem Pauli *l. 44. § 2. ff. de oblig. & act.* Hanc dicti § expoſitionem eo lubentius accipimus, quod Duareni auctoritate nitatur, & Hotomanni hujus in *Schol.* illius in *comment.* ad noſtr. § cum tamen uterque (de Hotomanno quamvis dubitari poſſe diximus) una cum Gloſſa ſtrictis contractibus pacta ineſſe contendat, contra quam nos diſputamus.

Quid ſi & ita *d.* § interpretemur: *Cum conveniſſet*, id eſt, ſtipulatione fuiſſet cautum (*conventionis* enim vocabulum generale eſt) *ut donec uſuræ ſolverentur* &c. ineſt ſtipulationi conditio, licet illa pure accepta ſit, vel ita ſaltem videatur. Tacita, quæ inerit, conditio hæc ſit: *Si uſuræ non præſtentur*, *ſortem peti poſſe*. Nihil eſt ſimplicius, & nihil forte verius. Agit Paulus *d. l. 4.* de hujuſmodi conventionibus ſive conditionibus, quæ *inſunt*, hoc eſt, tacite contractibus continentur, quo modo verbum *ineſſe* occurrit ſæpius. Dederat exemplum de invectis & illatis in *princ.* de ſtipulatione dotis cauſa in § 2. addit tertium de ſtipulatione, quæ, donec uſuræ penderentur, ſortem non exigi volebat. Quid hic ineſt taciti? ut ſortem petere liceat, ni pareatur uſurarum ſolutioni: perinde etenim eſt, *atque ſi hoc expreſſum fuiſſet*.

Sed demus, verba fieri de pacto, eoque incontinenti adjecto, & non erit, cur adhuc vadimonium deſeramus. Hæc verba, *conditionem ineſſe ſtipulationi*, nihil prohibet eodem modo explicare,

ac in *l. lecta*, dictum ejuſdem Pauli, *pacta ineſſe ſtipulationi*: inſpecto videlicet rei eventu. Nam per oppoſitam exceptionem pacti, *ut donec uſuræ* &c. effectu idem conſequetur debitor, atque ſi ipſa conditio ſtipulationi fuiſſet inſerta: & hoc eſt, quod Paulus in *fine* ait. Ad hæc vide, ſi vis, *cap.* 10. in *l.* 40. *ff. de reb. cred.* Secundum eam interpretationem nihil intererit, utrum conventio in *d.* § præceſſerit, an ſequuta ſit, idque ſtatim, an ex intervallo: quia igitur incertitudinem tollit omnem, placet eo magis. Si cui nondum ſit factum ſatis, is moribus utatur ſuis.

Denique ſententia communis non parum ſibi prodeſſe credit *l.* 135. § *Seja* 2. *ff. de verb. oblig.* dum eam, velut oraculum præſentis controverſiæ extollit. Verum aut omnia me fallunt, aut in *d.* § ne hilum reperitur ad communis DD. Scholæ præſidium. Quare non lubet verba *paragr.* exhibere, multo minus ſingula inductione contrarii perſequi. Rem omnem abſolvere poſſunt ea, quæ Cujacius ad expoſitionem *d.* § *Seja*, dixit in *comment. de verb. obligat.* occaſione *l.* 84. & ad *lib.* 3. *quæſt. P.* in *l. lecta*. Late itidem, pro more, Donellus in *comment.* ad *d.* § eandemque *l.* In eo vertitur ibi quæſtionis cardo, an, ſi Titius reliquum pretii modico intervallo poſt tempus ſolutioni condictum Sejæ offerat, moram purgare poſſit? Scævola ſecundum ea, quæ ipſi proponebantur, moræ purgationem Titio indulgendam eſſe reſpondet: adeoque eum recte agere *ex ſtipulatu* (verba ſunt JCti) ex cautione nimirum, quam in *princ.* § repræſentaverat. Igitur ex pacto non fuit data actio; quin nec dari poterat a parte Titii. Verba pacti hæc erant: *ut intra Kalendas Aprilis primas univerſam ſummam mandator* (Titius nempe) *numeraret, & hortos acciperet*. Non numeravit ſummam, ergo ad proprietatem hortorum transferendam experiri non potuit ex conventione; quia tamen verum erat, eum pretii partem ſolviſſe intra Kalendas Aprilis & reliquum obtuliſſe non multo poſt, agit ex ſtipulatu. Quid interim Seja? excipit non omne pretium cum uſuris intra Kalendas fuiſſe numeratum, & hanc exceptionem ſuggerit conventio. Quæ & ubi hic eſt ex pacto actio? ſane non commemoravit eam Scævola: ſiniſtre itaque hæc interpretantur. Fortaſſean ideo, quia reos *incontinenti* fuiſſe pactos proponitur; at illud eſt ex facto, vide quæ diximus de τῷ *incontinenti* legis *lecta*.

Tantum de præcipuis capitibus, quibus pacta ſtipulationi ineſſe, evinci poſſe videbatur. Plura quidem in hanc ſententiam adferuntur, ſed, quæ nominentur, fere indigna. Quanto ſtrepitu movent *l.* 13. *pr. ff. comm. prædior. l.* 1. § 3. *verſ. cum adjic. l.* 29. *pr. l.* 52. *pr. l.* 134. § 1. *ff. de verb. oblig.* aliaſque longius adhuc petitas? harum nulla eſt, quæ de pactis agit, nulla, quæ τȣ̃ *ineſſe* meminit: ergo apage omnes.

Quod ad pacta mutuo adjecta, non diximus adhuc, quid auctoritatis habeant ſententiæ vulgatæ propugnatores. Res quidem in iis minus moleſta eſt, ſed tamen, ut vulgo fit, depromunt & heic ſuas leges, veluti *l.* 3. & 10. *ff. ſi cert. petat. l. centum Capuæ* 6. *junct. l. præc. ff. de eo quod cert. loc. l.* 24. *ff. de præſcr. verb. l.* 12. *C. de uſur.* & generale fulcimentum *l.* 48. *ff. de pact. l.* 27. *ff. de reg. jur.* & *l.* 5. *C. de fidejuſſ.* Singulatim ad hæc reſpondere non eſt viſum, cum nil tale mereatur univerſa, qua nos impetunt,

tunt, legum machina. Sunt, quæ rurſus de pactis non loquuntur, & de his, quæ incontinenti mutuo proponuntur addita, ne ulla quidem. Hoc autem aditum claudere ad quæſitum de eorum poteſtate ſatis eſt certiſſimum. Ad *l.* 48. *ff. de pact.* dicemus obiter *cap. ſeq.*

De emphytheuſi quidam nugantur ex *l.* 1. *C. de jure emphyt.* ineſſe ſcilicet ei pactiones ex continenti adjectas. Verum hoc ibi ſcriptum non eſt; præter quod probatum non ſit, nec unquam probari poſſit, emphyteuſin eſſe ſtricti juris.

Ad hanc primam claſſem referendus quoque videtur Franc. Connanus *comment. jur. civ. lib.* 7. *cap.* 1. *num.* 12. & præcipue *lib.* 5. *cap.* 3. a medio *num.* 7. ad finem *cap.* ubi, poſtquam nonnullos opinatos eſſe dixerat, pacta ſtrictis contractibus non ineſſe, ita pergit: *Quod aperte falſum eſt in eis, qui re contrahuntur, ut in mutuo.* De ſtipulatione autem *num.* 8. *Mihi videtur*, inquit, *in ſtipulationibus pacta ſtatim adjecta confirmari per ſtipulationem, non tam quod in ea inſint, quam quod eam ad ſe trahant, & novam ſtipulationem conſtituant.* Et paulo poſt: *Ut non tam contractui & ſtipulationi inſit pactum, quam ſolemnitati, ut ſic dicam, ſtipulationis, quæ in interrogando & promittendo conſiſtit.* Primo equidem hoc ſingulare habet Connanus: quod pacta mutuo ineſſe extra controverſiæ aleam ponat, ſed de ſtipulatione anxius dubitet. Sunt, qui in ſtipulatione rem planam facilemque ſtatuunt, non æque in mutuo: & id non ſine ratione & lege (utraque tamen refutanda *cap. ult.*) Sed Connanus prorſus incedit per ignes, ſuppoſitos cineri doloſo. De mutuo ut probet, potiſſima ejus provocatio eſt ad *l.* 48. *ff. de pact.* quam bene, non eſt, ut dicatur, neceſſum. De ſtipulatione mira eſt ejuſdem oratio. Pactum non ineſt ſtipulationis contractui, ac ſolemnitati. Sed ſolemnitas interrogandi & reſpondendi an non totum ſtipulationis contractum conſtituit, & plane exhaurit? ita ſane confitetur ipſe in verbis, quæ ex eo exhibuimus, finalibus. Qui igitur pactum huic non inerit, & tamen illi? Ad hæc novam ex pacto ſtipulationem fabricat, & nihilominus non ineſſe vult. Alciatus ad *l.* 13. *C. de pact. num.* 6. ex pacto adjecto itidem ex ſtipulatu actionem concedit, ſed quia ineſt. Quo jure Connanus? an quia ex nudo pacto oritur ſtipulatoria actio? abſit. Quo ergo? nullo: niſi dicas, pacta, licet non inſint, attamen vi quadam, ut ſic dicam, magnetica ſolemnia ſtipulationis attrahere. Aut non intelligo hanc philoſophiam aut lubrica eſt valde. Servemus hoc: Connanum a *communi* non differre, niſi verbis tenus.

Heic etiam locamus illum, qui ait, pacta fidei bonæ judiciis ineſſe, *ſemper & omnibus Juriſperitis* placuiſſe: ſtricti juris autem *ante præfecturam Papiniani quibuſdam tantum, licet poſt eam etiam univerſis.* Haſce nugas procudit ex *l. lecta*, atque hoc, ne quid fatui deſit, ut reſpondeat ad *l.* 13. *C. de pact.* quod Maximini eſſe conſtat. Sed bacchæ bacchanti porro adverſarier non placet. Quod ſi non credas, ejuſmodi deliria cuiquam poſſe venire in mentem, vide ipſe Mæſtertium *de juſtit. ll. Roman. lib.* 1. *dubit.* 34.

CA-

CAPUT V.

Diſputatur adverſus eos, qui pacta a parte rei; vel in univerſum, ſi detrahentia ſint, ineſſe volunt.

ARGUMENTUM.

Quid ſit ex parte rei ineſſe; quid ex parte actoris. Locutionem utramque eſſe bonam: & priorem nullo jure ab Hotomanno damnari. Quid ipſum perverterit. Cujacio ſiniſtram mentem affingi ab Ant. Fabro. Tò ex parte rei ineſſe *an in jure dicatur. Hotomanni finitio τȣ* ex parte actoris ineſſe *num videatur accurata. Pacta a parte actoris vel rei, vocari etiam* adjicientia & detrahentia: *& quare. Utra appellatio præſtet. Priorem, remotis tricis, videri magis juridicam. Quinam ſententiam, inter hujuſmodi pacta quæ diſtinguit, ſtabiliverint, & ſequuti ſint. Male eos provocare ad* l. 40. ff. de reb. cred. & l. 4. § ult. ff. de pact. *Niti autem potiſſimum* l. 11. § 1. de reb. cred. *Illius diſtinctio contra nos inducitur. Atque ea, ne quid adverſetur, exponitur late. Quod ad utrumque caſum in* d. § 1. *alia, quam vulgo, illius ratio adducitur: & adſtruitur explicatione* l. 17. pr. ff. de pact. *& aliquot Baſilicorum gloſſis. Probatur, non adjectum contractui, ſed injectum fuiſſe potius pactum in* d. § 1. *Quæ Cujacius protulit nec nova, nec vera eſſe: & qui diſtent a noſtra ſententia. Qui omnia pacta ineſſe volunt, non ſat feliciter retudiſſe argumentum, in* d. § 1. *ipſis adverſum. Decem datis, ut reddantur undecim, nunquid, &, quo nomine undecimus peti poſſit. Hujuſmodi negotium degenerare in contractum innominatum. Explicita, & vindicata* l. 48. ff. de pact. *Quid judicandum videatur de juris regula, citra ſtipulationem uſuras non deberi. Βαſιλικῶν Scholiaſten ea confirmare: nequicquam obtinente alio Græculo. Donelli philoſophia, qua detrahentia pacta ineſſe adſerit, quam ſit craſſa. Rejicitur hæc, prout & alia ejuſdem argumentatio ex* l. 4. § 3. verſ. cum adjic. ff. de verb. oblig. *Fort. Garſiæ detorſio* l. 7. § 5. ff. de pact. *improbatur. Quædam partis adverſæ minutiæ leveis.*

INeſſe quid ſit, diximus *cap.* 1. Hinc ultro colligas, quid ſignificet *ex parte rei ineſſe*. Cujacius, peritus definiendi artifex, in ſua præſertim cauſa, ad *Paulum* in *l.* 40. *ff. de reb. cred. circa med.* ita infit: *Ineſt igitur contractui ſtricto* (de pacto adjecto verba ſunt) *ſtipulationi ſtrictæ, ex parte rei debendi, ſcilicet ut reo proſit, actori autem noceat: non etiam ex parte actoris ſive creditoris, ut ei proſit*. Idem clarius alio loco ad *d. l. pactum ſubjectum ſtipulationi incontinenti, ei ineſt ex parte rei debendi tantum, ut ſcilicet ei ipſo jure proficiat, non etiam præbeat creditori actionem ex ſtipulatu*. Unde apparet, *ex parte rei ineſſe* nihil aliud velle, quam debitorem ipſo jure ſecurum eſſe, ſi ejus gratiam concernant pacta, non eſſe opus, ut is unde petitur excipiat, quum illud, *quod ita detrahitur ſtipulationi, perinde ſit, quaſi nec veniſſet in eam*, ut recte ait Donellus. *Ineſſe ex parte actoris* quid ſit, a contrario ſcire licet: nimirum ad actionem prodeſſe, ſi pacta ejus commodum ſpectent. Ulpianum ita loquentem vide in *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* Adde *cap.* 1. *ſub fin.*

Franc. Hotomannus *illuſtr. quæſt.* 36. uſitatam in Scholis locutionem τȣ̃ *ex parte rei ineſſe*, tanquam *vulgi erro-*

tore inductam traducit, cum dicendum eſſet, *ex parte rei locum habere*; præeunte Ulpiano in *d.* § 5. *l.* 7. *ff. de pact.* Dein ita pergit: *Locum habere ex parte rei pactum dicitur, cum ei ad exceptionem valet*. Et *pag. præc. Ineſſe ex parte actoris eſt, valere ad actionem . . . ipſo jure vel minuendam, vel amplificandam, quorum illud actori nocet, hoc vero prodeſt*. Deſcriptio pacti ex parte rei locum habentis ſatis bene ſe habet, cum ex *d.* § 5. petita ſit. Sed in eo dormitaſſe fere dixerim Hotomannum, quod *ineſſe* & *locum habere a parte rei* non diſtinxerit. Pacta poſſunt habere locum a latere debitoris, id eſt ad exceptionis adminiculum prodeſſe, quum tamen non inſint, id eſt ipſo jure, ſuapte natura debitorem non reddant tutum. Quod ad juris ſubtilitatem & effectum, novimus differre plurimum, utrum liberatio contingat ſtatim ab interpoſito pacto, an vero non niſi interveniente hominis excipientis miniſterio. Cujacius a bona mente non ita divorterat, ut, ſi ineſſe a parte rei nihil eſſet, quam ad præſcriptionem valere, iſthuc probare conando, magno motu nihil quicquam ageret, quamvis hanc ei mentem affingat Ant. Faber in *ration.* ad *l. lecta*. Pacta namque, licet ex intervallo fiant, tamen exceptionem parere juris eſt certi & explorati. Quod autem Hotomannus notat *τὸ ex parte rei ineſſe* ſine lege dici, quod ad formulam ita conjunctam concedo: ipſa verba, ſeparata tamen, reperies in *d. l.* 7. § 5. ex queis rem ipſam facile eſt colligere. Hoc potius miror, Hotomannum non erubeſcere, cum ipſe ſine lege & ratione *ineſſe ex parte actoris* deſcribat, *valere ad actionem ipſo jure minuendam vel amplificandam*. De amplificatione recte, ſed pactio, quæ jus actoris deſtruit, quomodo dicetur ex ejuſdem parte ineſſe, cum tamen in ſolius rei commodum operetur?

Sciendum eſt porro, pacta a parte rei ſeu debitoris, etiam *detrahentia* & *minuentia* vocitari ab Interpretibus. Ea autem quid ſint, bene præ ceteris Hotomannus *d. quæſt.* 36. & Commentatores ad *l.* 72. *ff. de contr. emt.* Puto tamen *detrahentia* & *adjicientia* non eodem plane modo hic dici, ac in *d. l.* 72. de naturalibus ſive acceſſionibus contractuum, quum alia ibi ſit illius appellationis & juris ratio, ſed ſimpliciter *adjicientia* hic eſſe, quæ ab actoris; *detrahentia*, quæ a rei partibus operantur eo, quo diximus, modo: & rationem, cur hæ loquendi formulæ confundantur, hanc eſſe, quod, ſi quid adjiciatur obligationi, illud tantum non ſemper fiat in favorem actoris, ſi quid detrahatur in favorem rei. Poſſet nihilominus, quamquam raro, contra fieri, ut in die addito, vel detracto. Sed & *ex parte actoris* ſive *rei* non omnino accurate dici diſputabis, quia pacta μονόπλευρα dari poſſe non videntur: etenim *ineſſe*, ſi idem denotet, ac *fieri partem ipſius contractus*, ſequitur, quod omnis conventio ab utraque parte inſit, & ea, quæ vulgo a latere rei dicitur, etiam ab actoris partibus operetur: namque hoc efficit, ut ejus actio ipſo jure ad id duntaxat competat, quod pacto ſublatum non eſt. Verum ſi *τὸ ex parte actoris* vel *rei* tantum accipias pro *in alterutrius gratiam & commodum* (quemadmodum acceptum crediderim ab Ulpiano in *d. l.* 7. § 5. *de pact.*) nihil eſt, quod te jure offendat. De verbis hactenus, ut eo facilior in rem ipſam fiat ingreſſus.

Atque hæc Sententia de pactis, a parte rei quæ inſunt, ab antiquiſſimis in Oriente cognita & recepta fuit.

Eam

Eam quippe fovit Stephanus, celeberrimus Βασιλικῶν interpres, ad τὸ κατὰ πόδας in *l.* 11. § 1. & *l.* 40. *ff. de reb. cred.* & quidam ἀνώνυμος utroque loco. Exin in Occidente hanc opinionem ſine ulla hæſitatione primum ſtabilivit Paulus de Caſtro in *comment.* ad *l.* 7. § 5. *ff. de pact. num.* 15. & ad *l. lecta*, *num.* 8. ſub cujus *fin.* ſe rem confeciſſe jactat: *Hæc eſt veritas*, inquit, *in intellectu hujus legis per Gloſſ. & DD. minime viſa*: adde ibidem *num.* 10. 13. 14. 15. *&* 16. Attamen ante eum ſimile quid docuit, ſed diffidenter admodum, Raph. Fulgoſius ad *d. l.* 40. *num.* 9. 17. *&* 24. ubi gloſſæ, quam ætate provectior fecit maximi, religione tractus, quaſi timidus ita balbutit: *Ita mihi diſputative videretur dicendum* (ſcilicet quod detrahentia tantum inſint) *in judicando* (non eſt, quod de his judicia metuamus) *ſequimini ſententiam communem*, *quæ cum magna difficultate poſſet ſuſtineri propter prædicta*. Idem ad *l. centum Capuæ* 8. *ff. de eo quod cert. loc.* Fort. Garſias ad *l.* 7. § *quinimo ff. de pact. num.* 26. *&* 27. Ex novioribus primicerius eſt Jac. Cujacius in *comment.* ad *d. l.* 7. § 5. & *l.* 135. *de verb. oblig. tract. ad Afric.* 8. ad expoſit. *l.* 24. *ff. præſcr. verb. lib.* 10. *obſerv. cap.* 24. in *Mercatore lib.* 1. *cap.* 27. & plenius in *comm. poſt.* ad *l.* 11. § 1. *ff. de reb. cred.* Pleniſſime autem ad *lib.* 3. *quæſt. Paul.* in *l. lecta*, Guilielmus Barclajus ad *tit. ff. de reb. cred.* in *l.* 40. Hugo Donellus ad *eandem num.* 16. 24. *& ſeqq.* ad *l.* 135. § *Seja* 2. *ff. de verb. oblig.* Item ad *l.* 13. *&* 27. *C. de pact.* Hub. Giphanius, & Ant. Perezius in *d. l.* 13. aliique majorum minorumque Gentium.

Provocant illi Erciſcundi præcipue ad *l.* 40. *ff. de reb. cred.* & *l.* 4. § *ult. ff. de pact.* ubi pacta ineſſe memorantur, cum in utraque ſpecie bene ſubducta ſolius rei gratia vertatur. Verum ad eas, quod ſatis eſt, defuncti ſumus in præcedentibus.

Hæc eorum argumentatio ab exemplis in *d. ll.* obviis inducitur, ſed ipſum diſtinctionis momentum inter pacta a parte actoris & rei, ſeu adjicientia & detrahentia, longe videtur conſpicuum in *l. rogaſti* 11. § *ſi tibi* 1. *ff. de reb. cred.* ubi ita Ulpianus: *Si tibi dedero decem* [*ſic*], UT NOVEM DEBEAS: *Proculus ait*, *& recte*, *non amplius te ipſo jure debere*, *quam novem*. *Sed ſi dedero*, UT UNDECIM DEBEAS: *Putat Proculus amplius*, *quam decem condici non poſſe*. Hic conventio a parte rei eundem ἀμέσως, auctoritate juris liberat, ſed a parte actoris producere videtur omnino nihil: quod quid eſt aliud, quam pacta minuentia ineſſe, augentia non item? Scio ab omni JCtorum principatu in hacce materia celebrari *d. l.* 11. § 1. at, ſi quid unquam, jure nullo. E re erit ſingula ibidem interpretari. Mævius Titio credidit decem, & in ejuſdem gratiam contractui hanc dedit legem, ut novem ſolummodo ſint in credito: *ipſo jure*, recte ajunt Proculus & Ulpianus, novem duntaxat deberi. Nummi illius unici, conſulto dati, donationem cenſeri inter omnes conſtat, & remotis nonnullis tricis, adſerit prolixe Donellus in *comment.* ad *h.* § *num.* 1. Sed cur *ipſo jure* non amplius, quam novem debentur? quia, ut apparet, in conſtituenda obligatione inſerta fuit conventio de remiſſione unius ex decem creditis: ſecus ac ſi pacto, quantumvis incontinenti ita conveniſſet (uti perperam hic § accipitur): tunc enim non ipſo jure, ſed per exceptionem debitori conſultum fore probavimus *cap.*

2. *&*

2. *&* 3. Igitur ratio, quare ipſo jure condictitia creditoris actio ſit limitata reſpectu unius, quem donatum diximus, non eſt ſane, quod pactum a parte rei, ſive detrahens inſit (nam acute vident, qui in *d.* § pactum adjectum reperiunt) ſed quod in ipſo contractu ineundo ita placuerit: quod cur fieri nequeat, nihil quicquam obſtat.

Succedat alter caſus: Mævius decem credidit, ut undecim reſundat Titius, quæritur, quid juris? non amplius, quam decem *condici poſſe* idem Proculus putat, ac iterum recte, licet Ulpianus, quem verum eſt hoc non negare, heic auctoritatem ſuam non apponat. Confirmat id Paulus in *l.* 17. *pr. ff. de pact. Si tibi*, inquit, *decem dem*, *&* *paciſcar*, *ut mihi viginti debeantur*, *non naſcitur obligatio ultra decem*: *re enim non poteſt obligatio contrahi: niſi quatenus datum ſit*. Quæ ratio, velut certiſſimi juris principium laudatur ab Impp. in *l. 9. C. de non numer. pecun.* Et hac bene intellecta, intelligemus etiam mentem *d.* § 1. *Re non poteſt in plus contrahi obligatio*, *quam datum eſt*, ideſt, obligatio ex mutuo oriunda; ſeu, quod idem eſt, condictio ex mutuo in plus competere nequit, quam revera numeratum, appenſum, vel admenſum, id eſt *re contractum eſt*. Ratio rationis eſt, qua condictio ex mutuo virtutem trahit omnem ex rei intervenientis datione *l. 9.* § 4. *ff. ſi cert. pet.* ex numeratione pecuniæ, quomodo ipſum mutuum audit in *l.* 7. *eod.* Proinde abſurdum eſſet, ut actio ex mutuo rem intervenientem ſuperaret, hoc eſt, effectus cauſam: ſic ut *prius poſſint cadere ſydera de cœlo*, *quam quod contrahitur in plus obligatio*, *quam datum eſt*, ut inquiebat Petrus, neſcio quis (niſi Belperticenſem credas) referente Paulo Caſtrenſe ad *h.* § 1. *l.* 11. *ff. de reb. cred.*

Jam ſatis claret, quo ſenſu Proculus in noſtro § dixerit: *amplius*, *quam decem* CONDICI *non poſſe*, *licet dedero*, *ut undecim debeas*. Nummus ille undecimus, quamvis promiſſus, tamen datus non fuit. Quodcunque datum non eſt, condictione repeti nequit: adeoque nec unus ille, ſupra decem datos, promiſſus. Defungitur debitor, ſi rem reſtituat τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότατος, ajunt Græci, & id verum eſt, ſiquidem condictione experiatiſ creditor. Ceteroquin ſi ſtipulatione furu ſet cautum, *undecim redditum iri*, undecimus ex ſtipulatu recte petetur, ἡ γὰρ ἐπερώτησις καὶ τὰ μὴ ἀριθμηθέντα ἀπαιτεῖ, recte ait Baſilicorum Gloſſa ad *lib.* 23. *cap.* 2. *th.* 1. *litt. S*, de condictione certi contrarium innuens, & nos ablegans ad Stephanum, qui *eodem loco litt. Q*, eleganter docet, oportere concurrere Διάθεσιν καὶ ἀπαρίθμησιν, *animum* *&* *numerationem*, priuſquam condictioni ex mutuo locus ſit, & ideo decem datis, undecim non *condici*, quia ἀπαρίθμησις unius deficit. Eſt hæc ſola & ſolida hujus juris ratio, præferenda longe huic, quam idem Stephanus in proxime præcedentibus dederat etiam de pactis a parte rei, non actoris operantibus. Ex hiſce liquet affatim, cur non valeat conventio, de plus condictione repetendo, quam numeratum fuit: idque adeo verum eſt, ut nihil referat, quandocunque ita convenerit. Vulgo quidem non dubitatur, quin *d.* § 1. agat de pactionibus ex continenti adjectis mutuo, aſt illud probabitur nunquam. Mutuum τῶν *decem* ibidem uno ſpiritu proponitur initum, ut vel *novem* vel *undecim* debeantur: erit igitur *injecta* potius, quam *adjecta* iſtæc conventio de plus minuſve

ve reddendo. Interim quod ad ſecundum paragraphi membrum nil intereſſe vides, utrum ex intervallo, ſive incontinenti, immo in ipſo contractu (ut eſt in facto *d.* §) fiet placitum, ut decem datis liceat condicere undecim: nunquam enim contra naturam ſuam dari poterit condictio. Sed in caſu priori, plurimum id referre monuimus ſupra, cum a redditione unius debitorem alioquin ipſo jure liberatum non fore, abunde probet *l.* 44. § 2. *ff. de oblig. & act.*

Videtur nunc luci claræ datus *d.* § 1. & quoque *l.* 17. *pr. ff. de pact.* nam ſi decem datis, undecim condictione nequeant repeti, multo minus alterum tantum: cum ita major adhuc fiat proprietatis condictitiæ exceſſus. Cujacius ad *lib.* 3. *Paul. ad edict.* in *l.* 17. poſtquam Pauli doctrinam in *princ. l.* 17. ſatis apertam eſſe dixerat, mox ſubjungit: *Rationem ejus explicare non tam eſt in facili, quam imber quando pluit, ut Plautus loquitur.* Et Paulo poſt: *Ratio, quam non affert, eſt hæc: quia mutuum eſt contractus ſtricti juris, & contractibus ſtricti juris pacta, quæ adjiciuntur incontinenti, non inſunt, niſi ex parte rei.* Non video, qua fronte Cujacius Paulum rationem adferre neget, cum utique in *fin. princ.* manifeſta ejus αἰτιλογία ſit; *re enim non poteſt* &c. Hæc ratio longe lateque præſtat Cujaciana, quam modo in Stephano improbavimus: Equidem verum eſt, pacta ab actoris partibus mutuo non ineſſe propter eandem condictionis ſtrictæ indolem: ſed hæc converti non poſſunt. Licet enim in contrahendo mutuo convenerit, ut ejus obligatio, ultra quam datum eſt, porrigatur, fruſtra tamen plus petet condictio: idque ratione non alia, quam Paulus produxit. Τὸ αἴτιον Cujacii ſi valeret, poſſemus ſane in conſtituendo contractu ita cavere: nam ceſſat tunc metus, ne pacta adjecta inſint. Hoc autem non licet, prout dictum & probatum eſt: ergo, relictis ceteris, ſequamur Paulum.

Qui cum communi DD. Schola pacta, etiam adjicientia, ineſſe contendunt, ad argumentum, quod in caſu ſecundo *d.* § 1. adverſus eos facit, reſpondent, quod ſciam, omnes, mutuo per conventionem nihil addi poſſe, ne ejus natura deſtruatur. Sed id fatuum eſt, ſi ad contractum gratuitum & beneficium recurras, ut faciunt illi; verum autem, ſi hæc transferas ad actionem mutui ſolam. Stipulatione poſſe quid credito accedere nemo negabit: quin & alio modo, ut dicemus ſtatim. Itaque condictionem certi ab ipſo mutuo diſtingue, & quæ de uſurarum odio dicuntur, notata vide *cap.* 3. *in fin.*

Placet *d.* § 1. *l.* 11. *ff. de reb. cred.* adjungere πάρεργον fere neceſſarium. Quid ſi non condictione, uti conſtat, an non actione alia ille nummus undecimus, promiſſus, ſed non creditus, poterit peti? quid ſi uſuræ, vel donationis nomine? neutrum valet, non enim agit *d.* § 1. de uſurario quodam augmento, at de uno inſuper debendo ex contractu mutui. Accedit regula tralatitia *l.* 3. *C. de uſur.* uſuras citra ſtipulationis vinculum, quod hic nullum eſt, non deberi. Neque etiam unus ille, quaſi donatus, petetur condictione ex *l.* 35. § *ult. C. de donat.* cum hic nulla ſit donandi, ſed manifeſta in creditum eundi voluntas.

Enim vero, an non hujuſmodi negotium, *dabo decem, ut undecim debeas*, degeneret in contractus innominati articulum *do ut des*, & conſequenter ad nummum undecimum incerta civilis competat, alia quæſtio eſt. Subeſt enim,

enim, dicat aliquis, cauſa efficax ad conſtituendum *συνάλλαγμα*, ſecundum Ariſtonem in *l.* 7. § 2. *ff. de pact.* & *in traditionibus rerum quodcunque pactum ſit, id valere manifeſtiſſimum eſt*, ait Gajus in *l.* 48. *ff. eod.* Negat quidem hanc generalem *l.* 48. ſententiam Jac. Gothofredus, dum ad *Tabulam ſextam τῶ duodecim*, Gajum ſcripſiſſe fingit, *in mancipationibus*, idque interpolaſſe Tribonianum. Rationem vero ſi quæras, nullam dabit, aut certe talem, quæ ratio non eſt. Cujacius in *Paulo* ad *l.* 17. *pr. ff. de pact.* reſtringit *d. l.* 48. ad traditiones, quæ fiunt ex contractu bonæ fidei. Sed & hoc perperam. Indiſtincte vera eſt *d. l.* 48. in transferendis rerum dominiis per quoſlibet contractus quodcunque pactum jure interponitur, eſtque ſervandum, vel actione ex ipſo contractu, vel, ſi hæc extenſionem non patiatur, præſcriptis verbis. De pactis loquor, quæ in conſtituenda obligatione fiunt, cum illa ipſi contractui dederint cauſam, ſaltem negotium aliquod in ſe habeant, pariendæ actioni idoneum. Quidni igitur, ut ad propoſitum thema revertamur, unicum illud *νόμισμα*, non velut mutuo datum, non velut uſura, ſed ex promiſſo contractui cauſam dante petatur? immo quidni ut uſura, ſiquidem hoc actum ſit, & earum modus non excedatur? opinor recte & utiliter præſcriptis verbis agere creditorem, ſi in ipſa datione ita fuerit pactus: & hoc ut dicamus, *ἀναλογία* juris omnino ſuadet. Quod autem de uſuris fœnebris pecuniæ ſine ſtipulatione, & per conſequens ex pacto non debendis definitum eſt jure civili, accipiendum erit fortean de pactis, quæ ab ipſo contractu ſeorſim habentur, non quæ ipſi numerationi ſunt implicita.

Belle hanc juriſprudentiam confirmari video a Gloſſa ad Pandectas Græcas in *l.* 11. § 1. *de reb. cred. litt. S*, quæ, cum undecimum nummum ex ſtipulatione, ſi facta fuiſſet, peti poſſe dixerat, quemadmodum de hac ipſa tradidimus ſupra, incontinenti addit: Εἰ δὲ μὴ γέγονεν, οἶμαι ὅτι ἁρμόζει ἡ πραεσκρίπτις βέρβις, ὡς γενομένης ἀργυρίου ἐπιδόσεως. *Sin vero facta non ſit, puto competere actionem præſcriptis verbis, quaſi facto pecuniæ additamento.* Additamentum pecuniæ, quocunque veniat nomine, præſcriptis verbis actio petet, & petet, quoniam ita contractum eſt. Alia ſine nomine larva *eodem* Βασιλικῶν *loco*, poſt optimam, quam dedimus, gloſſam, hanc ἐπίκρισιν ſubjungit: Τοῦτο ἀμφίβολον μεγάλως, ὡς μὴ καλῶς λεχθέν. Cur hoc dubium eſt Græcule? etſi enim tu quærendam jubeas *l.* 17. *pr. ff. de pact.* hoc tamen ſubvertes? De condictione, eaque ſola loqui diximus *d. l.* 17. & *l.* 11. § 1. *ff. de reb. cred.* Sed de his cum omni περιστάσει utique actum eſt ſatis.

Præcipuum nodum fregimus: reſtant quædam tricæ. Donellus ad *l. lecta*, *num.* 16. *&* 24. metuens *l.* 99. *ff. de verb. oblig.* ex qua *cap.* 3. evicimus, pacta, utpote verbali ſolemnitate deſtituta, ſtipulationis partem eſſe, vel fieri non poſſe, quod ad detrahentia in contrarium nititur hac fere ratione: Summa minor continetur majori, adeoque pactum minuens, tanquam pars, latitat in ſtipulatione, hoc eſt in toto. Sic ex. gr. (habes exemplum in *l.* 40. *ff. de reb. cred.*) qui 3750. denarios ſibi reddi ſtipulatus eſt, is ſatis trecentos (quæ pacti detrahentis erat materies) refuſum iri dicit, ut ita hæc ſumma, pacto repetita, modo ſolemnis ſit ex ſtipulatione prævia. Conſenſus autem in pacto conſenſum in ſtipulatione præcedentem, utpote æque for-

tem, cum videatur vincere, treceni denarii retroverſus ſoli in ſtipulationem veniſſe exiſtimandi ſunt, quia ſumma in ſtipulatione adhuc reliqua ipſo jure, ita dicam, caduca ſit, incontinenti quippe illi conſenſus deeſt, per poſteriorem correctus: manent equidem verba, at illa quum ſine conſenſu non ſubſiſtant, ſponte ſua intercidere creduntur. Hæc ille ingenti apparatu. Verum ſi avulſo cortice rem propius intueamur, hanc Donelli ratiocinationem conſtabit laborare. Sortem, & omnes ſingulaſque ſortis partes ex ſtipulatione ſolemnes eſſe verum eſt: ſed ſi nova accedat pactio, qui illa ſolemnis evadet? ex ſtipulatione? nequaquam. Separatæ ſunt conventiones, ſeparata earum nomina, altera, nuda, altera ſolemnis. Nuda in ſolemnem non tranſit, licet partem ejus, quod ſolemniter nuncupatum eſt, in ſe concludat. Denique conſenſus tollit conſenſum, ut ille dicebat, ſed nudus nudum. Conſenſus prior verborum formulæ adeo eſt implicitus, ut hunc ſine illa abrogare nequeat poſterior: ſunt enim contractus individui; & vis unita fortior. Pars eorum ſi auferatur, pars ſi maneat, μεταμόρφωσις erit mira.

Nihil momenti quoque adjicit *detrahentium* patronis *l.* 1. § 3. *verſic. cum adjicit ff. de verb. oblig.* quam Donellus *d. n.* 16. & cum eo plures tantopere urgent; nam ipſe Donellus veritatem præſagiens, fatetur, ibidem agi de ſtipulatione omnibus numeris nondum abſoluta, non de pactis eidem adjectis. Sed *hoc*, inquit, *nullum aut certe contemnendum diſcrimen eſt.* Imo vero magnum & imprimis notari dignum: quandoquidem controverſiæ meritum in eo ſolo verti probant abunde, quæ hactenus diſputata ſunt. Ait *d. verſic. cum adjicit aliquid vel detrahit*, ſive, ut etiam alii qui ante Haloandrum libri, *cum adjicitur aliquid vel detrahitur*: ideoque ſi probatio ex eo petita valeret, cui bonum eſt, iſtæc ad pacta detrahentia coarctari? Sed ut diximus, nihil facit ille verſiculus.

Fortunius Garſias ex *l.* 7. § *quinimo ff. de pact.* elicit nonnihil argumenti pro reis quod ad pacta. In fidei bonæ judiciis, inquit, quum *etiam ex parte actoris* ea ineſſe ſcripſerit Ulpianus, hæc ejus videtur fuiſſe mens, ut in ſtrictis *ex parte rei* inſint. Sed τὸ *ex parte actoris* oppoſite ibi ad reum dici, in iiſdem bonæ fidei judiciis, plane non eſt ambigendum. Senſus hic eſt: pacta hujuſmodi adjecta non tantum a rei partibus, quo de minus erat dubium, verum & ab actoris ineſſe. Ita etiam hæc exponunt Cujacius *lib.* 10. *obſerv. cap.* 24. & Gœddeus de *contr. & comm. ſtip. cap.* 8. *num.* 78. quanquam hic illi neſcio quid adfingat.

Ceterum nemo expectabit, ut minutatim omnia partis adverſæ emplaſtra adducamus, eorumque qualemcunque vim enervemus: non ſunt enim tanti. Sic ea, quæ a favore rei petuntur ex *l.* 125. *ff. de reg. jur.* & a commendata liberationis cauſa in *l.* 47. *ff. de oblig. & act.* vides eſſe miſera extremæ ἀπορίας receptacula. Λόγοι καθόλου κενώτεροι, inquit Philoſophus, & ni hoc in jure verum ſit, multa ex iis, quæ jam certa ſunt, ſubvertentur ſtatim. De pactis, quæ a parte rei ſunt, & tamen non inſunt, ſuppeditabunt exempla *cap.* 2. & 3. *hujus diſſertationis*.

CA-

C A P U T VI.

Diſputatur adverſus eos, qui pacta ſtipulationi tantum ineſſe contendunt.

A R G U M E N T U M.

Qui pacta ſtipulationi duntaxat ineſſe ajunt, recenſentur. Eos urgere rationem juris, petitam a cognatione ſtipulationem inter & pactum. Hanc perperam probari l. 7. § 12. ff. de pact. l. 1. § 4. ff. de conſt. pecun. l. 45. ff. ſoluto matrim. *Quod ad* l. 7. § 12. *remiſſio: reliquæ explicantur. Nullam ommino eſſe ſtipulationis pactique adfinitatem: utique non majorem, quam pacti cum mutuo, aliiſque. Denique ex eo conceſſo nihil boni concludi poſſe. Auctoritatem juris mediatores illos nullo jure emendicare ab* l. lecta 40. ff. de reb. cred. & l. 4. § ult. ff. de pact. *Stipulationem a mutuo heic ſecernendam non eſſe. Nunquid regula, qua utuntur in præſens adverſarii, habeat ſe bene. Jani a Coſta de hoc argumento ſententia refertur & refellitur. Ant. Fabrum omnia omnibus contractibus pacta ineſſe velle: at in bonæ fidei, actionem formari ex ipſo contractu; in ſtricti juris, præſcriptis verbis agendum eſſe. Hanc ſententiam male concipi: nec hilum ei prodeſſe ſubtilitatem quæſitam ex* l. 7. § 5. ff. de pact. *Attamen, cum ad exempla Fabri perventum eſt, ab ipſo nihil nos diſcrepare. Hotomanni* de pactis adjectis *opiniones variantes. In iis novi eſſe nihil quod refutandum ſit.*

IN hoc παραδόξῳ refutando non erimus prolixi, cum in loco contra communem DD. Scholam fere præſtitum ſit. Ad hæc Veterum nemini hanc ſententiam ſedere conſtat, ex neotericicis autem paucis.

Primus fuiſſe videtur Anton. Faber in *ration.* ad *l.* 7. § *quinimo ff. de pact.* & *l. lecta ff. de reb. cred.* ubi plena manu hæc perſequitur: parcius item *conject. lib.* 5. *cap.* 10. Reinh. Bachovius ad *Weſenb. tit. de pact. & reb. cred.* & ad *Treutl. vol.* 1. *diſp. 6. th.* 10. *litt. A & B*, prolixe autem ad πρῶτα *ff. tit. de pactis, ſect. de pactis adjectis*. Et, ut hunc etiam addam, Joh. Fred. Bockelmannus *de action. part. 9.* § 20. De Fabro Antonio ſingulatim aliquid dicemus, poſtquam in genere actum eſt. Ac tandem, quæ Hotomanni fuerit *de pactis adjectis* ſententia, tanquam breve aliquod, ſubjungemus.

Pugnant ſtipulationis vindices non levi armatura, ſed ratione etiam, & auctoritate juris: utraque tamen ita inſtructi, ut non vereamur illud, *Vicimus O Socii*. Rationem juris petunt a natura ſtipulationis & pacti, quaſi vero tanta illi cum hoc intercederet conjunctio, ut pacta, incontinenti facta, pro benigno & facili contractus genio libentius admittat ſtipulatio. Hanc adfinitatem probare ſatagunt ex *l.* 7. § *quod fere* 12. *ff. de pact.* & ſane ibi eſt aliquid ejuſmodi. Sed dictam § ὡς νῦν κεῖται, adverſari innumeris juris capitibus adeoque emendandum videri, & quo modo, diximus in *lib. ſingul.* ad *l. lecta cap.* 5. Tentavimus etiam aliter, verum nullam omnino ſtipulationis pactique adfinitatem adgnoſcentes, non repetimus ea, cum πραγματικῶς tractata ſint *d. cap.* 5. Adferunt in hanc rem nonnulli etiam *l.* 1. § *eum qui* 4. *ff. de conſt. pecun.* & *l.* 45. *ff. ſoluto matrim.* aſt valde jejune. Di-

Dicitur in *l.* 1. § 4. inutilem ſtipulationem nec conſtitutum facere. Quid inde? ut contrarium adſeramus? res non eſt tanti. Et in *l.* 45. pactum & ſtipulatio convertuntur, non ob illam, quam jactant, utriuſque cognationem, ſed quod pactum ſeu conventio ſit genus, comprehendens ad unum omnes contractuum ſpecies *l.* 1. § 3. *ff. de pact.* Utque adeo pacta, quæ ita contractibus continentur, ut eorum ſubſtantiam conſtituant additis, verbi gratia, verborum ſolemnibus, idem retineant nomen non tantum, ut in *d. l.* 45. & *tot. tit. ff. de pactis dotalibus;* ſed &, ubi nulla eſt contractuum mentio ſive expreſſa, ſive tacita, eoſdem tamen ſignificent, vid. *l.* 48. § *fin. ff. de minor. l.* 104. *ff. de verb. obl.* Poſſes dicere, etiam pacta præceſſiſſe in *d. l.* 45. & dein ſtipulatione fuiſſe concluſa, argum. *l.* 23. *ff. de pact. dotal.* juncta *l.* 27. *C. de pact.*

Ergo frivolæ ſunt illæ objectiones, neque etiam, quod unicum eos excuſat, aliter eſſe poſſunt. Illa pacti & ſtipulationis ſimilitudo jure ff. exulabat prorſus: in quo enim conſtitiſſe finges? pacta, quemadmodum ſtipulationes, conſenſum requirunt, verum eſt, at ſic eadem eſt pactorum cum mutuo aliiſque contractibus, adfinitas. Stipulatio præter conſenſum, quibus pacta abſolvuntur, præcipuam habet rogandi ſpondendique ſolemnitatem, tanquam *ſpecificam*, ut ajunt, ab illis differentiam. In mutuo præcipuus eſt rei interventus, & ita in ceteris. Nulla igitur pacti & ſtipulationis eſt cognatio, niſi ogygia. Quin ſi quis hæc vel minimum confundat, juriſprudentiæ faciem lacerabit ſtatim. Atque adeo hæc juris ratio rationem non habet. Et quidem, licet concederetur, maximam eſſe ſtipulationum cum pactis adfinitatem; non ſum, qui animadvertam, quid inde concludi poſſit ſolidi.

Sed auctoritas legum videtur iis ſuffragari valide, & fere nimium. Nam ecce, *pacta ſtipulationibus ineſſe*, rotundo Paulus ſcripſit ſtylo in *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred.* & *l.* 4. § *fin. ff. de pact.* Verum δὶς κράμβη θάνατος: *Legi quadrageſimæ* ſatisfactum eſt in in *libro ad eam ſingulari*, *l.* 4. § *fin. cap.* 4. *hujus diſſert.* Eſt, fateor, in ſtipulatione major, quam in mutuo, juris auctoritas: ſed ea jam refutata, majorem adhuc in contrarium adduximus *cap.* 3. Stipulationem itaque a mutuo in re præſenti non ſecernimus: quæcunque ſtipulationi, etiam mutuo inſeri poſſunt, inquit generaliter Ulpianus in *l.* 7. *ff. de reb. cred.* ex adverſo hic dicere liceat: mutuo pacta adjici non poſſunt, vel adverſariis concedentibus, ergo nec ſtipulationi. Vellem etiam, qui ea Sententia utuntur, ne ſtipulationem ſe excipere dicerent a reliquis juris ſtricti contractibus, quum ita exceptio regulæ dimidium abſorbeat: ubi enim ſunt alii juris ſtricti contractus, quam mutuum & ſtipulatio?

Liceat quoque ad hanc claſſem referre Janum a Coſta *comm.* ad *pr. Inſt. de verb. obl.* ipſe enim ſtipulationem eſſe ait *veluti medium quid inter contractus bonæ fidei, & ſtricti juris*, & hinc pacta huic ineſſe, ſed a parte rei, non etiam ceteris juris ſtricti contractibus. Equidem vergit hæc ſententia, ad eam, quam *cap. præc.* refutavimus, dimidiate ſcilicet, at ejus diſtinctio & ratio huic loco quadrat unice. Probationes hujus figmenti ſingulares quia non habet a Coſta, valeat cum reliquis.

Supereſt, ut de Ant. Fabro dicamus.

mus. Ille autem ſupra laudatis locis hoc fere modo argutatur. Omne pactum contractui, ſive bonæ fidei, ſive ſtricti juris adjectum, omnino ineſt; ſed in negotiis fidei bonæ, format actionem ex ipſo contractu, in ſtricti juris, actione præſcriptis verbis eſt ſervandum. Propone: *Credo tibi centum, ut pro me Romam eas*, non dabitur, inquit, condictio certi ex mutuo, *ut Romam eas*, hoc pactum non format actionem mutui, ſed tamen, quia ineſt, præſcriptis verbis utiliter agetur, ut factum impleas, vel ad id, quod intereſt, damneris. Hinc eſt petenda ejuſdem ſagacitas, quod nimirum Ulpianus in *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* ſcripſerit: *Pacta conventa ineſſe bonæ fidei* JUDICIIS, id eſt, *actionibus*, non *contractibus*: quia, licet pacta ſtrictis contractibus inſint, non tamen judiciis, ſeu actionibus eorum recte ineſſe dices; neque enim protenduntur actiones ex ſtrictis contractibus ad ea, quæ in pacta deducta ſunt, quemadmodum fit in judiciis fidei bonæ. Tum demum ſtipulationem excipit, utpote cujus actionem formari vult ex pacti adjectione, per ea, quæ modo relata, &, opinor, refutata ſunt.

Quod ad eam, quam nunc recitavimus, Sententiam, ſimpliciter primo negamus, pacta qualicumque contractui ineſſe. Sed cum ad exempla perventum eſt, nullus etiam dubito, quin veriſſimum eſt, ex hoc negotio; *Credo tibi centum, ut Romam eas*, utilem præſcriptis verbis dari, ut fidem datam ſerves, quicquid reluctetur Bachovius, Fabri μάστιξ, ad *Treutl. dict. loc.* Ratio autem Fabriana, quod verba, *ut Romam eas*, conſtituant pactum, quod mutuo incontinenti adjectum ineſt, neutiquam eſt probanda, aliam exſecuti ſumus *cap. ſuper.* in expoſit. *l.* 11. § 1. *ff. de reb. cred.* Denique non placet Fabri argutia ex *l.* 7. § 5. *ff. de pact.* cum utique contractus & judicia, certe in præſenti, differant nihil: *contractibus* enim adſcribitur in *l.* 13. *C. de pact.* quod in *d.* § 5. *judiciis*. Atque illud ſubolens Fabro, *d. l.* 13. torquet horrendum. Sed non eſt viſum, ulterius progredi contra Sententiam hominis ſingularem.

At quo te, Hotomanne, referemus? vulgo quidem audio, te communem DD. Scholam ſequi, ſed quis hoc ſuſtineat? Verum eſt, te in *epitom.* ad *tit. de pact. n.* 5. & in *Schol.* ad § 5. *l.* 7. *eod.* & *lib.* 11. *obſerv. cap.* 1. ſcripſiſſe ἁπλῶς, pacta omni contractui, ſeu bonæ fidei, ſeu ſtricti juris ineſſe: ſed itidem verum, te *illuſtr. quæſt.* 36. & *obſerv. lib.* 12. ſive *amic. reſponſ.* 1. *cap. ult.* ſollicite diſtinguere inter pacta adjicientia, & de ſubſtantia vel adminiculis contractus detrahentia. Hæc omni modo ineſſe vis, illa rurſum diſpeſcis in ea, quæ ſubſtantiæ, vel adminiculis quid addant. Si adminiculis, denuo ineſſe contendis: ſi ſubſtantiæ non item. Iterum *l.* 7. *obſerv. cap.* 15. multum mutatus ab illo, qui antea juris civilis loca, quamvis diſtinctionum mæandris, vindicabas, manifeſtam admittis pugnam inter Paulum in *l. lecta*, & Ulpianum in *l.* 7. § *quinimo*.

Nil eſt in hoc opinionum conflictu, quod refutationem mereatur novam, cum nil ſit novi, quam illa pacti adjicientis recens conficta diviſio. Hæc autem quum ne quidem in bonæ fidei contractibus, quos proprie concernit, tam anxia & varia proponantur in *l.* 72. *ff. de contr. emt.* & reliqua Hotomanni in ſuperioribus occupata ſint, his aliiſque miſſis, ſervamus planam illam

illam facilemque *de pactis adjectis* doctrinam, quam dedimus conſequenter interpretationi *l.* 40. *ff. de rebus creditis*.

COR.

CORNELII VAN

BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS

DE AUCTORE AUCTORIBUSVE AUTHENTICARUM

(QUAS VOCANT)

DIATRIBA.

AD LECTOREM.

PAucis diſputare lubet ad authenticarum (quas vocant) auctore auctoribuſve : hoc enim ſciri earum dignitatis intereſt , intereſt Interpretum . Eſt autem fama , fuitque aliquot retro ſeculis , quemdam Irnerium vel Yrnerium , Hir- vel Hyrnerium , Wirnerium , Wernerum , Wernerium , Wernherum , Warnerium vel Guarnerium (namque ita promiſcue illum WERNER vel WARNER ſcribi video) has authenticas collegiſſe , & ſuo quamque , quo nunc occurrunt , loco digeſſiſſe . Irnerius videlicet ille , quem Bononia , primorum juris Interpretum nutricula , ſi non extulit (Germanus quippe fuiſſe fertur) utique vidit fovitque jura docentem omnium primum poſt renatam juriſprudentiam , licet neſcio quem Peponem ante ipſum commemoret Guido Pancirolus de Clar. leg. Interpr. lib. 2. cap. 13. Atque hæc de Irnerio fama , ex quo reviviſcere & florere Romanorum leges , fere ſancta fuit ad uſque tempora Caroli Molinæi : Ille claſſicum cecinit , & lect. dol. 3. num. 20. & ſeqq. rationem unam, quæ Irnerio authenticas tribuere vetat, expedivit.

Attamen verum eſt , ante Molinæum dubitaſſe & alios de authenticarum auctore , quin & plures earum collectores ſtatuiſſe , nam ecce Gregorius Haloander in ſylloge authenticarum poſt Codicem ſuum hanc habet ἐπιγραφὴν : Epitomæ quædam novellarum conſtitutionum , quas authenticas vulgus appellat , poſteriore ætate ab Irnerio , Alberto , Bulgaro , & aliis , Juſtinianeo Codici ſuis locis inſertæ , quam ipſam inſcriptionem Codici ſuo præpoſuiſſe putem nonnullos Corporis gloſſati editores , ut eſt ejus , quod Lugduni anno MDC. prodiit ; utrobique enim Alberti fit mentio , pro Alderici , ut opinor : quia Albertum JCtum illa ætas , quod ſciam , non tulit . Vides interim , variis antiquioris ſcholæ magiſtris authenticas heic adſcribi , & etiam fortes ante Agamemnona de Irnerio , quaſi auctore earum ſolo & unico , dubitaſſe , vel potius contra aſſeruiſſe . Zaſium , Hotomannum , alios , qui vel ante vel poſt Molinæum , non , ut ille , negarunt id operis Irnerio tribuendum , ſed oratione utuntur ſuſpenſa & diffidenti , recenſet Johannes Strauchius in Irnerio non errante (quæ eſt inter diſſertationes ejus academicas quarta) cap. 2. num. 3. his addo Did. Covarruviam ad cap. ſi heredes X. de teſtam. num. 7. & , ne quid deſit , Batavum quemdam , hominem auris alioquin ſat Batavæ , in hiſt. jur. civ. Sed hi omnium ſubſtiterunt & ambegerunt tantum (Irnerius , vel quiſquis is fuit , eorum ſermo eſt vel ſententia ſimpliciter & ὡς ἐν παρόδῳ) quæ autem de Irnerio ſubſiſtendi ambigendique fuerint rationes, nemo eorum unus dixit : nunc , quæ ſint negandi , a Molinæo primum diſces , dein a Germanis ; nam , quem laudavi , Strauchius in dict. diſſert. cap. 2. in eo totus eſt , ut rejecta de auctore Irnerio fama an fabula ? Molinæum vindicet . Exin ita ſapere Pagenſtecher in proluſ. Irnerii injuria vapulantis , & Germanorum alii:

quin & ita in Belgio docere Belgæ. Et ſane rem eo deducunt, ut receptam hactenus de Irnerio ſententiam porro ſequi videatur æque temerarium, ac ab ea divertere.

Igitur amplius deliberandum cenſui, & inquirendum, nunquid novi ſolidique de authenticarum origine & progreſſu adferri poſſit. Comperi autem, eſſe fortaſſean, ut auſim adſeverare, nemini adhuc verum dicere contigiſſe, aut, ſi dixiſſe, non probaſſe tamen; adeoque rem, qua de ſum dicturus, dignam eſſe, quam in publicum paucis enarrem.

Capite I. *Cauſæ controverſæ conjectionem, & noſtram de ea ſententiam propoſituri ſumus.* Cap. II. III. IV. & V. *eam adſtructuri.* Sexto *denique &* ultimo *refutaturi, quæ videntur adverſarier. Parerga, quia gratis dabo, non inſcribam credito. Ceterum vale Lector, prout mereris.*

COR-

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

DE AUCTORE AUCTORIBUSVE AUTHENTICARUM (QUAS VOCANT) DIATRIBA.

CAPUT I.

Cauſæ controverſæ conjectio, & quid nobis dicendum videatur.

ARGUMENTUM.

Ridicula nonneminis de authenticis opinio. Authenticum & authenticæ quid Veteribus. De origine nominis diſquiritur. Alia, quam vulgo, ejus ratio fingitur. De allegatione Veterum nonnulla in hanc rem. Authentici appellatio jam Irnerii ævo frequentata, contra Alciatum. Authenticæ in C. cur ita vocatæ? Breve earum fatum & encomium. Sententia vulgaris de auctore authenticarum Irnerio. Alia Molinæi, qui contradicit, & quare. De Germanorum laciniis Irnerio adſutis. Noſtræ ſententiæ conjectio. Authenticas videri fuiſſe variorum ſcholia & gloſſas. Etiam gloſſellas *appellari a Joanne, Gloſſatore veteri. Qui differat ſententia noſtra a communi, & aliorum.*

UT, quid ſint authenticæ, te moneam, Lector, non erit neceſſum: nam Di meliora, quam ut & tu credas; ut quemdam nos Doctorem juris ſic opinantem cum riſu mirati ſumus, eſſe aliquos Scripturæ, quæ ſacra dicitur, aut Corporis eccleſiaſticis locos, Codicis, quas corrigunt, legibus ſubjectos. Temporibus renaſcentis juriſprudentiæ Novellarum librum a JCtis barbaris *authenticum* fuiſſe dictum, & novellas *authenticas*, atque ita, adjecto titulo, laudatas, teſtatur quicquid antiquorum Interpretum ſupereſt. In originem hujuſce appellationis Alciatus inquirit *lib. 2. parerg. cap. 46.* an repererit, ex Joanne, Gloſſatore veteri, qui forte veram dedit, in *proœm. ſumm. ad novell.* dignoſces. Sin autem nec ille ſatisfacit, finge (licet enim) novellarum libro neſcio in quo tabulario Occidentis reperto inſcriptum fuiſſe, AUTHENTICUM, quaſi ex Græco translatum fideliter,

liter, ut non male prædicaveris de verſione veteri; & ſic fere conjicit Albericus Gentilis *de libris jur. civ. cap. 6.*

Sed quod Cujacius in *comment. poſtum. ad l. 7. & 8. C. de ſecund. nupt.* Gothofredus in *biblioth. jur. cap. 4.* & Contius in *præfat. novell.* ajunt, Irnerium, Pileum, Bulgarum, & alios id ætatis JCtos, *novellas* cum citent, epitomen Juliani intelligere, cum *authenticum* vel *authenticas*, veterem tralationem κατὰ πόδας, nondum mihi ſuboluit: nullo hæc diſcrimine haberi ſexcenties repperi. Imo nec Veteres illos Juliani epitome tam familiariter fuiſſe uſos adhuc mihi compertum eſt; plura vocant in contrarium, ſed apage ἀπροσδιόνυσα. Hoc ſcio, ab Alciato ad Accurſium male referri *authentici* nomen, jam Irnerii ævo uſurpatum, & notum fere unice, uti conſtat ex Gloſſa ad § 4. *in fin. conſtit. de emend. Cod. Juſtin.* qua de *cap.* 3. nonnihil erit dicendum.

Ipſæ itaque conſtitutiones Juſtiniani novellæ quum *authenticarum* nomine venerint, etiam uſu obtinuit, ut breves illæ ſententiæ, ex iis novellis decerptæ (de quibus nunc agimus) idem nomen retinuerint; quemadmodum in *ſummariis*, ſui authentici appellationem ſervantibus, uſu venit & alias. Sin de fide, qua in iſtis ſummulis mens novellarum redditur, vocabulum intelligas, non equidem intercedo, ſed περὶ τῆς αὐθεντίας negotium faceſſent alii, & cum ſorte Haloander, quem in *præfatione* repræſentavimus de verbo *vulgi*; eſto.

De re ipſa conſtat; novellarum, quæ Codicis nonnullas leges vel abrogabant, iiſve derogabant, vel ſubrogabant, vel obrogabant, epitomen eſſe collectam, iiſque legibus ſubſcriptam memoriæ facilioris cauſa, quum priſci legum Profeſſores, quibus id potiſſimum deberi ſuo loco dicetur, Codicem fere ſolum interpretarentur. Sic tuto labori parcitum identidem inquirendi in Conſtitutiones Juſtiniani noviores, eas, ſeu earum potius repetitam βαττολογίαν legendi, quin &, quod majus erat, applicandi legibus Codicis aliquando non ſuis, ab imperitioribus præſertim. Bonum factum! ita decebat languidos barbarorum animos allicere ad bonam frugem. Et ceſſit ea res feliciter, adeo quidem, ut nullo jure Haloander in *præf. Cod. ſui*, authenticas, tanquam ſubrepticios ſervos, de familia ejiciendos putaverit: etenim ſcopo, qui bonus erat, tam bene ſatisfactum, ut bona fide credam, neminem vel exiſtere, vel, ex quo juriſprudentia etiam litteras didicit, extitiſſe, qui majori opera, brevitate, fidelitate novellarum, jus vetus mutantium, ſententias redderet, vel redditurus fuiſſet, quam heic factum reperimus. De fidelitate ſunt qui contradicant, & integras malæ fidei ſyllogas corradant. Sed non eſt, quod tam altum clament, ſint loci vel duo vel nullus. Verum hæc non ſunt hujus operæ.

De auctore duntaxat illius compendiariæ collectionis nobis videndum. Atque hunc fuiſſe Irnerium, qui ſeculo XII. ſub Lothario Saxone, Conrado III. & Friderico, barba roſſa noto, jus civile cœpit profiteri, & aliis profitendi auctor fuit, tot tantaque Interpretum teſtimonia declarant, quot & quanta ſufficere dixeris ad inducendam *opinionem*, ut ajunt, *communem*. Ut iis recenſendis vacem, non exſpectabit quis; recentiorum quippe plena ſunt omnia, & antiquis, utpote veris & ſolis ea de re arbitris, locum dabo peculiarem: namque hoc fieri, etiam ſententiæ noſtræ intereſt, ut mox audies.

Hanc

Hanc autem de Irnerio traditionem, ut ut receptam vulgo, molimine non inepto adgreſſus eſt Carolus Molinæus *lect. dol. 3. num. 20. 21. 22. & 23.* ibi enim, dum antiquitatem verſionis novellarum vulgatæ contra Alciatum vindicat, eam, & ex ea deſumtam *auth. Presbyteros & Diaconos C. de Epiſc. & Cler.* ad verbum recitaſſe ſcribit Gregorium Magnum *lib.* 11. *epiſt.* 50. & 54. quumque ille ſeculo jam ſexto Romæ ſederit Epiſcopus, altius longe authenticarum originem eſſe repetendam Molinæus ediſſerit: *Ergo liquet*, inquit, *quod jam tempore ſuo* (Gregorii puta) *paulo poſt Juſtinianum, vix triginta annis ab ejus obitu, authenticæ illæ e vulgatis noſtris ſumtæ, quæ ſunt in C. Juſtinianeo, fuerunt ex tunc eidem Codici inſertæ*. Superdicto hoc ἐπιφωνήματι: *Ut vehementer errent DD. noſtri, qui illam authent. inſertionem attribuunt Irnerio, cum plus ſexcentis annis ante natum Irnerium inſertæ fuerint Codici, ut patet ex ſcriptis Gregorii Magni . . . . ad quod nemo ſcribentium adhuc animadvertit*. De ſententia nova liquet, de argumento ipſo videbimus deinceps. Et puto verum, quod ait Molinæus, neminem ante ſe id animadvertiſſe, licet itidem verum ſit, qui ante eum dubitarunt (ut ſumus præfati) ſuas haud dubie habuiſſe dubitandi rationes.

Sed Germani, quos diximus, propius rem cernunt. Illi, utcunque authenticas Irnerii eſſe negent, ejus tamen quaſdam lacinias, quædam earum emblemata agnoſcunt. Atque ita Irnerium authenticas interpolaſſe volunt, non ſecus, credo, ac de Triboniano Pandectarum Codiciſque interpolatore, vulgi fabula eſt. Sed hoc illi, ut velificentur nonnullis gloſſis, perperam intellectis. Expecta puſillum, & videbis.

Ego interim heic: οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, de authenticis enim ſic exiſtimo: Irnerium neque omnium, neque nullarum eſſe auctorem: quaſdam eſſe Irnerii, quaſdam etiam Martini & Azonis (de his enim ſum probaturus) & forte quaſdam Rogerii, Bulgari, Placentini, Pilei, Joannis, Bagarotti, Rofredi, Jacobi & Hugonis de Porta Ravegnana, Hugolini, Antonii Lyi; & aliorum, qui juriſprudentiæ reſtaurandæ ſeculo XII. & XIII. vixere. Quin &, ut non vane dixerim, vel Græculi ipſo Juſtiniani ævo hujuſmodi novellarum compendiis uſi, aliis in poſterum utendi, & porro colligendi auctores fuere.

Priuſquam hanc ſententiam probem, ſciendum eſt, ipſas authenticas non aliud mihi ſemper fuiſſe viſas, quam ſcholia quædam, poſtquam leges novellæ innotuerant, ſubjecta vel adjecta Codici ab antiquiſſimis juris Profeſſoribus, in Oriente primum, dein in Occidente. Eorum quiſquis ad Codicis ſui marginem, vel in commentario, quæ abrogata, quibuſve derogatum animadvertat, adnotare, alius haſce notas in librum ſuum tranſcribere, alius non item, alius quid addere, alius quid detrahere, ſic denique agere, quemadmodum in Gloſſis ipſis factum novimus. Quinimo has ipſas authenticarum adnotationes Gloſſarum numero fuiſſe habitas, argumento eſt, quod Joannes, Gloſſator ille verus, hoc eas elogio inſigniat in *ſumm. ad collat. 6. conſtitut.* 3. (ut ipſe numerat) ſive *ad novell.* 72. *Illud*, ait, *in ſumma not. quod ex hac conſtitutione duæ* GLOSSELLÆ, *ſive auth. in C. ponuntur, prima ſumitur* &c. authenticas *gloſſellas* vocat, uti fuerunt, una cum reliquis ab initio, ut ita dicam, extravagantes. Quemadmodum autem Gloſſæ ſunt variorum,

rum, ita & variorum eſſe authenticas, porro erit probandum.

Hoc interim obſervabis, ſententiam noſtram a communi differre, quæ omnes, & a Molinæi & Germanorum, quæ nullas Irnerio authenticas tribuit: quin & poſſe nos Molinæi, & ejus ſectatorum rationibus uti ad fulciendam, quam nos tuemur, ſententiam; ſiquidem illi hoc fere agunt unice, ut certas quaſdam authenticas Irnerio antiquiores eſſe doceant. Sed nec in eo tanti eſſe fidem, quam implorant, chronologicam, peculiari capite oſtendam; propriis interea armis depugnaturus.

CAPUT II.

Athenticarum varios fuiſſe auctores ex Joanne, Azone & Accurſio probatur; etiam in Oriente, ex fragmento quodam Juliani, anteceſſoris Conſtantinopolitani.

ARGUMENTUM.

Teſtimonia, quibus uſurus ſum, eſſe proba. Authenticas ἀνονύμως quibuſdam tribui a Joanne non uno loco, etiam ab Azone: & ab Accurſio: & quid ex eo conſequatur. Idem prædicari de quibuſdam earum particulis. Attollitur authenticarum antiquitas ad uſque Juſtiniani tempora. Quomodo id probet Dictatum Juliani de Conſiliariis. *Adſtruitur ille locus: ut & privilegium Romanæ Eccleſiæ de centenaria præſcriptione. Occurritur iis, qui fidem tantæ antiquitatis elevarent. Non videri tamen adeo multas eſſe authenticas Græcanicæ originis. Quæ ſit ejus rei ratio.*

TEſtimonia, quibus uſurus ſum, nemo facile refutaverit, ſunt enim antiquiſſima. Agmen claudet ipſe Accurſius, cujus ætate juriſprudentia integro vix ſeculo in Occidente jam revixerat: magna igitur ejus auctoritas, & major adhuc, ſi gloſſam ex antiquiorum aliquo referat. Sed qui JCtorum barbarorum hiſtoriam novit, etiam hæc novit, qui non diſcat ex Pancirolo *de claris leg. Interpretibus*, & Forſtero in *hiſtor. jur. civil.* aliiſque.

De his primo deſpiciamus, qui non huic aut illi, sed ἀνωνύμως & καθόλȣ quibuſdam authenticas, earumve partem aliquam adſcribunt. Ita agit, quem cum gloſſellis ſuis laudare cœpi, Joannes, qui dicitur Baſianus vel Boſianus, in *ſumm. ad collat.* 8. *conſt.* 10. ſeu *ad novell.* 114. *In ſumma not.* inquit, *quod ex hac conſtitutione* QUIDAM *habent in C. in tit. prædicto, ſuper l. præd. Sacri affatus, vel ſuper l. fin. authent. quæ ſic incipit: glorioſiſſimi quoque* &c. & idem *ad eand. collat. conſtit.* 2. ſive *ad novell.* 113. *In ſum. not. quod ex hac conſtitutione habent* QUIDAM *in C. ut lite pendent. ex § qui eſt infr. E. auth.* utrobique habent *quidam* authenticam, ſed majori adhuc emphaſi idem rurſus *ad eand. collat. conſtit.* (ipſi) 13. ſive *ad novell.* 117. *Item ex eo, quod eſt infr. E. § iis quoque, & § quia vero, ſumunt* QUIDAM *authent. & & ponunt in C. de adulter. ſuper l. quamvis, quæ incipit: ſi quis ei, quem ſuſpectum.* Quidam, ait, hinc *ſumunt* authenticam, & *ponunt* in C. ne, ſi identidem dixiſſet, *habent*, id ex Irnerio putes.

Sic & Azo in *comment. ad l. quoniam pen. C. de hæret. Habent hic* quidam *auth. ſed curiales.* Et Accurſius, vel quiſquis gloſſam ſcripſit ad *eand. l. ſub*

ſub fin. Signant hic quidam *talem authent. ſed hodie &c.* Ut nihil nunc dicam de iis, qui plane ἀπροσώπως loquuntur, *habent*, *ponunt hic authent.* ut eſt gloſſa ad *auth. at ſi contractus C. de fide inſtrum.* & cum eo plures. Fruſtra vero eſſet vocabulo multitudinis uti, fruſtra τὸ *quidam* apponere, ſi, quod Joannem, Azonem & Accurſium latere non potuit, authenticarum omnium Irnerius exſtitiſſet auctor. Igitur Interpretum ſine nomine turba, Troes Tyriive has authenticas excerpſerint, quis dicet? *quidam* fecerunt, non unus heic fuit gloſſator, non unus Scholiaſtes.

Etiam de aliqua authenticarum parte illud *quidam* inauditur. Idem Azo in *eod. comment. ad tit. C. de ſacroſ. eccleſ. n.* 74. in *auth. quas actiones*, ita infit: QUIDAM *habent ita conſequenter in authentica*, *ſola eccleſia Romana &c.* hodie hoc omnes habent, quamvis ipſi aliiſque temere diſpliceat: qui non habuerunt, ut quidam tunc, authenticam peſſime mutilarunt, ut ex Profeſſore Byſantino ſtatim cognoſces. De nonnulla particula *auth. hodie jurant C. de judic.* ita quoque Gloſſator aliquis *ad eam* notavit: QUIDAM *habent*, *exceptis &c.* quæ exceptio in libris noſtris etiam exſtat ubique. Adde, quæ & *cap.* 5. in eam ſententiam pluribus dicentur.

Ex hac πρωθεωρίᾳ & incerta plurium enunciatione nolim duntaxat rem definiri. Variorum eſſe authenticas, variorum adjectas forte alicubi additiones, ſingulatim edocebo. Et imprimis illud apparere opinor ex vetuſtate Scholiorum (liceat authenticas, utique græcanicæ originis, ita appellare): nam Juſtiniano adhuc vivo & ſpirante (ut non temere forte dixerim) laudari illa & recitari videas. Auctoritas ejus rei eſt in fragmento, quod *Juliani Ant. dictatum de conſiliariis* inſcribitur, a P. Pithœo, qui illud in lucem extulit, ſubditum *collationi legis Romanæ & Judaicæ*, ubi *circa fin.* hæc ſunt: *Non lateat vero te, quod eccleſiis quadraginta annorum præſcriptio opponitur, ut cavetur conſtit. circa centeſimam novellarum poſita. Eccleſiæ Romanæ autem centum annorum præſcriptio objicitur*, UT EST RELATUM IN LIB. I. COD. TIT. DE REBUS ECCLESIASTICIS, CONSTITUTIONE PRINCIPIS NOSTRI. Ergo divus non fuit Juſtinianus, alioquin Juliani princeps fuiſſet Juſtinus junior. Sed rem ipſam quod attinet, ecquis negare auſit, intelligi hic *auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.*? ait enim, ſub eo titulo referri conſtitutionem Principis ſui de centenaria præſcriptione eccleſiæ Romanæ competente, & hoc refert *authentica* ex Juſtiniani *novella nona*. Equidem verum eſt in *l.* 23. *C. eod.* omnibus eccleſiis centenariam tribui a Juſtiniano; ſed hanc Julianum non reſpexiſſe ex eo claret, quod ille reliquis eccleſiis a Romana diſtinctis, huic centum, illis quadraginta annos largiri memoret: Romanæ autem κατά τι ne quidem meminiſſe videas *d. l.* 23. inductum hoc ejus privilegium eſt *novell.* 9. aliis eccleſiis quadraginta tantum annis conceſſis ex *nov.* 111. & 131. *cap.* 6. Suaves quippe ſunt, qui Romanæ eccleſiæ prærogativam centenariam abrogant nullo populi ſuffragio: recte in authentica, Q. D. A. deſcriptum eſt jus noviſſimum & *nov.* 9. & *nov.* 111. & recte *dictatum* illud refert ſententiam conſtitutionis Juſtinianeæ, ex *d. nov.* 9. petitæ, inſertæque Codici; & hæc dictantur a Juliano, anteceſſore Conſtantinopolitano, Patricio illo & Exconſule, quem Juſtiniani σύγχρονον fuiſſe conſtat.

Sed hanc antiquitatem, ut nimiam, forte quis increpabit, cum non ſit ſimile vero, novellis ſic recens editis, illico apparuiſſe authenticas, vel quodcunque iis tum fuerit nomen. At cur non æquo jure illius temporis JCtus aliquis, ſimulac novellæ innotuerant, in ſuo notaſſet libro ad *l.* 23. *C. de ſacroſ. eccleſ.* Jure novo, quod ad præſcriptiones eccleſiis opponendas nunc hoc illove modo ſe rem habere, ac aliquot poſt factum eſt ſeculis? & quid hodieque eſt uſitatius, quam hujuſmodi confeſtim nota ad legem veterem, ſtatim ac nova, quæ illi derogat, prodierit? Sane *d. auth. quas actiones*, præ ceteris vetuſtam eſſe etiam colligere licet ex Azonis notula in *comm. ad tit. de ſacroſ. eccleſ. num.* 73. ubi refert variantes ejus lectiones *ex multis & omnibus fere libris* ANTIQUIS.

Ceterum tamen non exiſtimem iſtæc ſcholia tantopere a Græcis frequentata eſſe, quum in Baſilicis, Theophilo & Harmenopulo non repererim; eſtque evidens ejus rei ratio, poſtquam ſcilicet Βασιλικῶν opus Orienti obtruſum fuit: in eo quippe leges novellæ miſcentur legibus Codicis, & integræ quandoque, ut plus quam vice authenticarum fungi queant. Atque hanc novam Σωματοποιΐαν Græci interpretantes, his, quibus de agimus, adminiculis tuto caruere: etenim cui bono? ſed res loquitur. Igitur temporibus Juſtiniani, & quæ eum proxime inſecuta ſunt, authenticarum uſus conſtare potuit, &, ut vidimus, conſtitit: ceſſavit rurſum, prodeunte nova illa juris καθάρσει: revixit autem, jure Juſtinianico in Occidente doceri cœpto, ignotis tunc Græcorum jure & literis; adeo equidem, ut ex eo pleraſque authenticas, & earum auctores numerare liceat.

CAPUT III.

Irnerium quarundam authenticarum auctorem eſſe ex Azone, Accurſio & Odofredo adſeritur. Eandem videri mentem loci cujuſdam apud Abbatem Urſpergenſem.

ARGUMENTUM.

Irnerii etiam eſſe authenticas, ſed Juſtinianæas. Quis illas Fridericorum Codici inſeruerit? Præjudicium aliquod contra Irnerium, quod ipſe Novellas, ut ſpurias, rejecerit, ex Gloſſa, Joanne & Azone deducitur. Bifariam, ne hoc verum ſit, reſpondetur, Azonem in ſumma & commentario ad Cod. *Irnerium authenticarum auctorem laudare. Tres ejus loci ea de re proferuntur & expenduntur. Accurſii in eandem ſententiam novem gloſſæ. Et Odofredi teſtimonium: quod nonnihil reſtituitur. Hanc ipſam videri mentem Abbatis Urſpergenſis in* Lothario Saxone: *ubi authenticæ, neque aliud, intelliguntur. Vindicatur illud adverſus pravam Cujacii, aliorumque ejus loci interpretationem. Famam de Irnerio tantam eſſe, ut etiam authenticæ, quæ ejus non ſunt, ei tamen, ut principi earum auctori, tribuantur. Luculento id exemplo adſtruitur. An & quatenus Germani hæc oppugnaverint. Eorum vanum molimen late deſcribitur & retunditur.*

NUnc ſententiam communem, quæ authenticas Irnerii eſſe dicit, a credulitatis vitio abſolvamus: ejus enim eſſe nonnullas, imo pleraſque puto verum. De authenticis loquor, quæ Juſtiniani novellas repræſentant, non de tredecim illis Fridericorum primi & ſecundi, quas Codici inſeruit poſterior ætas: nam utcunque Irnerius Friderici primi authenticam unam atque alteram,

quæ

quæ exſtat, Codici inſcripſiſſe potuit, (quamquam id ab eo factum non liqueat) ita de Friderici ſecundi conſtitutionibus, in Codice relatis, idem pronunciare foret fatuum ; ſiquidem affatim doceat hiſtoria, Fridericum II. nondum imperaſſe, cum jam Irnerius eo conceſſerat, unde negant redire quemquam. Accurſius fortaſſe noſter id honoris habuit Friderico II. ſub quo vixit, aut *ſi non ille*, *dic alium fuiſſe*, ut liceat heic applicare benedictum, quo alicubi utitur idem Accurſius. At cur hæſitamus, ſi verum ſit, quod narrat Alvarottus *procem. feud. num.* 12. ex Odofredo ad *auth. caſſa C. de ſacroſ. eccleſ.*? JCtos videlicet Papienſes, juſſu Friderici II. in S. Petro coactos, inſeruiſſe Codici, quas ad eos miſit conſtitutiones : quod neſcio an etiam Baldus voluerit in *prælud. feud.* Neque tamen & hoc mihi videre contigit, verba Odofredi, involuta & obſcura, ad Friderici II. an ad Juſtiniani conſtitutiones referenda ſint ; àd èxhibendum non ages, quid enim ad rem præſentem?

Properemus ad Irnerium ; ſed priuſquam hunc auctorem quæramus, amovendum erit aliquod præjudicium, quod miror indictum iis, qui Irnerium omnino explodunt. Conſiſtit hoc in eo, non videri nimirum probabile Irnerium novellarum ſummulas ſcripſiſſe, Codicique ſubjeciſſe, cum ipſe novellas, ut ſpurias, rejecerit : Ita de eo teſtatur Gloſſa ad § 4. *in fin. conſtit. de emend. Cod. Juſtin.* ubi quinque Irnerii in eam rem argumenta profert. Huc etiam refer, quod Joannes in *ſumma ad novell.* hoc modo præferatur : *Hujus libri fuit author D. Juſtinianus . . . licet a quibuſdam temere ſibi blandientibus aliquando contrarium non ſolum dictum, ſed etiam ſcriptum fuerit, ut ait Hyrnerius : quod apparet per ſuam notulam in C. de emend. Juſtinian. Cod. circa fin. poſitam . . . Sed tamen quod Hyrnerius voluit dicere, verum eſſe poteſt quoad dicta : ſed tamen authoritas Juſtiniano data fuit.* Fere eſt, ut non auſit Hyrnerio hanc ſententiam adſcribere, quandoquidem eum tum referre tantum, mox & fovere dicat hoc παράδοξον. Sed cur timor extorquet contraria? Etiam Alexander de ſancto Egidio, auditor Azonis, qui ex ejus ore *commentarium ad Cod.* excepit & edidit (ut ipſus ait in *præfat.* illius *comment.*) *ad conſt. de emend. Juſtin. Cod. num.* 5. hæc habet : *Hinc argumentum ſumit Yrnerius, quare liber ille, id eſt authenticum, ſit repudiandus*, & poſt expeditas ejus rationes reliquas, addit : *Sed ſalva gratia domini Yrnerii, dominus meus* (is eſt Azo) *dicit contra &c.* Hanc Irnerii hæreſin narrat & Contius in *præfat. ad novell.* ſed narrat ſimpliciter, auctore laudato nemine ; & quod porro notat, Irnerium ab Azone optimis rationibus confutatum, nec reperi in loco, quem modo protuli, nec alibi in *commentario* vel *ſumma ad Codicem*, ſi hoc Contii fide. Interim conſtat, Irnerium, ſive refutatum, ſive non, novellas νοθεύσεως inſimulaſſe, adeoque cenſendum non videri in authenticis aluiſſe partum, quem non agnovit.

Quid dicemus? an quod Joannes, quem exhibuimus, Irnerium ſenſiſſe de ipſa novellarum compoſitione, quam non Juſtiniani ſed Triboniani, aut alterius cujuſquam eſſe putaſſet? ſtultus, qui dubitaret. An Irnerium refutatum & convictum tandem reſipuiſſe, ac tum demum ſua novellarum argumenta in Cod. tranſcripſiſſe? non liquet. Ego valde dubitaverim, an Irnerius ſerio & bona fide unquam novellas, velut

ὀυδὲν γνήσιον ἔχοντας, fuerit aſpernatus, quum earum auctoritatem ſexcenties ipſi & in *ſummis*, quæ inter Azonis *ſummas ad dig.* edi ſolent, & apud Accurſium laudatam videas. Potuit equidem animi, potuit ingenii gratia in contrarium diſputaſſe. Liber ille (ita jocatur in *gloſſa*, quam diximus) quem vos profertis, non dicitur *novellæ*, quod ei nomen futurum Juſtinianus prædixerat, *ſed authenticum*. Atque hæc ejus prima ratio non aliud mihi videtur, quam ſugillare vulgatam illam *authentici* appellationem, qua miſere ſuperbiebat Doctorum priſca gens, cetera non perſequor. Quid etiam ſi hoc voluerit Irnerius, novellas, quod ad συναγωγὴν & collectionem, qua hodie utimur, a Juſtiniano editas confirmataſque non eſſe: ipſe enim ſeparatas edidit, prout communis utilitas, vel Triboniani avaritia (ut mentitur græculus audax) exigebat. Hoc opus, incertum quando, collegit, & in unum redegit corpus anonymus quiſpiam, ſed ita, ut etiamnum nonnunquam nova novella prodeat, quæ numerum earum incertum reddit adhuc incertiorem. Non eſt igitur id corpus, ea collectio Juſtiniani, & ſi ita exaudire velis Irnerium, non intercedo, quamvis proclivior ſim in id, quod prius ſumus commenti.

Modo, quod res eſt, Irnerium quoque authenticas dediſſe oſtendamus; non eo argumento, quod illarum memoria ab ejus temporibus potiſſimum exiſtet, ipſeque fuerit primus, qui, ut juriſprudentiam R. ita has docuit: non, inquam, eo argumento (quamquam & hoc juvat) ſed auctoritatibus, quibus aſſurgere jus faſque eſt. Primicerius ſit Azo, teſtis utique ea in re idoneus, tam in *ſumma*, quam *commentario ad Codicem*. In *ſumm. ad tit. de ſacroſ. eccleſ. num.* 13. *prope fin.* enumerat pœnas, quæ emphytheutam manent, ſiquidem jure nullo rem eccleſiaſticam in emphyteuſim acceperit: *Re caret*, inquit, *& penſionem ſolvere tenetur ſingulis temporibus, etiam futuris, prout conventum eſt*: ET SIC VIDETUR ADJECISSE GUARNERIUS, hoc eſt, in *auth. qui res C. de ſacroſ. eccleſ.* quam ibidem enarrat Azo, Irnerius, ultra quam eſt in novella, adjeciſſe videtur id quod dicitur de emphyteuta compellendo ad ſolvendam penſionem, etiam futuri temporis. Sed ejus rei fidem requiro, & requirent omnes, qui *dict. auth.* contulerint cum *cap.* 11. *novell.* 120. de Guarnerio interim vides.

Idem in *comment. ad eund. tit. in auth. hoc jus porrectum num.* 45. *Dominus Y.* (Irnerius videlicet) *tanquam vir ſubtilis poſuit quædam de authentica illa in iſtam, & ita ex prædictis duabus authenticis hanc compilavit*. De duabus authenticis quod ait, de novellis intelliges, eſſe ſcilicet *auth. hoc jus porrectum*, petitam & conflatam ex *nov.* 7. *cap.* 1. & *nov.* 120. *cap.* 6. & 7. nam ita ſe res habet. Non aliter *auth. quas actiones*, idem in *eod. comment. tractam eſſe* memorat *ab aliis duabus*, quam nos diximus *cap.* 2. aſt de Irnerio ipſi ſilentium eſt ad *d. auth. quas actiones*, & recte, propter antiquitatem ejus, quam *eod. cap.* adſtruximus: *tracta eſt*, ita ibi loquitur ἀνωνύμως, a quo autem, illum juxta ac me latuiſſe opinor. Rurſus tamen idem Azo rotunde Irnerium appellat in *comment. ad tit. C. de litis conteſt. num.* 5. cum ait: *Aſſignavit hic incidenter dominus Yr. duas authent.* Sunt hæ: *offeratur*, & *libellum*, ſubjectæ *l. un. ejuſd. tit.* de *aſſignandi* vocabulo, quaſi Irnerium auctorem non inferret, litem, ſcio, non movebis, ſi

Azo.

Azonem legeris, & quæ porro *cap. ſeq.* ex eo ſumus producturi.

Sic & Accurſium, & apud eum Veteres vel decies Irnerii, tanquam authenticarum compilatoris, meminiſſe mihi obſervatum eſt. Loci in hanc rem ſunt in *gloſſ. ad auth. multo magis C. de ſacroſ. eccleſ. auth. qui res C. eod.* (ad quam id ipſum notavit gloſſa Corporis Canonici in *can.* 2. (*conſtitutione nova*) *verſ. qui vero res cauſ.* 10. *quæſt.* 2.) *auth. nunc autem C. de epiſc. & cleric. auth. quod fieri C. de dilation. auth. ſi pater C. de fund. dot. auth. in ſucceſſione C. de ſuis & legit. lib. auth. defuncto C. ad SCtum Tertull. auth. item hereditas C. de bon. quæ lib. auth. hos ſi debitor C. de pign. & hypoth.* ubi paſſim: eſſe *Irnerii verba*, *non legis* Irnerium *quædam poſuiſſe*, *adjeciſſe*, & ſi quid eſt ſimile, quæ in novellarum corpore non reperiuntur. Item *authenticam, prout Ir. eam poſuit, non bene aptari ad l. Codicis*; rurſum: *Ir. qui ſic poſuit auth. intellexiſſe*, & reliqua. Hinc palam eſt, quæ in authenticis, utique illis, ſcribuntur, ab Irnerio ſcribi, cum alioquin ipſe perperam argueretur malæ fidei in contrahendis novellis, quaſi & ſua ſuppoſuiſſet. Et qui dicit, *Irnerium authenticas ad Codicem poſuiſſe*, ut dicit gloſſa, videtur mihi clarius loqui non poſſe. Nonnullorum tricis mox latius occurremus.

Addimus Odofredum, Accurſio fere ſupparem, in *comment. ad auth. qui res C. de ſacroſ. eccleſ. num.* 3. *Or Signori*, inquit, *vos non debetis hic plus habere in iſta authentica: tamen quidam hic habent plus. Sed iſta verba non ſunt juſti, quia non ſunt in corpore authenticarum, ſed hæc ſunt verba Irnerii*. Quid ſint *verba juſti*, mihi non conſtat; ſi *juſta* legeris, qualem qualem ſenſum, adhuc barbarum, poteris elicere; niſi, quod magis arridet, *Juſti*, dimidiate ſcriptum dicas pro *Juſtiniani*. Nimirum verba, quibus de agit, Juſtiniani non eſſe, ſed Irnerii, quia non ſunt in *corpore authenticarum*, id eſt *novellis*, ut & gloſſam ad *dict. auth.* animadvertiſſe diximus. Alii itaque plus, alii minus habuerunt; qui plus, haburunt authenticam Irnerii, ut primitus ab eo ſcripta fuit; qui minus habuerunt authenticam, etiam quidem Irnerii, ſed demtis iis, quæ non novæ legis, at illius τὰ οἰκεῖα videbantur. Ita Odofredus, ita & alii.

Denique non dubitem, quin de authenticis Irnerii intelligendum ſit, quod Conradus a Lichtenau, Urſpergenſis Abbas, in *Lothario Saxone, p. m.* 291. memoriæ prodidit, puta *Dominum Wernerium libros legum renovaſſe, & paucis forte verbis alicubi interpoſitis diſtinxiſſe*. *Pauca* illa *verba interpoſita* non ſunt authenticarum, quibus de nihil adhuc dixerat, emblemata (quod ſciant, qui neſciunt, quid ibi ſint *libri legum*) ſed ipſæ authenticæ. De gloſſis earum emblematicis ſic, quod ſatis eſt, dicemus. Loquitur omnino Abbas de inſertione authenticarum, facta auctore Irnerio: nam quod Cujacius *lib.* 21. *obſerv. cap.* 25. *in princ.* hunc locum exaudit de gloſſematis, quæ digeſtis infarſiſſet Irnerius, tam falſum, quam exemplo pernicioſum eſt. Neſcio ſane, quis hic ſomnus Cujacio obrepſerit; etenim quam falſum ſit quod ait, licet & ex eo diſcere, quod ea, quæ ipſe tanquam Irnerii emblemata deprædicat, habeantur in libro Florentino, quem Irnerio vetuſtiorem eſſe ne quidem ipſe Cujacius negaverit. Simile quid & contra Cujacium animadvertit Albericus Gentilis *de libris juris civilis cap.* 4. Vide tamen quot leges ita ſapiens Cujacius, illico, ſi dixiſſe liceat, corruperit *eod. cap.* & etiam *præ-*

præced. Franciſcus quoque Hotomannus in ſacro illo & horribili libello, quem, cum in eo univerſam juriſprudentiam Romanam unice, quantum poteſt, eat inperditum, peſſime *Antitribonianum* inſcripſit, *cap.* 13. Abbatis verba accipit de interpolatis ab Irnerio Pandectis, quamquam, quod adſequi potuerim, in operibus ſuis hoc emplaſtro non utatur. Unus adhuc Elb. Leoninus *lib.* 3. *cap.* 16. *in princ.* fuiſſe videtur eodem jactatus morbo. Interea hoc tacite demirari licet, Cujacium, Hotomannum, alioſque, qui critici vel ſunt vel videri volunt, illo Abbatis loco non pluries abuſos; ſuffecerit quippe aſylum iis, qui identidem gloſſemata crepant. Sed vero ſi, ut par eſt, de authenticis ab Wernerio Codicis legibus hic illic interpoſitis Abbatem Urſpergenſem intelligas, nihil planius, nihil quoque verius.

Immo fama de Irnerio, quod authenticas, certe pleraſque, concinnaveris, tantas eundo acquiſiviſſe viderur vires, ut etiam authenticas, quæ Irnerii non ſunt, Irnerio tamen invenerim adſcriptas. Hujuſce rei exemplum eſt in Gloſſa ad *auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.* in verb. *ſola Romana eccleſia*, ubi ita ait: *Hæc clauſula ſumta eſt ab Irnerio ex illo titulo*, UT ECCLESIA ROMANA. At enim & authenticam, & hanc ejus clauſulam *cap. ſuper.* probavimus vel Juſtiniani ævo cognitam & recitatam, nunc de Irnerio quid inaudimus novi? ejus utique non eſſe, quid heic dicitur, eadem quoque Gloſſa prodiderit, cum ſubjungit: *Eſt ergo hic adjectio falſa jure legum, ſed jure Canonum valet; quod dixit Ir.* Quis credat Irnerium clauſulam adjeciſſe, quam jure legum (licet immerito) putaſſet falſam? accedit Azonis de hac authentica, ejuſque clauſula obſervatio, dicta *cap.* 2. quæ auctorem Irnerium videtur etiam excludere, ut ita anteceſſoris Juliani fides creſcat. De Accurſio interim quid fiet? Fuit, cum exiſtimarem, *ab Irnerio* hic ſignificare *ex Irnerio*, ex Irnerii ſcilicet libro, quemadmodum authenticæ dubio procul de libro in librum traductæ ſunt. Sed hoc jam non placet. Fuit etiam, cum exiſtimarem, æque Irnerium, illius ſcholii ignarum, potuiſſe hoc adnotare, atque adnotatum eſt a Græcorum aliquo. Neque tamen & hoc placet, cum non ſit probabile, diverſos eandem forte authenticam, non dico excerpſiſſe, verum ex duabus novellis compoſuiſſe, ut de hac noſtra conſtat; vid. *cap. præced.* ſupereſt, ut Gloſſa hanc authenticam Irnerio tribuerit, ut principi earum auctori, licet hæc, Q. D. A. revera ejus non ſit. Non aliter uſitata κατχχρήτει Tribonianum jus civile digeſſiſſe & interpolaſſe ferunt vulgo, quamvis ipſe plures operis habuerit ſocios.

Igitur abunde fides eorum, quos retulimus, & ad Irnerii tempora acceſſerunt prope, communem Interpretum chorum a credulitatis nota abſolvit, quid etenim iis repones? vel quid reponit ſecta nova, in Irnerium ſcilicet non credula? neſcivitne ſibi tantas obſtare phalangeis? ſane Molinæus, illius ſententiæ dux & auctor, *lect. dol.* 3. *n.* 23. ſimpliciter duntaxat eam proponit, & unico, quod *cap.* 1. exhibuimus, argumento inſtruit, cetera nihil. Veterum Strauchius in *Irnerio non errante cap.* 2. *n.* 1. & poſt eum Pagenſtecher in *proluſione Irnerii injuria vapulantis*, animadverterunt, officere ſibi & locum Odofredi, & tres Gloſſas, nimirum ad *auth. qui res C. de ſacroſ. eccleſ.* ad *auth. defuncto C. ad SCtum Tertull.* ad *auth. in ſucceſſione C. de ſuis & legit. lib.* de reliquis omnibus,

quas

quas præter & ſupra eas modo protulimus, altum ſilent. Defunguntur autem ad hæc reſponſione una, videlicet ex eo, quod dicitur, eſſe in *d. authenticis* verba quædam Irnerii, non recte colligi, ejus eſſe ipſas authenticas; quin potius contrarium, cum, qui unum ait ex duobus propoſitis, alterum videatur negare. Et ne quis ambigat, Irnerii adjectiones ex hoc ipſo dignoſcit Gloſſa, quod non ſint *de corpore auth.* Itaque concedunt authenticas Gloſſis Irnerianis eſſe mixtas & pollutas, vel ſaltem ita de his prædicari; ipſum vero earum eſſe auctorem, vel hoc dici apud Accurſium modo negant omni: diſcernentes ita ipſas authenticas ab earum emblematibus, interpolationibus, laciniis, additamentis, ab Irnerio adſutis. Quod ſi valeat hoc ἐμβλημματοποιῶν commentum, etiam valere poteſt ad nonnulla alia, quæ jam jam pro Irnerio adduximus.

Sed quid ſi verum ſit, aliquid interpolationis authenticis quandoque intermiſtum eſſe, ut forte τὸ *id eſt* &c. quod ἐξηγητικῶς additur in *auth. item prædium C. de ſacroſ. eccleſ.* & verum eſſet, id non perfectis jam authenticis a poſteriorum aliquo vel caſu, dum irrepſit, vel etiam ſtudio accidiſſe, at ipſum Irnerium ſuas iis gloſſas intruſiſſe, quid inde? ergo cetera ipſi non debemus, abſit. Si cui legi Tribonianus emblema inſeruerit (ita enim vulgo narrant) quis ex eo concluſerit, reliquum illius legis ab ipſo e veteribus excerptum non eſſe, ſed ab alio? quin potius in alienum opus neminem tale quid facile auſurum exiſtimandum eſt. Hujuſmodi facinora inter componendum admittuntur crebrius & melius. Quod urgent porro, additiones Irnerii nominatim diſtingui ab authenticarum corpore, veriſſimum eſt, aſt falſiſſimum per *authenticarum corpus* intelligi tum novellarum epitomas illas. Id nomen ipſis etiam novellis dedit vetuſtas, unde *authenticam inter* AUTHENTICAS *non repertam* memorat Gloſſographus ad *l. pen. C. de hæret.* ſed res eſt manifeſta ex Azone, quem vidimus, aliiſque innumeris. Imo, ſi τὸ *corpus* accedat, *authenticarum corpus*, ſemper & ubique novellæ intelliguntur duntaxat. Et de his ſolis ſermo eſt in locis, quæ ad rem præſentem, ita quippe ibi argumentantur: Sunt hæc verba Irnerii, vel ut Odofredus, non ſunt verba Juſtiniani, quia in novellis, archetypo videlicet ſuo, non inveniuntur. Non quod reliqua authenticæ verba non ſint Irnerii, ſed quod ea, eorumve argumenta in novellis exſtent. Poſſem, ut hoc probem, per mille currere exempla, ſed oportet valde cæcutiat, qui non videt, non aliud a Gloſſa, non aliud ab Odofredo accuſari, quam crimen ſcilicet illud Irnerii, quod noviores libellis ſingularibus perſequuntur. Unde magis miror, Strauchium & Pagenſtecherum, alibi in eo totos, ut authenticas Irnerii interpolas negent, nunc, ne videatur actum de eorum ſententia, loca veterum non aliter interpretari, nec adverſus ſemetipſos.

Attamen ſi aliunde docerent Germani, Irnerium authenticarum non auctorem eſſe, ſed interpolatorem, vel κατά τι alterius eſſe authenticam vel authenticas, ad quam quaſve illud de additore Irnerio notatur, jam ferri poſſet eorum interpretatio. Nunc nihil horum docent, ſed verba captant & auras: qui enim evadent Gloſſam ad *authent. quod fieri C. de dilat.* & ad *auth. ſi debitor C. de pignor. & hypoth.*? utrobique; *ita Irnerium* POSUISSE *authenticam*. Et quid reſpondebunt Azoni, *Irnerio*, AUTHENTICARUM ASSIGNA-

GNATIONEM ET COMPILATIONEM tribuenti? ſacrum de his ſilentium. Pellucet calumnia, & magis pellucebit, ſi addideris, quæ *cap. ſeq.* dicentur.

C A P U T IV.

Etiam Martinum & Azonem authenticarum operi adlaboraſſe, rurſus Gloſſa docet, & ipſus Azo confirmat. Removetur nonnihil ſcrupuli.

ARGUMENTUM.

Unam eandemque authenticam a variis quandoque fabricatam eſſe Gloſſa docet. Eadem quoque Martinum, tum ſolum, tum cum aliis quarundam authenticarum ſtatuit auctorem. Qui Azo Irnerii authenticas interpolaverit? Caſuiſtam Gloſſæ, ipſumque Azonem id teſtari de eodem loco: qui & aliter, ut ſententiæ noſtræ inſerviat, excutitur. Adducuntur tria adhuc teſtimonia ex Azonis comment. ad Cod. *quo is probetur varia authenticis inſeruiſſe, & qua de cauſa. Adſtruuntur hæc in rem præſentem. Movetur objectio adverſus Irnerium, Azonem & Martinum. Removetur varie. In tranſitu nonnihil de* παραδόξῳ *Alberici Gentilis, eſſe ſcil. authenticas ab Irnerio ex græco verſas.*

UT plures, vario tempore, ad authenticas excerpendas & digerendas ſymbolam contuliſſe diximus, ita hoc verum eſt de authenticis tam diverſis, quam una eademque; utrumque etiam *hoc cap.* probabit. Et quamvis de una eademque, quam pro captu quiſque ſuo adornavit, prout ſententiam novellæ rebatur exigere, παρέργως jam conſtare potuit ex Azone, Odofredo, aliiſque, tamen ne res egeat liquido teſtimonio, priuſquam ad exempla decurramus, audi Gloſſam ad *princip. auth. qua in provincia C. ubi de crim. agat. Antiqui*, ait, *minus in litera habent hujus auth. quam moder.* Eccur autem, niſi quod Recentiores authenticam famamque ſimul factis extendere adniſi ſunt, præſertim ſi in ea jus novum non integre repræſentari crederent? igitur Accurſii, vel cujuſcunque ſit illa gloſſa, qui *antiqui*, qui *moderni* ibidem intelligantur, quid & quouſque hi adjecerint, illi habuerint, non refert magnopere, dummodo inde liqueat, quod abunde liquet, etiam unam authenticam a variis eſſe elaboratam.

Ad exempla. De Irnerio dictum eſt ſatis. Prodeat Martinus, quem & ipſum integras authenticas ſcripſiſſe, & Irnerii interpolaſſe eadem Gloſſæ ſacra auctoritas nunciabit. Ad *l. fratres 27. C. de inoffic. teſtam. notula fin.* habet hæc: *Et no. quod hic poſuit M. quandam authent.* Martinus, & Martinus ſolus hic poſuit auth. Sed vide, qui ſit particeps *authenticæ principales C. de jurejur. propter calumn.* ubi ad vocabulum *diſponunt* hæc eſt gloſſa: *in libro Ir. non eſt plus, ſed M. adjecit*, SED SI IN SACRO *&c. accepit ex eodem corpore:* UT LITIGANTES JURENT. Sunt hæc in aperto. Principium authenticæ, neque amplius, in libro eſt Irnerii, vel, quod equidem perinde puto, Irnerium habet auctorem: verum quia hæc ita anguſte nimis videbantur concepta, Martinus reliqua addidit ex eadem novella: & tum ſequitur longe maxima pars authenticæ, ſicuti ea ad nos pervenit, conflata ex Irnerii Martinique opere. Ab his cetera Martini diſce.

Succedat Azo, JCtorum *numen* illud, qui, ut erat ſatis exactiſſimus pro genio illorum temporum, ita non ſe-

ſemel Irnerii interpolatorem egit, *lucernam* illam *juris* in authenticis non ſat lucere ratus. Dignum eſt, quod in hanc rem ſuggerit Vivianus, vel quiſquis Gloſſator caſum præpoſuit *authenticæ*, *niſi rogati C. ad SCtum Trebell. Et hic caſus eſt*, inquit, *ſecundum dominum Irn. ſed ſecundum Azo. qui pinguius & latius hanc authent. extraxit ex corpore authenticorum, quam Do. Irn. ſic ponitur caſus*; ac tum rurſus alium fingit, κατὰ Azonem ſcilicet. Utque fidem habeas Caſuiſtæ (ne te ea vox offendat) ſciendum eſt, ipſum Azonem, ſeu potius Alexandrum de ſancto Egidio (ſecundum ea, quæ *cap.* 3. monuimus) poſtquam in *comment. ad Cod.* eam ipſam *auth. niſi rogati*, brevem oppido & conciſam, retuliſſet, pergere in hunc modum: *Ita breviter aſſignavit dominus Y. ſed quia plerumque quæritur de materia iſta, & quia plene tractatur in corpore auth. § ſed hoc, ideo adjecit dominus meus* (jam ſcis, hunc Azonem eſſe) *ſic*: SI QUIS SUB CONDITIONE NUPTIARUM, & quæ ſequuntur. Sic habemus teſtes duos, fide mea & tua dignos, unum idemque adfirmantes, quid hæſitamus porro? At ſi nondum ſatis eſt, obſerva mecum & aliud ſententiæ noſtræ præſidium in *d. auth. niſi rogati*, etenim ea, quemadmodum in libris vulgaribus occurrit, alia eſt & latior, quam fuit Irnerii, alia & anguſtior, quam Azonis, prout utramque exhibet *dict. comment. ad l.* 6. *C. ad SCtum Trebell.* Non libet invicem conferre, & authenticæ, ter recuſæ, differentias notare; crede, ſi vis, alioquin ipſe vide. Apparet interim, adeo verum eſſe, non unum, Lucium Titium puta, authenticis componendis ſtuduiſſe, ut vel uni, ut nunc eſt, fabricandæ tres diverſi admoverint manus.

Subjiciam adhuc tria loca ejuſdem Alexandri in *eod. comment. Azonis ad Cod.* Primus eſt ad *l.* 1. *de conſt. pecun.* in *auth. ſi quando*. Refert ibi, authenticam illam, ſatis hodie in Codicibus noſtris prolixam, olim conſtitiſſe his paucis: *Sed ita tenetur quis, ſi conſtituendo perſonaliter, de ſe promittat: alioquin imperſonaliter loquendo non obligatur*; mox addit: *Ita imperfecte ponebatur ſecundum Veteres. Sed dominus meus plenius appoſuit ſic authent.* SI QUANDO ALIQUIS PRO SE. Et ita deinceps exſequitur authenticam eodem, quo nos habemus, modo: niſi quod aliqua ejus capitula ſeu ſententiolas ὕστερον πρώτερον deſcriptas liceat animadvertere.

Secundus locus eſt ad *l.* 10. *de hæret.* in *auth. idem eſt*. *Dominus meus*, inquit, *addit*, EX TESTAMENTO VEL AB INTESTATO, *ſicut eſt in corpore authent.* & hoc etiamnum ibi reperitur.

Tertius eſt ad *l. judices* 17. (vulgo 18. propter adoptatam e Græcis *l.* 16.) *de fide inſtrum.* in *auth. apud eloquentiſſimum* ubi rurſus idem Alexander: *Fuit ita auth. ſecundum Veteres*: ET CUM RES EXEGERIT, TORMENTIS SUBJICIUNTUR. *Sed Dominus meus* (Azo) *adjecit*, SIC TESTIMONIIS QUIDEM NON EDITIS, SED GESTIS, & ſic porro. Verum illud ἔμβλημα, vel, ſi mavis, ἐπίβλημα a poſterioribus repudiatum ſit neceſſe eſt, quum authentica, ut nunc legitur, abſolvatur ſecundum Veteres, ut ait ille. Hæc autem omnia argumento ſunt ſatis manifeſto, primos in Occidente Interpretes potiſſimum, ubi viſum erat, de novo authenticas adſignaſſe, vel, dum alias aliorum legebant, deſcribebant, diſcutiebant, mutilaſſe, vel, quod factum eſt crebrius, de ſuo quid adnotaſſe ad ſupplendum, quod vide-

ba-

batur deeſſe ; atque hoc vel ſervaſſe, vel denuo ſuſtuliſſe pro arbitrio & lubitu, qui authenticis, ut hodie circumferuntur, ultimam manum adhibuit adhibueruntve.

Una, quæ moveri poſſet, objectio removenda. Præſumendum videlicet non eſſe, eos, qui authenticas ſcripſere, has ipſas, hoc eſt, ſe ipſos interpretaturos eſſe. Atquin conſtat, Irnerium, Azonem & Martinum, triumviros, quos jam probavimus authenticarum compoſitioni operatos, apud Accurſium & alibi paſſim diſputare de earum ſententia, ἀλληλεχία cum lege præcedenti, &, quod magis eſt, de ipſa verborum ſignificatione. De Irnerio teſtabitur ipſe Irnerius in *ſumma*, quæ ejus eſt, apud Azonem *ad tit. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. prope fin.* ut & Gloſſa in *auth. & verb. adſcriptitios*, ſubject. *l.* 37. *C. de epiſc. & cleric.* & in *auth. presbyteros*, verb. *ſi quis autem*, ſubj. *l.* 52. *C. eod.* ubi & de Azone patet idem, quemadmodum & in Gloſſa ad *auth. licentiam*, ſubj. *l.* 34. in verb. *probatus*, *C. eod.* & de Martino in Gloſſ. ad *auth. ſed judex*, ſubj. *l.* 7. *in verb. propoſitis*, *C. eod.* Nunquid igitur eſt probabile, eos, qui & ibi, & alibi ſæpius authenticas exponunt, eaſdem etiam ſcripſiſſe? Idem quæri poſſet de Joanne, Rogerio, Bulgaro & Placentino, qui fortean (neque enim, cum adhuc quidem mihi expreſſa deficiat auctoritas, illud pro certo obtruſerim) authenticis compilandis æque vacarunt, ac iis explicandis apud Gloſſam in *d. auth. licentiam*, & *auth. ſi quas ruinas*, in verb. *tertiam partem*, *C. de ſacroſ. eccleſ.* aliiſque, quas referre longum eſſet.

At quamquam hoc ſit certum, & ea præter certum eſſet (quod tamen non eſt) Irnerium vel quem alium ad hanc ipſam, cujus auctor eſſet, authenticam exaraſſe notas vel gloſſas, ut eorum verbo utar, nihil inde efficies ad ſubruenda ea, quæ pro Irnerio operiſque conſortibus diſputata ſunt. Equidem non ideo, quod novum non ſit, ſe ipſum commentatione aliqua, vel notis, aliave ἐξηγήσει illuſtrare, ut adſolent nonnulli tenebriones, ſed quod priſci illi heroes authenticas, non ceu ſua opera, at velut novellarum portiunculas interpretati ſunt: atque adeo diſſeruerunt de ſententia juris novi, de mutatione, quæ per eam legi Codicis, cujus ſubdebatur, acciderat, de verbis, qua ex vulgari tralatione deſumtis, non qua ſuis. Nam quod Alberico Gentili ſedet in *diſput. de libr. jur. civil. cap.* 6. authenticas *ab ipſo Irnerio factas Latinas, non acceptas de veteri verſione*, neque adhuc mihi placere poteſt, licet Cujacius hoc uno loco videatur probare ad *cap.* 50. *Decretal. de appellat.* Noli dubitare, dici hoc gratis, digreſſionibus tamen ſuperſedebo. Ut ad Veteres revertar, hoc ſatis claret, eos non ſe, ſed juris novi περιοχὰς exponere. Sin autem de verbis ſenſuque ejus, qui ipſe authenticam concepit, Gloſſographi diſceptent (quod perraro, ſed tamen fit) videmus id factum ab Accurſio plerumque, qui utique ſua non explicuit; vel ſi ab antiquiorum aliquo, is certe illius authenticæ auctor nec eſt, nec eſſe probabitur. Utque ita nihil obſtet.

CA-

CAPUT V.

Miſcella quædam veroſimilia in eandem ſententiam: & peroratio eorum, quæ dicta ſunt.

ARGUMENTUM.

Probabilia quædam pro diverſis authenticarum auctoribus: Oſtendere id varium & incertum eorum numerum, & quomodo. Recitantur authenticæ Veterum nobis incognitæ, & contra. Ejus rei ratio adſeritur, etiam ex Duareni nota de authenticis Fridericorum. Qui alio adhuc modo varius authenticarum numerus doceat, eas eſſe opus variorum. Idem præſtare incertam earum ſedem, & variantes lectiones. Cur hæ librariis hic non imputandæ. Complura utriuſque adſertionis exempla. Quamdiu ea incertitudo duraverit? An ulla unquam ullius Principis conſtitutio prodierit ad authenticas colligendas, Codicique inſerendas? Nonnullorum ea de re figmentum. Differentiam ſtyli in authenticis cur non urgeamus? Epilogus de loco alicujus Fichardi, ut & de auctoritatibus, quibus uſi ſumus.

SI quid heic valeant τὰ πειθανὰ, fortiſſimum ſententiæ noſtræ argumentum eſt, quod fatum authenticarum fuerit varium & mutabile ſemper, loquor de incerto earum numero, incerta ſede, incerta lectione. De numero ut dicam prius, is omnimodo ſibi conſtare cenſendus eſſet, ſi authenticarum opus unius foret hominis: nunc, quia variorum eſt, ipſe quoque varius. Evenit namque, & evenire neceſſum fuit, ut eam authenticam, quam, verbi gratia, juris magiſter aliquis recens Codici inſeruerat, alius aliive non haberent; illis ſcilicet authenticæ novæ duntaxat participibus, qui Codicem illius additoris deſcripſiſſent, vel quibuſcum is communicaſſet.

Hinc repetendum puto, quod Joannes ad *collat.* 8. *conſtit.* 2. referat, quoſdam ex ea authenticam locaſſe in *C. ut lite pend.* quæ tamen hodie nuſpiam apparet; & recte ait ibi, *quidam habent* (ut diximus *cap.* 2.) quia eam non habuiſſe èxiſtimandi ſunt, qui ex ſuo libro nobis dederunt collectionem, hodie vulgarem. Hinc etiam eſt, quod gloſſa ad *auth. at ſi contractus C. de fide inſtrum.* ita notat: *Et habent hic auth.* HODIE MAGIS *&c. quæ non legitur*, & verum eſt, neque adhuc eam legi. Non aliter eadem gloſſa ad *l. pen. C. de hæret.* commemorat quorundam authenticam, ut & Azo ad *eand. l.* adhuc aliam, quas cum pluribus aliis libri, quibus nunc utimur, non habent. Atque illæ Veterum authenticæ, Recentioribus non alia, quam diximus, ratione in univerſum fuerunt aut ignotæ aut non receptæ.

Nunc inſpectione contraria nonnullas quæramus, Veteribus ignotas, Recentioribus autem prædicatas tantum, ob recentiorem puta earum compoſitionem: quid enim dices aliud? Huc refero, quod Contius notavit in margine *comment.* ejuſdem Azonis *ad tit. de tempor. & reparat. appellat. in veteri manuſcripto*, inquit, *deſunt quatuor auth. quæ in vulg. Cod. ſub hac lege* (prima nempe, quamvis vulgo ſub ſecunda) *reponuntur, quarum duæ in l. 5. in r. poſitæ ſint*; & ſane patet, Azonem in *d. l.* 5. commentari ad *auth. ei qui appellat*, & *auth. ſed lis quæ*; reliquas vero duas ibidem non memorari, quod alioquin fit κατὰ πλεῖϛον: oportet tamen non diu poſt innotuerint, cum ab

Accurſio , ut ita loquar , *gloſſentur* . Similiter Antiquiores , ne quidem Gloſſographos , meminiſſe reperi *auth. glorioſiſſimi C. de diverſ. reſcript.* erit hæc novellula poſterioris cujuſdam patroni. Quare eam in uno tantum exemplari ſe reperiſſe Contius auctor eſt ad oram *Corporis* ſui , & qui *Corpus gloſſatum* anno MDC. edidit , ait , *ex Textuariis ſe eam ſuppleviſſe*. Unde nec habet hanc Haloander in ſuo authenticarum catalogo , uſus ſcilicet libro , in quem nondum tranſcripta erat : ſuo ita exemplo confirmans , quod ipſus ait in *præfat. Cod.* ſui authenticas *non omnes* Codici fuiſſe inſertas. Adde, ſi tanti ſint, quæ in hanc rem habet Alb. Gentilis in *diſput. libr. jur. civ. cap. 6. in fin.* & habeto , æque incertum eſſe authenticarum numerum , ac certam ejus rationem ab diverſitate auctorum petitam .

Et poterit , ut hoc addam , huic inſpectioni ſecundæ pondus accedere ex variantibus codicibus in authenticis Fridericorum ; ſiquidem Duarenus , plurium manuſcriptorum αὐτόπτης , celeberrimas illas *auth. ſacramenta puberum C. ſi adverſ. vendit.* & *auth. habita C. ne fil. pro patr.* adſcriptas referat *quibuſdam libris* tantum in *comment. ad dict. tit.* in quibuſdam igitur , imo pleriſque deſiderantur ; nec alia ratione , quam quod illæ , quia ſeriorum ſunt temporum , in omnibus , ne dicam pleriſque codicibus, nondum erant deſcriptæ.

Unum eſt , quo de hic monendum duco . Nimirum neceſſitatis non eſſe omnimodæ , ut dicamus , authenticas illas Veterum, quæ nunc extra *Corpus* oberrant , ſemper fortuito , quod ignotæ eſſent , omiſſas eſſe . Potuit eadem, quia variorum erant , ratione & conſulto factum eſſe , ut ſi alicujus authenticæ architectus apud poſteros valeret nihil . Sic Irnerii auctoritas , quandoquidem vegrandis erat , ejus quoque authenticæ receptæ ; Martini, quia nulla , rejectæ . Utique repudiatam vidennus authenticam , quam Martinum ad *l. fratres 27. C. de inoffic. teſt.* notaſſe *cap. 6.* diximus ; ut ejus pleraque omnia poſteritas faſtidivit ac reſpuit , teſtante Cyno in *l. un. § taceant C. de rei uxor. act.* & probantibus aliis . Ut ut ſit , id conſtare putem , varios & incertos auctores , quoquo te vertas , cauſam dediſſe vario & incerto authenticarum numero.

Præſtemus porro , etiam in rem noſtram verti , quod Haloander in *eadem*, quam laudavimus , *Codicis* ſui *præfatione* obiter addit , authenticarum inſertionem *non ſuo ſemper loco* factam . Veritatem illius aſſertionis ſingulatim perſequi non vacat : tam varia quippe earum eſt ſedes , ut unam eandemque alius ſubjiciat Rubricæ , alius huic , alius illi legi , quin rurſum alius in diverſis quandoque collocet titulis . Exemplo ſit *auth. noviſſime C. de admin. tut.* ubi in admonitione , vulgo præmiſſa Gloſſis, variantes videbis Joannem & alios : etiam Cynum ex Saliceto in *comment.* ad *dict. auth.* Adde Accurſium in *auth.* & verb. *at qui ſemel C. de probat.* & *auth. presbyteros*, ſubj. *l. 34. C. de epiſc. & cleric.* & Azonem in *comment.* ad *d. auth. at qui ſemel* . Quæ vero cauſa eſt illius variationis? Opinor ea , quod , ſi qua authentica ceperit incrementum aliquod, ut ſæpe factum diximus , ille additor propterea eam ſubjecerit , vel potius adſcripſerit legi , cujus argumento illam , modo auctam , vel deminutam quoque, certe reformatam , magis convenire rebatur , quam cui primitus fuerat adpoſita . Quid finges aliud de migratione authenticarum in varias ſedes? ni-

nihil ſane aliud eſſe in cauſa, ſatis eſt colligere ex Veterum diſputationibus de loco earum controverſo.

Accedit varia authenticarum lectio, quæ opinioni noſtræ adſtruendæ apprime quoque inſervit. Tanta autem hæc eſt, ut variantem ſcripturam non minus quandoque diſcrepare videas, ac atrum albumque, ut taceam, integras periodos, quæ nunc non exſtant, nonnullos olim libros habuiſſe, ut in authentica, qua Epiſcopis & Presbyteris interdicitur *ad tabulas ludere*, ſubjecta *l.17.C. de epiſcop. & cler.* contra *authenticæ noviſſima C. de inoffic. teſtam.* ex libro Auredano aliquid caudæ accedit, notante Contio: ut & cujuſdam opera nonnihil acceſſit *authenticæ hodie juvant C. de judic.* quemadmodum in Gloſſis animadverſum video. Rurſus deceſſit aliquid *auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.* ſecundum ea, quæ *cap.* 2. ex Azone didicimus. Plura non conquiram, quia eorum abunde eſt paſſim in Gloſſis, iiſque omnibus, qui variantes nobis lectiones dederunt. Quis vero hæc variantia aliunde arceſcat, quam a variis variorum interpolationibus? ſunt namque ea exceptis forte paucis, nimis nova, nimis magna, quam ut profecta dicas a vitio calami, ab errore librariorum. Næ enim illi, omnium ignari imperitique, vocabulum aliquod, vel integram quandoque ſententiam, loco moviſſe, vel aliud aliamve ſubſtituiſſe non ſunt cenſendi. Itaque librariorum accuſationes, quarum ad tegendam ignorantiam Interpretes, ſic ſatis ſunt prodigi, heic faceſſant. Quicquid ejus rei eſt, imputandum iis, qui, ſi non integre concipiendis, ſaltem poliendis authenticis operam navarunt. Συνεργοὶ ſcilicet eo reſpectu.

Atque ea incertitudo & inconſtantia duraſſe videtur, uſque dum aliquis, dubitem an non ipſe Accurſius, authenticas collegerit, & ſuo quamque loco digeſſerit, cum antea vagæ volitarent, non aliter ac gloſſæ. Sunt qui mandatum, vel conſtitutionem in hanc rem Imperatoriam factam mentiuntur: ſed mihi nondum viſum eſt, quo Imperatore, quo die & conſule id factum fuerit. Qui Lothario Saxoni, qui Friderico I. qui ſecundo illud tribuunt, deſtituuntur omnes auctore idoneo; non ſecus ac ille, qui, quod mira (dum omnium authenticarum natales attollit nimium, ut *cap. ſeq.* dicemus) ipſi Juſtiniano, eumve proxime ſecutis Juſtino Juniori, Tiberio II. vel Mauritio Cappadoci hujuſmodi ſanctionem adfingit. De *auth. habita C. ne fil. pro patr.* certo conſtat, ut novit, qui eam legit: ut & de authenticis Friderici II. ſi vera ſit hiſtoriola, quam ex Odofredo retulimus *cap.* 3. eamque, ut vulgo, intelligas, de Juſtinianeis adhuc quidem adeo incertum eſt: ut quod incertiſſimum. Non morabor ea, quæ pro Lothario Saxone, & utroque Friderico adferuntur, cum ſint ineptiſſima: nullum unquam ullius Principis decretum ad authenticas congerendas definiendaſque interceſſiſſe verum eſt. Quod ſi ajas, ſin hoc non placuiſſet, ipſum Accurſium, Bartolum, Baldum, alios, novum cito authenticarum numerum Codici intruſuros fuiſſe, quandoquidem, ut novimus, materies non deſit: nihil reponam aliud, quam neque Bartolum vel Baldum gloſſas ſcripſiſſe, licet eas, non definiverit ſuprema poteſtas. Collectione vel Accurſii, vel alterius cujuſquam, quæ erat quaſi certa & tralatitia, poſteriores ſunt uſi, eamque interpretari contenti. Sed de eo plus ſatis, cum hoc jam non agamus.

Dictum eſt de veroſimilibus, plura non addam: nam de differentia ſtyli, ex

ex qua diverſos auctores plurimi ſciunt dignoſcere, hic tacemus; non tantum, quod authenticæ ex veteri novellarum verſione ad verbum, quantum poterat, deſcriptæ ſint, & per hoc loquendi modus non poſſit fere non eſſe idem, ſed & quod id genus argumenti, tantopere quamvis ab aliis deprædicatum, non una ratione mihi diſpliceat.

Ite nunc, & Irnerium vel omnium authenticarum, vel nullius auctorem eſſe perhibere: hic ſcylla, illic charybdis; quod iis, quibus hactenus uſi ſumus, rationibus ſatis comprobatum eſt. Ex iis etiam ſtatuite, num verum dixerit (dixit autem duntaxat) Fichardus in *vitis recentiorum JCtorum in princ. Etſi autem*, narrat, *ſint, qui hoc* (authenticarum opus) *aliis ex vetuſtis tribuant, communis tamen poſt Accurſium* (*qui id compluribus in gloſſis teſtatur*) *opinio eſt, Irnerium authenticarum auctorem eſſe*. Non ait, poſt Accurſium authenticarum auctorem habitum fuiſſe Irnerium, *olim antiquiori tributum*, ut hæc detorquet Alb. Gentilis in *diſput. d. libr. jur. civil. cap. 6.* & detorqueri gaudent alii. Exhibuimus Fichardi verba, ut occurrunt in *tom.* 1. *ocean. jur.* de iis ipſe judicato ex auctoritatibus, quas modo protuli.

Has autem dedi, quantum mihi colligere licuit, ex veterum monumentis JCtorum, & dediſſem plures ſine dubio, ſi non intercidiſſent aliquam multa vetuſtiſſimorum Interpretum barbarorum; quin ſi vel omne, quod eorum ſupereſt, habuiſſem: ex iis quippe ſolis fere, quæ in hanc ſententiam peti poſſunt, petenda ſunt, quandoque hiſtoricos ſeculi XII. & XIII. rem monaſterienſem potius, quam juris hiſtoriam tradidiſſe palam eſt.

CAPUT VI.

Quam bene alii Irnerium Authenticarum non eſſe auctorem probaverint, expenditur.

ARGUMENTUM.

Quam ob rem diſputandum adverſus eos, qui Irnerium ab authenticarum compoſitione excludunt? Molinæi argumentum ex epiſtola quadam Gregorii M. intenditur: quemadmodum & Strauchii loca ex Burchardo & Ivone. Non hæc ſententiæ noſtræ officere, ſed proficere. Attamen mendoſam videri vulgatam Gregorii dictionem in can. 38. cauſ. 11. quæſt. 1. *& quare. Quid de ea cenſendum ſit. Burchardus & Ivo prodeunt. Miſerum ſpecimen authenticarum apud Ivonem. De repertis novellis Strauchii opinio minus vera: & quid ex ea ſequatur. Unum contra Irnerium tentamen refertur, & refellitur varie. De veteri novellarum translatore quid Strauchius ſomniaverit? De Cl. Pagenſtechero corollarium aliquod.*

SIc, ni fallor, expeditum eſt, quæ rationes, & rationes non vanæ, plurimos impulerint, uti diffidentius loquerentur de auctore, qui Juſtiniani novellas contraxit, & in Codice nobis repræſentavit. Poteramus hic ſubſiſtere: verum qui inter varios illius Συλλογῆς operarios etiam Irnerium recenſuimus, & adſeruimus ut præcipuum, reſtat, ut iis reſpondeamus, qui cum vel καθόλε explodunt, vel exceptis forte quibuſdam laciniis, ipſo interpolante, poſtea adſutis. Quam exceptionem, a Strauchio adinventam, *cap.* 3. diſcuſſimus: igitur ea eorum machinatio ſolummodo audienda eſt, qua Irnerium

rium ab authenticarum compoſitione plane excludunt.

Carolus Molinæus, illius opinionis princeps, *lect. dol. 3. n. 20. & ſeqq.* uno, quod *cap.* 1. diximus, argumento per rationem temporis fieri haud poſſe contendit, ut Irnerius, aliuſve illius ævo æqualis authenticas compoſuerit. Quid ſi enim conſtet, ut Molinæus it probatum, Gregorium Magnum *lib.* 11. *epiſt.* 54. (repperi in *operibus* ejus, 56.) allegaſſe *auth. preſbyteros & diaconos C. de epiſc. & cler.* & doceat hiſtoria, Gregorium temporibus Juſtini junioris, qui Juſtinianum in imperio excepit, urbi fuiſſe Præfectum, & mox ſedi Romanæ, imperante Mauritio Cappadoce, eodem adhuc ſeculo VI. per rerum naturam vera eſſe non poteſt de Irnerio fabula.

Simile præjudicium chronologia ſuggeſſit Strauchio in *Irnerio non errante*, *cap.* 2. *num.* 5. cum ibi refert, *auth. item prædium*, & *auth. ſed & permutare C. de ſacr. eccleſ.* haberi apud Burchardum & Ivonem, Wormatienſem Carnotenſemque Epiſcopos, & celebres ante Gratianum *Decretorum* collectores; & apud Ivonem ſolum *auth. qui res C. eod.* Jam vero Burchardus fato functus fuiſſe ſuo dicitur anno MXXVI. quamquam alii tum eum *ſcripſiſſe* tradant, quod vix eſt ut concilies, niſi velis eum medium inter opus deceſſiſſe; at hæc ſunt leviuſcula. Ivo autem abiit anno MCXV. XVI. vel XXII. (nam & in eo video traditiones variare:) utique ante ann. MCXXXVIII. quo Irnerius jus profiteri occepit, & etiam, ut addit Strauchius, ante repertum novellarum librum, qui authenticas ſuppeditaſſet.

Verum enim vero hæc omnia non tantum non obeſſe ſententiæ noſtræ, ſed contra prodeſſe, etiam caligantes oculi viderint. Qui ait aliquas novellarum ſummulas eſſe Irnerii, non ait omnes; imo qui nonnullas tantæ antiquitatis eſſe aſſerit, ut vel vivo Juſtiniano fuerint cognitæ & laudatæ, ſatis ille concedit de temporibus inſequentibus Gregorii, Burchardi & Ivonis. Ut ita hæc adſtruant opinionem, quæ authenticas non omnes dicit eſſe, Irnerii, nequaquam autem deſtruant, quæ dicit eſſe tamen ejus aliquas & forte plurimas. Tum demum hæc turbabunt, ſi, qui unam, id eſt, primam legis novæ epitomen ſcripſit, neceſſario & reliquas ſcripſiſſe doceatur. Eſt, qui inducit hujuſmodi lepidas conſequentias, ſed ſatis inepte; nos vel earum veriſimilitudinem ſupra refutavimus.

Quare vellem, ut omni modo id agerent Novatores, quod intendunt; ſed vero quod ad locum Gregorii Magni, quo præcipue nituntur, vereor ne incaſſum. Exſtat ille locus *can.* 38. *cauſ.* 11. *quæſt.* 1. ubi, poſtquam maxumus Pontifex novellam conſtitutionem (quæ hodie eſt 123.) & ex ea *cap.* 21. pro adſerenda Epiſcopi in Clericos juriſdictione adduxiſſet: porro notat: *Ne vero objiciatur, quia de Clerico hoc loquitur, non de Presbytero; ſciendum eſt, quia ſuperius in eadem conſtitutione* LIB. COD. 1. *legitur appellatione Clericorum etiam Presbyteros & Diaconos contineri. Verba autem legis iſta ſunt:* PRESBYTEROS AUTEM ET DIACONOS, ET SUBDIACONOS, CANTORES, ET LECTORES, QUOS OMNES CLERICOS APPELLAMUS &c. Clericorum appellationem & Presbyteros complecti ut probet, id *legi* inquit *ſuperius in eadem conſtitutione lib. Cod.* 1. Id autem quum legatur & in *cap.* 19. *ejuſd.*

ejuſd. novell. 123., & in *auth. presbiteros*, inde deſumta, & in *libr.* 1. *C.* ſubdita *l.* 34. *de epiſc. & cler.* videri non poterat dubium, quin authenticam Gregorius innuat, utpote in Codice, quem dicit, relatam.

Ego vero exiſtimem, verba illa *lib. Cod.* 1. cubare in mendo; non equidem propterea, quod Correctores Romani, quod etiam Niellius 2. *diſput. feud. th.* 5. variis & lectionibus & emendationibus ita hæc reſtituant, ut nihil minus inde efficiatur quam *liber primus Codicis*; mitto, inquam, ea, & eorum rationes, & nihil ſollicito. Sed hoc mihi fit probabile, illud *lib. Cod.* 1. non eſſe ipſius Gregorii, quo authenticam indicaſſet, at marginalem ad eum neſcio cujus notam, quam poſterior ætas τῷ κειμένῳ ingeſſit. Non ſum, qui valde probem hoc genus critices; verum ſi conſtiterit, Pontificem ipſam *novellam* 123., ejuſque *cap.* 19. indigitaſſe, non authenticam Codicis ex ea petitam, nihil ſuccurrit melius: & id conſtabit, ſi, quod univerſa Gregorianæ orationis Συνοχὴ declarat, probe diſcutiatur. Recitaverat jam ipſiſſima verba *cap.* 21. *nov.* 113. utque iret obviam ſcrupulo, quod clericorum, non prebyterorum meminiſſet, ait in *eadem conſtitutione*, & *ſuperius* in eadem conſtitutione presbyteros quoque clericorum nomine venire. Illud *ſuperius* non poteſt non referri ad *ejuſdem novellæ cap.* 19. quod antecedit *cap.* 21. utut per *eandem conſtitutionem* κατα χρηστικῶς etiam authenticam ſignificari poſſe concedamus liberales. Et, ne quid dubites, verba *legis* hæc refert divus Pater: *Presbyteros autem, & Diaconos, & Subdiaconos &c.* Atqui hæc ſunt ipſa novellæ verba, non vero authenticæ, a qua τὸ *autem* abeſt: quam ob rem foret additum, ſi Gregorius authenticam, non *cap.* 19. *nov.* 123. κατὰ πόδας repræſentaſſet, non video. Itaque certum puto, τὸ *libr. Cod.* 1. irrepticium gloſſema eſſe, quod ſtudioſus harum rerum aliquis in margine libri ſui notaverat, indicio futurum, hanc illius novellæ particulam reperiri etiam in Codicis libro primo. Atque ita ſubverſo, quod ex Gregorii loco petebatur, argumento corruit æquata cœlo machina, qua Molinæus & alii tantopere ſeſe efferunt.

Burchardum & Ivonem quod attinet, hoc verum eſſe comperi, Correctores Gregorianos ad *can.* 2. *cauſ.* 10. *quæſt.* 2. (ubi Gratianus ingentem numerum authenticarum, ut ita dicam, eccleſiaſticarum comportavit) nos ablegare quod ad aliquas ad Burchardum & Ivonem, etiam quod ad plures, quam Strauchio ſunt dictæ. Sed non illi authenticarum, at novellarum ſententias laudant, earumque, ut poſtea Irnerius aliique, compendia conſcribunt ipſi. Sic verbi gratia, apud Ivonem *part.* 3. *cap.* 184. exhibitum eſt *cap.* 2. *novell.* 7. hoc modo: *Si Princeps voluerit rem immobilem ſancto loco præſtare, & accipere ab eo aliam rem immobilem, & eo modo permutationem contrahere, liceat hoc facere.* Differunt hæc valde ab *auth. ſed & permutare C. de ſacr. eccleſ.* quæ eſt ejuſdem argumenti & depromta ex *eod. cap. d. nov.* Imo vero Ivo κατὰ πόδας ex Juliani Anteceſſoris *epitome novell. lib.* 1. *tit.* 15. deſcripſit hanc epitomen ſeu authenticam *ſi Princeps*; & ita forte in ceteris reperiet, qui contulerit. Ut tranſeam adhuc, quod ipſe Pagenſtecher, novi dogmatis ſectator, Ivonis auctoritatem, ut recentem nimis, elevat, cum authenticæ, huic citatæ, Irnerii, ſi non tum juris Profeſſoris, utique ſuam

interpretis, eſſe poſſe non it inficias. Non defenſoribus iſtis egemus. De Burchardo tamen nihil auſim certi definire, quum videre eum non potuerim. Quicquid ſit, nobis, ut diximus, ſalva res eſt. Spero utique de Burchardo bene eſſe, ne alioquin fruſtra plane novum opus molita ſiet ſecta nova.

Viderit etiam Strauchius, qua fide novellas mortuo Ivone duntaxat repertas ſtatuat, ſiquidem ipſus *eod. cap.* 2. § *ult:* inter alia ex eodem Ivone, teſte ſuorum temporum, doceat, eas *ſervari & commendari ab Eccleſia Romana*. Potuiſſe igitur & tum earum epitomas fieri nihil vetaret. Sed quid, ſi nec Ivo authenticas, κατ' ἔμφασιν ſic dictas, habeat, eum non neceſſario ex vetuſtioribus habuiſſe adlaboramus? quin ſi vera eſſet Strauchii aſſertio, ipſe ſibi præjudicia conſciſceret. At non placet hæc exaggerare, quia, ſi vel omnia, quæ Molinæus & Strauchius hactenus conati ſunt, proba recte eſſent, non equidem inviderem, probarem magis.

Sed contra Irnerium nihil proprie adhuc dictum audis; hoc ſcilicet unicum erit, quod Strauchius *d. cap.* habet ultimum, neque Gratianum, ubi authenticas *Decreto* inſerit ſuo, neque Joannem Gloſſatorem, ubi eas commemorat in *ſumma ad novell.* unquam Irnerii meminiſſe, licet ejus fuerint σύγχρονοι. Quaſi vero mirum videri poſſet, illos, vel barbarorum alios de fato authenticarum magis, quam librorum juris civilis in Occidente tacuiſſe, cum tamen hoc ſciri tantopere jurisprudentiæ intereſſet. Quinimo, ſi ſummulæ illæ varios habuerint auctores, ut noſtra fert opinio, latere potuit Gratianum, latere Joannem, ecquis proprie illius, qua de agebant, authenticæ fuerit compilator, præſertim ſi antiquior aliquis. Præterquam quod Azo, qui eundem cum Irnerio ſolem lucentem vidit, ei adſignet, quid ejus eſt, quomodo & proxime ſequuti Accurſius & Odofredus, ut oſtendit *cap.* 3. quid ultra requirimus? edoceri id ab omnibus?

His tamen motus rationibus Strauchius *eodem capit.* § 6. excluſo Irnerio, ejus forte authenticas eſſe autumat, cujus ipſa novellarum tranſlatio vetus, etiam hoc juvante, quod tam illa, quam Juliani epitome ſingulis capitibus præſcripta habet ſua argumenta, ſeu ſummas, a quibus authenticæ promanaſſent. Sed immane quantum illa capitulorum argumenta ab authenticis diſcrepare, & ne hilum habere cum ipſis commune, diffitebitur nemo. Veterem tranſlatorem in authenticis componendis, etiam partes ſuas egiſſe ego neſcio, & neſcit Strauchius. Si ſuppetat probatio, rurſus non intercedam.

De Clariſſimo Pagenſtechero, qui & ipſe ex profeſſo in *proluſ. Irner. injur. vapul.* Irnerium valere jubet, & authenticas Juſtinianeas omnes ante lapſum ſeculi VI. Codici inſertas perhibet, nihil addam, ſiquidem ipſe nihil habeat præcipuum, niſi hoc forte, quod Irnerius *gloſſas* ſcripſerit ad jus civile, adducto in eam rem Odofredi teſtimonio ad *l. 6. ff. de juſtit. & jure.* Riſum teneatis amici. Irnerius ſcripſit gloſſas, ergo non authenticas, vel, ſi mavis, iis gloſſas induxit ſuas, & ea præter nihil. Suavis conſecutio! & quid opus erat Odofredum invocare, ut, quod negat nemo, probetur. Gloſſas ſcripſiſſe Irnerium etiam, ſi hoc vis, ad authenticas, apud Accurſium leges paſſim, & Irnerius ipſe in *ſumma ad tit. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* ſuam

ſuam refert gloſſam ad *auth. ex cauſa C. de liber. præter.* vide etiam, ſi pretium operæ putes, *cap.* 4. Reliqua Pagenſtecheri vel ſuperius occupata ſunt, vel, ne minutias ſectari videar, tranſiliam pede ſicco. Ire licet.

COR-

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

CONTENTIO LITERARIA

CUM

ALEXANDRO ARNOLDO PAGENSTECHER

Anteceſſore juris Groningano,

DE

AUCTORE AUCTORIBUSVE AUTHENTICARUM:

AD LECTOREM.

B*iennium eſt & quod excurrit, quo publico dedi* diatribam de auctore auctoribuſve authenticarum. *Hæc qui excepta ſit a Viris doctis, ſcies fortaſſe; ſed qui ab indoctis, nunc ſero tandem audies ex decempedali* corollario, *quod diſputationi cuidam triviali appoſuit ſtudioſus neſcio quis, vel potius, qui ejus præſidem egit, Alexander Arnoldus Pagenſtecher. Hujus indignationem videor provocaſſe in* diatriba: *hinc eam adgreditur, & in Cornelium ſabam cudit, in Cornelium ſcilicet, qui eum male uſſerat.*

Ego, his lectis apud animum meum; contendere cum pari anceps, cum ſuperiori furioſum, cum inferiori ſordidum eſſe *docuit me Seneca. Ad hæc reſpondere ad ea, quæ ſilentio & comtemtu digna ſunt duntaxat? agere cum homine perſonato, qualem, ne excepto quidem Roſcio, antiquitas non tulit? qui, dum vapulabit, ſupponet corium innoxii illius ſtudioſi, qui ejus perſonam egit? denique refutare, quem fama eſt dubiæ ſanitatis eſſe? Vicit tamen honeſta, quam tenet, ſtatio; vicit otium ſubciſivum, quod hodie jucunde tranſigere conſtitui.*

Accipe igitur, Lector, corollarium *Profeſſoris Groningani, accipe ejus* refutationem, *& decerne, quis juſtius induit arma. Si quid mihi acrius exciderit, memento rem agi cum Pagenſtechero; ita nollem cum viris doctis.* Vale.

AL

AL. ARN. PAGENSTECHER
COROLLARIUM
ADVERSUS DIATRIBAM.

AUthenticas Codici Juſtinianeo inſertas ab Irnerio non eſſe, poſt Molinæum & Strauchium, ſatis docte demonſtravit Excellentiſs. Dn. Pagenſtecher, Præſes & Doctor meus propter multa in me merita ad extremum vitæ halitum Colendiſſimus, in Proluſione Irnerii injuria vapulantis: quam doctrinæ ſingularis plenam heic integram defendendam ſuſcipio. Oppoſuit ſe huic equidem Cornelius quidam van Bynkershoek edita Diatriba, ſed quæ triplex maxime ex propriis viſceribus eductum lemma meretur; 1. *Pellucens calumnia*: 2. *Riſum teneatis amici*: 3. *Non defenſoribus iſtis*. Ad primam refero, quod Cl. Pagenſtechero imputat, quod *Irnerium valere jubet*. Cornel. *Diatr. pag.* 63. (*hujus edit.* 121.) quæ falſiſſima & a Cornelio illo conficta eſſe, unicuique patet qui memoratam proluſionem volet inſpicere. Similiter pellucet calumnia, *pagina Diatribæ Cornelianæ* 57. (*hujus edit.* 119.) *verſ. eſt qui*. Si Dn. Pagenſtecherum ibi intellexit. Hic enim in ſua proluſione non *neceſſitatem*, quod Cornelius innuit, ſed *præſumtionem* duntaxat adduxit, fundatam ſcil. apud JCtum in *l.* 22. *ff. de probat.* porro ad hanc claſſem pertinet, quod Germanos inſimulat Cornelius quaſi neſciant quid Gloſſa intelligat per Corpus authenticarum, & quaſi hoc confundant cum authenticis Codici inſertis. Omnes Germanos non tuebor: ſed quod ad Cl. Pagenſtecherum Doctorem meum, pellucet calumnia Cornelii: D. Pagenſtecherus enim in proluſione dicta, locum Odofredi ſæpe memoratum tractans expreſſe diſtinguit authenticas ab authenticarum corpore; *vid. ſis de proluſion. § interim ex allegato*. Ad hoc caput itidem referre licet quod Cl. Præſidem ſubinde inſimulare velle videtur, quaſi omnia ferme ſua habeat ex Strauchio. Sed an diſſimulat aut negat Cl. Præſes ſe Strauchii ſubinde uti agumentis. Quæſo: annon apertiſſime teſtatur D. Præſes ſe ea quæ ex Strauchio habet (habet enim ex eo nonnulla, ita ut eundem tamen Strauchium & refutet ſubinde & caſtiget modeſte) ex Strauchio depromſiſſe? Atteſtor oculos tuos Lector, inter reliqua videbis hæc D. Præſidis verba: *quæ ex Strauchio*, inquit *adduximus*. Similem candorem minime adhibuit Cornelius. Adducit ex Exc. Viris Strauchio & Pagenſtechero loca innumera, at unde hæc exſcripſerit, altum ſilet.. Ex innumeris dabo perpauca. Ita citata videbis apud Cornelium, loca & verba Odofredi, Abbatis item Urſpergenſis: ſed minime nomina ſcriniorum quæ hac in parte compilavit. Eadem fide citat Niellium, & quos non? immo cum de Pepone mentionem facit, ipſiſſimis dictæ proluſionis Cl. Pagenſtecheri (ſed hujus nomine ibi ſuppreſſo) verbis utitur. Ad hoc itidem caput refero, quod Cl. Præſidis ſententiam Molinæo & Germanis plerumque imputat Cornelius: cum tamen non ignoret aut ignorare nequeat, ita etiam ſentire eruditos Belgas, ex quibus unum nunc adduco Nobiliſs. van Eckium *ad ff. de orig. iur. num.* 19. Sed pergo nunc ad lemma quod dixi ſecundum, ita tamen ut pleraque dicenda pertineant & ad jam viſum primum. Huc ergo equidem innumera pertinent Corneliana; ſed ex fimbriis veſtem. Seligo eas quæ ad rhombum noſtrum principaliter faciunt.

Ex

Ex Azone, Accurſio, Odofredo, & Abbate Urſpergenſi, probare nititur, Irnerium quarumdam authenticarum integrarum auctorem eſſe. Riſum teneatis amici, ſi modo tenere poteſtis. Quæſo vos, quid habet Azo? dicit: *Guarnerium ſic adjeciſſe*. Item: *Irnerium poſuiſſe quædam de authentica illa in iſtam & ita de duabus authenticis unam compilaſſe*. Item: *tractam eſſe authenticam ab aliis duabus*. Item: *aſſignaſſe hic dominum Irnerium duas authenticas*. Quæſo, an Azo his quatuor locis aſſerit, Irnerium nonnullarum authenticarum *integrarum* authorem eſſe, quod Cornelius noſter vult? At vel pueri norint diſtinguere inter authenticas facere *integras*, & eis *quid adjicere*. Quid? an de authentica una quid decerpere & ad alteram quid *ponere*, eſt authenticæ hujus integræ authorem eſſe? Immo qui de duabus, unam compilat, ita ut dixi, is profecto neutrius ex aſſe author eſt, ſed ad authenticam cujus alter author eſt, adponit particulam authenticæ alterius quæ ſimiliter alium authorem agnoſcit. Ergo talis compilator non eſt author niſi talis additamenti aut adjectionis. Idque duo priores Azonis loci evincunt, Cornelii ſententiam adeo evertentes, Cl. Præſidis egregie confirmantes. Sed & tertius (ſume eum de Irnerio agere) locus, & quartus, aliud continent quam Irnerium authenticas ab aliis factas aut integras aut ex parte conjunxiſſe & ad aliquem locum traxiſſe, aut iiſdem locum quendam aſſignaſſe. Sed quid Accurſius? Adducit pro eo Cornelius *Gloſſ. ad auth. multo magis C. de ſacroſ. eccleſ. auth. qui res C. eod. auth. nunc autem C. de epiſcop. & cler. auth. quod fieri C. de dilation. auth. ſi pater C. de funb. dot. auth. in ſucceſſione C. de ſuis & legit. auth. defuncto C. ad Tertull. auth. item hereditas C. de bon. quæ lib. auth. hæc ſi debitor C. de pign. & hypoth.* Verum, Lector candide, inſpicias quæſo allegatas Gloſſas, & videbis, diſtingui inter verba *legis* & *Irnerii*. Legem intelligi ipſam authenticam: Enimvero authenticas & *conſtitutionum* nomen meruiſſe, ex proluſione Cl. Præſidis patet, & docet luculentiſſime locus apud Cornelium *pag.* 19. (*hujus edit.* 105.) ubi hæc lego, *ut eſt relatum in lib.* I. *Cod. tit. de rebus eccleſiaſticis, conſtitutione principis noſtri.* Ubi ſubjicit Cornelius: *quis negare auſit, intelligi his auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.* Unde patet, cum memoratæ Gloſſæ verba Irnerii a verbis legis ſeparant: eaſdem Irnerio nil niſi legum id eſt authenticarum *additamenta* tribuere. Ex iiſdem Gloſſis porro deprehendes. Irnerium *quædam poſuiſſe*, *adjeciſſe*. Quæ uti pro dictis *additamentis* novo argumento ſubveniunt, ita declarant mentem Gloſſarum, cum non *ſimpliciter* Irnerium authenticas ad Codicem poſuiſſe dicunt; ſed addunt, illa: *ſic*: *prout*: ex. gr. *prout Irnerius illam authenticam poſuit*; item *Irnerius qui ſic authenticam poſuit*. Ut illa, *prout*, &, *ſic*, additamenta authenticarum Irneriana (ad quæ collocationem ſive aſſignationem authenticæ ſub hoc illove titulo ſimul pertinere, nemo unquam dubitavit) & aliud profecto, nihil, indicent. Sed an aliud habet Odofredus? Quæſo, Lector, inſpice ejus verba quæ habes in proluſione Cl. Pagenſtecheri. Vide ibi: ſis. Vide, uti cetera, ita & hoc. Expreſſe ſeparat Odofredus verba Irnerii ab authentica. Adde ſis ibidem Abbatem Urſpergenſem, qui aſſerit, Dominum Wernerium *pauca forte verba alicubi interpoſuiſſe*. Torquet ſe hic Cornelius, tanquam mus in pice, ut riſum plane non teneatis amici maxime circa locum præmiſſum Odofredi, ubi *το juſti* explicat ut intelligatur per id, *Juſtinianus*. Riſum teneatis amici. Eodem modo res ſe habet cum Martino & Azone, qui ſimul authenticas additamentis aut col-

collationibus ſuis bearunt. Ita de Martino legis, eum ad authenticam *adjeciſſe*: vel *authenticam hic* poſuiſſe. Conſimiliter de Azone, cum authenticam *pinguius & latius extraxiſſe* id eſt gloſſis ſuis amplificaſſe & additamentis ſuis produxiſſe magis quam Dn. Irnerium. Item: authenticæ *plenius appoſuiſſe ſic*. Nota: *ſic. ſic*. Item, eum *addere* authenticæ. Item: eum *adjeciſſe*, *appoſuiſſe*, authenticæ: veluti ipſe eam in rem loca congeſſit Cornelius *p.* 38. *& ſeqq.* (*hujus edit.* 112.) ubi & loca ex quibus patet triumviros illos quos vidimus, Irnerium, inquam, Martinum, & Azonem, in authenticas notas ſcripſiſſe. Sane aliud, fere nihil ſunt authenticarum illa additamenta. Conſtat ergo, vel invito Cornelio, Irnerium ceteroſque, præter aſſignationem titulo forte alteri ſubinde factam, nil niſi gloſſas & additamenta, quædam in authenticas intruſa, quædam extra eas vagantia, ſcripſiſſe. Hinc ſuavis ſimulque fortiſſima eſt conſecutio: Probari poteſt, Irnerium gloſſas ſcripſiſſe, at probari nequit, eum integras authenticas ſcripſiſſe: ergo præſumtio eſt, Irnerium non eſſe authenticarum nonnullarum *integrarum* authorem, ſed duntaxat earundem gloſſatorem atque conferruminatorem. Quid videtur, Corneli, annon hæc conſecutio eſt ſuavis & ſimul legalis? *arg. l.* 22. *ff. de probationib.* Quæſo te, Corneli, nota hoc ad *pag. tuam* 63. (*hujus edit.* 121.) obſtat. Atqui Irnerius vocatur authenticarum compilator, *ut Dn. Cornelius p.* 37. (*hujus edit.* 111.) Ergo *integras* fecit. Hem! minime ſuavis conſecutio! Riſum teneatis amici. Scilicet compilator eſt reſpectu 1. aſſignationis, & 2. additionum. Ad hanc etiam claſſem, magis tamen ad primam, refero, quod Cornelius miratur *p.* 36. (*hujus edit.* 111.) Strauchium & Pagenſtecherum, alibi in eo totos, ut authenticas Irnerii interpolas negent, nunc id aſſerere. At quæſo te, Corneli, ubi negavit Pagenſtecherus authenticas Irnerii interpolas eſſe? Erras, Corneli, nec intelligis ſtatum controverſiæ. Nullibi negat Pagenſtecherus authenticas Irnerii interpolas: immo agnoſcit emblemata: ſed negat hæc abhorrere a contextu novellarum. Nunc quæſo te Lector, qualis hæc conſecutio eſt? Pagenſtecherus negat emblemata Irneriana quæ dantur, diſſentire a novellis Juſtiniani: ergo negat dari emblemata. Interim riſum tenere nunc ulterius non poſſum: maxime cum ulterius perpendo, Cornelium ſententiæ illius quæ Irnerio quaſdam duntaxat authenticas, ſed eas tamen integras, aſſignat, primum velle autorem videri. Eja, an adhuc riſum tenetis amici? an D. Cornelius hujus ſententiæ primus auctor eſt? Atqui jam ante Cornelium idem ſenſerunt. Nec ignorare id poteſt Cornelius. Legit enim Dn. Præſidis mei ſæpe adductam proluſionem ubi claris verbis quiſque legere poteſt hæc: *Stryckium non omnes ſed quaſdam authenticas Irnerio tribuere*, *præcogn. c.* 6. § 4. Impoſſibile autem eſt, Cl. Stryckium hanc ſententiam didiciſſe a Cornelio noſtro. Quæſo, ne hoc dicat Cornelius: alioquin Lectores ſuos faciet riſu emori. Sed oportet ut hic ipſi mihi parcam. Alioquin plura tangerem: ſpeciatim vero defenſionem Irnerii quam Cornelius circa *auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.* ſtruere nititur *p.* 105. (*hujus edit.* 60.) Hem, Corneli, *non defenſoribus iſtis* Irnerius eget: vid. Cl. Præſidis Fribuſculum Triumvirale, Stryckium inter, & Bergerum, Pagenſtecherumque. Hinc ſæpe, Corneli. Unum addo: innocuos in poſterum ne rode: ita Vale.

Addo COROLLARIUM, *quod loco ſeptimo occurrit*.

Pacta incontinenti contractibus ſtricti juris adjecta etiam a parte actoris iiſdem inſunt: quicquid diſſentiat Cl. Cornelii illius noſtri farrago ad *l. lecta*.

COR-

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

CONTENTIO LITERARIA CUM ALEXANDRO ARNOLDO PAGENSTECHER

Antecessore Juris Groningano,

DE AUCTORE AUCTORIBUSVE AUTHENTICARUM.

Diatriba, quam ſcripſi, *de auctore auctoribuſve authenticarum* hoc agit unice, ut authenticas neque omnes Irnerio adſcribat cum Schola veteri; neque nullas Molinæo & eum qui ſequuti ſunt. Dixi probavique quaſdam eſſe Irnerii, quaſdam Martini & Azonis, quaſdam etiam aliorum: & monui Lectorem, etiam Gregorium Haloandrum & poſt eum alios, id opus variis tribuere: tantum abeſt, ut ejus ſententiæ primus auctor videri voluerim, ut nugatur dulciſſimus ille Magiſter. Si Haloander id ipſum dixit, quemadmodum palam ſum profeſſus, quid igitur tibi vis, Marucine, cum Strykio tuo. Interea ſi neſcis, quid ego præſtiterim novi, hinc diſce: Haloander & editores quidam alii dixerunt tantum, authenticas eſſe variorum opus, *Irnerii* puta, *Alberti*, *Bulgari & aliorum*. Quominus hoc verum ſit de Irnerio tu poſt Molinæum & Strauchium intercedis, & quominus verum ſit de aliis præter Irnerium, intercedit communis ſententia. Igitur, quod Haloander ſimpliciter dixerat, ego eo probatum, quo tibi tuique ſimilibus os obturem. Hoc eſt, quod ajo: *Nemini fortaſſean verum dicere contigiſſe, aut ſi dixiſſe, non probaſſe tamen*. Non probavit id Haloander, neque alius quiſquam; quinimo ne dixit quidem, ſi quis animo repetat, quæ de antiquiſſimis authenticarum auctoribus, etiam apud Græcos, obſervavimus. Vides Alexander, id nos egiſſe, quod non erat actum prius: nec aliter ſolemus. Tu pede tuo varo ſemper premis aliorum veſtigia; nam ita me Themis amet, ſi quicquam novi bonique ſcripſeris unquam, adeo tibi craſſum ſinciput eſt. Sed hoc jam non agimus. Nolim refutare, quicquid tu habes fatuum. Pergo ad pugnam, quam, mehercule, magnam pugnas: video qui æſtues.

Male te habet, ſuaviſſime Doctor, quod acerbius tecum egerim, ſed cedo mihi aliquem, qui ineptias modeſtius caſtigaverit. Verum eſt, dixi *calumniam pellucere* & tuam & Strauchii in per-

vertenda alicubi Gloſſa, nunc addo, *& fatuitatem*, uti mox ſum probaturus. Verum eſt, *amicos riſum tenere* juſſeram, nunc vos ridere jubeo, quotquot eſtis O Catones. Verum eſt, me *defenſoribus iſtis*, qualis tu es, noluiſſe uti; ſed quia, quod nunc addo, obtrudis nobis eo loco cerebri tui placita ſine populi ſuffragio, & hujuſmodi placita, quæ per rationem temporis vix ac ne vix quidem ſubſiſtunt. Atque ita non ſemel alias in tua, quam vocas, *proluſione*; ſed Augiæ ſtabulum citius expurgem, quam hanc. Intelligis igitur, me vix ſcuticam dediſſe, ubi flagellum merebaris, & ſtatim intelliges, te, ubi ea, quæ tibi occinueram, ſorbiliantibus verbis mihi regeris, vel, ut elegantia tua utar, ubi *lemmata educis ex propriis viſceribus*, te, inquam, verba & voces dare, & ea præter nihil. Adeo verum eſt, eum qui in culpa eſt, tutela inculpata uti non poſſe. Sed ad rem.

Scripſi in *fine diatribæ* (nam alium locum non merebaris) *jubere & te Irnerium valere*. Tu hoc a me fingi ais. Arnolde, pudet me tui. Qui dicit nullam authenticam Irnerii eſſe, an non is jubet eum valere? vides enim, ni cæcutias, nos loqui de earum auctoribus, non interpolatoribus. Non ego, te quædam emblemata & lacinias Irnerio tribuere: quin contra, ubi ejus ſententiæ auctorem Strauchium laudavi, non fui dedignatus te, ut ejus ſequutulejum, adſcribere; fruſtra igitur etiam verba calumniaris.

Turbat te, quod *cap. ult. diatr.* riſerim lepidas conſequentias, quas noviſti texere: fuerunt ante Irnerii tempora authenticæ, ergo is ſuo tempore nullius fuit auctor. Adeo ſtipes non es, qui ipſus animadvertas, hæc dici plus quam ſtulte; eo igitur confugis, ut hoc argumento non *neceſſitatem*, ſed *præſumtionem* inculcaveris, *fundatam* ſcilicet (ita tu loqueris latine) in *l. 22. ff. de probation.* apage merum rus. Qui ſcripſit primam authenticam, præſumendus eſt etiam reliquas ſcripſiſſe, ni voluntatem ejus probemus fuiſſe mutatam; ita tu vis colligi lepidiſſime diſputator. Audi quam abſurde. Irnerius, quantum equidem nobis conſtat, primus ſcripſit *Gloſſas*, ergo ſcripſit omnes, ni probemus contrarium; nemo, niſi Pagenſtecherus, vel ex eo auſit colligere, Gloſſas ἀνωνύμȣς Irnerii eſſe; male pereat, qui te tam acute docuit ratiocinari. Si præſumtionibus & veroſimilibus in ſpecie propoſita pugnandum eſſet, compoſitores authenticarum uno plures fuiſſe docere te poterant *Miſcella*, quæ in hanc ſententiam dedi *cap. 5.*

Stomachatur porro, quod Germanos dixerim in Barbarorum ſcriptis non diſtinguere inter *authenticas*, qua novellarum compendia, & *authenticas* vel *authenticarum corpus*, qua novellas, & tamen, qua eſt temeritate, de pleriſque Germanis id ipſum mox concedit, ſemet duntaxat vindicans ab illa labe. At ego ſi oſtendam vel ex hac tua *defenſione perſonata*, eundem te errorem errare, quid dabis niſi riſus & jocos? exſpecta puſillum, & audies O multa fleturum caput! nec potes aliter, quam Strauchius, *authenticarum corpus* intelligere, ſi ſana ſit ratio, qua ex Odofredo & nonnullis Gloſſis authenticarum lacinias tantum adſcribis Irnerio, illi quippe cum ajunt, verba quædam Irnerii eſſe, nec reperiri in *authenticarum corpore*, ex ſententia Strauchii hoc volunt, ea verba non exſtare in authenticis, ut primum compoſitæ Codicive inſertæ fuerunt, ſed addita eſſe ab interpolatore Irnerio. Et ſane, ſi per *authenticarum corpus* intelligi poſſent

ſent authenticæ in Codicem relatæ, uti non poſſe probavimus *cap.* 3. *diatr.* & imprudens hic largitur noſter Alexander, jam, fateor, ſpeciem haberet illud de ſolis Irnerii additionibus commentum. Nunc quia conſtat, etiam Magiſtello noſtro, *per authenticarum corpus* intelligi novellas, intercidunt auctoritates, quas ipſi Strauchius ſuggeſſit de additore Irnerio. Quid enim? reperimus in authenticis nonnulla Irnerii, quæ non exſtant in archetypo novellarum, ergo eam authenticæ partem, quæ ibi exſtat, Irnerius non dedit? nemo quiſquam, modo ſanus & ſiccus, ita colliget. Sed nolo repetere, quæ in hanc rem dixi affatim in *fin. dict. cap.* 3.

Accedo ad aliud, quod ægre tulit homo vanus, &, ni fallor, cauſam dedit pudorem ſuum; ſi quem habet, purgandi. Indicavi aliquotiens, ejus cum ſententiam, tum argumenta Strauchii eſſe: ſcilicet non vult videri imitator, non ſervum pecus. Ego, bone Vir, tenuitatem tuam tibi non exprobavi, ſed qui potui aliter, quam defunctis Molinæi & Strauchii argumentis, te compellare, qui hanc de authenticis litem etiam tuam feciſti? qui potui aliter, quam dicere id, quod res eſt, nihil te habere præcipuum, utique quod refutari ſit dignum. Placet mihi, quod eſt in ſatyra:

> .... *Mentiri neſcio, librum*
> *Si malus eſt, nequeo laudare* ...

Diſplicet inſtitutum vulgare omnes & omnia laudandi, quam blande etiam de ejus rei utilitate diſſerant alii. Nihil igitur, ut dixi, habebas præcipuum præter quiſquilias & errores, unum atque alterum duntaxat retruli in *diatriba* (ad omnes enim nauſeabam) hos quam inepte defendas mox dicam: quod ad reliquos adhuc tibi parcere conſtitui, ne materies deſit, ſi denuo prodeas. Sed quid tu ad calumniam, quam vocas, meam de deprædato Strauchio? non diſſimulo aut nego, inquis, me ſubinde Strauchii uti argumentis. Ecce furem manifeſtum? bene ſit tibi cum illo confeſſionis, quam extorſi, candore at vero fur candide, egone dixi te celare crimen tuum? abſit. Dico te tua habere ex Strauchio, tu id confiteris quid ultra anhelas?

Unum eſt, quo te non purgas, ſed purgari poſſe credis; me videlicet inſimulas ejuſdem criminis. Huc refero, quod libellum meum ad *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred.* in eo, quod adjeci, *corollario* inſignias titulo *farraginis*, ſin hoc intelligas de comportatis aliorum dictis ſcriptiſque, mentiris ſplendide. Tuam fidem, ſi quam habes! Noverunt omnes me & aliter interpretatum eſſe *l. lecta*, quam factum eſt adhuc, & aliam conſtituiſſe doctrinam *de pactis juris ſtricti contractibus adjectis*, quam ab ullo, quod ſciam, conſtituta fuit; quin & parerga, quæ dedi, obſervationis novæ eſſe. Non ſemel id teſtati ſunt Viri ſupra te & vulgum eruditi: provoco te, ut cerebellum tuum excutias, & me convincas mendacii. Diſpeream, ſi quicquam ſim ſcripturus unquam, quod ſcriptum eſt prius, utique quod ego adſequi potero. Idem ſi tibi ſederet, non tua *Trifolia*, *Sicilimenta*, *Benedicta*, *Aphoriſmi*, *Coitiones*, *Hansjes in de Kelder*, & quicquid ineptiarum effudiſti unquam, tam cito volitarent piperis thuriſque cuculli: hæc enim non legunt, niſi qui te Præceptore diſcunt deſipere. Si non potes aliter, ut ſcio te non poſſe, nemo eſt, qui te cogit ſcribere. Verum redeo ad ea, quæ nugivendus notat ſurripuiſſe me Strauchio

& ſibi (ſibi videlicet , qua Strauchi deſcriptori .) Hæc autem ſunt loca apud Odofredum & Urſpergenſem Abbatem de Irnerio . Ineptum Caput! uterque locus an non mihi repræſentandus fuit , quam Strauchius utroque , quamvis perperam , utatur in rem ſuam ? an non ipſa verba erant repræſentanda , quum aliam iis, quam vos, ſententiam dederim ? addo etiam , quum verba Odofredi critica fuerim medicatus ? an non eodem *cap.* 3. quo hæc ago, commemoro Strauchium & te, cum nominatim , tum ἀπροσώπως (nam totiens nominari non eras dignus) & enarro refelloque veſtram de auctoritate Odofredi & Abbatis Urſpergenſis ſententiam? quid heic ſuppreſſum eſt , ſtellio ? qui ait , vos perperam intelligere loca quædam , an non is eo ipſo ait, apud vos hæc adducier ? quæ verba volebas me porro perdere & incaſſum garrire ? De Niellio nihil dixi , quam me non probare ejus ſententiam de loco Gregorii Magni , quem explico *cap. 6.* & de Pepone una forte linea id ajo , quod me dudum docuit Guido Pancirolus de *clar. leg. Interpret. cap.* 13. Si tu pepo etiam pepones quæſiveris, eſto.

Nunc accipe ſpecimen impudentiæ , dicam , an negligentiæ tuæ , dicis me tuam de Irnerio ſententiam plerumque imputare Molinæo & Germanis , cum tamen nequeam ignorare, ita etiam ſentire eruditos Belgas . Nonne id ipſum eſt , os inficetum , quod dixit præfatio *diatribæ* ? nunquid ibi legiſti , *quin & ita in Belgio docere Belgæ* ? vides igitur , me id non ignoraſſe, nec celaſſe. Memineram probe , eandem , quam tu ſequeris , de Irnerio ſententiam me docuiſſe , cum ejus inſtitutione uterer , Virum Celeberrimum Cornelium van Eck ; at ipſe ille eſt , qui ſemper mihi commendavit illud Labeonis , *ſuum cuique judicium* ; adeo mihi integrum eſt & ab ipſo diſſentire ; recte , an ſecus , judicabit cum ipſe , tum alii ; nam tu judicare non potes . Interim vides, quam latæ culpæ te intricaveris.

Pergit Magiſter dulciſſimus ad *lemma* , quod ait , *ſecundum* ; ibi autem quia rem ipſam cernit , jubeo eum lacrymas tenere , non riſum . Probavi *cap.* 3. *diatr.* etiam Irnerium authenticas dediſſe , adductis in hanc rem tribus Azonis teſtimoniis, non quatuor , ut ille ait ; etenim locus in *comment.* ad *authent. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.* loquitur ἀνωνύμως, ut rotunde monui . In aliis Azo: *Ita Guarnerium adjeciſſe, poſuiſſe quædam de authentica illa in iſtam, & ita ex duabus authenticis unam compilaſſe , aſſignaſſe duas authenticas* , & reliqua, quæ latius retttuli *d. cap.* 3. Ad hæc Pagenſtecher , ain vero, quid ibi Azo aliter , quam quod Strauchius docuit , Irnerium interpolaſſe authenticas , emblemata quædam ſua addidiſſe & locum, quem habent , adſignaſſe ? non ſcilicet hæc evincunt , Irnerium quarundam authenticarum ex aſſe auctorem eſſe . Quod ad locum Azonis primum , fateor & hunc & paucos huic ſimiles apud Gloſſam non aliud probare, quam Irnerium authenticis , uti nunc leguntur in Codice , adlaboraſſe , vel , ſi mavis , ſua quædam adjeciſſe. Verum, inquam , hoc eſt , ſed falſum , ex eo quod deducitur. Anteceſſor Groninganus putat hinc effici , additiones quaſdam authenticarum , nec aliud , Irnerio nos debere , hoc ſuperdicto : *vel pueros noviſſe diſtinguere inter authenticas facere integras & eis quid adjicere* . At etiam pueri , niſi qui nondum aere lavantur , te docuerint , & Azonem , & Gloſſam , cum ajunt in authenticis quædam eſſe Irnerii , hoc velle, Irnerium, ultra quam eſt in novella, ſua quædam no-

nobis dediſſe emblemata: atque hinc vulgo diſtinguunt inter verba *legis & Irnerii*, ut mox dicam latius. Igitur ut, quum inde colligis, reliquum authenticæ non eſſe auctoris Irnerii, eodem acumine nobis perſuaſeris, Tribonianum ex Veterum libris non excerpſiſſe jus civile, quia ſcilicet ejus quædam prædicantur emblemata & interpolationes. Nec tamen eſt, quod credas, me teſtimoniis de additis Irnerii quibuſdam fuiſſe uſum, ut eum ex aſſe illius, qua de hoc memoratur, authenticæ auctorem eſſe vincerem; erras late, ſuppetunt mihi alia in hanc ſententiam. Interim ſi *cap.* 3. § *ſed quid diatribæ* legiſſes attentius, didiciſſes, vel ex eo, quod de additore Irnerio proditum eſt, argumentum ſuffici pro Irnerio, qua illius authenticæ auctore unico.

Secundus locus Azonis, quem protuli, eſt in *comment.* ad *tit. C. de ſacroſ. eccl. in auth. hoc jus porrectum*, ubi Irnerium ait *de authentica una quædam poſuiſſe in aliam, & ita ex duabus hanc compilaſſe*. Ego equidem non video, quid poſſit dici clarius ad authenticam, quanta quanta eſt, Irnerio adſerendam. Sed tu: *an de authentica una quid decerpere, & ad alteram quid ponere, eſt authenticæ hujus integræ authorem* (ſcribe in poſterum *auctorem*) *eſſe? immo qui de duabus unam compilat, is profecto nullius ex aſſe author eſt*. Concludis: *ergo talis compilator non eſt author niſi talis additamenti aut adjectionis*. Miror ſtupiditatem illius ſeſquiaſini, nam ſi legere vel intelligere potuiſſet, quæ dixi eo loco, non ita rurſus ineptiret. Non mihi ſemper vacat imperitiæ tuæ morem gerere; & eadem denuo inculcare; dicam tamen adhuc ſemel in tui ſolius gratiam, arrige igitur aures: de *duabus authenticis* quod ait Azo, non ait, ut perperam tu exiſtimas, de novellarum compendiis iſtis, ſed de ipſis novellis. Vult, Irnerium *d. authenticum, hoc jus porrectum*, compilaſſe, ut revera compilavit, ex *novell. 7. cap. 1. & novell. 120. cap. 6. & 7.* non ſecus ac idem *authenticam*, *quas actiones C. eod.* ex duabus itidem novellis tractam eſſe prædicat. Per *authenticas* & *authenticarum corpus* Veteres etiam novellas intellexiſſe monuit te *diatriba*: Strauchius hoc ignorans aliquoties erravit, tu ſtatim hic in ipſo limine voluiſti videri alienus ab illo errore, & tamen vide miſer, qui etiam heic loci in eundem prolabaris. Apud Azonem per *authenticas* intelligis brevia illa, ex novellis Codici inſerta, & ex hujuſmodi duobus Irnerium vis conflaſſe unum. Dic, ſi potes, cujus fide hæc ſomnia nitantur? ego dixi, cur per *duas authenticas* apud Azonem debeas intelligere *duas novellas*. Quod cum ſit, jam non ultra negabis, eum totam *auth. hoc jus porrectum*, Irnerio tribuere. *Compilare authenticam ex duabus novellis* quid eſt quam earum excerpere compendium? etenim, ut hoc addam, falleris fallisque alios, dum concludis, Irnerium igitur, *compilatorem* dici ratione *additamenti vel adjectionis*; præter ea namque, quæ jam diſputata ſunt, nihil ibi Azo de adjectione quadam Irnerii, ſed de compilatione authenticæ, ut nobis repræſentata eſt. Evincunt itaque hæc, Irnerium etiam quarundam authenticarum ex aſſe auctorem eſſe, & tuam, adhuc dico, pellucere calumniam, qui eum miſere detorques alio.

Tertium Azonis locum, ubi is dicit Irnerium *duas authenticas aſſignaſſe*, exaudit homo lepidus de loco, quem Irnerius iis dediſſet in Codice. Quaſi vero *aſſignandi* vocabulum ad materiam authenticæ non pertineret. Hanc argutiam ſuppeditavit tibi *diatriba*, ibi

quip-

quippe prævidens eam, quam nunc moves, cavillationem, in tranſitu ei reſpondendum duxi. Tu ad hæc nihil; eo igitur te rurſum ablego, ut & ad ea, quæ de *aſſignandi* voce in *ſeqq.* notabuntur.

Nunc ingenti machina adgrederis Gloſſas, quas pro Irnerio adduxi; has autem ubi ex me fideliter deſcripſiſti, jubes inſpici: ego ſimul jubeo adeſſe lorarios, qui te agant, ut dementiæ tuæ pœnas des. In nonnullis Gloſſis diſtingui inter *verba legis & Irnerii* certa res eſt, ſed in eo multum peccas, quod per *legem* intelligi velis authenticam Codicis; equidem non nego, authenticas καταχρηστικῶς *conſtitutionum* nomen quandoque ſortiras eſſe, ut probas ex fragmento Juliani, quod retuli *cap.* 2. & ipſus conceſſi liberalis *cap. ult.* ſed cur in Gloſſis per *legem* non authentica, at novella intelligatur, expedivi ſatis *cap.* 3. nec opus eſt, ut ea præter tibi aliud reponam. Næ tu naris valde es obeſæ, qui non legiſti, Veteres, quum ajunt, verba quædam Irnerii eſſe, non legis, ratione uti non alia, quam quod illa Irnerii non reperiantur in *corpore authenticarum*, hoc eſt *novellis*, ut te jam habeo reum confitentem. Igitur vel nega rurſus per *authenticarum corpus*, intelligi novellas, vel herbam porrige. Hinc conſtare opinor, quam jejune ex illa gloſſarum diſtinctione inferas, nil niſi authenticarum additiones quaſdam Irnerio concedendas eſſe; ita enim tibi colligendum eſſet: de ſuo quia Irnerius nonnihil addidit, ergo reliquum authenticæ ex novella non excerpſit, non ita ſolent argumentari, qui utuntur mente integra, quemadmodum alias abunde dixi. Quod ſi vero ex iis, quæ ita diſtinguunt, Gloſſis conſtaret liquido, ut non conſtat, Irnerium iis, quibus de agunt, authenticis non niſi emblemata quædam ſua intruſiſſe, utique ſtaret nihilominus ſententia noſtra, quæ hujuſmodi interpolationes non negat. Si tibi memoria, æque ac mens, deficiat, vide *cap.* 3. *diatr.* § *ſed quid ſi*.

Ceterum ne ſis ſollicitus; ſiquidem enim Gloſſas, quæ legis inter & Irnerii verba diſtinguunt, non ſatis putes conſulere Irnerio, qua auctori illarum authenticarum unico, non probabis, me tibi has in hanc ſententiam obtruſiſſe, ſed tantum, quo efficere, eum compoſitionis authenticarum, uti nunc occurrunt, fuiſſe participem & συνεργόν. Addidi tamen, quia hujuſmodi emblematum facinora inter componendum admittuntur crebrius & melius, naſci hinc fortiſſimum argumentum pro Irnerio, qua ſolo auctore illius authenticæ, ad quam notantur & arguuntur illis τὰ οἰκεῖα. Et tum demum hanc præſumtionem elides, ſi docueris, quod docebis nunquam, alium eam ſcripſiſſe authenticam, Irnerium vero eandem de ſuo, vel, quia tu id mavis, ex novella dediſſe locupletiorem.

Verum non adeo mihi curta eſt ſuppellex, ut non ex eodem Accurſio adduxerim alia, quibus Irnerium, etiam ex aſſe authenticarum quarundam auctorem, vindicaverim. Non placet ſingula perſequi; adhuc lege Gloſſam ad *auth. quod fieri C. de dilation.* ubi ita: *Hæc authentica non bene aptatur ad l. Codicis, prout Irnerius eam poſuit*. Quid ultra pugnas homo effrons? an non ibi *ſimpliciter* dicitur, quod tu negas, Irnerium *poſuiſſe illam authenticam ad l. Codicis?* non *additamenta* quædam ſua, quemadmodum tu vis ex neſcio qua occulta ſignificatione voculæ *prout*. Evolve Calepinum tuum, & reliquos, quos ſoles conſulere, aſellorum pontes, & explica nobis hæc orgia; ego, qui hujuſ-

juſmodi ſacris initiatus non ſum, exaudiebam hanc voculam de concepta, ut nunc legitur, authentica; nec quiſquam, te præter, caligabit in tanta luce.

Ad Odofredum poſtquam perveneris, mox eum dimittis, ne imperitiam tuam prodas. *Expreſſe*, inquis, *ille ſeparat verba Irnerii ab authentica*, vellem dixiſſes, *ab authenticarum corpore*; ita Odofredi verbis fuiſſes uſus, & palam attuliſſes tecum corium & flagellum: nam quod ad hunc ipſum Odofredi locum in *verſ. porro ad hanc*, præciſe negaveras, te per *authenticarum corpus* intelligere *authenticas Codicis*, & tamen adeo fungus & ſtipes es, ut tui oblitus id nunc facias, quo velificeris ſententiæ tuæ de Irnerio authenticarum interpolatore tantum. Scilicet hoc eſt, quod in *verſ. Stomachatur*, dixeram, ni cum Strauchio *authenticarum corpus* idem eſſe fingas cum *authenticis Codicis*, deſtituere te Odofredum, Gloſſas & quicquid de additore Irnerio tibi uſquam eſt præſidii. Ceterum homo obſcurus ferre non poteſt lucem, quam dedi Odofredo. Is enim cum ait ad *auth. qui res C. de ſacroſ. eccleſ. quoſdam habere plus in iſta authentica*, hoc ſuperdicit: *ſed iſta verba non ſunt juſti, quia non ſunt in corpore authenticarum*. Quid ſint *verba Juſti* dixi mihi non liquere, adeoque forte reponendum eſſe *juſta*, ut ſenſum, licet barbarum, eliciamus; vel dicendum, quod magis placebat, & placet adhuc, *Juſti*, dimidiate ſcriptum eſſe pro *Juſtiniani*: verba videlicet, quibus de agit, Juſtiniani non eſſe, quia in novellis non repeRiuntur. Hæc conjectura tibi tenebrioni probetur, nec ne, parum refert mea; alii viderint. Sed, Domine inluſtris, quid ſunt *verba Juſti* apud Odofredum? vel adfer quid melius, vel tace; ſin autem tacere non poſſis, noli tunc damnare, quod non intelligis, & quia libros manuſcriptos legiſti nunquam, & quia criticam non noviſti, niſi forte nomine tenus.

Miror, te nondum percepiſſe mentem Abbatis Urſpergenſis, ubi Wernerium ait *libros legum renovaſſe, & paucis forte verbis alicubi interpoſitis diſtinxiſſe*. Interpretatus ſum Abbatem, refutatis omnibus, qui hactenus eum peſſime acceperant, nec quicquam tu contradicis interpretationi meæ, & tamen audes pronunciare, mihi hic aquam hærere, nondum genæ tuæ rubent? *pauca verba*, quæ Abbas dicit Irnerium interpoſuiſſe, nunquid ea interpoſuit *authenticis*? minime gentium, ſed *libris legum*. An authenticæ tibi ſunt *libri legum*? An authenticas *diſtinxit* paucis interpoſitis? Faceſſant nugæ. Vult Abbas, Irnerium diſtinxiſſe Codicem, interjectis, quas fecerat, authenticis, ut latius diſces ex *diatriba*.

Pergit inſanientis ſapientiæ conſultus ad Martinum & Azonem, quos *cap. 4. diatrib.* probo authenticis quoque fuiſſe operatos. Sed hic rurſus crepat nil niſi eorum additiones & loci, quem habent, aſſignationes. Quaſi vero Gloſſa, cum ad *l. fratres 27. C. de inoffic. teſtam. in fin.* notari vult, Martinum ibi *poſuiſſe quandam authenticam*, id tantum accipi oporteret de loco, quo ipſe alterius authenticam digeſſiſſet. Advoca medicum, qui tibi venam pertundat, ut inſanias quietius. Quum ajo, te poſt diſputationem quandam vulgarem *poſuiſſe* vegrande, quod exhibui, *corollarium*, an non hoc ipſo te ejus auctorem eſſe profiteor? *ponendi* vocabulum de ſola loci adſignatione tum demum recte intelliges, ſi nobis auctorem illius authenticæ dederis alium; vel aliunde probes, Martinum, Irnerium, Azonem,

nem, reliquos id ætatis, authenticas locaſſe ſede ſua, neque, excepta forte interpolatione, aliud quicquam fuiſſe molitos. Tu autem neque hoc facis, neque vel hujus vel cujuſquam alterius authenticæ laudare ſcis auctorem, & tamen opponis te luci tam claræ. Ut taceam, Martini authenticam, qua de loquitur Gloſſa, in Codice poſt *d. l.* 27. nec hodie exſtare, nec etiam exſtitiſſe ævo Accurſii, ut ſatis ibi ſuo prodit teſtimonio; utque ita abſurdum ſit *ponendi* verbum cum Iavernione Groningano heic reſtringere ad locum, quem huic authenticæ in Codice dediſſet Martinus.

Eſt igitur ille omnino auctor integræ, Q. D. A. authenticæ; eſt etiam, fateor, additor authenticæ aliorum, non ſecus ac Azo: de utroque plura loca protuli, quæ non repetam, cum hoc largiatur bellus Profeſſor. Velim tamen ex iis illud diſcat, additiones & Martini & Azonis conſtituere aliquando authenticarum, ut nunc ſunt, partem potiſſimam, atque adeo hæc omittere nec potuiſſe, nec debuiſſe, qui inquirit in earum auctorem auctoreſve. Porro & hoc declarant illa teſtimonia, non ſimpliciter Martinum & Azonem *quid adjeciſſe*, *oppoſuiſſe*, *pinguius & latius extraxiſſe*, at his quandoque additis, *ultra quam eſt in libro Irnerii*, *latius quam Irnerius authenticam extraxit*, & quæ ſint ſimilia. Quin & Alexander de ſancto Egidio ad *auth. niſi rogati C. ad SCtum Trebell.* refert, *Dominum Y.* (Yrnerium) *breviter eam aſſignaſſe*, *ſed Dominum ſuum* (Azonem) *quia plerumque quæritur de materia iſta*, *& quia plene tractatur in corpore auth. adjeciſſe* &c. Vides ex iis, ſi quid tibi oculorum eſt, acutiſſime Anteceſſor, Irnerium, quod tu is inficias, integras quoque authenticas extraxiſſe, haſque ab aliis nonnunquam interpolatas eſſe. Vides in his locis Irnerium non aliis quid addidiſſe, ſed ei, qui authenticas illas repræſentavit primus, ab aliis additum quid eſſe. Vides etiam, *aſſignandi* vocabulum, quod miſere captabas, aperte non ad locum, ſed authenticæ materiem pertinere.

Sic ſatis noſter Arnoldus videtur excuſſus ſomnio de ſola tituli adſignatione, ſoliſve authenticarum additionibus, quas tribuit Irnerio & reliquis id ætatis JCtis. Recalcitrat tamen adhuc, at nulla parte tutus. Ex eo nempe, quod ipſe dixi probavique, Irnerium, Martinum & Azonem etiam ad authenticas exaraſſe Gloſſas, ex eo, inquam, colligit vir ſagaciſſimus, triumviros illos nil niſi additamenta quædam ſua authenticis alleviſſe. Ita Gloſſæ, incontinenti authenticis adjectæ, iis inerunt, dum aliæ extra eas adhuc oberrant. Sic, credo, tu vis; nec eſt, quod ego magnopere intercedam, qui non emblema aliquod, ſed vel integram authenticam *Gloſſellæ* nomine venire ex Joanne Boſiano oſtenderim *cap. 1. diatr.* at, obſecro, quid inde in rem tuam? ego potius: qui Gloſſas & Gloſſellas ſcripſerunt, præſumendi ſunt & authenticas ſcripſiſſe, quæ ea appellatione occurrunt. De authenticis integris loquor, nam de earum partibus vellem ne id ipſum tibi fuiſſem largitus, donec tibi præſto eſſet auctoritas, qua etiam authenticarum partes adjectas *Gloſſarum* aut *Gloſſellarum* nomine denotari vinceres. Itaque adgnoſce meam erga te liberalitatem, ſed ea ne abutaris; quin potius ſic habeto: qui Gloſſas ſcripſit, præſumendus eſt non gloſſas duntaxat (hoc enim dabo nunquam) ſed etiam authenticarum ſcripſiſſe emblemata, egiſſe interpolationes.

Tandem pervenio ad id, quod magnus

gnus Alexander habebat præcipuum in *proluſione* ſua ad expellendum ab authenticarum compoſitione Irnerium. Ajebat, eum ſcripſiſſe Gloſſas, adeoque verum videri, non ſcripſiſſe authenticas, vel ſaltem iis non niſi Gloſſas ſuas induxiſſe. His in *diatriba* recitatis *amicos riſum tenere* volebam (quam ipſam formulam tertio quoque verbo oggannit, adeo etiam verborum egenus eſt) ſed, parcat mihi gravitas tua, Alexander, vix adhuc vultum meum ad modeſtiam compono. An, qui Gloſſas ſcripſit, ex novellis non potuit excerpere authenticas? aut non intelligo, quid ſit, quod velis lepidiſſime diſputator, aut valde ſtultum eſt. Videbar mihi in *verſ. præced.* ſatis ſubvertiſſe, quicquid eſt ejus argumenti, ſed te audio ita reluctantem: *Probari poteſt, Irnerium gloſſas ſcripſiſſe; at probari nequit, eum integras authenticas ſcripſiſſe, ergo præſumtio eſt, Irnerium non eſſe authenticarum nonnullarum integrarum authorem, ſed duntaxat earum gloſſatorem atque conferruminatorem*. Tolle hæc, *at probari nequit eum integras authenticas ſcripſiſſe*, namque ea nec faciunt *ad Rhombum* (ut tuo & ſequioris ævi verbo utar) nec niſi ridicule huc transferuntur; interſeris tamen hæc, quamquam falſa, quamquam aliena a doctrina argumentandi, ne ſuaviſſima, quam inde elicis, conſecutio lectori moveret riſum. Hac agis: gloſſas ſcripſit Irnerius, ergo nullius ex aſſe authenticæ videtur auctor. Quidni vero? profundum ſilentium. Et tu hanc conſecutionem, bone Vir, vocare audes *legalem* (hæ ſunt ſermonis tui deliciæ) &, ut videaris JCtus? iterum provocas ad *l.* 22. *de probat.* ſed nunquid erubeſcis? quare non adiviſti Collegam tuum, virum, ut fama eſt, juris peritiſſimum, qui te moneret, non ita profanandas eſſe leges Romanas, qui te doceret, fruſtra te illius legis argumento defendere cerebrinam illam præſumtionem & inaneis conſequentias ita futilitatem tuam non proſtituiſſes publice: ſed jacta eſt alea; in poſterum ſæpe. Interea ſi nondum percipis, te garrire incaſſum, lege, quæ *commate proximo* diſputata ſunt, & hinc diſce, eum, qui Gloſſas dedit, præſumendum videri etiam integras authenticas dediſſe, collectione, quam tu uteris, contraria.

Redis denuo ad Azonem (ita miſces omnia) & oſtendis te nondum poſſe concoquere, quod Irnerium authenticas *compilaſſe* dixerat. Id tu homo difficilis ſtomachi dictum putas *reſpectu* 1. *Aſſignationis &* 2. *Additionum*; ſed erras. Azo, ubi hæc enarrat, nec *additionum* nec *aſſignationis* meminit, at ſimpliciter ſcribit Irnerium ex duabus novellis unam *compilaſſe* authenticam, verum de eo dictum eſt ſatis.

Turbata tibi mens eſt, blatero, ubi tam horrendum grunnis de loco, qui eſt *cap.* 3. *diatrib.* ubi hæc dico: *Unde magis miror, Strauchium & Pagenſtecherum, alibi in eo totos, ut authenticas Irnerii interpolas negent, nunc, ne videatur actum de eorum ſententia*, LOCA VETERUM NON ALITER INTERPRETARI, AC ADVERSUS SEMETIPSOS. Ita ibi ſcriptum eſt, non vero, quemadmodum hæc detorquet miſellus Doctor, illud Germanorum par nunc adſerere, quod negarant, dari authenticas Irnerii interpolas. Hæc quo pertineant clarebit, poſtquam mentem *diatribæ*, quam alii intelligunt, in ſolius vervecis, quicum mihi res eſt, gratiam denuo explicuero. Dicit *diatriba*, & verum eſt, Gloſſam, Odofredum, alios, cum ajunt, in authenticis *verba quædam Irnerii eſſe, non legis*, eo ipſo accuſa-

cuſare illud Irnerii facinus, quod Recentiores libris ſingularibus perſecuti ſunt, atque adeo vos, qui negatis Irnerii authenticas dari interpolas (ea videlicet ratione, quæ jamjam præceſſerat) Veterum auctoritates adverſus voſmet ipſos conſciſcere. Utique vos negatis Irnerium ita authenticas interpolaſſe, ut ab ſententia novellarum diſcrepent, & hoc ipſum, quod vos negatis, quia Veteres adfirmant, nonne eſt verum, eorum teſtimonia, qua proba, qua ſecus, ſententiæ veſtræ officere? igitur quod de authenticis Irnerii interpolis dixeram, tu accipis præciſe ſine ulla præcedentim ἀλληλεχία, ut ſolent illi, a quibus cavendum eſſe monet Alphenus apud Paulum in *l. pen. ff. ad exhib.* Sciebas ſane, me id ſimpliciter ſcribere non potuiſſe, qui, etiam in *diatriba*, totius refello figmentum tuum (ſi *tuum* dici mereatur, quod aliis debes) de ſolis Irnerii interpolationibus. Quam tamen tu ibi blandiris ex hac calumnia? quam altum clamas, me ne quidem controverſiæ ſtatum intelligere? quas pugnas cies cum larva tua? Arnolde, ſæpe mihi riſum, ſæpe bilem moves.

Supereſſet *lemma*, quod tibi propoſueras, *tertium*: ſed illud quia tranſilis, video tibi animum deficere. Exiſtimabis tamen fortean te feciſſe ſatis, ubi ad originem, quam oſtendi, Græcam & Juſtiniano æqualem *auth. quas actiones C. de ſacroſ. eccleſ.* ſimpliciter ingeminas, NON DEFENSORIBUS ISTIS *Irnerius egit*. Rationem quia non addis, vides te oracula pronunciare ex tripode, ſed ita, Alexander, nodum ſecas, non ſolvis. Sin aliter non poſſis, Juliani Anteceſſoris Conſtantinopolitani auctoritas, quam in hanc rem extuli *cap. 2. diatr.* apud me valebit; auctoritas Pagenſtecheri, Anteceſſoris Groningani, non valebit. Ego, qui dixeram, quod tu reponis, *non defenſoribus iſtis egemus*, jam ſatis illic loci iveram probatum, Ivonem non authenticas, earumque verba recitare, ſed alia novellarum compendia. Quod ſi non credas adhuc, lege, quam ibi laudo, Juliani epitomen novellarum *lib.* I. *tit.* 15. & diſce, Ivonem *part.* 3. *cap.* 184. retuliſſe non alicujus authenticæ, at vero illius epitomes verba κατὰ πόδας.

Vides, dulciſſime Magiſter, te inanes turbas dediſſe; nam quamvis in refutanda *diatriba* ea tantum ſelegeris, quæ tuto videbaris laceſſere, nihil tamen eorum eſt quicquam, quod te non jubet plorare. Vides, te undique noxium eſſe, atque adeo fruſtra monere, *innocuos ne rodam*. Abi igitur nunc, & victoriam cane in corona auditorum tuorum; quin potius quære laqueum, quo te perdas miſer, nam dignitatem ſtationis tuæ tueri non potes. Sin, an id expediat, nondum queas conſtituere, rurſus, ſi quid tibi animi eſt reliquum, bella move, & illa *plura*, quæ ſervaſti, ut gulæ tuæ parceres, quæſo ut prodeant. Diem nunc perdidi ſolidum in refutandis nugis tuis, in poſterum, ut te perdam, bini ſatis erunt. At ſcias, te, ni ſcribas melius, ni non perſonatus, vix reſponſionem eſſe imperraturum: ſin tamen mihi videatur aliter, nec ita, ut nunc equidem, me tædeat ineptiarum tuarum, retundam te, ut dignus es, per ſatyram videlicet; ſatis nunc tecum ſerio egi & clementer. Vale & reſipiſce.

COR-

CORNELII VAN

BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

AD

L. ΑΞΙΩΣΙΣ IX.

DE

LEGE RHODIA

DE JACTU

LIBER SINGULARIS.

VIRO CLARISSIMO

CORNELIO VAN ECK,

JCTO ET ANTECESSORI,

S. D.

CORNELIUS VAN BYNKERSHOEK.

QUoniam & juriſprudentiæ profitendæ mihi fuiſti auctor, &, cum in eo eſſem, ingenio me & eruditione tua reddidiſti meliorem, mitto & inſcribo tibi hunc libellum. Iis, per quos profecimus, debemus multa, ſed iis, per quos ex animo, vel, quod mihi tantundem eſt, beatiſſime vitam tranſigimus, debemus omnia. Meminiſtine, quum me & ſtudia mea alio deſtinaſſent Parentes, te adfuiſſe ΘΕΟΝ, ut ajunt, ΑΠΟ ΜΗΧΑΝΗΣ, & me ſervaſſe incolumen? ego ſane tanti beneficii non ero immemor unquam, & donec aliud ſit, quod digne reponi poſſit, hoc interea opuſculum penes te eſſe volo coronæ civicæ inſtar. Sed & ſimul qualecunque redhoſtimentum collatæ in me olim operæ, ſemper amicitiæ: alta quippe & grata mente manet repoſtum, quod mihi, ut ſoles auditoribus tuis, ea omnia præſtiteris, per quæ lubens adſentior Majoribus,

Qui Præceptorem ſancti voluere Parentis
Eſſe loco. . . . .

quod juriſprudentiam Romanam commendaveris, non tralatitiam illam, ſed germanam, ſed maſculam; quod hanc ipſam, ut nemo diſertius, expoſueris non Antecesſor duntaxat auditori, at amicus amico, & denique quod audiendi aliquid ſpem mihi addideris & animum. Neminem, te præter, vitæ Ducem & Præceptorem laudabo unquam, neminem etiam magis amicum; ecce teſtimonium publicum! Utere igitur, quod in me habes, jure Præceptoris & Amici, & ſi quid errem, mone, doce, & te audiam. Plura adderem, ni tua modeſtia vetaret. Itaque vale, & te qui amat, ama. Hagæ Batavorum xii. Cal. Oct. cIↃ IↃcc ii.

AD LECTOREM.

E*Xplicare adgredior* l. Ἀξίωσις 9. ff. de lege Rhod. de jact. *famoſam Eudæmonis, ſed magis Interpretum naufragio, & tamen, cur famoſa, mirum; neque enim difficultas aliqua, at exile verba captandi ſtudium videtur eam celebraſſe & bonam mentem egiſſe tranſvorſam. Veteres Interpretes, cum vulgo ab ea abſtinuerint, nihil fere peccaſſe certum eſt; abſtinuerunt autem non tam, ut mihi videtur, ex literarum & telluris ignorantia, quam quod legem breviſſimam facillimamque tuto interprete carere ſint rati. Nec aliter in animum induxiſſe putem JCtorum præſtantiſſimos, qui, etiam poſt renatas literas, tam facile eam tranſmiſerunt, atque ſi nihil omnino ibi eſſet, quod quemquam poſſet remorari, alieni ab inanibus tricis in re certa, alieni quoque a* Παρέργοις, *quibus Veteres delectabantur. Sed proximo, quod abiit, ſeculo prodiere quidam e Republica Grammaticorum, qui innoxiam legem magno ſupercilio, majori impetu adorti, miſere eam afflixerunt, & nullum non moverunt lapidem, quo involverent, quæ alioquin videntur ſimpliciſſima. Exinde, quaſi agmine facto, in eam irruit quicquid JCtorum & Grammaticorum erat, & qui non criticam in illa ſuam jactabat, nullus erat. Varie rupta, fracta, lacerata vix tandem evaſit petulantias etiam nequiſſimorum hominum optuma lex. Adeo nihil tutum eſt, ubi Grammatici, audax plerumque genus, obrepſere, ubi pervertitur ſententia, ut ſit, quod corrigatur, ubi damnatur ſilentium, ut præſto ſint irritamenta malorum. Erit igitur pretium operæ interpretari hanc legem, & vindicare ab his & geminis aliorum injuriis. Nihil in ea mutandum eſſe cenſeo, quum omnia ſibi conſtent; ſin tamen videatur aliter, obſervationes in hanc rem addo. Quæ alii dixerunt, & late Jacobus Gothofredus in* Ὑπομνήματι *ad* h. l. *ego non dicam; nunquam vacat mihi deſcribere, ſcribere vacat aliquando.* De dominio maris *placuit etiam hic agere Interpretibus, quaſi ſede propria; perperam, ut ſuo loco enarrabimus: dignitas tamen ejus argumenti me movit, ut peculiari id* diſſertatione *interpretarer. Vale.*

AD

AD LECTOREM.

ITa te dimittere potuiſſem, Lector, quin vel ita dimiſſus es, niſi tua etiam ſcire referat, quid mihi negotii ſit cum Alexandro Arnoldo Pagenſtecher, Anteceſſore juris Groningano. Cum illo mihi lis fuit, an adhuc ſit neſcio, *de auctore auctoribuſve authenticarum*. Litis originem alias rettuli; hoc ſatis conſtat, Arnoldum, quem ego edita *diatriba* inter ceteros refutaveram, juſto prælio me fuiſſe aggreſſum, adverſarium objeciſſe auditorem quemdam ſuum, & nihil non egiſſe, quo is me, aſperis facetiis depexum, duceret in triumphum. Impetum illum repreſſi, & non hominem illum innoxium, ſed magiſtrum ejus pœnas dare volui, dignas cachinnis, quibus homo lepidus me viſus eſt perſequi. Præſtitit hoc, ni fallor, *contentio*, quam dedi, *literaria*. Adverſus hanc vel nihil vel verba duntaxat repoſiturum eſſe Profeſſorem Groninganum certus eram, tantum mihi de re ipſa fuit ſecuritatis. Nec aliter ſe res habuit, nam ecce haud ita pridem prodiit Arnoldi *Irnerius injuria vapulans*, & ad frontem vapulans Cornelius; mali libri peſſima præfatio! in ea autem argumenta rerum non exſequitur, nec vel quicquam de auctore auctoribuſve authenticarum; & quamvis opportuno ibi loco, ante Irnerium videlicet ſuum, hanc, ſi quid ſpei eſſet, pugnam pugnaſſet, piſce tamen magis mutus eſt; quid ergo? ad preces & lachrymas confugit. Nunquid dixeram, mi Arnolde, *in contentione mea*, te ploraturum? audio querelas, quas ſingultiente calamo effudiſti, video, qui tibi verba ſorbillent. Deorum hominumque tribunalia obteſtaris, & iis cauſam commendas tuam; igitur tu fateris, Irnerium quarundam authenticarum etiam ex aſſe auctorem eſſe? bene quidem, nec eſt, quod de eo te amplius obtundam.

Tranſeo ad querelas & lachrymas, quibus tu vinces, cum Ariſtophanis *ἐκκλησιητοῦται* judicabunt. O hominem puſilli animi! inultus ut flebis puer? hæc tibi ſacra erit anchora? an neſciebas, ſi tibi maledixiſſem, remaledicere jus faſque eſſe: tuliſſem te, ſi pudorem tuum purgaſſes. Nunc toto animo concidis & injuriarum me expoſtulas, ut ſolent vel *γυναῖκες* vel *γυναικοκρατούμενοι*, idque non alia cauſa, quam quod acerbius tecum egerim. Sed age, rationem ſcribendi, qua uſus ſum, probabo, & probata erit, ſi memineris, te mihi ex auditorio tuo aliquem per contumeliam oppoſuiſſe. Indignitas ejus rei fecit, ut ſeverius in te animadverterim, ut larvam illam defricarim, & eduxerim, qui nunc prodis, Alexandrum Arnoldum Pagenſtecher. Diſce non ita agier inter bonos, utique non impune, & eum me eſſe, qui nolim te ferocem animum ſumere ab taciturnitate mea vel diſſimulatione. Sin ipſus prodiiſſes maſcule, reſpondiſſem placide & conſuluiſſem tuæ, ſi quam habes, dignitati: nunc neceſſe erat, ut exemplo Cujacii *Mercatorem* tibi aliquem immitterem, vel ipſe te durius haberem, ut tamen mille nominibus meres.

Præterea qui tu perſonatus ſcripſiſti? an alienus a ſcommatibus & conviciis:

ipſe non dices. Voluiſti facete ridere Cornelium, & Cornelius facete voluit ridere Arnoldum, ergo ſumus pares: ſi enim vel in eo genere ſuccumbas, dandum illud eſt imbecillitati tuæ, quum de animo perfecte conſtet. Igitur ut mihi & iis, quæ de animi magnitudine a Philoſophis accepi, facerem ſatis, erat mihi vel contemnendus Pagenſtecher, vel ſtylo faceto, ſubinde & atroci, caſtigandus. Et hoc placuit, & placuit, ut mihi videtur, ſatis modeſte pro rei indignitate. Tu contra quiritaris, ſed fruſtra; qui contumeliam facit, contumeliam audiat oportet: ſi tamen recte contumelia ſit dicenda, quod jure tuo tibi debetur. Cum res exigit, homines ſoleo æſtimare quanti ſint, vel mihi eſſe videntur, odii ac metus juxta ſecurus; nec ſane erat, cur te demulcerem, qui nihil bonæ frugis extruſiſti unquam, niſi quod forte aliis nefarie ſurripueris.

—— Adulandi gens prudentiſſima laudet
Sermonem indocti —— —— ——

Si te ſtupidiorem dixi, ſi mendaciorem, dixi quod res eſt, & dicere non contentus, liquido probavi, nec tu audes contra hiſcere. Non merebaris, ut te errantem delirantemque benigne ferrem; *multa*, inquit ille, *donanda ingeniis puto, ſed vitia, non portenta*, & jam ſatis, credo, ipſe intelligis, portenta eſſe, quæ per auditorem tuum deblateraſti, portenta item, quæ tua *proluſio* contra Irnerium præter deſcriptos Molinæum & Strauchium habebat præcipua. His tam contumacibus ulceribus ſi acriora remedia adhibuerim, factum eſſe ſcito ex auctoritate principum medicorum; ſcito etiam, me non promiſcuis; ut exiſtimas, dicteriis te exagitaſſe, ſed ſingulis, quas adverſus me jeceras, periodis ſimpliciter culpas adſcripſiſſe, culpas, inquam, te & rumoribus tuis digniſſimas. Non hæc ſunt, O bone, ἱμονιοστρόφων μέλη, ut ex Ariſtophane mihi objicis, ſed illa potius, quæ idem Ariſtophanes alicubi recitat ἐν Νεφέλαις. Quin ſi vel has tibi promiſcue delicias dixiſſem, quales ibi me legere memini, & tu mihi, ut ille in Comœdia, nimiam audaciam objeceris, ego viciſſim, ut alius ibidem, nimiam tibi ſtoliditatem objecero, atque ita Ariſtophanica tua Ariſtophanicis commutavero.

Sed ut tuam illam Præfationem, quantum mihi adverſa eſt, propius excutiam, dic mihi, ſodes, ex quo tibi advenerit illa modeſtia, illa pietas & manſuetudo, qua te ibi tantopere extollis? ſolebas ſane viris, etiam honeſtiſſimis, truculenter inſultare, & in eo cerviculam tuam jactare. Scio, quid apud vos fiat, & novi mores tuos; ipſe oppido machæram tuam reformidaſſem, niſi mihi domi fuiſſet veruina: nunc, ubi vides robora roboribus oppoſita, intra viſcera tua confugis, & muliercularum inſtar fremis frendeſque. Huc pertinet ſilentium tuum de Irnerio, libelli famoſi vecors exprobratio, & injuriarum lamentabilis querela.

Nec tamen vel eo nomine te quiſquam audiet, ſatis enim probavi, libellum, quem tibi oppoſui, famoſum non eſſe, &, ne quid amplius dicam, ſola fides veri me abſolvit. Idem eſto judicium de injuria, nam, ſi neſcis, veritas etiam juſti convitii excuſat; qui erit injuria, quod jure optimo fit? legiſti, credo, *l.*

18. *pr.*

18. *pr. ff. de injur. & l. un. C. de famoſ. libell.* hæ tibi, quod dixi, perſuadebunt; legiſti etiam *l.* 5. *C. de injur.* ſed hanc, ſat ſcio, non intelligis, aliud ibi agitur, quod te nunc non doceo. Faceſſat igitur injuriarum actio, immo & retorſio, quam hic crepas; injuriarum tenetur, qui, ubi actio non eſt, injuriam retorquet. Ita vulgo placet, auctoritatem non addo, non ſemicrudos Doctores, ut ſunt inter eos, quos heic loci tu recitas. Veſanus ſim, ſi tuo exemplo *conſilia, concluſiones, judiciorum formulas*, & nugas his ſimiles producam, ubi ex jure manum conſerimus. Sunt hæc tædia fori, quorum animus meminiſſe horret: in eo pulvere ſeptennium fere trivi; prudenter igitur utere his pontibus, ne tibi accidat, quod iis, qui Cujacium adibant ſylveſcentibus in ore eorum conſiliis, opinionibus, deciſionibus Doctorum innumeris; hiſtoriam habes ejus *conſult.* 23. quin jam tibi tale quid accidit, ſed tædet referre. Attamen patior, te hæc recitare, qui voluiſti fiſcum edocere, quo jure mecum experiri oporteat judicio publico, ſed non patior te formulas retorquendæ injuriæ ex Struvio aliiſque corradere, & has elegantias lectoribus tuis inculcare. Germanice etiam quædam hic effers, ſed, ſi ita pergas, cum mihi tecum res eſt, Japonenſium aut Chinenſium lingua te ſum aggreſſurus.

Redeo ad querelas injuriæ, perſuaſurus tibi, ſi potero, me, quod dixi, non injuriæ faciendæ cauſa dixiſſe, ſed monendi & docendi cauſa. Quæſtio eſt, ut noſti, ſolius animi; ejus ſecreta liceat mihi ſemel obteſtari, cum tu obteſteris ſæpe; & par eſt, ut mihi credas, quia bonæ fidei ſum, & ſimul credas, injuriarum tibi non competere ob rationem, quam retttuli & refert *l.* 5. *in fin. ff. ad leg. Aquil.* Quinimo nec alio nomine competit: etenim *in ſapientem non cadere injuriam* Seneca libro ſingulari exſecutus eſt; non quod opiner te ſapientem eſſe, ſed quod ita opineris ipſe: id enim magno molimine agit tua illa præfatio. Quam ſapiens eſt, e cujus Schola, velut equo Trojano, tot heroes prodiere! tot juris Antiſtites, ut ea re vel Papinianus noſter tibi adſurgat! quam ſapiens eſt, qui ab laudatis Viris laudatur! teſtimonia enumeras & carmina, quæ mox ſuppreſſa voles. Interea quum tibi, ut ſapienti, applaudas, recte colligo, injuriæ te capacem non eſſe, ſi vel maxime quis tibi maledixerit. At vero me quod attinet, tantum abeſt, ut maledicta in te jecerim, ut benedicta fuerint; non equidem benedicta, qualia olim Caſcellius, & tu ſcilicet nuper ſcripſiſti, ſed quæ comœdia intelligit; cum ait: *Indignis ſi maledicitur, maledictum id eſſe dico, verum ſi dignis dicitur*, BENEDICTUM *eſt*.

Vides qua uſurus ſim depulſione, ſi mecum injuriarum agas; ſed alia minaris. *Potuiſſem*, inquis, *accuſatione extraordinaria criminali adverſus Bynkershoekium procedere, potuiſſem ad fuſtigationem aut virgas publicas huic delinquenti infligendas juxta Criminaliſtarum unanimem ſententiam concludere*, *&c.* Horridæ orationis horridior ſententia! itane tibi ſedet, dulciſſime magiſter? parce, precor, precor. Sin autem plenus irarum calidæque rixæ certum immotumque eſt non parcere, agedum, ſubſcribe in crimen; ſi nullo jure te caſtigaverim, ipſe caſtigandus ſim, ſi jure optimo, jam bona fide te compone ad plagas: ego interim lictorem cum præcone adeſſe jubebo, illum, qui te fuſtibus large cedat, hunc, qui ſuperdicat: ἐσυκοφάντησας. Ita quæ te diu manuit infamia facti,

etiam

etiam juris in poſterum manebit ex ſententia *l. 16. C. ex quib. cauſ. infam. irrog.* Men' ut impune accuſes ? ut judicio publico ? neſcis te de corio tuo ludere ? ſed bono ſis animo, ſubſcriptione in crimen amplius non utimur: adſis modo huc, exſpectat te Procurator Fiſci, collaturus tecum conſilia de cauſa & titulo accuſationis, adſis, inquam, huc, ſed marſupii tui ne obliviſcaris. Ego qui bona, ut dixi, non mala in te carmina ſcripſi, ſecurus ſum, nam, poſtquam in me peroraveris,

Solventur riſu tabulæ, mox miſſus abibo.

Qua tamen es inconſtantia, judiciorum & actionum minas remittis, & injuriam, ſolemniter oppido, retorques. Utique ſcis, retorta injuria, injuriarum agi non poſſe; putem te ea de re legiſſe Feltmannum tuum, & quos ille dedit alios. Putem quoque, eo ipſo te injuriarum reum eſſe, quum tuæ expoſtulationes nullæ ſint, uti ſatis jam docui. Pro facilitate tamen mea hæc mitto, & te retorquentem audio. Conceptis igitur verbis hanc formulam ordiris: *Ego Alexander Arnoldus Pagenſtecher*, & quæ ſequuntur. Hoc autem agis formularie, ut eas, quas tu loqueris, impuritates, evomenta, eructationes in gluttum meum refundas, retorqueas, rejicias. Sed tantum abeſt, ut illam glutto poſſim ſorbere ſalivam, ut ad hos fœtores vel recitandos fere nauſeem; apage quantocyus ſordes & latrinas. Nihil quicquam dixi, quod te non ſit dignum; qui te ſtylo inſectatur, eum neceſſe eſt inſectari imprudentiam, levitatem animi, hypocriſin, &, ut verbo abſolvam, ſtellionatum. Salem, quem adſperſeram, tu ferre non potes, & quia ulcera tua hunc horrent, & quia inſulſus es. Ubi tamen latebas, conſtat te voluiſſe ſarcaſmis pungere & facetiis, quæ acrem ſui memoriam relinquunt; nunc, poſtquam te perſonatum ex latebris eduxi, & jocis; cum innoxiis, tum, ubi res exigebat, aſperis vapulatum dimiſi, animo toto factus es, & ſimulata mox gravitate incipis concionari de tutela honoris tui, ineptire de honeſto & decoro, atque etiam (tantum tibi deſperationis eſt) provocare me ad tribunal Dei ter optimi maximi. Flebiles elegi!

Tranſis ad laudes tuas, quas non ſecus ac illi, qui pyxides & pharmaca hianti popello vendunt, longe lateque decantas. Si Plutarchi libellum *de laude ſui* legiſſes, & ſic te in ſpeculo vidiſſes alterum, a milite glorioſo, os humeroſque tibi ſimili, ipſus horreres. Sed facis hoc eo, ut non eſſe te *dubiæ ſanitatis*, quemadmodum ego dixeram, ires probatum: ignarus ſcilicet, non aliunde magis effici, te uti mente non integra, quam ex hoc laudum tuarum præconio. Enarras Principes & Ordines, quibus ais te placere, & hinc petis teſtimonium, quod tibi tua virtus dare nequit. Noli, moneo, nimium turgere, ſcio, ut qui optime, apud eos, quos commemoras, non eodem te loco eſſe, quin apud aliquos ſatis mediocri, ne dicam infimo. Ad hæc teſtimonium denuncias iis, quorum auctoritatem nemo non magis admiſerit in re publica, quam literaria.

Addis tamen te etiam laudatum eſſe ab Viris laudatis, ab Ulrico Hubero, ab Feltmanno, & quibus non? at vero quo pretio tu ſis apud literatos, & olim fueris apud Ulricum Huberum, me non latet. Quid ille de te ſenſerit, non ſe-

mel

mel mihi præſens præſenti ſignificavit, ſi tanti eſſet, manes ejus in te teſtes adducerem; ſed ſcin', quid te fallat; diſces, ubi rem altius repetiero. Scilicet ut initia & famam tuam explicares, per literas ambiiſti, vel potius emendicaſti amicitias virorum, qui in Belgio, etiam alibi, eruditione clarebant. Alii te deſpicere, alii, vexati totiens, tralatitia humanitate reſpondere; ex his autem ſi quis vel animum ſuum vel morem ſequutus blande te compellaſſet, mox tu tolli humo & criſtas erigere. Atque hæ ſunt literæ, de quibus tu uſque adeo gloriaris: nam certus ſum te non extorſiſſe teſtimonia ab Viris doctis, niſi eo, quo dixi, turpi modo emendicata. Acceſſit aliud: laudabas enim in quiſquiliis ſuis omne genus Doctos, quo ipſi te laudarent viciſſim, & ita aliquando pro longis, quæ illiberali more adſcripſeras, elogiis impetrabas tenuem & frigidam mentionem tui, qua te jam extollis.

Huc refer Ulricum Huberum, qui in *eunomia Romana* te, ſed ſine encomio, adducit, refer & alia, quæ narras. Si hunc ipſum Huberum in eodem Opere me non illaudatum, neque ſemel, commemoraſſe oſtenderem, armatura, qua tu, levi pugnarem, & ſimul eſſem vanus, id eſt, tui ſimilis. Vera virtus pretio ſui contenta arbitrio popularis auræ non regitur, neque adeo præcones quærit, neque indiget teſtimoniis. Tu contra, quæ animi tui egeſtas eſt, undecunque ea corradis, & tamen prava ambitione videri vis ante *Irnerium tuum* non omnia nobis repræſentaſſe carmina, quæ prodige in laudes tuas effuſa eſſent. *Nec finem*, ais ad tuos, *nec modum me amandi & honorandi habere voluiſtis*. Deſine ampullas, & dic, quod res eſt, te laureolam, quam non meres, ex hoc muſtaceo quærere; ſpernunt hæc animi magni, puſilli vel pretio redimunt. Sed quo magis Amicorum tuorum effuſa encomia intueor, eo minus mirari ſubit, te ipſum tua tam altum prædicare; *Quis non*, inquit Seneca *de tranqu. animi cap.* I., *inter laudantium blandientiumque poſitus greges, plurimum tamen ſibi ipſe aſſentatus eſt?* id tu, Thraſo, exemplo tuo luculenter probaſti.

Nunc, ut animum nonnihil remittas, notas typorum vitia, immo & tua, & mox acrior inſtas. Itaque bello ordine redis ad me, vel potius ad te: nam neſcio quæ non garrias, non ut me petas (hoc enim apparet) ſed ut laudes tuas porro abſolvas. Inter alia facinora ais te reſpondere de jure, &, ne quis dubitet, cauſam addis & conſilium. Atque hæc eo, putem, ut rurſus vincas, te *dubiæ ſanitatis* non eſſe; perperam, nam Plinius *lib. 6. epiſt.* 15. de Priſco Javoleno hæc refert: *Eſt omnino Priſcus dubiæ ſanitatis, intereſt tamen officiis, adhibetur conſiliis*, ATQUE ETIAM JUS CIVILE PUBLICE RESPONDET; quare nihil vetat, te de jure reſpondere, & tamen minus ſanum eſſe. Deinde, quod nos facimus quotidie, tu id ſemel vel bis feciſſe, adſcripto die & Conſule, gloriaris inepte. Attamen neceſſe eſt, ut hoc addam, te peſſime aliis cavere, qui tibi ipſe cavere non potes; prudentiam vel amici in te deſiderant.

Pergis te laudare ad nauſeam. De literis, quibus tibi blanditias dicunt Viri docti, monui jam ſatis; nunc moneo, uti in poſterum mutire velis de *l. 69. ff. pro ſoc.* ſin minus . . . aſt laudes præſtat compeſcere inaneis. Interea ſi ſcire aves veram ſententiam *d. l. 69.* diſcere potes ex diſputatione, quam ante annos jam octo *de variis capitibus juris* ſcripſit Petrus Tronchin, animæ, dum

viveret, dimidium meæ : dedit eam Franequeræ Friſiorum, cum in ordinem JCtorum adſcriberetur. Ne putes, me juvenilia narrare, jam tunc ſupra te & ſexcentos tui ſimiles eruditus erat; nunc ſurdus jacet pulvis, elapſo proxime anno fati invidia, dicam, an injuria exſtinctus; hæc mitto, quamvis invitus. Quid tu porro? ter quaterve buccam inflas, & tibi gratularis de facinoribus tuis in re Academica, jactas auditores tuos, jactas Profeſſores a te Profeſſore prognatos, eoſque non alia fini mihi videris extollere, quam ut contra fidem proverbii credamus, mali corvi etiam bona ova eſſe. Imo vero, inquis, ipſe ſum optimus, & Academiæ Groninganæ reſtaurator & ſoſpirator maximus, hoc enim vis multo verborum ſtrepitu. Sed quo non abit vanitas & ambitio? ita tu Corybantis inſtar te efferes, & ridendum præbebis Collegis tuis? miſeret me tam inflatæ buccæ, quam, ſi vel depalmes, non depreſſeris. Neque etiam proderit, ſi liquido oſtendam, famam tuam apud Eruditos laborare, auditoria decreſcere, & quo magis innoteſcis, eo minus te ſtatione, quam habes, dignum cenſeri. Tum demum hæc ſenties, ubi virtutis præmia te deſtituerint, ubi crumenæ tuæ (cui in primis te ſtudere, & non ſine levis notæ macula dudum ſtuduiſſe ex idoneis auctoribus intellexi) ubi, inquam, crumenæ tuæ cœperint languere proventus, ubi denique inter cathedras ploraveris ſolus.

Poſt tua, quæ recitaſti, encomia, & res bene geſtas ſcilicet, ita porro inſis: *Si id uſſerit invidos, ſi id elicuerit dentes Theonis &c.* Sed vero hæc tua recitatio non invidos, non Theones urere potuit, at benignam iis præbere ridendi materiam: quin & hanc præbuiſſe ſcio amicis, tibi alioquin blandientibus. Neu tamen credas, me invidere iis, quæ tu unquam præſtiteris, cum ſancte adfirmem, neſcire me, te quicquam præſtitiſſe, quod invidiæ dare poſſet locum: ſi præſtitiſſes, laudarem, nunc, quicquid a te profectum eſt, damno. Nemo eſt me facilior ad expediendas magnis ingeniis laudes, nemo difficilior ad extollendos tenebriones & verveces; hæc animi mei difficultas apud te audiat invidia, æmulatio, nec ne, parum refert mea. Nec tamen eſt, cur tibi inviderem, qui neque familiam habes mecum erciſcundam, neque eandem, quam ego, ſtationem vitæ, id enim, ut in Heſiodo legiſti, cumprimis alit æmulationem. Nec etiam eſt, cur innuas, me ad famam aucupandam tecum congreſſum fuiſſe, qui hanc, ſi creſcat, malim creſcere occulto velut arbor ævo, qui denique, ſi hac ſediſſet, adverſarium ſelegiſſem magis utique illuſtrem, & quem viciſſe gloria eſſet. Placet mihi pueri Aſcanii ſententia, ut, ſi experiundæ vires ſint, cum eo optem non *iners pecus*,

Sed vel aprum aut fulvum deſcendere monte leonem.

Anteceſſor juris es, fateor, ſed ex ordine, ut ita dicam, *Fratrum Minimorum*, de te enim, ſi de quoquam, recte exauditur illud *anthologiæ lib.* 1. *tit.* εἰς Τύχην. 80.

'Ουκ

'Ουκ ἐθέλυσα τύχη σε προήγαγεν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ,
'Ως ὅτε κ̀ μέχρι σῦ πάντα ποιεῖν δύναται.

vertam in tui gratiam, ſed Jambis, te dignis:

Fortuna ſponte te ſua non extulit,
Sed uſque te quo cuncta poſſe ſe probet.

Adeo præſtat, non eſſe Anteceſſorem juris, quam Pagenſtecherum eſſe. Eo tamen titulo mire ſuperbis, & ipſo jure infamem eſſe vis, qui tantum jurisprudentiæ columen aggreditur, vel potius qui te delirantem non fert, adducta in hanc rem perperam, ut ſoles, *auth. habita C. ne fil. pro patr.* Cave exiſtimes, nunc tibi licere impune peccare, quin contra peccat gravius, qui in illuſtri poſitus eſt loco. Si valerent hæc ignorantiæ privilegia, & ego tenuitatis meæ, quæ his indigeret, fuiſſem conſcius, jam uti potuiſſem aliquamdiu; ſed, ut nunc eſt, diſcere quam docere paratior, facile te audio prædicantem provinciæ beatitudinem tuæ. Dignum te digno munere præſta.

Ceterum tu memor mei, &, ut Poeta ait, κακῆς μεμνήμενος ἄτης, ea, quæ tua præfatio effutiverat, lenire cupis, oratione ſatis ſubmiſſa me monens, ne in me quicquam dictum ſcriptumve velim exiſtimare, niſi quod nomine meo palam addito dictum ſcriptumve eſſe conſtet. Laudo hunc animi tui pudorem, laudo etiam quod cetera permittas Divis, & ea præter nihil laudo, niſi forte ſilentium tuum de Irnerio, hoc eſt, de lite, quam mecum per auditorem quemdam tuum conteſtatus es. Salva tamen res eſt, eremodicii contracti pœnas ſcis hic nullas eſſe, certe nullas ratione rei pecuniariæ, quam te tantum non unice curare norunt omnes, qui te norunt.

Arrepta mox occaſione interſeris dulce πάρεργον de ſermone latino, quo hoc agis, ut probes, etiam legum argumento, JCtis integrum eſſe aliquando non latine loqui. Opportune admodum, cum tu nec Romane nec latine loquaris; ſi ſolœciſmos tuos, ſi reliqua ſtyli vitia increpare animus eſſet, nemo non te damnet ad triſtes ferulas, ſceptra pædagogorum. Te igitur præceptore male ſe habet latina eruditio, cum non ſolum ipſe pecces, ſed aliorum, ut peccent, animum obdures. Non ego quidem ſum rigidus orationis latinæ exactor, nec a quoquam poſtulem, uti loquatur, quemadmodum Lælia, ſocrus Craſſi, aut Gracchorum mater, Cornelia, ſed nolim tamen te tantum & toties peccare, ut nunc in oculos incurrit, nolim te priſtinam barbariem Scholis inducere, & ea peſſimo exemplo docere auditores tuos, quæ, ſi ſcirent, omnino eſſent dediſcenda. Denique nolim te in eam rem advocare præſidium *l.* 101. *pr.* & *l.* 103. *ff. de verbor. ſignif.* rurſus enim calumniaris jus civile, more tuo, ita me Di ament, nequiſſimo. Si, quid id oſtendat, deſideres, ex dupondiis tuis aliquem ocyus accerſe.

Non ita potes valedicere Lectori tuo, niſi cum eo nonnihil adhuc fueris confabulatus de retorſione injuriæ, & Doctores formulaſque ſuggeſſeris, queis diſcat inju-

injuriam regerere; de his jam dixi ſatis. Unum addo, ne quem videlicet fallat ille retorſionum apparatus, meque adeo exiſtimet læſiſſe non læſum prius. Contra ſe, ut rettuli, res habet. Juſto agmine & indignis modis me adortus eſt perſonatus Pagenſtecher. Indignatus ſum, & hominem pari jure defricui. Nunc verba edit & voces & ſegnes planctus. In poſterum, mi Pagenſtechere; quid ſis acturus, an nihil, an animam, neſcio; hoc ſcio, me neque inimicitias tuas deprecaturum, neque amicitiam (tantum mihi comitatis eſt) detrectaturum. Vale non tua, nec juriſprudentiæ, ſed uxoris, ſed liberorum cauſa.

COR-

CORNELII VAN
BYNKERSHOEK
JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,
AD L. ΑΞΙΩΣΙΣ IX.
DE LEGE RHODIA DE JACTU,
LIBER SINGULARIS.

VERBA LEGIS.

ΑΞΙΩΣΙΣ ΕΥΔΑΙΜΟΝΟΣ ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΣ ΠΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ. ΚΥΡΙΕ ΒΑΣΙΛΕΥ ΑΝΤΩΝΙΝΕ, ΝΑΥΦΡΑΓΙΟΝ ΠΟΙΗΣΑΝΤΕΣ ΕΝ ΤΗ ΙΤΑΛΙΑ, ΛΙΗΡΠΑΓΗΜΕΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΤΩΝ ΤΑΣ ΚΥΚΛΑΔΑΣ ΝΗΣΟΥΣ ΟΙΚΟΥΝΤΩΝ. ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΕΙΠΕΝ ΕΥΔΑΙΜΟΝΙ, ΕΓΩ ΜΕΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΥΡΙΟΣ, Ο ΔΕ ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ. ΤΩ ΝΟΜΩ ΤΩΝ ΡΟΔΙΩΝ ΚΡΙΝΕΣΘΩ ΤΩ ΝΑΥΤΙΚΩ, ΕΝ ΟΙΣ ΜΗΤΙΣ ΤΩΝ ΗΜΕΤΕΡΩΝ ΑΥΤΩ ΝΟΜΟΣ ΕΝΑΝΤΙΟΥΤΑΙ, ΤΟΥΤΟ ΔΕ ΑΥΤΟ ΚΑΙ Ο ΘΕΙΟΤΑΤΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΕΚΡΙΝΕΝ.

Vetus Interpres.

DEPRECATIO EUDÆMONIS NICOMEDIENSIS AD ANTONINUM IMPERATOREM. DOMINE IMPERATOR ANTONINE. NAUFRAGIUM IN ITALIA FACIENTES DIREPTI SUMUS A PUBLICANIS CYCLADES INSULAS HABITANTIBUS. RESPONDIT ANTONINUS EUDÆMONI: EGO QUIDEM MUNDI DOMINUS, LEX AUTEM MARIS, LEGE ID RHODIA, QUÆ DE REBUS NAUTICIS PRÆSCRIPTA EST, JUDICETUR, QUATENUS NULLA NOSTRARUM LEGUM ADVERSETUR. HOC IDEM DIVUS QUOQUE AUGUSTUS JUDICAVIT.

CAPUT I.

Voluſius Mæcianus ex lege Rhodia.

ARGUMENTUM.

Voluſium Mæcianum legis *9. auctorem eſſe. Libros quoſdam fruſtra diſſentire, & quomodo. De Mæciano nonnihil.* Ex lege Rhodia *quid ſit? quam varie legatur? Significari his verbis Mæciani librum, qui ita inſcribebatur. Quid eo libro videatur egiſſe. Jacobum Gothofredum alioſque perperam exiſtimare, eſſe* h. l. *ex Mæciani* libris publicorum, *inque eos relatam ex jure, quod habemus, Rhodienſi. Pro ea ſententia nihil argumenti eſſe in Indice Florentino; probare hoc ipſius Voluſii aliud opus. Enarrantur rationes, quare* h. l. *non videatur eſſe ex* libris publicorum, *nec ex* jure Rhodio. *Varie in hanc rem occurritur Gothofredo. Mæciani librum* ex lege Rhodia *videri fuiſſe* ſingularem. *Non conſtare, utrum is latine, an græce fuerit conſcriptus. Ex Inſcriptione latina nihil poſſe educi: ut nec ex græca conceptione legis contra Menagium: nec ex* verſic. Τοῦτο δὲ: *nec ex actis Imperialis auditorii, vulgo latinis: nec ex* auctoritate legis Rhodiæ, *quamvis largiamur*, h. l. *inde eſſe. Conjicitur tamen, eum librum fuiſſe latinum, & quam ob rem. Quod* h. l. *græce legatur, unice tribuendum videri actis Imperialibus, unde excerpta eſt, & cur in actis illis græce fuerit relata. Diſputatur contra Jac. Gothofredum & Mornacium, qui hanc putant Mæcianum deſcripſiſſe ex* auctoritate *ſeu* præfatione legum Rhodiarum. *Cur hæc potius ex Mæciano vel ex iiſdem actis? Defenditur, Voluſium auctore illius* præfationis *antiquiorem fuiſſe. Reliqua ſententiæ noſtræ expediuntur, refutatis Gothofredi interpolationibus, & quicquid ibi fictionum eſt.*

ITa eſt inſcriptio in libro Florentino. Utque ita ejus fide credamus: Voluſium Mæcianum hujus *legis nonæ* auctorem eſſe: alioquin non deſunt Codices, qui Labeoni eam tribuunt, idque ſimpliciter, non adſcripto libro, unde petita eſſet, & ita etiam *manuſcriptus* meus. Illi autem hæc, *Voluſius Mæcianus ex lege Rhodia*, rejiciunt ad finem legis præcedentis, quod Accurſio, ut moneret nonnullos legem hanc in verſiculo legis proxime locare, anſam dediſſe vero eſt ſimile. Sed vincit auctoritas libri Medicei, quæ omnino perſuadet, eſſe hanc legem Voluſii Mæciani, Voluſii illius, quem ſub Antoninis, Pio & Marco, vixiſſe certum eſt, an & quamdiu ante vel poſt eos vixerit, non comperio, non certe, quod tuto dici queat. Ejus vitam qualemqualem dederunt alii.

Ait, *ex lege Rhodia*. Hoc eſſe nomen libri, in quo apud Mæcianum hæc referebantur, omnium aliarum legum, quæ in Pandectis ſunt, inſcriptiones ſatis arguunt, utpote in quibus perpetuum eſt, ut auctoris nomen excipiat nomen libri, unde petita lex eſt. Simpliciter autem Florentiæ legitur *ex lege Rhodia*; Haloander, ne quid deeſſe videretur, maluit ad *legem Rhodiam*, & ita etiam alii. Plures tamen, interque hos Robertus Stephanus anno MDXXVII. ediderunt, *libro epitomatorum ex lege Rhodia*; ſed quicquid ejus rei ſit, nihil refert magnopere. Nobis ex lectione Tuſca, quam ſervamus, licet intelligere, Mæciani librum *ex lege Rhodia* fuiſſe collectionem quarumdam legum Rhodiarum,

rum, forte magis quæ in uſu erant, & ad jactum pertinebant, quaſque hoc libro Voluſius vel collegit tantum, vel commentariis annotavit: quales fuerunt aliorum JCtorum libri, qui inſcribuntur, ex Caſſio, Poſterioribus Labeonis, Minucio; Claudii item ex Scævolæ digeſtis *inſcript. l.* 17. *ff. de fideicomm. libert.* Pomponii ex Sabino *l.* 17. § 3. *ff. de furt.* & alii, præter Florentinum, libri in *l.* 21. § 2. *eod.* & liber Florentinus in *l.* 14. § 8. *eod.* & præter eum rurſus alii in *d. l.* 14. § 9.

Poterant hæc perſuaſiſſe Jacobo Gothofredo, ne crederet, quod credit *cap.* 2. *ad h. l.* Mæcianum hæc ſcripſiſſe *libris publicorum*, & verbis *ex lege Rhodia* indicari, hunc locum ex jure, quod nobis ſupereſt, Rhodio eſſe deſcriptum. Illud Seldeno in *mari cl. cap.* 25. hoc & Mornacio probatum eſt in *obſerv.* ad *h. l.* Et quidni verum ſit, ſi aſſentiamur Gothofredo, Mæcianum librum ex lege Rhodia non ſcripſiſſe? Sed ne quæras, quibus indiciis, quo teſte probarit; horum enim nihil. Neque unus eſt quiſquam adeo ad ſtultitiam ſimplex, qui loco probationis ſibi obtrudi patietur, nullum eſſe Mæciani librum ex lege Rhodia, cum nullus in Indice Florentino enumeretur, eſſe quidem ejuſdem libellum *de aſſe*, qui in eo Indice etiam non memoratur, ſed hunc ad jus non pertinere. Nemo, inquam, hoc ſibi obtrudi patietur, quum nec vulgus Eruditorum ignoret, illum Juſtiniani canonem longe lateque imperfectum eſſe, & quam plurimos dari JCtorum libros, & de jure, & ex quibus Pandectæ compoſitæ ſunt, quorum ille Index non meminit; aliquammultos recenſuit Cujacius *lib.* 2. *obſerv. cap.* 21. Quin ipſius Voluſii *quæſtionum liber* Papiniano commemoratur in *l.* 86. *ff. de acq. vel omitt. hered.* & tamen hunc in Indice fruſtra cum ejuſdem *fideicommiſſorum libris* confundas, quamvis ita videatur Menagio *amœn. jur. cap.* 5. & Gothofredo *d. cap.* 2. Sane ſi aliquo *publicorum* libro hanc ſpeciem retuliſſet Mæcianus, non eſt, cur eum Tribonianus non inſcripſiſſet *legi nonæ*; ſin fingas, Mæcianum ibi hæc transſcripſiſſe *ex lege Rhodia*, continuo etiam debebis fingere, non veterum auctorum libros, ut ſemper alias, ſed laudatam in iis legem inſcriptioni heic cauſam dediſſe. Oportebit etiam, ut Gothofredus illa *ex lege Rhodia* ejus eſſe dicat, qui Pandectas compoſuit, nam Mæciani, hæc ibi in rem præſentem adducentis, eſſe nequeunt, ſi, ut vult, *cap.* 6. *verſiculus* τοῦτο δὲ etiam ſit Mæciani, niſi rurſus fingeres, nunc aliquam periodum latinam, deinde aliam græcam in illo *publicorum* libro Mæcianum ſcripſiſſe. Deinde ſi proponas Tribonianum ἐπιγραφῇ latine dixiſſe, quæ ipſe græce dixerat, cum ex eo, tum ex ſcholio Mæciani, ut ait, græco apparebit tamen, græce ibi fuiſſe loquutum, qui in reliquo *publicorum* opere, ut teſtantur ejus ἀποσπάσμάτια, ſemper loquitur latine; tantum operæ eſt, ut hæc componamus. Nec movet, quod *legis* 9. bona pars exſtare dicatur in jure Rhodio, cum nihil vetet, in *librum ex lege Rhodia* referre, quod ipſe ſine libro ex ea deſumtum credit. Addo tamen, quod mox ſum probaturus, neque certum, neque probabile eſſe, Mæcianum ex jure Rhodienſi, quod ille aliique hodie circumferunt, depromſiſſe hanc, qua de agimus, legem, atque adeo eo ſenſu τὸ *ex lege Rhodia* nec Mæcianum dixiſſe videri, nec Tribonianum. Scripſit Voluſius omnino librum *ex lege Rhodia*, ni fallat inſcriptio, & nihil agit Jacobus

bus Gothofredus, dum ſollicite diſquirit, qua occaſione legis noſtræ auctor in libris *fideicommiſſorum* vel potius *publicorum* (nam alia ejus, quæ ad jus pertinent, non agnoſcit) Eudæmonis cauſam memoraſſet & commodum intruſiſſet.

Ille autem liber *ex lege Rhodia*, ſive nullum præterea, ſive *epitomarum*, ſive quod aliud ei nomen fuerit, ille, inquam, liber, ſi quid conjicimus, ſingularis fuit, quia numerus non additur, ut alioquin fieri adſolet; is enim, ut opinor, conſtanter exprimitur in inſcriptionibus, ubi libri ſunt plures, ubi unus omittitur, vel addita *ſingularis* nota, vel commemorato ſimpliciter libri titulo; ita hic, ita alibi exemplorum abunde eſt.

Ceterum hic Mæciani libellus græce fuerit conſcriptus, an latine, ex *h. l.* 9. intelligi non poteſt. Latina quidem eſt inſcriptio, ſed etiam earum legum, quæ ex Herennii Modeſtini *excuſationum libris* petitæ; in oratione continenti idem non liceret, ut jam diſputavimus. Neque eſt, ut cum Menagio *amœnit. jur. cap.* 5. græcum fuiſſe ex eo colligas, quod lex ἀξίωσις, ex illo libro petita, græca ſit, nam id non Mæciano tribuendum videtur, ſed actis, de quibus mox latius. Neque etiam græcus erit ob *verſiculum* τῦτο δὲ, nam is, cujus ſit, non liquet, quemadmodum dicemus *cap. ult.* Non rurſus latinum efficies ex eo, quod acta, quæ apud Imperatorem Romanum in cauſſarum cognitione fiebant, conciperentur latine, nam neque id perpetuum fuiſſe, ſed pro locorum differentiis variaſſe nonnullis recte obſervarum memini; certe in reſcriptis, quale eſſe videtur hic Antonini, etiam alias græce reſponſum conſtat. Eſt igitur res incerta, neque certior reddi poteſt, ſi dicas cum Jacobo Gothofredo, Mæcianum hunc locum exſcripſiſſe ex *auctoritate*, quam vocant, *legis Rhodiæ*: quamvis enim id verum eſſet, tamen, quum omnia ibi græca ſint, nihil vetaret, quominus Mæcianus libro latino locum originis græcæ inſeruiſſet. Et magis eſt, ſi conjectura rem finire placet, hunc Voluſii *ex lege Rhodia* librum, non ſecus ac alios ejuſdem, fuiſſe latinum, at vero hanc legem apud eum græcæ legi, quia in actis Imperialis auditorii ita exſtabat: forma namque hujus loci videtur arguere, ex ejuſmodi actis reliquias, quas interpretamur, fuiſſe excerptas. Plura in Pandectis occurrunt ex actis ſacri auditorii, quæ hic adferre nihil attinet, aliqua ſuo loco dicentur. Quod autem in hiſce actis cauſa Eudæmonis græce fuerit relata, non mirabitur, qui eum Nicomedienſem fuiſſe meminerit. Sed jam nimium tricis, fere inutilibus, immoramur.

Eſt, quod nolim omitti: ipſum videlicet Mæcianum hanc legem deſcripſiſſe videri ex actis, quæ diximus, Imperialibus, non vero, ut exiſtimat Jacobus Gothofredus ὑπομνήμ. ad *h. l.* ex *auctoritate* ſive *præfatione legum Rhodiarum*. Perperam, ni fallor, quamvis id probet Mornacius ad *h. l.* de legibus illis Rhodiis, quæ dicuntur, videbimus infra *capite peculiari*, & digna res erit. Præfationem illam quod attinet, verum eſt, ejus auctorem omiſſo Eudæmonis libello recitare eadem, quæ heic habemus a *verſiculo* ἐγὼ μὲν, ſed hæc ille, ut opinor, vel ex Mæciano noſtro, vel etiam, quod equidem fieri potuit, ex eiſdem actis auditorii Imperialis. Non, inquam, ex eo Mæcianus, quippe antiquior. Recenſet ille legum Rhodiarum compoſitor ſtatim in *principio auctoritatis* ſuæ & Pertinacem & Se-

& Septimium Severum Imperatores, qui leges Rhodias confirmaſſent ; poſt eos igitur vixit ille *auctoritatis* auctor , vel utique eorum fuit æqualis . Mæcianus autem noſter quum jam Antonini primi ævo floruerit , vix eſt , ut eo perveniſſe credi poſſit , niſi eum addere placeat Luciani μακροβίοις . Neque, ut hoc evites , licebit denuo fingere cum Gothofredo , *auctoritatem* illam ab aliis neſcio quibus poſtea auctam fuiſſe conſtitutionibus inſequentium Imperatorum , quibus leges Rhodias iviſſent confirmatum , ſiquidem in ipſa ejus ἐπιγραφῇ Pertinax & Severus occurrant, at miror neque hanc emblematis fuiſſe poſtulatam . Denique apud Mæcianum hic & deprecatio Eudæmonis & reſcriptum Antonini cum re judicata Auguſti exſtant, apud præfatorem illum duntaxat actorum pars , quæ ſententiam Antonini & præjudicium Auguſti continet ; & quis ex parte totum dabit ? & non potius ex toto partem ? Sin dicas, *auctoritatis* illius duntaxat eclogam nobis eſſe reliquam , integram legis Rhodiæ *auctoritatem* forte reliquum ex actis illis ſuppeditaſſe , rurſus dices , quod utrumque incertiſſimum eſt. Tantum laborat ille , ut *τὸ ex lege Rhodia* interpretetur perperam *ex integra legis Rhodiæ auctoritate* . Quanti porro ſit , vel nobis eſſe videatur illa *auctoritas*, indicabimus *cap.* 8.

CAPUT II.

Ἀξίωσις Εὐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον Βασιλέα.

Deprecatio Eudæmonis Nicomedienſis ad Antoninum Imperatorem.

ARGUMENTUM.

Libros antiquos fere perperam locare principium h. l. *Quam varie vertatur* ἀξίωσις . *Quamvis recte etiam aliter , veterem Interpretem tamen optime tranſtuliſſe videri* deprecationem . *Cur id non patiatur Jac. Gothofredus ?* Deprecationem *ſatis intelligi poſſe ſine poſtulatione veniæ . Idem quandoque eſſe , quod* preces, precationem *&* ſupplicationem. *Auctoritates in eam rem adducuntur . Ipſum Gothofredum illud agnoviſſe ad* Cod. Teodoſ. *Voculam* de *ſæpe augere ſignificationem . A. Gellium non recte damnare verbum* deprecari *pro* valde precari . *Etiam auctores noſtros ita ſæpe loquutos eſſe, & Paulum in* fragm. *cum* deprecor *dixit eſſe ex formula fideicommiſſi . Veterem Interpretem ſæpius vapulare nullo jure* Εὐδαίμων *eſt hic nomen Viri proprium. Cur id non transferamus* felicem *? aliquid tamen ad inſtar ejus ex Zoſimo . Ignorari , quam vitam egerit Eudæmon , & cur patriam libello adſcripſerit . Fruſtra de his profunde egiſſe Jac. Gothofredum . Patriam vulgo addi ad habendam rationem* αὐτονομίας. *Incertum eſſe, quis hic fuerit Antoninus. Id nomen fere* Pium *præcepiſſe, at illud tamen non ſemper eſſe ſervandum , utique non , ſi diſtinctionis ratio haberi nequeat . Eam hic ceſſare & quam ob rem? Per Antoninum intelligendum eſſe Marcum*

cum in l. 3. ff. de his quæ in teſtam. del. *Hic intelligi vel eundem vel Pium. Ad alios Antoninos Mæcianum vix ac ne vix quidem perveniſſe. Quare Jac. Gothofredus, Seldenum ſecutus, omnino velit ſignificari Pium? Quam nihil proficiat. Cauſas non ſingulares, ſed vel vulgares ad Imperatores aditum præbuiſſe, contra quam rurſus ille exiſtimat. De cauſæ Eudæmianæ qualitate nihil nobis conſtare. Quam varie Principes Romani rebus agendis ſe dederint, vel aliis eas demandarint, vel ad ordinarios Judices remiſerint.*

HÆc libelli ſupplicis inſcriptio, qua latinam vides, in libris antiquis fere præmittitur græcis, ſed non uſque adeo recte. Illud præter nihil variantis ſcripturæ mihi datum eſt obſervare in hiſce Mæciani vel græcis, vel ex veteri interpretatione latinis. Haloander ἀξίωσιν vertit *libellum ſupplicatorium*, Jacobus Gothofredus *cap.* 1. ad *h. l. libellum ſupplicem* ſeu *deſiderium* & *poſtulationem*, alii *ſupplicationem*, alii *preces*, alii *expoſtulationem*, quæ omnia fere nullo diſcrimine habentur. Ego tamen puto non eſſe recedendum a veteri Interprete, qui ἀξίωσιν tranſtulit *deprecationem*; ita malim, quam *libellum*, ſiquidem certo non conſtet, Eudæmon noſter querelam ſuam Imperatori expoſuerit viva voce, an ſcripto? utroque modo adibantur Principes Romani, ſed tamen quia magis porrecto libello, quam adlocutione non ſatis quandoque opportuna, non damnem, qui ex eo, quod ἐπὶ τὸ πλεῖςον fiebat, *libelli ſupplicis* hic meminerunt.

Melius autem, ut dixi, & tutius vetus interpretatio. Nec utimur Jacobi Gothofredi, Jacobi Andreæ Curſii ad *h. l.* aliorumque ſententia, qui eam non ferunt, quod *deprecatio* eorum duntaxat eſſet, qui veniam remiſſionemque flagitant. Fuit hoc, fateor, procul ab animo Eudæmonis, ſed verum non eſt, *deprecandi* vocabulum ea ſemper ſignificatione accipi; eſt omnino *deprecari* etiam eorum, qui rogant & flagitant ſimpliciter, & *deprecatio* idem quod παραίτησις apud Græcos, hoc eſt, & ignoſcendi poſtulatio (ut *deprecationem* alicubi Tullius definit) & ſine venia poſtulatio quælibet, ſed vehemens, ſed fervida. Libelli & ſupplicationes, quibus ad Imperatores itur, *preces* appellantur in *tit. C. de precib. Imper. offer. precatio* in *l. ult. eod. l.* 3. *C. de legib.* & apud Spartianum *in Hadriano cap.* 8. *deprecatio* hic, eoque forte ſenſu Græcorum *deprecatio* & *ſupplicatio* ad Pontificem, cujus titulus eſt apud Correctores Romanos ad *cap.* 5. *diſtinct. 99.* & aperte ita *deprecatio* in *l. 6. C. Theod. de accuſat. & inſcript.* quod ipſum cum Jac. Gothofredus ad *d. l. 6.* adnotaverit, miror eum veteri Interpreti hic iniquiorem eſſe, *Deprecari* in hanc ſententiam dicimus pro *valde precari*, *de* augente ſignificationem, ut in *depoſiti* voce Ulpianus obſervat in *l.* 1. *ff. depoſit.* & in *detineo* aliiſque verum eſt. Scio, A. Gellium *noctibus Atticis*, *lib. 6. cap.* 16. ſomniare, *deprecandi* verbum ea notione ſolius fere vulgi eſſe, ſed ſomniare tantum; Latinorum præſtantiſſimi, mox & alii, eo vocabulo ita uſi ſunt: quæ hoc probet, adeſt turba teſtium, ſed ne in re Grammatica nimium vager, ſuffecerint domeſtica teſtimonia in *l.* 1. *pr. C. de offic. Præf. prætor. Afr.* & *l.* 14. *C. de pact.* neque aliter Paulus *fragm. lib.* 4. *tit.* 1. § 6. cum *deprecor* fideicommiſſi eſſe verbum dixit. Recte igitur ἀξίωσιν reddidit *deprecationem* Interpres quiſquis ille fuerit, non recte eum hic Gothofredus, ut alias ple-

pleraque ejus omnia ſemidocti quidam Græculi notarunt.

Fuit hæc deprecatio cujuſdam Ἐὐδαίμονος Νικομηδέως. Νικομηδεὺς an Nicomedem, an Nicomedenſem, an Nicomedienſem vertas (ut fieri video) parum refert, dummodo aliquem e Nicomedia Bithyniæ intelligas. Eudæmon homini nomen fuit: neque enim naufragii & direptionis cauſa, in qua verſamur, permittit, ut εὐδαίμονα transferamus *felicem*, quo Nicomedienſis aliquis lautus ac beatus intelligatur; niſi quis ex Zoſimi *lib.* I. argutari velit Nicomediam appellatam fuiſſe ΕΥ'ΔΑΙ'ΜΟΝΑ διά τε πλοῦτον, καὶ τὴν εἰς ἅπαντα εὐπορίαν ὀνομαστοτάτην, FORTUNATAM *ob divitias celebratamque omnium rerum copiam*, atque hinc illud Ἐὐδαίμονος epitheton Nicomedienſibus adhæſiſſe jure proprio. Sed hæc non ſunt; per me licet Ἐὐδαίμων porro ſit nomen in Italia naufragi vel mercatoris, vel navarchi, vel alterius cujuſquam: ignoramus quippe, Eudæmon ille quam vitam egerit, & pariter ignoramus, an & quare patriam libello adſcripſerit. Utque adeo Jacobus Gothofredus fruſtra heic tam profunde egerit de privilegiis Mercatorum, & de addita Patria ad emerendum favorem Principis, quem non probat Nicomedienſes in cauſa naufragii, quin vel ulla re, habuiſſe præcipuos. Si patriam non actorum ſcriba, ſed Eudæmon libello appoſuerit, unice illud dandum videtur conſuetudini, & tunc aliquando, & nunc ubivis Gentium receptæ, quo is, qui aditur, in reſcribendo habeat rationem αὐτονομίας forte ejus loci, unde ei qui ſupplicat, origo eſt.

Ait, πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα. Quis hic fuerit Antoninus, non eſt, unde ſcire poſſit. Sane ſimpliciter poſito Antonini nomine Pium intelligimus, ut puta qui, cum primus Antoninorum Principum fuerit, illud nomen quaſi præcepit, ſicuti Julius Cæſar, Octavianus Auguſtus, Tiberius Claudius Nero aliique, Cæſaris, Auguſti, Tiberii aliaque nomina, quæ inter ὁμωνύμους ſuos primi geſſerunt. Sed non utique illud ſemper verum eſt, & nunc vulgo negatur de Antonino in *l.* 17. *ff. de ſtat. homin.* non tamen, ut mihi equidem videtur, ratione ibi ſatis idonea. Quamvis autem generaliter obtineat, ut per Antoninum intelligatur Antoninorum primus, tamen hoc non aliter eſt ſervandum, quam ubi diſtinctionis ratio haberi poteſt; hæc quando ceſſat, non eſt, cur pro Antonino primo pronunciemus, quia tunc dubitari nequit, de quo verba fiant. Cauſa illa diſtinctionis cum alibi, tum hic ceſſat: quod enim nomen diſtinctionis ergo Eudæmon addidiſſet ad Imperatorem Antoninum, cui ſupplicabat, quique ibi unus erat duntaxat? quod etiam actorum ſcriba? Antoninum igitur hic ſimpliciter dici, ut ab aliis diſtinguatur, ne veri quidem habet ſpeciem. Quinimo & in deprecatione facile utrobique omiſſum eſſet ipſum Antonini nomen, & ſimpliciter dictum *Imperator* vel *Cæſar*, quemadmodum in actis, quorum pars exſtat in *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi priv.* & *l.* 13. *ff. quod met. cauſ.* neque enim in ſupplicatione, cognitione cauſæ, actiſve, quæ de iis fiebant, de quo ageretur, potuit ambigi. Pertinent hæc eo, ut ſciamus, per Antoninum, ubi ad præſentem ſermo eſt, non neceſſario Pium intelligi, quum ita ceſſet, quæ id induxit, ratio. Hujus rei fortiſſimum argumentum eſt in *l.* 3. *ff. de his quæ in teſt. delent.* namque ibi eſt exemplum actorum, quo non aliud eſt illuſtrius ullibi, omnia in rem præ-

præſentem concipiuntur, ſimpliciter memoratur Antoninus, nullo diſcrimine, unde ab aliis dignoſci poſſit, adjecto, & tamen ibi non Pium, ſed Marcum eſſe intelligendum ex Pudente & Pollione, additis Conſulibus, conſtat. Ex noſtris autem actis nihil conſtat omnino, uter igitur Antoninorum, Pius Marcuſve, ab Eudæmone hic fuerit aditus, non tuto definiveris, certe alterutrum fuiſſe ex eo credi poſſet, quod Mæcianum, qui hæc nobis refert, ad Antonini Caracallæ vel Antonini Heliogabali tempora perveniſſe vix eſt, ut dici queat.

Attamen Joannes Seldenus *lib. 2. maris clauſi cap.* 25. & Jacob. Gothofredus ad *h. l. cap. 6.* per Antoninum omnino volunt Pium intelligi in hac ſpecie; ille nulla; hic non alia ratione, quam quod in *fine h. l.* per *Θειότατον Α'ύγουστον* ſit exaudiendus Marcus, cujus ſi etiam rationem quæras, habebis eam, quod ſupra per Antoninum oporteat intelligere Pium. Eſt hoc valde lepidum. Sed vero Θειότατος Α'ύγουστος non eſt Marcus, ut ſic inde nihil concludas; alia ratio Gothofredi, quam diximus, ratio non eſt, & quas ille porro habet in hanc rem, nihil magis efficere dicemus *cap. ult.*

Non rurſus cum eodem Gothofredo *cap.* 5. *&* 11. placet prolixe cauſam fingere peculiarem, cur in re præſenti naufragus Eudæmon ipſum Imperatorem adierit: non enim liquido conſtat de qualitate cauſæ, perſonarumque, contra quas Eudæmon ſupplicavit, ut ſuo loco dicetur, quin ſi hoc conſtaret, non continuo (ut ille putabat) cauſa ſingularis fuerit neceſſe eſt, quæ ad Imperatorem præhebat aditum: Romani enim Principes ante Conſtantinum, qui *Magnus* dici ſolet, a quolibet in rebus quibuslibet adibantur, non dico a mercatoribus vel nautis, ſed vel a ſervis & ſi quid ſervis minus eſt. Atque illi κόσμου κύριοι, tantum iis erat comitatis gnavitatiſque, earum rerum cognitionem vel ipſi ſuſcipiebant, vel etiam pro re nata delegabant aliis, vel remittebant ad ordinarios judices. Quod ſi quis ignoret, legat libellum *ſententiarum D. Hadriani*, & *l.* 8. *&* 9. *ff. de offic. Præſid.* & quæ nos ea de re diximus in *libro ſingulari* ad *l. lecta* 40. *ff. de reb. cred. cap.* 2.

C A P U T III.

Κύριε Βασιλεῦ Α'ντωνῖνε. Ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ι'ταλίᾳ.

Domine Imperator Antonine. Naufragium in Italia facientes.

A R G U M E N T U M.

De appellationibus Κυρίου *&* Βασιλέως *quædam. Pro* ναυφράγιον *quoſdam edere, quoſdam, ut videri volunt, emendare* ναυάγιον. *Retinendam eſſe* ναυφραγίου *vocem, quamvis latinam. Græcos latinis, latinos græcis vocabulis quandoque uſos fuiſſe. Totam loquutionem* ναυφράγιον ποιεῖν *videri latinam, & qui Græci id efferant. Interpretes ad unum omnes conſpirare ad delendam hic* Italiam. *Enarrantur duæ rationes, cur de ea tam graviter decernant. Utrique occurritur, & ut ſalva ſit Italia, varie laboratur. Quare Eudæmon* ἐν πλάτει *dixerit* ἐν τῇ Ι'ταλίᾳ? *eo ſignificari poſſe mare, flumen, lacum, vel ſinum aliquem Italiæ, & quam commode. Sine ulla* κατachρήσει *hæc etiam recte explicari, ſi* τὸ ἐν *vertas* ad, apud *vel* prope. *Probatur, Latinos ita aliquando uſos eſſe ſuo* in; *& quod ad* τὸ ἐν *Græcis denunciatur teſtimonium. Quomodocunque* ac-

accipias, nihil metuendum eſſe a prima ratione Interpretum, modo adſit calumnia. Plus difficultatis eſſe in ſecunda. Quid ad hanc amoliendam Accurſius excogitaverit? quid Interpretes beatioris ſeculi? Nihil ab ea periculi eſſe, cum neſciamus, ubi terrarum vel marium Eudæmon fuerit direptus; quin nec, ſi ſciamus, & locus direptionis a loco naufragii fuerit remotiſſimus. Utrumque late defenditur. Non poſſe definiri, Cycladenſes an & qua occaſione extra Cyclades fuerint. Δημοσίες non fuiſſe res immobiles aut glebæ Cycladenſi adſcriptitios. Potuiſſe ἀρχιδημοσίες, qui in Cycladibus erant, alibi terrarum diripere Eudæmonem per ſuos ὑποδημοσίες. Publicanos etiam abſentes publicum exercuiſſe, aſſerta contra Cujacium lectione l. 8. § 1. ff. de vacat. & excuſat. mun. *de Zaehæo apud D. Lucam annotatio.*

D*omini* appellatio, quam Auguſtum Tiberiumque, Imperatorum Romanorum optumos maxumos, tantopere exhorruiſſe legimus, ita mox eviluit, ut de ævo jam ſuo Seneca in *epiſtolis* prodiderit, etiam obvios quoſque, ſi nomen non ſuccurreret, ſalutatos fuiſſe *Dominos*. Non eſt igitur, cur miremur, hanc vocem Imperatori vel Pio vel Philoſopho adſcriptam eſſe, cum maxime tunc ea ſolemnis fuerit in adlocutionibus, quæ ad Principem fiebant. Quod hic Eudæmon græce dixit κύριε Βασιλεῦ. Vivius Zeno ad Antoninum, forte eundem, latine extulit in l. 3. *ff. de his quæ in teſt. delent. Rogo*, inquit, Domine Imperator, *audias me patienter*. De Βασιλέως vocabulo mihi moneo, neque enim id quemquam offendet, qui novit, Græcos non alio fere *Imperatores*, & eodem olim vel *Magiſtratus* nonnullos exprimere conſueviſſe. Sed aliud agimus.

Compellato Principe rem geſtam exponit Eudæmon. Ναυφράγιον, ait, ποιήσαντες, & quæ ſequuntur. Ita Florentiæ editum; Alciatus *lib. 2. diſpunct.* 5. & Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 5. exhibent ναυάγιον, atque ita & alii ex ſua, ut videri volunt, emendatione, cum tamen hæc lectio ſit antiqua; ναυάγιον jam edidit Ludovicus Blaublommius Pariſiis anno 1523. & Robertus Stephanus ibidem anno 1527. & qui præfuit editioni apud Sennetonios Lugduni 1549. ita autem omnes illi, ut græca ναυαγίε, non latina ναυφραγίε voce videatur uſus Eudæmon. Sed Thuſci Codicis auctoritas facile obtinebit, retinendum eſſe ναυφράγιον; nam ut translato Byſantium Imperio Romano lingua mera fere Cecropis facta deinde eſt, ita & Græci cum hoc, tum aliis temporibus multa ex latino, Principis Populi, ſermone traxerunt, & paſſim Latini græca, Græci latina ſuis linguis miſcuerunt. Ipſam quoque ναυφραγίε vocem nonnullos Græculos uſurpaſſe aliis obſervatum ſcio, ſed Græculos ævi ſequioris &, ut ita dicam, latini; alioquin qui ναυφράγιον dixit, & græce loquutus eſt, opinor fuiſſe neminem. Ceterum non illa tantum ναυφραγίε vox mihi videtur latina, ſed tota loquutio ναυφράγιον ποιεῖν, *naufragium facere*, hanc enim apud auctores græcos me legere, vel qui legerint videre, non memini; illi pro ναυφράγιον ποιήσαντες, quod hic eſt, ſimpliciter dicerent ναυαγήσαντες, vel etiam, ναυαγίᾳ χρησάμενοι, vel ſi quid his eſt ſimile. Sed, ut diximus, ſeculi hæc vitia ſunt, quæ fruſtra aliter tuemur.

Ait Eudæmon, ſe ſocioſque navales nauftagium feciſſe ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, *in Italia* de hac ſcriptura penitus ſeditioſe tumultuantur, non tantum qui juriſprudentiam, ſed & qui grammaticam

cam profitentur, in hoc tantum concordes, delendam eſſe *Italiam*. Rationes, cur de ea tam graviter decernant, omnino duæ ſunt, altera naufragii locum perſequitur, altera direptionis, utraque ingentem, ut Græci vocant, ἀτοπίαν. Exiſtimant itaque, ut de prima dicam primo, non niſi abſurde dici poſſe ναυφράγιον ποιεῖν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ. Italiam videlicet naufragiis ſatis commodam non eſſe, quærenda maria, ſcopulos, ſyrtes, nihil his eſſe negotii cum Latio, regionum cauſam procul heic eſſe habendam, &, ut breviter dicam, non magis opportune in Italia naufragium fieri poſſe credunt, quam, ut opinor, in mediis Alpibus aut ſilvis Lybiæ. Deinde, quæ ſecunda eorum & princeps ratio eſt, non ſibi conſtare putant hanc orationem, qua Eudæmon *in Italia* dicitur naufragium paſſus, & in Græcia direptus fuiſſe ὑπὸ τῶν δυμοσίων τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων, duobus ſcilicet maribus, & potiſſima Græciæ parte interjacentibus; direptionem utique factam volunt in locis naufragio proximis, aut ſi in remotis aliquantulum, non tamen quaſſas Eudæmonis rateis tam longum, tanta maria navigaſſe ex Italia ad uſque Cyclades. Quod ſi verum ſit, fabuloſam quamque navigationem huic uni cedere vulgo perſuaſum eſt.

Ego tamen *Italiam* ſervari cupio, & ſalva erit bonis avibus. Nihil equidem illa locutio ναυφράγιον ποιεῖν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ habet abſurditas, nihil aut certe parum καταχρήσεως; poteſt namque ea variis modis accipi ſine vi majore. Igitur ἐν τῇ Ἰταλίᾳ erit in mari circa Italiam Hadriatico, vel Tyrrheno, vel Tarentino, vel etiam in Italiæ flumine aliquo aut lacu; locus enim peculiaris, ubi naufragium paſſus eſt Eudæmon, non exprimitur, neque forte præciſe exprimere potuit homo peregrinus ex Nicomedia, ſufficere ratus, ſi ἐν πλάτει diceret ἐν τῇ Ἰταλίᾳ. Potuit autem omnibus iis in locis Eudæmon naufragium feciſſe, eaque nomine *Italiæ* intelligi. Si in lacu aut flumine, qualia in Latio plura naufragiis ſufficiunt, jam recte naufragium *in Italia* factum fuiſſe dicetur; ſi in ſinu Tarentino, eum utrimque cingit Italia, & idonea rurſus erit locutio; ſi in mari, ut diximus, Supero vel Infero, exigua ſane καταχρήσει mari Italiæ proximo *Italiæ* nomen dederis, hoc eſt, mare, qua terram alluit, ejus terræ vocabulo intellexeris per figuram Rhetorices neſcio quam; & quidni, ſi proximæ Italiæ inſulæ, Italiæ & quarumcunque, quibus adjacent, Provinciarum partes eſſe credantur, ut creduntur vulgo, etiam Ulpiano in *l. 9. ff. de judic.* Si enim inſulæ, multo magis mare, quod medium eſt & inſulas Italiæ conjungit, cenſebitur pars Italiæ.

Quod ſi nihil horum placeat, nec quicquam plane improprii in appellatione maris admitti, nec lacum aut flumen aliquod intelligi poſſe pertinaciter defendas, attamen & alia ratione *Italiæ* conſultum eſt: poteris quippe τὸ ἐν interpretari *ad*, *apud*, vel *prope*, ἐν τῇ Ἰταλίᾳ *ad Italiam*, in mari prope Italiam, quodcunque tandem illud fuerit. Ita Græci τῷ ἐν, & Latini ſuo *in* quandoque utuntur. In Chronico Euſebiano ad Olymp. 76. Græcorum contra Perſas prælium, quod *ad Platæas & Mycalen* dici ſolet, ab Divo Hieronymo vocatur *bellum in Platæis & Mycale*; & quod vulgo diceremus *ad tertium lapidem*, Proſper Aquitanicus annum Mundi 5589. *Theodoſio II. & Cynegio Conſſ.* dixit *in tertio lapide*. Sed quia proprie deſpiciendum eſt de Græcorum ἐν, hoc agamus. Bis illa par-

particula in hanc ſententiam uſus videri poſſet Homerus *Iliacorum lib.*2. ſemel in oratione Junonis ad Minervam *verſ.* 161. iterum in oratione Minervæ ad Ulyſſem *verſ.* 178. utrobique.

- - - - πολλοὶ Ἀχαιῶν
Ἐν Τροίῃ ἀπόλοντο - - - -

- - - - *magnus Achivum*
Ad Trojam periit numerus. - - -

Sed eſt oratio ibi ambigua, quia Troja, ut ut etiam pro Ilio, ſæpius tamen pro regione Trojana accipitur, quemadmodum notat Scholiaſtes, qui dicitur Servius, ad *princ. lib.* 3. *Æneid.* Magis igitur id probabit Xenophon in Ἑλληνικ. *lib.* 7. *p. m.* 645. ubi τὸ ἐν rurſus bis, ſed palam, ea ſignificatione occurrit: Ἡττημένος. μὲ, inquit, ἐν Λακεδαίμονι σὺν πολλῷ ὁπλιτικῷ, ὑπὸ ὀλίγων, ἡττημένος δὲ ἐν Μαντινείᾳ ἱπποµαχίᾳ. *Victus ad Lacedæmonem cum multo peditatu a paucis, & iterum victus ad Mantinæam equeſtri prælio*; utrobique ἐν Λακεδαίμονι & ἐν Μαντινείᾳ eſt *ad Lacedæmonem* & *ad Mantinæam*. Et aperte etiam Lucianus in libello ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος Magni Alexandri prælium ad Iſſum appellat μάχην ἐν Ἰσσῷ. Satis eſt auctoritatum; ſi quis tamen plures deſideret, ex Latinis & Græcis auctoribus plures dabit Cl. Perizonius *not.* ad Æliani *var. hiſt. lib.* 2. *cap.* 25. Igitur ſi apud Mæcianum ἐν τῇ Ἰταλίᾳ eo modo vertas aut explices *prope Italiam*, nihil eſſe quod offendat, nihil etiam, ſi ſerves *in Italia*, modo eam loquutionem, ut par eſt, intelligas, neque inde efficias, Eudæmonem forte navem fregiſſe in via Appia aut Capitolio Romano, aut ſi quid ſimilis eſt calumniæ. Sic impetum primum in *Italiam* repulimus.

Supereſt alia, quam diximus, & major difficultas, qua omnino in perniciem ejus *Italiæ* Interpretibus conſpirare placuit. In Italia naufragium, & apud Cyclades rapinam pati adeo iis viſum fuit ἀσύστατον ob eas, quas jam enarravi, rationes, ut lectioni, conſtanti alioquin apud Latinos Græcoſque, nemo pepercerit, niſi forte in rebus Coſmographicis qui caligabat, ut fere Interpretum priſca Gens, taciturna heic & ſecura, vel etiam Accurſius, & quibus cum eo tantæ molis non erant omnes Cyclades, quin eas continuo in Italiam tranſtulerint. Ita ille, ut *Italiam*, patriam ſcilicet ſuam, ſervaret, Græcorum *Cyclades* perdidit, vel potius in Italia fabricavit novas; ridendus eo nomine, ut ſit, an aliquatenus excuſandus, quod exemplo peccarit, diſcutietur *cap.* 5. Sane beatioris ſeculi Interpretes uno omnes ore *Italiam* evertunt, & aliquid ad inſtar ejus quærunt, &, ſi non repererint, minori, ut putant, negotio locant ipſi apud Cyclades. Videbimus, poſtquam *Italiam* & ſitum orbis, ut eſt, fuerimus tuiti.

Inter Italiam & Cyclades ingentem eſſe locorum intercapedinem facile agnoſcimus, ſed ut de loco naufragii conſtat, ita negamus conſtare de loco direptionis; ait quidem mox Eudæmon διηρπάγημεν, *direpti ſumus*, & ait a quibus, ſed non quomodo, aut ubi terrarum vel marium; apud Cyclades, vulgo inquiunt, at quum ſimpliciter dicat, *rapinam paſſi ſumus*, non eſt prudentis locum determinare, neque, ſi vel longinquum a naufragio determines, ideo vim facere receptæ lectioni. Potuit Eudæmon diripi in loco, quo navis periit, idque quadantenus ſubindicat vox ποιήσαντες, quæ ad hanc διηρπάγημεν relata non abſurde innuere videri

deri poterat, in ipſo facto naufragii direptionem eſſe factam; ſed tamen inde nihil probatur, utique nihil ſolidi, ut novit, qui græce novit. Potuit igitur direptus fuiſſe vel in Italia, vel Inſula aliqua, vel Epyro, Dalmatia, vel alibi, quinimo vel in Gallia, vel Hiſpania, vel Africa, vel in ipſis Cycladibus, nam plurimis eorum locis ne veroſimilitudo quidem nobis conſtat, cum neſciamus, qua in parte Italiæ naufragium ſit factum. Dicet quis, ubicunque factum eſſe, non eſſe ſimile vero, direptionem eſſe factam in locis tam longe ab Italia remotis; ſed vero hoc omnino perſuadere non licet: Ε'ικὸς γὰρ γίνεσθαι πολλὰ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς, *veroſimile enim eſt multa fieri, quæ veroſimilia non ſunt*, ſi, ut credere dignum eſt, credas Ariſtoteli de *re poetica cap.* 18. Et quis legem tempeſtati ponet, ubi naufragii reliquias expellat? naufragos ad loca vel remotiſſima adpellere, & adpuliſſe quondam rerum nauticarum annales paſſim loquuntur. Quare ſi Cycladenſes Eudæmonem deprædati eſſent apud Cyclades, & vel in ultima Thule, non erat Interpretibus diſſimulandum aut negandum, naufragio, verbi gratia, in ſinu Tarentino, aut alibi ad Italiam facto, merces aut ſcaphæ impoſitas, aut ſine ſcapha ſolas eo potuiſſe deferri, & porro diripi.

Neque etiam, ſi liqueret de loco direptionis, noſtrum eſſet definire, qua occaſione Publicani vel alii, qui in Cycladibus habitabant, ibi fuerint, vel quam citiſſime & facillime eo pervenerint: nihil enim vetat homines, qui mox dicuntur οἰκεῖν τὰς Κυκλάδας, etiam alibi locorum verſari, & ibi diripere naufragos. Potuit hoc fieri omnibus, quos dixi, locis, & vel in Italia, ubi naufragium factum erat, niſi cui fingere ſit volupe, iſtos δημοσίους extra Cyclades eſſe nec debuiſſe, nec potuiſſe. Fac igitur, eos fuiſſe glebæ Cycladenſi adſcriptitios, aut alias res immobiles, quæ Cycladibus excedere non poterant. Et tamen vel ita illorum facilitati indulgere potuiſſent Interpretes, & credere ὑποδημοσίους fuiſſe, qui in Italia, vel ſi quis alius fuerit factæ direptionis locus, ſtationes habebant, & in iis publicum exercebant nomine ἀρχιδημοσίων, qui in Cycladibus erant. Ita illi ἀρχιδημόσιοι Cyclades non egredientur, at domi ſuæ ſedentes prædabuntur ex ratione juris, quæ per alium qui facit, ipſum feciſſe videri vult. Nec ſane difficilem hæc res explicationem habet, ſi τοὺς δημοσίους vertas *publicanos*, ut verti poſſe dicemus *cap.* 5. nam utique non omne publicum per ſe publicam exercent *l. un. C. de conduct. vectig. fiſc.* quæ eſt in aliis libris *l.* 2. & pars *tit. C. quibus muner. excuſ. hi, qui poſt impl. milit.* ſed vel præſentes vel abſentes *l.* 8. § 1. *ff. de vacat. & excuſat. mun.* omnino enim *præſentes*, ut legitur, legendum eſt in *d. l.* 8. § 1. quamvis id non probet Cujacius in *comment. ad d. l. un.* Abſentes autem exercent vel per alios, vel ſublocant ὑποδημοσιωνᾶις, ipſi ἀρχιδημοσιῶναι; cujuſmodi fuiſſe poteſt Zachæus ille ἀρχιτελώνης, quem D. Lucas memorat *Evang. cap.* 29. § 2. eoque id magis credo, quod τελωνάρχης apud Judæos fuerit in uſu, & eorum lingua vulgo audiat המוכסם ראש. Igitur per me licet publicanorum Principes, habitatores Cycladum, manſerint domi, & eorum ſervitia vel ὑποδημόσιοι Eudæmonem diripuerint in Italia, vel ſi quis alius fuerit deprædationis & redemti ab illis ἀρχιδημοσίοις vectigalis locus. Atque ita ubicunque tandem facta ſit hæc ἀρ-

ἀρπαγὴ, prope locum naufragii, an procul ab eo, in Cycladibus, an extra eas, in mari, an in terra, recta ſemper eſt hujus loci ſententia, & recte, quamvis non manu, poſſumus impedire, quominus in poſterum abſurda videatur ejus ſcriptura.

C A P U T IV.

Quam varie Ἰταλία *afflicta ſit. Criticorum in eam impetus redarguuntur. Si quid mutandum videretur, qui aliter mutari poſſet; aliquot in hanc rem conjecturæ & emendationes.*

ARGUMENTUM.

Qui Italiam *evertunt, quid ejus loco ſubſtituant. Referuntur emendationes Samuelis Petiti, Claudii Salmaſii & Innocentii Cirionii; refelluntur etiam tum nobis, tum, quos diximus, aliis. Gothofredi, Grotii & Holſtenii* Ἰκαρία *pro* mari Icario. *Quam ſe commendet illa reſtitutio. Cur tamen ſtare non videatur poſſe?* Ἰκαρίαν *eſſe nomen Inſulæ, non magis Icarii. Qua ratione, ſi probari poſſit, probanda ſit lectio* Ἰκαρίας. *Si liceret maribus vicinis dare nomina inſularum, urbium, locorum, vel ab his condere* θάλασσας ὁμωνύμους, *quam largam hæc Criticis emendationum materiem ſufficere poſſent. Repertum forte iri, qui legere volet* ἐν τῇ Ἰτανίᾳ, *vel* ἐν τῇ Τολίᾳ, *vel* ἐν τῇ Ταλίᾳ, *vel etiam* Mycalia, *vel* Mimalia, *vel* Melia, *vel* Delia, *vel denique* Matalia, *vel* Pſytalia, *vel* Ætolia. *De omnibus hiſce, qua Cycladibus proximis, qua ab his remotioribus, probabilia adferuntur. Nonnulla ex his recte ſubſiſtere ſine mutatione vel interpretatione, quæ fit* κατ' ἀναλογίαν. *Importunos emendatores alia & alia adhuc eſſe repoſituros. Et quid ſi* Maleam *vel* Maliam? *Diſtincta hæc eſſe promontoria. Quid pro utroque in hanc ſententiam dici poſſet. Quid ſi* Æthaliam? *Tres reperiri Æthalias. Primam eſſe inſulam in mari Tyrrheno ad continentem Italiæ. Hanc intelligi non poſſe; imo poſſe, ſi quis pertinaciter ita velit. Secundam* Æthaliam *eſſe* Lemnum. *Si hanc intelligamus, non nimium recedi a Cycladibus. Quin adhuc minus, ſi tertiam* Æthaliam *putemus. Fuiſſe hanc inſulam Cycladibus omnino proximam. Quam pro ea varie diſputari poſſet. Conſenſus Viri Cl. Gerardi Noodt. Nihil prorſus tamen videri mutandum; & cur ita videatur.*

POſtquam laboranti *Italiæ* ſuccurſum eſt, placet *hoc capite* intercalari Criticorum ad τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ obſervationes referre, & nunquid iis amplius & melius adduci poſſit, conjecturam facere & periculum. Explicita & vindicata receptæ lectionis auctoritas ſatis equidem emendationem omnem refutat, ſed tamen, ſi cui nequeant ſatisfacere, quæ ea de re jam diſputavimus, & *Italiam* vel nullo jure placeat delere, non erit abs re enarrare paucis, quid ejus loco ſubſtituerint alii, & quid porro ſubſtitui poſſit.

Samuel Petitus *miſcellan. lib.* 3. *cap.* 11. Coſmographiam *hujus legis*, ut nunc legitur, aliquid monſtri inſtar habere perperam ratus, ſed ratus tamen, pro ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ſcribit ἐν τῇ Τηλίᾳ, quo ex *Italia* faceret inſulam *Telum*, ex Sporadibus unam, ſeu potius, quo inde efficeret novum mare, *Telium* videlicet. Probat hanc reſtitutionem Seldenus in *mari clauſo lib.* 1. *cap.* 25. Sed eam, quod ſatis eſt, refutavit Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 5. *p. m.* 205. & Jacob. Gothofredus ad *h. l. cap.* 3.

Claudius Salmaſius illo, quem notavit, emendatore heic pejor reponit ἐν τῇ παραλίᾳ, *in littore*, *in ora maritima*, & nonnihil juriſprudentiæ adfingit ad tuendam hujus emendationis elegantiam; ſed næ valde illud eſt παράλογον ſimul ac παράνομον. Reſpondit infelici JCto Jacobus Gothofredus ad *h. l. cap. ult. in fin.* nihil addo.

Innocentius Cirionius ad 5. *coll. Decret. p.* 18. reſtituit ἐν τῇ Ἀτταλίᾳ, urbe Pamphyliæ maririma, ſed hæc cum inter Cyclades non ſit, vel eo rurſus Δημοσίους illos direpturos oportebit deferre, vel naufragos diripiendos hinc ad Cycladas. Quod ut fieri poſſe non nego, ita id ipſum de *Italia* quominus dicamus nulla eſt ratio; ſin ajas, hanc ab Cycladibus longius diſtare, quam Attaliam, eſto longius navigaſſe vel τοὺς δημοσίους, vel naufragum Eudæmonem. Denique qui *Italiam* hic ſublatam volunt, etiam ea utuntur ratione, quod non apte ibi dicatur ναυφράγιον ποιεῖσθαι, neſcio tamen, an aptius ἐν τῇ Ἀτταλίᾳ *in urbe Attalica*; etenim eo loci naves non facilius, credo, perdas, quam Romæ aut alibi in medio Latio. Proinde ſalva eſſe nequit Cirionii reſtitutio, niſi decurras ad eam ſignificationem voculæ ἐν, quam nos dedimus *capite proximo*, ne quid *Italia* detrimenti caperet.

Jacobus Gothofredus *cap.* 3. & paſſim ad *h. l.* Hugo Grotius in *flor. ſparſ.* ad *eandem*, Lucas Holſtenius ad Stephani, quæ dicuntur, Ἐθνικά, in *verbo* Ἰκαρία, Jacobus Andreas Cruſius ad *h. l. cap.* 5. & hos qui ſequuntur longa ſerie, legendum contendunt ἐν τῇ Ἰκαρίᾳ, ſcilicet, inquiunt, θαλάσσῃ, *in mari Icario*. Quis e tribus illis prioribus hoc primum dixerit, cum fere æquales fuerint, non potui animadvertere; hoc ſatis conſtat, eam emendationem tantum non omnibus ſe probaſſe, cum quia leviſſima eſt, tum quia mare Icarium Cycladibus proxime eſt vicinum, &, ut hoc addam, vel Ἴκαρος ſit μία νῆσος τῶν Κυκλάδων, *ex Cycladibus una*, κατὰ τὸν Στέφανον. Accedit, quod mare Ægæum, &, quod ejus pars eſt, Icarium tempeſtatibus & naufragiis adeo fuerit infame, ut vetuſtas paſſim illud teſtetur & deteſtetur; teſtimonia recitarunt alii, omiſſa tamen de mari Icario parœmia Homeri *Iliad. lib.* 1. *verſ.* 144.

Κινήθη δ' ἀγορὴ ὡς κύματα μακρὰ θαλάσσης
Πόντου Ἰκαρίοιο. - - - -

Fluctus ut Icarii commota eſt
Concio. . . . .

Et profecto, ſi proba & ſibi ubique conſtans lectio mutanda eſſet, fere eſt, ut perſuaderet hæc Critica, ſed perſuaderet magis, ſi ejus auctores docerent, Ἰκάριον πέλαγος apud Græcos ſimpliciter appellari Ἰκαρίαν, hoc nemo eorum unus docuit, nec puto verum eſſe. Ipſa inſula dicitur Ἰκαρία Straboni, Ἴκαρος Stephano, at ita nuſpiam, quod ego adſequi potui, ipſum mare. Jacobus Gothofredus Petito non concedit Τηλίαν, quod mare Telium antiquis non memoretur, & recte illud, ſed ipſe interea Ἰκαρίαν ſubſtituit, æque, ut opinor, ignotam, ſi pro mari accipiatur. Vicina quidem inſula mari nomen dedit, ut refert Strabo *lib.* 14. ſed nomen non Ἰκαρίας, quemadmodum vocatur ipſa, at πελάγεος Ἰκαρίου, θαλάσσης Ἰκαρίης, & quæ ſunt ſimilia, non licet ſubintelligere, quod hic ſubintelligunt tres, quos diximus, Viri, & tamen Græcis ſubintelligitur nunquam, alioquin nova vitreo daturi nomina ponto. Quare ſi cui omni mo-

mo-

modo ſedeat Ἰκαρίαν ſubſtituere, oportet eum non mare, ſed ipſam inſulam denotare, ac porro τὸ ἐν interpretari, *ad*, *apud*, *prope*, ad inſulam Icariam: ea nimirum ratione, quam ἐν τῇ Ἰταλίᾳ nos ſumus exſecuti, & in Cirionii τῇ Ἀτταλίᾳ quoque obtinet, ſi obtinere queat illa emendatio.

Sane ſi inſularum, urbium locorumve nomina maribus vicinis dare licet, vel ea formare κατ' ἀναλογίαν, audire videor Criticorum ingentem turbam, qui alia mox & alia commenti *Italiam* varie affligent. Nam ecce ſin hodie tu legas ἐν τῇ Τηλίᾳ vel ἐν τῇ Ἰκαρίᾳ, & inde fabrices maria cras forte prodibit alius, qui legere volet ἐν τῇ Ἰτανίᾳ, videlicet θαλάσσῃ, ab Itano, ſi credas, urbe Cretæ maritima non procul ab Cycladibus, ubi & promontorium Stephano celebratum, & Plinio *lib.* 4. *cap.* 12. & perendie rurſus alius, qui ἐν τῇ Τολίᾳ, in mari nempe, quod eſt ad inſulam Tolon, Cycladibus vicinam; quippe conſtat, veteres, μικρὸν iis, quibus nos ſubjicimus, literis incontinenti appoſuiſſe. Atque ita alius denuo nulla mutatione ἐν τῇ Ταλίᾳ a Talo Cretæ, de quo Voſſius in *obſerv.* ad Catullum, *epigr. ad Camerium p.* 122. Neque forte indignabimur iis, qui criſi tam placida rem tranſegerint, at vero ſi quis e ſecta Grammaticorum JCtorumve audacius inſurgat, neſcio quæ non alia, mox & alia ſit reperturus. Ecce enim leget vel *Mycalia*, a *Mycali* promontorio e regione inſulæ Sami juxta Cyclades, vel *Mimalia* a *Mimali*, apud Heſychium namque legitur Μίμαλις, ἡ νῦν Μῆλος, vel etiam *Melia* ab eadem *Melo*, una ex Cycladibus, vel *Delia* a *Delo*, inſula inter Cycladas media & facile principe; vulgo enim Delus inter has numeratur, etiam Stephano in epitome Ἐθνικῶν, quamvis Strabo *lib.* 10. *cap.* 19. eam a Cycladibus diſtinctam, & has illi circumfuſam eſſe videatur exiſtimare. Sed id tanti non eſt, quum utique ſit perſpicuum, ſive Delus fuerit una Cycladum, ſive non fuerit, ſatis tamen ibi, ut raperent, ad manum fuiſſe τοὺς δημοτίους τῶν Κυκλάδων. Et ſane quocunque modo ex his, quos dixi, *Italiam* tranſmutes, dicet emendatorum quiſque, Eudæmonem omnibus illis locis & commode naufragium potuiſſe pati, & ſic ſtatim quaſi calente adhuc negotio a Cycladenſibus diripi.

Hæc autem nemini placuerint, niſi qui nova marium appellatione delectetur. Hanc porro ſequi ſi cui decretum eſt, ſed ſervatis inſularum urbiumque nominibus, is ſuo periculo legat vel *Matalia* ab urbe ejuſdem nominis in ora maritima Cretæ, vel *Pſytalia* ab inſula ejuſdem rurſus nominis, quæ eſt ad Salamin, & a Pauſania aliiſque ſatis celebrata eſt. Secundum hæc οἱ δημόσιοι iterum ſedibus ſuis excedere non tenebuntur; ſi vero ſit, qui hos audebit Cycladibus lociſque proximis educere, & eſt cur audeat, vel etiam naufragos non ex Italia uſque, ſed ex ipſa Græcia ad Cyclades deferre volet, is mox ſcribat. Ἀιτωλίᾳ hoc eſt, θαλάσσῃ, quæ Ætoliam alluit, ſinu forte Corinthiaco, vel potius ſi ab regionibus, inſulis, urbibus nolit condere θαλάσσας ὁμωνύμους, ajat τὸ ἐν explicari poſſe & omnino hic debere *ad*, *apud*, ad Mataliam, ad Pſytaliam vel ad Ætoliam. Denique ſi ſit, qui Publicanos raptores audebit vel ipſa Græcia educere, & alio terrarum raptum mittere, is tamen τὸ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, utpote generalius dictum, faſtu deſpiciet critico, & aliquid ad inſtar Italiæ quæſiturus eſt, ultra Garamantas licet & Indos. Sic larga enalceretur emendationum ſe-

ſeges, & benigna, ſi luberet, materies ex Geographis, qua Græcis, qua Latinis, prolixe ediſſerendi de omnibus, quos dixi, & hi deſcribunt, locis.

Nec tamen ita emendator, ſi in garrulum incideris, te dimittet, ſed Cycladum viciniam relegens *Maleam* adpellet, eamque ex cineribus dirutæ hic *Italiæ* reponet. Et primo quidem multa profunde dicet de affinitate literarum I & T cum M, & facile hanc in eas mutari potuiſſe, vel, ſi primam *Italiæ* literam rejiciamus ſub ultimam voculæ præcedentis, facilius adhuc ſimplex M migraſſe in T, dabitque ejus rei exempla ex Gulielmi Canteri *ſyntagmate de ratione emendandi Græcos Auctores*. Mox audies, librarium neſciviſſe, quid rei eſſet *Malea*, & hinc *Italiam* ſubſtituiſſe. Deinde addet, tam bene Eudæmonem navim ſuam *ad Maleam* potuiſſe perdere, ut nuſquam melius; tantum enim abeſſe, ut quicquam de naufragiorum gloria concedat mari Icario, ut longe id etiam poſt ſe reliquerit, ejus rei teſtes eſſe Strabonem *lib.* 8. *cap.* 31. Plinium *lib.* 10. *epiſtol.* 16. & Poetas tantum non omnes, quin vel in proverbium abiiſſe tam apud Græcos, quam Latinos, ut auctor eſt Strabo *dict. loc.* & Symmachus *lib.* 8. *epiſt.* 60. Narrabit porro, adeo periculoſum fuiſſe illud Peloponneſi promontorium, ut titulo res digna ſepulchri fuerit habita, derepente adducet & exſcribet antiquam Inſcriptionem, in Hierapoli Phrygiæ haud ita dudum inventam, in qua Flavius quidam, ut grande miraculum, bis & ſeptuagies impune Maleam ſuperaſſe memoratur. Dederunt hanc inſcriptionem cum alii, tum Voſſius in *obſerv.* ad Catullum, *epigr. ad Thallum p.* 62. qui tamen Μαλέαν vel Μαλείαν (promiſcue enim ſcribitur, ut eſt in *epitome* Stephani) promontorium illud Laconiæ, quo de nos agimus, non videtur diſtinxiſſe a τῇ Μαλίᾳ, itidem promontorio, ſed inſulæ Lesbi in mari Ægeo, de quo Strabo *lib.* 13. *cap.* 14. Hinc ſtatim emendator: immo Μαλίαν legendum eſſe potius quam Μαλέαν, cum alias ne jota quidem ex *Italia* ſervetur, idque haud difficulter perſuadebit iis, qui ſciunt, quid ſit *Ægeum navigare*. Addet denique, ſeu Μαλέαν velis, ſeu Μαλίαν, ab utroque promontorio Eudæmonem longe citius ad Gyclades pervenire potuiſſe, ut ibi diriperetur, quam ex Italia uſque, aut, ſi tantum non indulgeat τοῖς δημοσίοις, ut domi ſuæ ſocordes manſerint, facilius eos ex Cycladibus ad Maleam, vel etiam, Maliam, rapinam acturos mittet, quam ad diſſitam procul Italiam. Tandem, inquiet, ſi ita legas, nihil tum moliendum eſſe κατα χρήσεως, nihil novæ appellationis, & quæ alia ſunt rumpendis legibus velamenta.

Si quibus autem tantum deſperationis eſt, ut de *Italia* heic omni modo actum eſſe velint & conclamatum, per me licet tunc *Æthaliam* reſtaurent. Tres omnino reperi Ἀιθαλίας. Prima eſt inſula in mari Tyrrheno prope Tuſciam, quam Plinius *lib.* 3. *cap.* 6. & Strabo *lib.* 2. *cap.* 29. & *lib.* 5. *cap.* 9. & Stephanus in Ἀιθάλη, commemorant; non diſputo, hæc Æthalia eadem ſit, necne, cum Ilva, Ilva illa, quæ Maroni *lib.* 10. *Æneid. v.* 174. dicitur:

> *Inſula inexhauſtis chalybum generoſa metallis.*

Plinius ait, Strabo negat, utrumque graves auctores ſequuntur. Sed quicquid ſit, hanc Æthaliam hic intelligere non licet, cum fuerit, ut Strabo ait, πρόσγειος *ad continentem*, & quidem

dem Italiæ, adeoque tantum, quantum hæc, a Cycladibus adfuerit, niſi quis conceſſa facilitate ad loca vel remotiſſima perveniendi, *Æthaliam* ideo præferat *Italiæ*, quod ſibi non videatur probabile, Eudæmonem, navarchum forte, in exprimendo loco naufragii, hoc eſt, in re, cujus peritiam profitebatur, locutione tam larga fuiſſe vagatum, idque ad Imperatorem Romanum, cujus reſcripturi fortaſſe intererat ita de re accuratius edoceri. Secunda Αἰθάλια vel Αἰθάλεια eſt inſula Lemnos; refert enim Stephanus in *d. voc.* Αἰθάλη, a Polybio *lib.* 34. Αἰθάλειαν τὴν Λῆμνον καλεῖσθαι, *Lemnum dici Æthaliam*. Confirmat hoc Etymologicum magnum, ut recte notavit Holſtenius, ſed loquitur illud de Αἰθάλῃ, qua Lemno. Ceterum ſi Lemnus vocata fuerit *Æthalia*, cur non hanc, ne a Cycladibus nimium recedant, heic loci reponunt Critici? unum ſcilicet mare Ægeum, idque continens, ab Lemno ad Cyclades nos ducit & duxit forte naufragas Eudæmonis rateis. Quod ſi nec tantum maris vel has emetiri potuiſſe credas, vel etiam δημοσίους illos, en tertiam *Æthaliam*, apprime opportunam juxta ipſas Cycladas! hanc reperi, ſed in uno Livio. Verba adſcribam, quamvis ab hoc inſtituto alienus, quia ſitum inſulæ exponunt, ut nemo poſſit brevius, melius; is igitur de Romana Rhodiaque claſſe adverſus Antiochum *lib.* 37. *cap.* 13. ita infit: *Polyxenidas Samum petituros ratus hoſtes, ut ſe Rhodiæ claſſi conjungerent, ab Epheſo profectus, primo ad Myonneſum ſtetit, inde ad Macrin, quam vocant, inſulam trajecit; ut prætervehentis claſſis, ſi quas abberrantes ex agmine naves poſſet, aut poſtremum agmen opportune adoriretur. Poſteaquam ſparſam tempeſtate claſſem vidit, occaſionem primo aggrediendi ratus, paulo poſt increbeſcente vento, & majores jam volvente fluctus, quia pervenire ſe ad eos videbat non poſſe, ad* ÆTHALIAM *inſulam trajecit, ut inde poſtero die Samum ex alto petentes naves adgrederetur.* Mox ipſe & alia de hac Æthalia, ſed quæ deſcribere nihil attinet; conſtat hinc abunde, Æthaliam fuiſſe inſulam prope Samum, quæ inter Icariam & Epheſum fere media eſt, eamque Samo in tantum vicinam, ut Polyxenidas, cujus claſſis ibi ſtabat in anchoris, poſtero die commode poſſet aggredi Romanos, Samum petentes, &, ut eſt in hiſtoria, tenentes adhuc eodem die. Apud Geographos veteres, fateor, me hanc *Æthaliam* non inveniſſe, ſed in auctoribus, & vel in ipſo Livio, ſexcenta ſunt, de quibus illi ſilent. Quin hoc arripiet emendator, dicetque librarium, quod *Æthalia* in mari Icario eſſet obſcura ſibique incognita, leviſſimo motu ſubſtituiſſe celebratam toto orbe *Italiam*, & multa deinceps concionabitur de librariorum imperitia, & facinoribus hic illic admiſſis. Utque hic pro *Æthalia*, *Italiam* ſubſtituerunt, ſic pro *Æthalis*, quod Ovidium *de Pont. lib.* 2. *ep.* 3. *v.* 84. vulgo editum eſt *Italis*. Omnino perperam, quod recte obſervavit & emendavit N. Heinſius, Rutgerſium ſecutus, probante quoque L. Holſtenio ad *Stephanum* in Αἰθάλῃ. Id nolim hic celare, virum Cl. Gerardum Noodt, Juriſconſultum & Anteceſſorem, quum nuper me inviſeret, & ſermones cæderemus de hac, quam interpretor, *lege* 9. iſque *Italiam* ſervari non poſſe ſibi haberet perſuaſum, ſignificaſſe mihi, hanc ſe, quæ in Livio eſt, *Æthaliam* reſtituere in obſervationibus, quas exſpectamus, Criticis. Eadem me, ſi quid mutandum videretur, inter ceteras

ras

ras uti conjectura fidem illi faciebant Adverſaria mea.

Atque ita tandem remediis laborabimus, & emendationum neque finis neque modus erit ullus, legunt omnes libri in *h. l. Italia*, quod multis, ut dictum eſt, modis recte intelligitur. Melius facerent Critici: ſi ſe conatibus inanibus non vexarent, cum obtinere ſpem non habeant, ubi receptæ lectioni ſuus conſtat ſenſus; ſin aliter exiſtimemus, artem nobiliſſimam exponimus ludibrio.

C A P U T V.

Διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν Δημοσίων τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων.

Direpti ſumus a Publicanis Cyclades inſulas habitantibus.

A R G U M E N T U M.

Jacobum Gothofredum fruſtra argutari de genere deprædationis & colore. Nihil quicquam de his ſciri poſſe. Quam ſit facile, etiam in hac ſpecie, hujuſmodi commentis, nihil profuturis, luxuriare. Δημοσίους *quoſdam vertere* publicanos, *quoſdam* ſervos publicos. *Apud Græcos ſervum Civitatis ſimpliciter vocari* δημόσιον. *Apud Latinos ſimpliciter etiam* publicum. *Teſtimonia in eam rem.* Publicanos *tamen & hic verti poſſe, quamvis* δημοσιώνης, *non* δημόσιος, *ſit publicanus. Illud fieri, ſi* δημοσιΩΝ *legas, ex quo provenit* δημοσιωνῶν. *Simplex* δημόσιος *qui ſignificare poſſit* publicanum. *Eadem notione Marcum Tullium dixiſſe* publicos. *Tutius & melius* δημοσίους *hic transferri* homines publicos; *& quam hi variis modis explicari poſſint. Ut* publicani *intelligantur, nihil prodeſſe vel obeſſe, naufragia ex lege veteri ad eos pertinuerint, nec ne. Expediuntur hæc contra ſententiam communem & ſingularem Gothofredi. Utrum* τῶν οἰκούντων *vertant* habitantes, *an* eorum, qui habitant, *ut Gothofredo placet, nihil inde colligi poſſe pro ejuſdem* δημοσίοις, *quæ* ſervis publicis. *Tranſlationem ex ejus ſententia eſſe nullam, vel certe dubiam. Neque, ſi hanc ſequamur, id quidquam officere publicanis. Exponuntur hæc in rem noſtram, tentata etiam* ἀναδιπλώσει *in vocula* ὑπὸ. *Salmaſii rationes nullas eſſe, quibus hinc arcet* ſervos publicos; *nullas etiam Gothofredi, quibus illi occurrit. Quid in ſumma conſtituendum ſit. De Cycladibus. Accurſii error Coſmographicus. Nunquid is exemplo Jornandis defendi poſſit? aliæ καταχρήσεις in eodem Jornande. Non eſſe probabile hujuſmodi quid excidiſſe vel Eudæmoni, vel Mæciano, vel actorum Scribæ.*

NAufragium, ut vulgo fieri adſolet, excipit, naufragorum direptio. Διηρπάγημεν, ait Eudæmon, *direpti ſumus*, & ait id ſimpliciter. Locum quia non addit, fruſtra de eo diſputari ſatis dixi *cap.* 3. nunc dico, etiam non minus fruſtra diſputari de genere deprædationis & colore: multis in hanc rem argutatur Jacobus Gothofredus *cap.* 4. ad *h. l.* ſed argutari de re incerta, quam certam reddere non poſſumus, argutari leviſſimum eſt: equidem plurima fingit ille, quo de cauſſæ qualitate conſtet, ſed fingit tantum, neque enim vel ex perſonis contra quas ſupplicatum eſt, vel ex reſponſo Antonini, certum quid de ea licet intelligere, ut dicemus in *ſequentibus* reliqua, quæ habet Gothofredus, hic perſequeremur, niſi turpe eſſet ſingulis tam exilibus commentis immorari. Videmus Eu-

Eudæmonem ἁπλῶς dixiſſe, ſe & naufragium in Italia, & deinde rapinam paſſum eſſe; an plura dixerit, unde accuratius de facto conſtare poſſit, aut an ea actorum Scriba, vel Auctor *præfationis legum Rhodiarum*, vel Voluſius Mæcianus ex negligentia, vel quia ad jus non pertinebant, omiſerint, definire non poſſumus, neque etiam quicquam ad nos. Talibus atque aliis ſi luxuriare fas eſſet, confeſtim quoque liceret prolixe divinare, quamobrem numero plurium efferatur διηρπάγημεν? qui & quot præter Eudæmonem direpti ſint? & ſi quid præterea nugarum eſt; in iis uſque & uſque quamvis desudes, nihil tamen profeceris, & has dabis nimiæ diligentiæ pœnas.

Direptio facta fuit ὑπὸ τῶν δημοσίων, *a Publicanis*, ut habet translatio vetus. Gregorius Haloander vertit *ſervis publicis*; Taurellius, quaſi incertus, utrumque poſuit. Non igitur niſi Haloandrum ſequitur Jac. Gothofredus *cap.* 4. cum omni opere δημοσίους hic transferri vult *ſervos Civitatum publicos*, non *publicanos*. Multa debemus priſcis Interpretibus, multa variis lectionibus & editionibus, quæ quaſi ex ingenio ſuo peſſime ſibi arrogant plurimi. Sane apud Græcos ſervos publicos ſimpliciter δημοσίους appellari conſtat; multa de his Mauſſacus ad Harpocrationem in *verb.* δημόσιος. Dici poſſet & apud Latinos, nam Juvenalis *ſatira* 10. *verſ.* 40. & 41. quem primo ſimpliciter *publicum* nominavit, mox *ſervum* dicit:

Quippe tenet ſudans hanc PUBLICUS, *& ſibi Conſul*
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.

Sed etſi alioquin inſolitum non eſſet ſimpliciter *publicum* dici, tamen ille locus id probando ſolus omnino non ſufficit, cum etiam ſinat, *ſervum publicum* ibi conjunctim intelligi, quamvis disjuncta videri poſſet oratio. Addo igitur Livium *lib.* 26. *cap.* 47. *Scipio victa Carthagine nova, opifices ad duo millia hominum* PUBLICOS *fore Populi Romani edixit*; plane enim ibi *publicorum* in eandem ſententiam meminiſſe videtur. Ceterum tamen neque, ſi *Publicanos* vertas, improbarem, quamquam Jacobus Gothofredus neget, ſe ſcire, ubi δημοσίους pro *publicanis* accipi, & Salmaſius *de modo uſur. cap.* 5. *p.* 206. ut hi intelligantur in *h. l.* velit legi & corrigi δημοσιωνῶν, quia in Gloſſis Publicanus eſt Δημοσιώνης, Τελώνης, non Δημόσιος. Hugo quoque Grotius in *flor. ſparſ. ad h. l.* exhibet δημοσιωνῶν, iiſdem, ut opinor, motus rationibus. Quod ſi quis ita velit omni modo, non eſt, cur refragemur multum, cum ſine detrimento id fieri poſſit, duplicatis duntaxat duabus poſterioribus literis, ſic ex δημοσιΩΝ proveniet δημοσιωνῶν; literas enim in Pandectis Florentinis & alias duplicari, & duplicatas bis legi qui neſcit nemo eſt, ac ita parcimus correctionibus.

Neque vero, ſi vel *publicanos* ſerves, mox uſquequaque neceſſe eſt vel δημοσιΩΝ legere vel δημοσιωνῶν, utique ſi verum ſit, quod Budæum probare video, δημόσιον ſimpliciter a Demoſthene vocari ἀντιγραφέα, *obſervatorem pecuniæ vectigalis*, qui nempe id operam dat, ne qua fraus fiat Reipublicæ ab his, qui cogendis tributis præſunt: habentur illi, ut novimus, publicanorum inſtar. Suidas etiam in τῷ δημόσιος non dubitavit de Publicanis agere, & pronunciare, quatenus publico proſint vel noceant. Nec Græcis iterum hac in parte concedunt Latini, cum

cum *publicanos* ἁπλῶς dicunt *publicos*; ipſe Marcus Tullius non aliter locutus videtur in *orat. pro domo cap.* 74. *Proximus eſt*, inquit, *huic dignitati ordo equeſter; omnes omnium* PUBLICORUM *ſocietates de meo conſulatu, ac de meis rebus geſtis ampliſſima atque ornatiſſima decreta fecerunt*; habent hic, ſcio, quidam Codices *publicanorum*; ita teſtantur αὐτόπται. Plautus etiam in *Truculento* ſimpliciter *publicos* dixit pro iis, qui publica redemerunt.

Sed ut ſecuri ſimus, τὺς δημοσίυς licebit hic ex proprietate vocabuli ſimpliciter vertere *homines publicos*, eoſque, ne erremus, interpretari vel publicanos, qui in Cycladibus habitabant, vel ſervos publicos, qui pro civitate Cycladenſium, vel privatos, qui pro publicanis publicum exercebant; vectigalia enim per ſervos fere exercebantur *l.* 1. *pr. &* § 5. *l.* 3. *ff. de public. & vectig.* illos autem ſervos, quamvis privatos, publicanorum ſcilicet, non abſurde tamen δημοσίυς appellaveris, qua τὰ δημόσια curant & exercent. Præter eos, quos dixi, homines publicos ſi quis adhuc alios, qui circa τὰ δημόσια verſantur, longa ſerie numerare velit & heic intelligere, neque verbi proprietas, neque obſcura, in qua verſamur, facti ſpecies obſtabit quicquam; neque adeo & ego intercedam. Nam hoc ſatis demirari non poſſum, Interpretes non aliunde magis eos, qui Eudæmonem diripuerunt, velle dignoſcere, quam ex propoſita ab Mæciano facti ſpecie, quæ tamen unice abſolvitur in mentione τῆς διαρπαγῆς. Sin hoc non præſtet vis & uſus vocabuli δημοσίων, nihil præſtiterit. Audi, quam inanes conjecturas ducant. Sententia communis vel ideo δημοσίυς tranſfert *Publicanos*, quia vetus lex erat, naufragia ad Publicanos pertinere, τὰ ναυάγια τῶν τελωνῶν εἶναι. Imo contra Jacobus Gothofredus, hujuſmodi legem nec eſſe, nec fuiſſe ſcriptam niſi in ſcholis Rhetorum, ficta ad declamandum themata nihil argumenti ſufficere, quin tantum abeſſe, ut dicto huic Scholaſtico in jure noſtro ſit locus, ut temporibus Antoninorum, quibus de agimus, ipſe quoque fiſcus a naufragiis abſtinere juſſus ſit, probare hoc varias, quas recitat, leges, probare exteros Auctores, non igitur heic agi de Publicanis. Ineptæ utriumque conſequentiæ! namque ut alia tranſeam, ſeu fuerit ejuſmodi lex, ſeu non fuerit, quod illi, ajunt, hic rectius negat, nihil tamen quicquam ex eo proficimus; etenim cum ex *h. l.* 9. ſciri nequeat, illi δημόσιοι jure an injuria Eudæmonem diripuerint, quid juvat de eorum jure tam altum perorare, & hinc vel dicere vel negare, δημοσίυς verti oportere *publicanos*. Si jure venerint, injuſte queritur Eudæmon, ſi injuria, contra jus faſque Publicanos multa molitos fuiſſe omnium temporum conſtans querela eſt, *quantæ audaciæ, quantæ temeritatis ſint Publicanorum factiones, nemo eſt qui neſciat*, inquiunt etiam noſtri in *l.* 12. *pr. ff. de public. & vectig.* Quare fac Eudæmonem revera, ut proponit, direptum eſſe jure ullo, ſatis utique Publicani rapinis ſunt idonei; Suidas eorum mores deſcripturus vel maxime ἁρπαγὴν illis tribuit in verbo Τελώνης. Verum ſi, Gothofrede, *publicanos* hinc arceas, quod eis non licuerit naufragiis inhiare, nunquid igitur magis licuit tuis, quos hic intelligis, *ſervis publicis*? quæ lex iis permiſit naufragos diripere? de ſervis Principis cum contra placuerit Senatui in *l.* 7. *in fin. ff. de incend. ruin. naufr.* de ſervis Reipublicæ, & quidem Cycladenſium, multo magis idem erit dicendum.

Non

Non etiam magis vincet Gothofredus, *ſervos publicos* ideo præciſe intelligendos eſſe, quod illi δημόσιοι dicantur τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων, *eorum qui Cycladas inſulas incolunt*, non ipſi οἰκοῦντες; eſt enim ea verſio ſic ſatis incerta. Et quidem non ſubſiſtet, ſi largiamur, quod nonnemo dixit, δημοσιωνῶν ſcribendum, conflatumque id eſſe ex δημοσίων τῶν, ita enim vocula τῶν *eorum*, ut ipſe transfert, plane abſorberetur. Sed hoc legas, per ἀναδίπλωσιν, quam vocant, an etiam ſine ea, ſervari poteſt litera T, vel potius totum illud τῶν. Ideo autem hanc interpretationem ſatis dixi incertam, quia oratio græca in primis eſt ambigua: poſſunt hæc ὑπὸ δημοσίων τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων ex genio ſermonis græci æque referri ad δημοσίους habitantes, quam ad δημοσίους eorum, qui habitant Cyclades, puderet id probare, diſſimulatum quamvis Gothofredo. Deinde ſi δημοσίους non inſulanos, ſed inſulanorum Q. D. A. exaudiri concedamus faciles, haud ſcio, cur *ſervis publicis* hæc magis, quam *publicanis* conveniant. De publicanis ſi exponas, poterunt illi ſignificari, qui vectigalia a Cycladenſibus redemerant, vel etiam illi, quibus Cycladenſes ἀρχιδημόσιοι ea, eorumve partem ſublocaverant, vel denique illi, per quos νησιῶται τὴν Κυκλάδων vectigalia exercebant in Cycladibus aut Gentium alibi. Atque id impenſo juvaret, quæ *in fine cap.* 3. diximus de publicanis minoribus, præſertim ſi τὸ ὑπὸ per ἀναδίπλωσιν legatur, repetaturque hoc modo: διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν ὑποδημοσίων, & reliqua. Sed quominus id commode fiat, intercedit nonnihil articulus, qui δημοσίοις præponitur; eo ſervato, quod palam non legitur, nihil tamen vetat intelligere, ut *d. capit.* 3. plenius & planius exſequutus ſum.

Quemadmodum autem Gothofredus hic ferre non poteſt *publicanos*, ita nec Cl. Salmaſius *de modo uſur. cap.* 5. *p.* 206. *ſervos publicos*. Ratione utitur non una; cur, inquit, hi Civitatibus ſuis naufragiorum reliquias vindicarent? quia, reponit Gothofredus, Cyclades inſulæ hoc jus ſibi adrogabant κατὰ νόμον τῆς θαλάσσης. Vellem ipſe auctorem ſuum laudaſſet, nam, ni fallor, eſt hic ſplendide mendax, cum nemo unus id dixerit de Cycladenſibus. Ego, qui non ibo inficias, kujuſmodi ſervitia publica recte hic etiam intelligi, ſimpliciter pronunciabo, mihi non liquere, quo jure Eudæmonem invaſerint illi ἁρπακταὶ; forte nullo, & quid tum? non repetam, quæ mox in hanc rem adverſus Gothofredum attuli. Reliqua Salmaſii magis frivola ſunt; ex eo, quod δημόσιοι non ſimpliciter dicantur τῶν Κυκλάδων, ſed οἱ τὰς Κυκλάδας οἰκοῦντες, ipſe elicit orgia, at quæ refutentur non ſatis digna. Conſtituamus nos, ut ab initio conſtituimus, per δημοσίους recte intelligi poſſe *homines publicos*, quicunque tandem fuerint, neque quicquam referre, quo jure quave injuria raptum venerint, ſi quidem nihil eſt, unde nobis conſtare queat de æquitate vel iniquitate querelæ Eudæmonianæ; & denique ſuperdicamus, laboris eſſe inutilis cum Jacobo Gothofredo recenſere ordines eorum, qui vulgo naufragiis inhiant: quis omnes enumeret, qui, ubi res locuſque ferunt, in naufragia involare promti ſunt?

Illi vero δημόσιοι, vel ad quos hi pertinebant, dicuntur οἰκεῖν τὰς Κυκλάδας νήσους. De inſulis Cycladibus multi multa dixerunt; nihil addo, cum nemo ignoret vel ignorarit unquam, quid & ubi terrarum ſint Cyclades.

Accurſium excipio, qui eas facit *Italiæ inſulam*, ſolito in rebus Coſmographicis acumine; dictum eſt ea de re aliquid *cap.* 3. Sed quidni excuſandus, ſi non & alii deſint, per quos Cycladibus Cycladibus eſſe non liceat; certe Jornandes *hiſt. Roman. cap.* 11. ſcribit, *Rhodum, totius Adriæ inſularum metropolim cum omnibus Cycladibus*, arma reformidantem Romana P. Servilio Iſaurico, piratas debellanti, adſuiſſe; neque enim ibi præciſe Cyclades, ſed & ceteras Rhodum circumjacentes inſulas videtur intelligere: & Rhodum Adriæ inſularum facit metropolim. Et *hiſtor. Getic. cap.* 1. poſtquam tripartitam Orbis terrarum diviſionem retulerat, ita pergit: *Inſulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores, quam etiam minores, quas* Cycladas *vel Sporadas cognominant, in immenſo maris magni pelago ſitas determinant*; qui locus anſam quibuſdam dedit, ut ſcriberent, inſulas generali nomine *Cyclades* dici; ita Annotator ad Jornandem *dict. loc.* Sed nec illud vel in Jornande verum videtur, niſi de inſulis minoribus; de magna καταχρῆται interim conſtat. Quapropter ſi ſuſpicari par eſſet, *Cycladum* vocabulo ea quoque ratione fuiſſe abuſos, qui hanc Ἀξίωσιν nobis referunt, ſubſiſteret ſatis conjectura Accurſii, putantis inſulam neſcio quam Italiæ ſignificari. Utique plures ſunt diſperſæ circa Italiam inſulæ, vel in mari natæ, vel a continenti divulſæ, ut hæc narrat Strabo *lib. 6. cap. 6.* at vero ſive Eudæmonem, ſive, quod minus credimus, ipſum Mæcianum, ſive etiam actorum Scribam ita καταχρηστικῶς loquutos fuiſſe vix eſt, ut perſuaderi poſſit; de Jornande res videtur eſſe liquida. Quin vel ea ejus hominis licentia eſt, ut *hiſtor. Getic. cap.* 2. dicat, *Daciam eſſe ad coronæ ſpeciem arduis Alpibus emunitam*, quum tamen nemo unquam, niſi leviſſimus, quoſque montes, etſi aliquam regionem terminent, ut Italiam Alpes, propterea auſurus ſit *Alpes* dicere.

CAPUT VI.

Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι: Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος.

Reſpondit Antoninus Eudæmoni: Ego quidem mundi dominus.

ARGUMENTUM.

Variæ lectiones & interpretationes verſiculi, qui præſcribitur. τὸ εἶπεν, *optime verti* dixit. *Eſſe eam vocem ſolemnem in actis Imperialibus. Eo quoque referenda eſſe Declamatorum* dicta. *Cur Antoninus Eudæmonem remittat ad legem Rhodiam? Ex eo, quod ipſius cauſam non finiat, perperam colligere Jac. Gothofredum, de Publicanis heic agi non poſſe, & quam ob cauſam.* Δημοσίους *illos non uno nomine naufragis potuiſſe negotium faceſſere; idque vel jure vel injuria. Nihil prohibere, quominus vel in liquida injuria Imperator Eudæmonem ablegaſſet ad jus liquidum, ad legem Rhodiam. Aliud ejus ablegationis exemplum. Cur Eudæmon ſimpliciter* κύριον, *& Antoninus ſe* τοῦ κόσμου κύριον *dixerit aliquot conjecturæ, ſed incertæ. Totius orbis imperium ſibi arrogaſſe Principes Romanos, quamvis vix decimam ejus poſſederint partem. In Conſtantio Imperatore hæc vanitas notata ab Ammiano Marcellino. Magis etiam hanc convenire Antonino alicui nequam, quam piis & gravibus illius moribus, de quo heic ſermo eſt. Eam tamen ſuperbiam optimis Romanorum fuiſſe velut innatam: etiam Reipublicæ tempore. Tem-*

pe-

perari illum faſtum, ſi per mundum *&* orbem *intelligamus duntaxat* Romanum. *Exempla ejus locutionis. Omitti quandoque* Romani *vocabulum. D. Chryſoſtomum meminiſſe τῆς οἰκουμένης τῆς κατ' ἡμᾶς, & id dici tutius.* Κόσμον, mundum *raro occurrere pro* Orbe Romano; *in eam tamen ſententiam hanc vocem extuliſſe Imp. Diocletianum apud Collatorem legum Judaicarum & Romanarum. Aliquot veterum Interpretum otioſæ quæſtiones ac digreſſiones. Ridetur ea, quæ Germanorum quoque Imperatori totius orbis dominium tribuit. Si quid juris ſufficeret prodigalitas titulorum, Turcorum Imperatores facile univerſum Orbem deglutituros. Alios in Oriente reges titulis ſuis non minus luxuriare: etiam qui tributa præſtant potentioribus. Nonnulla in hanc rem de Rege in Siam & Soldanis Babylonienſibus & Ægyptiis. Hos ſibi & inferni imperium adſcribere.*

IN quibuſdam libris lego: Ἀντωνῖνος μὲν εἶπεν, & ita exhibet Alciatus *lib. 2. diſpunct. cap. 5.* ſed illud μὲν abundat & vitioſum eſt, cum mox ſequatur & aliud μέν. In quibuſdam rurſus: Ἀντωνῖνος εἶπεν ſimpliciter, omiſſo Eudæmonis nomine; quod bene eſt. at non tanti, ut a librorum optimo recedamus. Varie quoque vertitur ſimpliciſſima, ſi quæ unquam, vox εἶπεν. Alius *reſpondit*, alius *dixit*, alius *reſcripſit*. Non probo *reſcripſit*, quamvis Jacobi Gothofredi ſit, quia, ut dicere nos meminimus, incertum eſt, Eudæmon libello, an præſens præſenti Imperatori querelam expoſuerit; ſi præſens præſenti, non utique tum reſcripſit Antoninus, ſed coram reſpondit viva voce: igitur melius eſt *reſpondit*, & optimum *dixit*. Utrumque vocabulum, quocunque ſe res habuerit modo, rectum eſt, aſt ideo rectius *dixit*, quia ſolemne & legitimum eſt in actis, quibus ab eo qui cognoſcit & partibus prolatæ opiniones continentur & ſententiæ. Sic eſt in actorum reliquiis, quas habemus in *l. 3. ff. de his quæ in teſtam. delent. l. 13. ff. quod met. cauſ. l. 7. ff. ad leg. Jul. de vi priv. l. 21. ff. de auctor. & conſ. tut. l. 3. C. de quæſtion. inſcript. l. 12. C. de pœn. l. 2. C. de excuſat. muner. inſcript. l. 6. C. de uſucap. pro emt.* Superſunt & Declamatorum DICTA, quæ Seneca in 10. *controverſiarum libris*, & *ſuaſoriarum ſingulari* ad actorum, quibus vera litigia referebantur, exemplum digeſſit.

Quæ Antoninus dixit, hæc ſunt: Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος &c. Cauſam, quam ad eum detulerat, non finit Imperator, ſed de gloria imperii magnifice præfatus incertum Eudæmonem ad legem Rhodiam remittit, non quo fiet incertior, ſed quo lex maritima, quæ maris ſunt, definiat. Ex eo autem, quod non certi quid reſponderit Antoninus, recte inferri putat Jacob. Gothofredus, de publicanis hic agi non poſſe, utpote de quibus res definitionis eſſet certæ; perperam. Nemo dixerit, certi incertive juris eſſe, de quo queritur Eudæmon; nemo, æqua an iniqua ſit ἀξίωσις, ut *capite proximo* abunde dictum eſt. De Publicanis ſi agatur, non continuo, ut ille putabat, neceſſe eſt eos raptum veniſſe, quod exiſtimarint τὰ ναυάγια τῶν τελωνῶν εἶναι; potuerunt alio, & meliori jure naufragis negotium faceſſere. Finge, nihil enim vetat in re tam obſcura, publicanos repetiiſſe ſimpliciter impenſas in naufragii collectionem factas, vel ipſum Eudæmonem naufragium collegiſſe ſuum, ſed ut ejus damnum aliquatenus reſarciret, mer-

merces, quamquam naufragas, profeſſum non fuiſſe, vel ſi quid his eſt ſimile, quod litium materiem ſolet ſufficere: nihil ad has ſpecies Antonini conſtitutiones, quibus cum alias, tum in *l.* 1. *C. de naufr.* publicanorum aut fiſci avaritiam fregit. Deinde ſi vel naufragos ſint adorti, quia adoriebantur, ſi unice venerint more prædonum, ſi mera fuerit διαρπαγὴ, ut eam appellat Eudæmon, deque illa liquido conſtiterit Antonino, quidni in re certa ad jus certum, ad legem Rhodiam, ſupplicantem Eudæmonem ablegaſſet Imperator? ita præſtabat, quam magno ingenio de jure aperto reſpondere. Ut taceam, δημοσίους illos tamen fuiſſe audiendos, nec ſemper vacaſſe Principibus Romanis de cauſſis cognoſcere, aliquando illi: *Vos habetis judices veſtros*, quemadmodum Marcus Antoninus Advocatis fiſci dixit in *l.* 3. *ff. de his quæ in teſtam. delent.*

Ait, ſe eſſe κόσμου κύριον, *mundi dominum*. Eudæmon ſimpliciter dixerat Κύριε Βασιλεῦ, addito etiam, ut familiarius videretur agere, *Antonini* nomine; quid dicemus? neſciviſſe hominem peregrinum, adulationem ambitionemque jam conceſſiſſe in aulam Romanam, neſciviſſe κυρίου vocabulum vulgare nimis eſſe & protritum, quam ut eo utendum ſit in compellando Imperatore Romano? an ideo Antoninum, quaſi indignabundum, ut hominis ruſticitatem notaret, ſeſe equidem κύριον dixiſſe, ſed τοῦ κόσμου κύριον? ſunt hæ inſpectiones ſatis incertiſſimæ, & ſane hujuſmodi, ut longius illis immorari & bonas horas perdere indignum ſit. Id utique conſtat, Antoninum ſibi adſcribere τὸ κόσμου κύριον; ita nempe, quamvis tantum abfuerit, ut orbem totum unquam victor Romanus habuerit, ut ne decimam quidem ejus poſſederit partem: tamen quod potentia armorum non potuit, verborum procacia Orbis imperium ſibi arrogavit. Hanc vanitatem in Conſtantio Imperatore reprehendit Ammianus Marcellinus *lib.* 15. *p. m.* 60. dum adeo eum a vero & honeſto declinaſſe prodidit, *ut ipſe dictando ſcribendoque propria manu* ORBIS TOTIUS *ſe* DOMINUM *appellaret*, *quod dicentibus aliis indignanter admodum ferre deberet*, & quæ ſequuntur. At in Conſtantio ſi quis id ferat, non ideo feret in Antonino vel Pio vel Philoſopho, de quorum alterutro tamen heic eſt ſermo. Vellem liceret, quod non licet, intelligere potius Antoninum aliquem nequam, Caracallam vel Heliogabalum, quibus digna vox eſſet: Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος; vix enim eſt, ut ſententia illa proficiſci queat niſi a mera inſania, aut nequitia adulantium, quæ ſuperba illa nomina peperere. Sed an hæc exſpectabimus ab his, quibus nemo gravius, ſanctius, modeſtius rei Romanæ præfuit? fere eſt, ut mores D. Pii vel Marci ejuſmodi ad ſupplicantem reſponſum non videantur admittere. Et profecto, ni ea animi magnitudo, dicam an ſuperbia Romanis eſſet propria ac ita velut innata, ut vel optimos quoſque infecerit, fruſtra ſimus, ſi hunc in his Principibus tumorem defendamus: ſed non unus hodie nummus viſitur, qui repræſentat & D. Pium, & Marcum, Orbem terrarum manu tenentes ſua. Quin & Reipublicæ tempore de terrarum Orbis omniumque Gentium imperio jactitarunt Romani; vide Tullium in *orat. contra Rullum ad Pop. cap.* 33. & *pro domo cap.* 90.

Temperabitur tamen ille faſtus, ſi per *mundum* & *orbem* intelligamus *Romanum* duntaxat, quo orbis Romanus non ſit, qua mare, qua tellus, qua ſidus

ſidus currit utrumque, ſed qua Romanum Imperium ſiſtitur. Sic *Orbis Romanus* occurrit in *l.* 17. *ff. de ſtatu homin. l.* 1. *C. de Eunuch.* apud Ammianum Marcellinum *lib.* 16. *a princ.* & 17. *p. m.* 174. & 19. *p.* 244. & 270. Caſſiodorum *epiſt.* 3. *ad Fauſt. Præp.* & denique apud Leonem Magnum *ſermone* 2. *de Quadrageſima*. Immo *Orbis* & τῆς Οἰκουμένης appellatio ſimpliciter non ſemel Romano Imperio tribuitur. Grotius *de jure belli & pac. lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 13. & alii eum qui præceſſerunt & ſequuti ſunt, tam ſæpe id egerunt, ut ea de re verba facere ſupervacuum eſſet. Attamen tutius & melius D. Cryſoſtomus *homilia in magn. hebdom.* Imperatores non ἁπλῶς vocat Βασιλεῖς τῆς οἰκουμένης, ſed vero τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, *Imperatores Orbis noſtri*, vel *Orbis qui circa nos eſt*, vel, ut Juſtinianus id extulit, *Orbis terrarum, qui Romano Imperio ſuppoſitus eſt l.* 2. *C. de jurejur. propter calumn.* An autem κόσμος *Mundus*, qua voce utitur Mæcianus noſter, ullibi accipiatur pro Orbe Romano, non ſcio a quoquam probatum eſſe. Rarior eſt ea illius verbi ſignificatio, uſurpata tamen ab Imperatore Diocletiano in edicto, quod pro tuenda religione antiqua contra Manichæos, nobis ſervavit Judaicarum & Romanarum legum Collator *tit.* 15. *Quoniam*, inquit, *audivimus eos nuperrime velut nova inopinata prodigia in hunc* MUNDUM *de Perſica, adverſaria nobis Gente, progreſſa vel orta eſſe*; ab orbe Perſico in orbem Romanum venerat illa hæreſis, & hunc ſimpliciter vocat *mundum*. Apud Græcos ejus locutionis exemplum mihi haud ſuccurrit, quin nec aliud apud Latinos.

Illud vero Imperatoris Romani imperium & τὸ κύριον quemadmodum interpretari oporteat quærunt hic, ſed otioſe, Interpretes. Vidi, qui cum *mundi* ſed *muliebris* tantum dominum eſſe adfirmet. Sed abſit ſatyra. Quam recte *mundi dominus* dicatur, & quid ſit illud κύριον unus Seneca docuerit, vulgari loco, *lib.* 7. *de benefic. cap.* 4. & 5. Otioſe rurſus quærunt, an qui ſe κύριον τοῦ κόσμου dicit, eo ipſo maris quoque dominium ſibi adſerat? ſtulti, qui dubitent, & ſtulti magis, qui hæc exiſtiment adverſarier iis, quæ incontinenti ſequuntur de νόμῳ τῆς θαλάσσης; quam profunde delirent, dicetur *capite proximo*. Denique & hæc, qua de agimus, oratio veteribus juris utriuſque Magiſtris primo anſam præbuit ſerio diſputandi, fueritne unquam Romanorum, vel ſitne hodie Germanorum Imperator revera totius orbis dominus? mox ab Imperatore tranſeunt ad imperium Pontificis eccleſiaſticum, ab utroque ad utriuſque Vaſallos, ab his ad alios, & ita, ne nihil agant, agunt ἀπροσδιόνυσα. Has veterum digreſſiones ſolemnes non libet mirari, ſed hoc potius, Didacum Covarruviam ad *cap. peccatum* 2. § 9. *n.* 5. & *ſeqq.* Grotium de *jure belli & pac. lib.* 2. *cap.* 22. *n.* 13. aliosque principes viros refutaſſe quicquid erat Interpretum, qui Imperatori, etiam Germano, totum terrarum Orbem vindicant. Romani ex uncia, & quod excedit, ejus erant domini, ergo Imperatores Germanorum ex aſſe? & illi ex aſſe, quibus neſcio quæ portiuncula Imperii, olim Romani, eſt reliqua? illi tandem, penes quos non niſi per mendacium eſſe dicitur Imperii Romani majeſtas? nam, ſi verum amamus, eam, utpote exſtinctam, fruſtra quærimus ullibi Gentium. Hoc ſufficiat dixiſſe de re pluſquam ridicula, & tantum non unice petita ex prodigalitate titulorum, ſeu potius ex illo An-

Antonini male intellecto, Ἐγὼ μὲν τῦ κόσμυ κύριος; aliis contra hanc ſententiam ſi delecteris, adi, quos diximus, & quos illi dicunt porro; vaſtæ ibi, ſed & indignæ diſputationes.

Ceterum tamen cum ſemel placuerit Interpretibus ex ſola titulorum ſuperbia imperium concedere in univerſum orbem, non deerunt fortaſſe qui id ipſum ſint daturi Turcorum Imperatori, aliiſque Orientis Regibus, longe enim illi in titulis ſuis etiam Romanis Germaniſve Imperatoribus liberaliores ſunt; Turcorum Imperatoris tituli exemplum habes in privilegio, quod Achmet Turc. Imper. anno MIƆCXII. Belgis fœderatis dedit, & in variis indictionibus belli, & præcipue in epiſtola Solymanni ad Imperatorem German. apud Busbequium *p.* 453. ait in ea epiſtola, ſe dominum omnium terrarum eſſe, *nullis exceptis*, ne forte quem angulum ſuffurari tentes, inter ditiones ſuas pro minima haberi Imperium Alexandri Magni, & quæ ſimilis ſunt inſaniæ. Sed ſi terra ſe contineret vanitas hominum, etiam modeſtia eſſet, cœlum ipſum petunt ſtultitia; neque majores duntaxat κόσμυ κύριοι, ſed & qui aliis tributa præſtant. Ita Regem in Siam cœli terræque imperium ſibi adſcribere tradit Joannes Baptiſta Tabernarius *Indicorum lib.* 3. 18. *p. m.* 360. & Soldani Babylonienſes & Ægyptii Diis ſe imperare, ac Imperatorem Germanorum una cum Regulis Francorum Anglorumque vaſallos eſſe ſuos palam profitentur: hinc eos ad curiam ſuam evocant, capitis ſui vectigal ſoluturos, ſin minus.... & quæ ibi porro prodige & inſane effuſa ſunt. Quin neque inferna Dæmonibus relinquunt invidi, & horum quippe præfecturam ſibi tribuunt. Vidi quædam eorum edicta, plena ejuſmodi ſtultitiæ, interque ea unum, quod ſervatur in Archivis curiæ feudalis Hollandiæ, *in het oud regiſter van alderhande Sententien, Donniſſen en Submiſſien*, factum, ut habebat ſubſcriptio, anno Mundi 6015. ætatis ſuæ 91. Nazareni autem, filii Joſeph, ex Gente David, cognati, ut ait, ſui 1415. 15. *Jul.* in eo inter titulos bis etiam Inferni imperium enumeratur. Sed apage verborum portenta, apage hominum protervias & furores.

CAPUT VII.

Ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης, τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ.

Lex autem maris, lege id Rhodia, quæ de rebus nauticis præſcripta eſt, judicetur.

ARGUMENTUM.

Græca lectio verſiculi ὁ δὲ νόμος *&c. ubique ſibi conſtat, & fruſtra ſollicitatur a Jac. Gothofredo. Ejuſdem latina verſio quam ſit varia, & quæ bona; quæ ſit optima. Conſtituitur ſententia ejus* verſiculi, *& quæ implicita ſunt, explicantur. Hæc* ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης *ſeparatim intelligi poſſe. In ſequenti periodo* ἐςὶ *non expreſſum ſubaudiendum eſſe, & quomodo. Sic* νόμον *non effici* κύριον τῆς θαλάσσης, *intellectu ex præcedentibus repetito. Quam late & peſſime Interpretes id porrigant ad alia. Abſtinere nos eorum ſententia, neque tamen quicquam metuere ab rationibus Jac. Gothofredi & Salmaſii contra receptam lectionem vel ſeparatam ſententiam. Deducuntur hæc in rem præſentem, ſalvo Principis Romani Imperio maritimo. Nihil quoque ei derogari, ſi* νόμυ *verbum repetas, ſed alia ſignificatione; quin*

quin nec ſi eadem. Νόμοι κύριοι quid ſint apud Demoſthenem. Samuelis Petiti ἄνεμος pro νόμος. Expellitur ea emendatio, adducta fabella ex Longo. Non petiiſſe Eudamonem rerum, quas naufragio amiſerat, reſtitutionem, ſed quas rapina. Taciti & Epicteti apud Arrianum loca de θεοῦ βίᾳ in naufragio. Petri Baptiſtæ Burgi ridicula emendatio. Seldeni duæ interpretationes, altera, qua ſeparatim, altera, qua conjunctim accipit dictum Antonini. Prima varie refutatur, ſive νόμον transferas legem *ſive* morem. *Secunda quam nihil differat ab ea, quam tradiderunt Gothofredi Pater & Filius. Fruſtra Jacobum contra argutari. Eſſe tamen rationem, quam ille habet præcipuam. Salmaſii adverſus hæc inductio & minus proba correctio. Sine ea occurritur Gothofredo. Tentatur & reſtitutio pro τῷ in τὸ. Conjunctim etiam legi & intelligi poſſe ſententiam Antonini, ſed omiſſis Seldeni & Gothofredi tricis in vertendo νόμου vocabulo. Quam commode id ubique transferatur* jus. *Ita parci commentis, notionibus & figuris occultis. Alia exhibiti* verſiculi *explicatio, ſi conjunctim accipias. Ejuſmodi loquendi genus familiare eſſe cum Poetis, tum etiam Auctoribus noſtris. Nonneminis nova verborum trajectio, ſed cur nihil mutandum videatur. Quam varie a variis Antoninus heic intelligatur. Quare omnes aliorum interpretationes Jac. Gothofredus damnet? ſi a quibuſdam caveamus, vix contra alios pronunciandum videri, non contra Accurſium, vel Alciatum, vel Amayam, vel Duarenum, & quam ob rem.* Ἀνακεφαλαίωσις *ſententiæ noſtræ. Male ex propoſito* commate *confici, imperium maris non pertinere ad Imperatorem Romanum. Veterum aliquot ſolemnes excurſiones.*

Conſtans eſt in editionibus, quas vidi, omnibus verborum ſcriptura. Utque ita ſine auctoritate librorum in ſecundo *verſiculo* videatur legere Gothofredus τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων ναυτικῷ κρινέσθω, ſed hoc leve eſt. Non æque eſt conſtans illius *verſiculi* verſio latina. Vulgata eſt, quam exhibuimus. Duæ antiquæ: *Lege Rhodiorum judicetur nautica.* Haloander & alii: *Lege id Rhodia, quæ de rebus nauticis præſcripta eſt, diſceptetur.* Alciatus *lib. 2. diſpunct. cap.* 5. *qua lege Rhodiorum nautica judicetur.* Grotius in *flor. ſparſ.* ad *h. l. Lege igitur Rhodiorum navali res dijudicetur.* Ita illi, qui in Græcis vulgarem lectionem & interpunctionem ſervant, & omnes non uſque adeo male, magis tamen κατὰ πόδας eſt translatio in duabus illis antiquis. Quum autem varie a variis uterque *verſiculus* affligatur, alii, prout aliter verba interpungunt vel emendant, vertunt etiam aliter, ſed de his mox per ſatyram videbimus.

Nos utimur recepta lectione, ni magna cauſa in contrarium vocet; nihil hic eſt ejuſmodi. Verba equidem, in quibus verſamur, nonnihil ſunt implicita, at de ſententia perfecte conſtat. Eſt autem hæc: mihi quidem, quippe Principi, de omnibus, quæ in Orbe Romano fiunt, conſtituendi jus & poteſtas eſt, ſed habent quæſtiones maritimæ legem ſpecialem, nempe Rhodiam, quam de iis valere placet, quatenus juri Romano non adverſatur, ex ea jus tuum perſequere. Sæpe accidit in eorum etiam ſermone, qui diligentiſſime loquuntur, ut ſententiam perfecte intelligamus, verba non æque: non ſemper contingit hominibus æque eſſe accuratis & facundis. Quæ heic implicita ſunt, explicemus, ne eo quoque nomine, ut fit, lex obſcuritatis arguatur.

Ait, Ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης. Ut au-

tem in prima periodo Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος intelligis εἰμὶ non expreſſum, ſic & non expreſſum ἐστὶ intelligere potes hic in ſequenti, eo ſenſu: *Ego quidem mundi ſum dominus, ſed eſt lex maris;* quaſi dicat, eſt jus conſtitutum receptumve de rebus nauticis, me igitur, quamvis terræ mariſque dominum, de his noli interpellare. Non repetimus vocem κυρίου, ſed ita conſtituimus ſeparatam ſententiam hujus & præcedentis periodi, locutione nec inconcinna, nec torta. Divi tamen Interpretes, tantum non omnes, contra ſcripſerunt, rati ſcilicet, ex his Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης omnino effici, legem eſſe dominam maris, intellectu τοῦ κύριος ex præcedentibus repetito, &, quod pejus eſt, porro rati, Antoninum ſuo ipſius teſtimonio ſemet hic imperio maris excludere, legi id & in legem concedere, & denique pro modeſtia ſua contentum eſſe dominio κόσμου *terræ* ſeu *continentis*. Sed hoc nobis dicere non licet, qui ea ſententia non utimur, & vel minime agnoſcimus illud diviſum Imperatoris cum lege imperium. In *diſſertatione*, quæ ſequetur, peculiari omni opera id agemus, ut mare & imperio teneri poſſe, & illud, quo de hic verba fiunt, Principes Romanos aliquando imperio tenuiſſe liquido vincamus. Quare nos largimur faciles, quod Jac. Gothofredus *cap. 6.* contendit, κόσμου vocabulum etiam maria complecti, faciles item, quod Princeps Romanus & legibus & maribus imperaverit, quemadmodum ipſe *ibidem* & Salmaſius *de modo uſurarum cap. 5. p.* 200. multis diſputant, ſed negaverim lectione vel interpunctione contrariam illis ſententiam ſequi, ſi videlicet, ut par eſt, interpreteris Antoninum. Quin etſi κυρίου vocabulum transferas ad νόμον τῆς θαλάσσης, poterit nihilominus id recte explicari, ſalvo Principis Romani imperio maritimo, ut mox audies. Utique ſecundum ea, quæ diximus, omni modo illud ſalvum eſt; ſin enim ajat Imperator, quemadmodum ait, ego quidem, utpote ſupremus Orbis Romani dominus, de cauſa etiam maritima cognoſcere & pronunciare poſſum, ſed leges ſunt navales, ex iis judicator, ſin, inquam, hoc ajat, non video eum hoc ipſo magis ſeſe exuere imperio maris, quam imperio terræ, cum ait, *vos habetis Judices veſtros*, ut eſt illud Marci Antonini, quod adduximus *cap. proximo*. Ita heic ſimpliciter reſpondet, exſtare legem nauticam, & ſimul Eudæmonem ſupplicantem ad eam ſimpliciter remittit.

Poſſumus etiam, ut ſic indicavimus, aliter hæc intelligere, nec peccare contra Principis in mare Imperium. Sane, ſi, ut vulgo, poſt τὸ θαλάσσης, verbum κυρίου, ut repetitum, ſubaudires, non eſt, cur magnopere intercederem, dummodo ne hæc explices cum vulgo. Accipienda tunc eſſet κυρίου vox pinguius, neque eo præciſe ſenſu, quo in proximo *verſiculo*, unde repeteretur; alia eſt & latior ejus ſignificatio. Νόμος κύριος apud Græcos occurrit pro *lege rata validaque*; ſexcenta ſunt exempla, unum dediſſe ſufficiat ex *oratione* Demoſthenis *contra Midam*, plane *in fin.* Τὶς, de legibus loquitur αὐτῶν ἡ δύναμις ἐστί. Ὑμεῖς ἐὰν βεβαιῶτε αὐτοὺς, καὶ παρέχετε κυρίους ἀεὶ τῷ δεομένῳ. *Quæ earum poteſtas eſt? ſi Vos eas confirmetis, & ſemper ratas præſtetis iis, qui has implorant.* In hanc ſententiam Antoninus: mihi quidem in meos ubique competit Imperium, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης κύριος, *ſed rata receptaque eſt lex maris*, hanc ſequere. Habemus ſic πλοκὴν (ita putem appellare Rhetores) at va-

variantem utriuſque verbi ſignificationem, quales in Auctoribus, tum noſtris, tum aliis non ſemel licet obſervare. Imo, ſi τὸν κύριον ſemper exiliter vertere velis *dominum*, ne tunc quidem verum eſt, quicquam derogari Imperatori Romano, ſi Alciatum, Amayam & Duarenum audias. De illorum ſententia dicam *hoc capite*. Quocunque igitur hæc intelligas modo, nihil eſt, quod maris Imperium ſubvertat, vel, quod Cæſaris eſt, tribuat legi, niſi hoc fieri exiſtimemus, quum leges jubeantur duntaxat ſervari, ut heic lex, quæ maris eſt, lex Rhodia.

Tantopere tamen hæc Antonini reſponſio nonnullos turbavit, ut ad partes emendandi confugerint, & imperium maris, legi ſcilicet invidentes, ventis dederint. Itaque legunt: Ὁ δὲ ἄνεμος τῆς θαλάσσης, *ventus autem maris eſt*. Sic Samuel Petitus *lib.* 3. *miſcellan. cap.* 11. laudante id & probante Salmaſio in libro *de modo uſurarum cap.* 5. *p.* 204. quaſi vero Imperator Eudæmonem, de facto naufragio conquerentem, fuerit ſolatus θεοῦ βίᾳ. Serio hoc confutat Jac. Gothofredus *cap.* 13. § 4. ad *h. l.* quod factum nollem, cum τὸ ἄνεμος hic ſit aura levius, vel potius penitus abſurdum. Sane quum Methymnæorum juvenum (qui navem, qua in Lesbon advenerant, vimine alligarant) canes Daphnis capras terruiſſent, & hæ confugiſſent ad mare, ibique vimen illud aroſiſſent, atque ita ſoluta navis fluctibus abrepta periiſſet, ac Daphnim ideo Methymnæi rapuiſſent in jus ad Philetam bubulcum, bubulcum eum Judicem apud Longum ποιμενικ. *lib.* 2. *p. m.* 61. legimus pueri, abſolutis cum Caprario capris, pronunciaſſe, ventos damnum injuria dediſſe videri, ſed in eos poteſtatem ſibi non eſſe: φιλητάς, inquit, ὁ δικαστὴς ὤμνυε Πᾶνα καὶ Νύμφας, μηδὲν ἀδικεῖν Δάφνιν, ἀλλὰ μηδὲ τὰς αἶγας; τὴν δὲ θάλασσαν καὶ τὸν ἄνεμον, ὧν ἄλλους εἶναι δικαστάς, idque ibi non illepide fingitur, ſed itane etiam Antoninum reſpondiſſe dicemus? nihil ineptius. Non petierat Eudæmon rerum, quas naufragio amiſerat, reſtitutionem, ſed quas rapina & injuria τῶν δημοσίων. *Quis adeo iniquus*, ait ille apud Tacitum *lib.* 14. *annal. cap.* 3. *ut ſceleri aſſignet, quod ventus & fluctus deliquerint*. Apprime in rem præſentem eſt illud Epicteti apud Arrianum *lib.* 3. *cap.* 13. Εἰρήνην μεγάλην ὁ Καῖσαρ ἡμῖν δοκεῖ παρέχειν...... μήτι οὖν δύναται ἡμῖν εἰρήνην παρέχειν καὶ ἀπὸ ναυαγίου; οὐ δύναται. *Imperator magnam equidem pacem nobis præſtare videtur...... ſed nunquid eam & ab naufragio præſtare poteſt? non poteſt*. Et conſtat palam, Eudæmonem ſupplicaſſe, non ut ventos coerceret Imperator, ſed ut δημοσίους illos, qui eum diripuerant; dicit enim uno ſpiritu, ναυφράγιον ποιήσαντες διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν δημοσίων, & ſic porro. Ejuſmodi ſunt profecto hæc commenta, ut ſeria diſputatione illa tranſigere ſit nefas. Nec minus ridicula erit Antonini reſponſio, ſi legas non ὁ δὲ νόμος, ſed ὁ δὲ γόμος τῆς θαλάσσης, ut ad *merces* referatur, quemadmodum legit Petrus Baptiſta Burgus, libro *de dominio Genuenſium in mari Liguſtico.*

Joannes Seldenus, ſtrenuus in primis Dominii maritimi aſſertor, *lib.* 1. *de mari clauſo cap.* 25. mirum ſe torquet in enarranda hic ſententia Antonini, neque tamen, ubi multum ſudavit & alſit, ſeſe adhuc ſatis recte expedivit. Verba, quæ præſcripſimus, legit ipſe bifariam, vel ſeparatim, adhibita, ut vulgo, interpunctione, vel ſine ea conjunctim. Hæc autem ὁ δὲ νόμος τῆς θα-

Z 2 λάσ-

λάσσης, accepta ſeparatim, ita transfert: *hujuſmodi lex ſeu mos eſt maris*; ac ſi dixerit Antoninus: ſi direptus ſis, ita jus vel mos eſt. Male, quamvis, ut ille, de publicanis id exaudias, utique enim, ſi *jus* vertas, Romanum intelligis, ſed quam lepide? ut repulſo Eudæmone Imperator rem definiverit & bonum factum pronunciaverit? ut dixerit, naufragos diripere licere ex optimo jure Quiritium? ita oportet conſtituas ſecundum hanc ſententiam. At cui bono cauſam, jam finitam, iterum juberet dirimi? & quidem ex jure Rhodio? num igitur ex eo judicabitur *νόμος τῆς θαλάσσης*, ſi legem Romanam putes? adverſatur, quæ mox ſequitur, exceptio *ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται*. Ad hæc ſi *τὸν νόμον* hic *jus* transferas, idque, ut ille, intelligas de hujuſmodi deprædandi licentia, mox eo ipſo ais, Publicanis illorum temporum naufragia conceſſiſſe leges Romanas, invita illius ævi juriſprudentia, uti nemo non dixit & probavit ad *h.l.* Multis in contrarium laborat juris, ſed præſertim Judaici, conſultus Seldenus; verum bene eſt, quod ipſe, ubi nihil profecit vel ſuo ipſius teſtimonio, a jure tranſeat ad morem, injuſtum quidem, ſed tamen morem. Equidem video hominibus græce eruditis placere, ut *νόμος* etiam *mos* ſit, video etiam, quæ vulgo in hanc rem adferantur, neque impræſentiarum libet contradicere, ſed ſcire velim, quid hoc eſſet dicere? Ego quidem Mundi Dominus ſum, veruntamen *ex more maris*, vel *ex more maritimo* tu direptus es; an ex more, quæ legis inſtar obtinet? nemo dicet: ex more igitur nequiſſimo, ſed ita vix eſt ut reſponderit, cujus eſt cavere, ne vanæ ſint ſine moribus leges. Fac autem ita eſſe, ecquid tunc rurſus erit, *judicetur ex jure Rhodio navali?* idque nulla tranſitione vel idonea *ἀλληλουχία*? judicabitur mos ille maritimus, nequiſſimus ille mos? non audet adfirmare, ſed fingit potius, illud judicium, etſi non conſtituatur de *τῷ νόμῳ τῆς θαλάσσης*, conſtituendum tamen eſſe de neſcio quibus circumſtantiis, in deprecatione omiſſis. Longæ ambages, nihil ſolidæ rationis vel juriſprudentiæ.

Eſt & alia, ut diximus, Seldeni interpretatio, qua, ſublata diſtinctionis nota, quæ vulgo ſcribitur poſt voculam *θαλάσσης*, ita legit conjunctim: *Ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ*, *ſed vero lex ſeu mos ille maris ex lege Rhodiorum nautica judicetur ſeu decernatur*. Niſi mentiamur, hæc ipſa plane eſt cum interpunctio, tum explicatio, qua Gothofredi Pater & Filius, ille in *not.* hic in *comment.* an *h. l. cap. 6. & 7.* ſeſe extollunt. Jacobus equidem contra argutatur *cap.* 13. ſed, ni fallor, parum ingenue: nam quod *νόμον τῆς θαλάσσης* ſignificare velit *jus prætenſum maris*, non differt a Seldeni *jure* vel *more*, cum illud jus prætenſum *d. cap.* 7. ipſus definiat, *quod vel ex more vel ex lege deſcendit*, quodque ſibi adſerebant inſulæ Cyclades. Quo autem magis perſuadeat Gothofredus, conjunctim hæc ita legenda eſſe, vel maxime id agit *cap. 6.* ut probet, alioquin ſententiam hujus loci non ſubſiſtere. Si, inquit, ſeparatim hæc accipias, & *τελείαν στιγμὴν* apponas verbo *θαλάσσης*, nihil reperies, quod referatur ad *τὸ κρινέσθω*; deerit igitur ex ejus ſententia, quod Rhetores in Scholis vocant *τὸ κρινόμενον*. Et obſervat, ne hoc verum ſit, Interpretes, qui illa ſeparatim legunt, ſenſui ſuſtentando infarcire *illud*, *id*, *ea res* & ſi quid his eſt ſimile; contra quam tamen eſt in græco. Nunc, ut ipſe ait, *τὸ κρινόμενον* eſt *νόμος τῆς θαλάσσης*,

& hanc

& hanc rationem Gothofredus habet præcipuam.

Negat hæc ita recte explicari Cl. Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 5. *p.* 201. 202. *&* 203. ſive νόμον vertas *legem*, ſive *conſuetudinem*. Νόμον νόμῳ κρινέσθαι, balbuties ipſi eſt & ſtribiligo, præſertim ſi νόμος κοινόμενος a νόμῳ, ᾧ δεῖ κρίνεσθαι, diverſum quid denotet, idque in eadem ῥήσει; multa deinde addit, aliqua etiam per calumniam, quæ omnia tædet referre. Ubi autem pervenit ad rationem, quam dixi, Gothofredi præcipuam, tanti hæc ipſi eſt viſa, ut mutata ſcriptura ita legat: τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τὰ ναυτικά, *res nauticæ decidantur ex Rhodiorum legibus*. Video id alios & ante Salmaſium obſervaſſe; ſed tamen non placet, quoniam, ne nihil dicam aliud, contra omnium eſt librorum fidem. At quid tunc nobis faciendum eſt, qui diximus in *princ. h. cap.* illa Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης, ut diſtinctam ſententiam conſtituant, recte accipi poſſe? ecquid referetur ad τὸ κρινέσθω? nimirum non ſum, qui animadvertam, cur illa vox ſtare nequeat ſine fulcimento alterius vocis, κρινέσθω ἐν οἷς μήτις & reliqua; in hunc ſenſum: *Judicetur in iis, quæ juri noſtro adverſa non ſunt, ſecundum leges Rhodias*; ſatis apte hoc ita dicitur. Quod ſi tamen id fieri non patiaris, ecce commodum legetur, Τὸ νόμῳ τῶν Ῥοδίων &c. *Illud lege Rhodiorum dirimatur*, τὸ enim pro τοῦτο Græcos quandoque uſurpare demonſtrandi gratia ſatis eſt certum. Neque etiam τὸ a τῷ in elocutione differt quicquam, in ſcriptura parum. Ad hunc modum expreſſa erit quæ in verſionibus vulgo additur, vocula *illud*, *id*, *ea res*, & ſic porro.

Ut vero arbitraria eſt interpunctionis ratio, ſic non negaverim, verba Q. D. A. conjunctim quoque legi poſſe. Locutio illa νόμος νόμῳ κρινέσθω, ſi abrupte eam accipias, nonnihil quidem offendit, ſed non æque offendet, ſi νόμος τῆς θαλάσσης dijudicari jubeatur νόμῳ τῶν Ῥοδίον τῷ ναυτικῷ; præcipue, ſi dicamus τὸν νόμον, qui primo loco occurrit, non differre a τῷ νόμῳ, qui occurrit loco ſecundo. Neſcio, cur Seldenus, cur item Gothofredus alia atque alia ſignificatione hæc obtrudant, & hic quidem, ut magis obtineat, *cap.* 7. alio rurſus ſenſu νόμου vocabulum efferri putet? in hiſce, ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων νόμων αὐτῷ ἐναντιοῦται. Difficiles ſi dicere liceat, nugæ, quibus inſultat Salmaſius, taciturus fortaſſe, ſi νόμον ubique transferamus *jus*, hac ſententia, &, ni fallor, plana: *jus maritimum ex jure Rhodiorum navali petatur, in quibus juri noſtro adverſum non eſt*. Ita non eſt opus, ut multa comminiſcamur de *jure* publicanorum, aut de *jure prætenſo*, quod vel hi, vel inſulæ Cyclades, miniſterio ſervorum, ſibi adſeruiſſent in perſequendis naufragiis. Scimus, Prætores, etiam cum inique decernant, tamen *jus* dicere, ſed rapinas Cycladenſium quis dixerit *jus*, quis νόμον τῆς θαλάσσης? eane eſt paupertas ſermonis græci, ut perverſis vocabulis utendum ſit? ut hariolandum de trina, ut ipſe putat, ſignificatione unius verbi in eadem oratione? ſatius eſt interpungere verba, quam ita compungere. Aperta eſt, quam nos dedimus, conjunctio & interpretatio, nec quicquam ibi occultæ notionis aut figuræ.

Poſſes præterea aliter explicare illa ὁ δὲ νόμος &c. cum ſequenti quoque periodo intelligenda; ut cum dixit ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, perinde ſit, atque ſi dixiſſet, τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων, τῷ τῆς θαλάσσης νόμῳ, & ita deinceps.

Eſt

Eſt ille loquendi modus paſſim vulgaris apud Græcos, Latinos & in vernacula; eo uſus eſt Horatius, *lib.* 1. *ſatyr.* 2. *pr.*

Ambubaiarum collegia, Pharmacopolæ,
Mendici, Mimi, Balatrones, hoc genus omne,

pro *omne genus Ambubaiarum &c.* neque abludit Virgilius *Æneid. lib.* 1. *pr.*

Arma Virumque cano....

& mox:

.... multum ille & terris jactatus & alto.

etiam in jure noſtro exemplum eſt ejus locutionis in conceptione primi capituli legis Falcidiæ, quod in *l.* 1. *pr. ff. eo tit.* ita exhibetur: *Qui cives Romani ſunt, qui eorum poſt hanc legem rogatam teſtamentum facere volet &c.* pro *qui civium Romanorum poſt hanc legem* &c. Fabius ea de re nonnihil adnotavit *lib. 9. inſtit. orat. cap.*3. In hunc, ut diximus, modum, disjunctis licet verbis, una tamen efficietur ſententia, quæ heic recte ſubſiſtit; recte etiam, ſi ſeparatam velis, utrum libet.

Fere omiſeram eſſe, qui legit: ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης τῶν Ῥοδίων τῷ νόμῳ κρινέσθω τῷ ναυτικῷ; *lex autem maris eſt Rhodiorum, lege nautica res judicetur*, verborum non mutatione, ſed trajectione tantum. Si ita ſcriptum eſſet, ego non mutarem; quum non ſit, non eſt, cur mutemus: neque enim, ſi hæc trajicias, ſenſus redditur planior & rotundior eo, quem variis modis jam repræſentavimus.

Ita aliquando finem ſcriptionum finctionumque de his verbis reperire licet, variarum interpretationum, quæ de iis circumferuntur, non licet. Aliquas commemorat Jac. Gothofredus *cap.* 13. ad *h. l.* non tamen omnes. Earum autem nonnullas, quin & alias, quas non recenſeo, ferri poſſe non eſt ut negari debeat. Cunctas equidem damnat Gothofredus, ſed ideo præſertim, quod *verſiculum*, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης diſtinguant a ſequenti τῷ vel τὸ νόμῳ τῶν Ῥοδίων; verum hinc non effici ſcopas diſſolutas, ut ipſe rebatur, at ſententiam Antonini perfecte ſtare, ſatis, ut opinor, expeditum eſt. Si caveas ab iis, qui dominum maris *his verbis* ita legi tribui exiſtimant, ut ſimul adimatur Imperatori Romano, & ab iis, qui ſequuntur Forcatulum in *cupid. juriſper. cap.* 9. & alterum quendam hominem, æque fere lunaticum (Michael de Luna ei nomen eſt) ſi, inquam, ab iis caveas, vix auſim contra alios pronunciare, utique non contra Accurſium ad *h. l.* vel Alciatum *lib.* 2. *diſpunct. cap.* 5. vel Amayam *lib.* 1. *obſerv. cap.* 1. & cum his qui eadem cenſent. Ait quidem Accurſius: *maris id eſt eorum qui per mare vadunt & rerum ipſorum*, quo ipſius maris dominium non videatur admittere, ſed cetera recte, hunc ei ſcrupulum eximet *diſſertatio de* DOMINIO MARIS, Alciatus autem & Amaya cum κυρίου verbum ex præcedentibus repetitum transferant ad legem, quam *Dominam & Reginam* maris vocant, non hoc agunt, ut Romano Principi auferant, quod ejus eſt, ſed ut ea locutione nihil ſignificetur aliud, quam jus in quæſtionibus maritimis ex lege Rhodia reddendum eſſe: & eo ſenſu lex Rhodia dicetur *dominari*, at oratione figurata, ut Duarenus admonuit in *comment.* ad *leg. Rhod. de jact. cap.* 1. nec quicquam etiam

etiam jure reprehendas. Longum eſſet occurrere minutis, quas adverſus hæc congreſſit Jac. Gothofredus *d. cap.* 13. rationes deſidero; dedit etiam aliquas, ſed queis jam ſupra defuncti ſumus. Sine figura, ſine ulla quoque difficultate Antoninus recte intelligitur, ſi, ut nos, nihil omnino repetieris, vel, ſi repetas, aliam τῦ κυρίυ ſignificationem dederis in repetitione, aliam in prima collatione ejus verbi, ſuavi ἀμφιβολία: recte etiam, ſi, quæ disjuncta videntur, conjungas & ſano ſenſu explices. Omnia enim hæc, ni moroſi ſimus, bene ſubſiſtunt non uno latere.

Quomodocunque vero accipias cum verba, tum ſententiam legis in *hoc verſiculo*, conſtat, ineptiſſime inde confici, Imperium maris ad Imperatorem Romanum non pertinere, aut neque alterius cujuſquam dominium admittere. Contrarium ex ſingulis fere periodis ſollicite collegit Jacobus Gothofredus. Sed quid dubitamus? palam hic jura Imperii Antoninus in mari exercet, cum decernit, de rebus maritimis judicium conſtituendum & ex legibus Rhodiis finiendum eſſe, perinde enim hoc eſt, atque ſi ipſæ eæ leges conſtituerentur novæ. Deinde in iiſdem rebus maritimis ſupra eas valere jubentur leges Romanæ; quo ita Rhodiæ tantum obtineant, ubi deficiunt Romanæ. Sed illa diſputatio non ſecus eſt aliena ad *h. l.* quam aliæ Veterum, an imperium Principis cedat imperio legis? an conſuetudinem nauticam ſervari oporteat, ſi vel lex ſcripta obſtet, & quæ ſunt præterea, in quibus hic prodige opera luditur.

CAPUT VIII.

De legibus Rhodiorum navalibus, quæ dicuntur.

ARGUMENTUM.

De obſervatione legum Rhodiarum hic, ut alibi, orationem videri infinitam. Mirum hoc eſſe, cum a Romanis unicum de jactu *caput duntaxat ſit frequentatum. De reliquo jure Rhodio. De ſtultitia ejus fragmenti, quod ſub nomine* legis Rhodiæ *hodie occurrit. Inſcriptio ejus legis, prout varie exſtat, varie exponitur. Aliquid de* legibus, *quæ dicuntur*, Juſtiniani Georgicis. *Fidem illius Eclogæ Rhodiorum navalis jam aliis fuiſſe ſuſpectam. Cujacii de ea hæreſis. Arguitur apertæ fraudis, & quod ad dicendi modum & quod ad rem ipſam. Has ineptias a Mornacio perperam commendari ut* pretioſas. *An & cur eas tam laute confirmarint Romani? Quid dicendum videatur de* auctoritate *quæ vulgo præmittitur juri Rhodio. Romani nunquid generaliter in cauſſis maritimis jure Rhodio, ſed veteri veroque, fuerint uſi? vulgo ita perſuaſum eſſe, & quibus argumentis. Grande præjudicium contra hanc ſententiam, & fruſtra nos illud amoliri. Confirmationes legum Rhodiarum forte non pertinuiſſe niſi ad ſolius Rhodi αὐτονομίαν. Nihil eſſe, quod obſtet, in illa* auctoritate*: nihil etiam hic apud Voluſium Mæcianum. Qui ipſe poſſit verſari in cauſa Rhodia, idque ſeu Rhodus inter Cyclades fuerit numerata, ſeu non fuerit. Leges Rhodias non valuiſſe niſi in Rhodo. Apud Romanos non fuiſſe receptas niſi eam, quæ de jactu eſt. De uſu juris Wisbuycenſis nautici apud Amſterdammenſes. Leges Rhodias potuiſſe deinceps, etiam extra ſpeciem de jactu, fuiſ-*

ſe

ſe extenſas. Ita forte Græcos quoſdam JCtos eſſe intelligendos. Non conſtare, ecqua lex ſit in quiſquiliis illis juris Rhodii, quæ vindicaſſet Διαρπαγὴν τῶν δημοσίων. *De primo capitulo quid videatur cenſendum.*

RHodus & Rhodiorum gloria navalis ab Joanne Meurſio in *Rhodo*, aliiſque abunde eſt celebrata. Dedit hæc Rhodus leges nauticas, in quas accuratius inquirere operæ erit pretium. Antoninus hic jubet eas adiri, idque ſimpliciter; infinita enim videntur eſſe verba, ut ſane de hac ipſa obſervatione legum Rhodiarum infinita ſunt Harmenopuli *lib.* 2. *tit.* 11. § 1. & Docimi, & Michaelis Attaliatæ, quibus, ſi videre placet, teſtimonium denunciavit Jac. Gothofredus *cap.* 1. *ad h. l.* Et tamen id valde mirum eſt, ſiquidem ex jure Rhodio nihil frequentari videas, quam legem *de jactu* duntaxat. Laudabitur igitur Rhodiorum eunomia navalis, & apud Romanos, apud quos de jure nautico nihil præcipuum conſtitutum eſt, probata legetur tot Principum conſtitutionibus, quot in *præfatione legum Rhodiarum* memorantur, & unicum ſolummodo capitulum, nempe *de jactu*, inventum erit, quod reciperetur? eane fuit reliqui juris Rhodii vel ſtultitia vel ſterilitas? ſane ſi ejuſmodi fuerit, cujus ea, quæ vulgo venditatur ſub nomine *legis Rhodiæ*, non eſt, cur valde mireris, iſtac enim ecloga nihil eſt abſurdius. Profectam dicas ex eodem penu, ex quo illæ *leges Georgicæ*, quæ ſub Juſtiniani Imper. nomine circumferuntur, & quarum ſtultitiam dicere nemo poteſt. *Incidi aliquando*, inquit Balduinus *de lege Rhodia*, *in quoſdam Commentarios Græcos MSS. quorum inſcriptio erat* ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΙΟΣ. *Sed incondita erat farrago de rebus nauticis*, & ſane vix quicquam proferas, quod magis eſt inconditum.

Illa autem ecloga, quam dixi vulgo pro *jure Rhodio* obtrudi, excerpta dicitur ex *libro undecimo*, ut in *jure Græco-Romano tom.* 2. *in fin.* & Amſterdami anno 1647. editum eſt, vel *quarto decimo Digeſtorum*, ut Pariſiis anno itidem 1647. *lib.* 53. *tit.* 8. Βασιλικῶν. Quæ *Digeſta* intelligantur, nemo facile divinaverit, cum ea vox ſit generalis. Significantur forte quædam *Digeſta legum Rhodiarum*, variis diſtincta libris, e quorum binis, *undecimo* ſcilicet & *quarto decimo* illa ἀποσπασμάτια deſumta eſſent: nam ex uno aliquo Digeſtorum libro vix hujuſmodi ῥαψῳδία provenerit. Niſi dicamus τὸ *ex lib.* 11. quod illi edunt, mendoſum eſſe, & per *lib.* 14. *digeſtorum*, quod hic edidit, intelligi *digeſta Juſtiniani*; in his quippe cum *lib.* 14. ex veteribus JCtis aliquid de jure nautico agatur, mendacio fortaſſe originem præbuit, iſtas quiſquilias inde eſſe. Magis eſt, ut illa farrago, in qua de rebus omnino quibuſcunque diſſeritur, videatur eſſe *ex digeſtis* ejuſmodi *nugarum*, ex quibus illæ, quas diximus, *leges Georgicæ*.

Sane has, quas loquimur, Civitatis Rhodienſis leges nauticas a Græcis eſſe confictas jam ſuboluit Antonio Auguſtino in libro *de legibus & SCtis pag.* 131. & Jac. Gothofredo ad *h. l. cap.* 1. Cujacius ad *libr.* 34. *Pauli ad edictum*, *in l.* 2. *ff. ad leg. Rhod. de jact.* non quidem eas ſuppoſitæ fraudis arguit, at, deperditis vetuſtiſſimis, noviſſimas quaſdam eſſe ait, nec ea præter quicquam adfirmat. Ego puto verum, ne quidem leges Rhodiorum novellas eo fragmento contineri, ſed fucum nobis feciſſe mendacem Græciam, quo

quo etiam ineptias illas veneremur. Itane Rhodiorum εὐνομία, tantopere laudata veteribus, eviléſcet, & repente ejus loco κακονομίαν ampleƈtemur? hanc juriſprudentiam Romani amaverint, præ qua nemo non laudaturus eſt Platonici juris præſtantiam? de hac farragine vaticinatum fuiſſe reor, qui gloſſam ſcripſit ad *can. Rhodiæ ult. diſtinƈt.* 2. cum inquit: *iniquiſſima eſt illa lex*, loquitur autem de Rhodia. Veteres Rhodiæ a Strabone perhibentur fuiſſe ἀνεπίληπτοι, nec quiſquam earum, niſi adſcripta laude, meminit; in hac colleƈtione nihil eſt, quod non reprehendas, ſeu dicendi modum, ſeu rem ipſam ſpeƈtes. Quis πραίδαν dixit, & Rhodius fuit? ſunt ejuſmodi plura, ſed a Græculis poſterioribus profeƈta. Deinde ſi genuinæ leges Rhodiæ eſſent ſcriptæ in illo fragmento, non poſſet in eo quippiam reperiri, quod non conveniat cum illis de jaƈtu capitibus, quæ Romani a Rhodiis mutuati ſunt. Sed vero plurima deprehendas in fiƈta illa legum navalium ſatyra, quæ frontibus adverſis pugnant cum *lege Rhodia de jaƈtu*, ut hæc nobis eſt tradita a JCris Romanis; quædam ex his alii obſervarunt, mihi reliqua non placet perſequi, quum pugna illa ſit vulgaris. Sunt hæc argumento fraudem eſſe faƈtam a minus attento minuſque doƈto impoſtore: nam ipſos Rhodios veteres bonaſque leges abrogaſſe, & novas malaſque iis ſurrogaſſe, id vero dicere abſurdiſſimum eſt. Suſpeƈta porro & fides eſt illius eclogæ navalis ex varia interpolatione; nunc enim major, nunc minor, nunc his, nunc illis emblematibus referta exſtat, pro vario, opinor, eorum ingenio, qui fucum fuco addebant. Alia exaggerandæ fraudi non conquiro, pellucet νόθευσις fragmenti, ut *pretioſum* tamen, ſi Dis placet, nobis commendati a Mornacio ad *h. l.*

Sed ſi tantum a communi ſapientia & jure Romano abhorruerint leges Rhodiæ, nunquid eſt credibile, eas toties confirmaturos fuiſſe Romanos, atque eos feciſſe legimus in *auƈtoritate*, quam, juri Rhodio vulgo præmiſſam, exhibet Gothofredus ad *h. l. cap.* 8. Scilicet difficile non erat, commentis legibus Rhodiis, etiam comminiſci *auƈtoritatem*, quam addere e re videbatur tam inepti fragminis. Et eſt certe illa *auƈtoritas* non una ratione auƈtoritatis dubiæ; dudum eſt, ex quo ad eam ſcripſi culpas, quas heic non deſcribo, notabit aliquid ea de re *caput proximum*. Sed valeat, ut quod maxime valet, modo ne nugemur, Voluſium Mæcianum inde nobis dediſſe *h. l. 9.* ſed diƈtum eſt de eo ſatis *cap.* 1. Quum autem concedamus, probe reƈte ſe habere illam *auƈtoritatem*, non illico concedimus, ea confirmatum fuiſſe jus, quod exploſimus, Rhodium, ſed potius genuinum illud, quod Romani Græcique ab εὐνομία θαυμαστῇ commendant, & deperditum, fruſtra quærimus. Imo non aliud, ſi quid confirmatum eſt, confirmari potuit; at potuit ea *præfatio* detraƈta fuiſſe juri Rhodio, veteri veroque, &, ubi hoc periit, præſcripta illi, quod nobis ſupereſt ex ſterquilinio poſterioris ævi.

Interea hoc videri poſſet largiendum, Romanos olim generaliter in cauſſis maritimis jure Rhodio, ſed vero, fuiſſe uſos, confirmat quippe id generaliter illa *præfatio*, confirmat hic Antoninus, & ſimpliciter, hoc eſt, καθόλου receptum fuiſſe Græcorum, quos dixi, teſtimonio videtur conſtare. Quod ſi verum eſt, opportune admodum ſubmovimus jus illud Rhodium, quod neſcio quis Græculus eſuriens finxit; imponeret enim nobis hodieque, &, quod tur-

pius eſt, auctoritate juris, etiam apud nos, ſeſe oſtenderet. Utimur nos jure Romanorum, niſi patrium obſtet, illi Rhodiorum, niſi Romanum obſtet; utroque igitur nobis utendum eſſet, cum Rhodium ſit pars juris Romani. Sed quamvis vulgo placeat Antoninum hic non ſecundum ea, quæ proponebantur, aſt in omni re nautica, valere voluiſſe leges Rhodias, quæcunque tandem illæ fuerint, & quamvis cum hac, tum aliis, quas dixi, auctoritatibus omnino perſuaſum ſit, jus Rhodiorum navale apud Romanos ſemper & ubique obtinuiſſe, ſi nihil contra eſſet cautum, ægre tamen id admiſerim, utpote qui ſciam, veteres JCtos ne quidem legum Rhodiarum unquam meminiſſe, niſi in ſolo *de jactu* capite. Sciunt hoc omnes, nec tamen minus videas, omnes ſecurum agere ævum. An dicemus, Auctores noſtros ignoraſſe, leges Rhodias tam laute confirmatas eſſe & a Principibus, & a Senatu Romano, ut hæc retulit illa *præfatio*? an reliquas, præter hanc de jactu, non potuiſſe reſcire, quod Rhodienſes hic, ut in navalibus, multa haberent κρυπτὰ καὶ ἀπόρρητα, quæ revelare capitale erat, ut auctor eſt Strabo *lib.* 14. *cap.* 9.? an putaſſe, rem nauticam, quanta quanta eſt, abſolvi jure, quod circa jactum verſatur? an ſpreviſſe quicquid erat earum confirmationum, & *de exercitoria*, verbi cauſa, agentes ſemper ad Prætorum edicta, nunquam ad leges Rhodias provocaſſe? nihil horum.

Forte verius eſt, illas confirmationes non pertinuiſſe niſi ad ſolius Rhodi αὐτονομίαν, quam omnibus fere Græciæ Civitatibus Romanos conceſſiſſe inſcriptionum nummorumque fides demonſtrat. Certe Ῥόδος αὐτόνομος διετέλεσε, ut eſt apud Strabonem *lib.* 14. *cap.* 8. *in fin.* & libertatem ſæpe ei datam, ſæpe ademtam ſcribit Tacitus *lib.* 12. *annal. cap.* 58. & Tranquillus in *Claudio cap.* 25. eoque etiam refer, quæ de repetitis aliquoties confirmationibus, hoc eſt, ſi quid conjicimus, de conceſſa iterum iterumque Rhodiorum αὐτονομίᾳ leguntur in illa, cujus illic memini, *præfatione* vel, ſi mavis, *auctoritate legum Rhodiarum*. Nihil, quod obſtet, video, ne quidem, ut ibi occurrit, particula *hujus l.* 9. nullus illic Eudæmon Nicomedienſis, nulli δημόσιοι τῶν Κυκλάδων, nulla denique facti ſpecies: ſimpliciter Antoninus dixit τῷ ἀξιωθέντι, *ſupplicanti cuidam*, Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος &c. Permittunt igitur hæc, ut ad Rhodienſem quendam in cauſa Rhodia Antoninum dicamus reſcripſiſſe. Sed obſtabit fortaſſe, ubi ex Voluſio Mæciano didicimus, & Nicomedienſem fuiſſe, qui ibi ad Imperatorem ſupplicavit, & Cycladenſes, qui ſupplicantem diripuerant; non igitur cauſa Rhodia, nec locus idoneus, quem de Rhodiorum αὐτονομίᾳ intelligere poſſis. Adhuc tamen ſubſiſto. Quid enim ſi Rhodii Eudæmonem deprædati ſint? & quidni, ſi Rhodus inter Cycladas fuerit inſula princeps, quemadmodum obſervat Cujacius ad *novell.* 41. & Duarenus in *comment. ad leg. Rhod. de jactu cap.* 1. & Antonius Faber in *ration. ad h. l.* idque, ut ipſe ait, *ex conſenſu omnium*, & ſane ita nunc vulgo placere animadverti; quod cum ſit, Rhodii non minus tunc fuerunt Cycladenſes, quam Naxii, Delii, Parii & reliqui. Sin autem exiſtimaveris, & eſt nonnihil, cur exiſtimes, appellationem *Cycladum*, ævo Antoninorum, non fuiſſe extenſam ad *Rhodum*, nihil tamen prohibet, quominus credamus Cycladenſes Eudæmoni rapinam feciſſe in Rhodo vel ad Rho-

Rhodum, ſiquidem de loco direptionis nihil conſtet omnino, ut ſatis hoc videmur probaſſe *cap.* 3. Atque ita, quamvis Eudæmon fuerit Νικομηδεύς, cauſa nihilominus, qua de agitur in *h. l. 9.* erit Rhodia, & dijudicanda illius civitatis legibus.

Secundum hæc Antonini reſponſum accipimus non καθόλȣ, ſed, ut Græci ajunt, κατά τι, & ita valuerunt leges Rhodiæ, ſed in Rhodo; alibi vim nullam habuerunt, niſi forte caput aliquod ſpeciale aut lege aut conſuetudine eſſet receptum, veluti apud Romanos illud, quod de jactu erat, & præterea, ut videtur, nihil. Sic Amſterdammenſes a Duce Albano leges ſuas tranſmittere juſſi, de rebus nauticis Wisbuycenſibus (quæ ex Rhodo Gottica oriundæ multam ſui auctoritatem propagarunt) anno 1570. *9. Januar.* in § 2. *conſuet. civil. Amſterd.* reſcripſerunt, eas in rebus nauticis, quatenus uſu & conſuetudine receptæ ſunt, ſervari; quanquam verum ſit, juris Wisbuycenſis, nunc certe, majorem eſſe auctoritatem videri, ut id fere ſequamur, ubi reprobatum non eſt. Et ita quoque deinceps, vel ex errore, qui non ſemel jus facit, vel ex conſuetudine etiam ad cauſſas non Rhodienſes leges Rhodiæ potuerunt fuiſſe porrectæ; quomodo fortaſſe accipiendi Harmenopulus, Docimus & Attaliata, quos memoravimus in *princ. h. cap.* veteris enim juriſprudentiæ tempore id ita ſe habuiſſe difficile eſt, ut videatur propter ea, quæ diximus.

Sed quicquid ejus rei ſit, hoc certum eſt, poſſe nos tuto carere legibus illis, quas hodie habemus, Rhodiorum nauticis, & tuto etiam caruiſſe Romanos. Ego nolim ad eas amplius nauſeare, & ſciſcitari, ecqua propria lex ſit in illa farragine, ſecundum quam cauſa præſens judicari oporteret? primum *capitulum* eo quidem transfert Antonius Mornacius ad *h. l.* at illud quum de rapina anchorarum agat, haud ſcio, an recte. Naufragio facto vix eſt, ut querelæ de direptis anchoris ſit locus, ſed tunc demum, ἐὰν πλοῖον ὁρμᾷ ἐπὶ λιμένȣ ἢ ἐν ἀκτῇ, ut balbutire incipit illud *capitulum*. Non unum eſt direptionis genus, de quo autem Eudæmon conqueſtus ſit, cum neſciamus, uti ſupra dicere nos meminimus, in eam præciſe, quæ id vindicaſſet, legem vel legis potius inane nomen fruſtra inquirimus.

CAPUT IX.

Ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιȣ̃ται. Τȣ̃το δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θειότατος Αὔγȣστος ἔκρινεν.

Quatenus nulla noſtrarum legum adverſetur. Hoc idem Divus quoque Auguſtus judicavit.

ARGUMENTUM.

Quoſdam libros μήτις *ſecare in* μή τις, *nullo diſcrimine.* Verſiculum ἐν οἷς &c. *recte transferunt omnes, ſed optime aliquis ex antiquis. Legem Rhodiam non ſervari, ſi obſtet Romana. Illam exceptionem a Græcis quoque traditam eſſe in eundem ſenſum. Habere difficultatem, ſi hanc accipias ex noſtra, non habere, ſi ex vulgari ſententia. Utrumque probatur. Non facile quid reponi poſſe, quam Rhodios* αὐτονομίᾳ *ſua non fuiſſe uſos adverſus legem Romanam. Quam tamen id ſit difficile dictu. Videri nihilominus probabile, cunctis civitatibus* αὐτονόμοις *non licuiſſe uti jure proprio, ſi Romanum obſtaret. Conſentire Jac. Gothofredum, nobis alioquin adverſum. Minus bene*

eum advocare l. 1. ff. de uſur. *Magis eo prodeſſe Plinii locum in* epiſtolis *de civitate Amiſenorum , qui recitatur & enarratur .* Α'υτονομίας *minus plenæ interpretatio : ubi & de Siculis & Græcis Aſiaticis . Hæc quo pertineant . Interpretum* πάρεργα. *In* Verſiculo τοῦτο δὲ *nihil variantis ſcripturæ eſſe , ut nec fere interpretationis latinæ. Jac. Gothofredum tamen* Θειότατον *vertere* ſacratiſſimum , *non* divum . *Non liquere , cujus ſit hic* verſiculus . *Videri partem eſſe reſponſionis . Qui Imperatores anteriorum Principum conſtitutiones ſoleant adducere . Cur illud* ἐπίβλημα *non videatur eſſe ſcholium Mæciani . Per* Α'ύγουστον *hic intelligi Octavianum Auguſtum . Jacobum Gothofredum perperam intelligere Marcum Antoninum . Verbum* Θειοτάτου *Imperatoribus & divis & vivis tribui poſſe ? appellationem quoque* Auguſti , *ſed quomodo , ſi ſignificetur , qui tum imperabat . Utraque Gothofredi ratio pro Marco Antonino memoratur ac refutatur . Multa ibi de* præfatione legum Rhodiarum , *& tempore , quo Romani legem de jactu receperunt . Auguſti ſtudium in conſervandis aliarum Gentium legibus & moribus. Philonis Judæi locus illuſtratus . Ejuſdem Gothofredi ſimilis hallucinatio de Tiberio, qui occurrit in* auctoritate legum Rhodiarum . *Non tuto fidendum eſſe faſtis Conſularibus . Exempla ejus rei ex eadem* auctoritate, & l. 8. ff. de quæſtion. *Peroratio .*

REvertamur ad *l. 9.* Superſunt adhuc duo , quos coram videmus , *verſiculi*. Primus , ut eum græce exhibuimus , ubique ſibi conſtat , niſi quod μήτις Charondas & Stephani editio 1527. malint ſecare in μή τις , nullo diſcrimine , quamvis verum ſit , μήτις uno verbo pro ὅτις apud Græcos rarius dici ; dicitur tamen, ſed non eſt tanti, ut auctores addam . In eo autem commate latine transferendo varie tricantur Interpretes, quod factum non oportuit: nemo non recte vertit, ſententiam quod attinet , κατὰ πόδας optime , quiſquis ex antiquis ita : *in quibus nulla noſtrarum ei lex adverſatur* ; cetera non moror .

Habuimus regulam de obſervatione legum Rhodiarum , nunc habemus exceptionem , qua placuit non aliter eas ſervari , quam ſi non obſtet lex dignior , lex Romana ſcilicet .. Eſt illa exceptio a Græcis certatim quoque expreſſa in eundem ſenſum . Harmenopulus in Προχείρῳ *lib.* 2. *tit.* περὶ ναυτικῶν 11. § 1. Ο῞ταν μὴ ἄλλος νόμος ἐναντιούμενος τοῖς τῶν Ῥοδίων, νόμοις εὑρίσκηται, *quum non alia lex contraria reperiatur Rhodiorum legibus* ; quæ ipſa eſt & Docimi annotatio in *jure Græco-Romano* poſt leges, quas vocant, Rhodias. Et Michael Attaliates in *ſynopſi tit.* 48. ἐν οἷς αὐτῷ (*puta* τῶν Ῥοδίων νόμων) μὴ ἕτερος ἐναντιοῦται νόμος, *in quibus legi* Rhodiæ *non adverſatur alia lex*. Ille ἄλλος καὶ ἕτερος νόμος Antonino hic eſt ἡμέτερος νόμος , lex videlicet Romana ; inter hanc & Rhodiam ſi pugna ſit , prævalere volunt Romanam . Video nonnullos id exemplis illuſtraſſe , ſed petitis ex fuligine illa legum Rhodiarum, quas non equidem tali dignamur honore . Quin ſi vel genuinæ hodie exſtarent , & cum his conferremus Romanas , quicquid ibi eſſet contrarium, ad Rhodios tamen & cauſas Rhodias pertinere nos videmur probaſſe , quo ita Rhodii jure ſuo uti non potuiſſent adverſus leges Romanas.

Sed quod hic ait , legem Rhodiam cuſtodiri , niſi obſtet Romana , difficultatem habet, ſi de confirmata Rhodiorum αὐτονομίᾳ hunc locum accipias ex noſtra conjectura , non habiturum , ſi ex interpretatione vulgari . Namque , ſi hanc

ſi hanc ſequamur, leges Rhodiæ navales non alia conditione tranſibunt in jus commune nominis Romani, quam ea, quæ vulgo placet in recipiendis aliorum legibus, ni ſcilicet obſtet lex patria. Ita nos utimur jure Romano, ita Wisbuycenſi nautico, neque etiam alii aliter. Sed ſi populus Romanus leges Rhodias, niſi de jactu, non receperit, ſi Antonini reſponſio non niſi ad cauſam Rhodiam pertinuerit, ut id utrumque nos fuimus ſuſpicati, quomodo ſtabit ea, in qua verſamur, exceptio? an Romani quid proprium habuerunt de jactu, quod cum legibus Rhodiis committi poterit? an, ſi habuerint, de jactu heic eſt ſermo? neutrum facile dixerim. An igitur, quod unice ſupereſt, ea erit Rhodiorum αὐτονομία, ut ſuccumbat legibus Romanis? an & tamen jus ſingulare adverſus generale, qua prius, qua poſterius, ſervari adſolet, atque ita etiam ſingularia Civitatum jura contra Codicem ſuum confirmavit Juſtinianus in § *ſi quæ conſtit. de confirm. Cod.* ad quam videndæ JCtorum diſputationes, & quæ in hanc rem Mornacius obſervavit. Nec alio temere argumento Rhodii αὐτονομία ſua videntur potuiſſe uti, nequicquam forte obſtante jure Romano in his illiſve particulis. Non tamen id auſim liquido adfirmare; nam quamvis de privilegiis, quod dictum eſt, verum ſit, non continuo verum erit de cunctis legibus, quibus Civitates αὐτονόμοι utuntur, cum illis, quam his, ſemper magis fuerit indultum. Ipſe Jacobus Gothofredus, qui alioquin leges Rhodiorum nauticas a Romanis generaliter eſſe receptas juxta cum aliis toties nobis inculcat, ipſe, inquam, ille Gothofredus *cap.* 11. ad *h. l.* non difficulter admittit, nemini licuiſſe αὐτονομία ſua uti adverſus legem Romanam; adducit eo *l.* 1. *pr. ff. de uſur.* ſed nolim dicere, quam bene in rem præſentem. Illo autem præſidio quanquam deſtituamur, non tamen ægre crediderim, Civitates, quas liberas, fœderatas & αὐτονόμους eſſe Romani permiſerunt, jure proprio, ſi Romanum obſtaret, non fuiſſe uſas. Movet me, quod legerim, Amiſenorum Civitatem, & liberam & fœderatam, Plinio, ut liceret Eranos habere, ſupplicaſſe, & Trajanum ab eo conſultum reſpondiſſe, non aliter illud largiendum eſſe, quam *ſi legibus iſtorum, quibus de officio fœderis utuntur, conceſſum eſt Eranos habere*, hoc eſt, ſi quid judicio, tunc demum Eranos habere Amiſenis permittendum eſſe, ſi illud actum & pactum ſit in fœdere mutuo, in fœdere αὐτονομίας, hujus quippe conditiones ſervari jus faſque eſſe. Sin autem illud actum non ſit, non eſſe permittendum, utpote in ceteris Orbis Romani Civitatibus prohibitum, rem geſtam ſuggerit Plinius *lib.* 10. *epiſt.* 97. *&* 98. Quod ſi vero illa Plinii aliter interpretari, & poſſis & velis, animadvertendum omnino eſt, in Imperio Romano fuiſſe, qui αὐτονομία minus plena ſunt uſi. Fuerunt, verbi gratia, qui non alia conditione utebantur legibus propriis, quam ſi inter ſe diſceptarent invicem, aut is, unde petitur, ex Civitate eſſet αὐτονόμων; ceteroquin Romani Prætoris edicto parebant. Exemplo ſint Siculi & Græci Aſiatici, qui, legibus ſuis cum Romanorum commiſſis, extra eas, quas dixi, ſpecies non aliter ſuis utebantur, quam ἐν οἷς μήπω τῶν Ῥωμαίων αὐτοῖς νόμος ἐναντιοῦται, de his, ut & de omni αὐτονομίας jure non ita pridem docte ſcripſit Ezechiel Spanhemius *exercitat.* 2. *ad l.* 17. *ff. de ſtat. homin.* §§ 13. 14. 15. 16. 17. 18. *&* 19. Tantum eſt de primo *verſicu-*

ſiculo, nam Interpretes ad quæſtiones de pugna juris communis & municipalis, & legum municipalium invicem hac occaſione divertentes ſequi nec placet, nec vacat.

Succedat alter. Ait is, τῦτο δὲ αὐτὸ &c. In græcis libri non variant, ut neque in iis latine reddendis, niſi quod alius τὸ ἔκρινεν malit vertere *conſtituit*, alius *judicavit*, alius *decrevit*, alius alio verbo, ſed quæ hic omnia non differunt niſi nominis ſono. Attamen Jacobus Gothofredus Θειότατον non transfert *divum*, ut alii omnes, ſed *ſacratiſſimum*: quam ob rem & quam recte mox erit dicendum.

Ceterum non liquet, cujuſnam ſit ultimus hic *verſiculus*; poteſt enim eſſe auctoris *præfationis legum Rhodiarum*, poteſt Voluſii Mæciani, poteſt & pars eſſe reſponſionis Antonini, idque veroſimillimum videtur, ſi in re incerta conjecturam fieri placeat. Imperatores eo modo in reſcriptis, reſponſionibus, & cum interloquuntur, anteriorum Principum conſtitutiones ſolent adducere; exempla ſunt in *l.* 2. *C. de impub. & al. ſubſtit. l.* 5. *C. de repud. l.* 5. *C. de his qui numer. liber. vel paupert. l. un. C. de reis poſtul. l. un. C. de peric. eorum qui pro magiſtr. interv. l.* 3. *ff. de his quæ in teſt. del.* & alibi. Ille autem, quem toties laudo, in Ὑπομνήμ. ad *hanc* Ἀξίωσιν *cap.* 1. contendit, verba hæc finalia eſſe ex obſervatione Mæciani, hoc ſcholio reſcriptum Antonini confirmantis, ſed contendit tantum, nihil quippe probat. At vero cum illud ἐπίβλημα ſit græcum, jam Mæcianus in *libris publicorum* (inde enim ipſe putat eſſe *h. l.*) loquutus erit græce: quod tamen ne conſtat quidem de Voluſii libro *ex lege Rhodia*, ut ſumus exſequuti *cap.* 1. Ad hæc Mæcianus vel ille *præfationis* auctor, qui hic quaſi hiſtoriam ſcriberent, ipſum potius Auguſti decretum retuliſſent, & quidem, ut credibile eſt, loco ſuo; præſertim ſi, quod ille vult, id eſſet decretum Auguſti, qui tum imperabat. JCti raro, Imperatores ſæpe ita ſolent ſimpliciter auctoritates ſacras advocare.

Hoc autem ipſum, quod Antoninus dixerat, hic conſtituiſſe fertur Θειότατος Αὔγουστος. Plane ſicuti alibi ſimplici Auguſti nomine neminem niſi Octavianum Auguſtum intelligimus ex ratione, quæ dicta eſt *cap.* 2. ita & heic eundem intelligimus. Quem enim alium? Marcum Antoninum inquit Gothofredus *cap.* 6. ad *h. l.* qui, quod Antoninus Pius εἶπεν, hic etiam ἔκρινεν. Tuetur hoc duplici ratione, ſed utraque minus idonea, ut ſtatim videbimus; interea non euntes inficias θειοτάτυ vocabulum, quod *ſacratiſſimum* ille transtulit, Imperatoribus etiam vivis tribui poſſe, neque divis duntaxat. *Auguſti* quoque appellationem eſſe communem ſit ut concedamus, ut nihilominus ſi auctor *hujus verſic.* eum intellexiſſet, qui tum imperabat, dixiſſet *Auguſtus noſter*, *Princeps noſter*, quomodo JCti Imperatorum, ſub quibus vivebant, conſtitutiones ſolent adferre. Quin etiamſi locus quis produceretur, in quo, qui tunc rerum potiebatur ſimpliciter *Auguſti* nomine ſignificaretur, ubi commemoratur aliquod ejus dictum factumve, quod Octaviano Auguſto etiam adſcribi poſſet? nam ſi eo loco verba fierent ad eum, qui rei Romanæ tunc præerat, aut de re præſenti eſſet ſermo, hoc eſt, ubi nullo modo alius, quam qui imperabat, intelligi poſſet, nihil is locus ad rem pertineret; utique illo abutendum non eſſet ex vulgari ratione *l.* 114. *ff. de reg. jur.*

Quod igitur ait Jac. Gothofredus *d. cap.*

cap. 6. graviter Cujacium aliosque erraſſe, qui hic per *Auguſtum* Auguſtum intellexerunt, non video qui poſſit defendi. Non hunc tamen, ſed D. Marcum eſſe exaudiendum ex eo ſibi videtur conficere, quia Tiberius in fragmento *præfationis legum Rhodiarum* primus memoratur eorum, qui leges Rhodias confirmaſſent. Eandem quoque rationem facit ſuam Jacobus Andreas Cruſius, Jacobi Gothofredi imitator perpetuus, *comment. hiſtor. Philol. jurid.* ad *h. l. cap.* 14. ſed ea ratione nihil poteſt dici levius. Fragmentum illud non eſſe integram præfationem earum legum, & id ipſum, & argumentum, quod ei præmittitur, demonſtrat. Sed & quod ſupereſt, ſeu partem, ſeu partis eclogam dicas, hiatibus varie ruptum eſt,

> .... *lacerum crudeliter ora*
> *Ora manuſque ambas* ...

Deinde ſi tota exſtaret præfatio, & in ea Auguſtus non memoraretur, quid tum? falſum eſſet, quod ait *verſic.* τοῦτο? diceret Tiberium, exempli gratia, confirmaſſe, non negaret Auguſtum, quod dicit ille *verſiculus*, & verum erit, donec ſit, qui probet contrarium. Immo nec primus legibus Rhodiis auctoritatem dedit Tiberius, ſed ex *l. 2. pr. & § 3. & inſcript. l. 7. ff. de lege Rhod. de jact.* cognoſcimus, etiam ante Tiberium eam auctoritatem leges Rhodias habuiſſe, quam deinceps habuiſſe videmus in digeſtis. Nam ſicut in aliis JCti, qui poſt Tiberium vixerunt, de legis Rhodiæ capite, quod de jactu eſt, ut jure recepto, diſputant, ita Servius, Alphenus Varus, Ofilius & Labeo in *d. l. 2. & 7. d. tit.* Quod porro ait Gothofredus in *h. l.* Αὔγουστον memorari, poſtquam jam actum eſt de Antonino, ideoque poſt Antoninum imperaſſe, plus quam ridiculum eſt, quamvis ille *verſ.* non ſit pars reſponſi Antoniniani, quod tamen eſt probabile. Auctoritates rei firmandæ gratia tantum non ſemper ſequuntur id, quo de agitur, nec, etſi, ut vulgo, antiquiores ſint, commode aliter fieri poteſt, in hunc modum ſexcenties Auctores cum noſtri, tum alii.

Atque ita Auguſti nomine hic Auguſtum Octavianum intelligimus, & ejus ſimile aliquod præjudicium de obſervatione, vel, ſi mavis, confirmatione legum Rhodiarum. Quo recte referri poteſt Philonis Judæi locus ex libro *de legatione ad Cajum p. m.* 846. ubi inſigne Auguſti ſtudium notat in aliarum Gentium inſtitutis, quæ in Romanorum poteſtatem redactæ erant, conſervandis. Τοσαύτην, inquit, ἐποιεῖτο τῆς βεβαιώσεως τῶν παρ' ἑκάστοις πατρίων, ὅσην καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπιμέλειαν. Sigiſmundus Gelenius vertit *ritus & ceremonias*. Hugo Grotius ad librum *de jure belli & pacis lib. 3. cap.* 15. *num.* 10. & Ezechiel Spanhemius *exercit. 2. ad l. 17. ff. de ſtat. homin.* § 15. vertunt *leges*; melius forte, ſi ſimpliciter *avita cujuſque Gentis*, quorum appellatio vel maxime leges cujuſque proprias complectitur. Plura ibi habet illuſtriſſimus Spanhemius, quibus illud Auguſti ſtudium luculenter confirmavit. Utque ita hujus legis clauſula commodum pertinere poſſit ad datam confirmatamve ab Auguſto Rhodiorum αὐτονομίαν, cum ſatis ſit certum, Rhodios illius ævo jam doctos fuiſſe parere nomini Romano.

Unum eſt, quod addo, licet πάρεργον. Nempe ut Auguſtum pro Auguſto hic non agnoſcit Gothofredus, ſic nec Tiberium pro Tiberio in *auctoritate*, quam dixi, *legum Rhodiarum*: ejus nomine ibi Claudium intelligi vult *cap.*

9. ad

9. ad *h. l.* & id quia ſub eo Tiberio memoratur Antoninus Conſul, quem fuiſſe ait Quintum Haterium Antoninum ſub Claudio, & deinde quidam Nero; quem putat Domitium fuiſſe, qui Claudio ſucceſſit. Si, quod neſcit, utrumque ſciret, mox & ego crederem, per τιβέριον Καίσαρα σεβαστὸν intelligendum eſſe Claudium. At quid ſi non fuerit Antoninus Conſul ſub Tiberio? non dicam, quod dicit Petrus Faber 3. *ſemeſtr. cap.* 12. eum κατὰ πρόληψιν occurrere, neque etiam dicam, ſub Tiberio fuiſſe ſuffectum, ſed vero duntaxat, nullum nos indicem Conſulum habere, cui tuto fidamus; idque non potuit non admonere Conſulatus Lauri & Agrippini, quem memorat eadem *legum Rhodiarum auctoritas*, & tamen alibi fruſtra quæras. Nec enim tanti ſunt, qui reperiuntur, Faſti Conſulares, ut iis creduli *Laurum & Agrippinum* cum Petro Fabro *d. loc.* transmutemus in *Taurum & Criſpinum*, vel cum Jac. Gothofredo *cap.* 10. in *T. Aurelium & Atratinum*; multo minus tanti, ut alio loco cum nugatore quodam Gallo D. Auguſti edictum, quod exſtat in *l.* 8. *ff. de quæſtion.* factum fuiſſe negemus ex eo, quod Vivius Avitus & Lucius Apronianus, quibus Conſulibus factum oportuerat, non appareant in Faſtis, nituntur hæc leviſſimo vel potius nullo argumento, cum fere nulli ſint, ut diximus, illi Conſulum catalogi. Ecquis itaque fuerit Antoninus ille Conſul æque incertum eſt, ac quis ille Nero, qui ibi dicitur ἀποκριθεὶς τῷ Τιβερίῳ Καίσαρι σεβαστῷ; omnes Nerones nemo facile enumeret.

Atque ita abſolvimus *l. 9.* e cujus interpretatione ſatis, puto, apparet, multis modis eam omni difficultate carere, & fruſtra eſſe, qui, ut altius videantur ſapere, tantos fluctus in ſimpulo excitant.

ΕΠΙΒΛΗΜΑ.

ARGUMENTUM.

Occaſio ejus ἐπιβλήματος. *Auctorem cujuſdam* diſſertationis *ad* h. l. *recte obſervaſſe, inſpectionem de jactu non eſſe ab ea alienam: & quid inde effici poſſit in rem noſtram. De Voluſii libro* ex lege Rhodia *quid idem recte, quid ſecus videatur ſtatuiſſe. De verbis* ναυφραγία *&* ναυάγια *quam fuerit tricatus. De* τῇ Ἰκαρίᾳ *&* τῇ Μαλίᾳ *quid ille dixerit vel omiſerit, quod a nobis dictum eſt. Quædam ea de re admonitio. Obſcuritatis eum poſtulare ſententiam Jac. Gothofredi de* δημοσίοις τῶν τὰς Κυκλάδας οἰκούντων; *neque tamen videri quicquam adferre clarius vel melius. Reſponſum Antonini ejus Principis, non JCtorum verbis proponi. Diſſentire Auctorem illius* diſſertationis *nullis auctoribus. Contra eundem omnino legendum eſſe* Εὐδαίμονι, *dandi caſu, non* Εὔδαιμον, *vocandi caſu. Singularem aliquem Eudæmonem ſub Hadriano fruſtra eum quærere & hic intelligere. Antoninum vere dici* τοῦ κόσμου κύριον *qui contendat; nec tamen minus agnoſcat locutionis* κατάχρησιν. *De lectione verborum* ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης *aliquid eum indicaſſe; ſed quam nihil profecerit. Quid circa illum* verſiculum *præſtiterit, vel potius non præſtiterit. De Civitatibus* αὐτονόμοις *nonnihil dixiſſe ad inſtar ejus, quod nos probavimus.*

POſtquam hæc ſcripſeram, ad me perlata eſt *diſſertatio* ad *h. l.* ſcripta Lugduni Batavorum anno MDCXCVIII. & ſane non uno nomine digna, quam memoremus, & hic illic ἐπικρίσει noſtra annotemus. Liceat ad calcem hujus opuſculi de ea aliquid dixiſſe; ne opus ſit turbare, quæ ſerie continua modo ſumus commentati. Ob-

Obſervat auctor *diſſertationis cap.* 3. ab ſpecie facti, quam nobis Eudæmon retulit, non neceſſario alienam eſſe omnem inſpectionem de jactu; nec illepido themate illud ivit probatum. Eum adi, & videbis nihil quicquam obſtare fictioni de rapina jactarum mercium, neque etiam quicquam obſtaturum, ſi jactus, quem ille ſecutum eſſe vult, naufragium anteceſſiſſe credamus. Quod non eo dictum velim, ut cum ipſo efficiam, legem hanc non eſſe ab inſcriptione tituli, in quo digeſta eſt, alienam (*fugitivas* appellant) ſed ut quid majus: ſcilicet confirmationem Antonini in *h. l.* non ad leges καθόλϐ Rhodias, ſed ad eam, quæ de jactu eſt, pertinere poſſe, & fortean pertinuiſſe; quo ita confirmaverit non νόμϐς τῶν Ῥοδίων, numero plurium, ſed, ut eſt in *h. l.* νόμον τῶν Ῥοδίων, puta νόμον περὶ τῆς ἐκβολῆς, præter quam non alia lex Rhodia frequentabatur: & obſervabitur illa de jactu lex, quatenus diſputationibus JCtorum ab ea receſſum non eſt, hoc eſt, ἐν οἷς μήτις, & cetera. Sic recte ſubſiſtunt, quæ *de legibus Rhodiorum navalibus* diſputavimus *cap.* 8. quamvis hunc Mæciani locum non accipias de cauſa Rhodienſi.

Probo, quod idem *cap.* 4. defendat Voluſii librum *ex lege Rhodia*, non probo, quod græce ſcriptum fuiſſe neget ex titulo latino. Eſt etiam, etſi ille contradicat, cur conjecturæ indulgeamus, librum hunc fuiſſe *ſingularem.* Sed de his ſatis diximus *cap.* 1.

Toto *cap.* 5. id agit, ut laudet verbum ναυφραγίϐ, non equidem græcum, ſed, ut exiſtimat, de induſtria ejus, qui libellum Eudæmonis concepit, latinum. Ναυάγιον ſignificare ait navim fractam ſimul & perditam, *naufragium* etiam perniciem minorem. Quod utcunque ſit, quis genus & modum hujus naufragii definiverit? quin ſi de minori intelligendum ſit, nihil tamen prohibebat eum græce loqui, & pluribus verbis efferre, quod uno non poterat.

Cap. 6. Ἰκαρίας emendationem ex eo etiam refellit, quod Ἰκαρία ſimpliciter pro *mari Icario* accipi poſſe non videatur. Id quia ille dixit, vellem ne nobis eſſet dictum *cap.* 4. at nos uno verbo, quod ille longum facit, recenſens nomina maris Icarii, quo Ἰκαρίας vocem, pro mari intellectam, ſine exemplo eſſe oſtenderet. Magis turbat, quod idem pro ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ex ſententia Viri, ſcio cujus, Clariſſimi legendum cenſeat ἐν τῇ Μαλίᾳ. Inter conjecturas criticas, quas *d. cap.* 4. de loco naufragii proponebam, hæc ipſa eſt, quam ibi dedi *loco penultimo*; deleatur igitur, ceteris ſalvis. *Pereant*, inquit ille, *qui ante nos noſtra dixerunt*, ego vero eos ſalvere jubeo. Næ valde bonæ frugis egenus eſt, qui unam ſibi obſervationem perire non patitur facile: de calumnia ſecurus ſum, ſua quis, an aliena ſcribat, ex auctore dignoſcitur. Ceterum, ni ad alia digrediar, deletum nolim, quod deleri ſic ſic prodige conceſſeram. De Malia Lesbi nihil illa *diſſertatio*, quin & de Malia Laconiæ multa ibi ſunt, quæ habemus præcipua. Hæc quoque promontoria, exemplo Iſaaci Voſſii, minus hic diſtincta eſſe ſuſpicor.

Caput 7. Sententiam Jac. Gothofredi de δημοσίοις τῶν τὰς Κυκλάδας οἰκϐ́ντων obſcuritatis poſtulat, neque tamen video ea, quæ ibi dicuntur, magis illuſtrare vel δημοσίϐς vel Κυκλάδων generale nomen. Si pro οἰκϐ́ντων legas διοικϐ́ντων, vel διοικϐ̃ντες intelligas, parum, mea ſententia, profeceris. Magis etiam in facili eſt reperire Gothofredi *ſervos publicos*, quam illius *homi-*

homines, nominatim ut periclitantibus & naufragis ſubſidio ſint conſtitutos; hujuſmodi homines aluiſſe Cyclades dicere citius, quam probare licet. Lego hic lubens inſcriptionem, quam, ſuggerente Aldi Manutii *orthographia*, nobis repræſentat *d. cap.* 7. & in qua *publicus* occurrit ſimpliciter: confirmat id, quod diximus *cap.* 5.

Reſponſum Antonini ejus Principis, non JCtorum verbis proponi omnino eſt dicendum, Ἀντωνῖνος εἶπεν, non alii; multa in hanc rem liceret adferre, niſi *caput* 8. illius *diſſertationis* nullis auctoribus diſſentiret, nam nulla eſt, quam dedit, auctoritas vel Capitolini, vel, quod exhibet, marmoris: nullam dico, cum id non probent. Miror porro, Virum Cl. mirari, Interpretes conſtanter legere Εὐδαίμονι, dandi caſu, cum ipſe vocandi caſum præferat, hoc modo: Ἀντωνῖνος εἶπεν; Εὔδαιμον ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος &c. ait in libro Florentino hujus ambiguitatis ſigna apparere, ſed quomodo aut qua fide non addidit; certe Taurellus Εὐδαίμονι expreſſit ſatis clare. Si quintus caſus palam exſtaret in librorum optimo, non eſſet, cur tertium adſciſceremus, & eo, per me licet, referantur, quæ pro quinto caſu adduxit *d. cap.* 8. nunc quia ibi non exſtat, vel potius contrarium ex fide Taurelli, & etiam Haloandri, nihil puto mutandum. Non erat etiam quærendus ſingularis aliquis Eudæmon, cujus nominis Græcia quam plurimos tulit; nec intelligendus præciſe Eudæmon ille ſub Hadriano, utique non ob eas rationes, quas ille enarrat, nec, ut opinor, pro ſeriis haberi vel vult vel poteſt. Alium Eudæmonem Suidas refert in Εὐδαίμων.

Caput 9. potentiam Principis Romani extollit, quo eum faciat κόσμου κύριον. Dum tamen concedit & aliorum in Orbe imperia, locutionis κατάχρησιν, quam modo amoliebatur, oportet agnoſcat: & agnoſcit ſane is, qui eam Romanorum, cum maxime Imperatorum, faſtui fert acceptam. Quum tamen Princeps; cetera modeſtus, ita loquatur, pro Imperio Romano τὸν κόσμον accipi nihil eſt quod vetat.

Ut ſciamus veram lectionem verborum ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης &c. illa *diſſertatio cap. ult.* ad Italiam Florentiamque nos remittit; nec tamen, ſi, ut hæc exhibuit, in Codice Tuſco ſcriptum eſt, quicquam ibi reperies, quod non dederunt Taurellus, Haloander, Ruſſardus, Charondas, alii. Nihil etiam præſtitum video ad tollendam, quæ præcipua eſt, hujus loci difficultatem. Aliquid *eo capite* dicitur ad inſtar ejus, quod de data confirmatave ab Auguſto αὐτονομίᾳ Rhodiorum a nobis actum eſt *cap.* 8. In Imperio Romano leges Rhodienſes nauticæ an & quatenus receptæ fuerint, non definit; neque vel de eo quicquam. Cycladenſes tamen argumento *hujus legis* palam ſubmittit Rhodiorum legibus; nec dubitat liquido pronunciare, Civitates αὐτονόμους jure ſuo adverſus leges Romanorum non fuiſſe uſas. Vellem id probaret monumentum fœderis, quod habet ex Manutio: apprime eſſet in rem noſtram, tuendæ ſcilicet interpretationi, quam *cap. ult.* dedimus ad *verſic.* ἐν οἷς μήπω τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται.

TANTUM EST.

COR-

CORNELII VAN

BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

DE

DOMINIO MARIS

DISSERTATIO.

AD LECTOREM.

*Argumentum adgredior, quod non unius belli cauſa fuit, & de quo etiam a Viris eruditis vario Marte certatum eſt. Et tamen de dominio maris magis, quam terræ quærere ſupervacuum eſſet, ſi non multorum inanes tricæ multum ei tenebrarum offudiſſent. Quare nunquam magis ſum miratus, quam Viros in Juriſprudentia & re literaria primos, proximo, quod abiit, ſeculo potuiſſe hic tam ſerio ſcindi in contraria ſtudia, & ingenteis adeo turbas dare de re, cujus definitio non videtur eſſe in difficili: utique ſi rem putes, non auctoritates, forte ſemicrudas alicujus Poetæ, aut ſi quis ei ſimilis eſt. Sed ſcin, cur tam varie? aliquos amor Patriæ, aliquos adblandiens commerciorum libertas, aliquos adulatio, aliquos tandem indicta publice præmia ſeduxere. Nos citra ſpem metumque, citra affectum agere decrevimus, tuituri maris cum libertatem, tum dominium; ita quippe cenſeo: mare in dominium redigi poſſe, ut quod maxime, neque tamen hodie ullum mare imperio alicujus Principis teneri, niſi qua forte in illud terra dominetur. Video obſtantes catervas: at per eas non difficile erit nos explicare, ubi de origine cujuſcunque dominii conſtiterit; ab ea rem repetemus; ita machinæ, quas ſubvertere oporteret, mole ruent ſua. Si animus eſſet cuncta perſequi, enaſceretur mihi non diſ*ſertatio, *ſed juſtum volumen: liceat igitur, quod res eſt, breviter & quam fieri poteſt ſimpliciſſime dicere, moribuſque Gentium probare, vel, ſi contradicant, damnare; liceat aliorum ſententias nec prolixe narrare, nec niſi parce & oblique refutare. De dignitate ejus argumenti fruſtra ſim, ſi quid amplius præfarer. Placuit Interpretibus id tractari ad* l. ἀξίωσις 9. ff. de lege Rhod. de jact. *loco non ſuo, ut ſcire licet ex iis, quæ in libello ad* d. l. *9. modo forte diximus in hanc rem. Sed nihil vetat morem gerere huic παρέργῳ, quum noſtra, & forte tua, Lector, nihil referat, hic an alibi dicantur, quæ de* Dominio Maris *dicere conſtituimus. Vale.*

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

DE DOMINIO MARIS DISSERTATIO.

CAPUT I.

De origine Dominii.

ARGUMENTUM.

Dominium rerum cœpiſſe ex naturali poſſeſſione, & quare. Qui illa jus præcipuum dederit? Ex naturæ regula dominium & poſſeſſionem in eadem cauſa eſſe; hac remiſſa illud quoque remitti. Veſtigium hujus juris remanſiſſe in iis, quæ uſu Civitatis in dominium redacta non ſunt. Explicitæ l. 1. § 1. ff. de acq. rer. dom. l. 14. § 1. eod. l. 5. § 1. & l. 6. pr. ff. de rer. diviſ. *Vetus occupatio quid præſtiterit; quid nova præſtet? Ultra detentionem corporalem dominium non extendi niſi ex conventione. Eam eſſe Civium in quaque Civitate. Dominia citra poſſeſſionem non videri rata niſi ex ſolo jure civili. D. Auguſtinus in hanc ſententiam aſſertus* can. 1. cauſ. 23. quæſt. 7. *&* can. 1. diſtinct. 8. *Si res mea ſine me extra Civitatem meam reperiatur, occupanti cedere. Auctores noſtros etiam ea juriſprudentia uti in* l. 5. § 2. & l. 7. ff. de capt. & poſtlim. reverſ. *Non alia ratione hæc ſubſiſtere, quam quod communis noſtræ Civitatis ſponſio Gentibus exteris non præjudicet. Secus ſe rem habere, ſi amicitia inter Gentes ſit contracta, & quam ob rem. Turci qui eo quoque jure nitantur. Enarratur privilegium, quod Achmet anno* MIↃCXII. *Belgis dedit. In cauſa liberorum hominum videri tamen eum peccare, defenſo circa id Pomponio in* d. l. 5. § 2. ff. de capt. & poſtl. reverſ. *quin & Turcorum Imperatore ſecundum principia religionis ſuæ. Quibus fœderibus receſſum videatur a communione rerum non poſſeſſarum. Illuſtrata Galli ſententia apud Feſtum. Inter Gentes tantum non omnes ejuſmodi fœdera intercedere. Hinc juri gentium attribui dominiorum diſtinctionem in* l. 5. ff. de juſt. & jur. *Marci Tullii locus* lib. 1. de offic. cap. 21. *in rem præſentem deducitur, & varie cum emendatur, tum explicatur. Communionem antiquam fuiſſe quam perperam negetur. De ſeceſſu ab illa communione Grotium non ſatis recte diſputaſſe videri. Originem dominii æque ab utilitate, atque a neceſſitate repetendam eſſe. Argumenta in eam rem. Ex vetuſta apprehenſione nihil eſſe juris tam in adipiſcendo, quam retinendo rerum dominio, niſi animo ſimul & corpore perpetuo iis incumbamus. Ἐπίκρισις in Grotium. Objectiones Thomaſii & Titii contra ea, quæ de origine dominii diſputavi, expenduntur.*

Quo-

Quoniam ante dominiorum diſtinctionem, ex qua duntaxat ſingulorum in omnia poteſtas, naturæ regula fuit, & adhuc eſt, nihil moveri niſi a magis valido, *ex naturali poſſeſſione dominium rerum cœpiſſe* recte Nerva obſervat in *l.* 1. § 1. *ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* ex eo enim, conſtabat, in pari cauſſa conditionem poſſidentis eſſe meliorem; ideoque rem detentam adimi non poſſe, niſi ab eo, qui in ea plus juris habebat, hoc eſt, a nemine, omnium quippe hac in re æqualis conditio fuit, cum proprie telluris herum natura nec illum, nec me, nec quemquam ſtatuit. *Dominium d.* § appellat jus præcipuum habendi, a quo quis, niſi injuria, depelli nequit. Utque id jus *cœpit* ex naturali poſſeſſione, ita non aliter duravit quam re poſſeſſa. Dominium & poſſeſſio ambulabant paſſu pari, neque aliud præſtabat antiqua illa apprehenſio quam jus detinendi, quod a jure ſeparatim habendi nihil omnino differebat. Id autem jus quum ultra detentationem non extenderetur, ea remiſſa res in antiquam cauſam recidebat, quod & Nerva & Paulus videntur animadvertiſſe in *d.* § 1. non obſcure enim ibi videas occupationem veterem ſecerni a nova, ita ut hodie res nullius occupatæ in occupantis dominium cedant, uti plene fiant ipſius, olim vero per apprehenſionem naturalem non aliter apprehendentium cenſerentur præcipuæ, quam ſi tenerentur corporaliter, & quamdiu illa detentio durabat. Atque hujus juris veſtigium remanſit in iis, quæ uſu Civitatis in dominium redacta non ſunt: ſi caſam in littore exſtruxero, ſoli dominus efficior, ſed diruta caſa, & remiſſa ſic poſſeſſione, quaſi jure poſtliminii revertitur locus in priſtinam cauſam *l.* 5. § 1. & *l.* 6. *pr. ff. de rer. diviſ. l.* 14. § 1. *ff. de acquir. rer. domin.* Ut autem alicujus jus etiam ultra extenderetur, ex apprehenſione fieri non potuit, quia æque ad omnes eadem res pro indiviſo pertinebat; ad illud igitur conventio fuit neceſſaria, qua quis juri, quod naturaliter habebat, renunciaret, quoque alioquin protinus occupaturo, cui alius poſt apprehenſionem non continuo incumbebat. Cujuſmodi pactum aliquando iniviſſe univerſum genus humanum ſcio qui dicant; at illud cum perquam ſit abſurdum, nihil putem ſupereſſe, quam ut dominium adſcribamus juri civili, civium enim eſt conventio, ut quiſque ſua habeat tuita ſeparatim, etiam citra poſſeſſionem præciſe naturalem.

Perſpicue illud quoque comprobat D. Auguſtini diſputatio in *can.* 1. *cauſ.* 33. *quæſt.* 7. & præſertim in *can.* 1. *diſtinct.* 8. de quo ad alia detorquendo tantum laboratum eſt; in partes laboris venerunt Gœdeus in *comment. ad l.* 42. *ff. de verb. ſignific.* & Lyclama *opin. lib.* 2. *eclog.* 13. ſed irrito conatu. Recte Auguſtinus dominia rerum jure humano, & quidem civili, ſubſiſtere, & hac ſublato illa quoque tolli diſputavit: etenim veriſſimum eſt, dominia, Gentium occupatione quæſita, non niſi legibus cujuſque Gentis rata eſſe, in tantum ſcilicet, ut res, etiam non detentæ, ſolo animo retineri poſſint. Quapropter ſi res mea extra civitatem meam reperiatur, me abſente & ei non incumbente, cedet rurſus primum occupanti, ceu res nullius, vel potius ceu res communis, &, ut inquit ille, *in medio poſita*. Neque aliter auctores juris Romani ſenſiſſe conſtat ex Pomponio in *l.* 5. § 2. *ff. de capt. & poſtlim.* re-

reverſ. & Proculo in *l. 7. pr. eod.* dum ad neminem rerum ſuarum dominium extra Civitatem ſuam pertinere liquido ſatis pronunciant; non alia ratione, quam quod communis civitatis ſponſio Gentibus exteris non præjudicet, ſed teneat duntaxat illius civitatis membra, juri ſuo dum renunciarent. Ad exteros itaque, ad quos nihil civitatis noſtræ juſſa, ubi bona noſtra pervenerint, dominorum eſſe deſinunt *d. l.* 5. § 2. & *d. can.* 1. *diſt.* 8. niſi, quod recte excipit *d.* § 2. inter eos Populos amicitia ſit contracta: per eam enim alterius civitatis conventio alteri rata habetur, quum, niſi id fiat, nullo modo amicitia inter homines rerum ſuarum amantes poſſit conſiſtere.

Ea etiam juriſprudentia Turcos uti ſignificat § 2. & 5. *Privilegii*, quod Achmet anno MIↃCXII. Belgis fœderatis dedit; ait enim, ſi quis in ditiones ſuas adpellat, cujus populus neque fœdus neque amicitiam ſecum habeat, ejus bona publicari, ipſumque in ſervitutem redigi; a quo Belgæ, etſi in peregrina nave adpellant, virtute ejus privilegii eximuntur *d.* § 5. nituntur hæc jure, quod diximus. Peccat tamen in eo hæc juriſprudentia Turcorum, quod liberos homines ea ratione dominio ſuo addicat, nam Pomponium, qui id ipſum videtur velle in *d. l.* 5. § 2. *in fin.* intelligimus de homine libero, ob juſtam cauſam capto. Quin & ita fortaſſe intelligere poſſes Turcorum Imperatorem, & *d.* § 5. ſecundum principia religionis Turcicæ interpretari de Chriſtianis, hoc eſt, ipſo jure hoſtibus. Sin contra eſſet, mihi equidem cum illius, tum Pomponii ratio non videtur conſtare; neque enim, ut rerum, ita hominum, jure naturæ Gentiumve commune dominium fuit: & tamen illud, quod diximus, jus tribuendum eſt unice communioni, a qua ictis de amicitia fœderibus receſſum non fuit.

Fœdera autem accipimus, præeunte Pomponio, quibus vel amicitia vel hoſpitium contrahitur: aliud, ſi tantum placuerit, ut bello abſtineatur, tunc enim de reliquis nihil pactum; quo caſu ſupererit locus Galli ſententiæ apud Feſtum in *voc. poſtliminium*, cum ait, etiam *cum populis liberis & confœderatis poſtliminium eſſe*. Quum vero hujuſmodi fœdera, extra bellum, inter Gentes eſſe ſoleant, jam apparet, quod non putem hucuſque apparuiſſe, quo ſenſu ex jure Gentium dicatur eſſe dominiorum diſtinctio in *l.* 5. *ff. de juſt. & jur.* eo quippe jure pactis fœderibuſque agnitum eſt & probatum illud jus, quod dederat antiqua occupatio, ſeu potius illud jus, quod amiſſa poſſeſſione amittebatur, extenſum eſt ad eas regulas, quibus in civitate reguntur rerum dominia.

Secundum hæc interpretamur M. Tullii Ciceronis locum *lib.* 1. *de offic. cap.* 21. a Grammaticis, ni fallor, male habitum. Ita legitur vulgo: *Sunt autem privata nulla natura; ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt; aut victoria, ut qui bello potiti ſunt; aut lege, pactione, conditione, ſorte; ex quo fit, ut ager Arpinas Arpinatum dicatur: Tuſculanus Tuſculanorum*. Opinor mendum eſſe in finalibus, reſtituendum, ſi ita legas & interpungas: *aut lege, pactione conditione; ex quo fit, ut ager forte Arpinas Arpinatum dicatur*, & reliqua. Hoc vult, rerum dominia quæri vel occupatione vel conventione. Occupatione bifariam; aut rerum nullius, per apprehenſionem vacuæ poſſeſſionis, aut alicujus, jure videlicet belli. Conventione rurſus bifariam; aut publica,

quum

quum ex lege, aut privata, quum ex contractus cauſſa dominium transfertur, hoc eſt, *pactione conditione*, ſi, ut oportet, conjunctim accipiatur. Legendum videri poterat *condictione*, ſiquidem *condictum* pro *convento* & *conventione* eſt, etiam Cæcilio JCto apud Gellium *lib.* 20. *cap.* 1. ſed nec male pro eo & *conditio* uſurpatur. Sæpius quoque in libris antiquis hæc verba commutata repeṫiuntur, vel ſcripturæ errore, vel quod utriuſque par ſit ſignificatio, utique par, cum *pacti* verbum additur, quemadmodum & Cujacius obſervat ad Pauli *ſentent. lib.* 1. *tit.* 1. § 1. Atque ita apud Tullium *pactio conditio* ſunt duo ejuſdem notationis verba, quomodo apud noſtros hæc ipſa in re *pactum conventum*, *pactum conventio*. Qui in Cicerone hæc ſeparatim legunt, interpretes ſunt non interpretes; neque meliores, qui voculam *ſorte*, eamque eo loco ſervant. Hic enim quærendi dominii modus, utcunque eum explices, vel a *lege*, ſi qui publice ſortiantur, vel a *pactione conditione*, ſi privatim, diſtingui nequit, cum utique, ſi ſorte dominia dividantur, ſemper oporteat præcedere ſponſionem vel privatam vel publicam civitatis. Sed jam reſtitui voculam, quæ videbatur legi mendoſa, nec ſuo loco. *Ager ſorte Arpinas* recte dicitur; in hunc ſenſum *ſorte* exemplum notat, ut in *l.* 9. § 7. *ff. de uſur.* & paſſim alibi. Nullius oppido pretii ſunt, quæ hic legunt & adferunt Lambinus & Turnebus, nullius item, quæ prolixe ad hunc locum effudit Lyclama *opinion. jur. civ. lib.* 2. *ecl.* 13.

In explicanda origine dominii alii aliter inſtituerunt; ſed nolim in eo argumento heic vagari. Communionem antiquam ſunt etiam, qui negant fuiſſe, non gnari ſcilicet, per communionem intelligi ſtatum, quo res nondum iverant in proprietates ſingulorum, at omnibus ad omnia æquale jus erat. Recte illi, ſi, quod facere videntur, communionem negent, qualem Plato in Rempublicam ſuam induxit; de ea vero nemo ſenſerit. Satis hoc claret ex iis, quæ Hugo Grotius exſequutus eſt *cap.* 5. *maris liberi*, & *de jure bell. & pacis lib.* 2. *cap.* 2.

Hoc omnino probare non poſſum, quod de ſeceſſu ab illa communione, & modis quærendi dominii utroque loco idem diſputat. Utilitas rerum, quibus ſe ſuoſque exhiberet quiſque, occupationi cauſam dedit; utilitas, inquam, non tamen neceſſitas. Illam autem metiebantur primi mortales ex uſu rerum & abuſu, & prout quæque res majorem minoremve uſum ſui præbebat, eo magis minuſve appetebatur. Atque adeo ſi ea, quæ uſum omnibus præſtare poterant, magis tamen eſſent utilia, ſi haberentur ſeparatim, non poteſt non inde conſtare de animo cujuſque ad ea ſibi applicanda. Docent hoc τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν, docet, quam Græci proprio vocabulo appellant, mortalium πλεονεξία, quæ ſemper fuit, & erit, donec homines, maxima. Hæc vero tum neceſſaria, tum utilia non aliter ſibi applicabant, quam naturali occupatione, id eſt, rerum, quarum ſatagebant, apprehenſione corporali, nam animo ſolo vel univerſum orbem facile unus degluti verit. Non difficulter id omnes dabunt, hoc nemo, jus corpore & animo quæſitum in re occupata, non niſi eadem ratione, corpore puta & animo, ſervari: & tamen illud verum eſt de primæva occupatione, qua ventum eſt in vacua. Videor id jam ſatis probaſſe ex naturali jure omnium ad omnia; ne addam, ex remiſſa poſſeſſione tunc non potuiſſe præſumi niſi animum habendi

rem

rem pro derelicta ſecundum juriſprudentiam illorum temporum naturalem; poſſeſſionem animi lex tuetur civilis, quæ tunc nulla erat. Utque adeo Grotius *d. cap.* 5. *mar. lib.* neceſſitatem *perpetuæ*, quam vocat, *occupationis* male videatur ad ea duntaxat referre, quæ ſua natura poſſeſſioni renituntur, ut ſunt feræ beſtiæ, male ſcilicet, ſi hæc ad veterem occupationem, non autem ad jus civile ſolum pertinere credamus.

Si non ſubſiſtant, quæ *hoc capite* diſputavi de origine dominii ex jure naturæ Gentiumque, etiam ſubſiſtere nequeunt, ex iis quæ collegi effecique toto hoc libello. Ultra poſſeſſionem dominium non durare in rebus occupatis naturæ, ut puto, regula eſt, jure Gentium confirmata, & ex utroque jure a JCtis Romanis deſcripta. Sed poſtquam hæc edideram anno 1703. Chriſtianus Thomaſius, magnum inter Germanos & omnes eruditos nomen, modeſte ſe iis oppoſuit *notis ad Ulricum Huberum de jure civitatis lib.* 2. *ſect.* 4. *cap.* 2. *n.* 43. auctoritas ejus Viri non pateretur, ut, quæ ipſe objecit, iterata nunc editione ſilentio tranſmitterem, niſi præveniſſet induſtria viri conſultiſſimi Theodori Graver, hic enim *diſſertatione de mari natura libero*, *pactis clauſo*, *ſect.* 1. *cap.* 3. *n.* 5. *& ſeqq.* adeo ſtrenue & feliciter cauſam meam egit, & ad ſingula Thomaſii reſpondit, ut, ſi quid adderem, videri poſſim actum agere & bonas horas perdere. Ne tamen litem, quæ mea eſt, plane ſuam feciſſe videatur, non poſſum prætermittere, quin uno verbo animadvertam, Thomaſium, tantum non invitum, delabi ad juriſprudentiam naturalem, quam ipſe extuli, remiſſa nempe poſſeſſione remitti dominium, ſi merum jus Gentium putemus. Agnoſcit utique eam juriſprudentiam in rebus mobilibus, agnoſcit & in rebus immobilibus, in occupatione forte inſulæ incultæ, ſi poſt deſeratur corpore, etiam non deſeratur animo. Mox ipſe palam: *Res immobiles*, *quæ ſunt nullius*, *occupatæ eſſe cenſentur*, *ſi cœptæ ſunt cuſtodiri*, *aut ſi cœperim ſolo uti ad id*, *ad quod deſtinatum eſt natura*, *& uſus durat*, *verb. grat. ſi ædificaverim in ſolo*, *ſi ſolum vallo & foſſa vel ſepibus circumdederim*. *Conſervatur*, inquit, *poſſeſſio*, *quam diu continuatur cuſtodia*, *etiamſi non incumbam poſſeſſioni*, *ſed abeam verb. grat. ſi ager conſitus ſit*, *& fructus a me ſatos ferat*, *ſi ager circumſeptus ſit*, *ſi ædes exſtructæ maneant*, *ſi clavem ad ædes habeam*, *ſi alios arceam ab uſu rei* &c. Hæc ille & recte, nam omnibus his, quos recenſet, modis poſſeſſio, ex apprehenſione cœpta, porro continuatur, & continuata poſſeſſione continuatur dominium. Cultura utique & cura agri poſſeſſionem quam maxime indicat. Neque enim deſidero, vel deſideravi unquam, ut tunc demum videatur quis poſſidere, ſi res mobiles, ad inſtar teſtudinum, dorſo ferat ſuo, vel rebus immobilibus incubet corpore, ut gallinæ ſolent incubare ovis. Præter animum poſſeſſionem deſidero, ſed qualemcunque, quæ probet, me nec corpore deſiiſſe poſſidere.

Cetera dixit Theodorus meus. Et probo, quod juriſprudentiam illam naturalem, quam inter varias Gentes, nullo fœdere conjunctas, obtinere Pomponius docuit in *d. l.* 5. § 2. *ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* & Proculus in *l.* 7. *pr. eod.* quod, inquam, illam juriſprudentiam naturalem inter diverſas Gentes non prolixius ſit exſequutus, nam ipſe Thomaſius ad eas *leges* ſilet. Sed non ſilet Titius, Anteceſſor haud ita pridem Lipſienſis, qui

 etiam

etiam huic liti ſe obtulit, nam is *diſſertatione de dominio in rebus occupatis ultra poſſeſſionem durante* § 31. & 32. intelligit *de legibus*, de iis, qui nullo plane jure latrocinantur & prædas agunt, quoſque ideo *latrunculos* & *prædones* appellamus. Omnino perperam, ecce enim Pomponius in *d. l.* 5. § 2. exponit, quid juris ſit inter Gentes, quas nullum fœdus conjungit. *Hi*, inquit, *hoſtes quidem non ſunt, quod autem ex noſtro ad eos pervenit, illorum fit, & liber homo noſter ab eis captus ſervus fit & eorum*. Et ne putes, ut Titius putabat, injuria id fieri, mox addit, etiam Romanos eo jure Gentium uti. *Idemque*, ait, *eſt, ſi ab illis ad nos aliquid perveniat*. Igitur quicquid dicat Titius, quicquid Mævius, ex poſſeſſione jure naturali & Gentium ſuſpenditur dominium, niſi pacta dominium, citra poſſeſſionem, defendant, ut defendit jus cujuſque Civitatis proprium. Reliqua Titii ex iis, quæ ipſe dixi, & quæ dixit Doctiſſimus Graver, mole ruent ſua.

CAPUT II.

Mare terræ proximum an & qua ratione occupari & dominio teneri poſſit.

ARGUMENTUM.

Nihil relictum fuiſſe in medio, quod haberi potuit ſeparatim. Terris occupatis an & quod mare potuerit occupari. Veteres duntaxat oras legiſſe; neque aliud igitur mare tenuiſſe, quam quod terris erat proximum. Id ſibi proprium quæſiviſſe, ſi is fuerit occupantium & poſſidentium animus. Dominium maris proximi non eſſe æſtimandum ex regula l. 3. § 1. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ. & *cur ita? Eouſque illud præcipuum haberi, quouſque revera poſſidetur. Quemadmodum poſſideatur continua navigatione? quemadmodum poſſeſſum intelligatur imperio continentis? in tantum poſſeſſionem videri porrigendam, in quantum mare e terra poteſt haberi ſubditum. Periculoſæ definitionis eſſe, quouſque id præciſe videatur extendendum. Priſcos juris magiſtros varie hic hallucinari: nec minus Philippum II. Hiſpaniarum Regem in* legibus nauticis, *Belgio datis anno* MIↃLXIII *ſententiam de eo, quo e terra poteſt proſpici, nec certam eſſe, nec juſtam. Poteſtatem terræ proprie finiri, ubi finitur armorum vis. Mare igitur nunc intelligi ſubditum, quouſque tormenta exploduntur. Ea mente uſos videri Ordines fœderati Belgii in decreto anni* MIↃCLXXI. 3. Jan. *quod expenditur & laudatur.*

CUm, ut inquit ille, *pervium cunctis iter, & communis uſus omnium rerum fuit*, non eſt, cur iter ad mare magis quam ad terram præcludi placeat. Iter ad terram fuit pervium, quo, tanquam præmium induſtriæ, occupanti cederet; iter ad mare & eo fini patuiſſe dicemus, ſive privatus, ſive populus occupet. Nihil in medio relictum eſt, quod ſeparatim haberi poterat: tanta erat priſcorum mortalium aviditas & habendi cupido, ut, quo hanc exprimeret, Cælos ipſos affectaſſe fabuletur antiquitas, non eſt igitur, ut mari parcitum dicamus. Is autem illud occupaſſe cenſeri debet, qui navi una vel pluribus eo animo in vacuam ejus poſſeſſionem venit. Sed quemadmodum ſimpliciſſima ſunt cunctarum rerum initia, occupatis terris, non aliud mare occupatum videri poteſt, quam quod terras illas alluebat: oras quippe tantum legebant veteres, non auſi ulte-

terius fragilem committere truci pelago ratem. Igitur in mare littoribus proximum quum deſcenderent animo ſibi hoc habendi præcipuum vel piſcationis, vel tranſvectionis, vel qua alia cauſa, ejus dominium poſſeſſione quærebant, utique ex noſtra ſententia quæſiviſſe ſunt exiſtimandi.

Sed vero dominium quia non agnoſcimus Gentium jure citra poſſeſſionem, diſpiciendum eſt, quam late maris proximi dominium videatur patuiſſe. Dicimus equidem ex *l.* 3. § 1. *ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* parte fundi poſſeſſa, dummodo is ſit poſſidentis animus, univerſum poſſideri ad uſque terminum, ſed ſine certo termino, atque ita incertæ partis, nulla eſt poſſeſſionis acquiſitio *d. l.* 3. § 2. hic autem, ſi mare ſpectes ἀόριστον, certus terminus vel penitus nullus erat, vel certe ignotus. Quin ſi aliquem conſtituere velles poſſeſque, conſiderandum eſſet, meri juris Gentium non eſſe, quod ait *d.* § 1. eo enim poſſeſſio non capitur, niſi totum Q. D. A. in ejus, qui poſſidere vult, poteſtatem redigatur, ut diximus *capite proximo*; neque etiam mero Gentium jure aliam ea res explicationem habet, unoquoque alioquin univerſum occupaturo.

Quum igitur eo jure terrarum Domini nequeant imperare mari, niſi qua poſſident, & poſſeſſione remiſſa remittatur quoque dominium, res exigit, ut porro videamus, quouſque a Populo vel Principe Civitatis, in quam coierunt ſinguli, mare terris vicinum perpetua poſſeſſione videatur teneri; de maribus exteris poſt acturi. Et quidem his, quæ modo diſputavimus, omnino conſequens eſt, in tantum mare intelligi poſſeſſum, in quantum navigatur, & navigatur perpetuo. Sed quis perpetuo naviget & legat littora? quis animo ſemper domini & eadem ab terris intercapedine? vix illud, niſi valde ἐν πλάτει, admittendum eſt. Exiſtimem itaque, eo uſque poſſeſſionem maris proximi videri porrigendam, quouſque continenti poteſt haberi ſubditum; eo quippe modo, quamvis non perpetuo navigetur; recte tamen defenditur & ſervatur poſſeſſio jure quæſita; neque enim ambigendum eſt eum poſſidere continuo, qui ita rem tenet, ut alius eo invito tenere non poſſit. Unde dominium maris proximi non ultra concedimus, quam e terra illi imperari poteſt, & tamen eo uſque; nulla ſiquidem ſit ratio, cur mare, quod in alicujus imperio eſt & poteſtate, minus ejuſdem eſſe dicamus, quam foſſam in ejus territorio.

Qualem autem poteſtatem ſit intelligendum, ut mare ſit ſubditum, ob periculum ejus, quod Græcis Σαρίτης dicitur, ambiguæ eſt definitionis: nec minima ſufficit, nec ſane maximam deſideramus, ſed quæ intellectu magis percipi, quam elocutione explicari poteſt, ut alias de iis, quæ certam terminationem non habent, Julianus ait in *l.* 13. *ff. de ſolution.* Hinc videas, priſcos juris magiſtros, qui dominium in mare proximum auſi ſunt adgnoſcere in regundis ejus finibus admodum vagari incertos. Sunt, qui id extendant ad milliaria centum, ſunt, qui ad ſexaginta, de utriſque Bodinus *de Republica lib.* 1. *cap.* 10. Seldenus in *mari clauſ. lib.* 1. *cap.* 22. &, ut hunc etiam addam, Pacius in *diſcept. de dominio maris Hadriatici p. m.* 22. ſunt etiam qui ad duorum dierum iter, ut, ſi tanti ſit, diſcere potes ex Hieronymo Brixiano *de finibus reg. cap.* 7. *num.* 12. & 13. alii rurſus aliter, de queis Gryphiander *de inſulis cap.* 14. *num.* 20. & *ſeqq.* Sed rationem, qua

hæc

hæc omnia nituntur, nemo facile probaverit: ut nec eam, qua placet, dominium in mare extendi, quouſque extenditur oculorum acies. Attamen & ita definire videtur Philippus II. Hiſpaniarum Rex in *legibus nauticis*, quas anno MIↃLXIII. *ult. Octob.* Belgis dedit: nam *tit.* I. § 27. *earum legum*, externi hoſtibus ſuis vim facere vetantur, quo e terra proſpici poteſt; eatenus igitur mare ſubditum proponi conſtat; verum & hoc nimis laxum eſt vagumque, vel utique non ſatis certum. An enim, quo longiſſime patet proſpectus? idque ex qualibet terra? littore? arce? urbe? an quo quis nudis oculis proſpicit? an quo repertis nuper teleſcopiis? an quo vulgus? an quo qui cernit acutus? ſane non quo acutiſſimi, apud Veteres enim memorantur, qui ex Sicilia Carthaginem uſque viderunt; fluctuant ergo etiam hæc in incerto.

Quare omnino videtur rectius, eo poteſtatem terræ extendi, quouſque tormenta exploduntur, eatenus quippe cum imperare, tum poſſidere videmur. Loquor autem de his temporibus, quibus illis machinis utimur: alioquin generaliter dicendum eſſet, poteſtatem terræ finiri, ubi finitur armorum vis; etenim hæc, ut diximus, poſſeſſionem tuetur. Neque alia ſententia uſi videntur Ordines fœderati Belgii, qui anno MIↃCLXXI. 3. *Jan.* decreverunt, navium Præfecti ad oras externorum Principum in mari ſalutarent, quouſque tormenta urbium & arcium exploduntur, prout Princeps ejus oræ, qua de agitur, voluerit; ut autem reſalutare velit, ejus arbitrio relinquendum; hoc addito, eſſe quemque in ditione ſua pleniſſime dominum, & advenam quamque ſubditum. Recte, ſi quid judico, non recte in hac ſpecie alii Principes; ſed de his nonnihil dicemus, ubi de occupatione maris exteri actum erit.

CAPUT III.

Mare exterum an & qua ratione occupari & dominio teneri poſſe.

ARGUMENTUM.

Mare exterum *quid appellem. Poſſe & ejus dominium quæri occupatione, & ſervari poſſeſſione perpetua. Utraque quomodo peragatur. Si hac excedimus, excedi dominio, & mare in cauſam priſtinam reverti. Etiamnum ſe ita rem habere inter diverſos Principes, non inter ſubditos ejuſdem Civitatis, vario argumento evincitur. Aliud eſſe, ſi inter Principes convenerit, dominium maris citra poſſeſſionem fore ratum. Nihil ejuſmodi interveniſſe, neque inter Populos, alioquin fœderatos, amicos, ſocios, interveniſſe poſſe fingi. Rationes ejus rei expediuntur. Mare deſitum corpore poſſideri, quamvis non animo, qui rurſus ſit commune. Etiam Grotium id largiri, ſed minus recte probaſſe. Exterum mare occupari, ſi, cum vacuum ſit, eo animo intratur. Mare vacuum quid ſit. Occupandi animus quis intelligatur, & quotuſquiſque ſit, qui huc non pertineat. De animo conſtare, ſi quis, ut dominus mare occupet, &, ut dominus, occupatum tueatur. Ita Romanorum aliquando fuiſſe mare Mediterraneum. Imperio id ſuo perfecte fuiſſe complexos; ad hæc poſſediſſe quaterna claſſe, & poteſtate fretorum Herculei & Thracii. Late hæc exiguntur ad jus dominii. Romanos & freti Britannici fuiſſe dominos. Alibi in Oceano nihil juris habuiſſe. Præcipuum in mari jus non quæri præcipua armorum claſſiumque potentia. Poſſeſſionem inermem ſufficere, & quam vel una ſcapha tuetur. De jure vel injuria cum*

occu-

occupationis, tum poſſeſſionis. De claſſibus armatis quod diximus, quo ſit referendum.

MAre exterum appello, in quod Civitas e terra dominari nequit. Poſſe autem & illud occupari, & occupatum fuiſſe aliquotiens, negandum non videtur. Evenit hoc, ex quo fluctibus ignotis inſultavere carinæ, certe evenire potuit, ſi is fuerit navigantis animus. Totum, qua patet, mare non minus jure naturali cedebat occupanti, quam terra quævis, aut terræ mare proximum. Sed difficilior occupatio, difficillima poſſeſſio; utraque tamen neceſſaria ad aſſerendum dominium, jure videlicet Gentium, ad quod ea diſputatio unice exigenda eſt. Nam ex iis, quæ *cap.* I. enarravimus, certum eſt conſequi, dominium maris prima ab origine non fuiſſe quæſitum niſi occupatione, hoc eſt, navigatione eo animo inſtituta, ut qui libera per vacuum ponit veſtigia Princeps, ejus, quod navigat, maris eſſe velit dominus; certum eſt & porro conſequi, non aliter id dominium retineri, quam poſſeſſione perpetua, hoc eſt, navigatione, quæ perpetuo exercetur ad cuſtodiam maris, ſi exterum eſt, habendam: ea namque remiſſa, remittitur dominium, & redit mare in cauſam priſtinam, atque ita rurſus occupanti primum cedit. Utque hæc fuerunt prima ab origine, ita adhuc ſunt, cum ſola lex Civitatis, ut dixi probavique, dominia rerum defendat etiam ſine poſſeſſione; lex vero Civitatis quum extra Civitatem ſit nulla, ſatis eſt liquidum, quæſtionem de dominio maris, ſi, ut vulgo, diverſi Principes ex jure manu conſertum veniant, meri eſſe Gentium juris, & ex regulis de poſſeſſione, eo jure ratis & probatis, dijudicandam. Secundum hæc ſi Civitas mare aliquod frequentet animo ſibi habendi ſeparatim, & tamen poſt frequentare deſinat, ejus quidem Civitatis ſubditi non recte illud mare ſibi occuparint, ſed recte exteri, qui Civitatis illius legibus non reguntur; his quippe omnibus ex naturali Gentiumque jure æque patet maris imperium, ſimulatque amiſſa eſt occupatione quæſita poſſeſſio, niſi tamen qui occuparat, ab exteris, ut eo abſtinerent, pactis fœderibuſque obtinuiſſet: tunc enim illud jus, quod relicta poſſeſſione intercidebat, ad jus Civitatis cenſebitur redactum, eritque adeo ſalvum, deſerta quamvis poſſeſſione, ſalvum ex pactione quod ad exteros, ex lege quod ad ſubditos.

Hujuſmodi autem pacta & fœdera de conſervandis rerum dominiis cum inter Gentes eſſe ſoleant, ut diſſeruimus *cap.* I. dicendum videbatur, occupato ſemel mari, ejus dominium tam diu occupantis eſſe, quam diu is jure ſuo non ceſſerat. Sed tantum abeſt, ut, quod de ceteris rebus placuit inter Populos fœderatos, amicos, ſocios, id pertinere credamus ad occupatum mare, uti, quando ita res tulit, contra diſputatum pactiſque proſpectum ſit. Quod ea fœdera nec intervenerint, nec interveniſſe poſſint intelligi, arguit ſuo quæque Gens exemplo, dum omne mare, olim licet occupatum, non ex conceſſione alterius, at ſuo jure navigat; etiam illud mare, quod conſtat animo non eſſe habitum pro derelicto, non alia ratione hæc defendimus, quam quod ſecundum regulas juris naturalis mare, deſitum poſſideri, redeat ad communionem priſtinam: neque enim hic locus eſt ſententiæ Proculi, exiſtimantis, non deſinere rem eſſe domini, niſi ab alio poſſeſſa fuit, ſed potius Juliani, deſinere quidem omitten-

tentis eſſe, non fieri autem alterius, niſi fuerit poſſeſſa, *& recte*, inquit recte Paulus in *l.* 2. § 1. *ff. pro derelict.* Etiam Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 11. & *de mari libero cap.* 5. mare, qua occupari poſſe concedit, non diutius occupantis eſſe, quam durat occupatio, bene obſervat, ſed male, ut videtur, ejuſce rei rationem arceſſit a natura maris, quæ, ſi credere dignum eſt, poſſeſſionem reluctatur; verum ſuo hæc loco.

Tantum igitur ſi præſtet poſſeſſio, ſummo opere intereſt ſcire, mare exterum qua ratione occupetur poſſideaturque. Intelligimus vero occupari a ſingulis pluribuſve, qui, ut ſibi quærant, vacuum mare navi vel navibus ſecant ſuis. Vacuum mare dicimus, in quod nemo, occupandi animo, deſcendit, ſi deſcenderit, poſſidere iterum deſiit; deſinit autem poſſidere, qui illud mare domini animo non frequentat amplius. Unde conſequitur, Hannonem, verbi gratia, in Periplo ſuo nullum mare occupaſſe, nam, ut ex eo diſcimus, non hic illi fuit animus, ſed duntaxat πόλεις κτίζειν Λιβυφοινίκων. Quin ſi occupaſſet, reverſo Carthaginem Hannoni nihil juris fuiſſet reliquum, remiſſa utpote poſſeſſione. Occupandi & poſſidendi animus non ſtatim colligitur ex ſola navigatione; fac enim non tantum condendarum urbium, ut Hanno, ſed mercaturæ cauſa, ſed peregrinandi voluptate aliquem navigare, nec ea præter aliud cogitare, non is maris, quod navigat, efficietur dominus poſſeſſorve, cum utique palam deſit animus, & ſine animo titulus. Immo ſi quis vel piſcationis ergo mare ingreſſus ſit, niſi de animo aliunde conſtet, occupaſſe non cenſebitur, ut nec poſſidere, ſi quis idem mare quotannis, quotmenſibus vel etiam quotidie ad piſcandum pergat ingredi: quotus enim quiſque eſt piſcatorum, qui imperium maris animo verſat ſuo, & non optet piſces magis quam illud nanciſci? apparet inde, vix mare, ut occupetur ac poſſideatur, frequentari, &, ſi fiat, difficilem eſſe probationem animi.

Non tamen aliunde magis pellucet ille animus, quam ſi quis poſt occupationem mare ita pergat poſſidere, ut vires ſuas explicet ad tuendum, quod nactus eſt, dominium. Illuſtre ejus rei exemplum eſt in mari Mediterraneo, quo de agit *leg.* 9. quam interpretati ſumus. Fuiſſe id aliquando Romanorum, non puto dubitandum, quippe quod ipſi, qua Europam, Africam Aſiamque alluit, imperio ſuo complectebantur; ut ita nemo fuerit, qui juxta poſſidebat, & inde quid juris in eo ſibi aſſereret poteſtate terræ. Nec id duntaxat, ſed poſtquam occupaſſent vel jure naturæ, vel jure belli, quatuor claſſibus, quas habebant perpetuas, perpetuam quaſi detentationem habuiſſe exiſtimandi ſunt: quo, ſi ullo, modo maris imperium jure optimo tenetur. Prima claſſis ſtetit ad Miſenum, ſecunda ad Ravennam, tertia ad Forum Julium, quarta ad Byſantium; de his ab aliis ſatis & ſuper dictum eſt. Illis autem claſſibus Romani non tantum ſubmovere poterant mari, ſed & quadam indagine includere & opprimere quicquid erat peregrinarum navium; idque ita præſtitum eſt, ut tandem Mediterraneum mare, niſi a Romanorum ſubditis & claſſibus publicis, non navigaretur, nec quiſquam adeo eſſet, qui eorum poſſeſſionem jure vel injuria turbaret. Ceterum & alia adhuc ratione illud mare poſſediſſe Romanos ejus conditio videtur demonſtrare, nam ecce ab aliis non niſi per anguſta Her-

cu-

culcum & Thracium freta adiri poterat, eademque freta utrimque Romani poſſidebant: qua fere ratione freta in poteſtatem rediguntur, ut porro dicemus *cap. prox.* Qui freto perfecte imperat, etiam mari, quod eo limine aditur, imperare dicimus, ſi is ſit ejus animus, nec alii juxta poſſideant. Hoc cum ſit, & mare ejus reperiatur magnitudinis, ut facile alios, qui occupent, admittat, etſi fretis imperetur, adhuc tamen claſſium cuſtodia ad tuendam poſſeſſionem neceſſaria erit. Juxta mare Mediterraneum autem orbis erat ubicunque Romanus, & ſi quid minus fretis imperaſſent, ſupplebat claſſium cuſtodia, qua, ut diximus, perpetua utebantur; argumento hæc ſunt, quam recte id mare ab Mela & Romanorum aliis *noſtrum* appelletur.

Romani quoque eam Oceani partem, quæ Britanniam & continentem intereſt, imperii jure tenuerunt, & quia utrimque poſſidebant, & quia ipſum illud fretum etiam claſſe Britannica tutabantur. Meminit hujus & *l. 46. ff. ad SCtum Trebell.* & victa hinc Britannia dicitur allui *aqua Romana* in verſu apud Scalig. *catal.* I. *tit.* 7. *p.* 210.

Illa procul noſtro ſemota excluſaque cœlo,
Alluitur NOSTRA *victa Britannis* AQUA;

conſtaret etiam verſus, ſi legeres *Britannia*; neſcio, an, ſicut Illyridem & Perſidem dicimus, alius quoque ſit, qui *Britannidem* dixerit. Romanos alibi in Oceano claſſem habuiſſe perpetuam, quin vel unius navis cuſtodiam, non ſcio memoriæ eſſe proditum: adeoque ſi reliquum Oceanum, quamvis totum, qua navigatur, iis etiam attribui videas, non ulterius tamen ditione ſua tenuerunt, quam continenti, ab his poſſeſſæ, erat ſubditus; nec enim continentis poteſtas ulterius extenditur, ut late defendimus *cap.* 2.

Nec tamen eſt, quod quis credat, præcipuum in mari jus dare nos præcipuæ armorum claſſiumque potentiæ; ea juriſprudentia non utimur, ſed naturali illa, quæ æquale jus reddit omnibus, armatis juxta, ac inermibus. Dominii maritimi titulum diximus eſſe occupationem. Hæc autem juſta non eſt, niſi quæratur aut juſto bello, aut navigatione maris, cujus poſſeſſio non occupata eſt vel derelicta. Unde ſi quis vel una ſcapha occupet mare non occupatum & poſſeſſum prius, iſque eadem ſcapha, domini animo, pergat navigare idem mare, non ille niſi injuria eo ſubmovebitur, non ſecus ac ſi quis occupato poſt primam communionem fundo invitus depellatur. Ut quiſque poſſidet, ita quominus poſſideat, vim fieri veto; ſi deturbetur, & injuriæ par ſit, poterit vim vi repellere, cum ita a natura ſit comparatum, & omnes leges omniaque jura permittant. Sed quod de claſſibus diximus, eo pertinet, ut ſciamus, non alio fere modo, ſane non illuſtri magis, de retenta maris poſſeſſione conſtare poſſe; exſtructis ad tutelam maris claſſibus nemo de eo dubitaverit, quum ita ipſo facto dominium exerceatur: alias vulgo navigatur animo plane diverſo, alieno certe ad tuendam poſſeſſionem.

CAPUT IV.

Quædam adhuc de occupatione & poſſeſſione maris, utraque quid præſtet, & inde quid ſequatur.

ARGUMENTUM.

Regulas de acquirenda vel amittenda poſſeſſione jure naturali & civili fere eaſdem eſſe. Poſſeſſionem tamen ſolius animi defendere legem civilem, non legem naturæ. In uſu conſiſtere poſſeſſionem, imo ipſum eſſe uſum. Hinc ſola navigatione eam abſolvi, ſi mare ſit externum. Seldenum & Strauchium minus recte conſtituere, etiam aliis, qui recitantur, modis poſſeſſionem maris ſervari. Diſputationis noſtræ ea de re conjectio. Omnia nunc maria occupanti cedere, ut res nullius. Ea quoque, quæ ſibi hodie nonnulli Principes adſcribunt. Nullum dari mare, quod perpetua detentione cuſtoditur. Solam mentem & affectionem domini non ſufficere retinendo imperio. De Anglis & Venetis ἐν παρόδῳ. Occupatio maris & poſſeſſio quid præſtet. Grotio non eſſe concedendum, imperium in eo acquiri, proprietatem non acquiri, & quam ob cauſam. Qui hæc differant in Civitate, & in mari occupato differre queant, nec tamen differant unquam. Maris occupati eam videri proprietatem eſſe, qualem JCti ſolent deſcribere optimam maximam. Cauſam dominii maritimi qui effectus ſequantur, enumeratur. Maris dominum poſſe ejus navigatione interdicere vel pure, vel ſub conditione. Utriuſque modi exempla. Tranſitum vel innoxium terra marique probiberi poſſe contra Grotium. Qui fretis imperat, recte tributa imperare tranſeuntibus. Danorum Reges eo jure uti in freto Baltici maris. Suedis in eo nihil juris eſſe, & quomodo. Dominum maris jure præſcribere ſalutationem & ſalutandi modum. Ordinum Hollandiæ æquiſſimum Decretum de ſalutanda arce Kronenburg. *Minus æqua conſtitutio Philippi II. de non ſubmittendo navium Hiſpanarum primo apluſtri. Ducis Florentini iniqua conditio, illata ab Præfecto claſſis Francicæ anno* MIϽCLXVIII. *Quamobrem hæc nullo jure ſubſiſtant, & unde proficiſcantur.*

QUæ hactenus de dominio maris indicavimus, procul ſunt ab auctoritatibus & teſtimoniis, repetita unice ab origine dominii & receptis jure Gentium de acquirenda vel amittenda poſſeſſione regulis. Et has fere in jure civili Romanorum habemus ſcriptas, niſi quod eo jure poſſeſſionem retineamus ſolo animo *l.* 4. *C. de acquir. & retin. poſſeſſ.* probantibus illud cujuſque Civitatis legibus, quarum ratio, utique reſpectu maris, inter diverſos Populos habenda non eſt: ceteroquin quæ de occupatione, quæ de poſſeſſione cum animi tum corporis attulimus, tam ſpiſſe a JCtis Romanis ſunt prodita, ut, ſi hæc proferam, mihi & aliis moleſtus ſim. Poſſeſſio autem cum in uſu conſiſtat, imo ſit ipſe uſus, ut Cujacius probavit in *parat. ad tit. C. de acq. & ret. poſſ.* ſatis intelligimus, uſum maris, ſi adſit affectio domini, pro poſſeſſione eſſe habendum. Atque ille uſus cum unice abſolvatur navigatione, quemcunque demum ea fructum fert, conſtat, ſolam navigationem heic fungi vice poſſeſſionis, uti Cæpolla, Gryphiander aliique juris Magiſtri recte obſervarunt. Non recte ab his diverſi abeunt Strauchius *diſſert. de imperio maris cap.* 5. *6. &* 7. & paſſim Seldenus, qui creatis domi archigubernis, pro-

propoſitis edictis, aliiſque vanis & tralatitiis jubendi imperandique modis poſſeſſionem maris ſervari ſibi perſuadent. Præter & ſupra animum deſideramus incubationem, &, quæ Græcis audit, κατοχὴν tam in adipiſcenda quam retinenda poſſeſſione, nam, ut breviter dicam, diſputationis noſtræ ſumma hæc eſt: non continuo maris dominum effici, qui illud intraverit, quamvis vacuum, cum deeſſe poſſit animus, neque tamen, ſi non intretur, ejus dominium potuiſſe quæri, cum ſine occupandi facto non obtingat; rurſus, ſi corpore & animo quæſitum eſt, non niſi eadem ratione ſervari, requiri igitur poſſeſſionem continuam, & hanc, ni etiam corporalis ſit, nullam eſſe, cenſeri autem corporalem poteſtate terræ, ſi mare proximum ſit, ſi exterum, navigatione perpetua vel ſtatione perpetuæ claſſis. His modis incumbendum eſt mari, animo nudo nihil hic poſſidetur, certe nihil, quod exteris, rurſus occupantibus, præjudicet.

Hinc velim colligi, maria ſive nunquam occupata, ſive occupata olim & poſt relicta vel animo ſolo, vel corpore ſolo, vel utroque, nunc denuo cedere occupanti, quemadmodum res plane nullius. De maribus ab his olim occupatis, quorum hodie vix nomen & memoria ſuperſunt, dubitari nequit, dabimus ſuo loco Gentium ea de re exempla, ab his autem, qui hodieque rerum potiuntur, difficilior eſt inſpectio. Sed vero, quantumvis nunc Gentes dari largiremur, quæ mare aliquod jure olim occuparant, injuria tamen hodie ſe illius dominos prædicare puto verum: cedo enim mihi nunc aliquod mare, quod domini animo poſſidetur, hoc eſt, perpetua detentione ſervatur? nullum, hercle, nullum eſt. Solam mentem & affectionem domini agnoſco, at incubationem corporalem exquiro, nec invenio. Quin vel illa perfecta poſſeſſio maris Mediterranei, quod olim Romanorum fuit, cum majeſtate Imperii remiſit. De Anglis Veneti ſque quid dicemus? illine mare ſuum poſſident? ubi vero eorum non interrupta detentio, ubi claſſes perpetuæ? non ſane in Britannico vel Adriatico. Sed de his aliiſque, qui imperium maris ſibi hodie adrogant, dicam *capitibus* aliquot *proximis*. Interim hoc ſervemus, omne mare, quod in littorum vicinia non eſt, vacuum eſſe, utpote vel nunquam poſſeſſum vel poſſideri deſitum; me igitur, æque ac quemvis alium, ejus herum eſſe, ſi occupem, herum manere, ſi inſidere pergam.

Præterea ſcire refert, quid præſtet occupatio maris & poſſeſſio; id videlicet, ut mare occupatum poſſeſſumque tranſeat in dominium, in proprietatem occupantis poſſidentiſque; adeo ut non ſecus de eo poſſit ſtatuere, ac quilibet ſolutus legibus Princeps de ditione aut paterfamilias de re ſua. Neque enim Hugoni Grotio *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 13. concedendum eſt, ſine proprietate ſolum imperium acquiri in neſcio qua maris parte occupata, eoque referenda eſſe Antiquorum de dominio maris teſtimonia, nam ſi probetur, ut probabitur deinceps, nihil quicquam obſtare, quominus mare cenſeatur eſſe proprietatis capax, utique nihil etiam vetat, cur idem jus, quod occupatis rebus ceteris, mari quoque tribuamus. Imperium & proprietas in Civitate differunt ea ratione, quam expedivit Seneca *lib.* 7. *de benefic. cap.* 4. & 5. in mari non differunt, niſi eos, qui occupatum mare tranſmittunt, ſub imperio occupantis eſſe placeret contendere, quamvis ne hoc quidem ad ipſum mare. Si plures occupaſſent, hi-

que unum, qui imperio emineret, electum iviſſent, mox proprietatem adgnoſcerem diſtinctam; nunc, quia nihil horum eſt fuitve unquam, unum eundemque & Principem maris renuncio & vere dominum; ſimulque ei hanc poteſtatem tribuo, qualem optimam maximam JCti ſolent adſcribere dominio. Itaque, ut quiſque rei ſuæ liber eſt moderator & arbiter, ita dominus maris poterit id ipſum vendere, permutare, donare, in ſolutum dare, aliiſve modis ex animi ſententia de eo ſtatuere. Quod tamen ita verum eſſe accipimus, ut is, qui jure ſuo ceſſit, ex regula vulgari non transferat plus juris, quam ipſe habet, hoc eſt, citra poſſeſſionem nullum.

Cauſam dominii maritimi ſequuntur & alii effectus, non æque quidem omnibus probati, ſed tamen ex definitione proprietatis neceſſarii. Animadvertas etiam eos, qui maris dominium conceſſerint, in aſſignandis ejus effectibus valde eſſe ſollicitos, & vel exiguos admittere vel nullos, quod factum non oportebat. Non eſt, cur dominium hic minus efficiat, quam in terra, aut terræ quavis parte; ac proinde dicimus, qui mare poſt juſtam occupationem detinet, poſſe etiam ejus navigatione aliis vel pure interdicere, vel ſub conditione. Pure, ut ſi quocunque modo jubeat eo abſtineri, piſcandi, tranſeundi, vel qua alia cauſa. Etenim tranſitum, quamvis inermem & innoxium, a domino recte prohiberi omnino eſt dicendum, licet rurſus contradicat ὁ Μέγας *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 12. de terra marique illud ipſe negat, ſed nullo jure. Nemo, me invito, re mea recte utitur fruitur, alia eſt humanitatis, alia juris regula, quæ longum eſſet id argumentum digne perſequi. Sub conditione navigatio prohibebitur, quum maris uſus, cetera conceſſus, in hac vel illa ſpecie negetur, ut ſi quis piſcari velit, ſi eo vel eo tranſmittere, ſi has illaſve merces portare, ſi non ſalutare, vel non eo, quo imperatum eſt, modo, ſi non vectigal ſolvere, & quæ ejus generis ſunt ſexcenta; hæc enim recte imperat, qui imperat mari, ſeu extero, ſeu proximo.

Quo jure, ut olim Byſantini Byſantino, ita barbaricis ſeculis freto, quo mare Balticum aditur, tributa impoſuerunt Danorum Reges, cum utrimque Selandiam & Scaniam poſſiderent. Illud autem amiſiſſe videbantur, poſtquam Suedorum Reges Scaniam habere cœperunt, ſi non iis id pactis cum Suedo conſervatum eſſet; nam ut olim totum Danorum erat, qui utrimque poſſidebant, & freto tantum non perfecte imperabant, ita dimidium Suedis ceſſurum videbatur, poſtquam totum alterum latus jure victoriæ occuparant. Sicuti enim urbe capta, etiam territorium ejus urbis victori cedit, ita & mare, quod jure terræ, ei mari aſſitæ, qui victus eſt, habebat. Sed hac in re, ut diximus, pactis eſt proſpectum. Ceterum mirum eſt, reſtituta forte Hiſpanorum potentia, ſi non hi eodem jure Gaditanum fretum ſubjiciant, primo quidem levi tributo (difficillimum alioquin ea res initium haberet) prætextu ſi non luminum, ſaltem tuendi mare Mediterraneum a piratis, qui ex vicina Africa excurrunt, deinde gravi & uſque graviori. Et ſane in ultima Hiſpania & Africa (quippe utrimque poſſident) munimento aliquo exſtructo, additoque pauciſſimarum navium præſidio vectigal illud non nimis difficilem explicationem haberet, utilitatem vero immenſam.

Ut ſalutetur, & uno modo ſalutandum

dum

dum ſit, recte etiam diximus imperare, qui imperat maribus fretiſque. Atque inde conſtat, Ordines Hollandiæ anno MIↃCLXX. 16. *Maji* optimo jure decreviſſe, in freto Baltici maris Regis Daniæ arcem *Kronenburg* ſalutandam, ut Danus Rex voluiſſet, dummodo ne Belgis, quam aliis inferatur iniquior conditio; quo ſpectat etiam, quod anno ſequenti ab fœderatis Belgis generaliter decretum & a nobis relatum eſt *cap.* 2. Neque igitur probandum, quod conſtituit Philippus II. Hiſpaniarum Rex in § 3. *tit.* 1. *legum nauticarum*, quas anno MIↃLXIII. *ult. Octobr.* Belgis dedit, cum primum apluſtre, quo Hiſpaniarum inſignia expreſſa ſunt, ſubmitti ſalutandi arces & urbes externorum Principum ergo vetuit. Neque ſimiliter probandum, quod claſſis Francicæ Præfecti anno MIↃCLXVIII. a Duce Florentino extorſerunt, ut arx Liburnenſis prior exploſis tormentis claſſem ſalutaret, in ceteris Italiæ locis idem factum dictantes; hiſtoriam habet Aitzema, *lib.* 48. *p. m.* 754. Non oportet in mari, alterius Principis continenti proximo, leges dare, ſed accipere, quum ibi ſimus ſubditi, non ſecus ac in ejuſdem territorio, ut ſatis oſtendimus *cap.* 2. Sed proficiſcuntur hæc a ſuperbia Dominantium, quæ ſolet juſtitiam metiri armorum potentia, &, ut Poeta ait:

Jura negat ſibi nata, nihil non arrogat armis.

CAPUT V.

Oceanus Britannicus an Anglorum ſit; fueritve unquam?

ARGUMENTUM.

Nullum hodie mare teneri ditione alicujus Principis. Anglos contradicere, & eorum cauſam in primis egiſſe Seldenum. Qui Britanniæ imperitarunt, ad ſua uſque tempora mare Britannicum inſediſſe, qui probandum receperit, ſed non probarit. De priſcis Britannis quam laboraverit incaſſum. Solam navigationem vel piſcationem adſerendo imperio non eſſe idoneam. Locum quemdam Solini obtorto eum collo huc rapere. Nihil quicquam conſtare de animo & dominii deſtinatione in illa ætate. Perperam hæc educi ex Cæſare Julio de bello Gall. lib. 1. cap. 5. *& quæ ejus vera ſit ſententia. Seldeni argumenta colliguntur per ſatyram, atque ita iis quoque reſpondetur. Animi corporiſque poſſeſſionem unice eſſe probandam. Hanc non negari aliquando fuiſſe penes eos, qui Britannia potiti ſunt. De Romanis exemplum. Aliud de Edgaro Rege, ſed quid circa illud Seldeno poſſit reponi. Nihil protuliſſe videri, quod præſentem poſſeſſionem arguat. Quicquid veteris ævi ſit, nullam hodie vel claſſem vel navem eſſe, quæ Populi Anglicani nomine mare Britannicum navigat. Ne quidem in freto, quod Franciam Angliamque intereſt, Anglis quicquam eſſe juris ultra poteſtatem continentis. Qua ratione id neget Temple. Refutatur is affatim. Auctoritates, queis utitur Seldenus, nullas eſſe. Ut ut tamen ſint, ab errantium teſtimoniis dominium maris arceſſendum non eſſe. In rebus coſmographicis Scriptores exteros ſæpius peccaſſe. Argumento eſſe Geographum*

phum Arabem apud ipſum Seldenum : etiam Zoſimum variis locis. *Veras marium appellationes nihil quoque juris tribuere. De freto Gallico obſervatio in hanc rem. Gentes, quæ maritimo Anglorum imperio teſtimonia dederunt, ſibi, non aliis, præjudicare. Quæ & quando teſtimonia heic valeant. Franci num id ſint profeſſi? num fœderati Belgæ? Pacis pactiones, quæ his cum Anglis intercedunt, excutiuntur. Habere nos Regiis Britannorum navibus, ut Principi, reverentiam. Illorum maritimum imperium minime eo agnitum videri. Explicatur § 4. Pacis anni* MIϽCLXXIV. *Regis Anglici Majeſtatem comiter conſervamus, & quare. Sine macula nominis Belgici poſſe id ipſum & Francis dari. Quam nullo tamen jure de eo ſibi blandiantur Angli.*

NUllum mare hodie teneri dominio alicujus Principis ſupra diximus, & ex regulis dominii probavimus. Ex iiſdem non erit difficile Anglos, Venetos & Januenſes, qui in primis hodie contradicunt, ſubmovere, & pro libertate vel, ut propius dicam, pro communione omnium nunc marium cauſam dicere. Anglorum partes multi egerunt, ſed primas Joannes Seldenus toto *libro* 2. *maris clauſi*. Is *capite* 1. ſe probaturum recipit dominium maris Britannici perpetua occupatione in ſua uſque tempora obtinuiſſe, qui Britanniæ imperitarunt, ſive antiqui Britanni, ſive Romani, ſive Angloſaxones, ſive Dani, Normanni, & qui eos excœperunt, Reges. Hoc ſi præſtiterit, herbam dabimus, ſed non præſtitit; ſingulas ejus rationes, etiam ex Arabia petitas, refellere non conſtitui, at ea duntaxat ſuggerere, quæ ſubvertendis omnibus videri poſſunt idonea.

Largitur ille, & verum eſt, occupationem poſſeſſionemque maris, neque aliud, occupanti poſſidentique imperium tribuere ſive dominium, his enim vocibus hic utimur promiſcue. Ego vero non largior, has, quas recitat, ſubacti maris probationes in hanc rem ſufficere, utique ut credamus, Britannos ab eo tempore, cujus exſtat memoria, ad ætatem uſque noſtram perpetuo fuiſſe dominos Oceani, quo de agitur. Non diſputem, quouſque ille Oceanus quaquaverſum porrigatur, facile patior Seldenum de amplitudine Britannici certantem, modo ne vincat in eo, quod res eſt. Putat tamen de priſcis Britannis ſe id confeciſſe *cap.* 2. & 3. quid autem ibi? docet eos navigaſſe mare ſuum, docet piſcatos fuiſſe, atque ita omnimodo habuiſſe maris uſum, ſine quo occupatio, ut neque poſſeſſio poſſunt intelligi. At vero ex ſolo maris uſu neutram recte colligi in præcedentibus abunde me dixiſſe recordor; ecquis enim non navigat & piſcatur ſine ulla imperii deſtinatione? vel, ut verius dicam, quotus eſt quiſque, qui eo animo navigat & piſcatur? Iterum cum alicubi Solinus ait, *Britannos dentibus mari nantium belluarum inſigniviſſe enſium capulos*, quis, niſi partium ſtudio abreptus, ex eo maris imperium Britannis vindicet? deducit hoc Seldenus longis conſequentiis, ſed, ut conjicere eſt, ſic ſatis levibus; ceperint ipſi Britanni has belluas, trans mare uſque & uſque cucurrerint, animum occupantis poſſidentiſque deſidero. Hunc ipſe elicit ex hiſce Julii Cæſaris *de bello Gall. lib.* 4. *cap.* 5. *Neque temere præter mercatores ad illos adit quiſquam, neque iis ipſis quicquam, præter oram maritimam atque eas regiones, quæ ſunt contra Galliam, notum eſt.* Seldenus tam cernit acutum, ut ex eo ſolo conſtare exiſtimet, Britannos mari ſuo ſubmo

moviſſe, certe prohibuiſſe, quicquid erat exterorum præter mercatores, neminem, iis invitis, adpuliſſe ad littus ſuum, quin vel eos, quos ex Gallia in Britanniam trajeciſſe prodidit antiquitas, tale quid non fuiſſe auſos, niſi impetrata a Regulis Britanniarum maritimis venia. Hæc, inquam, omnia ille ex Cæſare, quem tamen certum eſt non de interdicto maris uſu agere, ſed unice de non frequentata temere ab Gallis Britannia. Sic ultimam Thulen paucis aditam, nemini interdictam accepimus.

Longum eſſet, neque mihi decretum, per omnes ætates Populi Anglicani ſingulatim Seldeno occurrere. Navigaverint illi mare Britannicum ad hæc uſque tempora, navigarunt id ipſum Franci, Belgæ, Suedi, Dani, alii: ergo & hi ſunt domini maris Britannici? quidni, cum eorum eadem ſit occupatio, eadem poſſeſſio? ſed Angli magiſtratus maritimos crearunt, Comitem littoris Saxonici per Britanniam, deinde Præfectum maris ſive claſſium, imperarunt vectigalia, permiſerunt vel negarunt tranſitum piſcationemve, mari terminos poſuerunt, & quæ alia ſunt dominii maritimi argumenta. Denique acta publica Gentis, Scriptorum fides, populorum teſtimonia illud maris imperium agnoſcunt. Nihil tamen hæc, ſi vel liquidiſſima ſint, quicquam proficiunt ſine occupatione perpetua; facile eſt claſſium Præfectos creare domi, vectigalia imperare, ſe ſuis, imo vel aliis ex formula edicti; facile item interdictis tralatitiis prohibere exteros mari, piſcationi, & ex tabella regere Oceani fines, ſed nunquid hæc jure fiant, una nobis lis eſt. Et negamus, ſi non adſit præſens ſubacti maris argumentum, animi corporiſque poſſeſſio: non quod opiner, qui Britanniæ imperarunt, non aliquando occupaſſe & animo ſibi habendi tenuiſſe mare Britannicum, at quod remiſſa poſſeſſione mox remiſerit imperium. Romanos, cum inſulæ potirentur, lubens adſentior aliquamdiu freti Britannici fuiſſe dominos, incubante ei claſſe Britannica, ſed cedo mihi alias Saxonum, Anglorum, Normannorum, Regumque Britanniæ inſequentium claſſes, quæ eo animo navigarunt & poſſeſſionem ejuſce maris ſunt tuitæ. Seldenus equidem ambitioſa eruditione hæc eorum imperia maritima extollit, ſed perſuaſus ſum, non aliud fere exemplum occupati & poſſeſſi maris ab eo ſuppeditari, quam Edgari Regis, qui *omni æſtate, emenſa ſtatim Paſchali feſtivitate, naves per omnia littora coadunari præcipiebat*, & inſulam circumvectus mare explorabat, *ne quid piratæ turbarent, viriliter hoc agens ad defenſionem contra exteros regni ſui*, ut hæc ex Monacho Malmesburienſe aliiſque narrat *lib. 2. cap.* 10. Quicquid ad inſtar ejus protulit, ad continuam præſentemque maris poſſeſſionem non pertinet, ut nec forte illud Edgari exemplum, annua, bima, trima, ut ita dicam, mare inſidentis claſſe, quantumvis numeroſa. Perpetuo oportet poſſidere, cum intermiſſa alioquin poſſeſſione intermittatur quoque dominium. Quinimo ſi vel olim Angli poſſederint, cedo mihi hodie, ne verba perdam, vel claſſem, vel navim unam, quæ Populi Anglicani nomine mare Britannicum navigat, & tamen hoc agimus, ut mare hodie pronunciemus liberum & commune. Si nihil ejuſmodi quæras vel invenias, & ſolius animi poſſeſſio heic ſit nulla, ſententiæ noſtræ ſua utique conſtat ratio.

Quod cum ſit, intelligimus Anglos in eo mari non habere aliquod jus præci-

cipuum, niſi qua e terra poſſident; neque tantum non habere in Oceano Britannico, qualem nobis latiſſime oſtentat Seldenus, ſed nec in freto illo, quod Franciam Angliamque interluit. Utrimque nec poſſident, nec poſſederunt unquam, niſi cum olim bello Franciæ partem occuparant; ab uno latere Angliam habent, ab altero Franci & Belgæ perpetuo dominati ſunt, non minus quam Angli in Britannia. Sed etſi utrimque poſſediſſent, ne in freto quidem ipſo id jus haberent, niſi, ut olim Romani, claſſe id perpetua, aliave navium cuſtodia tenuiſſent, nam propter introitus & exitus latitudinem jure terræ utrimque poſſeſſæ mare hic dici nequit poſſideri. Attamen & ea ratione illius freti dominium Anglis ſuis arrogat Temple *introduct. hiſtor. Angl. p. m.* 220. a temporibus ſcilicet Guilielmi, qui *Conqueſtor* dicitur, & Normanniæ dux erat; ridicule, quum ſic vel tantundem Normanniæ, ac ita hodie Francorum Regi accederet. Sed poteſtas continentis non ultra extenditur, quam mare haberi poteſt ſubditum; abſque eo ſi eſſet, repente quis Hiſpaniarum Reges dicat eſſe dominos Oceani, qui Hiſpaniam intereſt & Americam, utrimque quippe poſſidentes; & vulgo etiam ajunt, hos ſibi Oceani imperium adſcribere, verum rectius id negabimus *cap.* 7.

De re ipſa cum ſic ſatis, ut opinor, clareat, non eſt, cur Seldeno invideamus ſplendida teſtimonia, quibus ille ad tuendam gentis ſuæ gloriam longe lateque ſuperbit; apparatum eruditionis agnoſco ingentem, vim probandi non æque. Non refutavero teſtimonia vel domeſtica, uti ſunt pleraque, vel etiam extranea, nam ut ut illa ſint, nolim dominium maris arceſſi ab errantium teſtimoniis. Scriptores, barbari præſertim ſeculi, quibus ille non ſemel utitur, in deſcriptione urbium, marium, locorum mire cæcutiiſſe videas. Geographus, neſcio quis, Arabs apud Seldenum *lib.* 2. *cap.* 1. *maris cl.* commemorat *mare Anglorum*, eſto; ſed idem *eod. loc.* ita infit: *a Toleto ad S. Jacobum, quod ſitum eſt ſuper mare Anglorum, novem ſtationes* &c. mox locum, ubi ſita eſt S. Jacobi urbs, appellat *promontorium maris Anglorum* locata ſic urbe, quam Hiſpaniæ eſſe conſtat, ad mare, ut ipſe vocat, Anglorum. In ipſo Zoſimo licet hujuſmodi plura deprehendere; *libro* 3. *Pariſios* dicit *Germaniæ oppidulum* & *Bononiam inferioris Germaniæ civitatem lib. eod.* ait *Rhenum in Oceanum Atlanticum effluere*. Non placet tricari de appellatione Oceani Atlantici, cum ſciam, veteres hunc vel eo uſque exporrexiſſe; ſed *Rhenum* dicit, & vel *Scaldim* intelligit, vel *Moſam*, quemadmodum obſervat Eyndius noſter in *chron. Zeland. lib.* 1. *cap.* 5. adductis auctorum locis, quos Rheni appellatione ſimiliter abuſos probat; hæc & id genus alia peperit Geographiæ ignorantia & locorum, in quibus vivebatur, grande ſæpe intervallum ab his, de quibus habendus erat ſermo. Deinde vel vera nomina, maribus impoſita, dominium non tribuere pluſquam manifeſtum eſt: etenim non aliunde fere hæc ſortiuntur, quam a vicinis, quas alluunt, Gentibus, & hinc bina quandoque a binis populis, utrimque accolis, non dominis. Ipſum Oceanum Britannicum aliquando *Gallicum*, & *fretum Gallicum* dici, ſcio aliis obſervatum, nihil tamen inde juris eſſe Galliarum Regi haud difficulter Angli fatebuntur.

Plus momenti adferre videntur Gentium teſtimonia, quæ illud Anglorum imperium agnovere. De confeſſionibus lo-

loquor, non injuria extortis, ſed liberis & ſponte factis: eſſe autem hujuſmodi quorundam confeſſiones neutiquam negari poterit. At ſi, cum poſſiderent Angli, imperium ſit agnitum, nihil, cum non poſſideant, agnitum videbitur, ſiquidem id quiſque præſumitur cogitaſſe, quod juris eſt, atque adeo id, quod modo enarravimus. Aliud eſt, ſi his non poſſidentibus agnitum vel pactis conventis id palam fuerit actum, tunc enim, non ſecus ac ipſius Angliæ ſubditi, intelliguntur renunciaſſe juri, quod naturaliter habebant, admiſſo, quod in civitate eſt, dominio ſecundum ea, quæ *cap.* I. acta & probata ſunt; ſed in agnoſcentibus præjudicat, & agnoſcentibus duntaxat ex juris regula, quæ rem inter alios actam aliis nec prodeſſe, nec nocere ſæpe definivit. Oportet autem, ut illa agnitio dominii maritimi ſit aperta, nec eliciatur per conſequentias, quales non ſemel leviſſimas nobis obtrudit Seldenus. Satis tamen videtur aperta, ſi quis paciſcatur, ne ſibi, altero inconſulto vel invito, liceat tot naves exſtruere, ea magnitudine, ultra hunc illumve terminum navigare, ut ſunt nonnulla fœdera, quæ nobis antiquitas ſervavit & refert Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 15. & toties laudatus *maris clauſi* auctor *lib.* I. *cap.* II. ita namque paciſcimur, ita diſerte profitemur, maritimo aliorum imperio accurate nos fore ſubditos.

Videant igitur Franci, qui ſe tueantur adverſus Britannos, ſi, quod ipſi ajunt, etiam a Britannis placuerit petendum, quantum navium liceret exſtruere. Eandem quidem hi ſervitutem fœderatis Belgis, cum de pace componenda anno MIↃCLIII. Londini inter Anglicæ & noſtræ Reipublicæ Proceres ageretur, imponere conati ſunt, ſed nequicquam. Ut tamen regiis Britannorum navibus, tanquam Principi, reverentia haberetur, obtinuerunt in pacis pactionibus, quæ illis nobiſcum intercesſerunt anno MIↃCLIV. MIↃCLXII. MIↃCLXVII. & MIↃCLXXIV. & in § 4. pacis inter Carolum II. Angliæ Regem & Ordines fœderati Belgii illo anno MIↃCLXXIV. 19. *Febr.* factæ expreſſum eſt, Ordines agnoſcere, jus eſſe regiis Anglorum navibus, ut iis Ordinum etiam totæ claſſes ſummum apluſtre & ſupparum ſubmittant in omni iſto mari, quod Septemtriones & promontorium, quod *Finis terræ* dicitur, interjacet. Sed quod ita accipiendum eſt, ut omnes pactiones, quas, ut bello abſtineatur, paciſcimur, nempe Anglis id competere, quia in id convenit, per ſe enim nihil in eo mari habent præcipuum. Porro & ita hoc accipi velim, ut ne credamus Belgas eo ipſo Anglis conceſſiſſe illius maris dominium, nam aliud eſt ſe ſubditum profiteri, aliud majeſtatem alicujus populi comiter conſervare, ut hæc explicat Proculus in *l.* 7. *ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* fit hoc, ut intelligamus, alterum populum ſuperiorem eſſe, non ut intelligamus, alterum non eſſe liberum. Valent quidem & valuerunt diu navibus Batavi, ſed tamen eorum claſſes Anglicis inferiores ſunt. Quin ſi nec eſſent, ita nihilominus moribus gentium obtinet, ut Reſpublicæ Regnis aſſurgant, & qui invicem repræſentant, eodem jure utantur. Quare hoc dedimus Anglis in illo mari, quod ſine macula nominis Belgici forte dari poſſet in quibuſcunque aliis, nec tantum Anglis, ſed vel Francis, quos potentia navali præſtamus, utique olim præſtitimus, nam multum poteſtatis, ſub hoc præſertim Rege, in mari habere cœperunt. Itaque, ut finiam, Anglorum ma-

majeſtatem terra marique comiter obſervamus, ſed negamus ex eo, quod mari obſervemus, adverſus nos recte illius imperium jactare, & vel generaliter de dominio Britannici recte ſibi blandiri, & præterea magis negamus, quod tertio quoque verbo inculcat Seldenus, imperium Inſulæ comitari ac perpetuo comitatum fuiſſe imperium maris; aſt jam nimis etiam diu de ſolis Anglis exſpatiati ſumus.

CAPUT VI.

Mare Adriaticum an Venetorum ſit vel fuerit unquam? an mare Liguſticum Genuenſium? an quid Franciæ juris in mare Mediterraneum?

ARGUMENTUM.

Venetos ſibi adſcribere maris Adriatici dominium. Graſwinckelium id negare, ſed, ut ſemper alias, nihil agere. Quid pro Venetorum cauſa dictum ſit, & porro dici poſſet. Ex regulis de origine dominii rem eſſe finiendam. Secundum has Adriatici non eſſe dominos, niſi qua poſſident. Non videri nunc poſſidere, niſi has maris partes, quibus ex continenti imperant. Poſſeſſionem, quæ fit dicis cauſa per deſponſationem maris annuam, procul hinc habendam eſſe. Nullam navem, naviculam, ſcapham, cymbam in Adriatico navigare ad tuendam ejus poſſeſſionem. Promiſcuas navigationes non ſufficere, & qua de cauſa. Julium Pacium alioſque pro Venetis in primis advocare præſcriptionem longi temporis. Ea expellitur, ſi inter diverſos Principes res agatur. Grotii quædam nutatio. Quamvis præſcriptio obtinere queat inter diſtincta invicem imperia, attamen ratione maris id admittendum non eſſe. Quin nec ex edicto prætoris eam hic procedere. Deeſſe poſſeſſionem, & magis eam, cujus non exſtet memoria. Grotius & Vaſquius quid ea de re recte, quid ſecus videantur ſtatuiſſe. Pro dominio maris Liguſtici Genuenſium partes egiſſe Burgum. Hunc fere eadem dixiſſe, quæ pro Anglis & Venetis alii. Qui Genuenſes mare ſuum videantur poſſidere, nec tamen, ut nunc eſt, poſſideant. Hæc cur ita ſint, prolixe enarratur. Injuria Francorum Regem mare Mediterraneum ſibi adrogare. Qua ratione ſit ſummovendus.

Civitas Venetiarum vel maxime ſibi vindicat maris Adriatici imperium. Vindicare negat Graſwinckel in *vindiciis maris liberi* Burgo oppoſitis; ſed quid hominem laudo, quem, multa licet effutiverit in eo genere argumenti, quod tractamus, adverſus Seldenum, Burgum, Welwodum, illaudatum tamen tranſmittere conſtitueram, tam ipſe, ut omnia, neſcit, tam paraſitum agit. Quid igitur ajat vel neget, perinde eſt; ſat ſcio, vos ipſos, illuſtriſſimi Veneti, non negaturos, quod animo ſemper toto feciſtis teſtatum. Nemo veſtrum eſt, qui non improbo iracundior Adria ſit diſceſſurus, ſi vel nullum vel alium ejus arbitrum putemus; & quamvis Viri docti vobis applaudant libris ſingularibus, ut applauſit Joannes Palatius *de dominio maris*, quamvis applaudant commentariis & conſiliis, liceat tamen mihi pace veſtra ab his vobiſque diſſentire. Auctoritatibus nolim pugnare, rationes deſidero; & video, qui vos optime defendunt, eas ita inire: Venetos maris Adriatici dominium, etſi id imperio ubique ſuo non ambiant, recte ſibi adſerere, dummodo modicum quid ad littus vicinis Principibus relinquatur, neminem alium id mare occupaſſe, nec

quem-

quamquam juxta poſſidere, qui mare frequentat adeo; Venetos id jam per ſecula aliquot poſſediſſe neque vi, neque clam, neque precario; lapſo Imperio Romano quaſi in vacuam poſſeſſionem veniſſe, ac perpetuo quaſi tenuiſſe vicinis videntibus, & invidentibus nonnunquam inſulis, caſtellis, regibus, claſſibus; præſcriptione igitur, ne quid aliud dicatur, undiquaque tutos eſſe; de poſſeſſione conſtare ex condita Venetiarum urbe in ipſo, quo de agimus, mari Adriatico, ex decantata illius deſponſatione annua, ex continua navigatione, ex præliis & victoriis navalibus, quibus hoſtes ſuos mari toto non ſummovere tantum, ſed ipſam aliquando Rhodum, illam olim maris dominam, ſubegere. Et dubitamus adhuc?

Repetenda & conſtituenda res eſt ex principiis de origine dominii. Quouſque poſſident, eo uſque imperant ſine dubio; ſed fac, eos aliquando occupaſſe mare, qua patet, Adriaticum, fac & aliquo tempore poſſediſſe, attamen verum eſt, nunc poſſidere niſi has maris partes, quibus ex continenti imperant. Qualis poſſeſſio intelligenda ſit, ſatis, credo, *cap.* 3. evicimus; non igitur ſufficit ea, quæ dicis cauſa fit, non mare quotannis deſponſare, ſed quotidie ei incumbere oportet. Incumbimus equidem, ubi claſſes noſtræ, aliis jure fugatis, animo domini navigant, ſed has ubi domum revocavimus, deſinimus poſſidere, & cum poſſeſſione amittimus dominium & quotquot ſunt dominii compendia. Aliud dicendum eſſet, ſi vel quævis navis, navicula, ſcapha, cymba ad tuendam poſſeſſionem maris vela dare atque iterare curſus pergat relictos, ſic enim nec mari, nec dominio excedimus. Non tamen quævis navigatio in hanc rem idonea eſt, ſed inſtituta eo animo, ut quaſitum dominium ſervetur, quemadmodum *eod. cap.* 3. ſumus exſequuti: alioquin nulla dies abit, qua non Veneti naves conſcendant, & mare Adriaticum, ſed alio animo, frequentant; hic quo mores hominum multorum noſcat & urbes, ille indocilis pauperiem pati quo ſe exhibeat, tertius denique, quo merces devehat, advehat una lucelli cauſa. Negotiatio maritima multa multis impertit, inquit Cicero *de offic. lib.* 1. & ſane non uno nomine habet ea res panem, habet dapes, ſed qui ita navigant, ut fere ſunt omnes, de imperio maris parum ſunt ſolliciti, ad quæſtus uberrimos unice animum adpellentes. Nec mihi compertum eſt Venetos alia fine navigare, utique non memini relatum, perpetuam eos maris ſui cuſtodiam adhibere vel adhibuiſſe unquam, nam victoriæ navales, de quibus ſumus locuti, non pertinent niſi ad ſolam occupationem, & ne id quidem, niſi bello juſto mari potiamur; vi enim injuſta ſi alios expellamus, non maris dicendi ſumus domini, ſed piratæ.

Scio Julium Pacium *de dominio maris Hadriatici* alioſque, qui & ex profeſſo & aliud agentes pro maritimo Venetorum imperio verba faciunt, præſcriptionem longi temporis advocare, eique fulcro large inniti. Sed Hugo Grotius, & Vaſquius Grotio repræſentatus *cap.* 7. *maris liberi*, docuerunt, longa poſſeſſione non quæri marium dominia. Et qui poteſt modus acquirendi, qui duntaxat eſt a jure civili, diverſos Principes obligare? utitur etiam ea ratione Grotius, ſed bene eſt, quod parcius, quia id ipſum rurſus conceſſit *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 4. & ita nunc vulgo placet, ſi adſint, quas ille perſequitur, tacitæ conceſſiones, indicia, præſumtiones aliaque adminicula, per quæ ipſa magis, quam per longi

Ee 2 tem-

temporis capionem extraneos excludi jusſaſque eſſet. At vero, per me licet, excute quicquid eſt earum præſumtionum, & ſi quid conjecturis dandum, reperies Gentium animos adverſus præſcriptionem maris omnimodo militare & nihil reliqui facere, quominus voluntatem ſuam enixe declarent: teſtantur id acta populorum publica, teſtatur quotidie ſuo quiſque exemplo, dum, quod alius mare in dominium ſuum tranſcribit, alius eo vel invito ingrediatur & alterius poſſeſſionem, ſi quam prætendat, continua navigatione turbet. Quod non eo dictum velim, ut, ſi juſta ſit poſſeſſio, jure turbatum exiſtimem, ſed quo probem aliena hinc eſſe indicia, præſumtiones, conjecturas, quibus placuit præſcriptionem dari inter diſtincta invicem Imperia. Quinimo ſi ex edicto Prætoris hæc finienda eſſent, tantum abeſt ex noſtra ſententia, ut alicui Principi poſſeſsionem maris continuam, & quæ ad præſcriptionem ſatis eſt, largiamur, uti contra a nobis dictum & doctum ſit, ne quidem hodie quemquam mare aliquod videri poſsidere, multo autem minus poſſediſſe eo tempore, cujus non exſtaret memoria: & tamen poſſeſsionem, longævam adeo, illi ipſi deſiderant, qui hoc iniquitatis præſidio potentioribus adulantur. Ceterum ne plura addam, Grotius & Vaſquius in cauſa ſunt, namque hi maris uſucapionem ſubmoverunt eis rationibus, quas meas facere non dubitem, ſi demas, quæ ipſi ajunt de natura maris præſcriptioni adverſa, utpote re communi ex legibus naturæ & gentium, & quæ nec in bonis eſſe poſſet, nec poſsideri, nec quaſi poſsideri, nec alienari, & cetera, de quibus nonnihil dicam *cap. ult.*

De Genuenſibus eadem fere dicta ſunto, cum pro eorum cauſa eadem fere dixerit Petrus Baptiſta Burgus libro *de dominio Sereniſſimæ Genuenſis Reipublicæ in mari Liguſtico*. Quam præclare, etiam contra ipſos Venetos, rem geſſerint pro imperio maris, loquuntur annales; ſed mare Liguſticum, quod *ſuum* appellant, ac ſi libra eſſet mercati & ære, poſsideant, nec ne, videndum eſt. Et ſane poſsidere videntur, ſi verum eſt, quod rerum Genuenſium Scriptores narrant, ad tutelam maris Liguſtici habere eos claſſem triremium perpetuam, qua Barbaros ex Africa, & quos placet, alios arceant, ſeque ſuaſque inſulas tueantur, re ſic comparata ad exemplum Romanorum in toto Mediterraneo. Bonum factum! & niſi remiſerit illa gnavitas & ſtudium poſsidendi, fere eſt, ut Januenſes maris Liguſtici renunciem dominos, & mutem ſententiam, qua nullum hodie mare imperio teneri dixeram. Sed illa triremium ſtatio ubi & an ſemper excubet, refert plurimum, nam ſi in actis & portubus ea ſervetur minus inſtructa, vereor, ut remiſerit poſsidendi accuratio. Atque ita ſe nunc rem habere idoneis auctoribus intellexi; habent triremes, ſed domi, non in Liguſtico, cetera eas non armant, niſi e re publica eſſe videatur mare a vicinis Afris purgare, vel ſi quid his eſt ſimile. Sed nec aliter Veneti inſtituunt, nec Pontifex maximus, infeſtantibus mare piratis; neque tamen propterea velim maris audire dominos; non qualiſcunque navigatio ad poſſeſsionem ſufficit, nec qualiſcunque poſſeſsio ad dominium; hæc cur non ſufficiat, ſatis & ſuper ex præcedentibus intellectum eſt.

Cum vero ultra poteſtatem terræ maris imperium non extendatur, niſi occupatio & poſſeſsio accedat, facile dabitur, injuria Francorum Regem imperium

rium ſibi arrogare in mari Mediterraneo, quo de anno MDCLVII inter Ludovicum XIV. nunc Franciæ Regem, & fœderati Belgii Ordines aliquid actum eſt; ille ſuum eſſe id mare, horum legatus commune omnium adſerebat. Sed conſtat, tantulum terræ, quantum ad mare Mediterraneum Franci poſsident, minime ei rei ſufficere, neque tantum navium eſſe, quantum ei mari occupando & poſsidendo eſt ſatis, neque, ſi eſſet, profuturum in præjudicium aliorum, qui etiam latiſsime ad id mare poſsident, & ejus ex terra pro parte domini ſunt.

CAPUT VII.

An qua maria pareant Belgis fœderatis? in vaſto Oceano nihil cuiquam eſſe juris, niſi propter continentem.

ARGUMENTUM.

Belgas, uſu maris & fructu contentos, nullius imperium ſibi vindicare. Maribus tamen fretiſque proximis ſemper imperaſſe. Qui & quare mari Auſtrali dominati ſint, & adhuc dominentur Philippi Burgundi privilegium in eo datum Amſterdammenſibus, & exortæ circa id turbæ. Etiam Friſios turbaſſe, & quemadmodum ea res ſit compoſita. Maximiliani privilegium, quo Enchuſanis in mari territorium dedit per milliare quadratum. Poteſtatem continentis ibi accipi ἐν πλάτει. Alia ejus locutionis exempla apud Dionem Chryſoſtomum de Auguſto, ut & de Ballivio aquarum in conſuetud. Middesburg. *Cur ea latitudo videatur placuiſſe, & quam ita res intricetur. Vaſtum Oceanum poſſideri non poſſe. Omnes omnium Principum naves ei rei non ſufficere. Ne mare Atlanticum quidem recte claſſibus cuſtodiri. Hoc ſibi adſcribere Luſitanos. Quin Hiſpanos ſibi, ut vulgo fertur, univerſum Oceanum. Ne hoc verum ſit, eorum tituli varie explicantur & interpunguntur. Jure utique neminem univerſum Oceanum in dominium tranſcribere poſſe, partem poſſe, & quid ita. Caſtellanos ab utroque latere Oceani poſſidere, nec quicquam id iis prodeſſe. Ultra columnas Herculis nihil juris fuiſſe Romanis. Oceanum eorum imperio excludi apud Virgilium & Livium. Apud alios ſi ſubditus proponatur, Oceanum fere Britannicum intelligi. Nullam hodie Oceani partem a quoquam poſſideri. Ex eo ſolo contra Luſitanos aſſerta libertas navigandi ad Indiam Eoam. Grotii longum molimen, & rationes in hanc rem non ſatis aptæ. Quod mare appellemus* liberum, *quod* clauſum, *brevis enarratio.*

NOn ſum, qui mentiar in gratiam Gentis meæ. Diu eſt, ex quo Belgæ gloria navali præſtiterunt, ſed mare exterum poſsidere, vel animo domini poſſediſſe unquam, non memini me legere. Quin tantum illis modeſtiæ eſt, ut uſu maris & fructu contenti, nec dominium ſibi adſciſcant, nec aliis invideant, qui ſola nominum ſuperbia delectantur. Maribus tamen fretiſque proximis ſemper imperarunt; adque hunc modum Belgii olim Principes mari, quod vulgo *Auſtrale* vocamus, dominati videntur, utpote quod circumjecto undiquaque in inſulis & continente imperio complectebantur. Quam in rem notari poteſt Philippi Burgundi privilegium, quo anno MCCCCLII. 16. *Maji* Amſterdammenſibus conceſsit aliquam pecuniam exigere ab his, qui per id mare adveniunt, Phari, luminum & indiciorum nomine, quæ Amſterdammen-

menſes in eo mari habebant: quod deinde iis, quia contra Philippum II. Hiſpaniarum Regem arma capere nolebant, ademtum, Enchuſanis ſuo & Philippi nomine Orangius Dynaſta anno MIↃLXXIII. *9. Febr.* dedit; quo de deinceps multum turbarum factum eſt. At cum poſtea excuſſo Regis Hiſpaniarum imperio Friſii, qui ab altero latere ejus maris dominantur, ipſi imperare cœpiſſent, quæſitum eſt, an & ipſi in eam pecuniam tenerentur, & quum in arbitros compromiſſum eſſet, anno MIↃCI. 4. *Septembr.* abſoluti ſunt, niſi merces ſuas in Hollandiam vendendas adferrent. Notandum & Maximiliani, Cæſaris Germanici, quod ut tutor Philippi Auſtrii anno MCCCCXCII. 20. *Decembr.* Enchuſanis dedit, privilegium, quo iis per milliare quadratum in mari territorium datum eſt, conceſſa eo uſque juris dicendi facultate, quemadmodum in ipſa urbe Enchuſana. Rectius, ni fallor, quam Cæpolla, qui in toto Adria Venetis idem jus tribuit, quod in Civitate Venetiarum, libro *de ſervit. præd. ruſt. cap. 26.* ſed de eo dictum eſt ſatis *cap. proximo.*

Equidem proprie vis terræ dominium maris proximi definit, ſed quia alia fortior eſt & latior, ἐν πλάτει & cum amplitudine aliqua illud acceptum conſtat. Sic utique accepit Maximilianus, ſic & Auguſtus, cum Civitati Tarſenſi ſimpliciter dedit ἐξουσίαν τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς θαλάσσης τῆς κατ' αὐτήν, ut Dion refert Chryſoſtomus *orat.* 34. Nec aliter intelligo, quod ait §4. *tit.* 1. *conſuetud. Middelburg.* eſſe videlicet Ballivii aquarum (qui dicitur) juriſdictionem ad uſque ultimos Flandriæ fines. Atque ea latitudo videtur placuiſſe ad expediendas argutias tricaſque, quæ de continentis imperio moveri poterant, ſed aut fallor, aut magis ita res involvitur: quod enim alias ſic ſatis eſt certum, ſi hujuſmodi laxamentis indulgeas, protinus redditur incertiſſimum.

De maribus Mediterraneis hactenus loquuti ſumus; liceat aliquid addere de vaſto Oceano. Hunc non occupari, certe poſſideri non poſſe res eſt oppido manifeſta: omnes quippe omnium Principum naves ei poſſidendo vix ac ne vix quidem ſuffecerint. Quin vel mare Atlanticum, magni Oceani exiguam partem, nemo hodie Princeps claſſibus ſuis recte cuſtodiverit. Quare nihil juris proprii in eo quiſquam vindicare poteſt; vindicat tamen cum alias Oceani partes, tum Atlanticum Lûſitana Gens, ut ſcire licet ex iis, quæ dedit Seldenus *lib.* 1. *maris cl. cap.* 17. Et de Hiſpanis vulgo fertur, Oceani imperium ſibi adſcribere. Sane Hugo Grotius *annal. lib.* 16. *p. m.* 733. Heemſkerkium, Belgarum architalaſſum, loquentem inducit, ac ſi Oceani imperium in Regum ſuorum titulis Hiſpani jactarent, & Seldenus *d. cap.* 17. eo refert, quod inter titulos Caroli Imp. V. legitur, *Koning van Caſtille*, *van Leon*, *van Grenade . . . van de eylanden en vaſte landen*, *van de Zee Oceaan* &c. ſed perperam, cum illud *van de Zee Oceaan* pertineat ad præcedentia, atque ſi ſcriptum eſſet, ut in Regum inſequentium titulis ſcriptum eſſet aliquando, *van de eylanden en vaſte landen der Zee Oceaan*. Prava eſt aliorum interpunctio, ut intelligimus ex Hiſpanicis, quæ vulgo occurrunt: *Rey de las Islas*, *y terra firma del mar Oceano*; quin & in lingua, Belgarum vernacula, illud *van de Zee Oceaan* aliquoties non interpunctum vidi. Arguunt hæc, arguit & ſatis Vaſquius *contr. illuſtr.* 2. 89. § 30. Hiſpaniarum Reges maris titulo abſtinuiſſe, &

Sel-

Seldenus poſtmodum in id pronior fuit. Heemskerkii oratio apud Grotium exaggerandæ eſt Hiſpanorum ſuperbiæ, & quum id fieri ſoleat in procinctu, nihil inde probatur.

Sed qualiacunque hæc ſint, nihil quicquam ad nos, qui unice diſputamus, Oceanum in nullius dominium tranſcribi poſſe, id enim cum nequeat præſtare poſſeſſio, nihil præſtiterit. Et quidem univerſum poſſidere non poſſumus, partem poſſumus, at quis ejus rei periculum fecit? Romani forte Britannico, ſed hos præter nemo, ex quo Oceanus geminos interluit orbes. Loquor autem de Oceano, qui terris Principum vicinus ſubdituſque non eſt, ubi non niſi pontus & æther, neque illud, quod in proximum mare competit, imperium. Hunc, inquam, Oceanum nemo unus poſſedit unquam; nec, ut poſſidere intelligantur, Caſtellanis quicquam prodeſt hic Hiſpania, illic America: tunc demum poſſeſſio utrimque mare ſubigit, cum ita utrimque poſſidetur, ut a terra in poteſtate contineri videatur poſſe, ſicuti in anguſtis fretis accidit, & de Baltici maris freto dictum eſt, ut & de Byſantino & Herculeo, quorum poteſtate Romani dominabantur mari Mediterraneo, quodque ipſum circumfuſo ubique imperio ambiebant, &, ne quid deeſſet, claſſium frequentia poſsidebant, & potentia tutabantur. Quare nec ultra columnas Herculis his ipſis Romanis quicquam juris erat, hoc eſt, nullum in Oceano imperium: unde de Romanis rerum dominis, ſeu, qui hos repræſentabat, Cæſare Julio non Virgilius, non Jupiter aliquis, ſed oraculum juris pronunciaſſe videtur: *lib. 1. Æneid. verſ. 291*:

Imperium Oceano, Famam qui terminat aſtris.

Et in eandem ſententiam Marcus Acilius Glabrio ad milites apud Livium *lib. 36. cap.* 17. *Quid deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare rubrum Oceano fines terminemus?* utrobique Oceanus, quem ita per eminentiam dicimus, imperio excluditur. Certum equidem eſt apud auctores rei Romanæ Oceanum non ſemel ſubditum proponi, at fere de Oceano Britannico, ſive freto illo, quod Gallias & Britannias intereſt, verba fieri colligas ex locis, quos congeſsit Seldenus *lib. 2. maris cl. cap.* 4. Quin ſi quod Poetæ vel Oratoris, aliter ſentientis, teſtimonium adduci poſſet, non id probaret ſine probata ipſius Oceani poſſeſsione.

Hæc autem poſſeſsio cum nullius unquam Gentis fuerit, hodieve ſit, ſatis eſt apertum, Oceanum nulli paruiſſe vel hodie parere domino, niſi his ſui particulis, quæ orbem terrarum proxime adluunt, & propter continentem in dominio ſunt. Atque ea ratione nulla fere Gens eſt, quæ non tantillum poſſidet, nam ex ſententia Dionyſii Afri, eaque vera,

—— Ὠκεανὸς περιδέδρομε γαῖαν ἅπασαν.

reliqua nec poſsidetur, nec habetur dominio. Suaves ſunt, qui contradicunt, Luſitani, & ſuavis, qui his contradixit, Hugo Grotius in *mari libero*; illi quia ſtrenue ineptiunt, hic ineptientes dum refellit, quia ad omne ſimpliciter mare transfert, quod duntaxat de Oceano dicere oportuerat & dixiſſe ſuffecerat. Non eſt opus longo molimine. Quum ajo Oceanum Septentrionalem, Atlan-

Atlanticum, Æthiopicum, Indicum, exque his nullum a Luſitanis poſsideri, ſatis ajo, libera eſſe maria, queis Belgæ eunt ad Indiam Eoam. Et vero conſtat, poſſeſsionem ab illis ne quidem per mendacium obtendi, nedum ut poſsideant, ſimulque conſtat, ſi ſubſiſtant, quæ ſubſiſtere diſputavimus, ex eo ſolo recte defendi libertatem quaquavorſum in Oceano navigandi ad Indos, & tuto nos carere Grotii rationibus, prolixe aliunde quæſitis, nec, ut videtur, uſquequaque veris; cur ita videatur, dicet *cap. ult.*

Explicitum eſt, qui hodie ſibi maris dominium adſcribant, & quam jure nullo. Sunt & alii, qui de eo gloriantur, ſed Aſiæ tumores vel minorum in Europa Gentium faſtus compeſcere non eſt tanti; abunde etiam iis refutandis eſt dictum. Nihil addo, quam ſententiæ noſtræ hanc conjectionem: Oceanus, qua patet, totus imperio ſubjici non poteſt, pars poteſt, poſſunt & maria mediterranea, quotquot ſunt, omnia. Nullum tamen mare mediterraneum, neque ulla pars Oceani ditione alicujus Principis tenetur, niſi qua in continentis ſit imperio. Pronunciamus MARE LIBERUM, quod non poſſidetur vel univerſum poſſideri nequit, CLAUSUM, quod poſt juſtam occupationem navi una pluribuſve olim poſſeſſum fuit, &, ſi eſt in fatis, poſſidebitur poſthac; nullum equidem nunc agnoſcimus ſubditum, cum non ſufficit id affectaſſe, quin vel aliquando occupaſſe & poſſediſſe, niſi etiamnum duret poſſeſſio, quæ Gentium hodie eſt nullibi; ita libertatem & imperium, quæ haut facile miſcentur, una heic ſede locamus.

CAPUT VIII.

Teſtimonia, quibus maris imperium adfirmatur. De Gentibus, quæ maris potitæ ſunt.

ARGUMENTUM.

Veteres Auctores maris dominium nunc adfirmare, nunc negare. His illiſve quatenus tribuendum videatur. Pro imperio maritimo, qui loca congeſſerint. Alia ex aliis, quæ indicantur, alia, quæ recitantur ex Herodiano, Ἀνθωλογίᾳ variis locis, *Lucano, Claudiano &c. Inſcriptio quædam Thyatirena; & cur hanc repræſentemus. Non deeſſe etiam, qui pro libertate maris teſtimonia dixerint; ſed qui pro dominio, ſemper vincere, ſeu numeremus ſententias, ſeu ponderemus. Auctoritates pro mari ſubdito quandoque ſuſpectas eſſe. Quid id ſit diſcernendum. Locus Dionyſii Halicarnaſſenſis de Romanorum imperio maritimo poſtulatur falſi. Quomodo, quando & quouſque illi maribus imperaverint. Secundum hæc Scriptorum teſtimonia eſſe intelligenda vel refutanda. Exempla Gentium, quæ maris potitæ ſunt. Caſauboni objectio de vocabulo* θαλασσοκρατεῖν. *Late defenditur aliquando id uſurpari ad denotandum maris imperium. Non promiſcue tamen admittenda eſſe illa Gentium præjudicia. Obſcuritatem veteris ævi in cauſa eſſe, quominus liquido de his pronunciemus, & quam ob rem. De Romanis illuſtri alioquin Populo, ne quidem præciſe conſtare. Quæſtionem ejus rei unice verti in facto.*

TAntum opinio præjudicata poteſt, ut etiam ſine ratione valeat ejus auctoritas: ſic olim fuit, & ſic etiam nunc vivitur; perperam tamen, ſi rem cer-

cernimus. Sunt loca Auctorum, Poetarum quoque, ne quid deeſſe videatur, qui ſimpliciter vel ajunt vel negant, mare dominio ſubjici poſſe: his illiſve nihil fere tribuo, quamvis ab antiquitate commendentur. Auctoritatem non defugio, ſi rationes expediantur, abſque iis enim nihil quicquam facile movebit; qui aliter in animum inducit, ingenio ſuo utatur. Exiſtimem autem, ſatis nos expediviſſe rationes, quibus id, quod agimus, queat obtineri: ſin tamen præterea ſcire attinet, ubi Principibus, interque eos Romanis, imperium maris adſcribatur, ea loca, ex juriſprudentia etiam Hebraica, ſedulo collegit Joannes Seldenus toto opere *de mari clauſo*, Petrus Baptiſta Burgus *de dominio Genuenſium in mari Liguſtico*, Hugo Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 13. & in *addit. ibidem*. Jacobus Gothofredus ad *l.* 9. *ff. de lege Rhodia de jact. cap.* 12. queis ſi delecteris, addere potes Philonem Judæum variis locis in libro *de legatione ad Cajum p. m.* 829. 834. *&* 845. Herodianum *lib.* 2. *cap.* 36. *in oratione Severi*: Τὴν δὲ γῆς καὶ θαλάττης τοσαύτην ἀρχὴν ὠνησάμενός τις αἰσχρῶς, *tale autem terræ mariſque imperium* (Romanum intelligit) *turpiter quis auctionatus &c.* iterum *eod. lib. cap.* 38. . . ἐν ὅπλοις Ἰταλιῶται πάντες ἦσαν, καὶ γῆν καὶ θάλατταν ἐκτήσαντο, *in armis erant omnes Itali, terramque & mare obtinebant*; ſtatim iis & tribuit πᾶν κλίμα οὐρανοῦ, *omnes cœli tractus*, quo ita nihil ſit exceptum. Polybius quoque maris imperium aliquoties commemorat *lib.* 1. *cap.* 3. 7. 16. 20. 25. *&* 39. non vacat loca deſcribere, ut neque, quod in hanc ſententiam habet Erinna Lesbia apud Stobæum Λόγ. περὶ Ἀνδρείας; ſed ſuaviſſimum eſt de Romanis Alphæi Mitylinæi epigramma *lib* 1. Ἀνθολογ. *cap.* 5. *num.* 19.

Κλεῖε θεὸς μεγάλοιο πύλας ἀκμῆτας ὀλύμπου,
Φρούρει ζεῦ ζαθέαν αἰθέρος ἀκρόπολιν:
Ἤδη γὰρ καὶ πόντος ὑπέζευκται δορὶ Ῥώμης
Καὶ χθών. οὐρανίη δ' οἶμος ἔτ' ἐστ' ἄβατος.

Geminum eſt Alcæi Meſſenii de Philippo *ibid. num.* 17.

Μακύνου τείχη, ζεῦ ὀλύμπιε ῥέξε φίλιππος
Ἀμβατά, χαλκείας κλεῖε πύλας μακάρων,
Καὶ γὰρ χθὼν καὶ πόντος ὑπὸ σκάπτροισι φιλίππου
Δέδμανται, λοιπὰ δ' ἁ πρὸς ὄλυμπον ὁδός.

Oratione verſa peſſime utrumque tranſtulit Florens Chriſtianus, primum verti poteſt:

Claude, Deus, magni portas ſublimis Olympi,
Cuſtodi cælum, Jupiter, ipſe tuum:
Namque mare & tellus Romano ducta triumpho,
Nunc ſupereſt cœli Regia ſola tui.

alterum ſic verto:

Macyni muros potuit ſuperare Philippus,
Claude fores cœli nunc, Deus alme, tui:

Ecce mare & terræ ſceptro ſubjecta Philippi,
Ad tua jam tantum ſydera reſtat iter.

Vide & aliud de Philippo *ibid. num. ult.*

Κοίρανος Εὐρώπας, ὃ καὶ ἐιν ἁλὶ καὶ κατὰ χέρσον,
Τόσσον ἄναξ θνατῶν, ζεὺς ὅσον ἀθανάτων. &c.

Qui regit Europam, terris dominator & undis,
Non ſecus ac cœlo Jupiter, imperitat. &c.

Sed ne a Romanis abeamus, eos fuiſſe *undarum terræque potentes*, ut Domitianum Stat. Papinius *th. lib.* 1. *verſ.* 31. alloquitur, paſſim Scriptorum locis conſignatum eſt. Hinc Lucanus *pharſ. lib.* 1. *verſ.* 110.

Quæ mare, quæ terras, quæ totum poſſidet Orbem,
Non cepit fortuna duos . . .

Hinc Claudianus *de* 3. *Conſulatu* Honorii:

Te tuus Oceanus natali gurgite laſſum
Excipit, & notis Hiſpania proluit undis.

& mox:

Unanimi Fratres, quorum mare terraque fati
Debentur . . . . . .

Hinc etiam Inſcriptio Thyatirena, quam Georgius Wheler, doctiſſimus Anglus dedit in *Græciæ itinerario part.* 1. *lib.* 3. *pag.* 213. Imperatorem Romanum appellat Δεσπότην γῆς καὶ θαλάσσης; habet autem ſe ita:

COR-

ΤΟΝ ΤΗΣ ΚΑΙ ΘΑ
ΛΑΣΣΗΣ ΔΕΣΠΟΤΗΝ
ΑΥΤ ΚΑΙΣ ΑΥΡ. ΣΕΟΥΞΡΟΝ
ΑΝΤΟΝΕΙΝΟΝ ΠΑΡΘ. ΜΕ ΒΠΙΤ. Μ.
ΤΕΡΜ ΜΕ. ΜΗΤΕΡΑ ΡΑΤΡΙΔΟΣ
ΕΑΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗ - - - -
ΠΟΔΕΟΣ ΕΥΕΡ - - - -
ΑΡΙΤΝΩΤΟΣ ΤΟ
ΤΡΙΤΟΝ ΧΕΙΛΙ - - - -
ΟΙΕΡΕΥΣ ΤΟΥ Θ - - - -
ΚΑΙ ΝΕΩΚΟΡΟ - - - -
ΤΟΥ ΣΕΒ
ΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ Σ - - - -
ΒΑΣ ΤΟΥ ΑΡΧΗΣ Α

Inſcriptionem, quamvis mutilam, repræſentare placuit, cum quia monerem pro ΤΗΣ, ut nunc a principio legitur, vel typi vel marmoris vitio, legendum ΓΗΣ, tum quia ille γῆς κ̓ θαλάσσης δεσπότης Antoninus eſt, ut Antoninus erat, qui ſe τȣ̃ κόσμȣ κύριον eſſe profitebatur in *lege*, quam explicavimus, *9. ff. de lege Rhod. de jact.*

re pro imperio maris, etiam magis proba, quam ſunt nonnulla Seldeni, at cui bono, dicat Caſſius? habet & mare liberum, quibus ſe tueatur, auctoritates, diverſas diverſis denunciavit Grotius; ſed ſeu numeremus ſententias, ſeu ponderemus, ſemper illi vincent, qui maris dominium agnoſcunt. Non quod opiner, ea maria continuo ſubdita fuiſſe, de quibus, ut ſubditis, recitantur teſtimonia, ſed quod, Oceanum ſi excipias, ſubjici potuerint; ſubdita vero fuerint, nec ne, occupationis & poſſeſſionis cauſa docuerit, ut hæc affatim probavimus. Ex ea & porro diſcimus, quid cenſendum ſit de vulgari illo dicto Dionyſii Halicarnaſſenſis, ubi populum Romanum ait πάσης κρατεῖν θαλάσσης, ὀ μόνον τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Ὠκεανίτιδος, ὅση πλεῖσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι, *maris imperium habere, non ejus duntaxat, quod intra Herculis columnas eſt, ſed & Oceani, in quantum navigatur.* Eſt id falſum de Oceano, qua navigatur vel tunc navigatum eſt; nunquam Romani tam late poſſederunt, quin extra columnas Herculis nihil quicquam, præter mare Britannicum; intra columnas autem totum Mediterraneum, ſic *Oceano terminantes imperium*, ut melius & verius dixerunt Romani, quorum meminimus *cap.* 7. immo ne quidem ipſum Mediterraneum poſſederunt ſemper, atque adeo ejus nec ſemper domini. Simus memores ejus, quod modo retulimus de claſſium excubiis tam in illo, quam Britannico, & habeamus perſuaſum, Romanos eo, neque alio tempore, mari ultra continentem fuiſſe dominatos, & denique ſecundum hæc accipiamus teſtimonia, quæ de maritimo Romanorum imperio occurrunt: alioquin, ſin hoc fieri nequeat, profecta credamus vel ab ignorantia, vel ſuperbia, vel, quæ Poetarum maxime propria eſt, adulatione.

In exemplis Gentium, quæ maris potitæ ſunt, conſtat plus eſſe ponderis: nam ſi vincatur, mare a nonnullis rite occupatum, rite poſſeſſum eſſe, de dominio ejus non eſt quod amplius dubitemus. Et quidem Caſtor Rhodius primus perhibetur fuiſſe, qui ſcripſit περὶ θαλασσοκρατούντων, ex quo opere ſunt, qui ajunt Euſebium depromſiſſe, quæ in *chronico* memorat de his, qui per varias mundi ætates imperium maris obtinuere. Seriem Euſebii exhibet fere Seldenus *lib.* 1. *mar. cl. cap.* 10. recenſens ordine maris dominos Cretenſes, Lydos, Pelaſgos, Thraces, Rhodios, Phryges, Cyprios, Phœnices, Ægyptios, Mileſios, Cares, Lesbios, Phocæenſes, Corinthios, Jones, Naxios, Eretrienſes & Æginetas. De Cretenſium imperio maritimo plura habet Meurſius in *Creta lib.* 3. *cap.* 3. de Cypriorum in *Cypro lib.* 2. *cap.* 23. de Rhodiorum in *Rhodo lib.* 1. *cap.* 17. Exinde Seldenus *eod. lib. cap.* 11. 12. *& ſeqq.* Lacedæmoniorum, Athenienſium, aliorumque exercita mari imperia percenſet, teſtantibus id priſci ævi auctoribus. De Lacedæmoniis addi poteſt, quod refert Plutarchus *apophtegm. Lacon. p. m.* 414. & *de animi tranquillit. p. m.* 254. & 264. ſed quid opus eſt quicquam addere, cum Seldenus Burguſque per mille currant exempla & auctoritates, quibus ex omni memoria confirmatum eunt dominium maris penes Græcos Romanoſque; recentioris ævi exempla nec moror, nec Burgum, late ea deprædicantem, audio. Satis nobis eſſe negotii videtur cum ipſis Romanis, quos mari aliquando perfecte imperaſſe probavimus, utique ſatis cum Græcis, ſi vocabulum θαλασσοκρατεῖν, quo Scriptores Græ-

ci plerumque utuntur in rebus cum ſuis tum Romanorum tradendis, non ſignificet *maris obtinere imperium*, ſed duntaxat *præſtare copiis navalibus*, *mari potentiſſimum eſſe*; ita contra vulgum diſputat Caſaubonus ad *lib.* I. Polybii *p.* 209. Et ſane verum eſt, θαλαττοκρατεῖν quandoque non aliud eſſe quam ναυακρατεῖν, *præſtare navibus*, nec tamen minus verum, eam vocem ſæpius uſurpari ad denotandum maris imperium, ut optimum maximum eſt vel eſſe poteſt. Hujus rei argumentum eſt in pactis & fœderibus: quibus θαλασσοκρατήσαντες ex formula imperii vetabant huc vel illuc navigare, hac vel illa navi, & quæ reliqua ſunt perfecti dominii indicia: pacta ejuſmodi & fœdera Grotio, Seldeno, Burgo certatim dicta ſunt. Accedit, quod verbum θαλασσοκρατεῖν, ut ut vulgare in hoc argumento, non tamen ſemper frequentetur, aliquando ἄρχειν τῆς θαλάσσης, κυριεύειν τῆς θαλάσσης, κύριον γίνεσθαι τῆς ἀρχῆς τῆς κατὰ θάλασσαν, & quæ ſimilia obſervavi, unice arguendo maris imperio idonea. Denique Romani Romane loquentes & ſuum & aliorum ante ipſos in mari imperium non ſemel rotunde adeo expreſſerunt, ut ex vocabulo ambiguæ apud Græcos ſignificationis hæc ſubvertere ſit nefas.

Ceterum de his Gentium exemplis ita habeto: οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων. Veroſimile eſt, imo verum, quibuſdam populis adſcriptum eſſe maris dominium, qui illud vel nunquam, vel non tamdiu, quam vulgo fertur, obtinuerunt. Sæpe creditum eſt, potentiam navalem a dominio maris non differre, atque adeo nec latrones maritimos a maris dominis: quare habiti ſunt aliquando κύριοι τῆς θαλάσσης, qui ne quidem mare occuparant, hoc eſt, animo ſibi habendi erant ingreſſi, vel qui non juſte occuparant, ſed vi majori turbatis depulſiſve aliis. Rurſus, ſola occupatio, ſine poſſeſſione continua, & olim & nunc etiam magnis Viris credita eſt ſufficere ad maris imperium adſerendum, vel poſſeſſionem ſi deſiderent, ſolo eam animo ſolove corpore tutantur. Hinc tam ſpiſſa teſtimonia, quæ pro captu quiſque ſuo depromſit. Neque tamen licet ea temere falſi poſtulare, cum in tanta obſcuritate veteris ævi neſciamus, Cretenſes, Lydi, Pelaſgi & qui deinceps memorantur, mare revera poſſederint eo tempore, quo ipſis dominium tribuitur, nec ne. Scimus Romanos vere poſſediſſe ac jure ſuo habuiſſe mare Mediterraneum & Britannicum, ſed ecquando præciſe poſſidere cœperint, poſſeſſionemve remiſerint, nemo facile dixerit, neque adeo præciſe vindicaverit vel refutaverit, qui cum Caſſandra apud Lycophronem iis occinunt,

> Γῆς καὶ θαλάσσης σκῆπτρα καὶ μοναρχίαν;

quæſtio ejus rei vertitur in facto. Id autem, quemadmodum nos ſæpe latet in hiſtoria temporis antiqui, ſic non eſt, ut ætate noſtra aliquod maris exteri dominium nobis obtrudi patiamur, utpote quibus palam conſtat, nullum hodie mare ab ullo poſſideri, certe pro poſſeſſione habendum non eſſe, quod ad inſtar ejus nonnullis fingere placuit.

CA-

CAPUT IX.

In jure naturæ vel Gentium nihil eſſe, quod obſtet dominio maris; nihil etiam in jure Romano.

ARGUMENTUM.

Grotium modo ſimpliciter negare, mare dominio ſubjici poſſe, modo id concedere de parte maris, qua proximi, qua exteri. Qui ipſe partem illam definiat, nec proprietatem in ea, ſed imperium largiatur. Ex his cur nihil omnino videatur ſubſiſtere. Quare illa ſententia Grotio placuerit. Excutiuntur ejus rationes ab jure naturali petitæ. An mare, quod omnibus ſufficiat, propterea nequeat occupari? A priſtina communione receſſum eſſe neceſſitate imperante, & utilitate ſuadente. Utilitatem a Grotio minus recte tranſmitti. Mare magis eſſe utile, ſi mihi ſoli proſtet, quam ſi omnibus. Alia Grotii ratio, quod maris non ſit terminus, neque adeo dominium. Huic occurritur, & probatur eundem eſſe dominii terminum, qui poſſeſſionis, & ecquis ille ſit. Alia rurſus Grotii ratio, quod mare nequeat poſſideri ob fluxam ejus & inſtabilem naturam. Varie ea refutatur, appoſito de fluminibus exemplo. Littora quoque dici communia, *nec tamen eſſe ſine termino vel naturæ vagæ rapidæve. De naturali commerciorum libertate & facultate tranſeundi quæ dicuntur, nulla eſſe. In jure Gentium nihil quicquam reperiri, quod adverſetur maris dominio. Juris Romani auctoritas an & quatenus heic valeat. Illius juriſconſultos paſſim ingeminare, mare eſſe* commune. *Loca in hanc rem. Qui hæc accipiant aſſertores dominii maritimi. Nobis videri, non alia ratione mare vocari commune, quam quod occupatum non erat vel poſſeſſum. Verum id eſſe de Oceano, & quomodo ille κατ' ἐξοχὴν dicatur* mare. *Quin & ætate JCtorum noſtrorum verum videri de mari Mediterraneo. Nonnihil difficultatis ex* l. un. C. de claſſic. *movetur & removetur. Maris in jus proprium ad aliquem pertinere poſſe ex libris noſtris probatur. Etiam Grotium id agnoviſſe, ſed mox varie tricatum eſſe. Occupatio maris & a populo & a privato qui procedat. Littorum eandem eſſe, quæ maris, cauſam. Neque hæc* communia *appellari, quam quæ occupata non ſunt. Poſſe tamen in dominium redigi, & redacta eſſe nonnunquam. Quæ Auctores noſtri de his dixerint, adferuntur & exponuntur. Ut & quæ ipſi ex condicto tradidere de non impediendo maris uſu, explicitis circa hæc variis capitibus juris in* l. 50. ff. de acquir. rer. domin. l. 2. § 8. & 9. l. 3. § 1. l. 4. ff. ne quid in loco publ. l. 13. § ult. l. 14. ff. de injur. l. 1. § 17. ff. de flumin. &c. *Grotium & Interpretes tantum non omnes perperam ea intellexiſſe videri. Poſſeſſionem & maris & littorum etiam jure Romano dominium unice dare, unice defendere. Ex Baſilicis illuſtratur* l. 14. § 1. ff. de acq. rer. dom. *Mendoſam eſſe* l. 45. ff. de uſurp. & uſuc. *Hæc reſtituitur, in rem præſentem explicatur, & porro componitur cum* l. 7. ff. de diverſ. temp. præſcript. *Epilogus de tantulo rei tantæ compendio.*

NE cum turba nobis res ſit, maris liberi patronum ſeligemus, & quem potius quam Hugonem Grotium? is in libello ſingulari, quem de libertate maris ſcripſit, ſimpliciter contendit, mare dominio ſubjici non poſſe, nullæ ibi ambages, nullæ tricæ. Nonnihil tamen mutatus ab illo in opere *de jure belli & pacis lib. 2. cap. 3. §* 8. largitur, mare occupari poſſe ab his, qui terras ad latus utrumque poſſident, *dum-*

dummodo non ita magna ſit pars maris, ut non cum terris comparata portio eàrum videri poſſit. Sed quis illam portionem definiverit? ſunt hæc incerta, & forte ἄπορα, niſi redigantur ad regulas, quas de mari terris proximo tradidimus *cap.* 2. Iterum ille § 13. maris exteri quoque partem occupari poſſe concedit maritimo exercitu, qui claſſe conſtat, ſed partem duntaxat, & id non ut proprietas quæratur, at ſine proprietate imperium. Equidem non video, cur, ſi exigua maris pars claſſe exigua queat occupari, cur, inquam, major pars non poſſit occupari claſſe majori, atque ita pluribus claſsibus vel totum mare Mediterraneum; eadem ſane juris ratio, quæ illud ſuaſit extorſitve, etiam hoc comprobat. Quod autem maris imperium a proprietate diſtinctum introducat Grotius, eo jure nititur, quod ſibi quiſque homo conſtituit, alieno certe ab hoc, quod occupantibus larga manu datum eſt a natura, receptum a Gentibus, confirmatum a jure civili; notavimus ea de re aliquid *cap.* 4. Videbatur e re ſua imperium aliquod admittere, ut in hunc ordinem cogeret Veterum ſibi adverſa teſtimonia, quamvis inter ea ſint, quæ verum maris dominium luculenter ſatis exprimunt. Negat vero proprietatem, ut defendat principia ſua, quæ *eod. lib. cap.* 2. & *mar. liber. cap.* 5. de communione maris exhibuerat, ſalva enim hac maris imperium aliquatenus ſalvum videri poterat, proprietas non poterat.

Atque illa principia ipſe, ut par eſt, repetit a ratione naturali, nam jus civile cujuſcunque tandem Gentis nihil hic efficit. Mare, inquit, ad quemvis uſum omnibus ſufficit, ad aquam hauriendam, ad piſcatum, ad navigationem; neceſsitas autem rerum dominia diſtinxit, cum una res cunctos exhibere non poſsit: igitur omnia cenſenda ſunt in priſtina communione manſiſſe, quæ ita comparata conſtat, ut ſemper uſum ſui præbere poſsint omnibus, ceſſante tunc cauſa, ob quam a communione diſceſſum eſt. Sed verum non eſt, jus occupandi a ſola neceſsitate promanaſſe; utilitas, utilitas, juſti prope mater & æqui, & heic vocanda eſt in partes. Neceſsitas occupationem imperabat, utilitas ſuadebat: ut ita quiſque ſecundum naturæ regulam occupaſſe videatur, quod ſibi & neceſſarium erat & utile. Utilitatis vero non una eſt ſpecies: res communis promiſcuo uſu fere inutilis reddi poteſt, ut ſæpe accidit in mari piſcationibus exhauſto; quin ſi res communis utilitatem omnibus præſtet perpetuam, præſtabit tamen majorem, ſi propria eſt. Si mihi ſoli, verbi gratia, in hoc illove mari piſcari datum ſit, magis utique erit utile, quam ſi inter ceteros, & illa major utilitas, nunquam non expetitur, ſic & haberi potuit occupato mari. Quemque commodi ſui vel maxime ſatagere ex *primis*, quæ dicuntur, *naturalibus cap.* 1. eduximus; illa perſuadent, recte nos fieri locupletiores cum alterius detrimento, dummodo ne cum alterius injuria.

Denuo Grotius: At vero mare occupari nequit, utpote res non terminata, & ſine termino quis dominium ſtatuerit? non dicam, quæ dixit in hanc rem Welwod *de dominio maris cap.* 1. Strauchius *de imperio maris cap.* 2. & præcipue Seldenus *lib.* 1. *maris cl. cap.* 22. ſed hoc velim obſervari, eundem ex ſententia noſtra eſſe dominii terminum, qui poſſeſsionis. Poſſeſsionis terminus quis eſſe videatur in partibus terræ proximis ſupra vidimus, certus ſane & definitus undiquaque; quis autem ſit in partibus exteris minus dubita-

bita-

bitari poteſt; dum hunc indicat naturalis detentio & illa, quæ per excubias navaleis fit, incubatio perpetua, ſeu, quæ vicem ejus obtinet, non interrupta navigatio per has, quas occupavimus, maris partes. Sed fruſtra ſimus, ſi nec mare, ut ipſe ait, poſſideri queat propter fluxam ejus & inſtabilem naturam. Nodus in ſcirpo! corporalia poſſideri poſſe auctor eſt Paulus in *l.* 3. *pr. ff. de acq. vel amitt. poſſ.* & eſt omnino mare inter ea, quæ tangere vel tangi poſſunt. Quin ipſus admittit, maris partem occupari poſſe, cum tamen nulla occupatio ſine arrepta poſſeſſione procedat, & eadem, quæ in partibus, etiam in toto ſit juris ratio. Non igitur ferenda ſunt, quæ auctore Grotio nunc vulgo circumferuntur de natura maris varia & mutabili ſemper; nam ea propter ſi dominium refutare decretum ſit, rerum noſtrarum bona pars cito eheu! nobis peribit. Et de fluminibus quid dicemus? ea in bonis populi eſſe facile dabit Grotius, nec minus facile, curſu hæc celerrimo agitari ferrique, imo vel pleraque maria eo nomine poſt ſe relinquere. Denique littorum eadem eſt, quæ maris, cauſa, ſi JCtos Romanos audias, ad quos ipſe Grotius provocat; communia igitur? eſto, ſtatim videbimus. At quare? quod in dominium redigi nequeant? ἀόριστα forte & ſine termino, ut mare? nemo dicet. An quod poſſeſſionis capacia non ſint? obſtante ſcilicet eorum natura fluxa quoque & vaga? nec Grotius hanc rationem in littoribus probaverit. Aliam nos dabimus, quæ ipſa & mari conveniet, nec tamen occupationi poſſeſſionive erit impedimento. Rogo interea rationes illæ faceſſant, ut & aliæ, quas, ceu ex naturali jure, pro mari libero adferre placet de commerciorum libertate, de facultate tranſeundi pro mare cuivis licita; & quæ alia ſunt ſequioris notæ. Sed vero miror, cur non eodem acumine etiam terram dominio ſubjici poſſe negent, vel ſane iter, viam, actum ſine pactis & ſtipulationibus per fundos omneis omnibus permittant, ita quippe, abolitis tributis & vectigalibus, commerciorum libertas pateret latius latiuſque, vel, ut verius dicam, ad ſimulacrum priſtinæ communionis res ocyus eſset compoſita. Hæc viſum eſt addere iis, quæ longe lateque declamavit Seldenus *lib.* I. *maris cl. cap.* 20. 21. *&* 22.

Proximum eſt, ut videamus de Gentium jure; nec de eo eſt etiam, quod laboremus. Ratio hic familiam ducit, & tantum abeſt, ut hæc principiis noſtris quicquam adverſetur, uti contra non aliud ſit, quod me magis moveat; quanto nobis hæc ſit præſidio, ſatis puto me abſolviſse. Populorum autem conſenſum ab origine rerum, quam a majoribus accepimus, ad hæc uſque tempora perpetuum & conſtantem adeo nobis paſsim ſuggeſsit expreſſitque vel unus Seldenus, ut verbum non amplius addam.

Succedat jus Romanum. Ejus auctoritas, fateor, non deciderit, quæ juris Gentium ſunt; ſed ecquis hominum neget, ſemper valuiſse, hodieque plurimum valere teſtimonia eorum, qui juris publici privatique conſulti veram Philoſophiam ſcriptis dictiſque conſignarunt? abſit, ut nos, qui juriſprudentiam profitemur, auctores noſtros cum Welwodo traducamus, velut *jus naturale ignorantes*, vel cum Seldeno, velut *oſcitanter tradentes*, *non ſolum quæ receptiſſimis Gentium per omnia fere ſecula moribus*, *ſed etiam*, *quæ invicem ſibi adverſantur*. Eorum memoria ſemper nobis fuit, eritque, donec nos erimus, ſancta; ſed Angli illi dum non

non adſequuntur, quæ noſtri ajunt de communione maris, acerbius, ut fit, exagitant. Videamus, ſeu potius perſtringamus quæque, neque enim nobis ſedet,

Juris in Oceanum plenis deſcendere velis,
Sive aliis trita turpiter ire via.

Eſt autem veriſſimum, jus Romanum, cum rerum diviſionem & qualitatem exſequitur, maris communionem identidem ingeminare, & in eo illuſtrando ſæpe totum eſſe. Ita *Inſtitutiones*, ita Marcianus in *l.* 2. § 1. *ff. de rer. diviſ. Naturali jure*, inquit, *omnium communia ſunt illa*: *aer*, *aqua profluens & mare*, *& per hoc littora maris*. Mox idem in *l.* 4. *pr. eod.* de villis, & ædificiis, & monumentis, *quia non ſunt juris Gentium*, *ſicut & mare*. Gemina ſunt, quæ de communione maris dixit Celſus in *l.* 3. § 1. *ff. ne quid in loco publ.* &, qui Seldeno maxime crucem figit, Ulpianus in *l.* 13. *ff. commun. prædior.* & *l.* 13. § *ult. ff. de injur.* Sunt & alia in eandem ſententiam, etiam apud juris Græci conſultos, quæ tamen nec conquiro, nec deſcribo.

Interpretes, qui pro ingenio ſuo aliquod maris dominium agnoſcunt, offendas hic incertos, quo ſe conſilio ſint expedituri. Alii mare, cum *commune* dicatur, ita hoc accipi volunt, quaſi commune ſit Civium Romanorum; alii uſum maris communem admittunt, nec minus imperium alicujus populi; alii mare eſſe quidem commune, ſed quemadmodum Marcianus ait, *jure naturali*, quo vel terram communem eſſe haud difficulter concedunt; alii JCtos veteres recte pronunciaſſe, at mores Gentium, & ipſius Populi Romani, ſenſim ſubegiſſe ſubtilitatem juris; alii illorum auctoritates deſpicere; alii ſibi non liquere. Habent & leges rationesque, quibus, ita ut credant, ab animo ſuo impetraſſe ferunt, ſed has adſcribere, & qui abuſi ſint, edocere cœpta vetat brevitas. Nos exiſtimamus, mare non aliam ob rem a JCtis noſtris vocari *commune*, quam quod illorum ævo maxima ſui parte occupatum poſſeſſumve non erat, imo forte nulla, ſi exterum ſpectes. Quod cum ſit, ut eſſe mox dicam, rectiſſime illi: mare omnium hominum commune eſſe, natura omnibus patere, jure naturali piſcationem eſſe liberam, & quæ alia ſunt in eundem ſenſum: etenim in mari nunquam occupato durat, & in occupato ante, ſed poſt poſſideri deſito redit illa naturæ regula, *occupanti cedere*, ut hæc ſupra monui. Nec intereſt, me interprete, utrum mare dicatur *commune* & *κοινὸν πάντων ἀνθρώπων*, an vero in medio poſitum eſſe primum occupant; apparebit hoc, poſtquam diſpexerimus, qua ſignificatione auctores noſtri *maris* vocabulum efferre conſueverint. Et quidem dubitari videtur non poſſe, quin *maris* appellatio & ad Oceanum pertineat, & vel maxime ad Oceanum, ſi non ſit, quod addatur, apud Græcos Latinoſque id venit uſu, cum *mare* dicunt, & rem vaſtam atque infinitam intelligunt. Solum Catullum audiamus, non ut nequitiæ, ſed ut rei latinæ magiſtrum, is *epigr. in Formianum de mentula*:

Mentula habet inſtar triginta jugera prati,
Quadraginta arvi CETERA SUNT MARIA.

Quur non divitiis Cræſum ſuperare potis ſit,
Uno qui ſaltu tot moda poſſideat?
Prata, arva, ingentis ſilvas, ſaltuſque, paludeſque
Uſque ad Hyperboreos & MARE AD OCEANUM.

Ita & πόντ⊕ apud Callimachum in verſu, quem annotavit Iſaacus Voſſius ad illa Catulli *p.* 342. ſane quum Oceanus omnia maria interna magnitudine ſua immenſum ſuperet, quum omnes fere omnium Principum terras ambiat, &, ut verbo dicam, quum κατ' ἐξοχὴν ſit mare, non eſt, cur eum a veterum JCtorum mente ſecludamus. Oceanus autem ille, ut jam ſumus edocti, nec a Romani, nec ab aliis fuit occupatus unquam; unam tantæ molis particulam Romani tenuerunt claſſe Britannica, ſed neſcio, an poſt Principem Trajanum ejus claſſis ulla quoque fiat mentio, quin nec fortaſſe ſub eo: Priſcus equidem Javolenus, qui tum vixit ſcripſitque, in *l.* 46. *ff. ad SCtum Trebell.* meminit archiguberni cujuſdam ex claſſe Britannica, at ex facto, quod an ſua, an Majorum memoria acciderit, incertum. Utque ita nec de Britannico freto auſim affirmare, Romanam claſſem id inſediſſe ævo JCtorum noſtrorum, eorum certe, qui, ut plerique, poſt Trajanum vixere; & fac inſederit, καθόλε tamen Oceanus recte dicetur *communis*, potiſſima quippe ac fere omni ſui parte non poſſeſſus. Fuit igitur communis, eſtque adhuc; & erit deinceps, donec ſit, qui eum occupare navibus poterit ſuis, & quemadmodum de univerſo nemo id exſpectet, ita de partibus quominus exſpectari poſſit nulla eſt ratio.

Sin vero credamus, auctores noſtros, cum de mari loquuntur, Mediterraneum intelligere, ut quod ipſis erat proximum, continuo ſuſpicabimur, illa tempeſtate jam remiſiſſe ſollicitam ejus maris cuſtodiam, quam olim quaterna claſſe ſervabant Romani. Et, ut verum fatear, de claſſibus eorum in mari Mediterraneo perpetuis non memini me quicquam reperire apud rerum Romanarum Scriptores, JCtis noſtris æquales, utique æquales Marciano & Ulpiano, qui illud de communione maris benedictum toties nobis prodiderunt, neque etiam apud poſteriores de eo tempore id traditum recordor. Claſſes frumentarias in hunc cenſum non refero, ſiquidem alia fini navigarint, quam poſſidendo mari. Sub Valente tamen in *l. un. C. de claſſic.* memoratus claſsis Seleucena *ad auxilium purgandi Orontis*, ſed nunquid a ſordibus, an a latrunculis maritimis? in hoc proclivior ſum. At vero de claſsibus maritimis nobis ſermo eſt, non de fluvialibus, flumina noſtri non dixerunt communia, ſed mare; ad hæc, cum poſſeſsio ſit facti, probandum eſſet, claſſem illam prope Seleuciam non tantum ſub Valente excubaſſe, verum & ſub Principibus, quorum ætate noſtri de jure reſponderunt; & vel ſic, quamvis maritima claſsis eſſet, una unius maris tuitio non prohiberet, quominus maris ἐπὶ τὸ πλεῖςον diceretur commune. Nomine quidem tenus dominium maris ab Romanis jactatum fuit aliquamdiu poſt amiſſam maris poſſeſsionem, ſed JCti noſtri, ubi id agunt, non adulatores ſe, at juſtitiæ ſacerdotes præſtant: bene ſcilicet gnari, poſſeſsionem Oceani nullam eſſe, & maris Mediterranei ſua jam ætate remiſſam. Illorum exemplo nos, probe etiam gnari, nullum nunc a quo-

a quoquam poſsideri, mare hodieque liberum vocamus & commune.

Sic ſatis conſtat ratio ejus, quod JCti Romani ajunt de communione maris, & ſimul conſtat, perperam id ita accipi, ac ſi mare omnino non poſſet fieri proprium: plane enim eos aliter ſapuiſſe vario argumento defendi poteſt. De dominio Romanorum maritimo, qua publico, qua privato, etiam ex libris noſtris, multa conquiſivit Seldenus *lib.* 1. *mar. cl. cap.* 24. *&* 25. quæ non repeto; nec opus eſt de eo amplius cavillari, cum adeo rotundum ſit, quod ſcribit Paulus in *l.* 14. *ff. de injur. Sane*, inquit, SI MARIS PROPRIUM JUS AD ALIQUEM PERTINEAT, *uti poſſidetis interdictum ei competit, ſi prohibeatur jus ſuum exercere: quoniam ad privatam jam cauſam pertinet, non ad publicam hæc res*. Etiam Grotio is locus expreſsit confeſsionem de proprietate maris, qua occupari poteſt & occupatum eſt. Rectiſsime, ſi non exciperet de neſcio quibus maris particulis, quas occupationis duntaxat eſſe capaces ſine populi ſuffragio decernit, & ſi non promiſcue adderet, in mari occupato uſum tamen publicum impediendum non eſſe; utrumque, quamvis αὐτὸς ἔφα, mihi nequit probari, cur non illud, ſupra expoſui, & hoc quatenus verum ſit vel eſſe videatur, incontinenti exponam. Interea liquet, jus proprium maris quæri poſſe, neque adeo mare dici *commune*, quam cujus dominium quæſitum non eſt. Quæritur autem dominium iis, quos oſtendimus, modis, idque vel a populo vel a privato, ut ſi a populo mare occupetur, ad Rempublicam pertineat, ſi a privato, ad privatum. Unde ſi privatus, verbi cauſa, partem maris ædificio ſuo occupet, ejus erit dominus *l. pen. ff. de rer. diviſ.* non ſecus ac Lucullus ejus maris nactus eſt dominium, quod apud Neapolim ad villam ſuam admiſiſſe vulgo eſt notum. Si populus occupet, mare erit publicum *d. l. pen.* de utraque occupatione rem confecimus *cap.* 2. *&* 3.

Atque ita hanc doctrinam eſſe conſtituendam clarebit exemplo littorum, quorum eadem, quæ maris, cauſa eſt, ut diximus, & dicit *l.* 2. § 1. *ff. de rer. diviſ.* & conſentiunt aliæ. Littora igitur ſunt communia, vel, quod idem eſt, publica jure Gentium, non publica jure civitatis, non in patrimonio populi, ut docet Neratius in *l.* 14. *pr. ff. de acquir. rer. domin.* ſed hoc non prohibere, quominus dominio ſubjiciantur, idem *eod. loc.* obſervat his verbis: *Nec diſſimilis conditio eorum eſt, atque piſcium & ferarum, quæ ſimul atque adprehenſæ ſunt, ſine dubio ejus, in cujus poteſtatem pervenerunt, domini fiunt.* Quapropter ſi quod littus occupem, meum erit, cum alioquin, ex regula juris, meum eſſe non poſſit, quod in littore ædifico, & tamen utrumque mihi præſtat certa juris ratio, & auctoritas in *d. l.* 14. *pr. &* § 1. *l. 6. pr. ff. de rer. diviſ.* Quemadmodum vero privatus occupatione ſibi ſubjicit littora, ita non eſt, cur populus eadem ratione ſubjicere nequeat. Exemplum ſit in Populo Romano, qui mihi videtur ea littora occupaſſe, in quæ colonos ad tuendas imperii oras miſit, ut auctor eſt Siculus Flaccus: hæc enim, & ſi qua præter hæc alia ratione occupata erant & poſſeſſa, non dubitem appellare littora, in quæ Populus Romanus imperium habuit, & quæ propterea *populi Romani eſſe* aperte ſcribit Celſus in *l.* 3. *pr. ff. ne quid in loco publ.* Celſus ille, in cujus ſententia pervertenda tantum,

qui diſſentiunt, operæ poſuere. Quod autem veteres Prudente littora vocarint *communia*, non alia cauſa mihi factum videtur, quam quod maximam partem occupata non eſſent, τὸ γὰρ ἅπαξ ἢ δὶς παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται, inquit alicubi ex Theophraſto Paulus noſter; ne dicam, præteriiſſe non eſſe cenſendos, qui de imperio littorum & dominio id tradidere, quod retulimus & referemus adhuc. Ceterum quod pleraque littora dixerim fuiſſe communia & Romanis non occupata, neminem offendet, qui animum ad amplitudinem Imperii Romani adverterit, & ſciverit, hæc maris limina fere eſſe ſterilia, & quæ occupaſſe non erat tanti; *littus arare* quid ſit, nemo neſcit unus. Hæc tandem de communione littorum obſervatio ſi ad mare transferatur, confirmabit id, quod modo dicebam, mare commune eſſe & audire, quia ævo illorum, qui hæc nobis ſuggerunt, ſubditum non fuit: nonnihil tamen ex eo vel tunc ſubditum fuiſſe, & publicum Populi Romani non negabit, qui partes terræ proximas & poſſideri ſemper, & per hoc dominio teneri haud invitus concedet. Loquor de terra, quæ ipſa ſubdita eſt, cum ſatis ſit certum, nihil juris proprii in quemquam tranſire poſſe virtute littorum, quæ ipſa adhuc communia, id eſt, in poteſtatem redacta non ſunt.

Si quod ergo mare vel littus a Populo Romano occupatum ſit, apparet hoc ejus populi eſſe, eoque non aliter fluminibus, ita in viis publicis obtinere Ulpianus ait in *l.* 24. *pr. ff. de damno infect.* & paſſim in hanc rem ſunt titt. Pandectarum, *ne quid in loco publico vel itinere fiat; de via publica, & ſi quid in ea factum eſſe dicatur? de fluminibus, ne quid in flumine publico, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur,* & aliquot ſequentes; eſtque id perpetuo ſervandum in iis, quæ uſu Civitatis publica ſunt, ut alter alteri non noceat. *Quamvis*, inquit Pomponius in *l.* 50. *ff. de acq. rer. domin. quod in littore publico vel in mari exſtruxerimus, noſtrum fiat, tamen decretum Prætoris adhibendum eſt, ut id facere liceat, imo etiam manu prohibendus eſt*, SI CUM INCOMMODO CETERORUM ID FACIAT. Non *Prætoris*, ſed *Principis* legendum eſſe miror in mentem veniſſe Bachovio ad Πρῶτα *ff.* in *l.* 5. *de rer. diviſ.* & miror quoque inventos, qui id probent; ſed hoc jam non agimus. Id agi conſtat, in littore vel mari, quod populi Romani eſt, Prætoris partes eſſe cognoſcere, ſi citra incommodum publicum recte ædificetur, palam quippe loquitur Pomponius de re publica, non de re communi, ut Grotius putabat *cap.* 13. *maris lib.* in publico cavendum eſt, ne quid ſingulis obſtet, ceteroquin ſi uſus publicus impediret, ſique deterior foret littoris mariſve uſus, etiam manu prohibendum eſſet *d. l.* 50. *l.* 3. § 1. *l.* 4. *ff. ne quid in loco publ.* Proinde qui uſui publico officit in re publica, qui me vetat piſcari vel everticulum ducere in mari, quod eſt civitatis meæ, rurſus Pomponius, imo *plerique* perhibent, *eſſe huic ſimilem eum, qui in publicum lavare, vel in cavea publica ſedere, vel in quo alio loco agere, ſedere, converſari non patiatur, aut ſi quis re mea*, id eſt, cujuslibet e populo, *uti me non permittat; nam & hic injuriarum conveniri poteſt*, uti commemorat Ulpianus in *l.* 13. § *ult. ff. de injur.* ſuo hæc teſtimonio luculenter proſequens in *l.* 2. § 9. *ff. ne quid in loco publ. ſi quis*, inquit ibi, *in mari piſcari aut navigare prohibeatur, non habebit interdictum, quemadmodum nec is, qui in campo publico ludere, vel in*

in publico balneo lavare, aut in theatro ſpectare arceatur. Sed omnibus his caſibus injuriarum actione utendum eſt. Quin nec ei denegabitur ea actio, qui ante ædes meas vel ante prætorium meum piſcari a me fuerit prohibitus *d. l.* 13. § *ult. de injur.* nam in publico quum verſetur, recte notat Ulpianus, *nullo jure uſurpari*, ut liceat eum arcere a mari proximo, a re civitatis publica. Neque tamen hæc in cauſſa ſunt, quominus qui civitati præſunt illud, cui imperant, mare ex jure dominii elocent, & quominus conductori interdictum ſit dandum, ſiquidem *vis ei prohibenda eſt, quominus conductione ſua fruatur*, quemadmodum ex ſua & veterum ſententia hæc enarrat idem Ulpianus in *d.* § *ult.*

Ex quibus intelligimus, id, quod de non impediendo uſu publico profeſſi ſunt auctores noſtri, non pertinere vel ad civitates vel ad privatos, quibus jus proprium maris vel littoris occupati competit, ſed duntaxat ad eos, quos re publica, tanquam publica, uti decet, non abuti, ut privata. In lacu, qui dominii mei eſt, alios piſcari utique prohibere poſſum *d. l.* 13. *in fin.* poſſum & in mari, cujus jus proprium ad me pertinet, & ſi quis jus meum exercere me non ſinat, ecce paratum eſt, interdictum *uti poſſidetis*, quod, ut ad privatas cauſas accommodatum eſt, ita & heic cauſam meam tuebitur *l.* 14. *ff. eod.* in mare, quod populi Romani eſt, molem mihi projicere non licet, ſi cui forte hæc res nocitura ſit *l.* 2. § 8. *ff. ne quid in loco publ.* nec vel quicquam facere in eo, inve littore, quo portus, ſtatio, iterve navigio deterius ſit *l.* 1. § 17. *ff. de flumin.* in mari privato licebit procul dubio, & vel ita illud jactis in altum molibus operire, ut contracta piſces æquora ſentiant. De re ſua ut quiſque ſtatuerit, ita jus eſto, atque adeo ſi mihi placuerit eo aliove modo ſtatuere de re mea, ſtatuo citra alicujus injuriam, &, ut dixi, Prætor Romanus interdictis ſuis mihi præſto eſt.

Sed ne longius abeam, quæſtionem juris Romani de dominio maris abſolvamus ea animadverſione, quam attigimus *cap.* 1. nimirum etiam eo jure verum eſſe, poſſeſſionem littorum, atque ita maris, dominium unice dare, unice defendere, adeoque ubi poſſeſſio præſens non eſt, neque jus dominii eſſe ſecundum ea, quæ hactenus diſputavimus. Exemplo caſæ in littore exſtructæ, & poſt dirutæ illuſtrat hoc *l.* 5. § 1. & *l.* 6. *pr. ff. de rer. diviſ.* nec aliter de ædificio *l.* 14. § 1. *ff. de acq. rer. domin.* puta locum, quem diruto ædificio poſſidere deſinimus, ad cauſam priſtinam reverti, perindeque publicum eſſe, ac ſi in eo nunquam ædificatum fuiſſet, ἐι κατaπέσῃ τὸ κτισθὲν, πάλιν κοινὸς ὁ ἀιγιαλὸς γίνεται, inquiunt Baſilici *lib.* 50. *tit.* 1. recte, ut *publicum* verterent, in *d.* § 1. uſi vocabulo κοινȣ̃, hoc enim ibi eſt *publicum*, non δημόσιον vel πȣ́βλικον. Papinianus quoque, ut omnia dicam, ad hunc modum nos erudivit in *l.* 45. *ff. de uſurp. & uſucap. Præſcriptio*, inquit, *longæ poſſeſſionis ad obtinenda loca juris Gentium publica concedi non ſolet, quod ita procedit: ſi quis ædificio funditus diruto, quod in littore poſuerat, aut dereliquerat ædificium, alterius poſtea eodem loco exſtructo occupantis datam exceptionem opponat.* Sic vulgo legitur & interpungitur, ſed conſtat nonnihil turbatum eſſe, reſtituendum forte, ſi ita legas interpungaſque: *ſi quis ædificio funditus diruto, quod in littore poſuerat ac dereliquerat, ædificio alterius poſtea eodem loco exſtructo occupanti datam exceptionem*

nem opponat. Cujacius in *comment.* ad *h. l.* legit etiam *occupanti* & *ædificio*, aſt utrumque ante Cujacium editiones habuere, & vel Roberti Stephani Pariſienſis anni MIↃXXXVII, cetera ipſe aliique non ſatis videntur adſecuti. Id autem agit Papinianus, ut loca communia vel, quod ille ait & tantundem eſt, juris Gentium publica non quæri probet præſcriptione, utpote, ſi recte interpretamur, ſupervacanea: nam ſimulac quis ea occupavit, continuo ſua facit ex eodem jure Gentium, in jus civile tranſcripto. Bino id exemplo ediſſerit; alterum, quod repræſentavimus, eum defendit, qui in littore ædificium exſtruit eo loco, quo alius exſtruxerat, ſed diruerat, tribuens *occupanti datam exceptionem*, hoc eſt, defenſionem, quæ jure occupationis datur ad tuendum poſſeſſorem in dominio jure Gentium quæſito; alterum eſt: *vel ſi quis, quod in fluminis publici diverticulo ſolus pluribus annis piſcatus ſit, alterum eodem jure uti prohibeat*. Ex eo, quod primum propoſuerat, apparet agi de eo, qui in piſcatione non eſt, & alium, ſed nullo jure, ſubmotum vult: periit ejus poſſeſſio, periit ejus jus, & patet cunctis piſcatio. Contra vero in *l. 7. ff. de diverſ. temp. præſcript.* quæ in primis ſolet committi cum *d. l.* 45. agitur de eo, qui reapſe adhuc in piſcatione eſt, & alium eo jure uti prohibet, & recte, quia ejus, utpote poſſidentis, melior eſt conditio. Animadveterunt id Interpretes vetuſti, & ex recentioribus Duarenus, Cujacius, Donellus, Grotius.

Hæc ſunt, quæ DE DOMINIO MARIS indicare potius, quam commentari viſum fuit. Singularis, qua utimur, ſententia, ubertas argumenti, & grandes turbæ, quas de eo dederunt Viri docti, ſpiſſius volumen videbantur poſtulare, ſed remota ambitione ſufficiat dixiſſe & forte abſolviſſe, quod res eſt.

COR-

CORNELII VAN

BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

DE

FORO LEGATORUM

TAM IN CAUSA CIVILI, QUAM CRIMINALI,

LIBER SINGULARIS.

AD LECTOREM.

N*On puto ullum juris Publici argumentum plus agitatum eſſe, quam id, quod circa Legatos verſatur. Veteres, Recentiores in eo illuſtrando certatim Symbolam contulere. Vis eorum nomenclaturam? prolixam exhibet Joannes Hotmanus poſt libellum, quem Gallice ſcripſit* de l'Ambaſſadeur, *prolixam quoque Chriſtophorus Beſoldus in* prolegom. diſſertationis de Legatis eorumque jure. *Nec tamen penitus elaboratum, vel exhauſtum eſſe, quicquid eſt ejus argumenti, tot poſteriora opera ſignificant, & ſignificabit opuſculum, quod nunc edo,* de foro Legatorum. *Ex facto mihi nata eſt ejus ſcribendi occaſio. Quærebatur apud eos, qui rem publicam fœderati Belgii curant, an & Legatus mercator, ex cauſa mercaturæ, apud nos conveniri poſſet? Curia Hollandiæ, ſententiam rogata, poſſe reſpondit, ut prolixius enarro* cap. 14. *Quid mihi, quid aliis videretur, cum inter amicos quæſitum eſſet, ſententiam meam, quam tunc privatim dicebam, publice me dicturum promiſi, & ecce fidem datam libero. Cauſa civilis, quæ tunc inciderat, non aliam diſputationem deſiderabat, quam de foro Legati in cauſa civili, ſed quia magis laboratur de foro Legati in cauſa criminis, ne quid deeſſet huic argumento, utrumque forum hac diſſertatione complexus ſum.*

Curia Hollandiæ, ab Ordinibus Hollandiæ etiam alias conſulta, de foro Legatorum varie reſpondit. Tandem ad jus Gentium, quo olim plane exciderat, tantum non reverſa eſt. Vix tamen dici poteſt, eam ſibi in hoc argumento vel olim ſatis conſtitiſſe, vel hodie ſatis conſtare. Quum vero ad ſolam curiam pertineat, quæcunque tandem ſit, de Legatis cognitio, poſtulabat rei dignitas & magnitudo, poſtulabat ipſa Reipublicæ tranquillitas, ut in cauſa Legatorum eodem ſemper jure uteretur, nec exteri, quin & quandoque ſubditi ei exprobrarent juris Publici ignorantiam. Curiam, hac parte, defendo cap. 7. *ſic tamen, ut ſententiis ſæpe variaſſe non negem. Si placere poſſint, quæ hic ſcripſi, ſemel erit, quod ſequamur, ſi non poſſint, ſequamur aliud, & melius, ſed id operam demus, ut in controverſia, quæ de jure Gentium eſt, ſequamur conſuetudinem Gentium, nec ſoli ſapiamus ex noſtro ingenio. Scio, ex ſola ratione, aliud & aliud de foro Legatorum placere poſſe, at ſcio, eam rationem vincere, quam uſus Gentium probavit, & hoc eſt, quod hic vel maxime defendo. Quid ipſe ſentiam, leges, ſi commodum eſt, in hoc exiguæ molis libello, ſi non eſt, heic loci non audies.*

Conſtitueram etiam diſputare de foro civili & criminali eorum, quos ſingulæ civitates ſeu Provinciæ (quas vocant) mittunt ad Collegium Ordinum Fœderati Belgii, vel ad alia Collegia, quæ terra marique fœderis curam habent, conſtitueram de his addere, qui ex ſingulis Urbibus ad Comitia Ordinum cujuſque Provinciæ, vel ad Collegia, quæ ab his pendent, mittuntur, nam & omnes illi ſunt

Legati, & ſæpiſſime de his quæſitum eſt, & belliſſime quæri poteſt. Sed abſtinui, quia ea tractatio non tam pertinet ad jus Gentium, de quo hic ago, quam ad jus publicum & ſingulare fœderati Belgii, & quia ſic hoc opuſculum excreviſſet ad majorem molem, quam ut ſcribere potuiſſem tam feſtinante calamo, ut nunc ſcriptum vides, ſi rationem putare velis ejus temporis, quod effluxit ab exorta quæſtione, quæ etiamnum apud Ordines indeciſa pendet, ad uſque hunc, qui labitur, diem. Memineris etiam, me non aliter ſcribere, quam ſolent occupatiſſimi. Ita, Lector, vale.

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

DE FORO LEGATORUM

TAM IN CAUSA CIVILI, QUAM CRIMINALI,

LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

Legatorum varia nomina, nec una conditio, ſed nihil hæc pertinere ad forum competens.

LEgati varia nunc nomina, rem ipſam idem ſunt. Apud Veteres diſtinctum non invenias, una fere ibi Legati vox vel Oratoris. Hodie ex pompæ magis, vel ſtipendii magnitudine, quam alia ratione appellationibus diſtinguuntur. Ipſæ appellationes aliis enumeratæ, & vulgo notæ ſunt. *Oratoris* nomen, apud antiquos Romanos frequentiſſimum, tantum non obſolevit, niſi quod Ordines Generales fœderati Belgii in veterioribus decretis ſuum ad Turcorum Imperatorem Legatum, *Oratorem* appellant. Ne quidem apud Veteres obtinuit illa Legatorum diſtinctio, quæ cum maxime celebratur, ut alii ſint extraordinarii, alii vero ordinarii. Extraordinarii, quales olim erant omnes, mittuntur cum mandato certæ alicujus rei agendæ; ordinarii non unius, ſed omnium rerum, atque adeo & explorandi ergo in Amicorum aulis habentur. Sane mutata Europæ conditio ordinariorum uſum & utilitatem introduxit. Romani veteres iis uſi non ſunt, quia parum commercii cum exteris exercebant, neque ab hoſte tantum ſibi metuebant, Imperii magnitudine & limitaneis caſtris tuti, interdicto & quandoque cum exteris commercio, ac ſi arcana alterius Imperii ſcrutari diſpliceret *l. 4. C. de commerc. & mercator.* Sed alia rerum facies eſſe cœpit, cum poſt Imperii Romani finem plurimi Principes, quique ſui juris, & plurimæ minutæ Reſpublicæ exortæ ſunt, & cum late cœperunt fervere commercia, in alio fere imperio exercita, ubi vix tutum eſt agere ſine magnæ auctoritatis patrono, qui mercatorum defenſorem agat. Ne dicam, metum quoque auctum, & frequentes nomine publico querelas perpetuam fere legationis materiam præbere. Atque inde iis ordinariis legationibus nihil eſt frequentius, quibus ſolis ii Principes non utuntur, quorum ſubditi, ut olim Romani, magis ſeſe Imperii ſui limitibus continent. Quin Belgis fœderatis expediant, propter ea, quæ dixi, non video, cur dubites. De eo tamen quæſitum eſt in extraordinariis Ordinum Generalium comi-

mitiis anno 1651. ſed nihil definitum, re ablegata ad ordinaria eorundem Ordinum comitia.

Quæcunque autem Legatorum nomina ſint, & quæcunque legatio, ſive ordinaria, ſive extraordinaria, quamvis & pro mittentis, & pro miſſi dignitate & titulo alius atque alius Legatis habeatur honor, id tamen conſtare debet, ſi, ut oportet, ex jure Gentium cauſam æſtimemus, Legati perſonam ſemper æque ſancte habendam, ſemper æque cuſtodienda jura, quæ Legatis, tanquam Legatis, debentur. Inter Legatos certe, ubi de tuitione eorum adverſus vim injuſtam agit, non diſtinxit Ulpianus in *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* cum ait, lege Julia de vi publica teneri, *quod ad Legatos, Oratores, Comiteſve attinebit, ſi quis eorum quem pulſaſſe, ſive injuriam feciſſe arguetur*. Nec etiam, in eadem cauſa, diſtinxit Pomponius, & veteres juris Auctores, ab eo laudati, in *l. ult. ff. de legation.* nimis ſcilicet juris publici, quod etiam profirebantur, periti, quam ut in Legato, qui codicillos habet a Principe, vel Populo, qui ſui juris eſt, quicquam facerent diſcriminis in iis, quæ ex jure Gentium deſcendunt.

Hollandiæ Ordines, id jus ſequuti, etiam omnes ſpecies Legatorum, qui nunc ſunt in uſu, recenſuerunt, cum vim injuſtam a Legatis arcendam decreverunt, nam ecce anno 1651. 29. Mart. edicto facto, graviſſimam indignationem ſuam minati ſunt, ſi quis Legatis eorumve comitibus, domui, ceteriſve rebus aliquam injuriam feciſſet, *Ambaſſadeurs*, ajunt, *Reſidenten*, *Agenten*, *of andere Miniſters van Coningen*, *Princen*, *Republyquen*, *of andere*, *de naam van publicque Miniſters dragende.* Neque etiam Ordines Generales fœderati Belgii diſtinxerunt inter Legatos in *edicto 9. Sept.* 1679. & *decreto 19. Jun.* 1681. de quo utroque deinde plenius agemus, ſed vel conjungunt *Ambaſſadeurs* en *Miniſters*, vel de his ſolis loquuntur, generali appellatione.

Hæc eo pertinent, ut ſciamus, in quæſtione, quam nunc excutimus de ſoro competenti Legatorum, diſtinguendum non videri, cujus conditionis vel nominis Legati fuerint, nam jus revocandi domum, quod Legatis debetur, debetur ex jure Gentium, ejuſque participes ſunt non tantum Legati primæ, ſed & ſecundæ & inferioris dignitatis. Utque adeo neſciam, quo jure curia Hollandiæ anno 1644. & manifeſtius anno 1659. reſponderit, illa Legatorum privilegia, quibus juriſdictioni eximuntur eorum, apud quos degunt, ad eos duntaxat pertinere, qui, ut ajunt, *cum eminenti & ſumma dignitate* mittuntur, & *Ambaſſadeurs* appellantur. Reſponſa illa narrat Aitzema *libr.* 24. *p. m.* 792. & *libr.* 39. *p. m.* 680. Atque ea ratione ipſa illa curia Hollandiæ, cum 25. Oct. ejuſdem anni 1644. edictum promulgaſſet adverſus eos, qui ad Legatorum ædes concurſum, turbam, vim faciunt, non eſt loquuta niſi de ſolis ædibus *τῶν Ambaſſadeurs*, ac ſi aliis minorum Gentium Legatis ſatis cautum eſſet jure communi, vel his non deberetur ea tuitio, quæ majorum Gentium Legatis debetur, cum tamen utrique veniant æque fide publica, æque a Principe ſui juris, nec quicquam mutet, ſi, vel ut ſumtibus parcatur, ſive alia de cauſa, alio atque alio nomine eos appellemus. Sunt Principes, qui nunquam mittunt *Ambaſſadeurs*, eorum igitur Legatos a jure Gentium excludemus? ea juris publici prudentia nos non utimur, & eam etiam merito damnarunt Wicquefort *en ſon Ambaſſa-*

deux

deur lib. I. *ſect.* 5. *princ.* & *ſect.* 27. *p.* 813. & Aitzema *d. lib.* 24. *p. m.* 799. & 800. & ante eos alii.

CAPUT II.

Forum competens unde æſtimari oporteat.

IGitur qualeſcunque Legati diſputationi noſtræ argumentum præbent. Priuſquam, ubi hi conveniantur, vel accuſentur, porro inquiram, intererit, ſcire, quæ fori competentis origo & natura ſit. Omnis juriſdictio, cum in cauſa civili, tum criminali, ſolius Principis eſt, hancque vel ipſe exercere poteſt, vel alteri mandare. Utcunque placuerit, extra perſonas vel res, Imperio ejus ſubditas, neutiquam ea extendi poterit: nam ut juris civilis decretum eſt, *extra territorium jus dicenti impune non pareri*, ita juris Gentium vox, *impera, ſed in ſubditos*. Pendet ea res a ſola ſubjectione, & abſque ea ſi ſit, irrita eſt omnis juriſdictio, & irrita, quæ eam præcedit, in jus vocatio. Si quis in jus vocatus non iverit, mulcta tenetur *l.* 2. § 1. *ff. ſi quis in jus vocat. non iver.* at quis mulctam dicet in non ſubditum? qui in jus vocatus fidejuſſorem dedit, ſed non ſubjectum juriſdictioni ejus ad quem vocatur, pro non dato fidejuſſor habebitur *l.* 1. *ff. eod.* omnibus Magiſtratibus *ſecundum jus poteſtatis ſuæ* conceſſum eſt juriſdictionem ſuam defendere judicio pœnali *l.* 1. *pr. ff. ſi quis jus dicenti non obtemp.* at quæ poteſtas in perſonas vel res, juriſdictioni Magiſtratus non ſubditas? quis judex non ſubditum cogat ad id, quod extremum eſt in juriſdictione? Nempe ubi ſumus, convenimur, quia ſubjecti ſumus, ubi contraximus, conveniuntur, quia, dum ſubjecti eramus, contrahentes, nos ei juriſdictioni obligavimus. Cum lex ait, ne quis contrahat, niſi & impleat contractus fidem, de ſubjectis loquitur; & id jubet, quia ſubjecti ſumus, inutilis alioquin eſt ea juſſio, ut eſt omnis lex, in non ſubditum ſcripta.

Subjectio autem, ut modo indicabam, duplex eſt, altera perſonæ, altera rei, in Imperio, quo de agitur, ſitæ, & ex utraque forum ſortimur. Perſona forum ſortitur ex loco domicilii, quia niſi privilegium obſtet, Magiſtratui ſuo ſubjecta eſt. De arreſtis, ut verbo forenſi, ubique nunc recepto, utar, ex ſola ſubjectione etiam æſtimandum eſt. An arreſta apud Romanos fuerint in uſu, & forum competens tribuerint, ut hodie ubique fere Gentium tribuunt, non eſt, ut prolixe inquiram. Omnino non fuiſſe in uſu, non auſim adfirmare. Cum eo, qui, cum Provincia abiret, pecuniam, quæ penes ſe eſſet, ad ærarium profeſſus retinuerit, non eſſe quidem reſiduæ pecuniæ actionem Paulus ſcripſit in *l.* 9. § *ult. ff. ad leg. Jul. pecul.* ſed tamen poſſe eum, qui hoc imperio utitur, eam pecuniam exigere, *pignus capiendo*, CORPUS RETINENDO, *mulctam dicendo*. Et adverſus peregrinos, utique in cauſa criminali, juriſdictionem eſſe ſignificat Proculus in *l.* 7. *ff. de captiv. & poſtlim. reverſ.* nam cum in *princ.* dixiſſet, liberos & fœderatos nobis exteros eſſe, addit in § 2. *At fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus*, quod ipſum, in eandem ſententiam, adfirmat Paulus in *l.* 3. *ff. de offic. Præſid.* fruſtra ſimus, niſi id jus derivemus ex ſola ratione ſubjectionis, ut inde quoque derivanda eſt omnis origo arreſtorum, quibus hodie tam prolixe utimur. Cur bona detinemus, niſi quod ſubſint Impe-

pe-

perio ejus, qui, injecta manu, detinere jubet, ſive mobilia, ſive immobilia ſint? cur ea detentio juriſdictionem tribuit, niſi quod judex bona rei, a ſe damnati, poſſit executioni dare? Pragmaticorum verſuta natio etiam detentionem rei viliſſimæ putat ſufficere ad forum tribuendum, etiamſi nulla in eam fieri poſſit executio ejus, quod juſſit vetuitve judex, ſed quo jure id dicatur, nunc non diſputo, modo conſtet, ſolam ſubjectionem arreſto cauſam dare poſſe. De perſonis eadem inſpectio eſt, nam ſive peregrinos detineamus, ſive ubi id licet, ejuſdem Imperii ſubditos, ſed in alieno territorio, non aliam ob cauſam detinemus, quam quod ubicunque quis invenitur, ibi & ſubjectus eſſe intelligatur, & quia ſubjectus eſt, cogatur parere juriſdictioni ejus, qui eum in jus vocavit. Quapropter non ſatis animadverto, quid ſibi velit Neoſtadius *deciſ. ſupr. cur.* 83. cum ait, *ſequeſtrandi*, ut ipſe vocat, *jus ſoli curiæ dari ex cauſis in jure expreſſis, & eo etiam civitates ex privilegio uti; pagis vero idem jus a Principibus conceſſum non eſſe*. Nullæ ſunt cauſæ expreſſæ in jure, ob quas curia arreſto detinere poſſit, nulla ſunt privilegia, quibus id civitatibus datum eſt, denique ubicunque Magiſtratus loci juriſdictionem & imperium habet, recte fiunt arreſta, etiam in agro, niſi ſpecialis lex ſit, quæ vetat, vel mutua pactio, vel privilegium, quod a jure communi eximat. Hujuſmodi leges, pactiones & privilegia quam plurima ſunt, ſed quæ nunc non recenſeo. Abſque his ſi ſit, ſequemur jus commune, nec quicquam curabimus illam, quam memoravi, verborum balbutiem.

De origine Arreſtorum mirum eſt, quam varie diſputet vulgus. Poteris animum his deliciis paſcere, ſi legeris quæ habet Peckius *de jure ſiſtend. cap.* 2. Buſius ad *l.* 1. *ff. de judic. num.* 7. Hilliger ad Donellum *lib.* 17. *cap.* 15. *lit. Q.* Groenewegen *ad l. un. C. ubi conven. qui cert. loc. dare prom.* & Voet. ad *tit. ff. de in jus voc. num.* 22. *&* 23. Sed & poteris ea omnia pro non ſcriptis habere, & animum duntaxat applicare ad diverſa, quæ nunc ſunt, Imperia, & diverſas, quæ inde naſcuntur, perſonarum & rerum ſubjectiones. Imperium Romanum cum ab uno regeretur, injuria arreſti adeo placere non potuit, incommoda quippe ſubditis, ſed poſtquam Imperium Romanum in tot diſtincta Imperia eſt diviſum, quin diſſectum in tot particulas, eaſque ſingulas ſui juris, etiam ſingulæ ſibi ſuorumque commoditatibus proſpexerunt, maxime adverſus exteros. Et quamvis plurima Imperiola poſtmodum coaluerint, & invicem coiverint, retinuiſſe tamen videntur jus antiquum, quo, cum diviſa eſſent, utebantur. Utebantur autem primum contra peregrinos, nec ſine aliqua rationis ſpecie, quia eorum commoditati non ita proſpicit lex, ac proſpexit utilitati ſubditorum & incolarum. Atque ita diviſæ olim Hollandiæ Ditiunculæ jure arreſti uſæ ſunt adverſus exteros, ut variæ earum antiquæ leges demonſtrant. Sed deinde, quamvis coaluerint, & contra ſe invicem uſæ ſunt, & generale jus eſſe cœpit, ubi quis invenitur, recte eum conveniri poſſe, &, ſi abeundi metus eſt, detineri, cum tot cenſeantur ſubjectiones, quot ſunt territoria, etiam ſub uno eodemque Principe. Et hoc jure nos utimur, niſi, ut diximus, ſpecialiter ſecus ſit conſtitutum.

CA-

CAPUT III.

Princeps in alterius Imperio quo jure cenſeatur, quod ad forum competens.

ANtequam de Legato, qui faciem Principis adfert, videamus, de ipſo Principe ejuſve bonis primum meretur deſpici. Ita autem in hoc, & reliquo, quod executuri ſumus, argumento verſabimur, ut ſemper rationes Imperii a rationibus juris diligenter diſtinguamus, nec tam quæramus, quid proſit, quam quid liceat, ſi quis jure ſuo uti velit. Sunt, qui exiſtimant, ejuſmodi eſſe Principum in Ditionibus ſuis poteſtatem, ut quicunque in iis ſunt, eorundem ſubditi intelligantur, idque eo etiam uſque, ut ipſi Reges, quum in alterius Imperio morantur, jura Principum amiſiſſe credantur, habeanturque ut alia privata ejus Imperii membra, atque adeo vivant eorum locorum, in quibus agunt, legibus moribuſque. Neque, ajunt, hoc fieri poteſt aliter, quum ea ſit tacita & neceſſaria in alicujus ditionem veniundi conditio. Ipſum Imperatorem in alterius Imperio eſſe *tanquam privatum*, etiam teſtibus advocatis, dixit Arthurus Duck *de uſu & author. jur. civ. lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 9. & Principes in alterius territorio forum ſortiri, ſicut quoslibet privatos, additis quoque auctoritatibus, ſcripſit Mollerus *ſemeſt. lib.* 4. *cap.* 20. *n.* 4. nec fere alia ſententia utitur Richardus Zoucheus *jur. fecial. inter gent. part.* 2. *ſect.* 2. *q.* 6. duo triave exempla adferens Principum, qui in alieno Imperio damnati ſunt; ſed vero cur Princeps in alterius Imperio, quod ad ſuum Principatum, jura, quæ Majeſtatis vocantur, exercere non poſſit, minime animadverto, & omnino falluntur, ſive rationem, ſive conſenſum Gentium exploremus, qui eo etiam uſque Principis, in alieno territorio morantis, auctoritatem demittunt. Quod ad Imperium ejus, in quo moratur, jura Majeſtatis Principem exercere non poſſe, res eſt liquida: quumque juriſdictio ad jura Majeſtatis pertineat, jure merito ægre acceptum eſt in Francia, quod Chriſtina, Sueciæ Regina, anno 1657. ibi hominem quemdam ſuum, quod ſecreta ejus eliminarat, juſſerit interimi. Poſſe tamen Principem in Imperio non ſuo quædam exercere, & quæ illa ſint, commodum explicat Zoucheus *d. part.* 2. *ſect.* 2. *q.* 9.

Ceterum ego ne quidem de privato auſim adfirmare, quod illi, quos dixi, tam prolixe largiuntur de Principe, qui alterius Imperium ſubivit. Quid enim, an privatus, qui nec incola eſt, ſed fortuito moratur in alia Ditione, ex eo, tanquam ſubditus, mox forum ſortietur? ſi quis peregrinus ſeceſſerit in Hollandiam, & hanc tranſiens, ut vel amicos inviſat, vel res ſuas cum Mercatoribus componat, vel ut multorum hominum mores videat & urbes, in ſingulis urbibus jus dicenti parebit? non puto, quia advena eſt, non ſubditus. Veriſſima & æquiſſima eſt Pauli diſputatio in *l.* 19. § 2. *ff. de judic. Nunquid dicimus*, inquit, *eum qui a mercatore quid comparavit advena, vel ei vendidit, quem ſcit, inde confeſtim profecturum, non oportet ibi bona poſſidere, ſed domicilium ſequi ejus? at ſi quis ab eo, qui tabernam vel officinam certo loco conductam habuit, in ea cauſa eſt, ut illic conveniatur? quod magis habet rationem. Nam ubi ſic venit, ut confeſtim diſcedat, quaſi a viatore emtis, vel eo qui transvehebatur, vel eo qui* παραπλεῖ, *id eſt, prpraternavigat, emit, duriſſimum eſt, quotquot locis quis navigans,*

gans, *vel iter faciens*, *delatus eſt*, *tot locis ſe defendi*. Idque jure Romano placuit, quo etiam forum competens eſt ex loco contractus, ſecus atque hodie ubique fere Gentium. Aliud eſt, ſi quis domicilium transferat, atque ita ſubditi conditionem, quam alibi habuit, exuat: nam apud omnes populos, Chinenſes, Moſchos & Anglos ſi excipias, ſemper fuit, & adhuc eſt liberum, ſubditi conditionem exuere, in eamque ſententiam prolixe Ordines Generales contra Anglos diſputant in Decreto anni 1688. 13. Mart. quod eſt in *de Holl. Mercur.* 1688. *p.* 188. 189. *&* 190. & recte diſputant, etiam conſentiente Grotio *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 24. nec quemquam novi, qui contradicat, niſi Ant. Matthæum *de crimin. ad lib.* 48. *ff. tit.* 2. *cap.* 1. *num.* 9. illi nempe in mentem venit adfirmare ſemper aliquem, quamtumvis deceſſerit, manere ſubditum, fruſtra huc advocata, quam non intellexit, *l.* 29. *ff. ad municip.* Ubi igitur non eſt lex ſpecialis, quæ id vetet, licet ſubditi conditionem mutare, mutato ex animi ſententia domicilio, ſed ubi mutatum non eſt, ut peregrinantes, etiam privati, mutare non ſolent, ex brevi commoratione non naſcetur forum competens. Excipio delicti cauſam, nam & jure Romano, quamvis Præſes in ſuæ Provinciæ homines tantum imperium habuit, habebat tamen & adverſus extraneos, ſi quid manu commiſiſſent *l.* 3. *ff. de offic. Præſid.* neque aliter moribus Gentium, qui nunc ſunt, ubi quis deliquit, ibi judicatur, utique ſi, ubi deliquit, fuerit apprehenſus, quod legibus quibuſdam additur, ſed ea eſt hujus argumenti magnitudo, ut de eo ſilere præſtet, quam parum dicere. Excipio denique cauſam arreſti, nam peregrinum nunc, ubicunque moratur, detineri poſſe, ex illa detentione forum eſſe competens, nemo negaverit.

Nunc propius agamus de Principe, qui liber & ſui juris, in alterius tamen Imperium ſecedit, ſive ut res ſuas ipſe agat, quæ alioquin per Legatos ſolent explicari, quod ad fœdera, commercia, & id genus alia, ſive ut litem obortam ipſe tranſactione componat, ſive ut diſcat ex rationibus alieni Imperii, quod ad ſuum transferat, ſive ſolius animi & oblectationis gratia. Quacunque autem cauſa ſeceſſerit, nemo dicet, eo animo ſeceſſiſſe, ut alterius Imperio ſe ſubmittat, utque fiat ſubditus, translato domicilio. Advena eſt, ut quicunque privatus, & quemadmodum hic non tantum non ſubjicitur muneribus loci, quo de agitur, perſonalibus vel patrimonialibus, ſed nec foro, ita nec Principem ſubjici res eſt oppido manifeſta. At vero exceptiones, quæ in privato obtinent, an & in Principe obtineant, ambiguæ magis, & arduæ inſpectionis eſt. Fac, Principem homicidia & rapinas perpetrare, irruere in quoſvis homines, non ſuos tantum, ſed & ejus Imperii, in quo moratur, fac, eum hoſtile quid moliri in Principem, hoſpitem ſuum, an dicemus, quia deliquit, detineri & judicari poſſe a Principe, cujus Majeſtatem læſit? Et rurſus, fac, Principem, ubi eſt, grande æs alienum contraxiſſe, fac, ex antiqua cauſa plurimum æris alieni debere ſubditis ejus, apud quem moratur, vel etiam aliis extra ſubditos, an dicemus, arreſto poſſe detineri, & inde foro ſubjici, & ad ſolutionem cogi? ſubſiſto. Pendet ea quæſtio, ut omnis alia inter diverſos Principes, a jure Gentium. Id quale ſit & unde ſit, quibus regulis contineatur, & quas diſtinctiones patiatur, integris libris pertractatum eſt. Non erraverit, qui veteres juris Auctores

ctores ſecutos id eſſe dixerit, quod ratione præeunte inter Gentes ſervatur, ſi non inter omnes, inter pleraſque certe & moratiores. Duo igitur ejus quaſi fulcra ſunt, ratio & uſus. Id ipſum mihi deſcripſiſſe videtur Seneca *epiſt.* 120. *Nobis*, inquit, *videtur obſervatio collegiſſe, & rerum ſæpe factarum inter ſe collatio, per analogiam noſtro intellectu & honeſtum & bonum judicante.* Et ea ratione a jure Naturæ diſtinxiſſe videtur, quod non uſui adſcribit *epiſt.* 121. nam poſtquam inſtinctum naturalem, qui in animalibus eſt, expoſuiſſet, mox addit: *ex quo apparet, non uſu ad hoc pervenire, ſed naturali amore ſalutis ſuæ.* Quicquid autem, & quam varie, & quam anxie de jure Gentium diſputetur, eo ſemper cauſa recidit, ut quod ratio dictavit Gentibus, quodque illæ rerum ſæpe factarum collatione inter ſe obſervant, unicum jus ſit eorum, qui alio jure non reguntur. Si omnes homines ſint, id eſt, ratione utantur, haud fieri poteſt aliter, quin ratio iis quædam ſuadeat & imperet, quæ mutuo quaſi conſenſu ſervanda ſunt, & quæ deinde in uſum converſa Gentes inter ſe obligant, & ſine quo jure nec bellum, nec pax, nec fœdera, nec legationes, nec commercia intelliguntur.

Secundum hæc ſi quæramus, an Princeps, qui in alterius Imperio deliquit vel contraxit, ibi puniri poſſit, & an detineri ob æs alienum, ad rationem primum, deinde ad uſum recurrendum erit. Solam rationem ſi in conſilium adhibeamus, multa in utramque partem dici poſſunt. Quid enim ſi Princeps in aliena Ditione Principem exuat, latronem & homicidam induat, ſi res novas moliatur, factiones concitet, & perduellem agat, nunquid id ei impune erit? rurſus, ſi cives pecuniis emungat, grandi ære alieno conflato, an ſic abibit, ſpolia hæc opima domum referens? difficile dictu eſt. Nec tamen deſunt, quæ, conſulta ratione, contra diſputes. Si enim Legati, qui Principem repræſentant, nec in contractibus, nec in delictis foro ſubjiciantur ejus, apud quem legatione funguntur, ut plena fide deinde oſtendam, an in Principe contra ſtatuemus? an quod ratio & omnium Gentium conſenſio in Legatis recepit, quia Principem repræſentant, & ejus mandata explicant, non recipiemus in Principe, qui ipſe adeſt, & res ſuas forte per ſe agit? an ejus ſanctitas non eſt major ſanctitate Legatorum? an hunc igitur, injecta manu, in jus rapiemus, ut cauſam dicat? vel an ideo in Principe licebit, quod in Legato non licet, quod Legatus habeat, quem repræſentat, & ad quem domum revocet, ipſe Princeps non habeat? ea forte ratione, qua Chriſtinæ in Suecia Miſſam celebrare permiſſum non fuit, quamquam omnibus Legatis permitteretur, ut refert Aitzema *lib.* 47. *pag.* 406. & 407. etiam hoc difficile dictu eſt. Si de uſu quæramus ex ſecundo præcepto juris Gentium, adhuc incertiores erimus, quam dudum. Quin fere eo deveniendum eſt, ut negandum videatur, hanc rem jure Gentium definitam eſſe, vel definiri poſſe, ut enim jus civile præterit, quæ accidunt ἐκ παραλόγου, vel τὰ ἅπαξ ἢ δὶς, ut JCti loquuntur in *l.* 3. & 6. *ff. de legib.* ſic vel maxime jus Gentium ea non finivit, quia id ſe tuetur exemplis, & comparatione rerum, a diverſis Gentibus ſæpe eodem modo judicatarum. Non adeo frequentes ſunt ipſorum, qui imperant, Principum in alienis Imperiis peregrinationes, minus frequentia crimina vel debita, quæ huic diſputationi cauſam præbere poſſint, &, quicquid ſit, ob perſonæ ſanctitatem, eo ſemper tempera-

mento utimur, ne ob minima quæque magnum exemplum ſtatuamus.

Cum autem, ut dixi, rariſſime illæ ſpecies incidant, & ſi quandoque inciderint, & illa Gens, ubi quæſtio diſceptatur, cenſuerit, Principem, ubi deliquit vel contraxit, detineri poſſe, vel non poſſe, nemo, credo, dicet, ex eo ſtatim jus Gentium eſſe intelligendum. Zoucheus *de jure fecial. inter Gent. part.* 2. *ſect.* 2. *q.* 6. duo habet exempla Principum, qui, ut ipſe putat, in alieno Imperio damnati ſunt, & tertium habet in *Notis*, ſed dubito, an bene hæc conveniant huic diſputationi, verum id largiamur, nam ſingula excutere longioris operæ eſſet, nec tamen continuo inde efficiamus, ita placuiſſe omnibus, vel pleriſque Gentibus, ex quo ſolo cenſetur jus Gentium. Carolus Emanuel, Sabaudiæ Dux, poſtquam factiones tacitas aluiſſet in Francia, ipſe ad Henricum IV. advenit, prætexta honoris & ſalutationis cauſa, ſed revera, ut præſens aptius velificaretur conſilio ſuo. Rex Franciæ, re detecta, Carolum Emanuelem dimiſit impunitum, non ex ſententia Conſilii ſui, ſed ex ſua, quam juri Gentium magis aptam putabat. Nec Franciſcus I. Carolum V. per Franciam tranſeuntem, detinuit & coegit Ducatum Milanenſem reddere, quem ſe redditurum ſæpe promiſerat, ut ut eſſent, qui ut detineret & cogeret, auctores erant. Et Regina Sueciæ, cum, ut ſupra innuebam, Anno 1657. Marchionem Monaldeſchium occidiſſet in Francia, ſic ſe tuita eſt: *Reginam ſe eſſe, nemini ſe, etiam in Francia, niſi Deo ſubditam, neque enim captivam eſſe, & in homines ſuos ſupremum Imperium habere*, ut eſt apud Aitzema *lib.* 37. *p. m.* 1064. quod factum Galli; quamvis indignabundi, impune tranſmiſerunt, ex impotentia muliebri, dicet alter, alter vero, ex jure Gentium, ut optumum maxumumque eſt.

Nihil igitur in hoc argumento proficies rebus ſimiliter a Gentibus judicatis, atque ita ſola ſupereſt ratio, quam conſulamus. Et hac conſulta ego non auſim plus juris tribuere in Principem non ſubditum, quam in Legatum non ſubditum, quamvis plus tribuerint, qui pro Eliſabetha, Angliæ Regina, contra Mariam, Scotiæ Reginam, diſputant apud Camdenum *annal. Angl. ad annum* 1586. *p. m.* 443. propter neceſſitatem ſcilicet legationis. Sed inde major non eſt ſanctitas mandatario, quam mandanti, ſi res ſuas ipſe velit agere. Quare ut extremum eſt in Legato, ut jubeatur Imperio excedere, ſic & in Principe ſtatuerem, ſi jus hoſpitii violet. Sed nec ſine cautionibus ea res tranſigenda eſt. Quid ſi enim more latronis in vitam, in bona, in pudicitiam cujuſque irruat, nec ſecus atque hoſtis capta graſſetur in urbe. Poterit utique detineri, forte & occidi, quamvis per turbam malim, quam conſtituto judicio. Etiam in Imperio ſimpliciter delato, hanc poteſtatem, in ea ſpecie, ipſis ſubditis adverſus Principem tribuunt, qui alioquin Principum cauſæ iniquiores non ſunt, ut ſcilicet inſurgere liceat in tyrannum, qui Principis perſonam depoſuit. Sic Huberus *de jure civit. lib.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 4. *pr.* ſic alii. Si Princeps in alieno Imperio manu rem agat, vel per ſe, vel per comites, quin manu repelli poſſit, non puto dubitandum. Si vero quid machinetur adverſus Principem hoſpitem, ejusve Imperium, ſi aliud commune delictum perpetret, ſatis, puto, fiet rationi & juri Gentium, ſi quod hic jus Gentium eſt, ſi jubeatur finibus Imperii excedere, nec amplius turbare Rempublicam noſtram. In cauſa æris alieni

idem

idem dixerim, nam arreſto detinere Principem, ut æs alienum expungat, quamvis forte ſtricti juris ratio permitteret, non permittit tamen analogia ejus juris, quod de Legatis ubique Gentium receptum eſt. Si neges, ubi de jure Gentium agitur, ex analogia diſputari poſſe, ego negaverim, hanc quæſtionem ex jure Gentium expediri poſſe, cum exempla deficiant, quibus conſenſus Gentium probetur, nec quicquam adeo ſuperſit, quam ut ad Legatorum exemplum ipſos Reges & Principes, & quidem magis, ab arreſto dicamus immunes, & in eo a ceteris privatis differre. Audio equidem Curiam Hollandiæ Anno 1693. ob æs alienum, in Hollandia arreſto detinuiſſe Ducem Meklemburgenſem, Principem ſui juris, ſed, ſi vel veriſſimum id eſſet, quamvis ſit, cur dubitem, ob ea, quæ dixi, inde non licet efficere jus Gentium.

CAPUT IV.

Principis bona in alterius Imperio, an per arreſtum forum tribuant.

DIxi de Principibus, nunc de eorum bonis dicamus; & ut dicamus, neceſſe eſt, quia non modo corporis, ſed & bonorum ratione ſubjicimur poteſtati ejus judicis, ubi bona noſtra ſunt, & qua ſubjicimur, ibi conveniri poſſumus, arreſto incluſis iis bonis. In cauſa civili cum id inter privatos obtineat, ubicunque arreſta frequentantur, ego nullus animadverto, cur non idem obtinere oporteat quod ad bona externorum Principum. Si ab arreſto Principis temperemus ob ſanctitatem perſonæ, quis bona Principis in alieno Imperio æque ſancta eſſe dixerit? uſu Gentium invaluit, ut bona, quæ Princeps in alterius Ditione ſibi comparavit, ſive hereditatis, vel quo alio titulo acquiſivit, perinde habeantur, ac bona privatorum, nec minus, quam hæc, ſubjiciantur oneribus & tributis. Quia ſubdita ſunt bona, ſubditorum conditionem ſequuntur in omnibus & per omnia. Sin ajas, Imperatoris Romani equos & canes, & ſi quid his minus eſt, olim etiam *ſanctos* audiviſſe, & ea ratione velis contradicere, riſum dabis & jocos, nec ut ſerio reſpondeatur, impetrabis. Nec dicam, vel illam ſanctitatem, quæ tantopere prædicatur de Legatis, mihi cauſam eſſe non videri, cur eximantur foro ejus, apud quem degunt, ſed aliam & longe diverſam, quam *capite proximo* exponam.

Quod ad bona externorum Principum non una tamen omnium ſententia eſt. Ego adſentior Hilligero *ad Donell. lib.* 17. *cap.* 17. *lit.* *A.* cum ait: *Ratione rei etiamſi, qui poſſidet, honore ſuperior ſit, inferioris juriſdictionem ſubit, eoque reſpectu ſubditum quem tradunt, etſi Regia dignitate emineat.* Subditum vocat ratione fori, & executionis, quam Judex forte decrevit in rem ſibi ſubjectam, ſive mobilem, ſive immobilem, ſive pecuniam, ex quacunque tandem cauſa debeatur; utique, ſi me ſequaris, ſic ea interpretor. Et tamen Huberus *prælect. ad tit. ff. de in jus voc. loco, de arreſto reali num.* 1. ita cenſet, atque ſi ea, quæ Principibus exteris debentur ex publica conventione, non reciperent arreſta, laudans cum ibi, tum *de jure civit. lib.* 3. *ſect.* 2. *cap.* 2. *n.* 21. Curiæ Friſicæ ſententiam, qua 1681. 7. Nov. judicavit, pecuniam apud Quæſtorem Friſiæ, Imperatori Germanico debitam, pro obligatione, qua Imperator aliis ad aliquot Imperialium millia tenebatur, arreſto includi non potuiſſe, quia, ait *dict. num.* 1. legitima ejus denunciatio fieri non poterat. Sane illam

rationem nullius eſſe momenti palam eſt, cur enim denunciatio fieri non poterat ex clauſula Edicti, tranſmiſſis, ut ſolet, eam in rem literis. Et an nemo Imperatoris mandatarius eam pecuniam a Quæſtore Friſico erat exacturus? & ſi eſſet, cur non ei recte denunciari poſſet? Magis probo, quod ipſe deinde *d. num.* 21. eam ſententiam improbet, & magis *politicam*, quam *juridicam* appellet, additis rationibus, quas ibi, ſi commodum eſt, leges. Quid liceat, non quid utile ſit & expediat, ad jus dicentis officium pertinet. In conſilio Principis de utilitate Imperii cum maxime deliberatur, in Tribunalibus judicum, quid legibus conſtitutum ſit, decernitur, nec timetur vultus inſtantis tyranni. Sæpe cum injuria ſubditorum Ordines decreverunt, quod e re publica eſſe videretur. Quo refero hanc ſpeciem: Anno 1668. privati quidam Regis Hiſpanici creditores tres ejus Regni naves bellicas, quæ portum Fliſſingenſem ſubiverant, arreſto detinuerant, ut inde ipſis ſatisfieret, Rege Hiſpan. ad certum diem per epiſtolam in jus vocato ad Judices Fliſſingenſes, ſed ad Legati Hiſpanici expoſtulationes Ordines Generales 12. Dec. 1668. decreverunt, Zelandiæ Ordines curare vellent, naves illæ continuo dimitterentur liberæ, admoneretur tamen per literas Hiſpaniæ Regina, ipſa curare vellet, ut illis creditoribus, in cauſa juſtiſſima, ſatisfieret, ne repreſſalias, quas imploraverant, largiri tenerentur. Vide Aitzema *lib.* 48. *p. m.* 1023-1027. Non quidem metui, ſed unice commiſerationi tribuendum eſt, quod Anno 1654. creditores Comitis Palatinæ, quæ hic vulgo Bohemiæ Regina audiebat, ut ejus bona arreſto includere liceret, ab Ordinibus & Curia Hollandiæ obtinere non potuerint, quemadmodum auctor eſt ipſe ille Aitzema *lib.* 34. *p. m.* 76.

Sic ſolent Principes, cum Reipublicæ intereſt, alios Principes non offendi, vel cum commiſerationis ex inopia, vel qua alia ratio movet, ſed id ex officio humanitatis potius, quam ex Edicto Prætoris, ſeu potius ex jure Gentium æſtimandum eſt; nam ſi ex eo rem putemus, ſepoſitis rationibus Imperii, nihil eſt, quod arreſtum & juriſdictionem impediat. Idque ipſi illi Ordines Generales ſignificarunt Anno 1682. cum enim Elector Brandeburgicus non ſatisfaceret creditori cuidam ſuo, qui ea de re ad Ordines Generales conqueſtus erat, illi menſe Decembri ejuſdem anni decreverunt, creditor arreſto includeret, quæ Elector ſub Senatu Brabantino & Flandrico habebat, & coram his cum eo litigaret, ut narrat Aitzema *lib.* 8. *p. m.* 672. & 673. & litigatum deinde eſt coram Senatu Flandrico, de quo Elector per Legatos Anno 1631. apud Ordines Generales expoſtulavit, ut habet ipſe ille Aitzema *lib.* 11. *p. m.* 445. Etiam mercator Amſterdammenſis anno 1670. Amſterdami arreſto detinuit pecuniam, quæ Reipublicæ Venetæ debebatur, indignante quidem plurimum Republica, ſed relaxationem pecuniæ non obtinente, niſi per tranſactionem, cujus meminit Decretum Ordinum Hollandiæ 3. Dec. 1670. Rurſus Anno 1689. creditor quidam Ducis Meklemburgenſis ejus bona in Hollandia arreſto Curiæ incluſit, de quo ipſe, atque ſi jus Gentium læſum eſſet, prolixe quidem quiritatus eſt ad Ordines Generales, ſed relaxatum eſſe ad ejus preces non comperi. Simpliciter ea de re cum ipſa Curia deliberari juſſerunt Ordines Hollandiæ Decreto 19. Oct. 1689. utrumque, quod dixi, Decretum reperies inter inedita Ordinum Hollandiæ Decreta ad eos annos. Poſſum plurima exempla addere, quæ vel mea memoria inciderunt. Jacobus, Dux Cour-

Courlandiæ, multa millia debebat Mercatori Amſterdammenſi ex laudo & ſpontanea condemnatione Senatus Supremi. Quum non ſolveret, & ejus heredes, Principes Courlandiæ, in Hollandia & Zelandia haberent naves & merces, Senatus Supremus Anno *1696.* & ſæpe deinceps, eas arreſto detinuit, inſerta Mandato clauſula Edicti, & conſtituto etiam Curatore, qui Principes defenderet. Ipſe Senator quibuſdam ex his cauſis judicandis interfui, nam maxima pars debiti adhuc exſoluta non eſt. Quin paucis abhinc annis Rex Boruſſiæ, qui nunc rerum potitur, ex Mandato Curiæ in jus vocatus eſt cum clauſula Edicti, arreſto incluſa parte hereditatis Wilelmi III. de qua pluribus litibus actum eſt & nondum tranſactum. Offendebat Regem non tam in jus vocatio, quam clauſula Edicti per campanam, ut fit, populo ſignificata, & forte ea carere poſſumus, ubi Princeps Legatum habet, qui velit recipere literas. Litigavit tamen Rex Boruſſiæ apud Curiam aliquamdiu, & cum in cauſa quadam 15. Jul. 171*6*. victus eſſet, appellat ad Senatum Supremum, & litem ibi conteſtatur. Sed cum revocato mandato litem nollet perſequi, nec appellationi renunciare, heres Wilelmi III ſolus per advocatum cauſam oravit, ſed 18. Jul. 171*9*. victus eſt qui vicerat, defenſus ab indefenſo. Scio & in Geldria, & alibi, Principes externos, interpoſito arreſto, in jus vocari, & adeo ea res in mores tranſivit, ut, tanquam de re liquida, nunc equidem inter omnes videatur conſtare. Cavendum autem eſt, ne res ad injuriam vergat, nec quod inter privatos ſummum jus eſt, ex iniquis forte Pragmaticorum Decretis, id ſumma injuria ad Principes porrigamus. Ajunt illi, vel rem minimam, arreſto detentam, ſufficere ad ſubjectionem fori. Largiamur inter privatos, ſic enim obtinuit, ſed an ita Principis equus, per alterius Ditionem tranſiens, poterit includi, ut cauſam præbeat foro? ſi me auctorem ſequaris, non poterit, nec quicquam magis erit contra præſumtam, ſi non teſtatam mentem Gentium.

CAPUT V.

De Sanctitate Legatorum, & an hæc, an quid aliud præſtet privilegium fori.

Qui de Legatis & legationibus ſcripſerunt, in eo prolixe verſati ſunt, ut ex omni antiquitate, Græca & Romana Legatos ſanctos eſſe & inviolabiles oſtenderint, & quo quis eruditior fuit, eo plures auctoritates attulit ad rem, quam nemo negat, probandam. Si Benedicta in hanc rem referam, vetera, nova, ſi exſcribam, quæ toties, totieſque exſcripta ſunt, ſi addam, quæ ipſe addere poſſem, ſi recenſeam, quam varie apud varias Gentes, etiam barbaras, animadverſum ſit in eos, qui ſpreto jure Gentium, in Legatos irruerunt, ſi commemorem, quo opprobrio fuerit Principibus, Legatos carcere, vinculis, & morte multaſſe, & quam ea res non unius belli cauſa fuerit, ſpiſſior mihi libellus naſceretur, quam nunc ſcribere conſtitui. Ad ſatietatem ſufficere poſſunt, quæ in hanc rem congeſſerunt Jacobus Cujacius *lib.* 11. *obſerv. cap.* 5. Albericus Gentilis *de legationibus lib.* 2. *cap.* 1. *&* 14. Hugo Grotius, princeps juris publici magiſter, *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 1. *&* *6. &* in *not.* adque eum locum tantum non omnes Grotii Interpretes. Carolus Paſchalius in *Legato cap.* 22. 23. 24. 25. *&* 26. Fridericus de Marſelaer in *Legato lib.* 2. *diſſert.* 13. Jean Hotman *en ſon traite de l'Ambaſſadeur cap.* 4. Chriſtophorus Varſevicius *de Legato & legatio-*

gatione p. m. 44. 68. & 69. Hermanus Kirchnerus in *Legato lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 28. *& ſeqq.* Abrahamus Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *cap.* 27. *&* 28. & *dans ſes memoires touchant les Ambaſſadeurs* , *variis locis* . Chriſtophorus Beſoldus in *diſſertatione de Legatis* , *eorumque jure cap.* 5. § *9. & ſeqq.* Henricus Coccejus in diſſertatione *de Legato ſancto*, *non impuni cap.* 1. Franciſcus Albertus Pelzhoffer in *arcan. ſtat. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 8. aliique quam plurimi, nam vix quiſquam eſt, qui non in locum hunc communem excurrit, ſi de Legatis ſermo incidat . Idque adeo inter omnes peræque Gentes obtinet, ut *Legatorum non violandorum religionem* nominatim ad jus Gentium retulerit *can.* 11. *diſtinct.* 1. Plus ſcire attinet , qua ratione Legati apud omnes , ut dixi, Gentes habeantur *ſancti*. Et, ſi ſanctum id ſit , *quod ab injuria hominum defenſum atque munitum eſt* , ut eſſe dicit Marcianus in *l.* 8. *pr. ff. de rer. diviſ.* utque ex proprietate verbi deducit Feſtus in *V. Sanctum* , dicendum videbatur , ſanctitatem id Legatis præſtare, ne dicto factove offendere liceat , quia imaginem Principi ſui ubique circumferunt , quia pacis & fœderum nuncii ſunt & proxenetæ, & ſine his Gentium ſocietas & beata quies ſalva eſſe nequit. At , inquies , nec alium quemvis licet offendere dicto factove, nam præſto ſunt leges , quæ etiam privatorum corpora , bona, & famam defendunt ; quid igitur eſt præcipuum in Legatis ? hoc videlicet, ut in eos , qui Legatos male habent , ſeverius animadvertatur, utque ita ob perſonarum ſanctitatem pœna atrocior ſtatuatur , quam ſolet ſtatui in eos , qui privatum quemcumque læſiſſent . Pomponius certe in *l. ult. ff. de legation.* contra jus Gentium committi exiſtimat , ſi quis Legatum hoſtium pulſaſſet , quia ſanctus habetur , & ex ſententia Mucii addit , quia pulſaverit , hoſtibus dedendum eſſe , quorum erant Legati . Exemplum ejus pœnæ exercitæ mox adfert , & plura alia exſtant in annalibus Romanorum . Extraordinarium eſt id pœnæ genus , & ea forte ratione placuit , quia , ut mox dicam , finguntur Legati quaſi extra territorium ejus, ad quem legati ſunt , & adhuc ſubditi ejus Principis , qui miſit , cujuſque adeo Majeſtas in Legato læſa dici poſſet. Eſt etiam ſingulare, quod mox in legem Juliam de vi publica incidat, qui vel injuriam feciſſe arguetur Legatis , eorumve comitibus *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* Atque ita ſanctitatem Legatorum interpretantur Ordines Hollandiæ in Edicto 29. Mart. 1651. nam poſtquam illam ſanctitatem , etiam apud Barbaros receptam , prolixe prædicaſſent, inde efficiunt , & continuo ſanciunt, ne quis quacunque ratione Legatos, eorumve comites , ædes , rhedas penſiles , aliave , ad Legatum pertinentia , lædere ſeu violare velit , ſin autem , habeatur pro turbatore juris Gentium, & quietis publicæ , & , qua talis , corpore pœnas luat . Extraordinaria , ut vides, violati Legati pœna , ſed & antea ſemper extraordinaria fuit . Quum 14. Apr. 1647. Legati , Imperatoris Muſcoviæ , ædes veſperi lapidibus eſſent impetitæ, & vitra excuſſa, Curia Hollandiæ 1647. 20. Apr. (*placat.* 2. *append. fol.* 2387. *& ſeqq.* vide & Aitzema *lib.* 27. *p. m.* 400.) Edictum propoſuit, quo, ſi quis denuo noctu ſive interdiu ejus Legati ædibus vim feciſſet , capitis bonorumque pœnam ſtatuit , arbitraria inſuper decreta , qui clamando, aliave ratione, ejus homines injuria affeciſſet. Adde Edictum Curiæ Hollandiæ 5. Sept. 1642. *repert. Ordd. Gener. p.* 57. & ſemper offendes ſeveritatem legis adverſus eos,

qui

qui quovis modo tranquillitatem Legatorum turbaverint.

Habes, in quo vertatur, & quo ſolo, ut opinor, abſolvatur ſanctitas Legatorum, Grotius *de jure belli & pacis lib. 2. cap.* 18. § 4. ex ſacroſancto illo legationis jure etiam derivat privilegium fori, quod mox Legatis adſerit, & Grotium ſequitur Wicquefort *en ſes memoires, touchant les Ambaſſadeurs & les Miniſtres publics p. m.* 39. dubito, an recte. Perſona, quantumvis ſancta, ſola in jus vocatione non violatur. Divi Marci Reſcripto, quod extat in *l.* 13. *ff. quod met. cauſ.* & *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi privat.* continetur, *vis eſt & tunc, quotiens quis id, quod deberi ſibi putat, non per judicem repoſcit*. Si ergo per judicem repoſcat, nulla vis eſt. Sacerdotes, Virgines Veſtales, Tribuni plebis apud Romanos ſancti, & tamen in jus vocatos legimus. Pontificem quidem in jus vocare nefas, ſed dum ſacra faciebat, ut eſt in *l.* 2. *ff. de in jus vocand.* ceteroquin fas fuit, & jure optimo licuit. Sanctitas perſonæ neminem exemit unquam juriſdictione Magiſtratus, cui ſubditus eſt is, de quo agitur.

Alia igitur quærenda eſt ratio, quæ Legatis tribuat privilegium fori, & hanc reperies, ſi memineris, eam eſſe Legatorum conditionem, ut moribus conſtanter videatur receptum, Legatum non eſſe ejus, ad quem miſſus eſt, ſubditum, ſed manere ejus, qui miſit, ideoque nullo ejus, apud quem legatione fungitur, judicio, ſive de debito, ſive de crimine agatur, cenſeri obnoxium. Ex Gentium conſenſu, cum expreſſo, tum tacito, deinde oſtendam, ex eo, quod quis legationis cauſa abeſt, domicilium mutatum non videri. Unde & de Legatis intelligo, quod ait § 94. *Formæ*, quam Carolus Audax Anno 1462. 4. Sept. Curiæ Hollandiæ præſcripſit, & § 8. *Formæ*, quam eidem Curiæ dedit Carolus V. 20. Aug. 1531. memorantur enim in iis, præter incolas & ſubditos, alii, qui morantur in Hollandia, nec ſubditi tamen ſunt. Et Ordines Hollandiæ Anno 1657. 22. Marr. certamine ſingulari non duntaxat ſuis ſubditis, ſed & ceteris in Hollandia interdixerunt. Neque enim ea de advenis intelligi videntur poſſe, utique non *d.* §§ 94. & 8. qui in eos non ſubditos ſoli Curiæ largiuntur juriſdictionem, cum tamen non minus Urbium, quam Curiæ ſit juriſdictio in advenas, interveniente ſcilicet arreſto, ſine quo nec ipſa Curia de his cognoſcit. Neque etiam de Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus licet eos §§ intelligere, quamvis enim hi, ubicunque terrarum, ſolius Papæ cenſeantur ſubditi, in eos tamen non convenit Curiæ juriſdictio, cum & hæc ſolius Papæ ſit. Sed, inquies, nec in Legatos convenit: ſic eſt, ſi me audias, non vero, ſi ipſam Curiam, nam ecce in §§ 89. & 90. ejus *Formæ*, quam Anno 1670. ipſa ſibi compoſuit, quamque Hollandiæ Ordines nunquam probarunt, *p.* 12. ſibi juriſdictionem eſſe dicit in externorum Principum Legatos, eorumque homines in iis nempe cauſis, in quibus locum non habet fori privilegium. Quæ illæ cauſæ ſint, non exponit, nec in eodem ſemper jure uſa eſt, ut deinceps audies, ſufficit nunc ſcire, Curiam, quod de Legatis dicit, dicere videri ad interpretationem *d.* § 8. *Formæ judicandi*, qua etiamnum utitur. Poſſes & *d.* §§ intelligere non de quacunque actione, adverſus Legatos exercenda, ſed de interdictis, ad prohibendam *ἀναρχίαν*, quæ & adverſus Legatos videntur competere, ut latius dicam *cap.* 17. Et quid ſi nulla Curiæ in Legatos eſſet juriſdictio,

ctio, tamen adita de privilegiis Legatorum cognoſceret, nec quicquam ajunt *d.* §§ *94. & 8.* quam Curiam de privilegiis ſubditorum, & peregrinorum, qui ſubditi non ſunt, eſſe cognituram. Forte & ut arceant a Legatis vim & injuriam, ut ſæpe Edictis propoſitis arcuerunt, vel ut puniant, ut ſeveriſſime aliquando punierunt, qui Legatorum perſonas, homines, ædes, res, quocunque modo ſunt aggreſſi. Utque ita nec ex *d.* §§ *94. & 8.* præjudicium haberi poſſit contra immunitatem a foro communi, ſi vel eos de Legatis intelligas, ut ipſe intelligo.

CAPUT VI.

De Foro competenti Legatorum quid jure Romano cautum ſit, & de quibus Legatis id ſit intelligendum.

Quamvis non de Populi Romani, ſed de Gentium juriſprudentia agamus, non abs re tamen erit de jure Romano quædam præmonuiſſe, cum qui id audit, vocem fere omnium Gentium videatur audire, cumque etiam id jus, quod certa ratione in quibuſdam Legatis conſtitutum eſt, ad omnes alios imprudentia quorumdam traduxerit. De cauſa civili primum, poſt de criminali videbimus. Ulpianus in *l.* 2. § 3. *ff. de jud.* recenſet, qui jus revocandi domum habeant, interque hos, Legatos *in eo quod ante legationem contraxerunt.* In omnibus, qui domum revocare poſſunt, ea communis ratio eſt, ab Ulpiano mox addita, ne qui ob aliam cauſam veniunt, ob aliam cogantur judicium ſuſcipere. Eſt & alia peculiaris ratio in Legatis, quæ paſſim pellucet, ubi ſpecies excutiuntur ejus argumenti, *ne ab officio ſuſcepto legationis avocentur l. 42. § 2. in fin. ff. de judic.* vel, quod tantundem eſt, *ne impediatur legatio l. 26. ff. eod.* vel, quod rurſus eodem redit, *ne prohibeantur publico munere fungi l. 27. ff. eod.* Veriſſima privilegii ratio, ſed quæ æque militat in eo, quod Legati tempore legationis contraxerunt, nam & ob eam rem conventi avocantur ab officio legationis. Et tamen ἐξ ἀντιδιαστολῆς ſubjicit Ulpianus in § 4. *d. l.* 2. *Omnes autem iſti domum revocant, ſi non ibi contraxerunt, ubi conveniuntur; ceterum ſi contraxerunt, ibi revocandi jus non habent.* Etiamſi ſcilicet ibi contraxerint, priuſquam Romæ negotii ſui cauſa hærerent, quod apertum eſt ex ea, quæ de Legatis additur, exceptione, *qui*, inquit, *licet ibi contraxerunt, dummodo ante legationem contraxerunt, non compelluntur ſe Romæ defendere, quamdiu legationis cauſa hic demorantur. Quod & Julianus ſcribit, & D. Pius reſcripſit.* Utque adeo, quod ad id, adhuc luculentius ſit Legatorum privilegium, a Paulo etiam expoſitum & probatum in *l.* 32. § 9. *ff. de recept. Arbitr.* Et tamen hi eodem, quo alii, jure utuntur in iis, quæ tempore ipſius legationis, adhuc durantis, contraxerunt. Ita videlicet juris Romani auctoribus viſum eſt, magnam quidem eſſe rationem, quæ pro Legatis facit, in iis, quæ ante legationem acta geſta ſunt, ſed majorem & fortiorem, quæ iis opponi poſſet, dum Legati, ubi ſunt, contrahunt. Hanc rationem eleganter expedivit Julianus in *l.* 25. *ff. de judic. Si*, ait, *legationis tempore quis ſervum, vel aliam rem emerit, aut ex alia cauſa poſſidere cœperit, non inique cogetur ejus nomine judicium accipere:* ALITER ENIM POTESTAS DABITUR LEGATIS SUB HAC SPECIE RES ALIENAS DOMUM AUFERENDI. Hæc vera & una ratio eſt, ne ſub ſpecie legationis occaſio præbeatur delinquendi, nam quam alii

alii adferunt, ita nempe placuiſſe in ipſorum Legatorum gratiam, ut in ipſa legatione haberent, quibuſcum, ad ſe & homines ſuos alendos, contrahere poſſent, eſt oppido ſatis inepta.

Sed & alia jure Romano, in civili cauſa, ad Legatos pertinent. Poſtquam Ulpianus in *d. l.* 2. § 4. *ff. de judic.* expoſuiſſet, in quibus negotiis domum revocare liceret, & quam magis id in Legatis obtineret, pergit § 5. *Item ſi extra Provinciam contraxerunt, licet non in Italia, quæſtionis eſt, an Romæ conveniri poſſint? & Marcellus, in eo ſolo, privilegio eos uti domum revocandi, quod in Civitate ſua, vel certe intra Provinciam contraxerunt, quod eſt verum.* Cujacius *comment. poſtum.* ad *d. l.* 2. hunc § 5. intelligit de omnibus aliis, qui domum revocant, præter Legatos, nam hos etiam revocare, ſi vel ante legationem Romæ contraxerint, & id probo, ne evertatur exceptio, quæ præceſſit. Similiter probo, quod ſequentem ſententiam, *ſed & ſi agant, compelluntur ſe adverſus omnes defendere*, ad Legatos non transferat, quamvis videam plurimos Interpretes, & ipſos quoque Baſilicos, hæc omnia de ſolis Legatis exaudire, perperam. In aliis omnibus, qui domum revocant, verum eſt, ſi ipſi agant, cogere etiam excipere actiones, ut eſt in *l.* 22. *ff. eod.* ſed in Legatis verum non eſt, quia Romana æquitas non permiſit, ibi quem agere poſſe, ubi conveniri non poteſt, maxime ſi eadem ratio, ob quam conveniri nequit, etiam agenti obſtaret. Non potuit igitur Legatus, ne impediatur legatio, vel alienis, vel propriis negotiis ſe interponere, nec quicquam in rem ſuam agere, antequam legationis officio functus ſit, niſi tamen ſuam ſuorumve injuriam perſequatur *l.* 8. § *ult.* *l.* 9. 10. 11. & 15. *ff. de legation.* Quod moribus quidem Gentium non convenit, ſed rationem habet ſummam, ideoque ipſe non dubitem adfirmare, cum Legatus hodie ubicunque Gentium agere & experiri poſſit adverſus quoſcunque, oportere etiam eum quorumcumque mutuas actiones excipere, ſi ipſi agant prius, ut forte latius ſuo loco dicam. Summam quoque rationem habet, quod ſuum ſuorumque damnum & injuriam Legatis licitum ſit perſequi, id enim & aliis omnibus, qui revocandi domum jus habent, licet, etiam ſine metu mutuæ petitionis, quam hodie *reconventionem* dicimus, & ideo licet ſine metu, quia, ut eleganter ex Juliano ſubjicitur in *d. l.* 2. § 5. *ff. de judic.* *aut impune contumeliis & damnis adficientur, aut erit in poteſtate cujuſque, pulſando eos, ſubjicere eos juriſdictioni, dum ſe vindicant.*

Quæſitum eſt & jure Romano, an in rem actio adverſus Legatum exerceri poſſit, quoniam ex præſenti poſſeſſione hæc actio eſt? Paulus hanc ſpeciem tractat in *l.* 24. § 2. *ff. de judic.* & Caſſius apud eum reſpondet, *ſic ſervandum, ut, ſi ſubducatur miniſterium ei, non ſit concedenda actio: ſi vero ex multis ſervis de uno agatur, non ſit inhibenda.* Fac, ex familia ſervorum unum vindicari, quo Legatus commodum carere poſſit. Sed Juliano placuit, *ſine diſtinctione negandam actionem*. *Merito*, inquit Paulus, *ideo enim non datur actio, ne ab officio ſuſcepto legationis avocetur.* Sententia Juliani placet, ſi de ſervis, aliiſve agamus, quæ ad legationem pertinent, & de quibus proxime egerat Caſſius; an ratio Pauli æque placere poſſet, nondum conſtitui. Si diſtinctionem Caſſii ſequamur, utique periculum eſt à figura Rhetorices, neſcio qua, Σωρίτην, credo, appellant, & metus eſt, ne quid decori legationis decedat, ne-

ve minus expediri poſſint, quæ per ſuos homines expedit Legatus, & quæ alia in hanc ſententiam dici poſſent. Sed hoc quod dixi, ex regulis juris Romani, accipiendum eſt de poſſeſſione, quam Legatus nactus eſt, antequam fungatur officio, nam ſi nactus fuerit in ipſa legatione, cogetur judicium accipere, ut Julianus ſubjicit in *l.* 25. *ff. eod.* unde & Baſilici utramque legem uno themate clauſerunt. Utile autem erit rem ipſam notaſſe, ubi de actionibus in rem, & detentione bonorum, ex uſu Gentium, dicendum erit. Poſſem de cauſis civilibus alia addere ex juriſprudentia Romana, ſed ea magis pertinerent ad apices juris, quam ad illuſtrandum argumentum, quod proprie eſt juris Gentium.

De foro criminis paucis rem abſolvit Paulus in *l.* 24. § 1. *ff. de judic. Legati*, inquit, *ex delictis, in legatione commiſſis, coguntur judicium Romæ pati, ſive ipſi admiſerint, ſi ſervi eorum*. Nec Legatum Provincialem accuſare licet, ex ſententia Venuleji in *l.* 12. *ff. de accuſat.* ſed *ejus duntaxat criminis, quod ante commiſerit, quam in legationem venerit*. Sane ſi ob ea, quæ in legatione contraxerint domum non revocent, multo minus revocabunt ob ea, quæ deliquerint: nam ex delicto non minus obligamur, quam ex contractu, & *omnem honorem reatus excludit*, ut in cauſa non abſimili Conſtantinus reſcribit in *l.* 1. *C. ubi Senat. vel Clariſſ.* Servatur tamen iis honos, & revocandi privilegium, ſi ante legationem deliquerint, ut ex Paulo colligimus, & ex Venulejo aperte conſtat. Quod de ſervis delinquentibus additur in *d. l.* 24. § 1. non niſi de noxali actione, quæ in Legatum competit, intelligi oportere, res eſt liquida ex *l.* 1. *ff. de noxal. action.*

Supereſt, ut dicamus, de quibus Legatis intelligendum ſit, quod Romani, in cauſa fori, ſtatuerunt, idque eo magis neceſſe eſt, ut amoliamur præjudicium, quod ex jure Romano contra jus Gentium induxit quorumdam ignorantia. Legati mittuntur vel a Principe ſui juris ad alium Principem ſui juris, ſive is fœderatus ſit, ſive hoſtis, vel a Provinciis & Municipiis, hoc eſt, ab ipſis ſubditis ad Principem, qui Provincias & Municipia imperio ſuo complectitur. Si legamus fragmenta veterum JCtorum, ſi reſcripta Imperatorum, quæ exſtant ſub utroque *titulo Pand. & Cod. de legationibus*, mox largiemur, quicquid ibi traditur, non eſſe exaudiendum niſi de Legatis Provincialibus & Municipalibus, ſi unam forte *l. ult. ff. de legation.* excipias, quæ eſt de Legato hoſtium. Alibi quoque, cum de Legatis ſermo incidit, fere Provinciales & Municipales intelliguntur, qui ad exſequenda mandata Reipublicæ ſuæ, ad Principem Romanum mittebantur. Poſſem varia loca in hanc rem adferre, ſi non plena fide conſtaret etiam tunc, cum de eorum foro competente agitur, & quo ſolo noſtra abſolvitur diſputatio. Apparet, quod dico, ex integro tractatu Ulpiani in *d. l.* 2. § 3. 4. & 5. *ff. de judic.* ex *l.* 8. & 9. *eod.* addita *l.* 5. § 1. *ff. de conſtit. pecun. l.* 34. *pr. ff. de judic. l.* 35. § 2. *ff. de jurejur.* Et Cujacius, & Mornacius ad *d. l.* 2. § 3. & Grotius de *jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 10. *in fin.* & alii quam plurimi totiens id obſervarunt, ut mirer, eam rem non obſervatam, fraudi fuiſſe quinque magni nominis JCtis, qui anno 1571. in Anglia, ſententiam ro-

rogati, ex jure Romano reſponderunt de judicio Joannis Leslæi, Epiſcopi Roſſenſis, qui Legatus erat Mariæ, Reginæ Scotiæ, & in Anglia res novas moliebatur. Conſultationem exhibet Camdenus *annal. Angl. ad annum* 1571. *p. m.* 201. *& ſeq.* Etiam alios incautos decepit illud juris Romani decretum, ut plus ſemel monet Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 27. *p.* 817. 821. *& ſeqq.*

Quin & ſi, quod Romani dixerunt, palam & rotunde dixiſſent de Legatis externarum Gentium, non inde continuo efficeretur jus Gentium. Sic illi ſaperent, rationem ſuam ſecuti. Si aliter ſaperent aliæ Gentes, aliam rationem ſecutæ, earumque conſenſus prævaleret, id eſſet jus Gentium, ex quo de foro Legatorum finienda eſſet quæſtio. Sed ſatis animadvertis, quæ Romani de Legatis, qua ſubditis, caverunt, non ſtatim eſſe porrigendum ad Legatos, non ſubditos. Inter utroſque fuit aliqua ſimilitudo, & inde, quod de illis prædicatur, ſæpe & de his prædicari poterat, at non ſemper & ubique. Quis ajat ſubditum unius ejuſdemque Principis tam prolixe revocare domum poſſe, quam non ſubditum? quis Princeps, cum ab eo ſit omnis juriſdictio, Legatum, ſibi ſubditum, non puniat, ubicunque deliquerit? & ſic erat in illis Romanorum Legatis. In cauſa civili etiam proſpectum, ne quod ad ea, quæ in cauſa in ipſa legatione acta geſta erant, ſubditus ſubdito conditionem nimis gravem & iniquam inferret, ſed ſi hæc transferamus ad externarum Gentium Legatos, non ſubditos, & ubi ex tacito Gentium conſenſu res agitur, omnino prolixe fallimur. Provinciales illi & municipales Legati tantum non erant procuratores & mandatarii, & hoc tamen iis, ad inſtar Legatorum, qui vere ſic dicuntur, datum erat, ut quod ad ea, quæ ante legationem contraxerant, domum revocare poſſent, ſic ut legatio creditoribus nec noceret, nec prodeſſet. Alia etiam Romani de Legatis ſuis Provincialibus dixerunt, quæ fruſtra ad Legatos externarum Gentium transferas. De numero Legatorum nemo ex jure Gentium, aut uſu, quæſtionem exſpectabit. Et ante Veſpaſianum Imperii quoque Romani civitates, quot vellent, Legatos videntur miſiſſe; certe legationem Judæorum ad Caligulam, cui & Philo Judæus interfuit, quinque obivere, vid. Philonem Jud. *de legation. ad Cajum p. m.* 870. ſed Veſpaſianus, diligentiſſimus paterfamilias, edicto omnibus civitatibus præcepit, ne plures, quam ternos Legatos mittant *l.* 4. § *6. ff. de legation.* ſcilicet ſumtuum coercendorum cauſa, cum quæque, ut majore cum apparatu Principem adirent, in ejus honorem, ut credibile eſt, modum excederent: honori enim Principibus datur, ſi ad eos major Legatorum numerus mittatur, ut & ex Plutarcho intelligimus, in libro *de garrulitate p. m.* 314. Novo ambitionis genere Ludovicus XIV. Franciæ Rex, cum ad pacem Neomagenſem convenirent Legati, defendit, Electori Brandeburgico jus non eſſe, niſi unum Legatum mittendi. Quod palam juri Gentium repugnat, eo enim licet negotia ſua expedire per tot Legatos, quot libuerit, nec puto ulli antea Principi de eo controverſiam fuiſſe motam. Poſſem & alias differentias exſequi de utroque genere Legatorum, ſed ſic longius digrederer, quam oportet.

CAPUT VII.

Ex ſola ratione in utramque partem diſputari poſſe, & diſputatum eſſe de foro Legatorum.

UBi Legati conveniri, vel accuſari debeant, ſi rationem, eamque ſolam, ſequamur magiſtram, definire non eſt in facili. Quod juris Romani eſſe dixi, id & juris Gentium eſſe oportere, & revera eſſe, diſputat Albericus Gentilis *de legation. lib.* 2. *cap.* 16. 17. & 18. ut ſcilicet tam civilis, quam criminalis in Legatum ſit juriſdictio, eorum nomine, quæ tempore legationis egit vel deliquit. Nec, in cauſa civili, inter Legatos ſubditos & non ſubditos diſtinguit Carolus Paſchalius in *Legato cap.* 33. in omnibus ſecutus rationem juris Romani. Multa poſſunt in eam ſententiam dici, Legatus equidem Principem repræſentat, ſed, ut mandatarius mandantem, in iis, quæ mandata ſunt. Cavendum igitur, ne qua mora, neve aliud impedimentum objiciatur Legato, quominus mandata, in rem Principis ſui, commodum exſequi poſſit, ſed cum non contineatur mandatis, ut ipſe in rem ſuam contrahat, multo minus ut delinquat, an ſine offenſa Principis non ſubjiciemus Legatum juriſdictioni ejus, apud quem vel contraxit, vel deliquit? an patiemur Legatum, qui delicto jus Gentium violavit prius, eodem jure Gentium uti frui ad eludendam pœnam, quam meruit, vel ſane ad eludendum judicium ejus, apud quem, & in quem, vel in cujus ſubditos ipſe, rupto jure Gentium, deliquit? an patiemur Legatum alios obligare, cum ipſe non obligetur, vel potius alios convenire, ob quamcunque cauſam, cum ipſe ob nullam conveniri poſſit? an patiemur Legatum contractibus privatis, qui nihil quicquam pertinent ad cauſam legationis, civibus noſtris, more prædonis, imponere, eorumque res & pecunias domum auferre? idque nulla ſæpe ſpe repetitionis, ob difficultates & impenſas itineris, ob periculum litigandi in alieno Imperio adverſus puriorem adverſarium? Et color quæſitus ei rei erit, ne quicquam impediatur legatio? Atque ſi ſcilicet Legatis commodum eſſet contractus celebrare, & pecuniis cives emungere, ſed non eſſet commodum litem ſequi. Abſtineant contractibus, ſi lites metuant, aut litigent, ſi contrahant & meminerint in eo, quod notiſſimos legationis terminos excedit, jure privatorum ſe, ac foro ſubditorum uti. Nec moremur judiciorum occupationes, quibus, ſpatis excluſi iniquis, a legatione avocarentur, cum perpetui Legati, quales fere nunc ſunt, vix habeant, quod agant, & tempus fere tranſigant epulis, ſpectaculis, aliiſque rebus ludicris, ſatis contenti, Principem quandoque epiſtolis monere, ſe adhuc vivere illius memores.

Sane curia Hollandiæ has rationes, quaſi juris Gentium eſſent, olim probavit, nam anno 1644. 19. Decembr. contra Legatum Sueciæ, apud Ordines Hollandiæ quiritantem, iiſdem Ordinibus reſpondit, ſibi juriſdictionem eſſe in Legatos, quod ad ea, quæ ejus officium non concernunt (legationis enim nomine ſoli, qui eum miſit, teneri) dummodo ne ipſa Legati perſona cogatur, affligatur, eique relinquatur, ne egeat, & ita ſe ſemper uſam, idque convenire conſuetudini plerarumque Gentium, præſertim Europæarum, vid. Aitzema *lib.*

24.

24. *p. m. 790-799.* Ipſa querela Legati, & ad eam curiæ reſponſio eſt apud Bort *de arreſtis cap. 4. num.* 14. Et eadem curia Luſitaniæ Regis Legatum, ob æs alienum, durante legatione contractum, non tantum in jus vocavit, ſed & arreſto detinuit, ut memorat Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib. 1. ſect. 27. p. 838. & 839.* tametſi vulgo, qui Legatos etiam foro alieno ſubjiciunt, ab arreſto tamen immunes pronuncient, quemadmodum uno ore pronunciant Auctores, quos laudat Bort *d. cap.* 4. *num.* 15. 16. 17. *&* 18. Rurſus eadem Curia, ex contractu locationis conductionis Legatum Hiſpanicum ad ſe in jus vocavit, ut eſt apud Aitzema *lib.* 48. *p.* 1059. Quin & hæc ipſa curia Legatum Regis Angliæ, huc miſſum ad rationes quaſdam cum Ordinibus componendas, arreſto detinuit; ſed reſciſſum eſt id arreſtum decreto Ordinum Hollandiæ 14. Aug. 1681. quod exſtat inter Ordinum decreta adhuc inedita.

Habes rationes, & curiæ auctoritatem contra jus revocandi domum. Neque tamen deſunt rationes, quibus pro jure revocandi domum, Legatis per omnia & in omnibus competente, diſputari, & aliis rationibus contradici poſſit. Quanti Gentium tranquillitas & amica quies, tanti Legatorum neceſſitas & utilitas æſtimanda eſt. Sine his quis pacem & fœdera conciliaverit? quis Gentes inimicas, dum in mutuam perniciem ruunt, placide compoſuerit? & quis non his pacis fœderumque nunciis id dabit, ut, ubi ſunt, tuto eſſe liceat? ſi quid ea res habeat ex iniquo, ut omne magnum exemplum, utilitate publica rependetur. Si in delicta inquiri, & ob ea puniri vis Legatos, maxime ſi quid moliantur adverſus Principem, ad quem miſſi ſunt, nullus, inquam, Legatus ſatis tutus erit. Excute officium Legatorum, ut nunc eſt, & olim fuit, & abſolvitur hoc uno, ut Principi ſuo quam maxime proſint. Sæpe autem nequeunt prodeſſe, niſi Magnates in Imperio, ubi ſunt, dividant, & vel prece vel pretio in ſententiam ſuam trahant; niſi arcana Imperii explorent & detegant, corruptis forte amanuenſibus; niſi ſimultates & factiones ſerant ac alant; niſi denique vino & Venere, gratia & ſordibus rerum ſuarum ſatagant. Mox igitur parata erit accuſatio & pœna? tolle omnem legationem, ſi hæc ſublata cupis. In crimine communi an non carcer, an non alia, quæ incidunt, turbabunt literarum commercia, & impedient executionem mandatorum. In cauſis civilibus fere tantundem dicamus, nam cui juriſdictionem damus, ea quoque damus, ſine quibus juriſdictio explicari non poteſt *l. 2. ff. de juriſdict.* fruſtra eſt omnis in jus vocatio, fruſtra & inanis judicis ſententia, cui parere non eſt neceſſe. Niſi igitur pareat Legatus, eum damnabimus ad malam manſionem, ut fiat carceris inquilinus, quod extremum eſt in juriſdictione? ſin minus, quid proderit ſententia? ſin autem, an non legatio impedietur? Ait quidem Gentilis eo loco, quem initio *hujus capitis* adferebam, ſi Legatis tribuas jus revocandi domum, neminem fore, qui cum ipſo contracturus eſt, commercio quodammodo eis interdicto, & ſic ait, atque ſi JCti Romani ita ſaperent; quam rationem etiam curia expreſſit in epiſtola, quam 19. Dec. 1644. ad Ordines Hollandiæ miſit in cauſa Legati Suecici. Sed nulli veterum JCtorum hoc in mentem venit, de minoribus & fœminis alicubi id tradi-

ditur, &, quod ad Legatos, abunde reſponſum eſt a Grotio *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 16. Sane ipſorum eſt cavere, ne, quod habent privilegium, ſibi noceat, & poſſunt cavere, ſi vel præſenti pecunia contrahant, vel, ut vulgo nunc fieri ſolet, dato fidejuſſore vel pignore. Ipſorum quoque civium eſt cavere, ne cum Legatis vel omnino non contrahant, vel diſcant caute mercari, ipſorum eſt ſcire, ſi qua lis oriatur, ſe conveniri poſſe, Legatos non poſſe, niſi apud judices fori ſui, *qui cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus conditionis ejus*, ex præcepto Ulpiani in *l.* 19. *pr. ff. de reg. jur.* ſibi igitur imputent, qui cum Legatis contrahunt, nec ante ſibi proſpexerunt, non eſt metuendum ab his, quæ ſupra dicebamus de opimis ſpoliis civium, a Legato domum reportandis.

Atque has poſtremas rationes, quaſi illæ nunc juris Gentium eſſent, probavit ipſa illa curia Hollandiæ; nam cum anno 1651. contra alium Luſitaniæ Legatum, cui Ordines fœderati Belgii jam ſignificarant, ſe eum deinceps pro Legato non habituros, creditores a curia poſtulaſſent mandatum arreſti, id ipſum impetrare non potuerunt, ut refert Aitzema *annal. lib.* 31. *p. m.* 506. & addit Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 27. *p.* 856. & 857. Curiam ea de re conſuluiſſe Ordines Hollandiæ, & hos reſpondiſſe, decretum Ordinum Generalium, quo ſignificaverant, ſe eum pro Legato deinceps non habituros, non pertinere niſi ad cauſam legationis, nec impedire jus Gentium in perſona Legati. Huc etiam ſpectat, quod eodem anno 1651. Ordines Generales reſponderunt, cum Hiſpaniæ Legatus inquiri in Legatum Franciæ poſtularet, quod epiſtolam ſuam intercepiſſet, aperuiſſet, publicaſſet, (quam Francicus fingebat ſibi miſſam eſſe apertam, a neſciebat quo) ejus rei cognitionem non pertinere, niſi ad utrumque utriuſque Legati Regem, *dat ſy beide in dat cas niet reſponſabel waren, als aan hare Koningen*, vid. Aitzema *lib.* 31. *p. m.* 493.

Sic habes rationes in utramque partem, habes auctoritatem curiæ, quæ nunc his, nunc illis plus tribuendum cenſuit. Cur tam varie? reſponderet Wicquefortius, curiam ab Ordinibus Hollandiæ, quos conſuluerat, forte edoctam, poſtremis rationibus in ea ſpecie ceſſiſſe, at vero priores antea & ſæpe poſtea prætuliſſe ex mera ignorantia juris publici, quam ipſe totiens curiæ exprobrat, & exprobraverat etiam Sueciæ Legatus in libello, quem Ordinibus Hollandiæ porrexit 6. Sept. 1644. Wicquefortius, qui putabat a curia Hollandiæ ſe male eſſe habitum, de quo deinceps dicam, nihil prætermiſit, quo curiæ auctoritatem in his, quæ ad jus Gentium pertinent, minueret & rideret. Cum anno 1676. ſuppreſſo nomine ederet *Memoires, touchant les Ambaſſadeurs & les Miniſtres publics p.* 57. de curia Hollandiæ id dixit, quod ego malim ipſius verbis Gallice, quam meis latine efferre; *La Cour de Juſtice de Hollande eſt composèe d' un grand nombre d' illuſtres perſonnages, mais je crois, que je ne leur fais point d' injure, quand je dis, qu'il n'y en a pas un, qui ſe puiſſe piquer d' une connoiſſance fort particuliere du Droit Public, qui ne fait pas partie de* L' UTROQUE. Sequenti anno prodiit altera ejus libelli editio, aucta nonnihil & interpolata, addito etiam auctoris nomine, ubi *p.* 58. præcedentia ſic mitigantur: *La Cour*

Cour de Juſtice de Hollande eſt, ſans doute, composèe de pluſieurs grands perſonnages, mais je m'aſſeure, que les plus habiles ne feront point de difficultè d'avouer, que les regles du Droit public ne ſe tirent du Code n'y des Digeſtes, & encore moins des Decrets & des Decretales. De tous les Gloſſateurs du Droit Civil & Canon, il n'y en a pas un, qui s'eſtende ſur le Droit Public, ou qui y applique les Loix ou les Canons, parce que ce ſont deux profeſſions, qui ont des objets differents, & qui agiſſent ſouvent ſur des principes, & des maximes contraires. Quod ipſum, paucis mutatis repetit *en ſon Ambaſſadeur lib. 1. ſect. 27. p. 908.* hoc de curia ſuperdicto: *Elle faiſoit voir, qu'elle n'avoit pas fort eſtudiè un droit, qui ne fait pas partie de ſa profeſſion.* Prima ſententia effluxit ab ægritudine offenſi animi, ſecunda oppido eſt veriſſima. Negari non poteſt, quin curia, ubi de foro Legatorum diſputatum eſt, alio ſæpe atque alio jure uſa ſit, ut plus ſemel audies etiam in ſequentibus, ſed ſi vel in cauſis privatis id accidat, mutatis Senatoribus, quid miremur, id accidere in cauſa juris Publici, quæ, ut ait Grotius *de jure belli & pacis lib. 2. cap. 18. § 4.* VARIE *a claris hujus ſeculi ingeniis eſt tractata*, & ubi, ſi unquam, ſcindirur incertum ſtudia in contraria vulgus. Jus Romanum & Pontificium vix ſuppetias ferunt, ratio & mores Gentium rem totam abſolvunt. Rationes pro utraque ſententia expedivi, quæ prævaleant, nunc quæſtionis eſt, illæ autem prævalebunt, quas uſus probavit, nam inde jus Gentium eſt. De cauſa civili primum dicamus, deinde de criminali, commodior enim de minori ad majus erit tranſitus, & complectamur diſputatione noſtra, ut vulgo fit, Legatorum perſonas, comites, bona, ædes, & quicquid ad eos pertinet.

CAPUT VIII.

Singularis ratio pro jure revocandi domum. Unde ſciamus, an hanc, an alias Gentes probaverint. Teſtimonia & exempla pro eo jure in cauſa civili.

SI quis probe excutiat rationes generales, quas ſupra attuli, proclivior, opinor, erit in eas, quæ Legatum eximunt a juriſdictione ejus, apud quem degit. Sed eſt & alia ratio, quæ in hanc rem plus valet, & tam in contractibus, quam delictis obtinet. Grotius *de jure belli & pacis lib. 2. cap. 18. § 4. num. 5.* eam expreſſit his verbis: *Quare*, inquit, *omnino ita cenſeo, placuiſſe Gentibus, ut communis mos, qui quemvis in alio territorio exiſtentem ejus loci territorio ſubjicit, exceptionem pateretur in Legatis, ut, qui ſicut fictione quadam habentur pro perſonis mittentium, ita etiam fictione ſimili conſtituerentur quaſi extra territorium; unde & civili jure Populi, apud quem vivunt, non tenentur.* Id ipſum agnoſcit Voet. ad *tit. ff. de legib. num.* 12. qui tamen, quod mireris, ad *tit. ff. de in jus voc. num.* 43. de foro competente Legatorum ex jure Gentium non auſus eſt ſententiam ipſe ſuam dicere. Sed quid foro tuo ſubjicies non ſubditum? nulla eſſe poteſt in non ſubditum juriſdictio, ut *cap.* 2. jam probavi. Legatus non eſt civis noſter, non incola, non venit, ut ad nos domicilium, hoc eſt, rerum ac fortunarum ſuarum ſedem transferat, peregrinus eſt, qui apud nos moratur, ut agat rem Principis ſui. Peregrinos, qui

forte

forte apud nos ſunt, non ſubjicimus juriſdictioni noſtræ, niſi interveniente arreſto, a quo perſonas Legatorum omnis juriſprudentia excepit, ut eſt apud Peckium ad *jure ſiſtend. cap.* 5. *num.* 9. Berlichium *concluſ. pract. part.* 1. *concl.* 75. *num.* 26. & 27. Mævium *de arreſt. cap.* 8. *num.* 114. & *ſeqq.* Bort *de arreſt. cap.* 4. *num.* 17. & 18. & quos illi alios longo Ordine laudant. Mævius quidem *num.* 117. arreſto exponit Legatos, qui in ipſa legatione contraxerunt, ſed id ex eo, quod neſciverit diſtinguere jus Romanum a jure Gentium. Ex ratione igitur ſic habeamus: Legatum, in cauſa civili, ita conveniendum, atque ſi ibi, ubi legatus eſt, neque eſſet, neque contraxiſſet, neque bona, tanquam Legatus, haberet. Ex ratione, inquam, qua Legatus ſubditus eſſe non cenſetur, ſecus atque erat in Provincialibus illis & Municipalibus Romanorum Legatis, in quibus illa ratio non valebat, neque adeo illo Legatorum jure uti poterant. Non aliam enim ob cauſam poteſtati ejus, ad quem miſſi ſunt, Legati obnoxii non ſunt, quam ne, dum officio funguntur, conditionem mutent, & alteri, dum alterius, & fere adverſarii, vicem repræſentant, ſubjiciantur. Fortiſſima eſt ea ratio, & facile alias omnes, quas ſupra occupavi, vincit, quamvis & hæ, quæ ſuum habent pondus, non videantur vinci ab illis, quæ contra adferuntur.

Verum ut, ſalvo jure Gentium, nec omnes Legatos, nec quibuſcumque conditionibus tenemur recipere, ita nihil vetat, hanc iis legem dicere, ne recipiantur, niſi prius ſeſe ſubjecerint foro noſtro. Si hac lege venerint, conſenſiſſe videtur in eum, cujus alioquin juriſdictioni ſubjecti non ſunt *l.* 2. *pr. ff. de judic.* Sed ſi nihil convenerit, nullaque in eam rem lex ſit, quid tacite inter Gentes exteras actum videatur, id eſt, de quo quærimus. Et defendo, tacito conſenſu id actum videri, ne Legati in cauſa civili apud nos litigare cogantur, & tandem Gentes hanc ſententiam, & rationes, quibus illa nititur, palam probaſſe. Ut hoc ſciamus, recurrendum eſt ad teſtimonia & exempla, non unius Gentis, ſed plerarumque; nam quamvis lex Spartana furtum permiſerit, jure Gentium tamen prohibitum dicemus, & quamvis ſacra legationum hic illic violata ſint, jure Gentium tamen ea violare nefas eſſe ducimus. Si teſtimonia audiamus, non ſatis olim & nunc inter ea convenit. Quid Gentilis, quid Paſchalius exiſtimaverint, ſupra dixi, & exhibet Zoucheus *jur. fecial. part.* 2. *ſect.* 4. *num.* 20. ubi & habes Grotii ſententiam, Gentili & Paſchalio oppoſitam. Quid ipſe ſentiat, non addit. Sed malo Grotii ſententiam ipſius verbis referre. Is magni operis *lib.* 2. *cap.* 18. § 9. ita infit: *Bona quoque Legati mobilia, & quæ proinde habentur perſonæ acceſſio, pignoris cauſa, aut ad ſolutionem debiti, capi non poſſe, nec per judiciorum ordinem, nec, quod quidam volunt, manu regia, verius eſt, nam omnis coactio a Legato abeſſe debet, tam quæ res ei neceſſarias, quam quæ perſonam tangit, quo plena ei ſit ſecuritas. Si quid ergo debiti contraxit, &, ut fit, res ſoli eo loco nullas poſſideat, ipſe compellandus erit amice, &, ſi detrectet, is qui miſit, ita ut ad poſtremum uſurpentur ea, quæ adverſus debitores, extra territorium poſitos, uſurpari ſolent.* Prius dixerat de criminibus, de quibus nos poſtremum dicemus. De debitis nec perfecta ſatis eſt ejus ſententia, nec etiam ſatis clara, ut deinde per partes oſtendam. Satis autem ſignificat ex modo, quem præſcribit, ſi Legatus debitum ſolvere de-

tre-

trectet, ſe Legatum in cauſa civili eximere foro ejus, apud quem degit. Non, opinor, refutabis teſtem Legatum in cauſa Legatorum, & ſi vel refutaveris, tantum valet Grotii auctoritas, ut hunc præeuntem facile alii ſequantur. *De Legatis ſummarum Poteſtatum*, ait Huberus *prælect.* ad *tit. ff. de in jus voc. ſect. de arreſto perſon. num. 6. varie noſtro tempore diſceptatum & obſervatum; prævaluit tandem ſententia Grotii &c.* Sed & ante apud alios prævaluit. Antonius Mornacius ad *l.* 2. § 3. *ff. de judic.* eamdem ſententiam ita expreſſit: *In Legatis majoribus, cujuſmodi ſunt, qui a Regibus, Ducibus & Rebuſpublicis mittuntur, defendit eos uſque adeo jus Gentium, ut ſeu in civilibus negotiis, ſeu in capitalibus, judicium inviti, vel ſibi, vel ſuis non accipiant.* Idque ipſum exemplis Gentium illuſtrat, quæ, ſi commodum eſt, ibi leges. Et Wicquefort in libello, quem inſcripſit *memoires des Ambaſſadeurs*, & in majori opere *de l' Ambaſſadeur*, ſingulis fere paginis inculcat, Legatos non uti foro ejus, apud quem degunt, tam in civilibus, quam in criminalibus. Non æque quidem mihi probantur omnes rationes, quas in hanc rem adfert, nam, verbi gratia, nihil ea ratio valet, qua toties utitur, eum qui Eccleſiæ, Militiæ, Academiæ nomen dedit, juriſdictione ordinaria eximi, & forum proprium ſortiri, id enim ex privilegio eſt apud unum eumdemque Principem, cui eccleſiaſtici, milites, ſtudioſi non minus ſubditi, quam alii quicunque, ſed vero hic agimus de eo, qui, cum ſubditus non ſit, cuncta tribunalia rejicit ejus Principis, ad quem legatus eſt. Plus valet, quod ait majoris operis *lib.* 1. *ſect.* 27. *p. m.* 824. pro exemtione Legatorum omnes Principes cenſuiſſe, ſapientes certe & prudentes, eamque ſententiam rebus ſæpe judicatis probaſſe.

Sed non dicere contentus, ut dixerunt plurimi, innumera, fere dixerim, exempla adfert *d. ſect.* 27. quin & *ſect.* 28. & 29. quibus illam Gentium conſenſionem probet, maxime quidem in delictis, ubi major poteſt eſſe dubitatio, ſed & in contractibus. Cum autem uſus ſit optimus, ſi non unicus earum rerum interpres, neſcio, cur Huberus *de jure civit. lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 2. *perpetuam illam exemplorum texturam* in Wicquefortio non concoxerit. Ego in primis ejus diligentiam in recenſendis non tam veteris, quam novi ævi monumentis laudo proboque, nec tamen a me exigi velim, ut quæ ipſe recenſuit, ego deſcribam; non hic meus eſt mos. Addam potius, ubi res uſu venerit, quædam ex recentioribus annalibus, & ex ipſis legibus, poſtea latis. Sane ipſe Huberus, quamvis & *d. cap.*2. in utramque partem diſputet, ſed iis rationibus, quas ſcire, vel neſcire non multum intereſt, in eo tamen convenit, Legatos jure Gentium privilegio fori tutos eſſe. Et ſane, quod ad cauſam civilem, ubi de ære alieno, de teſtimonio dicendo, aliiſve id genus litigatur, auſim dicere, inter Europæas Gentes nullam eſſe, utique nullam me ſcire, quæ Legatos ordinariæ juriſdictioni ſubjicit. Idque ipſum fori privilegium eſt, cui palam teſtimonium dederunt Ordines Generales fœderati Belgii eo edicto, quod *cap. ſequenti* exponam.

CAPUT IX.

Annotatio ad edictum Ordinum Generalium, quo in cauſa civili Legatis permittitur domum revocare, & ad ſententiam Grotii de eodem jure.

ILluſtre in primis eſt edictum, quod Ordines fœderati Belgii propoſuerunt 9. Sept. 1679. non ex occaſione pacis Neomagenſis, ut quidam fabulatur, ſed ex facto, quod tunc inciderat, ut mox audies. Edixerunt autem, externorum Principum Legatos, venientes, morantes, vel tranſeuntes, eorumve comites vel bona pro debito hic contracto arreſto detineri non poſſe, idque, dum cum his contrahunt, ſcire & animadvertere oportere ſubditos ſuos. Verba ipſa, lingua Belgarum vernacula, exhibebo, quia hic illic interpretatione egent: *Dat de Perſonen, Domeſtiquen of goederen van uytheemſche Ambaſſadeurs of Miniſters, hier te lande kommende, reſiderende of paſſerende, ende eenige ſchulden contracterende, nog op haare aankomſte, nog gedurende haar verblyf, nog op haar vertrek van hier, ſullen mogen werden gearreſteert, gedetineert of aangebonden voor eenige ſchulden, die ſy alhier te lande ſouden mogen hebben gecontracteert, en dat te Ingeſetenen hare onderhandelinge met de voorſchr. uytheemſche Ambaſſadeurs en hare Domeſtiquen daar na konnen reguleren*. Nihil ait edictum de in jus vocatione Legatorum, ſed cum non agat de arreſto, quod ad exſequendam rem judicatam intervenire ſolet, ſed de eo, quo lites ſolemus ordiri, ſatis intelligimus, in jus vocatione ſubditis interdici, quæ fit interveniente arreſto, quod ad eos, qui ſubditi non ſunt. Si Legati, qui apud nos legatione funguntur, ipſo jure in jus vocari poterant, ne quidem arreſti mentio fuiſſet neceſſaria. Agit autem de Legatis externarum Gentium, eoſque vocat *Ambaſſadeurs of Miniſters*; an de omnibus indiſtincte id verum ſit, quocumque titulo hic morentur, poſtmodum videbimus. De comitibus, reliquiſque Legatorum hominibus, qui hic *Domeſtiquen* audiunt, etiam alias dicendi locus erit, in primis vero *de bonis*, quæ elocutio, ut ut generalis ſit, generaliter tamen, ex mente Ordinum, accipienda non eſt, niſi ego prolixe fallar. Deinde id privilegium tribuit edictum Legatis *venientibus, morantibus & tranſeuntibus*. De *morantibus* non eſt, ut quæratur. De *venientibus* quæri poſſet, an nempe, ſi apud eum, ad quem legantur, recepti nondum ſint pro Legatis, jure Legatorum uti poſſint? ex facto pendet hæc quæſtio, multumque in ea valet arbitrium: nam ſi vix advenit Legatus, palam eſt, & antequam recipiatur, agnoſcatur, pro Legato habendum. Contra, ſi diutius egerit, neque etiam ut Legatus, etſi legatio ei mandata ſit, difficilius erit id dicere, nam poſſunt & privati eſſe externorum Principum procuratores. Ait *tranſeuntibus*. Benigna Ordinum erga Legatos voluntas; vulgo alioquin dici ſolet, jus legationis non valere niſi inter utrumque Principem, qui mittit Legatos, & ad quem miſſi ſunt, cetera privatos eſſe. Atque ea ratione ſunt, qui defendunt, Carolum V. utique jus legationis non violaſſe, cum duos Franciſci I. Franciæ Regis, Legatos, per Ducatum Mediolanenſem tranſeuntes, occidi juſſerit. Probroſum id Carolo fuiſſe ſcribit Gentilis *de legation. lib. 2. cap. 3.* ſed alia quæſtio eſt de jure legationis, alia de jure honeſtatis, quamquam non

etiam

etiam deſint, qui negant id ſciente & annuente Carolo factum. Quinimo ipſi illi Ordines fœderati Belgii, qui hic in cauſa civili Legatos tranſeuntes ab arreſto immunes videntur pronunciare, Sueciæ Legatum in cauſa criminali, in gratiam Principis fœderati, in Geldria, haud ita pridem detinuerunt, non alia ratione, quam quod codicillos ſuos ſibi non exhibuerat. Et ſane privilegia Legatorum non valere, niſi apud eum, ad quem miſſi ſunt, recte defendit Gentilis *de legation. lib.* 2. *cap.* 3. & ex eo, iiſdem exemplis allatis, Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 1. & ita Recentiores plerique, vid. Zoucheum *part.* 2. *ſect.* 4. *num.* 18. Huberum de *jur. civit. lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 9. *num.* 20. & Wicquefortium variis locis; Antiquiores enim magis contra ſentire videntur apud Bertachinum in *Repertor. V. Ambaſiator*, & Antiquiores ſecutus videtur Kirchnerus in *Legato lib.*2. *cap.* 1. *num.* 1-28. Sed quia illa privilegia voluntatis tacitæ ſunt poſt admiſſum Legatum, & Legatum etiam repellere licet, neque legatio inter alios, quam qui miſit, & ad quem mittitur, verſatur, haud dubie Recentiorum ſententia vera eſt. Et ſecundum hanc, quod edictum ait de Legatis *paſſerende*, non interpretor de Legatis *tranſeuntibus*, ſed *abeuntibus*, idque indicat ordo verborum, *komende*, *reſiderende*, *paſſerende*, ut & qui mox ſequitur, in eandem ſententiam: *nog op haar aankomſte*, *nog gedurende haar verblyf*, *nog op haar vertrek van hier*. Atque ita edictum duntaxat erit de Legatis, qui hic legationem acturi ſunt, re ipſa agunt, aut egerunt, nec quicquam pugnabit cum veriori ſententia, quam uſus Populorum recepit.

Ait præterea id edictum, *pro debito*, HIC *contracto*, *hier te lande*, an ergo pro pro eo, quod alibi Legatus contraxit, detineri poterit? ſic verba ea videntur velle, ſed dicendum, propoſitum eſſe id edictum ex facto, cum curia Holl. ſecundum eam juriſprudentiam, quam ſupra narravi, & ſæpe eſt tuita, ſupellectilem & ſarcinas Legati Regis Daniæ arreſto hic incluſiſſet. Quod cauſam dediſſe edicto memoratur *in de Hollandeſche mercur.* ad annum 1679. *p.* 278. Ad hæc dici poſſet, eſſet id edictum conceptum de caſu magis dubio, ac ſi certum ſatis eſſet, pro debito, quod Legatus ante legationem contraxit, hic conveniri vel detineri non poſſe. Exſtat etiam epiſtola Hollandiæ Ordinum anno 1642. 18. Jan. ad curiam Hollandiæ ſcripta, ne ea vellet *proviſie van juſtitie verleenen jegens Miniſters van Princen*, *hier te lande reſiderende*, *ten aanſien van ſchulden*, *buyten deſe Provincie met vrienden gemaakt*. Argumentum ejus epiſtolæ exhibet *repertorium curiæ Holl. p.* 192. *B.* Ordines Hollandiæ tunc videbantur adhuc uti diſtinctione juris Romani, ſed nunc utuntur jure Gentium, poſtquam ita edixerunt Ordines Generales dicto anno 1679. & poſtquam iidem Ordines 19. Jun. 1681. ſatis ſignificarunt, externos Legatos, ratione fori, ſubditos non eſſe, ut eſt in ejus diei decreto, quod interpretor *cap.* 11.

Quia vero id edictum 9. Sept. 1679. haud multum recedit a ſententia Grotii, quam *capite proximo* repræſentavi, de ea etiam nonnihil addamus. Ait ille, Legati *bona mobilia* pignoris cauſa, aut ad ſolutionem debiti capi non poſſe, quia hæc conſiderantur, ut perſonæ acceſſiones. Et ſecundum hæc Mornacius refert ad *l.* 2. § 3. *ff. de judic.* Regi Galliarum placuiſſe, anno 1608. male pro locario Pariſiis Venetæ Reipublicæ Legati mobilia fuiſſe retenta;

& conſtanter ita uſu eſt ſervatum deinceps ubique Gentium. Sed forte dices, id nimium eſſe, quia ea mobilium detentio non tam fit ex cauſa perſonæ, quam jure in re, quod locatori competit in invectis & illatis, quodque jus, lege quæſitum, Legatis auferre non poſſit. Sed tantum abeſt, ut nimium dicamus, ut vel *bona*, quorum meminit *d. edictum anni 1679.* non aliter interpretemur, quam *bona mobilia*, id eſt, *utenſilia*, quemadmodum plenius dicam, ubi de bonis Legatorum diſputandum erit. Hæc utenſilia nego, ex jure Gentium, pignori eſſe, vel unquam fuiſſe, quin nec capi poſſe, vel ad ordiendum judicium, vel ad ſervandum, quod nobis debetur, vel ad exſequendam rem judicatam. Et facile adſentior Grotio, ſi de *utenſilibus* accipias, quæ ipſe dixit, ea nempe pignoris cauſa capi non poſſe, *nec per judiciorum ordinem, nec manu Regia*, exploſa ſic diſtinctione, quæ aliis olim, ſed ſine ratione, placuerat. De immobilibus Legati minus perfecta eſt Grotii ſententia, ſed & hanc reſervabimus ſuo loco.

Poſt ait, omnem coactionem a Legato abeſſe oportere, tam quod perſonam, quam quod ad res ei neceſſarias. Quod ut generaliter dictum, ita generaliter multoties eſt deſcriptum, nec tamen ſatis explicatum, quid, vetita coactione, vetetur. An & in jus vocatio? nam & hæc fit ſine coactione & læſione perſonæ, nec amplius, ut olim, obtorto collo: ita tamen, ne poſt ſententiam perſona Legati affligatur, carceri mancipetur, eique relinquatur, ne egeat? ſic curiæ Hollandiæ viſum eſt anno 1644. ut dixi *cap. 6.* ſed ita non ſedet Grotio, neque enim in jus vocatio inter modos eſt, quos mox creditori præſcribit, ſi quid debiti contraxerit Legatus. Primus eſt, ut, ſi res ſoli eo loco non habeat (quod nunc tranſeo) ipſe compelletur amice, quod & in aliis aliorum debitis exigendis ſervari adſolet. Secundus eſt, ut, ſi detrectet, compelletur, qui miſit, quod etiam quandoque ſervatur, & hic anno 1721. Ordines fœderati Belgii ſervarunt in compellando Duce Holſatiæ, quod ad æs alienum, quod ejus Legatus in Hollandia contraxiſſe dicebatur. Sed quid debita Legati ad Principem, qui miſit? nihil plane. Poteſt ea res habere utilitatem, ſi forte Princeps Legatum moneat officii ſui in expungendo ære alieno, ſed ut ipſe judex ſedeat in cauſis controverſis, nemo jure poſtulaverit. Extremum remedium, quod Grotius proponit, non ſatis intelligo, quale ſit. *Ita ut*, inquit, *ad poſtremum uſurpentur ea, quæ adverſus debitores, extra territorium poſitos, uſurpari ſolent.* Quæ hæc ſint, non exponit, nam tum nec in jus vocationem, nec detentionem, ex cauſa arreſti, intelligat, ipſe vix adſequor, quid ſibi velit, niſi id velit, quod ipſe verum puto, & *cap. ſeq.* latius interpretor.

CAPUT X.

Ubi & quemadmodum Legatus, in cauſa civili, ſit conveniendus? & ubi Conſules, *qui dicuntur?*

SI conveniri nequeat Legatus apud judicem, ubi degit, intereſt ſcire, ubi conveniendus ſit. Ipſum autem Principem, qui miſit, ab hac inſpectione arceo, niſi, ſi miſſus non eſſet Legatus, ipſe Princeps de ejus cauſa fuiſſet judicaturus; quæ judicia raro ipſi Principes exercent. Ceteroquin generaliter exiſtimo, Legatum ita conveniendum, atque ſi ibi, ubi legatus eſt, neque eſſet,

eſſet, neque contraxiſſet, neque bona, tanquam Legatus, haberet. Quia legatione domicilium non mutavit, nec forum mutaſſe intelligendus eſt, atque adeo convenietur in loco, unde in legationem profectus eſt, ſi judex ejus loci, ante profectionem, Legati fuerit judex competens, vel quicunque alius ejus fuerit judex in Imperio Principis, qui Legatum miſit. Quod ſi nullibi ante profectionem habuerit vel domicilium, vel judicem, non eſt niſi ad ſupremum judicem Principis, a quo miſſus eſt, recurſus. Neque Legatus, ibi conventus, excipiet, ſe Reipublicæ cauſa abeſſe, atque adeo ſe invitum in jus vocari non poſſe, cum, fictione juris, habeatur pro præſente, ne ulli ceteroquin ullius judicis, foro ſubjici poſſit. Quod quàm inutile eſſet, maxime in iis, qui perpetua legatione funguntur, res ipſa loquitur. Non, inquam, excipiet Legatus, niſi ſpeciale privilegium habeat; quale anno 1643. Ordines Generales uni Legatorum ſuorum, quos tunc mittebant in Angliam, dederunt, ne ſcilicet lites inchoatas contra eum perſequi liceret, ſed manerent in ſtatu, in quo erant, neve etiam novæ inſtituerentur, quamdiu ipſe abeſſet, & ſex poſt reditum ejus ſeptimanas, vid. Aitzema *lib.* 23. *p. m.* 614.

Quod ſic dico, Legatos, dum legati ſunt, forum novum non ſortiri, ſed ſervare vetus, quod ante legationem habuerunt in Imperio Principis ſui, & Legatorum conditio, quam ſupra expoſui, demonſtrat, & palam ſignificarunt. Ordines Generales *decreto* 13. *Octob.* 1679. quod eſt in *formulario tom.* 2. *cap.* 1. *p.* 19. Quæſiverat apud Ordines Generales creditrix quædam vidua, *Conſulem*, ut vocant, Ordinum Generalium, qui tunc Ulyſſipone degebat, & antea Rotterdami habitarat, ubi conveniret, aut apud Curiam Hollandiæ, aut apud Scabinos Rotterdammenſes? Ordines vero anno 1679. 13. Oct. decreverunt, ibi conveniret, ubi conveniri poſſet, ſi adhuc Rotterdami habitaret, *dat ſe hem ſouden convenieren voor ſodanigen Regter* HIER TE LANDE, *voor den welken hy ſoude hebben konnen werden geconvenieert, indien hy nog tot Rotterdam wonagtig was*. Creditrix, viduarum privilegio uſa ex § 8. *formæ curiæ Holl.* Conſulem ad Curiam vocavit *d. formul. tom.* 1. *cap.* 1. *num.* 11. Adjicitur autem in eo decreto, *hic*, *hier te lande*, cujus, ſi qua ſit, hæc ſententia eſt, extra has Regiones quoque conveniri poſſe, ubi, cum Rotterdami habitaret, non poterat, id eſt, in loco conſulatus Conſulem poſſe conveniri, & in loco domicilii, ut de Senatore in *l.* 11. *ff. de Senator.* ſcriptum eſt. Niſi malimus illa, *hier te lande*, ut ſupervacanea accipere, ut multa ſupervacanea Edictis & Decretis Ordinum ſolent inſeri, non, ut ille dicebat, *dubitationis tollendæ gratia*, ſed augendæ potius, & turbandæ magis ſententiæ.

Si, ut ſupervacanea accipimus, ſenſus erit, Conſules jure Legatorum uti, & vetus forum ſervare, non conſtituto novo. Si, ut quid ſignificent, ſenſus erit, Conſules, ut ut in loco conſulatus conveniri poſſint, tamen & hic poſſe, quia non intelliguntur mutaſſe vetus forum, ſed potius novum ei adjeciſſe. Et, ſi verum amamus, Conſules illi non ſunt niſi Mercatorum Nationis ſuæ defenſores & quandoque etiam judices, quin fere ipſi Mercatores, non miſſi, ut Principem ſuum repræſentent apud alium Principem, ſed ut Principis ſui ſubditos tueantur in iis, quæ ad mercaturam pertinent, ſæpe & ut de iis inter eos jus dicant. Scio, Ordines fœderati Belgii quandoque jus Gentium

iis tribuiſſe, ſed etiam Wicquefortius, acerrimus alioquin Legatorum patronus, *dans ſes memoires des Ambaſſadeurs p. 60. 61. & 62.* & *en ſon Ambaſſadeur lib. 1. ſect. 5. pag.* 132. 133. *&* 134. eam Ordinum ſententiam damnat, & ut aliquem his honorem haberi vult, ſic negat, vel juris Gentium eſſe participes, vel, quo de nunc agimus, eſſe exemtos juriſdictione ejus, apud quem degunt, tam in cauſa civili, quam criminali. Secundum hæc etiam in § 11. *pactorum*, quæ ineunte Julio anni 1612. inter Imperatorem Turcicum & Ordines fœderati Belgii facta ſunt, convenit, ne quidem Conſules, eorumve bona detinerentur, ſed tamen in jus vocarentur ad tribunal Imperatoris Turcici. Idemque in § 32. *pactorum* inter Ordines Generales & Algerienſes convenit de Conſule, qui Algerii eſſet. Priora pacta habes *placat. tom.* 3. *lib.* 1. *tit.* 13. *num.* 36. poſteriora apud Aitzema *lib.* 1. *p. m.* 353. Vides honorem, qui Conſulibus habetur, at non uſque eo, ut plane immunes ſint ab omni juriſdictione ejus, ubi commercii promovendi cauſa hærent.

Supereſt, ut quæramus, quomodo Legatus abſens in foro, quod ſervavit, conveniendus ſit, hoc eſt, quemadmodum faciendæ ſint judicii denunciationes. Et quidem ſi Legatus etiam domicilium retinuerit apud Principem ſuum, quin judicium ad ædes denunciari, & dies dici poſſit, non eſt ambigendum. Si non retinuerit, in jus vocabitur, ut ſolent abſentes, per edictum, & miſſa, quæ diem dicit, epiſtola. Major difficultas eſt, quemadmodum apud nos Legatus conveniri debeat, quæ forma denunciationis ſervanda ſit, in his nempe, in quibus juriſdictioni noſtræ ſubeſt, ſed de eo commodius dicetur, ubi de bonis Legatorum ſermo erit.

CAPUT XI.

Ubi conveniri debeat Legatus, qui in loco, ubi legationem obit, habitabat, antequam legatus eſſet?

Magnis animis hæc quæſtio tractata eſt, præſertim a Wicquefortio, qui, ut Poeta ait, κακῆς μεμνήμενος ἄτης, omni ſtudio contendit, ſubditum noſtrum, dum apud nos legatione fungitur, noſtra juriſdictione eximi, & concedere in juriſdictionem Principis legantis. Sæpe utuntur Principes Legatis exteris, quin & civibus & ſubditis noſtris apud noſmet ipſos, niſi quod hodie Franciæ Reges ſubditos ſuos, qua legatos, non amplius admittant, ut auctor eſt M. de Callieres *en ſa maniere de negocier avec les Souverains, chap.* 6. *p.* 72. Olim admiſerunt, & etiamnum admittunt reliquæ Gentes: in Hollandia quoque quum ea de re deliberaretur decretum eſt 3. Dec. 1638. ſed nihil definitum. Nec ratio ulla eſt, cur ſubditi arceantur, niſi forte quod ad Gentes, quæ prohibent ſubditum ſubditi conditionem mutare poſſe, ſi nempe largiamur, quod nos non largimur, ea conditione exui, qui, apud nos habitantes, exteri Principis legationem obeunt. Satis autem apparet, de aliis Legatis hanc quæſtionem intelligendam non eſſe, quam de his, qui, ſi ſubditi noſtri antea non fuiſſent, omnino haberent jus revocandi domum, & apparet, ſi id jus in criminibus æque probandum ſit, quam in contractibus, quod hic de cauſa civili dico, de criminali deinde eſſe repetendum, ut in plurimis aliis hæc pari paſſu ambulant. Wicquefortius *en ſes memoires* variis locis, & *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 11. magis contendit, quam probat Legatum,

gatum, eo ipſo quod legatus ſit, fieri ſubditum ejus qui legavit, & Principis ſui forum ſequi in omnibus & per omnia, damnato decreto Ordinum Hollandiæ, ſine die & Conſule, quod in ſubditis ſuis contradicit, & quod ipſe neſcio, quale ſit, niſi intelligat decretum Ordinum fœderati Belgii, de quo dixi *cap. præced.* vel aliud eorumdem, de quo mox dicam. Ipſe non animadverto, quid ad rem, de qua agitur, pertineat apparatus ille exemplorum, quo *d. ſect.* 11. ivit probatum, Principem etiam recte mittere Legatum peregrinum, vel eligere Civem noſtrum, ut apud nos legatione fungatur, & minus ad rem pertinet, ſi, ut in plurimis exemplis eſt, Civis noſter antea civitatem & domicilium mutaverit, &, qua ſubditus, conceſſerit in Imperium ejus, qui legavit. Nos quærimus de foro ejus, qui, cum ad nos legatur, ſubditus noſter eſt, ſive civis, ſive incola, & an hic forum novum ſortiatur, an vetus ſervet? novum ſortitur, inquit Wicquefortius, quia ex formula jurisjurandi, novo Principi eſt obligatus, quia duorum Principum ſubditus eſſe nequit, quia inutilis eſſet Principi leganti, ſalvo priori foro, & quæ aliæ ſunt ratiunculæ, magis adhuc leves.

Certe apud me parum illæ valent, nam quicquid Jacobus Gothofredus *de ſalario cap.* 4. *num.* 9. quicquid alii contradicant, ego non video, cur quis pluribus Principibus non poſſit eſſe in ſacramento & officio, dummodo eorum rationes non pugnent, vel ſi pugnent, in his operam ſuam non præſtet. Neque etiam video, quicquid contradicat Zoucheus *jur. fec. part.* 2. *ſect.* 2. *num.* 13. cur quis plurium civitatum, quarum ſingulæ ſui juris ſunt, civis eſſe non poſſit. Secus utique apud Græcos ceteroſque ſe rem habuiſſe, Romanis ſolis exceptis, teſtatur Cicero *orat. pro Balbo cap.* 28. 29. & 30. Duorum Principum ſubditus ſingulis præſtare poteſt obſequium, ſingulis tributum, & bonam fidem, & quid ultra deſideramus? quin, etiamſi quis ſubditus noſter ſit, non mox eſt in officio & ſacramento noſtro, nec etiam, dum legatur, mox ejus Principis civitatem acquirit, hoc enim eſt, de quo quæritur, & quod Wicquefortius proponit, atque ſi controverſum non eſſet. Principi autem poteſt eſſe utilis in mandato exequendo, quamvis foro noſtro maneat ſubditus, modo non delinquat, nec fidem datam violet. Quotuſcunque Legatus apud nos agit, ſine ulla ullius querimonia, non tantum ſine crimine, ſed & ſine ſuſpicione criminis; quotuſquiſque Legatus eſt, qui fidem, pacto datam, religioſiſſime ſervat, nec, ſi vel ſubditus ſit, a carcere vel judiciis ſibi quicquam metuit. Ne igitur dixeris, legationem impediri, vel plane inutilem eſſe, ex ſola ſubjectione; ad ſummum dicendum eſt, poſſe quandoque impediri, ſi caſus incidat. Quod ſi metuat Legatus, fragilitatis ſuæ ſibi conſcius, antea civitatem mutet, vel Princeps, qui ejus opera utitur, mutare jubeat. Alioquin qui ſubditum noſtrum eligit Legatum, *non videtur hoc agere, ut hominem, ſed ut officium ejus eximat*, ut recte Huberus *de jure civit. lib.* 4. *ſect.* 4. *cap.* 2. *num.* 28. Quod autem ille diſtinguat, & ajat, Legatum, ſi in officio conſideretur, non eſſe ſubditum, alias eſſe, veriſſimum quidem eſt, ſed vix illa diſtinctio ullum habet pondus, cum nemo negaverit, Legatum Principi leganti oportere reddere rationem legationis, bene vel male geſtæ, quemadmodum omnis mandatarius tenetur mandanti reddere rationem mandati, quod ſuſcepit. Agimus de eo Lega-

Legato, qui ſubditus noſter eſt, & extra cauſam legationis contraxit vel deliquit, & contra Wicquefortium defendimus, hunc, niſi palam civitatem vel domicilium mutaverit, ſubeſſe Imperio ejus, cujus antea fuit.

Wicquefortio nempe ſedebat alta mente repoſtum, quod ipſe, qui Amſterdami natus erat, Hagæ habitaverat, & in fide & ſtipendio fuerat Ordinum Generalium, etiam poſtquam Ducis Luneburgenſis actor eſſe cœperat, titulo *Reſidentis*, a Curia Hollandiæ apprehenſus, & 20. Dec. 1675. damnatus erat ad perpetuos carceres, publicatis bonis. De ipſa ſententia nihil dicam, quam Curiam eum, quamvis Legatum, damnaſſe, quod ſecreta Reipublicæ, quæ celare oportuerat, illicitis literarum commerciis revelaſſet. Hinc illæ lachrymæ, hinc jus Gentium violari acerbe queſtus, primum ſuppreſſo, deinde aperto nomine jura Legatorum vindicavit, & poſt, quicquid eſt ejus argumenti, expoſuit juſto opere, cui non eſt aliud, quod præferamus. Ceterum ut ipſe in ſua cauſa judex eſt incompetens, ſic nec rationes ejus me moverint in aliam, quam ſupra defendi, ſententiam, Legatum ſcilicet manere ſubditum, ubi ante legationem fuit, atque adeo, ſi contraxit aut deliquit, ſubeſſe Imperio, cujus antea ſuberat. His autem conſequens eſt, noſtros ſubditos, quamvis alterius Principis legationem accipiant, ſubditos noſtros eſſe non deſinere, neque forum, quo ſemper uſi ſunt, jure ſubterfugere. Et tantum abeſt, ut Wicquefortius vel ullum ullius Gentis exemplum in contrarium adferet *d. ſect.* 11. ut potius duo vel tria adduxerit, quæ, quod dixi de ſubjectione ſubditi, apud nos legati, palam confirment. Prodeſt quoque in hanc ſententiam decretum Ordinum Generalium 13. Oct. 1679. cujus memini *cap. præced.* nam ſi legatione domicilium non mutetur, quod etiam de Conſulibus ait *dict.* Decretum, & de aliis Legatis adhuc magis verum eſt, apparet, Legatum ibidem loci eſſe conveniendum, ubi, ante legationem, domicilium habebat, hoc eſt, civem noſtrum apud judices noſtros.

Sed quid moror adferre Decretum Ordinum Generalium, factum 19. Jun. 1681. quod rem totam abſolvit quod ad Legatos in Belgio fœderato, qui antea ibi larem foverunt. Exhibet id Decretum *formularius tom.* 2. *cap.* 25. *p. m.* 299. & 300. Et dignum eſt, ut memoretur. Judæus quidam, qui Amſterdami multos annos habitarat, ibique mercaturam exercuerat, plurium creditorum debitor factus, ad Judices Amſterdammenſes in jus vocatur, damnatus exſequutioni contradicit ex Edicto Ordinum Generalium 9. Sept. 1679. ex eo enim neque ſe, neque bona ſua ob debitum, hic contractum, conveniri vel detineri poſſe, eſſe ſe Legatum (*Reſidentem* vocant) Ducis Meklemburgenſis, atque ita uti poſſe jure Legatorum. Creditores, Ordines Generales adeunt, petuntque, Ordines declarare vellent, illud Edictum locum non habere, ubi debitum ab incolis harum Regionum, tanquam mercatoribus, aliiſve privatis, non tanquam ab externorum Principum Legatis, contractum eſt; poſſe etiam, ſi quid iſtiuſmodi Legatis debeatur, id compenſari cum eo, quod ipſi ex alia cauſa debent ſuis *debitoribus* (*creditoribus* dicere voluerunt, certe debuerunt.) Ordines autem Generales d. 19. Jun. 1681. decreverunt, ſi creditores probare poſſent, Judæum illum, antequam ut Legatus Ducis Megalopolitani ab Ordinibus Generalibus agnoſceretur & acciperetur (*erkent en aangenomen is*) Amſterdami aliquot annos

nos habitaſſe, ibique mercaturam exercuiſſe, eo caſu illum eo Edicto 9. Sept. 1679. gaudere non poſſe, addita ratione generali: *dewyl haar Ho. Mog. geene Ingeſetenen van den Staat in qualiteit van Miniſters van eenige Coningen, Princen, of andere Potentaten erkennen en aannemen, als onder deſe expreſſe conditie, dat de ſelve daar door niet werden geeximeert van de pligten van onderdanigheid reſpectivelyk, ook ten reguarde van de juriſdictie over hare perſonen en goederen, ſoo in het crimineel, als in het civil; en dat ook ſodanige perſonen, die verſwegen ſouden mogen hebben Ingeſetenen van den Staat te ſyn, en by ſub-en obreptie ſonder eenige limitatie of conditie tot* (debet eſſe, *voor*) *Miniſters ſouden mogen weſen erkent en geadmitteert, niet konnen of vermogen te jouiſſeren van het regt van de prærogativen, die* (debet eſſe, *dat*) *alleen aan ſodanige uytheemſche Miniſters, die geen ingeſetenen van den Staat ſyn, wert geaccordeert en toegeſtaan.* Quorum ſumma huc redit, neminem ſubditum, ut Legatum alterius Principis admitti, niſi ea lege, ne ſubditi conditionem exuat, etiam quod ad forum, tam in cauſa civili, quam criminali, & ſi quis Legatus, ſuppreſſa mentione ſubditi, fuerit admiſſus, hunc non uſurum jure, quod externorum Principum Legatis duntaxat competit. Neſcio, id ſit jus novum, an vetus: nam cum anno 1658. Actor Epiſcopi Monaſterienſis, qui & aliorum Principum actor fuerat, in carcerem conjectus, & ad Epiſcopi preces dimiſſus eſſet, de eo jure ne cogitatum quidem invenias, vide Aitzema *lib.* 38. *p. m.* 137-139. Sed non certo mihi conſtat, quod aliis videtur conſtare, hunc Actorem hic antea fuiſſe ſubditum, &, ſi fuiſſet, non una illa ſpecies me dimoverit a ſententia, quam, vel ſine auctoritate legis, veriorem & æquiorem eſſe puto.

Atque hæc ſcripſeram anno 1721. præcipue uſus exemplis, quæ ad fœderatum Belgium pertinent, ſed quemadmodum Rex Franciæ ſubditis ſuis interdixit apud ſe legatione alterius Principis fungi, ut dicebam initio *hujus cap.* ſic & Ordines fœderati Belgii 10. Oct. 1727. decreverunt, ne quis in Belgio fœderato natus, ibive antea ſubditus, penes ſe legationem obire vellet, niſi forte alibi natus, hic militaſſet & habitaſſet, liberoſque ſuſtuliſſet: hi enim omnes excipiuntur eo Decreto, non ſecus atque ipſi liberi Legatorum, hic nati. Quod ſummam rationem habet. In Francia igitur & Belgio fœderato de his, quæ hic ago, non eſt amplius exſpectanda quæſtio, ſed nolim, quæ ſcripſi, pro non ſcriptis habere, quia, ubi ſimilis prohibitio non eſt, res habet uſum frequentem.

CAPUT XII.

Variæ inſpectiones de foro competenti pro varia conditione Legatorum.

SI Princeps ex alieno Imperio, ſed non noſtro, Legatum elegerit, & ad nos miſerit, ecquod ille forum ſortietur? ejus, opinor, Principis, cujus ante legationem fuit ſubditus. Externus ille quidem Legatus eſt, quod ad nos, neque adeo noſtro foro ſubjicitur, ſed ſervabit forum vetus, non mutato domicilio. Qui Legatum eligit peregrinum, eligit induſtriam hominis, & fidem bonam in obeunda legatione, cetera hominem relinquit Principi & foro ſuo, niſi conſtet, Legatum priſtinam ſubditi conditionem exuiſſe, & induiſſe novam Principis legantis.

Sed quid ſi Legatus externi Princi-

pis, ratione officii, nobis ſit ſubditus, ut Charnace & Deſtrades, ambo Regis Franciæ ad Ordines Generales Legati, & ambo ſub iiſdem militantes? defendit Wicquefort majoris operis *lib.* 1. *ſect.* 11. *p.* 266. ne quidem eos judicio militari fuiſſe ſubjectos, in delictis pure militaribus. Sed ea ſententia nos non utimur. Sacramento legibus militiæ obligatus eſt, quicunque militat, nec ea religione, iiſve legibus militem ſolvit ſuſcepta legatio. Plus dico, ſi miles ante ſuſceptam legationem noſtri fori homo fuerit, manet, qui fuit, etiam poſt ſuſceptam legationem, ſed ſi, dum Legatus eſt, militiæ noſtræ nomen dederit, foro militari erit ſubditus, in cauſa militari, in reliquis omnibus habebit jus revocandi domum. Sibi imputet Princeps, quod militem noſtrum, atque ea ratione nobis ſubditum, legatum eligat, ſin autem, patiatur nobis ſubeſſe in his, quæ ad rem militarem pertinent.

De Cardinalibus, qui Legati mittuntur, dubitari poſſet, quia ex jure Pontificio conſtat, hos, utique in cauſa criminali, nulli Principi eſſe ſubditos, ne illi quidem, qui Cardinalem legatum miſit. Expedita res eſt, ſi alibi, quam apud Papam, legatus degat, tunc enim revocabit ad forum Eccleſiaſticum, cui ſubeſt, ſed ſi ad Papam Legatus delinquat, ſi cum ipſo Papa audacius agat, ut in Cardinale Borgia, Hiſpaniarum Regis legato, & aliis, ejuſmodi exempla circumferuntur, an Papa ei judices dabit? eſſet hoc exemplo pernicioſum, &, ut puto, contra jus Gentium, quod Legatos defendit. Et cum res incidit, inciderunt autem ſæpe, Pontifices a judicio abſtinuerunt, ne Legati officium pereat, & Principi leganti omnino fiat inutile, nequit enim Cardinalis forum mutare, ut alius Legatus poteſt, mutata prius Civitate. Poſt finitam vel renunciatam legationem nihil impedit, quominus Cardinalis accuſari vel damnari poſſit a judicibus fori ſui, ſi non in his, quæ ad legationem & exſequutionem mandati pertinent, in aliis certe, quæ deliquit, etiam durante legatione.

Sed quid ſi dicamus, fruſtra de eo diſputari, cum Cardinalis nunquam videatur damnari poſſe, utique ſi jus Canonicum audiamus in *can.* 2. *&* 3. *cauſ.* 2. *quæſt.* 4. Ait *can.* 2. *Præſulem*, id eſt, Cardinalem Epiſcopum, *non damnari, niſi cum* 72. *teſtibus*, *Presbyterum Cardinalem, niſi cum* 44. *teſtibus*, *Diaconum Cardinalem, niſi cum* 27. *teſtibus, atque ita porro*; quod ipſum de 72. teſtibus repetitur in *can.* 3. Si enim illi nunquam damnentur, niſi tot teſtibus convicti, de ſtupro forte vel adulterio, vel alio etiam crimine, quod palam fit, nunquam damnabuntur ex præſcripto Canonum, nam nunquam ad delinquendum tantus populus congregari ſolet a delinquente, & raro etiam, vel nunquam tantus populus fortuito ſolet adeſſe. Peſſime ſe ex illis extricavit Gloſſa ad *d. can.* 2. *&* 3. & alii hanc Juriſprudentiam Eccleſiaſticam rident, etiam ideo, quod & alias Canones, præeunte Evangelio, duobus tribuſve teſtibus ſint contenti, ut eſt eadem *quæſt.* 4. *princ.* & ſæpe alibi. Riſit ſane eam juriſprudentiam Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *ff. tit.* 15. *cap.* 3. *num.* 7. refutato omni ejus juris colore, ab aliis prætexto, riſit Wiſſembachius *contradict. juris canon. num.* 55. & quidni & nos rideamus, ſi ea ſit horum Capitum ſententia, quam vulgo eſſe credunt. Sed, quantum in nobis eſt, juris Pontificii auctoritatem & dignitatem abſolvamus a deridiculo, & per *teſtes* potius intelligamus ipſos *judices*,

dices, qui delictum eſſe videri, teſtantes condemnant, teſtantes, inquam, & ſententiæ ſubſcribentes, ut vulgo fieri adſolet. Ita eſſe interpretandos *teſtes*, ipſa Capitulorum verba ſignificant, nam poſtquam *can.* 2. dixerat, Præſulem non damnari, niſi 72. teſtibus, mox addit, *nec Præſul ſummus a quoquam* JUDICABITUR, neque adeo vel a 72. judicibus, & apertius *can.* 3. *probata ſententia per* 72. *teſtes*, & de iiſdem, *ſi inter eos, quos damnandos eſſe dixerint homines, fuerit Epiſcopus... nullus ſuper illum definitivam præſumat dare ſententiam &c.* Eſt hoc judicum, qui ſententiam, non eorum, qui teſtimonium dicunt. Capituli ſecundi ſententia quoque expreſſa eſt *capitul. Caroli M. lib.* 1. *cap.* 139. niſi quod teſtium numerus variet in omnibus aliis, qui præter Præſulem enumerantur, & Cujacius *lib.* 17. *obſerv. cap.* 9. quamquam nonnihil obſcurus, quod in Capitulari Caroli Magni legitur, ad ipſos judices videtur transferre, utique in exauguratione Epiſcopi 72. judices deſiderat, quod judicium 70. Epiſcoporum appellatur numero rotundo, ut 70. Interpretes dicimus, & 70. Seniores Synedrii Judaici, ad cujus Synedrii exemplum forte hoc judicium ex tot judicibus compoſitum fuit. Chronopium quemdam 70. Epiſcoporum judicio damnatum refert *l.* 20. *C. Theod. quorum appell. non recip.* & Jacobus Gothofredus ad *d. l.* 20. memorat, cautum fuiſſe Synodo Romana, & Epiſtola Nicolai, *ne Epiſcopus niſi ſub conſpectu* 72. *teſtium damnaretur*. Ad judices id pertinere ex actis Marcellini Papæ conſtat, ut qui *a libra occidua*, id eſt, 72. Epiſcopis eſt damnatus. Ipſa acta, & alia, quæ huc pertinent, habes apud Gothofredum & Cujacium *d. locis*. Si plura deſideras *de libra occidua*, & 72. judicibus, & de ratione hujus appellationis, ſatisfacere poterunt Joſephus Scaliger *de re nummaria p.* 65. & *Scaligerian.* 2. in *V. Occidua*, & ipſe ille Jacobus Gothofredus *de mutat. & augm. monet. aur. p.* 11. & 12. In antiquis etiam Hollandorum legibus judices vocantur *getuigen* en *tuigen*, & inde judicium ſeptemvirale, *Seventuig*, quo de eſt Philippi Burgundi lex, anno 1447. 9. Aug. Hollandis data, *in de Handveſten van Monnikendam p.* 28. & 29. Diſgreſſionis, opinor, veniam impetrabit occaſio & dignitas argumenti.

CAPUT XIII.

An domum revocent omnes Legati, cujuſcunque dignationis?

EX ſolis Legatorum titulis, quibus vulgo appellantur & diſtinguuntur, hanc quæſtionem finiendam non putaverim. Legatos dicimus generali verbo, ut *Afgeſanten* en *Miniſters*, ſpeciali vero *Ambaſſadeurs*, *Envoyès*, *Reſidenten*, *Nuncii* vel *Internuncii*, *Agenten*, *Gedeputeerde*, *Commiſſariſſen*, atque illi omnes vel ordinarii vel extraordinarii. *Envoyès* olim minus frequentabantur, hodie magis; *Reſidenten* olim magis, hodie minus; *Agenten* æque nunc, ac olim, ſed olim dignius habiti, quam nunc. Fere ad ſolemnia legationum hæ appellationes pertinent; unde, cum Belgæ fœderati ſæpe uſi ſint *extraordinaris Gedeputeerde* minus nota aliis Gentibus voce, ſæpe quæſitum eſt, quibus ſolemnibus ſalutandi eſſent ac recipiendi. Ut ut nominibus differant, rem ipſam non differunt, quemadmodum *cap.* 1. dicebam; quodcunque nomen Principi placuerit adſcribere mandato, omnino perinde eſt quod ad jus legationis. Veriſſime dixit Wicquefortius *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1.

ſect. 5. ex mandato pendere omnem ejus rei inſpectionem, & inde æſtimandum, iis, de quibus agitur, privilegia Legatorum competant, nec ne: nam quod Curia Hollandiæ dicebat annis 1644. & 1659. ſolos Legatos, qui *Ambaſſadeurs* vocantur, & majoris commatis ſunt, uti privilegio juris Gentium, & Legatorum habere prærogativas, nec rationem habet, nec auctoritatem ullam. Sed id jam occupavi *d. cap.* 1.. Quin *Ambaſſadeurs*, *Envoyès* & *Reſidenten*, quod ad forum attinet, eodem jure habeantur, & ſemper fuerint habiti, præter Curiam, neſcio, an quiſquam alius dubitaverit unquam. In Epiſtola Curiæ, ad Ordines Hollandiæ miſſa 1644. ait, ſe τοῖς *Reſidenten* non largiri Legatorum privilegia, & anno 1659. aperte negavit. Atque hinc, cum Luſitaniæ Rex Alphonſus VI. Reſidenti ſuo apud Ordines Generales Didaco Lupo d'Ulloa nihil pecuniarum mitteret pro exſolvendo ære alieno, quod Hagæ contraxerat, anno 1666. utenſilia ejus, auctoritate judicis, pignori capta & diſtracta ſunt, vid. Aitzema *lib.* 46 *p. m.* 919. Idemque cum anno 1668. in Luſitaniam ire conſtituiſſet ad componenda ea, de quibus Luſitani & Ordines Generales inter ſe diſputabant, a creditoribus auctoritate Curiæ Hollandiæ arreſto detentus eſt, primum domi ſuæ, deinde *in de Caſtelenye*, & 26. Apr. 1668. *op de Poort*, & quidem *op de gemeene Gyſel-kamer*, poſtea tamen ſeparatim, in eodem carcere. Luſitanus Legatus apud Ordines Generales petiit, permitteretur Reſidenti iter ſuum perficere. Ordines Generales eam rem Ordinibus Hollandiæ commiſerunt, hi Curiæ ſuæ, ubi allegatum Legatorum privilegium nihil profuit. Ulloæ cauſam deteriorem facere videbatur, quod argenteam ſupellectilem, heri emtam, hodie pignori poneret, ut præſentem pecuniam haberet, Aitzema *lib.* 48. *p. m.* 1042. 1043. & 1059. quaſi ſcilicet improbus eſt, qui mutuum ſumit, mox expenſurus, nec reſtituturus. Ex cuſtodia autem dimiſſus non eſt, niſi 1. Jul. 1669. poſtquam cum creditoribus ſuis tranſegiſſet, ut lego *in de Hollandſche mercur. anni* 1669. *p.* 122. Sed hæc omnia nullo jure, &, ut mihi videtur, contra jus Gentium, etiamſi improbitas Legati acceſſerit. Anno 1657. Reſidens Brandeburgicus in Anglia ob debitum arreſto detentus, ſed, ut vitio detentus, dimiſſus eſt, contra detentis, qui ipſum detinuerant, creditoribus & officialibus, vid. Aitzema *lib.* 37. *p. m.* 997. & *lib.* 39. *p. m.* 655. & hoc juſtum eſt.

De Actoribus, qui *Agenten* vocantur, plus dubitatur, & hodie quidem magis, quam olim, quia, ut dixi, olim dignius habebantur. Legatis, quod ad tuitionem publicam, eos annumerat Edictum Ordinum Hollandiæ 29. Mart. 1651. Actor Regis Marocani anno 1633. ad Curiam Hollandiæ in jus vocatus, præſcriptione fori ſe defendit; Curia quidem præſcriptionem rejecit, ſed Senatus Supremus, cum appellatum eſt, admiſit, reſciſſa Curiæ ſententia, 5. Jul. 1633. nec dubitandum, quin recte admiſerit, ſi, ut narrat Aitzema *lib.* 24. *p. m.* 800. Ordines fœderati Belgii illi Actori conceſſerint jura Legatorum, quod tamen ex actis Supremi Senatus ipſe non comperi, &, ſi quid ejuſmodi accidiſſet, non video, qua ratione quidam Senatores contra ſententiam reſpondiſſent, & qua ratione alii Ordines Generales adeundos eſſe cenſuiſſent, quo illi ſententiam ſuam de privilegiis hujus Actoris explicare vellent, quod utrumque mihi conſtitit

ex

ex actis Senatus. Rurſus, ut cauſæ civili criminalem invitus quoque miſceam, Actor Epiſcopi Monaſterienſis, qui Ordinum Generalium juratum Amanuenſem, ad ſecreta Ordinum eliminanda, corrupiſſe dicebatur, cuſtodia quidem detentus, ſed repetente Epiſcopo, ſuumque Legatum eſſe aſſerente, dimiſſus eſt anno 1658. ut ad finem *cap.* 11. alia occaſione monui. Ad privilegia Legatorum unice provocabat Epiſcopus; & ſane jura Actorum tunc erant proliixiora, & latior eorum poteſtas, ſic ut etiam Principem repræſentarent, non minus atque alii Legati. Deinde fere obtinuit, ut illi Actores non eſſent niſi privati Principum procuratores, cum mandato ad certas res, neque adeo haberentur jure Legatorum, quemadmodum nec hodie habentur tot tantique fungi & ſtipites, qui emendicato hoc titulo ſuperbiunt. Plerique etiam eorum ſunt ſubditi ejus, apud quem res alterius Principis agunt, nec admittuntur, niſi ea lege, ut ſubditi conditionem non exuant. Si tamen Princeps hodie vel Actorem leget, ſed addat codicillos adeo prolixos, ut cuicunque Legato conveniant, minus auguſtum nomen, ſi me audias, Actorem a jure Legatorum non excluderet.

Idem repetitum eſto de his, qui *Commiſſariſſen* audiunt. Imperator Germanorum, hoc titulo, ſæpe Legatos mittit, pleniſſima poteſtate præditos, de quibus nefas eſſet dubitare, an jure Gentium habendi eſſent. Alii, hoc titulo, mittuntur ad exſequendam rem ſingularem, ſibi mandatam, neque hi utuntur jure Legatorum. Ordines Generales anno 1629. Rotterdami arreſto detinuerunt ejuſmodi *Commiſſaris* Regis Anglici, neque dimiſerunt, niſi poſtquam ſatisfeciſſet debito. Rem narrat Aitzema *lib.* 9. *p.* 934. *&* 935.

Inter ſcribam legationis & ſcribam Legati ſcio diſtingui, ſed an quod ad forum diſtinguendum ſit, nondum potui animadvertere. Uterque domum revocat, ille forte jure ſuo, hic qua comes Legati. Scriba legationis Venetæ Amſterdami navim conduxerat, qua milites in Cretam, jam diu magnis viribus a Turcis oppugnatam, transveherentur. Deinde placuit, milites non mitti. Contractui nondum ſubſcripſerat ſcriba, neque, ut conveniſſe ajebat, adhuc erat verſus in linguam Italicam; negat igitur, ſe domino navis teneri. Hic eum vocat ad Curiam Hollandiæ, & arreſto detinet *in de Caſtelenye*, unde, cauſa per aliquot dies cognita, Curia Hollandiæ *9.* Nov. *1668.* eum non dimiſit, niſi poſtquam cautionem præſtitiſſet, ut habet Aitzema in annalibus *lib.* 48. *p. m.* 557. ſed nec in eo Curiam auctorem ſequar.

Forum contractus & criminis adeo conjunctum eſt, ut, dum hic ago de minoribus Legatis, promiſcue notem, quæ promiſcue occurrunt. Cromwellus, Angliæ Protector, Advocatum quemdam Hagæ Batavorum conſtituerat, ut Anglicæ nationis, hic mercaturam exercentis, Advocatus ſive Conſul eſſet. Hunc Ordines Generales admiſerunt, ſic tamen, ut, ubicunque ageret, ordini judiciorum pareret, neque ullam præ reliquis Advocatis prærogativam haberet, Aitzema *lib.* 38. *p. m.* *261.* Cum ille Advocatus noctu quemdam aggreſſus eſſet, & vulneraſſet, a Curia Hollandiæ in carcerem conjectus eſt; intercedit pro eo Angliæ Legatus, & defendit, etiam hunc jure Gentium tutum eſſe oportere. Contradicit Curia, nam Legatorum privilegium non tueri niſi τοὺς *Ambaſſadeurs*, non reliquos minores Legatos, quin hunc non eſſe admiſſum, quam ne prærogativam habe-

beret præ aliis Advocatis, ut hæc refert Aitzema *d. loc. & lib. 39. p. m. 679. & 680.* Ordines tamen Generales petierunt 23. Jun. 1659. Curia hominem dimittere vellet; at illa non paruit, quinimo 1. Jul. 1659. (*Hollandſche mercur. anno 1659. p. 74. & 75.*) damnavit in multam 1000. florenorum & ſexennale exilium. Sed tandem Ordines Hollandiæ ſententiam exſequi vetuere, ad Ordinum Generalium & Legati Anglici petitionem, decreto eam in rem facto 12. Jul. 1659. (*Hollandſche mercur. p. 75.*) & ſic dimiſſus eſt, Aitzema *d. lib. 39. p. m. 628.* jure, an injuria, quæritur? jure, inquit Aitzema *d. p. 682.* quamvis nec rationes Imperii, diſtinctas a rationibus juris, hic ſubeſſe negaverit; injuria, inquit Wicquefort *dans ſes memoires p. 58. 59. & 60.* & ſane ejus rationes facile vincunt, quamquam non omnes, nam in facto hic illic erravit; & quod ille ait, Curiam exiſtimaſſe, jus Gentium ceſſare in Legato delinquente, ſolis vulgi ſermonibus adſcribit Aitzema *d. p. 679.* Ipſe addo, Advocatum, qui hic ante habitaverat, forum mutaſſe non cenſeri, quamvis id ſpecialiter cautum non eſſet, ut tamen hic erat, & quam conditionem nunquam revocarunt Ordines, etiam poſt exhibitum denuo titulum, & alteram admiſſionem, cujus meminit ipſe ille Aitzema *d. p. 682.*

CAPUT XIV.

De Legato Mercatore.

QUamvis Paulus in *l. 8. § ult. ff. de legation.* reſponderit, *cum, qui legatione fungitur, neque alienis, neque propriis negotiis ſe interponere debere*, & quamvis id rationem habeat ſummam, utrumque tamen non ſervatur. Bertachinus in *repertor. V. Ambaſiator num. 8.* jure quidem putat, Legatum non poſſe alia curare, quam quæ mandavit, qui eum miſit, ſed, inquit, *hodie non ſervatur*, nec adhuc aliter ſapiunt Legati, nec ſpes eſt reſipiſcendi, quamdiu amor ſui plus valet, quam amor Principis. Vacant igitur Principi, vacant amicis, vacant ſibi, & facile patior Legatos etiam res ſuas agere, dummodo Principis ſui agant primo loco. Legatum mercatorem præſcripſimus *huic capiti*, quia quæſtus Legatorum ex mercatura nunc multo eſt uberrimus ex non ſolutis vectigalibus mercium, quas in uſum ſuum ſibi neceſſarias fingunt, at mox divendunt. Verum hæc mittamus, & quæramus potius, an Legatus, qui mercaturam exercuit, & in eam rem contraxit cum ſubditis noſtris, quod ad eos contractus, poſſit etiam domum revocare. Incidit ea res anno 1720. & 1721. & mihi hujus libelli ſcribendi occaſionem præbuit, nam vix ulli erant, qui non de hoc argumento ſermones cædebant, & pro ingenio quique ſuo judicabant. Cum anno 1720. immodice ferveret ſtudium aliquod mercaturæ, quod ne hic, vel alibi unquam ferbuiſſet, ipſius mercaturæ intererat, Legatus Ducis Holſatiæ Haga Amſterdamum ſe confert, & ſtrenue mercatorem agit. Plurium debitor factus Hagam revertitur; ſed & plures curiam Hollandiæ adeunt, & impetrant mandatum arreſti & in jus vocationis. Curiam arreſtum fuerat largita, quod ad omnia, quæ Legatus ſub ſuo Imperio habebat, & creditores reperire poterant, exceptis tamen utenſilibus, & reliquo legationis apparatu, & citaverat Legatum, primum ad ædes, ſed, cum judicio non adeſſet, iterum, non ad ædes, at per edictum, correcto ſic, ut videbatur, errore primæ denunciationis. Queritur ille 16. Dec. 1720. ad

ad Ordines Generales de violato jure Gentium. Cumque ea res pertineret ad curiam Hollandiæ, Hollandiæ Ordines 9. Jan. 1721. ejus ſententiam rogant, quam ipſa Ordinibus exponit 21. Jan. 1721. grandi Epiſtola, qua de foro Legatorum ita diſputat, ut non tantum mandata ſua, de quibus unice querebatur, defendat, ſed & alia addat, de quibus meretur deſpici. Ipſi Ordines, cum fœderati Belgii, tum Hollandiæ ea de re adhuc deliberant, incertum, quid decreturi ſint.

Defungebatur, ut ego quidem arbitror, curia, ſi probaſſet, bona Legati, jurisdictioni ſuæ ſubdita, quæ ad exercendam legationem non pertinent, a ſe arreſto detineri, & per ea Legatum in jus vocari poſſe, denunciationem quoque judicii recte fieri ad ædes Legati, ut prima denunciatio facta fuerat. Utroque probato, nihil ultra probandum erat, & utrumque ego facile largior, ut dicam, ubi de bonis Legatorum dicetur. Neutrum tamen probavit curia, quin vel de eo nihil quicquam in illa epiſtola, ſed ulterius progreſſa de foro Legatorum ita reſcripſit, atque ſi in his ſolis, quæ qua Legati egerunt, & contraxerunt, jus revocandi domum haberent, atque ſi edictum Ordinum fœderati Belgii 9. Sept. 1679. duntaxat pertineret ad æs alienum, quod Legatus conflavit ad exhibendam familiam, & tuendam dignitatem legationis ſuæ, non vero ad id, quod, qua mercator, debet aliis mercatoribus, & addit, niſi id dicamus, Legatum alios poſſe convenire, ab aliis conveniri non poſſe, quin ipſos Principes, dum contrahunt, haberi privatorum loco. Exſtare etiam exempla, quæ probant, Legatos in cauſa civili, quæ ad legationem non pertinebat, fuiſſe damnatos, & ſe etiam 10. Nov. 1710. damnaſſe Legatum quemdam, foro ſuo non contradicentem, ad tradendam adverſario cautionem contra Ordines, quam ipſe poſſidebat, & alius vindicabat. Addit curia & alia ad defendendum forum ſuum, quæ in illa ſpecie militabant contra Legatum, quod ſcilicet actione quadam, de qua litigandum erat, ei ceſſerant alii, cives & ſubditi noſtri, & quod ipſe privilegio fori renunciaverat.

De his, quæ ſpecialia erant in eo facto, nihil dicam, maxime cum ea quæſtio, an Legatus fori privilegio poſſit renunciare, alibi operam noſtram occupabit. Ne quidem quæram, an non ille Legatus, qui & proxime ante legationem plurimos annos Hagæ fuerat commoratus, ad Curiam vocari potuiſſet, etiam poſt legationem, ut ante legationem poterat, ex Edicto Ordinum Generalium 19. Jun. 1681. quod exhibui *cap.* 11. & cujus curia non meminit. Oſtendam potius, in Legato mercatore, quod ad forum, non aliud ſtatuendum videri, quam in alio quovis, qui æs alienum, ex quacunque cauſa contractum, non exſolvit. Quod Curia ait, Legatos foro noſtro in his duntaxat non ſubeſſe, quæ, ut Legati egerunt & contraxerunt, deſumtum eſt ex Diſputatione, quorumdam apud Bort *de arreſtis cap.* 4. *num.* 13. & ex epiſtola curiæ ad Ordines Hollandiæ in cauſa Legati Suecici 19. Dec. 1644. *ibidem num.* 14. Sed adeo juri Gentium adverſatur, ut duo duntaxat exempla repererim, quibus vel in Imperio Turcico, extra cauſam legationis, Legati in cauſa civili & pecuniaria reſpondere apud Judices coacti ſint, non ſine indignatione ipſius Præfecti Prætorio, qui ibi erat, & hæc deteſtabatur. Ipſos Principes contrahentes obligari, quod eſt ex eadem Diſputatione apud Bort *d. num.* 13. & ex

ex eadem Epiſtola *d. num.* 14. veriſſimum quidem eſt, ſed alieniſſimum ab hoc argumento, nam & Legati contrahentes obligantur, nec de eo quærimus, at ubi ex contractu conveniri debeant. Quod autem curia d. Edictum 9. Sept. 1679. reſtringat ad æs alienum, quo ſe ſuoſque exhibeat Legatus, contractum, non animadverto, quemadmodum Edicto, generaliter concepto, convenire poſſit, & quemadmodum ei, quod ibi dicitur *de Legatis tranſeuntibus*, in quibus id vix obtinet; ſi nempe, ut vulgo, de Legatis *tranſeuntibus*, id Edictum interpretemur, & non potius de *abeuntibus*, ut ipſe conjeceram *cap.* 9. Denique ratio, quæ Ordinibus hanc legem perſuaſit, eadem eſt in quocunque Legati debito, cum non tam Legati, quam ipſius Principis cauſa agatur. Rationes & conſenſum Gentium ſupra expedivi *cap.* 7. & 8. & ſimul refutavi rationem plebejam de ſublato uſu fori mutui ex cauſa unius ejuſdemque negotii. Nec moveret, etiamſi curia aliter judicaſſet d. 10. Nov. 1710. quamquam, ut ipſa explicat, ſic judicaverit in actione in rem, quam Legatum pati oportere extra omnem controverſiam eſſe Curia ad Ordines reſcripſit d. 19. Dec. 1644. & ipſe poſtea obſervabo.

Niſi igitur arreſtum rei alicujus interveniat, quo juriſdictio nitatur, ut intervenire poſſe deinde dicam, nihil proderunt illæ rationes. Ex jure Romano velim in hanc rem obſervari *l.* 4. *Cod. de commerc. & mercator.* negat illa, Romanis Perſiſve ultra quædam loca, ibidem expreſſa, mercaturam facere licere, *exceptis videlicet his, qui Legatorum Perſarum quolibet tempore ad noſtram Clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra præfinita etiam loca mercandi copiam non negamus*. Agit de comitibus Legatorum, qui eodem jure cenſentur, quo ipſi Legati; his legationis intuitu permittit etiam ultra ea loca commercia ſua promovere, ſed audi, quid addat: *niſi ſub ſpecie legationis diutius in qualibet Provincia reſidentes, nec Legati reditum ad propria comitentur. Hos enim mercaturæ inſiſtentes non immerito una cum his, cum quibus contraxerint ſeu reſederint, pœna hujus ſanctionis perſequetur*. Poſtremus Verſiculus videbatur indicare comites mercatores non diſtingui a reliquis mercatoribus, ſed eamdem utroſque ejus legis pœnam manere. Et quidni idem dicemus in cauſa fori? Idem dicerem, ſi ageretur de comitibus, de quibus ibi ſermo eſt, de his nempe, qui ſub ſpecie legationis apud nos hærent, *nec Legati reditum ad propria comitantur*, hoc eſt, qui abeuntem Legatum ſequuti non ſunt. Omnis legatio olim extra ordinem decreta & peracto negotio exſtincta fuit. Perſæ Legati redeunt ad ſuos, comites, ut rem faciant, in Provinciis hærent, mercaturæ ſtudentes, quæſitum eſt, an & illi uterentur privilegio illius Conſtitutionis? negant Imperatores, & recte negant, quia exſtincta legatione etiam privilegia Legatorum & comitum exſtinguuntur. Videri tamen poſſet ἐν πλάτει id eſſe accipiendum, neque ita, ut, ſi hodie Legatus proficiſcatur, poſtridie comites privilegiis cadant, ſed, ut ait lex, *diutius reſidentes & mercaturæ inſiſtentes*. Anno 1689. Legati Anglici uxoris, quæ maritum ſequutura nondum abierat, bona in arreſto detenta ſunt, idque, illa nequicquam reluctante, probatum, vid. *Hollandſche mercur. anni* 1689. *p.* 272. quia, ut ibi additur, Ordines jam ante ei legationi obnunciaverant. Sed nihilominus diſpliceret ea feſtinatio in uxore, quæ remanſerat ad

ad exſolvendum mariti ſui æs alienum & confeſtim erat diſceſſura. Utile eſt in hanc rem expendiſſe *l.* 19. § 2. *ff. de judic.*

In fœderato Belgio etiamſi Legatus mercaturam in loco legationis exerceat, non tamen ideo & ibi conveniri poſſe, perſuaſiſſimum habeo ex eo ejus Ordinum Decreto, quod recitavi *cap.* 11. Petierant ſcilicet Amſterdammenſes creditores, ne Legatorum privilegium uterentur, qui ſubditi & incolæ eſſent, & tanquam Mercatores contraxiſſent. Ordines reſpondent, ſubditos & incolas, ut ut legationem ſuſceperint, jure Legatorum non uſuros, de mercatura parum ſolliciti. Non ajunt, ſi quis hanc exerceat, privilegium fori non habiturum, qua de re etiam aditi erant, ſed ſi quis ſubditus & incola fuerit, non gaviſurum eo privilegio. Id Decretum etiam ſilentio prætermiſit curia in ſua epiſtola, & tamen id liquido probat, quamvis mercatura ad legationem non faciat, ut nec faciunt mille cauſarum figuræ, ex quibus obligationes & actiones naſcuntur, in omnibus illis, id eſt, in quacunque cauſa civili, Legatum externi Principis recte domum revocare.

CAPUT XV.

De Comitibus Legatorum.

QUi Legatos comitantur, iiſque ab officio ſunt, vocantur *comites*, ut ſcribæ, medici, aruſpices, & reliqui, quos recenſet Tullius *orat.* 3. *in Verr.* Hi pari, quo Legati, jure cenſeri videntur in *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi publ.* & paſſim, non tantum Legatorum, ſed & omnium Magiſtratuum comites, eodem cum his privilegio uti Gentilis probavit *de legation. lib.* 2. *cap.* 5. Certe quod ad Legatorum comites id ubique moribus receptum fertur, vid. Huberum *de jure civit. lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 2. *num.* 30. Et Hollandiæ Ordines in lege, quam de tuitione Legatorum edixerunt 29. Mart. 1651. etiam eorum comites complexi ſunt, quodque de Legatis in Edicto Ordinum Generalium 9. Sept. 1679. ſtatutum eſt, etiam de comitibus eorum (*domeſtiquen*) ſtatuitur, ne ſcilicet pro debito hic contracto detineri poſſent. Servi in delictis jure Romano ſequebantur Legatorum conditionem, hoc eſt, ſi in legatione delinquebant, cogebantur judicium Romæ pati *l.* 24. § 1. *de judic.* Ex conſuetudine, quæ nunc vicit inter Gentes, veri Legati, non Provinciales & Municipales, quales fere Romæ, domum revocant, tam in contractibus, quam in delictis. Igitur in utriuſque etiam domum revocabunt comites, ſive majores, ſive minores, nam & lixæ, ſcoparii, ſtabularii ſequuntur forum Legati, ut quicunque famulus ſequitur forum heri ſui. Sed cum his non convenit, quod Curia Hollandiæ edixit 25. Oct. 1644. (*placat.* 1. 1. 21. 1.) vetat ſcilicet eos, qui a comitibus Legatorum ſe læſos eſſe putaverint, ad Legatorum ædes concurſum, turbam, vim facere, *ſed ſi quis ab his ſibi injuriam eſſe factam exiſtimaverit, eos conveniret apud Curiam Hollandiæ, in gevalle ie mand ſoude meene of ſuſtineren door de Domeſtique Dienaars van Ambaſſadeurs eenig ſints verongelykt te weſen, dat de ſelve gehouden ſal ſyn dienaangaande hem te addreſſeren aan den Hove, en aldaar te requireren regt en juſtitie als na behoren.* Secundum hæc, quum anno 1665. ageretur de puniendo comite, quem hic ſe aſſumſiſſe dicebat Legatus Anglicus, noſtri fori hominem eſſe reſponſum eſt apud Aitzema *lib.* 46. *p. m.* 165. 166. & 167. quamquam non ſatis ibi conſtaret,

ſtaret, an in officio Legati Anglici, an vero Principis Orangii eſſet.

Sed, quicquid ejus rei ſit, juriſprudentia Curiæ non convenit juriſprudentiæ Gentium, nec in hanc rem exemplum ſufficeret, litem quod lite reſolvit. Non magis id probarem, quam aliud apud Gentilem *de jure belli lib.* 2. & Bodinum *de Republ. lib.* 1. *cap.* 5. quo ſervus Legati Hiſpaniarum Regis in Gallia liber judicatus eſt; quam Senatus Pariſienſis ſententiam merito quoque damnat Kirchnerus in *Legato lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 233. Omnes Legatorum homines paris ſunt, cujus Legati, conditionis, tam quod ad leges, quam quod ad forum, exemti Imperio ejus, apud quem degunt. Et niſi exemtos dicas, inutilis eſt diſputatio inter Auctores juris publici, utrum ipſi Legato, an Principi, qui miſit, juriſdictio competat in familiam Legati? ſibi arrogavit Sueciæ Legatus Hagæ anno 1644. negavit Curia Hollandiæ, niſi dediſſet Regina, & permiſiſſent Ordines, ut eſt in Aitzema *lib.* 24. *p. m.* 791. *&* 792. & in Epiſtola apud Bort *de arreſtis cap.* 4. *num.* 14. Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 8. id pendere exiſtimat ex conceſſione ejus, apud quem Legatus agit, quod non invitus conceſſerim, ubi de pœna publice infligenda ſermo eſt, vel de pœna capitali, quam per ſuos privatim infligeret Legatus, exemplo enim grave eſt, in alterius Imperio jura Majeſtatis exercere. Unde & *cap.* 3. obſervavimus, quam ægre id tulerint Franci in Regina Sueciæ, apud ſe degente. Modicam autem coercitionem Legato non denegamus, ut, ad exemplum cujuſque patrisfamilias, non denegavit Huberus *de jure civit. lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 2. *num.* 30. eaque cuivis docenti in diſcipulum eſt conceſſa *l.* 5. § *ult. ff. ad leg. Aquil.* Sed quemadmodum in criminibus conſuetudo hanc rem finiverit, deinde dicemus. De juriſdictione civili ſi quæratur, ego in totum a Grotio, & ex parte a Curia receſſerim, nam cum obtinere videatur, juriſdictionem civilem, quod ad exteros, etiam in alterius Imperio recte exerceri poſſe, ut quotidie exercent Conſules quod ad homines ſuæ Nationis, inter ſe litigantes, ipſe putem, ubi de familia Legati agitur, id non pendere a conceſſione ejus, apud quem agit Legatus, ſed ejus, qui miſit, quia Legatus ejuſque familia non ſunt ejus, apud quem agunt, ſubditi, ſed ejus, qui miſit: is, igitur eſt, & is ſolus, qui in eos juriſdictionem dare poteſt. Quare ſi, qui miſit, dedit, recte exercet, quia id nihil ad eum, apud quem agit, quique adeo non magis eam juriſdictionem in ſubditos non ſuos impedire poterit, quam prohibere, ne Legati exequantur reliqua Principum ſuorum mandata, quæ ad ſe nihil quicquam pertinent.

Sed quid ſi Legatus ſubditos noſtros ſibi comites & famulos adſciverit, ut ſæpe ſolet fieri, an adhuc dicemus, eos forum Legati ſortiri, an vero noſtro foro ſubjectos manere? Ipſos Legatos ſupra dicebamus forum non mutare, ſi ante legationem ſubditi noſtri fuiſſent, multo magis igitur id de eorum Officio videbatur dicendum. Sed vero ut contra ſtatuamus, exigit Familiæ conditio, quæ hæc eſt, ut omnes, quæ ad eam pertinent, ſubjiciantur foro patrisfamilias, atque adeo ut famulus, quot heros diverſi fori fuerit nactus, totidem ipſe foris ſubjiciatur. Senatoris famulus forum Senatoris ſequitur. Cum Magiſtratus Haganus famulum Senatoris ad ſe in jus vocaſſet, ei, qui Supremæ Curiæ res judicatas conſcripſit, *deciſ.* 117. in mentem venit, læſæ Majeſtatis crimen-

men a Magiſtratu eſſe commiſſum ex *l. 3. ff. ad leg. Jul. majeſt.* ac ſi privatus pro poteſtate Magiſtratuve quid ſciens dolo malo geſſiſſet. Quod eſt jus civile calumniari, non ſine magna ineptia. Majeſtatis crimen committi, ſi quis ad forum non competens vocetur, inauditum prorſus eſt. Ne dicam, cauſam fori competentis ibi potuiſſe eſſe dubiam; ſed hoc jam non agimus. Quamvis igitur, ut dixi, ſubditus noſter fuerit, qui nunc eſt in officio Legati, a ſubjectione noſtra eximitur, & tranſibit in forum Legati. Homo Eccleſiaſticus, Sylvæ Ducis natus, Thuano, Legato Franciæ erat a Divinis; cum Legatus jam in Franciam receſſiſſet, & ille, tanquam Legati *Domeſticus* (ut vocant) in Ordinum Generalium Imperio hæreret, & rem divinam ageret, anno *1661.* apprehenſus fuit, ſed ad Legati petitionem dimiſſus, vid. Aitzema *lib.* 41. *p. m.* 31. *&* 32. Et tamen ibi exſtinctam legationem poſſes arguere, utique finitum, quod ad Legatum, officium hominis, qui nunc alia agebat in Imperio Ordinum. Nihilominus vix ſibi temperavit Rex Franciæ, quin, ut Aitzema narrat, ipſa relaxatione non contentus, durius quid decerneret.

Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 890. Principem, qui ſubditos ſuos permittit in Legati officio eſſe, eo ipſo ait permittere, ut alterius juriſdictioni ſubſint, & id probo. Sed tota illa *ſectio* 28. potiſſimum agit de re criminali, de qua ipſe dicam peculiari loco.

Uxores cum maxime inter Legatorum comites numerandæ. De uxore ſecum ducenda egit Zoucheus *jur. fec. inter Gent. part.* 2. *ſect.* 4. *num.* 11. de quo vide & *l.* 4. § 2. *de offic. Proconſ. & Legat.* In perpetuis illis & exploratoriis legationibus, quales fere nunc ſunt, uſu obtinuit, ut Legati mariti uxores ſuas apud ſe habeant. Cum Philippi IV. Hiſpaniarum Regis ad Ordines Generales Legatus ordinarius, ipſe Belga, cum uxore ſua anno *1649.* huc veniſſet, ut Francicus Legatus *Hermaphroditicam* eſſe *legationem* inepte cavillatus eſt apud Aitzema *lib.* 29. *p. m.* 724. aliquo enim legationis officio functam eam mulierem, ne calumniari quidem potuit. In Gallia uxores Legatorum venientes & abeuntes apud ipſum Regem, honoris cauſa, audiuntur. Sed ſunt, ut dixi, inter comites, & *comitum optimas* recte dixit Marſelaer in *Legato lib.* 2. *diſſert.* 18. Unde nec bona eorum recte arreſto detinentur, ſi detenta aliquando fuerint, ut anno *1689.* accidit, id improbavi *cap. præced.* Legatorum liberos, in legatione ſuſceptos, jure originis cenſeri, inter omnes conſtat, & ita quoque Ordines Hollandiæ decreverunt 25. Jun. *1686.* ut eſt in Decretis non editis.

Sed ſæpe quæſitum eſt, an comitum numero & jure habendi ſint, qui Legatum comitantur, non ut inſtructior ſit legatio, ſed unice ut lucro ſuo conſulant, inſtitutores forte & mercatores. Et quamvis hos ſæpe defenderint, & comitum loco habere voluerint Legati, apparet tamen ſatis, eo non pertinere, qui in Legati legationiſve officio non ſunt. Quum autem ea res nonnunquam turbas dederit, optimo exemplo in quibuſdam Aulis olim receptum fuit, ut Legatus teneretur exhibere nomenclaturam comitum ſuorum, ſed peſſimo exemplo id nunc ubique Gentium negligitur.

CAPUT XVI.

Quibus ex cauſis Legatus poſſit conveniri in loco, ubi legatione fungitur, & quemadmodum tunc facienda ſit judicii denunciatio.

Legatum, ut inſtructus & cum inſtrumento eſt, liberum eſſe volo. Nego igitur eum conveniri poſſe, quia pati non poteſt id, quod extremum eſt in juriſdictione, niſi ſubducatur officio Principis ſui, & id eſt, quod dixi, conſenſum Gentium probaſſe. Nolim tamen quiſquam ita exiſtimet, nullo plane modo conveniri poſſe Legatum, ubi degit, quin, ſi me audias, poterit aliquando. Wicquefortius, qui privilegia Legatorum acerrime propugnavit, *en ſon Ambaſſadeur lib. I. ſect. 28. p. 899.* Legatum ex contractu, quem ipſe coram Notario & teſtibus celebravit, ſubjicit juriſdictioni ordinariæ, ſed vix animadverto, cur magis ex ejuſmodi contractu ſolemni, quam ex alio quovis conveniri poſſit. Hic, ſi ullibi, manes ſuos paſſus eſt Legatorum ille vindex & ſtator. Sed, ut juris privati minime conſultus fuit, potuit in eo labi, potuit & alia præterire, ut præterivit omnia, quæ nunc exſequar. Scilicet in Regionibus, ubi ob bona convenimur, & ex eorum arreſto forum ſortimur, nullus dubito, quin & Legatorum bona arreſto detineri, & per hoc ipſi in jus vocari poſſint. Bona, dico, ſive immobilia, ſive mobilia, dummodo neque ad perſonam ejus pertineant, neque, tanquam Legatus, poſſideat, uno verbo, ſine quibus legationem recte obire poteſt. Hoc tamen, ob perſonæ ſanctitatem, temperamento, ne quid plus capiatur, quam Legatus debet, & ne quid, quod ille non civiliter poſſidet, & ſi, quod captum eſt, quæratur, ad Legati perſonam munuſve pertineat, nec ne, ſemper pro Legato benignior fiat interpretatio. Excipio igitur triticum, vinum, oleum, omnem penum, ſupellectilem, aurum, argentum, mundum, ornamenta, unguenta, veſtimenta, rhedas ſive carrucas penſiles (*dormitorias* forte appellat Scævola in *l. 13. ff. de aur. arg. legat.*) equos, mulos, & quæ alia prolixo nomine legati inſtructi & cum inſtrumento comprehendi poſſunt. Suppellectilem enumeraſſe, & cum maxime enumerandam fuiſſe, non mirabitur, qui ex *l. 7. pr. ff. de ſupellect. legat.* didicerit, originem ſupellectilis ab his eſſe, qui olim in legationem proficiſcebantur. Hæc autem omnia tunc demum excipio, ſi ad uſum Legati ejuſve Familiæ pertineant, non triticum, vinum, oleum, quod Legatus in horreis repoſuerit ad mercaturam, non equos & mulos, quos Legatus hippocomus alit, ut vendat. Merces Legati, ut ut res mobiles, ab arreſto non magis immunes erunt, quam res immobiles, quia ſine illis recte exercetur legatio, neque adeo earum detentio ullis Legatis, qua Legatis, impedimento eſt.

Ipſa Principis externi bona in Imperio noſtro recte arreſto ſubjici, & eam ſubjectionem forum tribuere, *cap. 4.* probabam, nec animadverto, cur Legatorum bona potiori jure habenda ſint. Ipſe Legatus ſubditus noſter non eſt, ſed ejus bona, ſi forte apud nos repeꞇiantur, nobis ſubdita ſunt, & ſubditorum conditionem ſequuntur. Ubi is, qui bona habet, etſi ipſe extra territorium ſit, vi eorum bonorum conveniri poteſt, ibi & Legatus conveniri poterit, ſi immobilia habeat, vel mobilia, quæ ad legationem non pertinent. Grotius *de jure belli & pacis lib.*

2. *cap.*

2. *cap.* 18. § 9. res ſoli duntaxat pignoris capioni ſubjicit, ſed ejus diſtinctionis rationem deſidero. Ubi arreſta non frequentantur, neque immobilia Legati pignori capi poterunt ad tribuendum forum, ubi frequentantur, poterunt & mobilia, quia mobilia, quam diu in eo territorio ſunt, non minus ſunt ſubjecta, quam immobilia, ut ita in mobilibus, quæ habet tanquam Legatus, duntaxat aliter ſentias. Ipſum Legatum, quamvis apud nos legatus ſit, & apud nos contraxerit, fictione juris, quam uſus Gentium introduxit, habemus pro abſente, homines, quibus ille utitur, habemus pro abſentibus, utenſilia ejus, ut hoc generali verbo utar, perſonam Legati ſequuntur, atque adeo habemus, ac ſi in territorio noſtro non eſſent, ſed quid vetat abſentis bona arreſto detinere, & inde forum derivare? & quid vetat in Legatis idem dicere, ſi ſola, quæ dixi, utenſilia excipias? Si ad nos nunquam legati fuiſſent, ſed adhuc hærerent apud Principem ſuum, ob bona tamen, apud nos reperta, forum ſortirentur, quidni igitur, cum & apud nos degant, cum nihil innovetur? Quod Legati fori præſcriptione utantur, una ratio eſt, ne impediatur legatio, hoc eſt, ne Legati perſona Principi ſuo fiat inutilis, at inutilis non erit, bonis detentis, inutilis non erit, quamvis in foro noſtro litiget, quamvis vincatur, quamvis ea ipſa bona, pignori capta, in cauſam judicati, diſtrahantur, & inde ſatisfiat creditoribus. Non ex perſonæ, ſed ex bonorum ſubjectione id judicium ſubſiſtit, idque perinde agetur, atque ſi Legatus apud nos legatus non eſſet. Quare omnino probo, quod Curia Hollandiæ 11. Jan 1638. Legati Suecici bonis immobilibus prius arreſto incluſis, Legatum ad ſe in jus vocaverit, ut eſt *in de Deciſien van Loenius caſ.* 82. Quidam Senatores, ut ipſe ibi refert, arreſtum probabant ſecuritatis, ſed non juriſdictionis obtinendæ ergo, at plurimis id merito diſplicuit. Probo etiam, quod eadem Curia, ut ipſa memorat in Epiſtola, quam ad Ordines Hollandiæ ſcripſit 21. Febr. 1721. & de qua ſupra dicebamus *cap.* 14. Legatum Ducis Holſatiæ ad ſe in jus vocaverit, conceſſo prius arreſto *op ſodanige goederen, penningen, en effecten, als by onder de juriſdictie van den Hove ſoude mogen hebben, met die reſtrictie nogtans, dat het ſelve arreſt niet ſoude mogen werkſtellig werden gemaekt op deſſelfs meubilen, equipagie, of ietwes tot deſſelfs character ſpecterende.* De pecunia numerata poterat quæri, an & hæc recte arreſto includatur, quia utique ſine ea nemo legationem obiverit? ſed puto Curiam ſenſiſſe de pecunia, quæ Legato, qua mercatori, debebatur, & apud mercatores, quibuſcum ille contraxerat, adhuc erat reliqua, non de ea, quæ forte Legato debebatur ex literis, ut vocantur, cambii, ad eum tranſmiſſis, ut ſe ſuoſque exhiberet: nam ea pecunia, quæ ad exhibendum Legatum deſtinata eſt, non minus ab arreſto immunem eſſe dixerim, quam alias ejus res, ad uſum cottidianum neceſſarias. Fateri tamen oportet, cui uſui pecunia deſtinetur, difficulter diſtingui poſſe; etiam lucrum ex mercatura, etiam pecuniam in hereditate, quæ Legato obvenit, repertam, in alimenta poſſe adhiberi certum eſt, &, quia hæc præſto erat, de alia conquirenda Legatum non cogitaſſe dici poterit. Fortaſſe æquius melius erit, quia in cauſa dubia, ut hæc eſt, pro Legato ſolemus reſpondere, omnem pecuniam arreſto eximere, & hanc referre inter res, ad obeundam legationem cum maxime neceſſarias.

Ceteroquin, ut dixi, probo curiæ man-

mandata, & rationes, cur probem, ſatis jam expedivi, quamvis nullam ex his expediverit curia in eo ad Ordinis reſcripto. Minime autem probo, quod curia adjecit de Legatis mercatoribus, aliiſve, quibus defunctus ſum *d. cap.* 14. Supereſt difficultas ex edicto Ordinum fœderati Belgii *9.* Sept. *1679.* quod exhibebam *cap. 9.* negat illud *bona Legatorum*, ob æs alienum, hic contractum, detineri poſſe, & ſimpliciter negat, non adhibita ulla diſtinctione, ſive immobilia, ſive mobilia fuerint, ſive ad legationem pertineat, nec ne. Sed ipſa res diſtinguendam eſſe monet, nec quicquam Ordines ſanciverunt, quam ne quovis modo impediamur legatio. Quin cum *bona* comitibus addat edictum, ſatis apparet, de his bonis agi, quæ Legatum, qua Legatum, ſequuntur, non de his, quæ plane ſunt extra cauſam legationis, quæque adeo jure communi reguntur. Intelligit igitur utenſilia, ſupellectilem, ſarcinas, aliave, quæ adferunt Legati venientes, vel hic degentes ſibi comparant, ut inſtructior ſit legatio, quæque abeuntes domum ſolent auferre. De bonis, quæ hic perpetuo ſunt, vel quæ ad tempus, ſed ſine ullo reſpectu legationis, ut eſt in fundis, mercibus, hereditate obveniente, & quæ ſimilia ſunt, nihil illo Ordinum edicto definitum erit putem.

Quod ad comitum bona eadem diſtinctione utimur, quam in Legatorum bonis indicavimus. Quæ ad perſonam comitum, qui talium, pertinent, quæ ad ipſum comitatum ornandum, ab arreſto libera eſſe exiſtimaverim, reliqua non item. Sed vero bona comitum indiſtincte arreſto videtur ſubjicere ipſum illud edictum *9.* Sept. *1679.* nam liberat duntaxat Legatos, eorumque comites & bona, non bona comitum, quin ἐξ ἀντιδιαστολῆς ea diceres excluſa. Verum lex illa eſt imperfecta ut omnes fere leges hodie minus perfecte ſcribuntur, atque adeo ſi nova ſpecies incidat, ad rationem & conſenſum Gentium eſt recurrendum, ſi, ut hic, cauſa inde eſt definienda. Audio etiam, curiam Hollandiæ anno *1695.* comitum bona ab arreſto exemiſſe, ſed quæ illa fuerint, & proinde an jure, an injuria judicaverit, nondum ſcire potui.

In rem actione Legatos conveniri poſſe, ubi degunt, ubique receptum eſſe, & neminem, qui vel prolixe Legatos defendit, contradicere, curia Hollandiæ *19.* Dec. *1644.* Ordinibus Hollandiæ reſpondit, vid. Aitzema *lib.* 24. *p. m.* 792. & ipſam epiſtolam curiæ apud Bort *de arreſt. cap.* 4. *num.* 14. idque ideo, quia res ipſa convenitur, neque aliter Legatus, quam poſſeſſor rei, cujus poſſeſſio cum probanda ſit *l. 9. ff. de rei vindic.* vix aliter probari poterit, quam ubi res eſt. Et hoc quidem in fundo, qui vindicatur, dubium non eſt, contra quam in re, legationis cauſa huc transducta, vel emta, equo forte, carruca, vel alia qua ſimili, nam ſic miniſterium ei ſubduceretur, quod non eſſe ſubducendum etiam in Provincialibus Legatis reſpondit Caſſius in *l.* 24. § 2. *de judic.* De actione in rem, quod ad jus Romanum, ſatis dixi *cap. 6.* & probavi Juliani ſententiam, qui diſtinctionem Caſſii rejecit, ſed in his, quæ ad legationem pertinent, nec, ſi vel de Legatis externis agamus, a Juliani ſententia recedendum eſt. In aliis omnibus non ſubducitur miniſterium, nec propterea actio in rem denegabitur. Poterit etiam, ut modo probabam, per arreſtum fundi, aliarumque rerum quarumlibet, dummodo ne inſtrumenti ſui, quæcunque adverſus Legatum exer-

ceri

ceri actio, etiam actio in perſonam, quum idem ſit, ſi non hic, ſed apud Principem ſuum moraretur. Utque ita minus dubitandum ſit de actione in rem, ſi non ad inſtructionem Legati pertineat, quam exceptionem vellem curia adjeciſſet.

Vulgo creditur, Legatum, ſi agat prius, cogi etiam ſuſcipere actiones, & *reconventionem*, quam vocant, pati, & vulgo creditur, in Provincialibus Legatis id definitum eſſe ab Ulpiano in *l.* 2. § 5. *verſ. ſed & ſi agant ff. de judic.* vide Bertachinum in *repert. V. Ambaſiatores p. m.* 145. Sed ille *verſ. ſed & ſi agant*, ad Legatos non pertinet, ut ex Cujacio *cap. 6.* obſervavimus, quia illi Romæ actiones exercere non poterant. Sed nunc quia poſſunt, ubicunque degunt, per me licet etiam cogantur excipere actiones, ob generalem regulam, quam Paulus præſcribit in *l.* 22. *ff. de judic. Qui*, inquit, *non cogitur in aliquo loco judicium pati, ſi ipſe ibi agit, cogitur excipere actiones, & ad eundem judicem mitti*. Et ſane reconventio non eſt niſi defenſionis quædam ſpecies, quemadmodum & appellatur in *cap.* 5. *in fin. X. de exception.* Tu a me decem petis, recte, ſed decem, & amplius, mihi debes, æquumne igitur eſt, ut damnatus tibi ſolvam, & tu non damneris? æquumne, ut compenſationis utilitas, reo invito auferatur? & quid ſi non per mutuam petitionem, ſed per exceptionem reus ſe defendat, & ajat, non decem, ſed quinque duntaxat ſe debere, quia Legatus ſibi viciſſim debet quinque? excipere utique licet contra actionem Legati. Sed ſi vel mutua petitio ipſam actionem vincat, adhuc dicerem, quod Paulus indiſtincte dicit in *d. l.* 22. qui ipſe agit, fori privilegio non uſurum apud eundem judicem.

Magis etiam dixerim, ſi ipſe Legatus egit, & obtinuit, & reus victus appellavit, appellationis judicium in Legatum recte exerceri, nam & appellatio eſt defenſio, & unum idemque judicium, quod ipſe Legatus inchoavit. Notanda eſt & hæc ſpecies. Legatus Seciæ in Hollandia, litigat cum fratre ſuo in Suecia, & eum vicit. Frater qui Delphis habitabat, ſententiæ non paret. Regina Seciæ anno 1651. datis ad utramque Curiam Hollandiæ & Magiſtratum Delphenſem Epiſtolis ſententiam exſequi petiit. Qui damnatus erat, a Curia Hollandiæ mandatum pœnale contra exſequutionem ſententiæ petiit, ſed nihil obtinuit, provocavit igitur ad Senatum Supremum, qui mandatum appellationis conceſſit. Cum id deferret apparitor ad ædes Legati, a quodam ejus famulo contumelioſe redditum eſt, ut hæc refert Aitzema *lib.* 31. *p. m.* 515. & *lib.* 32. *p. m.* 747. Non diſputo, an res, in Suecia judicata, hic executioni dari poſſit, ſed ſi incola Hollandiæ, in Suecia damnatus, velit defendere, non poſſe, utique contra Legatum, in Hollandia agentem, ei licebit implorare auxilium judicis Hollandici, apud quem Legatus & poterit, & debebit litigare, jure, an injuria ſe defendat.

Alia etiam ſunt, etiamſi Legatos non ſubditos dicamus, in quibus forum noſtrum non recte ſubterfugerint, quin & in quibus poteſtas quædam in eos exerceri poterit, ſed ejuſmodi poteſtas, quæ noſtros cives magis defendat, quam Legatos cogat. Multis aucti ſunt privilegiis, ut ipſi commodius degant, nec quicquam turbentur in obeunda legatione, non ut, vi illata, alios turbent; & res eorum auferant. Quod ſi fiat, fortaſſe recte utemur iis actionibus, quæ interdictionum naturam magis

gis ſapiunt; quam juſſionum. Certe Supremus Senatus adverſus Legatum Sueciæ, ejuſve homines (quod perinde eſt) dedit *Mandament van Complainte*, quæque vi & clam facta erant, reſtitui juſſit. Contra eundem Legatum, ejuſve homines, Curia Hollandiæ conceſſit mandatum pœnale, quin & publice edidit *een Mandament van Sauvegarde*, eaque mandata ſcripto ad Ordines Hollandiæ defendit anno 1644. Habes hæc omnes apud Aitzema *lib.* 22. *p.* 451. & *lib.* 24. *p.* 790-799. & ipſum ſcriptum Curiæ ad verbum recitavit Bort *de arreſto cap.* 4. *num.* 14. ut & Legati querelam ad Ordines, quæ ibidem præcedit, & quam, quod ad *Mandament van Sauvegarde*, ipſe damnat Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 890. Et ut dicamus, etiam adverſus Legatos interdictis experiri licere, *in cas van nieuwigheid of ongebruik*, proſunt § 94. *formæ curiæ Holl.* 4. *Sept.* 1462. & § 8. *formæ ejuſdem curiæ* 20. *Aug.* 1531. nam Curiæ in his tribuitur juriſdictio, etiam adverſus non ſubditos, & illos non ſubditos non alios eſſe videri, quam ipſos Legatos, conjecimus *cap.* 5. quo pertinet & edictum Ordinum Hollandiæ 22. Mart. 1657. laudatum *d. cap.* 5. quo & non ſubditis interdictum eſt certamine ſingulari. Scilicet omnem ἀναρχίαν vetare jus faſque eſt, &, ut injuriam a noſtris arceamus, illa interdictione etiam recte comprehendimus eos, quorum cogendorum poteſtatem non habemus, conſtat enim in mera defenſione, quam vel adverſus Legatos illicitam eſſe nemo dixerit. Et ſic nonnulla Interdicta, quæ nempe prohibent quid fieri, adverſus Legatos probanda videntur, non quaſi in rem eſſent, quæ ſola Curiæ ratio eſt in eo libello ſeu reſcripto ad Ordines, ſed quod ἀναρχίαν prohibeant: quamvis enim interdicta in rem videantur concepta, vi tamen ipſa perſonalia ſunt, ſi auctorem ſequamur Ulpianum in *l.* 1. § 3. *ff. de interdict.*

Poſſem ex jure Romano etiam alias cauſas arceſſere, ob quas Legatus, quamvis externi Principis, etiam foro noſtro recte videtur ſubjici. Atque ita dixerim, Legatum ædium nomine damni infecti promittere debere, aut vicinum admittere in poſſeſſionem *l.* 28. § 3. *ff. de judic.* JCti Romani quidem id tradunt de Provinciali Legato, ut veriſſime dicit Gentilis *de legation. lib.* 2. *cap.* 16. ſed, ut recte ſuperdicit, *explorata ratio facit jus iſtud & majoribus Legatis commune*. Alia ibi addit, quæ & ad majores Legatos transfert, quorum quædam probarem, quædam non æque. Sed ocii mei non eſt, omnes has ſpecies excutere, & ſunt etiam pleræque ejuſmodi, ut hodie vix uſum habeant.

Plus ſcire attinet, in his cauſis, in quibus Legatus foro noſtro ſubjicitur, ubi ei dies dici debeat per apparitores ſive officiales judicum. Advocatus Regni Suecici apud Aitzema *lib.* 22. *p. m.* 451. multum quiritabatur, Legato Suecico ad domum ſuam diem eſſe dictum per apparitorem Senatus Supremi, quia ſancta eſt domus Legati, nec profananda per officia judicum. Ejuſdem Legati famulus etiam alias contumelioſe rejicit judicii denunciationem, a Supremo Senatu factam, ut mox referebam. Rejecit & anno 1651. ejuſdem Legati cum famulus, tum uxor, aliam judicii denunciationem, ab Amſterdammenſibus, ex cauſa arreſti, tranſmiſſa epiſtola, Legato factam, apud Bort *de arreſt. cap.* 6. *num.* 12. Sæpe enim ille Legatus & ejus homines Rempublicam turbarunt. Curia Hollandiæ in ea epiſtola, quam ad Ordines dedit

dedit 21. Febr. 1721. cujus ſupra memini *cap.* 14. olim ſe Legatum, qui actione in rem conveniebatur, in jus vocaſſe ſcribit *cum clauſula edicti*, & ſic ei Legato, de quo agit illa epiſtola, ubi primum ad ædes judicium denunciaverat, deinde comperto, ut videbatur, errore per edictum denunciavit, ut ipſa ibi narrat'. Ob ſanctitatem, opinor, domus, ſed & forte, ſi vel hæc ſancta non eſſet, quod Legatus habeatur abſens, nec videatur domicilium mutaſſe. Unde diceres, citationem faciendam eſſe in loco domicilii, quod antea habuit; & forte id ſibi vult, quod lego apud Bertachinum in *repert. V. Ambaſiator p. m.* 149. *quod Ambaſiator debeat citari ad domum*. Sed vero illam ædium ſanctitatem, quæ tantopere prædicatur, tanti non eſſe habendam, peculiari loco dicam *cap.* 21. Non violatur domus, quam Legatus habitat, ſi apparitores judicum ibi denuncient quod denunciandum eſt. Quod autem Legatum fingamus abſentem, in his eſt, quibus domum revocandi jus habet, nunc de his cauſis agimus, ob quas judicio noſtro ſubeſt, atque adeo habeatur pro præſente. Si clauſulam edicti adhibeas, utique nihilominus verum eſt, epiſtola diem judicii eſſe ſignificandum, & hanc mittendam, ubi Legatus eſt, per tabellarium forte, aliumve hominem quo is utitur, & qui ne quidem ejus dignitatis eſt, cujus apparitor Curiæ. Cui bono ambages in re, quæ, ſi veram animi magnitudinem, non minutias ſectemur, nec dignitatem minuit, nec quicquam habet ponderis? Sin aliud eſſe dicas, per epiſtolam de judicio moneri, aliud in os Legati, per apparitorem Curiæ, diem dici, ecce Εὕρημα, quod poſſumus adhibere, ubi, ut in Hollandia, duplex eſt judicii denunciatio, altera per apparitorem, altera per epiſtolam. Per epiſtolam in jus vocantur Magiſtratus Urbium, adoptati in nobilitatem Hollandicam, & pauci præterea alii, reliqui omnes per apparitorem. Igitur demus hoc Legato, ut ejus honori, quam fieri poteſt maxime, conſulatur, ut & hunc recta in jus vocemus per epiſtolam, non per ambages mittendum ad locum priſtinæ habitationis, ſed ubi nunc eſt, abſque ulla edicti clauſula, quæ, ſi me audias, legationis decori magis oberit, quam proderit. Etiam Curia Hollandiæ olim edicti clauſula non eſt uſa, ſed recta per apparitores ſuos Legatis diem dixit, anno 1668. *liet het Hof* (ait Aitzema *lib.* 48. *p. m.* 1059.) *door een Deurwaarder een exploit doen aan den Ambaſſadeur van Spanien over een quæſtie van huuring van een huys by den Haag. Hy liet Deurwaarder in ſyn kamer komen, en beginnende te leſen ſyn exploit, de ſtok in de hand, greep hem d' Ambaſſadeur by den hals, en ſoude hem qualyk hebben getracteert, maer hy ontliep het, en't Hof ſelve ſeide, hy had het behoren t' exploiteren aan een van ſyn dienaars*. Vides, Curiam diſtinguere inter Legatos eorumque comites, & apparitorem accuſare, quod ipſe, ne quidem monitus, ita non diſtinxerit. Sed, ut dicam, quod res eſt, nihil proderit illa diſtinctio, & perinde eſt ſive Legato, ſive ejus comitibus diem judicii denuncies, quia eodem plane jure habentur. Adhuc malim per epiſtolam diem dici, prætermiſſa edicti clauſula.

CAPUT XVII.

Si legatus deliquerit, ubi de delicto agendum ſit, difficulter ex ſola ratione expediri poſſe, prævalere tamen videri ſententiam Grotii.

QUi in hoc argumento verſati ſunt, & verſati ſunt quam plurimi, non omnes æque τὸ κρινόμενον, quod Græci appellant, adſecuti ſunt. Nihil hic prodeſt prolixe philoſophari de officio Legati, & monere, eum eſſe oportere integrum vitæ, ſceleriſque purum, nec quicquam vel dicto vel facto committere contra Principem ejuſve populum, ad quem legatus eſt. Honeſta oratio, ſed ſi quid commiſerit, ubi accuſari debeat, hoc eſt, de quo quærimus. Nec rurſus proficies in hoc argumento, ſi Legatum, qui deliquit, non impunem eſſe oportere pronunciaveris & probaveris, quin &, quo magis in illuſtri poſitus eſt loco, eo graviori illum pœnæ ſubjeceris, nam impunitatem Legati non defendimus, nec ſcio, an quiſquam alius defendat, ſed ſi, dum in legatione eſt, deliquerit, ubi accuſari vel puniri debeat, unice quæſtionis eſt. Aliena quoque hinc eſt inſpectio, an non Legatus, qui adverſus mandata Principis ſui commiſit, apud Principem ſuum accuſari debeat, nam & antea hoc lubentes largiti ſumus. Aliena demum hinc eſt quæſtio, an non Legatus, qui manu agit, manu repelli poſſit, ſive publice agat, armatus forte inter hoſtes noſtros ſeu rebelles, ſive privatim, cives noſtros pulſando, occidendo, & ſi quid his eſt ſimile. Quicunque vim intulerit, ſemper vi repellere licuit, nec ulla in Legatis eſt exceptio. Cum apud Euripidem *Heraclid. verſ.* 272. Copreus Legatus dixiſſet:

> Μὴ πρὸς θεῶν Κήρυκα τολμήσεις θένειν,
>
> *Ne per Deos Legatum audeas percutere,*

Demophon reſpondit *verſ.* 273.

> Εἰ μή γ' ὁ Κῆρυξ σωφρονεῖν μαθήσεται,
>
> *Niſi ille Legatus diſcat modeſte agere,*

hoc eſt, niſi vim non inferat, quam Copreus minabatur. Recte etiam Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 4. *num.* 7. hanc repulſionem permittit, non per modum pœnæ, ſed per modum naturalis defenſionis, ut nos ab imminenti periculo ſervemus, laudato quoque, ſed non bene verſo illo Euripidis loco. De Fabiis legatis ad Gallos & inter Cluſinos contra Gallos pugnantibus dicam *cap.* 24. quam hiſtoriam etiam recte huc transfert Grotius. Et jure optimo coerceri Legatos, qui manu agunt, dum agunt, etiam Zoucheus conſentit *jur. fecial. inter Gent. part.* 2. *ſect.* 4. *qu.* 22. *in fin.* & Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 29. *p. m.* 909. 922. & 923. nec quemquam novi, qui contradicat: nam non de forma judicii, ſed de propulſatione quoque vis injuſtæ intelligo, quod Paſchalius dixit in *Legato cap.* 27. *Hoſtili animo accedis? hoſtili excipiere. Pugnas? repugnabo. Feris? referiam,* & & quæ ibi porro ſequuntur in eandem ſententiam. Sed noſtra diſputatio eſt de Legato, qui crimen commiſit, quod non ex tempore, at conſtituto judicio perſequendum ſit, ubi tunc accuſari, ubi puniri debeat.

In

In hac quæſtione crimina Legatorum bifariam conſiderandum eſt, aut enim ſimpliciter committuntur contra ſocietatem civilem & tranquillitatem publicam, ut crimen homicidii, adulterii, & reliqua fere omnia, quæ licet appellare delicta communia, aut committuntur contra Principem, vel Imperium ejus, ad quem miſſus eſt Legatus, quæ vulgo Majeſtatis & Perduellionis crimina audiunt. De utroque genere, ſi ſolam rationem ſequamur magiſtram, eſt, quod in utramque partem diſputari poſſit, ut in utramque partem tam de foro delicti, quam debiti, non una ratione præluſimus *cap.* 7. De foro delicti nunc preſſius agendum eſt. Grotius varias hac de re ſententias, earumque rationes recenſuit magni operis *lib.* 2. *cap.* 18. § 4. & merito illam rejecit, quæ a Legatis non arceri vult, niſi vim injuſtam, nullo ſic iis privilegio relicto, nam & a quocunque privato arcemus vim injuſtam. Alii Legatum privilegiis exuunt, ſi ipſe jus Gentium læſit prius, & in hanc rem laudant benedictum Theodati ad Byzantinos Oratores apud Procopium *de bell. Goth. lib.* 1. *cap.* 5. *Magna quædam*, ait, *& inclyta Oratorum dignitas eſt, & apud omnes Mortales alioquin honorabilis. Sed tamdiu id in ſe muneris retinent, quoad ipſi ſuæ Legationis officium ſervent*. Ni ſervent, ad utrumque genus delicti pœnam porrigit his verbis: *nam hominem occidere, qui legatione fungatur, tunc quidem & jure pro humanis legibus licet, cum Regem videbitur contumelia affeciſſe, vel ſi cum muliere cubuerit, alteri cuiquam nupta*. Legati hoc negant, ſed ad rem non reſpondent, cum ajunt: *Orator qualiacunque a Principe, ſe delegante, acceperit, profert: quæ ſi minus proba vel rectiora videntur, non ipſe propterea jure eſt incuſandus, ſed, qui miſerit, forte culpandus; Oratoris quippe officium eſt, ſuum cum fide miniſterium exſequi*. Non, inquam, ad rem reſpondent, nam Legati non mittuntur ad contumeliam Principi dicendam, vel ſubigendas aliorum uxores, & tamen id fit aliquando. Ex mandato quod agit, ad Principem mittentem & mandantem pertinet, at ſi delinquat, quod citra mandatum fere ſemper eſt, an Legatorum privilegia amittere dicemus? Sane amittere, ſi ſeditionem moliantur, & Rempublicam turbent, etiam Ordinum Hollandiæ eorumve Delegatorum ſententia eſt apud Aitzema *lib.* 46. *p. m.* 747. Si dicas, jure Gentium læſo, tolli Legatorum privilegium, jam ex omnibus delictis puniri poterunt, ut recte obſervat Grotius, niſi quæ ex mero jure civili oriuntur; quæ Hermani Kirchneri ſententia eſt *in Legato lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 125. *& ſeqq.* atque hæc cum durior nonnullis videatur, reſtringunt ad crimina læſæ Reipublicæ, vel læſæ Majeſtatis ejus, ad quem Legatus mittitur. Et quamvis id videatur habere magnam rationem, tamen Kirchnerus, qui mox Legatum ſubjiciebat omni pœnæ in quibuſcunque delictis, *num.* 138. *& ſeqq.* excipit crimen Majeſtatis, quia Majeſtas non læditur, niſi a ſubdito. Atque ſi Legatus magis eſſet ſubditus in aliis criminibus, quam in eo, quod excepit. Sed cum hac non ſucceſſit, alia rem aggreditur via, & ait, crimen Majeſtatis ſolo fere animo committi, & juris civilis eſſe, animum punire, non juris Gentium. Atque ſi, plebe forſan concitata, effectu deſtitutus fuerit animus, & non in omnibus delictis, ſi diſtinguendum ſit, hæc diſtinctio pari ratione obtineret. Kirchnero tamen

eadem ſententia præiverat Albericus Gentilis *de legation. lib. 2. cap. 19.*

Vides, quam ſententiæ, quam rationes diſcrepent. Gentilis *d. cap. 19.* & Grotius *d.* § 4. eſſe ſcribunt, qui, ſi res incidat, de ineundo Gentium conſilio ſolliciti ſunt; ſed hoc nugari eſt. Ipſe Grotius utilitatem pœnæ exigendæ & utilitatem legationis, tuto obeundæ, invicem committit, & quæ potior ſit, ex voluntate Gentium derivandum eſſe, recte cenſet, ſed *hoc* inquit, *ex ſolis exemplis evinci non poteſt: exſtant enim ſatis multa in utramque partem. Recurrendum igitur tum ad Sapientum judicia, tum ad conjecturas*, & mox depromit illa judicia, illaſque conjecturas, tanquam totidem ſententiæ ſuæ, quam *num.* 5. exponit, prænuncios. Ego vero, cum de jure Gentium ſermo eſt, non tam teſtibus & conjecturis, quam exemplis crediderim. Teſtes, ſi ullibi, hic variant, & poſſem ex priſcis & novis Annalibus adferre magnas auctoritates, quæ in utramque partem ſtant, & victoriam tantum non dubiam reddunt. Grotius non denunciavit teſtimonium, niſi Livio & Salluſtio, de quibus dicam, cum ad exempla Gentium perventum erit. Quod ad conjecturas attinet, nihil illæ ſunt, niſi rationes, ex præſumta mente Gentium petitæ, & quibus tantum tribui non poteſt, ut inde jus potius æſtimemus. Hoc ipſum eſt, quod ipſe ille dicebat *d.* § 4. *num.* 2. poſt varias variorum ſententias recitatas: *Rationes, quas pro ſe quiſque afferunt, nihil definite concludunt, quia jus hoc, non ut jus naturale, ex certis rationibus certo oritur, ſed ex voluntate Gentium modum accipit*. Ad judicia igitur Gentium cum maxime provocandum eſt, ubi quæritur, an Legatus, qui deliquit, & an in omni genere delicti, utatur præſidio juris Gentium? & ea judicia exemplis abſolvuntur, tantaque eorum ſeges eſt, ut his conſultis non difficulter de re ipſa pronunciari videatur poſſe, prætermiſſo etiam omni reliquo levis armaturæ apparatu.

Ex his igitur ſolis, quantum ſufficit ad probandum conſenſum, atque adeo jus Gentium, opinor effici poſſe, Legatum ex nullo delicto, in loco legationis accuſari vel puniri oportere, ſed rem eſſe tranſigendam his cautionibus, quas Grotius *d.* § 4. *num.* 5. & 6. præſcribit: *Si*, inquit, *tale ſit delictum, quod contemni poſſe videatur, aut diſſimulandum erit, aut e finibus jubendus excedere Legatus. Si crimen ſit atrocius, & ad publicum malum ſpectans, mittendus erit Legatus ad eum, qui miſit, cum poſtulato, ut eum puniat aut dedat*. Permittit etiam *d. num. 6. ut obviam eatur imminenti periculo, ſi nulla alia eſt ratio idonea, & retineri, & interrogari Legatos poſſe*. Non dubitamus hic Grotium præeuntem ſequi, niſi quod etiam in gravioribus delictis ſolam expulſionem Legati præferamus, &, dum exſpectamus exempla Gentium, quæ *caput ſequens* ſuggerit, credamus etiam rationes, quæ hanc ſententiam ſuadent, eſſe æquiores meliores. Utilitatem legationis utilitati pœnæ præfert Grotius, & recte, quia pœna etiam per eum haberi poteſt, qui Legatum miſit, quin & ab eo peti, & ſi res tanti ſit, bello exigi. Si vero Legatum permittas carceri & pœnæ ejus, apud quem degit, mox in Legato delinquente intercidit omnis legationis utilitas, &, quamvis non deliquerit, vel maxime eum exponis promiſcuis accuſationibus: *nam*, ut optime ſubjungit Grotius, *cum plerumque diverſa, ſæpe & adverſa ſint conſilia eorum, qui mittunt Legatos, & qui acci-*

ci-

cipiunt, vix eſt, ut non ſemper aliquid in Legatum dici poſſit, quod criminis accipiat ſpeciem. Neſcio, cur in hac quæſtione Principes, qui Legatos miſerunt, monſtra eſſe hominum putemus, qui Legatos, pœnam meritos, magis impunitos tranſmittere vellent, quam vellent ii ipſi, apud quos legatione funguntur. Fateor, ſi forte ex mandato conſilia ceperint contra Rempublicam, ubi degunt, non ſibi metuendum eſſe a Principibus ſuis, ſed vel in hac ſpecie, ſi quid ex iniquo habeat magnum exemplum, utilitate publica ſatis repenſum erit.

Princeps ratio, quæ Grotium movit, etiam me movet, Legatum nempe, ex unanimi conſenſu Gentium, non cenſeri ſubditum ejus, apud quem legationem obit, ſed cum & ſupra eam rationem prolixe exſequuti ſimus, non eſt, ut de ea amplius dicamus. Neque obeſt ea ipſa ratio, quominus Legatum, ſi quid deliquerit, etſi puniri nequeat, jubeamus tamen excedere vel Aula, vel Imperio noſtro, quia hæc interdictio non tam pœna eſt, quam ſola defenſio, ne ultra nobis vel rebus noſtris noceat, & defenſionem contra Legatos licitam eſſe nemo negavit unquam. Unde interdictionem damus, cui neque juriſdictio, neque ullius pœnæ conſtituendæ jus eſt, ut de Rationali ſcribit Calliſtratus in *l.* 3. § 1. *ff. de offic. Procur. Cæſar.* Ut non quoſvis Legatos tenemur accipere, ſic nec quoſvis retinere, non turpius ejicitur, quam non admittitur, qui ipſe ejiciendi cauſam præbuit, dum apud nos verſatur; ſola ea ratio ſupereſt, ut noſtræ ſaluti, Legatorum dignitati conſulamus. Et ſi cuilibet patrifamilias in domo ſua liceat homines habere, vel non habere, ut libuerit, quidni idem largiamur Principi in Imperio ſuo, & id largiendum eſſe, nemo dubitabit, qui mores Gentium in hanc rem exploraverit.

CAPUT XVIII.

De moribus Gentium quod ad forum Legatorum in criminibus.

QUia Grotii ſententiam de foro Legatorum in criminibus, tantum non noſtram fecimus, cum maxime intereſt, ut hanc uſu Gentium probemus. Sed prius amoliamur aliquot præjudicia, quæ huc vulgo transferuntur, & tamen huc non pertinent. Qui de Legatis & legationibus ſcripſere, prolixe deprædicata Legatorum ſanctitate ex jure Gentium, mox ad eos tranſeunt, qui ſpreto illo jure, Legatos, etiam mandata ſua explicantes, vinculis, verberibus, & morte ipſa multarunt. Sæpe Princeps, plenus irarum calidæque rixæ, in Legatos irruit, & eorum ſanguine explevit vindictam, quam aperto Marte ſumere non poterat. Si recenſerem Gentes, cum barbaras, tum etiam moratiores, quæ tale quid nonnunquam auſæ ſunt, multa ſcribenda eſſent, nihil quicquam profutura ad rem præſentem. Omnes conſentiunt, Legatis male habitis, vel ob odium Principis, qui miſit, vel ob explicata ejus mandata, quamvis acerbiora, violari jus ſocietatis humanæ, quod ex pactis tacitis inducitur. Sed eo non pertinent crimina, quæ Legatus extra cauſa legationis commiſit, ut nec pertinet quæſtio, an ea crimina ipſe Princeps, ad quem miſſus eſt Legatus, manu Regia, an per judices ſuos punire poſſit.

Quemadmodum igitur hæc exempla tranſimus, ſic & tranſeamus ea, quibus manu repulſus & coercitus Legatus, qui manu agebat, nam & hanc ſpeciem hinc reje-

rejecimus *cap. præced.* & eandem ob cauſam Imperator Germanorum rejecit querelas de arreſto Principis Furſtembergii, quamvis revera Legatus fuiſſet, quo de tantopere turbatum eſt, vide *Hollandſche mercur. anni* 1674. *p.* 62. *&* 63. & Wicquefortium variis locis; ſed prolixior eſt hæc cauſa, quam ut de ejus jure vel injuriá hic ſtatuamus, & plurima ibi inciderunt, quæ ad Diſputationem noſtram non pertinent. Anno 1658. Hafnia obſeſſa cum Sueciæ Legatus, qui ibi erat apud Daniæ Regem, arma parare, iiſque homines ſuos inducere diceretur, in loco publico militari cuſtodiæ datus eſt, ut refert Aitzema *lib.* 38. *p. m.* 100. ſed & hæc ſpecies defenſionis fuit, ad propulſandam vim injuſtam imminenti periculo.

His omnibus rejectis, fatendum tamen eſt, exſtare judicia in Legatos eorumve comites exercita ab his, apud quos agebant & delinquebant. De Pelopida Nepos in *ejus vita* hæc retulit: *Quum Theſſaliam in poteſtatem Thebanorum cuperet redigere, legationiſque jure ſatis tutum ſe arbitraretur, quod apud omnes Gentes ſanctum eſſe conſueſſet, a Tyranno Alexandro Pheræo, ſimul cum Iſmenia comprehenſus, in vincula conjectus eſt.* At Pelopidas duntaxat in vincula ductus, non etiam punitus fuit, ut apparet ex iis, quæ mox addit Nepos. Sed vis exemplum pœnæ? illuſtre habet Livius *lib.* 25. *cap.* 7. de Philea Tarentino, qui, cum Legatus Romæ eſſet, obſides Tarentinos, corruptis æditui duobus, cuſtodia eduxit, & comes itineris factus cum his profugit, ſed a fuga retracti & *deducti*, inquit, *in comitio, virgiſque, approbante Populo, cæſi, de ſaxo dejiciuntur.* Atrocitatem ejus rei excuſat Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 4. *num.* 5. excuſant alii, quod Tarentini victi ſub Romanis eſſe cœpiſſent, vel potius, quod eorum Urbs præſidio Romanorum teneretur; ſed dubito an recte, cum Phileas Tarentinus, qua Legatus, Romæ egerit, &, cum egerit, jus legationis ei ſartum tectum eſſe oportuerit. De comite legationis, qui inſidias paraverat, Salluſtius *bell. Jugurth. cap.* 35. ita infit: *Fit reus magis ex æquo bonoque, quum ex jure Gentium Bomilcar, comes ejus, qui Romam fide publica venerat.* Vides, factum fuiſſe reum, nam quod Salluſtius ſuperdicit, *ex æquo & bono magis, quam ex jure Gentium* id æſtimandum, rem ipſam non mutat, ſed oſtendit, Salluſtio ita viſum, & quamvis religio juris Gentium Bomilcarem dimittendum ſuaderet, id tamen diſplicuiſſe *ex æquo & bono*, quod homines, præſertim juris imperitiores, ſibi fingunt, & hic fingebant, quodque videbatur flagitare, ut ſine ullo perſonarum diſcrimine, delictum pœna comes ſequatur. Sic explicandus eſt locus Salluſtii, quem Interpretes plerique peſſime habent.

Etiam recentior ætas exempla ſuppeditat. Paulus IV. Pontifex Maximus Garcilaſſum Vegam, Regis Hiſpaniarum Legatum, quod Romæ res novas moliretur, in carcerem conjecit, & ad Ducem Albanum, de eo conquerentem, ita reſpondit: *Si Vega inter mandati fines & Legati munus ſe continuiſſet, ſe nihil damni paſſurum, ſed cum conſiliorum, ſeditionum, machinationum clam in eum Principem, ad quem fuerat miſſus, initarum particeps ſit, tanquam privatum improbe egiſſe, atque ut talem ſupplicium meruiſſe*; quemadmodum hæc narrat Paulus Sarpius *hiſtor. Concil. Trident. lib.* 5. *p. m.* 364. *&* 365. ſed ſubſtitit ea res intra ſolam cuſtodiam, qua poſt dimiſſus eſt. Alii Principes ultra progreſſi ſunt. Regis Perſarum Legati,

gati, quod laſcivius egiſſent, inter ſacra menſæ, in Macedonia trucidati. In Luſitania Legatus, quod adulterium commiſiſſet, ultimo ſupplicio affectus. Mediolani Galliæ Legatus, ob homicidium perpetratum, capite punitus, ut ex idoneis auctoribus hæc omnia retulit Kirchnerus in *Legato lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 115. *& ſeqq.* quamvis in primo exemplo tumultuaria pœna magis exacta fuerit, quam ſervatus judiciorum ordo, & in tertio non defuerint rationes dubitandi, an pro Legato habendus fuiſſet, qui capite pœnas luit. Rationes dubitandi habet Wicquefort *dans ſes memoires p. m.* 47. *& ſeqq.* Legatum Venetum, adulterii reum, Mediolani quoque capite plexum narrat Gentilis de *legation. lib.* 2. *cap.* 17. Aliud exemplum Legati, qui rebellionem concitarat, puniti habet Theſmarus ad Grotium *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 4. *num.* 1. Frater Legati Luſitani Londini hominem occidit, & fugit in domum fratris, in cujus comitatu erat, ſed Cromwel, Angliæ Protector, eum extraxit, & ſecuri percuſſit, vide Aitzema *lib.* 34. *p.* 75. *&* 132. *& Hollandſche mercur. anni* 1674. *p.* 62. *&* 63. quod damnat Wicquefort *majoris operis lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 885. *&* 886. Nec minus damnat, quod ſibi accidit anno 1675. cum Hagæ Batavorum eſſet Ducis Luneburgenſis Legatus, & ſimul in fide Ordinum Generalium, *in den eed van ſecreteſſe*, nam cum pro pecunia conſilia publica cum amicis, aut certe nondum hoſtibus communicaſſet, Curia Hollandiæ eum damnavit, ut ſupra dixi *cap.* 11. ſed, id obſervabam, ante legationem hic habitaverat, qua ſubditus, nec ſubditi conditionem mutaverat.

Sic punita vides crimina Legatorum & communia, & turbatæ Reipublicæ, & quamvis forte diſputari poſſet, eſſe in his exemplis facta quædam dubia, quæ ad hanc de foro quæſtionem non pertinent, largiamur tamen, omnia pertinere, quin & plura forte addi poſſe, ſed ne inde efficiemus, his exemplis jus Gentium induci. Utique nemo negat, contra jus Gentium committere, qui Legatos violaverit, & nihilominus conſtat, plurimas Gentes Legatos violaſſe, ſed id ipſis fuit opprobrio, ut ſunt qui opprobrio duxerunt illa ipſa, quæ recenſui, pœnarum exempla. Hoc auſim adfirmare, exempla, quæ in adverſam partem proferuntur, ſive numeremus, ſive ponderemus, ſemper & ubique vincere, & viciſſe etiam apud illas Gentes, quæ alias impetu abreptæ puniverant Legatos. Populus Romanus, ipſa infantia ſua, nobili exemplo præivit; nam cum Legati Tarquinii, jam ejecti, Romæ aliud agerent, aliud ſimularent, & non tam de recuperandis bonis Tarquinii, quam ipſo Tarquinio reducendo conſilia iniviſſent, & juventutem Romanam concitaſſent, *proditoribus*, inquit Livius *lib.* 2. *cap.* 4. *extemplo in vincula conjectis, de Legatis paululum addubitatum eſt, & quamquam viſi ſunt commiſiſſe, ut hoſtium loco eſſent, jus tamen Gentium valuit.* Nemo, in hoc argumento verſatus, hoc exemplum prætermiſit, nec prætermitti debuit ob atrocitatem delicti. Majores ſuos, ita præeuntes, poſteri Romani tantum non ſemper ſequuti ſunt. Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 4. *num.* 5. ex Polybio recitat exemplum Legati, Roma abire juſſi, quod obſidibus fugiendi cauſam præbuiſſet; quod crimen alias imprudenter Romani in Legato Tarantino morte multaverant. Kirchnerus minus recte duas has ſpecies confudit. In *Notis* habet Grotius aliud exemplum de Chartagi-

nien-

nienſium Legatis, qui Romæ contumelioſe egerant, Romæ non punitis, at Carthaginem remiſſis. De Scipione Africano, qui Legatum, ut ut peſſime meritum, dimiſit & ſimpliciter abire juſſit, ex Appiano Alexandrino exemplum ſuppeditat Antonius de Vera *en ſon parfait Ambaſſadeur lib.* 1. *cap.* 41. Etiam alias Romanis ſolemne fuiſſe, jubere Legatos Urbe & Italia excedere, diſco ex Polybii *excerpt. legation. num.* 68. Nec aliter aliæ Gentes ſapuerunt. Lampſaceni Verrem, quamvis virgini vim intuliſſet, dimiſerunt, quia Legatus erat, idque ex conſilio Romanorum, qui apud eos mercaturæ cauſa hærebant, quique putabant, levius peccatum fore, ſi homini ſcelerato peperciſſent, quam ſi Legato non peperciſſent, ut Cicero retulit *orat.* 3. *in Verr.* Demochares, Athenienſium Legatus, Regi Philippo, ad quem miſſus erat, interroganti, ecqua re Athenienſibus prodeſſe poſſet? potes, reſpondit, ſi te ſuſpenderis. Dignam diceres laqueo reſponſionem, ſed Philippus, juris Gentium memor, hominem impunitum dimiſit, ut hæc & alia Legatorum contumelioſe dicta, & impune tranſmiſſa, commemorat Kirchnerus in *Legato lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 198. *& ſeqq.* Sed & Teſmarus ad Grotii *lib.* 2. *cap.* 18. § 4. *num.* 5. ex veteri & recentiori memoria plures Legatos recenſet, haud aliter multatos, quam ut finibus Imperii juſſi ſint excedere.

Novi ævi exempla de Legatis, qui varie deliquerant, non punitis, tot ubique in Annalibus occurrunt, ut ipſa copia laboremus. Sæpe diſſimulata ſunt crimina; ſæpe tranſmiſſi ad Principem ſuum Legati, ut punirentur; ſed ut plurimum ſimpliciter abire juſſi. Fit illa interdictio, etiam non conſulto, nec conſentiente Principe, qui miſit, quamvis ratio interdictionis aliquando per literas reddatur, & hoc expedit, ſi pacem illæſam volumus. Grotius in *not. ad d. num.* 5. ex Thuano refert exemplum ejuſmodi interdictionis in Stephano, Poloniæ Rege, quod ad Legatos Moſchos, & duo alia in Eliſabetha, Angliæ Regina, alterum quod ad Legatum Scotum, alterum quod ad Hiſpanum, qui apud ſe factiones ſuſcitaverant. Scotus erat Joannes Leslæus, Epiſcopus Roſſenſis, Legatus Mariæ, Scotiæ Reginæ, de cujus judicio & pœna prolixe diſputatum eſt, ſed demum poſt carcerem biennii, ſimpliciter ex Anglia excedere juſſus, vid. Camdenum *annal. Angl. ad annum* 1571. *p. m.* 201-203. *& ad annum* 1573. *p. m.* 241. Hiſpanus erat Bernardinus Mendoza, cujus interdictionem tamen Rex Hiſpaniæ ægerrime tulit, vide illum ipſum Camdenum *ad annum* 1584. *p. m.* 355. *&* 356. Quin & cum Galliæ Legatus vitæ Eliſabethæ Angliæ Reginæ, eſſet inſidiatus, *& noluiſſet in fraudem Regis ſui & Legatorum præjudicium accuſationem quamcunque audire*, leniter nonnihil increpitus, cetera impune tulit, ut lego apud eundem Camdenum *ad annum* 1587. *p. m.* 449. *&* 450. Et cum Maria, Scotiæ Regina, ad mortem eſſet damnata, erant, qui cum ea durius actum exiſtimabant: *quod in Majeſtatem peccare non potuiſſet, quia ſubdita non fuerat, & quod Legati, Principum adminiſtri, ſi in Reges, apud quos legatione funguntur, conjuraverint, Majeſtatis crimine non teneantur, multo minus ipſi Principes.* Defendebant igitur Reginam ad exemplum Legatorum, quam recte, nunc non diſputo. Angli etiam haud ita pridem Sueciæ Legatum, qui in perniciem ſuam conſpiraſſe dicebatur, navi impoſitum, ad Regem ſuum remiſerunt. Alia ſolius interdictionis exempla alii retulerunt. De Friderico I. Impera-

peratore, quod ad Pontificios Legatos, Kirchnerus *d. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 138. De Venetis, quod ad Legatos Francicum & Hiſpanum, ipſe ille Kirchnerus *num.* 175. *&* 176. Sed quid moror in partes advocare commune Legatorum aſylum, Abrahamum Wicquefortium, qui ex profeſſo id egit *majoris operis lib.* 1. *cap.* 27. 28. *&* 29. ut Legatos, ſive Rempublicam turbaverint, ſive aliud commune delictum commiſerint, abſolvat a juriſdictione ejus, apud quem legati ſunt. Hanc ſententiam, ut par eſt, exemplis defendit, & fere ſolis exemplis, ex recentiori ævo petitis, veteris enim non uſque adeo gnarus erat. Si omnes rationes, quæ eo pertinent, attuliſſet, ego potuiſſem hac opera ſuperſedere; egregias tamen, in enumerandis exemplis, ſuppetias tulit, vellem modo laudaſſet auctores, quorum fide narrat, quæ narravit, ne forte ſit, qui ei fidem abroget, ut ipſe abrogavit Antonio de Vera, ſcriptori Hiſpano, in re Hiſpanica, *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 29. *princ.* Sed auctorem ſuum laudare, quamvis & in aliis id jus civile deſideret, fere hodie cenſetur ſupervacui laboris. Ex Francia ille mos invaluit, & apud eos, qui Gallice ſcribunt, altos radices egit, quin & alios contagio quodam infecit. Sed ego nolim Wicquefortium teſtem refutare, cum repererim, plurima exempla, quæ ipſe adfert, revera in Annalibus exſtare, & de paucis aliis ipſe ſecurus ſim. Lege hæc omnia (nam ego nolim deſcribere) confer cum his, quæ ipſe dixi, & adhuc dubita, quæ ſit dicenda conſuetudo Gentium. Imo vero non dubitabis, ſed palam affirmabis, tacito Populorum conſenſu placuiſſe, ne Legatos, ut ut pœnam meritos, ipſi puniamus, ſed Princeps, qui miſit.

CAPUT XIX.

Rurſus de exemplis, ex uſu Gentium, & quæ contra dici poſſint.

GRotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 4. *num.* 6. ut obviam eatur imminenti periculo, putat, Legatos *& retineri, & interrogari poſſe*; quod plus eſt, quam Aula, Urbe, vel Imperio interdicere. Adſentior, ſi res urgeat; & uſus Gentium hoc probat. Quod ipſe ait de Legatis Tarquinii comprehenſis, ex Livio non ſatis mihi liquet, ſed ſi liqueret, non improbarem. In ſeditione concitata res ſæpe moram non fert, & auctores, ne ſerpat malum, quam primum ſolicite cuſtodiendi, ut Epiſcopus Roſſenſis, ut alii, quos memoravimus, quam primum cuſtoditi, ſed poſt dimiſſi ſunt. Henricus IV. Franciæ Rex, juris Gentium fuit peritiſſimus, & ſimul tenaciſſimus. Cum is ſcribam Legati Hiſpanici, hoſtilia molientem, detinuiſſet, ad querelas Legati reſpondit, ipſos etiam Legatos in ea ſpecie detineri poſſe. Reddidit deinde ſcribam Legato, ſed ea lege, ut quantocyus eum juberet Imperio excedere. Duos alios, ejuſdem criminis reos, at ſibi non ſubditos, idem Franciæ Rex, poſtquam interrogaſſet, cum *Notoriis*, ut vocant, ad Principem ſuum remiſit, quemadmodum hoc tradit Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 27. *p. m.* 828.

Conſultius eſt, ſi res moram ferat, Principem rogare, ut is Legatum, ſi deliquerit, domum revocare velit, ſed id ſemper prius eſſe rogandum (ut Philippus II. Hiſpaniarum Rex contendebat, cum de ejus Legato Mendoza ageretur) priuſquam Imperio interdicatur, nec rationem, nec auctoritatem habet ullam.

ullam. Huic ſententiæ recte contradixit Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 29. *p.* 903. & 904. Eliſabetham, Angliæ Reginam, defendens adverſus Philippi II. querelas, ut ut alias eadem Eliſabetha eidem Philippo denunciaverit, Legatum ſuum, ſibi noxium, revocare vellet, ut eſt apud Wicquefort *d. ſect.* 29. *p.* 909. & 910. ratione magis humanitatis, quam juris. Ordines fœderati Belgii Legatum Luſitanum abire juſſerunt, & pro Legato amplius habere detrectarunt. Hic reſpondet, poſſe quidem eos hoc in Imperio ſuo, ſed non ſine bello, Aitzema *lib.* 31. *p. m.* 505. & 506. perperam. Cromwel, Angliæ Protector, illæſa pace, Franciæ Legatum, qui adverſus ſe conſpiraverat, intra 24. horas ex Anglia juſſit excedere, ut lego apud Aitzema *lib.* 34. *p. m.* 125. Veneti quidem, pro prudentia ſua, Regem Hiſpaniarum rogarunt, uti Legatum, qui Rempublicam ſuam turbaverat, domum revocare vellet, Wicquefort *d. cap.* 27. *p.* 828. & 829. & ſic Ordines Generales quod ad Sueciæ Legatum anno 1657. Aitzema *lib.* 37. *p. m.* 1020. ſed uſu id non ſemper ſervari, neque neceſſarium eſſe, docent exempla apud Aitzema *lib.* 39. *p. m.* 642. *lib.* 41. *p. m.* 294. *lib.* 42. *p. m.* 340. & *lib.* 47. *p. m.* 673. Huc pertinet contentio, quæ inter Regem Hiſpaniarum ex una, & Regem Angliæ & Ordines Generales ex altera parte annis 1695. & 1696. agitata eſt. Is qui abſente Regis Angliæ & Ordinum Legato, eorum res agebat apud Hiſpaniarum Regem, homo, ſi verum fama ſuſurrat, viliſſimus, contumelioſos libellos Regi Hiſpaniarum porrexerat. Rex eum Madrito excedere juſſit, & contumacem Præfectus Urbi manu Madrito eduxit. Queritur ille ad Regem Angliæ & Ordines. Rex Hiſpanum Legatum, qui Londini erat, etiam ſtatim Urbe ejiciendum cenſuit, ſed qui aderant, hunc impetum mitigarunt. Deinde Rex & Ordines ad Regem Hiſpaniarum ſcripſere, ſatisfaceret ſibi de injuria, res ſuas agenti facta; ſin autem, & ſe ejus Legatos ſtatim ejecturos; minus conſulta, ut mihi videtur, juris Gentium prudentia. Sed tandem conveniſſe relatum, actorem rurſus in Urbem admitteret Hiſpaniarum Rex, deinde eum revocarent domum, ut revocarunt, Rex Angliæ & Ordines.

Ceterum nec deſunt alii modi, quibus Legati, cum legibus non teneantur, neque iis volentes pareant, commodum coerceri vel deterreri poſſunt. Noſtra memoria Prorex Neapolitanus præcipuum quemdam ex familia Nuncii Pontificis Maximi ſalſe ludibrio expoſuit. Officiales eum, in proſtibulo, deprehenſum, ad omnes Judices ducunt, ut puniretur: quibus rei gnaris, nihilque, niſi ſibi in eum juriſdictionem non eſſe, dicentibus, hominem dimittunt. Nuncio de hac infamia ſuo homini, per cuncta tribunalia tranſducto, conquerente, Neapolitanus Prorex hanc pœnam Officialibus conſtituit, ut & ipſi per Urbem deducerentur, hoc ſuperdicto: pœnæ cauſa ita eos tranſduci, quod illum Titium vel Sempronium, ex comitatu Nuncii, ſcortari non ſiverant. Fere convenit, quod de Chiis refert Plutarchus *apophtegm. Lacon. p. m.* 405. cum nempe Spartam veniſſent, & poſt cœnam ſellas Ephororum vomitu & oleto repleſſent, hos edixiſſe, Chiis permiſſum eſſe turpiter agere. Ælianus *variar. hiſtor. lib.* 2. *cap.* 15. de Clazomeniis id ipſum tradit, niſi alia hiſtoria ſit dicenda, cum ſellas hi ἀσβόλῳ, *fuligine* reſperſiſſe dicantur, ſed idem per præconem proclamatum eſt, ſcilicet, ἐξέστω Κλαζομε-

νίοις

υἱοις ἀσχημονεῖν , *liceat Clazomeniis indecore facere* .

Verum hæc remedia valde extra ordinem adhibentur , nec ſemper citra majorem indignitatem , vel belli metum ſucceſſerint . Tutius eſt ſolam interdictionem ſequi ex recepta Gentium conſuetudine . Sed quid receptam dico, ſi tota Gens Hiſpana contradicat ? Memoriæ nempe prodidit Antonius de Vera *en ſon parfait Ambaſſadeur lib.* 1. *cap.* 43. Madriti ex ædibus Legati Veneti, vi & vi armata reſiſtentis , facinoroſos quoſdam eſſe extractos & damnatos , gratiam quidem criminis deinde eſſe factam damnatis , iis ſimpliciter Regno excedere juſſis, ſed Regem Hiſpaniarum ea occaſione literas dediſſe ad omnes Principes Chriſtianos , quibus ſibi placere ſignificavit , ut , ſi Legati ſui penes eos delinquerent , cecidiſſe viderentur privilegiis ſuis , & judicarentur ſecundum leges Imperii , ubi eſſent . Qui id tradat, præter Veram ; neminem eſſe , atque adeo Veram verum non dicere , ſuſpicatur Wicquefort eo loco , quem *cap. præced. in fin.* indicabam . Quid ejus rei ſit , ipſe non dixerim , & fidem quoque penes auctorem eſſe velim , quamvis & id ipſum memoriæ prodiderit Fredericus de Marſelaer in *Legato lib.* 2. *diſſert.* 13. Sed una unius Regis ſententia, ſemel prolata , non efficit jus Gentium . Quin alias ipſi Hiſpani , cum durius egiſſent adverſus Legatum Franciæ , ejuſve comites , quos captivos habebant , ope conſilio Pontificis Maximi vix a bello liberati, jure dicundo tamen ſuperſederunt , dimiſeruntque captivos, ut habet Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 883. *& ſeqq.* Plurimi etiam Principes contra Regis Hiſpaniarum Legatos , male meritos , ſola interdictione uſi ſunt , punitione procul dubio uſuri, ſi vel Hiſpani aliarum Gentium Legatos ipſi punirent, vel punitionis veniam dediſſent .

Belliſſime quæri poteſt , ſi de illa Hiſpanorum contra Legatos ſententia plena fide conſtaret , quo jure hæc eſſet habenda ? res inde pendet , an qua Gens privilegia Legatorum , quibus utuntur ex jure communi Gentium , poſſit tollere ? & puto , poſſe tollere , ſi palam id teſtetur , quia nullo jure competunt, niſi tacito & præſumto . Gens Gentem non obligat , nec vel omnes Gentes obligant aliam , licet ſolam , quæ ſui juris eſt , & aliis legibus uti decrevit . Hugo quoque Grotius magnus pro Legatorum immunitate patronus, ea privilegia refert ad pactionem tacitam ejus, qui Legatum recipit , & hanc voluntatis eſſe certiſſimum eſt . Legatum poſſe etiam prorſus non admitti conſtat , & rurſus admitti poſſe certis legibus , ex voluntate ejus , qui recipit , definiendis . Si qua Gens igitur noluerit Legatum recipere , niſi foro ſuo ſe ſubjiciat , ſubſiſtet legatio ea lege , nec quicquam eſt , cur non etiam legatio citra illam immunitatem fori poſſit ſubſiſtere. Veriſſimum tamen eſt , quod Hollandiæ Ordines ajunt in eo libello, quem anno 1651. ediderunt, & inſcripſerunt *waaragtig en nodig berigt* &c. (apud Aitzema *Herſtelde Leeuw p. m.* 617.) Legatum , etiamſi deliquerit, ex jure Gentium detineri non poſſe , id enim ut ſervemus , æquitas exigit , ſi non contraria obnunciatione tollatur . Jus Gentium nihil eſt , niſi præſumtio ſecundum conſuetudinem , nec quicquam valet præſumtio , ubi expreſſa eſt voluntas ejus , de quo agitur . Præſumtione Legatos jus ſuum quærere vel tueri non poſſe exiſtimat Huberus *de jure civitatis lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 2. *num.* 32. ſed id reſtringit ad ſubditos Principis , qui, invito Princi-

pe, jure aſyli uti velint apud Legatos. Ego generaliter verum dixerim de omni privilegio Legatorum, id nempe non prodeſſe, ſi contraria acceſſerit conteſtatio, quia voluntas expreſſa tacitam excludit, nec ullum, ut dixi, jus Gentium eſt, niſi inter volentes ex pacto tacito.

C A P U T XX.

Si quis e familia Legati deliquiſſe dicetur.

Qui ad comitatum familiamve Legati pertinent, ejus forum ſortiri, ſatis videor probaſſe *cap.* 15. In cauſa criminali non minus id verum eſt, quam in cauſa civili; quare eos nec accuſat, nec punit Magiſtratus loci, ubi degunt. Si comites quandoque rei facti, ſi in eos animadverſum, etiam gladio, ſi alias juriſdictio exercita, vel adrogata, ut exempla attulimus *d. cap.* 15. & *cap.* 18. id, quod ad forum, eo jure factum puta, quod Prætor reddere dicitur, etiamſi inique decernat. Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 8. comites Legatorum etiam foro ordinario exemit, & ex Pauſania oſtendit, Romanos putaſſe, jus Gentium lædi, ſi vi abſtrahantur. Quin & inter præcipuas belli cauſas id aliquando relatum eſſe Teſmarus ex Camdeno obſervat ad *d. loc.* Vult igitur Grotius, a Legato poſtulandum, ut comites, ſi deliquerint, dedantur, & ſi dedere nolit, ea eſſe facienda, quæ de ipſo Legato præſcripſerat. Sane Legatus ſuos homines dedere poteſt, quia ipſe illos aſſumit dimittitque pro arbitrio; quod ſi alterius conditionis ſint, ab ipſo forte Principe lecti, ut eſt ſcriba legationis, dedere non poteſt. Sæpe etiam Legati homines, qui mere erant arbitrii ſui, Magiſtratui dediderunt, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi, & quia illa occaſio cum maxime eſt, ubi Legati conveniunt ad pacem pangendam, ſi tanta eorum hominum multitudo, ſi non impune ſe delinquere, utique a præſenti pœna ſe immunem crederet, ſæpe ſolent Legati invicem paciſci, ut homines ſui ſint ſubditi foro Magiſtratus ejus, ubi de pace agendum eſt. Sic Monaſterii, ſic Neomagi factum refert Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 893. & 894. & ſæpe alias id obſervatum memini.

Si nihil tale convenerit, nulla Magiſtratus in eos erit juriſdictio; neque adeo dubitandum eſt, quin recte Hiſpaniarum Rex prohibuerit, ne vel apprehendere liceret homines Legati Veneti, qui duos Hiſpanos occidiſſent, ut eſt apud Wicquefort *d. ſect.* 28. *p.* 885. Imo, ſi apprehenſi eſſent ejuſmodi homines ab officialibus, in flagranti forte delicto, recte eos Legatus repetet, & varia ejus rei exempla exſtant. Legati Franciæ famulus Hagæ Batavorum noctu vim fecerat mulieri, & captus erat; petiit Legatus, eum ſibi tradi, ut ipſe jus diceret, & Ordinum Hollandiæ Conſiliarii anno 1657. tradiderunt, vid. Aitzema *lib.* 37. *p. ut.* 791. & Wicquefort *d. p.* 885. & de aliis *p.* 883. & 884.

Recte deditus eſt ille famulus Legato Franciæ, ſed an ipſe de eo jus dicere potuerit, alia quæſtio eſt, de qua dicere occupavi *d. cap.* 15. Franci ita fere cenſent. *In capitalibus cauſis Legati per ſe in ſuos judicia ferre ſoliti ſunt*, ait Mornacius ad *l.* 2. § 3. *ff. de judic.* & exempla quædam pœnæ, a Legatis Francicis exactæ refert, etiam apud Turcarum Imperatorem, quid id paſſus eſt, quia, ut mox audies, etiam Turcarum Legati ſolent ipſi pœnas exigere

gere a ſuis hominibus. Sed omnino ea res eſt tranſigenda iis diſtinctionibus, quas recenſui *d. cap.* 15. Si Legatus juriſdictionem habent ab eo, qui miſit, & conſentiat is, ad quem miſſus eſt, pœnam jure optimo exiget; ſi alterutrum deficiat, non exiget. Jure Legati nihil poteſt agere, niſi ex mandato, & mandato non ſolet ei dari juriſdictio in homines ſuos, quin, ſi data fuerit, non recte hanc exercebit in Imperio alterius Principis, invito eo Principe. Poterit autem, ne impune effugiant rei, eos vincire, & vinctos tranſmittere ad forum ſuum. Familiæ vinciendæ poteſtatem vulgo Cardinalibus tribuunt apud Clarum *lib.* 5. § *fin. quæſt.* 68. *num.* 32. & niſi hanc tribuas Legatis, fruſtra de pœna ab hominibus ejus exigenda cogitabis. Ipſe Legatus modice ſuos caſtigabit, ſi res majorem animadverſionem deſideret, vel dedet Magiſtratui non ſuo, vel, ſi ita videatur, vinctos remittet ad Magiſtratum ſuum. Scio ægerrime accepiſſe Pontificem, quod Legatus Imperatoris Germanorum haud ita pridem Romæ quemdam ex ſuis hominibus, ipſum Legatum ejuſque filiam necare voluiſſe ſuſpectum, domi ſuæ vinctum detinuerit, atque ſi carcerem privatum exercuiſſet. Sed ſi Magiſtratus nec delinquentem apprehendere, nec Legatus cuſtodire poſſit, ut ſcilicet deinceps tradat puniendum, jam actum eſt de omni pœna, & familia Legati vitæ, bonis, exiſtimationi civium noſtrorum tuto inſultabit. Cardinalis Bullonienſis, Regis Franciæ ad Pontificem Legatus, anno *1699.* alterius famulum, quem domina ei tradiderat, ut exquireret de auctore injuriæ cujuſdam, non ex Cardinalis arbitrio non reſponderet, aliquamdiu domi ſuæ captivum habuit. Quo non immerito Pontificis auctoritatem læſam opinati ſunt juris publici Conſulti, duplici de cauſa, altera, quod id auſus fuiſſet in hominem non ſuum, altera, quod in delicto, quod ad Legationem non pertinebat, cum ipſe Legatus, qua Cardinalis, tum ejus homines Papæ fuerint ſubditi, atque adeo Romæ, ubi erant, judicandi. Utque ipſe id improbo, ſic probo factum Legati Hiſpanici, Emanuelis de Lira, qui apud Ordines fœderati Belgii legationem præclare adivit. Cum quidam ejus famulus puellam quamdam ex Legati Domeſticis, qui vocantur, Hagæ in domo Legati, vi conſtuprare aggreſſus eſſet, Legatus hominem vinctum in Hiſpaniam miſit, ut ibi puniretur & remis daretur. Et ſic oportebat; nec ab ea juriſprudentia receſſit ipſe Wicquefort *d. ſect.* 28. *p.* 889. & 890. niſi quod imprudenter addat, Legati tamen juriſdictionem eſſe in homines, quos ſibi adſcivit ex ſubditis noſtris, ſed hos ab aliis nihil quicquam differre *cap.* 15. exſequuti ſumus.

Sæpiſſime tamen Legati contra homines ſuos ſententiam dixerunt. Apud Wicquefort *d. ſect.* 28. *p.* 886. & 887. Legatus Francicus apud Anglos capitis ſententiam dixit contra comitem ſuum, homicidii reum, ſed Angliæ Rex gratiam criminis fecit. Probavit id factum Henricus IV. Franciæ Rex; ſed indignante Conſilio ſuo, quod Regis Anglici eſſe non putabat, ejus criminis gratiam facere. Et ipſe puto, id certiſſimum eſſe, ſi de jure quæramus, quia comes ille ſubditus erat Regis Franciæ, & ſubditus manſerat, etiam in Anglia. Juriſdictio quoque erat exercita a Legato, ſed nullo jure, niſi poſtquam hanc Rex habuerat ratam. Legimus quoque, Turcicum Legatum anno 1700. Viennæ quemdam ex familia ſua, qui cum aliis ejuſdem familiæ

liæ ſe inebriarat, multaque inſolenter egerat, ante ædes ſuas ex arbore, appenſa pectori lagena, ſuſpendiſſe, & ceteros 50. fuſtium ictibus multaſſe. Alia Legatorum in homines ſuos exercita judicia recenſet Jean Hotman *en ſon traite de l' Ambaſſadeur chap.* 2. *num.* 14. & alia etiam alii. Sed hæc, & duo adhuc alia, quæ Mornacius attulit, exempla non me moverint, ut inde jus Gentium æſtimemus. Huberus *de jure civitatis lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 2. *num.* 30. ex eo, quod comites Legatorum exemti ſunt eorum, ad quos mittuntur, poteſtate, *parum abeſt*, inquit, *quin juriſdictio Legatis in comites ſuos tribui poſſit*, ſed mox reſipiſcit, modicam duntaxat Legatis tribuens coercitionem, ad exemplum patrisfamilias, cetera, & recte, contendens, ablegandos eſſe comites, ut puniantur, ad Principem Legati, ſive ego malim, ad forum Legati, quod ipſe ante ſuſceptam legationem habuit. Et ſane id jus facile vincet, ſive rationem, ſive mores Gentium conſideremus. Cum enim omnis juriſdictio ſit a Principe, nemo, cui non mandaverit, hanc recte exercet, & cedo mihi Legatos, quorum mandatis id continetur, &, ſi vel contineretur, cedo mihi plurium populorum conſenſum, qui Legatos, quibus neque imperii, neque territorii ullum jus eſt, ſcientes volentes paſſi ſunt homines ſuos intra privatos parietes trucidare, vel exſtruere ferale pegma ante ædes ſuas, vel alibi in loco publico, in quo de his ſupplicia ſumant, vel per ſuos, vel conducta ad id carnificis opera. Refragantur etiam mores, dummodo paucos excipias, ex quibus jus Gentium efficere non licet.

Carolus Paſchalius in *Legato cap.* 76. ſingulari loco egit, *an Legatus habeat juriſdictionem in ſuam familiam?* ille Legatis non permittit ergaſtula, neque vincula & compedes, multoque minus carnificem & laqueum. Ego vincula & compedes permitto, ut homines ſuos cuſtodiant & tranſmittant, non ut puniant temporali vel perpetuo carcere. Ille mox diſtinguit inter majores & minores Legatos, illis largiens poteſtatem in ſuos, æqualem priſcæ, *quæ fuit civili ac regali imperio prædita*, his non item. Ego inter Legatos, niſi mandata differant, hac parte non diſtinguo, nec, ſine auctoritate, admitto illud incertæ & ambiguæ orationis imperium. Major in Paſchalio eſt eruditionis apparatus, & pompa verborum, quam appoſita ad rem diſputatio, & judicii bene ſubacti pondus. Quamvis autem comites ad forum Legati pertineant, non tamen eo pertinent ſubditi noſtri, qui adverſus Legatum, ejuſve homines deliquiſſe dicuntur. Forum ejus, qui deliquit, inſpicimus; nec adhuc potui animadvertere, quo jure contradixerint Franci apud Aitzema *lib.* 6. *p. m.* 98. niſi forte jure antiquo deditionis, quo hodie tamen Gentes non utuntur.

CAPUT XXI.

Ædes Legati an præbeant aſylum?

JAm de domo Legati videamus. Recte Grotius dixit *magni operis lib.* 2. *cap.* 18. § 8. an jus Aſyli habeat Legatus pro quibuſvis, eo confugientibus, ex conceſſione pendere ejus, apud quem agit, neque enim juris Gentium eſſe. Legatus, comites Legati ſancti ſunt, ſed an & domus ſancta? imo ſancta? inquit Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 875. ſed ſoli Legato ejuſque comitibus, facinoroſis domum Legati non prodeſſe, quia ſubditos Principis, apud quem degit, nullo jure ejus juri-

riſdictione eximit. At ſcire velim, quid tunc præſtet illa ſanctitas? ut ſcilicet Legato ejuſque hominibus domus ſua tutiſſimum ſit refugium atque receptaculum? atqui omnes ædes, omnia loca id ipſum Legato præbent, nam qui nec conveniri, nec accuſari, nec puniri poteſt, inter medios Officialium cohortes tutus obambulat. Eo igitur, ex plurium ſententia, illa ſanctitas non pertinet, ſed ne ex ædibus Legati liceat extrahere vel ſceleſtiſſimum quemque. Paſchalius in *Legato cap. 76. improbat eum, qui apud pleroſque adolevit, morem, ut domus Legatorum ſint Aſyla improborum*. Et addit: *Id quod cui rei inventum dicam? tuendo decori legationis? ridicule. Potius ad proponendam & vere præſtandam ſceleribus impunitatem; quæ utique provocantur hoc perfugio, ubi homini ſceleſto non ſolum tuto eſſe, ſed & Magiſtratus cohortem irridere, eive probra jacere, & minas manuſque intendere licet, oppoſito nomine & auctoritate Legati, res eſt, ſi verum fateri licet, peſſimi exempli*. Sed honeſtam hanc orationem mox conſpurcat inepta diſtinctione inter crimina Majeſtatis, aliave atrociora, & quæ minus atrocia ſunt, ut in illis, non his extrahere liceret facinoroſos; quæ diſtinctio nec rationem, nec auctoritatem ullam habet. Zoucheus *jur. fecial. inter Gent. part.* 2. *ſect.* 4. *num.* 21. ſententias Grotii & Paſchalii, & Abundii hiſtoriam, quæ exemplo fuerit, recitaſſe contentus, nihil ipſe definit, ut parum ſolet ex ſuo ingenio ſapere. Sane, ſi ex ratione agamus, dubito, an quicquam magis fatuum excogitari poſſit, quam jus Aſyli Legatorum ædibus tribuere. Pauca ſunt adeo abſurda, ut non aliqua ſaltem ratione nitantur, hoc autem qua nitetur? dic aliquem ſodes hic Quintiliane colorem. Legatine, ut latrones recipiant, mittuntur? vel an ſine receptione commode legationi vacare non poſſunt? dices fortaſſe, inquiſitione ædium Legatum turbari. Nugæ: nec enim magis turbantur, quam alii receptatores, &, ſi Legati non ſint receptatores, ad eum cur magis, quam ad alium, confugient facinoroſi? deinde quis erit exitus? ut ipſe Legatus facinoroſum puniat vel dimittat. At punire nequit, quia ipſe, & qui eum miſit, apud nos juriſdictionem non habent, utique, ut inter omnes conſtat, non in ſubditos noſtros, qui apud nos delinquunt. Si dimittat, exuit nos juriſdictione noſtra in ſubditos noſtros, in re, quæ nec ad Legatum, nec ad legationem quicquam pertinet, & cui ſe importune immiſcet. Omnia Legatorum privilegia, quibus utuntur ex tacito Gentium conſenſu, non alio fine comparata ſunt, quam ut tuto ſine remora, ſine impedimento cujuſquam officio ſuo fungantur. Poſſunt autem tuto fungi, etiamſi facinoroſos non recipiant, nec occultent, nec Principi, apud quem ſunt, intervertant juriſdictionem, non in ſui vel ſuorum, at tertii, ad ſe non pertinentis, gratiam. Sed ejuſmodi hæc ſunt, ut vix ſeriam diſputationem deſiderent.

Attamen is furor ſæpe Legatos, eorumve Principes occupavit, ut non tantum ædibus Legati, ſed & integris circa eas regionibus & vicis jus Aſyli tribuant. Tacitus *annal. lib.* 3. *cap.* 62. non modo templis quibuſdam, ſed duobus millibus paſſuum ſanctitatem, quæ templis debebatur, tributam memorat. Idem Legati ſibi arrogarunt circa eas Urbis regiones, in quibus ipſi habitabant. Franci potiſſimum id jus Aſyli non tantum magnis animis, ſed & armis defenderunt, & Romæ Seculo ſexto decimo & ſeptimo decimo ſæpe ea

res

res agitata eſt inter Legatos Franciæ & Pontifices Maximos. Innocentius XI. jus illud Aſyli abolere conſtituerat, ſed quemadmodum Legatus Francicus anno 1687. ſeſe oppoſuerit, reliquis haud multum Papæ reluctantibus, relatum eſt *in de Hollandſche mercur. ad annum 1687. p.* 191-197. Sixtus V. cui tantum animi erat, & antea id tentaverat, ſed cupidum, pater optime, vires deſtituebant. Hoc ipſum jus Aſyli, quod ad totas Urbis regiones, olim Madriti obtinebat, at anno 1684. Legatis denunciatum eſt, ne ea immunitas in poſterum extenderetur ultra limina ædium; neque ei Decreto nimium contradixerunt Legati, niſi quod, qui ibi erat Belgii fœderati nomine, plus rationis eſſe reſponderet, ſi jus Aſyli in Hiſpania Eccleſiis adimeretur, ut eſt *in de Hollandſche mercur. ad d. annum* 1684. *p.* 277-279.

Sed recte regionibus ceſſerunt, qui etiam ædibus cedere debebant ad inquirendos & apprehendendos facinoroſos: neque enim dubitamus, quin optimo jure Hiſpani Francorum Legati domum vi intraverint (ſi non diripuiſſent) apud Mornacium ad *l.* 2. § 3. *ff. de judic.* quod facinoroſum domo ſua extrahi paſſus non erat. Magnas ea res turbas dedit, quas Papa deinde compoſuit, ut narrat Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 885. Neque etiam dubitamus, quin recte Veneti Francici Legati domum oppugnare conſtituerint, niſi Abundium & reliquos proditores, qui ad ipſum fugerant, dedidiſſet. Rem geſtam narrat Vera *en ſon parfait Ambaſſadeur lib.* 1. *chap.* 42. Zoucheus *d. p.* 2. *ſect.* 4. *num.* 21. & Wicquefort *lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 873. *&* 874. Cum Legatus Regis Luſitaniæ Hagæ Batavorum anno 1642. Hippocomum, qui ipſum deceperat, domi ſuæ captivum detineret, atque ita carcerem privatum exerceret, ædes ejus a furioſa plebecula direptæ ſunt, nec tamen, quantacunque earum ſanctitas eſſet, quicquam pœnarum exactum, ut refert idem Wicquefort *dict. lib.* 1. *ſect.* 28. *p.* 882. *&* 883. & Aitzema *lib.* 22. *p. m.* 452. *&* 453. Et cum quidam ex officio legationis Muſcoviticæ aufugiſſent, eoſque Legati omni modo repeterent, & in domo Legati Poloni latere crederentur, Ordines Generales anno 1663. 23. Jun. Decreto complexi ſunt, *dat de Huyſen of Logementen van Reſidenten alhier in den Hage geenſints ſyn exempt van recherche, ſoo wanneer men aldaar d'een of d'andere perſoon met goed regt en fundament van wegen de Overigheid, of juſtitie ſouden willen attraperen*, vid. Aitzema *lib.* 43. *p. m.* 756. & *Hollandſche mercur. ad annum* 1663. *p.* 78. *&* 79. Secundum hæc anno 1665. Hollandiæ Ordinum Conſiliarii quemdam ex Reſidentis Anglici ædibus per Officialem ſuum expoſtularunt, idque Ordinum Generalium Decreto comprobatum eſt, ut teſtatur Aitzema *lib.* 45. *p. m.* 796. Factum igitur Cromwellii, quod memoravi *cap.* 18. non ideo improbem, quod homicidam extraxerit ex ædibus Legati Luſitani, ut alii id ea ratione improbant, ſed quod comitem Legati extraxerit, in quem, utpote ſibi non ſubditum, nulla ejus erat juriſdictio.

Si non immunes ædes, quas ipſe Legatus habitat, minus immunes erunt, ſi ſcriba legationis habitet. Defecerat ad Hiſpanos Luſitaniæ Legatus, qui Hagæ Batavorum erat, ſcriba, qui manſerat in fide, & eadem, quam Legatus habitaverat, domo, contendit, ſe in locum Legati ſucceſſiſſe, legationis ſe eſſe ſcribam, non Legati, Curiæ nullam in domum Legati juriſdictionem eſſe, in eam tamen immiſiſſe Offi-

Officiales ſuos, & ſic jus Gentium læſiſſe. Scribæ adſtipulabantur Franciæ & Angliæ Legati, ac ſi de communi Legatorum cauſa ageretur. Sed reſponſum eſt, Curiam recte officio ſuo functam, non invito Legato, qui ipſe domum conduxerat, & adhuc conductam habebat; ad preces creditorum, rei ſervandæ cauſa, Officiales fuiſſe miſſos; legationem eſſe extinctam; nec quicquam ſcribæ juris eſſe vel in domum vel in ſuppellectilem; quin hac Legatum, vel nuper Legatum, creditoribus ſuis cedere, & iis ea ratione conſultum velle. Rejectis querelis vicit Curia, ut eſt apud Aitzema *lib. 39. p. m. 655. 662. & 663.* & recte vicit.

Longo uſu Legatum jus Aſyli quærere non poſſe, & alii obſervarunt, vid. Huberum *de jure civit. lib. 3. ſect. 4. cap. 2. num.* 32. Etiam ideo id verum eſt, quod actuum frequentia & patientia, quæ ad præſcriptionem ſuffecerint, vulgo deficiant. Ipſi Pontifices Maximi, apud quem Legati potiſſimum in eam rem peccant, ſæpe vi & vi armata imperium & juriſdictionem ſuam ſunt tuiti, interrupta ſic poſſeſſione nefariæ conſuetudinis. Atque hæc forte addi poterunt iis, quæ audio Thomaſium ſcripſiſſe *de jure Aſyli, Legatorum ædibus non competente*, ſed quam Diſſertationem oculis meis uſurpavi nunquam.

CAPUT XXII.

An quæ ſpecies ſint ſingulares, ex quibus Legatus detineri poſſet?

Quamvis Legatum non ex contractu conveniri, nec ob crimen accuſari poſſe defendamus, an tamen nullo plane caſu ei manus injici poſſit, res eſt, quæ meretur inſpici. Quid enim ſi exul, & in pœnam proſcriptus, ad nos legetur, an Legatorum jura ei competent? & ſunt, qui putant apud Bertachinum *repertor.* in *V. Ambaſiator p. m.* 147. & ſunt, qui non putant, Gentilis *de legation. lib.* 2. *cap.* 10. & Zoucheus *part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 19. idque eſt veriſſimum, quia non omnem Legatum recipere tenemur, ut Grotius *lib.* 2. *cap.* 18. § 3. & Zoucheus *d. part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 13. & omnes fere juris publici Auctores conſentiunt. Recte itaque exul non accedere, &, ſi jam acceſſerit, finibus noſtris excedere jubebitur, &, niſi exceſſerit, injecta manu educetur. Ut plectatur tamen, humanitas & bona fides, quæ præſertim inter Gentes exuberantior deſideratur, vix admittunt. Etiam ideo, quod ea res videatur dubia, & in dubio contra non ſubditum, qui ex mandato venit, quamvis contra mandatum noſtrum, nihil atrocius ſtatuendum. Neque tamen vetandus quiſquam jure ſuo uti, ſi velit, ſummo, nam interdictio noſtra Principis ſui mandatum præceſſit, & alius Princeps ſuo mandato ſententiam noſtram nequit reſcindere. Recte clementiæ Romanæ imputatum apud Tacitum *annal. lib.* 1. *cap.* 57. quod Segeſtis filium, antea ad rebelles profugum, Legatum recepere. Hæc juris & æqui pugna. Quidam hic damnatus, ut lingua ejus perforaretur, ad Regem Angliæ fugit, qui eum huc Legatum mittit. Poſtquam adveniſſet, Hagæ carceri includitur, ſed poſtea impunis dimiſſus eſt, vid. Aitzema *lib.* 16. *p. m.* 277. & 278. accidit id anno 1636. eo ſcilicet tempore, quo hujus Reipublicæ quam maxime intererat, Anglos non offendi. Prudentius Gravio in Portland, Wilhelmi III. Angliæ Regis Legatus ad Ludovicum XIV. Franciæ Regem, antequam anno 1697. in Franciam abiret, a Franco petiit, & obtinuit, ut lice-

liceret quibuſdam, e Francia exulibus, inter comites ſuos eſſe. Abſque eo fortaſſe, ut exules, eos habuiſſet Rex Franciæ; idem quippe, cum anno 1673. Utrechtum teneret, etiam Utrechtanum recuſavit, qui Ordinum Generalium Legatus eſſet, ut eſt *in de Hollandſche mercur. ad annum* 1673. *p.* 54. quia ſcilicet ſibi ſubditus erat, ut multo magis comitem exulem arcuiſſet.

Hic quoque videndum eſt de talione. Negat Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 7. ejus Legatos, qui noſtros male habuit, a nobis male haberi poſſe, & quamvis ejuſmodi talionis quam plurima exempla ſint, laudat tamen contraria exempla, quæ & ipſa non deſunt, & variis varia recitata ſunt. *Jus Gentium*, inquit, *non tantum mittentis cavet dignitati, ſed & ejus, qui mittitur, ſecuritati: quare cum hoc quoque tacite contrahitur. Huic ergo fit injuria, etiamſi ei, qui miſit, nulla fiat*. Optime; ſed ut injuriam diſtinguimus, ſic & jus talionis diſtinguamus. Ὑπεροχὴ juſtitiæ negari poteſt, juſtitia non etiam, quia illa voluntaria eſt, hæc autem neceſſaria. Quare ejus Legatis, qui noſtros male habuit, vim inferre non licebit, ſed forte habere licebit ut ſubditos, negatis Legatorum privilegiis, quæ moribus Gentium vulgo introducta ſunt, & ad ὑπεροχὴν juſtitiæ pertinent. Atque hoc mihi juſtum videtur, cum ſic ipſi Legato nulla fiat injuria, ſed ſoli, qui miſit. Alii aliter ſapiunt.

De repreſſaliis & omni jure retorſionis tantundem dicimus. Repreſſalias tolli, eorum, qui non uni Principi ſubſunt, improbitas non patitur. Variis quidem Gentium pactis earum licentia coercita, ſed cui bono hæc pacta, ſi vel nihilominus jus, mutuo promiſſum, nec dicatur, nec præſtetur. Ita rebus exigentibus neceſſarius eſſe cœpit repreſſaliarum uſus; ſed ſi Eccleſiaſticos, ſi Studioſos, ſi alios nonnullos repreſſaliis eximimus, utique eximendi videbantur Legati eorumque comites, qui & per ipſa bella tuti ſunt. Sin ajas, Legatorum privilegia nulla lege vel Gentium vel Civili eſſe definita, neque neceſſitatem habere moralem, atque adeo Principes non obligare, ſi eorum, a quibus miſſi ſunt, potentia non defendantur, id ais, quod omne jus Gentium tantum non ſubvertit. Quod ratione, quod uſu & humanitate nititur, & ita apud pleraſque Gentes receptum eſt, ut pro jure Gentium obſervemus, placuit. Legatos repreſſaliarum eſſe immunes omnis ævi ratio, omnium Populorum uſus probavit, ſed quemadmodum id obtinuit, ita & obtinuit exceptio, niſi ſcilicet injuriam, Legato noſtro antea factam, vindicemus; quam exceptionem prolixe defendit Kirchnerus in *Legato lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 69. *& ſeqq.* Et ſic anno 1665. Hagæ in carcerem conjectus Legati Anglici ſcriba, quum Angli prius Ordinum Generalium in Anglia Legati ſcribam carceri incluſiſſent, vid. Aitzema *lib.* 45. *p.* 1017. *& lib.* 46. *p.* 167. Omnes qui Hagæ aderant, Legati id factum probaſſe dicuntur *d. p.* 167. Sed minus probant Zelandi, quod ſoli Hollandiæ Ordines, inſciis reliquis Fœderatis, ſcribam Legati Angli detinuiſſent *d. p.* 1017. & jure merito indignabantur Zelandi, quia belli occaſionem præbere ſingulis Provinciis interdictum eſt. Ipſi tamen Zelandi non ſemel alias alia ſententia uſi ſunt; ſed hoc jam non ago.

Sæpe & ultra progreſſum eſt, & repreſſaliæ etiam ad alias cauſas porrectæ. Cum Cardinalis Haſſus, ob non reſtituta Equitum Melitenſium bona, omnes Belgarum fœderatorum naves in Anglia arreſto detinuiſſet, Ordines Generales

rales 15. Jun. 1662. patierunt, Ordinum Hollandiæ Conſiliarii Cardinalis Actorem, quamvis pro Legato habitum, tam apud Ordines Generales, quam Hollandiæ, etiam hic arreſto detinere vellent. Quod & factum eſt, & militari cuſtodia detentus ille Actor, donec illud navium arreſtum in Anglia ſolveretur, Aitzema *lib.* 42. *p.m.* 365. *ad* 367. Addunt Ordines in Decreto, quod d. 15. Jun. 1662. fecerunt, ſecundum jus Gentium repreſſalias dari non poſſe, niſi pro ſubditorum ſuorum jure, non autem, cum eorum nihil interſit, & ſic tamen Anglos feciſſe. Dubito, an recte; ſi enim recipias repreſſalias pro ſubditis, eſſe non videtur, cur pro exteris neges. Nam juſtæ ſunt, vel injuſtæ; ſi injuſtæ, & ſubditis per injuriam conceduntur; ſi juſtæ, non poſſunt ſine injuria peregrinis negari, in ratione juris enim Tros Tyriuſve ſuat, nullo diſcrimine habetur. Et omnium judiciorum uſu, ubi ex arreſtis forum ſortimur, comprobatum eſt, bonis debitoris arreſto incluſis, non ſubdito duntaxat, ſed & peregrino jus dici. Niſi tamen ſpeciali lege cautum ſit, ut ſunt ejuſmodi leges, ne duo peregrini in alterius Imperio invicem arreſtis utantur. Igitur illa Actoris detentio vix eſt, ut defendi poſſe videatur, nec ex jure communi, nec ex cauſa Legati, ante detenti, quæ alioquin vulgaris exceptio eſt.

Orto bello an Legati tuti ſint, video quæri, & tutos eſſe reſponderi, ita certe reſpondet Gentilis *de legation. lib.* 2. *cap.* 13. De Legatis, belli cauſa miſſis, ea de re non eſt dubitandum, ſed ſi pacis vel aliarum quarumlibet rerum ergo miſſi fuerint, quid dicemus? liberos manere, nec captivos fieri etiam Pomponius reſpondet in *l. ult. ff. de legation.* Sed an non ſenſerit de ſolis belli Legatis, quales fere externi ad Populum Romanum, eſt, cur dubites, cum & in ſequentibus de his ſolis agatur. Perpetui Legati, qui fere explorandi cauſa habentur, rationem ſi ſpectes, non meliore, quam quilibet alii, fato comprehendi videbantur poſſe, ſed tamen humanius eſt, ut contra dicamus, & iis etiam adverſus jus belli privilegium tribuamus. Franciæ Rex anno 1667. Legatum ſuum Madriti manere juſſit, donec Hiſpani id paterentur, quaſi ſalva pace Belgium Hiſpanicum occupaturus, Aitzema *lib.* 47. *p. m.* 540. ſed Hiſpani mox abire juſſerunt *d. lib.* 47. *p. m.* 673. nec, quamvis peſſime habiti, quicquam ultra auſi ſunt. Sane ſi nos ipſi bellum indicamus, incolumis dimittendus erit, etiam pacis Legatus, ut Hiſpani quoque anno 1683. dimiſerunt Franciæ Legatum, & ut vulgo fit apud omnes Gentes, Eois & Afris quibuſdam exceptis. Sed & ſi bellum nobis indicatur, ſi non juſtius, adhuc æquius melius eſt Legatorum omnimodæ ſecuritati conſulere, & ſic etiam vulgo obtinet, ſola denunciatione, ut abeant, interpoſita. An Danis aliud ſederit, vide apud Aitzema *lib.* 38. *p. m.* 98.

Legatos, ſi ex mandato faciant, quamvis perperam faciant, detineri tamen vel puniri non poſſe, inter omnes juris publici Scriptores conſtat. Ut mirari liceat, in Legatis Provinciarum & Urbium eam rem in fœderato Belgio totiens tantas turbas dare potuiſſe, ſed, quia de Legatis externarum Gentium duntaxat agimus, malumus hæc prætermittere, quam eorum memoriam refricare.

CAPUT XXIII.

Legatus an juriſdictionem prorogare, & fori privilegio renunciare poſſit.

Regula eſt juris Romani in *l. 1. ff. de judic. Si ſubjiciant aliqui juriſdictioni, & conſentiant, inter conſentientes cujusvis judicis, qui tribunali præeſt, vel aliam juriſdictionem habet, eſt juriſdictio*. Quod ita verum eſt, ſi, qui conſentiunt, de jure ſuo, non de jure Principis ſui decernant; nam vulgo, nec ſine ratione, placuit, juriſdictionem prorogari non poſſe in judicem extra Imperium, cui ſubeſt is, quo de agitur; & ita quoque Senatum Pariſienſem judicaſſe refert Mornacius ad *d. l.* 1. Atque id ipſum eſt, quod Senatus Mechlinienſis ult. Aug. 1553. ad Curiæ Hollandiæ conſultationem reſcripſit. Exſtat Reſcriptum *plac. tom.* 2. *append. p.* 2987. & *repert. curiæ Holl. p.* 78. & recte in Reſcripto additur, ita in Belgio ſemper fuiſſe ſervatum. Quo pertinet Philippi Auſtrii Edictum 22. Maj. 1497. (*plac.* 2. 5. 5. 18. 1.) quo interdicitur, ne quis ex Reſcriptis Apoſtolicis extra Hollandiam, Zelandiam, & Friſiam in jus vocaretur, & ne cautiones exponerentur *ſub pœnis cameræ*, quæ & ipſæ vetantur *leges* 16. *Friſic. lib.* 3. *tom.* 1. § 5. Sed quod ſubditis non licet, in præjudicium ſui Principis, utique ipſis Principibus licet. Illi poſſunt, & ſæpe ſolent controverſiam, inter ſe exortam, aliis extra Imperium ſuum Tribunalibus judicandam dare. Sic olim Philippus & Alexander, Macedoniæ Reges, litem inter ſe & exteros motam non in Macedonia, ſed ab Amphyctionibus judicari voluerunt, ut auctor eſt Pauſanias *lib.* 7. Sic etiam Ordinibus fœderati Belgii & Electori Brandeburgico anno 1665. placuit, ſeſe in quæſtione quadam pecuniaria ſubmittere magno Mechlinienſi Senatui, qui in eos, tanquam ſubditos, jus diceret, ut eſt in Aitzema *lib.* 45. *p. m.* 1080. & *ſeqq.* Similia vide apud Aitzema *lib.* 47. *p. m.* 303. 362. 447. 452. & 579. & *lib.* 48. *p. m.* 760. 802. 1088. & *ſeqq.* & 1207. & *ſeqq.* Si hodie ita ſaperent Principes, præcideretur non unius belli cauſa.

Legatus autem, quum Principis, qui eum miſit, ſit ſubditus, neque ejus vel Imperium vel juriſdictionem mutet, an prorogatione mutare poſſit, ambiguæ ſane inſpectionis eſt. Privatus utique eſt, quod ad Principem ſuum, & qua privatus intervertere videri nequit juriſdictionem, quæ Principi competit in omnes ſubditos & privatos. Ut ut igitur recte proroget juriſdictionem in omnes judices Principis ſui, ſic non videtur recte prorogare in judices alieni Imperii, quæ prima contra prorogationem ratio eſt.

Sed quid diſputo, ſi vel omnis prorogatio hodie ſit illicita. Ita cenſet Wiſſembach ad *Pand. part.* 1. *diſp.* 16. *num.* 7. ita alii, quos ille laudat, & auctoritatem præbet huic ſententiæ *cap.* 12. *X. de foro compet.* Andreas Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 40 diſtinctione quadam, quæ plurimis placuit, nonnullis diſplicuit, hanc litem diremit. Sed tamen is quorundam ſtupor eſt, ut ſimpliciter, ordinario repudiato, alium judicem eligi poſſe negent. Hogerbeetſius, qui & in Supremo Senatu judex ſedit, *Inleiding tot de pract.* § 1. *verſ.* 5. id etiam § 9. *legum* Mariæ Burgundæ anni 1476. vetitum eſſe nugatur; clementer ſane, quod non idem dixerit de § 220. *formæ curiæ Holland.* eo abrogatum fingens § 8. *ejuſdem formæ*, qui prorogationes permittit. Zelandi dudum con-

tenz-

tendiſſe dicuntur (*formul. lib.* 1. *cap.* 1. *p. m.* 25.) etiam prorogatione in Curiam Hollandiæ facta, Zelandum tamen ad Curiam evocari non poſſe; quod quid ſibi velit, non ſatis intelligo, quia, niſi duo Zelandi eidem juriſdictioni ſubſint, prorogationem jam conceſſerat § 3. *conventionis inter Hollandos Zelandoſque anni* 1607. ut &, iiſdem verbis, concedit § 15. *conventionis inter eoſdem anni* 1674. Et generaliter dicendum eſt, ſi non ſit lex, quæ prohibeat, omnem prorogationem permitti. Prohibet *d. cap.* 12. & ideo ſequendum eſt, ex ratione juris alioquin haud immerito diſplicet Hilligero *Donell. enucl. lib.* 17. *cap.* 10. *lit. I.* Lex Hollandica etiam prohibet prorogationem in cauſa aſſecurationis § 8. *ampliat. form. utriuſque Curiæ*, ſed recte ante eam legem Senatus Supremus cenſuit, etiam juriſdictionem in ea cauſa prorogari poſſe, ut eſt apud *formularium lib.* 1. *cap.* 1. *p. m.* 26. quamvis jam anno 1713. lege imperfecta, Amſterdammenſes id impedire fuerint conati. Quin fere aſſentior Hilligero *Donell. enucl. lib.* 17. *cap.* 20. *lit. K.* optimis rationibus diſputanti, etiam ſtudioſos renunciare poſſe fori Academici privilegio, quamvis non neſciam, tantum non omnes Interpretes contradicere, & eorum ſententiam obtinuiſſe, cum Academicus quidam Leidenſis in Curiam Hollandiæ prorogaſſet, ut narrat van Leeuwen ad Peckium *de arreſt. cap.* 12. *p. m.* 255. Integris libellis ante aliquot annos ea quæſtio agitata eſt. Hollandiæ Ordines decreto 24. Mart. 1662. (*placat.* 3. 3. 7. 13.) hanc rem ita temperarunt, majores 25. annis poſſent juriſdictionem prorogare in alium judicem, intra Hollandiam tamen, dummodo prorogarent *expreſſe* & *ſpecialiter*.

Faceſſat igitur maleſana quorundam opinio, ipſorum ſcilicet Magiſtratuum intereſſe, ne prorogationes fiant, & hi ſic juriſdictione, quam Princeps dedit, excidant. Juriſdictiones diſtributæ non ſunt in gratiam judicum, ſed eorum, qui judicibus egent. Si partes conſentiant, ipſius Prætoris conſenſum neceſſarium non eſſe aperte dixit Ulpianus in *l.* 2. § 1. *ff. de judic.* &, ſi ſecus dixeris, jam de nulla amplius controverſia in arbitros compromitti poſſet, quum omni compromiſſo minuatur juriſdictio, eaque a judice ad privatum transferatur. Si verum amamus, an quis ſuo judici renunciare, & alium eligere poſſit, ex eo ſolo pendet, an, qui id agit, rem agat ſui juris & arbitrii, an vero alterius cujuſquam præjudicium vertatur. Privilegio ſuo renunciare omnes leges omniaque jura permittunt, ſi renunciatio ſoli renuncianti noceat, nec ad alterius injuriam pertinere poſſit: *omnes licentiam habere his, quæ pro ſe introducta ſunt, renunciare*, regula juris antiqui eſſe fertur in *l.* 29. *C. de pact.*

Quare & de Legatis dicendum videbatur, poſſe hos privilegiis, in gratiam ſuam, ut commodius degant, introductis, pleno jure renunciare, habere quidem jus revocandi domum, ſed non etiam teneri domum revocare. Quin ſi tenerentur, ne ipſos quidem agere poſſe, quia, ſi agerent, pati poſſent & deberent mutuas actiones. Curiæ Hollandiæ forte ita viſum in Legato Luſitano, eum nempe, quod deceſſoris ſui debita ſolvenda ſuſceperat, fori privilegio renunciaſſe videri, anno certe 1651. eum per ſcribam admonuit, ut ſolveret, ſe alioquin officio ſuo litigantibus non defuturam, Aitzema *lib.* 31. *p. m.* 506. Et Legatum Electoris Brandeburgici, qui privilegio fori renun-

nunciaverat, ab ipſo arreſto immunem non eſſe, Ordines Hollandiæ decreviſſe relatum eſt 10. Febr. 1688. 27. Oct. 1689. & 6. Febr. 1694. Sed creditor in eo facto etiam arreſto incluſerat bona Legati, ſic ut neſcias, an arreſtum, an renunciatio fori Curiæ juriſdictionem tribuerit. Etiam me Senatore memini Senatum Supremum in Legatos, qui privilegio fori renunciaverant, jus dixiſſe, ſed nec ipſis, nec Principibus ſuis judicio contradicentibus. Vidi & pacta conventa, quorum noviſſima parte Legati ſeſe ſubmittebant voluntariæ condemnationi Senatus Supremi, quod utique pro tacita renunciatione eſt accipiendum. Ego vero, quicquid earum rerum ſit, non auſim dicere, Legatum, inconſulto Principe, juri ſuo renunciare poſſe. Ad quid enim Legatorum privilegia, quam ut ipſi Principibus ſuis magis utiles ſint, & eorum legatio nulla re impediatur? Magis igitur hæc privilegia pertinent ad cauſam Principis, quam ipſius Legati; ſibi renunciatione ſua Legatus nocere poteſt, Principi non poteſt. Atque ita, conſulta ratione, forte dicendum eſt, Legatum in cauſa delicti nunquam privilegio fori renunciare poſſe, in cauſa civili non aliter, quam ut adverſus eum jus dicatur, non ut ſententia executioni mandetur, ſi quid per eam impediretur legatio, ut in cauſa criminali tantum non ſemper impediri ſolet. Sed ad manum non ſunt ea Gentium exempla, ut ex jure Gentium ea de re poſſim conſtituere. Rationi, quam dixi, argumentum præbet *l.* 24. § *ult. ff. de judic.*

C A P U T XXIV.

Variæ variorum ſententiæ de foro Legatorum.

Quid nonnulli dixerint, & ſcripſerint de foro Legatorum, hic illic indicavi, ubi locus id poſtulabat, quid præter eos alii ſenſerint, quaſi per ſatyram hic colligam. Veteres juris Interpretes, in cauſa civili, diſtinctionem juris Romani ſequuti ſunt, de jure Gentium, quin & de veris Gentium Legatis parum ſolliciti. De cauſa criminali fere tacent, niſi quod Petrinus Bellus *de bello part.* 2. *tit.* 9. Legatos, hoſtilia molientes, ideo coercitioni noſtræ ſubjiciat, quod fines mandati egreſſi ſint; atque ſi ſcilicet hos non egrederentur in quocunque crimine, cum nemo unus ad nos accedat cum mandato delinquendi. Agnoſcit Bellus in Legatis Tarquinii aliter placuiſſe, ſed hoc, inquit, *erat primis illis ſeculis*, a quo jure tamen nec poſteriora ſecula deſciverunt. Ita olim ſervatum eſt, ita & nunc ſervamus, niſi Legatos in perniciem noſtram armatos deprehendamus, ut erant Romani inter Cluſinos in acie verſantes, ad quod exemplum ille provocat, tunc enim hoſtium numero eſſe habendos, nemo dubitaverit unquam. Hinc & Q. Fabio ab C. Marcio Tribuno Plebis dicta dies eſt, *quod Legatus in Gallos, ad quos miſſus erat Orator, contra jus Gentium pugnaſſet*, cui judicio eum mors ſubtraxit, ut narrat Livius *lib.* 6. *cap.* 1. qui hujus & aliorum Fabiorum inter Cluſinos pugnam narraverat & damnaverat *lib.* 5. *cap.* 36. ſoli Fabio Ambuſto hanc legationem & pugnam adſcribit Plutarchus in *Numa p. m.* 121. Recte Fabio dies dicta eſt; ſed

ſed aliud eſt a ſuis, aliud ab his, ad quos mittitur Legatus, judicari, & aliud judicari, aliud in acie occidi. De ſecunda ſpecie quærimus duntaxat, prima & tertia huc non pertinent.

Caroli Paſchalii ſententiam de foro Legatorum in cauſa civili ſupra expoſui. De cauſa criminali agit in *Legato cap.* 74. *&* 75. ſed dum ex Hiſtoricorum, Philoſophorum, & Rhetorum hortis omne genus florum excerpit, & in rem ſuam vertit, vix eſt, ut ſua ipſi mens conſtiterit, *cap.* 74. Legatum proditorem nunc ferro & igne perſequendum cenſet, nunc dimittendum, ad exemplum veteris ævi, ita tamen, ut liceat *ſceleratam conjurationem detegere, disjicere, opprimere intercipiendis literis, deprehendendis cœtibus clandeſtinis, qui forte habentur apud Legatum, vincienda & aſſervanda familia ejus, talibuſque uſurpandis, quorum ductu ad rem perveniri poteſt*. Neſcias etiam, utrum dimiſſionem Legati ſoli prudentiæ, an juri Gentium adſcribat. Juri Gentium, dixeris, cum *caput* 75. ita ordiatur. *Vix illi quæſtioni locus relinquitur, an vulgaris criminis ea ſit vis, ut ejus pœna a Legato expetatur, cui ne perduellionis quidem recte dies dicitur.* Attamen neque in communi delicto ſic ſatis ſibi conſtat; magis quidem, ut videtur, propenſior in id, ne a Legato ejuſve comitibus ſupplicium ſumatur, ſed jubeantur excedere finibus, addito interdicto, ne redeant, verum hoc, *ſi Legatus ab illo miſſus eſt, cujus maxime intereſt jugi veneratione benevolentiam noſtram demereri*. Quod iterum prudentiæ politicæ eſt, cujus cauſam a jure Gentium ſemper diſtinguendam eſſe reor. Prout plus minuſve metuimus a Principibus, plus minuſve Legatis dari ſolet, &, ut detur, omnino expedit, ſed qui de juriſprudentia Gentium acturus eſt, aliis & certioribus regulis uti oportet, ſin autem ſemper vagabitur pede incerto, ut fere ſolet Paſchalius.

Fredericus de Marſelaer in *Legato lib.* 2. *diſſert.* 14. in cauſa civili adhibet diſtinctionem juris Romani, ante a nobis refutatam, & *diſſert.* 13. in cauſa criminali Legatum ſubjicit juriſdictioni ejus, apud quem deliquit, remiſſionem humanitati & prudentiæ, non juri tribuens, cum maxime in crimine læſæ Majeſtatis. *Parcere*, inquit, *hic crimen exiſtimes, niſi plus Legati nomen, quam ſcelus proditoris timeas, verum enim vero deſinit eſſe Legatus, qui eſſe proditor incipit*, & reliqua. Habet ſane ea ſententia magnam rationem, ſi Princeps, qui miſit Legatum, ejus criminis fuerit conſcius. Hanc rationem in præcedentibus expoſuerat his verbis: *num remittetur, puniendus ab iis, quorum ea propter laudem præmiumque exſpectat? connivebit veriſimiliter, qui & ipſe culpæ reus, nec ultor erit, qui auctor.* Non ait, ut ajunt quidam male feriati, in omni crimine, remiſſo Legato, criminis impunitatem præſto eſſe, ſed ait, in ea, quam tractat, ſpecie id exſpectandum eſſe, & ſic atrox crimen inultum tranſmiſſum iri. Scio, Principes per Legatos ſuos ſæpe rebelliones excitaſſe, atque ita iis ipſis delinquendi cauſam præbuiſſe, ſed vel ſic, ſola interdictione contentus, cetera Legatis parcerem: nam, ne dicam, ſcientiam & auctoritatem Principis difficulter probari poſſe, ſic, ea probata, Legatus mandato ſatisfecit, nec ab ejuſmodi mandatario, etiam in re illicita, quiſquam recte pœnas exegerit, qui non omne jus legationis interverſum cupit. Non nego, ſi præſens periculum immineat, Legatum milite & excubiis poſſe cingi, ſive ſponte, ſive ex manda-

to

to agat, ſic cinctum poſſe tranſmitti, & pœnam poſci, ſed ordine judiciario apud nos accuſari punirique non oportere, id eſt quod defendo.

Jean Hotman *en ſon traite de l' Ambaſſadeur chap.* 4. in crimine læſæ Majeſtatis dubius hæret, & variis diſtinctionibus rem potius intricat, quam extricat, ſed tandem § 4. eum videas acquieſcere exemplis Gentium, quæ Legatos, etiam in hac cauſa, impunitos dimiſerunt. Attamen § 13. rurſus excipit crimina quædam, non cogitata, ſed perpetrata, quæ ipſe non exciperem, niſi forte ſolam cædem Principis, apud quem agit, auctore Principe ſuo factam. Sed quis credat, hanc Legato mandari poſſe? certe mandatam Legato unquam fuiſſe ex Annalibus non comperi, & animus meminiſſe horret. In delicto communi etiam varie diſtinguit, & præcipue ad rationes Imperii attendi jubet, ſed ea diſtinctio, ut ſupra dicebamus, nobis, qua JCtis, nec cordi, nec curæ eſſe debet. In cauſa civili *cap.* 5. *num.* 8. & 9. prolixe fallitur, dum non judices, ſed Principem, nec qui miſit, ſed ad quem miſſus eſt Legatus, adeundum cenſet, ut ille de debito Legati cognoſcat, non alia ratione, quam quod alioquin nemo cum Legatis eſſet contracturus; malæ ſententiæ pejor ratio.

Antonius de Vera *en ſon parfait Ambaſſadeur lib.* 1. § 45. in omni crimine Legatum ſubjicit foro Principis, ubi degit, hac una ratione, quod *delinquens* privilegio cadat. Vellem addidiſſet, *etiam contrahens*: nam, ſi nugemur, oportet ſtrenue nugari. Sed, ſat ſcio, nemo auctoritate ejus hominis movebitur contra rationem, quam in Legato non ſubdito uſus Gentium probavit.

Felicianus de Oliva *de foro Eccleſiæ part.* 3. *quæſt.* 12. *num.* 6. & *ſeqq.* jus revocandi domum, tam in cauſa civili, quam criminali, Legatis concedit in his, quæ ante legationem, negat in his, quæ in legatione acta geſta ſunt. Ex jure Romano ſcilicet ſic didicerat, nec ultra ſapiebat.

In Dominici Arumæi *jure publico* aliquot ſunt de Legatis & legationibus Diſputationes, in quibus etiam id, quod nunc cerno, certamen cernitur. De ſanctitate Legatorum quæ ibi occurrunt, tranſeo, de foro varie diſputatum eſt. *Tom.* 1. *diſcurſ.* 14. *ad* § 16. defenditur quoque diſtinctio juris Romani, & transfertur ad Legatos externarum Gentium. Sed nihil ibi præcipuum eſt, quod refutari mereatur. Repetitur & laudatur ea diſtinctio *tom.* 1. *diſcurſ.* 29. *ad concl.* 12. damnata Gentilis & Kirchneri ſententia, quæ crimen Majeſtatis excipit. Et ſane damnanda eſt in primis ea ſententia, ſi in reliquis delictis Legatum juriſdictioni ordinariæ ſubjeceris, ut illi ſubjiciunt. Ego in omnibus exemi, nec adhuc muto ſententiam. *Tom.* 2. *diſcurſ.* 21. *num.* 48. & 49. Legatus delinquens ſimpliciter judicio loci ſubmittitur, ſed nulla, vel non idonea ratione. Exſtat ejuſdem Arumæi Commentatio *ad Auream Bullam*, in cujus *diſcurſ.* 1. § 21. proponit, *an Legatus in Principem, ad quem miſſus eſt, conjurans, puniri poſſit?* & poſſe puniri contendit, quamvis res in ſolo conatu ſubſtiterit, oportune ex epiſtola Marci ad Verum (non, ut ait, Veri ad Marcum) hæc recitans: *Scis ipſe, quid avus tuus Adrianus dixerit: miſera conditio Imperatorum, quibus de affectata tyrannide, niſi occiſis, non poteſt credi. Ejus autem exemplum ponere, quam Domitiani, qui hoc primus dixiſſe fertur, malui, tyrannorum enim etiam bona dicta non habent tantum auctoritatis, quantum debent.* Quamvis autem

tem Arumæus potiſſimum diſputet contra eam, quam mox dixi, Gentilis & Kirchneri ſententiam, plurimas tamen habet rationes, quæ generaliter militant pro foro delicti. Pleraſque ipſe jam recenſui, utique quæ alicujus ſunt ponderis, reliquas ſcire nihil attinet. Sed & plurimæ ſunt, quæ contra militant, quas & ipſe recenſui, & quæ, ſi alias non omnino vincant, victoriam utique reddunt dubiam. Quare confugiendum eſt ad exempla Gentium, & hæc, ubi maximam partem ſibi obſtare ſentit Arumæus, non juri, ſed animi magnitudini aſcribit. Quaſi vero interſit, ecquid moverit Gentes, cur pro dimittendo magis, quam puniendo Legato judicaverint, modo pleræque ita judicaverint, ut ut rationes in utramque partem fuerint dubiæ.

Chriſtophorus Beſoldus in *diſputatione de Legatis & Republica augenda num.* 11. *&* 15. diſtinctionem juris Romani ſequutus eſt, at in *Diſſertatione de Legatis eorumque jure* (ubi, quicquid eſt hujus argumenti, prolixe tractavit) *cap.* 5. § 21. in foro criminis aliam diſtinctionem tentat, an non puta, ſi delinquat Legatus *contra officium hominis*, ut ipſe loquitur, adulterium forte vel homicidium perpetrando, ad Principem ſuum ſit remittendus? Sin autem *contra officium Legati*, & ejuſmodi crimen ſit, quod non puniret, qui Legatum miſit, tunc in eum, tanquam in hoſtem, animadverti poſſit? & in prima ſpecie pro tranſmiſſione Legati palam reſpondet, in ſecunda dubius animi eſt, & varias variorum ſententias narraſſe contentus, nihil ipſe definit. In foro contractus *d. cap.* 5. *num.* 25. antiquum obtinet; ſed his omnibus ſupra defuncti ſumus.

Legi Diſputationem *de Legato ſancto, non impuni*, quam anno 1699. ſub auſpiciis Henrici Cocceji Francofurti ad Viadrum habuit Fredericus Wilelmus de Luderitz, & qua obviam itur ſententiæ, quam nos defendimus de utroque foro Legatorum. Digna eſt Diſputatio, quæ legatur & excutiatur. Quod ait Auctor, apud Veteres extra controverſiam fuiſſe, Legatos in loco, ubi degunt, forum ſortiri, ſola ejus fide dictum crede, nam contradicunt tot auctoritates, quot ipſe attuli, & ipſe mox adfert. Hoc largior, ex ſanctitate Legatorum, quæ tantopere prædicatur, quæſtionem de foro non videri æſtimandam, ſed non largior, ex jure Naturali, ut ille putat, de ea conſtitui oportere. Jus Naturale nec homines diſtinguit, nec dominia, nec Imperia; jus Gentium diſtinguere docuit, & qui in Imperio noſtro ſunt, juriſdictioni noſtræ ſubjecit, ſed an & Legatos ſubjecerit, an vero exceperit, ex ratione & uſu Gentium derivandum eſt. Fallimur, ſi aliud eſſe jus Gentium putemus, quam putaverunt veteres JCti, quodque ratione & uſu totum abſolvitur. Ut juris Civilis pars eſt, populi conſuetudo, quæ ſingulos obligat, ſic Gentium conſuetudo, ex præſumta voluntate, ſingulas Gentes obligat, niſi palam ei obnunciaverint, ut, re integra, obnunciare poſſunt. Quicquid ex uſu Gentium adfertur, ut Legatum non ſubditum dicamus, Auctor Diſputationis, præeunte Arumæo, ad ſolam animi magnitudinem refert, ego ad jus Gentium, quod voluntarium appellamus, refero. Nec interea Legatum, qui deliquit, pronuncio impunem, nec nego, manu repelli poſſe, ſi manu agat, nec etiam, ſi res exigat, cuſtodiri poſſe, quæ omnia ipſe tantopere urget, ſed nego, conſtituto judicio de Legati vita, bonis, exiſtimatione quemquam decernere poſſe, niſi Principem, qui miſit,

ſit, eumve, cujus juriſdictioni antea ſuberat, Magiſtratum. Nec eſt, quod metuamus ab imminenti periculo, ut ille metuit, cum vel expulſione Legati, vel cuſtodia nos eo liberemus, judicio ſemper ad ejus Principem rejecto. Idem Auctor in contractibus, quandocunque celebratis, Legatum ſubjiceret foro loci, ubi eſt, niſi diſtinctio juris Romani, quæ olim quod ad Legatos obtinebat, nunc quod ad alios quoſvis in mores Gentium tranſiviſſet: quam & ideo ſervandam præcipit. Probo, quod moribus Gentium nunc ſtare velit, quibus mox ſtare nolebat, ſed vero in aliis quibuſvis, ſi vel alibi antea contraxerint, arreſtis utimur, & inde forum derivamus, contra rationem juris Romani; idem igitur adverſus Legatos licebit? ipſe non dicet. Quare domum revocant Legati, abſque ulla diſtinctione, ex ſolo privilegio, quod jus Gentium introduxit. Ex eadem Diſputatione didici, etiam Richardum Zoucheum librum ſingularem ſcripſiſſe *de Legati delinquentis judice*, ſed quem habere vel videre mihi non licuit. Si non alia ibi dixerit, quam de eodem argumento dixit in libello *de jure feciali inter Gentes*, facile eo poterimus carere. Hunc librum, poſtquam ſuperiora ſcripſeram anno 1721. deinde mihi contigit videre & legere, & quamvis non omnes rationes, quas ipſe adſert pro tuenda ſententia Grotii, ego meas facere velim, in primis tamen mihi placent exempla Legatorum delinquentium & non punitorum, quæ ex veteri & recentiori memoria profert, ut conſenſum Gentium in eam rem efficiat, ſimul reſpondes exemplis quibuſdam, quæ in contrarium proferuntur. Et hac parte utilis eſt ille libellus, quod ad alia, tuto carebimus.

Poſſum alios addere, qui ſententiam ſuam dixerunt de foro Legatorum, vel etiam de uſu Gentium teſtati ſunt, ſed & poſſum præterire, quia plerique ſimpliciter reſpondent, quid ſibi videatur, rationibus hic illic aſperſis, quas ſupra occupavi, vel de moribus Gentium pronunciant, ſine ullis populorum ſuffragiis. Franciſcus Albertus Pelzhoffer *Arcanor. Stat. lib.* 4. § 10. 13. & 14. inter privilegia Legatorum recenſet immunitatem fori tam civilis, quam criminalis, excepto crimine læſæ Majeſtatis. Ulricus Huberus *de jure civit. lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 2. in utramque partem de utroque foro Legatorum diſputat, ſed tandem agnoſcit, *utilitatem tacitum inter Gentes pactum de univerſa illorum exemtione produxiſſe videri*. Ita tamen rem temperavit *num.* 19. ut per modum defenſionis & interdictionis Legatus cohiberi poſſit, quod ipſum nos uberius ſumus exſequuti. Simon a Grœnewegen ad *l.* 2. § 3. *ff. de judic.* generalem quoque Legatorum exemtionem tuetur, ex aliorum penu quædam in hanc ſententiam depromens. Petrus Borz *de arreſt. cap.* 4. *num.* 6. & *ſeq.* ajentium & negantium ordines ex curta, quam habebat, ſuppellectile expromit, & *num.* 13. & 15. ipſe cenſet, in Hollandia diſtinctionem juris Romani, etiam in Legatis externarum Gentium, ſequendam videri. Quid ejus rei ſit, ex profeſſo in ſuperioribus explicavi, ſed de noſtra hac ætate, quod ille ait, utique verum non eſt. M. de Callieres, qui & ipſe Regis Franciæ Legatus fuit, *en ſa maniere de negotier avec les Souverains chap.* 9. Legatorum partes recte egit in cauſa fori, ex ratione defendens, quod alii plurimis exemplis Gentium defenderant. Jean Barbeyrac in *Not.* ad Pufendorf *de jure Nat. & Gent. lib.* 8. *cap.* 9. *num.* 12. negat quoque, Legatos delinquentes a Principe,

cipe, apud quem agunt, puniri poſſe, & poſtquam modum, qui ſervandus ſit, ex Grotio præſcripſerat, mox addit: *Lors meme que la choſe preſſe, il eſt permis de ſe ſaiſir d'abord de ſa perſonne, comme d'un Ennemi declarè, de le tenir en priſon, & de le faire meme mourir, ſi cela eſt neceſſaire pour notre conſervation*. Non intercedo, ſi aliter res ſalva eſſe nequeat; ſalus Populi, ſalus Principis, ſuprema lex eſto. Sed fere ſemper res aliter ſalva eſſe poteſt, ſi non manu agat Legatus, & tumultuaria cæde ſuccumbat. Expulſio vel cuſtodia Legati alioquin ſufecerit, ut ſaluti noſtræ conſulamus. Vides, Lector, quot capita, tot ſere ſententias, tutum erit in hoc depræliantium hominum certamine diſcernere, quis juſtius induit arma.

CORNELII VAN

BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

QUÆSTIONUM JURIS PUBLICI

LIBRI DUO,

Quorum primus eſt de REBUS BELLICIS, ſecundus de REBUS VARII ARGUMENTI.

A D L E C T O R E M.

CUm quatuor adhinc annis ederem obſervationum juris Romani libros quatuor poſteriores, ſignificabam, me tunc ſatis dediſſe juriſprudentiæ Romanæ, & animum eſſe, ſi quid in poſterum molirer, tranſire ab his, quæ in ſolis fere JCtorum Cathedris aguntur, ad ea, quæ in Conſiſtoriis Principum, vel auditoriis Judicum tractari ſolent. Quare tunc fidem dedi, me, ſi quid vitæ ſupereſſet, id eſſe impenſurum juri publico vel patrio. Non quod conſtituiſſem edolare commentarios juris publici vel patrii, ſic enim plurima eſſent dicenda, quæ ab aliis jam dicta ſunt prius, ſed quod animus eſſet ſeligere & excutere illuſtres aliquot quæſtiones, quæ & prodeſſe & delectare poſſent. Ex parte nunc fidem datam libero, exorſus a jure publico: ecce enim hic habes quæſtionum juris publici libros duos, quorum alter eſt de rebus bellicis, alter de rebus varii argumenti. Et cum jus publicum bifariam accipiatur, vel de eo jure, quod, ratione magiſtra, inter Gentes obtinet, vel de eo, quod ad adminiſtrationem cujuſque civitatis pertinet, hæ quæſtiones utrumque complectuntur. Sic autem in his ſum verſatus, ut magis quotidiana me magis habuerint ſollicitum, utque in definiendis controverſiis rationi, ſanæ, inquam, rationi primas tribuerim. Addidi deinde pacta Gentium, Ordinum noſtrorum edicta & decreta, ſæpe & exempla, quæ hic & alibi Gentium exſtant, quia jus publicum etiam exemplis ſe ſolet tueri, & de ſingulis modeſte ivi in conſilium.

Ut vero, quæ hic ago, ad omnes ubique civitates pertinere poſſunt, ita cum maxime pertinent ad Rempublicam fœderati Belgii, nulla enim quæſtio eſt, quæ non eo referatur, nulla, ad quam non attuli leges, ea de re latas per omnes ætates noſtræ Reipublicæ, ab ipſis ejus incunabulis ad noſtra uſque tempora. Singulis Quæſtionibus ſententiam meam adſcripſi, idque liberum eſſe exiſtimavi, in libera præſertim Republica. Prudens tamen eam omiſi in his, quæ ad meam ætatem propius accedebant, ne me invidiæ exponerem, neve cujuſquam, adhuc vivi, auctoritatem, ſi forte ab eo diſſentirem, viderer oppugnare. Multo magis abſtinui a ſententia dicenda, ſi ea occurrerent, de quibus adhuc ſub judice lis eſt, nolui enim, ne cui res ſit præjudicio, ſententia mea definire, quæ nondum definita ſunt. Ubi de Dominio eminenti, ubi de aliis ago, paſſim id obſervabis.

Quod ad cauſas præteritas utique ſentire, quæ velis, & quæ ſentias, dicere licet, eamque libertatem nemo cuiquam hominum negaverit. Scio non ſemper Ordinibus fœderati Belgii, vel etiam Ordinibus ſingularum Provinciarum, idem ſediſſe in juris Publici prudentia, quod mihi ſedet, & ſæpe me id eſſe profeſſum, ſed in his, quæ ex ſola ratione definiuntur, non ſemper æquum videtur Titio, quod videtur Mævio, ſuum hic cuique judicium eſt, cum cuique placeat ſua ratio. Quin nec ipſi Ordines ſemper una eademque ſententia uſi ſunt, nunc hoc, nunc aliud rurſus placuit, & in his, quid ſequendum videatur, libera cujuſque eſt electio. Quamvis autem omnium Rerumpublicarum intereſſet, ne in cauſis juris Publici aliud atque aliud placeret, atque hæc varietas Principibus exteris bilens

lem moveret, nulla tamen adeo beata eſt, vel unquam fuit, ut ſemper & ubique id obtineri poſſit. Ea ſane Reipublicæ noſtræ ratio eſt, ut membra, ex quibus Ordinum Collegia conſtant, in tempus mutentur, & mutatis membris ecquis mirabitur etiam ſententias mutari? Ipſæ Curiæ Supremæ, quæ vice ſacra jus dicunt, quamvis ex formula jurisjurandi teneantur legibus, de una tamen eademque quæſtione, quæ meri juris eſt, ſæpe aliud atque aliud judicant, etiam membris nulla parte mutatis, poſſunt enim, qui minus ante ſapuerunt, reſipiſcere, poteſt prior ſententia memoria excidiſſe in quæſtione, quæ in utramque partem recte defenditur, poteſt nunc hæc lex, nunc alia magis perſuadere, poſſunt & alia incidere, quæ non commemoro.

Quia ſi vel Ordinum auctoritas in cauſis publicis ſemper ſibi conſtaret, ſic tamen integrum eſſet ab ea diſſentire, non equidem in facto, quod ex ea auctoritate definiendum eſt, ſic enim utimur jure conſtituto, ſed ubi duntaxat quæritur, ut fere hic quærimus, quid, ſola ratione conſulta, æquius melius ſit? & quid conſtituere optimum eſſet, ſi de jure conſtituendo ageretur? Nulla ullorum hominum auctoritas ibi valet, ſi ratio repugnet. Non Grotius, non Puſendorfius, non Interpretes, qui in utrumque commentati ſunt, me convicerint, ſi non convicerit ratio, quæ in jure Gentium definiendo fere utramque paginam facit. Inde eſt, quod auctoritatibus coacervandis fere abſtinuerim, non difficulter alioquin earum mole potuiſſem implere & onerare hos libros. Sæpe quidem Grotio & Puſendorfio teſtimonium denunciavi, ſed non alia ratione, quam quod illi in jure publico principatum teneant, & aliorum omnium familiam ducant, ſilentio fere præteritis minorum Gentium Interpretibus. Ab utriuſque tamen ſententia receſſi, ubi ipſa ratio videbatur recedere. Hanc præcipue in conſilium adbibui, &, niſi illa vincat, nihil vicerit in omni quæſtione juris publici.

Attamen non intercedo, quominus rationi poſſit accedere auctoritas, quæ rationi pondus addat, ſed hanc malim arceſſere a perpetua conſuetudine hoc illove modo paciſcendi inter Gentes, & ab exemplis, hic illic frequentatis, quam a teſtimonio veteris alicujus Poetæ vel Rhetoris, qua Græci, qua Latini: næ enim illi ſunt peſſimi juris publici Magiſtri. Ad oſtentandam eruditionem hæc magis pertinent, quam ad conciliandam auctoritatem juri publico. Plus me movet auctoritas eorum, qui, in media luce hominum verſati, ad Rempublicam adhibentur, & ab exemplis, quæ inciderunt, didicerunt ſapere. Hi pacta Gentium, ex uſu Gentium, ſolent componere; non quod illorum auctoritati ſine ratione aſſurgam: ſed quod, ubi ratio ſuffragatur, illis plus tribuam, quam aliquot Poetis vel Rhetoribus. Vetera exempla & vetera Gentium Pacta, quæ apud Hiſtoricos, Græcos & Latinos, exſtant, habent ſane ſuum pretium, ſed, ut mores Gentium mutantur, ſic & mutatur jus Gentium. Ratio equidem ſemper eſt eadem, ſed ubi hæc ambigua eſt, ut ſæpe eſt in utramque partem, ex perpetuo fere uſu jus Gentium æſtimandum eſt. Plurima olim juris Gentium fuerunt, quæ nunc non ſunt, ut eſt in Ratibabitione Pactorum, etiamſi ex mandato Principis inita fuerit. Atque inde eſt, quod exempla, quod Pacta Gentium, quibus hic utor, maluerim depromere ex recentiori, quam antiquiori memoria, quia enim, quæ hic ſcribo, ad uſum pertinere volui, major ratio erat habenda noſtri, quam veteris ævi. Non omnia quidem omnium Gentium Pacta excuſſi, nam id nimiæ diligentiæ eſſet, ſed ex his, quæ hic attuli,

ſatis

ſatis intelliges, ecquid in argumentis, quæ tracto, pleriſque Populis Europæis placuerit. Habes, qua mente acceſſerim ad jus publicum; recte, an ſecus, publici judicii erit.

Auctoritates, quibus uſus ſum, addidi, quia nolebam mihi ſine ſponſore credi, addidi & loca, ubi exſtabant, ſed ea fere rejeci ad calcem cujuſque paginæ, ne Lectorem morarentur. Quæ ubique exſtabant, & cuivis ad manum erant, indicare ſupervacuum duxi. Uſus ſum Aitzema's Hiſtorien, *ejuſque* Herſtelde Leeuw *in* 4. *earumque Editionum Tomos & paginas allegavi. Libros vulgatos Edictorum & Decretorum, vulgo* Het Groot Placaat-Boek, *ſimpliciter indicavi hoc ſigno* Plac. *adjectique numeri ſignificant* Tomum, Librum, Titulum, Partem, *& cujuſque partis ſingularem* Numerum. *Sed in omnibus Tomis, quin & in uno eodemque non ſemper diſtinctiones ſibi conſtant, aliquando partes, aliquando partium numeri omittuntur, aliquando etiam Tituli. In Tomo V. rurſus nihil habes, quam Libros & Titulos, omiſſis numeris, unde ad paginas indicandas recurrendum fuit, ut & in* Appendice *Tomi II. ubi nulla alia fere diſtinctio eſt. Sed qui hos Libros ſolent verſare, ſatis intelligent, quid ſibi velint numeri, ſingulis Tomis adſcripti, etiamſi non intelligant, ut ipſe non intelligo, cur in adhibendis diſtinctionibus tantum variaverint Editores. Magis quidem commodum fuiſſet cujuſque Tomi paginas adducere, ſed ſi, reſectis ſuperfluis, & his, quæ bis terve totidem verbis repetita ſunt, ipſa quoque eorum Librorum editio repeteretur, inter paginas utique utriuſque Editionis non conveniret. Edicta Ordinum Hollandiæ,* Placaten van Holland, *Amſterdami edita anno* 1645. *ſic indicavi* Plac. Holl. de Sententien van den Hoogen en Provincialen Rade, *Rotterdami apud Næranum* 1662. *appellavi* deciſiones mixtas, *hoc indicio*, deciſ. mixt. Het Repertorium van de Placaten, beruſtende ter Griffie van den Hove van Holland, *ſic exhibui* Repert. Cur. Holl. *&, ubi ſermo erat de Edictis Ordinum Generalium*, Repert. Ordd. Gener. De Papegaay of het Formulier-boek *ita notavi* Formul. *quod Formularium ſignificat*. De Hollandſche Conſultatien en Adviſen *ita deſcripſi* Conſil. Holl. *vel* Conſil. H. *en* het Nederlandſch-Advis-boek *ita* Conſil. Belg. *vel* Conſil. B. *Reliqua ſcribendi compendia nemo eſt, qui non intellexerit. Attuli aliquando edicta & decreta Ordinum, quin & alia nonnulla, quæ Libris, nunc editis, nondum inſerta ſunt, & tunc provocandum fuit ad* acta Ordinum, *vel ad* collectanea mea, *in quibus exſtabant. Uſus ſum* de Reſolutien van Conſideratie ten tyde van de Wit, *in folio editis anno* 1672. *ejuſque Editionis paginas reperies. Quod autem verba quædam edictorum vel decretorum non expreſſerim Lingua Latina, ſed propria & Belgarum vernacula, non alia fere cauſa factum puta, quam quod de ſenſu eorum non uſquequaque conſtaret, quodque adeo maluerim ea Lectoris arbitrio relinquere, quam mea verſione definire, ecquis eorum ſenſus eſſet. Tantum eſt, quod ſcire tua forte intererat. His itaque vale.*

CORNELII VAN BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,

QUÆSTIONUM JURIS PUBLICI,

LIBER PRIMUS

DE REBUS BELLICIS.

CAPUT I.

Definitio belli, ejuſque explicatio.

QUum Cicero dixit *lib.* 1. *de offic. cap.* 11. eſſe *duo genera decertandi*, *alterum per diſceptationem*, *alterum per vim*, per genus poſterius intellexit *bellum*; non quod bellum ita definire voluerit, ut eum voluiſſe cenſet Grotius *de jure belli & pacis lib.* 1. *cap.* 1. § 2. *num.* 1. nam imperfecta eſſet ea definitio, non ſecus atque imperfecta eſt alia Alberici Gentilis *lib.* 1. *de jure belli cap.* 2. qui bellum eſſe ait, *publicorum armorum ju-*[illegible]*m contentionem*. Utramque definitio-[illegible], quamvis prima prob[illegible]tur Grotio, m[illegible] tamen eſſe perfectam, intelliges ex ea, quam ipſe addo, & omnes, niſi fallor, belli numeros implet. *Bellum eſt eorum, qui ſuæ poteſtatis ſunt, juris ſui perſequendi ergo, concertatio per vim vel dolum*. Videamus ſingula.

Ait definitio, *eorum, qui ſuæ poteſtatis ſunt*. Sive nempe Gentium, ſive ſingulorum hominum, ubi nulla eſt Civitas: iidem quippe tunc utrique ſunt, neque, quod ſingulorum hominum eſt, recte dixeris privatum bellum, quia privatum nihil eſt, niſi ratione publici, quod, ubi Civitas non eſt, nullum eſt. Hoc bellum ſingulorum in Civitate ceſſat, & ideo ſi debitori meo, qui mihi decem debet, decem extorſero, incido in Legem Juliam de vi privata, quia non ſolum vis eſt, ſi homines vulnerentur, ſed & tunc, quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per judicem repoſcit *l.* 7. *ff. ad leg. Jul. de vi privata*.

Ait definitio, *juris ſui perſequendi ergo*. Scilicet noſtri defendendi vel recuperandi cauſa, ſola belli ratio eſt, ſed cave exiſtimes, belli finem eſſe. Gens, quæ Genti injuriam intulit, & ipſa, & omne ejus imperium Genti, inju-

injuriam paſſæ, in commiſſum videtur cadere. Is certe belli finis eſt, ſi ita videatur Genti, injuriam paſſæ, neque enim ubi hæc recuperavit tantum, quantum alia ademerat, bellum ceſſat, vel ceſſare debet. Ad Principem, contra quem bellum gerimus, univerſa Reſpublica pertinet, tam perſonæ, quam res; ſicuti igitur debitorem noſtrum & omnia ejus bona exigimus, ita & in bello Principem & univerſam ejus Rempublicam. Debitorem quidem non ultra exigimus, quam nobis debetur, ſed in bello, diſſoluto quodammodo generis humani fœdere, ad hoſtem ejuſque omnia ſubigenda accingimur, occupando omne id jus, quod ipſe Princeps in Rempublicam eam habuit, hoc eſt, omnium hominum rerumque, qui quæve in ea Republica ſunt, dominium: generalis nempe belli conditio eſt, ut ad menſuram non geratur.

Dixi, *concertatio*. Quo verbo non duntaxat certandi actum ſignificamus, ſed & ipſum belli ſtatum, re enim expreſſa facile qualitas ſequitur. Sic JCti, cum ſervitutem definiunt, non ſolam actionem, qua liberi homines alterius imperio ſubjiciuntur, intelligunt, ſed & ipſam conditionem & ſtatum ſervitutis. Etiam Grotius id animadvertit in definitione belli, quam ipſe ex Cicerone ſuam fecit.

Dixi, *per vim*. Non per vim *juſtam*, omnis enim vis in bello juſta eſt, ſi me audias, & ideo juſta, cum liceat hoſtem opprimere, etiam inermem, cum liceat veneno, cum liceat percuſſore immiſſo, & igne factitio, quem tu habes, & ille forte non habet; denique cum liceat, ut uno verbo dicam, quomodocunque libuerit. Scio Grotium de veneno contradicere *de jure belli & pacis lib. 3. cap. 4.* § 15. & inter percuſſorem diſtinguere *ibidem* § 18. Scio Zoucheum, ut nihil fere ſolet ipſe definire, animi quoque dubium hærere *de jure fecial. part. 2. ſect. 10. quæſt. 5. & 6.* Sed ſi rationem, juris Gentium magiſtram, ſequamur, in hoſtes, qua hoſtes, omnia licet. Bellum alicui facimus, quia putamus, eum, per injuriam nobis illatam, ſui ſuorumque perniciem meruiſſe, iſque armorum noſtrorum finis eſt. quem, qua forma adſequaris, quid refert? Ne judicem injuſtum dicas, qui ad mortem damnatum, licet vinctum & inermem, a carnifice gladiato jubet necari, nam ſi damnatum ſolvas armeſque, jam erit fortitudinis fortunæque periculum, non injuriæ factæ punitio. Quin ſi putes, te vi ſola uti poſſe, qua hoſtis tuus utitur, ſimul putabis, ejuſdem juris eſſe eum, cujus tu es, & tamen ob injuriam, quam tibi fecit, eum debellare conſtituiſti. Hoſtis tuus apud te damnati loco eſt, & ita tu quoque apud hoſtem tuum, ſed apud tertium, utriuſque amicum, par utriuſque cauſa eſt, & ambo eſtis juſti.

Ne quidem *dolum* in definiendo bello excipere volui, cum nihil omnino interſit, dolo, an virtute in hoſtem agas. Alii aliter ſapiunt. Si auctoritates, ſi exempla in utramque partem deſideres, magno numero ſuggeret Grotius *de jure belli & pacis lib. 3. cap.* 1. § *6. & ſeqq.* Ego omnem dolum permitto, ſola perfidia excepta, non quod contra hoſtem non quodlibet liceat, ſed quod fide data, quatenus data eſt, hoſtis eſſe deſinat. Et ſane cum ratio belli omnem perdendi hoſtis modum probet, cur dolo faciendo ſe opponant tot auctoritates & exempla, non alia cauſa eſt, quam quod juſtitiam, de qua ſola nos quærimus, cum animi magnitudine, nonnunquam in bellis frequentari ſolita, peſſime confundant tam Scriptores, quam ipſi belli Duces. Juſtitia in bello omnino neceſſa-

ceſſaria eſt, animi vero magnitudo a mera voluntate proficiſcitur. Illa hoſtem perdi finit quocunque modo, hæc quodcunque ſibi adrogat & fieri vult in propria cauſa, hoſti concedit in ſua, ac fere bellum geri deſiderat, quemadmodum duella, olim in nonnullis Civitatibus recepta. Juſtitia permittit plures habere milites, permittit & aliarum machinarum igniumque uſum, quam habent hoſtes, animi magnitudo non permittit. Juſtitia omnem dolum, excepta, ut dixi, perfidia, admittit; animi magnitudo non admittit, forte ne tunc quidem, cum eo utatur hoſtis, dolo enim uti metuentis eſt, animus vero magnus nunquam metuit. Ad juſtitiam pertinet, quod Auguſtinus dixit *quæſt.* 10. *in Joſuam: Cum juſtum bellum ſuſcipitur, vi aperta pugnet quis, aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.* Vides, de *Juſtitia* ſermonem eſſe: Ad animi magnitudinem refero, quod Conſules Romani ad Regem Pyrrhum ſcribunt apud Gellium *lib.* 3. *cap.* 8. *Nobis non placet pretio, aut præmio, aut dolis pugnare.* Sæpe & aliæ Gentes animi magnitudinem prætulerunt juſtitiæ, ſæpe & hanc illi, quin ipſi quoque Romani nunc has, nunc illas partes ſequuti ſunt. Si ita, ut modo dicebam, concilies auctoritates & exempla, nihil erit pugnæ in modo pugnæ, modo memineris juſtitiam exigi poſſe, animi magnitudinem non æque.

CAPUT II.

Ut bellum ſit legitimum, indictionem belli non videri neceſſariam.

QUi de jure publico commentati ſunt, ut bellum ſit legitimum, varia deſiderant, interque ea, ut bellum publice denuncietur, aut edicto in hanc rem propoſito, aut Feciali miſſo. Atque ea ſententia moribus Gentium, certe Europæarum, recepta creditur. Sane, priuſquam manu & ferro res agatur, petendum, quod nobis abeſt aut abeſſe querimur, ſe an facta duntaxat petitione, eaque negata, citra indictionem vim inferre liceat, hoc eſt, de quo quæritur? non licere exiſtimat Albericus Gentilis *de jure bell. lib.* 2. *cap.* 1. publice enim renunciandum eſſe amicitiæ, ne clam res agatur. Jure quidem Naturæ nulla eſt indicendi belli neceſſitas, ut & Grotius conſentit magni Operis *lib.* 3. *cap.* 3. § *6. num.* 1. eo referens teſtimonia, quæ ſine indictione bella eſſe juſta pronunciant, at vero jure Gentium *interpellationem* deſiderat, *qua conſtet, alio modo fieri nequire, ut noſtrum aut nobis debitum conſequamur*, ibidem *n.* 2. De publica denunciatione hæc addens *d. cap.* 3. § 11. *ut certo conſtaret, non privato auſu, ſed voluntate utriuſque Populi, aut Populi Capitum geri bellum.* Et ſic quoque, tanquam ex jure Gentium, reſpondet Puſendorf de *jure natur. & Gent. lib.* 8. *cap.* 6. § *9. &* 15. & Huber *de jure civitatis lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 4. *num.* 27. eadem uſus ratione, qua utitur Grotius. Non deſunt tamen, qui exceptiones quaſdam addunt, ut ipſe ille Gentilis *d. lib.* 2. *cap.* 2. & Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 10. *quæſt.* 1. Quin Joannes Nicolaus Hertius in *adnot.* ad Puſendorfium *d. lib.* 8. *cap.* 6. § *9.* non negat quidem, indictionem belli in mores Gentium tranſiviſſe, at putat, eos mores vim obligandi non habere, nec aliter habendos, qui eos negligunt, quam ne cenſeantur inter Gentes, quas *moratiores* dicimus.

Chriſtianus Thomaſius, ſani judicii homo, ad Huberum *de jure civitatis d.*

num.

num. 27. belli indictionem recte mihi videtur referre ad ſola officia humanitatis, ad quæ præſtanda nemo unus cogi poteſt, & opportune rogat, quid interſit, & quid unquam interfuerit inter bellum indictum vel non indictum? hujus, an illius aliud unquam jus fuerit? Quare negat ad ſolum jus Naturæ pertinere, quod ex Dione Chryſoſtomo adducit Grotius *d.* § *6. num.* 1. *pleraque bella ſine denunciatione ſuſcipiuntur*, imo & ad jus Gentium ipſe refert, & mox ſuperdicit: *digna eſt quæſtio*, *ut peculiari Diſſertatione latius explicetur*.

Ego ei explicandæ non *peculiarem Diſſertationem*, ſed hoc *Caput* deſtinavi. Puto autem, nullam eſſe rationem, quæ indictionem belli exigit, atque adeo eſſe ex iis, quæ recte præſtantur, ſed nullo jure petuntur. Poteſt bellum incipere ab indictione, at etiam poteſt a vi mutua. Id videntur ſignificare Ordines Generales, cum 17. Januar. 1665. edixerunt (1), naves noſtras, ab Anglis captas, poſſe vindicare, quia captæ erant ante indictionem belli, *aut vim a Belgis illatam*. Sed & poteſt bellum recte incipere a negata petitione, quid enim a vi diſtat negata petitio? Peti oportere, quod nobis debetur, ad ſummum concedo, ſed non æque, ut additis belli minis, aut ipſa indictione petatur. Quod Grotius de *interpellatione* dixit, ad ſolam petitionem referre poſſes, ſed non potes, quod mox dixit de *publica denunciatione*. Illius tamen & aliorum præjudiciis, quamvis nulla ratione defendantur, res, alioquin liquida, obſcurior eſſe cœpit. Conſtare autem debebat, ubi judicia ceſſant, ut ceſſant inter Principes, quemque recte poſſe manu repetere rem ſuam, quam alius ei nullo jure abſtulit; & negat reſtituere. Quod ſi ſit, indictio belli non pendet niſi a voluntate ejus, qui indicit, aut eſt ſolemnitas quædam, quæ non niſi conventione, quæ inter Gentes nulla eſt, introduci potuit.

Attamen majoris animi Principes Populique, ut vi manifeſta honeſtius & glorioſius vincant, bella, niſi indicta, non facile gerunt. Repetenda hic eſt animi magnitudinis & juſtitiæ diſtinctio, de qua dixi *capite proximo*; hæc & ſine indictione vim permittit, illa animoſius expendit omnia, neque ſatis glorioſum exiſtimat hoſtem inermem atque imparatum opprimere, & cenſet indignum, eos forte, qui fide pacis publicæ ad nos advenere, illa, nulla ipſorum culpa, repente ſublata, mox adgredi & ſpoliare. Unde Polybius *lib.* 13. *cap.* 1. belli indicendi morem, quem peculiarem Achæi & Romani habebant, inpenſe laudat, quemadmodum & laudat, quod in bello a dolo & inſidiis abſtinuerunt; ſed utraque laus ad animi magnitudinem pertinet. De Achæis addit Polybius *d. cap.* 1. eos etiam locum pugnæ ſolitos conſtituere, plane ut & antiquos quoſdam Hollandiæ Comites, bella geſturos, legimus, non duntaxat ea indixiſſe, ſed & pugnæ locum & tempus condixiſſe. Hanc condictionem utique neceſſariam non eſſe etiam Grotius conſentit *lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 3. § 11. & tamen indictionem ipſe urget, atque ſi neceſſaria eſſet. Differentiæ rationem ſi quæras, non habebis aliam, quam quod in Europa nunc locus & tempus pugnæ conſtitui non ſoleant. Ex quo apparet, Grotium libros ſuos *de jure belli ac pacis* non tam

(1) *Plac. III.* 1. 7. 1.

tam ſcripſiſſe de jure Gentium univerſo, quam potius de moribus, apud pleraſque Gentes Europæas receptis, qui tamen moras jus Gentium non conſtituunt, ut ipſe Grotius nos docet ejuſdem Operis *lib.* 2. *cap.* 8. § 1. *num.* 1. *&* 2. Sed, ut in hoc argumento, ita & ſæpe alias ex ſolis moribus jus Gentium effecit, & ideo, ubi mores diſcrepant, vix quicquam auſus eſt definire.

Ex eo autem, quod Polybius dixit, Achæorum & Romanorum propriam laudem eſſe, bellum indicere, ſatis intelligimus, non tantum jure Naturæ, ſed & moribus Gentium veriſſimum eſſe, quod exſtat apud Dionem Chryſoſtomum, bella indicta ἐπὶ τὸ πλεῖστον, *ut plurimum*. Sane, exceptis Achæis & Romanis, apud ceteras Gentes non æque frequentabatur indictio: neque enim alii Græci adverſus Græcos aut Barbaros bellum geſturi, aut hi adverſus illos, bellum publice edicebant. Quin nec Judæos, ex mandato Dei olim pugnantes, bellum hoſtibus ſuis indixiſſe legimus. Sed neque Macedones, qui tanta cum gloria Perſarum Imperium deleverunt, ulla belli indictione uſi ſunt. Etiam hodie, quantum comperi, belli indictione non utuntur niſi Gentes Europææ, neque omnes tamen, neque ſemper, utuntur autem ad exemplum Romanorum, non aliam forte ob cauſam, quam quod ab his fere proceſſerint. Tanta certe Romanorum dignatio fuit apud Populos Europæos, ut non tantum eorum leges, ſed & mores receperint, quamvis eorum mores fuerint diſtincti a moribus reliquarum Gentium, ut eſt mos indicendi belli, de quo nunc agimus. Quare, ſi quis Princeps in Europa, ut ſuperiori ſeculo contra Germanos Guſtavus Adolphus, ſine indictione bellum gerat, contra vulgarem Europæarum Gentium morem gerere credendus eſt, ſed contra jus Gentium gerere, eorum tantum eſt dicere, qui, quod domi ſuæ fere ſervare vident, ubique locorum legem eſſe putant.

Sed excutiamus rationem, cujus tanta vis eſt in jure Gentium definiendo. Hæc autem, ut modo dicebam, non alias ſolemnitates deſiderat, quam ut amice repetamus, quod nobis manu ademtum eſt; quin forte nec amica repetitio deſiderabitur, quia vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittunt, nec ſcio, an ullas ſolemnitates, quibus vis repellatur, jus Gentium noverit. Sed largiamur, inter bonos bene agier oportere, & repetitionem deſiderari, an, ea negata, vim mutuam fieri vetabis? ego non veto, ſed vetat Grotius, vetant alii, niſi præceſſerit indictio. Rationes autem, quibus vulgo defendunt neceſſitatem indicendi belli, oppido ſunt nullæ. Quam dedit Gentilis, improbavit ipſe Grotius *d. lib.* 3. *cap.* 3. § 11. ipſe vero aliam dedit, quam ſupra repræſentavi, ſed ſi non deteriorem, deterrimam certe. An, ſi inter Principes, abſque prævia indictione, vi armata agatur, dubitabimus utriuſque Principis voluntate bellum geri? ſi non dubitemus, cui bono indictio? utique certo conſtat, quod publice agitur. Quare hæc ratio non eſt, & tamen ea defungi maluit Grotius, quam neceſſitatem indictionis palam arceſſere ab eo, quod plures Europæi indictionem eſſe neceſſariam crederent, ſatis gnarus, inde jus Gentium non effici. Ratio, ipſa, inquam, ratio, juris Gentium eſt anima, &, ſi de ea diſputes, nihil omnino eſt, quod indictionem urgeat, ſed plura, quæ dixi, urgent, ne neceſſariam putemus.

Sed quidni quædam addam de moribus Gentium, etiam Europæarum, ſi vel

vel iis ſolis res eſſet definienda? Veteris quidem ævi exempla commemorare infinitum eſſet. Bellum illud internecinum, quod inter Hiſpanos & Belgas fœderatos a condita eorum Republica ad annum 1648. geſtum eſt, cœpit a vi mutua, abſque ulla indictione. An, quod indictum non ſit, dubitabis de jure ejus belli, de jure victoriæ, de jure pacis, anno 1648. ſequutæ? ego non dubito. Sed aliud videtur ſediſſe Ordinibus Hollandiæ, cum 4. Mart. 1600. edixerint, (2) dominis navium, quas in Hiſpania Philippus III. anno 1598. publicaverat, daretur vindicario, quod, cum antea Belgæ libere in Hiſpaniam commeaſſent, nulla denunciatione præcedente, naves illæ eſſent publicatæ. Si me hujus Edicti patronum quæras, non invenies: quis enim jure ab Hiſpaniarum Rege deſideraverit, ut ipſe bellum indiceret, utpote cui Belgæ ab anno 1581. non deſtiterant bellum palam facere? nam a vi mutua recte incipit bellum, ne quid de aliis dicam, quæ forte hic incidebant, & ob quæ indictionem non eſſe neceſſariam JCti conſentiunt apud Zoucheum *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 10. *quæſt.* 1.

Deinde Ordines Hollandiæ ajunt in *præfatione* & in ipſo *edicto* antea liberum fuiſſe Belgarum in Hiſpania commercium, ante annum nempe 1598. Sed id verum eſſe, neque potui animadvertere, neque, ſi ſit, ad cauſæ juſtitiam quicquam pertinet, quemadmodum mox dicam. Ut, ſi ita commeaverint & mercati ſint Belgæ, precario vel per Magiſtratuum negligentiam potius commeaverint & mercati ſint, quam jure belli. In *præfatione* ſane *edicti*, quo 4. Apr. 1586. (3) Leyceſtranus Comes ex ſententia Ordinum Generalium, eorumque Conſiliariorum commercia Belgarum fœderatorum cum Hiſpanis vetuit, continetur. Hiſpaniarum Regem in Hiſpania & Lyſitania naves Belgarum jam tunc publicaſſe. Et in § 1. *d. edicti* 1586. ut & in alio *edicto* 18. Jul. 1586. (4) omne cum Hiſpanis commercium vetuit Leyceſtranus. Id quidem in § 1. *edicti* 4. Aug. 1586. reſtrinxit ad loca Belgii, quæ tenebat Hiſpanus, permiſſo ſic in ipſam Hiſpaniam commercio, ſed non alia de cauſa, quam ad utilitatem mercantium Batavorum; quod jus belli non mutat, nec mutare potuit ſine conſenſu Hiſpanorum.

Quin ſi indictio fuiſſet neceſſaria, Belgis ad evitandam navium publicationem nihil omnino profuiſſet. Quid enim ſi Hiſpanus eo anno 1598. ſolemniter bellum indixiſſet Belgis, & mox eorum naves publicaſſet? eodem forte die? jure belli hoc potuit: neque enim vel Belgæ vel alii Principes, cum bellum ſubito exarſit, hoſtium ſuorum ſubditis ſolent denunciare, ut res ſuas, alioquin publicandas, avehant. Nemo id deſideraverit, imo contra reſpondet Tryphoninus in *l.* 12. *pr. ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* Atque ita omnes Gentes obſervant, niſi expreſſe aliter pactum ſit, ut aliquando paciſci ſolent. Ecce exempla aliquot ejuſmodi Pactorum. In § 4. fœderis Utrecht. cum Muyd. & Weeſp. 1. Jul. 1463. placuit (5), pacem illam duraturam 14. dies, *na dat wy Stad en Steden voorn. dat die een de andere opdoen ſchryven*, intra quos 14. dies ſubditis earum Urbium liceret ſe ſuaque bona ex hoſtium poteſtate ſubducere. In § 16. pacis inter

(2) *Plac. II.* 4. 2. 2. 1.
(3) *Plac. I.* 2. 22. 1. 2.
(4) *Ibidem* . 2. 22. 1. 4.
(5) *Handveſten van Weeſp.* p. m. 18.

ter Regem Lyſitan. & Ordd. Gener. *6.* Aug. 1661. convenit (6), ſi lites inter Regem & Ordines orirentur, id edicendum, atque ex eo intra biennium alterutrius ſubditorum bonis damnum inferre nefas eſſe. Quumque inter Regem Franciæ & Ordines Generales anno 1662. conveniſſet, oriente bello, utriuſque ſubditis in alterius Imperio intra *6.* menſes avehendi bona ſua facultas eſſet, Rex Franciæ, indicto Belgis bello anno 1672. conventionem illam anni 1662. Hollandis præſtandam eſſe ſpecialiter edixit 14. Apr. 1672 (7). Iidem eidem juri avehendi ſex menſes præſcripſerunt § 15. pacis Neomagenſis 10. Aug. 1678. (8) & novem § *39.* pacti marini 10. Aug. 1678. (9) & rurſus *9.* menſes § 14. pacis 20. Sept. 1697. (10) Iterumque *9.* menſes § *36.* Pacis 11. Apr. 1713. (11) Et in § 32. pacis inter Angl. & Ordd. Gener. 31. Jul. 1667. (12) placuit, ſi bellum inter eos exarſiſſet, ne alterius ſubditorum bona, apud alterum inventa, publicarentur, ſed ea intra ſex menſes liceret avehere. Si non exemplorum ſatis eſſet, poſſem & alia addere, & alia quoque habet Zentgravius *de orig. verit. & oblig. jur. Gent. art.* 7. § *9.* Ubi autem ejuſmodi pacta de ſtatu belli ſuſpendendo non intercedunt; quicquid dicant alii, bellum ſtatim inferri poteſt. Grotius, qui indictionem deſiderat, poſt eam nullum aliud tempus requirit, quominus vis inferatur *l.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 3. § 13. & ita quoque ſapit Zoucheus *de jure fec. part.* 2. *ſect.* 3. *quæſt.* 10. & Zentgravius *d. loc.* Quare Rex Hiſpaniarum eo anno 1598. potuiſſet & bellum indicere, & mox occupare naves Hollandorum, cum nullum, quod prohibeat, pactum interceſſerit, nec intercedere potuerit inter Principem & eos, quos pro ſubditis ſuis habebat Princeps.

Habes exemplum illuſtris belli, ſine ulla indictione quam longiſſime geſti. Neſcio etiam, cur ab Hiſpanis indictionem exigere potuiſſent Belgæ, utpote, qui ipſi Hiſpanis neque ab initio, neque poſt inducias unquam bellum indixerint. Imo, ſi vel indictio jure Gentium eſſet neceſſaria, Hiſpani forte objeciſſent, ei utique locum non eſſe niſi inter Principes, qui utrimque ſui juris ſunt, in bello civili nunquam fuiſſe frequentatam, in eo Principi rebellantium ſubditorum bona occupare nefas non eſſe. Sed hanc rationem non urgeo, ſufficit aliunde conſtare, non jus belli, at ſolam mercantium utilitatem Hollandis expreſſiſſe id Edictum 4. Mart. 1600. Atque ea ipſa utilitas anno 1639. creditur Hollandos egiſſe tranſverſos, & nullo jure commiſiſſe cum Ordinibus Generalibus in alia cauſa, quæ non minus ad jus belli pertinebat. Cum enim Canariarum Inſularum Præfectum, dolo illectum, quidam huc avexiſſent, & Ordinibus Generalibus magis placeret, Præfectum, optimo jure avectum, juſtæ prædæ eſſe, contradixerunt Hollandi, ſed, ut ait Aitzema (13), ob ſolum mercaturæ ſuæ favorem. Ego vero putem, ſatis fuiſſe cauſæ, cur ob rem ipſam contradixerint Hollandi: erat facta,

(6) *Plac. II. append.* p. 2859.
(7) *Hollandſche Mercurius* 1672. p. 31.
(8) *Plac. III.* 1. 13. 33.
(9) *Ibidem III.* 1. 13. 34.
(10) *Ibidem IV.* 1. 13. p. 315.
(11) *Ibidem V.* 13. p. 456.
(12) *Ibidem III.* 1. 13. 28.
(13) *Hiſtor. lib.* 29. p. 172.

enim hoc factum longe turpius, quam Philippi III. publicatio, anno 1598. facta, nam quamvis poſt indictionem bona hoſtium vulgo capiantur, & hoſtis in hoſtem ſtatim recte agat, ſi pacta non obſtent, utique amico amicum prodere non licet. Belgæ ad Fortunatas Inſulas acceſſerant amici, & ultra acceſſerant, ſola mercaturæ cauſa, ut liberum utrimque commercium eo uſque erat exercitum. Navarcha Hollandus, ſic ad mercaturam admiſſus, ſimulat, ſe Præfectum ab una Inſula ad aliam eſſe tranſvecturum, & avehit Roterodamum, ut prædæ eſſet. Quod perinde mihi videtur, ac ſi quis cum caduceo & ſagminibus ad hoſtem accedat, mox, ubi occaſio erit, eum occiſurus.

Sed tranſeamus ad alia bella, ſine indictione quoque geſta. De Guſtavo Adolpho, Germaniam invadente, res nota eſt (14), & inde quoque notum, Ferdinando II. de omiſſa indictione quiritanti; a Guſtavo reſponſum eſſe, ipſum etiam Imperatorem, abſque ulla belli denunciatione, antea Boruſſiam invaſiſſe. Sic Principes, qui nullis Prætorum Edictis tenentur, ſæpe tamen utuntur Edicto, *quod quiſque juris* &c. Accidit id etiam anno 1657. nam, cum media pace Franci Belgarum bona, penes ſe reperta, detinuiſſent, Belgæ deinde & Francorum bona detinuerunt, de quo exſtat Hollandiæ Ordinum Edictum 26. Apr. 1657. (15) & Ordinum Generalium Decretum 6. Maj. 1657. (16). Ajunt quidem Ordines Generales *d. decreto*, ex jure Gentium manifeſtum eſſe, eam detentionem inter non hoſtes eſſe illicitam, niſi ex juſta cauſa, petitaque ante & negata ſatisfactione. Sed nemo Princeps detinet, niſi ex cauſa, quam ipſe juſtam putat. Sane quia injuria vix aliter cognoſci poteſt, præviam quoque petitionem admiſerim, ſed ob vulgarem, qui nunc eſt, Legatorum uſum de ea parum eſt laborandum, frequentiſſimæ enim ſunt Legatorum querelæ, ſi vel minimum incidat, quod Principem ſuum poſſit offendere. Sed pergamus. Etiam Lyſitanos eodem anno 1657. ante bellum & ullam vim Belgarum naves detinuiſſe legimus (17). Et in bello, quod inter Angliæ Regem & Ordines Generales actum, & anno 1667. pace mutua tranſactum eſt, plurima a ſe ſuiſque, non indicto bello, capta eſſe conqueruntur Ordines Generales in Epiſtola, ad Angliæ Regem ſcripta 16. Sept. 1666. (18) perperam, ajunt Ordines, quia indictio non præceſſerat, ſed de eo judicabis ex iis, quæ hic diſputo. Ludovicus quoque XIV. anno 1667. Hiſpanis bellum non indixit, & tamen, quaſi ſalva pace, Regem Hiſpaniarum conſtituerat exuere Ditionibus, quas habebat, cauſatus, ſuum repetentibus belli indictione non eſſe opus. At vero, ſi alias indictio neceſſaria ſit, quis, obſecro, hunc colorem ferat? neque enim bellum gerere quicquam aliud eſt, quam id, quod quis ſibi deberi exiſtimat, manu extorquere ab invito & renitente Principe vel Populo. Ad hæc prolixa eſt Ordinum Generalium querela in Edicto contra Francos 9. Mart. 1689. (19) eundem Franciæ Regem, bello nondum indicto, anno 1688. Belgas, eorumque naves & merces detinuiſſe, & mox belli indictione vix Pariſiis publica-

(14) *Ex* Armis Suecicis p. 54.
(15) *Plac. II.* 4. 28. 3. 1.
(16) *Hollandſche Mercurius* 1657. p. 42. & *ſeqq.*
(17) *Ibidem* 1657. p. 85.
(18) *Hollandſche Mercurius* 1668. p. 170. ad 172.
(19) *Plac. IV.* 1. 6. 1.

publicata, arma eſſe illata & bona ſubditorum ſuorum direpta. Prior pars querelæ utique juſta eſt, nam ea detentio adverſabatur § 15. pacis Neomagenſis, & § 39. pacti marini 10. Aug. 1678. nondum enim elapſis menſibus, quos ſupra dixi fuiſſe præſcriptos juri avehendi, quod ad hoc ſuſpenſus erat ſtatus belli, atque ita injuſta occupatio eorum, quæ intra præſcriptum tempus ex hoſtium poteſtate ſubduci poterant. Quod ad alia autem nullum pactum interceſſerat, & ſic dubitem, an poſterior pars querelæ æque fuerit juſta. Sed, quicquid ejus rei ſit, ſufficit, exempla, quæ attuli, ſatis probare, nihil cauſæ eſſe, cur vel de moribus Europæorum tam benigne ſentiamus, atque ſi nempe ex his conſtaret de neceſſitate indicendi belli.

CAPUT III.

De Statu belli inter Hoſtes.

Diceres, belli conditionem magis oportere pellucere inter ipſos Principes, quorum plerumque ſola res agitur, quam inter ſubditos, qui utique, ſi ipſorum cauſa non vertatur, animo tam hoſtili non cluent. Cum autem inter hoſtes hoſtiliter agi oporteat, nemo exſpectaſſet, ut hoſtibns bene precemur, & ſalutem dicamus. Sane Populi Romani majeſtas, plena gravitatis, pelluxit in Cajo Popilio, qui, quamquam ſalutatus ab Antiocho Rege, tunc hoſte, eum, niſi poſtea amicum, reſalutare noluit, ut eſt apud Plutarchum *apophtegm. p. m.* 364. Idem de porrecta Antiochi, & negata Popilii dextra narrat Livius *lib.* 45. *cap.* 12. & Polybius *excerpt. Legat. cap.* 92. Conſules tamen Romani, cum ita res Romanorum ferret, Pyrrho hoſti *ſalutem dixere* in Epiſtola apud Gellium *lib.* 3. *cap.* 8. Et adeo adulandi ferax fuit ſeculum præteritum, & eſt hoc noſtrum, ut Principes neque adulationis obliviſcantur inter ipſa arma. Unde nunc hoſtes hoſtibus precantur omnia proſpera, ſeque invicem vocant *amicos*, & hoſtium damno quaſi indolent. Atque ita eſt in Epiſtolis Ordinum Generalium ad Angliæ Regem 10. Jul. 16. Sept. & 26. Nov. 1666. (1) & rurſus Angliæ Regis ad Ordines Generales 4. Aug. & 4. Oct. 1666. (2) Quamvis autem Utrique tunc temporis in mutuam perniciem accingerentur, attamen inter jus belli & officia amicitiæ ſatis convenire ſcribunt Ordines in d. Epiſtola 10. Jul. 1666. Quin & Gallorum Rex, qui tunc quoque bellum gerebat contra Anglorum Regem, anno 1666. ad eum miſit Legatum, qui conflagrationi Urbis Londinenſis indoleret (3). Humanitatem, clementiam, pietatem, ceteraſque animi magni virtutes in bello exercere glorioſum eſt, ſed oppido putidum, ſolis verbis ludere, quid enim niſi verbis ludis, cum indoles conflagrationi Urbis, quam ipſe cuperes incendere?

Quia in victum victori licent omnia, jus quoque vitæ & necis penes victorem eſſe, nemo dubitaverit. Exſtant de eo jure in veteri memoria tot ac tanta apud omnes peræque Gentes teſtimonia & exempla, ut iis colligendis & deſcribendis vel ſpiſſus Liber non ſufficeret; & Scriptores juris publici

 in

(1) Sunt in de *Hollandſche Mercurius* 1666. p. 111. 112. 170-172. & 176-178.

(2) *Ibidem* 1666. p. 112. 113. & 172-176.

(3) *Ibidem* 1666. p. 154.

in eo argumento jam induſtriam ſuam exercuerunt. Quamvis autem jus occidendi fere obſoleverit, id tamen ſoli victoris voluntati ac clementiæ tribuimus, neque adeo negamus, adhuc exerceri poſſe, ſi quis omnino jure ſuo uti velit. Reliquias ejus juris hic illic exſtare, plena fide comperi: eo ſane modo accipiendum & defendendum puto Ordinum Generalium Edictum 1. Oct. 1589. (4) quo hoſtes, qui cum Sanctæ Geirtrudis Montis proditoribus invenirentur, capitis pœnas dare voluerunt, & aliud eorundem Ordinum Edictum 24. Febr. 1696. (5) quo capitis quoque pœnam poſuerunt hoſtibus, qui intra indicia, navigantibus conſtituta, ad littus accedunt, aut in continentem deſcendunt, ibi rapinam acturi: neque enim ſi hoſtis cum commilitone ſuo, quamvis proditore, ſit, jure belli quicquam delinquit, ut nec delinquit, qui terram hoſtilem, in ſpem prædæ, invadit. Arce eum, ſi potes, ſin autem, cur alio loco habebis, quam reliquos hoſtes? Ex eodem jure vitæ & necis defendo, quod Belgæ quandoque Hiſpanos, quia non redimebantur, ſuſpenderint, ſic enim memoriæ proditum eſt (6). Pœnam laquei in captivos exercere licet, ſed, ſi non liceret, ideo exercere, quia non redimuntur, nec rationem, nec ullam auctoritatem habet, imo contra obſervatur, ut mox audies.

Juri occidendi hoſtes ſucceſſit jus ſervitutis, diutiſſime olim exercitum. Sed & in ſervitutem redigendi conſuetudo moribus plerarumque Gentium nunc exolevit. Scripſit quidem Cujacius *comment. poſt.* ad *l.* 5. *ff. de juſt. & jur.* etiam inter Chriſtianos adhuc captos fieri ſervitutem duntaxat eſſe mitiorem, eamque ſententiam non aliunde probat, quam ex jure redimendi. Sed conſuetudinem redimendi captivos, &, donec redimantur, detentionem, unde magis exiſtimes ſervitutem eſſe, quam quaslibet alias detentiones, quibus hodie adverſus exteros debitores utimur ad conſequendum, quod nobis debetur? neque enim illæ detentiones remitti ſolent niſi ſoluta pecunia, aut præſtita cautione, plane ut in cauſa captivorum. Quin & captivi, ſi non redimantur, ſæpe & ſine lytro dimiſſi. Atque ita Supremus Belgii militaris Senatus 14. Dec. 1602. quatuor & viginti hoſtes, in obſidione Boſcana captos, quia non redimebantur, dimittendi poteſtatem fecit, ne ſcilicet carceris miſeriis perirent (7). Valde autem fuiſſet inexſpectatum, & moribus, qui nunc frequentantur, alienum, ſi Senatus juſſiſſet illos captivos vel laqueo punire, vel etiam in ſervitutem diſtrahere. Unde, cum Gravio Solmenſis, qui in Hybernia militabat, anno 1690. conſtituiſſet captivos in Americam in ſervitutem deportare, Dux Berwycenſis ei denunciavit, hoc ſi fieret, ſe, quoſcunque caperet hoſtes, ad remos in Franciam tranſmiſſurum (8). Sed quia ipſa ſervitus inter Chriſtianos fere exolevit, ea quoque non utimur in hoſtes captos. Poſſumus tamen, ſi ita placeat, imo utimur quandoque adverſus eos, qui ea in nos utuntur. Quare & Belgæ, quos Algerien-

(4) *Plac. I.* 1. 17. 5.
(5) *Plac. IV.* 1. 7. p. 216.
(6) *Apud* Aitzema *hiſtor. lib. 6.* p. 16.
(7) Van Dalen *Notabile Krygs-beſoignes* p. 145.
(8) Sic eſt in de *Hollandſche Mercurius* 1690. p. 245.

rienſes, Tunitanos, Tripolenſes in Oceano aut mari Mediterraneo capiunt, ſolent in ſervitutem Hiſpanis vendere, nam ipſi Belgæ ſervos non habent, niſi in Aſia, Africa & America. Quin & anno 1661. ipſi Ordines Generales Admiralio ſuo mandarunt, piratas captos in ſervitutem venderet (9). Idemque obſervatum eſt anno 1664. (10).

Servituti igitur ſucceſſit vel captivorum, qui ejuſdem gradus & conditionis ſunt, permutatio, vel detentio, donec redimantur. Et redimendi neceſſitas nonnunquam pactis exprimi ſolet, certa, pro dignitate cujuſque perſonæ, ſi capiatur, conſtituta pecunia; quæ ſi ſolvatur, ceſſat ſummum illud jus, quod alioquin victori in victos & captos competit. Captura autem, quamvis apud Romanos etiam exercita ſit adverſus eos, qui tempore belli exorientis in alterius Imperio inveniebantur *l. 12. pr. ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* hodie, quamvis exerceri poſſit, raro tamen exercetur. Quin & ipſe Franciæ Rex Ludovicus XIV. quum 26. Januar. 1666. (11) Anglis bellum terra marique indixiſſet commercio, & inde Angli, qui erant in Francia, ſibi boniſque ſuis metuerent, 1. Febr. 1666. (12) rurſus edixit, metum illum utique vanum eſſe, Edicto enim eo 26. Januar. 1666. duntaxat bellum indici Anglis, qui deinde in mari invenirentur, aut in Imperio Francico hoſtem agerent; non iis privatis, qui in Francia domicilium fixiſſent, placere tamen, Angli, qui in Francia habitabant, nec adepti erant jus ſubditorum (*ongenatur aliſeert zynde*) intra tres menſes abirent, quocunque videtur. Sed hoc ſoli humanitati tribuendum eſſe, ſi non intercedant pacta, quæ ſtatum belli ſuſpendunt, *capite proximo* diſputavi. Quia vero plerumque ejuſmodi pacta intercedunt, rarius jus belli exercetur in eos, qui in pace ad alteros pervenerunt, & ibi reprehenduntur, ſi bellum ſubito exarſerit. Ceterum elapſo tempore, quod abire volentibus vel humanitas dedit, vel pactis definitum eſt, jure belli recte capiuntur, qui ultra remanſerunt, vel non impetrata venia advenerunt. Et ſecundum hæc Ordines Generales edixerunt 4. Apr. 1674. (13) ſi qui hoſtes hærerent in Belgio fœderato aut in Imperio Ordinum Generalium, non impetrata accedendi venia, recte caperentur, nec niſi redemti, redderentur.

Quamvis autem jus occidendi captivos obſoleverit, quærunt tamen, an non, etiam ſine levis notæ macula, eo jure uti liceat adverſus eos, qui obſtinatius ſe defenderint? & ſunt qui putant. Turpiſſime, niſi & imbellem forte virgunculam, ſi pudorem ſuum adverſus robuſtum ſtupratorem, unum pluresve, pertinacius defenderit, pœna dignam exiſtimes. Licent in hoſtem omnia, ſed ſi ob fortitudinem, nihil crudelius. Quin & ipſi hoſtium noſtrorum fortitudine gaudemus, atque indignamur ignaviæ. Memini me legere, Algerienſes Prædatores ignavum quemdam Navarcham, qui navem ſuam prævalidam, libertatem ſibi ſoli pactus, ignaviſſime dediderat, non aliam ob cauſam miſerrime, & per ludi-

(9) Aitzema *hiſtor. lib.* 41. p. 238.
(10) Idem *lib.* 44. p. 278.
(11) *Hollandſche Mercurius* 1666. p. 6. & 7.
(12) *Ibidem* p. 7. & 8.
(13) *Plac. III.* 1. 8. 5.

dibrium excarnificaſſe. Scilicet apud hoſtes quoque gloriam fortitudo, ignavia contemtum ferunt. Si, quid alii de hoc argumento ſcripſerint, ſcire deſideres, ſatisfacient deſiderio Gentilis *de jure belli lib.* 2. *cap.* 16. Grotius *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* 4. § 13. & Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 10. *quæſt.* 9.

Expoſuimus, quid hoſtibus in hoſtes vivos liceat, ſed de cadaveribus hoſtium quid dicemus? Olim quidem feris & avibus projiciebantur, ſed nunc vel victores ſepeliunt, vel victis ad ſepulturam concedunt. Quinimo & plus datur humanitati. Ordines Generales 16. Sept. 1666. (14) cadaver Vicarii Architalaſſi Angli, quod in eorum poteſtate erat, medicatum in Angliam miſerunt, quum ipſi antea, nempe 10. Jul. 1666. (15) ab Rege Angliæ exquiſiviſſent, id in Angliam tranſmitti, an in Hollandia ſepeliri vellet, iſque illud præoptaſſet 4. Aug. 1666. (16) Simile quid & Franci factitarunt anno 1692. (17).

Ex natura belli commercia inter hoſtes ceſſare non eſt dubitandum. Et quid valebunt commercia, ſi, ut conſtat, bona hoſtium, quæ apud nos inveniuntur, vel ad nos adferuntur, Fiſco cedant? & an quis, quamdiu jus occidendi hoſtis obtinuit, cum mercibus ad hoſtem acceſſerit, & inter commercia hoſtis eum trucidaverit? id diceres recte factum? ſed omnino ceſſant commercia: unde & in belli indictionibus plerumque mutuis commerciis interdicitur, ſæpe & Edictis, poſtea ſecutis. Ex § 11. Edicti Comitis Leyceſtrani de interdicto cum Hiſpanis commercio 4. Apr. 1586. (18) ſubditi, contra illam legem cum hoſte commercia exercentes, patibulo & navibus rebuſque, quibus ad hoſtem commeabant, puniuntur, exteri vero tantum navium merciumque publicatione. Idemque juris eſt ex § 12. Edicti ejuſdem Comitis 4. Aug. 1586. (19) Quin ex § 13. d. Edicti 4. Apr. & ex § 14. d. Edicti 4. Aug. conſilium quoque commercia cum hoſte exercendi perinde punitur, atque ipſum factum, & ita etiam Hollandiæ Ordines antea edixerant 27. Jul. 1584 (20). Inſuper additum omnibus his Edictis, ut accuſatio eorum, qui contra ea cum hoſte commercia exercuiſſent, eſſet æterna, ſive in ipſo facto deprehenſi fuiſſent, ſive non fuiſſent. Et ex d. Hollandiæ Edicto 27. Jul. 1584. pecuniariæ, ei delicto ſtatutæ pœnæ, perſecutio porrigitur quoque adverſus eorum, qui deliquerunt, heredes. Quod non putem eſſe ex jure Romano: nam iis Edictis, ſi verum amamus, non agitur de crimine, quod in læſam Majeſtatem incidit, ſed de extraordinario quodam, quod non tam ex perduelli animo, quam cupiditate lucri proficiſcitur.

Quamvis autem nulla ſpecialis ſit commerciorum prohibitio, ipſo tamen jure belli commercia eſſe vetita, ipſæ indictiones bellorum ſatis declarant, quiſque enim ſubditus jubetur alterius Principis ſubditos, eorumque bona aggredi, occupare, & quomodcumque iis noce-

(14) *Hollandſche Mercurius* 1666. p. 70.
(15) *Ibid.* p. 111. & 112.
(16) *Ibidem* p. 112. & 113.
(17) *Ibidem* 1672. p. 189.
(18) *Plac. I.* 2. 22. 1. num. 2.
(19) *Eodem loco* num. 4.
(20) *Ibidem* num. 5.

nocere. Utilitas vero mercantium, & quod alter populus alterius rebus indigeat, fere jus belli, quod ad commercia, ſubegit. Hinc in quoque bello aliter atque aliter commercia permittuntur vetanturque, prout e re ſua ſubditorumque ſuorum eſſe cenſent Principes. Mercator Populus ſtudet commerciis frequentandis, & prout quiſque alterius mercibus magis minuſve carere poteſt, eo jus belli accommodat. Sic aliquando generaliter permittuntur mutua commercia, aliquando quod ad certas merces, reliquis prohibitis, aliquando ſimpliciter & generaliter vetantur. Utcunque autem permittas, ſive generaliter, ſive ſpecialiter, ſemper, ſi me audias, quod ad hæc ſtatus belli ſuſpenditur. Pro parte ſic bellum, pro parte pax erit inter ſubditos utriuſque Principis. Licita utrimque halecaria piſcatio ex Edictis Francorum & Belgarum anni 1536. (21) & olim ex Edicto 22. Dec. 1552. (22) non vetita commercia, ſed ſub quibuſdam cautionibus permiſſa. His adde, quæ acta ſunt toto Bello Hiſpanico, & Lyſitanico & Anglico annis 1653. 1665. & 1672. atque etiam Francico annis 1672. 1689. & 1702. nam omnia commemorare longum eſſet.

Hoſtium nomine an & amici noſtri intelligantur, qui victi apud hoſtes ſunt, urbe eorum forte occupata, dubitari poſſet? non putat Petrinus Bellus *de re militari parte* 2. *tit.* 11. *num.* 5. & nihil definit Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 4. Ego putarem, etiam eos intelligendos eſſe, certe quod ad bona, quæ ſub hoſtium Imperio habent, atque adeo ea bona jure belli probe recte a nobis occupari, ſi hoſtes antea ab amicis occupaverint. Quæcunque hoſtium ſunt, recte capimus, ea autem bona pars ſunt Imperii hoſtilis, quæque ita hoſti prodeſſe, nobis nocere poſſunt. Si vero bona amicorum in noſtro Imperio ſint, licet ipſi, jure belli victi, apud hoſtes ſint, aliud dicerem, quia verum eſt, neque hoſtium eſſe ea bona, neque hoſtibus utilitatem præſtare poſſe. Hoſtibus quomodocunque nocere belli ratio flagitat, quidni igitur iis eripiamus bona, quæ ipſi jure belli occupaverant, & quibus in rem ſuam utuntur? Scio, qua ratione contradicant alii, amicos nempe noſtros, quamvis apud hoſtes ſint, hoſtili in nos animo non eſſe, nam, quominus ibi ſint, eorum liberi arbitrii non eſſe, & ex ſolo animo rem æſtimandam. Sed res non pendet ex ſolo animo, quia neque omnes reliqui hoſtis noſtri ſubditi, utique pauciſſimi, in nos feruntur hoſtili animo, at res pendet ex jure, quo illa bona apud hoſtes ſunt, & ex utilitate, quam illis præbent in necem noſtram.

CAPUT IV.

Ecquando res hoſtium mobiles, & præſertim naves, fiant capientium?

De Perſonis hoſtium ſupra diximus, nunc dicamus de eorum bonis & actionibus. Bona autem cum ſint mobilia, vel immobilia, conſtat, utraque jure belli recte occupari. Quibus occupata cedant, & an præda privatis cedat, ſi abſque auctoritate publi-

(21) *Repertorium Cur. Holl.* p. 23. A.

(22) *Ibid.* p. 71. B. & 72. A. & B.

publica prædatum iverint, nunc non diſputo, quædam de eo argumento dicturus *cap.* 20. Quæro potius, nam quotidiana, nec minus digna quæſtio eſt, ex quo tempore dominium mutet occupatio? inter res mobiles, de quibus nunc agimus, nihil quicquam diſtinguo, ſive homo ſit captus, ſive capta navis, ſive merx, ſive ſupellex, ſive aliud quid, quod in prædam cadere poſſit. Jure Romano, ut recte obſervat Grotius *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* 6. § 3. *num.* 1. tunc capta capientium fieri dicuntur, ubi intra præſidia fuerint perducta; cujus juris non alia ratio eſt, quam quod tunc omnis rei perſequendæ & recuperandæ ſpes decollaverit. *Cui*, inquit Grotius *d. loc. num.* 2. *conſequens eſſe videtur, ut in mari naves & res aliæ captæ cenſeantur tum demum, cum in navalia aut portus, aut ad eum locum, ubi tota Claſſis ſe tenet, perducta ſunt: nam tunc deſperari incipit recuperatio. Sed*, addit, *recentiori jure Gentium inter Europæos Populos introductum videmus, ut talia capta cenſeantur, ubi per horas viginti quatuor in poteſtate hoſtium fuerint.* Quod in *notis* etiam ad ea transfert, quæ terra capiuntur. Grotium bona fide deſcripſit Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 1. & Loccenius *de jure marit. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 4. Quod Grotius ait de 24. horis, nunc ſervari apud omnes Populos citra ullam diſtinctionem, an capta navis in portum a victore fuerit perducta, nec ne, olim quoque reſpondit, qui apud Admiralitatem Amſterdammenſem Fiſci cauſam egit (1), & ſic etiam alii ſapiunt (2).

Sed ego illud uſu ſervari nunquam potui animadvertere. Reperi quidem, Judices militares ita judicaſſe 24. Dec. 1624. (3) & eoſdem etiam alias ita cenſuiſſe (4), verum quis audiat homines, juris plerumque imperitiſſimos, nulla plane auctoritate uſos, & forte ſolius Grotii auctoritate ſeductos? in ipſo Belgio fœderato leges moreſque repugnare, abunde perſuadebunt, quæ *hoc & ſequenti capite* proxime dicentur. Scio, Ordinum Generalium apud Anglos Legatum anno 1631. deſideraſſe (5), ut Ordines eam juriſprudentiam, quæ 24. horas juſtæ occupationi præſcribit, ſua auctoritate probare vellent, ſed probatam non invenio. Omni etiam ratione deſtituitur, ſi enim ex ea rem æſtimes, ſola mutati dominii ratio in vera occupatione conſiſtit; vera autem occupatio eſt, quam tuta retentio excipit, cui quid faciunt horæ 24. quum & ultra eas res poſſit eſſe non vere occupata, atque etiam citra eas occupata veriſſime? Sane ob factorum differentiam generale quid, quod certum ſit, ea de re conſtitui non poterit, ſed ſingula facta conſideranda ſunt, & de ſingulis hoc habendum, aliter rem hoſtis factam non videri, niſi ita facta ſit, ut eam retinere & defendere poſſit. *In bello capta ejus fiunt, qui primus eorum poſſeſſionem nactus eſt l.* 1. § 1. *ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* & *non videtur poſſeſſionem adeptus is, qui ita nactus eſt, ut eam retinere non poſſit l.* 22. *ff. eod.* Hæc vera JCtorum philo-

(1) *Conſil. Belg. tom.* 2. conſil. 66. p. 165.
(2) *Conſil. Holl. tom.* 2. conſil. 151. V. mits. (3) Apud van Dalen *Notabile Krygsbeſoignes* p. 158.
(4) Apud *Eundem* p. 48.
(5) Sic refert Aitzema *lib.* 11. p. 461.

philoſophia eſt, ab ipſo jure Gentium dictata. Quando autem ita adepti videamur poſſeſſionem, ut retinere, vel non retinere poſſimus, cauſarum, ut dixi, varietas definire non permittit. Tunc tamen retinere videmur poſſe, ubi rem hoſtilem, ut jus Romanum loquitur, *intra præſidia* deduximus, *præſidiorum* autem nomine & Caſtra, & Portus, & Urbes, & Claſſes intelligimus, eorum enim omnium eadem cauſa eſt in tuta defenſione rei occupatæ.

Sed quid ſufficiant 24. horæ, cum ne quidem, mutando dominio, ſufficiat, rem hoſtilem intra præſidia eſſe deductam? ſi nempe credas, quæ aliis male ſana ratio ſuggeſſit, etiam iis, quorum aliorum alioquin auctoritati adſurgere jus faſque eſt. Exiſtimant autem, naves captas non aliter hoſtium fieri, quam ſi & in portum hoſtilem deductæ ſint, & ibi publicatæ, & inde poſtea liberæ enavigarint in portum non hoſtilem. De mercibus & aliis prædis, quarum tamen eadem ratio eſt, idem dicendum eſſet, ſed dicere credo, puduit. Audi, quid de navibus captis Ordines Generales decreverint 27. Nov. 1666. (6) *dat Schepen, by den vyand genomen, en in Engeland en de Ryken, daar onder horende, opgebragt, en aldaar geconfiſqueert, en by Neutralen gekogt, dog in 't uytkomen van de vyanaelyke havenen* in ipſo actu, *of vervolg van 's Lands Schepen verovert, eer zy in haar eigen of andere vrye havens geweeſt zyn, als nu en in 't toekomende zullen verklaard werden voor goeden prinſe, gelyk van ouds altyd gebruykelyk is geweeſt, en zoo als ook het diſpoſitif op 't vierde point van de Caſus poſitie van 26. Juny 1630. onder anderen* mutatis mutandis *dicteert.* Ipſa verba exhibui, ne putes, me incredibilia narrare. Miraberis autem, ego certe miror, quid ad rem faciat, utrum naves in proprium emtoris, vel in amicum portum pervenerint, nec ne. Ille portus proprius vel amicus, modo neſcio quo, dabit neſcio cui, neſcio quid. Dominium dare non potuit hoſti, qui jam occupaverat & vendiderat, neque emtori, qui ita rem noſtram emiſſet a non domino, eamque rem nobis eriperet portus quidam proprius vel amicus. Fingendum potius erat, navim, hoſtis factam, hoſtilem eſſe, & hoſtilem manere, donec eo vitio purgetur, & non purgari, niſi proprium emtoris vel amici portum ſubierit, ideoque antea recte capi. Sed id quoque fingere non licet, cum ex emtione res ad emtorem pertineat, nec quicquam interſit, an venditoris fuerit ab initio, an ex occupatione & publicatione.

Animadverte autem, quam male provocetur ad antiquam conſuetudinem, & aliud Ordinum Generalium decretum 26. Jun. 1630. (7), quod illi conſuetudini cauſam præbuiſſet. Factum eſt id decretum ad Conſulationem Admiralitatis Amſterdammenſis, quæ varia habebat capita, & ad quartum ſic reſpondent Ordines: *Op 't vierde point verklaren haar Hoog Mogende de Schepen, by den Vyand genomen, in Vlaanderen ingebragt, en by Neutralen gekogt, maar in 't uytkomen van de Vyandelyke havenen* in ipſo actu *of vervolg van 's Lands Schepen verovert, eer zy in haar eigen of andere vrye havens geweeſt zyn, voor goeden prinſe, gelyk van ouds altoos is gebruykelyk geweeſt, in*

(6) *Conſil. Belg. tom.* 2. conſil. 61.

(7) *Append. conſil. Holl. Amſterd.* p. 57.

in kragte van het regt, hier vorens op het eerſte point geallegeert; als ook zodanigen, welke zoo genomen en gekogt, en uyt de voorſchrevene Vlaamſche Havenen geloopen, in andere Havenen onder den Coning van Spanjen gearriveert, van daar komende op Zee van 's Lands Schepen verovert werden. Eſſe id decretum valde alienum ab hac cauſa, ex ipſa Conſultatione apparet, quin & ipſi Ordines, provocantes ad caput primum decreti, ſatis ibi ſignificant, quæ ejus condendi fuerit ratio. Scilicet commercii intercludendi ergo Ordines Generales portus Flandriæ navibus bellicis obſederant, adeoque omnes quorumcunque naves, eo deſtinatas, indeque exeuntes, publicabant, quemadmodum ex ratione & Gentium uſu urbibus obſeſſis nihil quicquam licet advehere, vel ex his evehere. Atque inde dicebat Admiralitas, ut & Ordines decreverunt, idem quoque juris eſſe in navibus, quæ antea nobis ereptæ & deinde venditæ erant, cum, obſeſſis portubus, etiam amicorum naves liceat intercipere. Quod ita verum eſt, ſi capiantur itinere nondum abſoluto, dum navarchæ verſantur in re illicita, abſolutum autem iter non intelligi, niſi hæ naves proprium emtoris vel amicum portum ſubierint. Id vero, neque aliud Ordines Generales complexi ſunt illo decreto 26. Jun. 1630. ex quo ad eam, de qua nunc diſputo, quæſtionem recte argumentaberis, ſi & anno 1666. Angliam, Scotiam, Hiberniam, & omnia illa, quæ in Aſia, Africa & America habebant Angli, Claſſibus ſuis obſeſſa habuerint Ordines Generales. Relatum quidem eſt, eoſdem Ordines anno 1652. quod ad Anglos, tale quid jactitaſſe, omnibus ſic interdicto cum Anglis commercio (8), ſed quo jure jactitarint, nunc non quæro, contentus monere, eoſdem Ordines anno 1663. Hiſpanis, cum hi Lyſitaniam obſeſſam habere videri vellent, id ipſum negaſſe, quod contra Anglos antea ſibi arrogaverant, ſic enim proditum eſt in Annalibus (9).

Ex his apparet, defendi non poſſe d. decretum Ordinum Generalium 27. Nov. 1666. Et ſane, ſi ejus rationem ſequi placeat, mox præſto erunt immania monſtrorum portenta, nam, ut inquit ille,

> ——— *Si prava eſt regula prima,*
> *Omnia mendoſe fieri atque obſtipa neceſſe eſt.*

Manifeſtum enim inde, omnia hoſtium bona eodem loco eſſe habenda, quum quicquid hoſtes ex occupatione habent, non minus eorum eſſe conſtet, quam quod habent ex hereditate, emtione vel alio quocunque titulo. Idem igitur dicendum erit non tantum, ut ſupra indicabam, & de mercibus, & de aliis rebus, quæ nobis eripuerunt hoſtes, ſed etiam de navibus, & ceteris omnibus, quæ aliunde, quam a nobis habent, & amici noſtri apud eos compararunt. Quod ſi admittas, admittis quoque, Principibus jus fas eſſe, hoſtibus ſuis tanquam aqua & igni interdicere, ſimulque iis tribuis poteſtatem vetandi cujuſcumque commercii, quod tamen hactenus duntaxat eſt exercitum in iis, quæ *Contrabanda* dici obtinuit: ſic enim, quæcunque ab hoſtibus comparabunt amici, in commiſſum cadent, niſi in portum liberum fuerint perducta.

Sed ex iis, quæ contra rationem in una

(8) Aitzema *lib.* 32. p. 774-777.

(9) Apud eundem *lib.* 43. p. 858.

una ſpecie conſtituuntur, grave eſt regulam generalem condere, cuique tamen Principi inde injuriæ faciendæ præbebitur occaſio. Eam utique, nec aliam rationem habet Edictum Ludovici XIV. Francorum Regis, quo 17. Sept. 1672. omnes naves, etiam ab amicis ſuis in Belgio fœderato emtas, & inde primum exeuntes, capi & publicari juſſit, quemadmodum & die ſequenti publicata eſt navis quædam, quam Hamburgenſes, in Hollandia ædificatam & emtam, & Hamburgenſibus epibatis inſtructam, ex Hollandia Hamburgum ducebant, quæque in eo itinere a Francis capta erat. Ad quod Edictum Regis Franciæ Ordines Generales, ne minus injurioſi viderentur, etiam adverſus amicos ſuos (nam in amicorum caput cuditur hæc faba) in hunc modum edixerunt (10): *dat alle Schepen, in plaatſen onder den Coning van Vrankryk by Neutralen ingekogt, zoo zy, ſchoon met neutraal bootſvolk bemant, de eerſtemaal uyt vyandelyke Havenen varende, en nog in geen neutrale, waar na toe zy gedeſtineert waren, geweeſt, in handen der Commiſſie-vaarders vervielen, goede prinſen zouden weſen.* Diceres id edictum jure retorſionis ſubſiſtere, ſed retorſio non eſt niſi adverſus eum, qui ipſe damni quid dedit, ac deinde patitur, non vero adverſus communem amicum. Quare nec illud Edictum Ordinum Generalium 29. Nov. 1666. inde defendi poterit, quod Angli antea & ulterius & adhuc injuſtius fuerint progreſſi, cum nempe eorum Legatus 23. Dec. 1664. Hanſeaticis civitatibus, & Anglorum & Ordinum Generalium tunc amicis, denunciaverit, quaſcunque naves, ſine diſtinctione itineris, in Ordinum Generalium Imperio comparaſſent, ut amicas ſe non eſſe habituros; ut hæc retulit Aitzema (11). Qui injuriam non fecit, non recte patitur.

Ceterum ex iis decretis Ordinum Generalium 1630. & 1666. id tamen conſtare exiſtimares, ea, quæ ab hoſtibus noſtris amici noſtri compararunt, iis eripi non poſſe, ſi ſemel in portum fuerint deducta, cum ajunt, recte publicari, *eer zy in hare eigen of andere vrye Havens geweeſt zyn*, ſed ne id quidem ſatis conſtat. Conſuluerat (12) quidem Admiralitas Amſterdammenſis etiam ea de re Ordines Generales, at nihil definitum eſt, ſimpliciter quippe Ordines reſponderunt per epiſtolam 26. Jun. 1630. (13). *Of Schepen, op de Ingeſetenen deſer Landen by den vyand genomen, in Vlaanderen opgebragt en geconfiſqueert, en ſonder gedeprehendeert te zyn, in Engelandt, Vrankryk of elders gebragt, en van daar op andere vrye reiſen by Schepen deſer Landen genomen, ook van goeden prinſe behoorden verklaart te werden, zullen wy als nog een korten tyd in bedenk en houden, begerende, dat UL. ondertuſſchen ons laten toekomen de ſententien, hier over geweſen, en de beſcheiden, wat deſen aangaande in andere Landen gepractiſeerd word.* De hac ipſa quæſtione anno ſequenti 1631. etiam Curiam Hollandiæ conſultam legimus (14), ſed an & quid reſponderit, me latet. Quamvis autem JCti Hollandi, de ea ſententiam rogati, 25. Jan. 1636. vere & ex ratione juris reſponderint (15), noſtras naves, ab

(10) *Plac. III.* 1. 7. 8.
(11) *Lib.* 44. p. 681.
(12) *Append. conſil. Holl. Amſterd.* p. 57.
(13) *Ibidem* p. 53.
(14) Apud Aitzema *lib.* 11. p. 526.
(15) *Conſil. Holl. tom.* 5. 161. *quæſt.* 6.

ab hoſtibus captas, & ab amicis emtas, per occupationem plane hoſtium eſſe factas, atque ita & eorum, qui eas ab illis emiſſent, tamen & deinceps ea de re turbatum eſt (16). Ne tamen in poſterum aliis cauſis præjudicio ſit illa Ordinum dubitatio anni 1630. repetendum eſt, quod ſupra dicebam, cauſam, de qua tunc agebatur, fuiſſe ſpecialem, agebatur enim de portubus Flandriæ obſeſſis, quod non animadverſum tenebras peperit, ſed unde non recte argumenteris ad eos portus, quorum aditus & exitus liber eſt. Satis, ut dixi, iniquum eſt d. decretum 27. Nov. 1666. ne igitur aliam, quæ ex facto ſpeciali eſt, iniquitatem addamus.

Sed ſi ea Ordinum Generalium mens ſit, navis dominium non tranſire, niſi ab hoſte capta & in portum deducta ſit, & inde rurſus libera enavigarit, atque in portum amicum advenerit, quæ ratio erit eorum edictorum, quibus Ordines navis, ab hoſtibus captæ, & a noſtris recuperatæ, certam partem recuperatori tribuunt, certam priſtino domino? ſi ſola occupatio dominium transferat, quid juris priſtino domino? ſi non transferat, quid juris recuperatori in certam partem, quum domino ſuperſit vindicatio? & quid attinet navem in portum amicum adveniſſe, vel non adveniſſe, ſi priſtino domino nihil quicquam juris ſuperſit adverſus recuperatorem, poſtquam navis in portum hoſtilem deducta & ibi publicata eſt? utique nihil tunc juris ſupereſſe ipſe putem, & putant alii (17), & perpetuo uſu obſervatur apud omnes peræque Gentes. Sunt hæc ejuſmodi, quæ nec cum d. decreto 27. Nov. 1666. nec cum ratione, nec cum juriſprudentia componi poſſunt.

CAPUT V.

Res mobiles, & præſertim naves, an & quouſque recuperatori cedant?

Quæ attigi *ad finem proximi capitis*, prolixius diſputanda & excutienda ſunt. Quam in rem obſervandum eſt, ut immobilia, quandocunque recuperata, poſtliminio redeunt ad priores dominos, ſic mobilia, de quibus hic agimus, non redire, & hoc eſt, quod Labeo ait in *l.* 28. *ff. de capt. & poſtlim. reverſ. Si quid bello captum eſt, in præda eſt, non poſtliminio redit*. In navibus tamen, quamvis eæ rebus mobilibus accenſeantur, diſtinguit *lib.* 2. *pr. ff. eod.* ut nempe iis, quæ in bello uſum præſtant, poſtliminium ſit, reliquis non ſit, ſed hanc & alias juris Romani inter res mobiles differentias moribus Gentium obſoleviſſe, recte obſervat Grotius *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* 9. § 15. Unde nunc mobilia, ſine diſtinctione omnia, in præda ſunt, ſine ullo jure poſtliminii. His conſequens eſſe videbatur, ab hoſtibus capta, & deinde recuperata, recuperantibus cedere, quia occupatio, quæ in bello fit, dominium tranſtulit, &, ut tranſtulit occupatio, ſic & transfert recuperatio. Sed non recuperamus nobiſmet ipſis, niſi quæ jam pleno jure hoſtium facta ſunt, nam, ſi non fuerint, priſtino domino vindicandi jus erit. Ecquando autem res mobiles cenſeantur pleno jure hoſtium factæ, pendet ex iis, quæ *capite præcedenti* diſputavimus. Quam-

(16) Videatur Aitzema *lib.* 21. p. 275. & *lib.* 23. p. 533. & 534.

(17) Groenevvegen *de legib. abrogat.* ad l. 5. § 1. ff. de capt. & poſtl. reverſ.

Quamvis vero incerta ſit ejus rei definitio, id tamen certiſſimum, res mobiles, intra præſidia hoſtium deductas, plene & plane hoſtium fieri, atque ita ex aſſe cedere recuperatoribus, ſi poſtea deprehendantur. Tantundem dicimus de navibus, in portus hoſtiles deductis, & deinde recuperatis, ſic ut priori domino nihil quicquam in eas juris ſuperſit, ut monebam *in fin. præced. cap.* Secundum hæc quum inter Regem Angliæ & Ordines Generales, tunc belli ſocios, 22. Oct. 1689. conveniſſet (1), ut alter alterius naves recuperatas, ſub certa mercede, reſtitueret priſtino domino, id tunc demum obtinere volunt, ſi non alterius naves jam fuerint intra præſidia hoſtium deductæ, tunc enim recuperatoribus totæ cederent.

Id quidem ſatis liquidum eſt, ſed non æque liquidum, quæ præſidia, quos portus intelligamus? eorum, qui naves ceperunt, an & ſociorum? diceres, ſociorum ſufficere, utique ſi ſint belli ſocii, atque ita & hoſtes eorum, quorum naves captæ ſunt. In portu ejuſmodi ſocii æque tuta eſt navium captarum retentio, ac in portu proprio, & nulla recuperandi ſpes, niſi rurſus inde enavigaverint. Sed cum Franci duas naves Hamburgenſes cepiſſent 28. Dec. 1675. in quibus erant mercatorum Amſterdammenſium bona, & in poteſtate ſua habuiſſent 14. dies, ac deinde eas perduxiſſent in portum Hullenſem, qui eſt in Anglia, aliud video placuiſſe Ordinibus Generalibus, etiam tunc, cum Admiralitas Duinkerkenſis, ante reverſos Francos, eas naves earumque merces publicaſſet, atque etiam Franci bonorum partem vendidiſſent Hulli: nam ecce naves cum reliqua præda, nondum diſtracta, Duinkerkam repetentes, a Zelandis capiuntur, & ibi cum reliquo onere publicantur. At vero Ordines Generales, ea de re aditi a mercatoribus Amſterdammenſibus, 23. Oct. 1676. decreverunt (2), recuperata bona priſtinis dominis eſſe reſtituenda, quod nempe in portum hoſtis nondum fuiſſent perducta, & ibi publicata & diſtracta. Per *portum hoſtis* intelligunt hoſtem, cujus navis cepit, ajunt enim, *den voorſchreve vyand*, ut ſic non ſuffecerit ſubiiſſe alium portum, vel amici, vel belli ſocii. Zelandi jure, Ordines Generales auctoritate mihi videntur viciſſe.

Hoſtium igitur fiunt naves, ab iis captæ, & in portus ſuos perductæ. Sed quid ſi nondum perductæ fuerint, hæſerint tamen aliquamdiu in portu amici vel ſocii, vel navigaverint per aliquod tempus cum nave victore? Sane, ſi leges patrias conſideremus, ſi auctoritates JCtorum, qui de moribus ſcripſerunt, vix eſt, ut diuturnitas temporis, ex quo naves captæ ſunt, vel ſtatio, etiam tutiſſima, dominium transferant, niſi & perductio ad portum accedat. Unde, qui de jure reſpondent, ſimpliciter ſcribunt (3); quæcunque, antequam in hoſtium portum perducerentur, recuperata ſunt, poſtliminium habere, etſi per menſes aliquot fuerint capta, atque etiam hæſerint in portu communis amici, niſi enim hoſtes in ſuum portum deduxerint, hoſtium non fieri. Suavis ibi ſermo eſt de poſtliminio, nam, qui ſciunt, quid *poſtlimi-*

(1) *Plac. V.* 1. 13. 2.

(2) *Formul. tom. 2. cap.* 24. p. m. 295. & ſeqq.

(3) *Conſil. B. III.* 68. & 69.

liminium ſit, ſciunt quoque non eſſe, niſi ejus, quod in hoſtium dominium ante tranſierat. Dicendum erat, ante deductionem in portum res non eſſe factas hoſtium, ſed remanſiſſe prioris domini, recuperatas igitur ei cedere, & non recuperatori.

Sed utile erit leges patrias ea de re conſuluiſſe, ſervato, quia varia extant, temporis ordine. Eſt qui putat ex edicto Ordinum Hollandiæ 4. Mart. 1600. (4) priſtinis dominis jus fuiſſe vindicandi naves ſuas, etiam in portum hoſtilem deductas & ibi publicatas, ubicunque eas deprehendiſſent. Recte, ſed loquitur id edictum de navibus, quas Ordines Hollandiæ exiſtimabant contra jus belli fuiſſe publicatas, ut ſupra dixi *cap.* 2. atque ita id edictum ad hanc rem non pertinet. Si jure fuerint captæ, deductæ & publicatæ naves, ceſſat omnis vindicatio, & ſi rurſus enavigaverint, ſupereſt ſola recuperatio, & quicunque tunc recuperaverit, dominus erit ex aſſe. At ſcire refert, ante deductionem in portus, & publicationem, ſic ſequutam, quid juris ſit priſtinis dominis in navem recuperatam, quid recuperatoribus? Si noverimus, quid his competat, ſimul novimus, reliquum illis deberi. Antiquiſſima, quod ſciam, in hanc rem eſt lex Ordinum Generalium 4. Jul. 1625. (5) ex qua, ſi intra 24. horas navis recuperetur, privatis recuperatoribus cedit pars octava; ſi intra binas 24. horas, quinta; ſi poſt binas 24. horas, tertia. Quod ipſum iidem Ordines 22. Jul. 1625. (6) tranſtulerunt & ad naves bellicas, quæ privatorum naves recuperant. Succeſſit deinde alia eorundem Ordinum lex 11. Mart. 1632. (7) ex qua, ſine ulla temporis diſtinctione privati recuperatores (*particuliere uytreeders*) habebant eorum, quæ recuperaverint, beſſem. Sed aliud rurſus iiſdem Ordinibus placuit 1. Sept. 1643. (8) nam ex § 58. edicti, tunc facti, ſi intra 24. horas navis recuperetur, cedit recuperatori octava pars, ſi intra binas 24. horas, quinta ex § 57. ſi poſt binas 24. horas tertia ex § 56. d. edicti, plane ut in edictis anterioribus, quæ ſic memoravi, factis 4. & 22. Jul. 1625. Mox iterum ad beſſem, ſublata omni temporis diſtinctione, recurſum eſt in τοῖς *Kruyſſers*, nam ſecundum id edictum anni 1632. iis recuperatoribus beſſem dedit § 16. edicti Ordinum Generalium 8. Febr. 1645. (9) qui § 16. addit, de pretio navis & oneris inter recuperatorem & dominum recte privatim tranſigi, &, ſi tranſactio non ſuccedat, Admiralitatis ea de re eſſe juriſdictionem. Rurſus alia eorundem Ordinum mens fuit 19. Apr. 1659. nam ex decreto ejuſdem diei recuperatoribus, ſive bellicas naves recuperaverint, ſive privatas, nihil quicquam debetur, niſi pars nona cum ex navibus, tum ex bonis recuperatis, abrogata ſic iterum omni temporis diſtinctione. Id decretum publice quidem editum non eſt, ſed reperi inter Acta Ordinum Generalium, & memoratur quoque alibi (10). Tandem Ordines Generales, ſalvis, ut ajunt, legibus anti-

(4) *Plac. II.* 4. 2. 2. 1.
(5) *Plac. I.* 2. 14. 3. 2.
(6) *Ibidem I.* 2. 14. 3. 4.
(7) *Ibidem I.* 2. 14. 3. 3.
(8) *Ibidem I.* 2. 7. 3. 1.
(9) *Ibidem I.* 2. 15. 1. 1.
(10) *Conſil. B. III.* 68. *&* 69.

antiquis quod ad naves bellicas (quas leges antiquas intelligant, neſcio, cum variaverint) de privatis recuperatoribus ita edixerunt 13. Apr. 1677. (11) iis nempe cederet, *voor bergloon*, quinta pars rerum & navium, ab hoſtibus recuperatarum, ſi in eorum poteſtate res naveſve fuiſſent nondum 48. horas; ſi 48. horas, & nondum 96. horas, tertia pars; ſi ultra 96. horas, pars dimidia. Atque ea ipſa temporis diſtinctio, eædemque partes inter Regem Angliæ & Ordines Generales placuerunt 22. Oct. 1689. ea conventione, quam ſupra attuli, ſi ſcilicet alterius ſubditus privatus ab hoſte recuperaverit alterius ſubditi naves merceſve, ſin autem navem bellicam recuperaverit, recuperatori, ſine diſtinctione temporis, non cedit niſi pars octava.

Cur tam varie? & quæ ratio temporis, diverſimode diſtincti? & cur diſtinctio temporis partes, nunc majores dabit? Unde iterum, ſi diſtinctio temporis placeat, tanta partium varietas? unde etiam, rejecta omni temporis diſtinctione, modo bes, pars longe maxima; modo nona, pars longe minima, recuperatoris erit? Sane difficile eſt rationem reddere eorum, quæ fere ſine ratione idonea conſtituuntur; hic, ſi ullibi, provocare licet ad *l. non omnium*, noviſti cetera. Exigit tamen publica Gentium tranquillitas, & ipſa ſubditorum beata quies, ut ſemel, conſulta ratione, certi quid ſtatuamus. Ex eo res tota pendet, ecquando exiſtimemus, naves merceſve captas pleno jure hoſtium eſſe factas? Jure quidem definitum eſt, hoſtium eſſe factas per veram plenamque occupationem, ſed rerum & factorum varietas non permittit, ut ſemper ſciri poſſit, an vera & plena ſit occupatio, id eſt, an hoſtis ita ceperit, ut, quæ cepit, retinere & defendere poſſit. Quæ hoſtis medio mari, procul a finibus ſuis, poteſt amittere, & ſæpe amittit per alterius recuperationem. Si, quæ cepit, deduxerit ad fines & portus ſuos, nemo dubitaverit, pleno jure capientis eſſe facta. Tantundem dicerem ſi vel in portum amici vel ſocii deduxerit, ſed ſi id, ut ſupra dicebam, obtinere non liceat, largiamur, quæcunque mari capta ſunt, in portum proprium vel in Claſſem propriam eſſe deducenda, & non antea pleno jure quæſita videri.

Quid igitur, ſi antea recuperentur? Priſtinis dominis utique vindicandi jus erit, utpote dominio in hoſtem atque adeo in recuperatorem nondum tranſlato; *priſtinos* dico, quia qualiſcunque occupatio interceſſit. Sed an dominus vindicabit a recuperatore, non ſoluto ſervaticio ſive præmio recuperationis? abſque ulla mercede pro operis & impenſis, recuperationem factis? id vero æquitas, juris Gentium magiſtra, non patitur. Hæc poſtulat, ut detur ſervaticium, ſive præmium, ſive merces, quocunque nomine appellare placet. Recuperator ſervavit navem & merces, alioquin domino perituras; cur ſine ſpe mercedis, ſe objiciet periculo? cur pro re aliena pugnabit, tanquam pro aris & focis? cur arma viroſque adhibebit, atque oleum & operam perdet? utiliter utique geſſit negotium domini, & pro impenſis in recuperationem factis, ipſa negotiorum geſtorum actio ipſi præſto erit. Aliam actionem, quæ recuperatori competeret, ipſe non novi, ſi ex regulis juris Romani res eſſet

(11) *Plac. III.* 1. 17. 16.

ſet definienda, & cum hæc actio etiam hodie ad mercedem porrigatur, ut recte obſervat Jacobus Gothofredus *de ſalario cap.* 5. *num.* 10. & eo quoque jure utamur, hac ſola etiam hodie defungi licet cum ad impenſas, tum ad mercedem. Sed quo jure placuerit partem rei recuperatæ recuperatori dare, ipſe non intelligo, & minus intelligo, quemadmodum illa pars vel major vel minor ſit pro ratione temporis, quo res capta penes hoſtem fuit. Quid hic horæ 24.? quid 48.? quid *96*? major minorve hoſtis poſſeſſio, dummodo res capta in tuto non fuerit, recuperatori, ſi me audias, nequit tribuere plus minuſve juris.

Quare, ſi ex ratione rem placet æſtimare, ipſe putarem, omnem temporis diſtinctionem eſſe abolendam, ejuſque loco habendam rationem operarum & impenſarum, quas recuperator fecit, habendam rationem periculi, quod in recuperanda ſubiit, habendam rationem pretii navium & mercium recuperatarum, & ex his omnibus, boni viri arbitrio, ſtatuendum, quid pro operis, impenſis, mercede recuperatori tribuendum ſit, neque id parca, ſed liberali manu ad excitandam recuperatorum induſtriam. Nihil putabis intereſſe, magno, an facili, imo nullo negotio quis recuperaverit capta? nihil, an fortiter pugnaverit? nihil, an plurimum impenderit? recuperata minimi, an maximi pretii fuerint? Sin autem exiſtimes, eorum omnium æſtimationem eſſe adeo incertam, ut de his diu multumque litigandum eſſet, repono, non minus diu multumque litigari poſſe, & ſæpe litigatum eſſe de pretio navium & mercium, & quid ex his detrahendum ſit, priuſquam verum pretium iniri poſſit.

Sed age, ſi placeat partem dare, partem dato, non autem pro modo temporis, quo res apud hoſtem fuit, ſed pro modo impenſi laboris, quemadmodum & in aliis rebus recuperatis ad operas & impenſas ſolet attendi. Sic lex Rhodia iis, qui naufragium ſervarunt, mercedem dedit, & pro mercede partem naufragii, ſed variam pro modo impenſi laboris, ut eſt apud Harmenopulum Πρόχ. *lib.* 2. *tit.* 11. § 18. & ſecundum hæc interpretor *het redelyk bergloon*, quod iis, qui res naufragas ſervarunt, conſtituit Maria Burgunda in § 24. legum quas Hollandis & Zelandis dedit 14. Nov. 1476. Naufragii quoque ſervati partes tribuit edictum, quod 15. Maj. 1574. Philippi II. nomine Wilelmus Orangius edidit, & ſæpe deinceps, noviſſime autem repetitum eſt 2. Apr. 1676. (12) ſed tribuit ſervatori majores etiam partes, quam ibi expreſſæ ſunt, ſi nempe plus operarum & ſumtuum fecerint navarchæ. Ad hæc etiam reſpexiſſe opinor Ordines Hollandiæ, cum 22. Jul. 1677. (13) conſtituerunt *een redelyk bergloon*, ſi quis ligna, quæ ſine cuſtode & prono fluxime natant, deferret ad Corpus Lignariorum, quod Dordrechti eſt. Non diſtinguunt illæ leges, quamdiu res naufragæ & illa ligna natarint, & in poteſtate marium, fluminum & ventorum fuerint, ut nec ulla ejus diſtinctionis eſt ratio, ſed ex boni viri arbitrio conſtituitur merces pro modo operæ & impenſæ; neque aliter puto conſtituendum eſſe in recuperatis ab hoſte & navibus & mercibus.

Sane in libro, qui inſcribitur *Conſulatus maris*, *cap.* 287. ita, ut modo dice-

(12) *Plac. III.* 6. 2. 4.

(13) *Ibidem III.* 4. 5. 7.

dicebam, res definita eſt: nam is, qui navem & onus ab hoſte recuperavit, jubetur navem & onus reſtituere priſtino domino, ſalvo tamen ſervaticio, idque ſervaticium, ut juſtum ſit, conſtituitur pro modo operæ & impenſæ, in recuperationem factæ, præterita omni diſtinctione, quamdiu navis onuſque in poteſtate hoſtium fuerint. Recte autem ibi additur, eam reſtitutionem duntaxat obtinere, ſi navis nondum fuerit deducta in locum tutum, ſed ſi in locum tutum, dominio ſic plane & plene in hoſtem translato, navem merceſque, deinde recuperatas, ex aſſe recuperatori cedere. Quæ apprime conveniunt cum his, quæ *hoc capite* diſputavimus. Vellem omnia, quæ in illa farragine legum nauticarum reperiuntur, æque proba recta eſſent, ſed non omnia, ibi ſunt tam bonæ frugis.

CAPUT VI.

Quouſque extendatur immobilium poſſeſſio, bello quæſita.

VIdendum, nam res digna eſt, quouſque extendatur immobilium poſſeſſio, bello quæſita, & ex poſſeſſione dominium. Grotius *de jure belli & pacis lib. 3. cap. 6.* § 4. ſimpliciter dixit, non qualemcunque poſſeſſionem ſufficere, *ſed firmam*, quod mox explicat, *ſi ager manſuris munitionibus ita includitur, ut niſi iis expugnatis parti alteri palam additus non ſit*.. Quid ergo? an capta Urbe etiam ager captus cenſebitur? & quouſque? nihil quicquam de eo Grotius; & tamen in locorum poſſeſſionibus & occupationibus ſæpe id quæſtionem facit. Res exemplo fiet clarior. Occupaverant Franci Caſalem Taurinumque in Pedemontio, pactis autem induciis convenerat, uti quiſque bello poſſidebat, ita & induciarum tempore poſſideret. Quæſitum eſt de agris & pagis, qui Urbibus illis, quas Franci tenebant, obnoxii munera & functiones præſtabant, Franciſque etiam tempore belli præſtiterunt? Et ſunt JCti, qui hanc cauſam definiverunt contra Francos, quia jure Gentium deſideratur poſſeſſio, naturaliter acquiſita, neque occupata pars non occupatam trahit, rati etiam, Francis non prodeſſe præſtitas illas incolarum functiones, quum & ipſi incolæ inviti poſſideantur a dominis ſuis. Ita fere diſputat Petrinus Bellus *de re militari part. 5. tit. 3. num. 7. & ſeqq.* cui neſcio an ſuffragium ſuum addat Zoucheus *de jure fecial. part. 2. ſect. 9. quæſt.* 48. Sed ſatis perperam Bellus, certe ſi de induciis agatur, ut agebatur in ea ſpecie, quum illud generale, UTI POSSIDETIS, utique & quaſi poſſeſſionem complectatur, etiamſi veram neges. Illa autem quaſi poſſeſſio conſtabat in præſtandis & accipiendis muneribus & functionibus, non niſi Domino præſtari ſolitis, ſed & de vera poſſeſſione judicabis ex iis, quæ ſic dicam.

Ex ratione igitur deſpiciendum eſt, quæ proprie ſit immobilium poſſeſſio, bello occupata. Conſtat autem, parte occupata, etiam totum occupari & poſſideri, ſi is ſit occupantis animus, & ita quoque Paulus noſter definivit in *l. 3. § 1. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* neque id civile magis, quam naturale eſſe, & res ipſa, & uſus, optimus docendi magiſter, ſatis oſtendunt. Poſſeſſio conſiſtit in occupato, & quod occupatur, jure naturali in poteſtatem noſtram redigitur; occupatum autem intelligitur etiam id, quod manibus, vel pedibus noſtris undiquaque contrectatum non eſt, ſi nempe ita ſedeat occupanti, & natura rei exigat, ut in agris & fundis. Si putes aliter, non facile dixeris, quid occupatum poſ-

ſeſſumve ſit: nam, ſi omnia contrectari velis, neque ſuperficiem fundi contrectaſſe ſufficiet, ſed neceſſe erit omnes glebas non tantum circum ambulare, ſed & effodere.

Quamvis autem verum ſit, parte apprehenſa, etiam totum apprehendi, ſi quis hac mente apprehenderit, id tamen non aliter obtinebit, quam ſi ejus totius, de quo agitur, nemo alius partem poſſidet, ſi enim & alius partem poſſideat ejuſdem totius, idem ex eadem ratione totum poſſideret. Quod dicere non licet, cum duo eandem rem in ſolidum poſſidere nequeant ex veriſſima Pauli philoſophia in *d. l.* 3. § 5. nam ſic alterius dominatio dominationem alterius in eadem re excluderet. Si ergo & alius poſſideat, & alius partem, quam aliter corporaliter non detinet, apprehendat, nihil ultra occupavit, quam quod naturaliter apprehendit: neque enim, pro ſemiſſe, aut pro rata partium, quam quiſque occupavit, cetera, quæ non detinentur, poſſidere licebit, quia in illis ceteris prioris occupantis dominatur poſſeſſio, quæ ab alia, ſimili duntaxat, excludi nequit, earundem quippe virium utraque. Et in ea, quam detinet, parte non aliam ob cauſam alterius poſſeſſionem, quam *civilem* vocant, abolevit poſterior occupans, quam quod eam naturaliter teneat, naturalis enim poſſeſſio civilem ſuſtulit. Idque ipſum eſt, quod Celſus ait in *l.* 18. § 4. *ff. eod. Si cum magna vi ingreſſus eſt exercitus, eam tantummodo partem, quam intraverit, obtinet.* Cum ait, *magna vi*, ſignificat eſſe, qui reſiſterent, poſſeſſionemque, quam priores domini habebant, vi quoque tuerentur. Non ulterius igitur hoſtium exercitus agrum occupavit, quam noſtrum cedere coegit. Forte & ſic intelligendus Paulus in *d. l.* 3. § 1. cum ait, parte occupata, dum ea mente ſit, totum equidem occupari, ſed *uſque ad terminum*, quod accipio uſque ad eam partem, quam alius poſſidet, ſive vicinus in ſuo fundo proximo, ſive quis alius in hoc eodem fundo, de cujus poſſeſſione occupanda agitur.

Unde in Regione occupata non eſt difficile animadvertere, quid proprie occupatum videri debeat. Scilicet jus Metropolitanum per ſe in hoc argumento nihil quicquam ad rem pertinet, id enim eſt civile Imperium, quod victus Princeps conſtituit, ubicunque placet. Quod ſi ſit, facile intelligimus, ſi ex pago forte aliquo Imperium in univerſam Regionem exerceatur, eo occupato, non etiam Urbes, Oppida, Arces, quæ adhuc Princeps detinet, occupata videri, ſed ex ipſo facto occupationis & poſſeſſionis hæc omnia æſtimanda eſſe. Secundum hæc dicimus, parte Regionis occupata, totam occupatam videri, ſi nullam aliam partem victus retinuerit; ſi retinuerit, nihil occupatum eſſe, quam quod vi extortum eſt victo, & a victore poſſeſſum. Sed circa unius Imperii plures diſtinctas regiones belle quæri poteſt, an ea utendum ſit diſtinctione, qua uteremur in privatorum fundis contiguis? Si Titius fundos contiguos habeat Cornelianum, Mævianum & Sempronianum, Gajus, parte Corneliani occupata, totum Cornelianum poſſidere intelligitur, Mævianum vero & Sempronianum non æque, fundo enim poſſeſſo ad terminum quidem, ſed ad terminum duntaxat, neque ultra poſſidemus *d. l.* 3. § 1. *ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* Qui partem fundi Corneliani intravit, non alio animo intraſſe cenſetur, quam ut poſſideat totum ejus, cujus partem occupavit, de Mæviano autem vel Semproniano fundo ne cogitaſſe quidem videtur. Parte occupata

in

in toto, quod ab aliis rebus diſtinctum eſt, conſiſtit terminus poſſidendi, neque ultra progredimur, ſive domus ſit, ſive fundus, ſive horreum, ſive aliud quid, quod in Civitate rei immobilis appellatione venit. At, ſi me audias, alia ratio eſt immobilium, quæ occupantur jure victoriæ. Animus victoris eſt non duntaxat unam Regionem, ſed totum Imperium hoſtile invadere, & ſuas facere cunctas ejus Imperii Regiones, nec alius hic eſt terminus, quam in ea Regione, quam victus adhuc retinet. Si nihil intercedat, quod poſſidere non poteſt occupator, ſi velit, dic, quid poſſeſſionem victoris ſiſtat, &, quominus progrediatur, impediat? nulla autem Regione retenta, etiam una a victore occupata, vel occupata ſola Metropolis totius Imperii poſſeſſionem dabit. In hanc ſententiam veriſſimum eſt, quod ad Coſroem, Perſarum Regem, Imperatoris Juſtiniani Legatus dixit apud Menandrum Protectorem *hiſtor. Byzant. tom.* I. *p.* 143. Ὁ γὰρ δεσπότης Ἡγεμονικοῦ, πῶς οὐκ ἔχει τὸ ὑποβεβηκός? *Qui enim dominus eſt ejus, qui imperat, quomodo nec dominus erit ejus, quod ei ſubeſt?* Ceterum ſi aliquid adhuc retineat victus neque τὸ ὑποβεβηκός videbitur, quod ille Imperio Metropolitano exemit, & vi armata defendit. Merito igitur irriſi ſunt Principes, qui, quod Romam vel Conſtantinopolin haberent, univerſi Orbis Romani Imperium ſibi arrogarunt, etiam tunc, cum alii Principes magnas ejus Imperii partes occupatas tenebant. Similis eſt arrogantia Beliſarii apud Procopium *de bello Vandal. lib.* 2. *cap.* 4. nam is, cum Carthaginem ipſumque Regem Gelimerem in poteſtatem redegiſſet Juſtinianus, palam jactavit, etiam cuncta ad eum pertinere, quæ Gelimer in Sicilia habebat. Omnino perperam, neque enim jus, quod in Carthaginem vel perſonam Regis habebat, eorum, quæ in Sicilia erant, poſſeſſionem transferre poterat. Sicilia proprio Marte ſe defendebat, nec, capto Rege, eo ipſo capitur univerſum ejus Imperium. Occupatio neceſſaria eſt, vel ceſſio, ſi in pace ita convenerit.

Nunc videamus, quid Ordines fœderati Belgii in hanc rem decreverint & edixerint. Quum in § 3. *induciarum* inter Archiducem Auſtr. & Ordines Gener. *9.* Apr. *1609.* conveniſſet, ut quiſque induciarum tempore poſſideret, ut tunc poſſidebat, & Archidux edicta ſua in agro Kuykenſi affixiſſet, Ordines Generales 20. Aug. *1609.* edixerunt (1), agrum Kuykenſem ad ſe pertinere, quia poſſidebant Urbem *de Grave*, cui ager ille erat ſubditus, ne quis igitur alius in eo ullum imperium exercere vellet. Quumque Ordines Generales expugnaſſent Arces *in den Lande van Overmaze*, & tamen Hiſpani incolis interdixiſſent, ne ſeſe ſubjicerent juriſdictioni Senatus Brabantini, qui eſt Hagæ Comitis, jure retorſionis huic interdictioni ſeſe oppoſuerunt Ordines, ut eſt in eorum edicto 8. Mart. *1634* (2). Rurſus, cum Buſcoducum ad Ordines Generales pertineret, & Hiſpani multum turbarent quod ad agrum Buſcoducenſem, variis Ordinum edictis iis obviam itum eſt, nempe 20. Januar & 3. Aug. *1630.* 13. Maj. *1631.* 20. Jun. *1634.* 2. Febr. & 2. Dec. *1636.* (3) & iterum 24. Dec. *1642.* (4) in qui-

(1) *Plac. II.* 5. 5. 2. 1.
(2) *Plac. II.* 5. 5. 2. 4.
(3) *Plac. I.* 1. 4. 2. n. 1. 2. 3. 4. 5. & *6.*
(4) *Ibidem I.* 3. 2. 1. 2.

quibus edictis 8. Mart. 1634. & 2. Febr. 1636. memoratur quoque edictum Regis Hiſpaniæ, factum 10. Jul. 1628. quo ipſe ille Rex prolixe aſſeruit, agrum ſubjectum Urbis victorem ſequi. Atque eo jure etiam Ordines uſi ſunt in illis edictis, & recte uſi ſunt, quia agrum occupaſſe cenſentur, qui in illum pro arbitrio imperant. Si qua Arx tamen ſit in agro, nondum occupata, quouſque illa in agrum imperat, alterius poſſeſſio & dominium non porrigitur.

Si, quæ diſputavimus, recta ſint, ut mihi quidem eſſe videntur, recte etiam Senatus Brabantinus, qui Hagæ Comitis jus dicit in eas Brabantiæ Regionis, quas Ordines jure belli occuparunt, recte, inquam, ille Senatus 26. Oct. 1629. edixit, Feudorum, quæ in agro Buſcoducenſi ſita erant, inveſtituram a ſe eſſe ſpetendam, non a Senatu Brabantino, qui Bruxellis eſt, & ſimul apparet, nullo jure contra edixiſſe Hiſpanorum Regem 15. Nov. 1629. ut hæc omnia narrat Aitzema (5). Buſcoduco quippe expugnata, omnis ager circumjacens ad Ordines Generales pertinebat, atque ita & Feudorum, qui ibi erant, erant quoque Domini; vaſallus autem victus debet fidem & officia victori, non Principi victo.

Minus dubitabitur, ſi qua Provincia ceſſum ſit, omnibus ejus partibus ceſſum eſſe, qua de re circa *Twent*, parte Tranſiſulaniæ, extat Ordinum Generalium edictum 22. Dec. 1610. (6).

CAPUT VII.

Hoſtium actiones & credita, quæ apud nos inveniuntur, an exorto bello recte publicentur?

SI pacta inter Principes intercedant de ſubducendis intra certum tempus bonis, ſiquidem bellum exardeat, quemadmodum plura ejuſmodi pacta commemoravi ſupra *cap.* 2. verum eſt, ut reliqua bona, ſic & actiones creditaque ſubduci poſſe. Sin autem non intercedant, vel intra conſtitutum tempus bona & actiones non ſubducantur, quæſitum, quid juris? Et ſane, cum ea ſit belli conditio, ut hoſtes ſint omni jure ſpoliari proſcriptique, rationis eſt, quaſcunque res hoſtium, apud hoſtes inventas, dominum mutare & Fiſco cedere. Solet præterea in ſingulis fere belli indictionibus conſtitui, ut bona hoſtium, tam apud nos reperta, quam capta bello publicentur. Exſtant quandoque & ſeparata in eam rem edicta, ſive indictio belli præceſſerit, ſive non præceſſerit. Orangius Dynaſta 25. Aug. 1572. formæ, quam tunc edidit de regimine Hollandiæ (1), inſeruit: *dat de goederen van die gene, die hen openbaarlyk voor vyanden dragen, terſtont by de Magiſtraten, waar onder die gelegen ſyn, geannoteert ſullen werden, en die vrugten ontfangen tot vordering van de gemeene ſaak*. De immobilibus hæc intelligo, quæ moris eſt annotari, ut eorum fructus, tempore belli, cedant publico. Si merum jus belli ſequamur, etiam immobilia poſſent vendi, & eorum pretium in Fiſcum redigi, ut in mobilibus obtinet, ſed in omni fere Europa

(5) *Hiſtor. lib.* 9. p. 882.
(6) *Plac. II.* 5. 5. 2. 2.

(1) *Plac. III.* 1. 1. 23.

ropa ſola fit immobilium annotatio, ut eorum fructus, durante bello, percipiat Fiſcus, finito autem bello ipſa immobilia, ex pactis, reſtituuntur priſtinis dominis. Rurſus de omnibus indiſtincte bonis, ubicunque repertis, Ordines Generales edixerunt 2. Apr. 1599. (2) in hæc verba: *Verklaren voor goeden prinſe alle perſonen en goederen, geſeten onder het gebied van den Koning van Spangien, tot alle plaatſen, daar men die zal mogen bekomen*. Exſtat & epiſtola Ordinum Hollandiæ ad Curiam Hollandiæ 25. Nov. 1672. (3) qua ſimpliciter etiam detineri publicarique jubentur bona eorum, qui apud hoſtes morantur, *zig onthouden*; in quam ſententiam & editum eſt ejuſdem diei edictum Curiæ Holl. (4) ex quo nec poſt diem editi edicti dominis reddi poſſunt. Quod an ſatis conveniat pactis, anno 1662. inter Regem Franciæ & Ordines Generales initis, nunc non diſputo. Cum autem inter bona vel maxime ſit hereditas, conſtat neque hoſtem acquirere poſſe hereditatem, apud nos jacentem, etſi ex teſtamento vel ab inteſtato ei debeatur. Secundum hæc quum anno 1695. quidam in Hollandia deceſſiſſet inteſtatus, cujus cognati proximi & heredes in Francia erant, hereditatem eſſe publicatam memini.

Quemadmodum illa, quæ recitavi, edicta loquuntur generaliter, ſic & generaliter videntur accipienda de quibuslibet bonis, ſive corporalibus ſive incorporalibus. De incorporalibus tamen, ut ſunt actiones & credita, dubitari video, & dubitaſſe, quin & aliquando contradixiſſe noſtros Ordines. Cum Francorum Rex & Epiſcopi Colonienſis & Monaſterienſis anno 1673. etiam actiones publicaſſent, & exigi juſſiſſent, quod ſubditi ſui debebant Belgis fœderatis, Ordines Generales edicto 6. Jul. 1673. (5) id improbarunt, edixeruntque, ſolvi non poſſe niſi vero creditori, ideoque ſe eam exactionem, ſive vi, ſive conſenſu factam, ratam non eſſe habituros. Sed profecto videtur eſſe jus commune, ut & actiones publicentur, ex eadem nempe ratione, qua corporalia quælibet. Actiones utique ſive credita non minus jure Gentium ſunt in dominio noſtro, quam alia bona, eccur igitur in his jus belli ſequamur, in illis non ſequamur? & cum nihil ſuccurrat, quod diſtinctioni idoneæ locum præbere poſſit, etiam ſola ratio jus commune defendit. Sed nec deſunt: exempla, & auctoritates, quæ defendant. Conſtat ex Polybio *excerpt. Legat. cap.* 35. *num.* 4. inter Romanos & Antiochum conveniſſe, ut non minus actiones, quam alia quæque, tempore belli publicata, reſtituerentur, idque præbet argumentum, etiam actiones utrimque fuiſſe publicatas. Id ipſum jus Franciæ & Hiſpaniæ Reges invicem quoque exercuiſſe, indicat § 22. pacis, inter utrumque initæ 17. Sept. 1678. (6) namque eo § cavetur, ne reſtituerentur credita, ante publicata. Et Daniæ Rex, bello Suecis indicto, 9. Mart. 1676. (7) publice edixit, bona Suecorum in Imperio Danico, *& quod quis cui Sueco deberet*, intra ſex ſeptimanas Fiſco deferren-

(2) *Plac. II.* 4. 2. 1. 2.
(3) *Bello juridico* caſu 52. n. 2. & caſu 99. n. 2.
(4) *Plac. III.* 1. 8. 2.
(5) *Plac. III.* 1. 8. 4.
(6) *Francia anti-Hiſpan.* p. m. 218.
(7) *Hollandſche Mercurius* 1676. p. 47.

ferrentur publicanda, arbitraria & dupli pœna non parentibus ſtatuta. Simile quid anno 1667. contra Anglos edixerat Danus, ut eſt relatum apud Aitzema (8).

Neque ab hac doctrina ſemper tam alienos fuiſſe Belgas apparet ex edicto 18. Jul. 1536. (9) & ex edicto Philippi II. contra Francos 27. Marr. 1556. (10) & ex edicto Ordinum Hollandiæ 29. Januar. 1591. (11). Exſtat & edictum, quod 7. Dec. 1577. (12) ficto Philippi II. Hiſpan. Regis nomine, Orangius Dynaſta & Curia Hollandiæ promulgarunt, quo non duntaxat eorum, qui ad Joannem Auſtriacum tranſierant, ſed omnia hoſtium ſuorum bona, mobilia & immobilia, actiones quoque & credita, publicari juſſerunt. Ordines etiam Generales 4. Jun. 1584. (13) Bruggenſes & Vryenſes, quod ad Hiſpanos deſciverant, hoſtes ſuos eſſe declararunt, & juſſerunt eorum bona, actiones creditaque, tam publica, quam privata, publicari. Atque ita deinde, cum Venloenſes quoque ad Hiſpanos tranſiiſſent, Comes Leyceſtranus edicto 9. Jul. 1586. (14) eos crimen perduellionis commiſiſſe complexus eſt, eorum bonis mobilibus & immobilibus, actionibus & creditis, publicari juſſis. Ne autem credas, de Bruggenſibus, Vryenſibus & Venloenſibus id duntaxat edici, quod non tam hoſtes, quam perduelles eſſent, ex eo nempe, quod antea fœderi Utrechtano ſeſe obligaſſent, obſervari velim, in d. edicto 4. Jun. 1584. *vſ. Ordonneren*, hæc etiam porrigi ad omnes, *houdende onſe tegenpartye, wie dat de zelve zyn*, plane ut in d. ed. 7. Dec. 1577. tam perduelles, quam hoſtes, quod ad hanc ipſam rem, conjunguntur.

Notanda etiam ſunt in hanc rem Ordinum Generalium 2. Oct. 1590. & Ordinum Hollandiæ 29. Oct. 1590. facta decreta (15), quibus, ut ſunt ejuſdem anni & menſis, in eandem quoque ſententiam continetur: *Dat die uyt Vyanden Landen, ook voorſien met behoorlyk paſpoort, in deſe Provincien komen, niet gequalificeert ſyn in regten in deſe Landen iets te mogen eyſchen by actie perſonele of reele, ten petitoiren of poſſeſſoiren, maar dat men de zelve* a limine judicii *zal repelleren, op dat de hoſtiliteit tegen de vyanden, en de confiſcatien van goederen en* REGTEN DER ZELVER, *mogen blyven in haar geheel*. Ex his decretis neque actiones perſonales exerceri licet, & adjecta ratio palam ſignificat, ideo exerceri non poſſe, quia hoſtium non tantum bona, ſed & actiones jure belli publicantur. Et quum olim Rex Franciæ Belgarum bona arreſto incluſiſſet, Ordines Hollandiæ 26. Apr. 1657. (16) idem de bonis Francorum conſtituerunt, vetueruntque quicquam iis ſolvi, &, ſi quis ſolviſſet, alterum tantum ſolveret, unde iis, qui in Francia damnum paſſi eſſent, id damnum reſarciretur, & præterea dimidium pœnæ nomine, juſſeruntque, pœna poſita, bona creditaque Francorum deferre delegatis ad hanc rem in quaque Urbe. Credita igitur recte

(8) *Lib.* 47. p. 390.
(9) *Repert. Cur. Holl.* p. 32. B.
(10) *Ibidem* p. 88. A.
(11) *Deciſ. mixt.* 143.
(12) *Plac. II. append.* p. 2147.
(13) *Plac. II.* 4. 1. 1. 1.
(14) *Plac. II.* 4. 1. 1. 2.
(15) *Ibidem append.* p. 2209.
(16) *Ibid. Plac. II.* 4. 28. 3. 1.

recte publicare tunc Ordinibus placuit, &, ni fallor, recte. Quapropter ſi ſubditus Principi, qui credita publicavit, ſolverit, quod hoſti debebat, liberationem contingere, optimo jure reſponſum eſt *conſil. Holl. tom.* I. *conſil.* 297.

Hæc autem non ſubſiſtunt, ubi ea benignitate bella geruntur, ut commercia utrimque licita ſint: neque enim commercia ſine contractibus, neque contractus ſine actionibus, neque actiones ſine judiciis, neque judicia ſine perſonis, quæ jure litigant, explicari poſſunt. Quis merces vendat, & ad hoſtem devehat, ſine ſpe recuperandi pretii? & quæ ſpes recuperandi, ſi adverſus emtorem eundemque hoſtem judicio experiri non liceat? Quamvis igitur hoſtis perſonam ſtandi in judicio non habeat, ut ſimpliciter conſtitutum eſt in d. decretis 2. & 29. Oct. 1590. atque ita quoque reſponſum & judicatum ſit *conſil. Holl. tom.* I. *conſil.* 289. & *tom.* 5. *conſil.* 168. & apud Groenewegen ad *tit. Cod. qui legit. perſon. ſtand. in judic. hab.* commercii tamen cauſam recte excipit *d. conſil.* 289. & & Groenewegen *d. loc.* ſi nempe mutua ſit commerciorum libertas, ſi non ſit, actiones, etiam ex commerciis natæ, recte publicabuntur. Sed an cauſam commerciorum diſtinguendum eſt a reliquis omnibus cauſis, ut ſcilicet in his negemus, in illa ſola hoſti largiamur perſonam ſtandi in judicio? ſic diſtinxit *d. conſil.* 289. &, ſi recte, ſic quoque in ipſa publicatione actionum eſſet diſtinguendum. At ſi hoſti ſemel permittas actiones exercere, difficile eſt diſtinguere, ex qua cauſa oriantur, nec potui animadvertere, illam diſtinctionem unquam uſu fuiſſe ſervatum.

Ceterum ſi hoſtem arceas a judicio, neque adverſus hoſtem, ſi forte in tuo Imperio hæreat, recte experieris in judicio; atque ita iniquum eſt, quod confirmata inferioris judicis, & Curiæ Hollandicæ ſententia, Supremus Senatus judicavit 18. Sept. 1590. (17) hoſtem nempe, qui cum libero commeatu in has Regiones venerat, per arreſtum hic conveniri poſſe; manifeſte enim impium eſt, hoſtium actiones hic præcludere, ut præcluſæ ſunt d. decretis 2. & 29. Oct. 1590. & non idem jus hoſtibus permittere. In jure belli quod quis ſibi ſumit, hoſtibus quoque tribuendum eſt.

Quod dixi de actionibus recte publicandis, ita demum obtinet, ſi, quod ſubditi noſtri hoſtibus noſtris debent, Princeps a ſubditis ſuis revera exegerit. Si exegerit, recte ſolutum eſt, ſi non exegerit, pace facta reviviſcit jus priſtinum creditoris, quia occupatio, quæ bello fit, magis in facto, quam in poteſtate juris conſiſtit. Nomina igitur, non exacta, tempore belli quodammodo intermori videntur, ſed per pacem, genere quodam poſtliminii, ad priorem dominum reverti. Secundum hæc inter Gentes fere convenit, ut nominibus bello publicatis, pace deinde facta, exacta cenſeantur periiſſe, & maneant exſtincta, non autem exacta reviviſcant, & reſtituantur veris creditoribus. Ita ſane convenit in § 5. pacis inter Fredericum III. Daniæ & Carolum II. Angliæ Reges 31. Jul. 1667. (18) & § 37. pacis inter Hiſpaniæ & Angliæ Reges 21. Sept. 1667. (19) & § 22. pacis inter Franciæ & Hiſpa-

(17) *Deciſ. mixt.* 170.
(18) Aitzema *lib.* 47. p. 405.
(19) Idem *d. lib.* 47. p. 653.

Hiſpaniæ Reges 17. Sept. 1678. quem § 22. ſupra *hoc capite* attuli, ut probarem, quod & probant *d.* §§ 5. *&* 37. non minus actiones, quam alia quæcunque hoſtium, tempore belli fuiſſe publicatas, & ſæpe etiam exactas.

Noli autem exiſtimare, de actionibus duntaxat verum eſſe, eas ipſo jure non publicari, nam nec alia quæque publicantur, quæ apud hoſtes ſunt, & ibi forte celantur. Unde & ea, quæ apud hoſtes ante bellum exortum habebamus, indictoque bello ſuppreſſa erant, atque ita non publicata, ſi a noſtris denuo recuperentur, non fieri recuperantium, ſed priſtinis dominis reſtitui, recte reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 67.

CAPUT VIII.

An hoſtem liceat aggredi vel perſequi in amici territorio vel portu?

JUre belli adverſus hoſtem duntaxat utimur in noſtro, hoſtis, aut nullius territorio. In noſtro ſi hoſtem deprehendamus, nihil utique prohibet, quominus, ſi ſine libero commeatu ad nos pervenerit, hoſtiliter eum excipiamus. Ipſum hoſtis territorium ingredi, & ibi prædam agere, ratio belli permittit. In medio mari, utpote nullius territorio, id ipſum licet. Sed in territorio utriuſque amici qui hoſtem agit, agit & adverſus Principem, qui ibi imperat, & omnem vim, a quocunque factam, legibus coercet. Quare nec Pœni, quamvis triremibus ſuperiores, aggredi Romanos auſi ſunt in portu Regis Numidiæ, ut ex Livio narrat Grotius *lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 4. § 8. *num.* 2. & ex Grotio tranſcripſit Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 9. *quæſt.* 7. Movet ibi quidem Zoucheus nonnulla in contrariam ſententiam, ſed hæc ipſa Grotius & dixerat & refutaverat.

Cum autem omnes juris publici Scriptores, nemine, quod ſciam, excepto, vim fieri vetent in alterius Imperio, meretur deſpici, an huic ſententiæ conveniant mores Gentium, edicta & decreta noſtrorum Comitum vel Ordinum, & an in hoc argumento jus perſequendi a jure aggrediendi oporteat diſtinguere? Ut a Comitibus ordiamur, Philippus II. Hiſpan. Rex *tit.* 1. §. 27. *ll. nauticarum*, quas Belgis dedit ult. Oct. 1563. (1) conſtituit, poſita capitis pœna, ne qua in mari vis fieret vel ſuis ſubditis vel ſociis, vel *peregrinis*, ſive belli, ſive alterius rei cauſa, *intra conſpectum a terra vel portu*. Intellexit igitur, Continentis imperium porrigi, quouſque e terra proſpici datum eſt, ut ſunt Auctores, qui ſic ſentiunt. Sed id nimis laxum vagumque eſſe oſtendi *diſſertatione de dominio maris cap.* 2. ratus, imperium terræ finiri, ubi finitur armorum poteſtas. Nec alia ſententia fuiſſe uſos Ordines, cum Generales, tum Hollandiæ, ex duobus decretis, de ſalutatione Principum factis, mihi viſus ſum probaſſe *d. cap.* 2. & etiam *cap.* 4.

Sane in ipſo amici portu, hoſtem, amici non hoſtem, aggredi vel capere nequaquam licet. Si quis capiat, amici illius eſt efficere, ut capta reſtituantur, vel ſumtu ſuo, vel ſumtu ejus, qui damnum paſſus eſt. Ut hujus ſumtu id efficeretur, convenit § 22. pacis inter Rempublicam Angliæ & Ordines

(1) *Plac. I.* 2. 7. 1. 2.

dines Generales 5. Apr. 1654. (2) & § 21. pacis inter Regem Angliæ & Ordines Generales 14. Sept. 1662. (3) & rurſus § 29. pacis inter eoſdem 31. Jul. 1667. (4). Id ipſum dicit § 48. pact. commerc. inter Regem Franciæ & Ordines Generales 27. Apr. 1662. (5) ſed non injecta mentione ſumtus, quem ille, qui damnum paſſus eſt, facere teneretur. Quod mihi etiam videtur ſatis iniquum, cum ipſius Principis ſit injuriam, ſibi factam, vindicare, nam & ipſius injuria eſt violare portum, qui omnibus amicis æquo jure patet. Et quid ſi, qui vim fecit, mox abeat? ille privatus, cujus forte navis capta eſt, bella geret ſuo ſumtu? Recte igitur etiam ſumtus mentio omiſſa eſt § 35. pact. commerc. quo inter eoſdem idem convenit 10. Aug. 1678. (6) & § 40. pact. commerc. inter eoſdem 20. Sept. 1697. (7) & iterum § 39. pact. commerc. inter eoſdem 11. Apr. 1713. (8) ſolent enim pacta poſteriora, ſine ullo fere examine, ex prioribus deſcribi, ut & de Anglis modo vidimus. Simpliciter ajunt omnes illi §§ pactorum inter Francos & Ordines fœderatos, Dominum portus, ſinus, fluvii, in quo præda agitur in amicum, omni ope curaturum, ut, quod ibi captum eſt, probe recte reſtituatur. Si Principis eſt hoc curare, & quidem omni ope, curabit ſumtu ſuo, quin & bello, ſi alia ratio non ſuppetat. Eſt hoc jus, quod inter omnes peræque Gentes cuſtoditur, & ejus non alia ratio eſt, quam quod vim inferre non liceat in alieno territorio, & quod in Principis territorio quoque ſint portus, ſinus, fluvii. Secundum hæc Dux Tuſciæ anno 1695. curavit, ut Gallus, qui prope portum Liburnenſem navem Fœderatorum contra Gallos, ſed Magni Ducis amicorum, occupaverat & in portum Liburnenſem adduxerat, quantocyus reſtitueret; ea enim, quæ portubus proxima ſunt, ejuſdem, ut dixi, Ditionis eſſe exiſtimantur.

Ex his licet intelligere, quo jure quave injuria cenſenda ſint ſequentia exempla. Cum anno 1639. Archithalaſſus Tromp Claſſem Hiſpanorum, qui Anglorum amici erant, obſediſſet in portu Anglico, qui dicitur *Duyns*, Ordines Generales, 21. & 30. Sept. 1639. factis decretis, Archithalaſſo ſuo mandarunt *de Spaanſche Vloot te vernielen, ſonder eenige aanſchouw of reguard te nemen op de Havenen, Reeden of Baayen van de Coningryken, waar de zelve zoude zyn te bekomen*, etiamſi Angli aliique reſiſterent, quemadmodum & mox Archithalaſſus id mandatum exſequutus eſt, laudantibus & probantibus Ordinibus Generalibus, ut hæc omnia variis locis commemorat Aitzema (9). Vix eſt, ut hæc defendi poſſint, ut nec defendi poteſt, quod Angli 12. Aug. 1665. Bergæ in Norvegia oppugnaverint naves Societatis Indiæ Orientalis, non ſine indignatione Danorum, qui & omni ope Anglos repulere (10). Ne autem illud Trompii factum nimis injurioſum videatur, duo animadvertenda ſunt;

(2) *Plac. II.* 4. 28. 2. 2.
(3) *Ibidem II. append.* p. 2879.
(4) *Ibidem III.* 1. 13. 28.
(5) *Ibidem II. append.* p. 2918.
(6) *Ibidem III.* 1. 13. 34.
(7) *Ibidem IV.* 1. 13. p. 321.
(8) *Ibidem V.* 1. 13. p. 483.
(9) *Lib.* 29. p. 215-217. 222. 233. & 234. 240. & 242.
(10) Prolixe hæc ſunt apud Aitzema *lib.* 45. p. 981. 986. 1012. & 1165. *lib.* 46. p. 115-119. & *lib.* 47. p. 376.

alterum, quod & Angli anno 1627. navem Regis Franciæ, tunc Anglorum hoſtis, ſed Ordinum Generalium amici, ex Hollandia rapuerant (11); alterum, quod & ipſi Hiſpani anno 1631. adverſus Ordinum Generalium naves in portubus Regis Dani, communis amici, vim bellicam feciſſe arguebantur, ut lego apud Aitzema (12). Alioquin, ſi nihil proponatur, quod retorſioni locum dare poſſit, injuſtum eſſe hoſtem aggredi in communis amici portu, pluſquam manifeſtum eſt; & ſic ad Legati Anglici petitionem anno 1623. ipſi quoque Ordines Generales decreverant (13). Atque inde, cum anno 1666. Ordinum Generalium Navarchi naves Anglorum hoſtiliter excepiſſent in Albi, amico flumine, multum ea de re querelarum eſt factum non tantum ab Anglis, ſed & ab Hamburgenſibus variiſque Imperii Germanici Legatis (14). Anglis quidem quiritantibus facile os obturari poterat ex iis, quæ anno præcedenti Bergæ in Norvegia acciderant, reliquis non poterat, ex ſola enim retorſione ſubſiſtebat illa aggreſſio. Neque igitur dubitandum eſt, quin ſatis quoque injuſtum ſit, quod Franci anno 1693. quaſdam Zelandorum naves in portu Lisbonnenſi, utriſque amico, cum Lyſitaniæ Rex eas neque extrahi, neque tormentis peti paſſus eſſet, igne immiſſo ſuccenderunt. Quod mea memoria factum memini.

Magis dubitari poſſet, an hoſtem, in mari aperto deprehenſum, dum oppugnamus & cædimus, perſequi liceat uſque ad amici flumen, ſtationem, portum, ſinum? Et magis eſt, ut liceat, adhibitis cautionibus quibuſdam, quas ſic enarrabo. Sane ea fuit Ordinum Generalium ſententia anno 1623. cum Legato Anglico reſponderint (15), non quidem licere vim facere in portu communis amici, *met dien verſtande nogtans, dat men hoopte zyne Majeſteit zoude niet qualyk nemen, dat men in Zee opdoende en vervolgende eenige Duynkerkers, de zelve zoude mogen inveſtieren en coſtoveren tot in zyne Konings havenen*. Ea eorundem Ordinum ſententia videtur expreſſa in decreto 10. Oct. 1652. (16) ita tamen, quemadmodum opportune ibi additur, ut Caſtellis amicorum parcatur, etſi ex iis vis fiat, utque etiam parcatur hoſtibus, ſi ipſos amicorum portus jam ſubierint. Utraque exceptio habet rationem, nam juſtius eſt in alterius Imperio pati, quam agere, &, ſi agamus, omni modo cavendum eſt, ne vis, hoſti facta, etiam amico noceat. Si igitur duæ Claſſes confligant in mari aperto, & altera cedat, non intercedo, quominus victor recte perſequatur Claſſem victam, quamvis hæc ad territorium amici pellatur. Probo tamen, quod Ordines Generales in d. decreto 10. Oct. 1652. intra ipſum portum a vi temperandum cenſuerint, quia abſque amicorum periculo ibi vis fieri nequit. Secundum hæc in mari, terræ proximo, quouſque tormenta Caſtellorum exploduntur, vim quidem inchoare non licet, ſed inchoatam

(11) Sic narrat ipſe Aitzema *lib.* 7. p. 360. De quo vide & *lib.* 9. p. 764. & *lib.* 19. p. 240. & 242. & his omnibus adde *lib.* 20. p. 17-21.

(12) *Lib.* 11. p. 455.

(13) Aitzema *lib.* 3. p. 560.

(14) Sic eſt *in de Hollandſche Mercurius* 1666. p. 131-134. & apud Aitzema *lib.* 45. p. 1321-1341. & *lib.* 46. p. 686. & *lib.* 47. p. 88. 99. & 101.

(15) Aitzema *lib.* 3. p. 560.

(16) Idem *lib.* 32. p. 739. 740. & 778.

tam licebit perſequi, dum perſequimur hoſtem in mari πχοχκτίῳ, etiam ſub terram, aut in flumine, aut in ſinu forte aliquo, dummodo Caſtellis, etiam hoſtem juvantibus, parcamus, & omne amicorum periculum abſit.

Ex factis, quæ poſtea inciderunt, etiam hæc videntur probaſſe Ordines Generales: quum enim anno 1654. Navarcha Hollandus navem Anglicam, in mari deprehenſam, & ad portum Liburnenſem fugientem, occupaſſet, etiam tunc, cum navis Anglica jam funem in terram projecerat. Dux quidem Tuſciæ ea de re queſtus eſt ad Ordines Generales, ſed nequicquam queſtum eſſe legimus (17). Vide tamen, an non ipſe Dux id poſtea vindicaverit; publicata nempe nave, quæ opportunitatem præbuerat occupandæ iſtius Anglicæ (18). Rurſus cum Oſtendenſes tormenta ſua exploſiſſent in navem Hollandicam, quæ Anglicam perſequebatur uſque ad Oſtendam, Ordines Generales anno 1665. de ea re, atque de re illicita, queſti ſunt apud Hiſpanos (19), etiam ideo, quod navis Hollandica in Anglicam ſub Oſtendam tormenta non exploſiſſet. Sed ea ratio nihil quicquam valet niſi ad exaggerandam Oſtendenſium injuriam, neque enim intereſt, qua vi hoſtem petas, ſed an petas hoſtiliter. Interea vides, utramque, quam dixi, perſequutionem probaſſe Ordines Generales, quod vis, ante cœpta, non niſi continuata eſſet.

Quod juris eſt in mari, idem eſt & in terra, ut nempe & hic in alterius Imperio recte perſequamur hoſtem, ex recenti prælio fugientem. In hanc ſententiam accipio, quod Ordines Generales anno 1653. decreverunt (20), eos milites Lotharingos, qui Ordinum Generalium Ditionem populaſſent, etiam in Imperio Regis Hiſpaniarum liceret perſequi; id enim defendi nequit, niſi intelligas de flagranti perſequutione ex conflictu vel populatione, qui quæve præceſſit. Alioquin non magis amici territorio, quam portu, uti licet ad cædendum hoſtem. Et recte Ordines Generales, ad petitionem Regis Franciæ, inter quem & Hiſpanos pax erat, capitis pœna poſita vetuerunt (21), ne quis ex Ditione Regis Franciæ prædam in Hiſpanos ageret. Juſta quoque Ordinum Generalium contra Hiſpanos querela, quum anno 1666. ex eorum territorio Monaſterienſes prædati eſſent in Imperio Ordinum Generalium, repetito ab Hiſpanis damno, a Monaſterienſibus dato; juſta, inquam, ſi Hiſpani volentes & ſcientes fuiſſent paſſi, Monaſterienſes, prædam acturos, per ſuum territorium tranſire, de eo enim non uſquequaque videbatur conſtare (22), ſi ſciviſſent, eorum erat impedire, ne qua vis amicis fieret ex ſuo territorio Quare nec probo, quod anno 1700. Guelferbytienſes, qui neutrarum partium fuiſſe perhibentur, ex ſuo territorio Saxonibus permiſerint Luneburgenſes deprædari, itemque Luneburgenſium fœderatis Saxones cædere. Ad ſummum largiendum, prælio recens commiſſo, hoſtem fugientem perſequi licere in alterius Imperio, ea ipſa ratione, qua in flagranti delicto eum, qui deliquit, in continenti in territorio non noſtro perſe-

(17) Aitzema *lib.* 34. p. 106. & 107.
(18) Apud eundem *d. lib.* 34. p. 202.
(19) Apud eundem *lib.* 45. p. 911. & 912.
(20) Apud eundem *lib.* 33. p. 1012.
(21) Apud eundem *lib.* 2. p. 114.
(22) De his omnibus ait Aitzema *lib.* 46. p. 637. 645. *& ſeqq.* p. 665. 835. *& ſeqq.*

ſequi permittit Philippus II. Hiſpan. Rex in § 76. edicti de criminibus anni 1570. Sed aliud eſt vim inchoare, aliud, calente negotio, vi inſtare. Scilicet novum non eſt, valere quid, etiamſi in eam cauſam deductum ſit, unde incipere non poſſet. Uno verbo: territorium communis amici valet ad prohibendam vim, quæ ibi inchoatur, non valet ad inhibendam, quæ, extra territorium inchoata, dum fervet opus, in ipſo territorio continuatur.

Atque ita quidem non abſurde diſputari & diſtingui videtur poſſe: neque tamen in ejuſmodi quæſtionibus ullam hujus diſtinctionis mentionem factam video, vel apud Scriptores juris publici, vel apud Gentes Europæas, ſi Belgas fœderatos excipias. Nihilominus ratio hanc diſtinctionem ſuadet & imperat, nec ab ea alienus eſt uſus in aliis juris articulis. Si hanc ſequamur, etiam de plano ſententiam dicemus de hoc facto: Cum navis Francica perſequeretur Hiſpanam hoſtilem, hæc fugit *in Torbay, en ſet het op ſtrand, en berg zyne touwen, takels, zeilen &c. in de huyſen der inwoonders.* Franci epibatæ deſcendunt in terram, & iſta navis armamenta ex domibus illis extrahunt, & conferunt in ſuam navem. Quid dices? an licuit Francis Anglorum domos aggredi, & quæ ibi ſervata erant, auferre? non licuit citra Anglorum injuriam. Optimo igitur jure Rex Angliæ anno 1668. omnia capta reſtitui juſſit, reliqua injuriæ perſecutione Legato ſuo in Francia mandata, ut auctor eſt Aitzema (23). Narrat ipſe ille (24) & alias Anglorum querelas de portubus Angliæ a Francis violatis, & de damno, ab his reſtituto, ſed hæc omnia non exſequor, quia de iis ipſe judicabis, adhibita diſtinctione, quam modo ſuggeſſi, ſi hæc & tibi æque placeat, quam mihi.

C A P U T IX.

De ſtatu belli inter non hoſtes.

N*On hoſtes* appello, qui neutrarum partium ſunt, nec ex fœdere his illiſve quicquam debent; ſi quid debeant, fœderati ſunt, non ſimpliciter amici. *In bello medios* dixit Grotius *lib. 3. de jure belli & pacis cap.* 17. De his quæritur, quid facere vel non facere poſſint inter duos hoſtes? omnia, forte inquies, quæ potuerunt, cum pax eſſet inter eos, quos inter nunc bellum eſt, belli enim conditio non videbatur porrigenda ultra eos, qui invicem bellum gerunt. An, inquies, ratio admittit, ut hoſtes noſtros etiam amicorum hoſtes eſſe putemus? quidni igitur amici noſtri ad amicos ſuos, quamvis noſtros hoſtes, ea adferunt, quæ ante adtulerunt? arma, viros, reliqua? utilitas equidem noſtra non admittit, ſed de ratione, non de utilitate omnis diſputatio eſt. Sola injuria belli cauſa, & diceres, injuriam non egredi perſonam ejus, qui injuriam paſſus eſt, niſi, ſi Princeps injuriam patiatur, quod ea quoque pertineat ad omnes ſubditos, non vero ad eos, qui ſubditi non ſunt. Atque inde efficeretur, amici mei hoſtem meum hoſtem non eſſe, verum integram cum eo omnem amicitiam conſtare, plane ut ante bellum conſtabat.

Hanc doctrinam videntur probaſſe Ordinum Generalium Conſiliarii, cum iis

(23) *Lib.* 48. p. 29. & 30.

(24) *Ibidem loci.*

iis referentibus, Ordines Generales 3. Mart. 1640. edixerint (1), *naar alle oud gebruyk, en naar de ordre van neutraliteit*, liberum eſſe non hoſtibus (*neutrale Luyden*) & nobis & hoſti noſtro, ex animi ſui ſententia militare. Et quum Hiſpani 30. Mart. 1639. edixiſſent, ſi quis Leodienſis Ordinibus Generalibus militaret, intra menſem reverteretur, præſtito jurejurando, ſe non amplius contra Hiſpanos aut Domum Auſtriacam militaturum, ſin autem, omnis gratia ei negaretur, Ordinum Generalium nomine eo 3. Mart. 1640. factum eſt ſimile edictum ἀντιςρεπτικὸν, cujus ſic memini, tamdiu valiturum, quam valeret illud Hiſpanicum, quod in d. edicto 3. Mart. 1640. ut penitus novum, & ab omni ratione alienum traducitur, his fere formulis, *onredelyk Placaat, zoodanige nieuwigheid en onredelykheid, zoo lange die van de Spaanſche Regering in de voorſz. heure onredelykheid zullen blyven continueren &c.* Non alia quoque fuit Hollandorum quorumdam ſententia, dicta in Comitiis Ordinum Hollandiæ 26. Febr. 1684. (2) cum urgebant, Hiſpanis, quibus contra Francos uterentur, auxiliares Copias a Belgis fœderatis eſſe mittendas, id enim fieri poſſe ſalva pace & amicitia cum Francis.

Sed profecto eam ſententiam probandum non eſt, ſi de his agamus, qui ſimpliciter ſunt amici. Horum officium eſt, omni modo cavere, ne ſe bello interponant, & his, quam illis partibus ſint vel æquiores vel iniquiores. Id ipſum eſt, quod apud Livium lego *lib.* 35. *cap.* 48. *bello ſe non interponant*, hoc eſt, in cauſa belli alterum alteri ne præferant, & eo ſolo recte defunguntur, qui neutrarum partium ſunt. Neſcio, an ſatisfaciant, quæ Grotius dixit *lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 17. § 3. *Eorum, qui a bello abſtinent, officium eſt, nihil facere, quo validior fiat is, qui improbam fovet cauſam, aut quo juſtum bellum gerentis motus impediantur.* Si recte judico, belli juſtitia vel injuſtitia nihil quicquam pertinet ad communem amicum, ejus non eſt, inter utrumque amicum, ſibi invicem hoſtem, ſedere judicem, & ex cauſa æquiore vel iniquiore huic illive plus minuſve tribuere vel negare. Si medius ſim, alteri non poſſum prodeſſe, ut alteri noceam. Sed, ajes, utrique mittam, quicquid mihi videbitur, & ſic poſtulat ratio amicitiæ; ſi, quod alteri miſeram, ille utatur in necem alterius, quid ad me? At tu noli ſic ſapere, quin potius crede, amicorum noſtrorum hoſtes bifariam conſiderandos eſſe, vel ut amicos noſtros, vel ut amicorum noſtrorum hoſtes. Si ut amicos conſideres, recte nobis iis adeſſe liceret ope conſilio, eoſque juvare milite auxiliari, armis, & quibuſcunque aliis, quibus in bello opus habent. Quatenus autem amicorum noſtrorum hoſtes ſunt, id nobis facere non licet, quia ſic alterum alteri in bello præferremus, quod vetat æqualitas amicitiæ, cui in primis ſtudendum eſt. Præſtat cum utroque amicitiam conſervare, quam alteri in bello favere, & ſic alterius amicitiæ tacite renunciare.

Et ſane id, quod modo dicebam, non tantum ratio docet, ſed & uſus, inter omnes fere Gentes receptus. Quamvis enim libera ſint cum amicorum noſtro-

(1) *Plac. II.* 4. 8. 4.

(2) *In de Conſideratien van Staats ſaken, ſtukken, rakende de binnenlandſche ſaken* n. 14. p. 75.

ſtrorum hoſtibus commercia, uſu tamen placuit, ut *capite proximo* latius oſtendam, ne alterutrum his rebus juvemus, quibus bellum contra amicos noſtros inſtruatur & foveatur. Non licet igitur alterutri advehere ea, quibus in bello gerendo opus habet, ut ſunt tormenta, arma, &, quorum præcipuus in bello uſus, milites; quin & milites variis Gentium pactis excepti ſunt, excepta quandoque & navium materia, ſi quam maxime ea indigeat hoſtis ad exſtruendas naves, quibus contra amicos noſtros uteretur. Excepta ſæpe & cibaria, quando ab amicis noſtris obſidione premuntur hoſtes, aut alias fame laborant. Optimo jure interdictum eſt, ne quid eorum hoſtibus ſubminiſtremus, quia his rebus nos ipſi quodammodo videremur amicis noſtris bellum facere. Igitur ſi hoſtes ſimpliciter conſideremus ut amicos, recte cum iis commercia exercemus, & merces quaſcunque ad eos mittimus, ſi conſideremus ut amicorum noſtrorum hoſtes, excipiuntur merces, quibus in bello amicis noſtris noceatur, & hæc ratio priorem vincit; quomodocunque enim alteri contra alterum ſuccurramus, bello nos interponimus, quod ſalva amicitia non licet. Ex his ipſe judica, an juſtius fuerit illud edictum Hiſpanorum 30. Mart. 1639. an vero Ordinum Generalium 3. Mart. 1640. de quo utroque ſupra dixi.

Expoſui compendio, quid mihi videatur de officio eorum, qui ex fœdere nihil quicquam debent, ſed perfecte ſunt neutrarum partium. Hos ſimpliciter *amicos* appellavi, ut a Fœderatis & Sociis diſtinguerem. Si recte diſputavi, placere non poteſt, quod video placere pleriſque, qui de jure publico ſcripſerunt, alterum nempe amicum, cujus cauſa potior & juſtior mihi videtur, a me juvari & poſſe & deberi, neque tantum rebus bellicis, ſed & aperto bello, ſi res poſtulat. Improbe, rebus enim alienis ſe immiſcere nequaquam probum eſt. Cum uterque amicus in me non compromiſerit, eccur Principes, qui ſui juris ſunt, meo judicio ſtabunt cadentve? mearum partium non eſt, omnes omnium Principum injurias vindicare, ſufficit, ſi vindicem, quæ ad me meoſque Fœderatos pertinent. Sin autem tam manifeſta ſit alterius injuria, ut ab ea etiam mihi metuam, neque alia ſpes ſit, quam ut poſtremus devorer, admitti forte poſſet, oppreſſum amicum eſſe defendendum, ſed non niſi amicitia cum altero diſſoluta, manente enim amicorum nomine bellum gerere, non poteſt non eſſe impium.

De Fœderatis & Sociis longe alia inſpectio eſt. Si duo, quibuſcum fœderatus ſum, contra exteros bella gerant, utrique præſtabo, quod ex legibus fœderis præſtandum eſt, ſed ſi invicem bella gerant, an utrique ſuccurram, an uni & cui potius? de hac quæſtione non minor pugna eſt inter Interpretes, quam inter ipſas Gentes; varias variorum ſententias recenſet, & ſuam adjicit Gentilis *lib.* 3. *de jure belli cap.* 18. Non una diſtinctione cauſam tranſigit Grotius *lib.*2. *de jure belli & pacis cap.* 15. § 13. & ex eo Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 28. Sane utrique Fœderato non mittat Copias auxiliares, ſi vel ex fœdere debeantur, quia perabſurdum eſſet utrique mittere milites meos, ut invicem pugnent & ſe mutuo confodiant. Qui milites ſuos locant, ſæpe quidem ſunt in pari cauſa, ſed ea huc non pertinet. Ego vero, ſive fœderati mei adverſus exteros agant, ſive adverſus ſe invicem, unice diſtinguendum reor, an & uter ex his juſtam belli gerendi cauſam habeat. Si uterque juſtum bellum gerat contra exteros,

teros, utrique præſtabo, quod ex fœdere debeo, ſi alter tantum, alteri negabo. Si duo mihi fœderati ſe invicem aggrediantur, ex fœdere ſatisfaciam ei, qui juſtiorem cauſam habet, & ipſe ejus rei arbiter ero, ut mox audies. Atque ita commode poſſumus carere aliorum ſententiis & diſtinctionibus.

Sed quid ſi Fœderato & Socio auxilia promiſſa ſint, & ei res ſit cum amico meo? Puro promiſſis ſtandum eſſe, & ſtari poſſe, quia fœderati hactenus conſtituunt unam civitatem, communi auxilio defendendam. Sed & hic diſtinguendum eſt, an fœderatus meus injuriam patiatur, an ipſe inferat; ſi patiatur, promiſſa implebo, ſi inferat, non implebo, quia in cauſa improba non teneor adeſſe fœderato. Cauſa autem proba ſit, an improba, ejus rei arbitrium erit penes promittentem. Vellem equidem, quod de cauſæ probitate vel improbitate dixi, perſpicue & rotunde pactis Gentium eſſent inſerta, ſed his, quæ ipſe vidi, ſimpliciter ſolet exprimi, fœderatum fœderato, *qui bello petitur*, miſſurum tot forte vel tot Copias terreſtres vel, maritimas, & præterea nihil. Sed cum pacta ajant, *qui bello petitur*, eorum alia interpretatio eſſe nequit, quam ei fœderato auxilia præſtitum iri, qui nullo jure laceſſitur bello, qui ab hoſte petitur, non qui hoſtem ipſe petit. Verum nec alia ratione ſatis perſpicua eſt illa locutio, *qui bello petitur*, quid enim ſi is, qui petitur, antea injuriam fecerit, & ſic cauſam belli præbuerit? an vel ſic improbo Socio auxilia mittam? non mittam. Præſtaret dicere, *qui INJUSTO bello petitur*, auxilia miſſum iri, atque ita ei, qui cauſam belli non dederit, cujus culpa vel injuria bellum non incipit. Quamvis autem palam non exprimatur, ſemper tamen intelligitur hæc tacita pactorum exceptio, quam & Grotius probavit *d. lib.* 2. *de jure belli & pacis cap.* 15. § 13. *num.* 1. & *lib.* 2. *cap.* 25. § 4. nec ſcio eſſe, qui diſſentiant.

Qui auxilia promiſit, & is ſolus, ut modo dicebam, æſtimat quoque de juſtitia vel injuſtitia cauſæ, & an *caſus fœderis*, ut vulgo loquuntur, exſtet, nec ne, neque enim partes contrahentes ea de re in arbitros ſolent compromittere, ut equidem par eſſet, ne, ut fit, fœdera exponamus ludibrio. Quotusquiſque alioquin eſt, qui non fœdera interpretabitur, ut e re ſua eſſe putaverit? qui non fallaci interpretatione pacta eluſerit? Veteres Græci & Romani, etiam in negotiis publicis, judicium de cauſæ juſtitia vel injuſtitia ſæpe aliis permiſerunt, ut probant exempla apud Grotium *d. lib.* 2. *cap.* 25. § 4. & ſic oportebat. Sed id nunc eſt juris Gentium abrogati, & inde omnium pactorum hodie fere inane nomen. Atque hæc quidem de fœderibus, quibus ante bellum auxilia promiſſa ſunt, nam bello jam exorto, ſi me audias, neutri amico auxilia recte vel promittuntur, vel mittuntur, qui promiſerit vel miſerit alteri, alterius amicitiam violabit.

Hi, qui ſub tuitione ſunt (*die onder contributie ſitten*) conſtituunt etiam genus quoddam intermedium, nam ex natura tuitionis non conſiderantur tanquam hoſtes, neque etiam tanquam ſubditi, cum ad alium Principem pertineant. Poſſunt igitur ſuum Principem, quamvis noſtrum hoſtem, juvare, ſed non armis viriſque, quibus contra nos bellum gerat. Quapropter Ordinum Generalium Conſiliarii 17. Mart. 1641. opti-

(3) optimo jure edixerunt, ne qui ex territorio Luxemburgenſi & Namurcenſi militarent Regi Hiſpaniarum, & rurſus 18. Jul. 1646. (4) ne qui ex territorio Luxemburgenſi, cum nempe utrique eſſent ſub tuitione Ordinum Generalium, & generaliter 14. Aug. 1645. (5) ne quiſquam, qui ſub tuitione eſſet (*neutrale, onder contributie ſittende*) Hiſpaniarum Regi militare vellet, etiamſi antea militaſſet, & ne quiſquam, relicta militia, in eam denuo revocaretur. Iidem quoque eorundem Ordinum Conſiliarii 23. Febr. 1636. (6) edixerunt, ne quis eorum, qui ſub tuitione eſſent, caſtra hoſtium juvaret equis, curribus, navibuſve; recte, quia ſic in cauſa belli hoſtibus operam præſtaret. Aliud juris eſt in his rebus, quas extra uſum belli, ad hoſtes noſtros deferunt, & ideo Ordines Generales, quamvis antea generaliter frumentum exportari vetuiſſent, edixerunt tamen 23. Maj. 1631. (7) eos, qui ſub tuitione ſunt, frumentum ſuum tam ad Hiſpanos, quam ad Belgas fœderatos, prout voluiſſent, deferre poſſe. Frumentum ſcilicet etiam non hoſtis ad hoſtem recte advehit, excepta obſidionis famiſve cauſa.

Ordines Generales in § 3. edicti 26. Sept. 1590. (8) non hoſtem, ejuſve naves & bona, etſi in hoſtili loco, hoſtili modo excipi vetuerunt, ſi nempe ea in Belgium fœderatum deſtinata eſſent, vel ex eo in alias Regiones. Et tamen ſcribi video (9), atque ſi Ordines Generales generaliter edixiſſent 15. Dec. 1672. etiam non hoſtium naves, ex hoſtium portubus venientes recte publicari. Sed ne credas rabulis illis forenſibus, qui id ſcripſerunt, eſt enim dictum edictum 15. Decemb. 1672. ſingulare, & non niſi jure retorſionis factum contra publicationem captæ navis Hamburgenſis, ut ſupra expoſui *cap.* 5.

CAPUT X.

De his, quæ ad amicorum noſtrorum hoſtes non recte advehuntur.

Barbaris arma vendere Romæ olim capitale fuit *l.* 2. *Cod. quæ res export. non deb.* capitale ſcilicet in ſubditis, de quibus ſolis Romani leges ferebant. Et conſtat etiam hodie, ubique Gentium capitale eſſe, ſi quis ſubditus arma ad hoſtes vehat. Quin ex § 1. ſacerrimi edicti Ordinum Generalium contra Anglos 5. Dec. 1652. (1) pro hoſte habetur, qui ullas omnino merces ad Anglos veheret, nec ſubditus tantum, ſed & peregrinus. Quod in § 2. ed. Ordinum Generalium contra Lyſitanos 31. Dec. 1657. (2) juſtius reſtringitur ad τὰ *contrabanda*, nam eam vocem, uſu receptam, ſervamus. Ex § 1. ed. Ordinum Generalium 14. Apr. 1672. & 11. Apr. 1673. contra Francos & Anglos, & ex § 1. ed. 19. Mart. 1665. (3) contra Anglos, tanquam hoſtis *van den Staat* punitur, ſi quis ad hoſtem vehat *eeinge munitie*

(3) *Plac. II.* 4. 8. 5.
(4) *Ibid. II.* 4. 8. 7.
(5) *Ibidem II.* 4. 8. 6.
(6) *Ibidem II.* 4. 8. 3.
(7) *Ibidem I.* 2. 23. 2. 1.
(8) *Ibidem II.* 4. 6. 1. 4.
(9) *Bello juridico caſu* 52. n. 2. *& caſu* 99. num. 2.
(1) *Plac. I.* 2. 22. 4. 2.
(2) *Ibidem II.* 4. 28. 1. 2.
(3) *Sunt ea edicta ibidem III.* 1. 9. 1.

uitie van Oorlog, *vivres*, *of eenige materialen*, *dienende tot uytruſting van Schepen*, *of eenige andere waren*. Idemque juris eſt in peregrino, qui ea ex his Regionibus ad hoſtes advehit.

Sed de ſubditis Ordinum & cujuſcunque Principis eſt ſtatuere, ut lubet, de peregrinis non etiam. Unde belle quæritur, quid jure Gentium liceat nobis ad amicorum noſtrorum hoſtes advehere, vel, quod tantundem eſt, quid amicis liceat ad noſtros hoſtes? Quicquid non licet, ſi amicus deprehendar; optimo jure publicatur, & eo ſolo abſolvitur pœna mittentis amici. Grotius *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* 1. § 5. *num.* 1. 2. & 3. in eo argumento occupatus, diſtinguit inter res, quæ in bello uſum habent, & quæ nullum habent, & quæ promiſcui uſus ſunt, tam in bello, quam extra bellum. Primum genus non hoſtes hoſtibus noſtris advehere prohibet, ſecundum permittit, tertium nunc prohibet, nunc permittit. Si ſequamur, quæ *capite præcedenti* diſputata ſunt, de primo & ſecundo genere non eſt, quod magnopere laboremus. In tertio genere diſtinguit Grotius & permittit res promiſcui uſus intercipere, ſed in caſu neceſſitatis, ſi aliter me meaque tueri non poſſim & quidem ſub onere reſtitutionis. Verum, ut alia prætercam, quis arbiter erit ejus neceſſitatis, nam facillimum eſt eam prætexere? an ipſe ego, qui intercepi? Sic, puto, ei ſedet, ſed in cauſa mea me ſedere judicem omnes leges omniaque jura prohibent, niſi quod uſus, Tyrannorum princeps, admittat, ubi fœdera inter Principes explicanda ſunt. Nec etiam potui animadvertere, mores Gentium hanc Grotii diſtinctionem probaſſe; magis probarunt, quod deinde ait, neque obſeſſis licere res promiſcui uſus advehere, ſic enim alteri prodeſſem in necem alterius, ut latius intelliges ex *capite ſeq.* Quod autem ipſe ille Grotius tandem addit, diſtinguendum eſſe inter belli juſtitiam & injuſtitiam, ad fœderatos, certo caſu, pertinere poſſe, ſed ad eos, qui neutrarum partium ſunt, nunquam pertinere, *capite præced.* mihi viſus ſum probaſſe.

Jus Gentium commune in hanc rem non aliunde licet diſcere, quam ex ratione & uſu. Ratio jubet, ut duobus invicem hoſtibus, ſed mihi amicis, æque amicus ſim, & inde efficitur, ne in cauſa belli alterum præferam. Uſus intelligitur ex perpetua quodammodo paciſcendi edicendique conſuetudine: pactis enim Principes ſæpe id egerunt in caſum belli, ſæpe etiam edictis contra quoſcunque, flagrante jam bello. Dixi, *ex perpetua quodammodo conſuetudine*, quia unum forte alterumve pactum, quod a conſuetudine recedit, jus Gentium non mutat. Inter omnes fere Gentes convenit, ne amico liceat ad hoſtem vehere arma, aliave, quæ veniunt appellatione τῶν *contrabande goederen*, ſed tamen § 10. pacis Weſtmonaſt. inter Anglos & Lyſitanos initæ anno 1654. pactum eſt, Anglis ea liceret advehere Lyſitanorum hoſtibus, ut obſervat Zentgravius *de orig. verit. & oblig. juris Gentium art.* 7. § 8. *p. m.* 296. & 297. Utque id ipſum Belgis fœderatis liceret, ab iiſdem Lyſitanis obtinuerunt § 12. pacis inter eoſdem 6. Aug. 1661. (4). Ceteroquin regula eſt, pactis fere perpetuis

(4) *Plac. II. append.* p. 2850.

petuis probata, ne non hoſtes ad hoſtes noſtros vehant *contrabande goederen*, ſi vehant & deprehendantur, in commiſſum cadant, exceptis autem his libere utrimque mercantur, & quæcunque alia ad hoſtes vehunt impune.

Secundum hæc liberum erat Belgis cum Francis quarumcunque rerum commercium, quemadmodum cum nondum bellum eſſet inter Hiſpanos & Francos. § 3. pacti marini inter Hiſpan. & Ordines Gener. 17. Dec. 1650. (5) ita tamen, ne Belgæ ex Ditionibus Hiſpanis ea veherent ad Francos, *die tegen Spangien zonden konnen dienen* § 4. ad alios autem Hiſpanorum hoſtes Belgæ τὰ *contrabanda* vehere vetantur § 5. *ibid.* &, quæ eo nomine veniant, expreſſum eſt § 6. Rurſus in § 2. d. ed. Ordinum Generalium contra Anglos 5. Dec. 1652. non hoſtibus interdicitur Anglis advehere *eenige munitie van Oorloge, of eenige Materialen, dienende tot uytruſting van Schepen*. De *contrabandis* idem cautum eſt § 2. d. edictorum 1665. 1672. & 1673. enumeratis variis ejuſmodi rerum prohibitarum ſpeciebus, iiſque hoc adjecto, *ende alle andere toeruſtingen, ten gebruyke van den Oorlog geſat ſoeneert en gemaakt*. Similia fere ſunt in § 27. & 28. pact. commerc. inter Gallos & Ordines Gener. 27. Apr. 1662. (6) & in § 3. pacti marini inter Carolum II. Angliæ Reg. & Ordines Gener. 1. Dec. 1674. (7) & in § 3. pact. commerc. inter Regem Suecorum & Ordines Gener. 26. Nov. 1675. (8) & in § 15. pacti marini inter eoſdem 12. Oct. 1679. (9) & in § 15. pact. commerc. inter Gallos & Ordines Gener. 10. Aug. 1671. (10) & in § 11. edicti Ordinum Generalium *de contrabandis* 28. Jul. 1705. (11) aliiſque aliarum Gentium pactis, quorum quædam etiam recenſet Zentgravius *d. art.* 7. § 8.

Ex his fere intelligo, *contrabanda* dici, quæ, uti ſunt, bello apta eſſe poſſunt, nec quicquam intereſſe, an & extra bellum uſum præbeant. Pauciſſima ſunt belli inſtrumenta, quæ non & extra bellum præbeant uſum ſui. Enſes geſtamus ornamenti cauſa, gladiis animadvertimus in facinoroſos, & ipſo pulvere bellico utimur pro oblectamento, & ad teſtandam publice lætitiam, nec tamen dubitamus, quin ea veniant nomine τῶν *contrabande waren*. De his, quæ promiſcui uſus ſunt, nullus diſputandi eſſet finis, & nullus quoque, ſi de neceſſitate ſequamur Grotii ſententiam, & varias, quas adjicit, diſtinctiones. Excute pacta Gentium, quæ diximus, excute & alia, quæ alibi exſtant, & reperies, omnia illa appellari *contrabanda*, quæ, uti hoſtibus ſuggeruntur, bellis gerendis inſerviunt, ſive inſtrumenta bellica ſint, ſive materia per ſe bello apta: nam quod Ordines Generales 6. Maj. 1667. contra Suecos decreverunt (12), etiam materiam, bello non aptam, ſed quæ facile bello aptari poſſit, pro *contrabanda* eſſe habendam, ſingularem rationem habebat, ex jure nempe retorſionis, ut ipſi Ordines in eo decreto ſignificant.

At-

(5) *Plac. I.* 1. 2. 5.
(6) *Ibidem II. append.* p. 2913.
(7) *Ibidem III.* 1. 13. 31.
(8) *Ibidem III.* 1. 13. 32.
(9) *Ibidem III.* 11. 10.
(10) *Ibidem III.* 1. 13. 34.
(11) *Plac. V.* 1. 9. p. 352.
(12) Aitzema *lib.* 47. p. 466. *& ſeqq. & conſil. Belg. tom.* 2. conſil. 64.

Atque inde judicabis, an ipſa materia rerum prohibitarum quoque ſit prohibita? Et in eam ſententiam, ſi quid tamen definiat, proclivior eſſe videtur Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 8. Ego non eſſem, qui ratio & exempla me moveant in contrarium. Si omnem materiam prohibeas, ex qua quid bello aptari poſſit, ingens eſſet catalogus rerum prohibitarum, quia nulla fere materia eſt, ex qua non ſaltem aliquid, bello aptum, facile fabricemus. Hac interdicta, tantum non omni commercio interdicimus, quod valde eſſet inutile. Et § 4. d. pacti 1. Dec. 1674. & § 4. d. pacti 26. Nov. 1675. & § 16. d. pacti 12. Oct. 1679. amicos hoſtibus, quibus arma non licet, permittunt advehere ferrum, æs, metallum, materiam navium, omnia denique, quæ ad uſum belli parata non ſunt. Quandoque tamen accidit, ut & navium materia prohibeatur, ſi hoſtis ea quam maxime indigeat, & abſque ea commode bellum gerere haud poſſit. Quum Ordines Generales in § 2. edicti contra Lyſitanos 31. Dec. 1657. (13) iis, quæ communi Populorum uſu *contrabanda* cenſentur, Lyſitanos juvari vetuiſſent, ſpecialiter addunt in § 3. ejuſdem edicti, quia nihil niſi mari a Lyſitanis metuebant, ne quis etiam navium materiam iis advehere vellet, palam ſic navium materia a *contrabandis* diſtincta, ſed ob ſpecialem rationem addita. Ob eandem cauſam navium materia conjungitur cum inſtrumentis belli in § 2. d. edicti contra Anglos 5. Dec. 1652. & in edicto Ordinum Generalium contra Francos 9. Mart. 1689. (14). Sed ſunt hæ exceptiones, quæ regulam confirmant.

Quæſitum eſt, an vaginæ pro armis & inſtrumentis belli ſint habendæ? & habendas eſſe a judicibus militaribus judicatum refert Petrinus Bellus *de re militari part.* 9. *num.* 26. 27. & 28. quam tamen ſententiam ipſe improbat. Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 9. rationes in utramque partem ex Bello deſcripſiſſe contentus, nihil ipſe, pro more ſuo, definit. Ego judicum militarium ſententiam probarem, Belli non probarem, quia vagina, utcunque promiſcui uſus, paratum tamen eſt bello inſtrumentum. Sine vaginis nullus enſium uſus, & ſine enſibus nulla bella. Quin & *holſters*, *zadels*, *draagbanden* inter τὰ *contrabanda* numerantur in *d.* §§ 2. & 3. & 5. eorum edictorum pactorumque, quorum ſupra memini. *Holſters*, quod ad uſum, nihil quicquam a vaginis differunt; illa ſclopetorum, hæc enſium reconditoria ſunt. Sane ob numerum exiguum earum aliarumque mercium prohibitarum res forte excuſari poſſet; & *d.* § 3. pacti 26. Nov. 1675. hanc quoque habet exceptionem, niſi ea inſtrumenta adeo pauca fuerint, ut inde judicari poſſit, ad uſum belli non eſſe deſtinata.

Quid dicemus de τοῖς *benzels tot degens*? idem puto, quod de vaginis, ſunt enim inſtrumenta bello parata & apta, & recenſentur quoque inter merces prohibitas in quibuſdam edictis & pactis, quæ ſupra attuli. De nitro, *ſalpeter*, magis dubitari poſſet, quia per ſe materiam belli non præſtat, & tamen *ſalpeter* continetur omnibus fere, quos indicavi, catalogis rerum prohibitarum, nam

(13) *Plac. II.* 4. 28. 1. 2.

(14) *Ibidem IV.* 1. 9. 1.

nam ex nitro maxime fit pulvis bellicus, præcipuus nunc belli fomes. Quin animadverti, nitrum ſæpe exprimi, omiſſa mentione pulveris bellici, ſæpe etiam ea addita. Ubi omiſſa eſt, ipſum nitrum ſuccedit loco pulveris bellici, ubi addita, pro ſynonimis habentur, niſi nitrum, ob præcipuum ejus in bello uſum, exceperint Gentes a materiis, per ſe bello non aptis. De Tabaco magnis animis inter Hiſpanos & Anglos quæſitum eſſe refert Zoucheus *part.* 2. *de jure fec. ſect.* 8. *quæſt.* 12. & ab Hiſpanis judicatum, inter res vetitas eſſe, adeo propterea indignantibus Anglis, ut etiam contra Hiſpanos repreſſalias conceſſerint. Sed an ea controverſia de tabaco tandem in fumum abierit, neſcio; hoc ſcio, me Hiſpanis non conſentire, quia verum eſt, tabaci nullum eſſe uſum ad cædendum hoſtem. Quin & non hoſtis ad amicorum hoſtem recte tabacum veheret ex *d.* §§ 3. 4. 15. *&* 16. licet enim ſecundum eos §§ amicorum hoſtibus omnia advehere, quæ, ita uti ſunt, bello non ſunt apta, & nominatim inter licitas merces tabacum numeratur in *d.* § 4. pacti 1. Dec. 1674.

Si pignus publicetur, jus pignoris non exſtingui, certum eſt *l.* 22. § 1. *ff. de jure fiſc.* Unde, cum amici τὰ *contrabande goederen* ad hoſtes noſtros deſtinaſſent, eaque pro mercede tranſvectionis nautis obligaſſent, ſi in itinere deprehenderentur, & *contrabanda* publicarentur, nautas, tanquam itinere perfecto, mercedem ſuam inde habituros reſponſum eſt *conſil. Belg. tit.* 4. *conſil.* 208. *num.* 1. *&* 2. & relatum, ita judicaſſe Admiralitatem Noord-Hollandicam 6. Maj. 1665. & Friſicam 12. Jul. ejuſdem anni, quia ſcilicet res tranſit cum ſuo onere, quia Fiſcus cedit creditoribus, & quæ alia ſunt ejuſdem farinæ. Sed contra judicavit Admiralitas Amſterdammenſis 9. Jul. 1666. *verſtekende de Eyſchers van haar vragten in quæſtie, gereſerveert hun regt, daar zy meinen te behooren*; ut habetur *d. conſil.* 208. *num.* 3. Idque longe veriſſimum eſt, nam mercedes non debentur, niſi itinere perfecto, &, ne perficeretur, hoſtis jure prohibuit. Deinde publicantur *contrabanda* vel ex delicto, & ita nihil minus commiſerunt navarchi, quam ipſi mercium vetitarum domini, vel, quod magis eſt, ex re, ex ipſa nimirum tranſvectione: quamvis enim amico noſtro non poſſimus commercio interdicere cum hoſte noſtro, poſſumus tamen prohibere, ne in bello illi proſit in necem noſtram. Atque ita, quod publicatur, publicabitur citra ullum ullius hominis reſpectum, & habebitur, ac ſi vi divina periiſſet, exſtincto ſic jure pignoris. Sed illis Conſultoribus placuiſſe, navarchos in publicatis *contrabandis* præferendos, non miror, miror potius, quod non & dominos mercium vetitarum prætulerint, nam & hi jus in re habent, proprietatem nempe, quod omnium validiſſimum eſt.

Negant (15), fœderati & ſocii noſtri ſubditum, ad communem hoſtem commeantem, a nobis puniri, vel res ejus publicari poſſe, quemque enim Principem ſua ipſius edicta exſequi, adeoque nullas hic eſſe fœderatorum partes. Sed ratio, uſus atque ipſa utilitas eam ſententiam evertunt. Excute, ſi commodum eſt, quæ ea de re habet Aitzema *lib.* 46. *p.* 629. *&* 630. nam ipſe abſtineo, quia, ſi dicamus, quod res

(15) *Conſil. Belg. tom.* 4. conſil. 214.

res eſt, ad τὰ *contrabanda* hæc quæſtio proprie non pertinet.

CAPUT XI.

Obſeſſis Urbibus, Caſtris, Portubus an quicquam liceat advehere?

EX ratione communi & Gentium uſu Urbibus obſeſſis nihil quicquam licet advehere, ut alia occaſione ſupra dicebam *cap.* 4. Id ipſum quoque dixit Grotius *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* 1. § 5. *num.* 3. improbat enim ſubvectionem, *ſi juris mei exſecutionem rerum ſubvectio impedierit, idque ſcire potuerit, qui advexit, ut ſi oppidum obſeſſum tenebam, ſi portus clauſos, & jam deditio aut pax exſpectabatur.* Sola obſidio in cauſa eſt, cur nihil obſeſſis ſubvehere liceat, ſive *contrabandum* ſit, ſive non ſit, nam obſeſſi non tantum vi coguntur ad deditionem, ſed & fame, & alia aliarum rerum penuria. Si quid eorum, quibus indigent, tibi adferre liceret, ego forte cogerer obſidionem ſolvere, & ſic facto tuo mihi noceres, quod iniquum eſt. Quia autem ſciri nequit, quibus rebus obſeſſi indigeant, quibus abundent, omnis ſubvectio vetita eſt, alioquin altercationum nullus omnino eſſet modus vel finis. Hactenus Grotii ſententiæ accedo, ſed vellem, ne ibidem addidiſſet, tunc demum id verum eſſe, *ſi jam deditio aut pax exſpectabatur*, & mox, eum, qui ſic tamen ſubvexit, *teneri de damno, culpa dato*, vel, *ſi damnum nondum dederit, ſed dare voluerit, jus eſſe rerum retentione eum cogere, ut de futuro caveat obſidibus, pignoribus, aut alio modo*. Vellem, inquam, ne hæc addidiſſet Grotius, nam nec rationi conveniunt, nec pactis Gentium, quæ mihi ſuccurrerunt. Quæ ratio me arbitrium conſtituit de futura deditione aut pace? &, ſi neutra exſpectetur, jam licebit obſeſſis quælibet advehere? imo nunquam licet, durante obſidione, & amici non eſt cauſam amici perdere, vel quoquo modo deteriorem facere. Et, qui advexit, non ultra tenebitur, quam de damno culpa dato? atquin in ſubditis id ſemper capitale fuit, quin & in amicis, edicto ante monitis, ſæpe & in non monitis. Cumque privati ſint, qui, lucro inhiantes, laborantibus obſeſſis ſoleant ſubvenire, fac privatum ſua ſubvectione effeciſſe, ne Urbs capiatur, vix putem, ulli privato tantum eſſe in arca, ut damnum Urbis, ſua culpa non captæ, reſarcire poſſet. Rurſus, ſi quis nondum advexit, ſed, dum advehere voluit, deprehendatur, ſola rerum interceptarum retentione erimus contenti, idque donec caveatur, nihil tale in poſterum commiſſum iri? Ego ea ſententia non utor, uſu edoctus, ad minimum res interceptas publicari, ſæpe & pœnam exigi, ſi non capitalem, aliam certe corporalem.

Nunc accipe pacta quædam in hanc rem: in § 7. pacti marini inter Regem Hiſpan. & Ordines Gener. 17. Dec. 1650. (1) ſimpliciter convenit, etiam non *contrabanda* non licere advehere Urbibus lociſve obſeſſis. Idem eſt in § 29. pact. commerc. inter Regem Galliæ & Ordines Gener. 27. Apr. 1662. (2) & § 4. pacti marini inter Regem Angliæ & Ordines Gener. 1. Dec. 1674. (3) & § 16. pact. commerc.

(1) *Plac. I.* 1. 2. 5.
(2) *Ibidem II. append.* p. 2910.
(3) *Ibidem III.* 1. 13. 31.

merc. inter Regem Galliæ & Ordines Gener. 10. Aug. 1678. (4) & § 16. pact. commerc. inter Regem Sueciæ & Ordines Gener. 12. Oct. 1679. (5) aliiſque quam plurimis. Simpliciter autem ajunt omnes illi §§ illicitas eſſe ejuſmodi ſubvectiones, nulla adjecta pœna, ſed, ſi illicitæ ſint, omnes utique res, obſeſſis ſubvectæ, habendæ ſunt pro *contrabandis*, quicquid enim contra pacta & edicta ſubvehitur, *contrabandum* eſt. Atque his conſequens, ejuſmodi ſubvecta, ut modo dicebam, ad minimum publicari, eadem plane ratione, qua publicantur omnia, quæ proprie *contrabanda* audiunt. Et ſic uſus ſervat, ut ex ſequentibus intelliges, & ſervat quoque, ut in eos, qui ſubvehunt, pœna capitis aliave mitiori, ut res exigit, animadvertatur.

Non tantum Urbes, ſed & Caſtra poſſunt milite cingi & quaſi obſideri. Quod ſi factum ſit, non magis obſeſſis Caſtris, quam Urbibus licebit quid advehere. Si obſeſſa non ſint, non animadverto, cur amici, qui neutrarum partium ſunt, iis non recte advehant, quæ advehere licet Urbibus, Portubus, aliiſque hoſtium locis non obſeſſis, hoc eſt, omnia, quæ *contrabanda* non ſunt. Et tamen Ordinum Generalium nomine eorum Conſiliarii, abſque ulla diſtinctione, edixerunt 9. Aug. 1622. (6) ut hoſtes eſſe habendos, qui quid veherent in Hiſpanorum Caſtra ad *Bergen op den Zoom*. Idemque iidem ſimpliciter 2. Sept. 1624. (7) qui quid veherent in Caſtra Hiſpanorum, & rurſus in eandem ſententiam 21. Mart. 1636. (8), Quod haud dubie iniquius eſt, quam ut defendi poſſit, ſi nempe Caſtra obſeſſa non ſint, neque vectura fiat per noſtrum territorium. Priora duo edicta ſunt & de Ordinum ſubditis, & de non hoſtibus, & de iis, qui ſub Ordinum tutione erant. Quod ad ſubditos quicquid imperat Princeps, recte imperatum habetur, ſed quod ad non hoſtes, eoſque, qui ſub tuitione erant, illa edicta non ſubſiſtunt, niſi ad ſola *contrabanda* reſtringas. Tertium edictum 21. Mart. 1636. eſt de non hoſtibus, qui cibaria aut inſtrumenta belli ad fortalitia Hiſpanorum veherent, ſed factum, ut eſt in edicto, jure retorſionis, quum Hiſpani tanquam hoſtes accepiſſent eos, qui Trajectum ad Moſam commeatu & armis juviſſent. Retorſio igitur duritiem edicti tollit quod ad cibaria, quæ alioquin non hoſtibus advehere licet, ſi non contra pactum ſit, arma non licet, etiam citra cauſam obſidionis, & eatenus undequaque juſtum eſt id edictum. Quod ad reliqua, an recte Hiſpani an recte Ordines noſtri decreverint & edixerint, a ſola, ni fallor, obſidionis cauſa pendet.

Quod in Urbibus vere obſeſſis obtinet, & ad Caſtra, quaſi obſeſſa, idonea ratione translatum eſt, pertinet quoque ad Portus hoſtiles, qui navibus cincti pro obſeſſis habentur. Illuſtre in hanc rem eſt decretum Ordinum Generalium 26. Jun. 1630. (9) factum ad Conſultationem Admiralitatis Amſterdammenſis, ex ejuſdem & aliarum Admiralitatum conſilio, quin &, ut pro-

(4) *Placat. III.* 1. 13. 34.
(5) *Ibidem III.* 11. 10.
(6) *Ibidem I.* 2. 22. 3. n. 1.
(7) *Ibidem* n. 2.
(8) *Ibidem* n. 3.
(9) Aitzema *lib.* 10. p. 177. & 178. & *append. conſil. Holl. tom.* 3. *Amſterd. p.* 54-57.

probabile eſt, ex conſilio privatorum, quod extat *conſil. Hollandiæ tom.* 5. *conſil.* 161. Quum illo anno 1630. Ordines navibus bellicis oram Flandriæ maritimam haberent obſeſſam, quæſitum eſt, an non hoſtes ad eam poſſent applicare, & merces advehere vel evehere? decretum autem: *dat Schip en goed van neutralen, in of uyt vyandelyke havenen in Vlaanderen komende, of zoo na dezelve zynde, dat ongetwyfelt is, dat zy daar in willen loopen, geconfiſqueert zullen werden, om dat haar Hoog Mogende de voorſchr. havenen met Oorlog ſchepen continuelyk beſet houden, om de commercie met den Vyand aldaar te beletten, 't welk van ouds in gebruyk is geweeſt, op't exempel van alle Princen, die ook gelyk regt in zodanige gevallen gebruyken*. Hæc eſt prima decreti ſanctio; ſecunda etiam naves merceſque publicat, *indien uyt de vragtbrieven, of andere beſcheiden bleek, dat de ſchepen na de zelve Vlaamſche havenen gedeſtineert waren, niet jegenſtaande zy nog verre daar van daan zynde wierden agterhaalt, ten ware zy* proprio motu, *eer zy in 't geſigt of gevolg van 's Lands ſchepen raakten*, re adhuc integra *pœniterende, veranderden, 't geen* pro re nata ex conjecturis & circumſtantiis *zoude geoordeelt worden*. Tertia ſanctio naves quoque cum onere publicat, *welke uyt de voorſchr. havenen komen (ſonder nood daar in geraakt zynde) al wierden de zelve verre daar van daan genomen, zoo lang zy van die reyſe in geen vrye havenen van haar of een neutraal geweeſt zyn, maar geweeſt zynde, niet, te ware zy in't uytkomen der voorſchr. havenen van 's Lands Schepen gevolgt, en in een andere haven, als haar eigen, of daar de reyſe gedeſtineert was, gejaagt, en wederom uyt komende op zee verovert wierden*. Additur & quarta ſanctio, quam ſupra *cap.* 4. alia occaſione exhibui & interpretatus ſum; quare eam nunc tuto tranſmitto.

Sed neque negligenda eſt interpretatio priorum ſanctionum, nam & in his quædam occurrunt, quæ interpretem deſiderant. Non alia autem eſt prima ſanctionis ratio, quam palam in ea exprimitur, quamque jus belli omnino exigit. Porro ait eadem ſanctio: *of zoo na de zelve zynde, dat ongetwyfelt is, dat zy daar in willen loopen*. Scilicet bona, hoſtibus advehi vetita, ſi in confiniis hoſtium deprehendantur, præſumuntur hoſtibus advehi, non tantum ex frequentiori JCtorum ſententia apud Zoucheum *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 10. Sed & ex mente Ordinum Generalium, aperte teſtante cum hic, tum etiam in § 4. edicti contra Anglos 5. Dec. 1652. (10) & rurſus contra eoſdem § 4. edicti 19. Mart. 1665. & contra eoſdem & Francos § 4. edicti 14. Apr. 1672. & 11. Apr. 1673. (11) niſi tamen probent, ſe tempeſtate eo eſſe abreptos, ubique § 4. d. edd. Quæ exceptio & mox ſubſequitur in ſanctione ſecunda. Sed ne ab ora Flandriæ maritima diſcedam, idem plane quod ad hanc ipſam rem, jam olim tempore naſcentis Reipublicæ ſancitum fuerat; ex edictis quippe Comitis Leyceſtrani, quibus omni commercio cum Hiſpanis interdicit tam ſubditis, quam exteris, 4. Apr. 1586. & § 9.

(10) *Plac. I.* 2. 22. 4. 2.

(11) *Ibid. III.* 1. 9. 1.

(12) & § 9. edicti 4. Aug. 1586. (13) & ex edicto Ordinum Hollandiæ 27. Jul. 1584. (14) exteri non hoſtes, ad portus Flandriæ commeantes, puniuntur navium merciumque publicatione, hoc expreſſe addito: *die binnen de banken van Vlaanderen of op de kuſten van eenige verbodene havenen gevonden worden, zullen geoordeelt worden tegen deſe Ordonnantie gedaan te hebben, ten ware zulks gebeurde door treffelyke en wel bekende nood*. Non igitur probanda eſt Cyni ſententia, qui tunc demum, ut ad hoſtes euntes, puniendos ſcripſit, quum eo jam ſint progreſſi, unde locus redeundi non eſt. Non, inquam, probanda eſt ea ſententia, quamvis probata Alberico Gentili *advoc. Hiſpan. lib.* 1. *cap.* 20. *p. m.* 86.

Hæc de prima ſanctione, ſecundam primæ ratio defendit, quæ enim proxima locis obſeſſis deprehenduntur, non alia ratione publicantur, quam quod ex facto tacite ad hoſtem commeandi propoſitum colligatur, idemque eſſe, ſi id ex inſtrumentis perſpicue conſtet, non eſt, cur dubitemus. Sed quod de pœnitentia additur, difficilem inſpectionem habet, ſi tamen mutati itineris exſtent idonea argumenta, ab ea ſententia non abiverim.

In tertia ſanctione eleganter diſtinctum eſt, in quem portum naves exeuntes fuerint compulſæ, ut nempe in ipſo actu deprehenſæ videantur, nam ſi in eum portum, in quem deſtinarant, pervenerint, abſolutum iter intelligitur, & ceſſat publicatio. Sed ait disjunctim, *haar eigen of daar de reyſe gedeſtineert was*, de quorum ſenſu & jure dubitari poſſet. Sane ſi proprius portus, & in quem deſtinatum erat, iidem ſint, res quidem caret omni dubio. Sed ſi Anglus, qui ex Flandria deſtinarat in Daniam, in portum Anglicum compellatur, & enavigans, iter ſuum proſecuturus, deprehendatur, antequam portum Danicum ſubierit, mihi quidem in itinere & ipſo actu videretur deprehendi, nec quicquam intereſſe, portus proprius ſit, nec ne, quem ante ſubierat, ſi non iter, quod inſtitutum erat, plane fuerit finitum. Unde in d. ſanctione, quia disjuncta ſæpe pro conjunctis habentur, *proprium portum* intelligo, in quem ſimul iter deſtinatum erat, & τῷ *van die reyſe* de abſoluto itinere. Ecce exemplum: navis Zierikzeënſis capitur a Duinkerkanis, & Duinkerkæ publicatur. Hanc emit Scotus. Ex quarta ſanctione hujus decreti 26. Jun. 1630. quam expoſui *cap.* 4. integrum erat eam exeuntem, priuſquam *ſuum* vel alterius Principis portum ſubierat, *eer het in ſyn eigen of andere vrye havenen geweeſt was*, intercipere & publicare, non autem poſtea. Navis illa Scoti, Duinkerka exiens, deprehenditur, ſed non apprehenſa fugit in *Jarmouth*, quo non deſtinarat, & inde rurſus exiens capitur. Quæſitum eſt, an hæc navis jam ſubiiſſet proprium portum? & non dixerim, quia non eum ſubiit, in quem deſtinarat. Ad Conſultationem quoque Admiralitatis Zelandicæ, factam 27. Jan. 1631. de hac ipſa ſpecie, Ordines Generales reſcripſerunt, publicandam eſſe navem, & ſic jam decretum fuiſſe d. 26. Jun. 1630. quemadmodum hæc in Annalibus refert Aitzema (15). Ceterum, quod tertia ſanctio ait de libero portu, *vrye haven*, ex

(12) *Plac. I.* 2. 22. 1. n. 2.
(13) *Dicto loco* n. 4.
(14) *Ibidem* n. 5.
(15) *Lib.* 11. p. 350.

ex quarta ſanctione interpretationem capit, liberum nempe portum non intelligi, qui eſt ſub eodem Rege.

Quum id decretum 26. Jun. 1630. aliquamdiu non eſſet exercitum, & interim libere in Flandriam commeatum, anno 1642. incidit, ut quædam non hoſtium naves, eo commeantes, a noſtris fuerint captæ & in Zelandiam deductæ; ibi autem, retentis & publicatis ſolis *contrabandis*, cetera omnia fuerunt dimiſſa & reſtituta. De contrabandis quæſitum, an jure? Et ſunt, qui negant *conſil. Holl. tom.* 2. *conſil.* 121. Sed omnino adfirmandum eſt, cum enim ſegnius oræ illæ obſervatæ eſſent, remiſſum quidem videri poterat illud obſidionis jus, quo non hoſtium quæcunque bona recte occupantur, ſed non etiam jus commune belli, quo *τὰ contrabanda*, ad non obſeſſos quoque vecta, recte publicantur.

Quamvis autem ita, ut dixi, ſatis defendi poſſit rigor ejus decreti 26. Jun. 1630. remitti tamen, ſi ita videatur, poteſt, & aliquando etiam remiſſus eſt. Cum Archithalaſſus Tromp etiam anno 1645. claſſe Ordinum Generalium obſideret Flandriæ portus, & rogaret Ordines, ecquid moliretur contra naves eorum, qui neutrarum partium eſſent, 1. Jul. ejuſdem anni decreverunt, omni modo impediretur, ne quiſquam portus Flandriæ intraret, ne tamen publicarentur, quæ non eſſent *contrabanda*, ut eſt apud Aitzema (16). Mutati igitur tunc Ordines Generales ab iis, qui fuerant anno 1630. Sed mutatis hominibus ſententias mutari quid obſtat?

Si vera ſint, quæ *hoc capite*, & duobus præcedentibus diſputavi, his adhibitis etiam de plano pronunciabis de illis, quæ inter Anglos & Polonos, alioſque Populos inciderunt, & commemorata ſunt a Zoucheo *part.* 2. *de jure fecial. ſect.* 8. *quæſt.* 7.

CAPUT XII.

An licitum ob illicitum publicetur?

SI is, qui neutrarum partium eſt, & licitas & ſimul illicitas merces ad hoſtem vehat, & navis capiatur, quæſitum eſt, an ipſa navis, & an licitæ quoque merces propter illicitas publicentur? Idemque quæri poteſt, ſi alia quacunque cauſa merces fuerint illicitæ, & licitis mixtæ? Inter varias Quæſtiones & hanc Ordinibus Generalibus propoſuit Admiralitas Amſterdammenſis anno 1631. ad interpretationem nempe edicti 1. Apr. 1622. Sed quamvis ad alias Quæſtiones reſponderint Ordines, de hac tamen amplius deliberandum cenſuerunt, ut eſt apud Aitzema (1). Ut ut autem nihil tunc, vel aliquamdiu poſtea, definitum repererim, attamen iidem Ordines 6. Maj. 1667. palam Admiralitatibus ſuis interdixerunt, ne cum illicitis mercibus etiam licitas, vel ipſam navem publicare vellent, ut narrat idem Aitzema (2). Sic ille ſimpliciter; & ſic etiam ex variis Ordinum Generalium edictis ſimpliciter reſponſum eſt 11. Sept. 1665. (3).

Sed omnino diſtinguendum putem, ut ſunt qui diſtinguunt apud Zoucheum *de jur. fecial. part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 3. an licitæ & illicitæ merces ad eundem domi-

(16) *Lib. IV.* p. 822. & *lib.* 25. p. 195. & 196.

(1) *Lib.* 11. p. 455. & 456.

(2) *Lib.* 47. p. 469. & 470.

(3) *Conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 206. *quæſt.* 2.

dominum pertineant, an ad diverſos, ſi ad eundem, omnes recte publicabuntur, ob continentiam delicti, ſi ad diverſos, qui navi impoſuerunt, alteri alterius factum non nocebit, & ſecundum hanc diſtinctionem recte reſponſum eſt 31. Jul. *1692.* (4). Atque huic ſententiæ fortiſſimum argumentum præbet *l.* 11. § 2. *ff. public. & vect.* ubi, in domino navis, Paulus diſtinguit, an ſciverit, illicite aliquid in nave fuiſſe impoſitum, an ignoraverit, ſi ſciverit, eo forte præſente, navim quoque fiſco vindicandam, quod ſi eo abſente a magiſtro id factum ſit, atque ita ignoraverit, navim domino eſſe reſtituendam, quia ſic nihil ipſe peccavit. Zoucheus tamen *d. loc.* ex Petrino Bello refert, ſimpliciter licita propter illicita fuiſſe publicata, ſed inſpecto Belli loco, quem ipſe non indicat, & exſtat *de re militari part. 9. num. 26. 27. &* 28. apparebit, tam licita, quam illicita in ea ſpecie pertinuiſſe ad unum eundemque mercatorem, fraudis gnarum, & ideo utriſque fuiſſe mulctatum, ſed de omnibus his mox plenius agemus.

Excutiamus prius pacta & edicta, quæ in hanc rem occurrunt, & ad Rempublicam noſtram pertinent. In pacto de navigatione, quod interceſſit inter Hiſpanos & Ordines Generales 4. Febr. 1648. (5) in § 12. pacti marini inter eoſdem 17. Dec. 1650. (*6*) ſimpliciter convenit, nefas eſſe alterutrius ſubditis ad hoſtem alterius vehere *τὰ contrabanda*, ſi vehantur, publicarentur, minime autem publicarentur naves & alia non *contrabanda*. Id ipſum, ſine ulla diſtinctione, placuit §§ 24. & *36.* pact. commerc. inter Gallos & Ordines Gener. 27. Apr. *1662.* (7). Nec forte alia eorundem Ordinum mens eſt in § 2. edicti ſui contra Anglos, & contra eoſdem & Francos 19. Mart. *1665.* 14. Apr. *1672.* & 11. Apr. *1673.* (8) cum, enumeratis longa ſerie *contrabandis*, ea ſanciunt publicari, de reliquis autem non *contrabandis* tacent. Sed aperte in § 7. pacti marini inter Carolum II. Angliæ Regem & Ordines Generales 1. Dec. *1674.* (*9*) licitæ merces ab illicitis diſtinguuntur, & hæ, non illæ publicari jubentur; quinimo ſi illicitæ continuo tradantur iis, qui naves occupaverant, naves & omnia reliqua jubentur etiam continuo dimitti, ut deſtinatum iter proſequantur; contra quam eſt in §§ 4. d. edd. *1665.* *1672.* & *1673.* ex his enim, ſi vel qualiſcunque pars mercium fuerit illicita, naves captæ ad Admiralitates victorum tranſmittuntur, ut de iis ſententiam dicant. Simpliciter rurſus ex § 7. pact. commerc. inter Regem Suecorum & Ordines Gener. *26.* Nov. *1675.* (10) *τὰ contrabanda* publicantur, naves & non *contrabanda* non publicantur. Cum *d.* § 7. pacti marini 1. Dec. *1674.* plane conveniunt §§ 21. & *26.* pacti marini inter Suecos & Ordines Gener. 12. Oct. *1679.* (11) & §§ 21. & *26.* pact. commerc. inter Gallos & Ordines Gener. 10. Aug. *1678.* (12) & rurſus §§ *26.* & 31. pact. commerc. inter eoſdem 20. Sept. *1697.* (13) & iterum §§ 25. & 30.

(4) *Conſ. Belg. tom.* 4. conſil. 210.
(5) *Plac. I.* 1. 2. 4.
(6) *Ibidem I.* 1. 2. 5.
(7) *Ibidem append.* p. 2914. & 2915.
(8) *Ibidem III.* 1. *9.* 1.
(9) *Ibidem III.* 1. 13. 31.
(10) *Ibidem III.* 1. 13. 32.
(11) *Ibidem III.* 11. 10.
(12) *Ibidem III.* 1. 13. 34.
(13) *Ibidem IV.* 1. 13. p. 315.

& 30. pact. commerc. inter eoſdem 11. Apr. 1713. (14) ex omnibus enim his §§ non tantum liberæ ſunt naves & merces licitæ, ſed traditis a navarcho illicitis, continuo naves dimittuntur, & navigant ad portum deſtinatum.

Hæc eſt ſententia pactorum & edictorum; ſi ex iis jus Gentium metiamur, dicendum videbatur, nunquam naves, nunquam merces licitas publicari ob merces illicitas, quæ eadem nave vehuntur. Sed non autem ex his jus Gentium efficere, quia ratio, juris Gentium magiſtra, non patitur, ut omnino generaliter & indiſtincte hæc intelligamus: nam, quod ad navim, diſtinguendum puto, an hæc ad ipſum navarchum, an ad alios pertineat. Si ad ipſum navarchum, iterum diſtinxerim, an ſciverit, ut plerumque ſcit, res illicitas navi ſuæ imponi, an ignoraverit, ut ſi nautæ, navarcho forte abſente, aliquid illicitum in ea condiderint. Si ſciverit, ipſe eſt in dolo, quod navim ſuam locaverit ad uſum rei illicitæ, & navis publicabitur, ſecus ſi ignoraverit, quia ſic dolo caret. Hæc Pauli juriſprudentia eſt, quam ei ſana ratio dictavit in *d. l.* 11. § 2. *ff. de public. & vectig.* Tantundem dicimus, ſi ad alios pertineat navis, ſimpliciter enim *de domino navis* Pauli ſermo eſt in *d. l.* 11. § 2. Si navarchus igitur navi imponat merces illicitas, inſciis dominis, navis eorum non publicabitur, aliud autem juris, ſi ipſi imponi ſciverint, atque ita quoque verſati fuerint in re illicita. Improbum eſt, dominos damnum pati ex facto navarchi, ſed ut ex ſuo patiantur, juſtum & æquum eſt. Ceterum ea diſtinctio inter navarchum ſcientem & ignorantem hodie non tam frequentem uſum habet, quam olim, quia, ut nunc ſunt mores nautici, navarchus ſolet ſubſcribere catalogo mercium, navi ſuæ impoſitarum, & promittere, ſe has probe recte curaturum ad eos, quibus miſſæ ſunt. Poteſt tamen habere uſum, ſi quid illiciti, ut modo dicebam, clam navarcho, fuerit impoſitum. Sed quod ad alios navium dominos res etiam hodie poteſt habere uſum frequentiſſimum.

In dominis mercium, ex eadem ratione, iterum diſtinguendum reor, ut ſupra dixi & alias diſtinguere, an licitæ illicitæque merces ad unum eundemque dominum pertineant, an ad diverſos. Si ad unum eundemque, omnes puto recte publicari, plane ut jure Romano, in cauſa vectigalium & tributorum, ſi quis prohibitas & ſimul permiſſas merces vehat, & has profeſſus ſit, illas vero celet, utræque committuntur propter dolum vectoris, ut ex *d. l.* 11. § 2. *& l.* 3. *Cod. de nautic. fœn.* recte colligunt Commentatores ad *tit. ff. de public. & vectig.* Aliis alia diſtinctio placet, an ſcilicet licitæ merces ab illicitis commode poſſint ſeparari, ſi non poſſint, utraſque committi, ſi poſſint, has committi, illas non etiam, neque intereſſe, ad eundem dominum pertineant, nec ne. Sed hæc diſtinctio, cum ſemper ſeparationi locus ſit, neque rationem habet, neque ullam auctoritatem juris. Majorem habet, an licitæ merces ad alium, quam ipſum fraudatorem pertineant, tunc enim rationis eſt, ne alter ob fraudem alterius bonis ſuis privetur. Auctoritas quoque juris præſto eſt in cauſis ejuſdem fere argumenti: nam ſi unus ex pluribus heredibus rem munem cauſa vecti-

(14) *Plac. V.* 1. 13. p. 476.

galis ſubripiat, portiones ceteris non auferuntur *l.* 8. § 1. *ff. de public. & vectig.* Et ſi coloni vel ſervi ejus, qui dominus eſt alicujus prædii, ferrum illicite in prædio fecerint, ſi quidem *ignorante domino*, nulla pœna dominus tenetur *l.* 16. § 11. *eod.* Nec creditori fœnebris pecuniæ quicquam nocet, ſi dolo debitoris, illicitis comparatis mercibus, cuncta, quæ navis continebat, Fiſcus occupaverit *d. l.* 3. *Cod. de naut. fœn.*

Sed quid ſi licitarum mercium domini ſimpliciter ſciverint, ab aliis etiam illicitas in nave imponi? hanc ſimplicem ſcientiam licitarum quoque mercium publicationi locum faciet? ſic velle videtur Conſultor quidam (15); ſed ejus ſententia ego non utor, nec reperi etiam, quod ei auctoritatem præbeat. Poterat forte provocare, quamvis non provocet, ad *d. l.* 16. § 11. *ff. de public. & vectig.* ubi domino non nocet, ſi *eo ignorante* ferrum in ſuo prædio illicite fabricaverint coloni vel ſervi, ut ſic nocere dixeris, ſi quid ejuſmodi fiat *domino ſciente*, ſed ideo, ſciente domino, ei nocebit, quia ejus erat prohibere, & colonis ſerviſque ſuis imperare, ne quid illicitum in prædio ſuo facerent. At ſi plures domini, ut fit, navi onerariæ merces ſuas imponant, alius alii nihil poteſt imperare, quin nec ipſi navarcho, qui merces tranſvehendas conduxit. Quod igitur licitarum mercium dominus prohibere non poteſt, ne ipſi noceat; poterit quidem merces ſuas retinere, ſed ſi retinere commodum non eſt, aliorum dolum vel culpam præſtare non tenebitur.

Sic quidem mihi videtur, & vellem, ſecundum hæc, pacta & edicta, quæ commemoravi, eſſent ſcripta & diſtincta. Si tu putes, diſtinctiones, ibi non expreſſas, tacite eſſe intelligendas, & ſic pacta & edicta explicari poſſe pro varia ſpecie, quæ incidit, vellem, ſi poſſem, huic ſententiæ accedere, ſed vereor, ne obſtent verba nimis generalia. Confuſa & obſcura ſunt, quæ de his omnibus ſcripſit Albericus Gentilis *Hiſpan. advoc. lib.* 1. *cap.* 20.

CAPUT XIII.

De amicorum bonis, in hoſtium navibus repertis.

CUm poſt ſubactam ab Hiſpanis Lyſitaniam, Batavi anno 1602. multas Lyſitanorum naves cepiſſent, ſcribit Grotius *lib.* 11. *hiſtor. Belg. ad d. ann. Illud obſcurius, an, quæ captis in navibus, Italorum bona inveniebantur, in prædam cederent? Res inter æquitatem & jus belli media tranſigendo deciſa eſt.* Igitur tunc dubitavit Grotius, an bona amicorum, in hoſtium navibus reperta, pro hoſtilibus eſſent habenda, ſed non dubitavit in libris *de jure belli ac pacis*, quos edidit anno 1625. nam poſtquam *lib.* 3. *cap.* 6. § 5. dixiſſet, jure belli non acquiri, niſi quæ hoſtium ſunt, non quæ amicorum, licet apud hoſtes deprehendantur, in oppidis forte eorum, aut intra præſidia, inde mox efficit § 6. ex jure Gentium non eſſe parœmiam vulgarem, *hoſtiles cenſeri res, in hoſtium navibus repertas*, ſed pro hoſtilibus, ex præſumtione quadam, eſſe habendas, donec contrarium liqueat. *Atque ita*, pergit, *in Hollandia noſtra jam olim, anno ſcilicet* 1338. *flagrante cum Hanſea-*

(15) *Conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 110.

ſeaticis bello, *frequenti Senatu judicatum*, *& ex judicato in legem tranſiiſſe comperi*. Eandem quæſtionem tractavit idem Grotius *not. ad lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 1. § 5. *num.* 4. laudata eadem Senatus Hollandici ſententia.

Plane ego inſcitiæ meæ indignor, quod hanc anni 1338. ſententiam nec repererim, quin nec intelligam, quis Senatus id judicare potuerit: conſtat enim plena fide, integro fere ſeculo poſt, Curiam Hollandiæ demum inſtituiſſe Philippum Burgundum. Idem quidem Grotius *not. ad d. lib.* 3. *cap.* 1. § 5. *num.* 4. in nova editione habet annum 1438. Sed & noviſſima, & anni 1632. editio in Forma octava (quam ipſe Grotius 8. Apr. 1632. accuratiſſimam eſſe teſtatus eſt) in *d.* § 6. exhibent annum 1338. & hunc etiam ſequuntur, qui Grotium exſcripſerunt, quemadmodum Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 5. & Conſultores Belgæ *conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 253. Eundem quoque annum 1338. ſervavit Clariſſimus Barbeyrac, amicus meus, in Grotii verſione Gallica *d.* § 6. ratus forte, aliam hanc eſſe ſententiam, quam quæ laudatur in *not. ad d.* § 5. *num.* 4. quamque ibi, in verſione Gallica, Ordinibus tribuit, cum tamen hi neque jus dixerint, neque *Senatus* nomine appellentur unquam. Sed omnino una eademque eſt ſententia, & in *d.* § 6. reſtitui debet annus 1438. ut ſenſerit Grotius de bello Hanſeatico, de quo eſt liber, qui ſervatur in Archivo Curiæ Hollandicæ, quique inſcribitur Oosterlingen.

Ad rem ipſam quod attinet, quamvis illa anni 1438. ſententia diligentiam meam fugerit. Grotio tamen, id adfirmanti, etiam ſine ſponſore credo, & facile etiam mihi perſuadeo, alios, ſine ulla alia auctoritate juris, Grotii præeuntis fidem & ſententiam ſequutos eſſe. Ita ſane, tanquam de jure recepto, ſcribit Loccenius *de jure maritimo lib.* 2. *cap.* 4. *num. ult.* & ita quoque reſpondet turba ſex advocatorum *d. conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 253. maxime, ajunt illi, ſi publice denunciatum non ſit, ne quis amicus navi hoſtili merces ſuas imponere velit, vel is, qui impoſuit, belli ignarus ſit. In eandem ſententiam reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 207. Sed non animadverto, ſi jure Gentium liceat amico hoſtilem navem adhibere ad tranſvehendas merces ſuas, cur illud illicitum fieri poſſit alterius Gentis publica in contrarium denunciatione. Inter duos Populos, mihi amicos, ſed invicem hoſtes, commercia mihi exercere licet, niſi pacta expreſſa vel tacita id quodammodo impediant, ut fere obtinet in *contrabandis*; quod ſi tamen altera Gens ſine alterius conſenſu omnimodo mihi commerciis interdicat? injuſta utique erit interdictio quod ad ſubditos non ſuos. Ita quoque ſenſiſſe videtur Grotius *not. ad lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 1. § 5. *num.* 4. ubi id argumentum plena manu exſequutus eſt. Dico *videtur*, quia *d. num.* 4. publicis Gentium denunciationibus nonnihil tribuit, quibus tamen impune non pareri, in *notis* recte indicat. Deinde quid intereſt, utrum is, qui merces ſuas navi hoſtili imponit, belli fuerit gnarus, an ignarus? fac, gnarum fuiſſe, & omnino etiam ſciviſſe, navim fuiſſe hoſtilem, ſupererit utique eadem adhuc quæſtio, an nempe verſatus fuerit in re licita, an illicita? Sed hæ ſunt Pragmaticorum lautitiæ, quibus indoctum vulgus excipiunt.

Priuſquam autem, quid mihi videatur, exponam, operæ pretium erit, pactio-

pactiones Gentium conſuluiſſe. Et, quantum intelligo, hæc fere conveniunt juri Francico, quod relatum eſt apud Mornacium ad *l. pen.* § 1. *ff. locat. cond. que la robbe de l'ennemi confiſque celle de l'ami*, quod ob navem, quæ hoſtilis eſt, publicatam, etiam publicentur res amici. Grotius in *not. ad lib. 3. de jure belli & pacis cap. 6.* § *6.* leges Gallicas recenſet, quæ ex rebus naves, & ex navibus res prædæ ſubjiciunt, ſed, ne nimium iniquæ ſint, ita accipit, ſi conſenſu dominorum navis in eam illatæ ſint res hoſtiles, tunc ſcilicet ipſam quoque navem, licet amicam, publicari. Sed de ea ſpecie nunc non agimus, acturi *capite proximo.* Sin autem conſenſus domini navis, prædæ navis locum facit, quidni & amicorum bona publicamus, in navi inventa hoſtili, ſi mercium domini conſentiant, navi eas hoſtili imponi? de ea ſpeciali nihil quicquam dixit Grotius, & tamen eadem reciprocationis ratio idem jus videbatur flagitare.

Sed his paulisper ſepoſitis audi pacta Gentium. In § 13. pacti marini inter Hiſpanos & Ordines Gener. 17. Dec. 1650. (1) convenit, amicorum qualiacunque bona, in hoſtium navibus inventa, publicari. Idem placuit § 35. pact. commerc. inter Regem Galliæ & Ordines Gener. 27. Apr. 1662. (2) & aliis pactis commerciorum, inter eoſdem deinde factis, nempe § 22. pacti 10. Aug. 1678. (3) § 27. pacti 20. Sept. 1697. (4) & § 26. pacti 11. Apr. 1713. (5) Similiter convenit inter Carolum II. Angliæ Regem & Ordines Gener. § 8. pacti marini 1. Dec. 1674. (6) & § 8. pact. commerc. inter Carolum Suecorum Regem, & Ordinum Gener. 26. Nov. 1675. (7) & rurſus § 22. pact. commerc. inter eoſdem 12. Oct. 1679. (8).

Vides, ſimpliciter ſecundum jus Francicum amicorum bona publicari eo ipſo, quod in navi hoſtili deprehendantur, quod non convenit ei, quod Grotius in Hollandia Senatum judicaſſe, & in legem verſum eſſe ſcripſit. Sed hæc pacta, quæ recenſui, poſteriora ſunt, non tamen, ut puto, ſequenda niſi inter eos, quos inter ita convenit. Ex ratione utique ejuſmodi jus defendi non poterit; nam cur mihi non liceat uti nave amici mei, quamquam tui hoſtis, ad transvehendas merces meas? Si pacta non intercedant, licet mihi, ut ſupra dicebam, cum hoſte tuo commercia frequentare; quod ſi liceat, licebit quoque cum eo quoſcunque contractus celebrare, emere, vendere, locare, conducere, atque ita porro. Quare, ſi ejus navem operamque conduxerim, ut res meas trans mare vehat, verſatus ſum in re, omni jure licita. Tibi, qua hoſti, licebit navem ejus occupare, ſed quo jure res meas, id eſt, amici tui occupabis? ſi nempe probem, res meas eſſe, alioquin Grotio adſentior, ex præſumtione quadam pro rebus hoſtilibus eſſe habenda, quæ in navi hoſtili inveniuntur.

Sed quid dicemus, ſi mercium domini ſciverint & conſenſerint, res ſuas imponi navi, amici quidem ſui, & tui ho-

(1) *Plac. I.* 1. 2. 5.
(2) *Ibidem II. append.* p. 2910.
(3) *Ibidem III.* 1. 13. 34.
(4) *Ibid. IV.* 1. 13. p. 315.
(5) *Ibidem V.* 1. 13. p. 476.
(6) *Ibidem III.* 1. 13. 31.
(7) *Ibidem* n. 32.
(8) *Ibidem III.* 11. 10.

hoſtis ? ego exiſtimem, eam ſcientiam & conſenſum prædæ locum non facere. Res ex eo pendet, an mercium domini, onus inferentes navi hoſtili, rem fecerint licitam, an illicitam ? Diſputavi autem, rem licitam feciſſe, quia cum iis, quibuſcum commercia recte exerceo, mihi quoque licet omne genus contractus celebrare, & pro mercede, ejus uti nave ad utilitatem meam. Cape, ſi potes, quodcunque eſt hoſtis tui, ſed mihi redde, quod meum eſt, quia amicus tuus ſum, & impoſitione rerum mearum nihil ſum molitus in necem tuam.

Atque his, quæ dixi, fere convenit, quod definitum eſt in *Conſulatu maris cap.* 273. § 3. nempe navem hoſtilem captam eſſe capientis, ſed mercium dominos, capientis amicos, ſi præſentes ſint, de pretio navis poſſe tranſigere, & ſic iter ſuum proſequi. Sin autem tranſactio non ſucceſſerit, navem perduci poſſe in portum capientis, & ita tamen dominis reſtitui merces ſuas, modo ſolvant mercedes ſive vecturæ pretia, perinde atque ſi navis iter ſuum abſolviſſet. Quod additur de vecturæ pretiis ſolvendis, ejus juris rationem non adſequor. Satis intelligo, qui navem hoſtilem occupavit, etiam occupaſſe omne jus, quod navi, ſive navarcho debebatur, ſed navi ſive navarcho non debebantur mercedes, niſi ob merces translatas in portum deſtinatum. Proponitur autem, navem in ipſo itinere fuiſſe captam, eccur igitur capienti ſolvam mercedes ? ſi, qui cepit navem, eam cum mercibus in locum deſtinatum perducere paratus ſit, ejus juris rationem intelligerem, ceteroquin non intelligo. Imprudentiæ meæ, quod navi hoſtili res meas impoſuerim, ſatis pœnas dabo, quod meo periculo meiſque ſumtibus merces meas repetere & avehere habeam neceſſe. De vecturæ pretiis ſæpe ineptiunt, quibus ſanum ſinciput non eſt; alio exemplo id ſupra oſtendi *cap.* 10.

CAPUT XIV.

De hoſtium rebus, in amicorum navibus repertis.

SI navis amici mei hoſtium res vehat, & capiatur, duplex erit inſpectio; altera, an ipſa navis amica, altera, an res hoſtiles recte publicentur ? Quod ad primam, ſi antiquas Francorum leges ſequamur, ob res hoſtiles vectas etiam amica navis publicabitur. Sane ita olim in Francia juris fuiſſe, inde quoque apparet, quod a legibus, quæ id ſanciunt, fuerint exemtæ Civitates Hanſeaticæ ex § 3. pacti marini inter Regem Franciæ & Civitates Hanſeaticas 10. Maj. 1655. (1) Grotius eo *loco*, quem *capite proximo* indicabam, id jus Francicum non aliter obtinere cenſet, quam ſi conſenſerit, dominus navis amicæ, hoſtiles ei res imponi, ex eo adferens *l.* 11. § 2. *ff. de public. & vectig.* ubi, ut *cap.* 12. quoque dicebam, in domino navis, diſtinguitur, ſciverit, an ignoraverit, illicite aliquid in ſua navi fuiſſe impoſitum, priore ſpecie navem publicari, poſteriore non etiam, & ſic quoque in hac ipſa quæſtione diſtinguit Loccenius *de jure maritimo lib.* 2. *cap.* 4. *num. ult.* Habet ſane illa diſtinctio inter dominum navis ſcientem & ignorantem magnum momentum, & jure Romano habuit

(1) *Plac. II.* 4. 28. 3. 4. *& Hollandſche Mercurius* 1657. p. 48.

buit quoque magnum uſum, ſed hodie vix ullum habet, ſi ad ipſum navarchum pertineat navis; ſolet enim ipſe navarchus merces recipere, & id teſtari chirographo, quod vulgo *cognoſſement* appellatur. Majorem uſum habet ea diſtinctio, ſi ad alios dominos navis pertineat, & iis inſciis magiſter merces receperit, quemadmodum id jam expoſui *d. cap.* 12. Dubitari tamen poſſet, an non alii domini, ſi receptionem magiſtro mandaverint, & ille illicitum quid receperit, ex ejus facto teneantur de mala receptione? Vulgo obtinet, ut, qui hominem minus idoneum, rei cui præponit, ex ejus dolo vel culpa teneatur, & ſi inter magiſtrum & alium navis dominum diſtinguas, haberet utique ea res obſervationem ſic ſatis difficilem.

Sed hæc non urgeo. Fac, alios dominos ex receptione magiſtri etiam ſine mandato receptionis, omnino teneri, fac, ipſam receptionem magiſtro mandatam fuiſſe, fac, eum ſemper ſcire, quid in nave ſua condatur, & ne ſic quidem navem publicaverim, etiamſi dominus ſciverit vel conſenſerit, res hoſtiles ei fuiſſe impoſitas. Non largior Grotio, eam ſpeciem, de qua Paulus agit in *d. l.* 11. § 2. porrigi poſſe ad id, de quo nos quærimus. Non quod in iis, quæ ſola ratio commendat, a jure Romano ad jus Gentium non tuta ſit collectio, ſed quod Paulus agat de magiſtro, qui ſciens vel ignorans merces, vectigali obnoxias, vehit, & ibi verum eſt, ſi ſciens vehat, eum operam dare rei illicitæ, nam fraudem facit publico, qui merces, quas profiteri oportebat, celaverit, & ſciens earum tranſvectioni navem ſuam locaverit vel commodaverit. Atque ita hodie ex omnibus omnium Principum edictis naves, fraudandi vectigalis cauſa adhibitæ, publicantur, non alia ratione, quam quod inſerviant rei illicitæ. Ex eadem Pauli diſtinctione, qua & ipſe uſus ſum *d. cap.* 12. publicabam quoque naves amicas, ſi, ſcientibus dominis, *contrabanda* ad hoſtes deferrent, &, niſi pacta impediant, omnino publicandæ ſunt, quia earum domini operantur rei illicitæ. Sed nunc ſubſiſte, & mecum quære, an jure Gentium peccet, qui nave ſua rem amici ſui, quamquam tui hoſtis, tranſfert? quo jure tu, qui etiam amicus meus es, invades navem meam, licet vehat res tui hoſtis? Ego, utrique amicus, utrique operam præſtabo in his, quæ neutri veſtrum nocent, & ſic uterque etiam mihi operam præſtabit in rebus promiſcuis. Hoſtis tuus recte locabit mihi navem ſuam, & ego rurſus meam hoſti tuo locabo. De his, qui ſine dolo vel culpa agunt, prolixius in hanc rem diſputavi *capite præced.* quæ ſi ſubſiſtant, non eſt etiam laborandum, de hac quæſtione, ſed omnino dicendum, navem amicam non publicari ob res hoſtiles, ei impoſitas, ſive ſciverit, ſive ignoraverit dominus navis, utcunque enim ſciverit, ſimul ſcivit, ſe verſari in re licita. At ſic non eſt in eo, qui ſciens res munes vel *contrabandas* vehit. Quare in hac quæſtione non probo diſtinctionem Pauli in *d. l.* 11. § 2. probo potius, quod navem amicam, quamvis rebus hoſtilibus onuſtam, non publicari, ſimpliciter reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 206. *num.* 2.

Succedat altera inſpectio, an nempe ipſæ res hoſtiles, in navi amica deprehenſæ, recte publicentur? quid, inquies, dubitabis, cum recte occupem, quicquid hoſtium eſt? Et tamen in § 14. pacti marini inter Hiſpanos & Ordines Gener. 17. Dec. 1650. & in *d.*

in *d.* § 35. & ambobus illis §§ 22. & *d.* § 27. & *d.* § 26. & ambobus illis § 8. quorum omnium memini *capite proximo*, ſimpliciter convenit, liberas fore hoſtium merces, in amicorum navibus repertas, *vry ſchip*, *vry goed*, ut Belgæ lingua vernacula id efferunt; exceptis tamen mercibus vetitis, inſtrumentis nempe belli, nam hæc ſecundum *d.* §§ publicari jubentur, & hæc duntaxat. Quod non aliter intelligo, quam ſi ad hoſtes vehantur, alioquin præ reliquis nulla publicationis cauſa eſt. Ita, inquam, ſimpliciter convenit, etiam, quod mireris, quatuor illis pactis, quæ *d. cap.* commemoravi, & inter Reges Franciæ & Ordines Generales interceſſerunt annis 1661. 1678. 1697. & 1713. nam ſi, ſecundum hæc, neque res hoſtiles publicentur, quæ in navi amica ſunt, multo minus publicabitur ipſa navis amica. Igitur dicendum eſt, aut ab antiquo jure Francico, de quo ſupra dixi, plane eſſe receſſum, aut, quod eſt verius, hæc pacta exceptionum loco eſſe habenda.

Sed quicquid ſit, de ipſa ratione magis, quam de pactis laborandum eſt. Ea autem conſulta non ſum, qui videam, cur non liceret capere res hoſtiles, quamvis in navi amica repertas, id enim capio, quod hoſtium eſt, quodque jure belli victori cedit. Sin ajas, me non recte occupare res hoſtiles in navi amica, niſi prius occupem navim amicam, atque ita vim faciam rei amici, ut deprehendam rem hoſtis, idque non magis licere, quam hoſtes noſtros aggredi in amici portu, vel deprædari in territorio amici, velim animadvertas, eatenus utique licitum eſſe amicam navem ſiſtere, ut non ex fallaci forte apluſtri, ſed ex ipſis inſtrumentis, in navi repertis, conſtet, navem amicam eſſe. Si id conſtet, dimittam, ſi hoſtilem eſſe conſtiterit, occupabo. Quod ſi liceat, ut omni jure licet, & perpetuo obſervatur, licebit quoque inſtrumenta, quæ ad merces pertinent, excutere, & inde diſcere, an quæ hoſtium bona in nave lateant, &, ſi lateant, quidni ea jure belli occupem? de eo ſane non dubitat Conſultor *d. conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 206. *num.* 2. nec dubitant leges maritimæ in *conſulatu maris cap.* 273. *pr.* ſecundum has enim navis amica dimittitur, res hoſtiles, in portum victoris perductæ publicantur. Sed rurſus rationem non habet, quod ibi additur, oportere victorem magiſtro navis amicæ ſolvere mercedes ſive vecturæ pretia, quia hæc non debentur, niſi perductis mercibus ad locum deſtinatum. Si cauſeris, per magiſtrum non ſtetiſſe, quominus eo perduxerit, verum dicis, ſed magiſter ſuo periculo merces hoſtiles navi ſuæ impoſuit, gnarus, eas capi, & ſic in portum capientis perduci poſſe. Nihil igitur habebit querelarum, ſi ſola navis dimittatur, niſi inter eum & victorem convenerit, ut ipſe merces hoſtiles deferat ad locum deſtinatum, tranſlata ſic in victorem cauſa locationis conductionis. Secundum hæc etiam *cap. præced.* diſputavi in ſpecie oppoſita, ſi nempe navis hoſtilis, & merces fuerint amicæ.

Non excurram nunc in ſingula facta, quæ inciderunt: nam ſi probes, quæ ego probo, & jam exſequutus ſum, ipſe judicabis, juſtum, an injuſtum ſit, quod reperies apud Alber. Gentilem *Hiſpan. advoc. lib.* 1. *cap.* 28. & ipſe quoque judicabis de omnibus his, quæ habet Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 6. & præſertim de ea quæſtione, quæ ſub initia hujus Reipublicæ Anglos & Zelandos tantis animis commiſit. Ipſe Zoucheus naves ami-

amicas dimittit, res hoſtiles publicat, ſed ſolvit etiam magiſtro naulum, in his ſequutus *Conſulatum maris cap.* 273. Naulum tamen non ſolvit, niſi pro menſura itineris peracti, quod, ſi rationem haberet, ut non habet, difficillimam utique haberet explicationem.

Poſtquam hæc ſcripſeram, in manus meas pervenit Clariſſ. Heineccii *opuſculorum variorum ſylloge*, in qua etiam exſtat ejus Diſſertatio *de navibus ob vecturam vetitarum mercium commiſſis*, ubi *cap.* 2. § 9. paucis exponit utramque ſpeciem, de qua *hoc & præced. cap.* actum eſt. Sed tantum abeſt, ut, his lectis, mutem ſententiam, ut eam potius confirmaverit Viri magni auctoritas. Cur tamen nihil delendum cenſuerim, ipſe videbis, ſi, quæ uterque noſtrum dixit, conferre commodum ſit.

CAPUT XV.

An res, ab hoſtibus captæ, in non hoſtis imperium delatæ, poſtliminio revertantur?

PUtares quæſtionem hanc definiviſſe Pomponium in *l.* 5. § 1. *de captiv. & poſtl. reverſ.* cum ait, aliquem ex noſtris, antea ab hoſtibus captum poſtliminio reverſum intelligi, *ſi aut ad amicos noſtros perveniat, aut intra præſidia noſtra eſſe cœpit*. Quod juris eſt in perſonis, idem eſt & in rebus, quarum poſtliminium eſt. Ait Pomponius *ad amicos noſtros*. Id eſſe diceres *ad non hoſtes noſtros*, nam qui non hoſtes ſunt, pro amicis videbantur habendi. Sed aliter hæc explicat Grotius *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap.* 9. § 2. *num.* 1. & 2. ratus, & recte, ſi quid judico, per *amicos* intelligi *non ſimpliciter, quibuſcum pax eſt, ſed qui partes in bello eaſdem ſequuntur*. Atque ita etiam Paulum interpretatur in *l.* 19. § 3. *ff. eod.* cum ibi ait, poſtliminio rediiſſe videri, non tantum qui in fines noſtros intraverit, *ſed & ſi in Civitatem ſociam amicamve, aut ad Regem ſocium vel amicum venerit*, hac addita ratione, *quia ibi primum nomine publico tutus eſſe incipiat*. Si *ſocium amicumve* conjunctim accipiamus, ut ſæpe disjuncta conjungimus, Grotio favebit Paulus, nam ſic intelligimus *amicum*, qui & *ſocius*, id eſt, fœderatus noſter eſt. Si vero accipiamus disjunctim, ſuffecerit *amicum* eſſe, quamvis ſocius non ſit; & hoc ſufficere, diſputat Albericus Gentilis *Hiſpan. advoc. lib.* 1. *cap.* 1. Sane ratio, quam addit Paulus *quia ibi primum nomine publico tutus eſſe incipiat*, æque, & magis etiam, ad amicum ſocium referri poteſt, quam ad amicum ſolum. Non erat igitur, cur ex Pauli addita ratione rem totam conficeret Gentilis.

Quæ Grotii ſententia eſt, eadem & ante fuit Antonii Gammæ *deciſ. Luſitan.* 384. quem propterea ſibi refutandum ſumſit Gentilis. Zoucheus de *jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 2. contentus ſententias diverſas retuliſſe, ipſe, pro more fere ſuo, judex ſedere noluit, quamvis tamen in ſententiam Gentilis mihi videatur proclivior. Grotius autem id, quod dicit, ſolis exemplis defendit, nihil quicquam rationis adferens. *Apud eos*, inquit *d. num.* 2. *qui amici ſunt, ſed non earundem partium, bello capti ſtatum non mutant, niſi ex ſpeciali pacto*, quale mox adducit ex fœdere II. inter Romanos & Carthaginenſes, ſed recte obſervat Zoucheus *d. loc.* non ſatis conſtare, an, quod illi pacti ſunt, ſit habendum pro jure publico, an pro exceptione, qua a jure publico diverſi abeunt. In variis

riis pactis, de antiquioribus, & recentioribus, id adeo ſæpe eſt incertum, ut ex ſolis pactis, non conſulta ratione, de jure Gentium pronunciare periculoſum ſit. Addit Grotius in *notis*, ex Thuano conſtare, ut ipſe ſentit, ſenſiſſe quoque Regem Maroci & Feſæ, ſed his Magiſtris in jure publico facile utetur. Grotio conſentit Ulricus Huberus *de jure civitatis lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 5. *num.* 11. dum *reverſum* intelligit, qui revertitur in præſidia noſtra, *vel ad Populos partium noſtrarum.* Conſentit & Hertius *adnot. ad Pufendorfium de jure nat. & Gent. lib.* 8. *cap.* 6. *num.* 25. poſtliminium derivans, ut multi derivarunt, non ex jure Gentium, ſed ex jure, quod ipſi Principes ſubditis ſuis indulſerunt. Et inde definit *quæſtionem, non ſemel inter Populos diſceptatam, an ſi perſona vel res capta in Civitatem, quæ neutrarum eſt partium, deveniant, libertatem poſtliminio conſequantur? quod*, inquit, *haud dubie negandum, quoniam illi, qui in bello ſunt medii, factum pro jure accipiunt, adeoque captivitatem improbare non poſſunt.*

Sed profecto, ſi ex ſola ratione diſputare placeat, adeo mihi nugatoria videtur quæſtio, ut mirum ſit, eam multorum ingenia exercuiſſe. Qui revertitur ad fœderatos, jus poſtliminii habet, quia ad ſuam Civitatem videtur reverſus, fœderati enim nobiſcum unam quodammodo Civitatem conſtituunt. Certe in cauſa belli, quod communi auxilio gerunt, eorum rationes ſeparandæ non ſunt. Quapropter per *amicos* in *d. l.* 5. § 1. intellexerim quoque, qui cum maxime *amici* ſunt, id eſt, qui mutuo ſœdere in hoſtem agunt, & per *Regem ſocium vel amicum* in *d. l.* 19. § 3. qui *amicus* & ſimul *ſocius* eſt, ſuffecerat alioquin *amicum* dixiſſe. Apud hos ſolos verum eſt, ex cauſa ſocietatis, jus poſtliminii eſſe, ſed apud eos, qui utrimque ſimpliciter amici ſunt, ſtatus rerum hominumve noſtrorum non mutatur, cum nulla ſit mutandi cauſa. Unde miror, Gentilem aliosque exiſtimaſſe, poſtliminio reverti, quæcunque in non hoſtis Imperium delata ſunt, &, quod ei conſequens eſt, captivos in territorium amici deductos, fieri liberos. Quod de captivis dixi, rotunde ſcribunt Joannes de Immola *conſil.* 50. & Petrinus Bellus *de re militari part.* 2. *tit.* 18. *num.* 12. quibus ſuffragium ſuum addere videtur Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 9. *quæſt.* 8. Res utique in contrarium adeo manifeſta eſt, ut de veritate ne Sceptici quidem ſerio dubitaverint: uno enim ore conſentiunt omnes, captura in bello dominium quæri, & apud amicos noſtros dominium noſtrum, noſtrum manere. Quod ſi ſit, res a nobis captæ, noſtræ quoque manent, & captivus noſter, captivus noſter; quo alioquin jure Princeps, nobis amicus, res, pleno jure noſtras, nobis auferet, & aliis, quantumvis æque amicis dabit? ſine injuria noſtra id fieri non poſſe ſatis eſt certiſſimum. Ne conſtituto quidem judicio id ei licet, nam inter me & hoſtem meum non recte judicat niſi ex compromiſſo. Cum igitur, quod captum eſt, apud amicum maneat in eadem cauſa, perperam anno 1657. Sueciæ Legatus literas ſuas, a Danis hoſtibus interceptas, & Ordinibus Generalibus, amicis ſuis datas, ſuas iterum eſſe factas contendit (1).

(1) Apud Aitzema *lib.* 37. p. 1022.

Conventiones quandoque aliæ ſiunt inter Principes, ut olim inter Romanos & Carthaginenſes fœdere II. cujus ſententiam ex Polybio Grotius exhibet *d. loc.* Atque ita in § 20. pacis inter Regem Lyſitaniæ & Ordines Gener. *6.* Aug. 1*661.* (2) convenit, ut res, quas alterius hoſtis cepiſſet, & in alterius portum detuliſſet, prioribus dominis, ſi intra certum a captura tempus petitæ eſſent, reſtituerentur. Sed ejuſmodi pacta non ineuntur ſine injuria ejus, qui res hoſtiles cepit, & ad amicum, ut in locum tutum, detulit. Quare nec rationem, nec jus Gentium mutant. Qui plura in eandem ſententiam deſiderat, reperiet apud Cunæum ſingulari diſſertatione: *de cauſa poſtliminii*, & apud Loccenium *de jure maritimo lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 6-10. ubi Cunæi rationes compendio deſcripſit.

Hæc autem ita vera ſunt, ſi, qui cepit, juſto bello ceperit, nam ſi piratæ ceperint, capta omni modo prioribus dominis ſunt reſtituenda, & ita etiam placuit § 4. fœderis inter Imperatorem Maroci & Ordines Gener. 24. Sept. 1*610.* (3) & *d.* § 20. pacis Lyſitanæ *6.* Aug. 1*661.* & § 45. pact. commerc. inter Francos & Ordines Gener. 27. Apr. 1*662.* (4) & § 11. pacis inter Anglos & Ordines Gener. 14. Sept. 1*662.* (5). Idque eſt juris communis, quo apud omnes Gentes receptum eſt piratas dominium non mutare; quod argumentum alii prolixè exſequuti ſunt, ut latius dicam *cap.* 17.

Secundum hæc ſi res mea, ab hoſtibus capta, ad ſocium & fœderatum pervenerit, mihi redditur, & perinde habetur, atque ſi ſocius & fœderatus eam ab hoſte communi liberaverit. Et tamen in ea ſpecie Franci olim alio jure uſi ſunt, unde & contra eos mutuam injuriam eſſe exercendam Ordines Generales decreverunt 4. & 5. Dec. 1*637.* (*6*).

Plus habet dubii, an hoſtis noſter rem, quam a nobis cepit, in amici territorio poſſit diſtrahere, & pretium exigere? Sed non poſſe, &, ſi diſtrahat, rem, nullo ſoluto pretio, ad priſtinum dominum reverti cautum eſt § 12. d. pacis Anglicæ 14. Sept. 1*662.* quem § in facto quodam, quod incidit, ſervari voluiſſe Ordines Generales, narrat Aitzema (7). Scire autem velim, quæ ſit ejus pacti ratio? an quod, ſi diſtrahere liceret, hoſtis noſter ea diſtractione juvaretur? ſin hoc ajas, ais, quod incertum eſt; quin licet amicos noſtros, quamvis invicem hoſtes, juvare, modo ne juvemus bellico apparatu, & his, quam illis, æquiores vel iniquiores ſimus. Noli igitur a me deſiderare, ut amicis portus meos claudam; iiſque cum ſubditis meis commercio interdicam. Quare exiſtimem, *d.* § 12. eſſe referendum inter pacta ſpecialia, quorum ratio ſæpe nos latet, generaliter enim liberum eſt apud non hoſtes rerum noſtrarum dominium, utroque tam Gentium, quam civili jure quæſitum.

Quamvis autem ratio permittat, ut rem ab hoſte captam, in amici Imperium licite deferam, ibique, ſi placeat, diſtra-

(2) *Plac. II. append.* p. 2861.
(3) *Ibidem II. append.* p. 2264.
(4) *Ibidem append.* p. 2917. & 2918.
(5) *Ibidem append.* p. 2873.
(6) Sunt hæc apud Aitzema *lib.* 21. p. 192. & *lib.* 24. p. 713. & 803.
(7) *Lib.* 44. p. 402.

diſtraham, ne tamen id liceret, plus ſemel conſtitutum fuit. Sane Ordines Generales 9. Aug. 1658. (8) edixerunt, ne quis exterus prædator navim captam, inque ſuos portus ex cauſa ſontica delatam, diſtraheret vel exoneraret, ſed adventum ſuum Ballivio loci denunciaret, iſque poſita cuſtodia prædam obſervaret, uſque dum denuo abeundi poteſtas eſſet, ſtatuta, præter pœnam arbitrariam, mille florenorum mulcta ei, qui aliquid ex ea præda emiſſet, aut exonerari navim juviſſet. Quod edictum iidem Ordines 7. Nov. ejuſdem anni 1658. (9) ita auxerunt, ne navim in ipſum portum deducere liceret, ſed tantum *in de Zee-gaten*, ubi a periculo tuta eſſet, ne quicquam ex ea alienaretur vel exoneraretur; ſi quis ſecus feciſſet, præda tanquam non capta redderetur ei, cui ademta eſſet, ipſe prædator detineretur, & cauſa cognita ejus navis publicaretur. Cetera conveniunt cum illo edicto 9. Aug. 1658. An metus, an qua alia cauſa Ordinibus hæc edicta extorſerit, neſcio, ſed ne rationi in poſterum præjudicio ſint, temporalia potius, quam perpetua eſſe credamus.

CAPUT XVI.

De jure poſtliminii varia.

Recte dixit Grotius *de jure belli & pacis lib. 3. cap. 9. § 9. num.* 1. poſtliminium etiam in integris Populis locum habere, *ut*, inquit, *qui liberi fuerunt, ſuam recipiant libertatem, ſi forte eos vis ſociorum eximat hoſtili Imperio*; & ſic quoque diſputat Hotomanus *quæſtione illuſtri* 5. Quod tamen an in Belgio fœderato ſemper uſquequaque ſit obſervatum, eſt cur ambigas. In Urbe quidem Groninga ambigendum non videbatur, quamvis enim Groninga, ab Hiſpanis occupata, fœdere Utrechtano excidiſſet, ab Orangio tamen Dynaſta rurſus victa, ad id rediit, & ita expreſſe cautum eſt, § 2. legum, quibus dedita eſt Groninga 22. Jul. 1594. (1). Sed vero Groninganos fœderi Utrechtano ſubſcripſiſſe, fruſtra quæſivi, de Ommelandenſibus comperi, Georgius van Lalaing, Gravio Rennenbergenſis, qui Gubernator erat Friſiæ, Tranſiſulaniæ & Groningæ, ſubſcripſit quidem fœderi 11. Jun. 1579. ſed non exprimit, ſe, qua Gubernatorem, ſubſcripſiſſe, ut ſic putares, pro ſe ſolo ſubſcripſiſſe, ut 3. Maj. 1576. pro ſe ſolo quoque ſubſcripſerat Wilelmus Orangius, ejus nominis primus. Si non ſubſcripſerint Groningani, potuiſſent jure belli occupari, & ita Urbs non recuperata, ſed occupata videri poſſet, & ad fœdus non pertinere ex jure poſtliminii, ſed ex legibus deditionis. Conſtat ſane ex Annalibus, Groninganos fere eſſe ſequutos partes Hiſpanorum, quin & poſt deditionem iis fuiſſe propenſiores, quam oportebat. Ita tamen habet *d.* § 2. atque ſi Groninga ad fœdus eſſet reverſa, & non primum admiſſa, & magis eſt, ut reverſam dicamus, quia ex Actis publicis didici, Groninganos eodem 11. Jun. 1579. Delegatos ſuos miſiſſe, ut Collegio Ordinum Generalium intereſſent, & cum reliquis Fœderatis de Republica deliberarent. Quod ſi ſit, Groninganos

(8) *Ibid.* 4. 26. 2. 1.
(9) *Plac. II. d. loc.* num. 2.

(1) *Plac. I.* 1. 1. 1. 4.

ninga utique reverſa non eſt æquo fœdere, nam ſi inter hanc & Ommelandenſes non conveniat, ex § 5. earundem legum de eorum controverſiis judicant Ordines Generales, quod non licebat ex § 1. fœderis Utrechtani. Sed de his forte plenius dicam *lib.* 2. *cap.* 23. Interea velim animadverti, Groningam, utcunque ad fœdus reverſa fuerit, non tamen eſſe reverſam integro jure poſtliminii. Sed quicquid ſit, Groningani in Ordines Generales compromiſerunt in *d.* § 5. Compromiſerunt & Ommelandenſes, ob ſolam, opinor, potentiam Urbis vicinæ.

Drenthani 11. Apr. 1580. in fœdus Utrechtanum recepti ſunt, ſed deinde victi ſub Hiſpanis fuere. Ut autem Hiſpani receſſerunt, in priſtinam conditionem rediiſſe videbantur. Atque inde etiam anno 1618. ut ſocii, pari jure, in fœdus admitti petierunt. Ordines Generales 27. Oct. & 21. Nov. 1618. ea de re deliberari jubent, & ad ſingularum Provinciarum Ordines cauſam remittunt. Hi, ut reciperentur, inclinabant, & Delegatis ſuis fere poteſtatem in hanc rem dederunt, ſed tamen vel ita nihil decretum eſt. Rurſus Drenthani id ipſum petierunt anno 1633. at Ordines Generales 19. Febr. 1633. idem decreverunt, quod anno 1618. Tertio petierunt anno 1643. ſed Ordines Generales 9. & 13. Oct. 1643. tantundem fecerunt, quod antea (2). Ceterum epiſtola, Ordinum Generalium nomine ſcripta 6. Nov. 1650. & cui eorum Præſes per errorem ſubſcripſerat, vocati quoque ſunt Drenthani ad extraordinaria Ordinum Generalium comitia, ſed, cum adeſſent, ſunt repulſi (3). Admitti tamen poſtularunt, ſin autem, remitti ad æquos Judices, ſed menſe Julio anni 1651. cauſa ſimpliciter remiſſa eſt ad Ordinum Generalium Collegium ordinarium. At vero admiſſi nondum ſunt, nec etiam, quod ſciam, plane rejecti. Iniquum ſane videri poſſet, nullam, cur non recipiantur, rationem reddi in illis tam generalium, quam ſingularium Ordinum decretis, neque tamen recipi. Forte dici poſſet, Drenthanos non abdicaſſe Hiſpaniarum Regem, ut abdicarunt reliqui Fœderati 26. Jul. 1581. manſiſſe igitur ſub Imperio Hiſpanorum, & ita, ut hoſtes, fuiſſe occupatos. Sed neque ea ratione eos excluſerim, cum mihi non conſtet, eo ipſo, quod non abdicarint Regem, in fœdus commiſiſſe; neque etiam eam rationem ipſis objectam invenio. Neſcio igitur, quid obſtet, quominus Drenthanis jus poſtliminii fuerit ſalvum.

Illi quoque Brabantini, qui ſub Rege Hiſpaniarum fuerant, ſed deinde a Belgis fœderatis occupati ſunt, anno 1648. in fœdus Utrechtanum admitti petierunt, ſin autem, iis ſaltem res ſuas agere permitteretur. Quarundam Provinciarum Ordines Delegatis ſuis ea de re agendi poteſtatem dediſſe memorantur, ſed nihil effectum eſt. Rurſus iidem idem petiere in extraordinariis Ordinum Generalium comitiis 22. Mart. 1651. ſed & tunc nihil quicquam profecerunt. Rationes eorum tam anni 1648. quam anni 1651. exſtant apud Aitzema (4). Sed hæc ad cauſam poſtliminii non pertinent, nam ex his Brabantinis

(2) Inſtrumenta, quæ huc pertinent, & Drenthanorum rationes ſunt apud Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 255-305. & *lib.* 23. *hiſtor.* p. 536.

(3) Aitzema *hiſt. lib. d.* p. 255. *& ſeqq.*

(4) *Herſtelde Leeuw* p. 313-335.

tinis ſola Breda in fœdus recepta fuerat 15. Sept. 1579. Quare & de ſolis Bredanis tantundem dicimus, quod de Drenthanis.

Ad cauſam poſtliminii magis pertinent Gelria, Utrechtum, Tranſiſulania, tres Provinciæ ex ſeptem fœderatis, quæ anno 1672. a Gallis occupatæ, ſed poſt derelictæ & recuperatæ ſunt. Poſtquam illæ in hoſtium poteſtatem conceſſerant, jus quidem fœderis amiſerunt, & recte tunc earum Delegatis imperatum eſt, ne amplius Collegio Ordinum Generalium intereſſe vellent (5), ſed iis denuo recuperatis, in eandem ſocietatem, eodem, quo antea, jure ex cauſa poſtliminii rediiſſe videbantur, cum ſic redeant non tantum partes Reipublicæ avulſæ, & mox redditæ, ut detrimentum erat in ea ſpecie, ſed & omnes illi, qui ab hoſtibus capti *in civitatem ſociam amicamve venerint*. *l.* 19. § 3. *ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* Decreverunt quidem Ordines Generales 20. Apr. 1674. (6). Iis Provinciis reſtitueretur ordo & ſeſſio, quemadmodum ante captivitatem habuerant, ſed tamen Gelriæ unum ſuffragium in Conſilio Ordinum Generalium ademtum eſt, & plura alia per actiones elicita, priuſquam in fœdus reciperentur, quin & illis denunciatum, ut de novo in fœdus jurarent, atque ſi jam primum admitterentur, ut hæc ſunt in illo decreto 20. Apr. 1674. Quod ſi autem jure poſtliminii perinde omnia reſtituantur, ac ſi captivitas non interceſſiſſet, ut id ubique definitum & in mores Gentium verſum eſt, oportuerat iis Provinciis cuncta reſtitui, quæ ante occupationem habebant. Ipſo jure poſtliminium competit, &, ſi competat, cur partem retines; ſi non competat, cur quicquam tribuis? Scio, quæ contra jus poſtliminii mota ſint, ſed res eſſet invidiæ plena hæc referre, & refellere multo magis. Noli etiam tu putare, quod putavit quidam Advocatus Fiſci (7), ea, quæ ſociorum ſunt, hoſtibus erepta, poſtliminio non reverti, quia nempe Ordinum Generalium decreta 19. Apr. 1659. & 5. Febr. 1666. quæ ibi laudat, duntaxat loquuntur *van ingeſetenen van deſen Staat.* Largior de ſociis ſermonem non eſſe in iis decretis, ſed non alia ratione, quam quod de ſociis tunc quæſitum non ſit. Quin ſi ex his ipſis decretis res eſſet definienda, utique pro ſubditis hujus Reipublicæ eſſent habendi, qui eorum tam magnam partem conſtituunt. Rectius alii (8) judicant, in cauſa poſtliminii & ſocios & noſtros nullo diſcrimine eſſe habendos. Unde & decretum Ordinum Generalium 23. Oct. 1676. cujus memini ſupra *cap.* 5. non modo poſtliminium tribuit iis, quæ in noſtrorum navibus capta & recuperata ſunt, ſed & quæ capta & recuperata eſſent in navibus ſociorum vel amicorum, *geallieerde of neutrale*. Etiam alias ita ſapuiſſe Ordines Generales, damnata Francorum, qui aliter ſapiebant, ſententia, ſupra obſervabam *cap.* 15. *vſ. ſecundum hæc*.

Quum varia in Braſilea & alibi loca Ordines Generales occupaſſent, quæ olim ad Lyſitanos pertinuerant, ſed quæ Ordines Hiſpanis, tunc Lyſitaniæ regnum habentibus, ademerant, in §§ 21. & 22. Induciarum decennalium inter

(5) *Hollandſche Mercurius* 1671. p. 140.
(6) *Plac. III.* 1. 1. 39.

(7) *Conſ: Belg. tom.* 2. *conſil.* 66.
(8) *Ibid. tom.* 3. *conſ.* 68. & 69.

ter Regem Lyſitaniæ & Ordines Gener. 12. Jun. 1641. (9) expreſſum eſt, non poſſe pati Ordines Generales, ut quicquam ex iis jure poſtliminii vel quaſi a Lyſitanis repeteretur. Sed reſuſcitata eſt illa quæſtio anno 1657. cum contra id, quod induciis illis placuerat, Rex Lyſitaniæ quædam Americæ loca Belgis ademiſſet, eo enim anno Legatos ſuos in Lyſitaniam clarigatum miſere Belgæ fœderati. Lyſitani reſponderunt, elapſo decennio nullam *d.* §§ eſſe poteſtatem, illa etiam loca ſe reſtituere nec poſſe, nec velle, paratos tamen eſſe pro iis pecuniam quamdam Ordinibus numerare. Sed cum eam Ordinum Generalium Legati accipere noluiſſent, bellum, Lyſitanis indictum 22. Oct. 1657. (10). Tandem hæc quæſtio compoſita eſt pace, quæ inter Lyſitanos & Ordines Generales interceſſit *6.* Aug. 1661. (11). Sane non injuria Lyſitani repetiiſſe videntur loca ſua, ab Ordinibus Generalibus occupata, quia Ordines fatebantur, Regnum Lyſitaniæ non pertinere ad Hiſpaniarum Regem. Addo, quod & Lyſitani fuerint ſocii Ordinum Generalium in bello contra Hiſpanos, ut ſic ipſo jure Lyſitanorum loca, quæ in Ordinum Generalium poteſtatem venere, poſtliminio redierint ad Lyſitanos ex *d. l. 19.* § 3. *ff. de capt. & poſtlim. rev.* Eo quidem tempore, quo in poteſtatem Ordinum venere, non erant Reges Lyſitaniæ, poſtea tamen in eorum poteſtatem, quin & in ipſum Lyſitaniæ Regnum recidere debuerunt, quæ a ſociis occupata erant, ſalvo Ordinibus jure repetendi ſumtus, in iis locis occupandis impenſos; & eo forte pertinet § 1. d. pacis *6.* Aug. *1661.*

CAPUT XVII.

De Piratica, & an Barbari in Africa ſint piratæ.

INtereſt ſcire, qui piratæ ac latrones ſint, nam ab his capta dominium non mutant, neque adeo poſtliminio egent. Sic docet ratio, ſic auctoritas juris in *l. 19.* § 2. *l. 24. & l. 27. ff. de capt. & poſtlim. rev.* & ſic ex pactis quarundam Gentium ſupra probavi *cap.* 15. Non eſt igitur, ut addam auctoritates Grotii *de jure belli & pacis lib.* 3. *cap. 9.* § *16.* Alberici Gentilis *de jure belli lib.* 1. *cap.* 4. Zouchei *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 15. aliorumque plurium in eandem ſententiam. Qui autem nullius Principis auctoritate, ſive mari, ſive terra, rapiunt, piratarum prædonumque vocabulo intelliguntur. Unde, ut piratæ puniuntur, qui ad hoſtem deprædandum enavigant ſine mandato Præfecti maris, & non præſtitis, quæ porro præſtari deſiderant §§ 5. *& 69.* formæ Admiralitatum 13. Aug. 1597. (1). Exſtant præterea Ordinum Generalium edicta 27. Jul. 1627. & 26. Apr. 1653. (2) quibus continetur, ne quis fœderati Belgii incola cum mandato externi Principis enavigaret ex Belgio, vel alia qua Regione; & ne quis mandato Præfecti maris fœderati Belgii aliud externi Principis adjungeret ſine Ordinum Generalium conſenſu; ſi quis

(9) *Plac. I.* 1. 2. 6.

(10) Tota res eſt *in de Hollandſche Mercurius* 1657. p. 83-91. *&* 1658. p. 117-123.

(11) *Plac. II. append.* p. 2849.

(1) *Ibid. II.* 5. 8. 1. 1.

(2) *Ibidem II.* 4. 13. 4.

quis ſecus feciſſet, capite boniſque puniretur, & ea inſuper pecuniæ ſumma, pro qua ante enavigationem caverat. Ex ipſa ratione ſatis intelligo, qui externi Principis, aut plurium Principum, qui diverſos hoſtes habent, mandato ad prædandum exeunt, piratarum nomine cenſendos eſſe, quia ſic poſſent & non hoſtes deprædari, & alios Principes contra ſuum ſuſcitare. Sed & Ordines Generales eos pro piratis eſſe habendos ſpecialiter edixerunt 29. Jan. 1658. (3) cui edicto forte cauſam præbuerunt, qui menſe Novembri 1657. rapinam exercuere *op dobbele Commiſſie van Vrankryk en Portugal*, de quibus lego in Annalibus Hollandiæ (4).

Sed quid dicemus de iis, qui utuntur *dobbele Zeebrieven*, quemadmodum ſæpe utuntur navarchi, ut tutius τὰ *contrabanda* vehant, vel alias fraudes agant? non quidem illi tantum delinquunt, quantum piratæ, ſed tamen eorum, qui id fecerint, naves & merces publicari jubet § 5. edicti Ordinum Gener. contra Lyſitanos 31. Dec. 1657. (5). Id vero non nocere, ſi in noſtram fraudem non fiat, Pragmatelli quidam argutantur *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 203. ſed argutantur tantum, publice enim expedit, ut inter Principes eorumque ſubditos bona fides ſervetur, & ne quiſquam cuiquam fraude ſua noceat.

Sunt & alii nonnulli, qui proprie quidem piratæ non ſunt, ob atrocitatem tamen criminum, ut piratæ puniuntur. Atque ita eſt in his, qui contra interdictionem, a Principe factam, propius ad terram accedunt. Ordines ſane Generales 24. Febr. 1696. (6) edixerunt, qui ſine Claſſe propinqua, navi Francica prædatoria veniret *onder 't land*, *binnen de tonnen*, capite plecteretur, quod in Francos exercuere Groningani 14. Mart. 1696. quo jure hæc fiant, ſupra diſputavi *cap.* 3. Ut piratæ quoque puniuntur, qui in contractibus aſſecurationum dolo malo agunt ex § 22. edicti Philippi II. de Aſſecurationibus 20. Jan. 1570. (7). Itemque illi, qui retia, ad piſcandos haleces expoſita, ſecant ex § 23. edicti ejuſdem Philippi 9. Mart. 1780. (8).

Quod autem Albericus Gentilis *lib.* 1. *advoc. Hiſpan. cap.* 15. aliique eos, qui *Barbari* in Africa vocantur, jure piratarum cenſent, & eorum occupatione dominium mutari negant, nulla ratione defendi poterit. Algerienſes, Tripolitani, Tunitani, Zaleenſes piratæ non ſunt, ſed Civitates, quæ certam ſedem, atque ibi Imperium habent, & quibuſcum nunc pax eſt, nunc bellum, non ſecus ac cum aliis Gentibus, quique propterea ceterorum Principum jure eſſe videntur. Sæpe cum iis fœdera pangunt alii Principes, ſæpe & Ordines Generales, quemadmodum 30. Apr. 1679. & 1. Maj. 1680. (9) & ſæpius deinceps. Cicero *Philippic.* 4. *cap.* 14. juſtum hoſtem deſcribit, *qui haberet Rempublicam*, *Curiam*, *ærarium*, *conſenſum & concordiam Civium*, *rationem aliquam*, *ſi res ita tuliſſet*, *pacis & fœderis*. Quæ omnia ſunt penes Barbaros illos in Africa, habent etiam *rationem aliquam pacis & fœderis*, ut ſolent

(3) *Placat. II.* 4. 26. 1. 1.
(4) *In de Hollandſche Mercurius* 1657. p. 107. *& ſeqq.*
(5) *Plac. II.* 4. 28. 1. 2.
(6) *Ibidem IV.* 1. 7. p. 216.
(7) *Ibidem I.* 2. 7. 1. 3.
(8) *Ibidem I.* 2. 5. 1. 1.
(9) Exſtant ea pacta *Plac. III.* 1. 13. 35. & rurſus, ſæpe enim in his libris eadem iiſdem verbis repetuntur, III. 11. n. 12.

ſolent habere reliquæ Gentes, ſui commodi, quam fœderum plerumque ſtudioſiores. Ut *ſummam* habeant, nemo exigat, quia & hæc fruſtra exigitur ab aliis Populis. Quin ſi vel injuſtius agant, propterea tamen Civitatis nomen & jus non amittere recte obſervavit Huberus *de jure civitatis lib.* 3. *ſect.* 4. *cap.* 5. *num. ult.* Sane, quia Algerienſes Rempublicam conſtituunt, etiam Legati ad eos mittuntur, & qui in bello ab illis capti ſunt, ſtatum mutant & fiunt ſervi. Atque hinc non privatim tantum, ſed & aliquando publice redimuntur ab Algerienſibus capti. Hollandiæ utique Ordines 25. Sept. 1681. (10) ſtatuerunt, Ballivii referrent, qui ex ſuo territorio ab Algerienſibus capti eſſent, ad Magiſtratus Urbium, quibus, quod ad tributa, ſubſunt, illi ad Conſiliarios Ordinum Hollandiæ, ut hi eorum rationem haberent in redimendis captivis. Hiſpani forte illos Barbaros juſtorum hoſtium numero non habent, ſed, quamvis id verum ſit, extra Hiſpaniam tamen porrigere non licet. Solent quidem & Belgæ eos captos in Hiſpaniam advehere, & ibi, jure talionis, in ſervitutem vendere, at illud eſt ex jure belli, quod contra quemlibet hoſtem, ſi ita videatur; recte exercetur, modo ea ſubſiſtant, quæ in hanc rem ſupra diſputavi *cap.* 3.

Ex facto tamen quodam, quod olim incidit, dicendum videbatur, illos Afros pro piratis eſſe habendos, neque adeo, quæcunque ceperint, dominium mutare. Ita profecto intelligi poſſet, quod 15. Jul. 1664. Admiralitas Amſterdammenſis ſine ſervaticio reddiderit navim, quam Anglis eripuerant Algerienſes, & rurſus Algerienſibus Ordinum Generalium Archithalaſſus, idque juſſu Ordinum Generalium, ad Legati Anglici petitionem, ea ſpe, ut additur, Anglos in cauſa ſimili ſimiliter eſſe facturos, quemadmodum hæc variis locis commemorat Aitzema (11). Sed ne hæc cauſa aliis præjudicet, ſciendum, Algerienſes, qui cum Anglis & Ordinibus proxime pacem fecerant, media pace navim hanc Anglicam occupaſſe, & ea, non alia ratione placuiſſe, dominium navis Anglicæ mutatum non videri. Hæc ipſa certe Legati Anglici ratio eſt apud Aitzema (12); an ſatis fuerit idonea, nunc non quæro, contentus obſervaſſe, id factum eſſe habendum, & ab utraque parte etiam fuiſſe habitum pro facto ſingulari.

De foro piratarum quæri poteſt, & ſæpe quæſitum eſt. Prima quæſtio eſto, an piraticæ judicium fori communis ſit, an vero ad Admiralitates pertineat? Si de Belgio fœderato quæras, nam eo fere redit omnis noſtra diſputatio, accipe verba § 3. Formæ, quam Admiralitatibus ſuis præſcripſerunt Ordines Generales 13. Aug. 1597. *De Raden ſullen juriſdictie hebben over alle buyten en pryſen, die van de Schepen van Oorloge of andere by particuliere toegeruſt, en op des Admiraals beſtelling uytgevaren, agterhaalt en ingebragt ſullen worden, mitſgaders ook van alle quæſtien en geſchillen, die tuſſchen eenige van de voorſchreve Schepen van Oorlog of op de voorſchreve beſtelling uytvarende, ſullen mogen ryſen over alle misbruyken en miſdaden, die by eenige van dien zouden mogen worden gecommitteert, mitſgaders over den geenen, die van eenige Zeeroovery*

(10) *Placat. III.* 11. 18.
(11) *Lib.* 44. p. 155. 236. 237. & 261.
(12) *Ibidem* d. p. 155.

very zullen worden betigt of agterhaalt. Hæc deſcribendi tædium devoravi, ut de ſenſu ipſe judicares, nam hæc poſtrema, quæ de piratica agunt, forte referri poterunt ad præcedentia, in quibus verba fiunt de navibus belli publicis, vel de privatis, quæ mandato Admiralii ad prædam enavigant, ut nempe harum utrarumque piraticæ accuſatio ad Admiralitates pertineat, ceteris judicio communi relictis. Sed etiam generaliter & disjunctim accipi poſſunt, &, ut accipiantur, ſuadet ſeparata quodammodo oratio, *mitſgaders over den geenen* &c. ſuadet etiam § 18. d. Formæ, qui ait: *Wanneer eenige Zeerovers, of andere Vyanden van den Lande ingebragt zullen weſen, zal den Luytenant Admiraal, zoo veel mogelyk, op alle regtdagen hem præſent vinden, en inſonderheid, wanneer de ſententie definitive gegeven zal worden.* Hæc utique diſtincta ſunt, & aliis non cohærent.

Cum Anglus, qui navim ſuam injuria a tribus Ordinum Generalium navarchis capram ajebat, unum ex his apud Judices Amſterdammenſes arreſto detinuiſſet, Judices, abolito arreſto, cauſam ad Admiralitatem remiſerunt, idque juris eſſe notiſſimi Ordines Generales profitentur in decreto quodam anni 1662. quod eſt apud Aitzema (13). Recte, ſi, ut in illa ſpecie, navarchus in officio deliquiſſe dicatur, vel de eo agatur, qui cum mandato ad prædandum exiit, de his enim ſolis Admiralitatis juriſdictio eſt ex *d.* §. 3. Cum autem ad alios nihil quicquam pertineat ille § 3. omnes actiones, quæ contra alios de damno, per injuſtam capturam illato, inſtituuntur, fori ſunt ordinarii; per incuriam tamen non ſemper id obſervatum eſt.

Si quis, quamquam exterus, noſtros ſit deprædatus, & capiatur, non dubitaverim, quin apud nos recte accuſari & puniri poſſit, non tantum ſi in rapiendo captus & ad nos translatus ſit, ſed & ſi alia quacunque occaſione apud nos deprehendatur. Et nemo contradixerit, ſi ſine codicillis Principis ſui in noſtros rapinam egerit, ſed ſi ex mandato, cujus fines egreſſus dicitur, ſimile quid fecerit, magis dubitari poſſet. Anno 1667. ea de re quæſitum eſt inter Anglos & Ordines Generales, cum ageretur de iis, qui ex repreſſaliis, quas tempore diſſidii impetraverant, etiam poſt pacem eſſent prædaturi. Angli contendebant; Principis, qui repreſſalias dediſſet, de his judicium eſſe oportere. Ordinum Generalium Legati urgebant, pro pirata eſſe habendum, qui ſine legitimo Principis mandato hoſtile quid moliretur, omniumque Gentium jus eſſe, eum puniri poſſe a quocunque Principe, in cujus poteſtatem fuiſſet redactus, ejuſque rei quam plurima etiam exſtare exempla. Idem quoque Francicis Legatis tunc temporis viſum eſt, & ita inter Anglos & Ordines Generales etiam tunc obtinuit (14). Sed pirata quis ſit, nec ne, inde pendet, an mandatum prædandi habuerit, ſi habuerit, & arguatur id exceſſiſſe, non continuo eum habuerim pro pirata. Vulgo de mandatis ſuis judicant ipſi Principes, quia capta ad eos deferuntur, facile tamen patior, eum Principem, cujus ſubditi de rapina queruntur, de ea ipſe judicare, ſi, qui eam fecit, ad eum advectus, vel apud eum deprehenſus ſi[t].
Simpliciter in § 22. pacis inter
Franciæ & Ordines Gener[ales]

C c c

(13) *Lib.* 42. p. 347.

(14) Narrat h[...]

1662. (15) convenit, de navibus ab iis, qui mandatum Principis haberent, occupatis ne ageretur alibi, quam apud eum, qui mandatum dediſſet.

In extero, qui exteros deprædatus eſt, plus eſt difficultatis, an nempe is, apud nos deprehenſus, a nobis judicari poſſit? Anno 1661. dubitatum eſt in eo, qui a Rege Lyſitaniæ habebat prædandi mandatum, & amicis quibuſdam noſtris, quibuſcum Regi Lyſitaniæ nullum quoque bellum erat, in mari rapinam fecerat, ſed prædone interim mortuo, nihil tunc definitum eſt (16). Rex tamen Angliæ anno 1668. navim Oſtendenſem, cum mandato Regis Hiſpaniarum prædantem, quæ navim Hollandicam occuparat, ad petitionem Legatorum Ordinum Generalium, detineri, & leges contra Navarchum exerceri juſſit (17). Plane ſi legibus cautum ſit, ut cautum eſt duobus Ordinum Generalium edictis, quæ retuli ad finem *cap.* 15. ne quis ex mandato exteri Principis captas naves merceſves hic vendat, niſi in ſuum, unde prædatum enavigarit, portum deductas, ibique publicatas, iniquum videri poſſet, contra eum, qui cepit, vel Fiſco hic actionem dare de crimine, vel exteris navium merciumque dominis de damno dato. Utriuſque exteri conditio in pari cauſa ſit oportet, aut contra prædatorem hic agi poterit, aut non poterit: ſi poſſit, etiam is, qui prædatus eſt, hic agere poterit jure ſuo, & contendere, prædam, quam cepit, recte captam eſſe. Et tamen durum, & ſine exemplo eſſet, navium rerumque dominis res ſuas hic apud peregrinum quem, mox neſcias quo abiturum, deprehendentibus juriſdictionem negare; quam ſi non neges, quemadmodum prædatori negabis? ſic ut vel ea ratione mihi non ſatis placeant duo illa, quæ dixi, Ordinum Generalium edicta.

Vulgaris piratarum pœna eſt capitis bonorumque ſupplicium, quod ſatis indicant omnia illa edicta, quæ ſupra recenſui, facta de iis, qui ob atrocitatem delicti piratarum loco habentur. Sed vero contra ipſos piratas, eorumque receptores & adjutores ſpeciale exſtat Ordinum Generalium edictum 25. Aug. 1611. (18) ex quo puniuntu. *aan lyf en goed*, parte tertia bonorum r quæ publicarentur, delatori data. Capitalis igitur pœna eſt, nec judicis eſt minorem ſtatuere; ea autem vel durius vel mitius ſolet exerceri, pro frequentia piraticæ, aliiſque factis, quæ incidunt. Et ſane, modo capitalis ſit, judicis arbitrio ea res relinquitur, ut in ceteris fere criminibus obtinet, in quibus ſimpliciter pœna capitis ſtatuta eſt.

CAPUT XVIII.

De Prædatoria privata.

PRædatoria privata ad jus publicum quoque pertinet, non tantum, quod eam exercere non liceat ſine publica auctoritate, ſed & quod controverſiæ, inde natæ, ſæpe turbent Rempublicam, & Principes invicem committant. Romæ quidem olim obtinuit, qui miles Populi Romani non eſſet, cum neque jure hoſtem Populi Romani cædere poſſe, ut Catonem cenſuiſſe auctor eſt Cicero *de offic. lib.* 1. *cap.* 36. & 37. & Plu.

(15) Aitzema *lib.* 42. p. 310.

(16) Sic refert idem *lib.* 41. p. 97.

(17) Ita eſt apud eundem *lib.* 48. p. 18.

(18) *Plac. I.* 2. 14. 1. 3.

& Plutarchus *quæſt. Rom.* 39. ſed deinde apud Romanos recepta videtur lex Solonis, a Gajo memorata in *l.* 4. *ff. de Colleg. & Corpor.* ex qua valet privatorum ſocietas, ad prædandum contracta. Diu ſane eſt, ex quo nunc Principes non publicis duntaxat, ſed & privatorum opibus adverſus hoſtes ſuos utuntur. Olim in Belgio fœderato fuerunt privati, qui ipſi naves bellicas exercebant, quibuſque, præter præmia, ex captis & recuperatis navibus redacta, ex publico ærario numerabatur certa pecunia pro modo expenſarum, & pro modo temporis, quo operam bellicam præſtabant. Illæ naves privatorum dicebantur *Kruyſſers*, iiſque adverſus Hiſpanos cum maxime uſi ſunt Ordines Generales. Varia de his ſunt Ordinum Generalium edicta, quæ referre nihil attinet. Alii & olim, & nunc, cum bellum exarſit, ſuis ipſi navibus, nautis, militibus, ſumtibuſque in hoſtem agunt, ſola ſpe prædæ maritimæ, quam capturi ſunt, atque illæ naves vocantur *Kapers*, *Vrybuyters*, vel honeſtiore nomine *Commiſſie-vaarders*. An de eo hominum genere intelligi poſſit *l.* 6. *ff. de capt. & poſtlim. rev.* ubi *latrunculi* appellarentur, ſubſiſto, nec eſt, unde tuto ſciri poſſit. Quod autem Albericus Gentilis in libris *de Advocatione Hiſpanica*, variis locis, etiam cum de jure, quod uſu ſervatur, ipſi ſermo eſt, ejuſmodi homines paſſim appellat *piratas*, nec alio, quam piratarum, loco habet, utique abſurdius eſt, quam ut conſtituta Diſputatione refutari oporteat: quicquid enim illi agunt, agunt auctoritate publica, neque enavigant niſi ex mandato Ordinum Generalium vel Præfecti maris, adjuncto diplomate Vicarii, *Attache van den Luitenant Admiraal van 't Quartier*, & præſtito jurejurando præſtitaque cautione idonea, non hoſtibus damnum datum non iri. Hæc & alia, quæ ad prædatoriam maritimam pertinent, continentur Forma Admiralitatum, variis Ordinum Generalium edictis, quin & ſpecialibus legibus (*Reglementen op de Commiſſie-Vaarders*) quas non ſemel prædatoriis navibus dederunt Ordines Generales, cum variæ Gentes de iniqua earum rapina eſſent quæſtæ. Sed hæc omnia, quæ cuilibet ad manum ſunt vel eſſe poſſunt, recitare & deſcribere nec vacat, nec lubet.

Quæro potius, nam operæ pretium eſt, an navarchi, navibus illis prædatoriis ab exercitoribus præpoſiti, & ad prædandum conducti, cum aliis navarchis poſſint paciſci de ſocietate prædæ, quam ſeparatim capturi ſunt? Et ſi ad prædandum duntaxat ſint conducti, nec quid aliud iis ſit mandatum, verius eſt, citra conſenſum exercitorum nullam eorum eſſe poteſtatem, & proinde pactiones, de ſocietate ſive communione prædæ initas, eſſe nullas. Noli objicere, quod ex lege Solonis refert Gajus in *d. l.* 4. *ff. de Colleg. & Corp.* valere pacta τῶν ἐπὶ λίαν οἰχομένων, *eorum, quæ ad prædam exeunt*; ut hæc vertenda & explicanda eſſe exiſtimabam *lib.* I. *obſerv. cap.* 16. nam ſatis apparet, Solonem eſſe intelligendum de iis, qui ſui juris ſunt, atque ita ad prædam exeunt, utputa ſi ipſi navium domini exeant, & navibus, nautis, militibuſque ſuis ipſi utantur, cujus conditionis ſunt exercitores, quos Belgæ vocant *Reeders.* Eorum initæ ſocietates pactaque de præda ereiſcunda, & quæcunque alia, utique valent, quia de rebus ſuis ex animi ſententia cuique licet ſtatuere, ſed hæc non recte transferas ad navarchos, niſi ipſi quoque ſint navium domini, ut fere nulli ſunt. De his quærimus,

mus, quorum opera non eſt conducta, niſi ad prædandum, & ea abutuntur ad paciſcendum. Magni momenti lis ea de re incidit, & ad ipſum Reviſionis judicium pervenit. Titii navis prædatoria, & alia Mævii hoſtis navem ſimul occupant, & deinde, ut Mævius ajebat, utriuſque navis prædatoriæ navarchi paciſcuntur, reliquam quoque, quam capturi eſſent, prædam communem fore. Mox diſcedunt, Titiique navis ſola aliam hoſtium navem occupat, quam Mævius ex eo pacto communem eſſe contendit. Negat pactum eſſe Titius, ut etiam ea præda communis eſſet, quam ſeparatim quiſque caperet, &, ſi eſſet, ait id pactum jure non ſubſiſtere. Obtinuit etiam apud Judices Uliſſinganos. Sed quum Mævius provocaſſet ad Senatum Supremum, vincit ibi Titium 3. Mart. 1696. eaque Senatus ſententia in judicio Reviſionis probata eſt 4. Oct. 1697. Et ita quoque in alia cauſa responderunt alii (1), & olim etiam judicavit Admiralitas Amſterdammenſis anno 1665 (2).

Sed, excepta Uliſſinganorum ſententia, puto perperam reſponſum & judicatum eſſe, ut Mævius ajebat. Miror me legiſſe in Actis Supremi Senatus, quibus ſingulæ ſingulorum Senatorum & Reviſorum ſententiæ inſeruntur, in ea ſpecie, quam propoſui, unice laboratum eſſe, an nempe inter utrumque navarchum conveniſſet, ut omnis præda eſſet communis, etiam ſeparatim capta, an ea duntaxat, quam alter caperet, altero præſente; de quæſtione autem juris, quæ me in primis ſollicitum habet, ſollicitum fuiſſe neminem. Sed fac omnem prædam ex pacto fuiſſe communem (nam de quæſtione facti nihil dicam) adhuc putem, navarchi ſui pactum Titio nihil nocuiſſe. Titius navarchum emiſit, ut lucrum vel damnum ferret ſolus, & nihil ei quicquam mandavit, quam ut prædaretur, minime vero, ut ſocietatem vel in damnum vel in lucrum ſuum contraheret, ipſo Titio pacturo, ſi Mævium voluiſſet habere ſocium. Quicquid igitur ejus rei egit Titii navarchus, egit ſine mandato; quod ſi ſit, neque exercitores ſuos obligare potuit. Scio, ſi navis Mævii prædatoria aliam hoſtilem cepiſſet ſola, Titio non difficulter perſuaderi potuiſſe, ut in partem prædæ veniret, ſed nec Mævio difficulter, ut tunc defenderet id ipſum, quod nunc Titius defendit. Prima navis hoſtilis communibus viribus capta, communis erat ex cauſa ſocietatis, caſu incidendis, ſed non æque ſecunda, quam Titii navis prædatoria cepit ſola, quamque ideo ſibi ſoli habebit, ſi, ut ego quidem opinor, pactum navarchi ſui præſtare non teneatur. Atque ita ex ratione juris, ſepoſita quæſtione facti, Uliſſinganorum ſententiam aliis omnibus prætulerim.

Ceterum diligentius quærendum eſt de communione prædæ, ſi una pluresve naves navem hoſtilem ceperint, aliis, cum caperetur, præſentibus, ſed non pugnantibus. Quod ad naves bellicas decreto Ordinum Generalium 28. Jan. 1631. (3) continetur, *dat men een van een ander geabordeert ſchip ook wel mag aborderen, dog niet als den abordeerder roept, geen hulp van noden te hebben*. Sed illud mihi ſpeciale eſſe vide-

(1) *Conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 204.
(2) Ita relatum eſt *d. conſil.* 204. num. 3.
(3) *Plac. II.* 5. 8. 2. 1.

videtur in navibus bellicis, alioquin nihil impedit, quominus hoſtem communem, nondum captum, & ipſe aggrediar & ſimul capiam. Ob eandem rationem ſpeciale quoque videtur, quod ſtatuit § *6*. Formæ, quam Ordines Generales 15. Jul. 1633. (4) dederunt privatis, in America prædaturis contra Hiſpanos, navem ſcilicet prædatoriam prædæ, quam ſimul cepit cum nave Societatis Americanæ, partem non eſſe habituram, niſi expreſſe in auxilium fuerit vocata. Rurſus ſpeciale eſſe dixerim, quod ait § 7. ejuſdem Formæ, *dat Commiſſie-Vaarders, op slag komende, moeten afſtaan van 't exploit, dat des Compagnie 's ſchepen willen doen, op verbeurte van ſchip en goed*. Sin autem navis prædatoria, in auxilium vocata, cum nave Societatis Americanæ ſimul prædam ceperit, inter eos præda dividitur, ſed, quod nunc juris communis eſſe opinor, pro utriuſque magnitudine & viribus *d.* § *6. d.* Formæ 1633. Si vires fuerint æquales, cuique præda cedit pro ſemiſſe, alioquin *geometricam*, quam vocant, proportionem ſervari æquius melius eſt.

Sed quid dicemus, ſi duæ pluresve naves prædatoriæ navem hoſtilem perſequantur, & una ceperit? vel, ſi plures forte adſint, ſed ſpectatores tantum, non actores, ſi quidem una ceperit? Ex d. decret. 28. Jan. 1631. cujus ſic memini, *word de prys verdeelt over alle de Oorlog-ſchepen, die de prys vervolgt hebben, maar die de zelve verovert heeft, heeft de Vivres, handgeweren plunderage*. Sed vides rurſus agi de navibus bellicis, de quarum præda Ordines pro arbitrio ſuo decernunt; ceteroquin ſi de privatis ageretur, ego potius prædam adjudicarem ei ſoli, qui navem hoſtilem oppugnavit & vicit, quotquot aliæ naves ſint perſequutæ, vel ſpectatores adfuerint. Sunt tamen, qui prædæ ſocios admittunt, quicunque ſimpliciter adfuerunt, vel in conſpectu, e longinquo. Quod largiendum non eſt. Scio, aliorum vel ſolam præſentiam efficere potuiſſe, ut hoſtilis navis facilius vel caperetur, vel dederetur, ſed non quærimus, quamobrem capta vel dedita ſit navis, ſed quis occupaverit: neque enim Arcem, Urbem vel Claſſem, in quarum conſpectu præda capta eſt, in ſocietatem prædæ admitteremus, etſi vel maxime earum metu præda capta dici poſſet. Plane ſi & alia navis oppugnaverit hoſtilem, contracta videbitur fortuita ſocietas, & ejus ratio flagitat, ut pro ratione virium commune ſit, quod communibus viribus captum eſt. Neque etiam in hac ſpecie diſtinguimus, quantum quiſque oppugnaverit, hoc enim uſum haberet difficillimum, ſed an oppugnaverit, & re ipſa victoriæ quoque cauſam præbuerit. Non abſimilis eſt hæc cauſa ei, quod de feris dicitur in § 13. *Inſt. de rer. diviſ.* eas ſcilicet non perſequentibus, ſed occupantibus cedere.

Si, ut inter mercatorum naves ſæpe ſolet, inita fuerint pacta mutuæ defenſionis (*Admiraalſchappen* dici obtinuit) quæro, ſi una ex his navibus hoſtilem ceperit, an præda ſit communis, an propria capientis? Et, cum ex facto res incidiſſet, ſoli, quæ cepit, prædam cedere reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 200. neque obeſſe damni communionem, quia hæc non cenſetur ex jure quodam ſocietatis univerſalis, ſed *als avarie groſſe*. Puto recte reſponſum,

(4) *Placat. I.* 2. 3. 3. 1.

ſum, atque inde eſſe, quod in § 54. edictorum, quæ Ordines Generales variis temporibus promulgarunt *van Admiraalſchappen* (5), prædam publicandam ſanciverint *ten profyte van die hulp ne aſſiſtentie gedaan hebben*, & ita quoque ſancitum eſt in § 9. edicti Ordinum Generalium 4. Jun. 1622. (6). Eſt ſane veriſſimum, ejuſmodi pacta nullius lucri faciendi, ſed ſolius damni vitandi gratia iniri. Inde damnum quidem commune eſt, ut & Grotius hæc explicat *lib.* 3. *introductionis ad juriſpr. Holl. cap.* 22. ſed id eſſe ex natura ipſius pacti recte obſervavit Loccenius *lib.* 2. *de jure marit. cap.* 2. *num. ult.* De lucro nihil actum eſt vel expreſſe, vel tacite, neque enim tacita pacta intelliguntur, ſi ipſius negotii indoles impedimento eſt. Attamen poſſes credere, ut damnum, ita & lucrum communicari, quia, cum in § 48. *d.* edd. ſancitum eſſet, damnum, ab hoſte illatum, communiter, pro pretio ſingularum navium eſſe ferendum, mox additur in § 49. naves eſſe æſtimandas, *om zoo wel in ſchade, als VOORDEEL, daar na gerekent te worden*. Quid ſibi vult illud *Voordeel*, niſi prædam quoque eſſe communem? Sed potes & debes id intelligere de iis navibus, quæ in occupando auxilium tulerunt, ut ſic ſocietatem ex auxilio metiaris, ut totidem verbis ajunt *d.* §§ 54. & *d.* § 9. proportione, ut modo dicebam, geometrica, non arithmetica.

Intereſt, ut de iis dicamus, qui de præda terreſtri vel maritima judicare poſſint. Ex edicto Comitis Leyceſtrani 4. Apr. 1586. (7) *of de gevangens van goeden prinſe zyn, of niet*, cognoſcit proximi loci Magiſtratus, *of de daar toe gecommitteerde*. Sic ibi generaliter de captivis, quod exiſtimaverim & in reliquis rebus captis obtinuiſſe. Sane Leyceſtranis temporibus ſingulæ Provinciæ diligentiores, quam poſtea, fuerunt, ne nimiam poteſtatem Ordines Generales, eorumque Collegia, ſibi adrogarent. Quod Leyceſtranus conſtituit, adhuc defendamus, quantum ejus fieri poterit, ſed, quod ad prædam maritimam, intercedit § 3. Formæ Admiralitatum 13. Aug. 1597. cujus § verba, alia occaſione, ſupra exhibebam *cap.* 16. iis autem probe conſultis ſatis apparet, ut ibi quoque indicabam, non aliam Admiralitatibus juriſdictionem dari, quam de prædis, quæ mari captæ eſſent a navibus bellicis, aut a prædatoriis privatis, quæ cum codicillis Admiralii enavigant. Hæc Admiralitatum juriſdictio non eſt niſi delegata, & in omni juriſdictione delegata regula eſt, omni exceptione major, quicquid ſpecialiter delegatum non eſt, ad ordinariam juriſdictionem pertinere. Quæcunque igitur naves ſine mandato Admiralii enavigant, ut ſunt onerariæ, ſolis mercibus transvehendis deſtinatæ, ſi naves hoſtiles, ſibi obviam factas, occupaverint, de his prædis judicabit Magiſtratus, cui ordinaria juriſdictio mandata eſt. Si milites forte deprehendant naves hoſtiles, Judicum militarium erit juriſdictio. Et tamen, cum Comes in *Styrum*, tunc Præfectus Muydenſis, naves quaſdam cepiſſet in Gelria prope *Nieuwkerk*, & de his judicandum ſtatuiſſet apud militarem Senatum in *Muyden*, Hollandiæ Ordines decreto ſuo

14.

(5) Exſtat *Plac. I.* 2. 7. 3. 1.
(6) *Ibidem I.* 2. 9. 1. 1.
(7) *Ibid. II.* 4. 0. 1. 1.

14. Apr. 1673. (8) complexi ſunt, ejus rei cognitionem ad Admiralitatem Amſterdammenſem pertinere, juris enim eſſe certiſſimi notiſſimique, Admiralitatibus juriſdictionem competere de rebus, *op wateren of ſtroomen genomen of aangehaalt*. Sed ego non animadverto, quemadmodum ejus rei cognitio ad Admiralitatem pertinere potuerit, cum nec naves bellicæ prædam ceperint, nec etiam aliæ ex mandato Admiralii. Conſtituamus ita: de præda, quam Admiralitatum mandatarii capiunt, Admiralitates judicant *d.* § 3. de ea, quam milites, ſive terra. ſive mari, Judices militares, quorum de factis militum propria juriſdictio eſt, de ea, quam pagani, Judices pagani. Per *paganos* intelligo, qui nec milites ſunt, nec Admiralitatum mandatarii, per *judices paganos*, qui utuntur juriſdictione ordinaria. De præda, quam milites in terra cepiſſent, olim judicabant Ordinum Hollandiæ Conſiliarii ex § 10. antiquæ eorum Formæ 22. Jan. 1590. (9). Sed id non reperi in nova eorundem forma 4. Oct. 1670. (10) & uſu quoque non ſervatur.

CAPUT XIX.

Quouſque exercitores navis prædatoriæ teneantur de damno injuria dato?

Ex § 5. & 69. Formæ Admiralitatum 13. Aug. 1597. naves prædatoriæ, a privatis exercitæ, non enavigant, niſi præſtita cautione idonea *voor haare handelinge*, hoc eſt, non hoſtibus damnum datum non iri, quemadmodum id explicat § 5. Formæ, qua Ordines Generales 15. Jul. 1633. (2) prædatoriam in America contra Hiſpanos permiſere. Simpliciter autem ajunt illi §§ 5. & 69. cautionem eſſe præſtandam, neque exprimunt, a quibus, ſive a navarcho, ſive ab exercitoribus, ſive ab utriſque. Id ipſum quoque non exprimitur in edicto Ordinum Generalium 1. Apr. 1622. (3) nam ex eo ſimpliciter cavendum eſt ad uſque decem millia florenorum, *boven het ſchip en al dat daar by is, alleen om te præſteren, dat de prinſen zullen werden gebragt ter judicature van de Admiraliteit, daar de cautie geſtelt is*, ſalva actione eorum, qui damnum injuria paſſi eſſent contra navarchos alioſque, qui damnum dediſſent. Vides hic in aliam plane cauſam caveri, quam caveri jubent *d.* §§ 5. & 69. Quamvis autem neque hic exprimatur, a quo in hanc ſummam cavendum ſit, probabile tamen mihi videtur, a ſolo navarcho præſtandam fuiſſe illam cautionem decem millium, non tantum quod ejus ſit prædam deducere in portum, unde enavigavit, ſed & quod in decretis Ordinum Generalium 9. Aug. 1624. & 22. Oct. 1627. (4) memoretur, navarchum cavere ad uſque 10000. florenos, exercitores ad uſque 12000. florenos, & hos 12000. florenos eſſe pro damno, quod navis prædatoria daret. His additur in d. decreto 22. Oct. 1627. ſi illi 12000. floreni ad damni reparationem non ſuffecerint, pro ea etiam excuti poſſe cautionem illam 10000. flore-

(8) *Plac. III.* 10. 3. 55.
(9) In Vander Hoeve *Handveſt-Chron. lib.* 1. *cap.* 16.
(10) *Plac. III.* 1. 3. 3.

(1) *Plac. II.* 5. 8. 1. 1.
(2) *Ibid. I.* 2. 3. 3. 1.
(3) *Ibidem I.* 2. 14. 1.
(4) *Ibid. II. append.* p. 2297.

florenorum, quam navarchus publico præſtitit. Atque hæc quidem olim, ſed ex § 3. noviſſimæ Formæ, quam Ordines Generales navibus prædatoriis dederunt 28. Jul. 1705. (5); ſimpliciter cavetur ad 30000. florenos, nulla mentione vel diſtinctione facta inter exercitores & navarchum. Poſſem his addere varia pacta, quibus inter Ordines Generales & alios Principes convenit, ut & exercitores & navarchi ad certas ſummas caverent, ne quid contra pacta maritima committerent, ſed quia de navibus prædatoriis dixi, & præter eas nemo hodie caveat vel exercitor vel navarchus, tuto hæc tranſmitto.

His ita præmiſſis, quæro nunc, ſi navis prædatoria, dum inique prædatur, damnum dederit, an a navarcho, an a fidejuſſoribus, an ab exercitoribus, &, ſi ab his, quouſque ſit reſarciendum? Et reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 205. cum magiſter navis prædatoriæ navim amicorum injuria occupaſſet, & qui eam ſervarent & ducerent, hominibus imperitis commiſiſſet, naviſque periiſſet, poſſe navis occupatæ dominos magiſtrum prædatoriæ, fidejuſſores, exercitores, prout vellent, & quemque eorum in ſolidum convenire, quanti navis unquam fuit plurimi. Videamus de ſingulis. Et quidem dubitandum non eſt, contra ipſum magiſtrum ſive navarchum de omni damno, quod injuria dedit, actionem eſſe in ſolidum. Mandatum ei eſt, ut hoſtes deprædaretur, non ut amicos, ſi igitur hos deprædatus ſit, exceſſit mandatum, & tenebitur, quanti amicorum intereſt. Id palam quoque ſignificant Ordines Generales in d. edicto 1. Apr. 1622. nam præter cautionem 10000. florenorum pro deducenda præda in portum, unde enavigatum eſt, nominatim addunt: *behoudelyk niet te min den genen, die prætenderen zullen buyten de commiſſie van den Capitein t' onregt beſchadigt te ſyn, hun actie perſoneel tegen de Capitein en andere, die hun beſchadigt hebben.* De fidejuſſoribus perperam reſponſum eſt *d. conſil.* 205. niſi fidejuſſerint, pro omni dato, alioquin ſi in certam ſummam fidejuſſerint, ut in re prædatoria moris eſt, non tenentur ultra eam ſummam, & ex ea cauſa, in quam fidejuſſum eſt, ſi enim fidejuſſerint pro præda deducenda in portum, unde enavigatum erat, præda eo deducta liberantur, nec quicquam ad eos, jure an injuria præda capta ſit, niſi & in hanc cauſam fidejuſſerint. Sed quia plerorumque magiſtrorum res eſt domi adeo anguſta, ut damnum, quod dederunt, reſarcire non poſſint, & quia fidejuſſores vulgo non ſunt obligati niſi ad certam ſummam, & quia hanc, a ſe ſolutam, actione mandati ab exercitoribus repetere licet, ad ſolos exercitores tandem res devenit. De his igitur in primis quæramus, an nempe teneantur in ſolidum damni dati, an vero duntaxat, ad inſtar actionis de pauperie aut noxalis, quod ad navis, quæque in ea fuerunt, pretium? Agitata olim eſt ejuſmodi cauſa apud Supremum Senatum in Hollandia. Quinque naves Hollandicæ unam Venetam ceperant, ſed ceperant nullo jure. Venetæ navis domini primum egerunt contra navarchos, & obtinuerunt ſententiam, qua hi ſolam navem reſtituere damnati ſunt. Quum ne ſic quidem ipſa navis reſtitueretur, deinde egerunt contra ipſos quinque illarum navium exercitores, con-

(5) *Placat. V.* 1. 7. p. 306.

contendentes, ut quiſque eorum navem captam cum onere reſtitueret, & damnum reſarciret in ſolidum. Senatus ult. Jul. 1603. damnat exercitores in ſolidum ad reſtitutionem navis oneriſque, & his non exſtantibus, ad eorum æſtimationem, ſed nominatim addit, executionem ejus ſententiæ eſſe faciendam in quinque illas naves, quæ Venetam ceperant, neque exercitores ultra teneri. Sententiam narrat Coren in *Nota* poſt *obſervationem* 40. & præeunte Senatu Supremo ſic poſtea reſponderunt alii *conſil. Holl. tom.* 3. *conſil.* 221.

Sed ego hanc ſententiam nolim meam facere, ratus, ſi exercitores magiſtrum emiſerint ad prædandum, & ille perperam prædetur, exercitores in ſolidum damni dati teneri. Magiſter, qui ex mandato prædatur, prædatoriæ præpoſitus eſt, & qui præpoſuit, ex ſola præpoſitione conveniri poteſt, quod ad omnia illa, quæ præpoſitus geſſit, ſive bene, ſive male. Sic inſtitoriam damus contra dominum tabernæ, qui inſtitorem præpoſuit, ſi quid ille contraxerit, nec diſtinguimus, quemadmodum contraxerit, & ſic exercitoriam damus contra dominum navis ex facto magiſtri, modo id negotium egerit, cui præpoſitus eſt, ſi enim aliud egerit, dominum non obligat, ut prolixe id exſequitur Ulpianus in *l.* 1. § 12. *ff. de exercit. act.* Sola præpoſitio in cauſa eſt, cur tabernæ naviſque domini teneantur, ſi, quod actum eſt, ad cauſam præpoſitionis pertineat, non ad aliam, ab ea diverſam. Qui navarchum prædatoriæ præpoſuit, novit, ejus officium in prædando conſiſtere, quo ſi male fungatur, etiam exercitoris culpa eſt, quod imperito vel improbo homine in hanc rem uſus ſit. Si magiſter ad reficiendam navem mutuatus, nummos in ſuos uſus converterit, recte ait Ofilius in *l.* 1. § 9. *ff. eod. teneri exercitorem, imputaturum ſibi, cur talem præpoſuerit.* Quocum convenit, quod & Ordines Generales ajunt in fine d. decreti 22. Oct. 1627. *dat de Reeders ſorg moeten draagen, dat zy goede Capiteinen employeren.*

Si ex facto inſtitoris vel magiſtri tabernæ naviſque domi teneantur, conſtat teneri, quanti ea res eſt, nec liberari, ſi tabernam vel navem dedere parati ſint. Eam juriſprudentiam me nuſquam legere memini, nec etiam rationem haberet, cum, qui factum ſuorum hominum præſtare debent, præſtare debeant ex aſſe. Igitur exercitores ex improba navarchi ſui rapina tenebuntur in ſolidum, eique ſententiæ etiam argumentum præbet, quod, ut ſupra dicebam, olim exercitorum fuerit cavere ad uſque 12000. & noviſſime ad uſque 30000. florenos, navem prædatoriam nemini vel amico vel ſocio damnum eſſe daturam. Si naves prædatoriæ minus valerent, quam hæc aut illa ſumma, utique iniquum eſſet plus cautionis exigere ab exercitoribus, quam naves, eorum reſpectu, dare poſſent. Cavendum tunc fuiſſet ad navium, prius æſtimatarum, pretium. Sed plus adhuc argumenti præbet, quod additur in *d.* § 3. d. Formæ 28. Jul. 1705. præter cautionem illam 30000. florenorum, pro damno injuria dato etiam obligatos eſſe ipſos exercitores, & ſpeciali hypothecæ obligata cenſeri omnia, quæ ad exercitoriam navis prædatoriæ pertinent. Quumque ex his appareat, exercitores etiam ultra navis ſuæ pretium teneri, apage, quæ ex jure Romano huc transferuntur ex actione de pauperie aut noxali, quæque rationem longe aliam habebant.

Quod igitur Senatus Supremus d. ult. Jul. 1603. judicavit, nam, ſi exercitores

 tores

tores navarchos ſuos, qui navem Venetam ceperant, prædatoriæ præpoſuerint, atque ita mandatum prædandi dederint, in ſolidum eſſent obligati, non ſecus ac in ſolidum tenerentur ex eorum contractu, ſi negotiationi præpoſuiſſent, atque ita mandatum negotiandi dediſſent. Forte tamen probabis Senatus ſententiam, quia non exprimitur apud Coren, quinque illæ naves fuerint prædatoriæ, nec ne; ſi non fuerint, dici nequit, exercitores prædatoriæ præpoſuiſſe magiſtros ſuos. Sed alia tunc parte laborat illa ſententia, nam, ſi non interceſſerit mandatum prædandi, ſcire deſidero, cur Senatus exercitores damnaverit ad navis Venetæ, ejuſque oneris reſtitutionem, executione etiam decreta contra naves ipſorum exercitorum, ſic enim damnarunt ex facto, cui magiſtros ſuos non præpoſuerant, aperte contra *d. l.* 1. § 12. Nihil quicquam tunc ea res ad exercitores pertinebat, hi quidem ſui loco magiſtrum ſubſtituunt, ſed quod ad factum, quod implere jubent, & ſi in eo facto dolum vel culpam commiſerit magiſter, illi præſtant, ceteroquin non præſtant. Si vas tibi reficiendum dederim, tuque id diſcipulo tuo commiſeris, iſque corruperit, tu teneberis, ſed ſi diſcipulus, tuo licet inſtrumento, Stichi caput comminuerit, tu utique non teneberis. Quare nec inſtar de pauperie adverſus exercitores recte agetur, non magis quam adverſus dominum, ſi mula vel canis culpa mulionis aut ductoris damnum dederit *l.* 1. § 4. *ff. ſi quadr. paup. ſec. dic.*

Secundum hæc, quæ diſputavi, exercitores plane non tenebuntur, ſi magiſtrum prædatoriæ exercendæ non præfecerint, ſin autem, tenebuntur, non duntaxat ad uſque navium ſuarum pretia, ſed & ad uſque illos 12000. vel noviſſime 30000. florenos. Nec hoc tantum, verum & hi, qui damnum paſſi ſunt, ex d. decreto 22. Oct. 1627. poterunt agere in decem millia, ad quæ cavet navarchus, ſe cum præda reverſurum, unde egreſſus eſt. Quamvis autem id palam contineatur eo decreto, eſt tamen longe iniquiſſimum, ſi fidejuſſoribus non denuncietur, & hi quoque in eam cauſam conſentiant. Si ſimpliciter fuerit fidejuſſum, ut fere ſolet, navarchum cum præda, ſi quam ceperit, eo rediturum, unde enavigavit, fidejuſſores ex alia cauſa excutere, vix credi poteſt, quam ſit male conſultum & conſtitutum; quod & ſupra attigi, ubi de cauſa fidejuſſorum ſermo erat. Sin autem omnia illa, quæ commemoravi, ad damnum reſarciendum non ſufficiant, quid dicemus? an & ultra exercitores tenebuntur? & puto teneri, donec omne damnum reſarciverint, conſtat enim fidejuſſorem aut pignus non liberare debitorem, niſi ſuffecerint *l.* 9. § 1. *ff. de diſtract. pignor.*

Ceterum ſi navis, qua de agitur, prædatoria non ſit, id eſt, codicillos prædatorios non acceperit, mandato tamen exercitorum prædetur, idem puto dicendum, quod de vera prædatoria: jus enim hoc ex mandato & præpoſitione naſcitur, & quod ad eos, qui damnum paſſi ſunt, nihil quicquam refert, an a vera, an a quaſi prædatoria patiantur.

CAPUT XX.

Si navis, non ad prædandum emiſſa, prædam tamen ceperit, ad quem ea pertineat?

BElle quæritur, ſi navis, non ad prædandum emiſſa, ſed dum ab hoſte

hoſte premitur, aut alia quacunque occaſione navem hoſtilem occupaverit, præda ad quem videatur pertinere? an ad dominum navis, qui eam locaverat? quia ejus navi tormentiſque occupata eſt navis hoſtilis, iſque magiſtrum nautaſque habebat conductos, quo ſic ſuis armis, navi, hominibuſque occupata videatur; non autem ad magiſtrum nautaſque, quia præter mercedes operarum nihil eſt, quod jure exigant; non etiam ad conductorem navis, quia navem conduxit ad vectionem mercium ſuarum, nec in aliam quamcunque cauſam. An vero præda pertinebit ad magiſtros nautaſque? quia eorum fortitudine capta eſt, non autem ad navis merciumve dominos, quia ex his nemo eorum operam ad prædandum conduxit, & quia tota prædatio eſt extra cauſam locationis conductionis. An potius ad conductorem præda pertinebit? quia navim, tormenta, nautas, eorumque operam in conducto habebat, non tantum ad vehendas merces ſuas, ſed ad navem, mercium ſuarum ergo, defendendam, quo ſic defenſio accipienda ſit cum omni cauſa, non mera depulſio, ſed & occupatio hoſtis, ne nocere poſſit; non autem ad dominum navis, non ad magiſtrum & nautas, quia omnes illos mercedibus, quas pacti ſunt, contentos eſſe oportet. Habes rationes, quibus ſuam quiſque ſententiam defendere, & aliorum oppugnare poſſet.

Antequam, quid mihi videatur, dicam, obſervo, Novemdecim Viros Societatis Americanæ ita decreviſſe: *een gehuurt Schip met ingelade goederen een prys veroverende, keert uyt aan de Compagnie 50. ten* 100., quod decretum Ordines Generales commemorarunt, & ſimul inſeruerunt § 17. Formæ, quam prædaturis in America præſcripſerunt 15. Jul. 1633. (1). Societas, ut vides, ſibi conſuluit, nec etiam Ordines quicquam decreverunt niſi in rem Societatis, de aliis, quorum res vel maxime agebatur, nihil definitum eſt, &, ſi eſſet, pro ſingulari decreto, in ſpeciali cauſa eſſet habendum, quod aliis non præjudicat.

Generalem legem ea de re nec vidi, nec putem exſtare, ex ſola ratione cauſa definienda eſt. Et, qui Jove judicat æquo, prædam adjudicabit magiſtro & epibatis, qui ceperunt, minime vero vel navis, vel mercium dominis. Sane de mercium dominis nemo cogitabit, niſi tardiſſimus. Domini navis cauſa eſſet potior, ſed & huic prætulerim magiſtrum & epibatas. Comperi tamen alios aliter ſenſiſſe in hoc facto: navis, cui mercium domini curaverant *een commiſſie van de Nederlandſche en Franſche Weſtindiſche Compagnie*, anno 1667. intra limites Societatis Americanæ occupavit navem Anglicam. Magiſter & epibatæ victores decernunt, victam navem, etſi tardius, quam ſua, navigantem penes ſe retinere, id enim convenire *aan hare Reeders en Bevragters*, *als mede aan haar Zeelieden*, *en het Schip op te brengen aan de Eylanden*, *te verkoopen*, *en daar van goede rekening te houden*. Quæſitum eſt deinde de præda erciſcunda? Et *conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 162. & 163. reſponſum eſt, *dat het volk*, *om dat het op maandgeld*, *en niet op prys voer*, *behoorde een thiende te geworden*, *en de reſt tuſſchen de Reeders en Inladers elk voor de helft gedeelt te worden*. Quo jure illi Conſultores epibatis decimam tribue-

(1) *Plac. I.* 2. 3. 3. t.

buerint, neſcio, nec forte ipſi ſciunt. Ad ſemiſſem eorum, quæ, deducta illa decima, ſuperſunt, non difficulter quidem admittunt navis dominos, ſed quod ad alterum ſemiſſem etiam mercium dominos admittant, inde eſſe ajunt, quod non parum contulerint ad prædam, utpote qui diplomate effecerant, ut ei navi ibi navigare liceret, ideoque exiſtimant, deterioris conditionis eſſe non oportere mercium, quam navis dominos. Id etiam probant ex illo, quod retuli, epibatarum decreto, quo ſignificant, ſe prædam non navis duntaxat, ſed & mercium dominis cepiſſe. Adferunt illi Conſultores nonnullas etiam juris ratiunculas, at perquam, ut mihi quidem videtur, inutiles: utputa non modo per noſmet ipſos, ſed & eos, quorum miniſterio utimur, res nobis acquiri; ipſos quoque navis dominos, cum navis hoſtilis caperetur, præſentes non adfuiſſe; ſi res ſecius cecidiſſet, merces etiam periculum fuiſſe ſubituras.

Sed hæ rationes nihil me movent, ut nec illæ, quas ſupra attuli pro navis victricis dominis, nam conſtat, prædam, quicunque, ceperit, ſolius capientis eſſe, niſi ex præpoſitione & mandato aliorum ceperit. Quis igitur cepiſſe videatur, unice laborandum; & magiſtrum nautaſque cepiſſe, ſine ulla aliorum præpoſitione vel mandato, res eſt manifeſta. Conducta quidem eorum opera fuit, ſed ad merces tranſvehendas, neque ad aliud quicquam: quæcunque igitur ex ea tranſvectione redundabit utilitas, illorum erit, qui eorum opera hac in re uſi ſunt, ſed de præda nihil quicquam habebunt vel illi, vel navis domini, quia eam propter non navigabant epibatæ, ſed, dum alii rei, ſoli ſcilicet navigationi operam inſumebant, fortuna aliud dedit, ut in cauſa non abſimili elegans Tryphonini ratio eſt in *l. 63. § 3. ff. de acquir. rer. dom.* Atque ea ipſa ratione mercenario, qui, dum terram fodiebat, theſaurum invenit, theſaurum adjudicabam *lib. 2. obſerv. jur. Rom. cap.* 4. Mercenarii conditio ultra id, ad quod conductus eſt, non porrigitur, plane ut nec epibatarum in ſpecie propoſita. Quicquid extrinſecus, id eſt, extra cauſam contractus contrahentibus accidunt, ſive lucra ſint, ſive damna, ipſi ferunt ſoli. Accipe exemplum in mandato: mandatarius utique mandatori non imputabit, quod ſpoliatus ſit a latronibus aut naufragio res amiſerit, vel languore ſuo ſuorumque adprehenſus, quædam erogaverit, nam hæc magis caſibus, quam mandato imputanda eſſe Paulus dixit in *l. 26. § 6. ff. mand.* Hæc damna & incommoda ſequuntur mandatarium. Ut igitur lucra & commoda, quæ occaſione mandati obveniunt, eum quoque ſequantur, *ſecundum naturam* eſſe, ejuſdem Pauli philoſophia eſt in *l. 10. ff. de reg. jur.* Si Sempronius Titio, ut quid ad Mævium ferret, mandaverit, & Titius in via pecuniam inveniſſet, aut quid latroni, qui eum ſpoliare conſtituerat, extorſiſſet, nemo utique, niſi valde fatuus, eam pecuniam, aut id, quod Titius extorſit, ad Sempronium pertinere exiſtimabit, quamvis & in via periclitari potuerit, quod mittebat Sempronius. Ille Titio non mandavit, ut pecuniam inveniret, aut quid latronibus extorqueret, ſed ut transferret rem, quam tranſtulit, &, finito ſic mandato, nihil eſt, quod Sempronius ultra exigat.

Minutiæ ſunt, quas in facto, quo de agitur, captant illi Conſultores. Diploma illud, quod mercium domini obtinuerunt a Societate Americana, ad præ-

prædam iis prodeſſe non potuit, profuit duntaxat, ut navi ibi navigare liceret. Neque etiam eſt, ut de illo epibatarum decreto multum laboremus, quum alia atque alia ejus ſententia eſſe poſſit. Ego opinor non aliam fuiſſe, quam prædam penes ſe retinere, ad quemcumque demum pertineret, ſive ad navis, ſive ad mercium dominos, ſive ad ſe ipſos, idque potius ſignificare verba, quam quod voluerint trientes facere, & cuique trientem dare. Salvo etiam decreto potuiſſent credere, prædam ad ſe ſolos pertinere, ut ſi navis victa onerata eſſet rebus, ad vitam ſuſtentandam neceſſariis, quibus ipſi indigebant, & ſic etiam, ad proſequendum iter, navis merciumque dominis prodeſſe, ſi navem penes ſe retinerent, & quæ plura ſunt ejuſmodi. Et quis audebit fingere, epibatas ſingula decreti verba tam diligenter expendiſſe & probaſſe, iiſque, ſi præda ad ſe pertineret, ſuum jactare voluiſſe? Quin etſi non ad ſe, ſed ad navis merciumque dominos pertinere credidiſſent, quis non ſimplicitati fidei tam bonæ ignoſceret? qui ſuum, cum Titii eſſe putaret, Titio tribuit, errore detecto, ſibi non nocet. Noli etiam hominibus his nauticis objicere errorem juris, cum ob alia, tum quod in ipſo decreto nihil quicquam definiverint, & ſatis conſtet, donandi voluntatem penes ipſos nullam fuiſſe. Plane, ſi navis merceſve, cum pugnaretur, ultra quam defenſio poſtularet, damnum patiantur, epibatas ex locato conducto teneri palam eſt.

Similis fere cauſa eſt, quam in eandem ſententiam olim judicavit Curia Bruxellenſis, Præfecto nempe turmæ equeſtris, qui equiti pugnaturo equum commendaverat, prædæ, quam miles ceperat, partem non deberi. De cujus ſententiæ jure ego non dubitaverim, licet dubitaverit & contra reſponderit Petrinus Bellus *de re militari part.* 4. *tom.* 8. *num.* 8. *& ſeqq.* ut & Zoucheus narrat *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 8. *quæſt.* 17. Major tamen ibi æquitatis ratio, ut & in partem prædæ veniret Præfectus, cum commodantis nihil quicquam interfuerit, commodatarius pugnaret, nec ne. Et tamen non magis vindicabit prædam, quam piſcem Titius, a Mævio captum reti, quod ei commodaverat Titius.

Sed forte fruſtra verba perdo, occupatus in quæſtione inutili, cum nemo recte prædetur ſine codicillis prædatoriis Ordinum Generalium vel Præfecti maris, & tantum abſit, ut, qui ſecus fecerit, prædam faciat ſuam, ut potius pro pirata ſit habendus, ſecundum ea, quæ diſputabam *cap.* 18. Si ſic putes, erras. Per privatos actus etiam privatis prædam quæri, recte dixit Grotius *lib.* 3. *de jure belli & pacis cap.* 6. § 10. atque ita nulli dubitamus, quin præda, caſu obvia, & a privatis capta, fiat capientium. Contradicere creditur Puſendorf *de jure nat. & gent. lib.* 8. *cap.* 6. § 21. ſed non contradicit, agit enim de his, qui ſine auctoritate publica ſolius prædæ cauſa exeunt, non de his, qui, dum ab hoſte premuntur, ipſi hoſtem premunt, vel de his, qui caſu in prædam incidunt; quæ ſpecies ſunt, quas hic tracto. In alterutra ſpecie ſi neges, res hoſtiles occupare licere, negabis quoque eum ſpoliare licere, qui te alioquin ſpoliaturus eſt, quin & negabis defenſionem ſui ipſius, quia hæc permittit, ut & quæcunque belli indictiones permittunt, hoſti quocunque modo nocere, hoc eſt, non tantum avertere periculum, quod tibi ab hoſte imminet, ſed & eum deprædari, & bonis omnibus exuere. Aliud dicen-

dicendum eſt de iis, qui ſine codicillis, nec præſtitis, quæ ante præſtanda ſunt, prædatum enavigant, quod ipſum prohibent varia Ordinum Generalium edicta. At quis auctoritatem publicam deſiderabit, ubi, ſolius mercaturæ ergo navigant, hoſtem obvium repello, &, ſi poſſum, vinco? Secundum hæc ſi Grotium & Pufendorfium explicaſſent, ab utriuſque reprehenſione potuiſſent abſtinere, qui nunc utrumque reprehendunt.

CAPUT XXI.

An res hoſtium liceat aſſecurare?

IN Regnis & Rebuspublicis, quæ commerciis exercendis ſtudent, contractu aſſecurationis nullus hodie eſt frequentior, excepta emtione, venditione, locatione, conductione. Adeo tamen ille contractus olim fuit incognitus, ut nec nomen ejus, nec rem ipſam in jure Romano deprehendas; non alia forte cauſa, quam quod commercia tam late non frequentarentur, vel quod publicæ Claſſes marium ſecuritatem a prædonibus præſtarent, vel quod magnitudo Imperii Romani univerſo mari, in quo potiſſimum mercatura exercebatur, circumfuſi, hoſtium metum expelleret. A furore etiam maris non tantum olim, atque hodie periculum erat: neque enim nunc littus legimus, aut per hyemem navibus facimus otium, ſed media maria, quantumvis infida, quovis tempore noſtræ puppes decurrunt, incertum, quo fata ferant. Apud Suetonium tamen lego in *D. Claudio cap.* 18. eum tempore arctioris annonæ, conviciis & panis fragminibus petitum, non tantum naves, mercaturæ cauſa, fabricantibus magna commoda dediſſe, ſed & negotiatoribus quædam lucra propoſuiſſe, *ſuſcepto in ſe damno, ſi cui quid per tempeſtates accidiſſet*. Ea erat ſpecies aſſecurationis, quum hæc, ut hodie frequentatur, nihil aliud ſit, quam pro rerum alienarum ſecuritate fidei ſuæ interpoſitio, qua, ſublata domini perſona, earum periculum fidejuſſor ſuſcipit pro certo pretio. Claudius non certo pretio, ſed gratis in ſe ſuſcipiebat periculum maris, neque etiam damnum, quod per piratas accidiſſet, ſuſcipiebat, & hinc eſt, quod dixi, *ſpeciem* aſſecurationis fuiſſe.

Præmiſi, quemadmodum aſſecuratio ſit definienda, ut vel ex definitione conſtaret, rationem belli omni modo exigere, ne naves, ne merces, ne alia hoſtium bona liceat aſſecurare. Hoſtium periculum in ſe ſuſcipere quid eſt aliud, quam eorum commercia maritima promovere? inventa enim ſunt illa ἀσφαλίσματα, ut minori damno magis commodum eſſet operam dare rei maritimæ. Unde & Ordines Generales, quum cum Hiſpanis bellum eſſet, 1. Apr. 1622. edixerunt (1), nullæ eſſent aſſecurationes, quas fœderati Belgii incolæ vel antea feciſſent, vel poſtea facturi eſſent pro bonis, ad Hiſpanorum ſubditos pertinentibus, poſita contra facientibus centum Librarum Flandricarum pœna. Juſtiſſimum id videri poterat, quia in ſingulis belli indictionibus quiſque tantum hoſtibus damni inferre jubetur, quantum poteſt. Quod ſi ſit, etiam vetatur quoquo modo hoſtium utilitate con-

(1) *Plac. I.* 2. 7. 2. 1. & *Repert. Curiæ Holl.* p. 173. B. & *Repert. Ordd. Gener.* p. 82. B.

conſulere. Id exigit jus belli generale, & exigebat quoque jus belli Hiſpanici ex edicto Ordinum Generalium 2. Apr. 1599. (2). Sin ajas, ex ejuſmodi aſſecurationibus plus lucri, quam damni ferre aſſecuratores, adeoque noſtris, quam hoſtibus plus prodeſſe, id ais, quod eſt incertiſſimum, & de quo vix ipſa experientia judicare poterit, cum interim ſit certiſſimum, ſic hoſtibus cauſam præberi commercia ſua latius promovendi. Quod, quia hoſtibus eſt utile, & fere redundat in noſtram necem, omni ratione prohibendum eſt. Atque hæc ſola ratio ſuffecerit, ſed eveniebat præterea ex iis aſſecurationibus, quemadmodum & d. edicto 1. Apr. 1622. continetur, ut res hoſtium, a noſtris captæ, ab iſtis fidejuſſoribus vindicarentur, &, ſi recte fidejuſſum eſt, quidni vindicari poterant? eorum enim quodammodo ſunt, qui illorum ſecuritatem ſpoponderunt, & quod ad naves merceſque aſſecuratas, dominos eoſque fidejuſſores pro iiſdem eſſe habendos, intelligimus ex formulis *τῶν ἀσφαλισμάτων*, publice editis & ubique obviis. Si fidejuſſores recte vindicarent res hoſtiles, ſubditorum noſtrorum damnum erat, qui eas ante optimo jure ceperant, & qui ſic deterrebantur, ut ait d. edictum, ab exercendis navibus, quibus hoſtes oppugnarent. Id autem adverſari belli legibus, pluſquam manifeſtum eſt.

Hactenus nihil eſt, quod nos offendat, ſed comperi, eoſdem Ordines Generales 13. Maj. ejuſdem anni 1622. (3) illud edictum 1. Apr. reſtrinxiſſe ad eas aſſecurationes, quæ fierent factæque eſſent poſt publicationem d. edicti 1. Apr. atque ſi hic locus eſſet regulæ *l. 7. C. de legib.* Ex ea interpretatione apparet, Ordines tunc probaſſe aſſecurationes rerum hoſtilium, ſi non ſpeciali lege ſint vetitæ, nam alioquin & quæ ante ſpecialem prohibitionem factæ ſunt, eſſent nullæ, ut & eas nullas eſſe edixerant illo 1. Apr. 1622. Quumque id edictum ratio belli tueatur, & non ſit jus aliquod novum, dicendum eſt, illam interpretationem, qua prior ejus ſententia mutata eſt, pro errore magis, quam pro jure eſſe habendam. Quod de pœna additum eſt in edicto, recte ad futurum, res ipſa, ex interpretatione, non recte ad futurum refertur, niſi forte dicamus, adeo antea hoſtilium rerum aſſecurationes invaluiſſe, ut præcedentium temporum uſus perpetuus eas receperit. Et tamen, ſi vel plurima rerum hoſtilium, quæ aſſecuratæ eſſent, exſtitiſſent exempla, ne ſic quidem conſuetudinem, quæ jus faciat, inde efficerem, niſi rerum perpetuo judicatarum, quæ eas probaſſent, accederet auctoritas.

Igitur ſecundum jus belli eſt, quod Ordines Generales 31. Dec. 1657. (4) edixerunt, ne aſſecurarentur res Lyſitanorum, tunc hoſtium, ſed dubito, an ſecundum jus belli ſit, quod generaliter addunt, ne quæ etiam res aſſecurarentur, quæ ad Lyſitanos, quæque ex Lyſitania veherentur, nam ſi illæ res ad ſubditos Ordinum, vel ad exteros pertineant, nulla ratio eſt, quæ earum aſſecurationem impediret, quia eo edicto ſubditis noſtris non interdicitur commercio cum Lyſitanis, ſed in § 2. duntaxat *τοῖς contrabande* juvari vetantur, cum a noſtris, tum ab exteris. Si ad alte-

(2) *Plac. II.* 4. 2. 1. 1.
(3) *Ibid. I.* 2. 7. 2. 1. & *Repert. Curiæ Holl.* p. 140. B.
(4) *Plac. II.* 4. 28. 1. 2.

alterius Principis ſubditos res pertineant, multo magis dicemus, a noſtris aſſecurari poſſe, quia exteris utique non licet omni commercio cum hoſtibus noſtris interdicere. Quare ad τὰ *contrabanda*, cum noſtrorum, tum exterorum oportuiſſet reſtringere illam interdictionem. Attamen generaliter, iiſdem pene verbis, ſimilis interdictio ad Anglos, tunc hoſtes, & naves merceſque, ad eos euntes, vel ab iis redeuntes, porrecta eſt edicto Ordinum Generalium 9. Mart. 1665. (5). In § 13. edicti, quo bellum Francis indixerunt Ordines Generales 9. Mart. 1689. (6) non tantum naves merceſque Francorum aſſecurari prohibentur, ſed & additur eadem generalis interdictio, quæ utique, quia generalis eſt, etiam ad exteros pertinet, & ad licita tam eorum, quam noſtrorum commercia. Sic ſolent edicta, alia ex aliis, tranſcribi, & ubi ſemel error contra jus Gentium irrepſit, continuo repetitur, nec de eo emendando ſollicitus eſt quiſquam.

Interea apparet, etiam ex poſterioribus Ordinum Generalium edictis, res hoſtium aſſecurare non licere, &, quia res uſum quotidianum habet, vellem id quoque eſſet inſertum legibus tam generalibus, quam ſpecialibus, quas Belgæ huic contractui variis temporibus præſcripſerunt, & vellem, ne Stracha, Santerna, aliique ſemibarbari, qui *de aſſecurationibus* ſcripſerunt, hoc argumentum plane intactum prætermiſiſſent, contenti monuiſſe, merces illicitas, puta *contrabandas*, aſſecurari non poſſe. Nos ita conſtituamus: naves merceſque, quas jure belli occupare & publicare licet, quæcunque demum fuerint, aſſecurare non licet, ſin autem occupare & publicare non liceat, non animadverto, cur de iis prohibita dicamus τὰ ἀσφαλίσματα.

Audiamus & quid homines quidam noſtri dixerint de rebus, quas occupare & publicare licet. Qui ignorans aſſecuravit *op contrabande*, de damno non teneri, Grotius reſpondit *conſil. Holl. tom. 3. conſil.* 175. Et, qui aſſecuravit ei, quicunque dominus ſit rerum, de quibus agitur, ſive, ut formula juris Romani utar, ei, ad quem ea res pertinet, iſque hoſtis ſit, verbis illis generalibus hoſtes non contineri, neque adeo aſſecuratorem obligatum eſſe, ſecundum mercatorum quorundam Antuerpienſium & Middelburgenſium ſententiam, duo Pragmatici reſponderunt *conſil. Holl. tom. 2. conſil.* 322. Ego adderem, ſi vel nominatim expreſſum ſit, τὰ *contrabanda* vel res hoſtiles aſſecurari, ne ſic quidem aſſecuratorem teneri, quia nullus eſt contractus, & contractum, qui nullus eſt, implere vel non implere pendet a mera voluntate contrahentium. Quod autem meræ voluntatis eſt, in judicio defendi nequit.

C A P U T XXII.

An liceat militem conducere in amicæ Gentis Populo?

Quæſtionem aggredior, quæ noſtra ætate magnam Europæ partem turbavit, & adhuc turbat. Sed noli exiſtimare, ſi vel liceret in Principis amici Imperio militem conducere, ideo & licere militem, qui Principi amico militat, vel prece vel pretio ad deſerendam Principis ſui militiam ſollicitare, &

(5) Exſtat apud Aitzema lib. 45. p. 830.

(6) *Plac. IV.* 1. 6. 1.

re, & in noſtram militiam tranſcribere. Militiæ deſerendæ auctores non minus puniuntur, quam ipſi deſertores, & ſunt Gentes, quæ id crimen habent pro crimine Majeſtatis læſæ, ſed alia & diſtincta quæſtio eſt, an Princeps amicus in Imperio Populi amici, eos, qui milites non ſunt, poſſit conducere, & eorum opera in bello uti adverſus hoſtes ſuos? Sane ſi quis Princeps ſubditis ſuis interdicat, ne Civitatem mutent, neve ſub aliis Principibus militent, neque alii Principes recte eos ſubditos ad militiam conducunt, ſed ubi ea prohibitio non eſt, ut non eſt apud pleraſque Europæ Gentes, ſubditis licebit, ut ipſe quidem opinor, Civitatem ſuam relinquere, in aliam migrare, & ibi ſub alio Principe militare.

Si, ut modo dicebam, non ſit lex, quæ prohibeat, utique licet ſubditi conditionem exuere, & Civitatem, ut lubet, mutare. Juris publici Scriptores uno ore in id conſentiunt, neque diſſentit Grotius *lib.* 2. *de jure belli & pacis cap.* 5. § 24. apud Moſchos tamen illud non licere, addit ibi Grotius; non licere etiam apud Chinenſes & Anglos, earum Gentium ſententia eſt, plus ſemel publice teſtata. Ludovicus quoque XIV. Franciæ Rex edicto 13. Auguſt. *1669.* (1) capitis bonorumque pœnam ſtatuit, ſi quis Francus, venia ab ipſo non impetrata, Franciam relinqueret animo non revertendi. Ante eum annum ibi licuit, & ubique licet, ubi Civitas carcer non eſt. Cum autem liceat in alterius Principis Imperium tranſire, licebit & ibi quavis honeſta ratione victum quærere, & quidni etiam militia terreſtri vel maritima? in Belgio certe fœderato non eſt lex, quæ impediat, & plurimi Belgæ & olim & mea memoria ſub aliis Principibus militarunt terra marique.

Loquor autem de Principibus amicis, nam hoſtibus operam militarem, ſive terreſtrem, ſive nauticam locare, nemini licet, & variis quoque Ordinum Generalium edictis eſt vetitum. Diceres quidem quam plurima eorundem Ordinum edicta, quæ prohibent ſub extero Principe militare (2), generaliter eſſe accipienda, ſed iis probe excuſſis intelliges, vel temporalia eſſe, gliſcente nempe bello, cum ipſi Ordines hominibus ſuis indigerent, vel etiam interpretanda eſſe de iis, qui hoſtibus militant, vel de iis, qui deſerta Ordinum militia apud alios Principes militatum eunt; de quo utroque genere nonnulla etiam palam loquuntur. Sane cum navis Francica, cujus epibatæ, exceptis ſex Francis, omnes 80. erant Hollandi Zellandique, navem Hollandicam cepiſſent, Ordines Generales 23. Jul. *1674.* edixerunt (3) „ut, qui ex hujus Reipublicæ ſubditis nauticam militiam hoſti militaret, ſubmergeretur. Idemque ab iiſdem edictum eſt 4. Apr. *1676.* (4). Vides, verba fieri de his, qui hoſtibus militant, ſed ut hoc porrigamus ad eos, qui Principibus amicis vel ſociis militant, nec ratio, nec jus pacis & fœderis patiuntur.

Si igitur ſubditi noſtri, quorum ope in bello non indigemus, quibuſque, ut Civitatem mutent, nulla lex obſtat, militarem operam recte exhibeant Principi amico, cur Princeps ille amicus

 hanc

(1) *Hollandſch: Mercurius 1669.* p. 123. & 124.

(2) Exſtant *Plac. II.* 4. 13. *& alibi.*

(3) *Ibidem III.* 1. 7. 13.

(4) *Ibid.* 1. 7. 14.

hanc non recte conducat in amicæ Gentis Populo? ubi locare licet, licet & conducere. Cur æque integrum non eſſet in Imperio amici Populi militem conducere, quam quaſque emtiones venditiones, locationes conductiones celebrare, ceteraque commercia exercere? Neque obeſt, ſi forte, qui milites conducit, iis utatur adverſus ejus, in cujus Imperio conduxit, amicos, cum quibus ei bellum eſt, forte etiam in poſterum uſurus adverſus noſmet ipſos, conſtat enim, quod ad primam ſpeciem, utriuſque amico & hanc & illam partem oportere juſtam videri. Idque in inſtrumentis bellicis comparandis vulgo ſervamus, ut ut enim ea ad utrumque amicum non recte vehamus, ſine fraude tamen vendimus utrique amico, quamvis invicem hoſti, & quamvis ſciamus, alterum contra alterum his in bello eſſe uſurum. Quod ad ſecundam ſpeciem attinet, oportet ſane præſentem Reipublicæ ſtatum intueri, nec tantum proſpicere in futurum, neque enim Principi amico interdicimus apud nos comparare pulverem bellicum, arma militum, & reliqua, quorum in bello uſus eſt. Poſſet utique ille Princeps, nunc amicus, poſtea hoſtis, eo pulvere, iis armis, aliiſque inſtrumentis bellicis etiam in poſterum uti adverſus noſmet ipſos, ſed, ut dixi, præſens Reipublicæ ſtatus intuendus eſt, &, niſi hoc fiat, neque leges amicitiæ conſtabunt, neque fœdera, quæ inter pleroſque Fœderatos intercedunt.

Quod juris eſt in inſtrumentis bellicis, idem eſſe puto in militibus apud amicum Populum comparandis, niſi in pace convenerit, ne vel uni utrique id facere liceret. Sic in fœdere Romanorum cum Antiocho, Antiocho lex impoſita, militem in Imperio Romano conducendi jus ne eſſet; ut eſt apud Livium *lib.* 38. *cap.* 38. & Polybium *excerpt. Legat. cap.* 35. *num.* 4. quod alioquin jure æqui fœderis ei licuiſſet, neque prohibere ſine injuria potuiſſent Romani. In Imperio certe Antiochi militem conducere Romanis interdictum non erat. Initio fœderis convenerat, ne alter alterius hoſtem commeatu juvaret, æquo ſcilicet fœdere, ſed hic ſoli Antiocho præſcriptum, ne id faceret, quod alioquin jure Gentium omnibus Principibus licet.

In Hollandia tamen & reliquo Belgio fœderato & olim videtur obtinuiſſe, & nunc obtinet, ne quis, abſque Ordinum conſenſu, ibi militem legat. Exſtat antiquum in eam ſententiam edictum 8. Jan. 1529. (5). Et quum Dani, Sueci & Moſchi ſine Ordinum conſenſu in Belgio fœderato milites conducerent, Ordines Generales 1. Aug. 1612. edixerunt (6), ne quiſquam, & nominatim Danus, Suecus, Moſchus id feciſſe vellent, niſi habito ſcripto Ordinum conſenſu, &, ſi vel ſcriptum haberent, ne vellent extendere ad ipſos Ordinum milites a ſignis ſuis avocandos, ſtatuta, ſi quis contra faxit, capitis aliave arbitraria pœna. Cum illo edicto anni 1612. conveniunt alia Ordinum Generalium edicta, facta vel repetita 16. Dec. 1622. 3. Mart. 1627. 30. Mart. 1646. 21. Jul. 1648. 27. Maj. 1650. 20. Jan. 1652. & 18. Mart. 1658. (7) Ordines etiam Hollandiæ edictis 27. Mart. 1652. & 16. Mart. 1656. (8) ſi quis in Hollandia milites ſine

(5) *Repert. Curiæ Holl.* p. 20. A.
(6) *Plac. II.* 4. 13. 3. 1.
(7) *Ibid. II.* 4. 13. 3. 2.
(8) *Ibidem II.* 4. 7. 4.

ſine ſcripto Ordinum Hollandiæ eorumve Conſiliariorum conſenſu conduxiſſet, non arbitrariam, ſed ſimpliciter & omnino (*ſonder eenige genade*) mortis pœnam ſtatuerunt. Habes ea de re ſententiam Ordinum, cum Generalium, tum Hollandiæ, cui meam, ut par eſt, lubens ſubmitto.

His adde, quæ anno *1666.* inter Ordines Generales & Præſidem Belgii Hiſpanici acta geſta ſunt (*9*). Illi apud hunc queſti ſunt, Epiſcopum Monaſterienſem, quocum ſibi bellum erat, in Belgio Hiſpanico milites conſcripſiſſe. Reſpondit Præſes ejus Belgii, ſe ejus rei poteſtatem non dediſſe, &, ſi dediſſet, nihil prohibere, quominus dare potuiſſet, quia neutrarum partium erat Rex Hiſpaniæ, atque ideo & ſimilem poteſtatem ſe obtuliſſe Belgis fœderatis. Sed quid liceat ſine ejuſmodi cônſenſu, &, ſi petatur, an negari poſſit, id proprie eſt, de quo quærimus, & proinde, an recte Epiſcopus in Belgio Hiſpanico militem legerit, ſi ſine conſenſu Præſidis legiſſet? De eo nunc ipſe judica ex iis, quæ dicta modo & diſputata ſunt.

CAPUT XXIII.

An ſingulis Belgii fœderati Provinciis jus ſit belli gerendi?

Ex Annalibus aliiſque Actis publicis plena fide conſtat, eam veterum Belgarum fuiſſe libertatem, ut non duntaxat Princeps, ſed & Populus, neque Populus tantum, ſed & Urbes & oppida ſuo ære ſua bella geſſerint. Ut autem poſteriorum Comitum in Belgio crevit poteſtas, hæc quoque jura paulatim minuta ſunt auctoritate, fraude, dolo, & quandoque vi. Sed excuſſo poſtremi Comitis Imperio non abſurde dixeris, in antiquam libertatem rediiſſe Belgas, niſi ſi quid eam coerceat fœdus Utrechtanum 23. Jan. 1579. & ſequuta deinde Imperii Comitatenſis abrogatio 26. Jul. 1581. Vulgo placet, eo ipſo fœdere ſingulis Provinciis ademtum fuiſſe jus belli gerendi, & adeo quidem ea opinio invaluit, ut ſi quis audeat contra hiſcere, ipſa fundamenta illius fœderis concutere, & totam Rempublicam præſenti periculo exponere videri poſſet. An & quemadmodum id verum ſit, audi me patienter, &, niſi te convicero, agnoſces ſaltem, Ciceronem alicubi recte dixiſſe, *nihil eſſe tam incredibile, quod non docendo fiat probabile*.

Hugo Grotius, quaſi aliud agens, *apologetici cap.* 10. ſimpliciter ſcribit, fœdere Utrechtano eſſe vetitum bellum ſuſcipere, niſi communi omnium Provinciarum conſenſu, licere tamen cuique Provinciæ ſeſe defendere contra tumultum populi. Si, quod de bello dicit, de bello omnium Provinciarum communi intelligat, me conſentientem habebit, ſi de omni bello, ut mihi quidem videtur ex addita exceptione, an conſentire poſſim, exſpecta pauliſper. De omni quoque bello intellexerim, quod lego apud Antonium Matthæum *de criminibus ad lib.* 48. *dig. tom.* 2. *cap.* 5. *num.* 1. nam ibi probaturus, jus ſummæ Poteſtatis eſſe penes ſingulas Provincias, nonnulla in hanc rem profert, & mox iis, quæ dixerat, non obeſſe ait, *quod de pace, bello, Religione non niſi communibus conſiliis atque ſuffragiis ſtatuant*, *id enim*, inquit, *non*

(9) Aitzema *lib.* 46. locis variis.

non propterea ſit, quod una ſit Reſpublica, ſed quod fœdere ſit exceptum. Quod additur de *Religione*, rem totam ſuſpectam facit, manifeſtum quippe eſt, ex illo fœdere ſingulis Provinciis de *Religione* ſtatuendi jus plane integrum fuiſſe & illibatum. Sed de eo jam non agimus, ex profeſſo acturi *lib.* 2. *cap.* 18. De pace & bello quod ait, judicandum eſt ex § *9.* d. fœderis, qui ſic habet: *Men zal geen accoord van Beſtant of Peis maken, nog Oorlog aanveerden, nog eenige Impoſten of Contributien inſtellen, die Generaliteit van deſen Verbande aangaande, dan met gemeen advis ende conſent van de voorſz. Provincien, maar in andere ſaken*, & reliqua. Vides placuiſſe, neque inducias, neque pacem pangi, neque bellum commune decerni, neque tributa indici poſſe, niſi unanimi omnium Provinciarum conſenſu. Mox tamen additur, ſi Provinciæ de his diſſentirent, res Gubernatorum, qui tunc erant, arbitrio relinqueretur, inter quos ſi etiam non conveniret, alii arbitri adjungerentur, quorum arbitrio diſſentientes Provinciæ ſtare tenerentur.

Nunc non quæro, an quæ ibi dicta & pacta ſunt de communi omnium Provinciarum conſenſu in cauſis pacis bellique, peræque ſemper obſervata fuerint? Si putes, falleris. Pax Monaſterienſis anno 1648. invitis Zelandis, facta & deinde probata eſt (1), ut & iiſdem & Utrechtanis invitis pax Lyſitana anno 1661. (2) quemadmodum & anno 1657. contra Lyſitanos, invitis Friſiis, bellum decretum eſt, etiam Friſiorum ære, tantum quod ceteris fœderatis utile eſſet, ut auctor eſt Aitzema (3). Poſſem, niſi præſtaret tacere, plura addere, in quibus, licet communis conſenſus deſideretur, uni Provinciæ tamen diſſentire non fuit integrum. Quæ exempla æternitatem illius fœderis, tantopere ab initio jactatam, falſi coarguunt. Ne autem, quod dixi de fœdere non uſquequaque obſervato, temere dixiſſe videar, ipſos Hollandiæ Ordines teſtes appello; nam cum Groningani *9.* Oct. 1663. Ordinibus Generalibus propoſuiſſent, placeretne decerni, omnes, qui Comitiis Ordinum Generalium intereſſent, inter alia jurarent, ſe ſervaturos fœdus Utrechtanum, Hollandiæ Ordines 27. Nov. 1663. decreverunt (4), quicunque id peteret, antequam quicquam ea de re ſtatueretur, exhiberet novam Formulam Unionis, in quam juraretur, veteris enim magnam partem obſoleviſſe, *alzoo*, inquiunt, *de voorſchr. Unie niet alleenlyk verſcheide paſſagien, articulen en perioden vervat, die niet gepractiſeert werden, maar ook eenige, die ſommige van de andere Provincien niet genegen zyn in haren reguarde na te komen.*

Sed plus ſcire attinet, quæ ſit ſententia *d.* § *9.* fœd. Utrecht. Et quidem inter omnes nunc ſatis conſtat, poſtquam id plene probavit Grotius *apologetici cap.* 1. jus ſummæ poteſtatis eſſe penes ſingulas Provincias, nunquam enim id Ordinibus eſt delatum, quin in § 1. d. fœd. expreſſe ſeſe ſingularum Provinciarum controverſiis immiſcere vetantur. Ordines Generales curant commune

(1) Aitzema *lib.* 26. p. 278. & 279. & *lib.* 28. p. 509 531.

(2) Idem *lib.* 41. p. 104--118. 137. 146. & 150. & *lib.* 43. p. 704.

(3) *Lib.* 37. p. 948.

(4) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 765.

mune bonum totius Reipublicæ, Ordines ſingularum Provinciarum commune bonum ſuæ cujuſque Provinciæ; ſi pro bono communi totius Reipublicæ bellum gerendum ſit, gerunt Ordines Generales, ſed non niſi ſingularum Provinciarum communi conſenſu, ſi, ut oportet, leges fœderis ſequantur. Numquam igitur ſingulæ Provinciæ recte bella gerent? videamus. Aut bellum gererent adverſus exteros pro cauſa communi omnium Fœderatorum, aut quorundam ex his, aut pro cauſa ſua, id eſt, pro jure ſuo defendendo, & vindicanda injuria, uni forte Provinciæ illata. Et parum abeſt, quin dicamus, in omnibus hiſce cauſis cuique Provinciæ jus belli eſſe ſalvum. Liberi Populi eſt ex arbitrio ſuo bellum gerere, utque id proprium eſt cujuſque Gentis, quæ ſui juris eſt, ſic & olim obtinuit apud Belgas, nunc fœderatos. Quod olim ſingulis Provinciis licuit, adhuc licet, niſi juri ſuo renunciaverint. Summa Poteſtas, quæ penes ſingulas Provincias eſt, non tollitur, nec minuitur, niſi expreſſa in contrarium renunciatione. Quod maxime conveniens eſt ei ſententiæ, quam Ordines Hollandiæ data opera 25. Jul. 1654. exſequuti ſunt in Libello *de excludendo Orangio* (5). Si quid fœdere ſit exceptum, alia res eſt, ſed de eo mox videbimus.

Pro cauſa igitur communi omnium Fœderatorum cuique Provinciæ, ceteris conſentientibus, integrum erit bellum gerere, quid enim impediret? nihil aliud deſiderat *d.* § 9. quam communem conſenſum, non etiam communes ſumtus, ſi hos in ſe ſuſcipere una Provincia ſit parata, eſt, quod aliæ ſibi gratulentur. Etiam ſingulas Provincias, ſuo ære, pro cauſa communi pugnaſſe, & Mandatis, & Caſtris, & Imperatore a fœderato exercitu diverſis, prolixe demonſtrarunt Ordines Hollandiæ in libello, quem *de jure militiæ* ediderunt 17. Maj. 1657. (6). Idque etiam accidiſſe ſub initia fœderis, atque adeo ſententiam ipſius fœderis non obſtare, ibi, ſi commodum eſt, leges. Sane pro cauſa communi vel unam Provinciam, reliquis conſentientibus, recte bellum gerere, adeo verum eſt, ut non facile reperturus ſis, qui huic rei ſerio contradicat. Nonnullos quoque ex fœderatis, etiam non defendentibus ceteris, defendere licere, & vindicare injuriam, ipſis illatam, ſatis intelliges, ubi intellexeris, ſingulas Provincias pro ſua etiam cauſa recte arma induere. Quod ut probem, non alia ratione utor, quam modo præmittebam, ſingulas nempe Provincias, ut olim, in bello gerendo fuerunt ſui juris, ſic & manſiſſe poſt fœdus Utrechtanum, niſi eo jure ſe abdicaverint. Quæque igitur Provincia, ab externo Principe laceſſita, ſi reliqui Fœderati communibus viribus ei non ſuccurrant, ſive quod nolint ſive quod non poſſint, pro jure ſuo defendendo vel vindicando, recte arma ſumet, niſi ſit, qui probet, juri ſuo renunciaſſe, & renunciaſſe non memini me uſpiam legere. Imo, inquies, legitur in *d.* § 9. *Men zal geen Oorlog aanveerden*, *dan met gemeen advis en conſent van de voorſchr. Provincien*. Sed velim animadvertas, illum § 9. fœderi eſſe inſertum pro jure ſingularum Provinciarum conſervando, non pro tollendo vel minuendo, ideoque ait, ceteros Ordines, in

(5) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 30-206.

(6) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 309--342.

in cauſa communi, alios non recte ad bellum cogere, ne ſcilicet inviti oneribus belli implicentur. In cauſa, inquam, communi, nominatim enim cautum eſt, bellum, *die Generaliteit van deſen Verbande aangaande*, ſuſcipi non poſſe, niſi conſenſu communi. Sed id non prohibet, quominus ſingulæ Provinciæ, ſuis ſumtibus, pro ſe recte bellum gerant.

Atque his, quæ diſputavimus, fere convenit ſententia eorum, qui anno 1684. bellum Francicum detrectabant. Cum enim eo anno ageretur de 16000. militibus conſcribendis, quibus Francorum Regi bellum fieret, ac diſſentirent, Friſii, & quidam ex Hollandis Zelandiſque, non quidem diſſentientes negabant, bellum fieri poſſe, ſed negabant fieri poſſe ſuo ſumtu. Ea utique videtur Ordinum Friſiæ ſententia in Epiſtola ad Ordines Generales ſcripta menſe Martio 1684. (7) nec aliter ſapiebant Amſterdammenſes & Middelburgenſes, qui & ipſi diſſentiebant, in Conteſtationibus ſuis, ea de re editis (8); ad exemplum fere antiqui Hollandorum ſtatus, quo plurimæ civitates in unam magis ſocietatem, quam Rempublicam coivere.

Sed jam obmurmuras, exemplo grave eſſe, ſi ſingulæ Provinciæ ſua bella gerere poſſint, ſic enim alios Fœderatos præſentiſſimo periculo exponi, cum exteri Principes inter Provincias non diſtinguant, & quemcunque ex Fœderatis deprehendant, aggreſſuri ſint. Qui, ſi adoriantur eam Provinciam, quæ bello ſe accinxit, metus utique juſtus eſt, ne eam occupent, a ceteris divellant, atque ita fœderi reddant inutilem. Sic omnino eſt, ſed tu de conſequentiis ſolicitus es, ego de jure. Sin autem apud te plus valeant conſequentiæ, cogita, quam durum ſit, ſi vel una Provincia, quamtumvis injuriam paſſa, a reliquis deſeratur, nec tamen ipſa ſuam injuriam vindicare poſſet. Ut ab inito fœdere nulla unquam Provincia ſingulare bellum geſſit, ſic optandum eſt, ne gerat unquam, cum tantum urgeant conſequentiæ in utramque partem. Sed, quicquid ſit, de jure quærimus. Verum & tu, eo conſulto, objicies, tantum abeſſe, ut ſingulæ Provinciæ ſua bella recte gerant, ut ne quidem iis facere liceat quicquam, quod bello ſuſcitando occaſionem præbere poſſit. Unde in § 17. fœd. Utrecht. conſtitutum eſt, ne quis Fœderatus extero Principi cauſam belli præbeat, ideoque probe recte jus dicat, ſin autem, a reliquis Fœderatis coerceretur. Sed belli cauſam non præbet, qui patitur injuriam, at ille, qui facit; qui patitur injuriam, juſtum bellum gerit, quia jus ſuum defendit adverſus alterius injuriam, vel recuperare conſtituit, quod nullo jure ſibi ademtum eſt. Utcunque igitur jus competat belli gerendi, non competit tamen, ſi quis ipſe injuſte egerit, & ſic bello cauſam præbuerit. Sed & difficultatem habet hæc exceptio, cum non ſatis conſtet, eccui de juſtitia vel injuſtitia belli competat judicium. Utique ipſis Provinciis, inter ſe diſſentientibus, non competit; ſed ut in aliis cauſis, ita & in hac ſervabitur ordo placandi diſſidii, præſcriptus in *fine* § 1. d. fœd. Utrecht.

Supereſt quæſtio, an, ut ſingulæ Provinciæ volentes pro cauſa communi recte

(7) *In de Conſideratien van Staats-ſaken*, titulo, *Copyen van Brieven*, n. 15. p. 76.

(8) Exſtant *ibidem* n. 10. p. 54. *&* n. 27. p. 63.

recte bellum gerunt, ita & nolentes cogi poſſint ad bellum, pro cauſa communi ſuſcipiendum. Et, ſi verum amamus, non poſſunt cogi, quia & hæc res eſt meræ voluntatis. Si dicas, in § 1. & 2. d. fœd. Utrecht. inter Fœderatos pactam eſſe defenſionem mutuam, etiam bello, quia utrobique additur, *met lyf*, *goed en bloed*, & ſi porro dicas, nominatim cautum eſſe in § 3. d. fœder. quamque Provinciam, quæ vim aut injuriam patitur contra quemcunque, exterum vel indigenam, communibus viribus eſſe defendendam, idem dices, quod & Friſiis, bellum Lyſitanum detrectantibus, a reliquis Fœderatis objectum eſt anno 1657. (9) ſed & audies, quod ait ille λόγοι χαθόλȣ κενώτεροι, & quod Celſus in *l.* 24. *ff. de legib. incivile eſt*, *niſi tota lege perſpecta*, *una aliqua particula ejus propoſita*, *judicare vel reſpondere*, his enim, quæ modo dicebam, generaliter præmiſſis, ſpecialiter additum eſt in *d.* § *beheltelyk*, *dat die aſſiſtentie by de Generaliteit van deſe Unie gedecerneert zal worden met kenniſſe ende na gelegentheid van der ſake*. Hoc eſt, tunc demum ad defenſionem alterius ceteros cogi, ſi Ordines Generales ita decreverint; quod non aliter intelligendum, quam ſi omnes velint, bellum quippe non decernunt Ordines Generales, niſi velint omnes, ut mox ſequitur in *d.* § 9. d. fœd. Una igitur Provincia poterit diſſentire, & prohibere, ne bellum geratur commune, id eſt, omnium nomine, vel quia exiſtimat, ad ſe non pertinere injuriam, aliarum Provinciarum uni vel pluribus illatam, vel quia injuſtam eſſe putat aliarum de injuria querelam, nam injuſte querentibus a fœderatis non ſuccurritur, ceſſante ſic omni obligatione, ut hæc ſupra expoſui *cap. 9. verſ. ſed quid*. Vel tandem, quia Provincia, quæ diſſentit, ſumtus belli tolerare nequit, ut poteſt incidere, & ſæpe incidit. Sin autem vires bello gerendo ſufficiant, & juſta fuerit querela, non ſatis amicum eſt, aliis, injuriam paſſis, non ſuccurrere, hac forte cauſa, quod injuria ad Provinciam, quæ diſſentit, non pertineat, vel alia quacunque, longe deteriori. Societas jus quodammodo fraternitatis in ſe habet, & inde eſt, quod etiam in hoc fœdere Socii ſibi invicem promiſerint defenſionem mutuam, ex qua utique promiſſione tenerentur, ſi juſta ſit Sociorum cauſa, niſi eam obligationem mox tolleret libera cujuſque Provinciæ in bello gerundo voluntas. Multa ſic ſatis ſunt juſta, quæ non ſatis ſunt amica.

CAPUT XXIV.

De Repreſſaliis nonnulla, & an earum quoque jus ſit penes ſingulas Provincias?

Repreſſaliarum nomen ſervo, quia nullum aliud magis aptum occurrit, quod rem ipſam ſignificet. Alii utuntur voce *pignorationis*, alii *clarigationis*, ſed neutram convenire ſatis eſt manifeſtum. Operam ludunt, qui rem, apud Romanos incognitam, Latino vocabulo conantur exprimere. Apud Romanos fœderati & liberi libertatem ſuam, rerumque ſuarum dominium æque, atque apud ſe, retinebant, eademque Romanis apud fœderatos & liberos contingebant, ſi, ut par eſt, Proculo credas in *l.* 7. *pr. ff. de capt. & poſtl. rev.* Di-

(9) Apud Aitzema *d. lib.* 37. p. 948.

Diſplicuit igitur ibi, ſalvo amici nomine, hoſtem agere, & bona amicorum terra marique occupare. Cum autem ejus improbitatis in toto jure Romano nec vola exſtet, nec veſtigium, quomodo explicabimus, & quomodo, ſi res ita tulerit, obſervabimus, quod inter Hiſpanos & Belgas fœderatos convenit, non tantum § 11. induciarum 9. Apr. 1609. ſed & § 22. pacis Monaſterienſis 30. Jan. 1648.? Verba utrobique hæc ſunt: *dat geen brieven van Marque of Repreſſalien ſullen geaccordeert worden, ten zy met kenniſſe van ſaken, in de welke ſulks is toegelaten by de KEISERLYKE WETTEN EN CONSTITUTIEN, en na de ordre geſtelt by de ſelve*. Sed tantum abeſt, ut formam, ſecundum quam licitæ eſſent Repreſſaliæ, conſtituerint leges Cæſareæ, ut res ipſa plane fuerit incognita, ſi nempe per *leges Cæſareas* intelligamus *Juſtinianeas*, ut vulgo intelligimus, ubi de partibus agitur, nullius Imperio ſubjectis. Ut viros ſapientiſſimos, qui hiſce pactis ſcribendis præfuerunt, ab ignorantia abſolvam, nihil habeo, quod dicam, niſi forte in *d.* §§ 11. & 22. per *leges Cæſareas* eſſe intelligendum *jus commune*, quo vulgo utimur. Sive leges Cæſareas dicas, ſive jus Juſtinianeum, idem dicis. Ut autem obtinuit, jus Juſtinianeum appellari, *jus commune*, ita viciſſim jus commune, genere quodam reciprocationis, appellabitur *jus Cæſareum*. Nihil quidem aliud nunc ſuccurrit, quo defendam illas locutiones, &, ſi ſic intelligas, earum ſententia erit, Repreſſalias non eſſe largiendas niſi cum plena cauſæ cognitione, nec in his cauſis perſoniſve, quæ vulgo a Repreſſaliis habentur immunes, nec niſi ſervato eo ordine, quem uſus recepit. Is ordo eſt, ne Repreſſaliæ concedantur, niſi palam denegata juſtitia. Unde & in § 31. d. induc. & § 60. d. pac. inter eoſdem Hiſpanos & Belgas fœderatos convenit, ſi quid citra mandatum Regis, Archiducum aut Ordinum contra ea, quæ ibi placuerant, fuiſſent commiſſa, non ideo mox pacem rumpendam, neque ad arma veniendum eſſe, *maar ſal wel toegelaten weſen, IN GEVALLE VAN OPENBARE WEIGERING VAN JUSTITIE, hem te voorſien, gelyk gebruykelyk is, by Brieven van Marque of Repreſſalien.* Atque hoc eſt jus commune, quo diu uſæ ſunt Gentes, &, denegata juſtitia, adhuc utuntur, quodque convenit receptæ ſententiæ eorum, qui *de Repreſſaliis* commentati ſunt. Interim obſerva, Repreſſaliis locum non eſſe, niſi in pace, & tamen ſcribere Mornacium ad *auth. ſed omnino C. ne uxor pro marit.* ut iis locus ſit, bellum deſiderari. Perperam.

Denegatam igitur juſtitiam Repreſſaliæ ſolent excipere, eas enim accipimus pro licentia, a Principe conceſſa, occupandi aliorum perſonas bonaque, ob vim & injuriam, antea ſuis ſubditis illatam, & negatam de eo facinore juſtitiam; quo ſic manu reparetur damnum, quod manu datum, nec a Magiſtratu coercitum eſt. Ne quis autem temere de juſtitia denegata conqueratur, variis Gentium pactis proſpectum eſt. Unde non niſi ſub modo Repreſſaliarum uſus placuit in § 24. pacis inter Anglos & Ordines Generales 5. Apr. 1654. (1) eo enim § convenit, Repreſſaliæ ne concederentur, niſi Princeps cujus ſubditus ſe læſum putat, prius

(1) *Plac. II.* 4. 28. 2. 2.

prius adeat Principem, cujus ſubditus læſiſſe exiſtimatur, & is intra tres menſes non curet, læſo jus dici. Quod inter eoſdem repetitum eſt § 31. pacis 31. Jul. 1667. (2). Sæpe & diligentius ea de re agitur, nam poſtquam § 17. pact. commerc. inter Regem Galliæ & Ordines Generales 27. Apr. 1662. (3) conveniſſet, ne ullus eſſet Repreſſaliarum uſus, niſi denegata juſtitia, mox additur, hanc denegatam non cenſeri, niſi libellus, quo Repreſſaliæ petuntur, etiam porrigatur Legato ejus Principis, contra cujus ſubditos iis uti conſtitutum eſt, ut nempe is inquirere poſſet, an preces veritate nitantur, &, ſi nitantur, curare, ut intra quatuor menſes læſo jus dicatur. Sic, manente pace, ipſius Principis eſt judicium de jure vel injuria querelæ, & ſic Princeps, qui judicavit, litem ſuam facit. Utile ſane eſt ejuſmodi pactis Repreſſaliarum uſum reſtringere, in totum enim tollere, eorum, qui non uni Principi ſubſunt, improbitas non patitur. Convenit quidem in § 9. pactorum inter Imperatorem Marocorum & Ordines Generales 24. Sept. 1610. (4) nullas Repreſſalias vel Imperatorem Marocanum vel Ordines Generales eſſe daturos, verum invicem jus & juſtitiam adminiſtratum iri, ſed cui bono ejuſmodi conventio, quid enim ſi non adminiſtretur? utique tunc alter Princeps ad Repreſſalias recurret, & ajet, earum uſum, rebus ita exigentibus, neceſſarium eſſe cœpiſſe. Si convenerit, jus eſſe reddendum, pacti fides eſt ſervanda, ſed non minus jus exteris eſt reddendum, etiamſi de eo nihil quicquam convenerit, & in utraque ſpecie Repreſſaliis locus non eſt, niſi denegata prius juſtitia. Ut quoque in totum tollerentur, diceres eſſe ſententiam § 16. d. pac. inter Anglos & Ordines Generales 5. Apr. 1654. quia ibi convenit, ſi quis aliquid contra eam pacem commiſiſſet, ſolum eum, qui commiſit, puniendum eſſe, ac jus ea de re dictum iri intra certum tempus, *d.* § 16. præfinitum, ſed non tam facile, ſi quid ejuſmodi incidat, facto explicatur, quam conventione exprimitur, quid enim ſi non puniatur, vel ea, quæ vi ablata ſunt, non reſtituantur? Repreſſalias tunc ſuccedere poſſe, ipſa contrahentium mens eſt in ſequenti § 24. ubi, ut jam expoſui, præſcribunt modum, quem in concedendis Repreſſaliis ſervari volunt. Poſtquam autem Repreſſaliæ invaluere, & hæ, & ſecuta mox bella, ſola nunc ſunt remedia Principum, qui ſui juris ſunt, injuſtas coercendi manus, judiciis enim experiri non poſſunt, & aliorum Principum judicio ſe ſubmittere, non aliud eſt, certe eſſe putant, quam Majeſtatem ſuam turpiter proſtituere.

Repreſſalias concedere ſolius Principis eſſe videtur, egreditur enim ea res legitimam Magiſtratus poteſtatem, & ſic nunc ubique ſervatur, etiam in Gallia, ubi olim Repreſſaliarum diplomata ab ipſis Curiis Superioribus impetrabantur. In Belgio quum ſingulæ olim Urbes ſua bella geſſerint, etiam ſingulæ Repreſſalias exercebant. Exſtat antiqua Amſterdammenſium lex (5), qua continetur, ſi cui civi Amſterdammenſi extra Principis ſui Imperium damnum daretur, ſive manu, ſive etiam, quod obſervari ve-

(2) *Plac. III.* 1. 13. 28.
(3) *Ibidem II. append.* p. 2909.
(4) *Ibidem II. append.* p. 2261.
(5) *Handveſten van Amſterdam* 1663. p. 283.

velim, injuſto judicio, ſive querelam ſuam deferret ad Magiſtratum Amſterdammenſem, qui ea de re ſcriberet ad Magiſtratum loci, ubi damnum datum eſt, & ſi, accepto reſponſo, etiam tunc Magiſtratus Amſterdammenſis judicaret, injuriam civi ſuo eſſe factam, ea ei judicis auctoritate reſarciretur ab ipſis illius Principis ſubditis, eorumve bonis, qui quæve in territorio Amſterdammenſi deprehenderentur. Ait lex, *ſive injuſto judicio*, ut ſic non ſufficiat jus dixiſſe, niſi recte dicatur, de quo ipſe Magiſtratus judicaret, nam aliorum judicio ea res ſubmitti non ſolet. Pacta Gentium ſimpliciter ajunt, non eſſe dandas Repreſſalias niſi *ob denegatam juſtitiam*, ſed & juſtitiam denegari Principes, quorum ea res eſt, facile, interpretabuntur, ſi perperam fuerit judicatum, & perperam judicatum cenſebunt, quicquid ſibi non placet. Interea vides, meras eſſe Repreſſalias, quas lex Amſterdammenſis deſcribit. Reperi & alia complura Repreſſaliarum exempla, ab Urbibus & Oppidis exercita. Sed veſtigia hæc ſunt antiquæ Hollandorum libertatis, quando quæque Ordinum membra magis ſui juris erant, quam nunc ipſi Ordines: ipſi enim Ordines ſingularum Provinciarum, quamvis ſui juris quique, etiam poſt fœdus Utrechtanum, non tamen generaliter & promiſcue Repreſſalias dare poſſunt. Quin nullo plane modo dare poſſe, forte quis dixerit, quia ſunt belli quædam ſpecies, belli autem occaſionem præbere exteris Principibus, ſingulis Provinciis nominatim interdixit § 17. d. fœd.

Attamen, ſi me audias, eo caſu, quo ſingulæ Provinciæ recte bellum gerunt, etiam recte Repreſſalias concedunt, & contra. Pendet igitur id ab eo jure, de quo *capite proximo* prolixe diſputabam. Quæ ibi dixi, hic non repeto, ſed ſi hæc ad Repreſſalias transferre non graveris, ſatis apparet, earum jus non eſſe penes ſingulas Provincias in cauſa communi fœderati Belgii, neque enim tunc licet exercere, niſi omnes Provinciæ conſenſerint. Quominus autem ſingulæ Provinciæ in cauſa ſua, dummodo juſta ſit, recte exerceant, nec rationem, nec auctoritatem novi. Belli cauſam non præbet, qui nolentibus ceteris, injuriam, civibus ſuis illatam, ipſe vindicat. Singulis Provinciis id jus eſſe ademtum, quære, quantum potes, ſed non invenies.

Ex his nunc intelliges, injuſte olim Zelandos contendiſſe, ſe pro cauſa communi, invitis etiam aliis Fœderatis, Repreſſalias dare poſſe (6), injuſte etiam eoſdem Zelandos fuiſſe minitatos, ſi Ordines Generales Repreſſalias negare pergerent Americanæ Societati adverſus Lyſitanos, ſe eſſe daturos (7). Adde tertiam Zelandorum injuriam in hac cauſa: Cum ſæpe Ordines Generales Middelburgenſibus quibuſdam Repreſſalias negaſſent contra Bremenſes, quia ipſi Middelburgenſes ſua ipſorum mora litem, apud Bremenſes pendentem, trahebant, atque ita Repreſſaliis locus nondum ullus erat, Zelandiæ Ordines 21. Mart. 1659. decreverunt, denuo urgeretur apud Ordines Generales, Repreſſalias dare vellent, *en dat by proviſie verleent wiert arreſt in de Provincie van Zeeland op al dat daar gevonden wierd, aankomende die van Bremen*

(6) Apud Aitzema *lib.* 42. p. 455.

(7) Apud eundem *lib.* 29. p. 717.

men (8). Quod decretum duplici cauſa mihi videtur iniquum, altera, quod ex ſententia Curiæ Hollandicæ ipſi Middelburgenſes litem, Bremæ inchoatam ibi, ut dixi, traxerant, altera, quod Bremenſes non tantum non negaſſent juſtitiam, ſed etiam deinde ſecundum Middelburgenſes jus dixiſſent, adverſariis, citra culpam Bremenſium, ad Cameram Spirenſem appellantibus. Hollandi etiam anno 1665. cauſam communem ſoli vindicarunt auctoritate ſua, ob injuriam, Ordinibus Generalibus magis, quam ſibi factam. Angli Scribam Legati Ordinum Generalium in Anglia in carcerem conjecerant. Hollandi, jure retorſionis, Scribam quoque Legati Anglici apud Ordines Generales in publico apprehendunt & carceri mancipant (9). Alii aliarum Provinciarum Ordines, & cum maxime Zelandi, Hollandis propterea indignati, ajebant, ſingulis Provinciis jus fas non eſſe decernere de injuria, Ordinibus Generalibus facta, idque ipſis inconſultis, & non conſentientibus. Et ſic quoque ipſe putarem, vellem modo, Zelandos meos tunc non fuiſſe immemores eorum, quæ in contrariam ſententiam ipſi antea defenderant.

CAPUT XXV.

Variæ Quæſtiunculæ.

I. QUum Ordines Generales promiſiſſent, ſe milites ſuos eſſe dimiſſuros ex Arce *Lieroort*, quæ eſt in Ooſt-Friſia, non dimiſere, ſed Arcem tenuere occupatam, hac ſcilicet ratione, ne Hiſpani eam invaderent, & contra ſe uterentur. Male, & contra Mauritii Orangii, Ooſt-Friſiis quidem parum amici, in hac tamen cauſa animoſi, ſententiam. Etiam id improbarunt Ordinum Generalium Conſiliarii anno 1621. & ſæpius deinceps, ut hæc omnia narrat Aitzema (1). Sunt tamen, qui JCtorum nomen ferunt, qui ejuſmodi injurias eunt probatum, inter quos vellem ne eſſet Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 2. § 10. Patior eſſe Zoucheum, qui ſua tamen ex Grotio deſcripſit, *parte* 2. *de jure feciali ſect.* 5. *quæſt.* 10. & patior eſſe Buddeum, ut hunc etiam addam, *Philoſoph. pract. cap.* 5. *ſect.* 6. § *ult.* Ut, quod ajunt, probent, ſimiles aliorum rapinas adferunt, ac ſi juvaret exemplum, litem quod lite reſolvit. Neque omnino idem eſt, quod addunt de vulgari navium, quæ dicitur, *angariatione*, naves enim, in alterius Principis Imperio inventæ, quodammodo ſubditæ ſunt, eaque *angariantur* ex recepta palam conſuetudine, qua Civitates & Imperia continentur. Alienas Ditiones, Urbes, Arces invadere vel retinere nullibi, niſi per injuriam, receptum eſt.

II. Rex Hiſpaniarum fundum pignori dederat pro pecunia, quam mutuam ſumſerat a quodam & Regis & Ordinum Generalium amico. Fundum illum bello occupant Ordines Generales. Reſponſum eſt *conſil. Holl. tom.* 3. *conſil.* 1. pignus eſſe exſtinctum. Perperam, neque enim Ordines occuparunt, niſi quod Regis erat, hoc eſt, dominium, ut ipſe habebat, & imperium. Ipſe autem Rex fundum non habuit, niſi

(8) Prolixe hæc ſunt apud Aitzema *lib.* 40. p. 1083. & *lib.* 42. p. 278.

(9) Apud eundem *lib.* 45. p. 1017. & *lib.* 46. p. 167.

(1) *Lib.* 2. p. 312. & multis ſeqq.

niſi pignori obligatum, & ſic quoque occuparunt Ordines. Si partem fundi Rex Ordinibus vendidiſſet, utique creditor pignus retinuiſſet in toto, tam contra Regem venditorem, quam Ordines emtores, quia res tranſit cum jure pignoris, quod creditori amico ſemper ſalvum eſt. Nunc totum fundum occupant Ordines, & in rem ſuam publicant. Recte, modo meminerimus, nihil potuiſſe vel occupare vel publicare, niſi quod Regis erat, non quod erat amici ſui. Si ad hoſtem quoque pertinuiſſet pignus, jure belli quoque occupatum, atque ita exſtinctum eſſet.

III. Quæſitum eſt de rebus, quæ ab hoſtibus derelictæ vel redemtæ ſunt, & præſertim de navibus mercibuſque, an nempe iis, qui pecuniam trajectitiam dederunt, vel naves merceſque aſſecurarunt, in derelictas vel ab hoſte redemtas naves merceſque aliquid, an nihil juris ſuperſit? Et ſunt *conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 52. qui volunt, ſi navim hoſtis dereliquerit, vel eam dominus redemerit, quia in hoſtium poteſtatem redacta erat, quaſi totam eſſe deſiiſſe, &, ſi redemta ſit, pro nova eſſe habendam, adeoque creditores pecuniæ trajectitiæ & aſſecuratores in ſolidum teneri, ſic ut nihil juris iis ſuperſit in navim, ſic reverſam. In eandem ſententiam reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 248. Quod nec æquum, nec juſtum mihi videtur, quia illi creditores non tenentur niſi ad damnum datum, atque ita non niſi ad expenſas, ſervatæ, vel ad lytrum redemtæ navis. Philippus II. Hiſpaniarum Rex in § 27. legum de aſſecurationibus 20. Jan. 1570. (2) vetat, ne cum piratis de lytro ageretur, concedit igitur, ut cum veris hoſtibus agatur, non alia, opinor, ſententia, quam ut oſtenderet, aſſecuratores ad lytrum, neque ultra, teneri, fruſtra alioquin id conſtitueret, ubi de legibus aſſecurationis omnis ſermo eſt. Veriſſime dixit Pomponius, *redemtionem facultatem redeundi præſtare non jus poſtliminii mutare l.* 20. § *ult. ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* Poſtrema etiam clauſula inſtrumenti aſſecuratorii, quo vulgo utuntur mercatores, ſatis ſignificat, redemtionem quoque permitti, ſed non minus in rem aſſecuratorum, quam ipſius domini. Tantum igitur damni datum intelligimus, quantum ex nave vel mercibus periit, vel in lytrum expenſum eſt. Sane ſi navis capta jam fuerit in portum deducta & publicata, redemtionum, deinde ſecutam, pro nova emtione eſſe habendam facile largior, & ita quoque reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 11.

IV. Ordines Generales juſſerant, milites ſui, qui tenebant Arcem *Reyd* in Agro Juliacenſi, parerent domino Arcis, Florentio van den Boetſeler. Dominus Præfecto Arcis exhibet illud Ordinum mandatum, & Arcem Hiſpanis appropinquantibus dedi imperat. Dedit Præfectus 30. Aug. 1621. Sed Mauritius Orangius, plenus irarum, eum capite punivit 14. Sept. 1621. quaſi parendi mandatum ad res Politicas, non Militares pertineret (3). Dubito, an recte: nam, cum ea Arx ad Ordines Generales non pertineret, mandato illo nihil actum videtur, quam ut jus domini, receptis quamvis militibus, ſervaretur ſartum tectumque, defenſuris Arcem militibus, ut domino videretur, ne ſcilicet iiſdem difficultatibus

(2) *Plac. I.* 2. 7. 1. 3.

(3) Sic refert Aitzema *lib.* 1. p. 111-113.

bus involveretur dominus, quibus Ooſt-Friſiæ Comes quod ad Arcem *Lieroort*, de qua dixi *hoc cap.* § 1.

V. Eo tempore, quo de deditione tractatur, licere munitiones perficere exiſtimat Albericus Gentilis *de jure belli lib.* 2. *cap.* 18. & ex eo Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 10. *quæſt.* 10. Sed aliter olim viſum eſt Ferdinando, qui, recepto Regio, ob eam rem Gallos e mœnibus præcipitavit, ut ex Jovio memorat Gentilis *d. loc.* Et cum Hiſpani Belgas obſiderent, & pactæ eſſent induciæ ad cæſos ſepeliendos, & interim Hiſpani opera ſua perficerent, conſcenſiſque munimentis ſuis inſpectarent munitiones Urbis, contra uſum formamque belli inducias eſſe ruptas 19. Aug. 1622. Belgæ quiritati ſunt (4). Attamen anno 1664. ad *Bylerſchans* obſervatum eſt ab utraque parte, atque ſi armorum induciæ non impedirent, quominus opera & munitiones exſtruere & perficere liceret (5). Sed magis eſt, ut, pactis induciis, omnia in alterius necem ſuſpendantur, hæc enim pactorum ſententia videtur, &, ſi ultra pergas, vix eſt, ut res certam definitionem poſſit accipere.

VI. Cum Epiſcopus Monaſterienſis anno 1665. & 1666. quædam loca in Tranſiſulania occupaſſet, vaſtaſſet, expilaſſet, nec multo clementius ibi egiſſent Franci, qui Ordinibus Generalibus auxilio venerant, Tranſiſulani, ut omnia illa ſibi repararentur, Ordines Generales adeunt, ſed eorum Conſiliarii, ea de ſententiam rogati, 15. Oct. 1666. reſponderunt, nihil horum reparari oportere, *als de ſchade in hare gemeene middelen en Verpondingen geleden na proportie van de tyd*, *dat de plaatſen van de vyand geoccupeert ſyn geweeſt*, reliqua fato imputanda, & belli eſſe calamitates, quas ſoli ferunt, quibus accidunt (6). Deinde iidem Conſiliarii, mutata nonnihil ſententia, etiam aliorum quorundam rationem eſſe habendam cenſuerunt, præcipue exactionum, quibus incendia hoſtium erant redemta (7), & ſecundum hanc poſteriorem ſententiam Hollandiæ quoque Ordines ſuffragium ſuum dixerunt 22. Febr. 1667. (8) Perperam, utique quod ad exactiones ob redemta incendia. Fateor per exactiones iſtas ab igne vindicata fuiſſe illa Tranſiſulanorum loca, ſed id injuſte imputatur ceteris Fœderatis, quibus nullus ab incendio metus: neque enim quiſquam adeo eſt male conſultus, ut credat, totam Claſſem contributuram, ſi vel una navis, ut ſe ipſam ſervaret, jactum fecerit.

VII. Singulæ Provinciæ, ſi pro ſua recte bellum gerant, pro ſua etiam recte pacem pangunt. Quin & quicunque quæcunque fœdera recte ineunt de his rebus, quæ ſui juris ſunt. De antiquiſſimis quidem temporibus nulla eſt dubitatio. Singulæ Civitates tunc recte bellum gerebant, & ideo quoque recte pacem pangebant. Exſtat ejuſmodi pax inter Utrechtanos & Muydenſes & Weeſpenſes facta 1. Jul. 1463. (9). Alia exempla habet Grotius *apolog. cap.* 1. & longe plura Ordines Hollandiæ in Li-

(4) Ita eſt apud Aitzema *lib.* 1. p. 279.
(5) Apud eundem *lib.* 44. p. 61.
(6) Hæc habet Aitzema *lib.* 46. p. 372.
(7) Idem *lib.* 46. p. 381. 383. & 384.
(8) Aitzema *lib.* 47. p. 179.
(9) *Handveſten van Weeſp.* p. m. 17. & ſeqq.

Libello (10) de ſecludendo Orangio *part.* 1. *cap.* 5. Vetat quidem § 10. fœderis Utrechtani, ne quæ Provinciæ, Urbes, membra fœdus ineant cum finitimis Principibus, niſi conſenſu reliquorum Fœderatorum, ſed quemadmodum ille § 10. ſit intelligendus, recte explicatur *dict. cap.* 5. Hollandiæ etiam Ordines 17. Jul. 1584. decreverunt (11), ageretur inter ſe, Zelandos & Utrechtanos de fœdere, quod erat, augendo vel alio conſtituendo. Et 21. Sept. 1662. Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ delegati inter alia pacti ſunt (12), eos Ordines non paſſuros, ut Ordines Generales quicquam de magiſterio utriuſque militiæ ſtatuerent, niſi omnibus conſentientibus. Quam plurima ſunt pacta, ſeparatim inter Provincias invicem facta, & inter unam ex his & vicinas Civitates vicinoſve Principes, quæ omnia optimo jure ſubſiſtunt, ſi modo facta ſint de rebus, quarum poteſtas ad paciſcentes pertinet. His adde, quæ dixi ſupra *cap.* 23. & 24. & quæ dicam *lib.* 2. *cap.* 4.

VIII. Si hoſti, in hoſticum venturo, ſecuritas data ſit, an a creditoribus conveniri detinerique poſſit, dubitari video. Et poſſe, inferior judex, & Curia Hollandiæ anno 1588. & ex appellatione Senatus Supremus 18. Sept. 1590. judicarunt (13). Recte, hoſti enim, qua hoſti, datur ſecuritas, id eſt, ut ea ei proſit, ne quid hoſtile patiatur, non hoſtes autem etiam pro debito conveniuntur & detinentur. At ſi hoſtes conveniri poſſint, juſtum non eſt, eorum actiones contra nos præcludere, ut plenius diſputavi *hoc libro cap.* 7.

IX. Securitas, quæ in bello datur, non alio fine datur, quam ut tuto in hoſticum venire & ibi degere liceat. Unde miror, JCtos dubitare, an is, cui per hoſticum tranſeundi ſecuritas data eſt, in ſuo territorio capi poſſit jure belli? Agitata ea res eſt in cauſa Marchionis Meſſarani, qui ab Hiſpanis acceperat ſecuritatem e Caſtro ſuo abeundi Venetias, ſed, dum moratur, capto ab Hiſpanis Caſtro, & ipſe captus erat. Quærebatur, an ſecuritas ei prodeſſet citra ullum redemtionis pretium? Bellus, qui ipſe Judex in ea cauſa ſedit, nihil auſus eſt definire, ut ipſe refert *de re militari part.* 9. *tom. unic. num.* 15. *& ſeqq.* nec quicquam etiam, pro more ſuo, definit Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 9. *quæſt.* 19. Menochius autem *de arbitr. judic. quæſt. lib.* 2. *cent.* 4. *caſu* 336. *num.* 19. *& ſeqq.* diſtinguit, utrum Marchio jam itineri fuerit accinctus, nec ne; ſi fuerit, ſecuritatem prodeſſe, ſin autem, non prodeſſe. Dubitatio Belli & Zouchei æque inepta mihi videtur, quam diſtinctio Menochii. Invaſo & capto ab Hiſpanis Marchionis agro & Caſtro, & ipſe jure optimo captus eſt, quia ſecuritatem in hoſtico, non in ſuo territorio impetraverat Marchio, neque enim pacem vel inducias pepigerat, ſed tranſitum duntaxat per Ditionem Mediolanenſem Venetias verſus ſecurum. Quicquid extra eam cauſam erat, ex jure belli definiendum eſt.

X. Ut iniquum eſt, Principem invitum ad bellum cogere, ita & ad pacem.

(10) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 32. & ſeqq.

(11) Grotii *apolog. cap.* 19. p. m. 242. & 243.

(12) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 628.

(13) *Deciſion. mixt.* 170.

cem. Cum tamen Ordines Generales ſibi a Francis metuerent, & Franciæ quoque magnitudo luminibus Anglicis videretur officere, Angliæ & Sueciæ Reges, itemque Ordines Generales 23. Jan. 1668. iniverunt fœdus, quo inter alia cautum eſt, ut Hiſpani, quos inter & Francos bellum erat, quaſdam conditiones, illo fœdere præſcriptas, tenerentur accipere, &, iis acceptis, ſi Franciæ Rex pergeret Regi Hiſpaniæ bellum facere, ſe armis interceſſuros, coactis ſic ad pacem Franciæ & Hiſpaniæ Regibus (14). Rurſus, cum publice non expediret, Sueciæ Regem etiam Daniam habere, Sueciæ Regem cum Dano pacem facere coegerunt Franci, Angli & Ordines Generales 21. Maj. 1659. (15) erepto ſic Daniæ Rege mediis ex faucibus Orci, in quas ſe præcipitaverat, vicino potentiore in ſe concitato. His injuriis prætexitur ſtudium conſervandæ pacis, quod & ipſum prætexitur injuriis, longe adhuc majoribus, quæ potiſſimum ab aliquot retro annis invaluerunt, quum nempe Principes mutuis pactis de aliorum Principum Regnis & Ditionibus ex animi ſententia ſtatuunt, atque ſi de re ſua ſtatuerent. Has injurias peperit, & adhuc parit *Ratio*, quam vocant, *Status*, quam ipſe definio,

Monſtrum horrendum, informe, ingens,
cui lumen ademtum.

Huic monſtro ſi ſemel cedas, ſemelque tibi indulgeas, aliena non alio loco habere, unam tua, jam fruſtra eſt omnis Diſputatio de jure Gentium & publico.

FINIS LIBRI PRIMI.

(14) Uberrime hæc omnia exſtant apud Aitzema *lib.* 48. p. 11. & ſeqq. p. 31. & ſeqq. p. 748. 943. & p. 1127-1162.

(15) Apud eundem *lib.* 39. p. 407.

CORNELII VAN
BYNKERSHOEK
JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,
QUÆSTIONUM
JURIS PUBLICI,

LIBER SECUNDUS
DE
REBUS VARII ARGUMENTI.

CAPUT I.

Comitum poteſtatem in Belgio fœderato non ceſſaſſe niſi poſt 26. Jul. 1581.

CLaudius Civilis apud Tacitum *lib.* 4. *hiſtor. cap.* 14. ut Batavos ad rebellionem contra Romanos excitaret, dixiſſe fertur: *victoriæ rationem non reddi*. Si non victoriæ, minus profecto mutati Imperii ratio exigenda eſt, nam, ne exigatur, neceſſario poſtulat Gentium tranquillitas & beata quies. Non diſputo igitur, quo jure Comitum poteſtas ſublata ſit, conſtat utique ſublatam eſſe 26. Jul. 1581. tunc enim Ordines fœderati Belgii Philippum II. Hiſpaniarum Regem, *ipſo jure* (hoc verbo utuntur) Imperio ſuo excidiſſe edixerunt (1), narratis prolixe rationibus abrogati Imperii. Neſcias fere, quid ſibi velit illud *ipſo jure*, utrum nempe *ipſo facto*, quod ſententia videbatur velle, Imperium ſuum perdidiſſe crediderint Ordines, ſtatim ſcilicet atque privilegia ſua violaverit, quemadmodum de Regnis, ſub ea conditione delatis, JCti exiſtimant, & fere contineri videtur verbis jurisjurandi (2), quod 25. Oct. 1555. Ordinibus Philippus præſtitit; ſed ita futurum eſt, ut cunctæ Leges, Formæ, Conſtitutiones, Prærogativæ, non duntaxat quas poſt diem 26. Jul. anni 1581.

---

(1) Paſſim exſtat id edictum, etiam *Plac. I.* 1. 1. 3.

(2) Eſt in Oldemburger 's *Theſaur. Rerumpubl.* part. 3. p. 210.

1581. Philippus II. dedit, ſed & dudum antea, ſint nullæ & plane irritæ, conqueruntur enim Ordines in eo edicto, per aliquot decennia jam tunc jura ſua fuiſſe violata: utimur autem, & utimur abſque ullo ſcrupulo variis Philippi Legibus & Formis, per illa decennia latis & datis quarum tamen ſic futura eſſet vis nulla.

Ut ſemel aliquid certi ſtatuamus, ut oportet in re tam gravi, omnino dicendum eſt, ab anno tantum 1581. & præciſe a die tantum 26. Jul. Philippi legitimum Imperium ſœderato ceſſaſſe, non modo quia id ipſum edictum anni 1581. in poſterum duntaxat ei Imperium abrogat (*vcortaan*, ajunt Ordines) ſed & quod antea, ut legitimus Comes, fuerit habitus, & cuncta ejus, ut Principis, nomine explicata & rata habita, ut apparet ex Rebus, a Curia Hollandiæ judicatis 5. Nov. 1579. 21. Maj. & 19. Oct. 1580. (3) & ex nummis, proxime antea in Belgio fœderato cuſis cum inſignibus Philippi II. & ex precibus tunc temporis pro ejus ſalute publice fuſis, & ex legibus, ut modo dicebam, a Philippo, tanquam legitimo Comite, non tantum latis, ſed palam receptis. Igitur Ordinum illud *ipſo jure*, ſi quid ſignificet, de quo dubitem, nihil aliud videtur ſignificare, niſi efficaciam omnigenæ abdicationis.

Neque iis, quæ diximus, obſtat, quod & antea contra Hiſpanos bella geſſerint Ordines, nam eo tamen uſque ipſi Comiti erat parcitum. Aliud eſt Principi Imperium abrogare, aliud adverſus ejus Præſides, quamvis ab ipſo conſtitutos, bellum gerere, quod plura ſub Hiſpaniarum Regibus bellorum civilium exempla declarant. Anno 47. Seculi XVI. itemque anno 47. Seculi XVII. Neapolitanos, ſalva erga Hiſpaniarum Reges fide, adverſus Proreges ſuos, a quibus ſe, ut a Gubernatoribus Belgæ, opprimi querebantur, arma ſumſiſſe conſtat, advocato etiam Gallorum, Hiſpaniarum Regis hoſtium, auxilio. Neque alius fuit ab initio Meſſanorum motus anno 1675. & antea Panormitanorum.

Hæc ipſa controverſia, ex quo ſcilicet tempore Philippi Imperium ceſſaſſe cenſendum ſit, inter Dynaſtam Orangium & Amſterdammenſes anno 1689. ingentibus animis fuit agitata, cum quæreretur de Privilegio quodam, quod Philippus II. Amſterdammenſibus dederat 3. Febr. 1581. Amſterdammenſes id Privilegium defendebant, Orangius oppugnabat. Puto, recte defenſum, & male oppugnatum eſſe. Libellus (4) quidam Anonymi anno 1690. ea de re editus, & pro Orangio conſcriptus, in manus meas pervenit, quo hæc ſequentia contra illud Privilegium adferuntur: fœdere nempe Utrechtano anni 1579. Imperium Philippo fuiſſe abrogatum, id liquere ex legibus, quas ipſi Ordines tulerunt annis 1579. & 1580. & inde eſſe, quod Ordines Hollandiæ in edicto de Forma judiciorum in oppidis & agris 1. Apr. 1590. palam dixerint, ſe *Gravionatum* repræſentare: *de Ridderſchap, Edelen en Steden van Holland, repræſenterende de Staten en Graafschappen van den zelven Landen*. Potuiſſet Anonymus addere aliud eorundem Ordinum edictum, quo eodem 1. Apr. 1580. *Leges*, ut vocant

(3) Inter *deciſiones mixtas* 30. 71. & 158.

(4) Inſcriptus, *Juſtificatie van de ſwevende Proceduren tuſſchen de Prince van Orange en Amſterdam*.

cant (5), *Politicas* præſcripſerunt, & ampliatam Curiæ Hollandicæ Formam, 22. Dec. 1579. quemadmodum & Formam qua Curia utitur in cauſis minoris momenti, ejuſdem diei & Conſulis (6); in quibus omnibus, omiſſo tamen Gravionatus vocabulo, idem Ordinum titulus exhibetur. Nec tantum, quod Ordines leges tulerint, ſed &, pergit Anonymus, quod iidem Ordines Hollandiæ in § 1. d. Formæ ampliatæ derogaverint § 8. Formæ judiciariæ, quam Carolus V. Curiæ Hollandicæ dedit 22. Aug. 1531. Tandem ait, ultimam Comitis legem eſſe latam 21. Febr. 1564. neque enim poſteriorem exſtare.

Sed hæc, quamvis Auctorem ejus Libelli moverint, me tamen non movent. Fœdere Utrechtano non magis, quam Gandavenſi, Philippo II. Imperium eſt abrogatum, Gandavenſi autem eſſe abrogatum illi Scriptori nondum in mentem venerat, etſi venerit Conringio *de Republ. Belg. num. 29. & 30.* Sed perperam, contrarium quippe ex utroque fœdere apparet, & ex aliis quam plurimis, quæ nunc non exſequor. Veriſſimum ſane eſt, quod Conſiliarii Ordinum Hollandiæ dixerunt in quodam Reſponſo ad Ordines Friſiæ 27. Jun. 1663. (7). *Dat by de Unie de Coning van Spaigne nog erkent, immers gepræſupponeert werd te weſen Hertog, Grave en Heere reſpective van deſe Provincien, als kennelyk zynde, dat den zelven Coning daar van, by de geſament lyke Provincien van de Unie eerſt verklaart is vervallen te weſen in den Jare* 1581. *gelyk dan ook by het* 5. *art. van de Unie de Domeinen van de Provincien nog gonoemt werden, de DOMEINEN VAN DE CONINGLYKE MAJESTEIT*. Si dicas, utroque fœdere bellum decerni contra Hiſpanos, jam ſupra reſponſum eſt. Licuit vero per § 15. *leg.* Mariæ Burgundæ 14. Mart. 1476. Ordinibus tam inter ſe, quam cum aliarum Provinciarum Ordinibus conſulere & coire. Sic illa ſimpliciter, ſed addita, ne contra Gravionem conſulant, clauſula Joannes Bavarus in § 14. Privilegii, quod Dordrechtanis dedit 20. Jun. 1418. (8) ex quo Joannis Privilegio forte defendi poterit ſententia Curiæ Hollandiæ, qua 1482. Scultetum & Conſulem quemdam Dordrechtanum, quod cenſuiſſent, Urbes eſſe convocandas, ut peregrini milites ex Hollandia expellerentur, ad gladium damnavit. Hugo Grotius *conſil. Holland. tom. 3. conſil. 226. num. 86.* aliique, qui Grotium ſimpliciter ſequuntur, hanc Curiæ ſententiam, ut valde injuſtam, non ſine opprobrio exagitant, etiam ideo, quod contra Hollandorum Privilegia eſſet, externum militem ibi eſſe, ſed ejus rei ratio & auctoritas me plane fugit.

Præterea ad leges Ordinum provocat Auctor ejus, quem dixi, Libelli. At vero Ordines tempore Gravionum leges ferre potuiſſe, & revera tuliſſe, plurima earum exempla demonſtrant. Sunt etiam ultimorum Comitum Conſtitutiones, interque has edictum ipſius Philippi II. factum 2. Mart. 1557. (9) quibus ſubditi jubentur obedire legibus, quas Ordines eſſent laturi. Quod autem

(5) *De Politicque Ordonnantie.*

(6) *Inſtructie voor den Hove van Holland in kleine ſaken.*

(7) *In de Reſolutien van conſideratien ten tyde van Wit* p. 685.

(8) Van der Eyck *Handveſten van Zuyd-Holland* p. 151

(9) *Repertor. Cur. Holl.* p. 91. B.

autem 1. Apr. 1580. in *præfatione* Formæ judiciariæ, quod ad oppida & agros Ordines Hollandiæ ajunt, ſe *Graviona-tum* repræſentare, id, ſi de ipſo Gravione intelligendum eſſet, non aliter intelligerem, quam quod Gravionem, tunc abſentem, referrent, cujus nomine totiens, ut leges ferrent, conſtitutum & probatum erat; nunc nihil ajunt, quam ſe repræſentare Ordines *Comitatus* Hollandiæ, quod eſt veriſſimum. Strenue ad illa edicti verba nugatur Commentator quidam auris Batavæ. Ipſi quoque Ordines antiquam aliquam Comitis legem potuiſſent abrogare, ſalvo ejus, ſi abrogatio diſpliceret, interdicto, hic autem in *d.* § 1. Ampliatæ Formæ 1579. ne abrogatio quidem ulla eſt, verum interpretatio duntaxat, quam JCto vel Judici nemo negaverit unquam. Quod idem Diſputator tandem ait, leges Philippi tantum fuiſſe receptas ad uſque 21. Febr. 1564. plane ridiculum & ſupra refutatum eſt, quin & mox, ubi de aliis & poſterioribus Philippi legibus dicam, plenius refutabitur. Sed non noverat homo lepidus alias leges Philippi, quam quæ occurrunt in farragine illa legum miſcellarum, quæ a prima lege appellatur *de Inſtructie van den Hove van Holland*. In ea farragine poſtrema Philippi lex eſt edictum de fidejuſſoribus ante excuſſas hypothecas non conveniendis, editum 21. Febr. 1564. nec ultra ſapiebat Anonymus.

Generaliter igitur in omni fœderato Belgio Comitis poteſtas ceſſavit a die 26. Jul. anni 1581. Hollandiæ vero Ordines 19. Apr. ejuſdem anni abolendum Philippi nomen jam decreverant, fide ejus Vaſallis illiſque, qui munera publica adminiſtrabant, exſolutis, & adactis in verba ſua, ut decreto Ordinum (10) ejus diei continetur. Nihilominus tamen quibuſdam in locis Philippo, poſt abdicationem Ordinum, reverentia, Comiti debita, remanſit, & in Zelandia etiam poſt annum 1581. Magiſtratus erant in fide Regis Hiſpaniarum, cujus rei admonendos eſſe Zelandos Hollandiæ Ordines decreverunt 9. Apr. 1582. (11).

Etiam utilitas publica exigit: ut vera ſint, quæ modo diſputavimus. Quod enim Romæ de ratis habendis Barbarii Philippi judiciis, quum legitimus Prætor haberetur, traditum eſt in *l.* 3. *ff. de offic. Præt.* multo magis in ipſis Principibus eſt obſervandum, etiam tunc, cum nullo jure Imperium invaſerint, ut latius exſequar infra *cap.* 25. § 3. Cuncta Philippi Regis nomine acta geſta ſunt, fere ad abdicationem uſque, & quid dicemus? omnia quæ edixit, quæ decrevit, nullius fore momenti? ego non dixerim. Sic Gubernator & Curia Hollandiæ 15. Maj. 1574. promulgarunt edictum de naufragiis (12), factum, ut habet ſubſcriptio, *apud Regem referente Gubernatore*. Nempe, quamvis Orangium abſentem jam anno 1568. Dux Albanus Majeſtatis damnaſſet, palam tamen erga Regem, qua Comitem Hollandiæ, priſtina remanſit reverentia, hoc colore, atque ſi omnia illa, quæ perperam perpetrata erant, ignaro Rege eſſent perpetrata. Eodem fere modo factum eſt diploma de inſtituenda Academia Leidenſi 6. Jan. 1574.

(10) Exſtat agter de *Deductie van Holland over de Seclufie van den Prince van Orange*.

(11) *Ibidem*.

(12) *Plac. II. append.* p. 2117.

1574. (13) ficto nomine ſolius Philippi II. & hoc inſerto, *by advis van onſen lieven Neve, Ridder van onſe Ordre, Willem Prince van Orange*. Dilectus Wilelmus Regi, ut dilecta erat ipſa Urbs Leida, cui ſcilicet privilegii loco dabatur Academiam ibi habere, quod Duci Albano fortiter reſtitiſſet, & tamen Orangius, ipſe ille Orangius, in *præfatione legum Academicarum* de ipſo illo Rege ſic ait *den Coning van Spanjen, onſen Genadigen Heere*, adhuc clemens, adhuc gratioſus ipſe Rex, quamvis in ipſo illo diplomate anni 1574. Orangius Ducem Albanum, & omnes, qui ab ejus partibus ſtabant, pronunciaſſet hoſtes, *vyanden van den Lande van Holland en Zeeland*. Atque ita Orangius, ſolius Philippi II. nomine, bona Pontificiorum Eccleſiaſtica in Hollandia & Zelandia publicavit, edicto in eam rem edito 17. Apr. 1577. (14) non minus ridicule, quam quod ejuſdem Philippi nomine 7. Dec. 1577. Joannem Auſtriacum, quique ejus partes ſequerentur hoſtium numero eſſe habendos, publice edixit (15).

Sed innumera, fere dixerim, ſunt edicta, poſt damnationem Orangii ad uſque annum 1581. nomine Philippi II. facta & edita, quorum & pleriſque inſertum, ut in diplomate Academiæ Leidenſis, *met advis van onſen lieven Neve, den Prince van Orange*, & hæc omnia dicemus eſſe nulla & irrita? utique poſt fœdus Gandavenſe vel Utrechtanum? ſic multa ſubverterentur ex his, de quorum auctoritate nec Orangius, nec Comes Rennenbergenſis, nec ipſi Ordines dubitarunt unquam. Quinimo non aliter Orangius Utrechtanum fœdus probavit 3. Mai. 1579. & Comes Rennenbergenſes 11. Jun. 1579. (16) *als voor ſeker agtende, dat in het zelve de Overheid, en de authoriteit der hoogheid van den Eerts-Hertoge niet verkort nog vermindert word*. Per *Overheid* intelligo Comitem Philippum, Hiſpaniarum Regem, per *authoriteit der hoogheid van den Eerts-Hertoge*, Defenſorem Matthiam, nam & in ea ipſa probatione Comitis Rennenbergenſis Orangius appellatur *Lieutenant Generaal van den Eerts-Hertoge Matthias, Gouverneur Generaal van de Nederlanden*.

Ex hiſce apparet, cum quæreretur de privilegio teſtandi de feudis Zelandicis, quod Philippus II. dederat 17. Jun. 1580. recte reſponſum eſſe *conſil. Holl. tom. 2. conſil. 46. dat te meermaal verſtaan is, dat teſtamenten, gemaakt uyt Kragte van Octroyen, van den Coning van Spangien als Grave van Holland verkregen na de Pacificatie van Gend, maar eer de Staten hem abandonneerden, effect ſorteren zouden, als wel en te regt gemaakt zynde*, & ſimul apparet, privilegium illud Amſterdammenſium 3. Febr. 1581. de quo hic quærimus, plena auctoritate juris eſſe cenſendum. Satis etiam ex iis ipſis conſtat, omnino fruſtra Scriptores quoſdam exteros dubitaſſe de auctoritate Academiæ Leidenſis, utpote a non Principe inſtitutæ. Sane poſt pacem Monaſterienſem ea de re dubitare, ut ſunt qui dubitarunt, ineptum prorſus eſt.

CA-

(13) *Plac. III.* 3. 7. 1.
(14) *Ibidem II. append.* p. 2143.
(15) *Ibidem* p. 2147.
(16) Utriuſque probationes exſtant poſt *fœdus Utrechtanum, Plac. I.* 1. 1. 2.

C A P U T II.

Ex conſilio non fraudulento neminem Reipublicæ obligari, nec etiam quemquam recte puniri, quod mandatum Principis ſui exſequutus ſit.

SUnt Politicorum filii, qui conſilii datorem ex eventu puniunt. Digni profecto, quibus omnia eveniant peſſime! Inter hos etiam eſt, qui ſcripſit *Diſquiſitiones Politicas*, ſive Boxhornius, ſive quis alius, nam latere voluit Auctor; ſed, quiſquis fuerit, in eo me adſentientem non habebit. Probat ille *caſu* 14. iniquiſſimum Arcadum judicium, quod nempe ſummo ſupplicio affecerint, qui Thebanis auxilii adverſus Alexandrum M. mittendi auctores fuerant. Male, inquit, illi conſuluerant, nec doli tantum, ſed & temeritatis luenda pœna eſt. De temeritate quod ait; ait ex eventu, &, quicquid ſit, nemo utique tenetur præſtare niſi bonam fidem. Quod aliis temeritas, aliis fortitudo eſt, & qui ex eventu ſolent judicare, ſæpe virtutes & vitia commutant. Et, ſi tu temerarium putes conſilium, cur ſequeris? Sane, qui temerarium conſilium ſequuntur, nihilo ipſis auctoribus ſunt prudentiores. Arcadum, qui auxilium Thebanis mittendum ſuaſerant, nullus arguebatur dolus, & hoc ſufficiebat. In omnibus publicis privatiſque cauſis valere debet illud Ulpiani in *l.* 47. *ff. de reg. jur. conſilii non fraudulenti nulla obligatio eſt*, etiam nunc, quum conſilium ei, cui datur, non expediat, ut recte addit Gajus in *l.* 2. § *ult. ff. mandat.* Si quis rebus in arduis conſilium deſideret, plures ſunt, qui dare poſſunt, ſed nemo unus eventum præſtiterit; ſi & hunc exigas, ecquis erit, qui conſilio ſuo tibi adeſſe velit? vel duo, vel nemo.

Secundum hæc, ſi quis bona fide de Republica conſulat, non modo ei impune eſt, quando res ſecius cadit, ſed & omne damnum, quod ex conſilio ſuo patitur, ei a Republica reſarciendum eſt. Atque ita in fœdere, quod inter varias Hollandiæ Urbes pro Wilelmo Bavaro factum eſt anno 1351. (1) nominatim cautum eſt, ut ſi qua earum Urbium, aut ex incolis quiſpiam, pro eo Gravione quid faciens vel conſulens, damnum pateretur, id inter omnes eſſet commune. Ordines etiam Hollandiæ 19. Jul. & 3. Aug. 1663. (2) præfati, de Republica libera eſſe oportere Ordinum ſuffragia, porro decreverunt, ſi cui ex Comitiis Ordinum Hollandiæ, eorumve Conſiliariorum, aut Ordinum Miniſtris, eorumve viduabus, liberis heredibuſque, ſive vi, ſive per ſpeciem juris, adverſi quid acciderit, illatum corpori, famæ boniſque illorum, ob conſilium de ſtatu Reipublicæ defendendo, vel ob decretum, factum de quolibet negotio, vel ob exſequutionem ejuſmodi decreti, ex cujuſcunque demum id factum eſſet conſilio, omni modo id damnum illi illiſve Ordines reſarcirent, atque ſi ipſis Ordinibus accidiſſet, ſubducta plane perſona ejus, qui damnum paſſus eſſet, *ſonder dat aan de zelve zal konnen obſteren eenigen laps van tyd of præſcriptie van jaren, om hare actien en pretenſien, dewel-*

(1) *Plac. III.* 1. 1. 3.

(2) Extat decretum *ibidem III.* 1. 3. 5. & in de *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 696. & apud Aitzema *lib.* 43. p. 686. & 687.

dewelke zy luiden dienthalven ſouden mogen hebben, te inſtitueren en te vervolgen; quibus verbis actionem æternam dari manifeſtum eſt, ad inſtar accuſationis de læſa Republica, quam eſſe quoque æternam JCti Græci ſcribunt, & fere omnes Latini conſentiunt.

Probo æquitatem illius decreti, quia veriſſimum eſt, id, quod factum eſt, non tam eos, qui conſuluerunt, quam totum per ſingula membra Collegium feciſſe videri, ſed non æque probo, quod Ordines clauſula, ei decreto nominatim ſubjecta, expreſſerint, ad futura duntaxat negotia pertinere, neque ullum ex eo de præteritis actionem eſſe, nam ea clauſula additur ſub finem decreti, non ut editum eſt in libris vulgatis edictorum & decretorum (3), ſed ut edictum eſt in *de Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit*, & apud Aitzema. Id, inquam, non probo, quia decretum, quantumcunque eſt, non legem aliquam novam, ſed jus commune complectitur, ut mox dicam latius.

Recte etiam ait decretum, ei quoque eſſe ſubveniendum, qui damnum patitur *ob executionem* ejus, quod Ordines juſſerint: nihil enim verius eſt, quam eum, qui Principis ſui mandatum exſequitur, non modo non puniendum, ſed & ei reſarciendum eſſe, quicquid nomine mandati abeſt. In omni mandato id obtinet ſecundum notiſſima juris Romani decreta, quæ referre pudet. Atque inde, cum rurſus ea de re ageretur apud Ordines Hollandiæ anno 1667. facta eſt propoſitio in eandem plane ſententiam, quam Ordines 15. Dec. ejuſdem anni, conſultationis ergo, ad Supremum Senatum & Curiam Hollandiæ tranſmiſerunt, & ſecundum quam utraque Curia reſpondit anno 1668. (4) optime, ſi quid judico. Peſſime igitur conſultus eſt, qui *Diſquiſit. polit. caſu 9.* impenſe probat, quod Magnus Largitionum Comes, qui ſub Juliano, ex ejus mandato, templum Beriſtiorum incenderat, mox ſub Joviano damnatus ſit, ut templum ſua ipſius pecunia reſtitueret. Sane peſſimi rerum arbitri ſunt, qui facta ab eventu æſtimant. Quod Juliano placuit, Joviano potuit diſplicere, ſed ejus Principis, qui imperat, juſſa capeſſere fas eſt. Comes templum incendit, ſed incendere juſſerat Julianus. Etiam jure Barbarico mandatum Principis excuſat. Qui juſſu Regis occidit, impune occidit, ut eſt in *capul. Caroli Magni cap.* 125. *quia*, inquit, *lex & juſſio dominica occidit eum, & ipſe non potuit contradicere. Princeps vero & Succeſſores ejus defendant eum, & totam progeniem ejus, ne ob hoc pereat, aut malum patiatur.* Specie auctoritatis publicæ fallere vel falli omnino impium eſt.

Rationes, quæ contra Magnum Largitionum Comitem adferuntur, apud me nihil quicquam valent. Si dicas, in ſe ipſo, ex natura rei non licere templum incendere, me Judice erras; poteſt enim quam maxime, quia Principis eſt, neque alius eſt quiſpiam, cui magis rerum publicarum tribuas dominium. Si is, de quo agitur, Principem ad rem ſuam perdendam incitaverit, referre putem, an dolo malo incitaverit, an, quod egit, bona mente

te

(3) *Het Groot Placaat-boek.*

(4) Habet hæc Aitzema *lib.* 47. p. 363. & ſeqq. & *lib.* 48. p. 334. & ſeqq.

te egerit? neque enim promiſcue heredi actionem dandum eſt in Titium, quod forte defuncto donationis, Mævio faciendæ, auctor fuerit, nam quamvis *donare* & *perdere* fere pari paſſu ambulent *l. 7. ff. de donat.* bona mente tamen conſilium donandi intervenire potuit, cum in ipſâ donatione plus ſæpe lucri ſit, quam damni. Sed hoc ab eventu pendet. Si porro dicas, tanti non eſſe Principem, ut ad uſque templi incendium ejus pareas mandato, etiam ſic falleris. Ut te ipſum ſerves, hominem occidi permittis, quid ergo meruis perdere templum jubentis Domini, *Principis indignationem exitii prænuncium* qui dixit, vere dixit, & apud Tacitum *lib. 4. hiſtor. cap. 42.* Curtius Montanus *tolerendas* cenſet *iſtorum defenſiones, qui perdere alios, quam periclitari ipſi maluerunt*. Noli præterea objicere, quod objecit Diſquiſitor ille Politicus, reſciſſis Principis Actis id etiam mandatum reſcindi, nihil igitur eſſe, quo ſe tueri poſſit, quicquid enim fecit mandatarius, fecit ex mandato, quod tunc erat, & tunc ſubſiſtebat, eo autem tempore, quo mandatum non erat, nihil quicquam fecit, & iniquiſſimum eſt, ſi ei imputes, quod vates non fuerit. Scio, in delictis mandatum non excuſare, neque mandatum eſſe niſi rei licitæ, ſed hæc in cauſis privatis valent, apud Principem autem mandatorem nihil habendum eſt pro illicito, etiamſi illicitum ſit, alioquin nulla Summi Imperii ratio conſtare poterit. Si Princeps bellum gerendum decreverit, & ad milites conſcribendos, armamentaria inſtruenda, commeatum parandum, & id genus alia, mandata ſua dederit, an hi, quibus cura earum rerum demandata eſt, prius deliberabunt, bellum juſtum ſit, nec ne, & parebunt, ſi juſtum; non parebunt, ſi injuſtum putent? Vides, ſic omnem Imperii auctoritatem convelli, nec Principi amplius jubendum, ſed cum ſubditis ſuis diſputandum eſſe.

Ex his facile efficies, quæcunque in Hollandia annis 1618. & 1619. contra Barneveldium, Hoogerbeetſium & Grotium, acta & judicata ſunt, non alio jure niti, quam quod Prætor jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit. Excute omnia capita, quæ illis crimini imputata ſunt, & reperies, non aliam fere ob cauſam damnatos eſſe, quam ob conſilium Reipublicæ vel Magiſtratibus ſuis datum, vel ob exſequutionem eorum, quæ illis ab Ordinibus vel Magiſtratibus mandata erant, procul ab omni dolo malo. Ipſo jure igitur ſinguli habebant actionem mandati adverſus mandantes ſuos, ad reſarciendum damnum, ſibi datum, quatenus reſarciri poterat, nam contra Barneveldii maximam capitis diminutionem nulla erat reſtitutio, ſed Grotius, homo prudentiſſimus, qui Syndicus atque ita mandatarius erat Magiſtratus Rotterdammenſis, tempeſtatem prævidens, inſuper ſibi proſpexerat cautione indemnitatis, a Magiſtratu ſibi datæ. Ex qua cautione Magiſtratus Rotterdammenſis a Curia Hollandiæ 3. Nov. 1651. fiduciaria ſententia damnatus eſt viduæ Hugonis Grotii ſolvere ſalarium Syndici annuum, uſque dum ei alibi alia ſtatio obvenerat; quam ſententiam Supremus Senatus, ut ex Actis comperi, non tantum definitiva ſententia probavit 21. Dec. 1652. ſed & ſimul Magiſtratum damnavit in omne id, quod ex cauſa mandati & geſti olim muneris Grotio aberat. Heredes quidem Grotii & illis ſententiis, & omni Grotii hereditati, ut & uxoris ejus, atque omnium aliorum quocunque nomine renunciarunt 6. Dec. 1662. pro-

ban-

bantibus eam renunciationem Ordinibus Hollandiæ decreto ſuo *9.* Dec. *1662.* (5). Sed ne puta, gratis renunciatum eſſe, quemadmodum enim illis heredibus ſubvenerint Ordines, malim te legere apud Aitzema *lib.* 43. *hiſtor. p.* 685. quam ex me audire. Idem *eodem loco* ſcribit, etiam heredibus occiſi Barneveldii fuiſſe ſubventum, ſed id alibi fruſtra quæſivi. Sane cum heredes Hoogerbeetſii ab Ordinibus Hollandiæ petiiſſent, ut ipſi Ordines de ſua cauſa cognoſcere vellent, aut ſibi integrum eſſet de ea apud Judicem experiri, decretum eſt 20. Dec. 1663. (6) ut tribus ſtirpibus Hoogerbeetſii conſtituerentur tres reditus annui, quorum quiſque eſſet 1066. Carolinorum; hoc addito, ita ſe decernere, quia & Leidenſes Hoogerbeetſio ſpecialem indemnitatem promiſerant, & præterea, id decretum nulli omnino præjudicio fore judiciis & ſententiis, annis 1618. & 1619. actis latiſque, quietis enim publicæ intereſſe, ut hæc omnia ſarta tectaque maneant. Neſcio, an non præſtitiſſet publicam iniquitatem publice reſcindere; nulla certe ratio eſt, cur Ordines æquiſſimum ſuum edictum maluerint promiſſæ indemnitati, quam juri communi adſcribere; nam & ſine indemnitate promiſſa mandatarii ex cauſa mandati indemnes ſunt ſervandi, nec quiſquam, qui JCtus eſt, ea de re dubitaverit.

C A P U T III.

Qui recte Legatos mittant.

INter Scriptores juris publici fere convenit, ejus duntaxat eſſe Legatus mittere, qui Summum Imperium habet. Vulgo utique Princeps vel Populus, qui ſui juris eſt, Legatos mittit ad alium Principem vel Populum, qui non minus eſt ſui juris, & inter hos jura Legatorum perfecte conſtant, ſed non æque conſtant, ſi ſubditi forte vel rebelles ad Principes ſuos Legatos mittant. Cœptante apud Belgas rebellione contra Hiſpanos, duos ex Belgis Nobiles, Joannem Montigniacum, & Joannem, Marchionem Bergarum ad Zomam, anno 1566. ad Regem Philippum in Hiſpaniam miſerunt Margareta Parmenſis & Ordines Generales (1). Rex eos, cum in Belgium remitti non expediret, in Hiſpania retinuit, quemadmodum & anno 1634. ibi retentus eſt Dux Aarſchotanus, eo quoque, qua Legatus, miſſus (2). Duo autem priores non tantum retenti, ſed & juſſu Regis interemti gladio vel veneno, publicatis etiam bonis, ut non tantum fama nunciavit, ſed & Ordines teſtantur in edicto, quo 26. Jul. 1581. Regis Imperium Comitatenſe abrogarunt: Regem eo ipſo jura Legatorum violaſſe vulgus Belgarum jactitavit, quin & Ordines in d. edicto id factum ajunt pugnare *tegen alle gemeene Regten, ook onder de wreedſte en tyrannigſte Princen altyd onverbrekelyk onderhouden.* Unde & hanc

(5) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 646.

(6) *Ibidem* p. 771. & 772. & Aitzema *lib.* 43. p. 685.

(1) Grotii *annales lib.* 1. p. m. 29.

(2) Aitzema *lib.* 14. p. 542. & 543.

& hanc quoque inter Imperii abrogati cauſas memorant.

Sed recte Wicquefort animadvertit *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 2. *p. m.* 38. quamvis id Philippi factum non ſit laudandum, pro tam injuſto tamen & improbo non eſſe habendum, atque habent illi, qui ſolo partium ſtudio aguntur traſvorſum: neque enim duo illi Nobiles ullo Legatorum jure uti potuere, ſi jus ſtrictum æquitati præferas, ut prætulit Philippus. Non aliam ob cauſam poteſtati ejus, ad quem miſſi ſunt, Legati obnoxii non ſunt, quam ne, dum officio ſuo funguntur, conditionem mutent, & alteri Principi ſubjiciantur, cum alterius, & ſæpe adverſarii, vicem repræſentant. Quorum nihil omnino erat in iſtis quaſi Provincialibus Legatis, qui æque, atque ante legationem, Philippo ſubditi erant; quique non repræſentabant niſi Margaretam, æque Philippo ſubditam, vel ceteros Belgas, non minus ſubditos, ſi non, ut Philippo equidem videbatur, rebelles. Retenti autem fuerunt in Hiſpania, ne, quod jam tentarant, effugerent in Galliam, & ſic in Belgium reverterentur, res novas molituri. Quia tamen bona fide, & conſentiente Margareta, advenerant, a cæde abſtinere æquiſſimum erat. Ceteroquin ſubditos & rebelles jure Legatorum non uti, etiam Grotius docet *lib.* 2. *de jure belli & pacis cap.* 18. § 2. *num.* 1. & ex eo Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 9. *quæſt.* 16. niſi tamen Princeps ſubditorum & rebellium conditionem remiſerit, conceſſeritque cum iis agere, ut cum externo & ſui juris Populo, quemadmodum in § 1. induciarum inter Hiſpanos & Ordines Generales 9. Apr. 1609. expreſſum eſt, cum Ordinibus agere Regem, atque cum Populo ſui juris.

Ut legatio pleno jure utriumque conſiſtat, ſtatus utriumque liber deſideratur, qui ſi ab una duntaxat parte liber ſit, ab ea miſſi tantum jure Legatorum utuntur, ab alia miſſi ad externum Principem, habentur pro nunciis, ad ſuum, pro ſubditis, ſic ut in eos Princeps exercere poſſit id jus, quod in reliquos ſubditos exercet. Quum contra Romanos rebelles Batavi ad Petilium Cerealem miſiſſent Legatum cum literis, nullo iis reſponſo dato, quibus neque legationis jus erat, ipſum Legatum Romam miſit Cerealis, puniendum ſcilicet, ſi & ipſe reus deprehenderetur, ut hæc habet Tacitus *lib.* 4. *hiſtor. cap.* 75. Et Ludovicus Bavarus anno 1327. Piſanorum, qui ipſum in Urbem ſuam recipere detrectabant, Legatos, ad introitum redimendum miſſos, comprehendi juſſit, ut eſt apud Burgundum *hiſtor. Bavar. lib.* 2. *p. m.* 102.

Sciſſa in factiones Republica, intereſſe putem, penes quam partem ſtet rei agendi poteſtas, ſi penes unam, ut ante ſtetit, nec aliorum, ad res agendas, deſideretur conſenſus, etiam hæc ſola recte Legatos mittit, & his competit, quicquid veris Legatis. Eo jure cenſendi, quos a Vitellio ad Veſpaſianum miſſos Tacitus memorat *lib.* 3. *hiſtor. cap.* 80. Unde recte de his Legatis ſuperdicit Tacitus: *ni dato a Duce præſidio defenſi forent, ſacrum etiam in exteras Gentes Legatorum jus, ante ipſa Patriæ mœnia, civilis rabies uſque in exitium temeraſſet.* Vitellium enim & Senatum, a quibus illi legati erant, Veſpaſiano non ſubditos, ſed antequam vincerentur, ſui juris Principes fuiſſe, negari non poterat. Longe aliter, atque ſi Veſpaſianus ad Vitellium Legatos miſiſſet, qui nullo jure Legatorum prærogativas ſibi adrogare potuiſ-

ſent, quum nulli alii fuiſſent, quam rebellium nuncii.

Ceterum qui Summam Poteſtatem deſiderant in iis, qui Legatos mittunt, non ſolent diſtinguere, nec etiam diſtinguendum eſt, an eorum Imperia ex juſto titulo, an ex ſola injuria originem traxerint, ſufficit enim, quod ad illos, ad quos Legati mittuntur, Suprema Poteſtate utantur. Recte Paſchalius dixit in *Legato cap.* 12. *Pauciſſima Regna Dominatuſque memorari poſſunt, quorum initiis libera Gentium ſuffragia cauſam dederint, quale fuit Dejocis, primi Regnatoris Medorum. Plura Imperia vis enixa eſt, quam electio*. Et mox: *Prima fere fundamenta Imperiorum ſunt turbæ & factiones*. Nec abſimile eſt illud Carneadis apud Lactantium *lib.* 5. *divin. inſtit. cap.* 16. *Omnibus Populis, qui florerent Imperio, & Romanis quoque ipſis, qui totius Orbis potirentur, ſi juſti velint eſſe, hoc eſt, ſi aliena reſtituant, ad caſas eſſe redeundum*. In cauſis publicis utique expedit, *uti poſſidetis ita poſſideatis*; alioquin omnium Imperiorum origines eſſent excutiendæ, juſtæ nempe ſint, nec ne, & ſic demum pronunciandum, qui Legatos mittunt, jure an injuria mittant. Quod valde eſſet inutile, & Gentium tranquillitati turbandæ inſignem cauſam præberet.

Simpliciter autem ego non auſim dicere, ut ſunt qui dicunt, neminem recte Legatos mittere, niſi qui Summum Imperium habet, ſic enim actum eſſet de Legatis Provincialibus, Municipalibus, aliiſque, quorum magna ſeges & olim fuit, & nunc eſt. Dixerim potius, omnes recte Legatos mittere ejus rei ergo, cujus agendæ poteſtatem habent, ſed pro mittentis dignitate alio atque alio jure cenſeri, & alium atque iis honorem haberi. Si Princeps ſui juris mittat, miſſi habentur pleno jure Legatorum, ſi mittat alius, ejus ad quem miſſi ſunt, arbitrio tota res relinquitur, ſed id non perimit ipſum legandi jus, ſi penes eum, qui legat, rei, propter quam legat, agendæ poteſtas ſit. Aliquando & victarum Brabantiæ Urbium Legati apud Ordines Generales auditi ſunt, exhibitis *Credentiæ*, quas vocant, *Literis*. Quod ipſum & tentarunt Senatus militaris Legati, ſed tam hi, quam Præfecti Urbium militares, ut & victarum in Brabantia & Flandria Urbium Magiſtratus non per Legatos Ordines adire, ſed per libellum Ordinibus ſupplicare juſſi ſunt menſe Decembri anni 1645. (3). Mittunt & Legatos Deputati Ordinum Gelriæ ex § 38. eorum formæ (4), mittit & in India utraque Societas Indica fœderati Belgii, quin & Francica ex § 27. Privilegii ſui 31. Maj. 1664. (5) & qui non alii?

Scio, Eliſabetham, Anglorum Reginam, cum pecuniam, a Rege Hiſpaniarum ad Ducem Albanum miſſam, anno 1569. occupaſſet, noluiſſe agere cum Albani Legato, utpote miſſo a non Principe (6), ſed ſatis eo ipſo Regina oſtendit, frivola ſe exceptione uti quam ſuum cuique reddere maluiſſe. Huic exemplo & aliud addidit Zoucheus *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 7. de duobus nempe Nobilium Genuenſium Legatis ad Philippum, Hi-

(3) Aitzema *lib.* 25. p. 104.

(4) Exſtat apud eundem *lib.* 23. p. 623.

(5) Apud eundem *lib.* 46. p. 572.

(6) Sic refert Strada *de bello Belg. dec.* 1. *lib.* 7. p. m. 479.

Hiſpaniarum Regem, miſſis, at, reclamante apud Genuenſes contraria factione, non admiſſis. Sed hos recuſare potuit Philippus, non quia, qui miſerant, alterius Imperio erant ſubjecti, ſed quia, cum ad factiones perventum eſt, de Republica conſtituere nequit pars Reipublicæ, niſi, ut antea dicebam, penes eam ſolam adhuc ſubſiſtat τὸ κύριον, alioquin niſi ſimul conſulant & decernant, quibus ſimul conſulendi & decernendi poteſtas competit, irritum eſt omnino, quicquid ſeparatim agitur. Secundum hæc ex § 1. Arbitrii Ordinum Hollandiæ (7) reſciſſa ſunt omnia, quæ tempore diſſidii ab 8. Apr. 1654. duæ factiones Ordinum Tranſiſulaniæ, prætexto Tranſiſulaniæ Ordinum nomine, altera in alterius præjudicium, fecerant. Diſtinctio, quæ placuit Grotio *lib.* 2. *de jure belli & pacis cap.* 18. § 2. *num.* 3. de magnitudine nempe factionum, & an fere æquales ſint, huic rei definiendæ minus apta eſt, neque enim ea, ut mihi quidem videtur, quicquam ad rem pertinet, ſed ſola rei agendæ poteſtas. Minus quoque aptum eſt exemplum, quod Grotius attulit de Vitellii Legatis, cum, ut jam monui, penes Vitellium & Senatum tunc ſteterit ſumma rei Romanæ poteſtas. Recte igitur diſtinctionem Grotii rejecit Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 2. vel utique recte reſtrinxit ad ea, quæ utraque factio invicem habet diſcutienda, hoc eſt, ad ea, quorum penes ſingulas factiones poteſtas eſt.

C A P U T IV.

An ſingulæ Provinciæ fœderati Belgii Legatos poſſint mittere, vel accipere?

Reſpublica Achæorum, ex ſeptem Civitatibus conflata, multa olim habuit ad inſtar Reipublicæ fœderati Belgii. Jacobus Gothofredus *Oratione*, quam *Achaicam* inſcripſit, inter leges Achaici fœderis etiam hanc refert: *ne cui Achaici Concilii Civitati ſeorſim Legatos ad externa mittere fas eſſet*, & exiſtimat, ſalva ea lege, ſemper bona fide in commune fuiſſe conſultum, ea autem labefactata, labefactatam quoque fuiſſe Achæorum Rempublicam. Achaici fœderis ſocios ſeparatim jus legationis non habuiſſe ex eo eſt, quod apud Achæos ſummum Imperium in omnibus & per omnia ſteterit penes commune Concilium, & quod perfecta legatio non cenſeatur, niſi ex ſummo Imperio. Sed hæc non recte transferas ad ſeptem Civitates Belgii fœderati, quarum ſingulæ ſummum Imperium retinuere, exceptis nonnullis rebus, ſine quibus cauſa fœderis explicari non poterat. Regula eſt, ab Hollandis ſæpius inculcata reliquis Fœderatis, & oppido veriſſima, ſingulas Provincias eſſe ſui juris, niſi quatenus in fœdere ei juri fuerit renunciatum. Cautum quidem eſt § 10. fœderis Utrechtani, ne quæ Provinciæ, Urbes, Membra fœdus inire vellent cum finitimis Principibus, niſi conſenſu aliorum Fœderatorum, ſed id omnino intelligendum eſt de iis, quæ ad cauſam communem ſocietatis pertinent, hactenus enim juri ſuo renuncia-

(7) Exſtat *in eorundem decreto* 21. *Sept.* 1657. *Reſolutien van conſideratien ten tyde van de Wit* p. 581.

ciarunt, non autem de iis, quæ ſingulæ Provinciæ ſibi reſervarunt ſalva & integra. Quod in fœderibus, idem in Legatis obtinet, utrorumque enim par eſt cauſa.

Igitur rudi Minerva dictum eſt, quod dixit Huberus *de jure civit. lib. 3. ſect. 4. cap. 2. num. 5.* Gentes liberas Belgarum recte Legatos mittere. Recte ſane mittunt Ordines Generales, & hi vulgo mittunt, quia res, ob quas mittunt, omnium Sociorum fere ſunt communes, ſed an ſingulæ Provinciæ, ob res quæque ſuas, recte mittant, id vero eſt, de quo cum maxime quæritur. Si me audias, tota hæc res pendet a fœdere, ut, ſi rei agendæ poteſtas ad ſolam Provinciam pertineat, utique illa Provincia ea de re recte ſeparatim paciſcatur cum externis Principibus, & ad hos ea ipſa de re recte Legatos mittat, ſin autem pertineat, ut vulgo pertinet, ad Ordines Generales, & commune Belgii fœderati bonum, aliud omnino juris ſit, neque enim commune bonum curant, niſi ſoli Ordines Generales.

Magnis animis hæc res agitata fuit anno 1654. Ordines Hollandiæ 4. Maj. 1654. (1) ad pacem obtinendam, ſeparatim Anglis promiſerunt, ſe Wilelmi II. poſteris nullum Imperium terra marive in Hollandia collaturos, neque pro iis, ut Ordines Generales conferant, apud eos ſe ſuffragium dicturos. Contra eam pactionem ad ravim uſque declamarunt Zelandi, Friſii, Groningani, libellis aliquot in eam rem editis, quibus tandem Ordines Hollandiæ juſto volumine reſponderunt (2). Vides autem, duas eſſe partes ejus decreti, quod Wilelmi II. poſteros excludit. Prima pars excludit a dignitatibus, quas Hollandi, ſecunda a dignitatibus, quas Ordines Generales conferre poterant, quantum nempe attinebat ad ſuffragium Hollandiæ. Ut utramque decreti partem defendant Hollandi, magno apparatu id agunt, ut oſtendant, rem, de qua cum Anglis pacti ſunt, omnino eſſe poteſtatis ſuæ, & licere cum ſibi, tum aliis Provinciis de rebus, quæ ad ſe pertinent, & Legatos mittere, & fœdera inire, prolatis *parte 1. cap. 5.* ejus Reſponſionis quam plurimis exemplis, ex quibus conſtare putant, ſingulas Provincias, etiam proxime poſt fœdus Utrechtanum, eo jure fuiſſe uſas. Non diſputo, an omnia exempla, quæ ibi exſtant, ſatis apta ſint in hanc rem, & an ſatis ſubſiſtant & componi poſſint cum *d.* § 10. ejus fœderis, nam fatendum eſt, naſcente Republica, multa tumultuarie magis, quam legitime geſta eſſe, ſed tamen mihi perſuaſum eſt, cum *d.* § 10. ſatis ſubſiſtere & componi poſſe illud decretum 4. Maj. 1654. quia utrumque, quod Anglis ibi promiſſum eſt, revera pependit a ſola poteſtate Hollandorum. De prima parte decreti nemo unus dubitaverit, ſed cur dubites de ſecunda? nihil enim quicquam Hollandi parte ſecunda obligarunt, quam ſuffragium ſuum, & libera eſſe quarumque Provinciarum ſuffragia apud Ordines Generales, qui contradicat, nemo eſt.

Quamvis autem ea ratione ſatis juſtum

(1) By de *Acte van Secluſie rakende het employ van den Heere Prince van Orange.*

(2) Ea reſponſio vocatur *Deductie of Declaratie van de Heeren Staten van Holland tot juſtificatie van de Acte van Secluſie.* Exſtat ſeparatim Belgice & Latine, & iterum Belgice *in de Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 30 206.

ſtum videatur d. decretum 4. Maj. 1654. pars tamen ejus ſecunda non eſt ſatis amica. Hæc diſtinctio, quam & ſæpe alias obtinere ſupra dixi *lib.* 1. *cap.* 23. *in fin.* etiam hic eſt obſervanda: nam, ut de re, quæ ad libertatem pertinet, libere dicam, incivile, nec ſatis amicum eſt, ignaris & inconſultis ſociis de cauſa ſocietatis ſeparatim deliberare, & alteri Principi ſuffragium ſuum obligare. Ordines quoque Friſiæ in decreto 24. Jun. 1654. (3) id ipſum Hollandis objiciunt, ſed, quod addunt, manifeſte eo peccari adverſus fœdus, manifeſte verum non eſt. Reſpondent quidem Ordines Hollandiæ *d. parte* 1. *cap.* 2. *num.* 3. ſui juris eſſe ſuffragium ſuum, & ſic omnino eſt, ſed tamen, ut dixi, illud jus fraternitatis, quod quodammodo in Societate eſt, vix admittit, ut ſocius, ne audito quidem ſocio, ſuffragium ſuum obliget. Etiam Hollandiæ Ordinum quæque membra liberum ſuffragium habent, & tamen Nobiles aut Urbes in rebus, ad Rempublicam pertinentibus, ſuffragium ſuum cuiquam addicere adeo diſplicuit, ut neque Legatos de rebus, quæ apud Ordines Hollandiæ tractantur, accipere poſſe placuerit. Anno utique præcedenti 1653. 2. Aug. (4) Ordines Hollandiæ decreverant, ſi Ordines Generales aut ſingularum Provinciarum ad Nobiles aut Urbes Hollandiæ aliquos mitterent *over ſaken, den gemeenen ſtaat der Landen betreffende, of daar toe reflexie hebbende*, ne Nobiles Urbeſque iis auditorium præberent, ſed continuo ad Ordines Hollandiæ remitterent, idque, ut nominatim additur, ut in ipſis Comitiis libere conſulere & ſuffragium dicere liceret. Quam ſententiam Ordines ajunt in d. decreto ſe latius eſſe exſequutos libro ſingulari (5) quem anno 1651. ediderunt adverſus libellum, inſcriptum *Redenen en motiven, die ſyne Hoogheid den Heere Prince van Orange bewogen hebben* &c. In eo autem libro ſingulari toti ſunt Ordines, ut probent, non tantum injuſtas eſſe ejuſmodi legationes, ſed & tollere ſingularum Provinciarum jura, & cum maxime libertatem ſententiæ dicendæ in Ordinum Comitiis.

Sed ego non auſim tam large hæc admittere, ſi lex non intercederet. Qui recte Legatos mittunt, etiam recte accipiunt, ut autem mittendorum, ita & accipiendorum Legatorum jus ab rei, de qua agitur, faciendæ poteſtate dependet. Igitur, ut ante dicebam, ſingulæ Provinciæ quod ad ea, quæ ſui juris ſuæque poteſtatis ſunt, publice Legatos mittunt & accipiunt, ſed non æque quod ad ea, quæ ad commune fœdus pertinent, neque enim ejus leges patiuntur, ut, ſalva forma legationis, ſinguli ſocii ſeparatim audiant, qui de re omnium communi verba ſunt facturi. Atque ita neque ſingula cujuſque Provinciæ membra, quod ad formam publicam attinet, recte Legatos accipiunt de rebus, quæ apud ipſos Ordines ejus Provinciæ ſunt agendæ. Sed hæc non prohibent, quominus Legati ad Ordines Generales miſſi, aut eorum aliqui, cum ſingulis Provinciis, earumve membris ſermones cædant de re publi-

(3) *In de Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 144.

(4) *Ibid.* p. 1.

(5) Ille liber ſingularis vocatur *Waragtig en nodig Berigt van de Staaten van Holland*, & exſtat apud Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 486.

blica, nam ut ſuum ſingularum Provinciarum, ſic & ſuum ſingulorum membrorum liberum eſt ſuffragium, nec niſi de re poteſtatis ſuæ agunt, qui de ſuffragio ſuo cum Legatis agunt. Nolim, ut obligent, vel propter τὸ πρέπον, quod inter ſocios ſervare oportet, ſed ſi velint, cur non poſſint, nulla ratio eſt. Privatim utique licet colloqui de rebus publicis, & licet ea audire, per quæ quis doctior & melior ad publica conſilia accedat, quin &, ſi ita videatur, licebit ſuffragium ſuum addicere, ut in munerum collatione paſſim obtinet, & ſine fraude cujuſquam eſt. Si hæc neges, defende, ſi potes, illud Hollandiæ decretum 4. Maj. 1654.

Patior Legatos privatim audiri, non patior publice audiri, niſi ab his, ad quos ea res pertinet. Sed aliter atque aliter in Belgio fœderato ea res eſt accepta & ſervata. Friſiorum Ordines anno 1587. Legationem Comitis Leiceſtrii ad ſingula Friſiorum Ordinum membra ſeparatim factam, ut novam, & non niſi diſcordiis fovendis aptam, improbarunt (6). Et Amſterdammenſes Ordinum Generalium Legatos, anno 1639. ad ſe miſſos, inauditos dimiſerunt (7), cujus repulſæ rationes Hollandiæ Ordinibus reddiderunt eodem anno 1639. (8). Rurſus, quum tot milites, quot ceteris Provinciis placebat, Hollandi alere nollent, Ordines Generales 5. & 6. Jun. 1650. (9) præter Gelros (10), & contradicentibus Hollandis (11), legationem ad Urbes Hollandiæ miſerunt, quæ ab aliis recepta fuit, ab aliis repulſam tulit inaudita (12). Amſterdammenſes, quod ne quidem Orangium, qui etiam inter Legatos erat, tanquam Gubernatorem Hollandiæ, in concilium Urbis ſuæ admittere voluerant, ad Orangii expoſtulationem, ea de re factam 30. Jun. 1650. (13) apud Ordines Hollandiæ prolixe ſe defenderunt (14), & ii, qui ad cauſæ cognitionem ab Ordinibus delegati erant, reſponderunt quoque, non placere ejuſmodi legationes a Magiſtratibus recipi (15). Quæ & ipſorum Ordinum ſententia fuit, longe lateque diſputata in eo, quem dixi, libro ſingulari, quo Orangii libellum, anno mox ſequenti, publice oppugnarunt.

Sed hæc quidem acta geſta ſunt annum 1653. eo autem anno 2. Aug. ut alia occaſione ante commemoravi, ſpeciali decreto improbata fuit legatio Ordinum Generalium aut ſingularum Provinciarum ad ſingula Ordinum Hollandiæ membra, atque ſi libertatem ſententiæ, in ipſis Comitiis dicendæ, impediret. Sed an hæc tantopere jactata ſuffragiorum libertas ſatis conveniat cum eorundem Ordinum decreto, quo ſequenti anno 1654. ſuffragium ſuum Anglis obligarunt, judicent, quibus jus liberi ſuffragii eſt.

Hactenus autem nihil cautum erat de externorum Principum Legatis, id vero poſtea acceſſit: quum enim anno 1662.

(6) Memoratur in eodem *Berigt* p. 507. & 508.

(7) Aitzema *Hiſtor. lib.* 19. p. 177. & 197. & in eodem *Berigt* p. 509.

(8) Earum mentio eſt in Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 58.

(9) Idem *ibidem* p. 9. & 10.

(10) Idem *ibidem* p. 11. & apud eundem in eodem *Berigt* p. 507.

(11) *Ibidem* d. p. 11. & 507.

(12) Rem totam habet Aitzema *h. lib.* p. 13-37.

(13) Idem *ibidem* p. 37. & ſeqq.

(14) Idem *ibidem* p. 56. & ſeqq.

(15) Idem *ibidem* p. 40-45.

1662. Hiſpanorum Legato, differenti de pacto mutuæ defenſionis cum Rege ſuo ineundo, Magiſtratus Dordrechtanus auditorium præbuiſſet, Ordines Hollandiæ decreto ſuo 28. Sept. 1662. (16) illud decretum 2. Aug. 1654. etiam eo porrexerunt, nam, improbato illo Dordrechtanorum facto, decreverunt, ne Nobiles aut Urbes ſeparatim *aan eenige Miniſters audientie vergunnen zouden over ſaken, den gemeenen ſtaat van den Lande betreffende, of daar toe reflexie hebbende, en waar op de deliberatie ſpecteert tot haar Ed. Gr. Mog. Staats gewyſe Vergadering*, ſed eos Legatos continuo remitterent ad ipſos Ordines, *om niet gepræoccupert te werden*, apud Ordines enim ea tractari. Quod verum eſt ex § 1. Formæ, quam Ordines Hollandiæ Comitiis ſuis præſcripſerunt 19. Febr. 1585. (17) ſed non minus verum eſt, etiam apud ipſos Urbium Magiſtratus ea tractari, quod ad ſuffragium ſuum.

Ceterum id decretum 28. Sept. 1662. intelligendum eſt de auditorio Legatis *publice* præbendo, id enim ne quidem ſingulis Provinciis licet, ſi de cauſa communi omnium Fœderatorum agatur, ſed cave exiſtimes, per illud decretum iis, qui ipſi Nobiles, vel Urbium Magiſtratus, vel eorum ad Comitia delegati ſunt, non licere externorum Principum Legatos *privatim* audire, aut cum iis ſermones commutare de ſalute Reipublicæ, neque enim ulla lege id eſt prohibitum, vel, ſalva Reipublicæ dignitate, prohiberi poteſt, modo, quæ celanda ſunt, celent, nec temere pronuncient de his, quæ non ſunt poteſtatis ſuæ, ſervato etiam decoro, quod in ſocietate ſervari convenit. Probe recordor, Amſterdammenſibus, quorum Delegati cum Galliarum Regis Legato ſermones de Republica habuerant, eo nomine crimen Majeſtatis fuiſſe objectum, eorumque inſtrumenta Hagæ Batavorum domi ſuæ fuiſſe obſignata, ſed quam nullo jure, ſatis oſtendit epiſtola Amſterdammenſium ad Urbes Hollandiæ ſcripta 19. Febr. 1684. (18) & ad ipſos Ordines Hollandiæ 8. Mart. ejuſdem anni (19). Sed Hollandorum libertati tunc imminebat Orangius, ipſe Amſterdammenſium accuſator, qui & alia occaſione alios Magiſtratus, ob eandem cauſam, criminis reos egit, & ut punirentur, auctoritate ſua effecit. Læſa ſcilicet erat Majeſtas Orangia, ſi quis contra hiſcere auderet, quominus ex ejus ſolius nutu penderet Reſpublica, tantum enim Magiſtratibus faciebat reliqui, quantum Bibulo Cæſar. Da meliora piis! Tempore autem liberæ Reipublicæ cum Legatis Principum privatim colloqui, ad promovendam boni publici ſalutem, ſemper ſine fraude fuit, & adhuc eſt.

C A P U T V.

Qui recte Legati mittantur.

UT non omnes recte Legatos mittunt, ita non omnes Legati recte mittuntur: *non enim omnes admitti*

(16) *Plac. III.* 1. 1. 34. & in *de Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 643.

(17) *Plac. I.* 1. 3. 1.

(18) *Hollandſche Mercurius* 1684. p. 31. & in libro, *Conſideratien van Staats-zaken* pag. 31.

(19) *Ibidem* 1684. p. 64. & in *eodem libro* p. 77.

ti præcipit Gentium jus, *ſed vetat ſine cauſa rejici*, ut veriſſime dixit Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 3. *num.* 1. Cauſam rejiciendi triplicem ille ſtatuit, ex eo, qui mittit: ex eo, qui mittitur; ex eo, ob quod mittitur. De media nunc agimus, & ex ea Theodorum ἄθεον repulit Lyſimacus, ut ex Diogene Laertio ibi narrat Grotius. Sed quemadmodum Principes fere ſtudent, ut Principibus, ad quos mittunt, gratioſos mittant, id e re ſua eſſe rati; ſic ii, ad quos mittuntur, fere quoſcunque Legatos accipiunt, etiam viles & minus dignos, neque id minus e re ſua eſſe putant, non modo ne Principem mittentem offendant, ſed & ne major Legati dignatio & auctoritas rebus agendis impedimento ſit. Vel ſic tamen non recipit Princeps viles animas, ſi in ſuam contumeliam miſſas interpretetur.

Unde quæri video, an exuli, ſi Legatus mittatur, Legatorum jura competant? Exulem intelligo, qui mittitur ad eum, a quo exulat, cuique, ad tempus vel quandocunque reverſuro capitis aliave pœna ſtatura eſt. Ipſe Princeps poteſt exulem ſuum, ſententiam paſſum, reſtituere, poteſt & exulem ex alieno Imperio rebus ſuis adhibere, & utroſque Legatos mittere, ut ſunt exempla Legatorum exulum apud Paſchalium *in Legato cap.* 19. Sed de his non quæro, verum de illis, qui redeunt ad Principem, a quo proſcripti erant, decreta quoque in reverſuros pœna. Veteres quidem juris Magiſtri etiam ejuſmodi exulibus videntur jura Legatorum tribuere, ut didici ex Bertachino (1), eamque ſententiam tuetur *Cocus* quidam apud Zoucheum *de jure feciali parte* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 19. Sed ego tam difficilis ſtomachi ſum, ut eam ſententiam concoquere non poſſim, neque etiam concoxit Albericus Gentilis *lib.* 2. *de legationibus cap.* 10. neque Zoucheus *d. loc.* Conſtat utique inter eos, qui de Legatis ſcripſerunt, Principem non teneri omnem Legatum recipere, & quæ juſtior cauſa rejiciendi Legati, quam ſi is mittatur ad Principem, qui, antea ſubditus, ejus forte Majeſtatem læſit? quæ major contumelia eſſe poteſt, quam mittere hominem, qui vel ipſum Principem, vel ejus ſubditos indigno facinore aggreſſus, & ob id proſcriptus eſt? is homo Principis oculis obverſabitur, & cum eo ejuſve concilio aget de ſumma utriuſque Reipublicæ. Noli ſic ſapere, & alteri Principi in ſuo Imperio legem adeo iniquam ſcribere. Quare Princeps ejuſmodi exulem aut arcebit a finibus ſuis, aut, ſi jam intraverit, jubebit quantocyus iis excedere. Ut tamen plectatur pœna, reverſuro ſtatuta, bona fides, quæ inter Principes exuberare debet, vix patitur. Quin & ideo id improbraverim, quod hæc res inter JCtos dubia ſit, & quod in re dubia contra non ſubditum nihil durius ſit ſtatuendum. Non tamen auſim damnare Principem, qui jure ſuo, licet ſummo, uti velit, nam recte imputatum clementiæ Romanorum apud Tacitum *lib.* 1. *annal. cap.* 57. quod pepercerint Segimumdo Legato, qui antea ad rebelles profugerat. Hæc juris & æqui pugna.

Quidam, qui in officio fuerat Societatis Indicæ Orientalis, & in India damnatus, ut lingua ejus perforaretur, fugit

(1) Voce *Ambaſiator*, prope finem.

fugit in Angliam, & ab Rege huc mittitur ad componendas controverſias, quæ inter Regem & Societatem Indicam intercedebant: Simulac autem ille anno 1636. Hagam Batavorum advenerat, ad preces Societatis Indicæ, carceri mancipatur, ſed tamen mox dimiſſus eſt (2). Eo ſcilicet tempore, quo Rex Angliæ ſic ſatis jam offenſus erat, & hujus Reipublicæ intererat, ne magis offenderetur. Prudentius noſtra memoria Regis Angliæ ad Regem Franciæ Legatus, antequam anno 1697. in Franciam abiret, ab Rege Franciæ petiit & obtinuit, ut liceret quibuſdam, ex Francia ob Religionem profugis, inter Comites ſuos eſſe, nam, niſi id petiiſſet & obtinuiſſet, eos forte, ut reverſos exules, habuiſſet Rex Franciæ.

Quæſitum eſt, an & mulieribus Legatis uti jus faſque ſit? Hanc quæſtionem tractat Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 9. & Kirchneri negantis, & Paſchalii ajentis ſententiam, eorumque in utramque partem rationes adducit, ipſe, pro more ſuo, nihil definiens. Sane, quod ex jure Romano in hanc rem adfertur, ſatis eſt inutile, feminas nempe non recte poſtulare *l.* 1. § 5. *ff. de poſtul.* & quibus jus poſtulandi non eſt, neque legatione fungi poſſe *l.* 4. § 1. *ff. de legation.* & quod generaliter definitum eſt in *l.* 2. *pr. ff. de reg. jur.* feminas ab omnibus officiis civilibus vel publicis removeri, nam de ſuis ſubditis Princeps ſtatuit pro arbitrio ſuo, de alienis non etiam. Ad hæc ſatis probavi *libro ſingulari de foro Legatorum cap.* 6. quicquid jure Romano traditur de Provincialibus & Municipalibus Legatis, de quibus ſolis fere ibi ſermo eſt, non recte transferri ad Legatos, quibus nunc utuntur diverſi Principes, qui ſui juris ſunt, horum enim cauſa non ex jure civili, ſed ex ſolo jure Gentium eſt æſtimanda. Unde nec ad eos pertinent alia juris Romani decreta de feminis aliiſve a publicis officiis arcendis. Vis exemplum? Romæ ad Rempublicam adminiſtrandam ante viceſimum quintum ætatis annum nemo admittebatur, ex definitione Ulpiani in *l.* 8. *ff. de muner. & honor.* Sed quis hodie Principi legem ponat, ne Legato minore utatur? Quin nec ratio juris Romani ſemper hic obtinet; ſi omnes feminæ ad poſtulandum admitterentur, ſæpe incideremus in Cajas Afranias, ſed ſatis cavebit Princeps, ne his Legatis utatur.

Ut in omni argumento, quod de jure Gentium eſt, ita & hic ratio & uſus utramque paginam faciunt. Ratio utique feminas a legationibus non arcet, in feminis enim reperies, quicquid in Legatis jure deſideraveris. Non equidem cum Platone in omnibus & per omnia viris feminas æquaverim, ſcio utriuſque ſexus virtutes eſſe proprias, ſcio eſſe communes. Infeliciter feminis arma tribuuntur, nam rarius in muliere, quam viro, eſt invictum animi robur, quod in rebus adverſis maximo præſidio eſt. Lenitas, clementia, miſericordia propriæ fere mulierum virtutes ſunt, ſed hæ in bello, etiam feliciſſimo, ſæpe periculoſæ. Quod vi & poteſtate agendum eſt, virorum proprium eſt, at in legationibus manu, res non agitur, ſed ingenio, induſtria, promtitudine, minis, blanditiis, quæ omnia & in feminas cadunt, ſæpe & ma-

(1) Aitzema *lib.* 16. p. 277. & 278.

magis ; quam in viros. Eruditio quidem propriam virorum gloriam conſtituit, ſed in Legatis quis hanc exigat? Ut olim legationibus functi ſunt, ſic & hodie funguntur, qui ne quidem Linguæ Latinæ, eruditorum vernaculæ periti ſunt, qui rem Populi tractarunt nunquam, quin vel nihil quicquam, niſi ſola forte arma, vel ſolas forte res ludicras. Cedo, cedo, ſi potes, qua parte viri mulieribus potiores ſint, in his nempe, quæ in Legatis deſideramus? ingenium, induſtria, & reliqua, quæ modo dicebam, utriuſque ſexus communia ſunt.

Falleris, ſi putes, ſolos eſſe, qui ſapiunt, viros. Apud Celtas mulieres adhiberi conſultationibus de bello ac pace, Plutarchus ſcripſit in libello de *virtutibus Mulierum num. 6.* &, ſi Celtæ quoque Germani, nihil mirum, quod Tacitus *de moribus Germanorum cap.* 8. Germanos ajat *nec feminarum conſilia aſpernari, nec reſponſa negligere.* Plura feminarum in rem publicam egregia conſilia & facinora laudat Connanus *comment. jur. civil. lib.* I. *cap.* 8. *num.* 4. Sed ne mulieribus, ſatis ut plurimum criſtatis, criſtas videar erigere, plura non addo; rogo potius, ſi permittas privatis res ſuas, per quemcunque voluerint, explicare, quo jure id Principibus negaveris? Imo, inquies, indecorum eſt, feminas legationes obire, atque ita ſe virorum immiſcere conſortiis. Audio, at quæro, an magis decorum ſit, feminas Regnum obtinere? ſi id patieris, ut patiuntur multæ Gentes, cur non etiam pateris ad Reginam feminam, feminam in legationem mitti? Sola igitur ratione conſulta vix eſt, ut mulieres e legationibus obeundis excludas.

Sed vero ſi ratio mulieribus non obſtet, forte uſus obſtabit, nam & ex uſu jus Gentium æſtimandum eſt. At noli credere. Non repetam exempla, quæ in hanc rem congeſſit Paſchalius in *Legato cap.* 20. & quæ plena fide probant, tam apud Græcos, quam Romanos, bene utique moratos Populos, feminis legationes fuiſſe mandatas. Non, inquam, hæc repetam, addam potius, matres quoque Achivorum, qui ad Thebas ceciderant, pro liberorum cadaveribus cum Adraſto legationem obiviſſe ad Theſeum, ut eſt in Euripidis *ſupplem. vſ.* 173. Amazones denique, ſi unquam fuerint, quales Legatos miſiſſe credendæ? Quod ſalva ſexus muliebris verecundia olim licuit, non animadverto, quamobrem hodie non liceret. Recordor etiam Regem Daniæ anno 1700. viduam quamdam Amſterdammenſem, ejuſque filium, rebus ſuis, Amſterdami agendis, præpoſuiſſe eo titulo, quo minoris commatis Legati vulgo audiunt, & *Agentes* appellant, neque ulla ratio eſt, cur in majoribus Legatis obtinere non poſſit, quod in minoribus obtinet. Minus frequentari mulierum legationes res certa eſt, ſed non minus certa, etiam olim minus fuiſſe frequentatas. Sed plus minuſve ſint fuerintve frequentatæ, jus Principis non tollit, ejus igitur voluntas, etiam in hac cauſa, ſuprema lex eſto.

CAPUT VI.

Legati quid rerum olim egerint, & nunc agant, cum publice audiuntur.

NOlim enarrare cerimonias, quibus olim Legati accepti ſunt, aut nunc excipiuntur, vel ante adventum, cum iis obviam itur, vel ipſo adventus ſui tempore, vel tunc, cum publicum iis auditorium præbetur. Certum eſt majorem minoremve iis honorem haberi pro Principis mittentis digni-

gnitate, & pro ipſius Legati varia conditione, magni enim refert, in exhibendis cerimoniis, cujus commatis ſit ipſe Legatus. Unde &, priuſquam publice audiatur, edere oportet Codicillos ſuos, *Credentialen* appellant, & ita etiam Ordines Generales decreverunt 19. Aug. 1658. (1) De illis honoribus multi multa ſcripſerunt, ſed quia omnes Principes non ſervant eoſdem honores, quin & ſæpe mutant, ſæpe etiam, ob ſumtuum magnitudinem, prorſus negligunt, iis quiſquiliis recenſendis non placet bonas horas perdere. Varia etiam in hanc rem exſtant Ordinum Generalium decreta, quæ nec ipſa commemoro; quamvis me non lateat, ejuſmodi nugas apud ipſos Legatos ejus eſſe pretii, ut quanto quis earum ſit peritior, tanto habeatur doctior & melior. Sed miſſis his frivolis plus ſcire attinet, in auditoriis publicis an & quid rerum ſeriarum olim egerint Legati, & nunc agant. Legé autem Gabinia apud Romanos cautum erat, *ut ex K. Febr. uſque ad K. Mart. Legatis Senatus quotidie daretur.* Plerumque Conſules in Senatum introducebant Legatos, qui ibi mandata ſua exponebant, & per Senatores, percontandi arte peritos, interrogabantur de iis, quæ expoſuerant, & apud Senatum agenda erant. Mox Legatis Senatu excedere juſſis, de his omnibus deliberatum & itum eſt in ſuffragia, & quod Senatui placuiſſet, ejus nomine Legatis, denuo admiſſis, reſpondebat Princeps Senatus, quemadmodum hæc omnia narrat & idoneis teſtimoniis probat Zamoſcius *de Senatu Romano lib. 2. p. m. 179. & ſeqq. in Theſauro* Grævii *tom. 1. p.* 1015.

Quum autem Romæ Legatis Senatus dabatur, nihil eorum, quæ ipſi poſtulabant, antea editum fuiſſe comperi apud quemquam Auctorem rerum Romanarum, etiamſi tantum non incontinenti fere reſponſa ferrent Legati. Apud Achæos alia lex erat, ne ſcilicet Legatis auditorium daretur, niſi id, de quo apud Concilium acturi erant, ſcripto prius edidiſſent, quam legem etiam adverſus Romanorum Legatos conſtanter fuiſſe exercitam lego apud Polybium *excerpt. Legat. cap. 49. num. 6. & cap.* 47. & apud Jacobum Gothofredum *Oratione Achaica p. m. 91.* Periculoſum nempe videbatur, rudes ſæpe & imparatos animos Legatorum orationibus permittere, & ſic anſam præbere, ne quid forte perſuadeant in detrimentum Reipublicæ. At vero, ut nunc ſunt mores, antea nihil quicquam editur eorum, quæ Legatus dicturus vel petiturus eſt, neque etiam, ut edatur, ulla ratio eſt, quia Legatis ſtatim reſponderi nunquam ſolet. In auditoriis publicis apud Principes aut concilium Reipublicæ nihil rerum ſeriarum hodie agitur, quicquid ibi ex Legatis audis, nihil fere aliud eſt, quam ſua Majeſtas, Serenitas, Celſitudo, Dominus meus, fecit mihi honorem, me ad Majeſtatem, Serenitatem, Celſitudinem veſtram mittendi, ut ſignificarem, quam prolixe ſit amicus veſter, Uxorem ſe duxiſſe, filium filiamve ſibi eſſe natum natamve, ut & veſtra Majeſtas, Serenitas, Celſitudo hujus gaudii eſſet particeps, vel uxorem ſuam, aliquemve ex liberis ſuis deceſſiſſe, ut veſtra Majeſtas, Serenitas, Celſitudo ejus fato indoleret, & hiſce fere ſimiles nugas, vulgi ſermonibus jam diu tritas, atque ideo fere

(1) *Plac. III. 1. 2. 7.*

re indignas, ut lippis & tonſoribus confabulandi argumentum præbeant. Qualis autem Legati oratio, ejuſdem farinæ ſolet eſſe reſponſio, nec quicquam præterea agitur in tanti momenti auditoriis, & ſic aliquando tota legationis cauſa abſolvitur. Si quid autem rerum ſeriarum agendum ſit, ſolet Legatus porrigere libellum, quem *Memorie* appellant, & ejus cognitio remittitur ad Principum Miniſtros, alioſve a Republica in hanc cauſam Delegatos, qui cum Legatis longe lateque diſputant, & poſt multas licitationes & temporis moras vel re infecta diſcedunt, vel cum Legatis tranſigunt, & ſic ad Principem referunt.

Quæſitum eſt & de loco, quo illæ diſputationes & licitationes ſint habendæ. Et ex Ordinum Generalium cerimoniali decreto 26. Nov. 1639. (2) & ex alio eorundem Ordinum ſimili decreto 7. Febr. 1657. (3) deliberationes cum externis Principum Legatis fiunt in loco publico, ſi quid ipſi habeant, quod proponant, ſin autem Ordines, in Legatorum ædibus. Addit vero d. decretum 7. Febr. 1657. Legatos Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Daniæ hoc jure uti, ut, quamvis ipſi quid habeant, quod proponant, cum iis tamen agatur in eorum ædibus. Scio & cum Suæciæ Legato actum eſſe domi ſuæ anno 1684. ſed ob morbum. Quin & illi ipſi Legati, qui, ut ita dicam, jus habent revocandi domum, ſolent tamen, honoris cauſa, ipſos Ordinum Delegatos adire in loco publico, niſi de jure præcedentiæ quæſtio incidat cum aliis aliorum Principum Legatis, quibuſcum ſimul deliberandum eſt. Ceterum non omnes cujuſcunque commatis Legati illos Ordinum Generalium Delegatos adeunt, ſed qui & quas ob cauſas, & qui rurſus per libellum ſupplicare debeant, non uſquequaque definitum reperi.

Quoniam igitur, ut dixi, hodie nihil ſolidæ rei agitur cum Legatis primo illo congreſſu, ſed tralaticiis cerimoniis omnia abſolvuntur, ſatis animadvertis publica ejuſmodi auditoria vel a parte Legatorum, vel a parte eorum, ad quos legati ſunt, nullam ſcientiam, nullam induſtriam deſiderare. Atque inde eſt, quod ea nunc celebrentur apud quoſcunque, ſine ullo ſexus vel ætatis diſcrimine, promiſcue enim Legati audiuntur apud viros, mulieres, pueros, puellas, quin vel apud ipſos infantes, in cunis adhuc vagientes. Alia olim rerum facies. Cum Nero audiendis Armeniorum Legatis præſideret, & Agrippina, mater Principis, ipſa quoque ſuggeſtum aſcenſura metueretur, præſentiſſimæ infamiæ pavore attoniti hæſere Romanorum animi, tanquam extremum ſubituri dedecus, niſi Senecæ artibus, ſpecie honoris, depulſa fuiſſet intempeſtiva mulieris ambitio, ut hæc retulit Tacitus *lib.* 13. *annal. cap.* 5. & juſtus utique Romanorum metus, cum & alia occaſione ſuggeſtum aſcenderit ambitioſa mulier, ut auctor eſt idem Tacitus *lib.* 12. *annal. cap.* 5. Unde & Nero poſt necatam matrem, apud eundem Tacitum *lib.* 14. *annal. cap.* 11. ad Senatum inter alia ſcribit, Agrippinam conſortium Imperii adfectaſſe, dedecus Senatus & Populi procuraſſe, & ſe magno labore effeciſſe, *ne Gentibus externis reſponſa daret*. Sed hi quidem Romanorum mores, qui, ut vides, Legatos, ad viros miſſos,

(2) Apud Aitzema *lib.* 19. p. 247. & ſeqq.

(3) *Plac. III.* 1. 2. 36. § *Wort.*

ſos, a feminis audiri ſummum dedecus exiſtimabant. Nunc autem, exſtinctis fere ubique Gentium animi magni virtutibus, viri patiuntur, ut feminæ, non multum apud ſe potuiſſe contentæ, tantum non palam imperium ſibi adrogent. Quum Ordinum Generalium Legato apud Angliæ Regem anno 1644. auditorium præberetur, etiam Regis uxor cum marito ſuo audiendæ legationi præſedit (4). Alioquin moris eſt, etiam apud eas Gentes, quæ mulierum Imperia non patiuntur, ut Regum uxores ſeparatim Legatis præbeant auditoria, in quibus orari ſolet Domina, ut auctoritate ſua apud virum ſuum cauſæ, de qua agendum eſt, favere velit. Et habent illæ commendationes ſuum pondus, quin ſæpe rem totam faciunt, apud eos præſertim Principes, qui, dum ſubditis imperant, uxoribus parent.

Sed ejus apud uxores auditorii ſaltem aliqua ratio conſtat, quod autem Legati etiam nunc accedant ad pueros Principum, bimulos forte vel trimulos, & ad ejuſdem ætatis puellas, ejus ratio me plane fugit. Apud eos tamen eaſve orationem habent ſeparatam, an de nucibus vel pyris, vel qua alia re ludicra agant, non ſatis mihi conſtat, hoc ſatis conſtat, Legatos ſæpe incondito infantium vagitu fuiſſe exceptos & ſic dimiſſos. Principes quidem Romani etiam paſſi ſunt, ut filii ſui Legatorum auditoriis intereſſent, ſic enim ſignificat Claudianus *de conſulatu 6. Honorii verſ. 69-72.* at non alia cauſa, quam ut Imperio adminiſtrando aſſueſcerent, vel ſpectatores eſſent ſolemnis apparatus, quo Legatos excipi moris erat, ſed hos ad illos unquam verba feciſſe, vel eorum gratiam prenſaſſe, non memini me legere. Quamvis autem ipſis Principibus ea res indecora ſit, ita tamen in legem tranſiit, ut has ſolemnitates omittere prope nefas habeatur. Mea ætate Leopoldi, Imperatoris Germanici, Legato dictum erat certo die auditorium apud Ludovicum XIV. Franciæ Regem, ſed cum pridie forte Legato excidiſſet, apud Delphinatium Dynaſtæ pueros ſe auditorium non eſſe petiturum, etiam apud Regem ei auditorium negatum eſt, quamquam proxime Francicus Legatus apud Leopoldum neque auditorium petiiſſet apud Carolum Auſtrium, Leopoldi filium. Legatus tamen Imperatoris morem mori gerere neceſſe habuit, & quum 1. Dec. 1699. quod primum habuit, apud Regem haberet auditorium, habuit & apud pueros iſtos. Audio tamen, poſtea conveniſſe, ut eodem jure cenſeretur Carolus Auſtrius, & apud hunc quoque auditorium peteret Francicus Legatus.

CAPUT VII.

An valeat, quod Legatus egit contra arcanum mandatum?

FAlleris, ſi putes, Legatum eſſe aliud quicquam, quam mandatarium Principis ſui. Ut revera ſunt *Procuratores*, ſic & olim appellabantur, & eorum mandata, quæ nunc *Volmagten* dicuntur, olim apud Belgas dicebantur *Procuratien*. Ita ſane audit mandatum, quod Ordines Generales Legatis ſuis, ad pacem Hiſpanicam pangendam profecturis, dederunt 22. Mart. 1646. (1) Si igitur regulas mandati ſequamur, Principi contra Legatum non duntaxat competet legationis male geſtæ, actio, ſed

(4) Aitzema *lib.* 24. p. 729.

(1) *Plac. I.* 1, 2. 3.

ſed &, ſi mandati fines exceſſerit, Principem mandantem non obligabit. Sed nemo de his recte judicaverit, qui non edoctus eſt, quæ mandata Legatis dari ſoleant. Et quidem, ſi Legatus mittatur ad res ſerias agendas, duplex fere ejus mandatum eſt, alterum, quod exhibet Principi, ad quem mittitur, & nunc obtinuit vocari *een Volmagt of Credentiaal*, alterum, quod non exhibet, & vocatur *een Inſtructie*. Primum mandatum eſt publicum, quia communicatur cum iis, quibuſcum agendum eſt, & fere nihil continet, quam agendi poteſtatem; ſecundum, quia non communicatur, arcanum eſt, & præcipua continet legationis capita, & quemadmodum de iis licitandum ſit; rerum agendarum formam recte dixeris. Poteſtas autem eorum, quæ Legati agunt, ex utriuſque mandati amplitudine æſtimanda eſt. Vulgaris & apud alios Principes, & apud Ordines Generales, primi mandati formula eſt, id, quod cum illis Legatis actum erit, ita valiturum, atque ſi cum ipſis Principibus eſſet actum, idque omni modo ratum ſeſe eſſe habituros. Secundi mandati nulla formula eſt, naſcitur enim ex variis cauſarum figuris, & aliud atque aliud datur pro re nata.

Unde belle quæritur, an valeat, quod Legatus egit ex ejuſmodi publico & generali mandato, & quod ipſum tamen adverſatur mandato ejus arcano? valere putat Gentilis *de jure belli lib.* 3. *cap.* 14. ne ſcilicet decipiatur Princeps, quocum actum eſt. Ipſe quoque Grotius eadem ſententia videtur uti *lib.* 2. *de jure belli & pacis cap.* 11. § 12. *In generali*, inquit, *præpoſitione accidere poteſt, ut nos obliget, qui præpoſitus eſt, agendo contra voluntatem noſtram, ſibi ſoli ſignificatam, quia hi diſtincti ſunt actus volendi: unus, quo nos obligamus, ratum habituros, quicquid ille in tali negotiorum genere fecerit, alter, quo illum nobis obligamus, ut non agat niſi ex præſcripto, ſibi, non aliis, cognito.* Quod ipſum idem repetit, & exemplo actionis inſtitoriæ illuſtrat *lib.* 3. *cap.* 22. § 4. *num.* 1. Priori autem loco ſuperdicit: *Quod notandum eſt ad ea, quæ Legati promittunt pro Regibus ex vi inſtrumenti procuratorii, excedendo arcana mandata.* Vult igitur valere, quod actum eſt cum Legato, etiam contra mandatum arcanum, ſalva adverſus eum actione legationis perperam geſtæ. Zoucheus *de jure feciali parte* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 15. deſcribere contentus, quæ Gentilis & Grotius dixerunt, ſuffragium ſuum ipſe non addit; ſed quid refert, cum tanti non ſit, accipe, quid mihi videatur.

Non placet autem ſequi Auctores, qui ita, ut dixi, præiverunt, nam quod illi ajunt, ex jure Gentium, quod nunc obtinet, non uſquequaque verum puto: quodcunque enim Legatus contra mandatum agit, adeoque mandantem obligare nequit, quia hic non obligatur niſi ex conſenſu ſuo, qui nullus eſt, ubi nullum vel contrarium eſt mandatum. Tunc demum adſentior illis Auctoribus, ſi mandatum publicum, quod editur, forte ſit ſpeciale, & præſcribat leges eorum, quæ agenda ſunt, nam ſi tunc ſecundum eas actum ſit, Princeps ex voluntate ſua obligatur, neque ei proderit, ſi arcanum mandatum, quod forte poſtea dedit, publico adverſetur, quia in publico utique fictus conſenſus eſt, & fictus conſenſus veri poteſtatem habet, ut eleganti exemplo Ulpianus demonſtrat in *l.* 1. § 1. *ff. de pignorat. act.* Nemo præſumendus eſt, duo mandata, ſibi invicem contraria, dediſſe, &, ſi dederit, in dolo malo eſt, & ejus pœnas ipſe luat. Sed ra-

rum

rum eſt, quod publica mandata ſunt ſpecialia, rarius, quod arcanum mandatum publico ſit contrarium, rariſſimum vero, quod Legatus arcanum poſterius ſpernat, & ex publico priori rem agat.

Verum ſi ea tranſeamus, quæ, ut ait *l. 6. ff. de legib.* Legislatores tranſire ſolent, vulgo habebimus Legatum, munitum mandato publico, quod generale, & arcano, quod ſpeciale eſt. Quantacunque autem Legatus præditus fuerit poteſtate, etiam ampliſſima, ex mandato ſcilicet publico & generali, non tamen, ſi me audias, Principem ſuum obligabit, ſi mandati arcana & ſpecialis limites ſit egreſſus. Conſtat etiam jure Romano mandata generalia non ſemper ſufficere ad omnia, ex arbitrio mandatarii, agenda, ſed, ex mente mandantis, habere exceptiones tacitas, quemadmodum eſt in tranſactione, de qua Paulus agit in *l. 60. ff. de procurat. Et ideo*, inquit, *ſi poſtea is, qui mandavit, tranſacti nem ratam non habuit, non poſſe eum repelli ab actionibus exercendis*. Tantundem dicerem in Legato, nam utcunque mandatum publicum ſit generale, quia generale eſt, ex mente mandantis refertur ad ea, quæ ſpecialiter mandata ſunt; utque adeo hæc videatur publici mandati tacita exceptio. Ajes fortaſſe, eam exceptionem, ut valeat, publicanda eſſe, ut de inſtitore præſcribit *l. 11. § 2. ff. de inſtit. act.* Sed aliud eſt in inſtitore, aliud in Legato. Qui inſtitorem præpoſitione tenetur, ſi de re, cui præpoſitus eſt, cum eo fuerit contractum, ſed qui Legatum mittit, non tenetur, niſi is mandata, quæ Princeps dedit, vel in poſterum daturus eſt, bona fide ſit exſequutus. Mandata illa generalia, ut nunc ſunt Gentium mores, nihil fere, ut dixi, præbent, quam poteſtatem agendi, minime vero agendi ex arbitrio contra ipſa Principis mandata ſecretiora. Ut hæc ſollicite exſequantur, omnibus legationibus tacite ineſt, & inde fortaſſe, qui Legatos mittunt, mandatis publicis inſerere ſolent, eos, quos mittunt, eſſe homines aptos, peritos, probos, fidos, quaſi ſic data poteſtate probe recte contrahendi & paciſcendi, *probe recte*, inquam, hoc eſt, ex mandato, neque amplius. Probi & fidi non ſunt, qui mandata ſua excedunt, &, ſi excedant, forte recte quis dixerit, Legatos ipſo jure legatione cecidiſſe. Huc referri poteſt illa pars decreti, qua Ordines Generales 10. Aug. 1651. (2) ſtatuerunt, ſi Legatus donum munus acceperit, ipſo facto omnibus dignitatibus & beneficiis caderet. Si cadat, neque amplius erit Legatus, quaſi revocato mandato, cum fides ejus dono munere corrupta eſſe præſumatur.

Quinimo non erraverit, qui omnia, quæ cum Legatis acta geſta ſunt ex generali mandato, ſine ratihabitione Principum nihil hodie valere exiſtimet. Valent illa quod ad formam, ſed quod ad materiem vim nullam habent, niſi ratihabitionum acceſſerit auctoritas. Etiam in aliis quibuſdam cauſis mandata generalia, abſque ratihabitionibus, non ſufficere probavit Bodinus *de Republ. lib. 3. cap. 2.* certe in cauſa legationum non ſufficere, ſatis indicant quotidianæ ratihabitionum promiſſiones, mandatis generalibus inſeri ſolitæ: neque enim quiſquam eſt Principum, qui ſatis tutum putat cum Legatis egiſſe, niſi ſecutis ab utraque parte iſtis ratiha-

(2) *Plac. III. 1. 12. 6.*

bitionibus. Atque ita ſemper licet reſcindere acta, ſi contra vel præter mentem contrahentium quædam iis fuerint inſerta. Attamen Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib. 2. ſect.* 15. diſputat, illas ratihabitiones minime eſſe neceſſarias. *Comme*, ait, *les Loix Civiles, obligent le particulier a ratifier ce que ſon mandataire a fait en vertu de ſa procuration, ainſi le Droit des Gens oblige le Prince a ratifier ce que ſon Miniſtre a fait en vertu de ſon pouvoir: ſur tout, ſi le pouvoir eſt plein & abſolu, ſans clauſe & ſans condition, qui le limite ou le reſtreigne*, & mox objurgat nonnullos Principes, qui fœdera & pacta, a Legatis ſuis inita, noluerunt habere rata. Sed inter mores Gentium, qui olim fuerunt, & nunc ſunt, ſollicite diſtinguendum eſt, nam moribus cenſetur præcipua pars juris Gentium. Apud Romanos Senatus Populuſque rata habebat fœdera, quæ Conſules cum exteris inverant, ſed inita ab his, qui mandatum contrahendi & paciſcendi nullum habebant, & ita eſt apud Polybium *lib.* 1. *hiſtor. cap.* 62. & 63. & *lib.* 3. *cap.* 21. & 29. & *lib.* 6. *cap.* 12. & 13. & *lib.* 15. *cap.* 1. & 18. & *lib.* 17. *cap.* 9. & apud eundem *excerpt. Legat. cap.* 6. § 5. & *cap.* 7. & 21. & 24. & 25. § 7. Sic, inquam, erat, ubi nullum contrahendi & paciſcendi intercedebat mandatum, ſin autem interceſſerat, ut apud Livium *lib.* 30. *cap.* 43. quum Senatus decrevit, *ut P. Scipio pacem cum Populo Carthaginenſi, quibus legibus ei videretur, faceret*, nulla opus fuit ratihabitione, neque tunc poſt pacem factam, neque alias in ſimili cauſa, ea uſos eſſe Romanos mihi compertum eſt.

Sed quod olim obtinuit, nunc non obtinet, ut mores Gentium ſæpe ſolent mutari, nam poſtquam ratihabitionum uſus invaluit, inter Gentes tantum non omnes receptum eſt, ne fœdera & pacta, a Legatis inita, valerent, niſi ea probaverint Principes, quorum res agitur. Ipſe Wicquefort *eodem opere lib.* 1. *ſect.* 16. neceſſitatem ratihabitionum ſatis agnoſcit hiſce verbis: *Que les pouvoirs, quelque amples & abſolus qu' ils ſoyent, ayent tousjours quelque relation aux ordres ſecrets, qu'on leur donne, qui peuvent etre changes & alteres, & qui le ſont ſouvent, ſelon les conjonctures & les revolutions des affaires*. Non tamen negaverim, ſi Legatus publicum mandatum, quod forte ſpeciale eſt, vel arcanum, quod ſemper eſt ſpeciale, examuſſim ſequutus, fœdera & pacta ineat, juſti Principis eſſe ea probare, &, niſi probaverit, malæ fidei reum eſſe, ſimulque Legatum exponere ludibrio; ſin autem mandatum exceſſerit, vel fœderibus & pactis nova quædam ſint inſerta, de quibus nihil mandatum erat, optimo jure poterit Princeps vel differre ratihabitionem, vel plane negare. Secundum hæc damnaverim vel probaverim negatas ratihabitiones, de quibus prolixe agit Wicquefort *d. lib.* 2. *ſect.* 15. In ſingulis cauſis, quas ipſe ibi recenſet, ego nolim judex ſedere, nam plurimum facti habent, quod me latet, & forte ipſum latuit. Non immerito autem nunc Gentibus placuit ratihabitio, cum mandata publica, ut modo dicebam, vix unquam ſint ſpecialia, & arcana Legatus in ſcriniis ſuis ſervare ſoleat, neque adeo de his quicquam reſcire poſſint, quibuſcum actum eſt.

Ex his, quæ hactenus diſputata ſunt, judicare licet de cauſa quadam, quæ anno 1667. Regem Sueciæ cum Ordinibus Generalibus commiſit. Legatus Suecicus antea litis cujuſdam nomine ab Ordinibus pactus erat 140000. Imperia-

periales, & ſic renunciaverat ei liti, & locis quibuſdam in Guinea, ut & juri ad ea loca amplius navigandi. Quum eo anno 1667. rurſus ea de re ageretur inter Ordines Generales & alios Regis Sueciæ Legatos, hi ei tranſactioni ſtare recuſabant, cauſati, illum Legatum contra ſecretum Regis mandatum ita tranſegiſſe. Ad hæc Ordines Generales: ad ſe hæc non pertinere, habere Regem contra Legatum actionem legationis male geſtæ, ſe cum Legato, qui generali Regis mandato erat inſtructus, contraxiſſe, & ſuarum partium non eſſe ſecreta ejus mandata exquirere. Sed quum Rex ratam non habuiſſet Legati ſui tranſactionem, Regis cauſa videbatur juſtior. Obtinuerunt tamen Ordines Generales in § 5. pacti inter Regem Sueciæ & Ordines Generales 28. Jul. 1667. (3).

CAPUT VIII.

An Legatis donum munus accipere liceat? & alia ejuſdem argumenti.

Vides ex inſcriptione *capitis*, ſermonem non eſſe de donis muneribus, quæ Princeps mittit Principi ad conciliandam ſibi ejus amicitiam, hæc enim omni jure licita, & olim & nunc etiam frequentata ſunt inter Gentes, cum maxime Orientales; ſed an ipſis Legatis dona munera accipere liceat, id vero eſt, de quo nunc quæro. Sane Legatis advenientibus, commorantibus & abeuntibus munera olim fuiſſe data, & ab his ſine fraude accepta, prolixe teſtantur Annales. De advenientibus apud Perſas dixit Ælianus *lib. 1. hiſtor. cap.* 22. de aliis alii.

Apud ipſos Romanos, qui quam maxime integritati hominum ſuorum ſtudebant, atque ideo & Præſides & Proconſules ſuos a donis arcebant, non reperi legem, quæ Legatis interdixit donum munus accipere. Spreta quidem ab iis ſæpe munera comperi, nec aliter exſpectaſſes a progenie maſculi Populi, ſed de ipſa interdictione fruſtra legem quæro. Legati Romani ad Ptolemæum Regem *munera, quæ ab eo privatim acceperant, in ærarium, & quidem prius, quam ad Senatum legationem referrent, detulerunt: de publico ſcilicet miniſterio nihil cuiquam, præter laudem bene adminiſtrati officii, accedere debere judicantes*. Id Legatorum factum dictumque memorat Valerius *lib. 4. cap. 3. exemp. Rom. 9.* Sed quid ad hæc Senatus Populuſque Romanus? audi Valerium, *eodem loco: Data*, inquit, *ſunt Legatis, quæ in ærarium repoſuerant, non ſolum Patrum Conſcriptorum decreto, ſed etiam Populi permiſſu, eaque Legatis Quæſtores promte unicuique diſtribuerunt*. Vides magni animi exemplum ab utraque parte, ſed nullam vides mentionem legis, quæ Legatos a donis prohibuiſſet, quin, ſi hæc exſtitiſſet, Valerius id factum non retuliſſet inter magni animi exempla. Satis ſcio, lege Julia repetundarum etiam eum teneri, qui pecuniam accipit *in legatione l. 1. pr. ff. de leg. Jul. repetund.* Sed qui accipit, ut prævaricator, quo magis vel minus quid ex officio ſuo faciat, nam ad eum ſolum pertinet lex Julia, non ad eum, cujus dolus malus non arguitur, & forte ex more accipit, quod ex more datur. Neque etiam apud Græcos legem novi, quæ Legatis dono munere interdixit: ſolos

(3) Omnia illa habet Aitzema *lib.* 47. p. 447. 487. 491. 496. & 497.

ſolos Corinthios excipio, quorum *νόμος οὐκ εἴα δῶρα λαμβάνειν παρὰ Δυνάστου πρεσβεύοντας*, *lex non permittebat*, *a Principe dona capere Legatos*, ut auctor eſt Plutarchus *apophtegm. Regg. & Impp.* in voce *Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου*.

Quæ dona Legati accipere & retinere poſſint vel non poſſint, ut olim inter omnes Gentes non convenit, ſic nec hodie convenit. Apud pleraſque autem nunc obtinet, ut Legati abeuntes dona accipiant, majora vel minora pro dignitate Principis vel Legati, vel pro officiis magis minuſve præſtitis, vel ſi qua alia ratione magis minuſve gratioſi fuerint Principi, apud quem legatione functi ſunt. Iſque mos adeo invaluit, ut Veneti indignentur, ſi Legatus ad ſe redeat ſine ullo munere, utque a Duce Sabaudiæ pacto extorquere voluerint, ut munus, quod Legato ſuo abeunti non dederat, adhuc mitteret, ut narrat Wicquefort *en ſon Ambaſſadeur lib.* 1. *ſect.* 30.

Aliæ & Corinthiacæ ſimilis lex eſt, quam Ordines Generales ſanciverunt 10. Aug. 1651. (1) eo enim die decreverunt, ne quis Legatus ſuus ullum donum munus, etſi minimum, quovis modo accipere vellet, poſita, ſi quis contra fecerit, infamiæ & arbitraria pœna, ipſo denique facto dignitatibus ſuis caderet, neque ad alias unquam admitteretur. Id decretum non ſine convicio increpat Wicquefort *d. lib.* 1. *ſect.* 30. etiam ideo, quod munera, quæ dantur, nunc dari ſoleant Legatis abeuntibus, nec abeuntes, finito jam officio, poſſint prævaricari, & cauſam Principis ſui prodere. Sed ea ratio apud me parum valet, quis enim negaverit, Legatos, dum officio ſuo funguntur, ob ſpem majoris doni, poſſe vel magis vel minus officium ſuum facere? Id facile largior, ſi nihil detur, quam quod quibuſcunque aliis dari moris eſt, auſteræ ruſticitatis videri ea dona adſpernari, atque ita Principis, qui offert, bonam fidem ſugillare. Quapropter & anno 1660. agitatum fuit apud Ordines Generales de mutandis aliquatenus verbis d. decreti 10. Aug. 1651., manente tamen ejus ſententia, & manente ſententia jurisjurandi, quod in id decretum præſtatur. Qua de re Ordines Hollandiæ 9. Oct. 1660. decreverunt (2), ſuo nomine apud Ordines Generales ſuffragium diceretur, nihil quicquam mutari placere. Attamen gratiam ejus decreti 1651. ſæpe eſſe factam memorat aliud Ordinum decretum anni 1675. de quo mox dicam. Privilegia hæc erant, quibus gaudebant Legati potentes & gratioſi, alii non gaudebant. Erant etiam, qui, quod lex vetabat, ſibi tamen ſumebant, ut ille Ordinum Generalium ad Moſchos Legatus, qui anno 1666. Imperatori valedicens, ſine ullo privilegio varia munera accepit (3). Ut autem auſteræ, quam dixi, ruſticitati, & ſimul illis privilegiis, & temerariis Legatorum auſis obviam iretur, rigor ejus decreti 10. Aug. 1651. anno 1675. nonnihil mitigatus eſt, Ordines quippe Generales 29. Apr. d. anni 1675. decreverunt (4), liceret Legatis ſuis ea accipere, quæ reliquis Legatis tranſeuntibus & abeuntibus ex more præſtantur a Principibus, per quorum Imperium tranſeunt, vel a quibus

(1) *Plac. III.* 1. 12. 6. & apud Aitzema *lib.* 41. p. 18.

(2) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 507.

(3) Aitzema *lib.* 45. p. 1191.

(4) *Plac. III.* 1. 12. 7.

bus, finita legatione, abeunt, dummodo reverſi ea dona exhibeant Ordinibus fœderati Belgii, probato, quod ad cetera dona, d. decreto 10. Aug. 1651. & ne jurisjurandi, in id præſtiti, ulla in poſterum fieret gratia. Etiam Veneti Legati, domum reverſi, dona ad Senatum deferunt, qui, ut ait Wicquefort *d. loc.* ſerio deliberat, an reſtituenda ſint Legatis, an vero convertenda in uſum Reipublicæ, ut aliquando fit; hic autem fere dicis gratia exhibentur, neque enim puto exſtare exemplum, quo non mox ipſis Legatis ſunt reddita.

Quod Legatis interdictum eſt, idem & eorum comitibus interdictum puto; quare nec hi recte dona capient, quæ Legatis capere non licet, cenſendos enim eſſe pari jure, quo Legati cenſentur, ſatis videor probaſſe *libro ſingulari de foro Legatorum cap.* 15. Sane lege Julia repetundarum non tantum Judices, ſed & eorum comites continentur *l.* 5. *ff.* & *l.* 1. *C. de leg. Jul. repetund.* Et quamvis nihil nominatim de comitibus cautum ſit in d. edd. 10. Aug. 1651. & 29. Apr. 1675. ſententia tamen legis contineri non eſt ambigendum. Conſtat utique aliunde, prohibitionem donorum, factam iis, qui in publico miniſterio ſunt, etiam ad eorum comites eſſe porrigendam, non tantum jure Romano, ut ſic vidimus, ſed & patrio. Ita ſane palam eſt in edicto Ordinum Hollandiæ 24. Mart. 1644. (5) quo Senatoribus utriuſque Curiæ interdictum eſt donum munus accipere. Quod magnam rationem habet, poſſunt enim & ipſi Comites prævaricari, poſſunt & eos, in quorum miniſterio ſunt, ad prævaricationem ſollicitare, poſſunt cum iis dona partiri, & quis omnes nequitiæ latebras dixerit? Officia igitur Legatorum non recte capient dona, ipſis Legatis capere vetita. Aliter tamen viſum eſt Legatis Ordinum Generalium, a Rege Galliarum abeuntibus 27. Maj. 1662. (6). Recuſabant illi dona, a Rege ſibi oblata, ob rigorem d. decreti 10. Aug. 1651. ſed Officia ſua accipere paſſi ſunt dona, a Rege ipſis oblata. Atque ita quoque viſum eſt alii Ordinum Generalium ad Regem Franciæ Legato 1. Jun. 1678. (7).

Antiqua multorum querela fuit (8), ſolam, quæ donis & pecunia exercetur, ambitionem legibus coerceri, ceteros modos non coerceri. Sed quod de donis, quibus Judices corrumpuntur, ſtatutum eſt, etiam ad dignitates, quæ a Collegiis non conferuntur, porrexit Curia Hollandiæ § 15. Formæ (9), quam ſibi præſcripſit anno 1670. ſed quæ ab Ordinibus Hollandiæ probata non eſt. Si quicquid ea forma continetur, æque placuiſſet Ordinibus, probata fuiſſet dudum, nihil enim intereſt, oblata pecunia, an oblata dignitate corrumpas, qui miniſterio publico funguntur. Ipſa munerum prohibitione etiam dignitates ab eo, ad quem miſſi ſunt Legati, prohibitas eſſe accipere nemo probus negaverit. Quam in rem notandum eſt Hermolai Barbari fatum, cui Patriarchatus Aquilejenſis, inconſulto Senatu ſuſceptus, quum Reipublicæ Venetæ ad Pontificem Maximum eſſet legatus, exitio fuiſſe tradit Joan-

(5) *Nader ampliatie van de Inſtructien van beide de Hoven*, in medio.

(6) Aitzema *lib.* 42. p. 331. & 332.

(7) *Hollandſche Mercurius* 1678. p. 120.

(8) Apud Aitzema *lib.* 31. p. 279-281.

(9) Exſtat ſeparatim.

nes Pierius Valerianus *de Literatorum infelicitate*, & ex eo Voſſius in *addit.* ad *lib. 3. de hiſtoricis Latinis cap.* 8. & Thomas Pope Blount in *Hermolao Barbaro*.

Hac ipſa de re anno 1660. hic incidit ejuſmodi ſpecies: Unius ex Ordinum Generalium ad Angliæ Regem Legatis filio Rex contulerat beneficium 14000. vel 15000. florenorum. Pater, ut hoc comperit, ad Ordines Hollandiæ ſcripſit, ſignificare vellent, filiuſne ſuus per illud decretum 10. Aug. 1651. retinere poſſet? ſi non, ſe a legatione porro obeunda excuſare vellent, interim, dum deliberarent, ſe legatione eſſe abſtenturum. Ad quæ Ordines Hollandiæ 9. Dec. 1660. decreto ſuo complexi ſunt (10), quia filius ille jam dudum, etiam ante legationem patris, apud Regem fuerat gratioſus, id beneficium filii, non patris contemplatione collatum videri, etiam ideo, quod ſe ignaro datum fuiſſe filio parens epiſtola, ad Ordines data, ſignificaverat, non igitur id adverſari d. decreto 10. Aug. 1651. quare curaretur, Ordines quoque Generales idem decernerent. Sed Friſii, rigidus Populus, aliter ſuffragium dixerunt 15. Febr. 1661. (11) rati nempe, huic beneficio omnino adverſari d. decretum 10. Aug. 1651. Quod, ſi contemplatione patris datum fuerit, veriſſimum eſſe puto, etiam ubi nulla eſt *l. 79. ff. de acq. vel omitt. hered.* Sin autem datum fuerit ſola affectione filii, aliud diceret Papianus in *l. 28. pr. ff. de teſtam. tut.* Utque ita jus in facto verſetur, ſed in facto, quod fere pendet a ſecreto animi. Facillimum utique eſt eludere d. decreta 10. Aug. 1651. & 29. Apr. 1675. ſi nimium indulgeamus ejuſmodi cauſis donationum, fingi enim poſſunt quam plurimæ, & vera, quæ movit, cauſa interim poteſt latere.

Quæ Legatorum noſtrorum, quod ad dona, conditio eſt, ea quoque ſit oportet eorum, qui a nobis ſpecialiter delegantur, ut apud nos cum aliorum Principum Legatis agant & contrahant. Aliter tamen ſapuerunt Ordines Generales 7. Oct. 1636. ut ex eorum decreto (12) ejuſdem diei apparet. Reſipuerunt autem 2. Febr. 1651. tunc enim decreverunt (13), ejuſmodi Delegati jurarent, neque ante, neque pendente, neque abſoluto tractatu, ullo modo ullum donum munus ſe accepturos, &, ſi offerretur, continuo id ſe bona fide Ordinibus Generalibus ſignificaturos, contra facientibus infamiæ & arbitraria pœna ſtatuta.

Priſca Gens Interpretum tumultuoſe diſputat, an, quod Legatis donatur, ſibi retineant, an vertant in rem Principis, qui eos miſit? Et fere cauſam definiunt ex qualitate doni muneris, nam *ſi*, inquiunt, *donatur unus leo*, ad Principem pertinet, *ſi veſtes*, olim enim & veſtes Legatis donari ſolitas ſcribit Ælianus *d. lib.* 1. *cap.* 22. ſi, inquam veſtes, ipſis Legatis addicunt. Si his, Diſputationibus intereſſe velis, utile erit conſuluiſſe Bertachini *repertorium*, verbo *Ambaſiator num.* 14. Ceterum hodie, ubi nulla eſt in contrarium lex, munera, quæ Legati accipiunt, ſibi ſolis

(10) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 511. & 512. vide & Aitzema *lib.* 40. p. 903. & 909.

(11) Idem Aitzema *lib.* 41. p. 50.

(12) Idem *lib.* 16. p. 322.

(13) Sententiam decreti refert Aitzema *h. lib.* p. 253. & 254.

lis retinent. Apud Venetos, ut dixi, Senatus, quotieſcunque res incidit, de ea deliberat. Deliberant & Ordines Generales, ſed, ut Veneti plerumque, ſic hi ſemper Legatis, ut ſibi habeant, permittunt. Sane ex mente donantis ipſis Legatis cedunt, neque enim aliis data intelligi ipſa munerum conditio ſatis indicat, indicat & modus conferendi illa munuſcula, quoties nempe Legatus recedit ab eo Principe, apud quem proxime legationis officio functus eſt, in præmium rei bene geſtæ.

Non intercedo, ſi ipſis Legatis donatum fuerit, & res modum non excedat, ſi vero donatum fuerit iis, qui in Collegium, ut Principem repræſentent, delegantur, an hi delegati ſibi capere poſſint, eſt, cur dubites. Cum tamen anno 1663. Moſchorum Imperator Ordinibus Generalibus munus pellium Siberiarum miſiſſet, illi, qui tunc erant in Ordinum Generalium Collegio, ea de re non dubitarunt, ſed id munus, ut ſibi retinerent, inter ſe partiti ſunt ex decreto in hanc rem facto 12. Maj. 1663. (14). Et cum Petrus, alius Moſchorum Imperator, noſtra memoria, ſimile munus pellium iiſdem Ordinibus per Legatos ſuos obtuliſſet, non tantum acceperunt, ſed & menſe Octobri 1697. inter ſe partiti ſunt. Cum denique haud ita pridem Princeps Tripolitanus ſeptem equos Arabicos iiſdem Ordinibus Generalibus dono miſiſſet, Ordines 18. Marr. 1735. decreverunt, inter ſeptem Provinciarum Delegatos ſorte dividerentur. Quamvis autem hæc ita placuerint, neſcio tamen, an ſatis jure ſubſiſtant: nam quod Ordinibus Generalibus donatur, Principi donatum intelligeres, neque adeo illis perſonis, quæ non niſi pro tempore Principem repræſentant. Nunc hi, nunc alii eo munere funguntur, nec erga perſonas, ſibi plerumque ignotas, ulla Principis donantis affectio præſumi poterit. Quod Principi relinquitur, perſonæ relictum non intelligi, Gajus non docuerit in *l.* 56. *ff. de legat.* 2. nam Principe defuncto antequam dies legati cedat, ſucceſſori legatum tribuit. Et minus forte probabis, quod Ordinibus Generalibus placuit, ſi tibi ſuccurrat, donationes, quas illi faciunt, facere ex ærario publico: contemplatione autem unius ejuſdemque officii donationem accipere in rem privatam, & facere de publico, habet neſcio quid injuſti, certe non convenit regulæ juris in *l.* 10. *ff. de reg. jur.* Abſtine commodo, ſi damnum metuis, ipſa juris Gentium, non ſola Ulpiani vox eſt in *l.* 23. §. 1. *ff. pro ſoc.* Tune ferres procuratorem tuum, qui donationum, quas faciebat, pretia tibi imputaret, remunerationes autem, quas percipiebat ab his, in quos de ære tuo munera contulerat, ſibi retineret ſoli? ſi ferres, benignus eſſes. Ne vero ſis ſollicitus, quid ſtatuendum eſſet de iis, quæ Ordinibus Generalibus donantur, ſi non dividerentur, & diviſa in rem cujuſque privatam cederent. Poſſem variæ tuæ ſollicitudini occurrere, ſed patere, ut quæram, an majus ſit opprobrium publice vendere, quam privatim? nonnulli ſane Ordinum Generalium Delegati equos illos Arabicos quantocyus vendiderunt, pretio in rem ſuam verſo, ſatis ſcilicet gnari, quæcunque Ordines Generales ſolent dono mittere Barbaris in Africa, continuo etiam vendi ſine ullo Ordinum opprobrio. Quiſque de re ſua ſtatuit ex animi ſui ſententia,

(14) Aitzema *hiſtor. lib.* 43. p. 749.

tia, ſive eam donationis, ſive alio quocunque titulo quæſiverit.

CAPUT IX.

Quædam de prærogativa Ordinis inter Legatos, & inter Principem minorem præſentem & majoris abſentis Legatum.

LEgati, ſi ejuſdem commatis ſint, ſervant inter ſe eundem honorem, quam habent Principes, qui eos miſerunt, ſed de prærogativa ordinis inter ipſos Principes non ſatis conſtat. Multis retro ſeculis ea de re certatum eſt, ſed cum nullus ſit Judex competens inter diverſos Principes, nec de honoratiore loco in arbitros ſoleant compromittere, adhuc fere incertiores ſumus, quam dudum. Neque etiam certiores nos reddunt tot numero Auctores, qui vel ex profeſſo, vel ex occaſione *de jure præcedentiæ*, quam vocant, inter ipſos Principes, alioſve aliorum ordinum homines ſatis multa ſcripſerunt, nam excute omnia, & reperies, ſic ſatis eſſe incertum, ecquid proprie controverſiam de prærogativa ordinis definire oporteat. Si tamen ſcire deſideres, quid alii, in eo argumento occupati, dixerint & ſenſerint, ingentem eorum catalogum exhibebit Jacobus Gothofredus *de jure præcedentiæ* in Προθεωρία, quibus addere licet, in libris *de Legato*, Chriſtophorum Varſevicium variis locis, Carolum Paſchalium *cap.* 38. & 39. Wicquefortium *lib.* 1. *ſect.* 24. & 25. & Zoucheum *de jure fecial. part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 1-5. & quos non alios? Sed quum nulla ullorum hominum hic valeat auctoritas, & quum ipſi Principes, apud quos de prærogativa aliorum Principum, eorumve Legatorum, quæſtiones incidunt, eas non ſoleant definire, noli a me exſpectare, ut ipſe definiam. Neque etiam, ſi velim, poſſem, quamvis adhibeam omnes regulas, quas adhibuit Jacobus Gothofredus *diatriba de jure præcedentiæ*, quamvis valde dubitem, an id argumentum ullis regulis comprehendi & explicari poſſit. Alius Princeps provocabit ad majorem Gentis vel Generis ſui antiquitatem, alius ad majores Imperii fines, alius ad majores vires, alius ad digniorem, qua utitur, appellationem, alius ad alia, at vero, ſi tollas conſuetudinem, & inde natam præſcriptionem, quæ & inter Gentes jus facit, cedo alias regulas, de quibus inter Gentes convenit, &, ſi non conveniat, cedo auctoritatem, qua eas obtinere liceat.

Poſt abdicationem Caroli V. inter Reges Franciæ & Hiſpaniæ de prærogativa ordinis ſæpe certatum, & magnis utrimque animis in eo certamine perſtitum eſt. Quid Venetiis, quid in Concilio Tridentino, quid Romæ inter utrorumque Legatos acciderit, prolixe narrat Wicquefort *d. lib.* 1. *de ſon Ambaſſadeur cap.* 24. neque ea hic repeto, addo potius, pertinaciam tuendæ inter eos prærogativæ ſæpe in inſaniam abiviſſe. Franciæ & Hiſpaniæ Regum Legati, hic in carruca penſili, a duobus equis tracta, ille in alia, a ſex equis tracta. 11. Aug. 1657. Hagæ Batavorum in proxylo ſibi obviam facti, hora poſt meridiem ſexta, neuter via cedit. Poſt inconditos clamores certamen fere cernitur ingens. Franci, præter gladios, bombardas enchiridias proferunt; ſed intervenientibus Optimatibus quibuſdam Hollandis, qui ibidem forte ambulabant, induciæ fiunt. Tractatur ad uſque horam nonam, circumſtantibus militibus, qui ad Aulam excubias agere

ſe ſolent, & ab iis, qui intervenerant, huc evocati erant; ſed neque tunc quiſquam retro aut via cedit. Tandem Hiſpanico Legato ſepta proxyli aperiuntur, per quæ dextrum latus, quod habebat, retinendo, juxta Galli latus excedit (1).

Inter alios eorundem Regum Legatos & aliud funeſtius quid accidit, quod controverſiæ de prærogativa ordinis finiendæ cauſam præbuiſſe, Galli exiſtimant. Quum 10. Oct. 1661. Londini publice reciperetur Sueciæ Legatus, & Legatorum Galliæ & Hiſpaniæ carrucæ penſiles eſſent invitatæ, ut cerimoniis receptionis intereſſe vellent, utra alteram præcedere oporteret, inter Gallos & Hiſpanos, qui ibi aderant, non tantum diſputatum, ſed & ſtrenue pugnatum eſt, non ſine multorum ab utraque parte cæde & ſanguine, vincentibus tamen Hiſpanis. Rex Galliæ ægerrime id factum tulit, & bellum Hiſpanis minitatus eſt. Hiſpaniæ Rex, cujus tunc intererat amicitiam cum Francis ſartam tectam ſervare, ad Regem Franciæ Legatum miſit, qui ejus indignationem leniret, ſignificavit certe, Regem Hiſpaniæ Legatum ſuum, qui Londini fuerat, domum revocaſſet, & præterea teſtatus eſt, placere Regi ſuo, in poſterum ejus Legati abſtinerent publicis cerimoniis, quibus intereſſent Legati Franci. Quum ea teſtatio eſſet facta 24. Mart. 1662. præſentibus multorum Principum Legatis, ex ea Rex Galliæ effecit, Hiſpanos tunc ſibi prærogativam ordinis ceſſiſſe, Legatos enim, qui aderant, ſic compellavit: *Vous avez ouy la declaration, que l' Ambaſſadeur d' Eſpagne m'a faite, je vous prie de l' ecrire a vos Maitres, afin qu' ils ſcachent, que le Roy Catholique a donnè ordre a tous ſes Ambaſſadeurs de ceder le rang aux miens en toutes occaſions* (2). Sed recte Wicquefort animadvertit *d. lib.* 1. *ſect.* 4. *princ.* ex ea Regis Hiſpanici teſtatione, id effici non poſſe, nec alios etiam Principes effeciſſe, ejuſque rei fortiſſimum argumentum eſſe, quod apud Imperatorem Germanicum, ut olim, ita & nunc Hiſpanicus Legatus Francicum præcedat. Sane nihil quicquam tunc fecit Hiſpanus, niſi quod & Philippus II. Tridenti, Legato ſuo abire juſſo, priuſquam Legatus Francicus adveniret, ut eſt apud Paulum Sarpium *Concil. Trident. lib. 6. p. m.* 459. Imperavit ſcilicet Hiſpanus Legatis ſuis, & nihil aliud imperavit, quam ut omni modo publice caverent, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi. Quantopere inter hos & aliorum Principum Legatos etiam alias de honoratione loco tumultuatum ſit, aliquot exemplis probavit Amelot de la Houſſaye *dans ſes Memoires*, verbo *Ambaſſadeurs*.

Sed non tantum inter majores Principes, verum & minores, de hac ordinis prærogativa ad ravim uſque vociferantur & inſaniunt. Inter Principes Italos cum maxime turbatum eſt; ſi horum turbis intereſſe velis, plus ſatis tibi ſatisfaciet Wicquefort *d. lib.* 1. *cap.* 25. Ego intereſſe nolim niſi arbiter, & cum nihil ſuccurrat, ex quo motos fluctus tuto componam, vel arbiter

(1) Aitzema *lib.* 37. p. 975. & 976. *Hollandſche Mercurius* 1657. p. 92. & 93. Amelot de la Houſſaye *dans ſes Memoires*, verbo, *Ambaſſadeurs* p. m. 78. & ſeqq.

(2) Aitzema *lib.* 42. p. 293. & ſeqq. ubi habes ipſa Acta, & Wicquefort *lib.* 1. *de ſon Ambaſſadeur ſect.* 24. p. m. 721. & ſeqq.

biter ſententiam dicam, duntaxat vim fieri veto, & quemque Principem res ſuas ſibi habere jubeo. Sed quo minor eſt auctoritas, qua nitaris, eo major inſania eſt, de lana caprina tantas animis cæleſtibus eſſe iras. Inter Legatos, qua mandatarios, eadem contentio eſt, quæ inter Principes mandantes. Duos Italorum Principum Legatos, Pragæ ſibi invicem obviam factos, ne alter alteri via cederet, per totum fere diem ſupra pontem quemdam, omnium riſui expoſitos conſtitiſſe ex Varſevicio refert Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 1. alia aliorum ludibria tranſeo.

Diſputari video, an ſuperioris Principis, ſed abſentis, Legatus præcedat inferiorem Principem, ſed præſentem? Et Legatum præcedere exiſtimat Paſchalius in *Legato cap.* 38. & *cap.* 39. Legato enim eundem honorem habendum, qui habetur Principi, a quo miſſus eſt, atque ita minorem Principem majoris Legato cedere, ſi ſimul concurrant in alieno Imperio, præponendum tamen Principem inferiorem, ad quem majoris Legatus miſſus eſt, in ſuo territorio, ex jure ſcilicet ſummi Imperii. Nec de poſteriore ſpecie quiſquam dubitaverit; ſed ego apud exteros etiam Principem inferiorem, modo Supremam Poteſtatem habeat, majoris Principis Legato prætulerim, & præferunt quoque Jacobus Gothofredus *de jure præcedentiæ part.* 1. *cap.* 7. *num.* 47. & alii quam plurimi, in *notis ibidem* laudati. Eadem etiam ſententia utitur Wicquefort, magnus alioquin Legatorum patronus, *d. lib.* 1. *cap.* 26. *p. m.* 765. & 766. Nec ſocio inter Scriptores eſſe, qui contradicat, excepto Paſchalio. Ipſi Legati ſæpe contradixerunt, & inde jurgium inter Ducem Holſatiæ & Angliæ Legatum 13. Apr. 1664. (3). Quin & alius Angliæ Legatus etiam, quod indignius erat, apud ipſos Ordines Generales, ſe illis exæquavit, juſte indignantibus propterea Ordinibus 9. Febr. 1665. (4). Inter Dynaſtam Orangium & Legatum Franciæ ſæpe quoque rixatum eſt de prærogativa ordinis (5). Sed magnam rationem habet, ut Legatus, quantæcunque ſit dignitatis, cedat Principi præſenti, qui plane ſui juris eſt, & inde Electores præſentes abſentium Legatis præferuntur ex Caroli IV. *Aurea Bulla tit.* 25. & inde quoque in Comitiis Norimbergenſibus anno 1542. Caroli V. Imperatoris Legatis Ferdinandus Auſtrius prælatus memoratur (6). Princeps etiam Nieuburgenſis Legato Brandeburgico antepoſitus eſt anno 1629. (7). Et ſane, ſi Legatum mandatario compares, ut potes & debes, quis Nobilis, nedum Princeps, mandatario forte viliſſimo, primas dabit, quia hic a Principe, forte majore, mandatum habet vel ad negotia vel ad lites? Rurſus, ſi legationem comparare placeat locationi conductioni operarum quis eundem honorem famulo exhibendum judicabit, qui exhibetur domino? Abſit comparationis invidia, neque enim eſt,

(3) *Hollandſche Mercurius* 1664. p. 64.

(4) Aitzema *lib.* 45. p. 716.

(5) *Hollandſche Mercurius* 1664. p. 97. & Aitzema *lib.* 45. p. 558 560. *ubi & libellus contra Legatum*. Adde & Amelot de la Houſſaye *dans ſes Memoires*, *verbo* Ambaſſadeurs p. m. 81. & 82.

(6) Apud Jac. Gothofredum *de jure præced.* part. 1. cap. 7. num. 47. in notis, & apud Zoucheum *de jure fecial.* part. 2. ſect. 4. quæſt. 4.

(7) Aitzema *lib.* 45. p. 159.

eſt, unde efficias, quemque famulum dominum ſuum minus repræſentare, quam Legatum, a quo miſſus eſt, Principem ſuum. Dominorum dignitas famulis inter ſe locum potiorem dabit, ſed inter dominum & alterius domini, etiam majoris, famulum nulla utique eſt comparatio.

Plane ubi ordinarium quoddam eſt ipſorum Principum Collegium, ejus, qui abeſt, procurator eundem, quem ipſum præſens haberet, tuebitur locum. Secundum hæc non alium haberent locum ipſi Provinciarum Ordines, in Ordinum Generalium Comitiis præſentes, quam nunc habent eorum Delegati inter ceteros Delegatos, atque ita Gelriæ Delegati præcederent ipſos Ordines Hollandiæ, ſi comitiis Ordinum Generalium intereſſe vellent. Sic & totius alicujus Urbis Magiſtratus, ſi, ut poteſt, ita vellet adeſſe Collegio Ordinum Hollandiæ, non alium ibi locum occuparet, quam nunc occupant eorum Delegati inter alios Delegatos. Quicunque delegantur in Collegium, ibi tuentur delegantium ſuorum prærogativam, idque & ratio ſuadet, ne qua confuſio oriatur, & uſus ubique, ni fallor, Gentium probavit. Sed ubi in locum exterum actor dimittitur, res quaſque, ut expediet, curaturus, non animadverto, ut ipſe, qui domi ſuæ ſubditus eſt, aliis Principibus, qui perfecte ſui juris ſunt, dignitate & ordine poſſit antecedere.

Sed & ulterius evagatur ineptia. Etiam inſtrumenta Legati eo honore, quo ipſe Legatus cenſetur, ſunt, qui cenſenda putant. Rheda penſilis, quæ Comitem Straatman, Imperatoris Germanici Legatum, Ryſwicum, ubi anno 1697. de pace inter Fœderatos & Gallos agebatur, vexerat, & vacua Hagam rediit. Quumque tunc forte Legatis Ordinum Generalium, eodem tendentibus, obviam eſſet facta, me præſente & adſpectante, via cedere noluit. Legati mittunt ad Comitem, ut mandaret, rheda via cederet, & id confeſtim mandat. Sunt tamen, qui illud mandatum humanitati magis, quam juri tribuunt. Mirum ſane, quod non & calceis dignioris Principis Legati majorem honorem deberi credant, quam ipſi Principi, qui minor eſt.

CAPUT X.

De ſervanda fide pactorum publicorum, & an quæ eorum tacitæ exceptiones?

PActa privatorum tuetur jus civile; pacta Principum bona fides. Hanc ſi tollas, tollis mutua inter Principes commercia, quæ oriuntur e pactis expreſſis, quin & tollis ipſum jus Gentium, quod oritur e pactis tacitis & præſumtis, quæ ratio & uſus inducunt. Ne hæc omnia tollas, fidem pactorum eſſe ſervandam, etiam illi facile largientur, qui non didicerunt niſi fidem fallere, ſed regulam ſervandæ fidei ſexcentis exceptionibus tantum non eludunt. An autem pacta publica ſemper & ubique ſint ſervanda, moleſta in primis eſt diſputatio. De antiquis Parthis Juſtinus dixit *lib.* 41. *hiſtor. cap.* 3. *fides dictis promiſſiſque nulla, niſi quatenus expedit*; & generaliter de Genere humano Seneca *de tranquill. animi cap.* 15. *vix unquam, niſi cum expedit, fides*. Id ipſum licere Principibus inculcat nequitiæ Magiſter in *Principe cap.* 8. cum ait, omnem rationem expediendæ ſalutis publicæ honeſtam eſſe, modo honeſti ſpeciem præferat. At vero eam ſententiam, dudum exploſam, excepit alia, verecundior quidem

nonnihil, ſed neſcio, an juſtior. Hæc pactis omnibus ineſſe credit clauſulam ſalutarem *rebus ſic ſtantibus*, atque adeo a pactis recedi poſſe I. Si qua nova cauſa, ſatis idonea, obveniat. II. Si res eo deducta ſit, unde incipere non poſſet. III. Si ipſa pactorum ratio ceſſet. IV. Si neceſſitas ac utilitas Reipublicæ aliud flagitent. Exſtat *de illis exceptionibus tacitis in pactis publicis Diatribe* Chriſtiani Otthonis a Boeckelen, doctior ſane & elegantior, quam a Juvene ejus ætatis exſpectaſſes. Sed quamvis adhibeas eas cautiones, quibus exceptiones ſuas circumſcribit Boekelen, vix tamen vel ita cavebis a Machiavelliſmo, ſi his perfidiæ latebris ſemel adrepas prurientibus Principum auribus & animis.

Poſtrema utique exceptio, quæ ex neceſſitate atque utilitate Reipublicæ fidem fallere permittit, quid, obſecro, aliud eſt, quam *ratio*, quam vocant, *ſtatus*, bellua illa multorum capitum, cui nemo fere Princeps eſt, qui reſiſtat? & quid tres priores exceptiones niſi totidem ruptæ fidei velamenta? Quiſquis una ex his omnibus utitur, mox exiſtimat, a pactis recedi poſſe, ſi eorum ſervata fides, rebus mutatis, in Reipublicæ detrimentum vergat, & qui ſic exiſtimat, incedit per ignes ſuppoſitos cineri doloſo: id enim ſi ſemel largiaris, nulla omnino cauſa eſt, ob quam non impune fallas fidem datam. At, inquies, cum in eo ſtatu Reſpublica eſſet, id pactum conducebat, ideoque tunc inivi, nunc autem, mutata rerum facie, pactum nocet, ceſſat igitur paciſcendi cauſa, neque adeo, ex eventu, putandus ſum in id conſenſiſſe. Quicquid paciſcitur Princeps, paciſcitur ad utilitatem Reipublicæ ſuæ, & ex hac ejus mente obligatur, ſi ſecus res cadat, non obligatur, quia revera non conſenſit, deficiente autem conſenſu deficit ipſa obligatio.

Si ita diſputes, diſputas ſubtilius, quam verius, & ſimul quæcunque Acta, quacunque libuerit occaſione, reſcindes: nulla enim pactio ſine conſenſu eſt, conſenſus nullus ſine cauſa conſentiendi, mutatio voluntatis nulla, quæ cauſam non habet eam, quæ tempore contrariæ voluntatis non adfuit. Ita fiet, promiſſionem quamcunque non obligare, niſi quæ ex eventu utilis ſit. Ita, ſi bellum utilius ſit, pax facta diſplicebit. Ita emtor mercium, imminuto earum pretio, emtionem reſcindet, mutata voluntate ob mutatum pretium. Sed & ita fiet, ut obligatio, quæ omni jure cogat, in rebus cum publicis, tum privatis, omnino nulla ſit.

Inter diverſas quidem Gentes, quæ ſui juris ſunt, nihil eſt, quod jure cogat, ſilent enim leges, & ex legibus ſola vis cogendi, ſed ut inter Gentes promiſſis ſtetur, ſuadet bona fides & utilitas publica, & utrique tantundem tribuendum, quantum obligationi validiſſimæ, & ſane nulla eſt validior, quam quæ nititur ſola animi magnitudine. Hæc virtus, omnium princeps, in primis principem ornat & commendat, & hac exſtincta, cuncta ab imis turbari neceſſe eſt. Quis Princeps contraxerit cum Principe, cujus Punica fides innotuit? Quid valebunt pacta de mutuis commerciis, de auxiliis præſtandis, de permutatione & redemtione captivorum? hæc alioquin etiam inter hoſtes valent, ſed quid rei eſt hoſtem fallere, ſi & amicum fallas?

Quin & in ipſa Societate Civili, ſi adeo moroſum te præbeas, contradices forte omni obligationi, nam, ſi dixero, obligationi civili parendum eſſe, quia lex jubet, mox rogabis, cur legi parendum ſit, & ejus rei certam demonſtratio-

tionem deſiderabis. Si dixero, ſuum cuique eſſe tribuendum, quia dominus eſt, quia ſic in Civitate habetur, mox rogabis, cur ſic habeatur, & in originem dominii inquires. Titio, ajes, non magis eum fundum natura dedit, quam Mævio, ſi occupavit Titius, quia occupavit rem communem, urgebis, Titium ſine facto Mævii ei non potuiſſe eripere ſuam partem. Ad ſummum forte concedes, quamdiu fundum naturaliter poſſidet Titius, Mævium ejus occupandi jus non habere, quod tantundem juris, quantum Mævio, etiam Titio competat, & in pari cauſa melior ſit conditio poſſidentis, quod etiam nihil moveatur, niſi a potiori, quodque ideo, ubi par eſt cauſa ejus, qui petit, & ejus, qui defendit, nihil oporteat innovari. Sed quid ſi nec hoc concedas, verum ad diviſionem provoces? Profecto, ſi ita philoſopheris, vix quicquam erit certum in dominiis & obligationibus, omni denique juſtitiæ cauſa.

Craſſius igitur hanc rem tractandum eſt, nam poſtquam lex certos dominii acquirendi modos præſcripſit, hos ſequemur, quia ſine legibus nulla Civitas ſubſiſtit, &, ut iis pareamus, jubet ipſa utilitas, juſti prope mater & æqui. Atque hæc ipſa utilitas diverſos Principes obligat ad fidem ſervandam, etiamſi ſileant leges, neque enim Imperia ſine Principe, neque Princeps ſine pactis, neque pacta ſine fide intelliguntur. Promittendum, quia placet, & ſervandum, quia promiſſum eſt. At, inquies, promiſſi præſtatio Reipublicæ detrimentum, ſæpe & perniciem ſecum trahet. Eſto, forte & tunc utile erit fidem ſervare. Lapſam Rempublicam Civium fortitudo Fortunæque benignitas reſtituere poſſunt, ſed fides animam imitatur, unde exiit ſemel, nunquam revertitur. In publicis privatiſque cauſis veriſſimum eſt, quod dixit Cicero *lib. 2. de offic. prope fin. Nulla res vehementius Rempublicam continet, quam fides*. Promiſſum igitur, ſi me audias, etiam tunc ſervandum, cum id ſervari Reipublicæ non expediat, imo periculoſum ſit. Ita ipſe ſentio, & ita quoque ſenſit Cyriacus Lentulus in *Auguſto p. m. 292. & ſeqq.* ubi eandem ſententiam rationibus, & cum maxime exemplis maſcule defendit.

Non tamen rejecerim omnes exceptiones tacitas, ſunt enim, quas omnium Gentium conſenſus probavit, ut, ſi fœderato Principi, *qui bello petitur*, auxilia promiſero, ea non præſtem, ſi ille ipſe Princeps nullo jure cauſam belli præbuerit, de qua exceptione dixi ſupra *lib. 1. cap. 9.* Non, inquam, rejecerim omnes exceptiones tacitas, ſed neque admiſerim omnes pactorum exceptiones & reſtrictiones, quas difficili cura admiſit Grotius *de jure belli & pacis lib. 2. cap. 16. § 32. & ſeqq.* & ex quibus ſuas exceptiones tacitas fere adornavit Boekelen *d. diatribe*. Neque etiam admiſerim, quod placet aliis, magis quidem, ut videtur, religioſis, ſed non minus improbis, qui nempe pacta publica violari quidem poſſe negant, ſed, ſi damnoſa ſint Reipublicæ, fraude eludi poſſe facile patiuntur. Hac ſententia utitur Auctor *diſquiſitionum politicarum caſu* 22. Sed quia eam rationibus tueri non poteſt, unice tuetur ſcelerum exemplis.

Scio & alios juris publici Magiſtros iiſdem fere veſtigiis inſiſtere, ſed hos Duces ſi ſequamur, omnes Principes mox intelligent, quam facile ſit non tantum fallere, ſed & falli. Quod ne fiat, omni modo cavendum eſt, & hinc præcludendæ excuſationes, quibus perfidiam ſuam tegunt improbi Principes. Veteres Romani ſatis ſciebant, intereſſe inter

ter debitorem, *qui pecuniam, quam a creditore acceperat, libidine aut alea abſumſit, & eum, qui incendio, aut latrocinio, aut aliquo caſu triſtiore aliena cum ſuis perdidit*, & tamen inquit Seneca *lib. 7. de benefic. cap. 16. nullam excuſationem receperunt, ut homines ſcirent, fidem utique præſtandam*. Hoc ſuperdicto: *Satius enim erat a paucis etiam juſtam excuſationem non recipi, quam ab omnibus aliquam tentari*. Atque ita cum pactis publicis comparatum eſt, ut fere ſatius ſit, nullam exceptionem accipere, quam earum numerum in tantum augere, ut regulam, quæ fidem datam præſtare jubet, tantum non evertant.

Quid igitur dicemus? una forte vel altera exceptio ſuffecerit. Juſta utique erit, ſi per eum ipſum Principem, cui promiſi, ſteterit, quominus promiſſum præſtem, ut in ſpecie, quam modo attigi, & *d. lib. 1. cap. 9.* latius enarrata eſt, quamvis forte quis dixerit, non tam hanc eſſe exceptionem, quam uſu receptam pactorum interpretationem, ſed nihil refert, quo nomine appelles; ſi exceptionem dicas, alteram addo, Principem ſcilicet non ultra obligari, quam in quantum facere poteſt, &, an poſſit, permittendum alterius Principis, qua boni viri, arbitrio. Quemadmodum privatis, qui, ut cum Seneca loquar, *aliquo caſu triſtiore aliena cum ſuis perdiderunt*, largimur id *beneficium*, quod *competentiæ* vocari obtinet, multo utique magis id Principibus largiemur, ſi bona fide agant. Ab his omnis vis & coactio abeſſe debet, quum enim vis inferri nequeat niſi ſolis armis, quid proderit Principem armis aggredi, ut præſtet, quod præſtare non poteſt? Si nihilominus cogas, conſtituiſti eum debellare ob cauſam non juſtam. Sed an Princeps pactis ſtare poſſit vel non poſſit, & an per alium Principem ſteterit, quominus promiſſum præſtetur, non permitto eorum, qui pacti ſunt, arbitrio, neque enim poſſunt judices ſedere in cauſa ſua, at aliorum, qui neutrarum partium ſunt, deſidero arbitrium, ut & olim in cauſis publicis ad aliorum judicium decurſum eſſe intelliges ex Grotio eo loco, quem adducebam ſupra *d. lib. 1. cap. 9. vſ. qui*.

Deſcripſi rudi penicillo ſententiam meam de argumento, quod non unius belli cauſa fuit. Si hanc cum cura edolare, & aliorum ſententiis occurrere vellem, librum ſcriberem, cum maxime ſi adderem, quemadmodum olim Principes ea in re verſati ſint, & adhuc verſentur. Humani generis ea labes eſt, ut *violare fidem, non ſervare pacta vix quiſquam ſit, qui religioni ſibi ducat, modo id utile eſſe intellexerit*, verba ſunt Buddei, ſi hæc deſcribi permittas, *elem. Philoſoph. pract. parte 2. cap. 3.* § 21. Sic forte, inquies, viles animæ, ſed non Principes, qui altius ſpirant. Audi, quid de his ipſe ille Buddeus ajat *d. cap. 3.* § 30. *Pacta violare crimen eſt in privatæ ſortis homine; in Principibus aut iis, qui rerum ſummæ præſunt, frangere fœdera pars prudentiæ eſt*. Horreſco referens, ſed tamen eſſe veriſſimum, ut probem, per mille poſſem currere exempla. Quia vero, quæ his libris ago, cuncta fere refero ad Rempublicam fœderati Belgii, ſcire attinet, quid ei hac parte ſederit.

Opportune autem hic ſuccurrit, quod Ordines Generales anno 1595. Eliſabetham, Anglorum Reginam, monuerunt, fidem anno 1585. ſibi datam, ſervaret, ſi exiſtimationi ſuæ conſultum vellet. Cui ſatis abſurdiſſime Mulier reſpondit: *bonæ fidei eſſe Principum contractus, neque eos iis teneri, ſi in detrimentum publicum cedant*, & reliqua ejuſdem farinæ, ut hæc narrat Camdenus in *Eli-*

Eliſabetha part. 4. *p. m.* 649. & ex eo totidem verbis Boekelen *d. opuſculo p. m.* 174. Rem ipſam quoque habet Zoucheus *de jure feciali part.* 2. *ſect.* 4. *quæſt.* 25. Honeſta & religioſa Ordinum Generalium oratio, ſed non minus religioſos dixeris Ordines Hollandiæ, nam quum prodiiſſet liber, cujus inſcriptio erat, *Aanwyſing der Heilſame Politicque gronden en Maximen van de Republicq van Holland en Weſt-Friesland*, cujuſque Auctor defendebat, pacta publica eatenus duntaxat eſſe ſervanda, quatenus expedit, mox eum librum damnarunt, edicto in hanc rem facto 28. Maj. 1669. (1) eoque palam teſtati ſunt, periculoſam, abominandam & deteſtabilem eſſe ſententiam, fidem datam non ulterius obligare, quam id patitur bonum publicum, & ab ea hanc Rempublicam, quæ ſummam ſui gloriam ponit in religioſa fœderum obſervatione, ſemper abhorruiſſe, & adhuc abhorrere. Verba profecto optima, bene, ſi res tam bonæ ſemper, an autem ſemper tam bonæ, conſtitueram excutere ſingulari *capite*, & excurrere per omnes ætates hujus Reipublicæ, facto initio ab eo fœdere, quo circa primam infantiam Reipublicæ inter Eliſabetham, Angliæ Reginam, & Ordines Generales inter alia convenerat, ut Reginæ Legatus Conſilio Status ſic perpetuo intereſſet, de quo pacto diſputat *diſquiſitio politica d. caſu* 22. an recte, ipſe videris. Conſtitueram, inquam, ab eo fœdere initium facere, & ſic tandem pervenire ad fœdus, inter Imperatorem Germanorum & Ordines Generales de præſtandis mutuo auxiliis initum 20. Febr. 1732. de cujus obſervatione haud ita pridem acerrime quæſitum, at nihil definitum eſt. Sed prudentiæ erit hæc omnia omittere; hoc duntaxat ſuperdicto: omnium Rerumpublicarum hanc fere indolem eſſe, ut neque grandem perfidiam iis recte objeceris, neque ſingularem animi magnitudinem ab iis facile exſpectaveris.

C A P U T. XI.

An peregrini ab adminiſtratione Reipublicæ ſint arcendi?

PEregrinos intelligo, non qui re ipſa adhuc peregrini ſunt, atque ita ſub alio Principe habitant, nam quis eos arceſſat ad capeſſendos alibi honores? ſed eos, qui origine quidem peregrini ſunt, in noſtrum tamen Imperium conceſſerunt, eo translata rerum ac fortunarum ſuarum ſede. De his quæro, conſulta prius ratione, deinde lege, an apud nos muneribus & honoribus fungi poſſint. Et, conſulta quidem ratione, non animadverto, ſi linguæ, ſi legum, ſi morum, ſi univerſæ denique Reipublicæ, in quam tranſierunt, ſatis periti ſint, cur ab ejus adminiſtratione ſint arcendi. Arcent tamen eos plerique juris publici Magiſtri, ſed ob rationes, quæ me non moverint. In indigenis ajunt majorem, in peregrinis minorem Civitatis amorem præſumi, ſed quis ſiniſtre præſumat de eo, qui totus cum omni familia, cum omni fortuna in noſtram Civitatem conceſſit, cujuſque adeo ſalus ab ipſa ſalute publica pendet? quis perperam conſulat Reipublicæ, ut, ea perdita, ejus ipſius res & fortuna perdantur? At ratio & lex ditiorem & digniorem

(1) *Plac. III.* 3. 4. 11.

rem quemque ad Rempublicam adminiſtrandam invitant. Probe novi, ſed in peregrinis hæ dotes forte magis pellucebunt, quam in indigenis. Quod ſi ſit, ego utique peregrinum ditiorem & digniorem prætulerim indigenæ minus diti & minus digno, nec eſt, quod ægre ferat indigena, ſi, qui opibus & virtute vincit, etiam honore vincat. Noſſe debet Rempublicam, qui eam recte adminiſtraverit, largior, ſed ejus peritia ſæpe magis peregrini cenſentur, quam ipſi indigenæ, qui cum lacte materno ſe hanc peritiam imbibiſſe rati, fugiunt induſtriam, quæ reipublicæ addiſcendæ neceſſaria eſt. Nihil ego deſideraverim, niſi ut is, qui Magiſtratu fungitur, Tros Tyriuſve fuat, præſtet bonam fidem, cum diligentia & peritia conjunctam. Sed tantum abeſt, ut in Rebuſpublicis, quæ peregrinos ab omnibus dignitatibus plane excludunt, adhibeantur indigenæ, ex omni parte idonei, ut, delectu habito, quod ad munera, in ipſos collata, ſerio potius cogitandum ſit *de his, quæ ut indignis auferuntur*. Adeo Parentum Propinquorumve dignatio vel potentia omnes alias bene gerendæ Reipublicæ rationes exſtinxit.

Non tamen omnes peregrinos promiſcue admiſerim, ſed, ex ipſa ratione, repulerim eos, a quibus metus eſt, ne ſalus publica periclitetur. Quod tunc maxime obtinet, ubi alter Populus alterius Populi libertati imminet, & per honores peregrinorum cuncta ad ſe trahit. Eaque ratione anno fere 1400. Trevirenſes, qui Gallorum patrocinium agnoverant, veriti, ne per hos libertas ſua ſalva eſſe poſſet, facto decreto Gallos ceteroſque peregrinos a dignitatibus arcuerunt, ut eſt in *diſquiſitionibus politicis caſu* 47. Et, ſi verum amamus, non alia fuit ratio, cur Hollandi Zelandique variis privilegiis, a Gravionibus ſibi datis, obtinuerunt, ne cui extero ad honores pateret aditus, quod ſcilicet Hollandis Zelandiſque jam ex arbitrio dominari cœperant Principes Burgundi & Auſtriaci, &, ut facilius dominari poſſent, Burgundos & Auſtriacos muneribus adhibebant. Non ſane ſibi metuebant Hollandi Zelandique ab aliis peregrinis, qui ab ipſis meritiſque ſuis ad honores promoverentur, ſed, impetratis privilegiis, cunctos arcere placuit, quia ſolos Burgundos & Auſtriacos excludere res fuiſſet oppido invidioſa apud Principes, a quibus privilegia illa erant impetranda. Atque ita, invidiæ vitandæ ergo, generale quoque fuit Trevirenſium decretum, de quo modo dicebam, quamvis revera ſolos Gallos tangeret.

Non aliam utique ob cauſam, quam dixi, impetrata fuiſſe illa de arcendis peregrinis privilegia, affatim docet hiſtoria eorum temporum. Huc refero, quod a maximis dignitatibus uſque ad Scultetum peregrinos excluſerit Maria Burgunda in § 4. legum, quas Hollandis Zelandiſque dedit 14. Mart. 1476. (1) refero & alia anteriora privilegia, quæ recenſuit Merula *praxi civili lib.* 4. *tit.* 9. *cap.* 1. Sed præter hæc generalia, erant & adhuc ſunt ſpecialia privilegia, quæ Magiſtratus Urbium ſibi impetrarunt, quibuſque libertati ſuæ adhuc magis proſpectum exiſtimabant. Secundum hæc quibuſdam in Urbibus neque omnes Hollandi Zelandique ad Magiſtratum vel Conſulatum admittuntur, ſed duntaxat, qui cer-

(1) *Plac. II.* 5. 1. 1. 2.

terto terrarum tractu nati ſunt, vel in ipſa Urbe, de qua agitur, ut de Bithynicis Civitatibus memorat Plinius *lib.* 10. *epiſtol.* 115. vel qui nuptiis vel aliquot annorum habitatione Civitatem ſunt nacti, vel quæ alia ſunt ſingularia privilegia, a Gravionibus prece vel pretio extorta, ut omni modo peregrini excluderentur.

Rationem habuerunt illa privilegia eo tempore, quo data ſunt, nunc nullam habent, quamvis etiam nunc ea ſervent Hollandi Zelandique: nullus enim hodie ab ullis peregrinis metus, nulla Burgundorum, Auſtriacorum vel Hiſpanorum adverſus Rempublicam machinatio. Neque etiam multi peregrini admitterentur, etſi lege non eſſent excluſi, quum, ſublatis Comitibus, apud ipſos Hollandos Zelandoſque nunc ſit rerum ſumma. Quin ſi vel multi admitterentur, non tamen ab his metuendum, cum non ſit Princeps peregrinus, qui in rem ſuam Reipublicæ obtrudat, & per eos res novas moliatur. Peregrini etiam, ſi vel promiſcue admitterentur, non eſſent ex uno eodemque loco, utque ita ceſſet metus, qui olim fuit, ne forte conſpiraturi eſſent in unius ejuſdemque Principis gratiam. Quum, ut olim Comites, ſic poſtea Gubernatores, Reipublicæ libertati imminerent, etiam peregrini in hanc rem adhibiti ſunt, &, quæ Gubernatorum auctoritas erat, ſæpe fruſtra iis ſunt objectæ leges patriæ.

Quod autem Trevirenſes eo, quod dixi, decreto etiam Gallos, qui tempore facti decreti in dignitate erant, ea ſpoliaverint, omnino diſplicet. Dignitas ne quæratur, recte ſtatuitur, ut quæſita abſque crimine auferatur, non ſine injuria. Benignius propter utilitatem publicam ad Plinium reſcripſit Trajanus (2), ne e Senatu Civitatis Bithynicæ ejiceret Cives alienos, quamvis contra legem adſcriptos. Et benignius Carolus V. in privilegio, Hollandis dato 7. Maj. 1555. (3) quum enim eo, ut mox plenius dicam, quibuſdam peregrinis dignitatibus in Hollandia fungendis interdixiſſet, iis tamen, qui dignitatibus tunc fungebantur, vim fieri vetuit. Benignius etiam Hollandi, qui, cum anno 1658. Syndicos, Scribas, alioſque Miniſtros, quos Urbes adducunt ad Comitia Ordinum Hollandiæ, peregrinos eſſe vetuiſſent, ſimul tamen ſanciverunt, ut, qui tunc eſſent peregrini, officium ſuum retinerent § 7. decreti Ordinum Holl. 14. Maj. 1658. (4). In tranſitu noto, quod notari meretur, id decretum duntaxat loqui de Syndicis, Scribis, aliiſque Urbium Miniſtris, ſic enim cautum eſt § 1. quid ergo dicemus de ipſorum Ordinum Syndico, Scriba vel Scribis, aliiſve Miniſtris? Eadem plane, ſi non major in his, ſi peregrini ſint, arcendis ratio eſt. Sed, ut dixi, nulla ratio eſt, neque enim Barreveld deterius Syndici munus geſſit, quam alius quiſquam.

Ceterum generalia illa de omnibus peregrinis excludendis privilegia ipſis poſtea Hollandis diſplicuerunt, mitigato enim eorum rigore, ſucceſſit jus quaſi talionis: nam ecce petentibus Hollandiæ Ordinibus Carolus V. 7. Maj. 1555. conceſſit, neminem, extra Hollandiam natum, *ubi Hollandi excluduntur*, neminemve extra Belgium natum,

Bynk. T.III. M m m aut

(2) Apud Plinium *lib.* 10. *epiſt.* 116.

(3) *Plac. II. append. edict. Carol. V. n.* 15. p. 2072. & *Plac. III.* 1. 1. 20.

(4) *Plac. III.* 1. 3. 4.

aut Belgicæ linguæ imperitum, ad ullam dignitatem in Hollandia admittendum, exceptis Gubernatoribus & Equitibus aurei Velleris. Quod privilegium confirmavit Philippus II. Hiſpan. Rex 17. Dec. 1556. (5) Vides, peregrinos excludi, ſed jure talionis, vides Belgas omnes in Belgio admitti, & vides, Belgis duntaxat admiſſis, Auſtriacos & Hiſpanos, a quibus tunc metus erat, adhuc excludi, ſed excludi inter ceteros. Ut ut autem ſana ratio nullum peregrinum, niſi periculoſum, arceat, iniquum tamen non eſt, ut etiam illi ex cauſa peregrinitatis arceantur, qui inde oriundi ſunt, ubi noſtrates lege vel more Civitatis arcentur. Idque ſervari jubetur decreto Ordinum Hollandiæ 19. Apr. 1631. aliiſque quam plurimis, quæ mihi, Acta Ordinum evolventi, occurrerunt. Habet & de his quædam Grotius *apolog. cap.* 13. & Groenewegen *de legib. abrog. ad l. ult. C. de crimine ſacrileg.* ſed nec ſatis diligenter, nec laudatis auctoritatibus.

Igitur peregrini, qui Hollandos non excludunt, neque in Hollandia ab honoribus excluduntur. Hæc eſto regula, ſed ab hac excipe Syndicos & Scribas, quos Magiſtratus Urbium Comitiis Ordinum intereſſe volunt, hi enim, origine peregrini, ſemper excluduntur ex d. decreto 1658. nec quicquam refert, ubi nati ſint, & an ibi Hollandi excludantur, nec ne. Addo aliam exceptionem, quam ſuggerunt varia Urbium privilegia, quæ ſupra compendio commemorabam. Hæc privilegia tollere, ut in Comitum poteſtate non fuit, ſic nec eſt in poteſtate Ordinum. Fac igitur, privilegia arcere a Magiſtratu vel Conſulatu, qui non certo tractu Hollandiæ, vel in ipſa Urbe, de qua agitur, natus eſt, utique ibi ſecundum ea non admittemus peregrinum, licet natum, ubi Hollandi non excluduntur, nam jus generale, quod ex lege talionis eſt, quodque Ordinibus Hollandiæ poſtea placuit, anteriora Urbium privilegia non abrogare & ratio docet, & Juſtinianus conſtituit in § 4. *conſtitutionis* 2. *de confirmando Codice*.

Sed quid dicemus de iis, quibus Ordines Hollandiæ nativitatis peregrinæ gratiam faciunt, conceſſis diplomatibus, quæ vocantur *Brieven van Naturaliſatie*? Scribunt Hollandi (*6*), hæc diplomata, ſimpliciter conceſſa, nihil quicquam præbere niſi jus ſubditi, ut ſcilicet peregrinus habeatur pro ſubdito, & apud nos forum ſortiatur, non vero prodeſſe ad honores, niſi ſpecialiter hoc iis ſit inſertum. Frequentiſſima ſunt ejuſmodi diplomata, ſed cui bono, dicat Caſſius? Sane mihi videntur exigui plane uſus, ſi leges, quas dixi, revocemus in memoriam. Si ea diplomata, ſimpliciter conceſſa, non præbeant niſi jus ſubditi & fori, utique quiſque peregrinus & advena id nanciſcitur, ubi a Magiſtratu Urbis, in quam Penates ſuos tranſtulit, in numerum Civium eſt receptus, quemadmodum Magiſtratus ſingularum Urbium quoſque peregrinos & advenas ſic recipiunt quotidie. In hanc rem igitur privilegio Ordinum opus non eſt. Si diploma conceſſum ſit ad honores, ad honores proderit, ſed & peregrinis, etiam ſine diplomate, eos capeſſere licet, modo nati ſint in eo Imperio, ubi noſtrates non excluduntur. Sin ajas, privilegia tamen

(5) *Repert. curiæ Holl.* p. 86. B.

(6) Van-Zurck *Cod. Bat.* Verbo *Naturaliſatie* § 2. & in not. ad § 1.

men Urbium plurimos arcere, vel non natos in iis ipſis Urbibus, vel non natos certo terrarum tractu, largior, ſed ea diplomata peregrinis non plus præſtabunt, quam ipſis Hollandis, ibi non natis. Quæ igitur privilegia ipſos Hollandos excludunt, etiam excludent, peregrinos, cum Ordinum nec mens, nec etiam poteſtas ſit, conceſſis illis diplomatibus, tollere privilegia Urbium. Si quid video, illa diplomata, ſimpliciter conceſſa, nihil quicquam tribuunt, quod non Magiſtratus dare poſſit, ſin autem ad honores concedantur, duplicem præbent uſum; alterum, ut etiam illi peregrini ad honores admittantur, qui ibi nati ſunt, ubi noſtrates arcentur, nam legis ſuæ gratiam facere poſſunt Ordines; alterum, ut Syndici & Scribæ, qui ex cauſa peregrinitatis plane arcentur ex d. decreto anni 1658. conceſſis illis diplomatibus, nunc liceat eſſe Syndicis & Scribis. An alium præbeant uſum diplomata ad honores, nondum potui animadvertere, id autem ſatis animadverti, ſæpius nullam, quam aliquam ſubeſſe cauſam implorandi hæc diplomata, &, quod legis eſt, perperam gratiæ tribui. Varia exempla ad manum ſunt, quibus id oſtendere poſſim, ſed res tanti non eſt.

C A P U T XII.

Imperium & Juriſdictio an poſſint mandari?

AD jus publicum pertinet quæſtio, an & quemadmodum Magiſtratus & Judices Imperium & juriſdictionem, ſibi datum datamve, aliis mandare poſſint? Conſtat, jure Romano Imperium, quod in gladii poteſtate conſiſtebat, & *merum* appellabatur, mandari non potuiſſe juriſdictionem, & illud Imperium, quod juriſdictioni cohærebat, & *mixtum* dici obtinuit *l. 1. pr. & § 1. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.* Rationem differentiæ dedit Papinianus in *d. l.* 1. quod nempe mandata juriſdictione non transferantur, quæ ſpecialiter Lege, vel SCto, vel Conſtitutione Principum tribuuntur, ut eſt in mero Imperio, ſed ea tantum, quæ Magiſtratibus competunt jure ſuo. At vero, inquies, etiam juriſdictio, quæ Magiſtratibus competit, ex lege aliqua deſcendit, & ejus partes lege definitæ ſunt, & ſic rationem rationis deſiderabis. Si dixero, merum Imperium verſari circa res majoris, mixtum circa res minoris momenti, non loquar, ut Papinianus loquutus eſt. Sed hoc jam non agimus, & ne hoc quidem, cur Romanis, ſecus ac pleriſque Gentibus, placuerit, juriſdictionem mandari poſſe. An propter nimiam negotiorum molem, quibus Magiſtratus Urbani & Provinciales ſæpe obruebantur? an propter morbum aliamve cauſam ſonticam, qua forte impediebantur officio ſuo ſupereſſe? an propter ignaviam, cui ſic conſulere poterant Magiſtratus? an propter imperitiam, translata ſic juriſdictione in eos, qui plus ſapiebant? Non erraverit forte, qui has ſimileſve cauſas mandandæ juriſdictioni originem præbuiſſe credat, & ſimul credat, inde quoque eſſe, quod Magiſtratus Romani & judices dederint, & adſeſſores adhibuerint. Quemadmodum autem a judice dato vel a mandatario juriſdictionis fuerit appellatum, prolixe exſequutus ſum *lib. 6. obſerv. cap.* 23.

Sed, his miſſis, nihil puto eſſe verius, ſi leges patrias conſulamus, quam omnes Magiſtratus & Judices, ſive a Principe creatos, ſive ab his, quibus Princeps eorum creandorum poteſtatem dedit, per ſe fungi officio ſuo, & ipſos ex formula jurisjurandi, antea præſtiti,

cognoſcere & judicare de omni cauſa, tam criminali, quam civili. Sane nullum officium Magiſtratumve mandari permittit Philippus II. in § 8. edict. de crimin. 5. Jul. 1570. & hoc jure utimur, ut mox per ſpecies utriuſque juriſdictionis oſtendam.

Quid igitur eſt, quod ſcripſit Gudelinus *de jure noviſſimo lib.* 5. *cap.* 13. *in fin.* & exſcripſit Groenewegen *de legib. abrog. ad l.* 3. *ff. de juriſd.?* *Quod* nempe *hodie poteſtas gladii non meri Imperii ſit, verum pars ordinariæ juriſdictionis, atque etiam mandata juriſdictione tranſeat, & per vicarios, non ſecus quam ceteræ partes juriſdictionis, exerceatur*. Sed, ſi reliqua Gudelini addidiſſet Groenewegen, mox apparuiſſet, hæc eum referre ad Toparchas alioſque, qui vice ſacra Judices creant, at ſi vel ad eos referas, ne ſic quidem res ſalva eſt: nam illi Toparchæ, ſecundum codicillos inveſtituræ, *non judicandi, ſed tantummodo Judices creandi poteſtatem habent, nec ſubdelegare, ſed potius vice Principis Judices creare videntur*, ut ipſe Groenewegen recte animadvertit ad *l. ult. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.* Illi Toparchæ nec judicant, nec ipſi judicare poſſunt, &, cum agimus de mandata juriſdictione, agimus de eo, qui ipſe, ſi velit, juris dicundi officio fungitur, ſed, ſi nolit, in alium juriſdictionem, ſibi propriam, transferre poteſt. Summæ igitur imprudentiæ eſt dicere, poſſe quem hodie mandare juriſdictionem, id eſt, ſua vice alium ſufficere, qui jus dicat, quod alioquin ipſe mandans fuiſſet dicturus.

Omnes Magiſtratus & Judices hodie ſunt quaſi mandatarii juriſdictionis, ipſe Princeps, vel qui ejus vice fungitur, quaſi mandans. Utque manifeſtum eſt, mandatam ſibi juriſdictionem alteri mandari non poſſe *l. ult. pr. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.* ſic nec poſſunt Magiſtratus vel judices, electa eorum, qui ipſi officiis ſuis fungantur, fide & induſtria. Et, ut de criminibus primum exordiar, tantum abeſt, ut ii, qui jurati de his judicant, aliis non juratis juriſdictione ſua poſſint cedere, ut ne ii quidem id poſſint, qui Accuſatorum partibus, quocunque nomine, funguntur, quorumque adeo officium abſolvitur ſolis criminum perſequutionibus. Quare jubentur illi Accuſatores ibi habitare, ubi jura Principis tuentur, & prohibentur alios ſubſtituere, quos vulgo vicarios ſive *Stadhouders* appellamus. Ita generaliter conſtituit Philippus II. in *d.* § 8. edicti de crimin. anni 1570. Et ita olim quoque fuit: nam ait § 40. *legum*, quas anno 1299. Hollandis & Friſiis dedit Joannes I. (1) *In onſen vryen Ambagte, daer wy Schouts ambagt verleent hebben, die Schout, die van ons is, en mag niemant onder hem ſetten*. Secundum hæc quoque Ordines Hollandiæ, petente Magiſtratu Heuſdano, decreverunt 17. Jul. 1662. (2) ne quis eſſet Heuſdanus *Droſt*, *Caſtelein en Dykgraaf*, niſi qui in Urbe Heuſdana fixum domicilium haberet, ut ſic per ſe officio ſuo fungeretur. Scio, earum prohibitionum ſæpe gratiam eſſe factam, & adhuc fieri, ſive palam, dato in hanc rem privilegio, ſive clam, per ſolam diſſimulationem, ſed ipſos Judices, qui de criminibus judicant, unquam vicaria opera fuiſſe uſos, vel in eam rem privilegium impetraſſe, non memini me uſpiam legere.

De

(1) *In de Handveſten van Enchuyſen* p. m. 3. A.

(2) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 786.

De cauſis civilibus ſive pecuniariis idem puto dicendum. Atque ideo, cum in § 33. edicti Ordinum Hollandiæ 20. Decemb. 1595. *op het Slachturven* (3), Heemradii de cauſis, ibi memoratis, judicare juſſi eſſent, & hi ſua juriſdictione ceſſiſſent Scabinis, recte reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 164 *num.* 1. & 2. Scabinos de iis cauſis judicare non poſſe, Principem enim ſolum Judices facere, & ejus ſolius eſſe juriſdictionem dare, augere, minuere: neminem igitur juriſdictionem, ſibi datam, ad alium transferre poſſe, ad inſtar ſcilicet mandatarii juriſdictionis apud Romanos. Non eſt hodie quiſquam, ſi accurate loquamur, qui juriſdictionem propriam exerceat, quicunque exercent, exercent juriſdictionem Principis, neque adeo alteri recte mandant, quod ſuum non eſt. Ad hæc qui eligit Magiſtratum vel Judicem, creditur elegiſſe hominem, de cujus peritia, induſtria, probitate certus eſt vel eſſe debet, quique Spartam, quam nactus eſt, ornare poſſit. Sin autem hanc transferat ad alium, longe forte deteriorem, Principem, ſecurius cogitantem, fallit, & bono publico peſſime conſulit. Ne dicam, aliud eſſe, juratum fungi munere ſuo, ut jurati funguntur omnes, quibus data eſt juriſdictio, aliud, non juratam fungi, ut fungerentur mandatarii juriſdictionis. Unde, cum in locis, quæ ab Hiſpanis occupaverant Ordines Generales, uſu invaluiſſet, ut per alium officio ſuo fungi liceret, relatum eſt apud Aitzema (4), Ordines anno 1645. decreviſſe, etiam in iis locis quiſque per ſe fungeretur officio ſuo, ſive Politico, ſive Militari, ſive Eccleſiaſtico, niſi forte ex ſpeciali cauſa privilegium impetraſſet. Quamvis autem in rebus Politicis ab eo decreto ſæpe receſſum fuerit, & adhuc recedatur, non comperi tamen, unquam eſſe receſſum quod ad eos, quibus juris dicundi provincia ibi mandata eſt.

Sane ſi Judicibus in Hollandia & Zelandia liceret juriſdictionem, ſibi datam, alteri mandare, utique & liceret Senatoribus utriuſque Curiæ, quæ Hollandiæ, Zelandiæ Friſiæque nomine Hagæ Batavorum jus dicit. Sed tantum abeſt, ut iis id liceat, ut Comes Leiceſtranus 28. Jul. 1586. ſpeciali privilegio (5) Senatoribus Supremæ Curiæ conceſſerit, ſi legitimo minor numerus ſupereſſet, unum pluresve Senatores, non unde vellent, ſed ex Curia Hollandiæ adſciſcerent. Ordinibus Hollandiæ id privilegium tribuit Groenewegen *de legib. abrog. ad tit. Cod. qui pro ſua juriſd. judic. dare darive poſſ.* ſed perperam.

Noli autem putare, ex mandata juriſdictione eſſe, quod majorum apud Nos Urbium Magiſtratus variarum rerum, quarum alioquin cognitio ad Scabinos pertineret, alios & fere minores Judices conſtituant, ut in cauſis minoris momenti, in cauſis matrimonialibus, maritimis, & id genus aliis, quos Judices appellare ſolent *Commiſſariſſen*, noli, inquam, putare, id eſſe ex mandata juriſdictione, nam ejus rei poteſtatem ab Ordinibus fere petiiſſe videas Magiſtratus, petierunt certe Amſterdammenſes, cum alias, tum etiam 17. Jul. 1612. (6). Sed quid ſi ex abundanti petie-

(3) *Plac. I.* 2, 43. 1. 3.
(4) *Lib.* 25. p. 193. & 194.
(5) *Formul. tom.* 1. *cap.* 50. p. m. 678. & 679.
(6) *Plac. I.* 2. 7. 2. 2.

perierint? ut ſe ex abundanti petere ajebant Amſterdammenſes d. 17. Jul. 1612. poſſe enim ſe ſuo jure ejuſmodi Judices minores conſtituere. Eſto, nec ipſe ab ea ſententia ſum alienus, ſed non alia ratione, quam quod omnes omnium Urbium Magiſtratus creandorum Judicum poteſtatem habeant ab Ordinibus, & inde creent ſive majores, qui dicuntur *Schepenen*, ſive minores, qui *Commiſſariſſen*, ut e re Urbium ſuarum eſſe videtur, non vero ea ratione, quod Magiſtratus mandatam ſibi jurisdictionem alteri mandare poſſit, quamvis & ea ratione uſi ſint Amſterdammenſes d. 17. Jul. 1612. Non ſatis recte, nam quia omnes, qui ad Magiſtratum alicujus Urbis pertinent, ipſi non judicant, ſic nec aliis jurisdictione ſua cedere dici poſſunt. Deinde illos minores Judices non eſſe Scabinorum mandatarios, inde apparet, quod ipſi ſuam, non vero Scabinorum jurisdictionem exerceant; ab illis enim minoribus Judicibus appellatur ad ipſos Scabinos, non ad eos, qui Scabinis ſuperiores ſunt, ut eſt in omni mandata jurisdictione, quemadmodum expóſui *d. l. 6. obſerv. cap.* 23.

Ad mandatam quoque jurisdictionem pertinere dixeris, quod, cum de magnæ quantitatis fideicommiſſo lis penderet apud Scabinos Amſterdammenſes, hi, ut ſe extricarent moleſtiis longæ & difficillimæ litis, ſententia interlocutoria, 1. Febr. 1729. lata, juſſerint, ut cauſa peroraretur coram tribus Advocatis, a ſe in hanc rem delegatis, qui poſt cauſam peroratam & lecta litis inſtrumenta, ſententiam ſuam Scabinis reſcriberent. Titius, ſimulac id reſcivit, libello adit Scabinos, queſtus, hanc interlocutionem non convenire Formæ judicii, quam ſibi Amſterdammenſes præſcripſerunt 27. Apr. 1656. nam ex § 8. *capitis 6.* ad arbitros non remitti niſi cauſas, in quibus agitur de redditione rationum, & has duntaxat remitti ad tentandam tranſactionem, quæ ſi non ſucceſſerit, etiam eas cauſas Scabinos definire, ceterum deſiderare *d.* § 8. ut cauſæ, quæ juris ſunt, ut erat hæc cauſa, apud ipſos Scabinos perorentur, rogare igitur ſe, ut id fieri liceat, vel ſaltem ut poſt cauſam, coram Advocatis illis peroratam, lis non finiretur, niſi & apud Judices, in hanc rem electos & juratos, rurſus perorata & inſtrumenta litis ab his lecta eſſent. Quum Scabini illum libellum cum indignatione rejeciſſent, Titius ab interlocutoria illa ſententia appellationem tentat ad Curiam Hollandiæ, ſed Mandatum appellationis ei negatum eſt 7. Apr. 1729. Ab ea negatione implorat Mandatum appellationis a Senatu Supremo, quod ne Senatus largiri vellet, per epiſtolam 6. Maj. 1729. datam, petunt Scabini Amſterdammenſes, rati, quicquid eſſent interloquuti, id ad ſolam ipſorum cognitionem & jurisdictionem pertinere, nec utriuſque Curiæ eſſe, ei rei ſeſe immiſcere. Senatores Supremi Senatus, auditis prolixe partibus, etiam de more apud Amſterdammenſes recepto, non quidem ſolemniter ſententias ſuas dicebant, ſed tamen ad unum omnes ſignificabant, integrum eſſe judicibus, mediocritatis ſuæ ſibi conſciis, non tantum in Oppidis & Pagis, ſed & in Urbe Hollandiæ principe, peritiores conſulere, at vero ſic integrum eſſe, & apud ipſos Judices, in hanc rem electos & juratos, plene audiantur partes, & ſuam quiſque cauſam, adhibitis Pragmaticis, defendat, atque ita in Hollandia ubique locorum ſervari. Quare exiſtimabant, cauſam, de qua agebatur, apud ipſos Scabinos eſſe perorandam, ut & defi-

deſiderat *d.* § 8. non apud eos, qui Adſeſſorum vice fungebantur, id enim omnino ſapere mandatam juriſdictionem, quæ legibus & moribus exolevit. Si liceat Scabinis Amſterdammenſibus, licere & omnibus in Hollandia Judicibus cauſas ad arbitros remittere, & jubere, ut apud illos perorentur, tranſmiſſa ad ſe, quam pronuncient, ſententia, promtiſſimo ſane imperitiæ vel deſidiæ velamento. Videbatur igitur Senatus proclivior ad largiendum Mandatum appellationis, idque etiam, permittente Senatu, ſignificavi Syndico Urbis Amſterdammenſis, qui me ob eam rem adivit: Sed Mævia, de mente Senatus certior facta, interlocutoriæ, quam dixi, ſententiæ renunciavit. Qua renunciatione audita negatum quoque eſt Mandatum appellationis 22. Sept. 1729. Prolixius hanc cauſam enarravi, ne aliis in poſterum ſit præjudicio.

Mandatæ igitur juriſdictioni apud Nos leges moreſque repugnant, ſed non definio, an non præſtaret mandare juriſdictionem, quam exercere, ſi, qui exercere tenetur, ad judicandum non magis aptus ſit, quam aſinus ad lyram, ſi bipedum ſit imperitiſſimus, ſi ignaviſſimus, nam ſola probitate Judicis officium non abſolvitur, ut ſunt, qui ſibi perſuadent. Judices minores poſſunt & ſolent peritiores conſulere, ſed de majoribus quid fiet? hi ſibi reputant dedecori, non tantum peritiores conſulere, ſed & eos præeuntes ſequi. Solius Principis eſt, qui fere majores Judices creat, etiam hac parte conſulere, ne quid Reſpublica detrimenti capiat.

CAPUT XIII.

An ob debitum Univerſitatis ſingula membra conveniri & damnari poſſint?

RECte diſputat Seneca *lib. 6. de benefic. cap.* 20. quæ Univerſitas debet, a ſingulis non deberi niſi pro portione ſua. Totum igitur debitum a ſingulis non recte exigitur, nec etiam, quæ reciprocationis ratio eſt, creditum Univerſitatis ſinguli recte exigunt. Si utrumque a JCto, quam Philoſopho audire mavis, accipe hæc Ulpiani in *l. 7. § 1. ff. quod cujuſque Univerſ. nom. Si quid*, ait, *Univerſitati debeatur*, *ſingulis non debetur*, *nec*, *quod debet Univerſitas*, *ſinguli debent*. Quicquid Univerſitas mutuum dedit vel accepit, æs ſuum vel alienum eſt ipſius Univerſitatis, & quia ſingulas pro parte ſua agere vel conveniri difficillimum explicatu eſt, nulli permittitur experiri, niſi ei, cui lex permittit *l. 3. ff. eod.* Syndico ſcilicet Univerſitatis, per quem, quod communiter agi fierique oporteat, agatur, fiat *l. 1. § 1. eod.* Ille repræſentat arcam communem, & ſi quid ei debeatur, exigit, & ſi quid ea debet, ille convenitur, nam a ſingulis membris exigere, quicquid nomine publico eſt contractum, durum eſſet & avarum.

Secundum hæc in Sententia, a Curia Hollandiæ 19. Nov. 1441. contra Enchuſanos lata (1), nominatim additum eſt, ne ea executioni daretur contra cives & incolas Enchuſanos, ad quos ea res non pertinebat. Et Philippus Burgundus in Diplomate, quod 12. Oct. 1464. dedit

(1) *Deciſ. mixt.* 116.

dedit (2), actionem contra Civitates Hollandiæ Borealis, adverſus Enchuſanos executioni mandatam, ſuſpendit, convocarique juſſit omnes, ut ab omnibus pro rata debitum exigeretur. Philippus etiam II. Hiſpan. Rex, in § 11. edicti, quod pro Flandris edidit 12. Jan. 1586. (3) agricolas pro debito Univerſitatum conveniri vetuit, pro toto nempe, ſingulos enim conveniri permiſit pro parte ſua, *zoo veel hun contingent, quote en portie bedragen zal.* Quod non aliter probo, quam ubi arca communis non eſt. Et quum Admiralitas Hollandiæ Borealis ad Supremum Senatum in jus vocata, & ibi damnata eſſet in cauſa pecuniaria, unus quidem ex ea Judex, ut ſatisfaceret Sententiæ, arreſto detentus, ſed anno 1659. dimiſſus eſt (4): de qua in jus vocatione etiam poſtea acriter eſt diſputatum (5). Memini etiam, me Præſide, Conſulem Harderovicenum, ob debitum ipſius Urbis, arreſto eſſe detentum, ſed repulſo Adverſario, Sententia Supremi Senatus dimiſſum 30. Jun. 1730. cum alias ob cauſas, tum etiam ob *d. l.* 7. § 1. *ff. quod cujuſque Univerſ. nom.* Atque hæc probant, quod Univerſitas debet, ſingulos non debere. Id vero eſt certiſſimum, quod ſinguli debent, ad Univerſitatem non pertinere, neque adeo ab ea exigendum eſſe. Privata arca expungit debitum privatum, publica publicum. Multo minus tenebitur Univerſitas, ſi quid delinquat, qui membrum Univerſitatis eſt. Unde Ordinum Generalium Conſiliarii 22. Jul. 1666. recte reſponderunt Ordinibus Generalibus, ob delictum Monachi perperam apud Senatum Brabantinum arreſto detenta eſſe bona ipſius Monaſterii (6).

Quamvis autem hæc ita ſint, & jure ſubſiſtant, vereor tamen, ne per injuriam vel imperitiam ſemper & ubique ita obtinuerint. Non loquor de ea ſpecie, qua privatus pro Univerſitatis debito, per modum Repreſſaliarum, detentus & damnatus eſt, nam quia Repreſſaliis non eſt locus, niſi denegata juſtitia, ea ſpecies huc non pertinet. Loquor de ea ſpecie, qua contra Univerſitatem experiundi poteſtas eſt, & vel ſic, quod Univerſitas debebat, ſingulis ſæpe extortum eſt. Si ob ſalutem publicam tale quid fiat, defendi quodammodo poteſt, ſi hæc non verſetur, omnino improbum eſt. Salus utique publica Ordinibus Hollandiæ cordi & curæ fuit, cum in notiſſimo illo edicto, quod de exactione tributorum editum eſt ult. Mart. 1588. palam ſanciverint, pro non ſolutis tributis Urbium, Pagorum Collegiorumque, etiam ſingula membra & quoſque incolas eorum locorum conveniri, & ab iis tributa exigi poſſe. Atque ea ipſa ratio effecit, ut & eorum, quæ ſinguli debent, etiam contra Univerſitatem ſit actio ex decreto eorumdem Ordinum 16. Jul. 1657. (7) eo quippe jubentur Magiſtratus Pagorum Fiſco ſolvere milleſimam bonorum, quam incolæ debent, ſecundum catalogum, ea de re factum. Et ſic adhuc ſervatur in exactione centeſimæ & ducenteſimæ, etiamſi nulla Magiſtratuum in exigendo culpa arguatur.

(2) *Handveſten van Enchuyſen* p. 121.

(3) Exſtat ſeparatim inter *Collectanea mea*.

(4) Aitzema *Hiſtor. lib.* 39. p. 601.

(5) Idem *eodem libro* p. 1084. & 1085.

(6) Idem *lib.* 46. p. 665.

(7) *Reſolutien van de conſideratie ten tyde van de Wit* p. 373.

tur. Sed hæc, inquam, in cauſa publica, ob favorem Fiſci, & ſi quid ex iniquo habeant ea exempla, contra ſingulos utilitate publica rependitur. Etiam jure Romano, in ſimili cauſa, ſimile quod placuiſſe, indicat *l.* 7. *vſ. qui ſi C. de Exactor. tribut.* At vero generaliter in quacunque cauſa ſæpe obtinuit, ut pro debito Civitatis privatus quiſque fuerit detentus & damnatus. Quin ne id fieret, impetratis privilegiis ei injuriæ aliquando occurſum eſt. Ejuſmodi eſt privilegium, quod Philippus Burgundus Dordrechtanis dedit anno 1424. (8) iis largiens *vry geley, om niet gearreſteert te werden voor Stads ſchulden, voor den tyd van vier jaren.* Et cum ei, qui Urbi Brunſwycenſi pecuniam crediderat, non ſatisfieret, ſecundum eum morem, quamvis peſſimum, Ordines Generales 9. Nov. 1640. decreverunt, creditor arreſto includeret civium Brunſwycenſium bona, ubicunque reperta, ut refert & ſimul recte damnat Aitzema (9). Ipſa quoque Hollandiæ Curia, mea memoria, Monachum quemdam ex Monaſterio prope Gandavum, ob æs alienum ipſius Monaſterii, Hagæ Batavorum arreſto detinuit, &, quod Monaſterium debebat, ſolvere damnavit. Quam Sententiam ego nolim facere meam, quamvis non ignorem, quam plurimos eſſe juris Interpretes, qui ſic ſapiant. Ita ſane ſapit Peckius *de jure ſiſtendi cap.* 4. *num.* 17. ita & alii. Sed plures, quæ contradicant, auctoritates poſſem adducere, ſi non nauſearem ad ſterquilinia Doctorum, ſine ſolida ratione juris id, de quo agitur, vel ajentium vel negantium.

Ceterum JCti, qui ex ratione & lege didicerunt ſapere, adhuc putant eſſe ſequendam regulam *d. l.* 7. § 1. *ff. quod cujuſque Univerſ. nom.* ſingulos nempe non debere, quod debet Univerſitas, ſed ſunt (10), qui hanc exceptionem addunt: *niſi Univerſitas ſe ipſam AC CIVES SUOS nominatim obligavit.* Conſentio, ſi ita paciſcatur ipſe Princeps, ex dominio eminenti, quod habet in ſubditos eorumque bona; diſſentio, ſi ita paciſcantur Magiſtratus ſingularum Urbium, vel Curatores alterius cujuſque Univerſitatis, ſine conſenſu Principis, nam ea eorum poteſtas non eſt, ut contra decreta juris ſingula Civitatis vel Univerſitatis membra, eorumque bona, in ſolidum obligare poſſint. Niſi igitur a Principe impetraverint privilegium, quo id facere liceat, vel omnium membrorum in hanc rem conſenſum adhibuerint, adhuc ſtabimus *d. l.* 7. § 1. Principis imperium eo uſque, ut dixi, porrigo, & neſcio, an quiſquam alius de eo dubitaverit. Recte itaque Ordines fœderati Belgii, ex mandato vel ratihabitione ſingularum Provinciarum in § 23. fœderis Utrecht. 23. Jan. 1579. inter ſe pacti ſunt, ſi qui Ordines in id fœdus quid commiſiſſent, eorum Ordinum ſubditi, eorumque bona pro eo ubique locorum caperentur & exigerentur. Succeſſit deinde ſpecialis Conſtitutio, a quibuſdam Gubernatoribus & pleriſque Provinciis fœderati Belgii facta 13. Jul. 1579. (11) qua illud ipſum placuit,

(8) Oudenhoven *Zuyd Holland.* p. 610.
(9) *Hiſtor. lib.* 20. p. 126.
(10) Buſius & Groenewegen ad *d.l.*7. § 1.
(11) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit.* p. 971. & ſeqq.

cuit, ſi nempe Ordines tributa, in quæ conſenſere non ſufferant. Atque id anno 1586. ſuis accidiſſe Hollandi commemorant in § 4. Reſponſi ad Leyceſtrium 4. Oct. 1587. (12) & aliis quoque Provinciis ſæpe idem accidiſſe uſque ad annum 1639. Conſiliarii Ordinum Generalium prolixe expoſuerunt in epiſtola, ad eos Ordines ſcripta 14. Dec. 1716. (13).

Optime conſultum eſſet rationibus Reipublicæ, ſi etiam poſt annum 1639. ii Conſiliarii non ceſſaſſent tributa exigere ſecundum illam Conſtitutionem, vel Ordines ſingularum Provinciarum ei exactioni non reſtitiſſent, ut, ex fide data, reſiſtere non debebant. Sed ceſſatum eſt ab eo anno 1639. maximo Reipublicæ detrimento. Quod cum animadverterent Ordines Hollandiæ, 2. Maj. 1663. decreverunt (14) curaretur apud Ordines Generales, ut *d.* § 23. fœderis Utrecht. & ea Conſtitutio 13. Jul. 1579. denuo in uſum revocarentur. Sed quum plurimi Ordinum ſint reliquatores, nunquam, credo, id obtinebitur apud Ordines Generales, & minus adhuc apud ſingulas Provincias. Præſtitiſſet forte exercere *d.* § 23. & d. Conſtitutionem, quam rogare, ut de novo quid ſanciretur, neque enim liquet, abrogatum eſſe id jus, quo Reſpublica ex mutuo pacto conſtanter uſa eſt, & ſine quo, ſi verum amamus, vix eſt, ut ipſa Reſpublica ſalva eſſe poſſit. Tantum quoque temporis non effluxerat ab anno 1639. ut non uſu abolitam poſſis credere illam Conſtitutionem anni 1579. Sed quid prodeſſet voluntas exercendi ejus juris, ſi, rupta pactorum fide, reniterentur Ordines ſingularum Provinciarum, &, quo magis reliquatores ſunt, eo magis reniterentur. Juſtus ſic metus erat, ne ipſi illi Ordines, eorumve apud Ordines Generales delegati, pro debito Provinciæ ſuæ exigerentur. Nemo quoque Ordinum pateretur ſubditos ſuos in ſua Provincia exigi, quin nec alios ex alia Provincia, ne ſibi ſcilicet ſuiſque ſimile quid accideret in ea Provincia, cujus ſubditus apud ſe exigeretur. Et quis exigeret Ordines reliquatores? Conſiliarii, inquies, Ordinum Generalium, quibus cura Ærarii publici, & ipſa quoque exactio tributorum, in quæ conſenſerunt Ordines, demandata eſt. At illi in ſingulis Provinciis neque Imperium habent, neque juriſdictionem ullam, & arma viroſque adhibere, invitis Ordinibus, nunc non licet. Quoquo igitur te vertas, ſi reluctentur Ordines, difficilis, quin potius nulla eſt tributorum executio, & nulla erit in poſterum, niſi ſinguli Ordines jure exigendi, ſecundum illam Conſtitutionem 13. Jul. 1579. cedant Conſiliariis Ordinum Generalium, ſed, cum hæc Conſtitutio ob has, quas dixi, rationes ſenſim ſine ſenſu exoleverit, & nunc majus, quam olim, ſit æs alienum, quod ſingulæ Provinciæ arcæ communi debent, ea ceſſio magis ſperanda, quam exſpectanda eſt. De jure exigendi tributa, in quæ conſenſum eſt ab Ordinibus, exſtant tres elegantes epiſtolæ (15), quas Conſiliarii Ordinum Genera-

(12) Exſtat ſeparatim inter *Collectanea mea* hac inſcriptione: *Antwoorde van de Ridderſchap, Edelen en meeſte Steden van Holland op de Remonſtrantie van den Grave van Leyceſter*.

(13) Separatim, & inter *Acta Ordinum*.

(14) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit*. d. p. 671.

(15) Separatim & inter *Acta Ordinum*.

neralium ad eoſdem Ordines ſcripſerunt 14. Dec. 1716. & 18. & 27. Jan. 1717. grandes quidem, non tamen verboſæ, ut & exſtat nova executionis formula, a Delegatis Ordinum Generalium, eorumque Conſiliariorum compoſita 12. Apr. 1721. (16) & eodem die ad ſingulas Provincias tranſmiſſa. Sed quamvis ea formula ſic ſatis juſta ſit, ut tamen ab Ordinibus probaretur, nondum obtineri potuit. Nihil igitur adhuc ea in re profectum eſt.

Interea vides, Ordines ſingularum Provinciarum pro debito communi cujuſque Provinciæ obligaſſe ſubditos ſuos, eorumque bona in ſolidum. Et recte, quia Ordines, quod ad tributa, vel erant ſui juris, vel utique præ ſe ferebant. Sane Principi id licere, nemo diffitebitur; niſi qui neſcit, quæ ſit ratio ſummi Imperii. Sed quod Principi licet, non continuo licebit Curatoribus alterius cujuſque Univerſitatis, ut ſunt Magiſtratus ſingularum Urbium. Et tamen his idem licere, ex facto ſe reſpondiſſe memorat Buſius ad *d. l.* 7. § 1. *ff. quod cujuſque Univerſ. nom.* & ſic quoque alius, de jure conſultus, reſpondet *conſil. Holl. tom.* 2. *conſil.* 84. Quin & Judices Leidenſes 1. Sept. 1578. & ex appellatione Curia Hollandiæ 5. Nov. 1579. (17) quemdam, pro debito Civitatis detentum, in ſolidum damnarunt, non alia ratione, quam quod Magiſtratus, Univerſitatis nomine, obligationem contraxerat. Similiter eadem Curia judicavit anno 1588. & etiam, in cauſa appellationis, Senatus Supremus 18. Sept. 1590. (18) Sed puto vitioſa eſſe illa reſponſa, & vitioſas quoque eſſe illas ſententias, quia Magiſtratus ſuo jure non recte obligat Cives ſuos, & privata eorum bona. Et ſic etiam alii rectius reſponderunt *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 57. *Suo*, inquam, *jure*, nam ſi Princeps id iis conceſſerit, aliud dicerem, quia ex ejus auctoritate obligatio tunc cenſenda eſt. Aliud quoque dicerem, ſi Cives, in hanc rem coacti, ejuſmodi obligationi conſenſerint, ſic enim naſcitur ſponſio Civitatis, & ex ea ſponſione ſinguli obligantur. Atque id ipſum eſt, quod non obſcure indicant Conſultores *d. conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 57.

CAPUT XIV.

An liceat Urbes, earumque mœnia exſtruere, reficere, extendere, munire ſine conſenſu Principis?

Muros exſtruere non licet ſine auctoritate Principis, adeo ut neque apud Præſidem ſit ejus rei poteſtas inconſulto Principe, ut eſt apud Modeſtinum in *l. 6. ff. de oper. publ.* de reliquis operibus publicis tantundem dicit in *d. l. 6.* Quod ſic intelligendum, ſi ſumtu publico exſtruantur *l.* 3. § 1. *ff. eod.* alioquin ſub quibuſdam cautionibus permittit *d. l.* 3. *pr.* Quæ *mœnium*, eadem & aliorum *operum publicorum* eſt ratio: unde & apud varios Auctores promiſcua eſt earum vocum ſignificatio, ut obſervavit Salmaſius ad *hiſtor. Aug. Scriptores* in *Commodo cap.* 17. Atque inde templum, ut in Colonia Tarraconnenſi ſtrueretur Auguſto, non niſi petentibus Hiſpanis conceſſum eſſe ſcribit Tacitus *lib.* 1. *annal. cap.* 78. & Pruſenſibus a Trajano data po-

 teſtas

(16) Rurſus ſeparatim & inter *Acta Ordinum*.

(17) *Deciſ. mixt.* 71.

(18) *Ibidem deciſ.* 170.

teſtas exſtruendi novum balneum, ut refert Plinius *lib.* 10. *epiſt.* 24. & 25. Nec aliter obtinuit apud antiquos Hollandos. Quare Philippus Burgundus Weſterwoudanis Curiam exſtruere permiſit 29. Nov. 1444. (1). Idemque idem permiſit τοῖς in Sybekarſpel en Benningbroek 27. Sept. 1462. (2) Exſtat etiam privilegium Philippi II. Hiſpan. Regis, quo Alkmarianis 4. Nov. 1557. novam Zugoſtaſiam habere conceſſit (3). De novis Eccleſiis exſtruendis varia quoque ſunt Hollandiæ Gravionum privilegia, quæ nunc non recenſeo.

Sed hæc quidem de operibus novis, ſemel enim exſtructa, ſine conſenſu Principis, reficere licere, ecquis dubitare auſit? Ædes labantes Deorum, muros Urbium, ruinam minitantes, reficere, fulcire, & quovis modo tueri, ad Magiſtratuum curam cum maxime pertinet. Quemadmodum olim Ædiles Romani, quemadmodum alibi alii Magiſtratus varie appellati, opera publica ſarta tecta conſervarint, & adhuc conſervent, non eſt, qui ignorat, ullus. Eam Magiſtratuum eſſe curam ſola ratio perſuaſerit, ſed, ſi auctoritatem deſideres, ecce Impp. in *l.* 5. *C. de oper. publ.* poſtquam negaverant, ſumtu publico opera nova, ſine auctoritate ſua, exſtrui oportere nominatim addunt: *ea tamen inſtaurandi, quæ jam deformibus ruinis intercidiſſe dicuntur, univerſis licentiam damus*. De muris tamen contradicere diceres Ulpianum in *l.* 9. § 4. *ff. de diviſ. rer. & qual.* cum ait, *muros Municipales nec REFICERE licere ſine Principis aut Præſidis auctoritate*. Scrupulum habet ille locus; ſed vulgo non animadverſum, quæſivi ejus Interpretem idoneum, & non inveni. Quidni muros, qui collabuntur, reficere liceret ſine auctoritate Principis vel Præſidis? Cave exiſtimes, in *muris* vel in *muris Municipalibus* eſſe hic aliquid, quod ſingularem notionem deſideret. Quid igitur? ego per *muros reficere* in *d. l.* 9. § 4. potius intellexerim muros, ex qua cauſa antea dejectos, rurſus exſtruere: ut licuerit quidem muros labantes *reparare*, κατακρτίζειν ſed non licuerit deſtructos *de novo facere*, ἀνακινεῖν, abſque auctoritate Principis aut Præſidis. Vox ἀνακνεώσεως hic eſt cum in Baſilicis, tum in Scholiis, & *inſtaurationem* ſignificat. Fac igitur muros auctoritate Principis dirutos, vel ex pacto cum alio Principe, qualia pacta inter finitimos Principes ſæpe intercedunt, vel jure victoriæ, ut muri Hieroſolymorum diruti apud Tacitum *lib.* 5. *hiſtor. cap.* 9. vel in modum pœnæ, contra Urbes rebelles exercitæ, eos non licebit ἀνακινεῖν, *rurſus exſtruere*, niſi adhibito Principis aut Præſidis conſenſu.

Sic interpretor *reficere* in *d. l.* 9. § 4. & ſic, quod Ulpianus dixit, rationem habet, quam alioquin non haberet. Exemplum, ex recentiori hiſtoria, præbeant Alkmariani noſtri in Hollandia Boreali. Hi a Philippo Burgundo, ob rebellionem, olim damnati ſunt, ne portas vel munitiones habere vellent. Cum tamen invadi metuerentur, Curia Hollandiæ 8. Jul. 1445. (4) ejuſdem Philippi nomine, Magiſtratui conceſſit, Urbem ſuam portis claudere & mu-

(1) *Handveſten van Weſtwoude* p. 77.
(2). *Handveſten van Sybekarſpel en Benningbroek* p. 43. *A.*
(3) *Handveſten van Alkmaar* p. 45.
(4) *Ibidem* p. 22.

muniie liceret, manente tamen condemnatione, ut nempe rurſus tollerentur portæ & munitiones, ſimulac imperatum eſſet. Quod autem de Præſide ait *d. l. 9.* § 4. forte accipiendum eſt de eo caſu, quo id Alkmarianis permiſit Curia Hollandiæ (quæ & ipſa putat ſe Præſidis officio fungi) ſi ſcilicet hoſtium metus urgeat, ceteroquin ea res Præſidis poteſtatem excedit, ut modo dicebam ex *d. l. 6. ff. de oper. publ.* Atque illa Philippi Burgundi ſententia contra Alkmariam, tanquam Urbem rebellem, lata mihi videtur cauſam dediſſe, quod in edicto Caroli V. 11. Oct. 1531. (5) & in alio ejuſdem 18. Jan. 1549. (6) § 12. ea, quæ clauſis Urbibus ibi tribuuntur, nominatim quoque porrigantur ad Hagam & *Alkmariam*, & ipſa *Alkmaria* poſt Hagam commemoretur. Ut ſic non tam jure ſuo, quam precario Haga & Alkmaria jura Urbium exerceant, neque ſcio, an meliore jure nunc Alkmaria exerceat, cum abolitam eſſe illam Philippi ſententiam nondum compererim. Hoc comperi, Alkmariam, non ſecus atque alias Hollandiæ Urbes, jura Urbium perfecte exercere.

Sane extendere & proferre Urbium & Oppidorum mœnia, injuſſu Principis, Magiſtratibus non licet; idque & in Hollandia obſervari JCti Hollandi ſcribunt (7). Duplex ejus rei mihi videtur eſſe ratio, altera, quod non recte proferamus mœnia, quin ſimul occupemus privatorum fundos, mœnibus vicinos, quod Magiſtratuum poteſtatem longe lateque excedit; altera, quod ſolius Principis ſit curare, ne vetera Urbis munimenta, prolatis mœnibus, abſorbeantur, ſin autem, exſtruantur nova ad arcendos, ſi ingruant, hoſtes vel latrones. Privilegiis igitur Principum in hanc rem opus eſt, quemadmodum & hæc in Hollandia variarum Urbium Magiſtratus imploraſſe & impetraſſe, ex Actis publicis conſtat. Sic Albertus Bavarus Amſterdammenſibus anno 1386. poteſtatem dedit (8), ſi neceſſitas poſtularet, *de vryheid van haar Stede te mogen meeren en uytſetten tot honderd garden toe*. Unde & Statutis Amſterdammenſium continetur (9): *zoo wes huyſinge en erve die Raden hebben willen ter Stede behoef, of ter Kerken behoef, dat zullen die Raden van der Stede hebben tot 's Geregts ſeggen*. Etiam recentiora quædam privilegia Amſterdammenſes in hanc ipſam rem obtinuerunt ab Ordinibus Hollandiæ, ut 10. Maj. 1594. (10) & 7. Aug. 1609. (11) quo poſtremo privilegio generaliter & indiſtincte id iis permiſſum eſt. Idem Albertus Bavarus Leidenſibus quoque 15. Jun. 1386. privilegium dedit (12), ut iis occupare liceret privatorum fundos extra Urbem, ad eam ſcilicet muniendam & cingendam, ſed ſimpliciter ad extendendam Ordines Hollandiæ 6. Maj. 1611. (13) Unde & legum Leidenſium § 47. idem iiſdem fere verbis continetur, quod Statuto Amſterdammenſi, cujus verba hic exhibui. Alkmariano Ma-

(5) *Plac. I. 2. 47.*

(6) *Ibidem II. append.* p. 2060.

(7) Van Leeuwen ad Peckium *de arreſtis* cap. 6. n. 6.

(8) *Handveſten van Amſterdam edit.* 1663. p. 6.

(9) *Ibid. edit.* 1663. p. 197. n. 7.

(10) *Ibidem* p. 98. n. 3.

(11) *Ibid.* p. 104. n. 9.

(12) Van Leeuwen ad Peckium *de arreſtis* cap. 6. n. 6.

(13) *Plac. Holl. tom.* 1. p. 371.

Magiſtratui Ordines Hollandiæ idem permiſere 17. Mart. 1598. (14) & id ipſum quoque habet § 44. Conſuetudinum Alkmar. (15) Atque ille ipſe Albertus Bavarus, qui Amſterdammenſibus & Leidenſibus priora illa privilegia dedit, Weeſpenſibus etiam anno 1041. conceſſit (16), *der Stede vryheyd te mogen meeren en langen* 50. *Roeden*. Quum tamen Haarlemenſes anno 1671. urbem ſuam extenderet, nullam ullius privilegii mentionem factam vidi (17).

An inconſulto & invito Principe Arces exſtruere vel Urbes munire liceat, non uſquequaque videtur conſtare. In mandato criminali, quo Dynaſta Orangius 19. Jan. 1567. (18) ad tribunal Ducis Albani vocatus eſt, inter alia ei objectum, quod Comiti Brederodio Vianæ muniendæ auctor fuiſſet. Cui Orangius Apologia ſua, anno 1568. edita (19), reſpondit, in Belgio ſemper licuiſſe Toparchis loca ſua munire, & quam plurima ejuſmodi munitionum exempla exſtare. De Viana nihil definio, quia hæc tunc & deinceps, donec ab Hollandis emta eſt, ſui juris eſſe dicebatur, ſed quod Orangius ait de univerſo Belgio, forte referendum ad antiquiora tempora, quibus ipſa Hollandia erat ſciſſa in diverſa Imperiola, quæ ſingula erant ſui juris, & proprio Marte bellum gerebant, atque ita & ſe muniebant contra vicinos ingruentes. Poſtquam autem hæc Imperiola coaluerunt & in unum Principem conceſſerunt, ego non auſim, injuſſu ejus Principis, Magiſtratibus & Toparchis tribuere poteſtatem muniendi Urbes vel alia quæcunque loca. Quid enim ſi muniant adverſus ipſum Principem? id utique nullo jure licet, & de eo conſtituere ſolius Principis eſt. Vix etiam fiunt munitiones, niſi occupatis privatorum ædibus vel fundis, atque hæc occupare ſolius quoque Principis eſt, vel, ut ſupra dicebam, Magiſtratus ex ſolo Principis privilegio.

Inde eſſe opinor, quod apud Romanos in Provinciis non licuerit niſi proprios fundos muro cingere *l.* 10. *C. de ædif. priv.* & quod & his tantum fas ſit poſſidere Caſtella, quibus adſcripta ſunt, neutiquam vero privatis *l.* 2. *C. de fund. limitr.* & quod Magiſtratus ſæpe prece, ſæpe & pretio ab Imperatoribus obtinuerint poteſtatem Urbes ſuas muniendi. Judæi certe, *per avaritiam Claudianorum temporum, emto jure muniendi, muros ſtruxere in pace, tanquam ad bellum*, ut auctor eſt Tacitus *lib.* 5. *hiſtor. cap.* 12. Et inde eſt, quod Ludovicus Bavarus Imper. IV. anno 1322. Godefrido, Comiti Chiniacenſi, ſingulari privilegio, in rei fortiter geſtæ præmium, permiſerit Arcem condere intra fines Imperii (20). Huc quoque refero, quod Stephanus, Anglorum Rex, Nobilibus in Anglia, per modum privilegii, conceſſerit Caſtella exſtruere, quibus tamen deinde adverſus ipſum Regem uſi ſunt. Quo periculo cautior factus Henricus II. illa, per-

(14) *Handveſten van Alkmaar* p. 69.
(15) *Ibidem* p. 77. A.
(16) *Handveſten van Weeſp.* p. 3.
(17) *Hollandſche Mercurius* 1671. p. 121. ad 125.
(18) Bor *Nederl. Oorlogen*, *append. van authentique Stukken tom.* 1. p. m. 16.
(19) Idem *ibidem* p. m. 11.
(20) Apud Burgundum *hiſtor. Bavar. lib.* 1. p. 16.

permiſſu Stephani, exſtructa Caſtella, iterum evertit (21). His convenit privilegium, quod Wilhelmus Bavarus 15. Maj. 1355. Dordrechtanis dedit in hæc verba (22): *dat niemand binnen onſen Lande van Zuyd-Holland Veſten ofte Borgten maken mag, voorder dan twee Roeden voeten dicke, 't en ware op die palen of op die kant van onſen Lande, en dat by onſen wille, en tot onſer behoef*. Cui privilegio ſimillimæ ſunt *d. l.* 10. *Cod. de ædific. priv.* & *d. l.* 2. *Cod. de fund. limitr.* quod nempe liceat proprios fundos muro cingere, ſed non habere Caſtella in uſum privatum. Quum vero, ut jam indicavi, extenſiones & munitiones Urbium ſæpiſſime occupent privatorum ædes & fundos, jus illud occupandi, ſoluto ex arbitrio boni viri pretio, privilegiis, quæ Magiſtratus impetrant, fere inſertum eſt, ut privilegio Leidenſium 15. Jun. 1386. & Amſterdammenſium 10. Maj. 1594. cujus utriuſque ſupra memini. Si privilegio indigeant Urbes, quæ jus ſuffragii habent in Comitiis Ordinum, ecquid judicabis de iis, quæ jus ſuffragii non habent? ſæpe tamen & de harum munimentis tumultuoſe turbatum eſt, ſed hæc omnia commemorare longum eſſet.

CAPUT XV.

De Dominio eminente nonnulla, & de refundendo pretio eorum, quæ jure ejus dominii occupantur.

Illa poteſtas, qua Princeps ſupra ſubditos eminet, *dominium eminens* vel *ſupereminens* appellant Scriptores juris publici, ſequuti Grotium, qui ita præivit *lib.* 1. *de jure belli & pacis cap.* 3. § *6. n.* 2. & *lib.* 2. *cap.* 14. § 7. & 8. Adſentior tamen Thomaſio ad Huberum *de jure Civitatis lib.* 1. *ſect.* 3. *cap.* 6. *num.* 38. exiſtimanti, rectius dici *Imperium eminens*, quam *dominium eminens*: nam quicquid ejus juris exercent Principes, proficiſcitur a ſuprema eorum poteſtate. Unde Seneca, cum hoc jus exprimeret, *poteſtatis* voce uſus eſt *lib.* 7. *de benefic. cap.* 4. *ad Reges*, inquit, *poteſtas omnium pertinet, ad ſingulos proprietas*. Poteſtas illa eminens porrigitur ad perſonas & bona ſubditorum, & facile largientur omnes, ea ſublata, Civitatem ſalvam eſſe non poſſe. Ex ea poteſtate bellum indicitur, pax pangitur, fœdera ineuntur, tributa & vectigalia imperantur, ſubditi eorumque bona, etiam in ſolidum, obligantur, quin & occupantur res ſingulorum, ſi ita viſum fuerit Principi. De ea Principis poteſtate nemo, qui ſapit, dubitavit unquam, ſed de finibus ejus regundis omnis diſputatio eſt. Si fingas Principem, cui, quod libet, licet, fruſtra diſputamus, ſed de eo agimus, qui bono publico conſulit, & eorum, quæ decernit & imperat, rationem reddere poſſet, ſi deberet. Juſtus Princeps ipſe Imperio ſuo terminum ſtatuit, nec extimeſcit aliorum de finibus ejus regundis judicium. Priuſquam autem hos recte regas, recenſendæ omnes ſpecies Imperii eminentis, de ſingulis deliberandum & caute pronunciandum eſt. An id præſtiterit Jacobus Andreas Cruſius, Reipublicæ Mindenſis Syndicus, *tractatu hiſtorico-politico-juridico de præeminenti dominio Principis & Reipublicæ in ſubditos, eorum bona ac jus quæſitum*, malim te ibi legere, quam ex me intellige-

(21) In *Floro Anglico* p. 21. 22. & 27.

(22) Oudenhoven *Zuyd-Holland*. p. 414.

ligere. Exſtat ille libellus inter ejus *opuſcula varia*, quæ Mindæ prodierunt anno 1668. Si excuterem, quæcunque ille dixit, modum, quem mihi præſcripſi, excederem, & ſimul Augiæ ſtabulum purgarem.

De ea ſpecie duntaxat agere conſtitui, qua Princeps, ex Imperio eminenti, ſubditis aufert jus quæſitum, ſive id conſiſtat in re mobili, ſive in actione. Id Principi licere inter omnes conſtat, ſed non æque conſtat, ex qua cauſa liceat. Pufendorfius *lib.* 8. *de jure nat. & gent. cap.* 5. § 7. ubi de eo jure Principis agit, exiſtimavit, *dominio eminenti locum non eſſe, niſi Reipublicæ NECESSITAS requiſiverit*, ita tamen, ut poſtremum neceſſitatis gradum non deſideret. Grotius ſola *utilitate* contentus eſt *lib.* 2. *de jure belli & pacis cap.* 14. § 7. nam, ut jus quæſitum ſubditis auferatur *ex vi ſupereminentis dominii*, *primum*, inquit, *requiritur. UTILITAS publica*, *deinde*, *ut*, *ſi fieri poteſt*, *compenſatio fiat ei*, *qui ſuum amiſit*, *ex communi*. Et mox § *6. Subditorum jus ei dominio ſubeſt*, *quatenus publica UTILITAS deſiderat*. Sane veriſſimum eſt, ex utraque cauſa, tam neceſſitatis, quam utilitatis id jus & olim exercuiſſe Principes, & nunc paſſim exercere. Sed & ſæpe utilitas in neceſſitatem incidit, ut non facile hanc ab illa diſtinxeris; quodque alius utilitatem, alius neceſſitatem appellabit. Ipſe non intercedo, nec ſcio quemquam intercedere, quominus Princeps ex utraque cauſa eo jure uti poſſit. Quia autem res eſt invidiæ plena, jus quæſitum cuiquam hominum auferre, oportet Principi ſemper ſuccurrat,

Non modo quid liceat, ſed quid feciſſe decebit.

Succurat & modeſtia Auguſti, qui, ut narrat Suetonius in *ejus vita cap.* 56. *forum anguſtius fecit*, *non auſus extorquere poſſeſſoribus proximas domos*. Succurrat etiam moderatio Senatus Romani, qui, cum Reſpublica ſolvendo non eſſet, maluit agros publicos vendere, quam Creditoribus ſuo die non ſolvere penſiones, quas debebat, ut eſt apud Livium *lib.* 31. *cap.* 13. Denique ſuccurrat, eo jure Imperii eminentis prudentiſſime utendum, non temere abutendum eſſe, temere autem abuti Principem, non idonea ratio in hanc rem cogat, & ſi plus auferat, quam omnino neceſſarium eſt vel utile in rem publicam. Sin autem urgeat ratio idonea, quicquid aufert, auferet quam minimo ſubditorum detrimento, & ſoluto, ex arca communi, pretio. Qui aliter in animum induxerit ſuum, prædo potius eſt, quam Princeps.

Quod dixi de ratione idonea, interpretationem deſideraret, ſi jam non intelligeres, quicquid ejus rei eſt, ad neceſſitatem vel utilitatem publicam eſſe redigendum. Si, ut Grotius ait, id jus exercere liceat ex utilitate publica, multo magis licebit ex neceſſitate publica, ſalus enim populi ſuprema lex eſt. Viæ publicæ utique neceſſariæ ſunt, cum ſine his nec commeare, nec commercia frequentare liceat. Quid igitur, ſi via publica vel fluminis impetu vel ruina amiſſa ſit? Vicinum proximum viam præſtare debere, ex Caſſio ſcribit Javolenus in *l.* 14. § 1. *ff. quemadmodum ſervit. amitt.* Tantum fundo vicini proximi detrahetur, quantum ad viam ſufficit, idque exigit neceſſitas publica. Sed utilitatis publicæ appellatio quouſ-

quouſque porrigetur? Procul dubio ejus rei arbitrium penes ipſum Principem eſt, ſed quærimus, quouſque, ſalvo viri boni officio, porrigere poſſit? nolim commemorare mille ſpecies utilitatis publicæ, quæ incidere poſſint, & de ſingulis ire in conſilium, ſuffecerit quaſdam indicare, de quibus inter omnes conſtat, & ab his diſce reliquas. Poteſtas eminens utique exerceri poteſt ad occupanda ea, ſine quibus opera publica, templa forte & fora, exſtrui non poſſunt. Atque inde eſt, quod privati, etiam inviti, ad ejuſmodi opera, domos ſuas teneantur vendere *l. 9. C. de oper. publ.* Si id noluerit Auguſtus, ejus modeſtiæ tribuendum eſt. Nulla Civitas eſt, quæ non opera publica deſiderat, & ſi ad hæc exſtruenda liceat privatorum domos occupare, multo magis licebit per eorum fundos canales fodere, ad uſum navium, & ad extendenda vel munienda Urbium Oppidorumque mœnia privatorum ædes diruere, agros vindicare, &, quicquid obſtat, amovere. Ex iis ſane cauſis non tantum ipſe Princeps recte exercet jus Imperii eminentis, ſed & eo, datis privilegiis, recte cedit Urbium Oppidorumque Magiſtratibus, ut declarant exempla, quæ attuli *capite proximo*. Hæc autem omnia an ad neceſſitatem, an ad utilitatem publicam referas, nihil quicquam ad me, qui ex utraque cauſa Principi id jus largior; tricentur de eo alii, quibus placet verbis ludere, nam, ut dixi, in re ipſa conſentiunt omnes. Munimenta utique exſtruimus, non tantum appropinquante hoſte, ſed & media pace, & utroque tempore pari jure licet. Etiam media pace id exigit neceſſitas Reipublicæ tuendæ, quia tumultuaria munimenta, quæ appropinquante hoſte fiunt, ei repellendo non ſolent ſufficere.

Sed, ut factorum, ita & judiciorum magna eſt diverſitas. Quod aliis neceſſarium, aliis ne quidem utile videbitur. Fac, Principis libertatem periclitari, ſi non exerceat Imperium eminens? & ſic ipſi ſedere, aliis non ſedere? In Zelandia haud ita pridem hæc res magnis animis acta, neque inter Provincias fœderati Belgii adhuc tranſacta eſt. Zelandiæ Ordines ex hereditate Wilhelmi III. Dynaſtæ Orangii, jus aliquod feudale, quod ipſe habuerat in Veram & Uliſſingam, occuparunt, decreto in hanc rem facto 17. Nov. 1732. (1) Verebantur ſcilicet Ordines, ne Wilhelmi heredis heres, ſi Vaſallus eſſet, exercendo illud jus feudale, libertati ſuæ obreperet. Ille contra cenſebat, & quum pretium, quod Ordines pro abolito eo jure ei numerare parati erant, nollet accipere, depoſitum eſt. Interim poſſident Zelandi, quo exitu, dicat, qui vates eſt. Zelandorum partes ſequuntur Hollandi, & ex Fœderatis alii. Alii rurſus de injuria Zelandorum prolixe queruntur, & in utramque ſententiam exſtant libelli, ſatis animoſe conſcripti. Prudentiæ erit, ne hic exponam, an in ea cauſa ratio ejus juris occupandi ſatis fuerit idonea, nec ne, neque etiam caperet hic locus, quicquid eſt ejus argumenti.

Qui, ut Imperium eminens exerceri poſſit, neceſſitatem vel utilitatem publicam deſiderari, ut ipſe deſidero, reliquas cauſas, ſine exceptione omnes, excludit. An igitur, ut ſubditus re ſua carere tenetur ex utraque, quam dixi, cauſa, ita quoque tenebitur; ex cauſa

(1) Exſtat ſeparatim & inter *Acta Ordinum*.

voluptatis vel amœnitatis publicæ, vel etiam ex cauſa ſolius ornatus publici? non putaverim, neque etiam putavit Senatus Romanus in cauſa M. Licinii Craſſi, nolentis per fundum ſuum derivari aquæductum, quem moliebantur Prætores, quique non aliam, quam voluptatis & ornatus cauſam habere dicebatur. Rationes in utramque partem & decretum Senatus retulit Auctor *diſquiſitionum politicarum caſu* 31. Ita quidem cenſuit Senatus Romanus, ſed alia ſententia uſus eſt Wilelmus I. Dynaſta Orangius, in Diplomate ſub nomine Philippi II. Hiſpaniarum Regis, edito de inſtitutione Academiæ Leidenſis *6.* Jan. 1574. (2) eo quippe conceſsit Magiſtratui Leidenſi ædes, aliaque loca publica privatave, ſoluto dominis privatis pretio, quocunque tempore deſtruere & occupare, non modo ad Academiæ exſtructionem, ſed & ad ornamentum aut Studioſorum voluptatem, *tot cieraat der zelve, en de recreatien der Studenten eenig ſints dienlyk, behoudelyk dat zy luiden gehouden worden de particuliere eigenaars of beſitters van de private huyſen alleenlyk te vergenoegen tot ſchattinge van Schepenen.* Hac juris publici prudentia ego non uterer, nec uſus eſt Senatus Romanus in cauſa Craſſi, nec etiam uſus fuiſſet Auguſtus, non auſus, ut dixi, dominis extorquere domos, ubi longe major erat ratio.

Ex quacunque autem cauſa res vel actiones ſubditorum ad bonum publicum occupantur vel deſtruuntur, æquum & juſtum eſt, quod addit Grotius *d. loc.* pretium dominis e publico eſſe reſarciendum. Atque ita Tiberius ſubvenit Pio Aurelio Senatori, queſto, mole publicæ viæ, ductuque aquarum, labefactas ædes ſuas, ut memorat Tacitus *lib.* 1. *annal. cap.* 75. Et in *d. l. 9. C. de oper. publ.* definitum eſt, ſi qua domus ad opus publicum diruatur, ad quam ſummam ejus pretium æſtimare poſſit Magiſtratus, ſin autem major ſumma impendenda ſit, ipſius Principis eſſe æſtimationem. Quin omnibus fere Privilegiis & Conſuetudinibus, *capite præced.* enumeratis, inſertum eſt, ſi Magiſtratus ad neceſſitatem vel utilitatem publicam privatorum ædificia vel prædia occupaverit, dominis pretium eſſe refundendum æſtimatione Judicum, vel boni viri arbitratu; plane ut in diplomate Wilhelmi I. cujus hic memini.

Tantundem dicerem, ſi, ad hoſtem arcendum, ædificia ſuburbana comburantur vel proſternantur, & ita quoque judicavit Curia Friſiæ 17. Maj. 1611. (3) Perperam contradicitur ex *l. 49.* § 1. *ff. ad leg. Aquil.* quia nihil ait ille § 1. quam ceſſare Aquiliam in ea ſpecie, ubi damnum non eſt datum *injuria*, & id habet rationem, cum Aquilia ſit pœnalis; Aquilia igitur excluditur, deſtructis ob bonum publicum privatorum rebus, ſed non excluditur actio in factum ad verum rerum deſtructarum pretium.

Quare nec indiſtincte probarem aliam ejuſdem Curiæ Friſiæ ſententiam, latam 20. Dec. 1623. (4) qua pretium pomarii ſuburbani, ne hoſtis in eo lateret, exſtirpati, negavit dominis, eædem namque rationes, quæ militant pro pretio domus combuſtæ, militant quoque pro pretio exſtirpati pomarii. Sed hoc ſolo forte juſta eſt d. ſententia 1623. quod pomarium, de quo agebatur, tunc tem-

(2) *Plac. III.* 3. 7. 1.
(3) Apud Sande *deciſ. Friſic. lib.* 5.7.3.
(4) Apud eundem *lib.* 7. 4.

temporis pertinuerit ad eum, qui deſerta Patria ad hoſtes tranſierat. Scio Peckium ad *cap.* 18. & *cap.* 79. *de reg. jur. in 6.* ubi ea ratio ſingularis non erat, ſic tamen ſapuiſſe, & in alia cauſa reſpondiſſe, ut judicavit Curia Friſiæ d. 20. Dec. 1623. Scio & hanc ſententiam probaſſe Cruſium *de dominio præeminenti Principis cap.* 5. quod nempe, qui ædificia vel pomaria ſuburbana exſtruunt, verſentur in re illicita, atque ita damnum, quod ſentiunt, ſua culpa ſentiant. Sed ego legem non novi, quæ generaliter prohibeat ædificia ſuburbana exſtruere, nam *l.* 14. *C. de oper. publ.* ad quam provocari video, eſt de *parapetaſiis*, hoc eſt, de iis, quæ operibus publicis annexa & affixa ſunt, ut recte explicavit Jacobus Gothofredus ad *l.* 39. *C. Theod. d. tit.* Hæc exſtrui vetantur propter metum incendii, aliaſque rationes quas ibi, ſi commodum eſt, leges.

Si qua vero lege vetitum ſit prope Urbem ædificare, & tamen ædificatum ſit, ædificia, quandocunque placuerit, recte deſtruuntur, non modo non refuſo pretio, ſed & commiſſa pœna, contra facientibus ſtatuta, ut palam cautum eſt § 79. LL. Leidenſ. Et cum Alkmariani petiiſſent, ædificia intra 200. perticas a munimentis ſuis ne exſtruerentur, & exſtructa tollerentur, Carolus V. conſtituit 15. Sept. 1528. (5) ne quis exſtrueret intra 100. perticas, ſed, quæ exſtructa eſſent, manerent. Rurſus Wilhelmus I. Dynaſta Orangius, 26. Oct. 1573. conſtituit (6), ne quis intra 600. perticas a mœnibus Alkmarianis ædificia exſtrueret, ſin autem, Magiſtratui, quando videretur, liceret deſtruere. Si deſtructio pendeat ab arbitrio Magiſtratus, neque præſcriptio in hac cauſa proderit, quemadmodum neque hanc in ſimilibus prodeſſe, ſatis intelligimus ex *l.* 6. *C. de oper. publ.* Quin & ſæpe permittuntur exſtructiones prope Urbem, ſed ea lege, ut ædificatores eas teneantur tollere ſuo ſumtu, ſimulac Magiſtratus juſſerit; & ſic eſt in privilegio quodam, quod Philippus II. Amſterdammenſibus dedit anno 1556. (7), idque apprime convenit antiquis Amſterdammenſium Statutis 22. Apr. 1399. & ult. Mart. 1401. Huc etiam pertinet privilegium Schoonhovenſium 14. Mart. 1549. (8) ex quo pretium arborum, quæ exſtirpandæ erant, ſolvitur iis dominis, qui tunc arbores habebant prope molas aquarias, ſed qui poſtea plantarent, eorum ſumtu eruerentur, addita etiam contra facientibus pœna.

Atque hæc quidem in hiſce cauſis. Sed quidni generaliter ſtatuamus, omne damnum, quod privati ferunt pro neceſſitate vel utilitate communi, commune, & proinde ex arca publica reſarciendum eſſe? Ita ſane reſponſum eſt *conſil. Belg. tom.* I. *conſil.* 182. *in fin.* Sed quum anno 1672. ruptis aggeribus aqua in Hollandiam eſſet immiſſa ad arcendos hoſtes, metuebat ille Conſultor, ne Ordines damnum, agris datum, non reſarcirent, quia, inquit, agris ad munitiones captis, nullum dominis pretium refunditur. Res ipſa vera eſt, ratio minus vera. De damno, per aquam immiſſam dato, non fruſtra metuit, non modo, quod ne tantum quidem Ordi-

(5) *Handveſten van Alkmaar* p. 32. & 33. & 64.
(6) *Idem* p. 60. & 61.
(7) Hooft. *Nederl. hiſtor. lib.* 2. p. 63.
(8) *Plac. II.* 5. 9. 1. 98.

num fuerit in loculis, unde æque illud damnum reſarcirent, ſed quod id damnum videatur damnum belli vulgare, ut ſi placuerit ibi potius, quam alibi cum hoſte confligere, caſtra metari, & quæ ſunt id genus alia. Damnum, quod oritur ex calamitate belli, oportet, ut omnes ſubditi æquo animo ferant, nec ejus ulla unquam fit reſtitutio. Sed quod ait Conſultor, non refundi pretium agrorum, qui muniendi ergo capiuntur, fortaſſe verum eſt fervente bello, quamdiu legibus ſilentium imponunt arma, aut cum munitiones fiunt tumultuariæ, & ad tempus, ſed cum exſtruuntur in perpetuum, id verum eſſe nondum potui animadvertere. Repugnant leges, quas *hoc & præcedenti capite* attuli, repugnant mores, hic & alibi Gentium recepti. Hiſpani certe anno *1667.* agris quorundam prope Bruxellas, muniendi cauſa, captis, publice edixerunt (*9*), quantum damni quiſque cepiſſet, ex Ærario publico reciperet. Recordor & Francos anno *1699.* Argentorati idem edixiſſe. Sed ubique exemplorum abunde eſt.

CAPUT XVI.

Ut ſolius Principis eſt crimina remittere, ſic ejus ſolius eſſe videri, criminum impunitates publice promittere.

Ne ulla crimina remitterentur, publicæ Diſciplinæ vigor exigebat, ſed hunc, ob bene merita forte, aliaſve cauſas, ſæpe ſubegit Reipublicæ utilitas, quam nec moroſe nimis aſpernatus eſt Populus Romanus, virtutis alioquin veræ cuſtos rigiduſque ſatelles. Sed turpiſſime deinde Gentes, tantum non omnes, eo jure ſunt abuſæ. In Belgio ſane olim in pernicioſam Reipublicæ frequentiam abivit remiſſionum licentia, inde fere nata, quod quam plurimi id jus exercuerint, ut obſervat & ſimul increpat Philippus II. Hiſpan. Rex, in §§ 15. 20. & 24. edicti de criminibus 5. Jul. 1570. Exercuerunt utique varii Toparchæ, quin & Abbatiſſa Rynsburgenſis, etiam *29.* Aug. 1560. (1). Quod autem plurimi exercuerint, tribuo diverſis Ditiunculis, ex quibus olim Belgium, & ipſa Hollandia conſtabat, & quarum pleræque ſui juris erant; ſed poſtquam hæ in unum Principem ceſſere, ejus ſolius eſſe videbatur ea exercere, quæ ſupra leges ſunt, & ad jura ſupremæ poteſtatis pertinent. Unde & Philippus II. in *d.* §§ 20. *&* 24. edict. de crimin. 1570. generaliter conſtituit, ne cuiquam liceret crimina remittere, niſi Comiti, Gubernatori Generali, vel denique ei, cui id ſpecialiter conceſſum eſſet.

Sed ex quo Principatus Hollandiæ & Zelandiæ ad ipſos Ordines ex aſſe pervenit, eorum eſt crimina remittere, & diplomata in hanc rem largiri, atque ita etiam utrique Ordines invicem pacti ſunt 11. Jul. 1674. (2). An autem & quemadmodum olim Ordines hanc remittendi poteſtatem cum Dynaſtis Orangiis, qua utriuſque Provinciæ Gubernatoribus, communicaverint, & an hi, ſecundum Codicillos ſuos, eam exercuerint, non vacat nunc inquirere, contentus monere, exſtinctis Gubernatoribus, præter ſolos Ordines in Hollandia & Zelandia neminem eſſe, qui ullius delicti gratiam cuiquam facere

(9) Aitzema *hiſtor. lib.* 47. p. 635.
(1) Pars *Catti Batav. aborig. p.* 402.
(2) In § 34. *van het nader Proviſioneel Accord.*

cere poſſit. Et ideo videntur errare Magiſtratus, qui, cum juris duntaxat habeant exercitionem, imprudenter quandoque ſeſe in Principem erigunt. Huc pertinet, quod de Magiſtratu quodam relatum eſt (3), eum pœnam mortis, antea decretam, mutaſſe & reum duntaxat ad triremes damnaſſe, nam qui pœnam mitiorem ſtatuit, quam leges imperant, delicti gratiam facit, idque ſolius Principis eſt. Huc quoque refero, quod Magiſtratus Groninganus anno 1662. propoſito Amneſtiæ edicto, ſeditioſis quibuſdam pœnam remiſerit, nam Amneſtia non recte proficiſcitur niſi a ſumma poteſtate, & ideo etiam Groningæ & Omlandiæ Ordinum delegati Judices illam Amneſtiam, utpote a non Principe profectam, anno 1663. inſuper habuerunt (4).

Sed an dicemus, Magiſtratuum quoque poteſtatem excedere, ſi ad detegendos forte facinoroſos impunitatem promittant conſciis & ſociis delicti? non excedere tam extra, quam intra Hollandiam ſcribi video (5). Et poſtquam JCti auctoritate ſua ſic præiverunt, facile ſequuti ſunt Judices, majores minoreſque, hanc poteſtatem ſibi promiſcue adrogantes. Curia ſane Hollandiæ, cum Enchuſæ adverſus Rempublicam ingens concitata eſſet ſeditio, 22. Oct. 1653. edixit (6), ſi quis ex ſeditioſis detegeret illos & illos, haberet præmium 2000. florenorum, & inſuper impunitatem delicti, ſi ejus fuiſſet particeps. Rurſus cum quidam criminis reus ope quorundam, ex carcere evaſiſſet, eadem Curia 19. Mart. 1660. edixit (7), tantum eſſet ejus, qui reum detegeret, præmium pecuniarium, &, ſi delicti eſſet ſocius, impunitas. Etiam mea memoria, in cauſa libelli famoſi, eadem Curia menſe Novembri 1695. conſciis & ſociis delicti, præter alia nonnulla, impunitatem quoque promiſit. Sexcenta forte Curiæ in hanc ſententiam edicta exſtant. Quin ipſi Urbium hæc exempla ſequuntur; atque ita Magiſtratus Amſterdammenſis edicto 16. Aug. 1650. propoſito (8), præmium pecuniarium ſtatuit, ſi quis detegeret auctorem vel impreſſorem libelli famoſi, in Amſterdammenſes compoſiti, promiſſa etiam impreſſori impunitate, ſi auctorem intra octiduum indicaret. Ipſe Magiſtratus Haganus edicto contra quoſdam ſicarios edito 21. Octob. 1699. impunitatem quoque videtur inſeruiſſe; *videtur*, inquam, promiſit enim nomen delatoris, etſi criminis ſocii, celatum iri, nomen certe ejus, qui in exemplum punitur, celari nequit. Alia ejuſmodi exempla publicæ Ephemerides quotidie ſuggerunt.

Dubito tamen, an hæc ullo jure ullave ratione defendi poſſint. Ego ſane didici, omnem delicti gratiam, ex quacunque demum cauſa ſit, proficiſci oportere a ſolo Principe, is & is ſolus eſt, qui gratiam facere poteſt, ſive ex aliqua cauſa, ſive ex nulla. Magiſtratus gratiam facere non poteſt, ne quidem ſi is, de quo agitur, patriam ſervarit. Judicis poteſtas non conſiſtit niſi in jure dicundo, atque ita abſolvitur ſolo exer-

(3) *Conſil. Holland. III. Amſterd. append.* p. 10.

(4) Aitzema *hiſtor. lib.* 43. p. 714.

(5) Vaidaura *obſerv.* 5. *cap.* 1. § 6. num. 187. & Bort. *tractaat crimineel* tit. 121. n. 21.

(6) *Hollandſche Mercurius* 1653. p. 90. & 91.

(7) *Ibidem* 1660. p. 31.

(8) *Ibidem* 1650. p. 40. & 41.

exercitio legum, in quas juravit. Unde & Ordines Hollandiæ 27. Sept. 1668. decreverunt (9), ne qui Judices in poſterum ſententiis ſuis insererent, *præferer.nde gratie voor rigeur van juſtitie*; cui ſimile quid in Francia eſſe obſervatum refert, & ſimul damnat Mornacius ad *l.* 11. *ff. de jurisdict.* Non me latet, auctorem *authenticæ*, *hodie C. de judic.* de obſervatione legum neſcio quam differentiam ſtatuere inter majores minoreſque Judices, ſed illam *authenticam*, ſine ulla auctoritate, eſſe confictam, dudum ab aliis eſt animadverſum. Apud nos utique omnes omnino Judices, etiam utriuſque Curiæ Senatores, ex formula jurisjurandi, in hanc rem præſtiti, legibus obligantur. Et ſecundum hæc, cum quæſtio incidiſſet de Senatu Supremo & Curia Hollandiæ, Hugo Grotius recte dixit (10), non poſſe niſi abſolvere & condemnare, Ordines autem, ex majore poteſtate, poſſe uti aliis quibuſcunque remediis, quæ tranquillitati publicæ magis conducunt. Qui impunitatem promittit & præſtat, abrogat leges, quæ facinoroſos punire jubent, ex cauſa enim privilegium largitur; quod ſi Judici liceat ex cauſa detecti facinoris, cur non & ex alia licebit? Poterit Judex indicii præmium promittere, ſed pecuniarium, aliudve, quod ejus poteſtatem non excedit. Crimina autem remittere ſolus poteſt Princeps ex quacunque, quæ eum movet, cauſa, ſed ex nulla Magiſtratus, niſi prævia Principis auctoritate, quam, ſi ſapit, implorabit, &, ad indicandos facinoroſos, haud difficulter impetrabit.

Si qua vero lex ſit, quæ ipſa, ob difficultatem indicii, conſciis & ſociis criminum impunitatem pollicetur, ne quidem prævia auctoritate Principis Magiſtratus indigebit, neque enim tunc intercedo, quominus publice hoc impunitatis præmio invitet & excitet quoſcunque delatores, quibus forte ea lex non innotuit. In cauſa furti crimen remittitur furi, ſi furem detegat ex § 6. edicti Ordinum Hollandiæ 12. Mart. 1614. facile igitur patior, ut Magiſtratus hanc impunitatem, quæ ex lege eſt, publice edicat, & pecuniaria quoque indicii præmia addat. In binis decretis Ordinum Hollandiæ, 28. Nov. 1733. & 1. Jul. 1735. factis contra varios libros famoſos (11), quibus non tantum privati, ſed cum maxime Proceres, præcipuæ dignationis acerbe traducebantur, præmium pecuniarium, primo decreto 2000. florenorum promittitur iis, qui auctores vel impreſſores eorum librorum indicaturi eſſent, & ſimul additur indemnitas, ſi, qui indicarent, eodem crimine ſe polluiſſent. Neſcio, cur Ordines, hæc decreviſſe contenti, non etiam publice edixerint, hoc ſcio, ſecundum hæc Magiſtratus potuiſſe publice promittere, quod privatim decretum erat: nam ſine promulgatione quemadmodum hæc præmia innoteſcerent Populo? edicta tamen in hanc rem a Magiſtratibus facta vel propoſita eſſe non comperi, Curia ſane Hollandiæ nihil quicquam edixit, forte quod Ordines curam exſequutionis mandaverint Advocato Fiſci aliiſque in Hollandia Accuſatoribus publicis, quorum non eſt publice quid edicere, ſed ſolius Curiæ & Magiſtratuum, quibus tamen ea cura d. decretis mandata non erat.

Si non præcedat vel ſequatur Principis

(9) *Plac. III.* 1. 2. 44.

(10) *Conſil. Holl. tom.* 3. conſ. 226. n. 98.

(11) Appellabantur *Keur-Digten*.

pis auctoritas, quæ indemnitati robur addat, vel indemnitas ex ipſa lege non deſcendat, puto nullas eſſe impunitates, vel ab utraque Curia, vel a Magiſtratibus Urbium promiſſas. Quam in rem obſervari velim hoc exemplum: Cum Amſterdami enorme & in hiſce Regionibus inauditum facinus eſſet perpetratum, Magiſtratus Amſterdammenſis, ſine prævia auctoritate Ordinum, propoſito edicto, præmium pecuniarium promiſerat, ſi quis ejus facinoris auctores indicaſſet, promiſerat & impunitatem, ſi, qui indicaſſet, flagitii eſſet particeps. Sed quia metuebat Magiſtratus, ne valeret impunitas, a non Principe promiſſa, mox adiit Ordines Hollandiæ, petiitque, Ordines eam promiſſionem ex Summa Poteſtate confirmare vellent. Ordines autem facto decreto 3. Mart. *1661.* (12) jure Principis illam habuerunt ratam, quoniam, inquiunt, periculum fuerat in mora, neque tempore edicti propoſiti Ordines erant congregati, ſatis eo ipſo ſignificantes, quicquid eſt ejus juris, ad ſe ſolos pertinere. Et memini Magiſtratum Amſterdammenſem menſe Februario anni *1696.* edictum promulgare, quo *6000.* florenorum præmium conſtituerunt ei, qui auctorem ſeditionis, proxime Amſterdami agitatæ, detuliſſet, hoc addito, operam datum iri, ſi & delator inter eos auctores fuiſſet, id ei impune foret. Vides, quæ Amſterdammenſium fuerit ſententia annis *1661.* & *1696.* alia & forte melior, quam quæ fuerat anno *1650.* & de qua ſupra dixi. Sed noli dubitare, cum ipſi Ordines poſteriorem ſententiam probaverint d. decreto 3. Mart. *1661.*

Reſipuerunt deinde & alii nonnulli Magiſtratus. Haganus certe, multum mutatus ab eo, qui fuerat d. anno *1699.* cum multis perſonis graſſantibus exemplo opus eſſet, anno 1724. ab Ordinibus Hollandiæ petiit, ut præter indicii præmium pecuniarium, ſibi quoque liceret impunitatem promittere conſciis & ſociis eorum maleficiorum, quæ tunc frequentabantur. Quibus precibus annuerunt Ordines decreto ſuo 15. Mart. 1724. (13) cui & inſertum, ut eandem indemnitatem etiam Curia Hollandiæ, ex auctoritate Ordinum, promitteret, ne forte putes, utramque Curiam id jure ſuo facere poſſe. Admiralitas quoque Amſterdammenſis anno ſequenti 1725. ab iiſdem Ordinibus petiit, liceret Magiſtratui Amſterdammenſi impunitatem promittere quod ad eos, qui incendium operum publicorum ibi moliti erant, ſi ſocios ejus criminis deferrent; quod & ipſum conceſſum eſt decreto 28. Jan. 1725. (14). Et quum Conſiliarii Ordinum Hollandiæ, Ordinibus non coactis, Ballivio Kennemerlandiæ permiſiſſent, impunitatem liceret promittere iis, qui publicanis quibuſdam mortem erant minitati, ſi conſcios & participes delicti detuliſſent, Ordines decreto ſuo 14. Maj. 1727. (15) eam indemnitatis promiſſionem juſſerunt eſſe ratam. Ad hæc ipſi illi Ordines 22. Jul. 172*9*. (16) Rotterdammenſibus & Ballivio Schielandiæ indemnitatis promittendæ poteſtatem dederunt, ſi quis, criminis ſocius, detuliſſet fures & effra-

(12) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit.* p. 517. & 518.

(13) Exſtat inter *Acta Ordinum Hollandiæ.*

(14) *Ibidem.*

(15) *Ibidem.*

(16) Decretum in hanc rem exſtat *ibidem.*

fractores ædium & hortorum in Schielandia, & ſimul decreverunt, conſuleretur Curia Hollandiæ, an non expediret, in ſimilibus delictis eandem poteſtatem dare omnibus Magiſtratibus quod ad agrum, ſibi ſubjectum. Curia conſulta reſpondit 12. Aug. 1729. Sed quid reſponderit, & an quicquam ejus rei ſequutum ſit, ex Actis Ordinum non potui animadvertere. Satis autem hæc exempla declarant, quam prolixe errent Magiſtratus, qui proprio Marte promittunt impunitatem, quam præſtare non poſſunt.

CAPUT XVII.

Judices extra territorium ſuum non recte exilium indicere, niſi ex privilegio Principis.

NOn tantum promiſſione indemnitatis Judices ſæpe egrediuntur notiſſimos juriſdictionis ſuæ terminos, ut modo probabam, ſed multo etiam frequentius indictione exilii, ut nunc probabo. Optandum ſane eſſet, ut omnes exilii indictiones ubique Gentium ceſſarent, nam, ſi verum amamus, quæ eas defendat, nulla ratio eſt. Ut quis certo loco interdicatur, ubi forte metus eſt, ne ob potentiam, per conſanguineos vel amicos, quos ibi habet, res novas moliatur, rationem habet, ſic enim præſtat eum alibi, quam ibi, commorari, ſed nullam habet, ut quoſque facinoroſos ex Imperio vel territorio meo expellam, ne ibi in poſterum delinquant, & tamen patiar eos delinquere in alieno vel Imperio vel territorio. Ego hominem nequam ejicio ex mea Ditione, qui ſic abit in Ditionem vicini Principis vel Judicis, nam alicubi morandum eſt, dum vivit, & civis mundi eſt, & rurſus vicinus Princeps vel judex hominem nequam ejicit ex ſua Ditione, qui ſic ſecedit in meam, ubi degat. Ita uterque hominem nequam expulit, ſed & uterque alium recepit. Quin fortaſſe unum ejicio, & ex vicino Imperio vel territorio, quod meo longe majus eſt, tres recipio. Quod utique inutile eſt, & contra cognationem, quam inter omnes Gentes ipſa natura conſtituit, ſi nempe, quod in una Civitate delictum eſt, delictum quoque ſit in altera. Præſtaret ejuſmodi facinoroſos ergaſtulis includere, quam, quia ab his mihi metus eſt, aliis obtrudere.

Sed quia hoc jure utimur, quæſitum eſt, an Judex ex ſuo duntaxat territorio, an & ex toto Principis ſui Imperio exilium ſtatuere poſſit? & poſſe ex toto, multis, qui JCti nomen ferunt, viſum eſt, eaque ſententia, quamvis ratione & auctoritate juris deſtituatur, pleriſque (1) tamen Hollandis placere potuit. Illuſtre ſane exemplum auris Batavæ! Nec JCti tantum, ſed & Judices ita ſapiunt. Judices certe Hagani 24. Jun. 1679. quemdam, per contumaciam abſentem, qui alium, ut inde moreretur, vulneraverat, ex tota Hollandia relegarunt, reverenti capitis ſupplicio ſtatuto (2). Et ſic quoque Judices fori Academici, quod Leidæ eſt, anno 1679. Studioſum quemdam inter alia

(1) Van Leeuwen ad § 3. *Conſuetud. Rynland.* & ad § 3. *edict. de crimin. anni* 1570. Caleſjaeuw *in bello jurid.* caſu 25. conſil. 2. Van Zurk *Cod. Batav. Verbo*, Ballingen, in not. ad § 2.

(2) Sententia exſtat in *bello jurid.* d. caſu 25. in fin.

ália damnarunt, non tantum ex Univerſitate exularet, ſed & ex tota Hollandia (3). Sed, ut omnis juriſdictio, ſic & omnis interdictio, extra territorium exercita, nullius plane momenti eſt. Tu putas, tibi paritum iri, ſi extra territorium jus dicas? non putat Paulus in *l. ult. ff. de juriſdict.* Sed forte putabis, ſi non Magiſtratus alieni territorii, ex quo relegaſti, tibi pareat, pariturum certe ipſum facinoroſum. Falleris, Magiſtratus alieni territorii te contemnet, & ipſe facinoroſus ridebit albis dentibus, uterque, quod poteſtatem tuam porrigas, ubi omnino nulla eſt. Sed quid ex ratione diſputamus, ubi ipſa juris auctoritas præſto eſt? ecce enim juris Romani regula eſt, Reſcripto DD. Fratrum probata in *l.* 7. § 10. *ff. de interd. & releg. Interdicere quis ea Provincia poteſt, quam regit, alia non poteſt*, niſi, ut ibi additur, & mox plenius dicam, aliud Principi placuerit. Id ipſum & in Belgio obtinere, palam ſignificat Philippus II. Hiſpan. Rex, in § 63. edicti de criminibus 5. Jul. 1570.

Hollandi, qui diſſentiunt, ſuaviter philoſophantur. Ajunt nempe, quemque Judicem, qui reum in exilium damnat, nomine & auctoritate Ordinum ſententiam dicere, & cum horum in univerſam Hollandiam ſit Poteſtas, etiam recte ex univerſa Hollandia relegare. Digna ipſorum acumine ſubtilitas! Omnes Judices ab Ordinibus jus dicunt; optime, ſed ſi alter in alterius territorio jus dicat, repulſam laturus eſt procul omni dubio. Competit juriſdictio ab Ordinibus, ſed ſingulis Judicibus in eo territorio, quod iis adſignatum eſt, ultra non competit. Quod cum in ceteris rebus ſit certiſſimum, de ſolo exilio cur nugas agunt? probent, ſi poſſint, in cauſa exilii Judicibus in Hollandia majus imperium eſſe tributum, quam in aliis quibuſcunque cauſis. Apud Mediolanenſes quidam relegatus ex una Civitate cenſetur quoque relegatus ex toto Ducatu, quemadmodum teſtatur Julius Clarus *lib.* 5. § *final. quæſt.* 71. *num.* 11. ſed in Hollandia id verum eſſe probabunt nunquam. Provocant quidem ad nonnullas leges, ſed eas mox ipſe recenſebo, ut oſtendam, quæ ibi ſtatuuntur, non pro regula, at pro exceptionibus eſſe habenda.

Nempe ut apud Romanos quibuſdam permittebatur etiam extra territorium ſuum relegare, ut Præſidibus Syriarum & Daciarum *l.* 7. § 14. *ff. de interd. & releg.* ſic & olim, & hodie Magiſtratibus nonnullis indultum eſt, ſive generaliter in omnibus omnino cauſis, ſive ſpecialiter in atrocioribus & magis frequentatis, ut etiam ultra quam jus dicunt, relegare vel deportare liceat; ſed hæc eſſe ex privilegio ipſius Principis, exempla ſequentia ſatis ſuperque perſuadebunt. Philippus Burgundus diplomate ſuo 14. Sept. 1447. Judicibus Hornanis permiſit (4), *die rebellen, die daar toen waren, die werf om deſer ſake wille, drie jaar te bannen uyt Holland en Vriesland.* Et Carolus Audax privilegio, quod 2. Sept. 1462. Enchuſanis (5), & eodem die Hornanis (6), & Grootebroekanis (7) dedit, iiſdem largitus eſt, ut quoſdam,

(3) *Hollandſche Mercurius* 1679. p. 278. & 279.

(4) *Handveſten van Hoorn* p. 91. & 92.

(5) *Handveſten van Enchuyſen* p. 32. & 34.

(6) *Handveſten van Hoorn* p. 95. & 96.

(7) *Handveſten van Grootebroek* p. 24. & 25.

ibi commemoratos, in exilium dare poſſent, *niet alleen uyt die Steden en haar vrydom, maar ook uyt het Ooſter-balliuſchap van Weſt-vriesland.* Sed hæc quidem ſunt privilegia temporalia, quæque unice pertinent ad noxios, de quibus ibi agitur, alia autem exſtant privilegia generalia & perpetua, quibus Magiſtratibus nonnullis datum eſt, ut etiam extra fines territorii ſui quoſcunque noxios poſſint proſcribere. De Leidenſibus memoratur (8) Alberti Bavari privilegium, quo iis anno 1343. conceſſiſſe dicitur, ut, quibus ipſi Urbe ſua interdixiſſent, vel in perpetuum, vel ad tempus, univerſo Comitis Imperio interdictum eſſet. Quod ſi ſit, inutile videbatur Philippi Burgundi privilegium, quo 14. Jul. 1434. iiſdem permiſit (9), ut non duntaxat ex ſuo territorio, ſed & ex tota Rynlandia & territorio Hagano exilium poſſent ſtatuere. Quod poſterius privilegium confirmavit Carolus V. 19. Jul. 1541. (10) Utile eſt privilegia augere & extendere, ſed reſtringere non licet, niſi in modum pœnæ. De re ipſa interim conſtat. De Amſterdammenſibus hæc obſervavi. Quum eorum territorium olim valde eſſet anguſtum, Albertus Bavarus anno 1387. iis conceſſit (11), ut illud porrigere liceret ad uſque centum perticas. Deinde Maximilianus & Philippus 6. Febr. 1488. Amſterdammenſibus privilegium dederunt (12), *voor ſonderlinge gratie* (ſic enim habent verba) ut facinoroſos in exilium dare poſſent ultra perticas mille & centum extra Urbem ſuam, mille perticis ſic additis priori privilegio. Tandem Amſterdammenſes ab Imperatore Carolo V. petierunt, ut ſibi liceret facinoroſos in exilium damnare ad uſque tria milliaria, ſed non obtinuerunt niſi ad unum milliare, idque ex ſpeciali gratia, ut rurſus habet Caroli privilegium 6. Febr. 1544. (13). An quæ ſimilia aliarum in Hollandia Urbium privilegia exſtent, nec ſcio, nec ſcire multum intereſt.

Moneo autem, ne in animum tuum inducas, ut nonnulli (14) induxere in ſuum, illa Urbium privilegia duntaxat eſſe intelligenda de iis, quos proprie *interdictos* appellamus, & quidem ejuſmodi interdictos, quibus, ne forte turbas excitent, non Judices, ſed Conſules vel Magiſtratus Urbium imperant, ut, ſalva exiſtimatione, ex Hollandia, aut quo alio territorio, abeſſe velint, omnino enim loquuntur illa privilegia de facinoroſis, in quos ſola Judicum, non Conſulum vel Magiſtratuum eſt poteſtas. Deinde, quæcunque privilegia ipſe vide, concepta ſunt de exilio, proprie ſic dicto, *van bannen, ballingen en banniſſementen*, quæ utique ab interdictione differunt. Interdictio illa Conſulum vel Magiſtratuum potius eſt coercitio, ut ita dicam, civilis, ob metum vel ſuſpicionem delicti, quam pœna criminalis, ob ipſum delictum. Excute illa Urbium privilegia, & miraberis, homunciones, male conſultos, tantum ineptire potuiſſe, ut ſententiæ ſuæ, alioquin labanti, ſuccurrant, id eſt, ut Judicibus maneat integra ex univerſa

(8) Apud Matthæum *de criminibus lib.* 48. tit. 20. cap. 3. num. 7.

(9) Exſtat id privilegium apud van Leeuwen ad § 3. *Conſuet. Rynland.*

(10) *Repertor. Curiæ Holl.* p. 42. A. & B.

(11) *Handveſten van Amſterdam* 1663. p. 6.

(12) *Ibidem* p. 42.

(13) *Ibidem* p. 62.

(14) Van Leeuwen & alii, quos dixi n. 1.

verſa Hollandia deportandi facultas.

Regula igitur eſt, neminem extra territorium ſuum cuiquam noxio exilium indicere poſſe, eamque regulam tam in Provinciali, quam inferiori Judice probavit Philippus II. in *d.* § *63.* edict. de crimin. Habuimus jam aliquot exceptiones ex ſpeciali privilegio, alias ſuggerunt aliæ leges, maxime in atrocioribus & magis frequentatis delictis. Atque ita in Majeſtate læſa & hæreſi quibuſcunque Judicibus, quorum ea de re juriſdictio eſt, ſi rei per contumaciam abſentes eſſent, ex toto, quod Rex Hiſpaniarum habebat, Belgio deportandi facultatem dedit ipſe ille Philippus II. in *d.* § *63.* & addit, ſiquidem exilii pœnam ex toto Belgio alicui delicto lex ſtatuerit, omnes Judices, qui merum imperium habent, ex toto Belgio deportare poſſe. Et recte, quoniam illud exilium non tam ex poteſtate Judicis, quam ex generali legis imperio valet. Perpetuo quoque uſu receptum eſt, ut Judicis poteſtas, in decernendo exilio, comitetur poteſtatem legis in adſignandis exilii finibus; plane ut Judex recte impunitatem criminis promittit, ſi hæc ex ipſa lege deſcendat, quemadmodum id exſequutus ſum *capite præced.*

Quæ hactenus dixi, ad tempora Gravionum pertinent. Ex quo autem Summum Imperium in Hollandia penes ſolos Ordines fuit, etiam hi Magiſtratibus & Judicibus in nonnullis cauſis poteſtatem dederunt, vel, ob turbas, interdicendi tota Hollandia, vel, ob crimina, extra eam deportandi. Exſtat Ordinum Hollandiæ edictum, factum 17. Apr. 1585. (15) & ſæpiſſime deinceps repetitum (*16*), quo, quiqui a Magiſtratu Urbe ſua erant interdicti, etiam in univerſa Hollandia morari vetabantur. Sed id non aliter intelligo, quam ſi interdictio fieret ex cauſa, quæ ad univerſam Hollandiam pertinebat; qualis iſtis temporibus erat metus Hiſpanorum, qui non unam duntaxat Urbem, ſed totum Belgium afflaverat. In primis vero in hanc rem notanda ſunt Ordinum Hollandiæ edicta, contra fures, vagabundos & validos mendicantes compoſita & edita *16.* Dec. *1595.* (17) & *19.* Mart. *1614.* & 4. Mart. *1630.* & 12. Maj. *1649.* (18) in quorum §§ 17. 8. & 18. omnibus Judicibus, qui merum imperium habent, ſpecialiter conceditur, ejuſmodi fures, vagabundos & validos mendicantes deportare poſſe ex univerſa Hollandia. Dixi *ſpecialiter*, ne forte credas, quod argumento eorum §§ male ſanis quibuſdam in mentem venit, id ipſum in Hollandia eſſe jus generale de quibuslibet delictis, refutat enim eos clauſula finalis, omnibus illis §§ nominatim addita, *daar toe wy de zelve* (Regters) *by deſen ſpecialyk authoriſeren, ſonder dat't zelve getrokken zal worden in conſeqventie*, ut nempe diſcamus, de exceptione ſermonem eſſe, non de regula. Quia autem Ordines Zelandiæ eandem clauſulam inſeruerunt edictis, quæ & ipſi compoſuerunt contra fures, vagabundos & validos mendicantes *19.* Jul. *1607.*

(15) Bort *tractaat crimineel* tit. 11. part. 9. n. *19.* & *Plac. Holl.* part. 1. p. 513. Exſtat & decretum ejuſdem diei in eandem ſententiam *ibidem* p. 512. quod tamen ab edicto nonnihil diverſum eſt.

(*16*) Etiam 24. *Jun.* 1598. *Plac. Holland.* part. 1. p. 515. & 516. Adde & Grotii *apolog.* cap. 12.

(17) *Plac.* 1. 20. 1. num. 5.

(18) Exſtant *ibidem* num. *6.* & *7.*

1607. & 16. & 17. Sept. 1614. (19) ſatis intelligimus, in Zelandia idem jus eſſe, quod in Hollandia obtinet in deportatione, extra territorium non porrigenda, niſi ex ſpeciali auctoritate ipſorum Ordinum. Tandem Ordines. Hollandiæ in edicto, contra Venerem maſculam facto 31. Jul. 1730. (20) omnibus omnino Judicibus, quorum de criminibus juriſdictio eſt, poteſtatem dedere, tota Hollandia interdicendi iis, qui ob ſuſpicionem Veneris maſculæ abeſſent, nec ad judicium vocati abſentiam ſuam purgarent. Non addunt quidem, id ſpeciale eſſe in eo crimine, & in ea, quam dixi, ſpecie, ſed res ipſa id ſatis ſuperque arguit.

Pro exceptione quoque habendum, quod continetur § 3. *conſuetud. Rynland.* Ballivium nempe Rynlandiæ eſſe in *antiqua poſſeſſione* homicidas ceteroſque delinquentes in exilium damnandi extra fines totius Hollandiæ. Quod an ex aliquo privilegio ſit, nondum comperi; niſi forte ea illius § 3. mens ſit, ſolere Judices Rynlandicos ejuſmodi exilia extra univerſam Hollandiam ſententiarum ſuarum formulis inſerere, abſque ulla definitione, jure id fiat, an injuria. Quod autem ajunt §§ 10. & 17. *tit.* 4. *conſuetud. Middelburg.* Judices Middelburgenſes quoſcunque reos in exilium dare poſſe non tantum ex tota Zelandia, ſed & Hollandia & Friſia, omnino petitum eſt ex privilegio Wilhelmi Bavari ult. Maj. 1355. quod & ab aliis (21) obſervatum eſt. Ubi ceſſant illa privilegia, auctoritas Principis eſt imploranda, ſi placeat exilium extra fines territorii porrigere. Atque ita Judices Utrechtani 12. Maj. 1682. quemdam ex tota ditione Utrechtana deportarunt, ſed poſtquam iis, ut id facere liceret, ſpecialem poteſtatem dederant Ordines Utrechtani 15. Apr. 1682. (22). An & quo jure Curia Hollandiæ ex ditione Utrechtana ex Hollandia deportet, latius intelliges ex iis, quæ dicam *cap.* 25. § 2.

M O N I T U M.

Ne mireris, Amice Lector, ſi Bynkershoek de Religionis jure in Hollandiæ Provinciis mox diſputaturus plura novitatis portenta proferat ſuſque, deque miſcens contra ſanctiora Chriſti, & Eccleſiæ Inſtituta hæreticorum more ſacra profanis. Primo enim ipſe profitetur *cap. XVIII. § IV. Apud Calvinianos* (quorum ἐθελοθρησκείαν in Belgio inolitam deprædicat) *protinus ceſſare debuiſſe jura veteris Eccleſiæ*. Sed videſis quantam in ſe veritas ipſa vim habeat, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam facile ſe per ſeipſam defendat, & quanta Religionis ſit virtus, ut in tenebris etiam luceat, nec expulſa loco cedat, ſed veluti penitus animo infixa hæreat, etiam ingratiis. Ibidem enim ipſemet Bynkershoek eandem ipſam, quam ex Hollandiæ Provinciis expulſam dicit, *Romanam Religionem doctrinæ antiquitate, & univerſæ Eccleſiæ decretis ſubnixam* ingenue fatetur. Cur itaque veteribus Eccleſiæ Catholicæ juribus priſtina majorum inſtituta retinentis, recentes, nuſquam antea auditas, nullibi ſervatas Calvinianas Leges audet antevertere? Quid? Si nova ſunt Calvianorum Commenta, nonne ideo falſa? Jamdiu enim exploratum fuit apud omnes, eo longius in Religionis Chriſtianæ nego-

tio

---

(19) *Ibidem Plac. Zeland.* n. 1. 2. & 3.

(20) Extat ſeparatim & inter *Acta Ordinum*.

(21) Verſluys a *not. ad* § 10. *tit.* 4. *Conſuetud. Middelburg.*

(22) *Bello jurid.* caſu 84.

tio a veritate aberrari, quo remotius ab antiquitatis lumine recedatur. Antiquitas enim Sanctiſſimarum Legum, quam Chriſtus ipſe tradidit, Cuſtos eſt integerrima.

At enim *emendatior* eſt, inquit *Cap. XX. § IV.* hæc nova Religio. Cur ita? Fortaſſe quia Religio ipſa hominum placitis quodammodo labefactata, mox Calvini opera ad primævum, qua Chriſtus Eccleſiam ſuam ornaverat, puritatis ſplendorem ſit reſtituta. Id ni fallor, innuiſſe videtur Bynkershoek, cum ajebat *Romanam Religionem doctrinæ antiquitate, & univerſæ Eccleſiæ decretis ſubnixam, hoc ferme ſolo oppugnarunt, nullam plane eſſe eorum, quæ homines conſtituerunt auctoritatem. Unde, & § VII. Confeſſionis Belgicæ, ubi agitur de antiquiſſimis Eccleſiæ moribus, & Conciliis, hæc leguntur: Omnes homines eſſe mendaces ex ſe ipſis, ipſaque vanitate vaniores.* Ergo corrupta dici debet Eccleſia jam inde ab ævo Apoſtolorum, cum ſemper, & ubique Patrum, & Synodorum Conſtitutiones ſuſceperit? Ergo tot ſanctiſſimi Viri, qui pro fidei integritate ad vitam uſque pugnarunt, tribus præſertim prioribus ſeculis, Eccleſiam turpiter contaminarunt? Hi ergo poteſtate, qua per Calviniſtas carebant, abeuntes injuſto pondere fidelium humeros onerarunt, eorumque animis, fallente mendacio, illuſerunt? Contra vero Calvinus XVI. ſeculo cunctas deterſit labes, vanitatis umbras depulit, onera procul amovit, libertatem induxit, & prioris Religionis decus, veluti poſtliminio in Eccleſiam revocavit? Quid abſurdius excogitari poteſt, ut cæcis imponatur hominibus? Utinam vir ſane ceterarum rerum prudens, & attentus hæc ſecum ipſe paullo preſſius expendiſſet, ſi forte conſideratior ipſe, quam lex *emendatior* videri potuiſſet! Iſthæc ſatis fuiſſent cuique quamvis obdurato Calviniſtæ, ut ſaniorem indueret mentem, ſi ſtudio partium haud induiſſet nimis. Etenim, ſi procul a Belgio ablegandam putarunt Calviniani Religionem Catholicam, hoc ferme ſolo, quia nulla ſit auctoritas eorum, quæ homines per ſe mendaces conſtituerunt, quid eſt, cur ipſi non ſentiant jam de ſua Religione conclamatum eſſe, quæ puris, putiſque hominum inventis omni antiquitatis fulcro deſtituta, neſcio, unde emerſit? Vel qua ratione ſe Catholicis potiores præſtant. Si, & ipſi homines ſunt, ac præterea *ipſa vanitate vaniores?* Doceant præterea Calviniſtæ, unde poteſtatem, quam noſtris Patribus abnegant, ipſi obtinuerint novarum Legum ſtatuendarum? Nil novi a ſe fortaſſe dicent, Dei Legi fuiſſe adjunctum, nullis ſibi opus eſſe novis conſtitutionibus; adeoque procul eliminatis a Belgio ſtatutis Eccleſiaſticis, ut *nec major eſſet veterum Conciliorum auctoritas*, inquit Bynkershoek, *eorum omnium loco nihil quicquam ſucceſſit, quod publica auctoritate valebat.* Senſerant nimirum paratas inſidias, atque eamdem ſibi a Nobis imminere cenſuram, qua notare Nos ſtuduerant, quia eadem argumenti vi eorum ſtatuta corruiſſent, ac profligare conati fuerant Eccleſiæ Catholicæ Leges. Summo ſcilicet conſilio uſi ſunt, ut hoc veluti integumento, atque involucro Divinam Legem in libertatem aſſerendi omnibus hominum placitis prorſus exſolutam incautioribus facilius verba darent. Sed nulla obſtructio eſt diuturna, nec obſtructa ita, ut perſpici nequeat aliquando. Nam, ut Cicero pro Cluentio, *neque qui ad fraudem Callidi ſunt tantum audent, quantum excogitant, neque quorum eminet audacia, atque projecta eſt, ſemper a conſiliis malitiæ ſuſtinentur.* Hinc Calviniſtas, qui ſapienter a ſe factum putabant, quod disjectis omnibus, quotquot erant ſacræ antiquitatis monumenta (quod quidem nec Barbari auſi ſunt ſemper) ſola fide gloriabantur ipſius Dei præcepta contemnentes, eoſdem novas excogitare poſtea conſtitutiones, ad eaſque ut meliora regendorum morum præſidia recurrere neceſſitas coegit invitos. *Cum ventum eſt ad verum*, (quæ vox cedro digna eſt, admiſſi quidem antea ſceleris, & conſcientiæ teſtis) *Cum ventum eſt ad verum*, inquit ibi Bynkershoek, *facile etiam Calviniani intellexerunt, eam eſſe Religionis conditionem, ut abſque decretis hominum conſiſtere, nullo modo poſſit.* Habetis itaque, & vos nunc novas Religioni veſtræ adjectas hominum leges, ſed quæro, qua poteſtate rogatas, quo jure impoſitas, qua auctoritate firmatas? Jure fortaſſe publico, inquies? Magiſtratuum auctoritate? Juſſu Provinciarum? En (Amice Lector) cur te ſtatim a principio monuerim, Bynker-

kerſhoek ſacra profanis mire permiſcere, cum ipſam Religionem juribus Regnorum ſubmittat. Libet hic aliquando tandem exclamare: O dementiam perditorum hominum, & impudentiam non ferendam! Hæccine emendata Religio? Hæccine, Belgici, poſt dejecta, ut ipſi criminabamini, hominum additamenta, pura Dei Lex, atque integra? Huc evaſit proclamata libertas, ut eas denique, quaſcunque Provinciæ ſtatuerent, & normas, & præſcriptiones, & ſanctiſſimarum loco legum teneatis? *reliquæ vero Provinciæ*, inquit Bynkershoek *cap. VI.* § *II. de cauſa Religionis prorſus ſtatuerent ex animi ſui ſententia*. Sed cui ſe probaturos unquam ſperant præpoſteram hanc civilis Hollandiæ poteſtatis in rebus Fidei tractandis, imo pervertendis cupiditatem, ſi ipſis Romanæ Eccleſiæ hoſtibus audax, atque ab Orbe Renato inauditum facinus videatur? Caſaubonus enim ſimile quoddam edictum publica auctoritate in Hollandia editum referens, & novitatem accuſat, & inſolentiam pulcherrimo teſtimonio damnat, cum dicat: *Videtur etiam hac formula jus decernendi de capitibus Fidei civili Magiſtratui tribui, quod neque priſci Imperatores, neque Rex Sereniſſimus Britanniæ ſibi unquam vindicarunt*. Quæ quidem Caſauboni accuſatio, cum ille nunquam a nobis fuerit, imo eadem, qua ceteri Neoterici Heterodoxi in Eccleſiam ſumma percitus invidia, tanti mihi videtur eſſe, ut longiori libenter animi verborumque contentione deſiſtam.

Unum tantummodo vellem, antequam huic rei ſilentium imponatur, perſuaderet Bynkershoek, an revera ſibi, ceteriſque earumdem Provinciarum incolis *emendatior* Belgica ſit viſa Religio? Quo enim minus id faciam, animumque inducam meum, primum Belgici ipſi impediunt, cum in ipſa Religione ſuſcipienda, ſanciendiſque legibus adeo ſibi ipſi diſplicere viſi ſunt, ut numquam facilius quiſquam quadrata rotundis mutarit. Riſu itaque excipienda illorum eſt inconſtantia, & crebra, tamquam tempeſtatum, ſic ſententiarum mutatio, qui in re tanta, tantoque pondere gravi, quanti Religio omnibus debet eſſe, oſcitanter adeo ſe geſſere, ut Religioni ſibi nunquam duxerint, primum patrias, eaſdemque ubique, ac perpetuo ſervatas leges expuere, earumque in locum libertatem cujuſcumque Religionis collocare: quaſi vel negligenda ſit adeo Religio ut vera, an falſa ſit, minime referat, vel libertas quidlibet profitendi Reipublicæ maxime interſit. Mox vero hanc ſibi ipſi libertatem, minus fortaſſe, quam opinabantur, idoneam experti abjudicarunt. Nam ex hac etiam, uti *cap. XVIII.* narrat Bynkershoek, libertate deſciſcentes Belgici, partim impii Arminii redivivo Pelagianiſmo adhæſerunt, partim armis, Duce Gommaro, Calvini Dogmata ſanguine redundantia ſunt tutati. His denique poſtremis armorum vi triumphantibus, profligato, ac penitus abjecto Arminianiſmo, Calvinianiſmus uſu, legibuſque convaluit. Quid inſanius igitur, quam Religionem toties immutatam, ſæpius expulſam, neque alio, niſi belli jure, tamquam impoſitam victis conditionem, ut meliorem Romana, quæ neque bellorum vi invaluit, neque inauditis tormentorum generibus labefactata unquam eſt, ſed

> *Per damna, per cædes, ab ipſo*
> *Duxit opes, animumque ferro*

atque hac *emendatiorem* tam impudenter aſſerere?

Quod vero attinet ad Bynkershoek, quid de iis Conſtitutionibus, quas Provinciæ nunc illæ tuentur, ipſe ſenſerit, ne quis, me vehementius Belgicam profeſſionem perſtringere partium ſtudio voluiſſe opinetur ejuſdem oſtendant verba, quæ quæſo, ut non me exſcribere, ſic nec perlegere quemquam ſit pertæſum. *Cap. XVIII.* § *IV. Laboratum*, inquit, *igitur eſt, de Legibus, & Canonibus Eccleſiaſticis. Prodiit Confeſſio illa Belgica, prodiit, & Catecheſis Palatina, ſed neque hæ publica omnium Provinciarum auctoritate probatæ, niſi poſt annum* 1651. *prodierunt Synodorum Canones quamplurimi, & in Hollandia leges Eccleſiaſticæ, partim a Secularibus, partim ab Eccleſiaſticis compoſitæ, ſed quid refert ea omnia recenſere? De eorum auctoritate, & olim fuit, & nunc eſt prolixa diſputatio*. Sedulo ne agit hic, cauſamque Belgicam defendit, an apertiſſime prævaricatur? Quamobrem,

obrem, niſi planius ſe expediant Belgici, quidve emendatioris nomine intelligat Bynkershoek clarius innoteſcat, cum nec ipſe hoc loco adhuc emendatam, ſed diſputationibus obnoxiam putet, ſolvat Œdipus. Niſi forte cum Bynkershoek Belgici omnes eo emendatiorem exiſtimant, quo oppoſita magis, magiſque contraria eſt antiquiſſimis Eccleſiæ ſtatutis. Quo quidem ſenſu haud miror ſuam noſtræ eos tantummodo prætuliſſe, cum Judaiſmum etiam, niſi verbis, re certe anteponant. Judæos enim Bynkershoek *Cap. XX.* § *V. Impia pietate* ab Hiſpanis proſcriptos dicit; at *Clericatum Pontificium*, idem ibi aſſerit, in regionibus Belgii criminis ſpeciem quamdam habuiſſe, neque cuiquam inibi Clerico impune eſſe licuiſſe. Quid poterat unquam apertius dici? Si impietas eſt ab Hiſpanis exactos fuiſſe Judæos, ſi impietas eſt retinere in Belgii Provinciis Clericatum Pontificium, perinde quidem eſt, ac ſi dicant probiores Judæos, nequiores Pontificios exiſtere, illos miſericordia, hos ſupplicio dignos, illos hoſpitio excipiendos, hos exilio multandos, illorum denique meliorem, perfectiorem, atque, ut uſitato utar nomine *emendatiorem*, quam Catholicorum omnium Religionem eſſe. Judæorum enim ritus, legeſque, niſi Belgici ſuſceperunt, Judæos certe ipſos facilius, quam Catholicos retinuerunt; quia nimirum humanitatis ſuæ, magnæque pietatis eſſe putarunt, & illos recipere, a quibus gentes omnes fide, Religione, cultuque diſſentiunt, & hos proſcribere, quos ſaltem quoad Chriſtiana principia ſecum convenire ſciebant. Sed nunc demum intelligo quorſum tanta ſpectet humanitas in illos excipiendo, qui Patria extorres, pererratis totius Orbis finibus vagi, impii, omnibus inviſi, juſtas, Deo vindice, luunt inauditi Parricidii pœnas. Opulentos ſcilicet homines, mercaturam præclare exercentes, pecuniarum cupidi, ut rem facerent, libenter retinuerunt. At obſtat Religio, &, ſi criminis quædam ſpecies fuit retinere *Clericatum Pontificium*, amplecti nunc Judæos, non ne crimen erit?

> *An . . . . . quærenda pecunia primum eſt?*
> *Iſne tibi melius ſuadet, qui ut rem facias, rem*
> *Si poſſis recte: ſi non, quocumque modo rem?*

Idipſum, profecto clamitat Bynkershoek in eodem *cap.*, nam *apud hos Judæi gens ad Rempublicam frequentandam*, *ait*, *utiliſſima*, *adeo benigne recepti ſunt*, *ut utantur iiſdem legibus*, *& privilegiis*, *quibus utuntur ceteri Hollandiæ ſubditi*, *& incolæ*. Hinc illos expelli ſine impietate poſſe negat, ut *impia pietate* expulerunt Hiſpani. Ergo etiam in cogendis pecuniis colitur pietas? hoc novum virtutis genus nondum norunt noſtri, imo divitias contemnere, atque inhoneſta lucra damnare. Hæc omnia mihi quidem contorta adeo, tamque abſurda videntur, ut ne quis a me creandæ illis invidiæ cauſa putaret conficta non mediocriter pertimeſcerem, niſi certam rem Bynkershoekii verbis, quæ protuli, teſtatam, ac publicis ejuſdem litteris conſignatam haberem. Hinc monitum quemque vellem, teque potiſſimum, Lector humaniſſime, ne in errorem unquam temere prolabare, nedum patrocinere; ne nimia contentione, atque acri injuſte defenſionis ſtudio ad inſaniam uſque pervenias.

CA-

CAPUT XVIII.

An jus Religionis, ut olim fuit, ita nunc quoque ſit penes ſingulas Provincias?

QUia jus publicum etiam in Sacris conſiſtit, ut admonet Ulpianus in *l.* 1. § 2. *ff. de juſt. & jur.* inde recte efficitur, Sacrorum quoque curam ad eum pertinere, ad quem pertinet ſumma totius Reipublicæ poteſtas. Scio, de eo argumento integris Libris eſſe diſputatum in utramque partem, alios pro Principe, alios pro Eccleſia ſuffragrium dediſſe, quin & eſſe, qui inter Jovem & Cæſarem imperium diviſerint, ſed quicquid illi dixerunt, dixerunt de Religione jam conſtituta, de conſtituenda autem & verum eſt, & utile, eum, qui rerum Civilium imperio potitur, etiam Sacrorum eſſe potentiam.

Quum inter Ordines fœderati Belgii de conſtituenda Republica ageretur, & in cauſa Religionis non una omnium eſſet ſententia, non viſum eſt ſufficere, ſi invicem conveniret, ut convenit § 1. fœderis Utrechtani 29. Jan. 1579. nulli Provinciæ jus fas eſſe, rebus alterius Provinciæ ſe immiſcere, niſi nominatim adderetur § 13. ejuſdem fœderis, ſingulas Provincias, in cauſa Religionis, ſui juris eſſe, atque adeo, ut ſibi videretur, de ea poſſe decernere: expreſſum enim eſt *d.* § 13. Hollandi Zelandique ſervarent, quod inter eos de Religione placuerat (reſpicit id ad pactionem, (1), qua 25. Apr. 1576. inter eos jam convenerat de ſervanda Religione, quam vocant, *Evangelica*) reliquæ vero Provinciæ de cauſa Religionis prorſus ſtatuerent ex animi ſui ſententia. Et tanquam ne ſic quidem ſingulis Provinciis ſatis proſpectum eſſet de libertate Religionis, mox 1. Febr. 1579. (2) acceſſit Ordinum interpretatio ad *d.* § 13. qua palam cautum eſt, *dat de meening niet is, dat d'eene Provincie of Stadhem 't ſait van de andere in't point van de Religie zal onderwinden.* Unde apparet, quam cæcutiat ille, qui ſcripſit (3), ex fœdere Utrechtano etiam de Religione ſtatuere ſingulas Provincias, ſed omnes Fœderatas ſimul paribus ſuffragiis.

Hanc libertatem Religionis penes ſingulas Provincias ad uſque annum 1618. & 1619. ſtetiſſe integram & illibatam ex publicis monumentis adeo ſolide probatum ivit Grotius *apolog. cap.* 2. ut fere neſcias, qua fronte Judices delegati Ordinum Generalium anno 1619. auſi fuerint ſententiis ſuis, quibus Barneveldium, eundem Grotium & alios ad mortem vel perpetuos carceres damnarunt, hanc principem damnandi cauſam inſerere, quod exiſtimaverint, & publice profeſſi ſint id ipſum, quod tam rotunde ait illa interpretatio 1. Febr. 1579. & quod ipſi Ordines Hollandiæ proxime antea, nempe 5. Aug. 1617. palam teſtati ſunt (4), quodque uſu perpetuo ad ea uſque tempora fuerat obſervatum. Invenio equidem in § 11. eorum, de quibus inter Provincias ageretur 21. Maj.

(1) *Unie en Verbond tuſſchen de Staten en Steden van Holland en Zeeland* parte 2. § 15.

(2) *d. loc. l.* 1. 2. 17.

(3) Matthæus *de criminibus* ad *lib.* 48. ff tit. 2. cap. 5. num. 1.

(4) Declaratio Ordinum in hanc rem exſtat in de *Handveſten van de Graven van Holland* num. 39.

Maj. 1587. fuiſſe ſuggeſtum, deliberarent fœderati Ordines, num, quia jam omnes Provinciæ Religionem Evangelicam receperant, placeret conſtitui, ne ea, niſi unanimi Fœderatorum conſenſu, mutaretur, & etiam Ordinibus Hollandiæ 14. Jun. 1583. placuiſſe, conſtitueretur, ut ſola, quæ tunc palam exercebatur, Evangelica Religio defenderetur, neque ulla alia publice admitteretur in Provinciis, quæ tunc erant in fœdere (5). Sed generalem ea de re legem vel conventionem inter omnes Provincias eſſe factam, nec ipſe reperi, nec reperit quoque Grotius *d. cap.* 2. Et, quum facta non ſit, recte etiam inde efficit Grotius, neque ipſos Hollandos obligare d. decretum 14. Jun. 1583. cum ſcilicet aliarum Provinciarum conſenſus defecerit. Puto tamen, id ipſum eſſe decretum ex quo finxit rerum noſtrarum peregrinus Scriptor (6), anno 1585. unanimi Provinciarum conſenſu placuiſſe, ne qua alia Religio, quam Evangelica, in fœderato Belgio publice doceretur. Quamvis autem exſtaret ejuſmodi lex aut conventio generalis, ea profecto unice pertineret ad defendendam Religionem Evangelicam, & arcendam Romanam, neque adeo quicquam prodeſſet iis, qui anno 1619. ſubverſo Arminianiſmo, tot eminentia papaverum capita decuſſere, æque enim Arminianiſmum, atque Calvinianiſmum, ad Religionem Evangelicam pertinere, & utrumque æque in Hollandia tunc temporis fuiſſe receptum & Grotius adſtruxit *apolog. cap.* 3. & ipſi Ordines Hollandiæ ſignificarunt in d. decreto 5. Aug. 1617.

Plus ſcire attinet, an & quatenus ſingulæ Provinciæ receſſerint a jure Summæ Poteſtatis circa Sacra, fœdere Utrechtano tam ſolemniter ſibi reſervatæ? Ab Eccleſiaſticis ſæpe quidem tentatum eſt, ut non niſi una Religio, & ſolus quidem Calvinianiſmus, in omnibus Provinciis doceretur & admitteretur, ſed ante annum 1651. legem aut pactionem ea de re generalem inter Ordines fœderati Belgii interceſſiſſe, non potui animadvertere. Poſtquam uſu invaluiſſet Calvinianiſmus, continuo quidem Pontificiorum leges Eccleſiaſticæ ſunt abrogatæ, nec major fuit veterum Conciliorum auctoritas, ſed eorum omnium loco nihil quicquam ſucceſſit, quod publica auctoritate valebat. Apud Calvinianos, jam ſuperiores, protinus ceſſare debebant jura veteris Eccleſiæ, quum Romanam Religionem, Doctrinæ antiquitate & univerſæ Eccleſiæ decretis ſubnixam, hoc fere ſolo oppugnarint, nullam plane eſſe eorum, quæ homines conſtituerunt, auctoritatem. Unde & § 7. *Confeſſionis Belgicæ*, ubi agitur de antiquiſſimis Eccleſiæ moribus & Conciliis, hæc leguntur: *omnes homines eſſe mendaces ex ſe ipſis, ipſaque vanitate vaniores*. Sed cum ventum eſt ad verum, facile etiam Calviniani intellexerunt, eam eſſe Religionis conditionem, ut abſque decretis hominum conſiſtere nullo modo poſſit. Laboratum igitur eſt de Legibus & Canonibus Eccleſiaſticis. Prodiit *Confeſſio* illa *Belgica*, prodiit & *Catecheſis Palatina*, ſed neque hæ publica [illegible] ium Provin-

(5) Propoſitio illa, & decretum Ordinum Hollandiæ, poſt ſequutum, exſtat *Plac. II. append.* p. 2157. & ſeqq. ubi & utrique temporis numeri ſcribuntur, ut exhibui, ſed vitium eſſe in numeris res ipſa loquitur.

(6) W. Temple *Aanmerkingen over de Nederl. Provincien* cap. 5.

ciarum auctoritate probatæ, niſi poſt annum 1651. Prodierunt Synodorum Canones quam plurimi, prodierunt & in Hollandia leges Eccleſiaſticæ, partim a Secularibus, partim ab Eccleſiaſticis compoſitæ, ſed quid refert ea omnia recenſere? de eorum auctoritate & olim fuit, & nunc eſt prolixa diſputatio. Sufficit in rem noſtram, ab omnibus omnium Provinciarum Ordinibus nihil eorum publice eſſe receptum & habitum pro norma Fidei, quam ſubditi ſequerentur.

Tandem poſt duas Synodos Dordrechtanas, alteram anni 1574. alteram anni 1578. ſucceſſit & tertia, habita 1618. & 1619. quæ probavit illam, quam dixi, *Confeſſionem Belgicam*, & *Catecheſin Palatinam*, &, damnato Arminianiſmo, pura puta conſtituit Religionis Calvinianæ dogmata. Sed nec hujus Synodi omnia decreta ab omnibus Provinciis ſtatim arrepta ac probata ſunt, quinimo Friſii leges Eccleſiaſticas, ibi conditas, non tantum rejecerunt, ſed & 10. Jul. 1622. decreverunt (7), qui eas obtrudere vellent, habendos eſſe pro perturbatoribus quietis publicæ. Tandem vero molliora Calvinianis affulſere tempora anno 1651. Certe relatum eſt in § 2. Libelli, qui dicitur *de nadere Unie*, inter fœderatos Ordines tunc placuiſſe, quæque Provincia defenderet Calvinianiſmum, ut ejus capita anno 1619. Dordrechti conſtituta erant. Sed illud poſterius fœdus, quod Hagæ Batavorum initum eſſet 21. Aug. 1651. quodque ibi publice editum eſt annis 1651. & 1652. [illegible]am omnino habet auctoritatem jur[illegible]; eſt enim, ſi me audias, farrago quædam, conſcripta ab homine, neſcio quo, & compoſita ex ſententiis, a ſingulis Provinciis tunc dictis in extraordinariis Ordinum Generalium Comitiis. Miror ſane Editoris impudentiam, qui in cauſa, adeo recenti, lectori fucum facere voluit. Complecteretur illud fœdus, ut auctor fingit, §§ 33. ſed nullum ejuſmodi fœdus exſtat inter Acta Ordinum Generalium, certe a me & ab aliis, qui invenire debebant, fruſtra quæſitum eſt. Comperi autem, omnes illos §§ 33. partim bene, partim male eſſe deſcriptos ex illis, quas dixi, ſingularum Provinciarum ſententiis, etiam his, de quibus inter omnes non convenerat. Dubiam ejus libelli fidem etiam alius olfecit (8), & tamen dudum eſt, ex quo ille ſtellio homines, etiam rerum publicarum peritos, ludificatus eſt.

Sed apage illum libellum. Ex ipſis nihilominus fontibus operæ pretium erit audire ipſorum Ordinum ſententias, & inde diſcere, quid tandem placuerit in re tam gravi, qua ſingularum Provinciarum poteſtas in cauſa Religionis primum, ut opinor, imminuta eſt. Ordines Hollandiæ in epiſtola, qua anno 1650. ſingularum Provinciarum Ordines ad Comitia extraordinaria vocarunt, & in propoſitione eorum, quæ agenda erant, palam ſignificarunt, ſe defenſuros Religionem *Reformatam*, quam vocant, ut Dordrechti ſtabilita erat (9): Gelri § 23. eorum, quæ ipſi in Comitiis 20. Januar. 1651. propoſuerunt, ajunt, ſibi placere, Religio Reformata, ut recepta & Dordrechti anno 1619. elucidata eſt, in omnibus fœderatis Provin-

(7) Decretum exſtat poſt *præfationem* Grotii *apolog.*

(8) Auctor van het *Publicq Gebed* parte 3. ſect. 7.

(9) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 102. & 103.

vinciis & locis ſubditis, & apud Socios (*geaſſocieer de Landen*) ſervaretur, & poteſtate publica (*met magt van 't Land*) defenderetur (10). Ibidemque Zelandi teſtati ſunt 22. Januar. 1651. (11) & Utrechtani ſine die & Conſule (12), & Friſii 27. Januar. 1651. (13) & Groningani eodem 27. Januar. 1651. (14) & ita præeuntibus Hollandis, in Comitiis illis extraordinariis Ordinum Generalium decretum eſt d. 27. Januar. 1651. (15) Additum vero, iiſdem fere verbis, quibus id propoſuerant Utrechtani, ut ea defenſio fieret in quaque Provincia ab ejus Provinciæ Ordinibus; *elks in den karen*, & in Ordinum Generalium Imperio ab Ordinibus Generalibus. Cur additum ſit, *elks in den karen*, forte intelliges, ſi memineris, eo tempore adhuc ſuperfuiſſe, quos nondum ceperat oblivio annorum 1618. & 1619.

Diceres, ſic tandem definitam eſſe cauſam Religionis, ſed eſt, qui putat (16), Ordines illo 27. Januar. 1651. duntaxat *declaraſſe* non etiam *promiſiſſe*, ſe Calviniaiſmum eſſe defenſuros, at vero hæc mera cavillatio eſt; ei tamen cauſam præbuit aliud quid, quod ipſe ille narrat, ſed hic omitto, quia in Actis Ordinum de eo nihil comperi. Quicquid autem ejus rei ſit, perſuaſiſſimum mihi eſt, &, ni fallor, aliis quoque erit, non aliam Ordinum fœderatorum fuiſſe mentem, quam id decretum 27. Januar. 1651. habere pro mutua promiſſione, invicem facta de defendendo Calvinianiſmo, abſque eo enim nihil quicquam actum eſſet.

Ceterum alia quæſtio eſt, quamvis Ordines fœderati ſibi invicem promiſerant, Calvinianiſmum ſe eſſe tuituros, an tamen aliis, in cauſa aliorum, jus fas ſit æſtimare & judicare, ſi qua Provincia recte tueatur Calvinianiſmum, nec ne, &, ſi non tueatur, an reliquæ Provinciæ vi & vi armata uti poſſint, quo fides promiſſionis præſtetur? Et adhuc puto dicendum, ejus rei arbitrium penes ſingulas Provincias eſſe, non autem penes ceteros Fœderatos, atque ita id decretum non eſſe habendum niſi pro lege, quæ dicitur, *imperfecta*, ſive pro ſponſione inter amicos, cujus fides ex viri boni officio præſtanda, non autem jure exigenda eſt. Quin ipſi Ordines, cum ajunt, *elks in de karen*, manifeſte ſignificant, Ordinum Generalium alteriuſve Provinciæ poteſtatem in Religione defendenda neutiquam placere. Neque eſt, ut dicas, in eo decreto gradum quemdam eſſe, quoſque nempe Ordines in ſua Provincia Religionem eſſe defenſuros, eoſque aliarum Provinciarum Ordinibus præferendos, ſed iis id negligentibus, vel Calvinianiſmum, ut aliis videtur, non defendentibus, aliarum Provinciarum Ordinibus locum fieri: nam eam non fuiſſe Ordinum ſententiam, inde apparet, quod Friſii, Tranſiſulani, Groningani & Zutphanienſes (17), & ſeparatim deinde Tranſiſulani 7. Febr. 1651. teſtati ſint (18), ſibi videri, id decretum 27. Januar. 1651. non ſufficere, ſed ſanctiones eſſe conſtituendas, quibus obviam iretur Pro-

Qqq 2

(10) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 157. & ſeq.
(11) Idem *ibidem* p. 144.
(12) Idem *ibidem* p. 169.
(13) Idem *ibidem* p. 158. & ſeqq.
(14) Idem *ibidem* p. 163.
(15) Idem *ibidem* p. 156. & 157.
(16) Auctor van het *Publicq Gebed* parte 3. ſect. 7.
(17) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 155.
(18) Idem *ibidem* p. 228. & 229.

Provinciis, quæ fidem ejus decreti non ſervarent, non enim ſufficere, quod Ordines promittant, ſe id decretum eſſe obſervaturos, niſi & coercitio accedat, ſi pacto non ſtetur; verum ea de re nihil quicquam conſtitutum invenio, & inutiliter quoque conſtitueretur, quum nulli Provinciæ, quin nec pluribus ſimul, in aliam aliaſve competat imperium, & diligenter ſingulæ curaturæ ſint, ne in vim, ſibi faciendam, conſentiant. Latiſſimus etiam turbarum pateret campus, ſi de modo defenſionis invicem diſſentirent.

Sic igitur habeamus: defenſionem Calvinianiſmi eſſe promiſſam illo 27. Januar. 1651. ſed ſine pœna, ſi promiſſis non pareatur, hanc promiſſionem eſſe præſtandam, cum inter bonos bene agier oporteat, ſed, ut præſtetur, vim adhibendam non eſſe, de modo defenſionis nihil definitum, at eum cujuſque Provinciæ arbitrio eſſe relictum. Quapropter non auſim dicere, ut nonnemo dixit (19), ſingulas Provincias etiam poſt id decretum, in cauſa Religionis manſiſſe ſui juris, plane ut erant antea, dixerim potius, manſiſſe, quatenus eo decreto, quod ſeptem capita continet, a jure ſuo non receſſerint. Nec mihi liquet, alio pacto poſtea receſſum, vel quicquam inter Fœderatos eſſe conſtitutum, quod ſingularum Provinciarum jus ultra minuerit. Propoſuerunt quidem Groningani 9. Oct. 1663. (20) quo cauſa Calvinianiſmi magis tuta eſſet, placeretne decerni, omnes, qui in Ordinum Generalium Collegium mittuntur, jurarent, ſe Calvinianiſmum eſſe tuituros, ſed nihil decretum eſt. Ordinum quidem Hollandiæ in illud Collegium Delegati jurant (21), ſe Calvinianiſmum, ut nunc eſt, eſſe tuituros, ſed quod ad Ditionem Ordinum Generalium, nominatim enim jurijurando additur, ſe non permiſſuros, quod ad ſingulas Provincias, ut quicquam in iis de Religione ſtatuant Ordines Generales, *ſonder my*, ait jurans, *eenigſints ontrent het ſtuk van de Religie, over of in de ſtemmende Provincien eenige de minſte diſpoſitie aan te matigen, of ook te gedoogen, dat by of op de naam van haar Hoog Mog. zulks in eenige Provincie, of eenig Lid van de zelve ondernomen werde*. Non reperi etiam, ab omnibus Provinciis ullam Ordinibus Generalibus poteſtatem eſſe datam in cauſa Religionis, quamvis repererim, eos ſæpiſſime fuiſſe aditos ab Eccleſiaſticis, ſi nempe his minus placerent ſuæ Provinciæ Ordines; ſed ne id Synodorum in Hollandia Deputati facere vellent, Ordines Hollandiæ decreverunt 25. Sept. 1670. (22) Verum equidem eſt, aliquando Ordines Generales nonnulla conſtituiſſe, quæ ad Religionem in Belgio fœderato pertinent, ſed non minus verum, quod ajunt Ordines Hollandiæ in §§ 132. 133. 134. & 135. Deductionis de jure Militiæ 17. Mart. 1657. (23) ea non eſſe conſtituta niſi unanimi omnium Provinciarum conſenſu, nec valere in ea Provincia, cujus Ordines in hæc non conſenſiſſent.

CA-

(19) Auctor van het *publicq Gebed* d. p. 3. ſect. 7.

(20) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 765.

(21) Id jusjurandum exſtat poſt § 19. 20. *rum formæ* 23. *Jul.* 1669. *Plac. III.* 1. 3. 2.

(22) *Plac. III.* 1. 1. 38.

(23) *Reſolutien van conſideratie ten tyden van de Wit* p. 329.

CAPUT XIX.

Optimo jure Ordines Hollandiæ 10. Mart. 1663. Eccleſiaſticis præſcripſiſſe novam orandi formulam cum pro ſe, tum pro aliis Magiſtratibus.

EX iis, quæ *capite præcedenti* dicta & diſputata ſunt, facili, imo nullo negotio explicari & definiri poteſt quæſtio, quæ ante aliquot annos non tantum Eccleſiam, ſed & Rempublicam, ultra quam exſpectaſſes, turbavit & concuſſit. Quum apud Ordines Hollandiæ 9. Dec. 1662. propoſita eſſet nova formula, ſecundum quam Eccleſiaſtæ ad Deum preces funderent, primum pro Ordinibus Hollandiæ, qua Summa in Hollandia Poteſtate, deinde pro reliquis fœderati Belgii Ordinibus, mox pro Ordinibus Generalibus & eorum Conſiliariis, tandem pro Conſiliariis Ordinum Hollandiæ, & Magiſtratibus majoribus minoribuſque, hanc formulam Ordines decreto 13. Mart. 1663. (1) probarunt, ſervarique juſſerunt epiſtola, ad Magiſtratus Hollandiæ ſcripta 21. Mart. 1663. (2) &, quum ſatis ab Eccleſiaſtis obtemperatum non eſſet, rurſus alia ad eoſdem Magiſtratus data 27. Apr. 1663. (3) Si quæras, an Ordinibus Hollandiæ licuerit ejuſmodi formulam condere & Eccleſiaſtis præſcribere, non dubitabis, ſi & tu putes, ut ego puto, ſingularum Provinciarum Ordines in cauſis Eccleſiaſticis manſiſſe ſui juris, quemadmodum erant ex fœdere Utrechtano, ſalvo tamen, quod modo expoſui, decreto de ſervando Calvinianiſmo, atque adeo ſalvis decretis Synodi Dordrechtanæ, modo memineris, iis decretis nuſpiam eſſe definitum, qua forma quove ordine pro Ordinibus & Magiſtratibus orandum ſit.

Ut plus dicamus, res ipſa non poſtulat, effecit tamen quorundam contumacia vel ignorantia, ut plus dicendum ſit. Quæ ipſi Ordines Hollandiæ, eorumve Conſiliarii pro cauſa ſua dixerunt, ego non repetam, nec etiam ea, quæ Anonymus quidam (4) integro & ſpiſſo ſatis libro pro Ordinibus ſcripſit, contentus monere, uno illo, quod modo dicebam, argumento, omnem controverſiam abſolvi & definiri poſſe, cetera vel nihil ad rem pertinere, vel, ſi quid pertineant, aliis quoque rationibus refutari poſſe, quam hactenus refutata ſunt.

Simulac autem nata eſt nova illa formula, plures adverſarios eſt experta. Eccleſiaſtici in Hollandia fere clam, exteri vero palam ſeſe ei oppoſuere: ecce enim Synodus Snecana 16. Jun. 1663. (5) decrevit, mandaretur Emiſſariis ſuis (*Corriſpondenten* appellant) ad Synodos Zuyd-Hollandiæ & Noort-Hollandiæ, omni modo id agerent in iiſdem Synodis, ut ſtudioſe novæ huic formulæ iretur obviam. Scin, quare? quia, inquit Synodus Snecana, alia formula olim uſu recepta erat, & qua aliam illam formulam Synodus Dordrechtana probavit. Si quid valeat prima ratio, metuo Pontificios, quorum ſacra, quamvis uſu olim recepta, rejecimus. Secunda autem ratio aperte falſa eſt, cum, ut dixi, nullam pro Magiſtratibus orandi formulam illa Synodus

(1) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 658.

(2) *Ibidem* p. 660. (3) *Ibidem* p. 662.

(4) Auctor van het *Publicq Gebed*.

(5) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 676. & 677.

dus definiverit, ut nihil quoque ea res pertinebat ad cauſam Calvinianiſmi. Unde & Ordines Hollandiæ, intellecto Patrum Snecanorum decreto & ipſi decreverunt 17. Jul. 1663. (6). Emiſſarius Friſiæ ad Hollandiæ Synodos ne admitteretur, niſi ante fuiſſet teſtatus, ſe ea de re nihil eſſe propoſiturum.

Sed & ipſi Friſiæ Ordines illam Hollandorum formulam oppugnarunt, facto in hanc rem decreto 23. Maj. 1663. (7). Eo autem decreto complexi ſunt & eaſdem rationes, quas deinde Synodus Snecana ſuas fecit, & alias nonnullas adjecerunt, ſed has tranſeo, quia omnibus illis 27. Jun. 1663. (8) ampliſſime reſponderunt Ordinum Hollandiæ Conſiliarii, eorumdemque Ordinum Delegati apud Ordines Generales. Illud tranſire non poſſum, Friſios in ſuo decreto non tantum provocare ad antiquam orandi formulam, qualis tamen formula nunquam ulla auctoritate, vel Seculari vel Eccleſiaſtica, probata fuit, ſed &, quod mireris, hanc derivare ex fœdere Utrechtano, cum tamen id fœdus, ut *capite proximo* dicebam, omnem cauſam Religionis ſoli ſingularum Provinciarum arbitrio reliquerit.

Quod Friſii cauſantur in ſuo decreto, ex nova formula primum orari pro Ordinibus Hollandiæ, qua Summa Hollandiæ Poteſtate, deinde pro Ordinibus Generalibus, cum tamen hi illos præcedant, & vicem quoque Principis obtineant, vellem, ne Friſiis excidiſſet. Atque ſi nempe in ſuo territorio quiſquam ſit major vel prior ipſo Principe, id eſt, ſingulis cujuſque Provinciæ Ordinibus. Præcedunt Ordines Generales in rebus, quæ ex fœdere ad commune bonum fœderati Belgii pertinent; ut ſi cum externis Principibus, eorumve Legatis agatur, ſed cedunt Ordinibus ſingularum Provinciarum in iis, quæ ad ſingulas Provincias pertinent, ut pertinet cura, qua forma, & qua prærogativa ordinis pro Magiſtratibus ſit orandum. Sed non ſolis Friſiis, verum & aliis Fœderatis, ut mox audies, id excidit; ſi olim excidiſſet, forte concoquere poſſet, qui non difficilis eſt ſtomachi, nam fuit aliquando tempus, quo nonnullis placuit, Ordines Generales in omnibus Provinciis uno Jove eſſe minores, fuit tempus, quo illi, qui Ordinum Hollandiæ Majeſtatem defendebant, hoc ipſo læſæ Majeſtatis damnati ſunt, ac ſi Ordinum Generalium Majeſtatem læſiſſent, ſed hæc quidem anno 1619. acciderunt, concuſſa per factiones Republica. At vero omnes quarumque Provinciarum Ordines, ne dicam omnes homines deinde reſipuerunt, & reſipuerant jam anno 1663. ſatis gnari, mandatarios mandantibus ſuis non eſſe majores, & Ordines Generales, quicquid agunt, paucis exceptis, agere ex ſolo mandato Ordinum, quos repræſentant. Imprudenter igitur plerique Fœderati eo anno 1663. quo jam omnes cordatiores veternum excuſſerant, ad antiquas fabulas reverſi ſunt. Si Ordines Generales, itemque Ordines Hollandiæ externo Principi adventum in Hollandiam gratulentur, utros præcedere oporteat, diſputabo hoc libro *cap.* 25. § 8.

Ceterum de nova illa precum publicarum formula inter Hollandos & Zelandos quoque actum fuit, ſed an hæc juſto certamine illos commiſerit, non po-

(6) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 676-679.

(7) *Ibidem* p. 670. & 680.

(8) *Ibidem* p. 680-696.

potui intelligere ex decretis Ordinum Hollandiæ 3. Aug. & 20. Sept. 1663. (9) Arma tamen utrimque fuiſſe induta, plena fide comperi ex actis Ordinum Zelandiæ 22. Sept. 3. & 13. Nov. 1663. didicique ex iiſdem Actis, Zelandos cum maxime turbaſſe, ut turbavit Friſios, quod in nova formula prior locus non fuerit datus Ordinibus Generalibus, ſed Ordinibus Hollandiæ. Atque ea ipſa ratione novæ huic formulæ contradixerunt Gelri, Utrechtani, Tranſiſulani & Groningani, ad quos, ut & ad Friſios exſtat Ordinum Hollandiæ grandis epiſtola, ſcripta 4. Oct. 1663. (10) qua omnem omnium Fœderatorum impetum videntur fregiſſe.

Sed Eccleſiaſtici, tam ſubditi, quam exteri quieſcere nondum potuerunt. Subditi quidam, male feriati, cavillabantur, novam illam precum publicarum formulam eſſe præludium mutandorum quandoque eorum, quæ in Synodo Dordrechtana decreta erant. Quamvis autem per nullas conſequentias id inde efficere potuerint, cum de nulla plane formula in ea Synodo actum ſit, Ordines tamen Hollandiæ decreto 18. Sept. 1663. (11) & illa, quam dixi, epiſtola 4. Oct. 1663. (12) conteſtati ſunt, de mutandis Sacris ſe nihil unquam animo ſuo volviſſe, quin paratos eſſe, poteſtate publica defendere Religionem Calvinianam, ut in Synodo Dordrechtana erat conſtituta, & porro uſu recepta. Quoniam vero illa Ordinum conteſtatio nondum videbatur ſufficere ad inhibendas turbas, quæ nihilominus metuebantur tam ab exteris, quam ſubditis, ſucceſſit aliud Ordinum Hollandiæ decretum 14. Mart. 1664. (13) quo Inſpectoribus (*Commiſſariſſen Politicq*) qui Ordinum nomine delegati eſſent ad Synodos Zuyd-Hollandiæ & Noord-Hollandiæ, mandatum eſt, diligenter inquirerent, ſi qui eſſent, ſive ex Hollandis ſive ex Emiſſariis, qui quid contra illam formulam, vel contra quodlibet aliud Hollandiæ Ordinum decretum propoſituri eſſent, & ejus rei ſuſpectos ut a Synodis arcerent, niſi ſe nihil ejuſmodi propoſituros ſpopondiſſent, & generaliter illi Inſpectores curarent, ne quidquam in Synodis proponeretur contra illam formulam, ullumve aliud Ordinum Hollandiæ decretum.

Sed ne ſic quidem res erat in vado. Ringebantur quam plurimi, in nova illa formula mentionem non eſſe factam Wilhelmi Orangii, quamvis tunc adhuc pueri, & in Hollandia privati, ſed quia nullo jure ringebantur, ut ab aliis (14) abunde eſt probatum, muſſitabant tantum, non auſi palam prodire. Certe in decretis & Actis publicis, ſive ea ediderint Politici ſive Eccleſiaſtici, hæc ratio expreſſa non eſt. Ut autem, quæ magis tecta ſunt, ſolent majores radices agere, ſic manebat alta mente repoſtum illud Ordinum ſilentium, ſpretæque injuria Gentis Orangiæ, apud Eccleſiaſticos præſertim, quorum plerique tunc Orangio longe plus favebant, quam ipſi Ordines. Quamvis enim, ut recte obſervant Ordines Hollandiæ in decreto 17. Jul. 1663. (15). Eccleſiaſtico-

(9) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 707. & 712.

(10) *Ibidem* p. 718-733.

(11) *Ibidem* p. 711. & 712.

(12) *Ibidem* p. 728.

(13) *Ibidem* p. 772. & 773.

(14) Vide Auctorem van het *Publicq Gebed* parte 1. a cap. 5. ad cap. 9.

(15) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 678.

ſticorum ſit, ſecundum ipſos Canones Synodi Dordrechtanæ, ſubditis inculcare reverentiam & obedientiam, Magiſtratibus ſuis debitam, & hac ipſa re aliis præire, ea tamen quorundam pertinacia fuit, ut, pacatis dudum Politicis, ipſi Ordinibus Hollandiæ per integrum adhuc triennium fuerint reluctati. Apparet id ex decreto eorundem Ordinum 7. Oct. *1666.* (*16*) quo placuit, Eccleſiaſtæ, qui eam formulam non ſequeretur, nomen Magiſtratus loci, de quo agebatur, tranſcriberet ad Ordines, ut ejus ſtipendium ceſſaret, quamdiu Ordinibus fuiſſet viſum. Et ſic tandem Eccleſiaſtici, crumenæ ſuæ non minus ſtudioſi, quam reliqui Mortales, & pecuniæ non minus, quam alii, indigentes, ad bonam frugem redierunt omnes. Haud multo poſt Wilhelmo Orangio, ejus nominis tertio, rerum rurſus potito, hæc formula, uſu nonnihil quidem mutata eſt, ſed poſt ejus mortem revixit, & ea ipſa adhuc placide in Hollandia utuntur Eccleſiaſtæ. Dolo utique malo, quod ſciam, non ſolent omittere; cum tamen, ſpatiis excluſi iniquis, aut alias per negligentiam ſæpe eam tranſmitterent in precibus, poſt orationem ſacram ad Deum fuſis, idque animadvertiſſent Conſiliarii Ordinum Hollandiæ, ipſe, tunc Presbyter Eccleſiæ Haganæ ab eorum Scriba in hanc rem aditus & rogatus Eccleſiaſtas Haganos officii ſui amice admonui: teſtati autem tunc ſunt prolixe, dolum malum a ſe abeſſe abfuturumque eſſe, ſcire ſe, ſolam obſequii gloriam ſibi eſſe relictam, & operam daturos, ne in poſterum hujus formulæ obliviſcantur, ut fere nunc obliviſci non ſolent.

C A P U T XX.

Interpretatio § 4. *Pacis Monaſterienſis* 30. *Januar.* *1648.*

Longum eſſet exponere, quæ Pontificiorum fuerit conditio in Belgio fœderato ab initio Reipublicæ ad hæc uſque tempora. Ne quidem animus eſt commemorare, quæ in Imperio Ordinum Generalium, & quæ in ſingulis Provinciis contra ſolos Eccleſiaſticos, qui Pontifici Romano adſurgunt, conſtituta & decreta ſunt. In rem noſtram ſufficit ſcire, ut Laicis Pontificiis in Belgio ſœderato libere morari ſemper licuit, ita Clericis, etiam ante pacem Monaſterienſem, non licuiſſe. Jeſuitis quidem, qui in Belgio fœderato invenirentur, *600.* florenorum mulctam Ordines Generales conſtituerunt in edictis *26.* Febr. *1622.* 8. Sept. *1629.* & 30. Aug. *1641.* (1) ceteris omnibus Eccleſiaſticis Belgio fœderato ſimpliciter interdicto, exceptis duntaxat iis, qui ante annum *1622.* hic habitaſſent, dummodo intra dies octo nomina ſua ad Magiſtratum loci, ubi degunt, deferrent, & ſecundum leges Ordinum viverent.

Recte ſe habebant ea edicta tempore belli Hiſpanici, quo facta ſunt, ſed quæro, an recte ſe habeat edictum, quod Ordines Generales poſt pacem Monaſterienſem promulgarunt 14. Apr. *1649.* (2) quo priora illa edicta, quorum ſententiam retuli, repetita & ſervari juſſa ſunt? vel potius quæro, an non ſæviora illa edicta reſtringi & temperari debeant quod ad Eccleſiaſticos, qui ex Im-

(*16*) *Reſolutien van conſideratie ten tyden van de Wit* p. *791.* & *792.*

(1) *Plac. I.* 1. 4 1. *Plac. Ordd. General.* 3.
(2) *Ibidem* eodem loco.

Imperio Regis Hiſpaniarum, Belgio forte tunc Hiſpanico, nunc Auſtriaco, hic adſunt? Quæſtionem facit § 4. pacis Monaſterienſis 30. Jan. 1648. quo inter Regem Hiſpaniarum & Ordines Generales convenit, ut olim quoque convenerat § 4. Induciarum 9. Apr. 1609. alterius ſubditis & incolis, abſque ullo perſonarum diſcrimine, in alterius Imperium recte licere advenire, ibi manere & agere, & commercia ſua exercere. Verba Belgice ſic habent: *de Onderſaten en inwoonderen van de Landſchappen van de voorſchr. Heeren Koning en Staten... zullen ook mogen komen en blyven in de Landſchappen de een van de andere, en daar doen hare trafique en commercie in alle verſekertheid, zoo ter Zee, andere Wateren, als te Lande.*

Sane plerique Belgæ fœderati videntur credidiſſe, ſalva ea pace, duriora illa edicta explicari non poſſe, atque ita Eccleſiaſticis Pontificiis omnino prodeſſe *d.* § 4. Gelri (3) quidem, & Hollandi (4), & Friſii (5), & Groningani (6) in extraordinariis Ordinum Generalium Comitiis, proxime poſt illam pacem habitis anno 1650. & 1651. propoſuerunt, exercerentur Ordinum edicta contra effrenem Eccleſiaſticorum in has Regiones veniendi licentiam, ſed hoc nominatim addito, *quatenus ſalva pace fieri poſſet*, cujus nomine non aliam, quam illam Monaſterienſem, intelligo, & ita quoque, addita hac ipſa clauſula, Ordines Generales decreverunt 27. Jan. 1651. (7). Quia autem illa clauſula parum certitudinis habebat, idcirco in iiſdem Comitiis menſe Aprili 1651. propoſitum eſt, habita ratione eorum, quæ tempore induciarum acta geſta erant, certa ei rei forma daretur, ſed traditum invenio (8), eam non eſſe conſtitutam, verum ad ordinarium Ordinum Generalium Collegium rejectam ejus rei curam, atque adeo tacite ſubſtitutum eſſe in illo decreto 27. Jan. 1651. nihil enim quicquam poſtea definitum eſt.

Nondum igitur extricata res erat. Zelandi, ut extricarent, 22. Jan. 1651. (9) in iiſdem extraordinariis Comitiis alia rem adgreſſi ſunt via. Exiſtimarunt illi, non obſtante eo § 4. omnes Eccleſiaſticos, qui Pontificia Sacra ſequuntur, expelli, nec ullos alios admitti poſſe, quod nempe illi Eccleſiaſtici, utut ex Imperio Hiſpanico advenientes, non eſſent Regis Hiſpaniarum ſubditi, ſed Papæ Romani. Addebant, id ipſum Regis Legatos eo tempore, quo pax illa pangebatur, fuiſſe teſtatos, quin etiam Ordines in deliberationibus, quæ pacem præceſſerunt, decreviſſe, nihilominus edicta, contra Eccleſiaſticos Pontificios facta, effectum eſſe habitura. Quas rationes Synodorum Legati (10) per libellum, iiſdem Comitiis porrectum, deinde ſuas fecerunt. At prima ratio apud me parum valet, Eccleſiaſtici utique etiam ſunt ſubditi, & pro ſubditis habentur in omnibus Imperiis Pontificiis. Si tamen, qua ſunt Eccleſiaſtici, ſubditos Regis eſſe neges propter juriſdictionem Eccleſiaſticam, non negabis certe, qui ex Imperio Hiſpanico ad nos advenere, Regis Hiſpaniarum eſſe

(3) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 137.
(4) *Ibidem* p. 156. & 157.
(5) *Ibidem* p. 160.
(6) *Ibidem* p. 164.
(7) Idem *ibidem* p. 217.
(8) *Ibidem* p. 380. & 381.
(9) *Ibidem* p. 145.
(10) *Ibidem* p. 152.

eſſe incolas *inwoonderen*, pax autem loquitur de ſubditis & incolis, *onderſaten en inwoonderen*. Legatos Regis aliud fuiſſe teſtatos, & Ordines in præviis deliberationibus modo decreviſſe, etiam poſt pacem factam tuenda eſſe ſæviora illa edicta, non comperi, etſi diligenter quæſiverim, neque adeo de duabus illis rationibus, quæ facti ſunt, quicquam habeo, quod dicam, nec etiam de his quicquam dixerunt Gelri, Hollandi, Friſii & Groningani, nec poſtea etiam Tranſiſulani (11), quamvis in Pontificios adhuc magis acerbi. Et tamen illæ rationes, in cauſa adeo recenti, omnes illos latere non potuerunt. Hoc unum comperi, Ordines, priuſquam Legatos ſuos ad pacem pangendam mitterent, ſimpliciter decreviſſe (12), ſe tuituros puriora Sacra, publice recepta, ſed aliud eſt Sacra illa tueri, aliud duriora illa edicta exſequi. Neque etiam animadverto, quid prodeſſet, ſi Legati Regis ante pacem pactam vel tale quid garriviſſent, vel ipſi Ordines decreviſſent. Quid in ipſa pace convenerit, unice quærendum, & ex ejus legibus, ſi quid inter Principes incidat, definiendum eſt.

Fuit, cum putarem, *d.* § 4. duntaxat eſſe intelligendum de ejuſmodi ſubditis & incolis, qui commercia exercerent, ajunt enim verba finalia, quæ exhibui, *en daar doen hare trafique en commercie*. Sed bona fides illam interpretationem reſpuit, nam quod de mercatura additur, non aliam cauſam habet, quam quod eo plerumque fine alterius ſubditi alterius Principis Imperium frequentent, non quod interdicatur alterius ſubditis in alterius Imperium advenire, & ibi forte otiari, philoſophari, & procul negotiis ſecurum agere ævum. Hac igitur ſententia nunc non utor, maxime quum alia, &, ni fallor, verior ſuccurrat. Nempe Clericatus Pontificius, poſtquam emendatior Religio publice recepta fuit, in hiſce Regionibus criminis ſpeciem quamdam habebat, neque enim cuiquam hic impune Clerico eſſe licebat, quibuſdam Clericis poſita mulcta, & omnibus, ut dixi, advenis Belgio fœderato interdicto, quin & indigenis, ſub certo modo. Sic leges moreſque ferebant, etiam ante pacem Monaſterienſem; criminoſis autem, ex mente *d.* § 4. quamvis in alterius Imperio habitarent, in alterius Imperium, ubi criminoſi ſunt, advenire nequaquam licet. Factus eſt *d.* § 4. belli finiendi ergo inter Regem & Ordines, ut ſic, quemadmodum ibi palam expreſſum eſt, inter utriuſque ſubditos ceſſet, quicquid antea hoſtile fuit, ſed non ut ceſſaret perſequutio criminum, quæ, etiam extra cauſam belli, leges publicæ vindicabant. Quare *d.* § 4. prodeſſe nequit Eccleſiaſticis, quamquam Hiſpaniarum Regis ſubditis, quia & ante illam pacem proſcribebantur, & proſcribebantur non tanquam Regis Hiſpaniarum ſubditi, ſed tanquam Eccleſiaſtici, omnium enim Principum Eccleſiaſticos Pontificios, etiam eorum, quibuſcum pax erat, eadem lex arcebat. Unde manifeſtum eſt, antequam Eccleſiaſtici, ut Regis Hiſpaniarum ſubditi, etiam hic admitterentur, nova opus fuiſſe pactione, ex qua, quos citra belli cauſam lex repellebat, hic adeſſe liceret, cujuſmodi pactio nunquam interceſſit. An tu putas, qui non propter

(11) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 228. & 229.

(12) Idem *hiſtor. lib.* 15. p. 92. & 93.

pter bellum, ſed propter crimen aliquod, ex Belgio fœderato relegati deportative in Ditionem Regis Hiſpaniarum conceſſerant, & ibi, qua ſubditi vel incolæ, aliquamdiu egerant, an, inquam, tu putas, iis, ſi animum revertendi haberent, per *d.* § 4. in Belgio fœderato eſſe licere? ego non puto. Exemplo res fiet clarior. Omnes Judæos impia pietate, & in manifeſtam Imperii ſui perniciem Hiſpani proſcripſerunt, & in aliis etiam Imperiis inclementius habentur, ſed aliter Hollandi, mercator Populus, ſentiunt, apud hos enim Judæi, Gens ad Rempublicam commerciis frequentandam utiliſſima, adeo benigne recepti ſunt, ut utantur iiſdem Legibus & Privilegiis, quibus utuntur ceteri Hollandiæ ſubditi & incolæ. Quæro igitur, an Judæus ex Hollandia, Judæorum nutricula, poſt *d.* § 4. in Hiſpaniam commeare, ibique libere morari poſſit? Si me audias, non poterit, nam, qua Judæus, diu ante *d.* § 4. proſcriptus eſt, nec proſcriptis favet ille § 4.

Quamvis autem illa, quam dedi, interpretatio *d.* § 4. videatur veriſſima, dubito tamen, an Ordines Hollandiæ ea uti poſſint. Quum enim Judæos quoſdam Hollandos male accepiſſent Hiſpani, & Judæi ea de re eſſent queſti apud Ordines Hollandiæ, hi 12. Jul. 1657. decreverunt (13), Judæos illos, male acceptos, habendos eſſe pro ſubditis & incolis fœderati Belgii, ideoque & gaudere oportere eodem jure & privilegiis, quæ ex Pace, cum Hiſpanis pacta, aut ex Pacto marino, vel ex quibuſque aliis Conventionibus, cum aliis Regibus, Rebuſpublicis, Principibus, Ordinibus, Urbibuſve factis, hujus Reipublicæ ſubditis & incolis competunt, addito inſuper mandato, ſui in Ordinum Generalium Collegium Delegati & in hac, & in aliis omnibus cauſis curarent, Judæi ſecundum id decretum omnino defenderentur. Si credas, illud decretum duntaxat pertinere ad bona, non etiam ad perſonas Judæorum, falleris, nam quod ad bona nullus ab Hiſpanis metus: ecce enim ſeptennio ante id decretum, anno nempe 1650. Hiſpaniarum Regis Legatus apud Ordines Generales jam erat teſtatus (14), Judæis, qui in Belgio fœderato eſſent, in Hiſpania liceret res ſuas agere per homines ſuos, & eorum bona non aliter haberentur, quam reliquorum ſubditorum fœderati Belgii, modo ne ipſi in Hiſpaniam venirent.

Igitur amplius deliberandum eſt de juſtitia ejus decreti 12. Jul. 1657. ſed, dum deliberamus, tenendum eſt, reliquos Ordines fœderati Belgii, nunquam ſimile quid decreviſſe, per eos igitur recte ſubſiſtere illam interpretationem *d.* § 4. &, hac admiſſa, ſatis intelligimus, duriora illa edicta contra immoderatam Eccleſiaſticorum Pontificiorum multitudinem, in has Regiones irruentem, repeti potuiſſe illo 14. Apr. 1649. & poſtea etiam optimo jure ſæpius fuiſſe repetita. Noviſſimum Ordinum Hollandiæ edictum ea de re promulgatum eſt 21. Sept. 1730. (15) Sed hoc & alia ejuſdem argumenti prætereo, contentus probaſſe, nulla ratione *d.* § 4. pleroſque Ordines fœderati Belgii habuiſſe ſollicitos, atque ſi nempe

(13) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Witt* p. 732. & 373.

(14) Aitzema *Hiſtor. lib.* 30. p. 178.

(15) Extat ſeparatim & inter *Acta Ordinum*.

obſtaret interdictioni Clericorum, huc advenientium ex Imperio Hiſpanico.

CAPUT XXI.

Quando & quorum navibus præſtanda ſit reverentia? & an damnum, quod ob reverentiam non præſtitam accipitur, commune ſit, ut in jactu?

UT belli occaſio evitetur, tractandum quoque, quando & quorum navibus præſtanda ſit reverentia? Res tota fere pendet a quæſtione de dominio maris, nam ſi quod mare ſit in dominio & Imperio alicujus Principis, ejus eſt ibi leges dare, & aliorum, quia ibi ſubditi ſunt, leges accipere. Quare ſi juſſerit Princeps in mari ſuo navibus vel arcibus ſuis reverentiam exhibere, exhibenda erit, ſed ſi ſimile quid juſſerit in mari non ſuo, impune ei non parebitur. De dominio maris quid mihi videatur, expoſui ſingulari *diſſertatione de dominio maris*, edita anno 1703. nec adhuc muto ſententiam, Adverſariis enim, quos poſtea nactus ſum, reſpondi repetita ejus libelli editione inter *Opera* mea *minora*, quæ Lugduni Batavorum prodierunt anno 1730. Diſtinxi in eo Opuſculo inter mare terræ proximum & mare exterum, mare terræ proximum appellavi, quouſque poteſtas e continenti, tormentis forte exploſis, porrigitur, mare exterum, in quod Princeps e terra dominari nequit. Mare proximum ſubjeci dominio Principis, qui in terra imperat, mare exterum exemi dominio, niſi dominii animo occupatum poſſeſſumque ſit, nam, remiſſa poſſeſſione, exiſtimabam, remitti quoque dominium, & inde efficiebam, nullum mare exterum nunc eſſe in cujuſquam Principis dominio, cum nullum a quoquam Principe poſſideatur. Si vera ſint, quæ ibi diſputavi, præſertim *cap.* 2. 3. & 4. his omnino conſequens eſt, qui imperat mari proximo, recte etiam imperare, ut & quemadmodum ibi ſalutetur.

Secundum hæc Ordines Hollandiæ 16. Maj. 1670. (1) optimo jure decreverunt, in Freto maris Baltici Regis Daniæ Arcem *Cronenburg* eſſe ſalutandam, ut Rex Daniæ voluiſſet, nec minus recte Ordines Generales 3. Januar. 1671. (2) decreverunt, navium ſuarum Præfecti in mari proximo, quouſque tormenta exploduntur, *binnen of onder 't canon van de Forten*, ſalutarent, ut Principi ejus oræ videretur, an autem reſalutare vellet, ipſius arbitrio relinquendum, hac addita ratione, quemque enim eſſe dominum in ſuo Imperio, & quemque advenam ibi ſubditum. Quod ſi ſit, ut revera eſt, non recte Philippus II. Hiſpaniarum Rex, in § 23. *tit.* 1. *legum nauticarum* ult. Oct. 1563. (3) etiam in portu alterius Principis vetuit, ſalutandi cauſa, ſubmittere primum apluſtre, in quo Regis Hiſpaniarum inſignia depicta & expreſſa ſunt. Neque etiam probandum eſt, quod triremis Gallica, anno 1671. Arcem quamdam Genuenſium prætervecta, eam ſalutare noluerit (4). Hæc de mari proximo.

Sed quod ad mare exterum, quod in nullius Principis dominio eſt, nullius quoque eſt reverentiam aliis imperare, & ſalutem, navibus ſuis præſtandam, exigere & cum de mari extero quoque loqua-

---

(1) *Plac. III.* 1. 2. 4.
(2) *Ibidem III.* 1. 2. 5.
(3) *Ibidem I.* 2. 7. 1. 2.
(4) *Hollandſche Mercurius* 1671. p. 114.

loquatur *d.* § 23. *tit.* 1. *leg. nautic.* hactenus, ni fallor, bene ſe habet. Sunt quædam, quæ, tametſi honeſte præſtentur, inhoneſte tamen petuntur. Inter ea refero, ſi quis minor dignitate majorem, in publico ſibi obviam factum, ſalutet vel non ſalutet, & ſi quæ minorum Principum naves in mari extero navibus majorum Principum, quaqua etiam dignitate ſint, ſalutem dicat vel neget. Et ideo Superior Judex in Gallia, reſciſſa inferioris Judicis ſententia, recte abſolvit & dimiſit navem Hamburgenſem, quæ in mari Hiſpanico navi Gallicæ Regiæ vela non ſubmiſerat (5).

Attamen per plurimas Principum injurias id ſemper obtinere non licet. Sane quiqui maris alicujus imperium & dominium ſibi adrogant, ut Franci maris Mediterranei, Angli maris Britannici, Veneti maris Adriatici, Genuenſes maris Liguſtici, in iis maribus Majeſtatem ſuam comiter obſervari volunt, & ob reverentiam non præſtitam vi & vi armata agunt. Exempla non adfero, quia ipſa eorum copia laboramus. Sin autem illis, quas dixi, Gentibus, præ aliis quibuſcunque, nihil quicquam juris ſit in illa, quæ ſibi adrogant, maria, ut ſatis mihi videor probaſſe *cap.* 5. *&* 6. *d. diſſertat.* nihil etiam cauſæ eſt, ut ab aliis aliorum Principum navibus exigant reverentiam, ſibi in illis maribus præſtandam. Pactis effici poteſt, ut, quod jure non competit, aliorum concedat metus vel ignavia, & ſic ex pactis Gens Genti debebit, quod alioquin non debebat, quod & circa velorum demiſſionem recte obſervavit Zentgravius *de orig. verit. & oblig. jur. Gent. art.* 7. § 10. Atque ita in § 13. pacis inter Reſpublicas Angliæ & fœderati Belgii 28. Apr. 1654. (6) convenit, ut ex antiqua, ut ibi dicitur, conſuetudine, quæcunque naves fœderatorum Belgarum navi bellicæ Regiæ in mari Britannico ſubmitterent ſummum apluſtre & ſupparum. Verba, nam de verbis mox diſputandum erit, ſic ſe habent: *Dat de Schepen en Vaartuigen der Vereenigde Provincien, zoo wel van Oorloge, als andre, dewelke eenig ſchip van Oorloge van deſe Republicq in de Britanniſche Zeen zullen komen te ontmoeten, de vlagge van de top van de maſt zullen ſtryken, en het mars-zeil laten vallen, invoegen als oyt in vorige tyden gebruykelyk is geweeſt*. Quæ ipſa verba etiam deſcripta & repetita ſunt in § 10. pacis inter Regem Angliæ & Ordines Generales 14. Sept. 1662. (7) & in § 19. pacis inter eoſdem 31. Jul. 1667. (8).

Quod ad illam conventionem quæſitum eſt, an etiam tota Claſſis Ordinum eam reverentiam teneretur exhibere vel uni navi Regis Anglici, quæcumque illa fuerit? Magnis animis ea de re actum & pugnatum eſt annis 1671. & 1672. Cum Claſſis Ordinum menſe Auguſto anni 1671. prope terram Belgicam ſtaret, Carolus II. Rex Angliæ in eam immiſit navem quamdam luſoriam, *een Jacht*, tormentis tamen munitam, ut illæ naves luſoriæ muniri ſolent. Mox navicula illa Regia ab Archithalaſſo Ordinum exegit reverentiam ſecundum ea pacta; quam cum non præſtaret Archithalaſſus, ejus na-

(5) Apud Zoucheum *de jure feciali* part. 2. ſect. 8. quæſt. 14.

(6) *Plac. II.* 4. 28. 2. 2.

(7) *Ibidem append.* p. 2873.

(8) *Ibidem III.* 1. 13. 28.

navem tormentis petiit Anglica (9). Carolus, Ordinibus jam inſenſus, ea occaſione arrepta, iis bellum indixit menſe Martio anni 1672. eam enim potiſſimum editæ indictionis cauſam memorat, reliqua ſane frigidiſſima ſunt. Ordines, prolixo decreto (10), integram illam indictionem refutarunt, & ad *d.* §§ 13. 10. & 19. reſponderunt, eos pertinere non videri ad totas Ordinum Claſſes. Subſiſto. An non pertinerent, quod naves Ordinum fuerint plures, ſed una tantum Regia? At vero illi §§ loquuntur de navibus fœderatorum Belgarum, numero plurium, & mox de una tantum Regia. Nihil quoque refert, naves noſtræ fuerint bellicæ, an aliæ, ut expreſſe cautum eſt *d.* §§. Unde effeceris, nec numerum nec conditionem navium excuſaſſe a præſtanda reverentia.

Sed velim animadverti, naves illas bellicas conſtituiſſe integram Claſſem, & integras navium Claſſes poſſe comparari, ut & vulgo comparantur, Præſidiis, Arcibus & Portubus, quibus omnes advenæ primum ſolent & debent exhibere reverentiam. Addo, Claſſem, quæ ſtat in anchoris, eam maris partem, cui incubat, videri occupaſſe, eatenus nempe, quatenus & quamdiu incubat. Si occupaverit, tranſit in imperium & dominium occupantis, ſecundum ea, quæ diſputavi *cap.* 3. & 4. *de dominio maris*; dominio autem in ſuo ipſius territorio primus ubique terrarum datur honor. Deinde memoratur tunc Ordinum Claſſis ſtetiſſe *onder 't Land*, prope Zelandiam, neque adeo in mari Britannico, ſi qua fides epiſtolæ (11), quam Syndicus Ordinum Hollandiæ 22. Sept. 1671. de eo facto ſcripſit ad Legatum Ordinum Generalium, qui tunc in Anglia erat. Si non in mari Britannico, ceſſat conventio. Quod ſi prope terram ſteterit Claſſis, dici poterit, recte Archithalaſſum apluſtre & ſupparum non ſubmiſiſſe, quia communi Populorum uſu, quem latius probavi *cap.* 2. *de domin. mar.* marium pars, terræ proxima, ejuſdem imperii cenſetur, cujus & terra, in terra autem, hoc eſt, in ipſa Zelandia nullum jus aut Rex Angliæ vindicavit unquam, aut conceſſit quiſquam. Scio, mea memoria, navem Anglicam, juxta portum Uliſſingenſem, hoſtiliter excepiſſe navem Zelandicam, quod ſe non ſalutaverat, ſed, cum Zelandica ibi, hoc eſt, in Imperio Ordinum Zelandiæ, in anchoris ſteterit, ſatis manifeſtum eſt, id fuiſſe iniquiſſimum. His omnibus, quæ dixi, accedit, quod in *d.* §§ 13. 10. & 19. nihil aliud convenerit, quam vel unam *navem bellicam* Regis Angliæ a noſtris navibus in mari Britannico eſſe ſalutandam, navem autem illam luſoriam pro *bellica* eſſe habendam, non ſatis adhuc mihi conſtat, certe earum navium, quas *Jachten* vocamus, ullum in præliis navalibus eſſe uſum, nec legere, nec audire me memini.

Quomodocunque autem illa pacta interpreteris, ea, quam dixi, cauſa bellum indicere ſic ſatis eſt iniquum, præſertim quum Ordines id Claſſis ſuæ factum non tantum non probaverint, verum

(9) Sylvius *Vervolg van* Aitzema *lib.* 3. p. 180. & 181.

(10) Tam indictio, quam refutatio exſtant apud Sylvium *vervolg van* Aitzema *lib.* 3. p. 193. & ſeqq.

(11) Eam ſeparatim penes me ſervo.

rum & Legato Regis, ad ſe eam ob rem miſſo, ſignificaverint (12), in poſterum, ſi ita Regi videretur, totas Ordinum Claſſes vel uni navi Regiæ vela & inſignia ſua eſſe ſubmiſſuras: invitiſſimos quippe Ordines in id bellum traxit Rex, ipſis Anglis, qui cordatiores erant, cauſam belli ridentibus. Ceterum compoſito eo bello, omnis diſputandi cauſa in poſterum præciſa eſt, nam in § 4. pacis inter Carolum II. Angliæ Regem & Ordines Generales 19. Febr. 1674. (13 convenit, quotquot Ordinum ſive ſeparatæ ſive conjunctæ naves, bellicæ aliæve, Regis Anglorum vel uni navi, quæ Regium velum (*jack*) aut apluſtre haberet, obviam factæ eſſent, ſupparum (*Top-zeil*) & ſummum apluſtre (*Top-wimpel van de grote maſt*) ſubmitterent & demerent, idque omni in mari, quod Septemtriones (*'t midden van 't punt, geſegt, het Staten land in Noorwegen*) & Promontorium, quod dicitur *Finis Terræ*, interjacet. Atque id jus Regi competere Ordines in *d.* § 4. teſtantur ſe agnoſcere. Uſu ſcilicet maris & fructu contenti Ordines, aliorum ambitioni, ſibi non damnoſæ, haud difficulter cedunt.

Hac occaſione quæro, ſi qua navis, ob reverentiam aliæ non præſtitam, hoſtiliter excepta, patiatur damnum, an id damnum ſit commune, atque ſi jactus eſſet factus? Et refert Weitſen *de avariis* § *voorts zoo heb ik* 29. ſic obtinuiſſe anno 1545. cum navis bellica Regis Franciæ navi Zelandicæ, quod apluſtre ſuum non ſubmiſerat, ingens damnum dediſſet, & ſic obtinuiſſe, quia id damnum cenſebatur acceptum pro ſalute navis & oneris; quod, inquit Weitſen, deinde ita cautum eſt § 28. legum nauticarum Caroli V. 19. Jul. 1551. (14). Sed ego ea ſententia non utor, neque enim damnum commune eſt, niſi quod accipitur pro ſalute communi, & quod accipitur, ſi neceſſitas urgeat, præſentiſſimo navis oneriſque periculo. Si Francis apluſtre ſuum ſubmiſiſſet navis Zelandica, non minus, opinor, imo magis navis bonaque ſalva fuiſſent, atque ſi cum Francis pugnatum eſſet. Dices forte, pro dignitate Reipublicæ Francis reſtitum fuiſſe, quin & ſine culpa apluſtre ſubmitti non potuiſſe, cum id vergeret in opprobrium Reipublicæ. Sed ea ratio valet, ut probes, eum, qui aliam navem aggreſſus eſt, non teneri de damno iis, qui & ipſi in oppugnatione damnum paſſi ſunt, ſi, qui aggreſſus eſt, jure licito aggreſſus ſit, non autem valet, ut probes, ad alterius damnum reparandum etiam alios contribuere oportere, cum non pro iis, ſed pro dignitate Principis pugnatum eſt. Navarchus navis bellicæ recte exigit reverentiam Principi ſuo ex pactis aut alia ratione debitam, &, niſi exigat, in dolo vel culpa eſt. Navarchus autem navis onerariæ aut debet reverentiam, quam alius exigit, aut non debet. Si debeat, & non præſtet, utique ejus ſolius eſt damnum, quod accipitur, nec minus ejus ſolius eſſe putem, ſi malit pugnare, quam exhibere reverentiam, etiam non debitam. Ejus non eſt pro dignitate Principis ſui pugnare, ſed pro defenſione navis oneriſque. Præſtat apluſtre ſubmittere, quam navem onuſque pugnæ periculo exponere, quid enim ad na-

(12) Sylvius *Vervolg van* Aitzema *lib.* 3. p. 202.

(13) *Plac. III.* 1. 13. 29.

(14) *Ibidem I.* 2. 7. 1. 1.

navis onerisque dominos, quorum rebus præpoſitus eſt Navarchus, reverentiam exhibeat, an neget? & quid ad eos damnum, ob ſolam contumaciam navarchi illatum?

Non igitur erit contributio communis, niſi lex ſit aliqua, qua id conſtitutum, aut ob reverentiam præſtitam pœna poſita eſſet. Ut puta, ait § 28. *tit.* 1. legum nauticarum Philippi II. ult. Oct. 1563. (15) ſi qui fecerint contra ea, quæ in præcedentibus aliquot §§ ibi dicta erant, eorum naves capi & publicari poſſe. Si ejuſmodi quoque Sanctio exſtaret, quæ apluſtria & vela ullis aliorum Principum navibus ſubmittere prohiberet, ſin autem, naves, quæ id feciſſent, earumque onera publicarentur, jam defendi poſſet, ad reparationem damni, ob reverentiam negatam dati, ab omnibus eſſe contribuendum, quia ſic pro ſalute navis bonorumque communi pugnatum eſſet. Quod autem Weitſen *d. loc.* addidit, id, quod ipſe ſentit, poſtea eſſe cautum *d.* § 28. *legum nauticarum* Caroli V. verum non eſt. Non aliud ibi conſtituitur, quam damnum, quod ad defenſionem navis contra piratas hoſteſque acceptum eſt, commune futurum, quod ipſum quoque repertum eſt in § 2. *tit.* 4. *leg. nauticarum* Philippi II. & inſertum legibus Friſicis *lib.* 1. *tit.* 24. § 2. Sed ejus rei longe alia ratio eſt, nam pugna cum hoſtibus & piratis ſemper ſit pro ſalute communi navis oneriſque.

CAPUT XXII.

Varia de tributis, vectigalibus & publicanis.

AD Reipublicæ adminiſtrationem cum maxime pertinet cauſa tributorum & vectigalium, quia *neque quies Gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt*, ut res ipſa docet, etiamſi non diceret Tacitus *lib.* 4. *hiſtor. cap.* 74. Quamvis autem tributorum & vectigalium fere indiſtincta ſit ſignificatio, diſtinguendi tamen ergo *tributa* dicimus, quæ rerum, quas habemus vel acquirimus, & quæ perſonarum nomine præſtantur, *vectigalia* vero, quæ invectionis evectioniſque, & rerum fungibilium, quas emimus, nomine indicuntur. Inter *tributa* & *portoria* ſeu vectigalia ea ipſa diſtinctio eſt apud Tacitum *lib.* 13. *annal. cap.* 50.

Vegrandes in Belgio fœderato, & præſertim Hollandia, contributiones eſſe, vetus querela eſt. Sunt, qui id Rerumpublicarum, quæ a pluribus adminiſtrantur, commune malum eſſe cenſent, hi enim, quo plûres ſunt, eo & ad eos, ut totidem, fere dixerim, Principes exhibendos, plus contribuendum eſſe ſibi perſuadent, ſed an ſub Imperio unius hac parte beatior ſubditorum conditio ſit, nunc non diſputo. Id veriſſimum eſt, quicquid olim apud alias Gentes tributarium ac vectigale fuit, etiam apud nos eſſe, quinimo plus eſſe ſi quis largiatur, non erraverit. Romæ, Reipublicæ frequentandæ cauſa, cœlibatui tributum impoſitum, in Hollandia & Zelandia etiam nuptiis, ſed ne

(15) *Plac. I.* 2. 7. 1. 2.

ne mori quidem ibi licet impune. Alia etiam hic illic in ipſos mortuos exerceretur rapacitas: templa enim, præter quæ cadavera, alibi ſepelienda, vehuntur, ab iis vectigal quoddam exigunt. Hunc morem, atque ſi nullo jure exerceretur, graviter increpuit Peckius *de jure ſiſtendi cap.* 5. § 23. apud Romanos tamen obtinuiſſe videri poſſet ex *l.* 37. *pr. ff. de Relig. & ſumt. fun.* ubi inter ſumtus funeris referuntur, *ſi qua vectigalia ſunt*. Sed magis eſt, ut ſine alia auctoritate expreſſa, quæ, quod ſciam, alibi non exſtat, benignius præſumamus de Romanorum in mortuos pietate, utque illa vectigalia potius intelligamus de iis, quæ præſtantur pro equis, navibus, hominibus, aliiſque, quæ cadaver, alibi ſepeliendum, comitantur, ut hæc ſcilicet non minus vectigalia ſint, quam ſi alterius cujuſque rei cauſa commeaverint. Lectio quoque in *d. l.* 37. *pr.* non ubique eſt eadem; ſed hoc jam non ago. Sane in Belgio fœderato ille mos utique improbandus eſt, neque enim ibi pro mortuis in Eccleſia, quam cadaver prætervehitur, preces funduntur, aut ex lege Religionis Calvinianæ fundi poſſunt, quæ tamen ſola ejus exactionis origo videtur, ut ab aliis jam eſt obſervatum. Sed dudum eſt, ex quo Calviniani, operarum negligentes, eadem tamen emolumenta ſectati ſunt, quæ ex operis habent Pontificii (1). Hanc autem rapinam & ego circumſcriberem argumento § 39. *legum*, ut vocant, *politicarum*, quas Ordines Hollandiæ ediderunt 1. Apr. 1580. nam ad inſtar juriſdictionis haberi poteſt illud qualecunque jus, quod Eccleſiæ exercent. Idque magis probandum eſt ob facilitatem exactionis, neque enim quiſquam patietur, propter vectigal non ſolutum, mortuum ſuum in itinere detineri. Hæc rapina fere convenit rapinæ plebis Polentinæ apud Suetonium in *Tiberio cap.* 37.

In cenſu ineundo bonorum deſcriptionem fieri, jure Romano conſtat *l.* 4. *pr.* § 1. *& ſeqq. ff. de cenſib.* ſed id, cum alibi, tum in Hollandia improbatum eſt. Exſtat decretum Ordinum Hollandiæ 22. Jan. 1675. (2) quo, ob difficillima tunc tempora, continetur, etiam eorum nomine, quæ hic non poſſidentur, ducenteſimam eſſe ſolvendam, & quo ipſo tamen prohibetur bonorum deſcriptio, quemadmodum & Curia Hollandiæ Mandato cum clauſula pœnali hanc inhibuit 21. Oct. 1677. (3) cum quidam bona ſua perperam profeſſus argueretur. Ajunt Ordines in illo decreto 22. Jan. 1675. ſecundum harum Regionum conditionem nefas eſſe bonorum deſcriptionem fieri, ideoque totam rem committi jurijurando ejus, a quo cenſus exigitur, jubentur tamen Urbium Conſules & Ordinum Conſiliarii eam, quam commode poſſunt, habere bonorum cujuſque notitiam, & curare, ut, qui perperam profeſſi ſunt, nomine publico accuſentur. Quod jurijurando ea res committatur, non abſimile eſt antiquæ Germanorum conſuetudini, quam ut ſingulare veræ probitatis exemplum laudat Machiavel *lib.* 1. *diſput. de Republ. cap.* 55. Germanos nempe, tributi loco, ſolvere bonorum ſuorum centeſimam, unam duaſve, eoſque, præſtito ante jurejurando, tantum ſeſe ſoluturos, quod debent, revera etiam tantum ſolvere, abſque ulla alia probatione vel exactione.

(1) Exemplum eſt in *Deciſ. mixt.* 176.
(2) *Formul. II.* 26. p. m. 384. & 385.
(3) *Ibidem II.* 26. p. m. 382. & 383.

ne. Sed & longe glorioſius eſt, quod ſæpe in Hollandia liberæ Reipublicæ temporibus accidiſſe audio, quam plurimos nempe ſubditos, quum cenſus qualiter qualiter iniretur, cum indignatione fuiſſe quiritatos, a ſe minus exigi, quam oportebat, atque adeo plus obtuliſſe & publico ſolviſſe. Utque in Germanis id, quod dixi, ſtudio libertatis adſcribit Machiavel, ſic in Belgis fœderatis veriſſimum eſt, quo quique libertatis ſtudioſiores ſunt, eo promtius & lubentius tolerare tributa, etiam graviſſima, ſatis gnari, libertatem neminem bonum niſi cum anima amittere, parum igitur eſſe, ſi ei tuendæ partem bonorum impendant.

Loca publica a tributis immunia ſunt, &, cum olim Monetæ Ordinum Hollandiæ (*de Munthuyſen*) tributa quoque præſtitiſſent, iidem Ordines decreverunt 25. Febr. 1667. (4) Monetæ, quia ad ſe pertinebant, a tributis eſſent immunes. Sed quæſitum eſt, an & loca publica, quæ ad Ordines Generales pertinent, a tributis ſingularum Provinciarum ſint immunia? Et quum Admiralitas Rotterdammenſis armamentarium exſtruxiſſet *te Hellevoetsluys*, & 19. Mart. 1658. ab Ordinibus Hollandiæ petiiſſet, id a tributis Hollandiæ immune & eſſe, & in poſterum manere ſinerent, iidem Ordines contra decreverunt 1. Apr. 1658. (5) decreto enim ejuſdem diei complexi ſunt, omnia Ordinum Generalium armamentaria tributis ſubjecta & eſſe & in poſterum manſura. Quod vix convenit eorumdem Ordinum decreto 5. Aug. 1667. (6) nam cum Ordines Hollandiæ tributum impoſuiſſent carrucis penſilibus, navibus luſoriis (*Jachten*) aliiſque ſimilibus, & conductor ejus tributi id quoque Rotterdami exigere conſtituiſſet earum navium luſoriarum nomine, quæ ad Ordines Generales eorumve Collegia pertinebant, Ordinum Generalium Conſiliarii epiſtola 21. Jul. 1667. ad Ordines Hollandiæ data, petierunt, curare vellent Ordines, ne id fieret, *aangeſien die Jachten en andere Vaartuygen, daar toe gehorende, niet waren toekomende eenige particuliere Ingeſetenen van haar Edele Groot Mogende, maar abſolutelyk aan den Staat behoorden*, & ſecundum hæc Ordines Hollandiæ eo 5. Aug. 1667. decreverunt. Vis rationem? *om dat*, ajunt, *de voorſchr. Jachten geen Speeljachten ſyn; nogte ook eenige particuliere aankomen, maar ter contrarie alleenlyk ten dienſte van den gemeenen Staat gebruykt werden*. Armamentaria igitur Ordinum Generalium, quæ ex illo decreto 1. Apr. 1658. tributum pendunt Ordinibus Hollandiæ, ſunt privatorum? & non ſunt exſtructa in uſum communis Reipublicæ? Vix eſt, ut ea decreta ſimul ſubſiſtant. Si merum jus ſequamur, defendi poterit d. decretum 1. Apr. 1658. quia Princeps, quæcunque in ſuo Imperio ſunt, recte tributis ſubjicit, ſed animadverte, an ſatis amicum ſit, res ſocii tui, quæ ultra ſemiſſem ad te ipſum pertinent, & ſine quibus ſocietas ſalva eſſe nequit, in rem tuam tributis ſubjicere? in vectigalibus quod ad ea, quæ ad commeatum, & ad debellandos hoſtes evehuntur, hæc quæſtio poteſt habere uſum longe frequentiſſimum.

Romæ non Principi duntaxat, verum & Civitatibus quibuſdam tributa & vectiga-

(4) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 795. & 796.

(5) *Ibidem* p. 428.

(6) *Ibidem* p. 802. & 803.

ctigalia ſolvebantur; plurimis quidem Civitatibus vectigalia ademit Tiberius, ut narrat Suetonius in *ejus vita cap.* 49. ſed rurſus *ad proprias fabricas* iis conceſſit Alexander Severus, ut eſt apud Lampridium in *ejus vita cap.* 21. Quin & generaliter a Juliano Civitatibus reſtituta eſſe vectigalia memorat Ammianus Marcellinus *hiſtor. lib.* 25. *p. m.* 530. Apud Hollandos etiam non modo Ordinibus, ſed & Civitatibus quibuſdam vectigal ſolvitur, ex Privilegiis ſcilicet, quæ in hanc rem obtinuerunt, ut enim apud Romanos nemo vectigalia indicebat niſi Princeps *l.* 10. *pr. ff. de public. & vectigal.* ita & Carolus V. 6. Jul. 1515. (7) & rurſus 8. Sept. 1518. (8) edixit, ne qua Urbs vel Pagus in Hollandia vino, cerevifiæ aliiſque rebus nova tributa vel vectigalia imponeret, aut antiqua emendaret ſine ſpeciali Comitis privilegio. Quinimo poſteriores Graviones adeo cuncta ad ſe traxere, ut neque Ordines, ſine eorum privilegio, tributa vel vectigalia indixiſſe videantur, etiam tunc, cum ipſis Gravionibus eſſent ſolvenda. Ejuſmodi ſane ſunt privilegia, quæ Ordinibus Hollandiæ conceſſit Carolus V. 5. Januar. & 16. Apr. 1543. (9)

JCti diſputant (10), an Urbibus vel Pagis ad æs alienum diſſolvendum, ad Opera publica exſtruenda, vetera reficienda, aliaſque impenſas neceſſarias, tributa vel vectigalia Civibus aut Incolis ſuis imperare liceat? Sed id ex cujuſque Reipublicæ forma judicandum eſt. Antiquiſſimis quidem temporibus in Hollandia etiam minores locorum Domini videntur ea imperaſſe; unde totiens ab iis pacti Incolæ, ut modus quidam iis poneretur. Varie id jus etiam hodie exercetur; qui aggeribus exſtruendis & conſervandis præſunt, in hanc rem nunc quoque tributa quædam indicunt, ceteri minores Domini ex nulla fere cauſa indicunt: ex quo enim ambitio & potentia Gravionum crevere, non niſi ex eorum privilegio tributa vel vectigalia imponere licuit, utique non poſt illa, quæ dixi, Caroli V. edicta annorum 1515. & 1518. Secundum hæc quum Dominus Brederodenſis Coronationi Caroli V. Aquiſgrani adfuiſſet, atque ob impenſas, ibidem factas, tributum quoddam impoſuiſſet τοῖς *in Bedegraven*, hique contradicerent, contendentes, nemini in Hollandia jus eſſe tributum imponere ſine auctoritate Gravionis, apud Curiam Hollandiæ 25. Febr. 1524. obtinuerunt (11). Cum olim multas exactiones, etiam tributi vectigaliſve nomine, ſibi vindicarent Ballivii aliique, nullo jure, at ſolo uſu ſe tuentes, & uſum inde derivantes, quod cuique privato, de pecunia ſæpe non magna, litigare commodum non eſſet, Ordines Hollandiæ his rapinis obviam iverunt § 39. *legum politicarum* 1. Apr. 1580. Sed nihilominus etiam hodie prolixe in hanc rem peccatur.

Sicuti Romæ in ceterarum rerum conductionibus, ob caſum inopinatum, promiſſæ mercedis diminutio concedebatur *l.* 15. § 1. & *l.* 25. § 6. *ff. locat. cond.* ita & in tributis & vectigalibus. Ulpianus certe in *l.* 4. § 1. *ff. de cenſib.* cauſas quaſdam enumerat, ob quas cenſus vel remittebatur, vel minuebatur,

(7) *Plac. II. append.* p. 2048.
(8) *Ibidem II. append.* p. 2052.
(9) *Repert. Curiæ Holl.* p. 46. A.
(10) Apud Peckium *de jure ſiſtendi cap.* 4. n. 17. & *conſil. Belg. tom.* 3. conſil. 78.
(11) *Deciſ. mixt.* 78.

tur, & Senatum Romanum, ob calamitatem, publicanis partem mercedis remiſiſſe, lego apud Polybium *lib. 6. hiſtor. cap.* 15. Ea autem remiſſio vel diminutio tunc in primis rationem habet, ſi damnum, quod publicanis obvenit, ex ipſius locatoris parte obveniat, utputa ſi quoſdam a vectigalium, jam locatorum, præſtatione exemerit, vel merces quaſdam, vectigali obnoxias, invehere vel evehere prohibuerit, vel rerum quarundam, quæ tributum pendebant, uſu interdixerit. Quæ ratio fuiſſe ſcribitur, quod anno 1694. Innocentius XII. Pontifex Maximus, leges de luxu coercendo non pertulerit, quoniam nempe Theologi & JCti damnum, ex ea re publicanis obventurum, a Pontifice reſarciendum eſſe, conſentiebant omnes.

Plus ſcire attinet, quid juris ſit in Hollandia. Conſiliarii quidem Ordinum Hollandiæ publicanis nihil quicquam poſſunt remittere ex § 11. eorum Formæ 4. Oct. 1670. (12) non quod nullæ in Hollandia remiſſiones obtineant, ſed quod illi Conſiliarii dare nequeant. In § 16. Formæ, quam Ordines Hollandiæ 19. Febr. 1585. Collegio ſuo præſcripſerunt (13), continetur, de remiſſionibus mercedum, quas publicani Ordinibus debent, ſolos Ordines eſſe cognituros, & inde ſatis apparet, etiam tunc remiſſionibus fuiſſe locum, ſi qua Ordinibus juſta remittendi cauſa videretur. Nulla autem cauſa juſtior, quam ſi, ut modo dicebam, poſt locationem ipſi Ordines ſua facto iis, qui publica conduxerunt, damnum dediſſe conſtet. Quare miror, ex § 33. & 35. Formæ vectigalis publici (14) nullam in Hollandia publicanis remiſſionem dari, ſi vel exportatio mercium aliarumque rerum, quæ vectigal debent, prohibeatur, aut nonnullis, quamvis poſt factam locationem, immunitas a vectigalibus concedatur. Una remittendi cauſa eſt ex *d.* § 33. ſi loca quædam, quorum reditus ad publicanos pertinebant, ab hoſtibus occupata ſint, pro rata nempe temporis, quo occupata fuere. Ob eandem quoque cauſam annis 1640. & 1668. Ordinibus Generalibus placuit, ſingularum Provinciarum Ordinibus remitteretur damnum, quod in vectigalibus paſſi erant, dum loca quædam eorum ab hoſtibus occupata aut vaſtata eſſent (15). Juſta cauſa, & quis negaverit? Sed minus juſtæ duæ aliæ, quas hic commemoravi. Tandem Ordines Hollandiæ in § 23. noviſſimæ Formæ vectigalis publici 11. Mart. 1723. (16) alteram ex his duabus cauſis receperunt, ſi ſcilicet invectio quarundam mercium prohibeatur (cui par ſit oportet cauſa evectionis) ſed alteram, quæ de conceſſa immunitate eſt, omiſerunt, addiderunt autem tres novas remiſſionum cauſas, nempe inundationis, majoris incendii & peſtis, reliquis omnibus plane excluſis. Unde refutandum eſt, quod quidam in Hollandia vectigalium conductores, quod ad remiſſionem, quarumcunque aliarum rerum condu-

(12) *Plac. HI.* 1. 3. 3.
(13) *Ibidem I.* 1. 3. 1.
(14) *Generale Ordonnantie op de gemeene Middelen, ibidem III.* 7. 4. 11. & *bello jurid.* caſu 60.

(15) Sic refert Aitzema *lib.* 46. p. 372. 381. 383. & 384. & *lib.* 47. p. 179.
(16) *Nieuwe generale Ordonnantie op de gemeene Middelen*, quæ exſtat ſeparatim, & inter *Acta Ordinum*.

ductoribus comparaverint (17). Ne quidem peſtis antea in Belgio juſta temittendi, ſed duntaxat ſolutionis differendæ cauſa fuit, ut eſt in *diſquiſitionibus politicis caſu* 43. Si Ordines novis edictis publicanis noceant, damnum iis reſarciri oportere, generaliter reſponſum eſt *conſil. Holl. tom.* 3. *conſil.* 105. & 106. & *conſil. Belg. tom.* 4. *conſil.* 267. *num.* 1. 2. & 3. optime, ſi quid judico. Præſtaret in hoc argumento ſequi jus Romanum, quod in conductoribus publicis vel privatis nihil quicquam diſtinguit, quam ſine ratione excludere cauſas, ibi expreſſas, & non admittere æque graves vel graviores. Juri Romano fere conveniunt cauſæ, enumeratæ in §§ 15. 25. & 95. Formæ, quam Ordines Hollandiæ Rationalibus patrimonii ſui dederunt 12. Mart. 1593. (18).

CAPUT XXIII.

An Ordines Generales recte ſeſe immiſceant controverſiis ſingularum Provinciarum?

QUum penes ſingulas Provincias jus ſit ſummæ Poteſtatis, quicquid ad ſummam Poteſtatem pertinet, ipſæ quoque exercent, niſi renunciarint juri ſuo, ut renunciarunt in quibuſdam cauſis, ſine quibus fœdus Utrechtanum 23. Jan. 1579. explicari non poterat. An & quatenus renuntiarint in jure belli gerendi, excuſſi ſupra *lib.* 1. *cap.* 23. an & quatenus in jure Repreſſaliarum *d. lib.* 1. *cap.* 24. an & quatenus in jure Legatos mittendi vel accipiendi *hoc libro cap.* 4. an & quatenus in jure Religionis *hoc ipſo libro cap.* 18. Sed quid ſi inter Provincias invicem controverſiæ incidant de juribus & privilegiis, ſibi propriis? & quid ſi de iiſdem controverſiæ incidant inter Magiſtratus, Urbes, aliave membra unius ejuſdemque Provinciæ? Et palam cautum eſt in § 1. de fœder. Utrecht. omnes illas controverſias eſſe definiendas vel ordinario judicio, vel apud arbitros, vel amica tranſactione, hoc nominatim addito, *ſonder dat de andere Landen of Provincien, Steden of Leden van dien* (*zoo lange zig beide Partyen 't regt ſubmitteren*) *hen des zullen hebben te bemoeyen, ten ware hen geliefde te intercederen tot accord*. In nonnullis cauſis, quæ, ut modo dicebam, ad explicandum fœdus pertinebant, & ſine quibus Reſpublica ſalva eſſe videbatur non poſſe, alia componendi diſſidii ratio præſcribitur in §§. 9. 16. & 23. d. fœder. Utrecht. ſed de his omnibus §§ latius ſum dicturus *cap. ſeq.* Interea apparet, in cauſis ordinariis regulam eſſe, Ordines Generales non recte ſeſe immiſcere controverſiis ſingularum Provinciarum, addita hac una exceptione, niſi Partes ſe judicio non ſubmittant. Quæ exceptio magnam rationem habet: ſi enim partes judicium ſubterfugiant, quid ſupereſt, quam ut in mutuam perniciem armentur, & fœderi defendendo ſic reddantur inutiles. Quod, ne fieret, omni ope erat cavendum.

Sic eſt in fœdere Utrechtano; ſed & ante id fœdus placuit, ne Ordines Generales judicare vellent de rebus, quæ ad ſingulas Provincias pertinebant. Unde & § 23. Pactorum inter Amſterdam-

(17) Van Leuwen *R. H. R. lib.* 40. 4.

(18) *Plac. III.* 6. 1. 1.

dammenſes & Dynaſtam Orangium 5. Febr. 1578. (1) continetur, Amſterdammenſes quidem promiſiſſe, ſe de Civitatis ſuæ adminiſtratione accuſatoribus ſuis apud Ordines Generales, eorumve Conſiliarios eſſe reſponſuros, ſed Ordines Hollandiæ cenſuiſſe, earum rerum, quæ in Hollandia acta geſta ſunt, hominumque ibi degentium accuſationes extra Provinciam peragi non oportere, adverſari enim id Privilegiis & ipſi fœderi Gandavenſi, placuiſſe igitur Orangio & Ordinibus Hollandiæ, omnes eas accuſationes eſſe ſuſpendendas, donec Ordines Generales de jurisdictione Senatus Mechlinienſis conſtituiſſent.

Ille autem § 1. fœder. Utrecht. ad controverſias inter Groninganos & Ommelandenſes nunc non pertinet, quamvis tunc pertinuerit. Ommelandenſes ſubſcripſerunt fœderi, &, quamvis non ſubſcripſerint Groningani, in fœdere tamen fuiſſe, videor recte probaſſe *lib.* 1. *cap.* 16. Groningani quidem, Groningam habentibus Hiſpanis, fœdere exciderunt, ſed recuperata ab Orangio Groninga, ad id redierunt ex § 2. legum, quibus dedita eſt Groninga 23. Jul. 1594. (2) Sed non redierunt æquo fœdere, ut obſervabam quoque *d. cap.* 16. ecce enim § 5. earundem legum ita expreſſum eſt: *dat het different tuſſchen de Stad Groningen en de Omlanden* (3) *gereſen, ende zoo nog ſoude mogen ryſen, zal ſtaan tot determinatie en diſpoſitie van de Heeren Staten Generaal, of hare gecommitteerde*. Groningani in hiſce controverſiis ſe ſubmiſerunt arbitrio Ordinum Generalium, ſive ex legibus deditionis, ſive ex compromiſſo, Ommelandenſes ex ſolo compromiſſo, ne cum duriore adverſario ſibi perpetuo eſſet confligandum. Secundum hæc certe inter Groninganos & Ommelandenſes ſæpe judicarunt, vel ipſi Ordines Generales, vel alii, ab his delegati, quemadmodum 21. Jan. 1597. 8. Mart. 1599. & 10. Apr. 1600. (4) & rurſus 18. Aug. & 4. Dec. 1610. & 3. Jul. 1615. (5) Dixerunt quidem Groningani 3. Mart. 1677. *d.* § 5. tantum pertinere ad controverſias, quas tunc, anno nempe 1594. invicem habebant, ſed contradixerunt Ommelandenſes, & ſecundum hos decreverunt Ordines Generales 3. Aug. 1677. (6) Recte: nam & de controverſiis, in poſterum oriundis, diſerte cautum eſt in *d.* § 5. Ceterum in eo § 5. duntaxat ſermo eſt de quæſtionibus, inter Groningam & Ommelandiam ortis vel oriundis, & inde apparet, ultra eas quæſtiones porrigendum non eſſe. Si igitur ipſi Groningani inter ſe, vel ipſi Ommelandenſes inter ſe diſſentiant, nullæ plane partes erunt Ordinum Generalium, niſi forte ex novo compromiſſo, de illis controverſiis tunc interpoſito. Cum Ommelandenſes ſæpiſſime invicem ſint tumultuati, & adhuc tumultuentur, ex eorum præcedenti compromiſſo ſæpiſſime etiam jus dixerunt

(1) Satisfactie aan die van Amſterdam, exſtat *in de Handveſten van Amſterdam* 1663. p. 141.

(2) *Plac.* I. 1. 1. 1. 4.

(3) Hæc verba, *en de Omlanden*, perperam omiſſa ſunt d. num. 4. Sed alibi leguntur, & omnino legi debent.

(4) Exſtant illæ ſententiæ ſeparatim, & memorantur quoque *Repert. Ordin. Gener.* p. 16. A.

(5) *Ibidem* p. 21. A. & p. 23. A.

(6) *Hollandſche Mercurius* 1677. p. 113. & p. 149.

runt Ordines Generales, ſed ſi nullum ſit compromiſſum, quod in ſingulis cauſis diligenter obſervandum eſt, ceſſabit omnis eorum juriſdictio, & locus erit regulæ, quod ad omnes Provincias præſcriptæ in *d.* § 1. fœd. Utrecht.

Quid autem eſt, quod Ordines Generales eorumve Delegati aliquando etiam contra Utrechtanos nonnullos judicarunt? de illo judicio exſtat epiſtola 17. Mart. 1610. (7) & eo quoque videntur referenda edicta, tam a Conſiliariis Ordinum Generalium ult. Maj. 1610. quam ab ipſis Ordinibus Generalibus promulgata 15. Aug. 1612. (8) Perperam, inquies, judicarunt, nam ex *d.* § 1. ſingularum Provinciarum, earumve partium quæſtiones, niſi de iis tranſigatur, aut ad ordinarium judicem, aut ad arbitros deferendæ ſunt. Imo non perperam, non quod in ea ſpecie locus fuerit exceptioni, quam habet *d.* § 1. excludi ſcilicet Ordines Generales, *niſi partes nolint ſe judicio ſubmittere*, neſcio enim, an id tunc obtinuerit, ſed quod ex auctoritate Ordinum Utrechtanorum cenſendum ſit illud judicium. Ne igitur ea cauſa aliis præjudicio ſit, ſciendum eſt illas ſententias, quas Delegati Ordinum Generalium anno 1611. contra ſeditioſos quoſdam Utrechtanos dixerunt, eſſe dictas *op authoriſatie van de Heeren Staten's Lands van Utrecht*, *en den Geregte der Stad Utrecht*, ut didici ex præfatione d. edicti 15. Aug. 1612. Atque ita recte judicarunt, qui alioquin judicare non poterant.

Quum 8. Apr. 1654. magni motus inter Ordines Tranſiſulaniæ eſſent excitati, qui totam illam Provinciam concuſſerunt, Ordines Hollandiæ 18. Sept. 1654. decreverunt (9), ageretur apud Ordines Generales, quo mandarent militibus, qui erant in Tranſiſulania, ne cui partium parerent, dummodo id paterentur Tranſiſulani, ad Comitia Ordinum Generalium delegati. Qui ſi id nollent, ſed id ſuis militibus, qui erant in Tranſiſulania, mandaturos, uſque dum ceſſarent illæ receſſiones, ac tunc rurſus milites parerent, ut juraverant ſe parituros, Ordinibus Tranſiſulaniæ. Sed cum ea apud Ordines Generales proponerentur, contradixerunt Tranſiſulaniæ Delegati, atque ita nihil quicquam decreverunt Ordines Generales. Tandem de iis quæſtionibus, tentatis fruſtra tranſactionibus, Ordines Tranſiſulaniæ compromiſerunt in arbitros quoſdam, qui eas ſententia ſua definirent Ordinum Hollandiæ nomine; quæ ſententia etiam ſequuta eſt 20. Aug. 1657. quemadmodum hæc omnia uberrime exſtant in Ordinum Hollandiæ decreto 21. Sept. 1657. (10) cujus alia occaſione etiam ſupra memini *hoc libro cap.* 3.

Exceptis igitur controverſiis inter Groninganos & Ommelandenſes, de aliis, in aliis Provinciis exortis, Ordines Generales, quod ſciam, nunquam judicarunt, niſi qua arbitri ex compromiſſo partium, vel ex delegatione, atque adeo ex auctoritate ipſorum Ordinum. Sæpe quidem, miſſis etiam Delegatis ſuis, conati ſunt fluctus, hic illic motos, componere, ſed, ſi tranſactio non ſucceſſit, a judicando plane abſtinuerunt. Quum anno 1668. inter Proceres Friſiæ magnis animis diſputaretur

(7) *Repertor. Ordinum Generalium* p. 20. B.
(8) *Plac. I.* 1. 17. *edict. Ordd. Gen.* n. 6. & 7.
(9) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 216. & ſeqq.
(10) *Ibidem* p. 381-421.

retur de quibuſdam, quæ ibi inciderant, & forte adeſſent Ordinum Generalium Delegati, alia occaſione miſſi, pars inferior apud eos prolixe queſta eſt de injuria, ſibi facta. Delegati has querelas ad Ordines Generales tranſcripſerunt 24. & 25. Febr. 1668. (11) Quo intellecto Deputati Ordinum Friſiæ & ipſi literas dederunt ad Ordines Generales 29. Febr. 1668. (12) enixe rogantes, ne illi Ordines ſeſe immiſcere vellent rei, ad ſe non pertinenti, ſe jam de controverſiis, apud ſe exortis, judicaſſe, & ſibi ſolis de his judicandi jus eſſe. Qua epiſtola moti Ordines Generales nihil quicquam ſibi adrogarunt (13).

Quamvis autem mihi non ſuccurrat exemplum rei apud Ordines Generales, ſine compromiſſo vel delegatione, judicatæ inter diſſentientes unius ejuſdemque Provinciæ partes, judicare tamen poſſunt, ſi partes judicio ſe ſubtrahant, ut ſæpe ſe ſubtraxerunt. Exſtant in Annalibus exempla, & mea quoque memoria exſtiterunt, eo uſque ſæpe in nonnullis Provinciis eſſet turbatum, ut partes non tantum ad arma, ſed & ad cædem & ſanguinem venerint, utque ad perfectam ἀναρχίαν nihil fuerit reliquum. Ut antiquiora tempora prætercam, anno 1702. & aliquot ſequentibus, poſt mortem Wilhelmi III. Gelria & Zelandia adeo in contrarias factiones fuerunt ſciſſæ, ut in his ſiluerint leges & judicia. Simulac pars inferior judicem, qui neutrarum partium erat, adiret, mox ſuperior auctoritate ſua interceſſit, & curavit, ut judicium vel ſuſpenderetur vel aboleretur. Et ne ſic quidem Ordines Generales vel ſingularum Provinciarum partes ſuas interpoſuerunt niſi per modum tranſactionis, minime vero per modum judicii. Scin', quid impediverit? ſolus, ni fallor, metus, ne, quo jure in aliis Provinciis uſi fuiſſent Ordines Generales, in poſterum in ſuis quoque uterentur; quod ne fieret, ſingularum Provinciarum æque intererat.

Sed, ajes, nunquamne Ordines uſi ſunt eo jure, quod ipſis dedit exceptio in *d.* § 1. fœd. Utrechr.? meminiſtine annorum 1618. & 1619. quibus Ordinum Generalium delegati Judices ſententiam dixerunt de capite & bonis eorum, qui tunc ſedebant ad clavum Reipublicæ Hollandicæ? Probe memini; ſed cave putes, eam cauſam incidiſſe in exceptionem *d.* § 1. Exceptio ait, *niſi partes ſe judicio non ſubmittant*, tantum autem abeſt, ut, qui tunc judicati ſunt, Judici ſuo ſe ſubtraxerint, ut potius, ſimulac obtorto collo ad Judices delegatos rapti eſſent, magno convitio ad Judicem ſuum provocaverint, ejuſque ſententiam nec ſubterfugerint, nec reformidaverint. Si quæras, quo igitur jure Ordinum Generalium delegati Judices in ea cauſa judicaverint, peritiores conſule, nam non eſt, ut ego tibi dicam.

C A P U T XXIV.

De modis conciliandi diſſentientes Provincias.

SI quæ controverſiæ incidant inter ipſas Provincias, quæ fœderatæ ſunt, quem-

(11) *Hollandſche Mercurius* 1668. p. 43-46. Aitzema *lib.* 48. p. 211. & ſeqq.

(12) *Ibidem d.* p. 46. & Aitzema *d. lib.* 48. p. 222.

(13) *Ibidem d. anno* 1668. p. 49. & Aitzema *d. lib.* 48. p. 220. & p. 273. & 274.

quemadmodum conciliandæ ſint, meretur deſpici. Intricatiſſima ſane eſt hæc quæſtio, ſed tamen utiliſſima, ut Reſpublica, quæ ſola fere concordia crevit, diſcordia aliquando dilabatur. Dicam autem de modis conciliandi diſſentientes Provincias, primum ex fœdere Utrechtano, deinde ex iis, quæ poſt id fœdus ſequuta ſunt, & his conſultis judicandum, an rei, adeo neceſſariæ, ſatis proſpectum ſit. Quod continetur § 1. d. fœderis, etiam ad diſſentientes Provincias videbatur porrigendum, nam ait, *dat de quæſtien, die EENIGE VAN DE VOORSCHR: PROVINCIEN, Leden ofte Steden van de Unie weſende, met den anderen hebben, ofte namaals zouden mogen krygen, nopende haar lieder particuliere en ſpeciale privilegien, vryheden, exemptien, regten, ſtatuten, loffelyke en wel hergebragte Coſtuimen, uſantien en andere haar lieder geregtigheden, dat de zelve by ordinaris Juſtitie, Arbiters of minnelyk accord besliſt zullen werden*. Et tamen verum eſt, inter diſſentientes Provincias, quarum ſingulæ ſui juris ſunt, nullum eſſe judicem competentem, nedum judicem ordinarium, atque ita, quantum ad has attinet, tentata ante tranſactione, ſtatim recurrendum videri ad Arbitros, nec, ut ſequitur, ullas Ordinum Generalium eſſe partes, ſi Provinciæ, quæ diſſentiunt, in Arbitros compromittere paratæ ſint. Sed hæc quidem ibi generaliter, at in § 9. d. fœder. poſtquam placuerat, in cauſis Induciarum, pacis, belli & contributionum non niſi omnium Provinciarum unanimi conſenſu decerni poſſe, ſpecialiter cavetur, ſi in his, quæ dixi, cauſis Provinciæ diſſentiant, *dat 't geſchil zal gerefereert en geſubmitteert werden by proviſie aan de Heeren Stadhouders van de voorſchreve geunieerde Provincien, nu ter tyd weſende, die 't voorſchreve geſchil tuſſchen partyen zullen vergelyken, of daar van uyt ſpreken, zulks zy luiden bevinden zullen in der billikeid te behooren*. Quod ſi & ipſi Gubernatores diſſentiant, ex eodem § 9. Arbitri adſciſcuntur. Rurſus in § 16. d. fœd. ſi qua contentio oriatur, quæ ad unam duntaxat Provinciam pertinet, ejus arbitrium fore penes omnes reliquas, ſin autem ad omnes Provincias pertineat, Gubernatores de ea eſſe arbitraturos ſecundum *d.* § 21. d. fœder. ſi quid dubiæ quæſtionis naſcatur ex ipſo fœdere, omnes fœderatos paribus ſuffragiis fœdus eſſe interpretaturos, ſed, ſi diſſentiant, Gubernatorum, ut ante dictum erat, partes ſuccedere.

Vides, quam varie? & quis hæc componat? Diceres ex *d.* § 1. de omnibus controverſiis inter diſſentientes Provincias ad Arbitros eſſe eundum, & ex *d.* § 16. ſecundum diſtinctionem, ibi factam, vel judicant reliquæ Provinciæ vel Gubernatores, remotis plane Arbitris. An *d.* § 1. referendus erit ad jus ſingulare quarumque Provinciarum, *d.* autem § 16. ad jus commune fœderis? ſed non diſtinguit *d.* § 16. & ſi ſic interpreteris, tantundem diceret, quod dicit *d.* § 21. ibi namque agitur de iis, quæ ad explicandum fœdus pertinent, & alia quoque ibi ſanctio eſt, quam in *d.* § 16. Iterum in *d.* § 9. cauſæ quædam graviores relinquuntur arbitrio Gubernatorum, qui tunc erant, ſed duntaxat *by proviſie*. Quid autem ſi illi fato ſuo fuerint functi? Quid ſi nulli ſint? & quid ſi unus tantum? nihil definitum eſt. Fere idem quæri poteſt quod ad §§ 16. & 24. ubi de Gubernatoribus ſermo eſt. Arbitri etiam adſciſcuntur ex *d.* § 9. ſi inter Gubernatores non conveniat, ſed an & quomodo eorum arbitrio ſtandum ſit, non exprimitur.

Sunt hæc adeo obſcura & tantum non pugnantia, ut anno 1651. inter Fœderatos ſerio quæſitum ſit de eorum omnium interpretatione, & ſimul laboratum de nova ratione conciliandi diſſentientes Provincias. Quod dicitur in *d.* § 9. de cauſis quibuſdam arbitrio Gubernatorum, qui tunc erant, relinquendis, & quidem *by proviſie*, Friſii de omnibus deinceps Gubernatoribus intellectum voluerunt in his, quæ in Ordinum Generalium extraordinariis Comitiis propoſuerunt 27. Jan. 1651. (1) verbis *by proviſie* in *d.* § 9. ita acceptis, *dat haar Uytſpraak proviſionele executie zoude obtineren*, & verbis, *nu ter tyd weſende*, relatis ad *τὰ geunieerde Provincien*. Quæ peſſima interpretatio eſt, ab Hollandis recte refutata in his, quæ & ipſi in iis Comitiis propoſuerunt menſe Februario 1651. (2) De mente ejus § 9. ſi per ſe non conſtaret, liquido conſtare poterat ex Conſtitutione Joannis Naſſavii, Georgii van Lalaing, ut & Gelrorum, Zutphanienſium, Hollandorum, Zelandorum, *Friſiorum* quoque, itemque Utrechtanorum & Ommelandenſium, facta 13. Jul. 1579. (3) proxime poſt fœdus Utrechtanum, qua inter alia continetur, ſi quæſtio incideret de executione tributorum, inchoata contra ſubditos alicujus Provinciæ, *dat die quæſtie ſtaan zal by proviſie tot deciſie van de Heeren Stadhouders van de Provincien, nu ter tyd zynde, in der forme, als van andere differenten, die tuſſchen deſe Provincien zullen mogen vallen, by nader Unie geſeit is*. Quæ utique, quod ad arbitrium Gubernatorum, id ipſum ajunt, quod ait *d.* § 9. & tamen, ut Friſii interpretati ſunt, illum § 9. nullo modo accipi poſſunt. Quamvis autem ea parte mihi dubium non videatur fœdus, aliis tamen partibus eſſe dubium, quin & ſibi contrarium, ex iis, quos dixi, §§ ſatis mihi videor probaſſe.

Summo igitur jure eo anno 1651. actum eſt de aliis modis conciliandi diſſentientes Provincias, idque magis neceſſarium eſſe cœpit, ex quo Provinciæ nonnullæ carebant Gubernatoribus, quorum auctoritas defendebat fœdus, nec etiam impenſe deſiderabant alios. Utinam de re tam utili, quam neceſſaria non tantum actum, ſed & tranſactum eſſet! Et quamvis tranſactum non ſit, magni tamen intereſt ſcire, quid de cauſa tanti momenti cenſuerint ſingulæ Provinciæ. Indicabo autem loca, unde id ſcire liceat, nam ſingularum ſententias deſcribere nunc quidem mihi nec vacat, nec lubet. Gelri, quid ſibi videatur, in extraordinariis Comitiis apud Ordines Generales propoſuerunt 20. Januar. 1651. (4) Hollandi 26. Jul. 1651. (5) Zelandi 22. Januar. 1651. (6) Utrechtani ſine die & Conſule. (7) Friſii 20. Jul. 1651. (8) rurſus iidem 22. Jul. 1651. (9) & iterum poſtea. (10) Tranſiſulani 7. Febr. 1651. (11) & Groningani 20. Jul. 1651. (12)

Hollandi autem ſuam conciliandi formam non aliter valere voluerunt, quam ſi de

---

(1) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 160. & 161.

(2) Idem *ibidem* p. 226. & 227.

(3) Eſt in de *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 671. & ſeqq.

(4) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 136. & 137.

(5) Idem *ibidem* p. 126-128.

(6) Idem *ibidem* p. 141-144.

(7) Idem *ibidem* p. 171. & 172.

(8) Idem *ibidem* p. 520. & 521.

(9) Idem *ibidem* p. 522. & 523.

(10) Idem *ibidem* p. 525-527.

(11) Idem *ibidem* p. 229. & 230.

(12) Idem *ibidem* p. 521. & 522.

ſi de reliquis cauſis diſſentirent Provinciæ, non etiam de cauſa contributionum, *buyten materie van conſenten*. Gelri, Zelandi, Utrechtani & Tranſiſulani hanc exceptionem rejecerunt, probata ceteroquin in omnibus Hollandorum forma 19. Aug. 1651. (13) ſed neque tunc (14), neque antea (15) Hollandi, quamvis enixe rogati, ab exceptione ſua receſſerunt. Attamen Ordines Hollandiæ 2. Maj. 1663. decreverunt (16), apud Ordines Generales curaretur, ut ſua forma reciperetur ſimpliciter, etiam cum de contribuendo agitur, ſed ad ſex annos duntaxat. Verum quum neque Friſii, neque Groningani eo anno 1651. in eam conſenſerint, neque Hollandorum limitatio ad ſex annos reliquis Fœderatis videatur placuiſſe, etiam d. anno 1663. nihil profectum eſt.

Sane Hollandi non abſque ratione urgebant illam, quam dixi, exceptionem, ſatis enim intelligebant, liberum in tributa conſenſum fortiſſimum eſſe libertatis propugnaculum, ab iis pendere & bellum & pacem, & alia magni momenti capita, quin ipſos milites non ſolutis ſtipendiis, in perniciem Principis ſui eſſe conſpiraturos. Atque hinc eſt, quod ipſi illi Ordines Hollandiæ in libello, quem contra Orangianos ediderunt anno 1651. cujus ſupra memini *cap.* 4. prolixe defendant etiam Ducum Gravionumque temporibus quaſque Provincias libere de tributis conſuluiſſe, eaque, ſi ita videretur, nulla reddita ratione, quotannis negare potuiſſe. Et quum Ordines Generales 18. Aug. 1650. decreviſſent, ſi qua de dimittendis militibus inter Provincias eſſet quæſtio, ea Gubernatorum arbitrio ſubmitteretur, Hollandi, Zelandi, Utrechtani, Friſii, Tranſiſulani & Groningani adnotarunt (17), *behoudens de vryheid in 't ſtuk van de Conſenten*, ſatis gnari, fruſtra Gubernatores milites retinere, ſi Ordines ex tributis non ſuggerant ſtipendia. Etiam ea adnotatio ſatis ſignificat, inter illas ſex Provincias tunc conveniſſe, mortuis, qui tempore fœderis Utrechtani erant, Provinciarum Gubernatoribus, ceſſare § *9.* ejus fœderis, nam ex eo tributorum quoque cauſa Gubernatorum arbitrio relicta erat: ſic ut Friſii tunc aliter ſapuerint, ac ſapuerunt 27. Januar. 1651. De Groninganorum ſententia etiam aliunde conſtabat, hi quippe, ſibi habentes perſuaſiſſimum, nunc ceſſare arbitrium *d.* § *9.* in iis, quæ in extraordinariis Comitiis apud Ordines Generales propoſuerunt 27. Januar. 1651. (18) ea ipſa ratione videntur periiſſe, ut, quod ait *d.* §. *9.* de Gubernatoribus tunc vivis, in poſterum decerneretur de omnibus aliis.

Etiam Ordinum Generalium Delegati 21. Jul. 1651. formam conciliationis propoſuerunt, quam Gelri, Zelandi, Utrechtani & Tranſiſulani *op het welbehagen van hare Principalen*, & Hollandi ſimpliciter & abſolute probaſſe dicuntur (19). Sed quia in ea forma contributionum cauſa excepta non eſt, cui, ut dixi, mordicus inhæſerunt Hollandi uſque ad annnm 1663. Auctoris, qui

 ita

(13) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 534. & ſeqq.
(14) Idem *ibidem* p. 536.
(15) Idem *ibidem* p. 531.
(16) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 669. & ſeqq.
(17) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 82-85.
(18) Idem *ibidem* p. 165.
(19) Idem *ibidem* p. 518. & 519.

ita ſcripſit, fide id eſſe jubeo. Et ſi vel eam formam probaſſent Hollandi, probaſſent ſoli, deficeret igitur omnium aliarum Provinciarum conſenſus, qui, quod ſciam, etiam poſtea ſequutus non eſt. Quare nec illa, nec ulla alia alicujus Provinciæ forma unanimi conſenſu probata unquam recepta fuit.

Ceterum ſi qua forma exſtaret, etiam omnibus numeris perfecta, & a cunctis Fœderatis laudata, ea utique non pertineret niſi ad componendas controverſias, quæ ex communi fœdere proficiſcuntur, cum nempe quæritur, quid ſocium ſociis dare vel præſtare oporteat, & in ejuſmodi tantum cauſis valere, nominatim § 1. ſuæ formæ inſeruerunt Hollandi, & Friſii quodque ei formæ, quam poſtremum ediderunt, quamvis reliquarum Provinciarum formæ, vitio ſcripturæ, fere latius pateant. Sed in cauſis, quæ ad ſingulas Provincias pertinent, Ordinum cujuſque Provinciæ ſola poteſtas eſt, nulla vero Ordinum Generalium, niſi membra Ordinum & Magiſtratus unius ejuſdemque Provinciæ invicem diſſentiant, & judicio ſe nolint ſubmittere. Quæ una exceptio eſt, de qua *cap. præced.* plenius diſputabam.

Caremus igitur adhuc formula conciliationis, paribus omnium Fœderatorum ſuffragiis probata & recepta. Præſtaret ſane qualemquidem habere, quam nullam. Hollandica præ ceteris placet, & ſi forte hic illic emendaretur, non eſt, ut eam moroſi rejiciamus. Neceſſitatem novæ formulæ diligenter expoſuerunt Ordinum Generalium Conſiliarii in tribus epiſtolis, ad Ordines Generales miſſis 14. Decemb. 1716. & 18. & 27. Januar. 1717. (20) quemadmodum & exſtat nova ejuſmodi formula, prioribus auctior & emendatior, ab utrorumque Delegatis compoſita 12. Apr. 1721. (21) Quamvis autem hæc eodem die ad Ordines ſingularum Provinciarum traſmiſſa ſit, nihil tamen adhuc effectum eſt, nec forte efficietur unquam. Quapropter, ut nunc eſt, relabimur ad fœdus Utrechtanum, ſed & ita relabimur ad ſtatum, longe deteriorem, quam erat tempore conditæ Reipublicæ, tunc enim, ad placanda diſſidia, in rebus graviſſimis variæ erant Gubernatorum partes, nunc nullæ ſunt, etiamſi in pleriſque Provinciis non ſublata eſſet Gubernatorum poteſtas, ut revera eſt. Dum ſupererant Gubernatores, poſteriorum ſola auctoritas ſæpe effecit, quod priorum poteſtas, & ſic quodammodo explicati ſunt *d.* §§ *9. 16. & 21.* fœder. Utrecht. Sed exſtinctis vel ad unum redactis Gubernatoribus, quomodo explicabuntur *d.* §§? Si deſit poteſtas, & ſimul omnis auctoritas, quæ invitos & diſſentientes Socios in ordinem cogat, quid ſupereſt, quam ut ſingulæ Provinciæ, ſicuti ſunt ſui juris in rebus Provinciæ ſuæ, ita etiam ſint in rebus, ad commune fœdus pertinentibus. Quod quam ſit inutile, & ad Rempublicam perdendam vergat, nemo eſt, qui non intelligat. Apage Gubernatores, ſi abſque iis Reſpublica ſalva eſſe poſſit, ſed, ut poſſit ſemel omnibus Fœderatis placeat nova conciliandi formula, quæ poteſtatem auctoritatemve Gubernatorum ſuppleat. Si tu putes, hanc magis ſperandam, quam exſpectandam eſſe, ego putem, non ſemper adfuturum Θεὸν ἀπὸ τῆς μηχανῆς, qui Rempublicam ſervet incolumem.

CA-

(20) Exſtant ſeparatim & inter *Acta Ordinum*.

(21) Separatim & inter *Acta Ordinum*.

CAPUT XXV.

Variæ Quæſtiunculæ.

I. Recte dixit Grotius *de jure belli & pacis lib. 2. cap. 9.* § 3. jus Populi non deficere, niſi deficiat ipſe Populus. Forma autem Regiminis mutata non mutatur ipſe Populus. Eadem utique Reſpublica eſt, quamvis nunc hoc, nunc alio modo regatur: alioquin diceres, Rempublicam in ſtatu, quo nunc eſt, exſolutam videri pactis & debitis, in alio ſtatu contractis. De debitis id dicere non licere, conſentit Grotius *d. lib. 2. cap. 9.* § 8. *num.* 3. De pactis ut idem dicamus, eadem, quæ in debitis obtinet, ratio perſuaſerit. Cum tamen inter Henricum VII. Angliæ Regem, & Philippum, Archiducem Auſtriæ § 14. pacis 24. Febr. 1495. (1) tam pro Anglis, quam Belgis conveniſſet, ut utriuſque ſubditis liceret *ubique ire*, *navigare*, *PER MARE SECURE PISCARI abſque aliquo impedimento*, *licentia ſeu ſalvo Conductu*, Angli deinde, liberam piſcandi libertatem Belgis invidentes, huic paci ſtare noluerunt, atque ſi facta eſſet cum alio Principe, cum Archiduce nempe Auſtriæ, non vero cum Ordinibus Generalibus. Omnino perperam; & tamen ſæpius ita Angli adverſus *d.* § 14. cavillati ſunt, mota identidem hominibus noſtris de piſcatione controverſia (2). Cumque alias plurimi §§ ex ea pace 1495., in ſequentium temporum paces, cum Angliæ Regibus factas, fuerint tranſcripti, ille tamen § 14. nunquam deinde repetitus fuit. Nihilominus Belgæ, ut par eſt, utuntur ea libertate piſcandi, & utentur in poſterum, quamdiu fœderibus ſua conſtabit fides. Etiam Daniæ Rex Ordinibus Generalibus ſervare noluit pactum Spirenſe, cum Imperatore Carolo V. pro Belgis initum (3), eadem prorſus ratione, qua Angli ſtare nolebant *d.* § 14. Quæ ideo omni quoque colore veri deſtituebantur, quia ambo illa pacta non erant inita niſi pro ipſis ſubditis: neque enim Philippus Auſtrius, piſcatum enavigaturus, ſibi libertatem piſcandi pepigerat, aut Carolus V. per Fretum Balticum mercaturus, ſibi proſpexerat, ne nimiis vectigalibus oneraretur. Illud tamen pactum Spirenſe obtineri deinde non potuit, ſive ob hanc, ſive ob alias ratiunculas, æque perperam ei obmotas.

II. Quemadmodum utraque Curia Hollandiæ facinoroſos ſuos etiam deportat ex ditione Utrechtana, ſic & Curia Utrechtana deportat ſuos ex tota etiam Hollandia. Cum autem nemo ex alieno Imperio vel territorio poſſit deportare, quæſitum eſt, quo jure id utrimque fiat? Et video provocari (4) ad legem Caroli V. qua 17. April. 1534. (5) Hollandiam cum ditione Utrechtana unire, & ſub uno Imperio conjungere conſtituerat, & ſane hoc ibi totidem verbis ſancitur. Sed quum illa conjunctio non ſucceſſerit, oportet etiam ceſſet ejus conjunctionis effectus, ut ceſſant reliqua omnia, quæ de illa conjunctione ibi ſancita ſunt. Inde igitur

(1) *Corps Diplomatique* tom. 3. p. 2. n. 171.
(2) Vide Aitzema *hiſtor. lib.* 1. p. 26. & 32. & *lib.* 16. p. 277. & 278. & alibi.
(3) Apud eundem *lib.* 24. p. 640-660.
(4) A. Matthæo *de criminibus lib.* 48. tit. 20. cap. 3. num. 7. & van Zurk *Cod. Batav. verbo* Ballingen § 1.
(5) *Plac. III.* 1. 1. 17.

tur arceſſere illum morem, ſatis tutum eſſe non videtur. Quid ſi potius id jus derivemus ex lege Maximiliani Auguſti, qua anno 1483. (6). Utrechtanis interdixit, ne eos, quos Curia Hollandiæ in exilium damnaſſet, in Urbem ſuam reciperent? Sed fortaſſe ex ea lege recte effeceris, Curiam Hollandiæ etiam ex ditione Utrechtana poſſe deportare, ſed non recte effeceris, etiam Curiam Utrechtanam recte deportare ex Hollandia. In fœdere Romanorum cum Antiocho convenit, Romanos exules Antiochus ne reciperet, ut eſt apud Polybium *excerpt. Legat. cap.* 35. *num.* 4. Sed cum ea pactio non eſſet mutua, Romani utique poterant recipere exules Antiochi. Nihil igitur adhuc ſuccurrit, quo defendam Hollandorum & Utrechtanorum parem hac in re poteſtatem, quam ſolo uſu.

III. Ut non omnium Imperiorum, ſic nec omnium Principum juſtus eſt titulus. Unde quæſitum eſt, an valeant acta geſta ejus, qui forte Imperium invaſit, deturbato legitimo Principe? Et forte, quod jure Romano placuit de ſervandis actis geſtis Barbarii Philippi, ſervi fugitivi, & tamen Prætoris, ob utilitatem publicam in ipſis Principibus quoque placere poteſt. Quin & ita forte intelligendum, quod exſtat in *fine l.* 3. *ff. de offic. Prætor. Quod jus multo magis in Imperatore obſervandum eſt*. Subditorum eſt etiam injuſtis Principibus parere, & eorum juſſa capeſſere. Recte ad Tiberium M. Terentius apud Tacitum *lib.* 6. *annal. cap.* 8. *Tibi ſummum rerum judicium Dii dedere, nobis obſequii gloria relicta eſt*. Similis eſt oratio, ſed perfida, Huſæi ad Abſalonem 2. *Samuel cap.* 16. § 18. ſe ſcilicet ejus eſſe, quem Deus & Populus elegerit. Publice igitur expedit, ut acta & pacta quorumcunque Principum habeantur rata, exceptis his, quæ occupando vel defendendo impie Imperio cauſam præbuerunt. Secundum hæc in pleriſque legibus ſub *titulo Cod. Theod. de infirmandis his, quæ ſub Tyrannis aut Barbaris geſta ſunt*, non omnia injuſtorum Principum acta reſcinduntur, ſed ea duntaxat, quæ per ſolam injuriam conſtituta ſunt. Sic eſt in *l.* 2. 3. & 5. *d. tit.* nam quod omnia Heracliani reſcindat *l.* 13. *eod.* in Heracliano omnino ſingulare eſt. An Cromwelliani in Anglia apud Carolum II. ex forma nuperrimi tunc Imperii recte ſe defenderint, nec diſputo, nec definio; certe iis anno 1660. defenſionem ſuam non profuiſſe teſtantur Annales (7).

IV. Peregrini, etiam Doctiſſimi, in rebus noſtris aliquando plane cæcutiunt: didici id non uno exemplo, & ecce aliud illuſtre. Jacobus Gothofredus Diatriba *de jure præcedentiæ part.* 1. *cap.* 3. § 24. inter Populos fœderatos non ſemper Potentioribus honoratiorem locum tribuit, ſed primis ſæpe libertatis auctoribus, *& ideo*, ut mox ibi addit in *notis*, *in Belgicis Provinciis confœderatis Geldri primas tenent*. Res ipſa vera eſt, ratio minus vera. Gelri jam ante abrogatos Comites primas tenuerunt inter Provincias, deinde fœderatas. Neque Gelri, ſed Hollandi Zelandique prima libertatis ſigna extulerunt. Inter Ordines Generales non alia cauſa præcedunt Gelri, quam ex titulo Ducali, qui Comitatenſi & Dominico ſemper eſt prælatus. Gelria a multis retro ſeculis

(6) Memorat eam legem Matthæus *dict. loco*.

(7) Aitzema *lib.* 40. p. 876.-900.

culis eſt Ducatus, reliquæ Provinciæ non niſi Comitatus, vel Dominia, vel Diœceſes. Inter Utrechtanos & Friſios, etiam ab initio Reipublicæ, de prærogativa ordinis fuiſſe turbatum memorant Ordines Generales in decreto 20. Apr. 1674. (8) Sane in titulis Caroli V. & Philippi II. Friſii præponuntur, neque aliter proxime poſt recuperatam libertatem, nam & præponuntur in edicto, quo Comitibus Imperium abrogatum eſt 26. Jul. 1581. Utrechtani tamen præceſſerunt in Comitiis Ordinum Generalium, forte ob honorem Regiminis Eccleſiaſtici. Sed poſt occupatam a Francis, & mox recuperatam a noſtris Ditionem Utrechtanam, rurſus Friſii de prærogativa Ordinis Utrechtanis controverſiam moverunt, ad quam finiendam in Gubernatores Hollandiæ & Friſiæ utrimque compromiſſum eſſe narrat d. edictum 20. Apr. 1674. Sed uti poſſederunt Utrechtani, ſic adhuc poſſident.

V. Quærunt Politici, & quærere dignum eſt, ecquid ſervare oporteat, ſi in unum locum convenire neceſſe ſit, qui de jure præcedentiæ diſputant? Fac de rebus Publicis vel de rebus Eccleſiaſticis ſimul deliberandum eſſe, &, qui contendunt, conſtituiſſe locum priorem pertinaciter tueri? De ea ſpecie variorum ſententias recitat Auctor *Diſquiſitionum Politicarum caſu* 12. Nihil ſane melius & æquius, quam quod inter Utrechtanos & Friſios convenit? cum, ut modo dicebam, anno 1674. invicem turbarent de prærogativa ordinis, ut nempe alternis vicibus præcederent, & utri primum, forte definiretur, ſic enim inter eos placuiſſe, ait id ipſum decretum 20. Apr. 1674. Nullum εὕρημα æque commodum eſt, alia omnia laborant ſuis difficultatibus. Probandum utique non eſt, quod in Concilio Tridentino, poſt plurimas altercationes, de digniore loco, probarunt Galli Hiſpanique, illos ſcilicet præceſſuros, qui ſingulis vicibus priores digniorem locum occupaſſent, interpoſita toties ab iis qui poſteriores veniſſent, conteſtatione de non præjudicando. Id, inquam, probandum non eſt, quamvis probet ille Diſquiſitor Politicus *d. caſu* 12. inde enim metuendum, ut, ſi non ſponte, per vim & vim armatam quiſque primus occupet digniorem locum. Et quid ambo concurrant, horam, conventi præſtitutam, exſpectantes? & quid ſi ambo pugnare parati ſint? non niſi cædem & ſanguinem redolent hæc εὑρήματα.

VI. Quod generaliter ſcribit Zoucheus *de jure feciali inter Gentes part.* 2. *ſect.* 2. *quæſt.* 17. ſubdito non licere, Patria relicta, in alterius Principis Imperium ſe conferre, atque ita ſubditi conditionem mutare, generaliter verum non eſt. Probat id ille exemplo Angli cujuſdam, anno 1571. in Angliam, ex qua effugerat, abducti & ibi pœna perduellium damnati. Sed ſi nulla lex ſit, quæ prohibeat, omnino licet ſubditi conditionem mutare, &, veteri exuta, novam induere, pauciſſimis Populis exceptis, quos indicavi ſupra *lib.* 1. *cap.* 22. Inter hos ſunt & Angli, nam & hi defendunt, natum in Anglia, Majeſtatis Anglicæ manere obnoxium, etiamſi in alterius Principis Imperio diu moratus ſit. Secundum hæc Parlamentum Anglicum anno 1644. quoſdam Anglos, qui diu in Hollandia habitaverant, quaſi & tunc ſibi obnoxios, Majeſtatis da-

(8) *Plac. III.* 1. 1. 39.

damnarunt. Quæſitum quidem eſt de eo facto, primum apud Ordines Hollandiæ, deinde apud Ordines Generales, ſed nihil quicquam decretum, niſi ut in leges moreſque Angliæ inquireretur (9). Et cum Ordines Generales, gliſcente bello Anglico ſecundo, militibus, natione Scotis, ſi & tunc ipſis mereri nollent, abeundi poteſtatem fecissent, quidam remanſerunt in Ordinum Generalium fide & ſtipendio, adverſus quoſcunque hoſtes, etiam Anglos, merituri. Hos autem Carolus II. Angliæ Rex, publicato edicto, tanquam rebelles, proſcripſit; ſed bello cum Anglis compoſito, illa ab Ordinibus Generalibus petierunt, operam dare vellent apud Angliæ Regem, ut id edictum revocaretur, ſibique liceret jure ſucceſſionis, aliiſque modis, in Anglia receptis, bona ibi acquirere. Annuerunt precibus Ordines Generales 24. Oct. 1668. ſed ipſi ſatis dubii, an quicquam obtineri poſſet (10). Contra eam ſententiam Anglorum, putantium, ut dixi, quoſcunque, in Anglia natos, quocunque extra Regnum Anglicum abiverint, ſemper Imperio Regis Anglici manere ſubditos, prolixe ſeſe oppoſuerunt Ordines Generales in decreto ſuo 13. Mart. 1688. (11) Sed tamen veriſſima eſt illa ſententia, ſi qua fides Camdeno, narranti (12), antiquis Angliæ legibus cautum eſſe, nemini ſubdito Regno exire, & apud Exteros morari jus faſque eſſe, niſi Magnati aut Mercatori, idque ex juſta cauſa, & ſpeciali Regis venia. Poteſt Princeps, ſi velit, hanc ſubditis ſuis legem dicere, ſed, ſi non dixerit, impune licebit abire.

VII. Vellem, ne ſic dixiſſem *impune* licere abire, quamvis enim generaliter liceat ſubditi conditionem mutare, mutato ex animi ſententia domicilio, & in id conſentiant tantum non omnes JCti, non tamen id ſemper licet impune. In § 41. pacis inter Regem Hiſp. & Ordines Gener. 30. Januar. 1648. expreſſum eſt, cuique ex alterius Imperio in alterius Imperium ſecedere licere, ſoluto tamen, quod diſcedentibus impoſitum eſt, tributo, *mits betalende de regten, daar toe ſtaande*, varia quippe ſunt in Belgio & alibi Urbium privilegia, ex quibus illi, qui inde diſcedunt, aliquam bonorum ſuorum partem *voor exue of iſſue*, ut vulgo appellant, tenentur ſolvere. Quoniam vero aliquid hoſtile ſpirant ejuſmodi exactiones, ſæpe Civitates inter ſe paciſcuntur, ne ab utriuſque Civibus, domicilium mutantibus, tale quid exigatur; ſæpe etiam Civitates non aliter eo jure utuntur, quam per modum talionis, ut nempe tantum ab iis, qui ex ſua Civitate diſcedunt, exigant, quantum illi, ad quos proficiſcuntur, ab illis exigere ſolent, qui ipſorum Civitatem petunt. Quum autem in § 19. fœderis inter Electorem Brandeburgicum & Ordines Generales 16. Febr. 1666. convenerit (13), *dat van het regt van Iſſue of Decimatie, 't welk by vertrek van Familien, of verval van herediteiten komt te ontſtaan, wederzyts onderdanen vry en exempt zullen zyn en blyven, gedurende deſe Alliantie*; quum, inquam, ita convenerit, belle quæri poteſt, an eo ipſo ceſſent omnia privilegia, a Gravionibus variis Urbibus, ſive ex

(9) Aitzema *lib.* 24. p. 714. & 715.
(10) Idem *lib.* 48. p. 548.
(11) *In de Hollandſche Mercurius* 1688. p. 186. & ſeqq.
(12) *Annales Angl. in Eliſabetha* p.m. 47.
(13) *Hollandſche Mercurius* 1666. p. 33.

ex liberalitate data, ſive ab his ſuo ære emta, quibus obtinuerunt, ut a diſcedentibus certum tributum exigere liceret? Difficile dictu eſt, ideo præſertim, quod id jus non competat niſi ex privilegiis, quodque ea auferre non ſit in poteſtate Ordinum vel Generalium, vel etiam Singularium. Quid igitur dicemus, ſalvo fœdere, nam ejus fides omnino eſt ſervanda? mihi quidem ita videretur: ſi Urbes ejuſmodi fœdera viderint & probaverint, priuſquam inirentur, tacite eas, quod ad hoc tributum, renunciaſſe privilegiis ſuis; ſi non viderint vel probaverint, ab abeuntibus quidem exigi non poſſe, quia prohibet fœdus, ſed Ordinum eſſe, eas Urbes, quarum intereſt, hoc nomine præſtare indemnes.

VIII. Quum anno 1660. ageretur de Rege Angliæ in Hollandia publice excipiendo, vel ab Ordinibus Generalibus, vel ab Ordinibus Hollandiæ, vel ab utriſque, Ordines Hollandiæ 24. Maj. 1660. decreto ſuo (14) complexi ſunt, Ordinibus Generalibus jus non eſſe ſeſe in ſuo Imperio præcedendi, ſed quia ſimilia quædam antea in præjudicium Ordinum Hollandiæ acta erant (15), nunc omnino ageretur, ſoli Ordinum Hollandiæ Delegati Regem publice exciperent, in quam rem & Ordines Generales conſenſiſſe memorentur. Fortaſſe tamen eſt, quod & pro Ordinibus Generalibus dici poſſet, nimirum, quum agitur cum externis Principibus eorumve Legatis, quamvis agatur in Hollandia, ſemper tamen agi nomine totius Reipublicæ, non vero nomine alicujus partis, qualis eſt Hollandia. Scio, novæ orandi formulæ, 13. Mart. 1663. conſtitutæ, Ordines Hollandiæ in epiſtola, ad omnes Magiſtratus ſcripta 21. Mart. 1663. (16) hanc quoque rationem reddere, quod abſurdum ſit in antiqua formula, prius orari pro Ordinibus Generalibus, atque ita iis, non ſibi, primas dari in ſuo Imperio. Optime, ſed in precibus publicis agimus cum Deo ter O. M. & is in primis ipſi Principi eſt conciliandus, & ſubditos ſcire oportet, ecquis ſit ille Princeps. Cum autem adventum gratulamur externo Principi, oportet, ut tota Reſpublica gratuletur, atque ita primæ videntur dandæ iis, qui totam Rempublicam repræſentant, ſine reſpectu alicujus territorii. Forte melius Hollandi a gratulatione Regis abſtinuiſſent, & eam permiſiſſent ſolis Ordinibus Generalibus. Cum Legati externorum Principum Hagam Batavorum adveniunt, patiuntur Hollandi, ut in ſuo territorio a ſolis Ordinum Generalium Delegatis publice recipiantur, nec aliud mihi videtur eſſe obſervandum in ipſis Principibus. De nova illa orandi formula prolixe dixi *hoc libro cap. 19.* ubi & alia quædam reperies quæ huc pertinent.

IX. An Nobilitas, ab externo Principe conceſſa, in noſtra Civitate proſit, JCti quærunt (17). Exſtat Joannis Bavari edictum 27. Apr. 1722. (18) quo Nobilium immunitate uti vetantur, qui Nobilitatem a Rege Romanorum impetraverant, *quia*, inquit, *ille quidem Nobi-*

(14) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 499. & 500.

(15) Vide in hanc rem Aitzema *lib.* 43. p. 629.

(16) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 660.

(17) Apud Zoucheum *de jure feciali* part. 2. ſect. 2. quæſt. 10.

(18) Van der Hoeve *Handveſte Chronyk lib.* 1. *cap.* 10. in f.n.

Nobiles facere, *Hollandiæ autem Comiti*, *non conſentienti*, *præjudicare non poteſt*. Ordines etiam Hollandiæ 11. Dec. 1666. decreverunt (19), & eodem die edixerunt (20), ne Nobilitas, ab externis Principibus impetrata, quicquam in Hollandia prodeſſet, vel ad venationem, vel ad aliud quodcunque jus. Summam rationem habet, ut Nobiles Diplomatici, & ſic appello, qui ex ſolo diplomate Nobiles ſunt, ſollicite diſtinguantur a Nobilibus indigenis, & ne illi admittantur ad adminiſtrationem Reipublicæ, ullaſve alias dignitates, quæ Nobilibus indigenis competunt. Si admitterentur, non fumum emerent, ut nunc fere magna inſania emunt, qui ab externis Principibus Diplomaticas Nobilitates obtinent, iiſque ſæpe, magno ſuo dedecore, ſuperbiunt. Non tamen probaverim, quod Eliſabetha, Anglorum Regina, dignitatis titulum, quem duobus Anglis Rex Galliarum dederat, itemque alium, ab Imperatore Germanico alii Anglo ob virtutem, collatum, eos uti noluerit (21). Et quidni uterentur illis titulis, cum uti liceat citra ullum aliorum præjudicium? miror ſane quod non eadem Regina crediderit, Doctorem alicujus Scientiæ, in alio Regno creatum, in Anglia Doctorem eſſe non poſſe. In Hollandia quidem anno 1656. tentatum, ne quis ullum dignitatis titulum, ab externis Principibus ſibi collatum, inconſultis Ordinibus accipere, eoque uti vellet, ſed nihil quicquam decretum eſt (22). Sane Comitum & Baronum tanta nunc apud nos ſeges eſt, ut ipſa copia obruamur; & tamen æquo animo ferimus hæc laſcivientis Fortunæ ludibria, & quid ad nos, etiamſi terræ filii ſint! Ceterum a diplomaticis illis Nobilibus longe differunt, qui alibi Nobiles nati in Hollandiam penates ſuos tranſtulerant. Hi cum Nobilibus indigenis nec ſemper eodem jure utuntur, nec ſemper diverſo. Privilegium, quod de redemtione bonorum Nobilibus dederunt Ordines Hollandiæ 9. Febr. 1593. (23) idem, quod de Nobilibus Hollandis, ſtatuit, quoque de Nobilibus externis, qui in Hollandia bona Familiamque haberent.

X. Ad quæſtionem, ſimpliciter propoſitam, utrum nempe damnum, quod Cives direptione ædium ſuarum paſſi ſunt, a Magiſtratu ſit reſarciendum? ſimpliciter reſpondet Conſultor quidam (24), reſarciendum eſſe. Non intercedo, ſi qua lex ſit, ut eſt apud Populos quoſdam in Oriente, quæ ſanciat, damnum, rapina uni Civi datum, omnium commune fore. Prudentius alioquin reſpondent alii (25), tunc demum Magiſtratum teneri, ſi, cum direptionem prohibere poſſet, non prohibuerit. Sed an Magiſtratus poſſit prohibere, nec ne, facti quæſtio eſt, quam definire non ſemper eſt in facili. Huic autem quæſtioni locus non eſt in his, qui, dum Leges, dum Sententias exſequuntur, plebis odium incurrerunt, atque ita direpti ſunt, hi enim omni modo indemnes ſunt ſervandi, ſive Magiſtratus culpa intervenerit, ſive non intervenerit. Ballivii Rotterdammenſis ædes anno 1690.

(19) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 792. & 793.

(20) *Plac. III.* 4. 4. 16.

(21) Apud Camdenum *Annales Angl. in Eliſabetha* p. 630. & 679. & 1682.

(22) Aitzema *lib.* 36. p. 624.

(23) *Plac. II.* 5. 2. 10.

(24) *Conſil. Belg. tom.* 1. 182.

(25) *Conſil. Holl. tom.* 5. 169.

1690. direptæ ſunt, an quia officio ſuo fungebatur, an ſua ipſius culpa, non definio; id auſim adfirmare, Magiſtratum Rotterdammenſem omnem tunc lapidem moviſſe, ut quovis meliori modo motos fluctus componeret, ſed fruſtra, Magiſtratus igitur dolum & omnem culpam abſuiſſe (26). In ea tamen ſpecie, atque ſi odium natum eſſet ex officio functo, Ballivio indemnitas eſt præſtita ex tributo quodam, a Magiſtratu Civibus indicto. Quum anno 1696. Amſterdami direptæ eſſent ædes cujuſdam, qui Ordinibus Hollandiæ ſuggeſſerat tributi genus, etiam alibi Gentium frequentatum, ſed quod ipſe novum jactitabat, direptus Magiſtratum Amſterdammenſem, ut ſe indemnem præſtaret, Amſterdami apud Scabinos convenit, ſed ibi repulſus eſt, ex appellatione autem obtinuit apud Curiam Hollandiæ. Cum rurſus appellatum eſſet, apud Senatum Supremum reſciſſa eſt Curiæ, & probata Amſterdammenſium ſententia 12. Januar. 1708. Ei judicio ipſe Senator interfui, & ſcio, Senatum non moviſſe, quod poſt direptionem glorioſo novæ rei inventori præmium annuum, donec viveret, fuerit conceſſum, ſed quod, in ſedanda ſeditione, nulla plane Magiſtratus Amſterdammenſis culpa argueretur, & ſine culpa Magiſtratum non teneri etiam Grotius conſentit *lib. 2. de jure belli & pacis cap.* 17. § 20. *num.* 1. Quin, ut modo dicebam, difficillimum eſt culpam Magiſtratus arguere, cum expeditum non ſit dicere, ecquid facto opus ſit, cum furit bellua multorum capitum. An ſtatim milites armatos immittes in tumultuantem plebem? ſæpe expedit, ſed & ſæpe integram Civitatem exponis præſentiſſimo periculo. Romanos, Mortalium prudentiſſimos, non ſemper vi & vi armata, ſed dolo bono ſæpius fuiſſe uſos ad ſedandas ſeditiones perſuadebunt exempla apud Machiavellum *lib. 1. diſputat. de Republ. cap.* 13. & ab initio leniora quoque remedia præſcribit Lipſius *lib. 6. politic. cap.* 4. Prudentiæ uniuſcujuſque Magiſtratus ea res eſt relinquenda, nam ipſius eſt pro re nata conſtituere, ut quam minimum detrimentum capiat Civitas, fidei ſuæ commiſſa.

FINIS TOMI TERTII.

(26) *Europiſche Mercurius* 1690. *Menſe Decembri* p. 79. & ſeqq.

K Bijnkershoek, Cornelis van
Cornelii van Bynkershoek
B5962 Ed. 5.
06
1766
t.3

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 03 18 08 018 4